శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనునియకారాదియాంధ్రనిఘంటువు

చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యాసనపాఠశాలయందు ఆంధ్రపండితులుగనుండిన

బ. సీతారామాచార్యులు

SABDA RATNAKARAM

A DICTIONARY OF THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY :
B. SITARAMACHARYULU

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనునియకారాదియాంధ్ర నిఘంటువు

చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యాసనపాఠశాలయందు ఆంధ్రపండితులుగనుండిన

బ. సీతారామాచార్యులు

SABDA RATNAKARAM

A DICTIONARY OF
THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY :
B. SITARAMACHARYULU

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనునీయకారాదియాంధ్ర నిఘంటువు

చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యసనపాఠశాలయందు ఆంధ్రపండితులుగనుండిన

బ. సీతారామాచార్యులు

SABDA RATNAKARAM

A DICTIONARY OF THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY :
B. SITARAMACHARYULU

ASIAN EDUCATIONAL SERVICES
NEW DELHI * MADRAS * 1988

ASIAN EDUCATIONAL SERVICES
C-2/15, SAFDARJUNG DEVELOPMENT AREA
NEW DELHI-110016

Distributors
Neel Kamal Book Distributors
1st Floor, Opp. Clock Tower
P.Box 533
Sultan Bazar
Hyderabad-500195

Price: Rs. 85 (Special Popular Edition for Andhra Pradesh)
First AES Reprint: 1988
First Published: 1885, 1912
I.S.B.N. 81-206-0305-0

Published by J. Jetley
For ASIAN EDUCATIONAL SERVICES
C-2/15, SDA, New Delhi-110016
Printed at Afifa Offset Press, Lal Kuan, Delhi-110006

పీఠిక.

జనులు తమతమభాషలయందు సంపూర్ణజ్ఞానము సంపాదించుకొనుట యత్యావశ్యకము. అజ్ఞానము ఆయాభాషాగ్రంథములను దలస్పర్శముగఁ జదువక కానికలుగనేరదు. అట్లుచదివి పదార్థపరిజ్ఞానముఁబడయుటకు ముఖ్యసాధనంబులు నిఘంటువులు. ఆనిఘంటువులో యీదేశభాషలయం దింగ్లీషునందువలె వచనరూపములుగాక సంస్కృతంబునం దుంబలెఁ బద్యరూపములుగానున్నయవి. అట్లుండుటచే విద్యార్థులకవి సుబోధంబులుకావు. ఆహేతువుఁబట్టి ముందు సంస్కృతమునందుఁ బద్యరూపములుగానుండిన నిఘంటువులన్నియు నిప్పుడు అకారాదక్రమమున వచనరూపములుగా నేర్పఱుపఁబడియున్నవి. ఇంకను గొన్ని యేర్పఱుపఁబడుచున్నవి. అట్లేయాంధ్రద్రవిడాది భాషలయందును గొన్ని యేర్పఱుపఁబడియున్నవి. అందు ద్రవిడాది భాషల కేర్పఱుపఁబడినవేమో విద్యార్థుల యుపయోగమునకుఁ జాలునంతటివిగాను లక్ష్యావిరుద్ధములుగాను నున్నవి. ఈయాంధ్రమున కేర్పఱుపఁబడియుండు నొకటి రెండు నిఘంటువు లన్ననో యట్లుకావు.

కావున నీలోపంబుంబాపఁ గొంతకాలంబునకుముందు సంస్కృతాంధ్రములయందు విశేష పాండిత్యంబు గలిగి యాసేతుహిమాచలము చాలఁ బ్రసిద్ధి వహించియుండిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు జీవితులైయుండినకాలంబున దీక్షసూత్రతతో ననేక గ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగులవిరివిగాఁ బ్రయోగసహితంబుగ అకారాది తెనుఁగునిఘంటు వొకటివ్రాయం బ్రారంభించినడపుచుండిరి. ఆమహా ప్రారంభముఁజూచి యది పరిపూర్తియగుటకు బహుకాలము చెల్లుననియుఁ బరిపూర్తియయినను అందుఁ దెనుఁగు పదములుమాత్రమే చేర్పఁబడియుండుటం జేసి యదివిద్యార్థుల కంతగాఁ బ్రయోజనకారికాఁ జాలదనియు ఇదికాక బల్లయందుఁ జదివెడువిద్యార్థులంత పెద్దపుస్తకముఁ గొని యుంచుకొనుట కష్టముగానుండుననియు నూహించి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ గొంత పరిశ్రమముగల నే నీయాంధ్రభాషఁ జదువ దొరంకొను విద్యార్థుల సహాయార్థము వారియుపయోగమునకుఁ జాలునంతటిదిగాను లక్ష్యావిరుద్ధముగాను నుండునట్లు తెనుఁగుపదములతోఁగూడఁ దదపేక్షితములైన సంస్కృతపదములను జేర్చి చిన్నదిగ అకారాదినిఘంటు వొకటి వ్రాసి శీఘ్రకాలముననే పూర్తిచేసెదఁగాక యని మిక్కిలి పూనికతో దీని వ్రాయ నుద్యమించితిని.

అట్లుద్యమించి మునుమున్ను తెనుఁగునిఘంటువులయందుండి పదములనుమాత్రమెత్తి వ్రాసికొని యర్థము లందలివి తఱచుగ లక్ష్యవిరుద్ధములుగానుండుటచే లక్ష్యశోధనంబుగావించియు తదనుసారంబుగ నర్థములను వ్రాయ నిశ్చయించివాస్తవార్థపరిజ్ఞానసిద్ధికిని విశేషపదప్రాప్తికిని మూలకారణంబగు నాంధ్రభారతాదిగ్రంథపరిశోధనంబునందత్యంతసముత్సుకుండనై తదసాధారణ గ్రంథసముపార్జనంబునకుం గడంగి తదుపార్జనవిషయమై శరీరకష్టమును విత్తనష్టమును నించుకేనియుం బాటింపక నాకుఁ దీటికయైన కాలములయందు వేతనములేర్పఱిచి యుంచుకొనియుండిన యిద్దఱు ముగ్గురు వ్రాయసకాండ్రతోడఁ బదిగంటలకుఁ గళేజికింజని సాయంకాలమయిదుగంటలపర్యంత మచ్చటనయుండి యనేకగ్రంథములను వ్రాయించికొని వచ్చితిని. కొన్ని దేశాంతరంబులనుండి తెప్పించితిని. కొన్ని పండితులసన్నిధిం గడించితిని. కొన్ని వానరెబిల్ లక్ష్మీనరసింహులుసెట్టిగారి యొద్ద వ్రాయించితిని. ఆగ్రంథసంపాదన కాలమునందుఁ బచ్చయప్పమొదలారిగారి పాఠశాలలోఁ బండితాగ్రగణ్యులై ప్రఖ్యాతికెక్కియుండిన ఉ. వైయాకరణ శ్రీనివాసాచార్యులవారు తాము ప్రాణపదముగా సంగ్రహించి యుంచికొనియుండిన యపూర్వగ్రంథ ప్రయోగసారసంగ్రహములైన కొన్ని సంచికలను లోకోపకారార్థము నాచేతికొసంగిరి. అని నాగ్రంథకరణ

కార్యమునకు మిక్కిలి సహకారులయ్యెను. ఈతీరున గ్రంథములను సేకరించుటకే యయిదాఱు సంవత్సరంబులు కావచ్చెను. ఇన్నిపాట్లుపడియు నింతద్రవ్య వ్యయముచేసియు సాధారణగ్రంథములే విశేషము దొరకినవిగాని తదితరములు విశేషముగ దొరకినవి కావు. సాధారణగ్రంథములయందును బెక్కులు చిక్కవయ్యె. చిక్కినగ్రంథము లివియని వెనుకఁజేర్పఁబడియుండు గ్రంథసంకేతాది వివేచనపట్టికయందు విశదములు కాఁగలవు. అక్కడనే గ్రంథభారశోధనచే నాకుఁదోఁచి యేర్పఱిచిన తద్గ్రంథకర్తలగు కవుల తారతమ్యమును నెఱుకపడఁగలదు. ఈప్రకారముగ్రంథములను సేకరముచేసి యందు వెదకి యెత్తినపదములను ముందటి తెనుఁగుపదములతోడఁ గూర్చి తెనుఁగు సంస్కృతానుసారి కనుక అమరము, అమరపదపారిజాతము, మేదిని, విశ్వప్రకాశికలోనగు సంస్కృతనిఘంటువులను బరిశీలించి యందుండి వలయునన్ని సంస్కృతపదముల నెత్తి చేర్చితిని. నా గ్రంథకరణకార్యములు రెంటిమాటికిఁ జాలసహాయభూతముగా నుండినకతన అమరపదపారిజాతము నాపాలిటికిఁ బారిజాతముగానే యుండెను.

సంస్కృతాంధ్రపదముల నకారాదిగా నిల్లేర్చికూర్చి మిగుల మనఃక్లేశపడి దేశ్య వైకృత సంస్కృత గ్రామ్యాది సూచకంబులుగ నక్కడక్కడ నాయాయి సంకేతాక్షరంబులిడి యంతనెంతయు విచారణచేసి యాతెనుఁగుపదములకు లక్ష్యావలోకనముచే లక్షింపఁబడిన యర్థములను వ్రాసి సంస్కృతపదంబులకు నాయానిఘంటువులయందు వ్రాయఁబడియుండు నర్థములను వ్రాసితిని. వాడుకపదములు నైఘంటికపదములును దక్కఁదక్కిన తెనుఁగుపదముల కర్థములు వ్రాయఁబడి ప్రయోగములు చూపఁబడియున్నవి. కొన్నిచోట్లఁ గ్రొత్తగా నిర్ధారణచేయఁబడిన యర్థము సరియని విశ్వాసము పుట్టుటకుఁగాఁ దెనిఁగింపఁబడిన గ్రంథములయందలి పదములకుఁ దత్తత్సంస్కృతమాతృగ్రంథములనుండి యాయాఘట్టముల ప్రయోగములును నెత్తి వ్రాయఁబడియున్నవి. సంస్కృత నిఘంటువులన్నియుఁ బ్రామాణికులగు పండితులచేతనే వ్రాయఁబడినవి కాన వానికిఁ బ్రయోగములు చూపఁబడవు. ఇందుఁ దెనుఁగుపదములు కొన్నిటికి యథాశక్తిని వ్యుత్పత్తియు వ్రాయఁబడియున్నది. తెనుఁగునం దపూర్వమయినయది యట్లు వ్రాయఁబడుట స్వపాండిత్యప్రకటనమునకుఁ గాదు. తెనుఁగుపండితులును దాము నితఃపరము దానిని వాడుకలోనికిఁ దేవలయుననుటకు సూచకంబని గ్రహింపవలయును. సంకేతాక్షరక్రమమును వానియర్థములును దీని వెనుకనుండు సంజ్ఞావివరణ పట్టికయందుఁ బ్రకాశితములు కాఁగలవు. సంకేతము లేర్పఱుచుచోఁ గొన్నియెడల నిది సంస్కృత మిది తెనుఁగని కనిపట్టుట దుష్కరముగా నుండెను. కొన్నికడల దేశ్యమిది వైకృతమిదియని తెలిసికొనుట దుస్సాధ్యముగా నుండెను. కొన్నిచోట్ల దేశ్యవైకృత మిశ్రపద మిదియని గుర్తెఱుఁగుట దుర్లభముగా నుండెను. కొన్నిపట్ల నిది సంస్కృతాంధ్ర మిశ్రపదమనియు గ్రామ్యపదమనియు గ్రహించుట దురూహముగా నుండెను. అది యట్టిదయని బుద్ధిమంతులు తలంతురు. "విద్వానేవవిజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమమ్, నహివన్ధ్యావిజానాతి గుర్వీమ్ప్రసవవేదనామ్." అని పెద్దలు వక్కాణింతురుకాదె.

ఈనిఘంటువును వ్రాయఁబ్రారంభించిన క్రొత్తలో, రా-రా-పో-రామానుజులునాయఁడు కొంతకాలము లేఖరిగానుండి యీగ్రంథమునకుఁ గావలసిన కుదురుపాటులన్నియుఁ గలుగఁజేసెను. ఆపిమ్మట నొక రిద్దఱు కొన్ని కొన్నిదినము లుండి యా వ్రాఁతపని చూచిపోయిరి. అటుతరువాత సంస్కృతాంధ్ర పండితులైన ఉ-కో-అనంతాచార్యులు వ్రాయసమునకుఁ గుదిరి యత్యంతశ్రద్ధతో నిర్భరప్రయాసము పుచ్చుకొని నిర్విఘ్నముగ నీగ్రంథముఁ బరిసమాప్తిఁ బొందించిరి. శీఘ్రకాలముననే ఈనిఘంటువు వ్రాసి సంపూర్తిగావించెదఁగాకయని యుద్యమించియు నిది పరిసమాప్తిఁబొంద రమారమి యిరువదియైదు సంవత్సరములకు మీఁదనే కాలము పట్టెను.

ఎటువంటి బుద్ధిశాలురకును నిట్టి కార్యములయందుఁ బొరపాట్లు కలుగుననఁగా నావంటి స్వల్పబుద్ధికా యిట్టి మహాకార్యమునందుఁ బొరపాట్లు కలుగకమానునా? కావున బుద్ధిమంతు లట్టిపొరపాట్లు దెలిపి దిద్దించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేయుదురని ప్రార్థించెద.

ఈయకారాది నిఘంటువును నేను శ్రమపడి వ్రాసినను నాశ్రమము విఫలంబుగాక రెండువిధంబులను సఫలంబగునట్లు దానింగొని ముద్రితంబొనర్పించి ప్రసిద్ధికిని బ్రచారమునకును దెచ్చినట్టి ఘనులగు దేశభాషాగ్రంథకరణ సభాధ్యక్షులను గృతజ్ఞతతోఁ దలంచుచు నిప్పు డీ వృత్తాంతంబుం బరిపూర్తి యొనరించెద.*

ఇట్లు. బ. సీతారామాచార్యులు.

భాషాప్రశంస.

1. భాషయనఁగా శబ్దరూపమై భాషించుటకు సాధనమైనది. ఆశబ్దము ధ్వనిరూపముగాను వర్ణరూపముగాను నుండును. అది యుచ్చరించునపుడు మొదట ధ్వనిరూపమై యాభ్యంతర ప్రయత్నములచే నుద్గమించి కంఠతాల్వాది స్థానములయందుఁదగిలి కకారాది వర్ణరూపముగాఁ బరిణమించుచున్నది. ఆవర్ణములు కొన్ని స్వతంత్రించియుం గొన్ని యనేకములు చేరియు నాయాయి యర్థములను బోధించుచున్నవి. భాషణము పరస్పరాభిప్రాయసూచకంబయి లోకప్రవర్తనమునకు మూలకారణముగా నున్నయది.

2. ఆభాష సంస్కృతాదిభేదంబులచే బహుభంగులం బ్రవర్తిల్లెడు.

సంస్కృతము దేవతలు భాషించెడు భాషగావున దేవభాషనఁబడు. అపభ్రంశాది దోషంబులులేక సంస్కరింపఁబడిన దగుటంజేసి సంస్కృతంబని దానికభిధానంబుగలిగె. అది యనాదియగు వేదంబునకాధారమై భాషలన్నింటికి నాది యగుటం బట్టి యాదిభాషయనంబడు. "ఆద్యామహార్హాసా మూలాసర్వస్యేతిని గద్యతే" అని వికృతివివేకకారుఁడు. సంస్కృతభాష యిప్పుడు కావ్యనాటకాదులయం దుపయోగపడుచున్నది.

3. ఇట్టిభాషయే వివేకవర్ధనములగు విద్యలుగాను కళలుగాను తంత్రములుగాను మఱియు ననేకములుగాను నేర్పడియున్నది.

విద్యలు.—ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము, శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందము, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, మీమాంసాశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము అని ఇవి పదునాలుగు.

కళలు.—ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యాలంకారనాటకములు, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్మము, వాచనము, అవధానము, స్వరశాస్త్రము, శాకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకౌశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్మము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, జలస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, వాచస్తంభము, వయస్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, ఐంద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిసిద్ధి, మంత్రసిద్ధి, ఔషధసిద్ధి, చోరకర్మము, చిత్రకర్మము, లోహకర్మము, అశ్మకర్మము, మృత్కర్మము, దారుకర్మము, వేణుకర్మము, చర్మకర్మము, వస్త్రకర్మము, లావకుక్కుటమేషాదియుద్ధకారకకౌశలము, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయావిధి, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసనకర్మము అని ఇవి యఱువదినాలుగు.

* ఈనిఘంటు విట్లు వ్రాయఁబడి చెన్నపట్టణమునందలి దేశభాషాగ్రంథకరణసభవారి ఆంధ్రభాషాధ్యక్షులచే పరిశోధింపఁబడి ముద్రింపఁబడియెను. ఈగ్రంథస్వాతంత్ర్యముగల పైసభవారు నాశ్రమమునకు ఐదువేలరూపాయలు సన్మానముగా నిచ్చిరి.

తంత్రములు. — అవ్యాజపాలినీతంత్రము, రాజ్యలక్ష్మీప్రసాదకతంత్రము, సర్వసామ్రాజ్యతంత్రము, అంగారగమనతంత్రము, రాజోర్ధ్వపాంగతంత్రము, స్త్రీబాలరాజతంత్రము, చామరద్వంద్వతంత్రము, ప్రహర్షరాజతంత్రము, ధీరతంత్రము, గ్రామపాలనతంత్రము, మిత్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, దుర్గపాలనతంత్రము, ప్రాణలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ప్రభాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, తోయలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, గంధలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, పుష్పలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, కామరూపతంత్రము, కళాజీవనికాతంత్రము, కుంజకంబళితంత్రము, కనకప్రయోగతంత్రము, బోధినీ తంత్రము, సత్యలక్ష్మీ ప్రయోగతంత్రము, పాదుకాతంత్రము, ప్రజ్ఞాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ఖేటకతంత్రము, చాపతంత్రము, లేపతంత్రము, శల్యతంత్రము, భీమలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, మణిస్థానప్రయోగతంత్రము, పాతాళగమనతంత్రము, మర్దినీతంత్రము, స్ఫులింగలక్ష్మీతంత్రము, శంఖమర్దళితంత్రము, చక్రాయుధ ప్రయోగతంత్రము, భైరవాదిప్రయోగతంత్రము, సూపతంత్రము, లేఖతంత్రము, పృథివీతంత్రము, అశ్వతంత్రము, గజతంత్రము, గోరక్షతంత్రము, ఐశ్వర్యలక్ష్మీతంత్రము, శల్లకతంత్రము, మిశ్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, జీవనీతంత్రము, గిరితంత్రము, వనతంత్రము, స్థానాపత్యప్రయోగతంత్రము, శ్రీసర్వదండినీతంత్రము, విఘ్నవిచ్ఛేదతంత్రము, భరతతంత్రము, శృంగవాద్యప్రయోగతంత్రము, నరవాహనతంత్రము, స్తంభినీతంత్రము, దాహినీతంత్రము, మారిణీతంత్రము, ద్వేషిణీతంత్రము, ఆకర్షణతంత్రము, ఉచ్చాటనతంత్రము, శోషిణీతంత్రము, మృతసంజీవనీతంత్రము, హారమేఖలికాతంత్రము అని ఇవి యఱువదినాలుగు. ఇవి చతుష్షష్టికళలకును విద్యలకును మూలభూతములయినవి.

4. సంస్కృతము తక్కఁదక్కిన భాషలు స్వస్వజన్మదేశనామపూర్వకంబులుగ ఆంధ్రభాష, ద్రవిడభాష, కర్ణాటభాష, ఘూర్జరభాష, మహారాష్ట్రభాష, తురుష్కభాష అని యిట్లు పెక్కులు పేర్కొనఁబడుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని ఆంధ్రము, ద్రావిడము, కన్నడము, తురకము, మహారాష్ట్రము అని యీరూపములుగాను బేర్కొనంబడియెడి. కనుక నే యాంధ్రములోనగు భాషలు దేశభాషలనంబడు. అవి సాధారణములు అసాధారణములు అని ద్వివిధములుగా నేర్పడుచున్నవి. సాధారణములు జనులు వ్యవహారమునం దుపయోగించునవి. అసాధారణములు కవులు గ్రంథములయందుఁ దఱచుగఁ బ్రయోగించునవి. సాధారణము లశుద్ధములుగానుండును. అసాధారణములు శుద్ధములుగానుండును. సాధారణభాషలు అనేక నీచజాతుల నోళ్లఁబడి యశుద్ధములైనవి. వానినే గ్రామ్యమందురు. ఒక్కొక్క కారణంబున లోకంబులోని వానికన్నింటికివలె రాజ్యవిభేదకారణంబున భాషలకును వృద్ధిక్షయంబులు సహజంబులని యూహింపవలయును.

5. భాషలు ప్రపంచసృష్టికి వెంబడిన నానావిధ జనసమాజ సంకేతితములై యేర్పడినవి. అవి తొలుదొల్తఁ గేవలము దోషయుక్తములై యల్పములై వ్యవహారమాత్రోపయుక్తములైయుండి యవుఁల గ్రమక్రమంబున వృద్ధిఁబొంది, ఋషిప్రభృతులచేఁ బరిష్కృతంబులై కావ్యరచనలకును నుపయుక్తములయినట్లు తెలియఁబడుచున్నది. మొదట నేదేనియొకటి సామాన్యరూపముగా నేర్పడి మీఁదమీఁదనది యుక్తివిశేషముచేఁ జక్కఁబడుచు వచ్చునుగాని మొట్టమొదటనే యేదియు నిర్దుష్టముగా నేర్పడదు. అది యనుభవవేద్యము.

6. ఆభాషలు లక్ష్యలక్షణరూపములుగానుండును. లక్ష్యములు కావ్యనాటకాదులు. లక్షణములు ఛందోవ్యాకరణాదులు. అన్ని భాషలయందును లక్ష్యములు ముందుగలిగి లక్షణములు వెనుకఁగలిగినవి. లక్ష్యమనఁగా లక్షణమునకు విషయమైనది. లక్ష్యానుభవముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానము లక్షణాభ్యాసముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానముకంటె దృఢముగానుండును. భాష బాల్యముఁదొట్టి జనులచే భాషింపఁబడునదిగాన భాషాముఖ్యమగు లక్ష్యము ముందు పుట్టినదనుటయు నట్లుకాని లక్షణము తదనుసారి యగుటచే వెనుకఁబుట్టిన దనుటయు నిర్వివాదము. ఇప్పటికిని గొన్నిభాషలు లక్షణములు లేకయే ప్రవర్తిల్లుచున్నవి. లక్షణాభ్యాసము లక్ష్యపరిజ్ఞానమునకు సాధనముగాని స్వతఃప్రయోజనము కాదు. అయిన నొక్కవిశేషము కేవల లక్ష్యము నభ్యసించి పదిసంవత్సరములకు గట్టెక్కఁగలవాఁడు

లక్షణాభ్యాసముతో లక్ష్యము నభ్యసించి యేనిమిది సంవత్సరములకుఁ గడ తేఱఁగలఁడు. అనేకులు లక్షణములయందు విశేషపరిచితిగలిగి లక్ష్యములయందంతటి పరిచయములేకయున్నారు. అది నేత్రవిహీనమయిన సురూపతవంటిది. అట్టి లక్ష్యములయందుఁ బరిజ్ఞానము చిరకాలానుభవముచేతఁ గలుగవలయుఁ గాని కేవల బుద్ధికౌశలముచే శీఘ్రకాలమునఁ గలుగునది కాదు. ఆ యనుభవము ప్రాచీనకావ్యాదుల పరిశీలనచేతను బ్రాజ్ఞులగోష్ఠీపరిచితిచేతనుం గలుగును. మనుష్యానందములలోపలఁ గావ్యామృతరసపానానందము ముఖ్యమని పెద్దలు చెప్పుచున్నారుగాన దాన నభిరుచి భాగ్యవంతులకుఁ గాక భాగ్యహీనులకుఁ గలుగఁబోదు.

7. దేవభాష యొకదేశభాష కాదు. "అమరోక్తులు సకలభూములందును వెలయుఁ దా." అన్నట్లు లది యీయాదేశమనక సమస్తదేశములయందును వ్యాపించియుండుటవలన నందలిపదంబులు కొన్నిదేశములయందు స్వస్వరూప వికృతరూపములతోడను గొన్నిటఁగేవల వికృతరూపములతోడను నయ్యాయి దేశభాషాపదంబులతోఁ దఱచుగఁ గూడిమాడి వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి.

ఉదాహరణము.

"తగునిది తగదని యెదలో,
వగవకసాధులకుఁజేదవారికి నెగ్గుల్,
మొగిఁజేయు దుర్వినీతుల,
కగు ననిమిత్తాగమంబు లైనభయంబుల్."

"தவத்தளவேயாகுமாந் தான்பெற்ற செல்வங்,
குலத்தளவே யாகுங் குணம்."

"ಚಿನ್ನ ದಿರನ್ನ ವಬಿಗಿದಡೆ,
ಸನ್ನುತಭೂಷಣವದಕ್ಕೆ."

ఈక్రిందటి వాక్యములయందు 'దుర్వినీతులు' ఇత్యాదులు స్వస్వరూపయుక్తములు. 'ఎద' ఇత్యాదులు వికృతరూపయుక్తములు. ఇట్లితరభాషలయందు నితరంబు నెఱుంగవలయును. మఱియు నొక్క విశేషంబు దేశసన్నికృష్టత్వ హేతువుచే నొక్క పదమే యుచ్చారణభేదంబించుక గలిగి యనేకభాషలయందు వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. చూడుఁడు. క్రిందివాక్యములయందుఁగల అగుఁ దా, ఆకుమ్, అక్కు అను నీమూఁడును సమానార్థకమగు నొకపదము. ఇట్లనేకములు గలవు.

అన్న-அண்ணன்-ಅಣ್ಣ, ఒందు-ஒன்று-ಒಂದು, కన్ను-கண்-ಕಣ್ಣು, కాయ-காய்-ಕಾಯಿ, నాలిక-நாக்கு-ನಾಲಿಗೆ, పాలు-பால்-ಹಾಲು, ముక్కు-மூக்கு-ಮೂಗು, వ్రేలు-விரல்-ಬೆರಳು, అది-அது-ಅದು, నీవు-நீ-ನೀನು, నేను-நான்-ನಾನು మొదలగునవి. ఇవి దిక్ప్రదర్శనములుగాఁ జూపఁబడినవి.

సంస్కృతపదంబులు వికారముం బొంది కొన్ని మొదలఁ బ్రాకృతముం జొచ్చి యందుండియుఁ గొన్ని ప్రాకృతముం జొరకయ సరిగాను నాంధ్రంబునం బ్రవేశించెడి.

సంస్కృతభాషను నాయాయిదేశపుజనులు దమతమ దేశలిపులతో వ్రాసి చదివెదరు. అయినను దేవనాగరమను లిపి దీని కసాధారణమైనదని చెప్పుచున్నారు. ఈ భాషయందుఁ గావ్యాలంకారనాటకకర్త లసంఖ్యాకులు వ్యాకరణకర్తలు ననేకులుండినను వారిలోఁ బాణిని కాత్యాయన పతంజలులు ముగ్గురు ప్రశస్తులు. వారి లక్షణంబులకు లోపడని లౌకిక ప్రయోగములు మృగ్యములుగానుండును.

8. ఇట్టి సంస్కృతభాషకు రెండవదిగాఁ బ్రాకృతమని యొకభాష కలదు.

ప్రాకృతము ప్రకృతియగు సంస్కృతముయొక్క వికృతియగుటంజేసి యీనామంబుంబడసె. ఇది తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యమునని త్రివిధము. రామో, హరీ, గురూ ఇత్యాదులు తత్సమములు. వచ్ఛో, వణం ఇత్యాదులు తద్భవములు. ఊర్లీ, కందోట్టం ఇత్యాదులు దేశ్యములు. ఇయ్యది ప్రాకృతము, శౌరసేని, మాగధి, పైశాచి, చూళికాపైశాచి, అపభ్రంశము అని యాఱుభేదములుగలది. అందు మహారాష్ట్ర దేశమునందు వ్యవహరింపఁబడుచుండిన భాష ప్రాకృతము. శూరసేనదేశమునందుఁ బుట్టినది శౌరసేని. మగధదేశమునందుఁ గలిగినది మాగధి. పిశాచదేశంబులయందు వ్యాపించియుండినది పైశాచియుఁ జూళికాపైశాచియు. (పాండ్యము, కేకయము, నేపాళము, బాహ్లీకము, కుంతలము, చోళము మొదలగు కొన్నిదేశంబులు పిశాచదేశంబులని చెప్పుదురు.) గొల్లలు మొదలగువారిభాష యపభ్రంశము. షడ్విధంబగు నీభాషకు సంస్కృత నాటకాదులయం దాయాయి పాత్రముల

కనురూపముగాఁ బ్రయోగములు చూపఁబడెడు. పాత్రములనఁగా వేషములు. నాటకాదులయందు స్త్రీపాత్రములకును హాస్యకారులు మొదలగువారికిని బ్రాకృతభాష యుపయోగింపఁబడును. అధమపాత్రములకు శౌరసేని యుపయోగింపఁబడును. అత్యధమపాత్రములకు మాగధి వినియోగింపఁబడును. రాక్షసపిశాచాది నీచపాత్రములకుఁ బైశాచియుఁ జూళికాపైశాచియు వినియోగింపఁబడును. చండాలయవనాది పాత్రములకపభ్రంశమగును. ఈపాత్రంబులకెల్ల నొక్కొక్క కారణమునుబట్టి భాషావ్యత్యాసంబును గలదు. ఇట్టి యీభాషకు వాల్మీకివరరుచి మొదలగువారు వ్యాకరణములు చేసి యున్నారు. ప్రాకృతభాషయందుఁ గాళిదాసుఁడు సేతుబంధమని యొక కావ్యము నొనర్చియున్నాఁడు. శాలివాహనుఁ డీభాషయందే సప్తశతియని యొక గ్రంథమును, వరరుచి పైశాచియందు బృహత్కథ యను నొక గొప్పగ్రంథమును జేసియున్నారనుట వీనులకుమాత్రము విషయముగానున్నది. జైనులవేదంబులు పురాణంబులు మొదలగునవి ప్రాకృత భాషయందేయున్నట్టును దెలియవచ్చుచున్నది.

ఈభాష యిప్పటికిఁ బ్రస్తావానర్హమైయుండినను సంస్కృతంబట్ల యిదియు నాంధ్రభాషకు మూలముగా నుండుటంబట్టి యింత చెప్పవలసివచ్చెను. "ఆద్యప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యే" అని శబ్దశాసనుఁడు. కాఁబట్టి యాంధ్రభాషా పరిజ్ఞానము గోరువారికి సంస్కృత ప్రాకృతభాషాపరిజ్ఞానము నవశ్యము కావలయు. తుదకు సంస్కృతభాషాపరిజ్ఞానమేని పరిపాటిలేకున్నఁ గేవలాంధ్రభాషాపరిజ్ఞాన మంత శ్లాఘ్యముగనుండ నేరదు. ఆంధ్రభాషకే కాదు. అన్నిభాషలకును దత్సాహాయ్య మత్యావశ్యకము.

9. ఇప్పటికిఁ బ్రస్తావార్హమైనది యాంధ్రభాష.

ఆంధ్రము గొప్పదిగాని కొలఁదిది కాదు. "భాషేయమమితా తత్ర దేశ్యా చిత్రస్వభావయుక్, తచ్చిత్రతా తు ద్రష్టవ్యా పూజ్యపాద సుభాషితే" అని వికృతి వివేకకారుఁడు. ఇది ఆంధ్రదేశ వ్యవహారసిద్ధమగుటంజేసి ఆంధ్రమనియు, త్రిలింగక్షేత్ర మధ్యవర్తియగుటంజేసి తెలుఁగు తెనుఁగు అనియు, తలఁచుగ సంస్కృతప్రాకృతముల వికారమగుటంజేసి వికృతియనియుఁ జెప్పఁబడును. "ఏషాతయో ర్వికృతిః" అని శబ్దశాసనుఁడు. శ్రీశైల దాక్షారామ కాళేశ్వరములనెడు త్రిలింగక్షేత్రముల మధ్యదేశము ఆంధ్రము. "క. శ్రీక్షితిధర కాళేశ్వర, దాక్షారామంబులనఁగఁ దనరారెడు నీ, త్రిక్షేత్రంబులలింగము, లీక్షితిని త్రిలింగసంజ్ఞ నెన్నికకెక్కెన్" అని అప్పకవి. "శ్రీశైల దాక్షారామ కాళేశ్వర మధ్యవర్తిత్వే నాంధ్రదేశస్య త్రిలింగదేశ ఇతి ప్రసిద్ధిః" అని అహోబలపతిపండితుఁడు. దాక్షారామమును ద్రాక్షారామమందురు. అది ప్రాకృతోక్తి. "దక్షస్యారామభూమిత్వా ద్దాక్షారామ ఇతీర్యతే" అని స్కాందమున భీమేశ్వరఖండమునందు. (శ్రీశైలము కర్నూలుజిల్లా ఆత్మకూరు తాలూకా ఆత్మకూరు హెడ్క్వార్టరుకు నీశాన్యపుదిక్కున నిరువదినాలుగు మైళ్లదూరముననున్నది. దాక్షారామము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురము తాలూకా రామచంద్రపురము హెడ్క్వార్టరుకు దక్షిణమున నాలుగుమైళ్లదూరముననున్నది. కాళేశ్వరము (అనఁగా కాళహస్తి.) చిత్తూరుజిల్లా కాళహస్తి జమీనులోఁ దిరుమలకు నీశాన్యపుదిక్కునఁ బదునేను మైళ్లదూరముననున్నది.) ఈభాషకును మొదట లక్షణము లేకయుండి పిదప హేమచంద్రుఁడు మొదలగు మునులచే లక్షణము కల్పింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. "శ్లో. హేమచన్ద్రాదిమునిభిః కథితఞ్చాన్ధ్రలక్షణమ్" అని త్రిలింగశబ్దానుశాసనమునందు.

ఈయాంధ్రభాష తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, గ్రామ్యము అని నాలుగు భేదములు గలది. ప్రకృతికి విశేషవికారములు లేక ప్రత్యయాది వికారములుగలిగి ప్రయోగింపఁబడునది తత్సమము. ప్రకృతియందు వర్ణలోపాగమాది వికారములను బొంది వ్యవహరింపఁబడునది తద్భవము. దేశవ్యవహారసిద్ధమయినది దేశ్యము. దేశవ్యవహారసిద్ధమయి లక్షణవిరుద్ధమయినది గ్రామ్యము. అందు తత్సమము సంస్కృతసమము ప్రాకృతసమము అని ద్వివిధము. సంస్కృతసమము.—రాముఁడు, హరి, పోషించు, రంజించులోనగునది. ప్రాకృతసమము.—జముఁడు, రాణిలోనగునది. షడ్విధంబగు ప్రాకృతము ప్రత్యేకము తత్సమ తద్భవదేశ్య భేదములచే ద్రివిధమగుటవలనఁ బ్రాకృతసమము పదునెనిమిది

భేదంబులు గలదియగును. ఎట్లనిన: — సంస్కృతసమ ప్రాకృతసమము, సంస్కృతభవ ప్రాకృతసమము, ప్రాకృత దేశ్యసమము; సంస్కృతసమ శౌరసేనసమము, సంస్కృతభవ శౌరసేనసమము, శౌరసేనదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ మాగధసమము, సంస్కృతభవ మాగధసమము, మాగధదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ పైశాచసమము, సంస్కృతభవ పైశాచసమము, పైశాచదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ చూళికాపైశాచసమము, సంస్కృతభవ చూళికాపైశాచసమము, చూళికాపైశాచదేశ్యసమము; సంస్కృతసమాపభ్రంశసమము, సంస్కృతభవాపభ్రంశసమము, అపభ్రంశదేశ్యసమము అని. తద్భవమును సంస్కృతభవము, ప్రాకృతభవమని ద్వివిధము. సంస్కృతభవము.—చందురుఁడు, తామరలోనగునది. ప్రాకృతభవము. — వెన్నుఁడు, లచ్చిలోనగునది. ప్రాకృతభవము ప్రాకృతసమమువలె పదునెనిమిది భేదంబులు గలదియగు. ప్రాకృతసమంబులును సంస్కృతప్రాకృతభవంబులునగు పదములను తద్విశేషంబులతోడ సప్రపంచముగ వైకృతదీపికయందుఁ దెలియనగు. దేశ్యము ఆంధ్రదేశ్యము, అన్యదేశ్యమని ద్వివిధము. ఆంధ్రదేశ్యము.—తల్లి, తండ్రిలోనగునది. అన్యదేశ్యము.—తావి, మోవిలోనగునది. గ్రామ్యము నింద్యగ్రామ్యము, అనింద్యగ్రామ్యమని ద్వివిధము. నింద్యగ్రామ్యము లక్షణవిరుద్ధమయిన పామరజన వ్యవహారము.—వస్తాఁడు, తెస్తాఁడులోనగునది. అనింద్యగ్రామ్యము లక్షణవిరుద్ధమయినపండితజన వ్యవహారము.—కటకంటుఁడు, జీవగఱ్ఱలోనగునది. లక్షణము లక్ష్యానుసారిగానుండ లక్షణవిరుద్ధమగు లక్ష్యము నింద్యమనుట యెట్లని శంకింపఁబనిలేదు. లక్ష్యములు పండితజన వ్యవహారములు గాని పామరజన వ్యవహారములు కావు. ఎక్కడనేనొక్కచో నసాధారణలక్షణవిరుద్ధంబగుపండితజనవ్యవహారంబు ప్రయోగరూఢంబై యనింద్యంబగు.

10. ఈభాష ప్రయోగమే శరణముగాఁగలది. ఆప్రయోగంబులకెల్లఁ గవిత్రయము వారి సమ్మతి యుండవలయును. వారు నన్నయభట్టు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ అను వీరు మువ్వురు. వీరిప్పు డాంధ్రలక్ష్యములకెల్ల ముఖ్యముగానుండు భారతమును తెనిఁగించినవారు. వ్యాకరణములయందుఁ గనఁబడని లక్షణంబు లందుఁ బెక్కులు గానఁబడుటంజేసి యది ముఖ్యలక్ష్యమగుటయేగాక లక్షణముగాను బరిగ్రహింపఁబడుచున్నది. అందు,

నన్నయభట్టారకుఁడు అను ప్రాథమిక కవి రాజరాజనరేంద్రుఁడు రాజ్యమేలుకాలంబున రాజమహేంద్రపురమునందు సర్వజనస్తుత్యముగ భారతమునఁ గొంతకొఱఁతిగా మొదటి మూఁడు పర్వములను తెనిఁగించి నన్నయభట్టారకుండనియుఁ, సంస్కృతమునం దార్యావృత్తశ్లోకములతో నాంధ్రశబ్దచింతామణియను నొక తెనుఁగు వ్యాకరణమును వ్రాసి శబ్దశాసనుండనియు బిరుదువహించెను. ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి ప్రక్రియాకౌముది యని నామాంతరము. దీనిని నన్నయభట్టు రచించెఁగావున నిది నన్నయభట్టీయము శబ్దశాసనీయము అను పేళ్లం బ్రసిద్ధిల్లుచున్నది. ఈ యాంధ్రశబ్దచింతామణికి బాలసరస్వతియను పండితుఁడు టీకయొకటి వ్రాసెను. అది బాలసరస్వతీయమనుపేరం బరఁగెడును. తరువాత వాసుదేవుఁడను పండితుఁడు దానికి వృత్తియొకటి వ్రాసెను. దానిని వాసుదేవవృత్తియందురు. తదనంతరము అప్పకవి దానిం దెనిఁగించెను. అది యప్పకవీయమను పేరనొప్పుచున్నది. ఇటీవల అహోబలపతి పండితుఁడును, నృసింహపండితుఁడును విరివిగా దానికి వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. అవి క్రమంబుగ అహోబలపతిపండితీయము, నృసింహపండితీయము అను నామంబులం బ్రసిద్ధిఁజెందియున్నవి. అహోబలపతిపండితునకు అభినవనన్నయభట్టు అనియు, తద్గ్రంథమునకుఁ గవిశిరోభూషణమనియు నామాంతరములు గలవు. మఱియు నన్నయభట్టు తెనుఁగుపద్యములతో నొకఛందస్సును వ్రాసినట్టు తెలియఁబడుచున్నది. ఇట్లు నన్నయభట్టారకుని కాలమున మొదలు తెనుఁగభివృద్ధికి వచ్చుటంజేసి తిక్కనాదులును వారికి వెనుకటి కవులందఱు నాతనినే యాదికవిగా స్తుతించుచువచ్చెదరు. అయిన నింతమాత్రముచేతనే యతనికిముందుగాని యతని కాలమందుఁగాని యితరకవులును నితరగ్రంథములును లేవనఁగూడదు. నన్నయభట్టారకుఁడే "టాదివిధక్త్వానిర్త్నేత్యకే నామప్రణేదుజిత్యస్యే, డుజతౌ తుసప్లుతప్యాత్సమ్బుద్ధావిత్యతాంవిదుర్గకేచిత్, కవి

భల్లస్యైగ్గ క్రియాణాం నామ్నాశ్చాల్లోప ఇష్యతే" అని యాంధ్రశబ్దచింతామణియందు సూత్రించెంగాదె. అంతియకాదు. కాశీఖండంబున "సీ. వచియింతు వేములవాడభీమునభంగి నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు, భాషింతునన్నయభట్టుమార్గంబున నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్కమాటు, వాక్రుత్తుతిక్కయజ్వప్రకారమునరసాభ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు, పరిఢవింతుప్రబంధపరమేశ్వరుని త్రోవ సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు" అని కృతిపతియగు వీరభద్రభూపాలుండు శ్రీనాథునిజూచి చెప్పినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. అట్లు చెప్పఁబడిన క్రమముఁబట్టి యాలోచింప భీమన నన్నయభట్టుకు ముందటివాఁడని తోఁచుచున్నది. అట్లుగాక "భీమన రాఘవపాండవీయమను కావ్యమును నొకఛందస్సును వ్రాయ నన్నయభట్టు స్వగ్రంథప్రాశస్త్యముకై యాకావ్యమును నాఛందస్సునందలి వ్యాకరణాంశమును మూలనడఁగఁద్రొక్కెను. అట్లడఁగఁద్రొక్క నన్నయభట్టువ్రాసిన యాంధ్రశబ్దచింతామణిని భీమన గోదావరిలోఁ గలిపివేసెననియు, అది యట్లు గోదావరిలోఁ గలసిపోఁగా శబ్దశాసనుఁడావ్యాకృతిని వ్రాయుతతి నాతనితోడం దానిం బఠించిన సారంగధరుఁడు తాను సిద్ధుఁడయినపిమ్మట నాపాఠమును బాలసరస్వతి కుపదేశింప నాబ్రాహ్మణోత్తమునిచే నది భూమియందు వెలయుంగలదనియు నారాయణయార్తి చెప్పినట్లు కలగంటిని" అని అప్పకవి వ్రాసినది కలయేగాక నిజమయినపక్షమున భీమన నన్నయభట్టుకు సమకాలికుండయి కొంతముందు ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడుగానైన నుండవచ్చును. అది యట్లుండఁగాక తిక్కనచే నిర్వచనోత్తరరామాయణంబునఁ గవిస్తుతియందు "ఆదికవీంద్రులను" అనియు,- ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడచే హరివంశమునందు నన్నయతిక్కనలను స్తుతించి, మరల "క. వెండియుఁ దొల్లిటియప్పటి, పండితుల మహాకవిత్వ పదవీగరిమాఖండితుల నతులతేజో, మండితులఁదలంతు నిండు మనమున నెపుడున్" అనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

తిక్కనసోమయాజి అను కవివరుఁడుతొలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును వ్రాసి పిమ్మట భారతమున విరాటపర్వము మొదలు కడకుఁ బదునేనుపర్వములను బొందుపడఁ దెనిఁగించి మిక్కిలి పేర్కొనఁబడెను. నిర్వచనోత్తరరామాయణము కొఱఁతగా వ్రాయఁబడినదగుటచేత నది భారతమును దెనిఁగించిన పిమ్మట వ్రాయఁబడినట్లు కొందఱు తలఁతురు. ఉత్తరరామాయణమునఁ గొఱఁతపడినకథ రామనిర్యాణకథగావున నాతఁడాకథను వ్రాయ సమ్మతిలేనివాఁడయ్యెనని కొందఱు చెప్పెదరు. గ్రంథశైలినిబట్టియు, భారతము దేవతాంకితముగాను ఉత్తరరామాయణము నరాంకితముగాను నుండుటఁబట్టియుఁ దొలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును రచియించి పిమ్మట సోమయాజియై భారతమును దెనిఁగించెననుటయే సరియని తోఁచుచున్నది.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.-ఇతఁడు ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడను బిరుదు వహించిన దొడ్డకవి. ఈతఁడు భారతారణ్యపర్వశేషమును దెనిఁగించి, భారతశేషమగు హరివంశమును దెనిఁగించినపిమ్మట లక్ష్మీనృసింహావతారమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. దీనికి అహోబలమాహాత్మ్యమని నామాంతరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడను బిరుదనామముతో నీతఁ డారణ్యపర్వశేషమును వ్రాసిన ట్లక్కడక్కడఁ జెప్పఁబడి యున్నది. అది యిప్పుడట్లు కనఁబడునదికాదు.

భారతమునందు నన్నయభట్టారకుని కవిత్వమున నాంధ్రపదంబులు గొన్ని సంస్కృతపదంబులు మెండు. తిక్కనసోమయాజి కవిత్వమున సంస్కృతపదంబులు గొన్ని యాంధ్రపదంబులు మెండు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కవిత్వమున సంస్కృతాంధ్రపదములు రెండును మణిసరంబు గ్రుచ్చినట్లు సమముగా నుండును. ఈ మూటికిని బాకభేదంబును గలదు. వీరి కవిత్వములు సర్వవిధంబులచేతను మిక్కిలి శ్లాఘనీయములనుట విశేషముకాదు.

అథర్వణాచార్యుఁడు అని కవిత్రయము వారికాలమునందొకగొప్పపండితుఁడుండెను. అతఁడు త్రిలింగశబ్దానుశాసనము వ్యాకరణమును వికృతివివేకమను వ్యాకరణకారికలను వ్రాసినవాఁడు. ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందు లేనియనేక లక్షణములు వికృతివివేకమందుఁ జెప్పఁబడియున్నవి. అతఁడు వ్రాసిన విరాటపర్వంబును నొక్కండు గానఁబడియెడి. కొందఱు ఇతఁ డాంధ్రభారతమొకటివ్రాయుట మొదలుగా నెంతయు శోచ్యమైన వృత్తాంతమును గొంత చెప్పుచున్నారు. అవృత్తాంతము

చేత నన్నయభట్టారకునియందు గొప్పదోషమేర్పడుచున్నది. దాని వాస్తవార్థ మెట్టిదో తెలిసినదికాదు. ఇతనిని ద్వితీయాచార్యుఁడని పేర్కొందురు. ఇతఁడట్లు పేర్కొనఁబడుటచే నన్నపాచార్యుఁడు ప్రథమాచార్యుఁడనుట స్పష్టమగుచున్నది. హరి అనునొక పండితుఁడుండి కొన్ని కారికలను వ్రాసినట్లు అథర్వణాచార్యునిచేఁ జెప్పఁబడియున్నది. "అప్రయుక్తత్వదోషస్తు నవిరుద్ధోహరేర్మతే" అని. వీరికి వెనుక కవిరాక్షసుఁడను నొక యుద్దండకవియుండి కవిరాక్షసీయమని యొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినట్లొక్కచోఁ జెప్పఁబడియున్నది. అదిదృగ్గోచరము కాదు.

నాచనసోమన అనియొక మహాకవి కలఁడు అతఁడు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ హరివంశమును వ్రాసినపిదపఁ దానొక హరివంశమును వ్రాసెను దానంజేసి యా కవి కవిత్రయమువారికి వెనుకటివాఁడనియు నా గ్రంథ ముత్తరహరివంశమని పేర్కొనంబడెననియు నెఱుఁగఁబడుచున్నది. ఆగ్రంథ మిక్కడ సమగ్రముగాఁ జిక్కకపోయినను జిక్కినంతమట్టు పరికించిచూడఁగా నది మిక్కిలి ప్రౌఢముగాను భారతమునకంటె నెల్లవిధముల విశేషించినదిగాను గానంబడుచున్నది. ఇతనిని సర్వజ్ఞుఁడందురు. అట్లనుటకు సందేహింపఁబనిలేదు. కనుఁగొనుండు. ఉత్తర హరివంశమునందలి పద్యము. — "సీ. వంకదారకుఁజేరి వాకిటిదద్దడంబులుసెర్చి కొమ్మలమోకువైచి, ప్రాఁకిలోపలఁజొచ్చి ఫలుగాఁడిఁదెఱచిన పంతకార్లకు మున్న బ్రద్దపరుల, తోనని చ్చినలెక్కి దోనికొత్తళములోఁ బురణించి చొచ్చిన పోటుమగల, వాఁడి మెచ్చకయాడు సరిమీఁదఁబాళెలవారిఁ దాఁకించిన వాసిబిరుదు, లచ్చెరువులొందమేడలు సొచ్చియార్చు, దొడ్డకార్లచేఁబడిపోయెఁ దూర్పుదిక్కు, తాలవాటులనేటుల అంతుమిగిలి, తతిమిరచ్చటిబలముఁ గొందలుగడంగి."

11. వెనుకటికవులు ప్రశస్తులయి రమారమి నాఁడి కవులతోఁబోల్పఁదగి పఠ్యవాక్కులుగా నుండువారనేకు లున్నారు. వారు.—రంగనాథుఁడు, భాస్కరుఁడు, అమరేశ్వరుఁడు, బమ్మెరపోతన, శ్రీనాథుఁడు, ప్రౌఢకవిమల్లన, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు, మారన, జక్కన, కేతన, అనంతామాత్యుఁడు, తొతంభట్లు, ముద్దరాజురామన, వెన్నెలగంటి సూరన, పింగళిసూరన, అలసానిపెద్దన, ముక్కుతిమ్మన, తెనాల రామకృష్ణుఁడు, రామభద్రుఁడు, బట్టుమూర్తి, కాకమానిమూర్తి, అడిదమునూరన, పుష్పగిరితిమ్మన, తెలగనార్యుఁడులో నగువారు. క్రిందఁజెప్పఁబడిన కవులు మూఁడుతెగలుగ నేర్పడుచున్నారు. అందు మొదటితెగవారు నన్నయభట్టారకాదులు. వీ రాదికవులు. రెండవతెగవారు రంగనాథాదులు. వీరు మధ్యకవులు. (కేతనయు, తొతంభట్లును నన్నయభట్టుకు ముందటివారని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.) మూఁడవతెగవారు పెద్దనాదులు. వీ రంత్యకవులు. వీరికి వెనుకటికాలమునందును పెక్కండ్రుకవులు గలరు. వా రాధునికులని చెప్పఁబడుదురు. వారలు లింగముగుంటతిమ్మన, కూచిమంచితిమ్మన, చెలుమనూరి రామయ, అప్పకవి, అప్పయవేంకటపతి మొదలగు వారు. కవితాశైలినిబట్టి వీరిలో మూఁడుతరగతులేర్పడుచున్నవి.

రంగనాథుఁడు ద్విపదరామాయణమును సలక్షణముగ వ్రాసినవాఁడు. ఇతఁడు దానిని బుద్ధరాజు రచించినట్లు వ్రాసినను అది యితనిపేరనే ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఇతఁడు లాక్షణికుఁడైన దొడ్డకవి గావున ప్రక్షిప్తములయిన వాక్యములదోషము లితనివిగా నెన్నఁబడఁగూడదు.

భాస్కరుఁడు.—ఇతఁడిప్పుడు కనఁబడు రామాయణమునందు యుద్ధకాండమున ముందటి భాగమును వ్రాసినవాఁడు. ఇతనిని హుళిక్కి భాస్కరుఁడందురు. బాలకాండమును కిష్కింధాకాండమును సుందరకాండమును నితనిపుత్రుఁడగు మల్లికార్జునభట్టు వ్రాసెను. అయోధ్యాకాండమును కుమారరుద్రదేవుఁడను కవి వ్రాసెను. యుద్ధకాండశేషము నీ భాస్కరుని మిత్రుఁడగు నయ్యలార్యుఁడు వ్రాసెను. అరణ్యాకాండ మిందెవరిచేతను వ్రాయఁబడినదికాదు. అది తిక్కనసోమయాజి తాతయగు మంత్రి భాస్కరమహాకవిచే వ్రాయఁబడినది. మంత్రిభాస్కరుఁడు తిక్కనసోమయాజి తాతయవుటయు మహాకవియవుటయు నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందలి "తే. సారకవితాభిరాము గుంటూరి విభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితామహునిఁదలఁచి, యైనమన్ననమెయిలోక మాదరించు, వేఱనాకృతి

గుణములు వేయునేల'' అను నీపద్యముచేతను దెల్లమగును. మంత్రి భాస్కరుఁడు భారతము తెనిఁగింపఁబడుటకుముందే రామాయణమొకటి వ్రాసినట్టు రూఢమగుచున్నది. దానిచేతనే భాస్కరరామాయణమను పేరును గలిగియుండవచ్చును. అది యాదికావ్యమగుటచేతి అట్లు మొట్టమొదట తెనిఁగింపఁబడియే యుండును. కనుకనే నన్నయభట్టారకుఁడు దానివదలి భారతమును దెనిఁగింపఁ గోరఁ గొనుటయు, రామాయణమును దెనిఁగింపఁబూనుకొన్న తిక్కన సోమయాజి యందలి పూర్వకాండములను వదలి యుత్తరకాండమును దెనిఁగించుటయునని యెఱుంగునది. అట్లు మంత్రి భాస్కరునిచే రచియింపఁబడిన రామాయణమునం దారణ్యకాండముతక్కఁ దక్కిన కాండములు కొంతకాలమునకుఁబిదప నుత్సన్నములైపోఁగా ఆయారణ్యకాండముతోఁడ నీహుళిక్కి భాస్కరుఁడు లోనగువారు తక్కిన కాండములను వ్రాసిచేర్చి పూర్తిచేసిరని తెలియవలయు. మఱియు నారణ్యకాండము మంత్రి భాస్కరునిచే వ్రాయఁబడినదనుటను, అది తక్కిన కాండములవలె నేకాశ్వాసములకలదిగాఁ జెప్పఁబడక రెండాశ్వాసములుకలదిగాఁ జెప్పఁబడియుండుటచేతను, ఆయాశ్వాసములయందలి యాద్యంతపద్యముల వైలక్షణ్యముచేతను, ఆశ్వాసాంత్య గద్యభేదములచేతను, శైలిభేదముచేతను నిశ్చయింపవచ్చును.

అమరేశ్వరుఁడు.—ఇతఁడొక దొడ్డకవిగా గ్రంథములయందుఁ జెప్పఁబడియున్నాఁడు గాని యితఁడు రచించిన గ్రంథమేదియుఁ గానఁబడదు.

బమ్మెరపోతన.—ఇతఁడు గొప్పకవి. భాగవతమును దెనిఁగించినవాఁడు. అది నాతికఠినంబై తేఁటచుగ శబ్దాలంకారసహితంబై మిక్కిలి శ్రావ్యంబై కొంతయేని యు విషయభేదములేక సంస్కృతమున కొక టీకవలె మిగులశ్లాఘనీయంబై యున్నయది. ఇతఁడు భాగవతమును దెనిఁగించినపిమ్మట వీరభద్రవిజయమును నొక కావ్యమును వ్రాసెను. చంద్రుని యందుఁ గళంకమువలె నీతని కవిత్వమునందు లఘ్వలఘురేఫములకు మైత్రిగలుగఁజెప్పుటయును నొక యొచ్చెంబు గానంబడియెడి. ఈయొచ్చెము మఱి కొందఱుకవుల కవిత్వములయందును జూపట్టెడి. లఘ్వలఘురేఫములకు మైత్రికలుగఁజెప్పుట తెలియకకాదు. అది యొకమతముగా వారు గ్రహించినారు. ద్రావిడమునందువలె నాంధ్రమునందును లఘ్వలఘుభేదంబుచే రేఫంబు ద్వివిధంబు. అవి పండితప్రయోగసంకేతితము లయినవి. వానికి యతిప్రాసములయందు మైత్రికలుగఁజెప్పుట యాదికవి సమ్మతముకాదు. "నాన్యేషాం వైధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యం స్యాత్" అని శబ్దానుశాసనుఁడు. "అనయోస్సంగతిం యస్తు కరోతి కవితాకృతౌ, అస్యా అత్యంతదోషత్వా ద్దుష్కవిస్సహి కథ్యతే" అని వికృతివివేకకారుఁడు. మఱియు నిం దర్థానుస్వారంబొక్కండు విశేషంబుగఁ గలదు. అదియుఁబండితప్రయోగ సంకేతితమే. అది ఈభాషకు సహజమయిన లక్షణమనుట యాంధ్రదేశీయుల వ్యవహారములంచుఁ దెల్లంబుగఁ దెలియఁబడు. ఈ రెంటిచేతనే యాంధ్రభాష మిగుల మహిమ బొంది యున్నది. వానిభేదంబులను గుర్తెఱుఁగుట పండితులకత్యావశ్యకము.

శ్రీనాథుఁడు.—ఇతఁ డొక ప్రశస్తకవి. ఇతఁడు బాల్యమునమరుత్తుచరిత్రమును, పండితారాధ్యచరిత్రమును, ప్రథమయౌవనమున శాలివాహనసప్తశతిని, పూర్ణయౌవనమున నైషధమును, కౌమారదశయందు భీమేశ్వరపురాణమును, కౌమారదశకుఁ గడపట కాశీఖండమును రచియించెను. ఇతఁడు వ్రాసిన కావ్యములయందు నైషధము శృంగారప్రధానమైయుండుటగాక యీతని యితరకావ్యములకంటె నిది సంస్కృతపద భూయిష్ఠమై ప్రౌఢమై యున్నయది. మఱియు నితఁడు వీధినాటకమను నొకగ్రంథమును వ్రాసినట్లు చెప్పుచున్నారు.

పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు.—ఇతఁడు గొప్పకవి. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి శ్లాఘ్యము గానే యున్నది. అయిన నితఁడు బమ్మెరపోతన మతము నవలంబించినవాఁడు.

కేతన.—ఇతనికి అభినవదండియని బిరుదు పేరు. ఇతఁడు విజ్ఞానేశ్వరీయమను ధర్మశాస్త్రమును దెనిఁగించి, ఆంధ్రభాషాభూషణమను నొక లక్షణ గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు.

అనంతామాత్యుఁడు.—ఇతఁ డొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. భోజరాజీయమను

కావ్యమును వ్రాసినాతఁడు నితఁడని తోఁచుచున్నది. అది మంచికావ్యము. అందు వింతవింత కథలుగలవు.

తాతంభట్లు.—ఇతఁడు కవిచింతామణియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు.

ముద్దరాజురామన. — ఇతఁడు కవిలోకసంజీవినియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను. రాఘవపాండవీయములో నగువాని వ్యాఖ్యానములచే నాంధ్రశబ్దచింతామణి బాలసరస్వతివలన బయటికి రాకముందు కేతనాదికవులు వ్రాసిన యాంధ్రభాషాభూషణాది లక్షణగ్రంథములే యుపయోగపడుచువచ్చినట్లు తెల్లమగుచున్నది.

పింగళిసూరన.—ఇతఁడు మిక్కిలి దొడ్డకవి. వెన్నెలకంటిసూరన యీయనకు ముంగలివాఁడు గనుక ఈయనకు పింగళిసూరనయని పేరువచ్చినది. ఇతఁడు క్రమముగా గరుడపురాణమును, రాఘవపాండవీయమును, కళాపూర్ణోదయమును ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును, మఱికొన్ని కావ్యములను రచించినాఁడు. ఇందు రెండవది రాఘవపాండవుల చరిత్రములను శ్లేషభంగిం దెలుపుచు సులభశైలిచే శోభిల్లుచున్నది. మూఁడవది అతి విచిత్రమగు నొకానొక కల్పితకథచేఁ గొనియాడఁదగి మృదుశైలియుంగలిగి వెలయుచున్నది. కడపటిది మృదుశైలియుఁ జక్కనిస్వభావోక్తులునుగలిగి వినువారి వీనులకుఁ దేనియ లొలుకుచున్నది. భాషాశ్లేషగాఁ గావ్యము చెప్పు విధమునకు నితఁడు మార్గదర్శిగా నున్నాఁడు. వెనుకటికవులలోపల నితఁడు సర్వతోముఖచాతుర్యుఁడని చెప్పనొప్పును.

అలసాని పెద్దన కృష్ణదేవరాయల కాలమందలి పండితులలో ముఖ్యుఁడుగానుండెను. ఇతఁడు స్వారోచిషమనుసంభవమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. దానిని మనుచరిత్రమనియుం జెప్పుదురు. అది మృదుశైలియు "అల్లసానివాని యల్లికబిగియును" అన్నట్లు కవిత్వ గాంభీర్యమును గలిగి శృంగారరసప్రధానమై యున్నయది. అందు నాలవ యాశ్వాసము కేవలాంధ్రపదభూయిష్ఠమై యుండును. పూర్వకవితాధోరణి ననుసరించియుండుటంజేసి కొన్నియెడల నైషధమార్కండేయపురాణములయందలి వాక్యములకును నిందలివాక్యములకును సుంతయేనియు భేదమగపడక యుండును. ఇతఁడే విష్ణుచిత్తీయమని ప్రసిద్ధిఁబొందిన ఆముక్తమాల్యదయను కావ్యమును వ్రాసినవాఁడని చెప్పుదురు. // శైలిభేదిల్లి వ్యాకరణదోషయుక్తమయి యుండుటంజేసి యందుఁ జెప్పఁబడినయట్లు యది కృష్ణదేవరాయని చేతనో మఱి యేకవిచేతనో వ్రాయఁబడినదగాని పెద్దనచే వ్రాయఁబడినదికాదని తోఁచుచున్నది. స్వారోచిషమనుసంభవములోని పద్యములు కొన్నియందుండుటచేత నేయట్టిదానిఁ బెద్దనరచితముగాఁ జెప్పుట యుక్తముకాదు. పెద్దన తదాస్థాన ముఖ్యపండితుఁ డగుటంజేసి స్వారోచిషమనుసంభవమునందలి పద్యము లిందుండుటకుఁ గావలసియుండినఁ గారణాంతరములను వలసినన్ని కల్పించుకొనవచ్చును.

ముక్కుతిమ్మన. — ఇతనికి నందితిమ్మనయని నామాంతరము కలదు. ఇతఁడు పారిజాతాపహరణమను నొక కావ్యమును రచియించెను. అది "ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దుఁబలుకు" అన్నది నిజముగా మృదుపదసందర్భము గలిగి మధురముగా నున్నయది.

తెనాలిరామకృష్ణుఁడు. — ఇతనిని మహాకవియని చెప్పవలెను. ఇతఁడు పాండురంగవిజయమను నొక కావ్యమును రచియించెను. దానిని పాండురంగ మహాత్మ్యమనియుం జెప్పుదురు. ఇతనికిఁ బదసందర్భము కుదిరినట్లు లేకవికిఁ గుదరనదికాదు. ఇందు నిరర్థకపదము మందునకైన నొక్కఁడు దొరకదు. "పాండురంగసుకవిపద్యంబుహారువును" అన్నది సార్థకముగా వర్ణనావైలక్షణ్యము గలిగి శ్లాఘ్యతరమైన కవిత్వశైలిగలదై యున్నది. ఇతఁడు నిరోష్ఠ్యరామాయణాది చిత్రకావ్యములను గొన్ని చెప్పినట్లు వినఁబడుటయేకాని యవి కనఁబడవు.

రామభద్రుఁడు.—ఇతఁడొక దిట్టకవి. ఈతనిని రామకృష్ణకవికి రెండవవానిఁగా నుగ్గడింపవచ్చును. ఇతని కవిత్వమునందు యమకములును బ్రాసములును మెండుకొని పండితులకు హృదయంగమములయి యున్నయవి.

బట్టుమూర్తి.—ఇతనికి రామరాజభూషణుఁడని నామాంతరము. రామభూషణుఁడనియే గ్రంథనిబద్ధనామము. ఇతఁడు వసుచరిత్రమును, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును వ్రాసినవాఁడు. వసు

చరిత్రముతోఁ దులదూఁగఁదగిన శ్లేషకావ్యము తెనుఁగున మఱియొండు లేదు. అయిన నిందు నాదికవుల ననుసరింపని పదప్రయోగములు కొన్ని గలవు. ఈతఁడే కావ్యాలంకారసంగ్రహమును రచించినట్లు నానుడి కలదు గాని వసుచరిత్ర హరిశ్చంద్ర నళోపాఖ్యానముల యాశ్వాసాంతగద్య ప్రవృత్తియును, కావ్యాలంకారసంగ్రహముయొక్క యాశ్వాసాంతగద్య ప్రవృత్తియును భిన్న ప్రకారముగా నుండుటం జేసి యది సందిగ్ధంబుగా నున్నయది.

అడిదము సూరన.—ఇతఁడొక సుకుమార కవి. ఈతఁడు శుద్ధాంధ్రరామాయణమును, కవిజనరంజనమను నొకచిన్న కావ్యమును రచియించినవాఁడు. ఇందు మొదటిది వెనుకటికవులచే మూలనడఁగఁ ద్రొక్కఁబడి రెండవదిమాత్రము కనఁబడుచున్నది. దానిని పిల్లవసుచరిత్రమని చెప్పుదురు. అది తన పడసిన నామము నన్వర్థము చేయుచున్నది. మఱియు నితఁడు కవిసంశయవిచ్ఛేదమని యొక చిన్న లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. అది తద్భవ పదములు కలిగిన విధమును గొంత యెఱిఁగించుచున్నది.

పుష్పగిరి తిమ్మన.—ఇతఁడు సమీరకుమారవిజయమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. మఱియు నితఁడు కంకంటిపాపరాజు వ్రాసినట్లు ఉత్తరరామాయణ మొకటియు, కంకంటి నారసింహరాజు వ్రాసినట్లు విష్ణుమాయావిలాస ద్విపదకావ్య మొకటియు రచించినాఁడని చెప్పుచున్నారు. దశావతారచరిత్రంబును నితనిచే వ్రాయఁబడినదనియుఁ గొందఱు చెప్పెదరు. ఇతని కవిత్వమునందు లక్షణవిరుద్ధములగు ప్రయోగములు కొన్ని కానఁబడుచున్నవి.

తెలగనార్యుఁడు.— ఇతఁడు యయాతిచరిత్రమను నొక కావ్యమును అచ్చతెనుఁగుతో వ్రాసినాఁడు. అది శ్రుతికటువుగాక మృదువుగాను వాందికగాను నున్నయది. ఇది యచ్చతెనుఁగు గ్రంథములలో మేలైనదని తోఁచెడి.

లింగముగుంటతిమ్మన సులక్షణ సారమను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను.

కూచిమంచితిమ్మన రసికజనమనోభిరామమును, రాజశేఖరవిలాసమును, రుక్మిణీపరిణయమును, అచ్చ తెనుఁగురామాయణమును, అచ్చ తెనుఁగు నీలాసుందరీపరిణయమును, లక్షణసారసంగ్రహమును నొక శబ్దలక్షణమును విరచించెను. ఈతని కవితాధోరణి యనర్గళప్రవాహమువంటిదని తెలియవచ్చెడిని.

చెఱకునూరి రామయ కువలయానందమను నలంకారగ్రంథమును దెనిఁగించినవాఁడు.

అప్పకవి. — ఇతఁడు మిక్కిలి యోపికతో ననేక గ్రంథములను శోధించి యప్పకవీయమను గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. అంతటిశోధనము మఱియొక్కరి కుండదని తోఁచెడి. ఇతఁడు కవికల్పకమనులక్షణగ్రంథములోనుగాఁ గొన్నికృతులు చేసెనట్లు చెప్పఁబడియున్నది అవి గానఁబడవు.

అప్పయ వేంకటపతి.—ఇతఁడు ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసమను నొక పెద్దలక్షణగ్రంథమును వ్రాసినవాఁడు.

ప్రౌఢకవిమల్లన, మారన, జక్కన, వెన్నెలగంటి సూరన, కాకమానిమూర్తి. వీరు లాక్షణికులయిన గొప్పకవులు వీరు రచించిన గ్రంథములు తొల్లింటికవుల గ్రంథములవలె మిక్కిలి కొనియాడఁదగినవిగా నుండును. ఆగ్రంథముల నామములును, తదితరగ్రంథముల నామములును, వానిరచించినవారి నామములును నిందు గ్రంథసంకేతాదివివేచనపట్టికఁ జూడ విశదములు కాఁగలవు. ఇందుఁ బురాతనకృతులు పెక్కులు స్వకర్తలు తమ్ముంబాసి మేనుదొఱంగినం దాము పతివిహీనలునయి పరిపంథి పంథన పరిపీడనంబున మూలల నడంగిపోయె. "బోద్ధారో మత్సరగ్రస్తాః" అన్న భర్తృహరి సుభాషితం బేల పొల్లవోవు.

12. మఱియుఁ జాటుప్రబంధకవులు లెక్కను మీఱియున్నారు. వారు.--బడబానలభట్టు. మేధావిభట్టు, రెల్లూరి తిరుమలయ్య, ఎడపల్లి పర్వతన్న, పెద్దిరాజు రామరాజు, పింగళిరామరాజు, రంగరాజు లింగయ, రావిపాటి తిప్పరాజు, మైలము భీమన, పొట్టూరి గోపన, పలకలూరి గోపన, రాచపూడి వెంకయ్యలో నగువారు.

అందు, మేధావిభట్టు చాటుధార.

"క. సాళువ పెదతిమ్మమహీ, పాలవరుఁడువీఁడె వచ్చెఁ బద్యము వ్రాయన్, గేలను లేదాకొకటియుఁ, దాళమముత్తునియలగుచు ధర పైఁబడుమా."

13. ఇంకను లక్ష్యలక్షణ గ్రంథముల నామంబుల నేకంబులుగనఁబడుచున్న వికాని యాగ్రంథములును, అందుఁ గొన్నిగ్రంథములు వ్రాసినవారి నామంబులును గనఁబడవు.

అందు, లక్ష్యగ్రంథములు.

అష్టమహిషీకల్యాణము, కూర్మపురాణము, చంద్రికాపరిణయము, చమత్కారరామాయణము, చారుధేష్ణచరిత్రము, చిత్రభారతము, త్రైశంఖ్యోపాఖ్యానము, దేవీవిజయము, మధుసేవనము, రాజశేఖరచరిత్రము, వసంతవిలాసము, విజయసేనము, శశిబిందుచరిత్రము, శృంగారషష్ఠము, సాంబోపాఖ్యానము, సుదక్షిణాపరిణయములోనగునవి.

లక్షణగ్రంథములు.

కవిభల్లటఫక్కి, అధోక్షజఫక్కి, కవికంఠపాశము, కవిమూషకమార్జాలము, కవిగజాంకుశము, కవిజనాశ్రయము, కవికంఠాభరణము, కావ్యచింతామణి, కావ్యాలంకారచూడామణి, అధర్వణచ్ఛందము, గోకర్ణచ్ఛందము, శ్రీధరచ్ఛందము, ఛందోదర్పణము, అలంకారసంగ్రహము, అలంకారరత్నావళి, లక్షణవిలాసము, లక్షణదీపిక, శారదాదీపిక, శారదామకుటము, శారదాతిలకము, శారదాదర్పణము, వాగీంద్రచూడామణి, వైకృతచంద్రిక, (ఈ గ్రంథము కొంతమట్టుకు దొరకినదిగాని అందు దాని వ్రాసినవానిపేరు గనఁబడదు.) సర్వలక్షణసారసంగ్రహము మొదలగునవి.

14. ఈకవులు భావవిస్ఫూర్తిగ రసంబులుచిప్పిలునట్లును, తత్తద్రసానుకూలంబుగఁ బదంబులు పొంకపడునట్లును, అకలంకమార్గంబుగ నలంకారంబులు విలసిల్లునట్లును ఏవిధమయిన లక్షణలోపంబులులేకుండఁ గవితలొనర్ప నసదృశులైయున్నారు. సంస్కృతభాషయందపారజ్ఞానములేక వీరి కింతటివైదుష్యము కలుగఁబోదు. అయినను వీరు కవిత్వంబుఁ జెప్పఁ బ్రారంభించుచో "గతానుగతికో లోకః" అన్నట్లందఱు నొక్కమార్గంబవలంబించియున్నారు. అయ్యది హాస్యాస్పదంబుగనున్నయది. అదియనఁగా స్వప్నంబుంగాంచుటలోనగునది. వారిభక్తితాత్పర్యమెట్టిదో యది యటుండనిండు. మతియొక్క విశేషంబు వినుండు. వీరు వర్ణనలు సేయమొదలుపెట్టిరా మీరు నమ్ముదురో నమ్మరో తల్లినేని కేశాదినఖపర్యంత మొక్కొక్క యంగమైనఁజిక్కక నివమెత్తినట్లు వర్ణింపక మానరు. అది యెట్టి పారవశ్యమో యెఱుంగరాదు. మతస్థాపకులయిన యాచార్యులో యిందులకును నాచార్యులే. ఇది యిప్పుడు వచ్చినదికాదు. పారంపర్యముగ సంస్కృతభాషా మహాపండితుల సన్నిధానమునుండి వచ్చిన సంప్రదాయముగానున్నయది.

వీరు మహనీయులుగావున నిర్మలచిత్తులై స్తోత్రపరాయత్తులై యభేదబుద్ధితో నిట్లువర్ణించుట "తెల్లనిదంతయుఁ బాలు నల్లనిదంతయు నీళ్లు" అని యెంచియున్న యాకాలమునందు శ్లాఘనీయంబైయుండెంగాని యిప్పటికాలమునం దది యట్లుండునని తోఁచినదికాదు.

15. ముత్తెగలకవుల శైలికిని ఆధునికకవుల శైలికిని జాల నంతరముగలదు. అదిగాక వారికవిత్వములయందు లేనియన్యదేశ్యములును, వైకృతములును వీరి కవిత్వములయందు మెండుగాఁ గానఁబడుచున్నవి.

ఆదికవికవిత్వము.

"సీ. లలితంబులగుమట్టియలచప్పుడింపార నంచకైవడినడనల్లవచ్చి, యెడమేనినెత్తావి నుడియంగఁబయ్యెద సగముదూలించిపై మగుడఁదిగిచి, సోలెడునెలదీఁగ లీలఁ గ్రాలుచు వింతచెలువంబు దలకొనఁజేరి నిలిచి, తెలిగన్నుఁగవను నెచ్చెలియైనలేతన వ్వొలయంగసరసంపుఁ బలుకుపలికి, మెఱయురాగంపుఁజెయ్యులుమేకొనంగ, నెడఁదసొగయించు మాటలనెలమిమిగుల, నిన్నునమరక్తిఁగొలుచునన్నెలఁతలుండ, నీరసాకారసైరంధ్రిఁగోరఁదగునె."

మధ్యకవికవిత్వము.

"స్రగ్ధర. సేవించెన్ రంగధామున్ శ్రితనివహపయస్సింధుసంపూర్ణసోమున్, గావేరీమధ్యసీమున్ ఘనకలుషమహాకాలకూటోగ్రభీమున్, దేవాన్ శ్రీవిరామున్ దివిజవినుతసందీప్తితానంతనామున్, ధీవిజ్ఞానాభిరామున్ ద్రిభువనవిలసద్దేవతాసార్వభౌమున్."

అంత్యకవికవిత్వము.

"శా. తండ్రీ నాకునను గ్రహింపఁగ దెవైద్యంబంచుఁ బ్రార్థించినన్, గండ్రగ్లానటులాడిధిక్కృతులఁబోకాళ్లంటివో హెూమదిన్, దిండ్రగ్లిగ్లిన వారికేకరణి నేనిన్ విద్యరాకుండునే, గుండ్రాడాఁచినఁ బెండ్లియేమిటికిఁ జిక్కుంగష్టముష్టింపవా."

ఆధునికకవికవిత్వము.

"మ. తలిరుంజొంపపుడాలు పూరజపునిద్రాజాలు బత్తేటిగం, టలచాలు న్విరితేనెమేలు తరులంటం గ్రాలుతేఁదీవచే, ర్కలబారీలు జగాచొకాయలరు జాగామావటీ లొప్పఁగా, వలరాదంతులకైవడిన్ వనముత్రోవం ద్రిమ్మరుందెమ్మెరల్."

ఇవి దిక్ప్రదర్శనముగఁ జూపఁబడినవి.

16. "మ. మహిమన్ వాఁగనుశాసనుండు సృజియింపంగుండలీంద్రుండుద, న్మహనీయస్థితిమూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవన్ మహా, మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింపన్ సొంపువాటించునీ, బహుళాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమునఁదత్ప్రాగల్భ్యమూహించెదన్" అన్నపద్యార్థముచొప్పున నన్నయభట్టారకునికాలముఁదొట్టి క్రమక్రమంబున వృద్ధిఁబొంది సొంపుఁజెందియున్న యయ్యాంధ్రవాణి కృష్ణదేవరాయలవారికాలంబున రేయుంబవలు సరసగోష్ఠివినోదక్రీడలం బ్రొద్దువుచ్చి తదనంతరంబా శ్రమంబు పరిహారంబుగాఁ గొంతకాలంబు సుఖనిద్రం జెందియుండి యిప్పుడుమహాప్రభువులగు నింగ్లీషువారిదొరతనంబున శ్రద్ధాళువులయిన విద్యార్థుల విద్యాపఠనభవ్యరవంబుల మేల్కాంచి శుచిర్భూతయయి యుత్సాహంబుతో మరల నలంకరణంబుచేసికొను నవసరంబున నున్నయది.

నియమవిధానక్రమము.

1. నన్నయభట్టారకుఁ డాంధ్రవ్యాకరణంబునఁ బఠించిన వర్ణసమామ్నాయమందలి వర్ణక్రమము ననుసరించుటంజేసి యీనిఘంటువునందు ళకారయుక్త పదములు కడపట వ్రాయఁబడెను.

2. ఇందుఁ గ్రియాపదములకు ధాతురూపములుమాత్రమును, నామపదములకుఁ బ్రథమైకవచన రూపములుమాత్రమును వ్రాయఁబడును.

3. ఇందు సామాన్యములైన సమాసపదములు ప్రత్యేకముగానెత్తి వ్రాయఁబడవు. అవి.—కట్టలుక, కట్టెండ, కెంగేలు, కెమ్మోవి, క్రొంజాయ, క్రొమ్ముడి, నెత్తావి, నెమ్మోము, పూఁదోఁట, పూరెమ్మ, ప్రాఁగెంపు, ప్రాయిల్లు, లేఁగొమ్మ, లేదూడ. మొ. (చూ. కడు, కె, క్రొ, నె, పూ, ప్రా, లే. మొ.)

4. సంస్కృతము, వైకృతము, దేశ్యము, గ్రామ్యము వీని కాయాయిసంజ్ఞ లిడఁబడును. అన్యదేశ్యము దేశ్యముతోఁ జేర్పఁబడినదిగాన దానికిఁ బ్రత్యేకముగా సంజ్ఞ యిడఁబడదు.

5. ద్వయమునకు అవయవములైన పదములయొక్క సంజ్ఞలను అయ్యాయి శబ్దముకడఁ జూచునది. అనఁగా "ఇంచుఁబోఁడి" అనుచో ఇంచుశబ్దముయొక్క సంజ్ఞను ఇంచుకడను, పోఁడిశబ్దముయొక్క సంజ్ఞను పోఁడికడను జూడవలయునని యర్థము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను దెలియవలయును. (చూ. ద్వ. సంజ్ఞావివరణపట్టికయందు.)

6. ఇందు సంస్కృతశబ్దమొకటి యర్థభేదముచే మూడు లింగములయందును వర్తించునపుడు ముందు స్త్రీలింగరూపార్థమును వెనుక నపుంసకలింగరూపార్థమును నావెనుక పుంలింగరూపార్థమును వ్రాయఁబడును. పుంలింగమయ్యును స్త్రీలింగతుల్యరూపమయ్యెనేని యా పుంలింగరూపార్థము నపుంసకలింగరూపార్థమునకుముందు వ్రాయఁబడును. (చూ. నందన, బ్రహ్మ. మొ.)

7. "ఉవర్ణాంతము" అనుచో నాపదమునకు ఉవర్ణమును జేర్పవలెనని యర్థము. చేర్చుచో నా

పదము డువర్ణకాంతముగా నుండెనేని యా డువర్ణకమును నాముందటియుత్వమును దొలఁగింపవలయును. (చూ. అంగజ, మధుసూదనుఁడు. మొ.) (చూ. ము. సంజ్ఞా. . . పట్టికయందు.)

8. "డువర్ణకాంతము" అనుచో నా పదమునకు డువర్ణకమును జేర్పవలయునని యర్థము. చేర్చుచో నా పదమును ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. అది యితర ప్రత్యయాంతముగా నుండెనేని యాప్రత్యయమును దొలఁగించి పిమ్మట ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. (చూ. నంద, అంగారము. మొ.) (చూ. డు. సంజ్ఞా. . . పట్టికయందు.)

9. ఒక్కొకచో నించుక రూపభేదముగల శబ్దము దాని మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అకటవికటము. మొ.)

10. ఒక్కొకయెడ మువర్ణాంతరూపము మువర్ణములేని శబ్దరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అర్గలిక. మొ.)

11. కొన్నిచోట్ల తెనుఁగుపదమునకు ఇయాంతరూపము ఏదంతరూపము రెండును వ్రాయఁబడును. కొన్నియెడల ఇయాంతరూపముకడ ఏదంతరూపమును, ఏదంతరూపముకడ ఇయాంత రూపమును వ్రాయఁబడును. (చూ. అందగత్తియ, మెట్టె. మొ.)

12. తెనుఁగున అయి అవులు మొదటఁగల పదములు **వేఱువేఱుగా** వ్రాయఁబడవు. వానిని ఐకారౌకారాది పదములకడఁ జూచునది. (చూ. అయితిని ఐతికడ, అవుఁగును ఔఁగుకడ. మొ.)

13. ఉకారలోపముగల అల్లులోనగు వాడుకలోని పదములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు. ఆ మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అలుఁగు. మొ.)

14. తన ప్రత్యయాంతశబ్దములు వేఱుగా నెత్తఁబడవు. కాఁబట్టి మొదటిపదముఁగొని యాయర్థమును దెలిసికొనవలెను. అనఁగా అల్లదనములోనగు వానికి అల్లశబ్దముఁ లోనగువానిఁగొని అర్థము నెఱుంగవలెననుట.

15. దేశ్యక్రియలయందు ఇంచుక్కువచ్చెడు సామాన్య ప్రేరణరూపములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు. (అడఁగించు, ఇప్పించు. మొ.)

16. తేటగాఁ దెలియఁదగుచోట్ల తెలుఁగుగ దెనుఁగుపదములకు సంస్కృతపదములతోడను సంస్కృతపదములకుఁ దెనుఁగు పదములతోడను అర్థము వ్రాయఁబడును.

17. ఒకపదమున కర్థము స్పష్టముగాఁ దెలియనిచో అర్థముగా వ్రాయఁబడిన పదమునుజూచి ఆయర్థమును చక్కఁగాఁ దెలిసికొనవలయును. అక్కడ. చూ. అని వ్రాయఁబడి యుండును.

18. ఒకపదము దేశ్యముగాను వైకృతముగాను సంస్కృతముగాను నున్నయెడ ముందు దేశ్యార్థమును వెనుక వైకృతార్థమును నావెనుక సంస్కృతార్థమును గ్రమముగా వ్రాయఁబడును. (చూ. కలము, నారి. మొ.)

19. ఒకపదము క్రియాద్యర్థభేదములచే ననేకవిధార్థక మగుటవలన అర్థములు వ్రాయఁబడుచో ముందు క్రియార్థమును, వెనుక అపదార్థమును అటు వెనుక విశేష్యార్థమును, ఆవెనుక విశేషణార్థమును, దానివెనుక సర్వనామార్థమును, కడపట అవ్యయార్థమును వ్రాయఁబడును. ముందు ముందటి యర్థములు లేనివేని వెనుక వెనుకటియర్థములు మొదలుచేసి యావలియర్థములన్నియుఁ గ్రమముగా వ్రాయఁబడును. (చూ. ఎత్తు, ఒత్తు, అందు, కయి, అలఁతి, ఈరు, అంతె, కోలె. మొ.) (చూ. అప. సంజ్ఞా. . . పట్టికయందు.) ఈనియమము మొకానొకచో దీనికి ముందటినియమముచే బాధింపఁబడును. (చూ. నీరు, సే. కరము. మొ.) క్రియార్థము ముందు వ్రాయఁబడునను నియమాంశమున్మాత్రము బాధింపఁబడదు. (చూ. మెలపు.)

20. ఒకక్రియ అకర్మకముగాను సకర్మకముగాను నున్నచో ముందు అకర్మకార్థమును వెనుక సకర్మకార్థమును వ్రాయఁబడును. (చూ. అగు. మొ.)

21. వైకృతపదముల కర్థము వ్రాయఁబడుచో నక్షత్రచిహ్నములేనియర్థము ముందును అదిగలయర్థము వెనుకను వ్రాయఁబడును. (చూ. అంకియ. మొ.) ఈనియమము మొకానొకచో పందొమ్మిది ఇరువదవ నియమములచేత బాధింపఁబడును. (చూ. బంటు. మొ.)

22. పదము ఏకవచనాంతమైనప్పటి యర్థములు ముందు వ్రాయఁబడి బహువచనాంతములైనప్పటియర్థములు వెనుక వ్రాయఁబడును. ఈనియ

మము పదునెనిమిదవ నియమమును 'బాధించుచున్నది. (చూ. మల్లె. మొ.)

23. ఇందుఁ గొన్నిటికి గ్రంథవిస్తరభీతిచే ప్రయోగములు సంగ్రహముగా వ్రాయఁబడియుండుటవలన అర్థములు విశదములుకానియెడ ఆయుదాహరణములకు ముందు వెనుకలను ఆగ్రంథముల యందు విశదములుగాఁ జూచుకొనవలయును. కొన్నియెడల ముందు వెనుకలను జూడుమని వ్రాయఁబడియు నున్నది.

24. ప్రయోగములుదొరకియు తప్పులుగానుండుటవలన అవి కొన్నిపదముల కెత్తివ్రాయఁబడవు. కొన్ని కొంతమట్టుకు వ్రాయఁబడును.

25. ఇందు వ్యాకరణవిషయములయిన విధులు కొన్ని అక్కడక్కడ వ్రాయఁబడియుండును. మఱియు నొక్కొక్కపదముకడ నొక్కొక్కవిధి వ్రాయఁబడి ఆవిధికి విషయములయిన తక్కినపదములకడ విధివ్రాయఁబడిన పదమునుజూచునట్లు తెలుపఁబడియుండును. (చూ. అఱువుళ్లు, అలరుఁబోఁడి, ఆరగింపు. మొ.)

26. చదివెడివారికిఁ జక్కఁగాఁ దెలియుటకై యిందు అర్థములోనగునది తెలుపుగ సంధిలేక వ్రాయఁబడియుండును.

నియమబాహుళ్యముచే నీక్రమము కొన్నియెడలఁ దప్పినను దప్పియుండును.

27. తెనుఁగున వాడుకలోనికి వచ్చిన యన్యదేశీయ శబ్దములు కొన్ని యీ క్రొత్త కూర్పునందుఁ జేర్పఁబడినవి. బ్రౌణ్యనిఘంటువులోనుండి యిట్టి శబ్దములు గొన్ని చేర్పఁబడినవి. ఇట్టి శబ్దములకు గ్రంథదృష్టాంతములు దొఱకుట దుస్సాధ్యముగాన నట్టివాని నిందుఁ జేర్పలేదు.

సంజ్ఞావివరణపట్టిక.

సంకేతములు.	వాని స్వరూపార్థములు.
అ.	అకారాంతము. (ఇట్లు ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఋ, ఐ, ఓ, ఔ, చ్, జ్, త్, ద్, ధ్, న్, ప్, భ్, ర్, వ్, శ్, ష్, స్, హ్ అను వర్ణములుకలచో ఆయా అంతములుగా చెప్పఁబడినలెను. ఉదా. ఆకారాంతము, ఇకారాంతము, ఈకారాంతము, చకారాంతము, జకారాంతము, తకారాంతము అని.)
(అ.ఆ, ఈ.అ.)	(పుంలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము. (స్త్రీలింగవిశేషణమైనప్పుడు) ఆకారాంతము, లేక-ఈకారాంతము. (నపుంసకలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము.
అం, ప్రే.	అంతర్భావితప్రేరణము.
అ. క్రి.	అకర్మకక్రియ.
అప.	అపదము. (ప్రత్యయములోనగునది.)
అప్ర.	అప్రసిద్ధము.
అర.	అరవము.
అవ్య.	అవ్యయము.
ఆం.	ఆంగ్లేయభాష.
ఉప.	(తెనుఁగుపదములకు ముందున్నచో) ఉపపదము. (ఉద్ద, ఎగ. మొ.) (సంస్కృతపదములకు ముందున్నచో) ఉపసర్గము. (ప్ర. మొ.)
ఉదా.	ఉదాహరణము.
ఉభ.	ఉభయము. (కొన్నియర్థములయందు అచ్చతెనుఁగును కొన్ని యర్థములయందు సంస్కృతమునైనపదము.)
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
కన్న.	కన్నడము.
క్రి.	క్రియ.
క్రి, విశే.	క్రియావిశేషణము.
గ్రా.	గ్రామ్యము. (అనింద్యము.)
చూ.	చూడుము.
డు.	డువర్ణకాంతము.
త్రి.	మూడులింగములయందును వచ్చెడు విశేష్యపదము.

సంకేతములు.	వాని స్వరూపార్థములు.
దే.	దేశ్యము.
ద్రు.	ద్రుతాంతావ్యయము.
ద్వ.	ద్వయము. (వైకృతమును దేశ్యమును మిశ్రమైనపదము.)
ద్వి.	ద్వివచనాంతము.
న.	నపుంసకలింగము.
ని.	నిపాతము.
పుం.	పుంలింగము.
పుం, న.	పుంనపుంసకలింగము.
పుం, స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
పై.	పైయట్లు.
ప్రా.	ప్రాకృతము.
ప్రే.	ప్రేరణము.
బ.	బహువచనాంతము.
మి.	మిశ్రము. (సంస్కృతాంధ్రములు కలిసినశబ్దము.)
ము.	మువర్ణకాంతము.
మొ.	మొదలైనవి.
యు.	యుగళము. (కొన్నియర్థములయందు దేశ్యమును కొన్నియర్థములయందు వైకృతమునైనపదము.)
వి.	విశేష్యము.
విశే.	విశేషణము.
వు.	వువర్ణకాంతము.
వై.	వైకృతము. (ప్రాకృతసమమును సంస్కృతప్రాకృతభవమునైనపదము.)
సం.	సంస్కృతసమము.
స.	సర్వనామము.
స. క్రి.	సకర్మకక్రియ.
స్త్రీ.	స్త్రీలింగము.
హిం.	హిందుస్తానీభాష
*.	ఇది ప్రకృతిశబ్దార్థముకంటె భిన్నమగు నర్థమును దెలుపునది.
†.	ఇది వృక్షలతాదివాచకమగుటను తెలియఁజేయునది.
. . .	ఈగుఱుతు నడుమ కొన్ని యక్షరము లుండుటను దెలుపును.

గ్రంథసంకేతాదివివేచనపట్టిక.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
1.	అ, పా.	అమరపదపారిజాతము. (తెనుఁగర్థముగల సంస్కృత నిఘంటు టీక.)	కాం. ౩.	మల్లినాథుఁడు.........	౦
2.	అచ్చ.	అచ్చతెనుఁగురామాయణము ౧. బాల. బాలకాండము. ౨. అ. అయోధ్యాకాండము. ౩. అర. అరణ్యకాండము. ౪. కిష్కిం. కిష్కింధాకాండము. ౫. సుం. సుందరకాండము. ౬. యు. యుద్ధకాండము.	కాం. ౬.	తిమ్మయ.............	౪.
3.	అధ్యా.	అధ్యాత్మరామాయణము. ఉ. ఉత్తరకాండము. (బాలకాండాదులు ఆఱుతోడ ఉత్తరకాండమును జేర ఏడు కాండములు.)	కాం. ౭.	నాగయామాత్యుఁడు.....	౫.
4.	అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ. ౫.	అబ్బయ............	౪.
5.	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౫.	అప్పకవి..............	౦
6.	అభి.	అభిధానరత్నమాల. (తెనుఁగర్థముగల సంస్కృత నిఘంటువు. దీనికి షడ్రస నిఘంటువనియు పేరు.)	స్కం. ౬.	(ఇందు గ్రంథకర్త పేరు లేదు)	౦
7.	ఆం, సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము. (నిఘంటువు.) ౧. దేవ. దేవవర్గు. ౨. మాన. మానవవర్గు. ౩. స్థా. స్థావరవర్గు. ౪. తి. తిర్యగ్వర్గు. ౫. నా. నానార్థవర్గు.	వర్గులు. ౫.	పైడిపాటిలక్ష్మణకవి.....	౦

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
8.	ఆం, భా.	ఆంధ్రభాషార్ణవము. (నిఘంటువు.) ౧. ప్ర. ప్రథమకాండము. ౨. ద్వి. ద్వితీయకాండము. ౩. తృ. తృతీయకాండము. (ఇందలి వర్గములను అక్కడక్కడ తెలిసికొనునది.)	కాం. ౩	వెంకనార్యుఁడు........	౦
9.	ఆం, శే.	ఆంధ్రనామశేషము. (నిఘంటువు.)	౦	అడిదమునూరన్న.......	౦
10.	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద. (విష్ణుచిత్తీయము.)	ఆ. ౬.	కృష్ణరాయలు.........	౪.
11.	ఉ, రా.	ఉత్తరరామాయణము.	ఆ. ౮.	పాపరాజు...........	౪.
12.	ఉ, హరి.	ఉత్తరహరివంశము.	ఆ. ౫. (దొరకినవి.)	సోమనాథుఁడు......... (నాచనసోమన.)	౧.
13.	ఉ, హరిశ్చ.	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	తక్కెళ్లపాటిలింగన.......	౬.
14.	కవి.	కవిజనరంజనము.	ఆ. ౩.	అడిదమునూరన్న.......	౩.
15.	కవిక.	కవికర్ణరసాయనము. (మాంధాత చరిత్రము.)	ఆ. ౬.	నృసింహకవి	౩.
16.	కవిస.	కవిసర్పగారుడము. (లక్షణగ్రంథము.)	అధికారములు. ౨. (దొరకినవి)	బసవన	౦
17.	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. ౮.	పింగలిసూరన్న........	౨.
18.	కా.	కావ్యాలంకారసంగ్రహము. (నరసరాజీయము.)	ఆ. ౫.	మూర్తి.	౩.
19.	కాశీ.	కాశీఖండము.	ఆ. ౭.	శ్రీనాథుఁడు.........	౨.
20.	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	ధూర్జటి...........	౩.
21.	కుచే.	కుచేలోపాఖ్యానము.	ఆ. ౩.	గట్టుప్రభు.........	౫.
22.	కృష్ణ.	కృష్ణరాజవిజయము.	ఆ. ౪.	కుమారధూర్జటి.........	౫.
23.	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గోతేటిసూరన్న........	౫.
24.	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మల్లన............	౪.
25.	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౬.	వేంకటపతి.	౪.
26.	చమ.	చమత్కారమంజరి.	ఆ. ౩.	వేంకటకవి.	౪.
27.	చెన్న.	చెన్నబసవపురాణము.	ఆ. ౫.	పాపయామాత్యుఁడు.....	౫.
28.	జైమి.	జైమిని భారతము. అశ్వమేధపర్వము.	ఆ. ౮.	పినవీరభద్రుఁడు........	౩.
29.	దశా.	దశావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణిదేవులనాగయ......	౪.
30.	ద్వా.	ద్వాత్రింశత్సాలభంజికాకథలు.	ఆ. ౧౨.	కొండమీఁద గోపురాజు ..	౪.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అధి. ౬.)
31.	నవ.	నవనాథోపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౫.	గౌరన...........	౫.
32.	నళ.	నళచరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౫.	రాఘవార్యుఁడు........	౬
33.	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	ఆ. ౧౦.	తిక్కనసోమయాజి......	౧.
34.	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	ఆ. ౩.	కూచిమంచితిమ్మన......	౪.
35.	నై.	నైషధము. (శృంగారనైషధము.)	ఆ. ౮.	శ్రీనాథుఁడు........	౨.
36.	పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	నారాయణకవి........	౪.
37.	పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	వేంకటనాథుఁడు.......	౫.
38.	పండి.	పండితారాధ్యచరిత్రము. ద్విపద.	ప్రకరణములు. ౫.	పాలకురికిసోమన.......	౫.
39.	పద్మ.	పద్మపురాణము. ఉత్తరఖండము.	ఆ. ౧౧.	సింగనార్యుఁడు........	౫.
40.	పర.	పరమయోగివిలాసము.	ఆ. ౫.	తిమ్మభూపరుఁడు........	౪.
41.	పా.	పారిజాతాపహరణము.	ఆ. ౫.	ముక్కుతిమ్మన.........	౩.
42.	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	ఆ. ౫.	కాకమానిమూర్తి........	౪.
43.	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	రామకృష్ణకవి.........	౨.
44.	పు.	పురూరవశ్చరిత్రము. (కవిరాజమనోరంజనము.)	ఆ. ౫.	అబ్బయ............	౪.
45.	ప్రభా.	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము.	ఆ. ౫.	పింగళిసూరన్న.........	౨.
46.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల.	ఆ. ౫.	బసవప్ప.............	౫.
47.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల. ద్విపద.	ఆ. ౨౫.	పిడుపర్తిసోమన........	౫.
48.	బస.	బసవపురాణము. ద్విపద.	ఆ. ౭.	పాలకురికిసోమన.......	౫.
49.	బహు.	బహులాశ్వచరిత్రము.	ఆ. ౫.	వేంగళనాయకుఁడు......	౫.
50.	బ్ర.	బ్రహ్మోత్తరఖండము.	ఆ. ౫.	వేంకటరామార్యుఁడు.....	౫.
51.	భ.	భర్తృహరి. (సుభాషితరత్నావళి.)	శతకములు. ౩.	ఏనుఁగులక్ష్మణకవి........	౪.
52.	భద్రా.	భద్రాపరిణయము. (ముకుందవిలాసము.)	ఆ. ౩.	పెద్దన.	౫.
53.	భల్లా.	భల్లాణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	వాలేశ్వరుఁడు.........	౪.
54.	భాగ.	భాగవతము.	స్కం. ౧౨. ప్రథమాదులు.	బమ్మెరపోతన........	౨.
55.	భాగ.	భాగవతము. ద్విపద.	స్కం. ౧౨. ప్రథమాదులు.	గోనేరునాథుఁడు......	౫.
56.	భాను.	భానుమతీపరిణయము.	ఆ. ౪.	రెట్టూరిరంగరాజు......	౪.
57.	భార.	భారతము. ౧. ఆది. ఆదిపర్వము. ఆ. ౮. ౨. సభా. సభాపర్వము. ఆ. ౨. ౩. అర. అరణ్యపర్వము. ఆ. ౭. ౪. విరా. విరాటపర్వము. ఆ. ౫.	పర్వములు. ౧౮.	నన్నయభట్టాదులు......	౧.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
	౫. ఉద్యో. ఉద్యోగపర్వము. ఆ. ౪.			
	౬. భీష్మ. భీష్మపర్వము. ఆ. 3.			
	౭. ద్రో. ద్రోణపర్వము. ఆ. ౫.			
	౮. కర్ణ. కర్ణపర్వము. ఆ. 3.			
	౯. శల్య. శల్యపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౦. సౌ. సౌప్తికపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౧. స్త్రీ. స్త్రీపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౨. శాం. శాంతిపర్వము. ఆ. ౬.			
	౧౩. అను. ఆనుశాసనికపర్వము. ఆ. ౫.			
	౧౪. అశ్వ. అశ్వమేధపర్వము. ఆ. ౪.			
	౧౫. ఆశ్ర. ఆశ్రమవాసపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౬. మౌ. మౌసలపర్వము. ఆ. ౧.			
	౧౭. మహా. మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ. ౧.			
	౧౮. స్వ. స్వర్గారోహణపర్వము. ఆ. ౧.			
భీ.	భీమేశ్వరపురాణము. (భీమఖండము.)	ఆ. ౬.	శ్రీనాథుఁడు..........	౨.
భో.	భోజరాజీయము.	ఆ. ౭.	అనంతుఁడు..........	3.
మార్క.	మార్కండేయపురాణము.	ఆ. ౮.	మారన..............	౨.
మై.	మైరావణచరిత్రము.	ఆ. 3.	మాదయ..............	౫.
య.	యయాతిచరిత్రము.	ఆ. ౫.	తెలగనార్యుఁడు........	౪.
రత్న.	రత్నపరీక్ష. (లక్షణగ్రంథము.)	౦	భైరవుఁడు...........	౦
రస.	రసమంజరి.	గుచ్ఛములు. 3.	కోదండపతి..........	౫.
రసి.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. ౭.	తిమ్మయ............	౪.
రా.	రామాయణము. (అచ్చతెనుఁగు రామాయణము కడమున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది.)	కాం. ౬.	భాస్కరుఁడులోనగువారు.	3.
రా.	రామాయణము. ద్విపద. (అచ్చతెనుఁగు రామాయణము	కాం. ౬.	రంగనాథుఁడు..........	3.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
		కడనున్నట్లు దీనికిని కాండము లెఱుంగునది.)			
68.	రా, వి.	రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమానిమూర్తి........	౪.
69.	రాఘ.	రాఘవపాండవీయము.	ఆ. ౪.	పింగళిసూరన్న........	౨.
70.	రాజ.	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. 3.	తిమ్మయ............	౪.
71.	రామా.	రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౮.	అయ్యలరాజురామభద్రుఁ[డు.	3.
72.	రుక్మాం.	రుక్మాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మల్లన..........	౪.
73.	రుక్మి.	రుక్మిణీపరిణయము.	ఆ. ౫.	తిమ్మయ...........	౪.
74.	లక్ష.	లక్షణసారసంగ్రహము.	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మయ......	౪.
75.	లక్ష్మీ.	లక్ష్మీనృసింహావతారము. (నృసింహపురాణము.)	ఆ. ౫.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.........	౧.
76.	వసు.	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	రామరాజభూషణుఁడు... (బట్టుమూర్తి.)	3.
77.	వా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	సింగనార్యుఁడు........	౫.
78.	వి, పు.	విష్ణుపురాణము.	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటిసూరన్న.....	3.
79.	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౮.	జక్కన...........	3.
80.	విజ.	విజయవిలాసము. (సుభద్రాపరిణయము.)	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటనాథుఁడు.	౪.
81.	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము. ౧. ఆ. ఆచారకాండము. ౨. ప్రా. ప్రాయశ్చిత్తకాండము. 3. వ్య. వ్యవహారకాండము.	కాం. 3.	కేతన. (అభినవదండి.)...	3.
82.	విష్ణు.	విష్ణుమాయావిలాసము. ద్విపద. ౧. పూ. పూర్వభాగము. ఆ. 3. ౨. ఉ. ఉత్తరభాగము. ఆ. ౫.	భా. ౨.	కంకంటి. నారసింహరాజు...	౫.
83.	వీర.	వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ౪.	బమ్మెరపోతన.........	౨.
84.	వేం.	వేంకటేశనిఘంటువు.	౦	(ఇందు గ్రంథకర్త పేరు లేదు.)	౦
85.	వై.	వైజయంతీవిలాసము. (విప్రనారాయణచరిత్రము.)	౦	తమ్మయ...........	౫.
86.	శశాం.	శశాంకవిజయము. (తారాశశాంకము.)	ఆ. ౫.	శేషము వేంకటపతి......	౫.
87.	శివ.	శివయోగసారము. ఉత్తరార్థము.	ఆ. ౪.	గణపతిదేవుఁడు.........	౪.
88.	శుక.	శుకసప్తతి.	ఆ. ౨. (దొరకినవి.)	కదిరీపతి............	౫.
89.	శృం.	శృంగారరసాలవాలము.	ఆ. 3.	ఒడ్డికవి..........	౫.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
90.	శేష.	శేషధర్మము.	ఆ. ౬.	శ్రీనివాసకవి.........	౪.
91.	షో.	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౯.	ఎల్లన...............	౪.
92.	సకల.	సకలకథాసారసంగ్రహము.	ఆ. ౮.	రామభద్రుఁడు.........	౫.
93.	సత్య.	సత్యభామాసాంత్వనము.	ఆ. ౪.	కామేశ్వరుఁడు.........	౫.
94.	సమీ.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౭.	పుష్పగిరితిమ్మన.	౪.
95.	సా.	సారంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౩.	*చేమకూరవేంకటనాథుఁడు	౪.
96.	సా.	సారంగధరచరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౭.	శంభుకవి.............	౬.
97.	సాం.	సాంబనిఘంటువు. (నానార్థవర్గ గాకవర్గులు. ౪.)	వర్గులు. ౪.	రంగకవి.............	౦
98.	సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ. ౧.	గట్టుప్రభు	౫.
99.	స్వా.	స్వారోచిషమనుసంభవము. (మనుచరిత్రము.)	ఆ. ౬.	అల్లసాని పెద్దన.........	౩.
100.	హంస.	హంసవింశతి.	ఆ. ౫.	అయ్యలురాజు, నారాయణామాత్యుఁడు....	౫.
101.	హ. న.	హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	రామరాజభూషణుఁడు... (బట్టుమూర్తి.)	౩.
102.	హరి.	హరివంశము. పూర్వభాగము. ఆ. ౮. ఉత్తరభాగము. ఆ. ౧౦.	భా. ౨.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ	౧.
103.	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శంకరకవి............	౪.
104.	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౨.	గౌరన.............	౫.

*చేమకూరవేంకటనాథుఁడు విజయవిలాసరచనానైపుణ్యముంబట్టి నాలవతరగతియందుఁజేర్పఁబడినను సారంగధరచరిత్రరచననుబట్టి అయిదవతరగతియందుఁజేర్పఁబడవలసిన వాఁడుగానున్నాఁడు.

(ఆ. ఆశ్వాసము. కాం. కాండము. భా. భాగము. స్కం. స్కంధము.)

నిఘంటువులయందును, లక్షణగ్రంథములయందును శైలిని కనిపట్ట నసువుగాదు గాన వానికి తరగతులు ఏర్పఱుపఁబడలేదు.

శబ్దరత్నాకరము.

అ. ఒక యక్షరము. ఉభ. వై. అవ్య. 1. మఱియొకదాని లేమిని దెలిపెడిని; "కులప్రయుక్తముగుచున్న సనాతనధర్మమిత్తెఱం, గ." భార. విరా. ౧, ఆ. ("గీ. ఎవ్వరికిఁగాఁగ ధరణియు నెల్ల సుఖముఁ, గోరెదము వారలందఱు వీరవచ్చి." ఇక్కడ వీరెవచ్చి అనియుండుట యుక్తమని తోఁచెడి. చూ, ఎ. భార. భీష్మ. ౧, ఆ.)—2. తనంతట అనునర్థమును దెలిపెడి*; "ఉ. ఇమ్ముగ సర్వధర్మములు నీవయెఱుంగుదు." కళా. ౪, ఆ. — 3. బొత్తిగా అనునర్థమును దెలిపెడి*. "ఎ, గీ. కులముపాడినడపఁదలఁపఁడపతి." (తలఁపఁడ=తలఁపనేతలఁపఁడు.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—సం. వి. పుం. 1. విష్ణువు; 2. బ్రహ్మ; 3. శివుఁడు. (అ. ఇత్యాద్యేకాక్షరశబ్దములు తెనుఁగున వ్యస్తములుగాఁ బ్రయోగింపఁబడవు. అధర్మము, అనర్ఘ్యము, ఇత్యాదులయందుండెడి అకారము అభావార్థకమైన నఞ్ఞునందు నకారములోపింపఁగా శేషించినది.) 4. కాలవిళంబములేమిని దెలిపెడి. "సీ. వడిజిఱ్ఱ దిరిగి మ్రొగ్గెడు మదావళములఁ ద్రోన రూపఱిన యాధోరణులును." జై. ౯, ఆ.

అంక. దే. వి. 1. ప్రక్క, పార్శ్వము. "సీ. అంతంతఁ బసిబిడ్డ లడ్డంబు సుడిసిన జంకించి మిన్నంకఁ జౌకళించు." భో. ౬, ఆ.—2. అణకయొక్క రూపాంతరము.

అంకకాఁడు. దే. విణ. (అంకము+కాఁడు.) చలముపట్టువాఁడు, చలపాది. "గీ. ఎలసియేప్రొద్దుఁగనువొంద నీకమరుఁడు, కలహమునకంకకాఁడయికాలుద్రవ్వ." ఆము. ౯, ఆ. (అంకశబ్దమునకు వృత్తియందు చలమర్థమని యెఱుఁగవలెను. ఇది యొకానొక కవిచే శ్లేషయందు గుఱుతుగలవాఁడనునర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. "చ. హిమకరుఁడంకకాఁడు మధువెప్పుడుజాతి విరోధి." కవిక. 3, ఆ.)

అంకణము. వై. వి. 1. నలుచదరపుచోటు*; 2. తొట్టికట్టు, కక్ష్య. (అది యెన్ని యంకణముల యిల్లు?)

అంకపాళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కవుఁగిలి; 2. తిన్నె; 3. దాది.

అంకపొంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పొంకములు.) 1. కోపము; 2. విరోధము. విణ. ఉగ్రము. (చూ, అంకాపొంకములు.)

అంకము. ఉభ. దే. వి. ఆక్షేపము. "ఉ. పొంకపుఁగావ్యలక్షణముపోక డెఱుంగక దిట్టకూళలై, కొంకక వంకరర్థములు గూర్చిసభాస్థలిఁబ్రౌఢులట్లుని, శ్శంకఁజరించువారిసుకవి సంఘము పల్కులమెచ్చకూరకే, యంకముసేయవచ్చునలయయ్యలమున్నగఁబ్రస్తుతించెదన్." వై. ౧, ఆ.—సం.అ. పుం. 1. అంకె; 2. ఒడి; 3. గుఱుతు; 4. చోటు; 5. తప్పు; 6. నాటకపరిచ్ఛేదము; 7. నాటకభేదము; 8. భూషణము; 9. యుద్ధము; 10. సమీపము.

అంకమ్మ. ద్వ. వి. (అంకు+అమ్మ.) ఒక గ్రామదేవత.

అంకవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గణితము.

అంకాపొంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పొంకములు.) 1. కోపము; "క. కింకరులచేతనంతన్, లంకకువేగందెనందినన్ వినియంకా, పొంకాలుదరికొనంగని, రంకుశసాహససమర్థుఁడగుదశముఖుఁడున్." రామా. ౭, ఆ.—2. విరోధము. "సీ. బెడిదమాశృంగార బీభత్సములకునంకాపొంకములు." కవిస. ౧, ఆ.—విణ. ఉగ్ర

ము. (బిడ్డకు జ్వరము అంకాపొంకములుగా కాయుచున్నది.)

అంకారించు. హిం. క్రి. ఓడచాప యెత్తిపోవుట.

అంకించే. ఉభ. దే. అ క్రి. ఉల్లసిల్లు. "వ. పంకజభవాండమండపంబు సంకుచేసినపొంకంబున నంకించుచు." వసు. ౪,ఆ.—స. క్రి. 1. ఆడించు, జళిపించు; "ఎ, గీ. ఖడ్గమంకింపవైష్ణవికరముం బట్టి, వాంఛితంబెద్ది వేఁడుము వరమననిన." జై. ౧, ఆ.-2. త్రిప్పు; "నెమ్మొగమడ్డమంకించి." నిర్వ. ౧, ఆ. "ఘనగదాదండమంకించి." జై. ౨, ఆ.—3. అపహరించు. "క. సంకెలలఁబడ్డవారే, యంకింతురు నీదురాజ్యమర్థము ససువుల్." కృష్ణా. ౨, ఆ.—సం. స్తుతించు. "వ. అనిమఱియు సముచితసంభాషణంబుల నంకించుచున్న పరమవైష్ణవీరత్నంబును."భాగ.౧,స్కం.

అంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎంచఁబడినది; 2. గుఱుతిడఁబడినది. (పుంలింగమై అకారాంతమైనప్పుడు మహదర్థమందు అంకితుఁడు అనియు ఆకారాంతమైనప్పుడు అంకిత అనియు రూపములు. ఇట్లుతక్కినచోట్లను తెలియఁనది.)

అంకియ. వై. వి. 1. ఒకటిమొదలగు సంఖ్యలను దెలుపురేఖ; 2. వశము*. (చూ, అంకె.)

అంకియము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగువానిపై యొకపార్శ్వపుభారము.

అంకిలి. దే. వి. 1. కలఁత; "క. అనియూఁబడిలఁగఁబలికిన, వినియంకిలిదేలుచిత్తవృత్తిగలుగునం, గనయేద్పుడిగెన్." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. — 2. అడ్డగింత, అడ్డి; "ఎ, గీ. మహీధరముసేయు నంకిలిమానుటయును." కాశీ. ౩, ఆ.—3.ఆపద. "క. ఇంకనిజలములుగలిగిన, యింకొక్కయగాధసరసి నిడినంజాలున్, సంకోచింపక మమునీ, యంకిలిఁబాపుటకునీవయర్హుఁడవనినన్."పంచ. నా. ౧, ఆ.

అంకిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డిపడు. "క. దైవికమై, యంకిలిపడియెడి పనులకు, సంకటపడుటదియు నొకవిచారమెచెపుఁడా." భో. ౬, ఆ.

అంకిలిపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "వాఁ, డాయత శక్తి నన్ను నిట నంకిలిపెట్టినయప్పు." రా. సుం, కాం.

అంకిళ్లు. దే.వి. బ.(అంగిలి+కీళ్లు.) దవుడక్రిందికీళ్లు.

అంకు. దే. వి. అంకమ్మ, గ్రామదేవత.

అంకుటము. సం. వి. అ. పుం. గడియమ్రానుదీసెడి వంకరయినుపకమ్మి, కుంచెకోల.

అంకుఁడు. దే. వి. దేవుఁడు. (చూ. వియ్యంకుఁడు.)

అంకురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొలక; 2. నీళ్లు; 3. నెత్తురు; 4. వెంట్రుక.

అంకురించే. సం. అ. క్రి. మొలచు, మొలకెత్తు.

అంకురితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొలకెత్తినది.

అంకుశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఏనుఁగుకుంభస్థలమునందుఁ బొడిచెడియాయుధము, అంకుసము.

అంకుసంబుమాద్రి. ద్వ. వి. మూలానక్షత్రము.

అంకుసము. వై. వి. అంకుశము.

అంకూరము. సం. వి. అ. పుం. అంకురము, మొలక.

అంకె. వై. 1. ఒకటిమొదలగుసంఖ్యలను దెలుపునట్టిరేఖ, అంకము; 2. వశము*. "ఉ. అంగననమ్మరాదు తనయంకెకురానిమహాబలాఢ్యువే, భంగులమాయలొడ్డిచెలువుపం దలపెట్టు." భాస్కరశతకము.

అంకెగొను. ద్వ. స. క్రి. (అంకె+కొను.) కప్పుకొను. "గీ. మబ్బు, లదరిప్రాత్కృతిరివిమధ్యమంకెగొనఁగఁ, జిక్కువడకచరించు నం దొక్కకరటి." రా, వి. ౩, ఆ.

అంకెన. దే. వి. ఒకానొక ఫలవృక్షము.

అంకెము. దే. వి. ఎద్దుమొదలగువానిపై యొకపార్శ్వపుభారము.

అంకెవన్నియ. ద్వ. వి. (అంకెము+వన్నియ.) గుఱ్ఱము నెక్కుట కిరుప్రక్కలసమర్చిన యినుపమెట్టు. (అంకెశబ్దమున కిక్కడపార్శ్వమమాత్ర మర్థము.) "సీ. గోమేధకంబులఁ గొమరొందు కళ్లెంబు వజ్రాల మేలంకెవన్నియలును." ఉ, రా. ౭, ఆ. (చూ, అంకవన్నె.)

అంకోలము. సం. వి. అ. పుం. ఊడుగుచె. (చూ, అంకోడము.)

అంక్యము. సం. వి. అ. పుం. కరక్కాయవంటి మృదంగము. విణ. ఎంచఁదగినది.

అంగ. దే. వి. కాలుచాఁచిపెట్టిన యడుగు.

అంగజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు. అ. న. ము. నెత్తురు. పుం. 1. మదము; 2. వెంట్రుక. విణ. దేహమునఁబుట్టినది. (ముకారాంతమైనప్పుడు అంగజము అని రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అంగజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. మన్మథుఁడు.

అంగజాల. దే. వి. రాణివాసపుకావలివాఁడు, సౌవిదల్లుఁడు. "వ. పాదపాదమని సౌవిదల్లులు హస్తపల్లవంబులు పట్టితివిచిన నప్పంకజాక్షికంకణఝణఝణత్కారంబుగాఁ గెంగేలుగుదిలిచితివిచికొని వికట కుటిల భ్రుకుటి నటన భీషణ ఫాలఫలకయై కలకలం గటికినగవునగి కన్నులనిప్పులురుల హుంకారంబుసేసిన...అంగజాలలు కాలుకాలం బెనఁచుకొని చాఁపకట్టువడంగూలిన." కాశీ. ౬, ఆ.

అంగడి. దే. వి. 1. పలుసరకులుంచుకొనియమ్మెడుచోటు,ఆపణము; 2. అగసాలెలోనగువారు పనిచేయుచోటు; "మ. జేతసాన్నారి తెలంగునందనరెవన్గావేశమిన్నంగడిక౯." చంద్రా. ౪.ఆ.—3. కొలువుకూటము,సభ; "క. పవనజుగదయునునీగాం, డివమును నెటఁబోయెనంగడికిఁబొంచాలిం, దివిచికొనినమ్ము నెడ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—4. గ్రామస్థులుచేరి వ్యవహారముచేయుచోటు, రచ్చ; "గీ. గ్రామకార్యంబుదీర్చునంగడికివచ్చి." పాండు. 3, ఆ. — 5. న్యాయాధిపతి న్యాయమువిచారించుచోటు, దివాణము. "ఉ. అంగడి మూకుమాడలును నడ్డుగడండుగ వానిపైఁబడుఁ౯." విజ్ఞా. ప్రా., కాం.

అంగణము. సం. వి. అ. న. అజిరము, ముంగిలి.

అంగద. ఉభ. దే.వి.1. ఆఁకలి;"చ. అలుగునెయుక్కుగుండుకడునంగడగ్రుంగిన." రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.—2. ఆపద; "ద్వి. అంగదు యౌవరాజ్యమునందునునిచి, యంగదలేని సౌఖ్యముఁబొందుమీవు." రా. కిష్కిం, కాం.—3. ఉత్సాహము; "ఉ. అంగదఁదత్స్వయంవరమహోమహావైభవకేళిహూతికి౯, గ్రంగనగంటపైఁగొడుపు వ్రాలుటయెన్నఁడునాఁటనుండియుఁ౯, సంగరముం గరంబు గమనంబుగ భావనసేయరైరె యా, మంగళకార్యనిష్ఠులయి మధ్యమలోకమున౯ మహీపతుల్." నై. 3, ఆ.—4. ఉపద్రవము; "గీ. ఆకుఁదోఁటలు నుగ్గాడి యనఁటితోఁట, లెల్లమల్లడిగొనఁద్రొక్కి యుల్లికంద, పసుపుఁదోఁటలు జంగిలికసవుబీల్లు, చెఱుఁగుఁదోఁటలు పండినచేలుదీర్చి. క. ఓరాయఁడయాయంగద, కోరువలేకిటకువచ్చె నూళ్లన్నియు." నీలా. ౨, ఆ.— 5. కోపము;"చ. అ,య్యనిమిషనాథుఁ బట్టుకొని యంగదవృత్రుఁడుమ్రింగె." సం. "అపాకృష్యాక్షిపద్వక్త్రే శక్రంకోపసమన్వితః." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—6. దుఃఖము. "చ. పాలకవణంపు జెనినిఁకఁ బూనఁగఁజాల నటంచు నేలతో, య్యాలికటీవేల్పుహుజ్జఁబడి యంగదతోఁదనచందమంతెయుఁ౯, బొలుపుగ విన్నవించుకొనఁ బోయె నొకోయన మబ్బుత్రోవను, బలుపుగఁగ్రమ్మిదుమ్మెగసి పాఱెనడి౯ సురగాడ్పు పెంపున౯." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.—సం. ఆ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. అ. న. ము. బాహుపురి.

అంగదట్టము. దే. వి. (అంగము+దట్టము.) పావడ. "సీ. తత నితంబాభోగ ధవళాంశుకములోని యంగదట్టపుకావి రంగువలన, శశికాంతమణిపీఠిజాజువాఁఱగ." స్వా. ౨. ఆ. (దీనికి అందమైనపావడయని అర్థము చెప్పవలసియుండినను వాడుకపావడయందే రూఢముగానున్నది.)

అంగదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకకోఁతి.

అంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది; 2. ఉత్తరదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. అ. న. ము. 1. పోకడ; 2. ముంగిలి.

అంగబిల్ల. దే. వి. (అంగము+బిల్ల.) ఆఁడుపడుచుల మొలనుగట్టెడి వెండిబంగారములబిల్ల.

అంగమచ్చము. దే. వి. (అంగము+మచ్చము.) అడియాలము, అభిజ్ఞానము.

అంగమర్దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లుపిసికెడువాఁడు, సంవాహకుఁడు.

అంగము. ఉభ. దే. వి. 1. అందము; (చూ. అంగు.) 2. విధము. "అంగము జాళువాపసిఁడి యంగము." విజ. ౧, ఆ. (దీనికి వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. అంగదట్టము ఇత్యాదులు.)—సం. అ. న. 1. అవయవము; 2. ఉపాయము; 3. దేహము; 4. ఏ. అప్రధానము. పుం. ఒకానొకదేశము. విణ. 1. అవయవముగలది; 2. సమీపించినది. (చతురంగములు=రథము, గజము, తురగము, పదాతి.—అంగపంచకము=ఉపాయము, సహాయము, దేశకాలవిభజనము, ఆపదకుఁబ్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి. — పంచాంగములు=తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణము.—షడంగములు=శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు,

నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. — సప్తాంగములు=స్వామి, అమాత్యుఁడు, సుహృత్తు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము. (ఇవి ప్రకృతులనియుఁ జెప్పఁబడును.) — అష్టాంగములు = యమము, నియమము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము, ధారణ, మననము, సమాధి.)

అంగమొల. దే. వి. (అంగము+మొల.) వస్త్రహీనమైన మొల. (ఇక్కడ అంగశబ్దమునకు వ్యతిరేకలక్షణయని యెఱుఁగవలెను.)

అంగమొలవేల్పు. దే. వి. ముక్కంటి, శివుఁడు.

అంగరకా. హిం. వి. పైన ధరించు చొక్కాయి.

అంగరాగము. సం. వి. అ. పుం. చందనాదులపూఁత.

అంగరుహము. సం. వి. అ. న. రోమము, వెండ్రుక.

అంగరేకు. వై. వి. చొక్కాయి. "హాటకహర్మ్యంబులంగరేకులవారు." షో. 3, ఆ.

అంగరొల్లెలు. దే.వి.బ. భక్ష్యవిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

అంగలారుచు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. భీతిచేనఱచు. (రూ, అంగలార్చు. "చ. అ, కెళవున నాడువాలభుజగిం గని గోండ్రునియంగలార్చుచున్." ఆము. 3, ఆ.)

అంగలారుపు. దే. వి. దుఃఖము. (రూ, అంగలార్పు.)

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరీయము.

అంగవించు. దే. అ. క్రి. ఉత్సహించు. "ఎ, గీ. నింగి నేలయుఁదాటింపనంగవించు, పగిది." వై. 2, ఆ.—స. క్రి. అతిక్రమించు. "సీ. ఈక్షణజితపద్మునితని నేక్రమమున విమతపద్మములంగవింపఁజాలు." వై. ౫, ఆ. (అంగలించు అని కొన్ని ప్రతులయందున్నది. ఆపాఠము యతికి విరుద్ధము. లకారవకారములకు మైత్రి ప్రశస్తముకాదు. చింతనీయము.)

అంగహారము. సం. వి. అ. పుం. అవయవములకదలిక.

అంగారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగలము; 2. గుంటగలగరి*.

అంగారకవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము.

అంగారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గ్రహము.

అంగారధానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హసంతి, కుంపటి.

అంగారము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నిప్పు; 2. బొగ్గు. పుం. డు. అంగారకుఁడు. (డువర్ణకాంతమైనప్పుడు అంగారుఁడు అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుంగునది.)

అంగారవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిప్పువన్నెగుత్తులకానుగు*.

అంగారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బారంగి*.

అంగారశకటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హసంతి, కుంపటి.

అంగారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱకుగడ; 2. మోదుగుమొగ్గ.

అంగారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి; 2. సూర్యుఁడప్పుడేడఁబాసినదిక్కు.

అంగి. ఉభ. వై. వి. మోఁగాళ్లదాఁక జాఱుగల చొక్కాయి*.—సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) 1. అవయవములుగలది; 2. ముఖ్యము. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అంగినీ అనిరూపము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను గ్రహించునది.)

అంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చోలము, అవిక; 2. చొక్కాయి.

అంగిటిముల్లు. దే. వి. కుత్తుకలోపలఁగలిగెడు రోగవిశేషము, గళాంకురము.

అంగిలి. దే. వి. లోకుత్తుక, అంతర్గళము.

అంగిలిగుంట. ద్వి. వి. గళగర్తము, వావిక. "క. మింటికినిమ్ముగ నంగిలి, గుంట దనరనోరు దెఱచికొని యున్ముఖుఁడై." (ఈ పద్యము మొదటి సగమునకు చూ. కుంటుపడు మూడవయర్థము కడ.) రామా. ౭, ఆ.

అంగీ. వై. వి. మోఁగాళ్లదాఁకజాఱుగలచొక్కాయి*.

అంగీకరించు. సం. స. క్రి. సమ్మతించు, ఇయ్యకొను.

అంగీకారము. సం. వి. అ. పుం. సమ్మతి, ఇయ్యకోలు.

అంగీకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

అంగు. దే. వి. 1. అందము; "క. బంగారుఁదీవెయుంబలె, నంగునఁదగుపాలఁతిమేన." య. ర, ఆ.—2. విధము. "ఆయెకిమానితోడనే, యంగునమాటలాడితి." రసి. ౫, ఆ.

అంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము. "వ. తనయంగుటంబు వ్రేలంగీఱెన." సం. "అంగుశ్యగ్రేణరాజేంద్ర స్వాంగుష్ఠస్తాడితోభవత్." భార. శల్య. ౨, ఆ.

అంగుడుదుడిపి. దే. విశే. అక్కడిమాటలు ఇక్కడ ఇక్కడిమాటలు అక్కడ చెప్పెడువాఁడు, తంటలమారి.

అంగుళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆఱుయవబీజముల ప్రమాణము, వ్రేలు; 2. బొటనవ్రేలు.

అంగుళి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రేలు; 2. తొం డముచివర.

అంగుళిత్రము. సం. వి. అ. న. హస్తకవచము, అత్తెము.

అంగుళిత్రాణము. సం. వి. అ. న.——పై.——

అంగుళిముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము.

అంగుళీమానము. సం. వి. అ. న. జేన మూర మొద లగు కొలత.

అంగుళీయకము. సం. వి. అ. న. ఉంగ్రిక, ఉంగరము.

అంగుష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొటనవ్రేలు; 2. అంగుళము.

అంగూరు. దే. వి. ద్రాక్షావిశేషముగ.

అంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కాలు; 2. వేరు.

అంఘ్రిపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపొన్నగ.

అంచలము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవము, కొంగు.

అంచించు. దే. అ. క్రి. ఫలపరిమితి నూహించు. "క. చంచత్కాశీనగరీ, పంచక్రోశావనీ విభా గస్థలిపైఁ, బంచత్వమొందు జనునకు, నంచించి యనుగ్రహించునఁట యమ్మనువుల్." భల్లా. ౨, ఆ.

అంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినది.

అంచియ. దే. వి. పత్రికలులోనగువాని మోచు కొనిపోయెడుజనులును బండ్లులోనగునవియును మార్గమున నక్కడక్కడ నిలిచెడు ఘట్టము.

అంచె. దే. వి. 1. అంచియ. "వ. అంచె లంచెలం బంచతాపతిత చమర సృమర కిరి హరిణ రురు మహిష పృషదంశ గోధికా శశ పిశితఖండంబు లొండొండయువ్వెత్తుగా నాకుఁ బొత్తరలంగట్టి యు." స్వా. ౪, ఆ.—2. బ. వరుస. "ఉ. అంచెలుగట్టికాళ్లతోడుసై చననీవుగదమ్మప్రో దిరా, యంచలు." స్వా. ౫, ఆ.

అంచె. వై. వి. తూఁడుదిండి, తెలిపిట్ట, హంస.

అంచేన. దే. వి. ఫలపరిమితినూహించుట.

అంచేనదారుఁడు. ద్వ. వి. ఫలపరిమితినూహించు వాఁడు.

అంచెపదము. వై. వి. వ్రాఁతయందుతప్పుగలచో నుంచెడు హంసపాదాకారమైనగురుతు, హం సపాదము. "క. తెలియుటకందంచపదము తీర ముగనిలిపెళ్." ఆము. ౫, ఆ.

అంచెయాన. వై. వి. హంసవంటి నడగల ఆఁడుది "మత్త. అంచయానవరించువేళ." రుక్మాం. ౪, ఆ.

అంచెరవుతు. వై. వి. తమ్మిచూలి, నలువ, బ్రహ్మ.

అంచెల. దే. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము. "ద్వి. జాళువా గిండియంచలదాల్చికుఁడు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

అంచెలము. దే. వి. అచ్చలము, ఆగ్రహము. "ద్వి. పంచెఁదామెత్తుక పక్షులుదివికి, నంచలంబున నేగియందుండిపలికె." నళ. ౩, భా. (ఇది బిం దుయుక్తముగా నీ గ్రంథమునందుమాత్రమే కనఁ బడుచున్నది.)

అంచె. యు. దే. ప్రే. 1. పుచ్చు. (చూ. అను చు.) 2. ఆజ్ఞాపించు. (అనుచుయొక్క రూ పాంతరము.) "పార్థననుం దగనంచిపుచ్చవే." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. "ఇత్తెఱంగుచె, ప్పిననిను ధర్మనందనుఁడు ప్రీతిగనందులకంచిపుచ్చు." భా ర. అశ్వ. ౩, ఆ.—వి. విధము. "క. అంచు మరు త్తునికథవిని, పంచినమునితోడజనన భీరువుల కునే, యంచుననిహపరములసి, ద్ధించుననుచు నడుగనయ్యుధిష్ఠిరుతోడన్." జై. ౩, ఆ.— వై. 1. ఓరం*; 2. తుద*; "ఈయంచుము, ట్టని సింగారములేమి." పాంచా. ౪, ఆ.— 3. బండి కంటియాకు*; "వ. పండ్రెండంచులు నాఁలు కమ్ములు మూడుతొలులుంగలిగి." సం. "యస్యై కంచక్రంద్వాదశారంషణ్మిత్రినాభి." భాగ. ౫, స్కం. — 4. చూచుకము* "అంచులఁజేత నప్పళించి." క్షేత్రయ.

అంచెలవాఁడు. దే. వి. చిత్తరువువ్రాయువాఁడు, చిత్రకారుఁడు.

అంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. హనుమంతునితల్లి; 2. ఉత్తరపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. అ. న. ము. 1. కాటుక; 2. రసాంజనము; 3. సౌవీర ము. పుం. 1. పడమటిదిక్కునందలి యేనుఁగు; 2. బల్లి.

అంజనకేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నళియను గంధద్ర వ్యము.

అంజనావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈశాన్యపుదిక్కు నందలి యాఁడేనుఁగు.

అంజలి. సం. వి. అ. పుం. 1. చేమోడుపు; 2. దో సిలి; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలు వంచి చూపుడువ్రేలి మొదటఁగూర్చి తక్కిన వ్రేళ్లుచాఁచిన రెండుచేతులను గూర్చిపట్టినది.)

అంజలికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లేప్యమయస్త్రీ.

అంజి. దే. వి. బాలికాక్రీడావిశేషము. "క. సరిలేనియంజిసాగటా, లరుదగుజూదంబునెత్తిమచ్చనగండ్లున్, దిరమగునోమనగుంటలు, సరసతమెయి నాడుచున్న సతులం గనియెన్." భో. ౫, ఆ.

అంజిక. దే. వి. వెఱపు, భయము. "ద్వి. ఆంజనేయుఁడభిక్షుకాకృతినిటకు, నంజికమీఁచందమర యవచ్చితిని." రా. కిష్కిం, కాం.

అంజె. దే. వి. 1. అడుగు, పాదము. "సీ. అటవెండుమూడంజలరుగునప్పుడకాళ్లఁ బంకజాక్షికిఁ దొట్రుపాటుగదిరె." స్వా. ౩, ఆ.

అంజెమెడపట్టు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

అంజెలిగుంజెలి. దే. విణ. గాసినొందినది. "ద్వి. తొండంబుచేపట్టి త్రోచిరాఁదిగిచి, యంజలిగుంజలియార్చిమైవెంచి, భంజించుమను." (అంజలిగుంజలియార్చి-అంజలిగుంజలిగా నాడించియనియర్థము.) భాగ. ౪, స్కం.

అంజాయించు. దే. అ. క్రి. సందేహించు.

అంజు. దే. అ. క్రి. భయపడు. "రగడ. అంజడిదియెలదేఁటికననేమఱచె మఱచెడమే మనంబున." పా. ౪, ఆ.

అంట. దే. వి. 1. అనుట; 2. అడ; "సీ. కలయఁగనంటలుగట్టి మూఁపునవ్రేలు నిడుపపెన్నెఱులు కెంజడలుగాఁగ." అచ్చ. సుం, కాం.—3. కుట్టుడాకు; 4. బ. గుంపు. "ఉ. అంటలుగట్టిచెక్కులకునాంద్రుని బిడ్డలు కూరగోయఁబోఁ, గంటకముల్ పదాబ్జములఁ గాఁడనొదర్చిన నొప్పిఁ గూయిడన్, గంటికినిద్రగాన కొదుఁగంబడి వేఁగడ మిందునొక్కమా, కంటయుకాదు నీవు పడునట్టియవస్థ వచింపశక్యమే." ఆము. ౩, ఆ.

అంటగు. దే. అ. క్రి. బహిష్ఠయగు.

అంటసిల్లు. దే. అ. క్రి. చేరు. "క. నేలకునల్లెఁడుపొడవునఁ, గ్రాలుచుమును మెఱయుగురుని రథచక్రముల, క్కాలంబునసమరజయ, శ్రీలోపము దెలియనంటసిలఁబడియెన్నృపా." భార. ద్రో. ౫, ఆ. "వ. అరదంబు లరదంబులతో నంటసిల నడుచుచు." ఉ, హ. ౪, ఆ.

అంటి. దే. వి. అరఁటి కదళి. "సీ. అలసులు ఘటిపేమ లభ్రంబు గుడి రావియాకు సైకతె మంటు లఠెనుదొనలు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అంటించు. దే. స. క్రి. 1. (తేలు) కుట్టు; 2. అంటుధాతువునకు ప్రేరణము, అంటఁజేయు

అంటిస. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. తొడుసు

అంటు. దే. స. క్రి. 1. తాఁకు; 2. (నూనె) రాచు. "సంపెంగనూనె యంటిరి." కళా. ౭, ఆ.—వి. 1. స్పర్శము; "ద్వి. ఈనీచమతి నన్నునిటఁ దెచ్చుచోట, వీనియంటునకేను వేఁగుచుండుదును." రా. సుం, కాం.— 2. అంటరానివస్తువుయొక్క స్పర్శము; 3. కూడిక; "శిలతోడనంటువాసెహయంబు." జై. ౪, ఆ.—4. స్నేహము; "మ. అయ్యేటిశో, భనముక్తావళులన్ననన్నదినవాల్గంబన్నగోరఁతయం, టును నొక్కింతముఖానురాగమునుబూనున్." వసు. ౩, ఆ.—5. ఆశౌచము; 6. ముట్టు; 7. బ. చెట్టుగుటకుఁ జెట్టునుండివంచి పాఁతునట్టి కొమ్మ; 8. చెట్టునుండి కొమ్మలోనగువాని వంచి పాఁతి పైరుచేసినచెట్టు. "సీ. నవకల్పలతికలీనగము పెన్ డీఁగలయంట్లత్తిపాతినయంటులొక్క." మార్క. ౧. ఆ.

అంటుకత్తియ. ద్వ. వి. ప్రియురాలు. (రూ, అంటుకత్తె.)

అంటుకాఁడు. దే. వి. ప్రియుఁడు. "అటుపలెనంటుకాఁడుచనినంత." శశాం. ౪, ఆ.

అంటుకొనిపోవు. దే. స. క్రి. అపహరించికొనిపోవు.

అంటుజోడు. దే. వి. అంటుపోఁగులజత.

అంటునూనె. ద్వ. వి. తలంటుకొను మంచినూనె. (మొదటిరూపము అంటునూనియ. "సీ. ఆపాదమస్తంబు నంటునూనియఁగాఁచి నయముగానుద్వర్తనంబొనర్చు." పాండు. ౨, ఆ.)

అంటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అశుచియగు.

అంటుపూస. దే. వి. ముత్తెపుఁజిప్పయందంటిన ముత్తెము.

అంటుపేను. దే. వి. ఒకదినుసు పేను.

అంటుపోఁగులు. దే. వి. బ. చెవినంటియుండెడి పురుషుల కర్ణభూషణము.

అంటుమెడ. దే. వి. అణఁగిన మెడ.

అంటుఱాయి. దే. వి. సూదంటుఱాయి, అయస్కాంతము. "ద్వి. ఇనుమంటుఱాతికి నెగసిన భంగి, ననయంబు నాపాది మాఁదిగూర్చికడలు." భాగ. ౭, స్కం.

అంట్రంత. దే. వి. తృణవిశేషము, అంటిసరి.

అంట్లు. దే. వి. బ. 1. వండికడుగని పాత్రములు; 2. అంటులు; 3. అంటుపేలు. (చూ. తూరు పెత్తు.)

అండ. దే. వి. 1. సమీపము; "అ, య్యాండనిల్చి యపల్చెనప్పు శివాళి యూళల." స్వా. ౪, ఆ. —2. ఆశ్రయము; "క. గుండియజల్లనమదిలో, నిండుకొనినభీతి నావినిర్మలచిత్తుం, డుండకనలు గడలమున, య్యాండవిడిచి పఱవదలఁ దునాసము యమునకా." శేష. ౨, ఆ. —3. వెనుక. "సీ. దుని మోనర్చు, చుండుము మేను నీయండనపఱ పెంచి యన్నూకేజోకసిక యుక్కడంచి." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

అండకోశము. సం. వి. అ. పుం. ముష్కము.

అండగొట్టు. దే. అ. క్రి. (అండ+కొట్టు.) తిరస్కము, ఉపేక్ష్యము చేయు. "వ. అమ్మహాత్ముమీఁదిచాయం జనకఁజిచి యండగొట్టుచు నిలుచుటయు." పర. ౧, ఆ.

అండగొను. దే. అ. క్రి. (అండ+కొను.) ఆశ్రయము చేయు. "సీ. ఇన్నిరోదురాచారుని హీనవర్త్య, నవయుని స్నేమిచెప్ప నాయుచితవృత్తి, నిచ్చికా జ్యమునకు క్రమ్మఱబుచ్చుకొనఁగ, దలఁచి నీయండగొ నియుడునిలిచియిచట." నాచ్చ. ౧, ఆ.—స. క్రి. ఆశ్రయించు. "ఈ, తనినొకభంగినండగొని తొల్లుదుఁజూవునకు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

అండజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కస్తూరి. అ. పుం. ము. 1. పక్షి; 2. పాము; 3. చేప; 4. తొండ.

అండనము. సం. వి. అ. న. బెత్తములోనగువాని చేఁ జేయఁబడిన కేడెము, అడ్డనము.

అండము. సం. వి. అ. న. 1. గ్రుడ్డు; 2. ముష్కము.

అండా. దే. వి. లోహకటాహము, కొప్పెర.

అండి. దే. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

అండియ. దే. వి. వసంతములాడెడుక్రోవి, శృంగము. (చూ. అండె.)

అండియము. దే. వి. ఎద్దుమొదలగువానిమీఁది యొక పార్శ్వపుభారము, అంకియము.

అండీ. దే. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

అండె. దే. వి. వసంతములాడెడుక్రోవి, శృంగము. "గీ. కువలయంబునబుట్టుట కొమ్మునాఁగ, నండె యనఁగ వసంతంబు లాడునట్టి, కొమ్మునకుఁబేళ్లు." దేశ్యవామార్థకోశము.

అండెము. దే. వి. ఎద్దుమొదలగువానిమీఁది యొక పార్శ్వపుభారము, అంకెము.

అంత. వై. స. 1. సర్వము; (అంతవృత్తాంతంబును విని.)—2. ఆకొలఁది*; "ఎ, గీ. నీయోగవిభవ, మింతయంతనిపొగడనేనెంతదాన." కళా. ౨, ఆ.—3. ఆయుశ్వైశ్యపుకొలఁది*. "క. తెగునే, యనుభావ్య మెంతయంతయు, ననుభవమునఁగాక." కళా. ౩, ఆ. (అంత ఇంతశబ్దములు ప్రథమేతరవిభక్తితోనున్నపుడు తఱుచుగా ఆ ఈ అనుశబ్దములయొక్క యర్థము నిచ్చుచున్నవి.) "అంతఁగడచినదుఃఖంబు లనుభవింపఁ, గలవె లోకంబునాఁకిఁ గమలనాభ." (అంతశబ్దమిక్కడ జాత్యేకవచనము.) "అంతతోడనెల్లయాపద లునుడీ—..." "క. అంతిపురముచుట్టిఁకం, బెంతయుఁగిడంతకంపెనెగ్గలదీయో, పొంతచరకు ప్రవాహమున, నంతొదులతోడిపొందు కలిమిభటునకుకా." "వాసుదేవుండు రేపకడవచ్చు, అంతకుమున్న యింతయుఁ గావింపనలయు." ఇత్యాదులు. మఱియు "అట్లచేసిదనంతకు నీయందయుండనిమ్ము." "క. కదునెండయెక్కునంతకు, నుడుగక యచ్చనుపనపిచి యుగ్రాటవిలో, విడిసె." ఇత్యాదులయందు అంతకుకా అనఁగా అంతవఱకు అని యర్థము. "సీ. రాణివాసపుఁ జామరగ్రాహిణులుకూడ నరుగుదెంచి తమంత నరుగుచుండె." ఇక్కడ తనంతకా అనఁగా తమంతట అని స్వేచ్ఛను తెలుపుచున్నది.)—వి. (ద్రు. తాంతము) అప్పుడు*. "వ. నలుండు... ప్రమదావనంబున నుండునంత." భార. అర. ౨, ఆ. "అప్పలుకుల్ చెవిం బడినయంతన దిగ్గున లేచి." కళా. ౨, ఆ. (అంతకంతకుకా అప్పటప్పటికి.) ఇది ఎప్పుడును ఎల్లకా అను శబ్దము లనంటిది.—అవ. కొలఁదిని తెలిపెడి*. (ఇసుమంత, కాసంత ఇత్యాదులు.)—ద్ర. అనంతరము.

అంతంత. వై. ద్ర. (అంత+అంత.) కొంతదూరమున*. "నెచ్చెలిపిందునఁ, దంతనిలువఁబనిచి." భార. విరా. ౧, ఆ. "ఒక్కప్రోవుగట్టి, వేర యంతంతనుండిరి గారవమున." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.

అంతఃకరణము. సం. వి. అ. న. లోపలి యింద్రియము. (అంతఃకరణచతుష్టయము=మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము.)

అంతఃపురము. సం. వి. అ. న. రాణివాసపు స్త్రీలుండెడుచోటు, అంతిపురము.

అంతఃపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతఃపురము, అంతిపురి.

అంతకము. వై. వి. అంతు, మొత్తము*.

అంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు, జముఁడు.

అంతట. వై. ద్ర. అంత, అనంతరము.

అంతము. సం. వి. అ. న. స్వభావము. పుం, న. 1. తుద; 2. నిశ్చయము. పుం. చావు. విశే. 1. రమ్యము; 2. సమీపము.

అంతరంగము. సం. వి. అ. న. హృదయము, ఉల్లము.

అంతరదామర. మి. గ్రా. వి. (అంతరము+తామర.) నాఁచుపగ, జలవల్లి.

అంతరపల్లటీ. మి. గ్రా. వి. (అంతరము+పల్లటీ.) ఒకదినుసు పావురాయి.

అంతరము. సం. వి. అ. న. 1. భేదము; 2. తెఱపి; 3. నడిమిచోటు; 4. మఱుఁగు; 5. మేర; 6. వెలుపల; 7. సందు; 8. సమయము. పుం. 1. కట్టుఁగోక; 2. పరమాత్మ. విశే. 1. తనది; 2. అన్యము; 3. వెలుపలిది; 4. సమానము.

అంతరాయము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము, పనిచెఱుపు.

అంతరాళము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు; 2. నడిమిచోటు.

అంతరించు. సం. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "ఎ, గీ. స్నానమర్దనవేళలమేనిచర్మ, మదరువాఁడైదు నెలలకు నంతరించు." జై. ౬, ఆ. — 2. చెడు. "కన్యకావ్రతమంతరించిన నెట్లుమ, జ్జనకునింటికిఁబోవ నేర్తు." భార. ఆది. 3, ఆ. — స. క్రి. కడచు. "బహుదేశములంతరించుచుఁ." జై. ౫, ఆ.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము, మిన్ను. (రూ. అంతరీక్షము.)

అంతరీపము. సం. వి. అ. న. నీటినడిమిదిబ్బ, ద్వీపము.

అంతరీయము. సం. వి. అ. న. పరిధానము, కట్టుఁగోక.

అంతరువు. వై. వి. 1. తారతమ్యము; "పెద్దపిన్నయం, తరువులెఱింగి." విజ. ౧, ఆ.—2. మఱుఁగుచోటు. "క. అరుగు నెడనంతిపురమున, నరవిరిపాన్పుపయినొఱగి యావలధరణీ, శ్వరుఁడును నీవలనొకయం, తరువునఁ జిత్రాంగిచెలులుఁదానుండఁగఁ." సా. ౩, ఆ.

అంతర్గతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నడుమఁబొందఁబడినది; 2. మఱపఁబడినది.

అంతర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అంతర్ధానము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగుపాటు.

అంతర్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పిధానము, మఱుఁగు.

అంతర్భూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లోపల నడఁగినది, అడకము.

అంతర్మనుఁడు. సం. విశే. స్. దుఃఖమునొందిన మనస్సుగలవాఁడు, విమనుఁడు.

అంతర్ముఖుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) బయటికి సంసారివలెఁ గనఁబడుచుండియు లోపల బ్రహ్మజ్ఞానపరిపూర్ణుఁడైనవాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు రూపము అంతర్ముఖీ. ఇట్లంతట తెలియునది.)

అంతర్యాగము. సం. వి. అ. పుం. మానసికపూజ.

అంతర్యామి. సం. వి. న్. పుం. 1. జీవాత్మ; 2. పరమాత్మ. విశే. లోపలనుండువాఁడు.

అంతర్లాపి. సం. వి. న్. పుం. ఉత్తరములోపల నణఁగియుండునట్లు అడుగునట్టి విషమసమస్య. "క. శ్రీకాంతుని దినమెన్నఁడు, రాకొమరునికెద్ది ప్రియమురథతిథియెన్నం, డేకొలఁదినన్ను మఱుఁగును, ఏకాదశినాఁడు సప్తమేడేగడియల్." ఇత్యాది.

అంతర్వంశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురమున కధికారి.

అంతర్వత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

అంతర్వాణి. సం. విశే. ఇ. శాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు.

అంతర్హితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగుపడినది.

అంతలపొంతలవాఁడు. ద్వ. వి. దూరపుచుట్టము. "సీ. చనును బరంపరా సంబంధియంతల పొంతలవాఁ డందిపొందినట్టి, వాఁడనంగను." ఆం, భా. ద్వి. మ.

అంతవట్టు. ద్వ. స. (అంత+పట్టు.) 1. అంతయు; "గీ. పుట్టియంతవెన్న ప్రోవుగఁబెట్టితిఁ, గడఁగి కడఁగి యొక్క గనపచేర, నంతవట్టుమ్రింగె." హరి. పూ. ౫, ఆ. (అంతవట్టువారు=అందఱు. "ధాత్రీపతులఁదోడు, తెచ్చితి పలువురఁ జచ్చిరంత, వట్టువారును." భార. శల్య. ౨, ఆ.)— 2. అంతమాత్రము. "సీ. ధృతరాష్ట్ర పాండుభూపతులకుమారులు శమలోనసీమునసమరము

నకు, దొడఁగిననీవడ్డ పడవైతితగఁజాలు మానుసుల్ గలిగియు మానసీయు, వాక్యుండవయ్యును శక్యసమస్తకార్యుండనఁ బేర్కొనియును నువేత్తు, సేసితికురురాజుఁ జెఱుపనతిరిగితి, నిఖిలరాజులఁదదనీకములను, నామమడఁచి తెల్లభూములఁబొడయ్యె, నంతవట్టుఫలము ననుభవింపు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

అంతశయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చావు; 2. భూశయ్య; 3. శ్మశానము.

అంతస్తు. వై. వి. 1. మఱుఁగుచోటు; "వ, గీ. ఎఱుఁగవలసినయంతస్తుతెల్లఁజూచె. వ. ఇవ్విధంబున సందుగొందు లొక్కొక్క నెపంబునం బరామర్శించిచూచుచు" పర. ౫, ఆ.—2. తొట్టికట్టు*; "ద్వి. అంతఃపురమువాసియల్లననివలి, యంతస్తునకువచ్చునంతటిలోన" విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.—3. నిలువు*; (రెండంతస్తులయిల్లు.) 4. పరువు*.

అంతస్థ. మ. వి. రహస్యముగానిచ్చు లంచము.

అంతావసాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. మంగలవాఁడు; 2. మాలవాఁడు.

అంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాట్యపరిభాషయందు అక్క; 2. శాతలమనెడియోషధి; 3. ప్రాయ్య. విణ. సమీపము.

అంతికలు. దే. వి. బ. చాఁపవలెనల్లిన కసవుతడికలు.

అంతిపురము. వై. వి. రాణివాసము, అంతఃపురము.

అంతిపురి. వై. వి. అంతిపురము, అంతఃపురి.

అంతిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడపటిది; 2. సమీపించినది.

అంతియ. వై. స. అంతమాత్రము. "వ. పదునొకండువేల యోజనంబుల తనర్పును నంతియపొడవునుంగల మందరనగంబు." భార. ఆది. ౨, ఆ.

అంతు. వై. వి. అంతకము, మొత్తము*.

అంతే. వై. స. అంతియ*, (రూ.) అంతే.

అంతేవాసి. సం. వి. న్. పుం. 1. శిష్యుఁడు; 2. మాలవాఁడు. విణ. సమీపముననున్నవాఁడు.

అంత్యజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు, మాల.

అంత్యము. సం. వి. అ. పుం. తుంగకి. విణ. 1. అధమము; 2. కడపటిది.

అంత్రము. సం. వి. అ. న. ఆంత్రము, ప్రేగు.

అందంద. వై. అవ్య. మఱిమఱి. "వ. ముకుందునకు నందంద మ్రొక్కుచు." లక్ష్మీ. ౧, ఆ. "గీ. అందంద, పాదములుశోకవహ్నిఁ బొగిలిపొగిలి." జై. ౭, ఆ.

అందంబుగూడుకొను. దే. అ. క్రి. (అందంబు+కూడుకొను.) కలసికొను. "వ. మీఁదఁగార్యంబుగలమాట వినంగాదనం బనిలేదని యందంబుగూడుకొని ఛందోనువర్తనపరుండై." ఆము. ౬, ఆ.

అందకత్తియ. వై. విణ. (అందము+కత్తియ.) సౌందర్యవతి, (రూ.) అందకత్తె.

అందగాఁడు. ద్వ. విణ. (అందము+కాఁడు.) సౌందర్యవంతుఁడు.

అందగించు. వై. అ. క్రి. అందపడు, రమ్యమగు.

అందదుకు. దే. విణ. (అదుకు+అదుకు.) 1. మిక్కిలి యదుకుకలది. "మ. రాక్షసాం, గనచేనందదుకైనయయ్యెడలు ప్రక్కల్వాపెదం గ్రమ్మఱన్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.—2. సంపూర్ణముకానిది. "క. అందదుకుపాటపాడుచు." చంద్ర.

అందనుక. ద్వ. ద్ర. (అంత+దనుక.) అందాఁక.

అందపడు. వై. అ. క్రి. (అందము+పడు.) రమ్యమగు. (ప్రే. అందపఱచు.)

అందము. వై. వి. చక్కఁదనము, సౌందర్యము.

అందఱు. వై. స. (అంత+వారు.) 1. అంతశబ్దమునకు మహన్మహత్యర్థక బహువచనరూపము, ఎల్లవారు. (సమస్తపురుషులు. సమస్తస్త్రీలు. సమస్తస్త్రీపురుషులు.) 2. అంతసంఖ్యగలవారు.

అందలము. వై. వి. 1. పార్శ్వములమఱుఁగులేనిపల్లకి, ఆందోళము. "సీ. పొందుగానందలంబులు పల్లకీలుదక్షతనాయితముసేయు శైబికులును." కళా. ౮, ఆ.—2. బ. బాలక్రీడావిశేషము*. "సీ. కోలక్రోఁతులు బిల్లగోళ్లు దూరనఁగోల లందలంబులు మఱి కుందికాళ్లు." వి, పు. ౭, ఆ.

అందాఁక. ద్వ. ద్ర. (అంత+దాఁక.) అంతపర్యంతము.

అందిక. దే. విణ. సమీపము. "చ. నిల్చిరొ, యయ్యనమిథిలాపురంబునకు నందికయౌ ముని పల్లెనానిశిన్." అధ్యా. బాల, కాం.

అందిపొందినవాఁడు. దే. వి. దూరపుచుట్టము. "సీ. చనునుబరంపరాసంబంధి యంతలపొంతలవాఁడందిపొందినట్టి, వాఁడనంగను." ఆం, భా. ద్వి.మ.

అందియ. వై. వి. స్త్రీలు కాళ్లనుధరించెడు భూషావిశేషము, అందుకము.

అందు. దే. స. క్రి. 1. కైకొను, గ్రహించు; "క. ప్రీతి వినోదించుచున, బ్భూతలపతిమధురనీరపూర్ణచషకము, వ్వానికినిచ్చిననందక, యాత

నిదెసఁజూడకుండెనందఱుఁజూడఁ." మార్క. ౫. ఆ.—2. పొందు. "గీ. నీవును, నేనుఁజనిని దర్పనిష్టలీల, నందుదమమ్ము గాకులోగ్రవనంబు ల, కరుగనేల యిడుమ లందనేల." భార. ఆర. ౨, ఆ.—ద్ర. ఆచ్చోట. "అందులేదు." "అందుఁబోదము." మొ.—అవ. ఒక ప్రత్యయము.

అందుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందె; 2. ఏనుఁగుసంకెల; 3. సంకెల.

అందుకొను. దే. స. క్రి. కైకొను, గ్రహించు.

అందుకోలు. దే. వి. అందుకొనుట. విణ. అతిసమీపము.

అందుగు. దే. వి. అందువు, సల్లకి.

అందుపాటు. దే. విణ. సమీపము. "ద్వి. రథము, నందుపాటుగఁబోలుమను మఁడోలించి." హరి శ్చ. ౧, భా.

అందుబడి. దే. విణ. 1. ప్రాప్తము; (ఆసొమ్ము నీకు అందుబడియైనదా?) 2. సమీపము.

అందులకు. దే. ద్ర. 1. అచ్చోటికి; "అందులకుం బోదము." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. దానికి. "నీ వందులకేలపోయెదు ముందఱనివృత్తంబయ్యె." భార. ఆర. ౨, ఆ.

అందువు. ఉభ. దే. వి. అందుగు. సం. ఈ. స్త్రీ. 1. అందియ; 2. ఏనుఁగుకాలుకట్టెడుగొలుసు, శారీ.

అందె. వై. వి. అందియ.

అందోలు. వై. స. అందలుయొక్క రూపాంతరము. "క. భీమునకునం, దొలుగిడ్డ్వడఁదొడఁగిరుద్ధతులు రాజసుతుల్." భార. ఆది. ౫, ఆ.

అంధకరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

అంధకారము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వాంతము, చీఁకటి.

అంధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ్రుడ్డివాఁడు.

అంధకూపము. సం. వి. అ. పుం. పాడునుయ్యి.

అంధతమసము. సం. వి. అ. న. గాఢాంధకారము, చిమ్మచీఁకటి, (రూ.) అంధాతమసము.

అంధము. సం. వి. అ. న. చీఁకటి. విణ. గ్రుడ్డిది.

అంధస్సు. సం. వి. స్. న. అన్నము, వంటకము.

అంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చీఁకటి; 2. ఒక జూదము.

అంధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంధకుఁడు.

అంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. కూపము, నుయ్యి.

అంధ్రము. సం. వి. అ. పుం. తెలుఁగుదేశము.

అంపకము. దే. వి. అంపుట, ప్రేషణము.

అంపకాఁడు. ద్వ. విణ. (అమ్ము+కాఁడు.) 1. విల్లు చేతఁబట్టినవాఁడు, ధానుష్కుఁడు; (అస్త్రిశబ్దము వంటిది.) 2. గుఱితప్పక అమ్ము వేయువాఁడు, కృతహస్తుఁడు. "గీ. హదనువచ్చుదాఁక నపరాధి వైరోష, మాఁగిహదనుగన్న నడఁపవలయు, లక్ష్యసిద్ధిదాఁకలావునశరమాఁగి, కాఁడవిడుచునంపకాఁడునోలె." ఆము. ౪. ఆ.

అంపకోల. ద్వ. వి. (అమ్ము+కోల.) అమ్ము. బాణము.

అంపజు. ద్వ. వి. (అమ్ము+పజు.) బాణసమూహము. "క. తఱచుగఁబఱపెఁగడిఁదియం, పజు." హరి. ఉ. ౧, ఆ. (చూ. పజు.)

అంపాచోరము. వై. వి. జలప్రవాహము. "క. సంపాదితశంపావలిఁ. బెంపారినమేసుచయముప్పుఖవిచయునభముం, గంపింపఁగబెట్టుఱుముచు, నంపాచారంపువాన లప్పుడుకురిసెన్." వి. పు. ౭, ఆ.

అంపియ. దే. వి. చింపిగుడ్డ, పటచ్చరము. (చూ. అంపె.)

అంపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; 2. పుచ్చు. (చూ. అంచు.) వి. ఉత్సవవిశేషము. "ఎ. గీ. తద్విశేషంబులొప్పఁదేవ, తంతుసాకననంపుజాతరకొలువన." ఆం, భా. ప్ర. నా.

అంపుదోడు. దే. విణ. (అంపు+తోడు.) ప్రయాణమైపోవువారికి తోడుగా అంపఁబడువాఁడు.

అంపె. దే. వి. అంపియ. "అంపెలుగట్టి కేలసొక, యష్టిధరించి." ద్వా. ౧౦, ఆ.

అంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమ్మ; 2. కాశిరాజు కూఁతురు; 3. చేఁతిసారె; 4. పులిచింతకూర. (అంబాత్రయము=జ్ఞానాంబ, భ్రమరాంబ, మూకాంబ.)

అంబకము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. బాణము.

అంబకళము. దే. వి. 1. ఒకదినుసుజావ; "అంబకళంబులతోడ రసావళులతోడ." కాశీ. ౭, ఆ. 2. అంబలి.

అంబటిజోరిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "కాకియంబటిజోరిగాఁడు మాఁగ." హంస. 3, ఆ.

అంబరము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. వస్త్రము; 3. వ్యసనము; 4. సుగంధద్రవ్యము.

అంబరీషము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. వేఁపుడుచట్టి. పుం. 1. అంబాళము; 2. గుఱ్ఱపుపిల్ల; 3. నరకవిశేషము; 4. పశ్చాత్తాపము.

అంబరీషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకరాజు; 2. శివుఁడు; 3. సూర్యుఁడు.

అంబరు. వై. వి. సుగంధద్రవ్యము. "గీ. చారుశ్రీగంధ మగరు కేసరి కదంబ, మంబరు పునుంగు జవ్వాది హరిణమదము, బుక్క యత్తరు గోవగం బూరబోలు, చట్టకలపంబుపన్నీటఁ జాఁదివూసి." హంస. ౫, ఆ.

అంబలి. దే. వి. 1. పిండియునూకలుచేర్చి అనుకుగావండినది; 2. అంబకళము. "చ. తెలినులి వెచ్చయోగిరముఁ దీయని చేరులుఁ దిమ్మనంబులున్, బలుచనియంబళుల్ చెఱకుఁబాలెడనీళ్లు రసావళుల్ ఫలం, బులును సుగంధశీతజలముల్ ఎడపిందెలునీరుచల్లయున్, వెలయఁగఁబెట్టుభోజనము వేసవిఁజందనచర్చమున్నుగన్." ఆము. ౧, ఆ.

అంబష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్లకీ; 2. చిఱుబొద్దికీ; 3. పులిచింతకీ. అ. పుం. ము. ఒకానొక దేశము. 4. బరుసడ్డసరముకీ.

అంబష్ఠుఁడు సం. వి. అ. పుం. మంగలవాఁడు.

అంబారము. దే. వి. ధాన్యరాశి, అంబారు.

అంబారి. దే. వి. ఏనుఁగుమీఁదిపీఠము, చవుడోలు.

అంబారు. దే. వి. అంబారము.

అంబారుపిడుజో. దే. వి. పశువులమేనవంటికొని రక్తముపీల్చెడి జంతువిశేషము.

అంబాళము. వై. వి. ఆమ్రాతకముకీ.

అంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. ధృతరాష్ట్రునితల్లి; 3. తల్లి; 4. మేనత్త.

అంబు. వై. వి. 1. అమ్ము, బాణము. (చూ. బుజె.) 2. మేదరవాని అమ్మువంటి యొక యినుపకోలముట్టు.

అంబుజము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. 1. ఎట్టిగన్నేరుకీ; 2. వానకోయిల.

అంబుదము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము, మబ్బు.

అంబుభృత్తు. సం. వి. త్. పుం.——పై.——

అంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎత్తుడునీరుపోయుటకైతొలిచికాలువమొదట నుంచెడు తాటిమ్రానులోనగునది, దోనె.

అంబువు. సం. వి. ఉ. న. ఉదకము, నీరు.

అంబువేతసము. సం. వి. అ. పుం. నీరుప్రబ్బకీ.

అంబూకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తుంపరకలది. (మాట.)

అంబే. వై. వి. ఆవులదూడలకూఁత. "అఱ్ఱులెత్తి యంబేయని యఱచుచు." వి. పు. ౭, ఆ. "ఉ. ఆయతరీతిఁదద్ధ్వని రసాయనమైచెవిసోఁకనప్పుడం, బేయనుచున్ బ్రతిస్వనము పెల్లుగఁజూపుచుఁ బాటిధేనువుల్, డాయఁగఁబోయి వేడుకనెడల్ కదలించుచువాలమార్చుచున్, బాయకగుప్పుచుంగుడిచె బాలవృషంబునిజాంశదుగ్ధముల్." భో. ౬, ఆ.

అంబేద. దే. విశే. (అంబే+పేద.) దిట్టతనములేనివాఁడు, అధృష్టుఁడు. "ఉ. వేదులుఁబల్కినన్నదర వ్రేయఁగఁజూచెద విఁదు వంతయుం, బేదలులేరు." పద్మ. 3, ఆ.

అంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవుకూఁత, అంబే. "ఉ. గోవులెల్లనం, భాయనిచీరిహుమ్మనుచుఁ బైపడి మూర్కొనిపంచితిల్లె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

అంభస్సు. సం. వి. స్. న. జలము, నీరు.

అంభోజము. సం. వి. అ. న. కమలము, తామర.

అంభోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అంభోరుహము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

అంశకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలికాఁపు, దాయ.

అంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు; 2. వంతు.

అంశుకము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. సన్నవస్త్రము; 3. వస్త్రము.

అంశుమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. ఒకానొకరాజు. విశే. ధనవంతుఁడు.

అంశుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముయ్యాకుపొన్నకీ.

అంశుమత్ఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదళి, అరఁటికీ.

అంశుమాలి. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుఁడు, వెలుఁగుఱేఁడు.

అంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కాంతి; 2. కిరణము.

అంసకూటము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దుమూఁపురము, కకుదము.

అంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. భుజశిరస్సు, మూఁపు; 2. అంశము.

అంసలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బలిసినవాఁడు, మాంసలుఁడు.

అంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఈవి; 2. తెవులు; 3. విడుపు.

అంహస్సు. సం. వి. స్. న. పాపము, దోషము.

అంట. దే. అవ్య. 1. వృత్తాంతముచెప్పుటను తెలుపును. "క. తామంట తలంపంగం దలలంట." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—2. మహత్త్వమును తెలుపును. "క. వినను రావణుండంట రిపుం, డావెలకువం జొచ్చిపొదివితంట కయ్యమునం, జేనత్తురుగాకుండంగ, వానింజంపితంట తగదె వర్ణనసేయన్." నిర్వ. ౨, ఆ.

అక. వై. వి. 1. అక్క; 2. పూజ్యస్త్రీ*.

అకట. దే. అవ్య. అయ్యో. (రూ.) అకటా.

అకటవికటము. దే. విశ. తాఱుమాఱు. (రూ. అకటావికటము. "క. అకటా మరుం డిపు డుల్లం, బకటావికటముగంజేసి యడలూన్చెను." రసి. ౩, ఆ.)

అకము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము.

అకరణి. సం. వి. ఇ. పుం. శాపము, తిట్టు.

అకరు. దే. వి. తామరదుద్దులోనగువానిచుట్టునుండునది, కింజల్కము. "సీ. బ్రహ్మసంవేద్యాదిబహుతీర్థములు తేకు లకరులుచారుది వ్యస్థలములు." భీ. ౩, ఆ. (రూ. అకరువు. "సీ. ఆకాశమండలంబనునల్లిగలువకు నకరువాద్యుండులోలార్కమూర్తి." కాశీ. ౧, ఆ.)

అకర్మకము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కర్మలేనిది. (క్రియ.)

అకస్మాత్తుగా. సం. క్రి. విశ. అవ్య ఉన్నట్టుండి. (వాడుకలోనిది.)

అకారణము. సం. క్రి. విశ. అ. న. కారణములేక. విశ. కారణములేనిది.

అకారతుగా. క్రి. విశ. కారణములేక.

అకాలము. సం. వి. అ. పుం. సరికానికాలము.

అకించనుండు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుండు.

అకుతోభయుండు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దేనివలనను వెఱపులేనివాండు.

అకూపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రము; 2. ఆదికూర్మము.

అకృష్ణకర్ముండు. సం. విశ. న్. మంచినడవడికగలవాండు.

అక్క. ఉభ. వై. వి. 1. పెద్దదియగు తోడంబుట్టినది; 2. పూజ్యస్త్రీ*; "క. ఎక్కడికిం బాఱిపోయెదం, జిక్కపడక యేనువీని శీఘ్రగతికినో, యక్క." కళా. ౩, ఆ.— 3. వంటలక్క*. "ఎ. గీ. దర్భపోటులందినిలేని తఱుల మైత్రి, నంటిపితృశేషముభుజించియదియు నెడల, నక్కవాడలనరకూళ్లు మెక్కమీంద, వీని శేఖర మొకతులార్త్విజ్యము గొని." ఆము. ౬, ఆ.—అవ్య. ఔర*. "అక్క యిదియేమిచోద్యమో." శుక. ౧, ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. తల్లి. (సంస్కృతమున నీ యర్థము కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయంబడియున్నది.)

అక్కజపడు. వై. అ. క్రి. (అక్కజము+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అక్కజము. వై. విశ. 1. అధికము*; "గీ. అక్కురు ముఖ్యులయస్త్రశస్త్ర, కౌశలంబులుసూడనక్కజములైన, నచ్చెరువునొందిసేనలు పిచ్చలించె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. అశక్యము*; "సీ. ఇవి ఘనబృందంబులివిగజయూథంబు లని విచారింపంగ నక్కజంబు, లై." భార. ఆర. ౩, ఆ.– 3. ఆశ్చర్యము*.

అక్కజుండు. వై. విశ. అధికుండు*. "సీ. చంపెనాగాయతసత్త్వజరాసంధు నెక్కటియోర్చిన యక్కజుండు." భార. ఆర. ౧, ఆ.

అక్కజురాలు. వై. విశ. (అక్కజె+ఆలు.) అధికురాలు*.

అక్కట. దే. అవ్య. అయ్యో, (రూ.) అక్కటా.

అక్కటిక. దే. వి. కనికరము. "సీ. ఆదివరాహంబవగుచు రసాతలగతనైన నన్ను నక్కటికతోడ, నుద్ధరించితివి." భాగ. ౪, స్కం. (రూ. అక్కటికము.)

అక్కడ. దే. వి. ఏ. (ఆ+కడ.) 1. ఆచోటు; 2. ఆవల. "వ. ఇక్కడలిగడచి చక్కనుత్తరాభిముఖుండవైచనంజన హిమవంతంబు, అక్కొండకక్కడ బహుకూటశోభితంబగు హేమకూటంబు, అన్నగంబునకవల ఋషభాచలంబు." రా. యు, కాం. (అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడశబ్దములకడపట వృత్తియందు ఇకారమువచ్చుటచేత అవి వేఱు వేఱుశబ్దములుగా వ్రాయంబడియెను. అక్కడివార్త. మొ.)

అక్కరము. వై. వి. అకారాదివర్ణము.

అక్కఱ. దే. వి 1. అపేక్ష; "అ, క్కఱదీఱంబోరిసక్కనం గరమువేడ్కంజేర్పనీక." భార. ఆర. ౭, ఆ. — 2. ఆవశ్యకకార్యము; "వ. నీకునైన యక్కఱదీర్చుటవారికరక్షకృత్యంబు." భార. ఆర. ౬, ఆ.—3. శ్రద్ధ.

అక్కఱకాఁడు. దే. విశే. అక్కఱగలవాఁడు. "అక్కఱకాఁడవైయుండంద ప్రేరేఁచి." క్షేత్రయ.
అక్కఱగండఁడు. దే. విశే. శ్రద్ధకలవాఁడు. "ద్వి. అక్కఱగండఁడై యప్పటప్పటికి, వెక్కసంబుగ నూర్లువేలునప్పిచ్చి." హరిశ్చ. ౨, భా.
అక్కఱపడు. ద్వ. అ. క్రి. అక్కఱగొను. "నన్నున, క్కఱపడి నీవువేఁడుటిదికర్జమె." భార. అర. ౭, ఆ.
అక్కఱపాటు. ద్వ. వి. అక్కఱపడుట.
అక్కఱకర. దే. వి. జ్వరదోషాదులను పోఁగొట్టునట్టి మూలికావిశేషము.
అక్కలి. దే. వి. అల, తరంగము. "వ. కడలిమొగయక్కలిందగులువడిన జోగునుంబోలె." కాశీ. ౨, ఆ.
అక్కళించు. దే. స. క్రి. సగ్గించు. "అక్కళించిన పొట్ట మక్కళించి." స్వా. ౧, ఆ.
అక్కసము. దే. వి. సంతాపము. "ఉ. అక్కమలాక్షిఁజూచి యలకాధిపనందనుఁ డోపడంతి నీ, వెక్కడనుండివచ్చి తిది యేటికినుస్సురుమంటి నీకునీ, యక్కసమేలవచ్చెను." కళా. 3, ఆ.
అక్కసి. దే. విశే. అక్కసుగలవాఁడు, ఆగ్రహవంతుఁడు.
అక్కసు. దే. వి. ఆగ్రహము, కోపము.
అక్కసుకాఁడు. దే. విశే. అక్కసి, ఆగ్రహవంతుఁడు.
అక్కి. దే. వి. రోగవిశేషము.
అక్కిబిక్కిదండ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "పిల్లమెఱుములక్కిబిక్కిదండ." హంస. 3, ఆ.
అక్కిలి. దే. వి. అంకిలి, కలఁత. "మాపుగనన్నియు వచ్చెనేనినే, నక్కిలిదేటితత్కళల మూరయుచుండుదు." మార్క. ౮, ఆ.
అక్కిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు. "ద్వి. అక్కిలిపడి ఱెప్ప లల్ల మోడ్చుచును." భాగ. ౭, స్కం.
అక్ను. దే. వి. బొమ్ము, వక్షము.
అక్నుల్లు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, ఆట్రగడలు.
అక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పోయినది; 3. స్పష్టమయినది.
అక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమముతప్పు.
అక్షతము. సం. వి. అ. న. పేడి. విశే. నొప్పింపఁబడనిది.
అక్షతలు. సం. వి. అ. పుం. బ. సేసఁబ్రాలు. (దీనిని కొందఱు నపుంసకముగాను ఏకవచనాంతముగాను చెప్పుచున్నారు.)
అక్షదర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దివాణమునందలి న్యాయవిచారణకర్త.
అక్షదేవి. సం. వి. న్. పుం. కితవుఁడు, జూదరి.
అక్షద్యూతికము. సం. వి. అ. న. జూదమునందలి జగడము.
అక్షధూర్తిలము. సం. వి. అ. పుం. వృషభము, ఎద్దు.
అక్షధూర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కితవుఁడు, జూదరి.
అక్షమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అరుంధతి; 2. రుద్రాక్షమాల; 3. జపమాల.
అక్షము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంద్రియము; 2. సౌవర్చలమనెడియుప్పు; 3. తుత్థము. పుం. 1. తాండ్రకి; 2. పాచిక; 3. బండి; 4. బండికన్ను; 5. రుద్రాక్షము; 6 ఇంద్రాక్షము; 7. పదునాఱు మాషములయెత్తు; 8. వ్యవహారము; 9. తెలియఁబడినయర్థము. డు. రావణునికొడుకు.
అక్షయ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
అక్షరచణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లిపికారుఁడు, వ్రాఁతకాఁడు.
అక్షరచుంచువు. సం. వి. ఉ. పుం. అక్షరచణుఁడు.
అక్షరము. సం. వి. అ. న. 1. అకారాద్యక్షరము, అక్కరము; 2. బ్రహ్మము; 3. ముక్తి.
అక్షరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు. విశే. చెడనివాఁడు.
అక్షవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కైతవము, జూదము.
అక్షవాటము. సం. వి. అ. పుం. జెట్లుసాదనచేయు చోటు.
అక్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము, ఈరసము.
అక్షి. సం. వి. ఇ. న. నేత్రము, కన్ను.
అక్షింతలు. వై. గ్రా. వి. బ. అక్షతలు, సేసఁబ్రాలు. "మ. పరదేశంబు విభుండుచన్న పిదసంబ్రాణేశురాకన్ నిరం, తరముంగోరుచు మేనుమాసిచెవులన్ లక్కాకులుంజేతులన్, సారిదింగాజులు నల్లపూసలు మెడన్ జూపట్టుచుండంగ సుం, దరి యక్షింతల బొట్టునుం బసుపు మోదంబందఁదాల్పందగున్." రుక్మాం. ౪, ఆ.

అక్షిగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పగగొనఁదగినవాఁడు.

అక్షిబము. సం. వి. అ. పుం. మునగకి.

అక్షీబము. సం. వి. అ. న. తనకుఁదాన కలిగెడు సముద్రపు ఉప్పు. పుం. మునగకి. విణ. క్రొవ్వనిది.

అక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోనుగకి.

అక్షోభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుకట్టు కంబము; 2. కలఁతలేమి.

అక్షౌహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (ఇరువదియొక్క వేలు నెనమన్నూటడెబ్బదిరథములు, అన్నియేనుఁగులు, అఱువదియైదువేలు నాఱున్నూటపదిగుఱ్ఱములు, లక్షయుఁదొమ్మిదివేలమున్నూటయేఁబండ్రుకాల్బలముగల) సేనావిశేషము.

అఖండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమస్తము; 2. ఖండముకానిది.

అఖండుకము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టిటెంకాయ చెట్టు, చెన్నంగి.

అఖాతము. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యులచేత త్రవ్వఁబడని కోనేలు మొదలగు నీటిటెంకి.

అఖిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశేషము, అంతయు.

అగండ్రపాకు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

అగచరము. సం. వి. అ. పుం. వానరము, కోఁతి.

అగచాట్లపోతు. దే. విణ. ఆపదలుపొందుటయే స్వభావముగాఁగలవాఁడు.

అగచాట్లమారి. దే. విణ. అగచాట్లపోతు.

అగచాట్లు. దే. వి. బ. (అగ్గము+చేటులు.) ఇడుమ, ఆపద.

అగజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

అగడిత. వై. వి. కోటచుట్టు త్రవ్వఁబడిన జలాధారము, పరిఖ.

అగడు. దే. వి. దూఱు, నింద. విణ. నింద్యము. "ఎ, గీ. మగువకావునని పుడునన్నగడుచేసె." పంచ. నా. ౪, ఆ.

అగడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు; 2. తొట్రుపడు. "క. బెగడువలదనుచు బెట్టిన, మగునెవ్వగ నగడుపడుచు నాఁడుపడుచులే, పగవారికివలదన నా, పగవారికి నేలయొసఁగెఁ బద్మజుఁడనుచున్." వసు. ౬, ఆ.

అగడ్త. వై. వి. (చూ.) అగడిత.

అగత్యము. వై. క్రి. విణ. అవశ్యము. (వాడుకలోనిది.)

అగదంకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యుఁడు, వెజ్జు.

అగదము. సం. వి. అ. పుం. ఔషధము, మందు.

అగప. దే. వి. కొయ్యతో టెంకాయచిప్పను గ్రుచ్చి గరిటెవలెచేసినది, అబక.

అగపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము+పడు.) 1. కనఁబడు, గోచరమగు; "సీ. బంధులకగపడ్డ[illegible] యొనన్వయమును కలఁకమైఁ జెమటలు గ్రమ్మ దేఱ." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. అధీనమగు. "క. ముంగికిగూబకునగపడి, యంగంబులువడఁకుచున్న యవి." భార. శాం. 3, ఆ.

అగపాటు. ద్వ. వి. అగపడుట.

అగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు.

అగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు. 3. పాము.

అగరువు. సం. వి. ఉ. న. చందనవిశేషము, అగిలు.

అగలు. యు. దే. అ. క్రి. 1. భేదిల్లు; 2. పెల్లగిల్లు. (చూ. అగలుచు.) వై. వి. అగరువు.

అగలుచు. దే. ప్రే. 1. భేదించు; 2. పెల్లగించు. (రూ. అగల్చు). (1.) "గర్వమెలర్పఁ బేరురముగల్చిన." జై. ౬, ఆ.—(2.) "అం, గదగొని మోఁదుచు గులగల్చికొనుచు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.)

అగలుసత్తు. వై. వి. గంధద్రవ్యవిశేషము.

అగలుసొంటి. వై. వి. పొంకి.

అగవాళ్లు. దే. వి. బ. (అగ్గము+వాఱులు.) తేలికైన ఓరట్టచెప్పులు.

అగవు. దే. వి. కార్యము, పని. "తే. అల్లుఁడని యాఁడుబిడ్డని యగవుతగవు, లంపకము శుభ శోభనమని." దశా. ౯, ఆ.

అగసాలె. ద్వ. వి. (అగ్గము+సాలె.) అగసాలెవాఁడు, స్వర్ణకారుఁడు. "గీ. బొమ్మయను పేరి యగసాలె పూఁటచెలిని, గోరియలరించుటకుఁ జడల్లు[illegible]దుటఁగాంచి, నీటనుంచిన మేటివన్నియపసిండి[illegible] పూదెయనఁ గ్రుంకుఁగడలిలోఁ బ్రొద్దు వాలె." నీలా. 3, ఆ. (వీఁడు గ్రామములయందు కాఁపులకు స్వాధీనుఁడు.)

అగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగిసె; 2. అగస్త్యుఁడు.

అగస్త్యము. సం. వి. అ. పుం. అగిసెకి.

అగస్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకముని.

అగాడీ. హిం. క్రి. విశ. ముందర. వి. గుఱ్ఱము ముందుకాళ్లకు కట్టు త్రాడు.
అగాదు. దే. వి. తుపాకిపిరంగిలోనగువానియందు నిప్పుఁదగిలించుట. "చ. తటియనులోహకారకుఁడుదగ్రతఁబశ్చిమశైలశృంగముం, గుఱిగొని వేలుపుందెరువు గొప్పపిరంగిని జాయమందు తోఁ, గొఱలెడువిన్నుమానికపు గుండు ఘటించి యగాదుచేసెనన్, దఱచుగఁగ్రమ్మఱొంబొగలనంగజగంబునఁబర్వెఁజీఁకటుల్." రసి. ౪, ఆ.
అగాధము. సం. వి. అ. పుం. బొక్క. విశ. మిక్కిలి లోఁతుగలది.
అగారము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.
అగావు. దే. వి. కుదవ, ఆధి.
అగిని. వై. వి. అగ్ని. "ద్వి. దిగనిలభానువార్ధిపులు నశ్వినులు, నగినియింద్రుఁడుపేంద్రుఁ డమ్మిత్రవిధులు." భాగ. ౨. స్కం.
అగిసియ. వై. వి. అగిసె, అగస్తి*.
అగిసె. వై. వి. అగిసియ.
అగు. దే. అ. క్రి. అవు. స. క్రి. కలుగు. "క. అఱువుడుఁగావిమునుంగిడి, విఱిగినదండంబుఁదునిసి వ్రేలెడుగోచిన్, బఱియలయిఁకరకమునయి, చుఱుమఱజూడెడుతెలంగు చూపులతోడన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—ద్ర. అంగీకారమును తెలుపును, అవును. "అగునదియట్టిద." భార. విరా. ౧, ఆ.
అగుఁగదే. దే. అవ్య. (అగును+కదే.) ఆశ్చర్యమును తెలుపును, (చూ.) ఔఁగదే.
అగుఁగాక. దే. అవ్య. (అగును+కాక.) అంగీకారమును తెలుపును.
అగుఁబొమ్ము. దే. అవ్య. (అగును+పొమ్ము.) సరే. "క. అనిచెప్పిన వినియగుఁబొ, మ్మనికైకొని." భార. విరా. ౧, ఆ.
అగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అగు+తెంచు.) అగు. "అంతసరోరుహాప్తుఁడుద, యంబగుదెంచె." నిర్వ. ౬, ఆ.
అగుర. దే. అవ్య. (అగును+ర.) అవుర. (ఆమ్రేడితమందు అగురగుర. "క. అగురగుర ముఖరముఖుఁడై. జగము వినం దనబలంబు చాటె సముద్రుం, డొగి బిరుదు దక్కఁడయ్యెన్, సగరకుమారులుగదా ప్రశంసార్హత్తముల్." రామా. ౭, ఆ.) (రూ. అగురా.)
అగురు. దే. వి. అవురుగడ్డి, వీరణము.
అగురువు. సం. వి. ఉ. న. ఇరుగుడు*. పుం, న. అగలు. విశ. చిన్నది.
అగులు. దే. అ. క్రి. ఊడు. "వ శిరంబులనొగిలించియు సీసకంబులనగిలించియు" భాగ. ౬, స్కం.
అగౌకసము. సం. వి. స్. పుం 1. పక్షి; 2. సింహము; 3. శరభము.
అగ్గపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము+పడు.) అగపడు.
అగ్గపాటు. ద్వ. వి. అగ్గపడుట.
అగ్గము. దే. విశ. 1. అధీనము; 2. కనఁబడినది. దృష్టము. "సీ. ఇదిదుశ్చరిత్రనానెవ్వతచరియించు నట్టిబ్రాహ్మణిమీకునగ్గమైన." భో. 3, ఆ.
అగ్గలము. దే. విశ. వెగ్గలము, అధికము. "క. విలువిద్య నొరులునీక, గ్గలముగ లేకుండనిన్నుఁగ అవుదు." భార. ఆది. ౫, ఆ.
అగ్గలించు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. పూను, ఉత్సహించు. "ఉ. అ, క్షీణబలంబునం గవియు సేనకు మార్కొననగ్గలించితే." భార. విరా. ౫, ఆ.
అగ్గలిక. దే. వి. 1. ఆధిక్యము; "అచ్చెరువైనవిక్రమమునగ్గలికన్." భార. విరా. ౪, ఆ.—2. పూనిక, ఉత్సాహము; "గీ. అనిననట్లకాక యనిసర్వసేనాధి, పత్యభారపట్టబంధమునకు, నియ్యకొనియెఁభీష్ముఁడయ్యగ్గలికఁగొని, యాదెవిభుఁడు ప్రముదితాత్ముఁడగుచు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. శౌర్యము. (చూ. ఇలువడి.) (రూ. అగ్గలికము. "పేర్చినయగ్గలికంబున." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)
అగ్గి. వై. వి. నిప్పు, అగ్ని. "క. అగ్గలికజముఁడు దరికొను, నగ్గితెఱంగమర." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.
అగ్గించు. వై. స. క్రి. పొగడు, స్తుతించు*.
అగ్గికంటి. ద్వ. వి. ముక్కంటి, శివుఁడు.
అగ్గిచూలి. ద్వ. వి. కుమారస్వామి, కందుఁడు.
అగ్గున. వై. వి. వెలతక్కువ, చేవుక*.
అగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నిప్పు; 2. చిత్రమూలము. (త్రేతాగ్నులు=ఆహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము. ఇవి క్రమముగావేదికిఁ బూర్వపశ్చిమ పశ్చిమదిక్కులయందుండును. పంచాగ్నులు = పైమూడు, సభ్యము, అపసభ్యము. సభ్యాపసభ్యములు ఈశాన్యదిక్కునందుండును. సామాన్యాగ్ని భేదములు=అనలము, కుకూలము,

ఛగలము, వత్సలము. అనలము మొదలగువాని కర్థములను ఆయాపదములకడఁజూచి తెలిసికొనవలెను. అగ్నిచటాత్కారము సంకారము.)

అగ్నికణము. సం. వి. అ. పుం. విస్ఫులింగము, మిడుఁగురులు.

అగ్నిచిత్తు. సం. వి. త్. పుం. అగ్నిచయనముచేసినవాఁడు.

అగ్నిజ్వాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆరెకీ; 2. నిప్పుమంట.

అగ్నిభువు. సం. వి. ఊ. పుం. కుమారస్వామి, అగ్గిమాలి.

అగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీపర్ణము, నెల్లి.

అగ్నిముఖము. సం. వి. అ. పుం. న. జీడి.

అగ్నిముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు; 2. వేలుపు.

అగ్నిశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తరిగొబ్బి; 2. వెన్నవెదురుకూర; 3. నిప్పుమంట. అ. న. ము. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. కుసుమపువ్వు.

అగ్నిష్టోమము. సం. వి. అ. పుం. వసంతకాలమందు ఐదుదినములలో చేసిముగించెడి యాగవిశేషము.

అగ్నిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఆహితాగ్నులు ప్రాతస్సాయంకాలములయందుఁ జేసెడిహోమము; 3. హవిస్సు.

అగ్రజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు; 2. అన్న; 3. బ్రహ్మ.

అగ్రజుఁడు సం. వి. అ. పుం. అగ్రజన్ముఁడు, అన్న.

అగ్రణి. సం. విఠ. ఈ. ముఖ్యము, గామిడి.

అగ్రతస్సరుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

అగ్రబీజము. సం. వి. అ. పుం. ముంతమామిడి.

అగ్రము. సం. వి. అ. న. 1. చివర; 2. ఎదురు; 3. సమీపము; 4. సమూహము; 5. నాలుగు కళ్లకొలఁదిగలభిక్ష. విఠ. 1. మొదటిది; 2. ముఖ్యము; 3. మిక్కుటము.

అగ్రసరుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణులయిండ్ల వరుస, నల్లిండ్లు.

అగ్రిముఁడు. సం. విఠ. (అ.ఆ.అ.) మొదటివాఁడు.

అగ్రియము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, గామిడి.

అగ్రీయము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) అగ్రియము.

అగ్రేదిధిషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మాఱుమనువుదానిమొదటిమగఁడు.

అగ్రేసరుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

అగ్ర్యము. సం. విఠ (అ. ఆ. అ.) అగ్రీయము.

అఘమర్షణము. సం. వి. అ. న. సర్వపాపములను పోఁగొట్టెడుమంత్రము.

అఘము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. వ్యసనము; 3. దుఃఖము.

అఘోరము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) అంతకంటె ఘోరములేనిది.

అఘ్న్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సౌరభేయి, ఆవు.

అచల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల. అ. పుం. ము. 1. కొండ; 2. మేకు. విఠ. కదలనిది.

అచిరద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విద్యుత్తు, మెఱుపు.

అచేతనము. సం. వి. అ. పుం. అప్రాణి.

అచ్చారము. అర. వి. సంచకరువు.

అచ్చి. దే. వి. దేశవిశేషము. (అచ్చిమట్టము.)

అచ్చిక. దే. వి. కొఱంత. "ఉ. అక్కటనీకొకందులకు నచ్చిక లేక పెలంగవిష్ణుదా, సెక్కడిభర్త గాఁగ సృజియించెనజుండు." హంస. ౧. ఆ. (రూ. అచ్చికము. "చ. అదె ఘృతతండులప్రకరమల్ల వెచీరలు భూషణాదిసం, పదలవెరాజురాకకులు పాయొనఁగూర్చిన యట్లుమీ యెడుఁగా, ముదితలకేమియచ్చికము." కళా. ౬, ఆ.)

అచ్చికబుచ్చిక. దే. వి. కలుపుకోలుతనము, అభేదము. "ఉ. అక్కఱజూడవేటి కల యచ్చికబుచ్చికసేయఁదనంచలకా." విజ. 3, ఆ.

అచ్చివచ్చే. దే. అ. క్రి. అయివచ్చు. (నాకాయిల్లు అచ్చివచ్చినది.)

అచ్చు. సం. వి. ప్రాణాక్షరములు. (అకారాదులు.)

అచ్చెరుపడు. వై. అ. క్రి. (అచ్చెరువు+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరుపాటు. వై. వి. అచ్చెరుపడుట.

అచ్చెరువు. వై. వి. వెఱఁగు, ఆశ్చర్యము.

అచ్చెరువుపడు. వై. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరువుపాటు. వై. వి. అచ్చెరువుపడుట.

అచ్యుతుఁడు. సం. వి.అ.పుం. విష్ణువు. విఠ. స్థిరుఁడు.

అచేటు. దే. వి. ఏ. అచోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచోటు. దే. వి. ఏ. (ఆ+చోటు.) ఆ స్థానము.

అచ్చ. (చూ. అచ్చము.)

అచ్చగుండ్లపేరు. దే. వి. 1. ముత్యాలహారము; 2. స్ఫటికమాల.

అచ్చటు. దే. వి. ఏ. అచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచ్చనగండ్లు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము; "మ. దినముల్ కొన్ని చనంగనంతఁగడు నర్థింబొమ్మపెండ్లిండ్లును, జైనగుఱ్ఱాళ్లచ్చనగండ్లుపింపిళులుకుచ్చెళ్ గీరనంగింజలో, మనగుంటల్ కనుమూసిగంతలు కంబాలాట లోనైనఖే, లన ముల్ మీఱఁగ బోట్లతోనలరె బాలారత్న మెల్లప్పుడున్." కళా. ౬, ఆ.—2. అచ్చనగండ్లాడెడు చిన్నచిన్న గుండుఱాళ్లు, గిరీయకములు. "ఎ, గీ. కొండలచ్చనగండ్లయినిండు చెఱువు, లెల్లనద్దంపు బిల్లలై యేర్లుముత్తి, యంపుసరులైయరణ్యంపు గుంపులెల్ల, నారులైతోఁచుఁ బొడవున నారులార." వసు. ౪, ఆ.

అచ్చనగాయలు. దే. వి. బ. (అచ్చన+కాయలు.) బాలికాక్రీడావిశేషము, అచ్చనగండ్లు. "సీ. కరకంకణధ్వనుల్ గలుగల్లుమని యింపు గావింప నచ్చనగాయలాడు." రుక్మి. ౧, ఆ.

అచ్చనగుండ్లు. దే. వి. బ. 1. అచ్చనలాడుగుండ్లు, గిరీయకములు; "సీ. ముదురువెన్నెలగాయ ముత్యాలదిన్నెపైఁబైఁడి యచ్చనగుండ్లు పాఱవైచి." య. 3, ఆ.—2. అచ్చనగుండ్లాట.

అచ్చనలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. "క. దీర్ఘతరంబై, హెచ్చినశోకముమదిలో, నచ్చనలాడంగ." జై. ౧, ఆ.

అచ్చము. వై. విణ. 1. స్వచ్ఛము; "సీ. ఒండువిధంబులఁ, బడయంగరానియొక్కడుపదంబు, లచ్చమైనతపంబునవచ్చుఁబడయ." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—2. కేవలము*; "సీ. అచ్చతెల్పునఁగడువభిరామమగునొక్క యశ్వంబుఁగాంచితి మవ్వధూటి,కేవలధవళంబునావిని యొడ్డారమునకు నేనడె నల్లఁదనముఁగంటె, వెనుకదెసనన్న వాదయ్యె." భార. ఆది. ౧, ఆ.—3. తెల్లనిది*; "ఈయచ్చగురిజపేరెందుఁగలిగె." య. ౧, ఆ.—4. దట్టము*. "సీ. అచ్చవెన్నెలచాయ నవఘళింపఁగఁజాలుని ద్దంపువెలిపట్టు నెఱికగట్టి." వై. ౬, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వైకల్పికముగనగు.)

అచ్చర. వై. వి. అప్సరస్త్రీ.

అచ్చలము. దే. వి. 1. ఆగ్రహము; "వ. డెందంబునం గ్రందుకొనునచ్చలంబును మచ్చరంబునుం బెచ్చువెరుగ." జై. ౫, ఆ.—2. పూనిక, ఉత్సాహము. "క. అందఱునన్నిముఖంబుల, నందంద గిరిద్రుమాదులచ్చలమునఁ, నందుకొనునలునియరుదుం, జండమునఁనిముఱియు వృత్తచరులు గడంకన్." రా. యు, కాం.

అచ్చలించు. దే. అ. క్రి. ఆగ్రహించు.

అచ్చాళు. దే. విణ. (అచ్చము+ఆళు.) జంజాటములేనివాఁడు. "ద్వి. చారుశీలాముఖ్యజలజలోచనలఁ, జేరికొబంధులఁజెలులనీక్షణమె, పగఱకుఁ జొరరాక బహుదుర్గమార్గ, మగుకోహళ మహర్షియాశ్రమస్థలిని, జేరిచి మనము నిశ్చింతనేతెంచి, యారూఢ బలయుక్తినచ్చాళుగాఁగ, వనికిసన్నద్ధులమై యుందమవల." పతివ్రతామాహాత్మ్యము. (ఆళు అన్యదేశ్యము.)

అచ్చు. యు. దే. అ. క్రి. అప్పుపడు. "ద్వి. అచ్చినాయెదురబ్రహ్మకుఁబోవరాదు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఇచ్చు; "గీ. కలనఁబడినవారిఁగయికొనిపోట్లపుం, డ్లోమిమగుడఁబుచ్చు టొప్పుఁబంత, మడుగమగుడబవరమచ్చుటయొప్పుఁగా, కించుకేనిదానయేలుటొప్పు." ఉ, హ. ౫, ఆ.—2. దండుగిచ్చు. "క. శ్రీతిఁగులశ్రేష్ఠునిపై, నాతతముగలేని బ్రహ్మహత్యాదిమహా, పాతకము వెట్టితిట్టిన, నాతండేనూటనాలుగచ్చుంబణంబుల్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.—వై. వి. 1. ముద్ర*; 2. విధము*; "ఉ. మీ, మెచ్చునకెంతవాఁడననుమీపదభక్తులలోనఁగూర్చియీ, యచ్చననానతిచ్చు భవదాదరణంబిదికోటిసేయదే." భో. ౭, ఆ.—3. సాలెవానిసాధనవిశేషము*. విణ 1. శుద్ధము. "క. ముచ్చునుబట్టినమాత్రన, చెచ్చెరదండింపకతనిచేఁదెలిగొనివాఁ, డచ్చైనవిడుపునిక్కువు, ముచ్చైనందగినదండమనుగొనవల యున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. "వ. వీరలకందఱకుం దేటతెల్లంబుగా భాగవతులయచ్చందనంబె ర్పరించి పిమ్మట నెట్లుగావలయునట్లుచేసెద." పర. 3, ఆ.

అచ్చుఁగూటము. ద్వ. వి. (అచ్చు+కూటము.) ముద్రాక్షరశాల.

అచ్చేకట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఏర్పఱచు; "గీ. అబ్ధులనగిరులన దీవులనఁగ నేలు, లఁగ నడవులనఁగ నూరులనఁగ వరుస, నచ్చుకట్టి." లక్ష్మీ. ౫, ఆ. —2. మడిమడిగాగనిమతీయు. "తే. అది మఱియు మెత్తగాదున్ని యచ్చుకట్టి." వై. ౧, ఆ.

అచ్చేకుప్ప. దే. విశే. ధనవంతుఁడు. "సీ. ఆఢ్యుఁడు విలసిల్లునాస్తికాఁడు, నాఁగఁగలవాఁడనంగను నచ్చుకుప్ప, యనఁగవిడిముడికలవాఁడటన్న." ఆం, భా. తృ. వి.

అచ్చేకొను. దే. స. క్రి. తానియ్యవలవని ధనాదికమును ఒప్పుకొనియిచ్చు.

అచ్చేయెద్దు. ద్వ. వి. (అచ్చే+ఎద్దు.) అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడిచిన వృషభము, ఆఁబోతు.

అచ్చేదల. దే. వి. 1. అప్పు; 2. అచ్చివచ్చుట.

అచ్చేపడు. వై. అ. క్రి. ఏర్పడు. "క. నెచ్చెలులు దన్నుఁగొలువఁగఁ, బచ్చవిలుతుకలిమియొల్లఁబ ద్మాననయై, యచ్చుపడినట్లుమెఱయుచు, నచ్చటికేతెంచె భూవరాత్మజనెమ్మిన్." భార. ఆర. ౭, ఆ.

అచ్చేపాటు. వై. వి. అచ్చుపడుట, ఏర్పాటు.

అచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఆ+చోటు.) 1. ఆ స్థానము; 2. ఆఁడుగుతి. "క. చేడియలమ్మదురచ్చోటు." హరి. ఉ. ౯, ఆ. (రూ. అచ్చోటు.)

అచ్చొత్తు. ద్వ. స. క్రి. (అచ్చు+ఒత్తు.) అచ్చువేయు, ముద్రించు.

అచ్ఛభల్లము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుఁగుగొడ్డు.

అచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుఁగుగొడ్డు; 2. పటికపుఱాయి. విశే. స్వచ్ఛము.

అజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రకృతి; 2. ఆఁడుమేఁక. అ. పుం. ము. మేఁకపోతు.

అజగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింటి.

అజగరము. సం. వి. అ. పుం. పెనుఁబాము.

అజగర్దము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపాము.

అజగవము. సం. వి. అ. న. శివునివిల్లు.

అజన్యము. సం. వి. అ. న. తోఁకచుక్కలోనగు ఉత్పాతము. విశే. జన్యముకానిది.

అజప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సగము మగపోలిక సగము ఆఁడుపోలికయుఁగల ఆకృతి; 2. మంత్ర విశేషము.

అజపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైదికములుకాని గ్రంథములను చదువువాఁడు.

అజభక్షము. సం. వి. అ. పుం. బొబ్బలి.

అజమోద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకదినుసు ఓమము.

అజశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తొట్టుపు.

అజస్రము. సం. క్రి. విశే. అ. న. అనవరతము, ఎల్లప్పుడు.

అజహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

అజాగ్రత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాగ్రత్తలేమి.

అజాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జిలకఱ్ఱ.

అజాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేఁకలమేపువాఁడు.

అజాతశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ధర్మరాజు. విశే. శత్రువులులేనివాఁడు.

అజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు. విశే. గెలువఁబడనివాఁడు.

అజినపత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, జివుకపిట్ట.

అజినము. సం. వి. అ. న. చర్మము, తోలు.

అజిరము. సం. వి. అ. న. 1. ముంగిలి; 2. కప్ప; 3. గాలి; 4. శరీరము; 5. శబ్దాదివిషయము.

అజిహ్మగము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

అజిహ్మము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప. విశే. సరియైనది.

అజిహ్వము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప. విశే. నాలుకలేనిది.

అజీగవము. సం. వి. అ. న. అజగవము, (రూ.) అజీగావము.

అజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు; 4. మన్మథుఁడు; 5. ఒకానొకరాజు.

అజ్ఝట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక.

అజ్ఞత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజ్ఞత్వము, తెలివిలేనితనము.

అజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. తెలివిలేమి.

అజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. జడుఁడు; 2. మూర్ఖుఁడు.

అజ్మాయిషీ. హిం. వి. శోధన, పరీక్ష.

అజారము. దే. వి. 1. మొగసాల; 2. ఆస్థానమండపము. "లయగ్రాహి. నృప, పుంగవుఁ డజారమున కుం గడలివచ్చెన్." రా, వి. ౨, ఆ.

అజ్జె. యు. దే. వి. 1. అడుగు, పాదము; 2. సమయము. "గీ. అజ్జపాటించి మదివెఱ పుజ్జగించి." భార. శల్య. ౧, ఆ.—వై. అవ్య. బళి. "ద్వి. అజ్జగాఁదిలకంబుహావణించినుదుట." (అజ్జగా — అజ్జెయను శబ్దముపుట్టఁగా బళీయనఁగాననుట) భద్రరాజపుత్రచరిత్రము. (రూ. అజ్జో.)

అజ్జెము. వై. వి. కొన్ని పనసలుగల వేదభాగము, అనువాకము. "ఉ. ఈ, యజ్జెములోననాపన సయన్న వసిష్ఠులు మీరు శ్రోతమం,దు." పాంచా. ౪, ఆ.

అజ్జెరె. ద్వ. అవ్య. (అజ్జె+రె.) బళిరె. "ఉ. అజ్జరె యంచుఁబంచుకొనిరందఱు వ్రేల్చుచు ద్రవ్యదక్షిణల్." పాంచా. ౪, ఆ. (రూ. అజ్జరే.)

అజ్జెవాలు. ద్వ. వి. కోడి. చరణాయుధము. "ఉ. ఇంకనీ, యాటలుడించివేజరగుమంచును వెన్నెల తేనికేర్పడం, జాలెననంగఁగూఁతలిడెఁజాగెదు టూరవుటజ్జవాల్గముల్." అచ్చ. అ, కాం.

అజ్జోరె. ద్వ. అవ్య. (అజ్జో+రె.) అజ్జెరె. (రూ. అజ్జోరే. "శా. ఆ...లోసంబుల, జ్జారెజవ్వనమద్ది రావగలు మజ్జాకేతనూవిభ్రమం,బు." శశాం. ౨, ఆ.)

అట. దే. వి. ఏ. అక్కడ. "క. అంతనట నక్కుమారుం, డెంతయుఁగరుణమ్ముదోఁప నేడ్చుచునుండెన్." నిర్వ. ౨, ఆ. (అట ఇట శబ్దములకు వృత్తియందు అంత ఇంత అనునర్థము కలుగుచున్నది. అటమున్ను అంతకుముందు. ఇటమున్ను ఇంతకుముందు.) — ద్ర. అవుల. "హిమాచలమును నావల హేమకూ, టంబును నట నిషధంబుసెప్పు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

అటకలి. దే. వి. నూనెజిడ్డునుపోఁగొట్టెడివస్తువు, ఉత్సాదనము.

అటకాయించు. హిం. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అటకావు. హిం. వి. అటంకము.

అటతాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (౧౪ అక్షరకాలము.)

అటని. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. వింటికొప్పు.

అటమట. దే. వి. 1. వంచన; (చూ. అటమటించు.) 2. దుఃఖము. "చ. కటకట రాజచంద్రయిటు కిర్జమెనిర్జర కన్యకామణిం, దటుకునఘోరమారనిశితప్రదరంబులపాలుచేసియి, చ్చటికిటుచేరినీవును విశంకటతాపభరాలసుండవై, యటమటఁజెందదేల." రసి. ౫, ఆ.—విణ. 1. అసత్యము; 2. వ్యర్థము. (రూ. అటమటము. అసత్యమునకు—"క. ఇటుచూచినఁజెలిపైఁద, ప్పటుచూచినసుతునినేరమవుఁగాదనఁగా, నెటువలె నిచ్చునొమీఁదట, నటమటమోలేక నిజమో యదియెఱుఁగముగా." సా. ౨, ఆ. — వ్యర్థమునకు – "క. ఇటువలె వెదకియుఁదమత్రి, ప్పటగురువిరహితులమంత్ర పఠనంబెటుల, ట్లటమట మైపోఁజూచిన." రామా. ౬, ఆ.)

అటమటకాఁడు. దే. విణ. అటమటీఁడు, వంచకుఁడు.

అటమటించు. దే. అ. క్రి. చలించు. "వ. మెఱుఁగుతు మ్మెదవన్నె పెన్నెఱుల నటమటించు నెన్నడుములవిన్ను వెన్నుదన్ని." స్వా. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. వంచించు; "గీ. యతిననుచు వేషభాషల నటమటించి, పొంచితటివేచికన్నియఁ గొంచు నరిగె." విజ. 3, ఆ.—2. అపహరించు. "క. తమ్ముఁడవనిని న్నేగతి, నమ్ముంగావచ్చునిట్లునాకొసఁగకరత్నమ్మటమటించుకొంటివి, పొమ్మికనీతోడిపొత్తుపొరపొచ్చెమగుణ్." వి, పు.౬,ఆ.

అటమటీఁడు. దే. విణ. (అటమట+ఈఁడు.) మోసకాఁడు. (చూ. వాట్లీఁడు.)

అటరూషము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డసరము‡.

అటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అరణ్యము, అడవి.

అటాట్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భిక్షులోనగువాని కొఱకు తిరుగుట, పర్యటనము.

అటి. దే. విణ. అట్టి. "రగడ. ఏకాంతమనితోలఁగెదిందునీవటివేరు, చేకొనవెముస్నాడి చెలువయీవటివేరు." స్వా. 3, ఆ. (ప్రయోగమిదియొక్కటియకానంబడియెడిఁగావున నింకను విచారింపఁదగినది.)

అటిక. దే. వి. ఒకదినుసుమంటిపాత్రము, అట్టిక.

అటికమామిడి. దే. వి. మండలచ్ఛదము‡.

అటు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. "క. ఊరకయటు మిముఁబోఁటుల, చేరువఁజరియింపఁగనిన సిద్ధింపవెయే, కోరికలైన." కళా. ౧, ఆ. (చూ. అట్లు.)

అటుక. దే. వి. ఇంటిలోపల గోడలమీఁద నడ్డముగా పలకలు కొయ్యలులోనగువానిచే మంచెవలె నమర్చినది, (చూ. అట్టుక.)

అటులు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. "ఎట్లుసెప్పె నటులు భక్తిమైనడువు." భార. విరా. ౧, ఆ. (చూ. అట్లు.)

అటువంటి. దే. విణ. అట్టి. "అటువంటినీపురా, తనముగుదివ్యమూర్తి విదితంబుగఁ జూపితివి." వి, పు. ౭, ఆ.

అటువలె. దే. వి. అట్లు. "అటువలెనంటుకాఁడు." శశాం. ౪, ఆ.

అటె. దే. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలిపెడి; "క. నహుషుండుపనుచువాఁడటె, విహితానుష్ఠానపరులువీరటెపోలో, కహితంబటె యిది మనకున్, మహనీయమ కాకయెట్లు మానఁగవచ్చున్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. దుఃఖమును తెలిపెడి. "సీ. ధర్మసుతుఁడు, భీమసేనుండును బీభత్సుఁడును దనకడుపునఁబుట్టినకొడుకులట్టె, యెగ్గతంబునఁదానుగారగ్గిఁగాలె, నటెయనాథయై." భార. శ్రీ. ౨, ఆ.

అట్ట. దే. వి. 1. తలతెగినశరీరము, కబంధము; 2. చెప్పులకొఱకు జక్కుఁబఱుపఁబడిన చర్మఖండము.

అట్టచెమ్మ. ద్వ. వి. నాలుగుగవ్వలతో నాడెడు దాయమువంటి యొకానొక ఆట.

అట్టడి. వై. వి. యుద్ధార్థము వాకిటిమండపముమీఁదఁగాని కొత్తళముమీఁదఁగాని యేర్పఱచిన గది, అట్టము. "కొత్తళంబులకెల్ల, నట్టళ్లు వెట్టించి." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

అట్టము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకము; 2. ఎంటచెఱకు. పుం. 1. అట్టడి; మేడవెనుకటియిల్లు. (అని కొందఱు.) 2. అతిశయము.

అట్టహాసము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దనవ్వు.

అట్టాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోటబురుజు; 2. నగరు.

అట్టి. దే. విశ. అటువంటి.

అట్టిఁడు. దే. విశ. (అట్టి+వాఁడు.) అటువంటివాఁడు. "ఉ. ఈవసుధాధినాథులజయించినయట్టిఁడ." భార. ఆది. ౪, ఆ.

అట్టిక. దే. వి. అటిక.

అట్టియ. దే. వి. గుంపు, సమూహము. "క. అట్టియెడఁ జెలిమికత్తియ, లట్టియలుగఁగూడి చేడియంగని యనిరి." నీలా. ౨, ఆ.

అట్టు. దే. వి. అపూపవిశేషము. అవ్య. ఆప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అట్టుక. దే. వి. అటుక. "క. తలవరి గడగడ వడఁకినఁ, గలఁగకుమని వీఁపుఁజఱచి ఘనురాలతనిన్, నిలిపి యొకమూల నట్టుక, నెలమిని వాకిలిసడల్చి హితమలరారన్." హంస. 3, ఆ.

అట్టుప్పు. దే. వి. (అట్టు+ఉప్పు.) లవణవిశేషము, పాక్యము.

అట్టులు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అట్టువ. దే. వి. అటుక.

అట్టువోలె. దే. ద్ర. (అట్టు+పోలె.) అట్లు. "సీ. ఏనుంగునంజలో నెల్లసత్వంబుల యంజలునడఁగినయట్టువోలె." భార. శాం. ౨, ఆ.

అట్టె. దే. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలిపెడి; "గీ. నలునకాని నలినదళనేత్ర వరియింప, దట్టెచూతమనుచు నమరవరులు." భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. దుఃఖమును తెలిపెడి, (చూ. అటె.)

అట్టెడ. దే. వి. 1. పూడికయెత్తుటకు ఈఁతబ్రద్దలులోనగువానితో అల్లినతట్ట; 2. నెరసులు పోఁగొట్టుటకై కూర్చినజల్లెడవంటి తడిక; 3. కాయధాన్యములయందలి మట్టిగడ్డలు మొదలగువాని వెలువరించుటకుఁ గట్టిన గోఁగుకట్టెలులోనగువానిమోపు; 4. వంతెన.

అట్ఠము. వై. గ్రా. వి. వేదభాగము, అష్టకము.

అట్లు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. "క. అమరవరులం దుంబురుషో, త్తముఁడెట్లువిశేషమట్లు ధరణింగలతీ, ర్థములందునుబుష్కరతీ, ర్థముఁగరమువిశేషమభిమతార్థప్రదమై." భార. ఆర. ౨, ఆ. (దీనికి వృత్తియందు ప్రకారముమాత్రమర్థము. చెప్పినట్లు చేయుము. మొ.)

అడ. దే. వి. 1. ముద్ద; "సీ. అడలవెన్నెలఁజక్కిరిడి చొక్కువెన్నెలఁబూనికనాళీలుగానుగూర్చి." య. ౨, ఆ.—2. ఆకృతి. "ధూర్జటికంటి కడిందిమంటలో, నడ పొడగానరాక తెగటాఱియు." స్వా. 3, ఆ.

అడఁకువ. దే. వి. అణఁకువ, నమ్రత.

అడఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగు, ఉపశమిల్లు.

అడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నమ్రమగు; 4. నశించు; 5. లోపడు.

అడంగు. హిం. వి. మొదటిచోటు. విశ. తగులుబడియైన.

అడఁచే. దే. ప్రే. అడఁగఁజేయు. (అనుప్రయుక్తమైన అడఁగుధాతువునకును రూపమిట్లేయుండునది.)

అడకము. దే. విశ. లోపలనడఁగినది, అంతర్భూతము. "ద్వి. నానామరేంద్రబృందము మాయలెల్ల, హరిమాయలోపల నడకముల్." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.

అడకించు. దే. స. క్రి. 1. అపహసించు; "చ. పలికిన నట్లయున్నదియె పత్రికలో నడకించెదో ననున్, జెలియిటుచూపుమాయనుచుఁ జేరఁగఁ

బోవుచుఁజేయిసాఁచెనా, యలినిభవేణి తత్సఖి యు నట్టిటుపాలుమదేవునానయేఁ, గలదియె యింతయుంజదువఁ గావినుచూచెదు గానినావు డుక్." ప్రభా. 3, ఆ.—2. వంచించు. "గీ. అక టనీవునన్ను నడకించిపోఁజూచె, దేనుమోసపో నుగానిగోవ, యడవిలోనన్ను యంతనెపులి యింత, యెఱుకలేనిదయ్యేనే తలంప." భో. ౬, ఆ.

అడకొత్తు. దే. వి. (అడకాయ+ఒత్తు.) పోఁకొత్తు, శంకుల. "ఓర్వదుబంధుజాలమడకొత్తునవొత్తును మామగారు." శశాం. 3, ఆ.

అడఁగుబొద్దు. దే. వి. భేలుదారిలోపల నణఁగియుం డునట్లు గోడయంచులయందు గీటి యేర్పఱచెడు బొద్దు.

అడగొను. దే. అ. క్రి. (అడ+కొను.) అడకట్టు, ముద్దకట్టు.

అడగోలుకొను. దే. స. క్రి. (అడ+కోలుకొను.) అపహరించు. "ఉ. ఆవెశంకరార్ధదే, హంబడగో లుకొన్న సతియద్భుతరూపవిలాసగేయముల్." హరి. ఉ. ౬, ఆ. "ఇల్లడసొమ్ము, నడగోలుకొని త్రోచునతనిగతికి." భో. ౬, ఆ.

అడజెడి. దే. వి. అలజడి, దుఃఖము. (చూ. అడ జెడిపెట్టు.)

అడజెడిపెట్టు. దే. స. క్రి. దుఃఖపఱచు. "చ. న న్నడజడిపెట్టుమాట యిటు లాడఁగఁగూడునె యీయకార్యముల్, విడువులతొంగి." మార్క. ౧, ఆ.

అడదడి. దే. వి. ప్రభుత్వము. (అప్ర.)

అడప. దే. వి. అడపముంచుకొనియుండు ఆఁడుది. "చ. కలికివరాటరాజడప కప్పురవీడెముపెట్టె వంచనక్, నలునడపంబువానికి ఫణాధరవల్లి దళాంతరంబునక్, బలితపుఁదేలుమైనమునఁబ న్ని." సై. ౭, ఆ.

అడపకత్తె. ద్వ. వి. (అడపము+కత్తె.) అడపమునుం చుకొనియుండునది. (రూ.) అడపకత్తియ.

అడపకాఁడు. దే. వి. అడపమునుంచుకొనియుండు వాఁడు.

అడపట్టె. ద్వ. వి. పొలములో విత్తనమువిత్తి మిట్టప ల్లము సమమగుటకై యెడ్లనుకట్టి త్రోలెడు మ్రాను, దిండు.

అడపము. దే. వి. 1. పక్కలాకులతిత్తి. 2. మంగలతిత్తి.

అడపాడ. దే. వి. జాడ. "అతండు...వారియీసుచే నడపాడలేకపోయె." కళా. ౭, ఆ.

అడబాల. వై. విశ. వంటవాఁడు, వంటలక్క*. "ద్వి. అడబాలకొనిపోయియమ్మైనుఁజించి, కడుపులో నొకబాలుఁగనివెలఁగంది." భాగ. ౧౦. స్క.

అడరు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. ఆపాద మస్తకముఁత, ద్రూపమువీక్షించుచుం గుతూహ లమడరక్." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. పూను; "ఎ, గీ. ఇట్టిగోరత్నమొక్కనాఁడేకతంబ, పోఁ కుమేయుచునుండబెబ్బులియొకండు, దానిఁగని పొంచియొడలెల్లదాఁచివాల మవనిఁదాటించుచు నుద్రేయనడరుటయును." భో. ౪, ఆ.—3. కలు గు; "క. కడులజ్జయుదైన్యంబును, నడరె." భార. అర. ౬, ఆ.—4. త్వరపడు; "క. మీరాఁకలిపె ల్లునవా, హారంబుగశవముఁగొనుటకడరితిరి." భార. అను. 3, ఆ.—5. వర్ధిల్లు; "క. ఈరీతినొబళేశ మ, హీరమణునివంశమడరె." రామా. ౧, ఆ.— 6. విజృంభించు; "వ. కాలరుద్రులంబోలెనడ రుచు." వీర. ౪, ఆ.—7. వ్యాపించు. "క. వఱ లులు మనచేరువఁబె, ల్లఱచుటబెట్టైదురుగాలి యడరుట." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—వి. ఆధిక్యము. "క. గోనములసంభ్రమయిత్తెఱఁ, గునఁజాలుపుఁ దేర్లఁకుఁడుకొదయొదవనిపెం, పుననడరొందు చు." అచ్చ. అ, కాం.

అడరించు. దే. ప్రే. బాణమునుప్రయోగించు. "సీ. అతఁడడరించునానాస్త్రశస్త్రముల హుంకార రవమునఁ గాఁచెదేవి." మార్క. ౬, ఆ.

అడరుచు. దే. ప్రే. అడరించు. (రూ. అడర్చు. "వెం డియునాగ్రహంబున సువేగునిమధ్యముద్రెవ్వ నొక్కబల్ కాండమడర్చె." జై. ౭, ఆ.)

అడరుతెంచు. దే. అ. క్రి. (అడరు+తెంచు.) అడరు, అతిశయించు. "గీ. రెండుదరులుముంచి యెుం డొండవెల్లువ, యగ్గలింప నరువులడరుదేర, నతి రయమునఁ బఱచునయ్యేటివట్టగొడ్డి, పోయెద వ్వఁగాఁగభూవిభుండు." మార్క. ౫, ఆ. (అడ రుధాతువునకువలె దీనికిని సందర్భానుసారము గా అర్థములన్ని చెప్పఁకొనవలెను.)

అడలు. దే. అ. క్రి. 1. ఏడ్చు; "క. అనుచుందొరఁ గెడునశ్రుల, మునిఁగినమోముతనవక్షమునఁజే ర్చియు, వ్వనితయవష్టమ్మతొల్చుచు, ననిలను తుండదపలెదేహములమటఁబొందక్." సం. "ము

ఖమానీయవైపత్న్యైరరోదపరవీరహా." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. విలపించు; "సీ. అనివిలాపింపనూరార్చియేటికిఁగ్రేపుఁ బాసిగోడ్డాలెడి పగిదినడలె, దు." జై. ౬, ఆ.—3. శోకించు. "క. కొడుకులదెసనెవ్వగఁజే, డ్పడివంద్యురియున్నయా నృపాలుఁనడుగులం, బడిభీష్మపాటుసెప్పుచు, నడలికడున్నాదమెసఁగ నాక్రందించెన్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—4. భయపడు. "సీ. పల్లెరంబిడులోనె పాలుపత్తెముసేయు నతివకాయిందఱు కడలుకుడుపు." పాంచా. 3, ఆ.—వి. 1. శోకము. "వ. ధర్మనందనుండు వెడవెడఁదెలిసియు మగుడనిగుడునడలున." సం. "తతస్తత్ర మహాన్ శోకః ప్రాదురాసీన్మహాత్మనః." భార. సౌ. ౨, ఆ.—2. భయము. (అందఱికి వానియడలు పెద్దదిగానున్నది.)

అడలుకొను. దే. అ. క్రి. అడలు, శోకించు. "గీ. అత్తెఱంగెల్లనాలించియపుడుచాల్ప, టరదముల దొరతద్దయు నడలుకొనుచు." అచ్చ. ఆ. కాం.

అడవి. వై. వి. కాన, అరణ్యము. [అడవిశబ్దము ముందుగల సంజ్ఞావాచకశబ్దములు—అడవికంద (సర్పనాళము†), అడవికాఁకర (వనకారవేల్లము†), అడవికిక్కస (దేవనాళము†), అడవికోడి (వనకుక్కుటము), అడవిగెనసు (పిండాంశుకము†), అడవిచెఱకు (కాంతారము†), అడవిచేమ (శకులము†), అడవితొగరి (తువరిక†), అడవితొలసి (క్షవకము†), అడవిదున్న (వనమహిషము), అడవిదోమ (దంశి), అడవినువ్వులు (జర్తిలము), అడవిపంది (వనసూకరము), అడవిపెసలు (వనముద్గము), అడవిప్రత్తి (భారద్వాజి†), అడవిబచ్చలి (వనోపోదకి†), అడవిబీఱ (కోశఫలి†), అడవిమల్లె (ఆస్ఫోటి†), అడవిమామిడి (ప్రియాలము†), అడవిమామెన (శారిబాభేదము†), అడవిమునగ (వనశిగ్రువు†), అడవిమేఁక (ఇడిక్కము), అడవిమొల్ల (యూథిక†), అడవియులవలు (వనకులుత్థము), అడవిసదాప (శాలేయము†), అడవీఁగ (దంశము). మొ.]

అడవికుక్క. వై. వి. తోఁడేలు, అరణ్యశునకము.

అడవితిరుగుడు. ద్వ. వి. కోఁతి, వానరము.

అడవినట్టు. ద్వ. వి. అడవితిరుగుడు. (ఇట్లు అడవిసెలవు, అడవిమనికి. మొ.)

అడసాల. వై. వి. వంటయిల్లు, మహానసము.

అడావుడి. హిం. వి. అల్లరి, దడబిడలు.

అడి. వై. ఉప. 1. అధికము; "క. అడిసిగ్గులుతమకంబులు, నుడివోవఁగ." మార్క. ౫, ఆ.—2. వ్యర్థము*. "క. అడిబీరపుఁదులువగెలుచునటె పాండవులన్." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

అడిగండ్లు. దే. వి. బ. (అడుగు+కండ్లు.) మలువఁగా అడుగున నిలిచిన జాళ్లు. "ఆ. అడిగండ్లు మలిగండ్లు, తిరిపమిడెడుకటికిదేబెలెల్ల." వేమన.

అడిగము. దే. వి. భారవిశేషము. "చ. లఁణగములాసుకంట్లముఁలు తండిగముల్ సలకల్ దడెల్కుతూ, గణములు చెక్కుఁగుంపు లడిగంబులు." హంస. ౫, ఆ.

అడిగట్టు. దే. వి. (అడుగు+కట్టు.) పావ, పాదుక. "ద్వి. హారగణంబులకెల్ల నడిగట్టనిన." ప్రభు. ౪, ఆ. (అడుగు, కట్టు ఈరెండుపదములుచేరునపుడు గకారముమీఁది ఉకారమునకు ఇకారము వచ్చినది. ఇట్లు అడిగొట్టు అడియాలముమొదలగువానికి నెఱుఁగునది. పదములు ఒకటితోనొకటి చేరునపుడు వర్ణలోపవర్ణాగమవర్ణాదేశములు పెక్కులు పెక్కువిధములుగా వచ్చుచున్నవి. ఉదా. ఆకె, నూనె, తామరపాకు, ఇనుమడి. మొ.)

అడిగొట్టు. దే. విశ. (అడుగు+కొట్టు.) కుత్సితుఁడు. "ఎ. గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ యేతరి గరాసు, లండు కూళ చెనఁటి కుచ్చితుండు మొండి, కట్టె నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁజెలంగు." ఆం. భా. కృ. ని.

అడిచిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చమకించు, త్వరపడు; "క. జడనిధిచందంబుననిమ్ముడుపొప్పఁగ నిప్పుడేమి మాఁడెనునిమ్మె, నడిచిపడరత్తెనెవ్వగ, లుడుగుఁడుమిఱిచూచికొంద మొయ్యనతఱితోన్." భార. శాం. 3, ఆ.—2. మండిపడు. "గీ. అడిచిపడునాజ్యహోమమంత్రాహుతులకు." వై. ౪, ఆ. "గీ. పాలునెయ్యి నేలపాలైనఁజిడిముడి, పడుచుఁబడుచుమీఁద నడిచిపడుచు." వి. పు. ౭, ఆ.

అడిచిపాటు. ద్వ. వి. త్వర. "సమరముపేక్షించి శాంతిమైనుండెడి నడిచిపాటేటికి." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

అడితి. దే. వి. ఒకవర్తకుఁడు మతియొకఁడంపెడు సరకులనమ్మి మరల వానికి సరకులుఁగొనిపంపుటకై వానివద్ద నూటికింతయని పుచ్చుకొనెడుతఱుగు.

అడిత్రాగుడు. దే. వి. (అడిగి+త్రాగుడు.) కఱవు, దుర్భిక్షము. "క. అడిత్రాగుడనకయిప్పటి, కడిఁదికి నేమాంసమైన గ్రక్కునఁగొనిరం, డెడసేయకనుచునని పిసఁ, గడుపడినలఁ పురునుబోయిగహనములోనన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

అడిదపుమెకము. ద్వ. వి. (అడిదము+మెకము.) మీఁగండ్లమెకము, ఖడ్గమృగము.

అడిదము. దే. వి. కత్తి, కరవాలు, ఖడ్గము.

అడియఁడు. దే. విణ. (అడుగు+అఁడు.) పాదసేవకుఁడు. "సీ. దండంబుదర్పితో ద్దండరక్షోహర్త కడియండజాతరూపాంబరునకు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అడియరి. దే. వి. (అడుగు+అరి.) కింకరుఁడు. "ఇంక, నడియరితనమునన పాండవులనాశ్రయింపఁగఁ జాల." సం. "కథమస్యభరిష్యామి ప్రేష్యభూతోదురంతకృత్." భార. సౌ. ౧, ఆ.—విణ. లోభి. "క. యాగార్థమడిగినర్థము, యాగమునకుఁబెట్టవలయు నడియరియైతా, భోగార్థముగాదాఁచిన, యాగమబాహ్యుండు కాకియైజన్మించున్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

అడియాలము. దే. వి. (అడ+ఆలము.) గుఱుతు, చిహ్నము. (ఆలశబ్దమునకిక్కడ స్థానమర్థము.)

అడియాస. వై. వి. (అడి+ఆస.) కలుగునదెడియాశ, ప్రత్యాశ*. "సామ్యములఁగోరక పొమ్మడియాసయేటికిన్." భార. ఆర. ౪, ఆ. (చూ. దొడ్డ.)

అడియొత్తు. దే. వి. (అడుగు+ఒత్తు.) అడిగట్టు. "ద్వి. జన్నిదంబులుచిక్కుజడలును బెట్టి, యడియొత్తు నుంచి." భాగ. ౫, స్కం.

అడిసాటూ. దే. వి. (అడితి+సాటూ.) తఱుగు బేరము.

అడుకు. దే. స. క్రి. దొంతిగనిడు. వి. 1. దొంతి; 2. బ. వడ్లునానఁబోసి వేఁచికొట్టినవి, చిపిటము. "క. అడుకులుదిన్నట్లగునే, కడుపునఁగుట్టెత్తినపుడు." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

అడుగంటు. దే. అ. క్రి. (అడుగు+అంటు.) వట్టు. విణ. బ. అడుగునవిలిచినవి. "ర, త్నాకరరత్నరాసులడుగంట్లు." కాశీ. ౧, ఆ.

అడుగు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు; 2. యాచించు. వి. 1. క్రిందు; 2. పాదము; 3. పాదప్రమాణము. విణ. అధమము. "గీ. కొమ్మ, యడుగులకునుజిగురులడుగులయ్యె." అని. ౧, ఆ.

అడుగుకొను. దే. స. క్రి. 1. ప్రార్థించు; 2. యాచించు.

అడుగుకోలు. దే. వి. 1. ప్రార్థన; 2. యాచన.

అడుగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అధమమగు. "క. లలిఁగొప్పెక్కించితిమధు, పులకులనునడుగుపటిచిపుష్పాస్త్రామా, లలకునుమంచుఁబులుబోఁ, పలకునుబీటలనుమాటబళినిజమయ్యెన్." చంద్ర.

అడుచు. దే. స. క్రి. కొట్టు, తాడించు. "క. మదమునపెలుచన యొకగా, డిదకొదమంగోలఁగొనియడిచె." భార. అను. ౧, ఆ.

అడుజు. దే. వి. ఒకజాతిడేగ, అఱుజు.

అడుప. దే. వి. (అడుగు+పట్టినది.) పశువులకాళ్లయందుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. "సీ. పశుపాదరోగంబు పరఁగు నడుపయన." ఆం, భా. ద్వి. మ.

అడుపు. దే. వి. ఆటు, కొట్టు, తాడనము.

అడువ. దే. విణ. (అడుగు+పట్టినది.) ప్రాఁత. పురాతనము. (అడువసరకులు.)

అడువు. దే. స. క్రి. అడుగు. "ఎ, గీ. అనుచుమన్యువేగంబుననడువ." (నలకథయందు అడుగఁగాననియు, హరిశ్చంద్రకథయందు కొట్టఁగాననియు అర్థములు.) హన. ౫, ఆ.—వి. పాదము.

అడువుఁబుట్టువు. దే. వి. (అడువు+పుట్టువు.) కాఁపువాఁడు.

అడుసు. దే. వి. బురద, పంకము.

అడ్గు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు; 2. యాచించు. వి. 1. క్రిందు; 2. పాదము; 3. పాదప్రమాణము. విణ. అధమము.

అడ్డ. యు. దే. వి. గుంటకలోనగువానిదిండు. వై. కుంచములోసగము*.

అడ్డంకి. దే. వి. అడ్డి, నిరోధము.

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డము+కట్ట.) ఏఱులోనగువాని నీళ్లు వెలికిఁబోక కట్టెడు కట్ట, ఆనకట్ట.

అడ్డకట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు. "గీ. ఆపరకాలుఁడడ్డ, కట్టుకొనియున్న విపినమార్గమున." పర. ౪, ఆ.

అడ్డకత్తి. దే. వి. (అడ్డము+కత్తి.) ఆయుధవిశేషము, పట్టిసము.

అడ్డకమ్మి. ద్వ. వి. (అడ్డము+కమ్మి.) గడపయందు త్రొక్కుడుకమ్మికి సరిమీఁదుగా నడ్డముగ నేర్పఱుపఁబడిన దారుపిశేషము, నాస.

అడ్డకట్టు. దే. వి (అడ్డము+కట్టు.) అడ్డి, విఘ్నము. (నీవు నామాటకు అడ్డకట్టు వేయకుము.)

అడ్డకోడమ. దే. వి. (అడ్డము+కోడమ.) మత్స్యములఁబట్టు నొకానొకసాధనము. "గీ. కోడమ తిట్టడ్డకోడమ ద్రొబ్బుడుపటంబు." హంస. ౪, ఆ.

అడ్డగాలు. దే. వి. (అడ్డము+కాలు.) అడ్డకట్టు. "క. తలగలిగినఁగుల్లాయలు, గలవేవగనైననీవు గలిగి నఁడాపృ, క్కులరవములెన్నియైనం, గలిగెడుఁ బోకుమనియడ్డగాల్ వేయంగన్." సా. ౨, ఆ.

అడ్డగించు. దే. స. క్రి. అడ్డకట్టు. నిరోధించు.

అడ్డచాఁపు. దే. వి. (అడ్డము+చాఁపు.) అడ్డవాసపు దూలము.

అడ్డనము. వై. వి. 1. బెత్తములోనగువాని చేతఁ జేయఁబడినకేడెము; (చూ. ఒడ్డనము.) 2. కేడెము. "వ. అంతఁగ్రోధనుండు గరవాలంబునడ్డనంబునుగొని." రా. యు, కాం.

అడ్డపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పట్టు.) అడ్డముగా పట్టు. "ద్వి. అడ్డపట్టెడు బాలుఁడెటవెరో యమ్మ." సా.

అడ్డపట్టె. ద్వ. వి. (అడ్డము+పట్టె.) మడి చదునుపఱచెడి పలక. (రూ.) అడ్డపట్టియ.

అడ్డపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అడ్డము+పడు.) అడ్డము వచ్చు.

అడ్డపాటు. ద్వ. వి. అడ్డపడుట, నిరోధము.

అడ్డపాప. దే. వి. 1 (అడ్డము+పాప.) అడ్డముగా పట్టఁదగిన శిశువు; 2. దూరదృష్టిలేనివాని కన్నులలోనిపాప.

అడ్డపెట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పెట్టు.) 1. అడ్డకట్టు, నిరోధించు; "గీ. అడ్డపెట్టెదఁగాక తీవ్రాంశురథము." కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఈడుపెట్టు. వి. అడ్డగింత, నిరోధము. "అడ్డపెట్టభిసారికాంగనలకు." చంద్ర.

అడ్డబాస. దే. వి. నాసాభూషణవిశేషము. (దీనిని బులాకి అందురు.)

అడ్డమాను. దే. వి. (అడ్డము+మాను.) అడ్డపట్టె.

అడ్డము. దే. వి. 1. నిరోధము. 2. చోటు. 3. తాకట్టు. 4. పూఁట. విశే. నిరోధకము. (వృత్తి యందు అంత్యవర్ణలోపము. అడ్డకట్టు, అడ్డగాలు, అడ్డవేడెము. మొ.)

అడ్డరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకదినుసు పోలీ.

అడ్డవాట్లు. దే. వి. బ. (అడ్డము+వాట్లు.) అడ్డకట్టు. (నీవేల దానికి అడ్డవాట్లువేసెదవు?)

అడ్డవాతియమ్ము. ద్వ. వి. (అడ్డము+వాయి+అమ్ము.) ఒకదినుసుబాణము.

అడ్డవేడెము. ద్వ వి. (అడ్డము+వేడెము.) పాము నడకవంటి గుఱ్ఱపునడ. "రవగాలునుజోడనయడ్డవేడెముల్, దొక్కుడువాళిజిల్గు నడలుంగని పించుచు." సా. ౧, ఆ.

అడ్డసరము. వై. వి. అటరూషము*.

అడ్డసాళులు. ద్వ. వి. బ. (అడ్డము+సారెలు.) పాచికలు. "గీ అతఁడుగాఁడివమునఁనడ్డసాళులు వైవఁ, డురులనంపవాన గురియుఁగాని." సం. "నాక్షాన్ క్షిపతి గాండీవమ్" భార. విరా. ౪, ఆ. (రూ. అడ్డసాళ్లు.)

అడ్డాదిడ్డి. దే. విశే. (అడ్డము+దిడ్డి.) అక్రమము. (వాఁడు అడ్డాదిడ్డిమాటలాడుచున్నాఁడు.)

అడ్డి. దే. వి. అడ్డంకి, అభ్యంతరము, నిరోధము.

అడ్డిగలు. దే. వి. బ. ఆఁడువారు మెడనుంచుకొనెడు ఒకదినుసు సొమ్ము, గ్రైవేయకము.

అడ్డిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అభ్యంతరమగు.

అడ్డీ. దే. వి. అనుకైనవస్తువుయొక్కపూఁత. (అప్ర.)

అడ్డు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "జగమడ్డఁదగుదొడ్డసత్తియై." నీలా. ౧, ఆ.—వి. అడ్డగింత. "పారనేత్రములకడ్డుచౌరకమున్న." కాశీ. 3, ఆ.

అడ్డుగ. వై. వి. రూకలోసగము, అర్ధపణము*.

అడ్డుగట్టు. దే వి (అడ్డు+కట్టు.) 1. అడ్డకట్టు; 2. గడియమ్రాను. విశే. విఘాతము. "క. నీయడ్డుగట్టుమాటల, కీయడఁబనియేమి," రుక్మాం. ౫, ఆ.

అడ్డుగొను. దే. అ. క్రి. (అడ్డు+కొను.) అడ్డపడు. "గీ. అడ్డుగొనిసోఁకుదొరమఁబ్రహస్తుఁడనియె." అచ్చ. యు, కాం.

అడ్వాన్సు. ఆం. వి. ముందుగానిచ్చు రూకలు.

అణఁకువ. దే. వి. అడఁకువ, నమ్రత.

అణఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగారు, ఉపశమిల్లు.

అణఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నమ్రమగు; 4. నశించు; 5. లోపడు.

అణఁచు. దే. ప్రే. అడఁచు, అణఁగించు.

అణక. దే. వి. మెడమీఁదనున్న కాఁడిమొదలగువానిని మెడక్రిందికి తెచ్చుకొనుట. "సీ. వెగడొంది రపతేరి సెగలఁగట్టినయట్టి వాహంబులణకలు వైచికొనియె." విక్ర. ౪, ఆ.

అణకించు. దే. స. క్రి. అడకించు. "ద్వి. అణకించు నొకటిరెండడుగులవానిఁ, బ్రణుతవిఖ్యాతి సంపదపెంపుగలిగి." భాగ. ౧, స్కం.

అణకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధముఁడు, కుత్సితుఁడు.

అణవీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అణువులుపండునది. (పొలము.)

అణవ్యము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) అణవీనము.

అణా. హిం. వి. రూపాయలో పదియాఱవవంతు.

అణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. ఇఱుసుతుదిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్ల.

అణిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. ఒకయైశ్వర్యము; (చూ. ఐశ్వర్యము.) 2. అణుత్వము.

అణీయము. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) అల్పిష్ఠము, మిక్కిలియణువు. (ఈకారాంతమైనపుడు అణీయసీ అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుఁగునది.)

అణుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అల్పుఁడు; 2. నేర్పరి.

అణుజో. దే. వి. అనుజో. "గీ. సాళువముగిద్దుకడుజువేసడముకురుజు. బాఁజుసెలకట్టె జాలియ బైరియణుజు. నోరణంబునునాదిగాఁ బేరుపడిన, వేఁటడేగలగిఱికొనవిడిచికడిమి." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

అణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చిఱువడ్లు; 2. లేశము. విణ. అల్పము.

అతఁడు. దే. స. ఆశబ్దమునకు మహదర్థకపుంస్త్వైకవచనము, ఆతగాఁడు.

అతకరించు. వై. స. క్రి. క్రిందుపఱచు, అధఃకరించు; "గీ. అధికులగుతాపసులనెల్లనతకరించి, తానయఖిలలోకాధిపత్యంబునొందె." హరి. పూ. ౪, ఆ.—2. అతిక్రమించు*. "సీ. ఆచార్యులను మిమ్మునతకరించుట దోసమైనను నొకమాటయాడవలసె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

అతగుఁడు. దే. విణ. దుర్బలుఁడు. "క. అతగులచే ద్రుపదుఁడుబల, హృతుఁడైపట్టువడనంత యల్పుఁడె." కవిక. ౬, ఆ. "ద్వి. అతివీరుతోఁ గలహము పెట్టుకొన్న, యతగునిరీతి." ప్రభు. ౫, ఆ.

అతనుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు. విణ. గొప్పవాఁడు.

అతర్కణము. వై. వి. మట్టుమీఱినకార్యము*. (వాడుకలోనిది.)

అతలసు. హిం. వి. వస్త్రవిశేషము.

అతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూనెయగిసె†.

అతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. అతిపాతము, మీఱుట.

అతిక్రమించు. సం. స. క్రి. మీఱు.

అతిక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతీతము, మీఱినది.

అతిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిక్రమము.

అతిగండము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయోగము. (చూ. యోగము.) విణ. దొడ్డచెంపగలది.

అతిచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టదామర†.

అతిచ్ఛత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాప†. అ. పుం. ము. గుడ్డికామంచి†.

అతిథి. సం. వి. ఇ, పుం, స్త్రీ. విందు. పుం. కుశుని కొడుకు.

అతిదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటఁజెప్పఁబడినదానిని సామ్యముఁబట్టి మఱియొకచోట నుపయోగపఱచుట; 2. బదులు.

అతిధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకఛందస్సు. విణ. అత్యంతధృతిగలవాఁడు.

అతినువు. సం. విణ. ఉ. ఓడఁగడచినది.

అతిపథము. సం. వి. న్. పుం. సత్పథము, మంచిత్రోవ.

అతిపాతము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము.

అతిబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముత్తవపులగమదినుసు†; 2. (విశ్వామిత్రుఁడుపదేశించిన) ఒకవిద్య. విణ. మిక్కిలి బలముగలది.

అతిభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిశయము.

అతిమాత్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అతిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. తినాసము†; 2. పువ్వులగురివింద†. విణ. కూడికలేనిది.

అతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కుపిలుకాండ్రతో పోరెడియోధుఁడు.

అతిరసము. సం. వి. అ. పుం. భక్ష్యవిశేషము. "సీ. అలివేణి నీచేతియతిరస రుచి రసజ్ఞానందమయ్యె నేమనఁగవచ్చు." అని. ౧, ఆ.

అతిరిక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సమధికము. హెచ్చినది.

అతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. ఆధిక్యము హెచ్చు.

అతివ. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, వనిత.

అతివస. వై. వి. ఒకమందుదినుసు, అతివిష*.

అతివాదము. సం. వి. అ. పుం. పరుషముగా మాటాడుట.

అతివాసము. వై. వి. శ్రాద్ధదినమునకుముందుదినము.

అతివిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస*.

అతివృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికరమైన మిక్కిలివాన.

అతివేలము. సం. క్రి. విశే. అ. న. వెల్లు. విశే. అధికము.

అతిశయము. సం. వి. అ. పుం. ఆధిక్యము, అగ్గలిక.

అతిశయిల్లు. సం. అ. క్రి. అగ్గలించు.

అతిశాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అతిశయించినది.

అతిసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి; 2. కొల.

అతిసారకి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అతిసారరోగముగలవాఁడు.

అతిసారము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము.

అతిహసితము. సం. వి. అ. న. శరీరకంపముతోఁగూడిననవ్వు.(చూ. హాసము.) (ఇది అధమము.)

అతీంద్రియము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముకానిది.

అతీతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రాంతము, కడచినది.

అతుకు. దే. అ. క్రి. అంటుకొను. అం, ప్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట; 2. అతికినతావు. (రూ. అదుకు.)

అతులము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సరిలేనిది.

అతులితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

అత్త. ఉభ. దే. వి. 1. మగనియొక్కతల్లి; 2. భార్యయొక్కతల్లి.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. అక్క; 2. తల్లి. (సంస్కృతమునఁనీయర్థములు కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నవి.)

అత్తడి. దే. వి. గోడిగబుతువు. (గోడిగ=ఆఁడుగుఱ్ఱము.)

అత్తపత్తి. దే. వి. ఓషధివిశేషము, సోఁకుడుముడుఁగు.

అత్తమిల్లు. వై. అ. క్రి. 1. అస్తమించు. "సీ. ప్రాలేయ కిరణబింబంబు వెల్వెలఁబాటి యస్తాచలంబుపైనత్తమిల్ల." కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఒఱగు*; "కాయలుత్తుంగ కుచపాళినత్తమిల్ల." స్వా. ౨, ఆ.—3. వ్యాపించు*; "వ. అంగళ్లముంగిళ్ల నత్తమిల్లిన ముత్తియంపురంగవల్లుల మీఁద." జై. ౨, ఆ.—4. శయనించు*. "సీ. పెనుఁబాఁపనునుఁబానుపునఁదమ్మియింటి తొయ్యలియజ్జెత్తుంగ నత్తమిలిన, వెన్నునకు." అచ్చ. బాల, కాం.

అత్తము. దే. వి. అరఁటిపండ్లగెల.

అత్తరము. దే. వి. త్వర. "వ. అప్పుడమిఱేఁడురెండు వెడందవాతితూపుల నతనికాళ్లు గత్తిరించియయ్యుత్తరమునొత్తరముకుఁ ఱుచపఱిచిన." రామా. ౮, ఆ. (రూ. అత్రము.)

అత్తరు. దే. వి. సుగంధతైలము, ప్రబోధనము. (రూ. అత్తరువు. "ఎ, గీ. తమ్మపడిగము మంచి గందంపుఁగోర, తబుకుచిన్నారి యడపమత్తరువుకుప్పె, మొదలుగాఁగల వస్తుసంపదలుపొదలు, నమలమణిమయపటకుటీరాంతరమున." రసి. ౫, ఆ.)

అత్తలము. దే. వి. 1. ఈఁటె, కుంతము. "క. పెనుఁగడఁతదొడ్డయత్తల, మునవైచిన." సం. "ప్రాసేన సహదేవస్య శిరసి ప్రాహరద్భృశమ్." భార. శల్య. ౧, ఆ. (రూ. అత్తళము.) 2. బల్లెము. "ఈఁటెల డొంకెనలన్ గటార్లబల్కత్తుల నత్తలంబులను." కళా. ౮, ఆ.

అత్తి. దే. వి. మేడి, ఉదుంబరము*.

అత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాట్యపరిభాషయందు) అక్క. (తఱుచుగా నిఘంటువులయందు అంతికయనియున్నది.)

అత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. ఉత్తరమునఁబోడమునుబ్ర, త్యుత్తరముత్తరములేకయుత్తరమగునే, యత్తినసువృష్టివలనన్, విత్తులకుంబోడమినట్టివిత్తులపోలెన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. కూడు. "క. ఉత్తమమగుద్రవ్యంబును, విత్తంబునునగ్రజునకు వింశాంశంబున్, బొత్తునిచ్చి సహోదరు, లత్తిసమాంశంబుగొనుట యర్హంబెందున్." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

అత్తెము. వై. వి. హస్తకవచము. "గీ. డేగ, తెగలఁదగనేర్పరించియత్తెములనుంచి, కడలెన్నుపువెంబడినయాఁడిగములగములు." ఉ, రా. ౭, ఆ.

అత్తెసరు. దే. వి. (అత్తు+ఎసరు.) గంజివారకుండ నన్నముతో నిమిడిపోవునట్లు పెట్టెడియెసరు.

అత్యంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అత్యంతీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిచ్చుల విడిఁ గడు నడచువాఁడు.

అత్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిక్రమము; 2. చేటు; 3. దండము; 4. దుఃఖము; 5. దోషము.

అత్యరాళము. సం. వి. అ. పుం. అరాళమనెడియేనుఁగునకంటె మిక్కిలి ప్రమాణముగలయేనుఁగు. (ఇది నింద్యము.) విణ. మిక్కిలివక్రము.

అత్యర్థము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అత్యాకారము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము. తెగడిక.

అత్యాహితము. సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి వెఱపు; 2. బ్రదుకుఁగోరనిపని. విణ. కూడఁబడినది.

అదంత్రము. వై. విణ. స్వాతంత్ర్యము తప్పినది. "ఉ. మా, తామహయాగతంత్రమునదంత్రము చేసి." కాశీ. 2. ఆ. (దీనిని అతంత్రమని సంస్కృతముగానే చెప్పవచ్చునని తోఁచుచున్నది. అయినను ప్రతులయందట్లులేదు.)

అదక. దే. వి. ప్రాంతచెప్పు.

అదటు. దే. వి. 1. గర్వము. "ఎ. అనిగర్వించిపలికిన కాళరాత్రిఁజూచి కనలి రాత్రించరేశ్వరుండు. సీ. అట్టహాసముచేసియారాఁ ప్రతాపోక్తులాఁటదానికి నింతయదటువలదు." కాశీ. ౬. ఆ.—2. మదము. "ఎ. గీ. అనలచాలనచణమైన యదటుగలిగె." స్కా. ౫. ఆ.

అదనము. వై. విణ. అగ్గలము. అధికము.

అదను. దే. వి. సమయము. (రూ.) హదను.

అదపు. హిం. వి. గద్దింపు. హెచ్చరిక. భయము.

అదయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయలేనివాఁడు.

అదరు. దే. అ. క్రి. చలించు. వి. 1. చలనము; "ద్వి. అదరునుబెదరునెయ్యంబుతియ్యంబు." భాగ. ౧౦. స్కం.—2. బ. మిడుఁగురులు. "గీ. అనుకంపేకనొక మహాచలశృంగంబు, వితిచివైచె నమరవిభునిమీఁద. గోత్రవైరిఘోరకులిశాభిహతివ్రయ్య, నడిచెదానిఁజదలనదరులెగయ." భార. ఆర. ౫. ఆ. (వృత్తియందు ఏకవచనాంతమగు. అదరుటగ్గి. మొ.)

అదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. కల; 2. చూడమి.

అదలు. దే. అ. క్రి. బెదరు. (చూ. అదలుచు.)

అదలుచు. దే. ప్రే. అదలించు. (రూ. అదల్చు). "గీ. అతండురాజ, ధర్మమూఁదిచలింపకదల్చెనధిప." భార. కర్ణ. ౨. ఆ.) కోపమున గద్దించు. తర్జించు. (చూ. గద్దించు.)

అదలుపు. దే. వి. అదలించుట. (రూ.) అదల్పు, తర్జనము.

అదవద. దే. వి. కలఁత. "గీ. కీలిఁగబళించి యాతమ్మిచూలిమించి, శూలిఁగదలించియుగ్రగ్రహాళినొంచి, యొందునున్నను దెత్తునీయిందువదన, నదన ననుఁజూడు మదవదల్ వదలియధిప." రామా. ౫. ఆ.—విణ. వ్యత్యస్తము. "సి. అదవదలైనపయ్యెదలునందముతప్పిన హారవల్లులున్." శృం. ౫. ఆ.

అదవదపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు. "క. పదపదరాఘువనిలునిలు, మదవదపడవలదు దశరథాధిప." రామా. ౪. ఆ.

అదాటు. వై. అవ్య. ఉన్నట్టుండి. (ఇది వాడుకలోనిది.)

అది. దే. స. ఆశబ్దమునకు మహదర్థకప్రథమైకవచనము. (ఆయాఁడుది. ఆపశ్వాది. ఆజడవస్తువు.) (చూ. ఆ.)

అదిగో. దే. ద్ర. చూపుటను తెలుపునది. "గీ. పూనికర్ణాత్మజుఁడువృషసేనుఁడాత్మ. హాయనము దాఁటెంచినట్టివాఁగల్లయదిగో." కళా. ౧. ఆ. (రూ. అదిగో. "సీ. రామానుజుండదిగో మహాయతిరాజునాయకుండనఁగనున్నాఁడు వెలసి." పర. ౫. ఆ.)

అదితినందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అమరుఁడు. వేలుపు.

అదిర. దే. అవ్య. (అది+ర.) ఔరా. (రూ. అదిరా. "క. మదిరాక్షికి నేగుదుమగ. లదిరా." పాంచా. ౫. ఆ.)

అదిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉలికిపడు.

అదిరిపాటు. ద్వ. అవ్య. ఉన్నట్టుండి, అకస్మాత్తుగా. "గీ. అదిరిపాటెవ్వఁడీక్షించెనాకసమున, హాటకపుఁగృష్ణపింగళుఁడైనపురుషు, నాతనికి వత్సరద్వయంబవధనూవె, ప్రాణధారణమునకిల్వలా

సురారి." సం. "అకస్మాద్వృక్షస్యతేయస్తుపురుషం కృష్ణపింగళమ్, తస్మిన్నేవత్తుణేరూపం సజీవేద్వ త్సరద్వయమ్." కాశీ. ౫, ఆ.

అదుకు. దే. అ. క్రి. అతుకు. "మహోపలంబుతోఁ, నదికినరీతినున్న సవనాశ్వము.", జై. ౪, ఆ.— అం, ప్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట; 2. అతికినతావు.

అదుము. దే. స. క్రి. అణఁచు.

అదుముడు. దే. వి. అదుముట.

అదురు. దే. అ. క్రి. చలించు. "క. అదురుదురేప గదాయకుఁ, జెదురుచు రేధైర్యమెడలిజీవితవాంఛన్, ముదురుదురేమూలలనరి, కెదురుదురేకా కఘూరులెచ్చోనయినన్." చంద్ర.—వి. చలవము. (చూ. అదరు.)

అదురుఁగ్రోవి. దే. వి. (అదురు+క్రోవి.) అదురువేటు.

అదురుఁద్రిక్క. దే. వి. (అదురు+త్రిక్క.) పశురోగవిశేషము. "గీ. నరిడిపుప్పి కప్పునావురుకడుపూఁద, యదురుఁద్రిక్కయనఁగనడరిమఱియుఁ, దెవులు లెన్నియేని తవిలియెంతయు మహా, గ్రంబులయ్యెఁ బశుగణంబునందు." హరి. పూ. ౬, ఆ.

అదురుగడ. దే. వి. అదిరిపాటు. "వ. అదురుగడన్ సురారిభటులాజయశంఖరవంబువీనులన్, గదిసిన గుండియల్వగులఁ గంపముతోఁదలలెత్తి." ఉ, రా. ౨, ఆ.

అదురుగుండియ. దే. విశ. భయపడుస్వభావముగలవాఁడు, భీరువు.

అదురుచు. దే. అ. క్రి. అదురుయొక్క రూపాంతరము. (రూ. అదుర్చు. "మ. ధరణీచక్రము దిర్దరన్ దిరిగె మార్తాండుండు కుంభిభవ, త్కారణుం డయ్యెదిశావితానముఁ నడంకెన్ మిన్నదిర్చెన్ మహీ, ధరసంతానము గ్రక్కనంగదలె నుద్భ్రాంతంబులైయంబుధుల్, పారలెన్ గట్టులమీఁద బిట్టుపిడుగుల్ మ్రోసెన్ మహోదగ్రతన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ.)

అదురువేటు. దే. వి. మ్రానియందు ఇనుపగొట్టములునాటించి వానియందు [illegible]దుగట్టించి అదురునట్లు వేసెడువేటు

అదువ. దే. విశ. అస్థిరము. "వ. సదనంబులువిడిచి యదువలై యదువులు పదువులువదలి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. "అదువగాఁపురము." ఆము. ౬, ఆ.

అదృక్కు. సం. విశ. శ్. గ్రుడ్డివాఁడు.

అదృశ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దృశ్యము కానిది. (దృశ్యము=చూడఁదగినది.)

అదృష్టము. సం. వి. అ. న. 1. అగ్నిజలాదులవలనఁబుట్టెడికీడు; 2. భాగ్యము. విశ. చూడఁబడనిది.

అదృష్టి. సం. వి. అ. న. రోషముచేఁగ్రూరమైన చూపు.

అద్ద. వై. వి. 1. సగము; 2. అరసోల*; "సీ. అద్ద యంచనఁగఁదదర్ధమొప్పు." అం. భా. ద్వి. వై.— 3. నూర్చకవేసినపుప్పయొక్క క్రిందిసగముభాగము*. (దీనికి సగమను అర్థమునందు వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము కనఁబడలేదు.)

అద్దకము. దే. వి. వస్త్రమునకువేయురంగు.

అద్దగోడ. వై. వి. మఱుఁగుగోడ.

అద్దమరేయి. వై. వి. (అద్ద+రేయి.) అపరాతిరి, అర్ధరాత్రము.

అద్దము. వై. వి. ముఖముచూచుకొనెడు గాజుబిల్ల, దర్పణము.

అద్ది. దే. స. (చూ.) అది. (రూ. అయ్యది, ఆయది.)

అద్దికము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "ఎ, గీ. వాటి వాటిలోనింత తాటోటుచేసి, యటుమటించక యుండఁబైయద్దికముగ, నేవఁదిరుగాడువిశ్వాసు లెపుడుమాకు, జాగిలంబులు సుమ్ముమాసామి కాన." సా. ౧, ఆ. (ఈయుదాహరణమునందు వాటివాటిలో అనునది గ్రామ్యము.)

అద్దియ. దే వి. బాడుగ, భాటకము.

అద్దిర. దే. అవ్య. (అద్ది+ర.) అదిర. "శాయియ, ద్దిరస్ఫురితంబుమమ్మయన." ఉ. రా. ౬, ఆ. (దీనికి అన్నయ్యలు అను ప్రయుక్తంబులగు. "అద్దిరన్న." "అద్దిరయ్య.") (రూ. అద్దిరా. "అద్దిరా వగలఁ." శశాం. 3, ఆ.)

అద్దిరపాటు. ద్వ. వి. అద్దిరపడుట. "అద్దిరపాటున వానిఁజూచి." సా. 3, ఆ.

అద్దు. దే. స. క్రి. 1. తోఁచు; 2. రంగువేయు.

అద్దువ. దే. విశ. (రూ.) అదువ. (చూ.)

అద్దె. దే. వి. అద్దియయొక్కరూపాంతరము.

అద్భుతము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. విశ. ఆశ్చర్యకరము.

అద్మరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షకుఁడు, తిండిపోతు.
అద్యత్వము. సం. వి. అ. న. ఇప్పుడు.
అద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. సూర్యుఁడు.
అద్రికాకము. సం. వి. అ. పుం. కాకిదినుసు, కొండకాకి.
అద్రుచే. దే. అ. క్రి. అదురు, కంపించు. (అదురుచు యొక్క మాఱురూపము.)
అద్వయవాది. సం. వి. న్. పుం. జైనులదేవత.
అద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. అభేదము; 2. జీవేశ్వరులకైక్యముచెప్పెడిమతము.
అధఃకరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందుపఱచుట; 2. తక్కువపఱచుట.
అధఃకరించే. సం. స. క్రి. 1. క్రిందుపఱచు, అతకరించు; 2. తక్కువపఱచు.
అధఃకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందుపఱచుట; 2. తక్కువపఱచుట.
అధఃకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపఱుపఁబడినది; 2. తక్కువపఱుపఁబడినది.
అధమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవద్యము, తక్కువైనది.
అధమర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అప్పులకాఁపు.
అధరము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి. విణ. 1. క్రిందిది; 2. తక్కువైనది.
అధరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపఱుపఁబడినది; 2. తక్కువపఱుపఁబడినది.
అధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మముకానిది.
అధర్వణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధర్వవేదము దెలిసినబ్రాహ్మణుఁడు; 2. పురోహితుఁడు. (అధర్వణియని ఇకారాంతముగాఁ గొందఱు.)
అధర్వము. సం. వి. న్. న. ఒకవేదము.
అధర్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు.
అధికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) విణ. అదనము.
అధికరణము. సం. వి. అ. న. ఆధారము.
అధికరించే. సం. స. క్రి. చదువు.
అధికాంగము. సం. వి. అ. న. సారసనము, నడికట్టు.
అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రక్రియ; 2. చెల్లుబడి.
అధికారి. సం. వి. న్. పుం. అధికారముకలవాఁడు, అధ్యక్షుఁడు.
అధికృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి.
అధిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధికారము.
అధిక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది; 2. దూఱఁబడినది; 3. బెదరింపఁబడినది.
అధిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱుట; 2. బెదరించుట.
అధిక్షేపించే. సం. స. క్రి. 1. దూఱు; 2. బెదరించు.
అధిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చదువఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.
అధిగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చదువుట; 2. పొందుట; 3. లాభము.
అధిగమించే. సం. స. క్రి. 1. చదువు; 2. తెలియు; 3. పొందు.
అధిజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కుపెట్టినది.
అధిత్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండమీఁదినేల.
అధిపతి. సం. విణ. ఇ. ప్రభువు, ఏలిక.
అధిపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——
అధిభువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఊ.)——పై.——
అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. ఆరోహణము, ఎక్కుట.
అధిరోహించే. సం. స. క్రి. ఆరోహించు, ఎక్కు.
అధిరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిశ్రేణి, నిచ్చెన.
అధివసించే. సం. అ. క్రి. నివసించు, ఉండు.
అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనికి; 2. నాసెనకట్టుట.
అధివాసరము. సం. వి. అ. పుం, న. అతివాసము.
అధివిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొదటి పెండ్లాము. సవతితనముచేతదుఃఖించునది. (అనికొందఱు.)
అధివేదనము. సం. వి. అ. న. భార్యయుండ మరలఁ బెండ్లియాడుట.
అధిశ్రయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతిక, ప్రొయ్యి.
అధిష్ఠాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అధిష్ఠించువాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అధిష్ఠాత్రీ అని రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)
అధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. 1. ఆక్రమించుట; 2. బండికన్ను; 3. ప్రభావము; 4. ఒకానొక పట్టణము.
అధిష్ఠించే. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించియుండు.

అధీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధ్యయనింపఁబడినది.
అధీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అధ్యయనము. న్. పుం. అధ్యయనముచేసినవాఁడు.
అధీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయత్తము, అగ్గము.
అధీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సమస్తసామంతులచేత సేవింపఁబడురాజు.
అధైర్యము. సం. వి. అ. న. ధైర్యములేమి.
అధోక్షజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అచ్యుతుఁడు, విష్ణువు.
అధోగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తక్కువస్థితి.
అధోగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువస్థితిని పొందినవాఁడు.
అధోభువనము. సం. వి. అ. న. క్రిందిలోకము, పాతాళము.
అధోముఖము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దిగుముఖముగలది.
అధ్యక్షించే. సం. స. క్రి. పరిపాలించు, ఏలు.
అధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి. విణ. ప్రత్యక్షమైనవాఁడు.
అధ్యగ్నికృతము. సం. వి. అ. న. వివాహవేళ అగ్నిహోత్రుని సన్నిధియందు చదివింపఁబడు స్త్రీధనము.
అధ్యయనము. సం. వి. అ. న. గురుముఖమున ఆనుపూర్విగ వేదముఁజదువుట.
అధ్యయనించే. సం. స. క్రి. అధ్యయనముచేయు.
అధ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సాహము, పూనిక.
అధ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కల్లజగడము, అభ్యాఖ్యానము.
అధ్యాత్మము. సం. అవ్య. జ్ఞానము.
అధ్యాపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముఁజదివించువాఁడు.
అధ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వేదముఁజదివించుట.
అధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గ్రంథభాగవిశేషము.
అధ్యాసనము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట, అధిష్ఠానము.
అధ్యావాహనికము. సం. వి. అ. న. పుట్టినింటనుండి వచ్చునింటికిపోవునపుడియ్యఁబడునట్టి స్త్రీధనము.
అధ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. లేనిపదములు కొన్నిటిని తెచ్చుకొనుట.
అధ్యూఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొదటిపెండ్లాము. సవతితనముచేతదుఃఖించునది. (అనికొందఱు.)
అధ్యూఢుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.
అధ్యేత. సం. వి. ఋ. పుం. చదువువాఁడు.
అధ్యేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ్యులను సత్కారపూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట. అడిగికొనుట. (అనికొందఱు.)
అధ్వగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, మిన్నేఱు.
అధ్వగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దారినడచువాఁడు, తెరువరి; 2. సూర్యుఁడు.
అధ్వనీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధ్వగుఁడు, తెరువరి.
అధ్వన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
అధ్వము. సం. వి. న్. పుం 1. త్రోవ; 2. చదుకము; 3. కాలము; 4. నిదురలోనగుసమయములందు శత్రువులపైఁబడుట.
అధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. యాగము, జన్నము.
అధ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)
అధ్వర్యుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. యజ్ఞమునందు యజుర్వేదతంత్రమునడపువాఁడు.
అధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. అమార్గము.
అన. దే. వి. 1. అనకట్ట; 2. అన్న; 3. చాఁగునట్టి మిక్కిలి లేఁతకొమ్మ. "క. అనలుంగొనలుంబాఱుచు, మనమున నాకోర్కితీఁగె మగువకు మిగులన్." కళా. ౬, ఆ.
అనంగము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. హృదయము.
అనంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. విణ. అంగములేనివాఁడు.
అనంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. పార్వతి; 3. ఉసిరిక*; 4. కరక*; 5. గఱిక; 6. తరిగొఱ్ఱి*; 7. తిప్పతీఁగ; 8. తీఁటకసిందె*; 9. నీరుపిప్పలి*; 10. మామెన*. అ. న. ము. ఆకాశము. విణ. మేరలేనిది.
అనంతరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పిమ్మట. విణ. వెనుకటిది.
అనంతవిజయము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మరాజుయొక్క శంఖము. విణ. ఎన్నికకుమీఱినజయములుగలది.

అనంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శేషుఁడు; 2. విష్ణువు.

అనఁగు. దే. అ. క్రి. కలయు. "ఉ. మనో, మోదము సేయువిద్యలకుమువ్వురఁజాలననంగియున్న చోఁ." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

అనఁటి. దే. వి. అరఁటి, కదళి.

అనక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁగూడనిది. (తిట్టు.) సైఁగగాఁజెప్పునది. (మాట) (అనికొందఱు.)

అనఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్దోషము; 2. నిర్మలము; 3. మనోజ్ఞము.

అనడ్వాహము. సం. వి. హ్. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అనద. వై. విణ. 1. అనాథ; 2. అల్పుఁడు*. "గీ. పలువురొకనికోడిపాఱుటబల్లిదు, లనదచేతఁజెడుటయునుఘటిల్లు." సం. "శూరంకాపురుషాహంతి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

అనన్యజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

అనన్యవృత్తి. సం. విణ. ఇ. ఒకటమనసు చెల్లినవాఁడు, ఏకాగ్రుఁడు.

అనన్యాదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మఱియొకటితో సమానముకానిది.

అనన్వయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) విణ. అన్వయము లేనిది.

అనపత్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) బిడ్డలులేనివాఁడు.

అనపరాధి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపరాధికానివాఁడు.

అనపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపాయము లేనిది.

అనపాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపాయము లేనిది.

అనయము. ఉభ. దే. ద్ర. 1. అత్యంతము. "క. అనినవినియనుచితంబున, కనయముశంకించియును." భార. విరా. ౨, ఆ. "క. మనమునఁగలిగి నవివేకమహిమకునుననయం, బునుమెచ్చి." పర. ౪, ఆ.—2. అవశ్యము. "చ. కనకపుఁగుప్పలుఁ మణినికాయములుఁ ఘనధాన్యరాసులుఁ, వినుతగజాశ్వసంఘములు విశ్రుతగోమహిషాదికంబులుఁ, దనకధికంబుగాఁగలిగిదాతయుభోక్తయునైనవాఁడునా, కనయముభర్తగావలయునంచొకభామినికోరివేడుకఁ." భో. ౧, ఆ.—3. మతిమతి; "సీ. అదియేమి యొతిఁగింపుమని యాలతాంగితెన్నయంబు నడుగ నిట్లనియెనతఁడు." కళా. 3, ఆ.—4 సతతము. "సీ. ననయమ్మువానిఁగన్ననయమ్ముగలయింతి ననయమ్ముఁదాల్చువానన్నఁజెనకి." కా. ౪, ఆ. (కవిత్రయము వారిప్రయోగములయందీపదమున కత్యంతమను నర్థముతప్ప వేఱొండుగానఁబడదు. కడపటి యర్థము ఆధునికగ్రంథములయందే తెలుచుగాఁగనఁబడుచున్నది.)—సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభము; 2. ఆపద; 3. దురదృష్టము; 4. ద్యూతాదివ్యసనము; 5. నీతికానిది.

అనరు. దే. వి. 1. సంకటము. "గీ. శరనిధులమాఖ్యములుదీఱుమరునకిట్టి, యనరునజయింతమని." ఆము. ౫, ఆ.—2. బ. జీవస్థానము, మర్మము. "క. తొడిగిన, యనలాస్త్రంబేసెననరులంటఁగనతఁడుఁ." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

అనర్గళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డంకిలేనిది.

అనర్ఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అనర్ఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అర్ఘ్యము కానిది. అర్ఘ్యము=వెలపెట్టఁదగినది; పూజకొఱకైనది.)

అనర్థకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరాన్వయములేనిది. (దశదాడిమములు షడపూపములులోనగు పదసముదాయము.)

అనర్థము. సం. వి. అ. పుం. కీడు. విణ. అర్థము లేనిది.

అనర్హము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్హముకానిది.

అనలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. జఠరాగ్ని.

అనలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిదేవుఁడు; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనవటిల్లు. దే. అ. క్రి. అన్నముపక్వమై చల్లారు.

అనవరతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అనవరార్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము. గామిడి.

అనవస్కరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగుట లోనగువానిచేత గరగరికైనది, శోధితము.

అనస్సు. సం. వి. స్. న. శకటము, బండి.

అనాకారము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రూపము లేనిది.

అనాచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచారములేమి. విశే. ఆచారములేనిది.

అనాదరము. సం. వి. అ. పుం. ఆదరములేమి.

అనాది. సం. విశే. ఇ. ఆదిలేనిది. (ఆది=మొదలు.)

అనాదీయము. సం. విశే. మరి పురాతనపుది.

అనాథ. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నాథుఁడులేనిది.

అనామతు. హిం. వి. 1. నమ్మకముమీఁద అల్పకాల మొకవస్తువు నిచ్చుట. 2. ఒక వస్తువును వాడుకొనక యూరకయుంచుట.

అనామధేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పేరు లేనిది.

అనామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉంగరపువ్రేలు.

అనాయకము. సం. విశే. అరాజకము.

అనాయాసము. సం. వి. అ. పుం. ఆయాసము లేమి. విశే. ఆయాసములేనిది.

అనారతము. సం. క్రి. విశే. అ. న. (చూ.) అనవరతము.

అనార్యతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేము.

అనావృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికలుగునట్లు బొత్తిగా వానలేకపోవుట, వఱపు.

అనాస. దే. వి. మొగలిపనస.

అనాహతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చలువచేయనిది, (క్రొత్తవస్త్రము) కోరికము.

అని. దే. వి. 1. యుద్ధము. 2. అల్లిక మొదలు. స. ఏ. అన్నియొక్క రూపాంతరము. (చూ.) "పురాణంబులనియును నొకవిద్య." భార. శాం. 3, ఆ.—అవ్య. 1. ఈప్రకారము అను నర్థమును తెలుపును; "అంధుఁడవగుమని శాపం బిచ్చిన."—2. ప్రకారమును తెలుపును; "బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులని నాలుగువర్ణములవారు కలరు."—3. తలఁచుటను తెలుపును; "ఇమ్మహాత్మునకీఁగాంచితి, కృతార్థుండనైతినని మనంబున సంతసిల్లి."—4. కారణమును తెలుపును; "అశుచిభావంబునంగాకేమియప్పరమపతివ్రత మదీయదృష్టిగోచరకాకున్నదయ్యెనని పూర్వాభిముఖుండై."—5. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. "ఉజ్జయిని అని యొక పట్టణముకలదు." (ఇంకను ప్రయోగములు విచారింపవలెను.)

అనికి. దే. వి. అల్లిక.

అనిక్షువు. సం. వి. అ. పుం. నల్లచెఱకు.

అనిత్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిత్యముకానిది. (నిత్యము=శాశ్వతము.)

అనిదంపూర్వము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అపూర్వము, అబ్బురము.

అనిమిషము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేఁప.

అనిమిషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

అనిరుద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథునికొడుకు. విశే. అడ్డగింపఁబడనివాఁడు.

అనిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనివార్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నివార్యము కానిది. (నివార్యము=నివారింపఁదగినది.)

అనిశము. సం. క్రి. విశే. అ. న. (చూ.) అనవరతము.

అనిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టముకానిది.

అనీకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. యుద్ధము; 2. సేన.

అనీకస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱుతు; 2. వీరమర్దళము.

అనీకస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమునందు నిలిచినవాఁడు; 2. ఏనుఁగులశిక్షించుటయందు నేర్పరియైనవాఁడు. 3. రాజ రక్షకుఁడు.

అనీకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సేన; 2. (రెండువేల నూటయెనుబదియేడురథములు, అన్నియేనుఁగులు, ఆఱువేలనేనూటయఱువదియొకటి గుఱ్ఱములు, పదివేలుందొమ్మనూట ముప్పదియేవురు కాల్వురునుగల) సేనావిశేషము.

అను. దే. స. క్రి. 1. చెప్పు; "ఇట్లనియె." 2. అని చెప్పు; "వ. ఇంద్రాదులకుఁ బ్రియంబుసేయుమనిన." 3. అనియెడుగు. "ఏనుమీకిష్టంబుగా దూతనైయేమిసేయుదుననిన." భార. ఆర. ౨, ఆ.

అనుఁగు. దే. విశే. 1. ముఖ్యుఁడు. "క. తనకుఁగా శిమహీపతి, యనుఁగుంజెలియగుటఁజేసి." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—2. మొదటిది; "క. చనుదెంచి సర్వజనములుఁ, దనుఁగొతూహలతరంగతరళతరవిలో, చనులైకనుఁగొనఁగ నగరి, యనుంగు మొగసాలగవనికవతీర్ణుండై." హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. ఇంపు, మనోజ్ఞము. "సీ. వనవిహంగమములయనుఁగు తెలుంగు లాహ్వానఁబుచేయుకైవ ఖగము." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

అనుఁగుఁగత్తియ. ద్వ. విఠ. (అనుఁగు+కత్తియ.) చెలికత్తె. "క. అత్తఱిఁబుత్తడిగీయున బిత్తరిఁ గానకకరంబు పేర్మినను ఁగుఁ, గత్తియలందఱు నొకచో, మొత్తము లైతత్తఱిలుచు మూర్ఛ సడలంగన్." రసి. ౪. ఆ. (ఈయర్థముకవిత్రయమువారిసమ్మతము కాదనితోఁచెడి)

అనుకంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరుణ. కనికరము.

అనుకరణము. సం. వి. అ. న. అనుకృతి. అనుకరించుట.

అనుకరించు. సం. స. క్రి. అనుకరణముచేయు.

అనుకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. నొగచివరభూమిని ఆనక క్రిందనెత్తుగా సంతనపఱచియుండు మ్రానితుండు. కోడిపీఁట; 2. ఆకర్షణము.

అనుకల్పము. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యకల్పమునకంటె నధమమైన వేదవిధానము.

అనుకామీనుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) పిచ్చలవిడినడచువాఁడు.

అనుకారము. సం. వి. అ. పుం. అనుకారము, పోలిక.

అనుకారి. సం. విఠ. (న్. ఈ. న్.) పోలునది. (ఈ కారాంతస్త్రీలింగమైనప్పుడు అనుకారిణీ అని రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అనుకు. దే. విఠ. ముద్దగాక పలుచనైనది. "అనుకుంబాసెము." భీ. ౨, ఆ.

అనుకుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

అనుకూలము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) ఆనుకూల్యముగలది.

అనుకూలించు. సం. అ. క్రి. అనుకూలమగు. ఒదవు.

అనుకూలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక నాయకుఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.) విఠ. ఆనుకూల్యముగలవాఁడు.

అనుకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుకారము. పోలిక.

అనుక్రమణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విషయసూచిక.

అనుక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ఒకటివెంబడి ఒకటి, సొరిది.

అనుక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. దయ. కనికరము.

అనుక్షణము. సం. క్రి. విఠ. అ. న. ప్రతిక్షణము.

అనుగంత. సం. విఠ. (ఋ. ఈ. ఋ.) వెంబడించువాఁడు.

అనుగతము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. వెంబడింపఁబడినది.

అనుగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వెంబడించుట.

అనుగమనము. సం. వి. అ. న. అనుగతి.

అనుగమము. సం. వి. అ. పుం. ఒక లక్షణము పెక్కింటికి సరిదాఁకుట.

అనుగమించు. సం. స. క్రి. వెంబడించు.

అనుగము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) వెంబడించునది.

అనుగలము. వై. విఠ. 1. అనుకూలము. "ఎ. గీ. అఖిలజగదీశ్వరునకింతయనుగలముగ, నేమితపమొనరించెనోయిప్పయోధి." లక్ష్మీ. 3, ఆ. 2. సమానము. "క. పైనిగుడుమంచుఁదువ్వర, ... చేదడిసి కమలవనలక్ష్మిహరి. ధ్యాననిమీ ... యూనల రాధావధూటికనుగలమ ..." పాండు. ౪, ఆ.

అను... సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) తగినది, అర్హము.

అనుగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ఏలుకొనుట.

అనుగ్రహించు. సం. స. క్రి. ఏలుకొను.

అనుచరుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఈ. అ.) సహాయుఁడు, తోడు.

అనుచితము. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) ఉచితము కానిది. (ఉచితము=తగినది.)

అనుచు. దే. ప్రే. 1. అరుగఁజేయు. పుచ్చు; "గీ. అధిపుఁడనిచిపుచ్చనతఁడుపోయి." నిర్వ. ౯, ఆ.—2. ఆజ్ఞాపించు. "చ. నేఁ. బనిచెదవజ్రముకన్ జమునిపాలికి నన్నురపాలుఁ వేగమే. యనుచుటకు." భార. అశ్వ. ౧. ఆ.—(అనుచు అనుదానికి ఆజ్ఞాపించు అనియు. పనుచు అనుదానికి పుచ్చు అనియు ఔపచారికముగా అర్థములు వాడఁబడుచున్నవి. ఇది పెరుఁగుధాతువువంటిది.)

అనుజీవి. సం. వి. న్. పుం. సేవకుఁడు. కొలువుడుకాఁడు.

అనుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కనిష్ఠుఁడు, తమ్ముఁడు.

అనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ. ముదల.

అనుజ్ఞాతుఁడు. సం. విఠ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

అనుజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అనుజ్ఞ. భార. సభా. ౨. ఆ.

అనుతర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ; 2. కోంక; 3. కల్లుమీఁదియాశ; 4. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె; 5. కల్లుత్రాగుట; 6. కల్లువడ్డించుట.

అనుతాపము. సం. వి. ఆ. పుం. పశ్చాత్తాపము, వగపు.

అనుత్తమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, గామిడి.

అనుత్తరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉత్తరదేశముకానిది; 2. మాఱుమాటలేనిది; 3. మీఁదుకానిది; 4. శ్రేష్ఠముకానిది; 5. శ్రేష్ఠము.

అనుదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. వేదమునందలి స్వరవిశేషము. (చూ. స్వరము.)

అనుదినము. సం. వి. అ. న. నానాడు.

అనునయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రశ్రయము, ఊఱట.

అనునయించే. సం. స. క్రి. ఊఱడించు.

అనునీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినవాఁడు.

అనుపదము. సం. విణ. అ. న. వెంబడించునది. అవ్య. ఎడప దడప.

అనుపదీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలికిఁగొలఁదియైన చెప్పులు.

అనుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపపత్తిలేమి. (ఉపపత్తి=కలిమి.)

అనుపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నైరృతిమూలయందలి యాఁడేనుఁగు. విణ. 1. చక్కనిది; 2. మేలైనది.

అనుపయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపయుక్తముకానిది. (ఉపయుక్తము = ఉపయోగమైనది.)

అనుపరి. దే. వి. సుంకముతీయువాఁడు, సుంకరి.

అనుపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవివెంబడిచరణము.

అనుపసూది. ద్వ. వి. (అనుము+సూది.) గుండుసూది.

అనుపానము. సం. వి. అ. న. 1. మందుతోఁగూడఁజేర్చిపుచ్చుకొనెడు వస్తువు; 2. అన్నముతోఁగూడ భుజింపఁదగిన కూర మొదలగుసాధనము.

అనుపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; "మఖప్రారంభము వేళకనిపిపంపుదము." జై. ౮, ఆ.— 2. పుచ్చు. (చూ. అంచు.)—వి. 1. ప్రయాణమై పోవువారికితోడుపంపుట; "సీ. తస్కరబాధనొందకయుండ నెడరైనయటవీస్థలంబున ననుపుఁబెట్టు." సం. "అనువ్రజతికాంతారే ప్రాంతరేపథికాన్పథి." కాశీ. ౪, ఆ.—2. సుంకము. "ఎ, గీ. తెఱవలటునీరువోయుపందిరియ చేరి, యవలఁగొఱగాక పిచ్చుకుంటయియనంగుఁ, డనుపుగొనఁజొచ్చెఁగల్లుగట్టమరవారి, కధ్వగులు లాసియిడు విడియములపేర." ఆము. ౨, ఆ.

అనుప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దసామ్యము గలిగియుండునట్లుచెప్పిన యొకశబ్దాలంకారము.

అనుప్లవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుచరుఁడు, తోడు.

అనుబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. జరగుచున్నదానిననువర్తించుట; 2. కట్టు; 3. తప్పుబయలుపఱచుట; 4. (వ్యాకరణమున) ప్రకృతిప్రత్యయాదులచేఁజెడెడియక్షరము; 5. ప్రకృత్యాది.

అనుబంధించే. సం. స. క్రి. అనువర్తించు.

అనుబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లిదండ్రులు లోనగు పెద్దల ననుసరించినడుచు కొడుకులోనగువాఁడు.

అనుబోధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబోధనము, అత్తరు.

అనుభవము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవించుట, కుడుపు.

అనుభవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అనుభవముకలవాఁడు.

అనుభవించే. సం. స. క్రి. అనుభవముచేయు, కుడుచు.

అనుభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ప్రభావము; 3. భావమునుదెలిపెడిముఖవికాసాది.

అనుభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది.

అనుభుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

అనుభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభవము, కుడుపు.

అనుభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

అనుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభుక్తి, కుడుపు.

అనుభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభూతి, కుడుపు.

అనుమఁడు. వై. వి. హనుమంతుఁడు. "క. వినుమనుమఁడ వినుమనుమఁడ, వనఁదనరిననీకునెందు నడ్డముగలదే." అచ్చ. యు, కాం.

అనుమంతిగాఁడు. వై. వి. హనుమంతుని సామర్థ్యమువంటి సామర్థ్యము కలుగుటచేత నుక్కికియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

అనుమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమ్మతింపఁబడినది.

అనుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమ్మతి; 2. ఒక కళ తక్కువైన చంద్రుఁడుగల పున్నమ.

అనుమతించు. సం. స. క్రి. సమ్మతించు, ఒడఁబడు.

అనుమరణము. సం. వి. అ. న. ఒకరిచావుననుసరించి చచ్చెడుచావు.

అనుమానము. సం. వి. అ. న. 1. ఊహించుట; 2. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. సందేహము. "మ. అనుమానాకులతం బదంబుమ్రుదుశయ్యఁగూర్పఁగాలేక." కవిక. ౪, ఆ. (దీని నీయర్థమునఁ గొందఱు దేశ్యమని చెప్పియున్నారు.)

అనుమానించు. సం. అ. క్రి. 1. ఊహించు; 2. సందేహించు. (చూ. అనుమానము.)

అనుము. దే. వి. 1. ఒప్పు; "క. అమ్మానేనిన్నేలిన, యమ్ముద్దియగాను బుడమిననుముదలిర్పన్, క్రిమ్మరుయయాతియుడిగపుఁ, గొమ్మన్." య. ౫, ఆ.—2. సస్యవిశేషము; 3. బ. ధాన్యవిశేషము.

అనుమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊహింపఁదగినది.

అనుమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. సమ్మతి.

అనుమోదించు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. సమ్మతించు.

అనుయాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) వెంబడించువాఁడు.

అనుయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడుగఁబడినది, పృష్టము.

అనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. అడుగుట, ప్రశ్నము.

అనురక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనురాగముగలది.

అనురక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, కూరిమి.

అనురాగము. సం. వి. అ. పుం. అనురక్తి, కూరిమి.

అనురాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. (దీనినే అనూరాధ అందురు.)

అనురూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుగుణము.

అనురోధము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరించినడచుట, అనువర్తనము.

అనులాపము. సం. వి. అ. పుం. మాటిమాటికిఁ జెప్పెడుమాట.

అనులేపనము. సం. వి. అ. న. పూఁత.

అనులోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరోహణక్రమముగలది.

అనువదించు. సం. స. క్రి. ఒకరుచెప్పినదానిని మరలఁజెప్పు.

అనువయించు. సం. స క్రి. (గుడ్డలులోనగువాని) నేయు.

అనువరి. దే. విణ. (అనువు+అరి.) ఉపాయశాలి. "చ. అ, య్యనువరిరూపుఁగైవడియు నన్వయముం జరితంబుఁజెప్పుమా." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

అనువర్తనము. సం. వి. అ. న. అనురోధము.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. అనుసరించినడచు.

అనువాకము. సం. వి. అ. పుం. అజ్జము.

అనువాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరుచెప్పినదాని మరలఁజెప్పుట.

అనువిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంబంధించినది, కూడినది.

అనువు. దే. వి. 1. ఉపాయము; "క. తనువుననిటిగినయమ్ముల, ననువునఁబుచ్చంగవచ్చునతినిష్ఠురతన్, మనమున నాటిన మాటలు, వినుమెన్నియుపాయములను వెడలునెయధిపా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. విధము; "క. మనపనిదన పనిదనపని, మనపనిగానడతుమతఁడుమనము నొకఁడుమో, చినమోపిద్దఱుమోచిన, యనువున నీతోడుపడుట యతనికిఁగీడే." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—3. అవకాశము. "వ. కలభాషిణి కంఠంబునకుఁ దనకంఠంబునడ్డంబుచేర్చి వ్రేటున కనువీకదాని నిరుగేలంబొదుగఁబట్టుకొని." కళా. 3, ఆ.—విణ. యుక్తము. "క. విను చదివించినయతఁడున్, దనతండ్రియునొక్కరూపు తలఁపఁగనదిగా, వునసీవునాకుఁజెల్లెల, వనువగు నాయిట్టిమాటలాడఁగనీకున్." య. 3, ఆ.

అనువుచేయు. ద్వ. స. క్రి. సిద్ధపఱచు. "క. కురుపతిపడవాళ్లందగు, దొరలకడకు సత్వరముగ దురమునకుభటాళీ, త్కారము ననువుచేయుటకై.

బరవసముదలిర్పఁబని చెం బార్థివముఖ్యా." సం. "అబ్రవీత్తావకాన్సర్వాన్ సన్నహ్యన్తాం మహారథాః." భార. శల్య. ౧, ఆ.

అనువుపడు. ద్వి. అ. క్రి. సరిపడు, యుక్తమగు.

అనువ్రతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకరివ్రతమునను సరించిచేయు వ్రతముగలవాఁడు.

అనుశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుబంధము; 2. ద్వేషము; 3. పశ్చాత్తాపము.

అనుశాయి. సం. వి. న్. పుం. పుణ్యపాపరూపకర్మములకు ఫలభూతములైన స్వర్గనరకాదులనను భవించినపిమ్మట శేషించిన పుణ్యపాపములవాసనగలవాఁడు.

అనుశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ, ఆనతి.

అనుశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తావవిషయమును ననుసరించిన యితరజనసంభాషణములవినికి.

అనుషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేరిక; 2. తగులు.

అనుష్టుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 2. సరస్వతి.

అనుష్ఠానము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడవడి.

అనుష్ఠించే. సం. స. క్రి. ఆచరించు, నడపు.

అనుష్ఠేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుష్ఠింపఁదగినది, నడపఁదగినది.

అనుష్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేఁడిమిలేనివాఁడు; 2. సోమరి.

అనుసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్పు; 2. భక్తిగ్రంథములపఠనము.

అనుసంధించే. సం. స. క్రి. 1. కూర్చు; 2. భక్తిగ్రంథములఁబఠించు.

అనుసరణము. సం. వి. అ. న. అనుసరించుట, తోడరిక.

అనుసరించే. సం. స. క్రి. అనువర్తనముచేయు, తోడరు.

అనుసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండవసారణి.

అనుసారము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరణము, తోడరిక.

అనుసారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అనుసరించువాఁడు.

అనుసు. దే. వి. గదాదండములులోనగువానికి వేసెడి యినుములోనగువానికడియము. "ఎ, గీ. తళుకుఁబుత్తడియనుసు బెత్తంపుఁగట్టెఁ, బట్టిసేనాధిపతి బరాబరులుసేయ." చంద్రా. ౧, ఆ.

అనుస్మరణము. సం. వి. అ. న. తలఁపు.

అనుస్యూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎడతెగనిది.

అనుస్వారము. సం. వి. అ. పుం. బిందువు, సున్న.

అనుహారము. సం. వి. అ. పుం. అనుకారము, పోలిక.

అనూకము. సం. వి. అ. న. 1. కులము; 2. శీలము. పుం. పూర్వజన్మము.

అనూచానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగములతోడ వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణుఁడు. విణ. వినయముగలవాఁడు.

అనూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతయు; 2. వెలితిలేనిది. (రూ. అనూనకము.)

అనూపము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుఁబోతు. విణ. జవుకుగలది. (నేల.)

అనూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుని యన్న, అరుణుఁడు.

అనృజుఁడు. సం. విణ. ఉ. శఠుఁడు, మోసకాఁడు.

అనృతము. సం. వి. అ. న. కృషి. విణ. అసత్యము.

అనేకపము. సం. వి. అ. పుం. గజము, ఏనుఁగు.

అనేకము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) పెక్కు.

అనేడమూకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెవిటిమూఁగ; 2. మోసకాఁడు.

అనేహస్సు. సం. వి. స్. పుం. సమయము, తఱి.

అనోకహము. సం. వి. అ. పుం. తరువు, చెట్టు.

అన్న. దే. వి. అగ్రజుఁడు. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకు మాఱుగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. అన్నయుదిధర్మువనిమీ, యన్నను నన్నను నతిప్రియంబున నెదలో, మన్నించియేమిపనిచిననఁ, గ్రన్ననఁ నాపనుపుసేయఁగడఁగుముబుద్ధిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ. — ప్రార్థనమందు వ్యతిరేకక్రియమీద ఆగమముగావచ్చును. "ఉ. వెన్నుఁడు ప్రీతిఁజెప్పిన సవిస్తరవాక్ప్రచయంబుఁ త్రోవఁబోవన్న." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.)

అన్నగశి. దే. వి. నపుంసకుఁడు. (అప్ర.)

అన్నన్న. దే. అవ్య. (అన్న+అన్న.) ఆశ్చర్యమును దెలుపునది. "క. అన్నన్న మొగము వెన్నుని, య

న్నస్న జయించుఁగన్ను లన్న న్నలినా, సన్నములు నడుము మిక్కిలి, సన్నముమాటలుసుధాప్రసన్నములెన్నన్." విజ. ౧, ఆ.

అన్నప్రాశనము. సం. వి. అ. న. బిడ్డలకు మొట్ట మొదట అన్నము తినిపించెడి యొక శుభకర్మము. (చూ. కర్మము.)

అన్నము. సం. వి. అ. న. వంటకము. విణ. తినఁబడ్డది.

అన్నా. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. (చూ. నాడిక.)

అన్ని. ద్వ. స. వి. (అంత శబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. సమస్తము; 2. అంత సంఖ్యగలవి.

అన్చు. దే. ప్రే. అనుచుయొక్క రూపాంతరము. "పైఁబడిన తమ్ములనంతకు ప్రోలికన్చి." భార. ద్రో. ౧, ఆ. (చూ. అనుచు.)

అన్ను. దే. వి. 1. ఒల్లెఱుంగమి, పారవశ్యము; "ఉ. కన్నులనిద్రదేఱఁగ నకంపితుఁడైయతఁడెంతచేసినన్, దన్ను నెఱుంగకొక్క మొగిఁదక్కిపినైన్య చయంబుఁబోరఁజే, రన్నునమ్రింగఁజొచ్చె." భార. అర. ౭, ఆ.—2. ఆఁదుది.

అన్నుకొను. దే. అ. క్రి. పరవశమగు. "క. సన్నపుఁ దలయేరునమై, యన్నుకొనుచునాముదిన్న యట్లైరాఁగా." స్వా. ౫. ఆ. (ప్రే. అన్నుకొలుపు.)

అన్నువ. దే. విణ. అలంతి, అల్పము. "క. వెడఁదయురంబుననన్నువ. కడుపును దృఢకటినతనువుఁగలయాతనికిన్." భార. ఆది. ౭, ఆ.

అన్నువు. దే. వి. అన్ను, పారవశ్యము. "సీ. నలువ చెందొవల కేకులకునన్నువు వెట్టఁగోరికావించి నగుళికయనఁగ." భార. ద్రోణ. ౫, ఆ.

అన్నెకాఁడు. ద్వ. విణ. (అన్నెము + కాఁడు.) అన్యాయకారి. "అన్నెకాఁడైవాఁడు నావల పెల్లనారుదూఱు చేసెనే." క్షేత్రయ.

అన్నెకారి. వై. విణ. అన్యాయకారిణి. "అన్నెకారిచాడివిన్నాఁడు." క్షేత్రయ.

అన్నెము. వై. వి. అన్యాయము. "ఉ. మున్నొకనాఁడునంగనలముద్దులసుద్దులెఱుంగనట్టిచో, నన్నెమికేల." శశాం. ౨, ఆ.—స. ఇతరము. "నన్నుఁగూడిన నాఁటనుండి యన్నెమెఱుఁగఁడు." క్షేత్రయ.

అన్యతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. రెంటిలోనేదేనియొకటి; 2. మఱియొకటి.

అన్యథాకరించు. సం. స. క్రి. వేఱుసేయు. "గీ. గురులలోనఁబరమ గురువుతల్లియయట్టి, తల్లివచనమునువిధాతకృతియు, నన్యథాకరింపనలవియె యనిన." భార. ఆది. ౭, ఆ.

అన్యము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) వేఱైనది; 2. సరిలేనిది.

అన్యాదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మఱియొకటితో సరియైనది.

అన్యాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయము లేనిది.

అన్యోన్యము. సం. వి. అ. న. 1. పరస్పరము; 2. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

అన్వక్కు. సం. విణ. (చ్. ఈ. చ్.) వెంబడించువాఁడు.

అన్వక్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వక్కు.

అన్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కులము; 2. పొందిక.

అన్వయించు. సం. స. క్రి. పొందికపఱచు.

అన్వర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొసఁగిన యర్థముగలది.

అన్వవాయము. సం. వి. అ. పుం. వంశము, కొలము.

అన్వాహార్యము. సం. వి. అ. న. నెలనెలకు చేయఁదగిన పిండపితృయజ్ఞాదికము.

అన్వితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

అన్విష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వేషితము, వెదకఁబడినది.

అన్వీక్షకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తర్కవిద్య.

అన్వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మార్గణము, వెదకుట.

అన్వీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వితము.

అన్వేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆమంత్రణార్థము వెదకుట; 2. వెదకుట.

అన్వేషించు. సం. స. క్రి. వెదకు.

అన్వేషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్విష్టము.

అప. ఉభ. వై. వి. 1. అమ్మ; "గీ. అనిశశివవాసమైన పుణ్యాపురమణివ, ఘూపహస్తృతివనుచునాయపకలంక, మానసోత్కర్షయుక్తులనూనసుతులు, నేసియందఱుఁదత్పురస్థితినిబరఁగ." రాఘ. ౨, ఆ.—2. తండ్రి; (చూ. అప్ప.) 3. అక్క*. సం.

ఉపసర్గము. విరుద్ధార్థమునిచ్చునది. (ఉదా. అపకీర్తి, అపజయము. మొ.)

అపకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షణము; 2. తక్కువపాటు.

అపకారము. సం. వి. అ. పుం. అపకృతి, కీడు.

అపకారి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) అపకారముచేయువాఁడు.

అపకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెడుపేరు, దుర్యశము.

అపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకారము, కీడు.

అపకృతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అపకారముచేయఁబడినవాఁడు.

అపకృష్టము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అధమము.

అపకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకర్షము, ఆకర్షణము.

అపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁబాఱుట, ఈడఁబోక.

అపక్రమించే. సం. అ. క్రి. యుద్ధమువలనఁబాఱు. ఈడఁబోవు.

అపఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకీర్తి.

అపగతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పోయినది.

అపగమము. సం వి. అ. పుం. గమనము, పోక.

అపఘనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవయవము; 2. శరీరము.

అపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగ్గుదల; 2. పూజ.

అపచయించే. సం. స. క్రి. పువ్వులుగోయు, చిదుము.

అపచాయితుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు, అపచితుఁడు.

అపచారము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దలయెడఁజేసిన తప్పు.

అపచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రాయశ్చిత్తము; 3. వ్యయము; 4. హాని.

అపచితుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు, అర్చితుఁడు.

అపజయము. సం. వి. అ. పుం. పరాజయము, ఓటమి.

అపటువు. సం. వి. ఉ. పుం. బాలుఁడు. విశ. తెవులుగొంటు.

అపతోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈఁచుకపోయినయావు.

అపత్నీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యపోయినవాఁడు.

అపత్యము. సం. వి. అ. న. బిడ్డ. (కొడుకుగాని కూఁతురుగాని.)

అపత్రప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పరులవలనఁగలిగినసిగ్గు.

అపత్రపిష్ణువు. సం. విశ. ఉ. లజ్జయే స్వభావముగాఁగలవాఁడు, సిగ్గరి.

అపథము. సం. వి. అ. న. న్. పుం. తప్పుత్రోవ.

అపథ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పథ్యముకానిది.

అపదాంతరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కదిసినది.

అపదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని; 2. ఖండనము.

అపదిశము. సం. వి. అ. న. రెండుదిక్కులకు మధ్యభాగము. అయిమూల.

అపదూఱు. మి. గ్రా. వి. ఊరక మోపినదూఱు, అభిశాపము.

అపదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము; 2. నిమిత్తము; 3. ప్రసిద్ధి; 4. స్థానము.

అపధ్వస్తుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు. నిర్భర్త్సనముచేత బహిష్కారముచేయఁబడినవాఁడు. (అనికొందఱు.)

అపనమ్మిక. మి. గ్రా. వి. అవిశ్వాసము. "క. సామ్మెకచోనుండఁగనప, నమ్మికయొకచోటనుండు నరులకునెపుడున్." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

అపనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కీడు; 2. తొలఁగించుట.

అపనయించే. సం. స. క్రి. తొలఁగించు.

అపనింద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అపదూఱు.

అపనీతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినది.

అపనుదము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగించునది. "జయజయకిల్బిషాపనుద." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

అపనెపము. మి. గ్రా. వి. అపదూఱు. "ద్వి. అటఁబోయినంతలోనపనెపమాను." సా. ౨, భా.

అపనేయము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁదగినది.

అపనోదము. సం. వి. అ. పుం. తొలఁగించుట.

అపనోది. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) తొలఁగించునది.

అపపాడి. మి. గ్రా. వి. అన్యాయము. "గీ. అవనిపతులుపలువురపపాడినొక్కనిఁ, దన్నుఁబొదివికొనినఁ దరలకెదిరి, పోటులాడినాడు

పుత్రుండుపడుటదాఁ, గీర్తికరము గానికీడు గాదు." మార్క. ౮, ౩.

అపప్రథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడ్డపేరు.

అపభ్రంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపశబ్దము; 2. పడుట; 3. భాషావిశేషము.

అపమర్దము. సం. వి. అ. పుం. బాధ, నొగులు.

అపమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. తటాలున కలిగినచావు.

అపయశము. సం. వి. స్. న. అపఖ్యాతి.

అపయానము. సం. వి. అ. న. అపక్రమము.

అపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మావి. అ. న. ము. ఏనుఁగు వెనుకటిపిక్కలోనగుకాలు. స. 1. ఇతరము; 2. క్రిందిది; 3. మీఁదిది.

అపరంజి. దే. వి. పదివన్నెబంగారు, ఉదిరి.

అపరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చచ్చినవానిగుఱించి వెనుకచేయుకర్మము.

అపరభాగము. సం. వి. అ. పుం. వెనుకటిభాగము.

అపరస్వరము. సం. వి. అ. న. ఏ. ఎడతెగని క్రియ. విణ. ఎడతెగనిక్రియగలది.

అపరాజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. తక్కిలిf; 3. విష్ణుక్రాంతముf; 4. సోమిదముf.

అపరాజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు. విణ. గెలువఁబడనివాఁడు.

అపరాతిరి. మి. గ్రా. వి. అర్ధమరేయి, అర్ధరాత్రము.

అపరాధము. సం. వి. అ. పుం. ఆగము, తప్పు.

అపరాధి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) తప్పుగలవాఁడు.

అపరాద్ధపృషత్కుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱితప్పినబాణముగలవాఁడు.

అపరాద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తప్పినది.

అపరాలు. దే. వి. బ. పయరధాన్యము.

అపరాహ్ణము. సం. వి. అ. పుం. దినము మూడు భాగములైనప్పుడు కడపటిభాగము. అయిదు భాగములైనప్పుడు నాలవభాగము. (చూ. కాలము.)

అపరిమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిమితము కానిది. (పరిమితము=మితము.)

అపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

అపలపించు. సం. స. క్రి. నిహ్నవించు, మఱుఁగుపుచ్చు.

అపలభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధివిశేషము, మేధ.

అపలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుమాట; 2. ప్రేమము.

అపవనము. సం. వి. అ. న. ఉపవనము, తోఁట.

అపవరకము. సం. వి. అ. న. గర్భాగారము, లోఁగది.

అపవర్గము. సం. వి. అ పుం. 1. మోక్షము; 2. ముగియిక; 3. ఈవి; 4. ఈడేఱుట.

అపవర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. మోక్షము; 3. ఈవి.

అపవర్తనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి తక్కువపనులనుండిమరలుట.

అపవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱు; 2. ఆజ్ఞ; 3. నమ్మకము.

అపవారణము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అపవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివసf.

అపశదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువపడినవాఁడు, నీచుఁడు, (రూ.) అపసదుఁడు.

అపశబ్దము. సం. వి. అ. పుం. తొచ్చెపుమాట, అపభ్రంశము.

అపష్టువు. సం. వి. అ. పుం. కాలము. విణ. ప్రతికూలము.

అపసధ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఔపాసనాగ్ని.

అపసరము. సం. వి. అ. పుం. తొలఁగుట.

అపసరిల్లు. సం. అ. క్రి. తొలఁగు.

అపసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. ఈవి; 3. వధము.

అపసర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అక్కడక్కడ తిరిగి సమాచారము తెలిసికొనివచ్చి రాజునకు చెప్పువాఁడు, వేగరి.

అపసవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణము; 2. ప్రతికూలము.

అపసారము. సం వి. అ. పుం. అపసరము.

అపస్కరము. సం. వి. అ. పుం. నొగ కాఁడి బండికన్ను మొదలయినరథావయవము.

అపస్నాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చావు నిమిత్తము స్నానముచేసినవాఁడు.

అపస్నానము. సం. వి. అ. న. చావునిమిత్తపు స్నానము.

అపస్మారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోహదుఃఖాదులచేఁగలిగెడి యావేశము; 2. రోగవిశేషము.

అపస్మారి సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపస్మారముకలవాఁడు.

అపస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపస్మారము.

అపస్వరము. సం. వి. అ. పుం. స్వరస్థానముతప్పఁజెప్పినస్వరము.

అపహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెఱచునది.

అపహరణము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవుట.

అపహరించే. సం. స. క్రి. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవు.

అపహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవువాఁడు.

అపహసించే. సం. అ. క్రి. దేహమదురఁగా కన్నీళ్లుకాఱఁగానవ్వు.—స. క్రి. గేలిచేయు.

అపహసితము. సం. వి. అ. న. అపహాసము. (ఇది అధమము.)

అపహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపహరించుట; 2. తగ్గుదల.

అపహాసము. సం. వి. అ. పుం. దేహమదురఁగా కన్నీళ్లుకాఱఁగానవ్వెడునవ్వు. (రూ.) అపహాస్యము. (ఇది అధమము.)

అపహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపహరింపఁబడినది.

అపహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపహరణము.

అపహ్నవము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుమాట; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. స్నేహము.

అపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను; 2. తిలకము. విణ. అంగహీనము.

అపాంపతి. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపాదానము. సం. వి. అ. న. ఎందుండిపాయునో అది.

అపాననము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి లోనికిఁదీయుట, నిశ్శ్వాసము.

అపానము. సం. వి. అ. న. మూడి. పుం. మూడిగాలి.

అపామార్గము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేను౧.

అపాయము. సం. వి. అ. పుం. హాని, చెఱుపు.

అపారపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపారము. సం. వి. అ. న. ఈవలిదరి. విణ. దరిలేనిది.

అపార్థము. సం. వి. అ. పుం. తప్పర్థము.

అపావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పఁబడినది; 2. విచ్చలవిడియైనది.

అపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఒఱగుదిండు. విణ. ప్రాపుపోయినది.

అపాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

అపాస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివర్తింపఁబడినది.

అపిధానము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అపినద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది. (వస్త్రము.); 2. తొడుగఁబడినది. (కవచము.)

అపుడు. ద్వ. వి. ఏ. అప్పుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. అప్పుడు.)

అపునర్భవము. సం. వి. అ. పుం. మోక్షము.

అపురూపము. వై. విణ. అపూర్వము. "ఉ. వీణియమ్ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడుఁజిల్కబోదతో, రాణదలిర్పఁబల్కుట కరంబపురూప మపూర్వమెంతయున్, బ్రాణసఖీరహస్యముల బ్రాఁతియఁగ్రీడలుకానివావియా, యేణవిలోలలోచనకు హెచ్చినమన్మథ చేష్టనయ్యెడన్." కళా. ౬, ఆ.

అపూపము. సం. వి. అ. పుం. పిండివంట.

అపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపురూపము.

అపూర్వవాది. సం. వి. న్. పుం. మీమాంసకుఁడు.

అపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాంక్ష, కోరిక.

అపేక్షించే. సం. స. క్రి. కాంక్షించు, కోరు.

అపేక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

అపేక్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది.

అపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగినది.

అపోగండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శిశువు. విణ. 1. చొట్టపోయిన శరీరముకలవాఁడు; 2. వళులుగలవాఁడు.

అపోసానము. వై. వి. అపోశనము. "క. కానీయా దివసంబును, నీనిన్నటియట్లకాకయేమనఁగన పో, సానంబులువడ్డించిరి, మానవపతీజనులులీల మహీదివిజులకున్." భీ. ౨, ఆ.

అపోహము. సం. వి. అ. పుం. లేనిది ఊహించుట.

అప్డు. ద్వ్య. వి. ఏ. అప్పుడుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. అప్పుడు.)

అప్ప. వై. వి. 1. తల్లి; 2. తండ్రి; "రగడ. అప్ప యానతిఁబూనికానల కరిగితపనుల వెఱపుఁదీఁకె చి, చుప్పనాకను ముక్కు జెవులునుసోరిదిఁగోసి కొఱంతఁజేరిచి." అచ్చ. యు. కాం.–3. అక్క*. "క. అప్పయుఁబరిజనములుఁదనుఁ, దప్పకకనుఁ గొనుచునుండ." భార. విరా. ౨, ఆ.— అవ్య. ఆశ్చర్యమును దెలుపునది*. (ఆమ్రేడితమందు అప్పప్ప. "ఉ. అ, ప్పప్పభవత్ప్రభావవిభవాఢ్యత యేమనిసన్నుతింపఁగన్." సా. ౧, ఆ. రూ. అప్పా. "ఉ. అప్పాయప్పురిఁజెప్ప నొప్పుదురు రూపాజీవికారత్నముల్." రా. వి. ౧, ఆ.)

అప్పగించే. వై. స. క్రి. 1. ఒప్పగించు; 2. పదిలముగా రక్షింపుమనియొప్పగించు*. "గీ. నీవుచతురమతివినీకునిక్కన్నియ, నప్పగింపనేలయైన నాదు, హృదయమలరుదీనియెడఁగడునార్ద్రమై, యుండుగానఁజెప్పకుండరాదు." భార. విరా. ౧, ఆ.

అప్పగింత. వై. వి. ఒప్పగింత, అర్పణము.

అప్పచి. దే. వి. 1. అపూపము; 2. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఉ. అప్పచులాడుచున్నగవులాడుచు." చంద్రా. ౨, ఆ. (రూ. అప్పచ్చి.)

అప్పటము. దే. విణ. కలపడములేనిది, అచ్చము.

అప్పటి. దే. అవ్య. మరల. "చ. అట్లుకా, కనియలభీమనాథునకునప్పటియుంబ్రణమిల్లి వేడుకన్." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అప్పడము. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము, అర్పటము.

అప్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. వరుణుడు, నీటిఱేఁడు.

అప్పన. వై. వి. అనుమతి, ఆజ్ఞ*. "క. ధనములజాలెలురతనపుఁ, బనిఁదగునొకవరుససొమ్ముఁబనిచినగణనా, ధునకీవచ్చుఁగదాయివి, యనికొమటికొమిరెవాని యప్పనగొనుచున్." శుక. ౧, ఆ.

అప్పనము. వై. వి. 1. అర్పణము; 2. రాజసూయాదిమహోత్సవములయందు రాజునకర్పించెడి యుపహారము, కానుక*; "ద్వి. దొరలుసామంతులుదుర్గాధిపతులు, నరియప్పనము లీయరని నిశ్చయించి." రా. అ, కాం.–3. అరి, కరము*.

అప్పనసేయు. వై. స. క్రి. (అప్పనము+చేయు.) ఒప్పగించు. "పుత్రులకును, దనరాజ్యమెల్ల నప్పనసేసి." భాగ. ౫, స్కం.

అప్పము. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము, గుడాపూపము*.

అప్పళము. వై. వి. 1. అప్పడము; "చ. వలపులుగ్రమ్మగాఁబొగిచివండినకారపుఁగాయగూరల, ప్పళములు." ఉ. రా. ౫, ఆ.—2. ఆస్ఫాలనము; 3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అల్లి.)

అప్పళించే. వై. అ. క్రి. యత్నించు*. "ఎ. గీ. అనుచుఁజూచుఁజేరునమ్ముగ్ధపలుకులు, వినఁగఁగోరుఁగేలుతనదుకేలఁ, గీలుకొలుపఁదలఁచుఁగీచకాధముఁడుని. జానురక్తిఁదెలుపనప్పళించు." భార. విరా. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఆస్ఫాలనముచేయు, చఱచు; 2. ఆక్రమించు*; "వ. కడళ్లప్పళించి నెరసిపిరిసినంబొలుచుకలుకట్టలుంబోనిదిక్తటంబులును." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. కప్పు*; "శేనగవుఁబొల్తుకయప్పలనప్పళించుచున్." స్వా. ౫, ఆ.—4. గ్రహించు*; "చ. పసినికురంగికాపలలపాళి నిజాధరపల్లవంబుపైఁ, బసిగొని చేరఁబట్టిమునిపండులనొయ్యననప్పళింపఁగా." నై. ౬, ఆ.—5. తుడుచు*; "గీ. చేరఁడేసి, కన్నులనుగ్రమ్మకన్నీరుకరతలమున, నప్పళించుచు." ఉ. రా. ౬, ఆ.—6. మెత్తు*; "గీ. అప్పళింపు మందారికయడుగులందుఁ, జల్లఁగాఁబుండరీకకింజల్కధూళి." నై. ౨, ఆ.—7. స్పృశించు*. "సీ. తోరంపుటూరులఁదొడరియుద్ధతి నితంబములపై నాదటఁబ్రాఁకినాభు, లప్పళించి." హరి. పూ. ౮, ఆ.

అప్పళింత. వై. వి. చఱపు, ఆస్ఫాలనము. "ఉ. కించుఁదనంబులేక వలకేలనొకించుక యప్పళింతకా, వించినఁబండ్లువీడు." రామా. ౭, ఆ.

అప్పసము. దే. అవ్య. 1. నిచ్చలు, సతతము. "చ. పసిరికపాముపంటిదని పల్కుదురీయలివేణి వేడిన, ప్పసము." శుక. ౧, ఆ.—2. వి. చిన్న నీఁటికాలువ.

అప్పిత్తము. సం. వి. అ. న. వహ్ని, నిప్పు.

అప్పీలు. ఆం. వి. పై న్యాయసభవారి విచారణకై విన్నపము.

అప్పు. ఉభ. దే. వి. ఋణము. సం. వ్. స్త్రీ. బ. నీళ్లు.

అప్పుడు. ద్వ. వి. ఏ. (ఆ+ప్రొద్దు.) ఆకాలము. (వృత్తియందు కేవలకాలవాచకమగును. ఎల్లప్పుడు. మొ.)

అప్పులకాఁడు. దే. వి. అప్పుపుచ్చుకొన్నవాఁడు, అధమర్ణుఁడు.

అప్పులపోతు. దే. వి. అప్పులకాఁడు.

అప్పులవాఁడు. దే. వి. అప్పిచ్చినవాఁడు, ఉత్తమర్ణుఁడు.

అప్పువడు. ద్వ. అ. క్రి. (అప్పు+పడు.) ఋణపడు.

అప్రగుణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆకులము, చెదిరినది.

అప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిష్ఠకామి, అగౌరవము.

అప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. ఎడమప్రక్కగా చుట్టివచ్చుట.

అప్రమాణము. సం. వి. అ. న. తప్పుప్రమాణము.

అప్రమేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మితియిడఁగనిది.

అప్రయోజకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రయోజకుఁడు కానివాఁడు.

అప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము లేమి.

అప్రశస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రశస్తము కానిది.

అప్రసిద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధము కానిది.

అప్రహతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఖిలము, దున్ననిది. (నేల.)

అప్రామాణికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రామాణికుఁడుకానివాఁడు.

అప్రాశ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పఙ్క్తియందు భుజింపఁదగనివాఁడు.

అప్రియము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రియముకానిది.

అప్సరస. సం. వి. స్. స్త్రీ. అప్సరస్త్రీ, అచ్చేర.

అబందర. వై. విశే. చక్కనచెడినది. (ఆ యిల్లు మిక్కిలి అబందరగానున్నది.)

అబక. దే. వి. అగప.

అబద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనర్థకము.

అబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుది, అతివ, ఇంతి.

అబాధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు లేనిది, నిరర్గళము.

అబిసీలు. దే. వి. బ. సికారు, వాహ్యాళి. "సీ. ఇది గాడ్పు బాబాలనెక్కి క్రొవ్విరితావియబిసీల్ దువాళించునట్టిబయలు." చంద్ర.

అబ్జజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

అబ్జబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు, తామరచెలి.

అబ్జము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. ఉప్పు. పుం. న. శంఖము. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరు.

అబ్జయోని. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

అబ్జారి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

అబ్జుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. ధన్వంతరి.

అబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఁడు; 2. అద్దము; 3. ఒకానొకకొండ; 4. తుంగ; 5. మబ్బు.

అబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. సరస్సు.

అబ్ధికఫము. సం. వి. అ. పుం. ఫేనము, నురుఁగు.

అబ్ధిమేఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

అబ్బ. వై. వి. తండ్రి, జనకుఁడు. అవ్య. బాధను దెలుపునది*. (ఆమ్రేడితమందు అబ్బబ్బ. "ఉ. అ, బ్బబ్బనితాంతకంతు విశిఖాగ్నిశిఖాపరితాపమాఱు నే." రసి. 3, ఆ.)

అబ్బకాఁడు. ద్వ. విశే. మూఢుఁడు. "క. అనిచిందరఁగినట్లు, చ్చెనఁటిధరాసురుఁడు చెంతఁజేపడిననిధిన్, మునిగాలఁదన్ని చనుగతి, ఘనజఘనన్ బాసియబ్బకాడుగఁబోయెన్." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

అబ్బరము. వై. విశే. అపారము. "చ. మెఱుంగుటమ్ముల, బ్బరముగఁబూన్చియయ్యుతియబంటులనిద్దపు మేనులెల్లవా, విరినలియంగనేసె." అచ్చ. యు, కాం.

అబ్బాటు. దే. వి. జనసమ్మర్దమువలనఁగలిగెడుకాఁక. "వ. ఇంపారుకలపంబులబ్బాటునంబేఁటులెత్తియొండొరులయొత్తడింబొడిపొడియై." స్వా. ౫, ఆ.

అబ్బాలాడు. దే. అ. క్రి. (అబ్బాలు+ఆడు.) తడఁబడు, సంభ్రమించు.

అబ్బు. వై. అ. క్రి. దొరకు, ప్రాప్తించు.

అబ్బురపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్బురము+పడు.) వెఱగుపడు, ఆశ్చర్యపడు.

అబ్బురపాటు. వై. వి. అబ్బురపడుట.

అబ్బురము. వై. వి. విశే. ఆశ్చర్యము*. విశే. అపూర్వము. "గీ. పానునులయింటఁబుట్టినబహిర బహిర, రాణివర్గజయంబజస్రమునుగలిగి, వర్తిలు టయబ్బురముగాఁ." కళా. ౫, ఆ.

అబ్బెంద. దే. వి. వృత్తవిశేషము. "రగడ. అబ్బెం దలమాకబ్బెందలఁజెలి." య. ర, ఆ.

అబ్బెసము. వై. వి. అలవాటు, అభ్యాసము. "ఎ, గీ. మౌనమునుశౌచమునుయంత్రమంత్రములును, గావుకారణములుయోగకలనమునకు, నిశ్చయంబును నభియోగనిశ్చలతయుఁ. గడఁకయును నబ్బెసముఁగానికలశజన్మ." కాశీ. ౫, ఆ.

అబ్రపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్రము+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అబ్రము. వై. వి. విశే. అబ్బురముయొక్క రూపాంతరము.

అబ్రహ్మణ్యము. సం. వి. అ. న. చంపఁదగననుమాట.

అబ్రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీరుకుప్ప.

అభంగురము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భంగురముకానిది. (భంగురము=నశించునది.)

అభయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరకాయ. అ. న. ము. వట్టివేరు. విశే. భయములేనిది.

అభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం ఈశ్వరుఁడు. విశే. పుట్టుకలేనివాఁడు.

అభాగ్యము. సం. వి. అ. న. భాగ్యములేమి. విశే. భాగ్యములేనిది.

అభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. లేమి; 2. చావు.

అభాషణము. సం. వి. అ. న. మాటలేమి, మౌనము.

అభికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

అభిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. శత్రువులనుగూర్చి దండెత్తిపోవుట.

అభిఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు; 2. కీర్తి; 3. సిరి.

అభిగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొందఁబడినది.

అభిగమనము. సం. వి. అ. న. 1. పొందు, పొందిక.

అభిగమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

అభిగమ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁదగినది.

అభిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట; 2. పగకెదిరించుట; 3. గౌరవము; 4. తెరువాటు.

అభిఘరించు. సం. స. క్రి. (నెయ్యి) మిడుచు.

అభిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొట్టు; 2. దెబ్బ.

అభిఘాతి. సం. వి. న్. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.

అభిఘారము. సం. వి. అ. పుం. తిరుగఁబోఁత.

అభిచరించు. సం. అ. క్రి. సంచరించు, తిరుగు.

అభిచరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సహాయుఁడు, తోడు.

అభిచారము. సం. వి. అ. పుం. హింసార్థమైన హోమకర్మము, పంపు.

అభిజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుచోటు; 2. కులము; 3. కులాగతమయినపెక్కాములో నగు బిరుదు; 4. పొగడ్త.

అభిజాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మంచికులమునఁబుట్టినవాఁడు; 2. చదువరి; 3. తగవరి.

అభిజిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. పగటఁ బదునాలుగుగడియలమీఁద రెండుగడియల కాలము; 2. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

అభిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱుతు; 2. తెలివి.

అభిజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తెలివరి.

అభిదర్శించు. సం. స. క్రి. చూచు.

అభిధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక శబ్దవృత్తి. (సంకేతితము లగుపదపదార్థములసంబంధము.) (చూ. వృత్తి.)

అభిధానము. సం. వి. అ. న. నామధేయము, పేరు.

అభిధేయము. సం. వి. అ. న. 1. పేరు; 2. అర్థము.

అభిధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పరద్రవ్యమునందపేక్ష.

అభినందనము. సం. వి. అ. న. సంతోషించుట.

అభినందించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు. స. క్రి. పొగడు.

అభినయము. సం. వి. అ. పుం. సూచింపఁదగినయర్థమునుసూచించుట. (ఇది చతుర్విధము.—ఆహార్యము, (భూషణాదులచేఁగలిగినది.) వాచికము. (వాక్కుచేతఁగలిగినది.) ఆంగికము, (అంగముచేతఁగలిగినది.) సాత్త్వికము. (సత్త్వముచేతఁగలిగినది అని.)

అభినయించు. సం. స. క్రి. అంగన్యాసాదులచే అర్థమునుసూచించు.

అభినవము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నవీనము, క్రొత్త.

అభిని. వై. గ్రా. వి. నల్లమందు, అహిఫేనము.

అభినిర్ముక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడస్తమించు వేళ నిద్రించువాఁడు.

అభినిర్యాణము. సం. వి. అ. పుం. బయలుదేఱుట, ప్రయాణము.

అభినివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చొరవ; 2. పట్టు.

అభినీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. న్యాయముతోఁగూడినది; 2. సంస్కరింపఁబడినది; 3. కోపముగలది.

అభినుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్తుతింపఁబడినది, పొగడఁబడినది.

అభినుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తుతి, పొగడ్త.

అభినుతించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

అభిపన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు; 2. ఆపదపొందినవాఁడు; 3. తప్పుచేసినవాఁడు; 4. దాక్షిణ్యముగలవాఁడు; 5. శత్రువుచేనాక్రమింపఁబడినవాఁడు; 6. శరణుచొచ్చినవాఁడు.

అభిప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశయము, తలఁపు.

అభిప్రేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిప్రాయముకొనఁబడినది, తలఁపఁబడినది.

అభిభవము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము, తెగడిక.

అభిభవించు. సం. స. క్రి. తిరస్కరించు, తెగడు.

అభిభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది, తెగడఁబడినది.

అభిమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు; 2. మంత్రముచేసంస్కరించుట.

అభిమంత్రించు. సం. స. క్రి. 1. పిలుచు; 2. మంత్రముచేసంస్కరించు.

అభిమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిమంత్రింపఁబడినది.

అభిమతము. సం. వి. అ. న. సమ్మతి. విణ. సమ్మతము.

అభిమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట; 2. యుద్ధము; 3. కట్టుట.

అభిమర్ధము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. రాయిడి.

అభిమర్శనము. సం. వి. అ. న. నిమురుట.

అభిమర్శించు. సం. స. క్రి. నిమురు.

అభిమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధనాదులచేఁగలిగెడుగర్వము; 2. అజ్ఞానము; 3. ప్రేమము; 4. వధము.

అభిమాని. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అభిమానముగలవాఁడు.

అభిమానించు. సం. స. క్రి. గొప్పపఱచు, గారవించు.

అభిముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుమొగమైనది.

అభియాతి. సం. వి. ఇ. పుం. వైరి, పగతుఁడు.

అభియానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొనిపోవుట.

అభియుక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశగలవాఁడు; 2. పగకెదిరించినవాఁడు.

అభియోక్త. సం. వి. ఋ. పుం. పగకెదిరించువాఁడు.

అభియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట; 2. పగకెదిరించుట; 3. పూనిక.

అభియోగి. సం. వి. న్. పుం. అభియోక్త.

అభియోగించు. సం. స. క్రి. పగకెదిరించు.

అభిరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష, ఇచ్ఛ.

అభిరామము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనోజ్ఞము, ఒప్పిదమైనది.

అభిరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అత్యాసక్తి; 2. జిగి.

అభిరూపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒప్పిదముగలవాఁడు; 2. తెలివిగలవాఁడు.

అభిలషించు. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.

అభిలాపము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దము.

అభిలావము. సం. వి. అ. పుం. లవనము, కోఁత.

అభిలాష. సం. వి. అ. పుం. వాంఛ, కోరిక.

అభిలాషి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అభిలాషకలవాఁడు.

అభిలాషుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్ధనుఁడు, కోరికగలవాఁడు.

అభివందనము. సం. వి. అ. న. నమస్కారము, మ్రొక్కు.

అభివాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వందారువు, మ్రొక్కువాఁడు.

అభివాదనము. సం. వి. అ. న. గోత్రనామములు చెప్పి పాదములుసోఁకమ్రొక్కుట, ఏటికోళ్లు.

అభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెంపు.

అభివ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిబింబము.

అభిశంసనము. సం. వి. అ. న. నింద, దూఱు.

అభిశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దూఱుట; 2. వేఁడుట.

అభిశస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు, అపూరితుఁడు.

అభిశాపము. సం. వి. అ. పుం. అపదూఱు.

అభిషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవమానము; 2. ఒట్టు; 3. తిట్టు.
అభిషవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతేట; 2. యజ్ఞము; 3. సోమపానము; 4. స్నానము.
అభిషిక్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అభిషేకింపఁబడినవాఁడు.
అభిషుతము. సం. వి. అ. పుం. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు. (కుల్మాషాభిషుతమని యేకపదముగాఁ గొందఱు.)
అభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.
అభిషేకించు. సం. స. క్రి. మునిఁగించు.
అభిషేణనము. సం. వి. అ. న. సేనతో శత్రువునెదుర్కొనిపోవుట.
అభిష్టుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శస్తము, పొగడఁబడినది.
అభిష్యందము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంటితెవులు; 2. మిక్కిలికాఱుట; 3. మిక్కిలివృద్ధి.
అభిష్వంగము. సం. వి. అ. పుం. అభిరుచి, అత్యాసక్తి.
అభిసంధము. సం. వి. అ. పుం. కంటితెవులు.
అభిసంధానము. సం. వి. అ. న. వ్యళీకము, మోసపుచ్చుట.
అభిసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.
అభిసరించు. సం. స. క్రి. ప్రియులోకరొకరినుద్దేశించు. "గీ. రేయినిజనాథులనభిసరించిపోయి." కవిక. ౪, ఆ.
అభిసారి. సం. విశే. (న్. ఈ న్.) ఒకటి నుద్దేశించిపోవువాఁడు.
అభిసారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియునిఁగూర్చి సంకేతస్థలమునకుఁబోయెడి నాయిక. (చూ. నాయిక.)
అభిహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగకెదిరించుట; 2. దొంగిలించుట; 3. ఆయిత్తపడుట.
అభిహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉక్తము, చెప్పఁబడినది.
అభీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కవి. విశే. 1. నిర్భయుఁడు; 2. ఇచ్ఛగలవాఁడు; 3. క్రూరుఁడు.
అభీప్సితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అభీష్టము, కోరఁబడినది.
అభీరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీచరకి.
అభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీచరకి. విశే. భీరువుకానిది.
అభీషంగము. సం. వి. అ. పుం. ఆక్రోశము, తిట్టు.
అభీషువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిరణము; 2. పగ్గము.
అభీష్టము. సం. వి. అ. న. కోరిక. విశే. కోరఁబడినది.
అభూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జరగనిది.
అభేదము. సం. వి. అ. పుం. భేదములేమి.
అభేద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భేదింపఁదగనిది.
అభ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. తలంటు.
అభ్యంజనము. సం. వి. అ. న. అభ్యంగము.
అభ్యంతరము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు; 2. నడిమిచోటు; 3. ఆటంకము.
అభ్యక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పోయినది; 3. స్పష్టమయినది.
అభ్యగ్రము. సం. వి. అ. న. దాపు. విశే. దాపైనది.
అభ్యనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనుజ్ఞ, ముదల.
అభ్యమితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆతురుఁడు, తెవులుగొంటు.
అభ్యమిత్రీణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శత్రువునెదుర్కొనిపోవువాఁడు.
అభ్యమిత్రీయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)—పై—
అభ్యమిత్ర్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)—పై—
అభ్యర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్చన, పూజ.
అభ్యర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు.
అభ్యర్చితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు.
అభ్యర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు; 2. వేఁడు.
అభ్యర్థితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినవాఁడు; 2. వేఁడఁబడినవాఁడు.
అభ్యర్ణము. సం. వి. అ. న. దాపు. విశే. దాపైనది.
అభ్యర్హితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తగినవాఁడు.
అభ్యవకర్షణము. సం. వి. అ. న. నాటినముల్లులో నగువానినూడఁదీయుట, నిర్హారము. పైరునకు విఘాతమైన గాదము మొదలయినవానిఁ బెఱుకుట. (అనికొందఱు.)
అభ్యవస్కందనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు. ముట్టడి. (అనికొందఱు.)
అభ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. ఆహారము, తిండి.
అభ్యవహరించు. సం. స. క్రి. ఆహారించు, తిను.
అభ్యవహృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది.
అభ్యసనము. సం. వి. అ. న. అభ్యాసము, అలవాటు.

అభ్యసనీయము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁదగినది.
అభ్యసించే. సం. స. క్రి. అలవాటుచేయు.
అభ్యస్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁబడినది.
అభ్యాంతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆమయావి, తెవులుగొంటు.
అభ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. మిథ్యాభియోగము, కల్లజగడము
అభ్యాగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భోజనముప్పుడు వచ్చినయతిథి.
అభ్యాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొని లేచుట; 2. కొట్టు; 3. దాపు; 4. పగ; 5. పోరు.
అభ్యాగారికుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు.
అభ్యాదానము. సం. వి. అ. న. ప్రారంభము, నొరఁకోలు.
అభ్యామర్దము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.
అభ్యాశము. సం. వి. అ న. దాపు. విశ. దాపైనది.
అభ్యాసము. సం. వి. అ. న. దాపు. పుం. అలవాటు. విశ. దాపైనది.
అభ్యాసాదనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు. ముట్టడి. (అనికొందఱు.)
అభ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొని లేచుట.
అభ్యుదయము. సం. వి. అ. పుం. శుభోదయము, మేలుకాన్పు.
అభ్యుదితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు ఉదయించెడువేళ నిద్రించువాఁడు.
అభ్యుద్ధరించే. సం.స.క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీఁదికెత్తు.
అభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.
అభ్యుపగమించే. సం. స. క్రి. అంగీకరించు, ఇయ్యకొను.
అభ్యుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుగ్రహము, సాకతము.
అభ్యూషము. సం. వి. అ. పుం. పొళి; గుగ్గిళ్లు.
అభ్రకము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, శేగడ.
అభ్రగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పులుఁగు.
అభ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబ్బ౹.

అభ్రమాతంగము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లయేనుఁగు, ఐరావతము.
అభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. మబ్బు; 3. బంగారు; 4. శేగడ.
అభ్రముపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. తూర్పుదిక్కునందుండెడి ఆఁడేనుఁగు.
అభ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొయ్యగుద్దలి.
అభ్రియము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) మబ్బునఁబుట్టినది.
అభ్రేషము. సం. వి. అ. పుం. న్యాయము, పాడి.
అమ. ఉభ. వై. వి. 1. అమ్మ; 2. పూజ్యస్త్రీ*. (అమ్మ యొక్కరూపాంతరము.) సం. ఆ. స్త్రీ. అమావాస్య.
అమంగళము. సం. వి. అ. న. అశుభము. విశ. అశుభమైనది.
అమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.
అమడలు. వై. వి. బ. 1. కవబిడ్డలు*; 2. తృణ. ధాన్యవిశేషము*.
అమత్రము. సం. వి. అ. న. కంచుపాత్రము; 2. పాత్రము.
అమయు. దే. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు. "వ. సమరసమయంబునకమయందగు." ఉ, హరి. ర, ఆ.
అమర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమరావతి; 2. కంబము; 3. గతిక; 4. తిప్పతీఁగ౹; 5. మావి. అ. పుం. ము. 1. పాదరసము; 2. పొగడ౹.
అమరకము. దే. వి. అమరమునకు రూపాంతరము.
అమరము. దే. వి. 1. పాళెపట్టుదొరలకియ్యఁబడుకొలఁదిసీమ. "గీ. భటులువేయిటికెన్న నిర్వదియు నాల్గు, వేలుగాలక్షయర్వదివేలప్రజకుఁ, జెల్లు నల్వదిలక్షులుజీతమనఘ. యమరమే లెడుదొరలకీక్రమమెసుమ్మి." కృష్ణ. ౨. ఆ. 2. ఒకనిఘంటువు.
అమరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రునిపట్టణము.
అమరిక. దే. వి. 1. అందము; 2. విధము.
అమరు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు. "క. పురిరాకొమరులకీర్త్యం, బరవాహినిభుజగపురికిబలువిడిఁజనియం, దిరవుకొననెడముచాలమి, మరలినతటిబుగ్గలననమరుసౌధంబుల్." పాండు. ౧, ఆ.— 2. కుదురు; 3. పొందికపడు; 4. సిద్ధమగు; "వ. సమరంబునకునమరుండను నవసరంబున." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—5. సిద్ధించు. "క. నిక్కముగనిపుడెల్లకోర్కులు, నమరెంగద మిమ్ముఁ జూచినంతనెమాకుఁ." అచ్చ. బాల, కాం.

అమరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేల్పు. విణ. చావని వాఁడు.

అమరుచే. దే. ప్రే. అమరఁజేయు.

అమర్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

అమర్యాద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మర్యాదలేమి. విణ. మర్యాదలేనిది.

అమర్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమర్షము గలవాఁడు.

అమర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము, కినుక; 2. ఓర్వలేనితనము.

అమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. బొడ్డుకాఁడ; 3. నేలయుసిరిక †. అ. న. ము. అభ్రకము. విణ. నిర్మలము.

అమలు. హిం. వి. అధికారము, ప్రభుత్వము.

అమలుదారు. హిం. వి. తహశ్శీలుదారు.

అమవస. వై. వి. అమాస. అమావాస్య.

అమాంతగాఁడు. దే. వి. (అమాంతము+కాఁడు.) చిల్లరబేరగాఁడు.

అమాంతము. దే. వి. 1. చిల్లరబేరము; 2. అకస్మాత్తు.

అమాంసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బలములేని వాఁడు, దుర్బలుఁడు.

అమాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి, ప్రెగ్గడ.

అమానస్యము. సం. వి. అ. న. దుఃఖము, నొగులు.

అమాని. దే. విణ. దొరతనమువారి స్వతంత్రవిచారణకలది.

అమానుతస్తా. హిం. వి. తాంబూలముదంచురోలు రోఁకలి.

అమానుషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనుష్యకృతముకానిది.

అమారు. దే. వి. ఓడలంగరుమోకు.

అమావసి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. అమావాస్య, (రూ.) అమావాసి.

అమావాస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—(రూ.) అమావస్య.

అమాస. వై. వి. అమవసయొక్కరూపాంతము.

అమిజీ. దే. వి. కూలిలేమి, వెట్టి.

అమీన్. హిం. వి. చిన్నప్రదేశముమీఁద న్యాయాధిపతి.

అమూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అమృణాళము. సం. వి. అ. న. 1. నీటివట్టివేరు; 2. వట్టివేరు.

అమృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక †; 2. కరక †; 3. తిప్పతీఁగ; 4. పిప్పలితీఁగ. అ. న. ము. 1. సుధ; 2. నీళ్లు; 3. నెయ్యి; 4. అయాచితవృత్తి; 5. ముక్తి; 6. యజ్ఞశేషము. విణ. అందమైనది. (పంచామృతములు=ఉదకము, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, తేనె.)

అమృతకలశము. సం. వి. అ. న. 1. అమృతపుకుండ; 2. భక్ష్యవిశేషము. "వ. అతిరసమ్ములు సుకియలమృతకలశమ్ములు." హంస. ౧, ఆ.

అమృతాంధసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. దేవుఁడు, వేల్పు.

అమృతాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు.

అమృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధన్వంతరి; 2. వేలుపు.

అమేధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పవిత్రముకానిది.

అమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మితియిడతగనిది.

అమేషా, హమేషా. హిం. క్రి. విణ. ఎల్లప్పుడు.

అమోఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక †; 2. వాయువిడంగము †. విణ. వ్యర్థముకానిది.

అమ్మ. వై. వి. 1. తల్లి; 2. పూజ్యస్త్రీ*. అవ్య. ఔర. "స్ఫురితంబులమ్మయనఁ దేనియలొల్కెడి జిల్గుపాటలో." ఉ, రా. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు అమ్మమ్మ.)

అమ్మకచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ+అక+చెల్లెలు.) ఔర. "ఉ. అమ్మకచెల్లనాహృదయ మమ్మకచెల్లదువీనికియ్యెడన్." విజ. ౧, ఆ.

అమ్మకము. దే. వి. విక్రయము.

అమ్మక్క. వై. అవ్య. (అమ్మ+అక్క.) ఔర. "ద్వి. అమ్మక్కయని సతులక్కజంబంద." రా. బా, కాం.

అమ్మచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ+చెల్లెలు.) ఔర. "అమ్మచెల్లయిట్టులనకుము." భార. శాం. 3, ఆ.

అమ్మనలు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము; 2. అమ్మనలాడుసాధనములు.(రూ.అమ్మనములు.)

అమ్మయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలమయము.

అమ్మరో. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ+రో.) ఔర. "ఉ. అమ్మరోధర్మరాజుఁగొనియాడఁగఁజెల్లదె యెల్లదేశముల్." పాంచా. ౫, ఆ. (రూ. అమ్మరో.) (అమ్మను పిలుచుటయందును ఈ రూపములు వచ్చును.)

అమ్మవారు. ద్వ. వి. బ. 1. స్త్రీదేవత; 2. పూజ్యురాలగు బ్రాహ్మణస్త్రీ.

అమ్మాయి. వై. వి. పడుచు, బాలిక.

అమ్మి. వై. వి. అమ్మాయి.

అమ్మిక. వై. వి. పార్వతి. "గీ. గట్లతోనిపట్టికలకం దునిల్లాలు, కొదమసింగమెక్కుకొన్న జంత, సత్తిసామితల్లిచండియమ్మికదుగ్గ, యనఁగనీ నెలంతయలరునభవ." ఆం, భా. ప్ర. స్వ.

అమ్ము. యు. దే. స. క్రి. విక్రయించు. —వై. వి. బాణము. (దీనికి వీఁపునందలి నఖక్షతియు అర్థమని కొందఱనియెదరు. అప్పుడు బహువచనాంతము.)

అమ్ముడు. దే. వి. వెలకు ఒక వస్తువునిచ్చుట, విక్రయము.

అమ్ముడువోవు. దే. అ. క్రి. (అమ్ముడు+పోవు.) వెలపోవు.

అమ్ముపేటునేల. ద్వ. వి. బాణము పోయిపడునంత దూరముగలభూమి. "వ. గ్రామంబునకు నిర్మృతి భాగంబున నమ్ముపేటు నేలకంటెదూరంబుగాఁ జని." వి, పు. ౪, ఆ.

అమ్లము. సం. వి. అ. పుం. పులుసు.

అమ్లానము. సం. వి. అ. పుం. పెద్ద ఆకులుగల చేమంతి†; పెద్దగోరంట (అనికొందఱు.) విణ. 1. వాడనిది; 2. మాయనిది.

అమ్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింత†; 2. పులిచింత†; 3. పులుసు; 4. త్రేఁపు.

అయ. వై. వి. తండ్రి*. విణ. పూజ్యుఁడు. (అయ్య యొక్క రూపాంతరము.)

అయగారు. ద్వ. వి. అయ్యగారుయొక్క రూపాంతరము. (ఆచార్యునకు—చూ. నుడుగుఱేఁడు.)

అయత్నము. సం. వి. అ. పుం. యత్నములేమి.

అయథార్థవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు, వేగులవాఁడు.

అయనము. సం. వి, అ. న. 1. సూర్యునిదక్షిణోత్తరదిశలపోక; 2. త్రోవ.

అయము. సం. వి. అ. పుం. మేలుగలుగఁజేసెడి కర్మము. మేలుగలుగఁజేసెడి దైవము (అనికొందఱు.)

అయస్కాంతము. సం. వి. అ. పుం. సూదంటు ఱాయి.

అయస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుపిక్క—ముందటిచోటు.

అయస్కారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇనుముపని చేయువాఁడు, కమ్మరి.

అయస్సు. సం. వి. స్. న. లోహము. ఇనుము.

అయారె. ద్వ. అవ్య. (అయా+రె.) ఔరా, (రూ. అయారే.)

అయినామయిషీ, అజమాయిషీ. హిం. వి. అంచనా.

అయినజు. హిం. వి. బదులు, మూలధనము, రాఁబడి.

అయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యుక్తము కానిది. (యుక్తము=తగినది.)

అయుతము. సం. వి. అ. న. పదివేలు. విణ. కూడుకొననిది.

అయో. ద్వ. అవ్య. (అయ+ఓ.) అయ్యో. (ఆమ్రేడితమందు అయయో.)

అయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు; 2. కూడికలేమి; 3. మాననిప్రయత్నము.

అయోగ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అయోగ్యత్వము.

అయోగ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యోగ్యుఁడు కానివాఁడు.

అయోగ్రము. సం. వి. అ. న. ముసలము, రోఁకలి.

అయోనిజుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్భమునందుఁబుట్టనివాఁడు.

అయోముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇనుముది; 2. కఠినము.

అయ్యా. వై. వి. తండ్రి*. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకుమాఱుగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. "వ. ఆరాజర్షిముఖ్యుండడయ్యాయిట్లేలతడసితని యడిగిన." భార. ఆర. ౭, ఆ.—మఱియు క్రియలమీఁదను విశేషణములమీఁదను వచ్చునపుడు వ్యతిరేకమును దెలుపును. "గీ. ఆఁ కొనఁగమునిఁడిదినినఁగ్రొవ్వులావు, కలుగునయ్యా." భార. ఉద్యో. ఆ. 3, "గీ. ఎఱిఁగియెఱిఁగినన్ను నేకార్థసమవేతుఁ, బాడియయ్యాయిట్టిపనికిఁబనుప." భార. ఆర. ౨, ఆ.)—విణ. పూజ్యుఁడు. "అద్దిరా అయ్యకుమన్మథాభ్యుదయము." కళా. 3, ఆ.

అయ్యగారు. ద్వ. వి. 1. ఆచార్యుఁడు; 2. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు. (చూ. అయగారు.)

అయ్యది. దే. స. (ఆ+అది.) అది.

అయ్యరె. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+రె.) ఔర, (రూ. అయ్యరే.)

అయ్యలు. వై. అవ్య సంతాపమును దెలుపును*. "అయ్యలుతాళలేననియామున్న ప్రేమతో డ. నియ్యానయిఁకఁదమి నిలుపలేననఁగాను." క్షేత్రయ.

అయ్యవారు. ద్వ. వి. బ. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు.

అయ్యారె. ద్వ. అవ్య. (అయ్యా+రె.) ఔర. (రూ. అయ్యారే. "క. అయ్యారేచెలువెక్కుడ, నయ్యారె గెలువఁజాలు సంగజునారిక్." విజ. ౧. ఆ.)

అయ్యో. దే. ద్ర. (అయి+యు.) మీఁదవిరుద్ధధర్మ ముకలుగుటను తెలుపును. "గీ. ఉత్తమజ్ఞానవృద్ధు నానుండు నేస, బాలుఁడయ్యును బూజ్యుండు బ్రాహ్మణుండు." భార. సభా. ౨. ఆ.

అయ్యో. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+ఒ.) అయో. "ఎ. గీ. కటికి నేలఁగండ్లులొత్తనిద్రపోయెడునయ్యో." భార. ఆది. ౬, ఆ.—(రూ. అయ్యో. ఆమ్రేడితమందు అయ్యయ్యో, అయ్యయ్యో.)

అర. వై. వి. సగము, అర్ధము.

అరఁగు. దే. వి. తిన్నె, వేదిక. "ఉ. నీడనున్న పుక్, రంగుటరంగుపచ్చలయరంగయిపో."ఆము.౫,ఆ.

అరఁటి. దే. వి. అనఁటి. కదళి.

అరక. దే. వి. ఎద్దులఁగట్టిదున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి. ఏరు.

అరకాఁడు. దే. వి. (అరక+కాఁడు.) పైరుపెట్టువాఁడు, కర్షకుఁడు.

అరఖు. హిం. వి. ద్రవరూపమైన ఔషధము

అరగడము. దే. విశే. వయసుచెల్లినది, వృద్ధు.

అరగడి. దే. వి. కుఱుచగోడ.

అరగన్ను. ద్వ. వి. (అర+కన్ను.) సగముమూయఁబడినకన్ను.

అరగలి. ద్వ. వి. (అర+కలిమి.) సందేహము. "చ. నరునకుఁబూనిపల్కితి వినం జవిమాలినయట్టి పల్కులే, నరగలిలేకబెట్టదరినప్పుడుమాడుము నన్నునాతనిక్." భార. కర్ణ. ౨. ఆ.

అరగలిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (అరగలి+కొను.) సందేహించు. "ద్వి. హరుఁడుభక్తులమనంబరయంగఁ దలఁచి. యరుదైనవస్తువులరుదెంచివేఁడ, నరగలిగొనకిత్తురల్లభక్తులును." బస ౪. ఆ.

అరగూఁడు. ద్వ. వి. గోడయందేర్పఱచినగూఁడు.

అరడ. దే. వి. ఏఱుదాఁటఁదగినసాధనవిశేషము. "గీ. ఈఁదుకొయ్యలు తెప్పలునీఁదుకాయ, లరడలరిగోళ్లుపడవలుదరులుపుట్లు, చేపడవలోడలాదిగాఁజెలఁగునట్టి, యంబుతరణంబులకునెల్ల నధిపుఁడతఁడు." హంస. ౪, ఆ.

అరణము. వై. వి. వివాహకాలమునందు అల్లునకును ఆఁడుబిడ్డకును ఇయ్యఁబడుధనము, హరణము.

అరణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. త్రచ్చినిప్పుఁబుట్టించెడుకొయ్య.

అరణ్యము. సం. వి. అ. న. కాననము, వనము, అడవి.

అరణ్యశునకము. సం. వి. అ. పుం. వృకము, తోఁడేలు.

అరణ్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయడవి, పేరడవి.

అరత. వై. ద్ర. సమీపమునందు. "గీ. అనుజుగెలువు, గాంచిమోదించెనరతనటించుచక్రి." (రామాయణార్థమున నరతననియు, భారతార్థమున అరతననియుభేదము.) రాఘ. ౪, ఆ. (కొందఱు ఉపకంఠము అను సంస్కృతశబ్దముయొక్క అర్థమునుబట్టి తెనుఁగునను సమీపమునందు అనునర్థమున అఱుతననిప్రయోగించినారు. చూ. అఱుత.)

అరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విరామము; 2. ఒక మన్మథావస్థ.

అరత్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చిటికెనచాచిన మూర; 2. మోఁచెయి.

అరదండ. దే. వి. రెండుచేతులకుఁదగిలించెడు సంకెల.

అరదము. వై. వి. తేరు, రథము.

అరప. దే. వి. మీఁదఁగూర్చుండుటకై యేర్పఱచిన చిన్నచప్పరము, మంచము.

అరపది. వై. స. పదిటసగము, అయిదు.

అరమర. ద్వ. వి. (అర+మరలుట.) 1. సందేహము; 2. భేదము. (రూ. అరమరము "ఉ. తామదిన మ్మకున్నది విదర్భనరేంద్రతనూజ నిన్నుసు, తాముఁడవంచునీయరమరంబుసఁబోమనసీదు నీకు." నై. ౮, ఆ.)

అరమరిక. ద్వ. వి. (అరమరయొక్కరూపాంతరము.) 1. సందేహము; 2. భేదము. "అరమరికలేనిచుట్టలు." క్షేత్రయ.

అరమీటుమొన. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

అరము. సం. వి. అ. న. బండికంటియాకు. క్రి. విశే. న. త్వరితము. విశే. వడిగలది.

అరముడి. దే. క్రి. విణ. మాటిమాటికి.

అరయిక. దే. వి. అరయుట, విచారణ.

అరయు. దే. స. క్రి. 1. విచారించు; 2. వెదకు.

అరరము. సం. వి. అ. న. 1. తలుపు; 2. ఆకు.

అరరి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. కవాటము, తలుపు.

అరవరలు. దే. విణ. బ. శుష్కము. "క. విరహాగ్ని వలనదేహము, లరవరలైహస్తభూషణావళులెల్లన్, హారిఁగోరిజారిపడఁగా, నరుదుగనొకచోటఁగూడియందఱుఁదమలోన్." వి, పు. ౨, ఆ.

అరవాయి. వై. వి. 1. అధైర్యము; 2. సంకోచము.

అరవాయిగొను. ద్వి. అ. క్రి. (అరవాయి+కొను.) 1. అధైర్యపడు; 2. సంకోచించు. "వ. చుట్టం బనియరవాయిగొనుటకర్జంబుగాదు." భార. కర్ణ. ౩, ఆ.

అరవిందము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

అరవిరి. ద్వి. వి. సగమువిరిసినమొగ్గ, ముకుళము.

అరసావు. ద్వి. వి. (అర+చావు.) మూర్ఛ. "చ. అతండు నీమఱం, దికినరసావొనర్చె." భార. ద్రో. ౫, ఆ.

అరళము. సం. వి. అ. న. తలుపు. "అరళంబులు విరళంబులైన." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

అరళువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుండిగము.

అరాజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రాజులేనిది.

అరాతి. సం. వి. ఇ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.

అరాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మదపుటేనుఁగు; (ఇదినింద్యము.) 2. సజ్జరసము; 3. అభినయ హస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలినివంచి చూపుడు వ్రేలి మొదటఁగూర్చి చూపుడువ్రేలిని వంచి తక్కిన వ్రేళ్లను జక్కఁగాఁ జాఁచిపట్టినది.) విణ. వంకరైనది.

అరి. ఉభ. దే. వి. 1. కప్పము; 2. శరసంధానస్థానమైనయల్లెనడుము. "క. సరినాధానముసేయుట, యరిఁబోయుటతివియుటేయుటద్భుతకరమై, తరణిశరములుభానుని, కరములగతిరిపులనేకకాలమకప్పెన్." విక్ర. ౬, ఆ. "సీ. బలితంపుఁ గ్రొవ్వాఁడిములుకుల సింగాణిఁగూరిచియరిపెవికొనకులాగి." అచ్చ. యు, కాం. (దీనికి వ్యుత్పత్తియందు నిర్బంధములోనగు అర్థములు కలుగుచున్నవి. చూ. అరికట్టు. మొ.)—సం. ఇ. పుం. 1. చక్రము; 2. శత్రువు. (అరిషడ్వర్గము.—కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము.)

అరిందముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శత్రువు నడఁచువాఁడు.

అరికట్టు. దే. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; "సీ. తెరవులనరుగంగ నరికట్టిచంపె నాబాలవృద్ధంబుగా బహుజనముల." నిర్వ. ౩, ఆ.—2. పరివేష్టించు. "సీ. ఆకుశద్వీపంబునరికట్టుకొనియుండు నెనిమిదిలక్షలఘనఘృతాబ్ధి." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ.—వి. బ. దుప్పటిమెలిపెట్టి రెండుబుజముల యందును జందెపువాటుగావైచికట్టినకట్లు.

అరిగ. దే. వి. 1. కేడెము; "సీ. బెడిదంపుటరిగలు బిఱుబిఱఁద్రిప్పుచు వడిఁబిల్లమెఱుములువైచువారు." కళా. ౧, ఆ.—2. ఒకబిరుదు. "సీ. కడువేగమునఁబెండ్లికొడుకు నెమ్మొగమున కరిగ యడ్డమువట్టెఁగురువిభుండు." కళా. ౨, ఆ.

అరిగాపు. దే. వి. (అరి+కాపు.) కట్టుకావలి. (అరిగాపుఁదోఁట=కట్టుకావలిగలతోఁట. మఱియు అరిగాఁపు అనఁగా కప్పముకట్టువాఁడు.)

అరిగాళ్లు. దే. వి. బ. (అరి+కాళ్లు.) ద్వారపుగుజ్జుపుపీఁటలకు వెనుకటిభాగమున ఊఁతగానుంచెడుకమ్ములు.

అరిగొను. దే. అ. క్రి. (అరి+కొను.) అడ్డపడు. "ద్వి. అలకుబెబ్బులియరిగొన్నయట్లు." వీరచరిత్రము.

అరిగోలు. దే. వి. (అరి+కోలు.) ఏఱుదాఁటఁదగిన సాధనవిశేషము. (చూ. అరడ.)

అరిణ. దే. వి. ఎత్తుడునీరుపోయుటకైతొలిచి కాలువమొదటనుంచెడు తాటిమ్రానులోనగునది, దోనె.

అరతి. దే. వి. కూరిమి, ప్రేమము. "ఎ. గీ. అరెతి, బాళిప్రేముడి మచ్చికమక్కువయనఁ, బ్రేమ దోఁచును." ఆం, భా. ప్ర. నా.

అరిత్రము. సం. వి. అ. న. ఓడగడపెడుత్రెడ్డు, కడపుఁజేయి, చుక్కాను.

అరిదళము. వై. వి. హరిదళము, హరితాళము.

అరిది. దే. విణ. 1. అశక్యము. "క. అరిగరమున నేఁ దాల్చిన, నరిగరమునగేంద్రధీరుఁడైనంజెడఁడే, యరిదిరమైనన్నుడుగుట, యరిదిరమైకాభిలాషుల గునృపతులకున్." ఉ, హరి. ౮, ఆ.—2. దుర్లభము. "సీ. హిమాద్రికన్యవరమునఁబుట్టినయరిది

కూఁతురు." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—3. దుస్సహము. "చ. అరిదినికృంతనాఖ్యనిరయంబిది." మార్క. ౨, ఆ.

అరిపడు ద్వి. అ. క్రి. అడ్డపడు. "చ. తద్భుజనాంతరాయత, త్వరమతిమూకునిప్పుడరిపడ్డదురాత్ము లనేఁడుగంటిరే." భాగ. 3, స్కం.

అరిమి. దే. వి. బిడ్డలకుగొంతునందుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. "ద్వి. ఏలవల్కవు చెప్ప వేయన్న నీకు, నరిమియోకోవయ్యోయంగిటిముల్లో." భల్లా. 3, భా.

అరిమేదము. సం. వి. అ. పుం వెలితుమ్మ. (అని కొందఱు.)

అరివాణము. వై. వి. ... "క. సతనాల్కలజేజేయపు, డతనికి ... కట్టిపసిఁడియరివాణముతో, దుతఁదెచ్చిపాలయోరెం, బతివలుముప్పురకుఁబెట్టుమనియిడిచనుడుక్." అచ్చ. బాల, కాం. (హరివాణశబ్దముసంస్కృతమనియు దాని కర్థము గుండిగయనియుఁ దెలియునది.)

అరిష్టతాతి. సం. విశ. ఇ. క్షేమంకరుఁడు, మేలుచేయువాఁడు.

అరిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. కీడు; 2. పురిటిల్లు; 3. మజ్జిగ; 4. చావుగుఱుతు; 5. కల్లు; 6. మేలు. పుం. 1. కాకి; 2. రాపులుఁగు; 3. వెల్లుల్లి; 4. కుంకుడు; 5. వేము.

అరుంతుదము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) మర్మమును దాఁకునది.

అరుంధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వసిష్ఠునిభార్య, ఆరంజ్యోతి.

అరుఁగు. దే. వి. తిన్నె. "అరుంగుమెఱుంగుమెట్టికల్ మసలికనెక్కుఁడు." పాంచా. ౪, ఆ (అరుఁగనియే తఱుచుగా వాడుక. అరఁగని యొకానొకచోఁ గానఁబడుచున్నది.)

అరుగు. దే. అ. క్రి. పోవు, గమించు.

అరుగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.) 1. వచ్చు; "కాంచిరరుగుదెంచుమహాత్ముక్." భార.ఆది .౭, ఆ.—2. పోవు "ఎ. గీ. హంసకేతనుపాలికినరుగుదేర." జై. ౪, ఆ. (ఇక్కడ తెంచుధాతువుస్వార్థమందు అనుప్రయుక్తమైన దని యెఱుంగవలయును. ఇట్లే ఏగు చను క్రియలకును. ఇట్టిప్రయోగము ఇతరగ్రంథములయందుఁగానఁబడదు. స్వార్థమందు తెంచు అనుప్రయుక్తమగుటకు పోవుటకు పోవుదెంచు అని ప్రయోగించిన ఆచార్యప్రయోగమే ప్రమాణము. చూ. పోవుదెంచు.)

అరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రుచిలేమి.

అరుజు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము, శాలువు. "సీ. అరుజునిల్లెవుఁజేఁపయూకుజెల్ల." హంస ౪, ఆ. (దీనిభేదములు.—కల్లరుజు, పుల్లరుజు.)

అరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అతివస; 2. తెల్లతెగడ; 3 మంజిడి; 4. మామెన ఆ. పుం. ము. 1. ఇంచుకయెఱుపు; 2. కపిలవర్ణము; 3. కుష్ఠభేదము; 4 సంధ్యారాగము. విశ. 1. ఇంచుకయెఱుపుగలది; 2. కపిలవర్ణముకలది.

అరుణిమ. సం. వి. న్. పుం. శోణిమము, ఎఱుపు.

అరుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అనూరుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.

అరుదు. దే. వి. విశ. ఆశ్చర్యము. విశ. అపూర్వము.

అరుదుపడు. ద్వి. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అరుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.) 1. వచ్చు; 2. పోవు. "వ. చంపకాపురంబునకరుదెంచువారు."జై. ౪, ఆ. (చూ. అరుగుదెంచు.)

అరులు. దే. వి. వాత్సల్యము. "సీ అర్మిలియంచనన రులు నానరర్లనవాత్సల్యసంజ్ఞయైపరఁగుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. నా.

అరులుమరులు. దే. వి. ముదిమియందుఁగలిగెడు మదితబ్బిబ్బు, (రూ.) అర్లుమర్లు.

అరుశువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుండిగము.

అరువు. దే. వి. ధాన్యాదులబుణము.

అరువుఁద్రిక్క. దే. వి. (అరువు+త్రిక్క.) పశురోగవిశేషము.

అరువుఁబూఁట. దే. వి. (అరువు+పూఁట.) రొక్కపుపూఁట. (అచ్చోనకు అరువాదేశము.)

అరుష్కరము. సం. వి. అ. పుం. జీడి. విశ. ప్రణమునుకలుగఁజేయునది.

అరుసము. వై. వి. హర్షము. "చ. అరుసముఁజెందివచ్చిరఁటయందఱుముందటిలీలగుంపులై." ఉ, రా. ౨, ఆ.

అరుసు. వై. వి. రాజు. "క. చేపట్టిన ధ్రువులగుదురు, కోపించిన రంభఁగూడుకొందురుజగతిక్,

స్థాపింపఁబోడువఁజాలని, యాపందలుసాల్వకో నమరుసునకెనయే." అప్ప. 3. ఆ.

అరుస్సు. సం. వి. స్. న. వ్రణము, పుండు.

అరుహుఁడు. వై. విణ. అర్హుఁడు.

అరె. దే. అవ్య. ప్రశంసను దెలుపును. (రూ. అరే. ఆమ్రేడితమందు అరరె, అరరే. "చ. వెం, బడి బళిరే పురే యరరె బాపురెయంచువచింపవేఁట రుల్."చంద్రా. ౨,ఆ. "అరరేదాంతి."చంద్రా. 3, ఆ.)

అర్క పుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపాల.

అర్కబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. శాక్యసింహుఁడనుబుద్ధుఁడు.

అర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. జిల్లేడు; 2. పటికము; 3. రాగి.

అర్కారా. హిం. వి. దూత, పనివాఁడు. (రూ. హర్కారా.)

అర్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. అన్న; 3. ఇంద్రుఁడు.

అర్గళము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. గడియమ్రాను; 2. పెద్దయల. (ఇదిమూడులింగములయందని మేదిని.)

అర్గు. దే. అ. క్రి. అరుగుయొక్క రూపాంతరము. "మత్త. ఎన్నడుకామతియిట్టటర్గియెఱుంగవు." కళా. 3, ఆ.

అర్ఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల; (రూ. అర్ఘువు.) 2. పూజించుట.

అర్ఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూజకుఁదగినది; 2. పూజకొఱకైనది. (అష్టార్ఘ్యములు.—పెరుగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గఱిక, నువ్వులు దర్భ, పుష్పము.)

అర్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రతిమ.

అర్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూజచేయువాఁడు, నంబివాఁడు.

అర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ. (మృగ్గు, సుగంధము, అక్షతలు, పుష్పము, ధూపము, దీపము, ఉపహారము, తాంబూలము అని యెనిమిదివిధములుగలది.)

అర్చి. సం. వి. స్. స్త్రీ, న. 1. మంట; 2. వెలుఁగు.

అర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు. (సమర్చించు అనియు.)

అర్చితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అపచితుఁడు.

అర్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగ్గెర.

అర్జీ. హిం. వి. వ్రాతపూర్వకమైన మనవి.

అర్జుక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు వేశ్య.

అర్జునము. సం. వి. అ. న. 1. కసవు; 2. బంగారు; 3. కంటితెవులు. పుం. 1. ఏఱుమద్ది; 2. తెలుపు; 3. నెమలి. విణ. తెల్లనిది.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. బాణాసురునికూఁతురు; 3. బాహుదయనునది; 4. (ఒకానొకచో) కుంటెనకత్తె.

అర్జునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కృతవీర్యుని కొడుకు; 2. పాండురాజుకొడుకు; 3. ఒకతల్లి కొక్కకొడుకు.

అర్ణము. సం. వి. స్. న. ఉదకము, నీరు.

అర్ణవము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అర్ణోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీరుకుప్ప.

అర్తనము. సం. వి. అ. న. రోయుట, రోఁత.

అర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. వింటికొప్పు.

అర్థజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలివరి.

అర్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాచన, వేఁడికోలు.

అర్థనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేఁడఁదగినది.

అర్థపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడిఱేఁడు.

అర్థప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. కుసీదము, వడ్డిచేతిబ్రదుకు.

అర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దార్థము; 2. ఇంద్రియార్థము; 3. కారణము; 4. ధనము; 5. నివృత్తి; 6. న్యాయము; 7. ప్రయోజనము; 8. వస్తువు.

అర్థవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) అర్థముకలవాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అర్థవతీ అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుఁగునది.)

అర్థవాదము. సం. వి. అ. పుం. స్తుతి.

అర్థశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. నీతిశాస్త్రము.

అర్థాపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక అలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

అర్థి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేఁడువాఁడు; 2. వాది; 3. కొలువుడుకాఁడు; 4. (తెనుఁగున) కోరిక.

అర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు, 2. వేఁడు.

అర్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినది; 2. వేఁడఁబడినది.

అర్థ్యము. సం. వి. అ. న. సిలాజిత్తు. విణ. 1. తెలివిగలది; 2. న్యాయముతోఁగూడినది; 3. వేఁడఁదగినది; 4. అర్థమువలన తొలఁగనిది.
అర్దన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థన, వేఁడికోలు.
అర్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగఁబడినది; 2. మెప్పింపఁబడినది.
అర్ధచంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ¶. అ. పుం. ము. 1. క్షురప్రమనెడి అమ్ము; 2. మెడపట్టి త్రోచుట కమర్చిన అర్ధచంద్రాకారపుచేయి; 3. గోటిసెలవంక; 4. అభినయహస్తవిశేషము. (చూపుడువ్రేలుమొదలయిన నాలుగు వ్రేళ్లనొకప్రక్క సరిగాఁజేర్చి బొటనవ్రేలినెడముగాఁ జాఁచిపట్టినది.)
అర్ధతూరము. సం. వి. అ. పుం యుద్ధారంభ వాద్యధ్వని.
అర్ధము. సం. వి. అ. న. అర. పుం. తునుక.
అర్ధరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కవిలుకానితో సరిగా నిలిచి పోరలేని యోధుఁడు.
అర్ధహారము. సం. వి. అ. పుం. అఱువదినాలుగుపేటలుగలహారము. ఏఁబదినాలుగుపేటలుగల హారము. (అనికొందఱందురు.)
అర్ధేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అరచందురుఁడు; 2. కలయికవగ; 3. మెడపట్టిత్రోచుటకమర్చిన చేయి; 4. గోటిసెలవంక.
అర్ధోరుకము. సం. వి. అ న. చండాతకము, చల్లడము.
అర్పటము. సం. వి. అ. పుం. అప్పడము.
అర్పణము. సం. వి. అ. న. అర్పించుట, అప్పనము.
అర్పించే. సం. స. క్రి. అప్పగించు.
అర్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్పింపఁబడినది.
అర్బుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దశకోటి; (కోటి అనికొందఱు.) 2. నేత్రరోగవిశేషము; 3. ఒకానొకకొండ.
అర్భకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలుఁడు. విణ. 1. కృశుఁడు; 2. మూర్ఖుఁడు.
అర్మము. సం. వి. న్. న. నేత్రపక్ష్మమధ్యకేశము, కొరి. నేత్రరోగము (అనికొందఱు.)
అర్మిలి. దే. వి. 1. అపేక్ష; "చ. చూచుటఁగాని క్రీడిక, ర్మిలి మతిలేదు భోజనముమీఁది యపేక్ష యొకించుకేనియుఁన్." విజ. ౨, ఆ.— 2. ప్రేమము.
అర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోమటిది.
అర్యముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. పితృదేవతలలో నొకఁడు.
అర్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అర్య, కోమటిది.
అర్యీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోమటివాని పెండ్లాము.
అర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటివాఁడు; 2. ఒడయఁడు.
అర్లు. దే. వి. అరులుయొక్క రూపాంతరము. (చూ.) అరులు.
అర్వము. సం. వి. త్. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. తులువగుఱ్ఱము. విణ. అధమము, కీడ్పడినది.
అర్వాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రొఁదనుండునది.
అర్శము. సం. వి. స్. న. మూలరోగము.
అర్శసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూలరోగము గలవాఁడు.
అర్శోఘ్నము. సం. వి. అ. న. మీఁగడపెరుగు. (మీఁగడదీసినపెరుఁగు దధిబుసము.) పుం. కంద¶.
అర్శోఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలతాడి¶.
అర్హణ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. అర్చ, పూజ.
అర్హత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యోగ్యత.
అర్హము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనురూపము, తగినది.
అర్హితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్చితుఁడు.
అఱ. యు. దే. వి. 1. గది; 2. పెట్టెలోనగువాని లోపలి అఱ; 3. హస్తాది తలము. "మీఁజేయి యఱచేయి." సం. "పాణిపృష్ఠం పాణితలమ్." కాశీ. ౫, ఆ.— వై. 1. సగము; "అఱచందురుని క్రొత్త మెఱుఁగులు." హరి. ఉ. ౭, ఆ.— 2. కొఱఁత*; "క. ఘోరంబగుసీ, జఱభివధియించినీతో, నఱలేనిమనోజకేళినలరెదనెల మిన్." రా. అర. ౧, ఆ.—3. భేదము*; "సీ. పికభాషలకువిపంచికమ్రోఁతలకుభావ మఱలేక తోడ్పడిమెఱసెనేని." హరి. ఉ. ౭, ఆ.— 4. వంచన*; "చ. అనినసతండు నెమ్మనమునఁ దొగిమోదము ఖేదముంబెనం, గొనఁగఁబురోహితుంబిలిచికోమలిజన్మఫలంబుమీకుఁదోఁ, చినతెఱఁగంతయుం దెలియఁ జెప్పుముపీరికి మీరుసమ్మతిం, చిననెటులైనలెస్స యఱచేసినదోషము వచ్చునావుడున్." భో. ౪ ఆ.—5. కీడు*; "ఎ, గీ. దుర్నయమున శకుని కర్ణదుశ్శాసనుల్, గఱ

పఁబాండవులకు నఱయఁజేయఁ, గడఁగెఁబాం
డవులును గడుధార్మికులు గానఁ, బోరయవైరివారి
దురితవిధులు." భార. ఆది. 3, ఆ.—6. చింపి*.
"ద్వి. అలదోవతిమొలనంటఁగాబిగిచి, కుఱు
చగాశిఖముడికొనియాడుకఱచి." రా.అ,కాం.

అఱక. దే. వి. మూఁపు, స్కంధము. "క. మోపుట
అకనేపారెడునీ, లావరిపులుఁగెక్కడియది."
హరి. ఉ. ౪, ఆ.

అఱకడ. దే. వి. (అఱక+కడ.) స్కంధప్రదేశము.
"గీ. కడునిద్రగానమిఁదొడరుచువడిగొని నడు
వంగనేరకతడువుచున్న, నెఱిఁగిచెచ్చెరఁదల్లినఱ
కడనిడి." భార. ఆది. ౬, ఆ. (రూ. అఱకడ
ము. "గీ. హయంబునేన, గొఱియబలెఁ బెట్టు
కొనివత్తునఱకడమున." జై. ౧, ఆ.) (కడశబ్ద
ము స్త్రీసమమైనను పోరాటముమాటాటము
లోనగువానికివలె వృత్తియందు ము వర్ణకము
వచ్చినదని తోఁచెడిని.)

అఱకము. దే. వి. అఱుకువ, అజీర్తి.

అఱగొండెతనము. ద్వ. వి. గుండెధైర్యము. "ద్వి.
అద్దిరభక్తునియఱగొండెతనము." భల్లా. ౫, భా.
(ఈ పదము ఇంకను విచారింపఁదగినది.)

అఱగొడ్డియము. దే. వి. అకార్యము, దుండగము.
(చూ. అఱగొడ్డెము.)

అఱగొడ్డెము. దే. వి. అఱగొడ్డియముయొక్క రూ
పాంతరము. "క. ఎఱిఁగియెఱిఁగినీమందట, నఱ
గొడ్డెముచేసిపోయిరి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

అఱగొఱ. ద్వ. వి. న్యూనత. "చ. భీమనాయకుం,
డఱగొఱలేనివేల్పు నిఖిలాభ్యుదయంబులునీకు
నయ్యెడుఁగాక." భీ. ౨, ఆ.—విణ. న్యూనము.

అఱచె. దే. అ. క్రి. 1. కూయు. "క. పసిగొనుచు
మేయవచ్చిన, పసిఁగొనుచుంగోలుపులులుబలి
సెగన్నృపసీ, యసియాడునేనియచ్చేట, నసియా
డుందఱచువెఱచునఱచుంబఱచుగా." రామా.
౨, ఆ.—2. విలపించు. "క. నెఱిదప్పంబడిపె
ల్లుగ, నొఱలెడినరవాజికరులయులివభిమన్యుం,
డఱిముఱిఁబడుటకు వగమదిఁ, బఱిగొన నిలపె
లుచనఱచుభంగిఁజెలంగెగా." భార. ద్రో. ౨,ఆ.

అఱజాతి. మి. విణ. దుష్టుఁడు. "క. వఱువాతలేచి
నీదగు, కొఱగామలుచక్కఁద్రోచి కొనఁబో
యెదినం, బఱుగువడిచనియెనీపసు, లఱజాతివి
నిన్నునేమియననేర్తునుతా." హరి. పూ. ౫, ఆ.

అఱడా. దే. వి. 1. జడకుచ్చుమీఁదిపూస. "అప
రంజిబంగారుటఱడాలు." భాను. ౪, ఆ.—2.
కర్నాటకపుపల్లకీ బొంగుకొనకువేసెడు సింహ
లలాటపుతగడు.

అఱడు. దే. వి. అఱడాయొక్క రూపాంతరము.

అఱపు. దే. వి. కూఁత. (చూ. అఱచు.)

అఱమర. ద్వ. వి. (అఱ+మరలుట.) 1. సందేహము;
"క. మఱియు నొకమాటయెవ్వరు, నెఱుఁగని
యదిదశరథునకునేకాంతమునం, దఱమరలేక
దృఢంబుగ, నెఱుకవడంజెప్పవింటినేనొకరుం
డగా." నిర్వ. ౯, ఆ.—2. భేదము. "క. వెఱ
వకు నెమ్మదినుండుము, పెఱవారలబుద్ధినాత్మఁబెట్టు
నెయనఘుం, డొఱపిడిచాడ్పునసామది, నఱమ
రలేదొండునమ్ముమనియెనరేంద్రా." విక్ర. 3,ఆ.

అఱమరిక. ద్వ. వి. (అఱమరయొక్క రూపాంత
రము.) 1. సందేహము; 2. భేదము.

అఱవ. దే. వి. సాధువుకానియావు, ఒట్టియ. "సీ.
అఱవలైననునలవున వెరవునమట్టియంటఁగఁ
బట్టి కట్టివిడువఁ, బిదుక." భార. విరా. ౧, ఆ.
(ఇది యిట్లు వ్రాఁతప్రతులపాఠము ననుసరించి
వ్రాయఁబడినది. అచ్చుపుస్తకములయందు నఱ
వయనిపాఠము గనఁబడుచున్నది.) విణ. దుష్ట
ము, దుష్టుఁడు. "ఆ. పంగులఱవలైకాలుచే,
విఱిచి సాధుజనులఁబఱచినారు." (ఇది వ్రాఁత
ప్రతులయందలిపాఠము.) భార. అను. ౫, ఆ.

అఱవడు. దే. వి. సస్యవిశేషము. "క. అఱవడుగం
టెతవిందయు, నఱువదిదినములకుఁబండునని
బ్రదుకాసగా, దఱచుగనేతాలెత్తఁగఁ, బఱిపఱి
యైయవియుమల్లవడిచెడిపోయెగా." కాశీ.
3, ఆ.

అఱవత. ద్వ. వి. ద్రావిడస్త్రీ. "ఎ, గీ. కంచి యఱ
వత లసమాస్త్రఖడ్గలతలు." కాశీ. 3, ఆ.

అఱవము. వై. వి. (అఱ+వాయి.) ద్రావిడభాష.

అఱవఱలు. దే. వి. బ. సూక్ష్మఖండములు. "క. అ
అవఱలైనరథంబులు, నెఱిదప్పంబడినయశ్వని
కరంబులుఁబెం, దఱుచుగఁగూలినకరులుగా,
గిఱికొనియెగాసమరమేదినీతలమెల్లన్." భార.
భీష్మ. ౨, ఆ.

అఱవఱసేయు. ద్వ. స. క్రి. (అఱవఱలు+చేయు.)
1. ఖండించు; 2. ధ్వంసించు. "అరిగిదశాధ్వ
రంబఱవఱసేయంగ." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

అఱవలు. వై. వి. బ. అఱవవారు, ద్రావిడులు.

అఱిముఱి. దే. వి. 1. సంభ్రమము. "చ. యుధిష్ఠిరుం డఱిముఱిఁజం పెసారథిఁదదశ్వములంబటుబాణ పాణియై." సం. "తతో యుధిష్ఠిరో రాజాత్వరమాణో మహారథః." భార. విరా. 3, ఆ.—2. కలఁత. "క. విఱిగిభవత్సుతనివహం, బఱిముఱిఁగనుక నిఁజనంగననిలసుతుండే, డ్డెఱ సెగచివగచెవారం, దఱుఁదనచేఁజచ్చుటపుడు తప్పుటకుఁగడున్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అఱిముఱిపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు. (చూ. అఱిముఱి.)

అఱిమెనకుండలు. ద్వ. వి. బ. బచ్చెనపనిచేసిన పెండ్లికుండలు.

అఱిసియ. దే. వి. అఱిసె, అతిరసము.

అఱిసె. దే. వి. అఱిసియయొక్క రూపాంతరము.

అఱు. దే. అ. క్రి. 1. క్షయించు; 2. నశించు. వి. 1. అఱ్ఱు, కంఠము; "సీ. ఇందుబింబముఁజూచి చెందుప్వఁగలుసావి యఱులెత్తినాకంగ నాసప డిన." కాశీ. 3, ఆ.—2. సమీపము.

అఱుఁదెవులు. దే. వి. (అఱు+తెవులు.) క్షయరోగము. "అఱుఁదెవుల్లొన్నాఁతఁడు." భార. అను. 3, ఆ.

అఱుకువ. దే. వి. అఱుకము. "అఱుకువయెఱుకతో." (ఇక్కడ అఱుకువ అనఁగా అపక్వమనియర్థము.) ఉ. హరి. ౪, ఆ.

అఱుక్రమ్ము. దే. అ. క్రి. కవియు. "ద్వి. పఱచు నెత్తురుటేర్లు బహుమాంసములకు, నఱుక్రమ్ము భూతమ్ములెరణంబొప్పె." రా. సుం, కాం.

అఱుగు. దే. అ. క్రి. 1. జీర్ణించు; 2. క్షయించు.

అఱుగుఁదెవులు. దే. వి. (అఱుగు+తెవులు.) అఱుఁదెవులు.

అఱుగుల్లు. దే. విశ. బ. శిథిలము. "సీ. కుడికరంబున నఱుగుడువేణుదండంబు." జై. ౭, ఆ. (వృత్తియందు ఏకవచనాంతమైనది. చూ. అఱువుల్లు.)

అఱుగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (అఱుగు+పడు.) 1. క్షయించు; 2. నశించు; 3. హీనమగు. "క. అఱుగువడిచనియెనీపనులు." హరి. పూ. ౫, ఆ. (చూ. అఱజాతి.)

అఱుత. దే. ద్ర. సమీపమునందు. "గీ. మహితకు చిఱివనావాసమంగళగుణ, మరసియఱుతఁదెల్పి నఁగుందియావెలంది." (హరిశ్చంద్రునికథయందు కంఠమందనియు, నలునికథయందు సమీపమందనియు అర్థము.) హన. ౫, ఆ. (చూ. అరత.)

అఱుపు. దే. స. క్రి. దక్కించు.

అఱుము. దే. స. క్రి. 1. ఆక్రమించు; 2. ప్రతీక్షించు. "క. ఎఱుఁగుదునేనుసుయోధను, కొఱగామియు నతనితోడఁగూడినన్నృపులం, దఱుఁబగమనమునసడికొని, యఱుముటయునుసంధి పొసఁగదనియుమహాత్మా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—వి. అలము, ఆక్రమణము. "క. ఆతం డఱుమెడలకమఱియునేసె నధికరయమునన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అఱువండ్రు. ద్వ. స. అఱువదిమంది. (అఱువదికి మహన్మహత్యర్థకరూపము.)

అఱువది. ద్వ. స. (ఆఱు+పది.) ఆఱుపదులు.

అఱువు. దే. అ. క్రి. అఱుగుయొక్క రూపాంతరము.

అఱువుఁదెవులు. దే. వి. (అఱువు+తెవులు.) అఱుగుఁదెవులు. "ఉ. ఏను హితంబుచెప్ప నటు లేచి దురాచరణంబులిమ్మెయిన్, మానవురోగిచంద యిన మం దఱువుందెవులంటఁదాఁకినం, గాని యెఱుంగఁడప్పుప్రతికారముగల్గునెయట్లుపోలె నీ, దైననికృష్టవృత్తిఫల మంది తలంచెదుగాకపిమ్మటన్." నిర్వ. ౪, ఆ.

అఱువుల్లు. దే. విశ. బ. శిథిలము. "క. ఆమెయిన వివిధవర్మ, స్తోమంబఱువుల్లుసేసి." భార. విరా. ౫, ఆ. (అఱువుల్లు ఇత్యాదిబహువచనాంతములు వృత్తియందు ఏకవచనాంతములగును. "అఱువుడుఁగావి." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "అఱువుడుఁగుప్పసంపుఁబొరలై." లక్ష్మీ. ౧, ఆ. ఇత్యాది.)

అఱ్ఱు. దే. వి. 1. గది; 2. పెట్టెలోనగువాని లోపలి అఱ; 3. ప్రయాసమునఁ బిండఁదగినయావు, కరట.

అఱ్ఱుము. దే. వి. ముండ్లమోపులోనగునది.

అఱ్ఱాఁక. దే. వి. (అఁక+అఁక.) 1. మిక్కిలినిర్బంధము; "క. అఁకలిగాదోభక్తిం, దేఁకువగలవాఁడఁగానొ తినవేలకృపన్, సాఁకఁగదేనన్నిపుడ, ట్టాఁకలఁబెట్టకపలాశనాసక్తుఁడవై." కాశీ. 3, ఆ.—2. మఱుఁగు. "శా. ఈకోఁజెప్పఁగనెంత యేనిదడవౌనోవిప్రశార్దూలనీ, వాఁకొన్నాఁడవు భోజనోత్తరమునం దాస్థానమైయుండన,

ట్టాఁకం బెట్టక చెప్పెదర్ సకలవృత్తాంతంబునుండే టగా, వీఁకణ్ వేళయతిక్రమించెఁ గుడువన్ విచ్చేయుమా గ్రక్కునన్." కాశీ. ౭. ఆ.

అట్టాఁకలి. దే. వి. (ఆఁకలి+ఆఁకలి.) మిక్కిలి ఆఁకలి. "క. సొలయక యన్నంబిడుమీ, జలజభవాన్వయులకనుట చాలదె యట్టాఁ, కలి సేయకుమ నియేలా, పలికితిర నియడుగ సతికిఁ బతియిట్లని యెన్." "శా. ఆహారాధికమైనమందునిలలో నయ్యగ్నిదేవుండు స్వ, ల్పాహారంబునమందుని వ్రుఁడు." భో. ౬, ఆ.

అట్టాడు. దే. అ. క్రి. (అట్ట+ఆడు.) చేరువ చుట్టి చుట్టితిరుగు. "సీ. చిగురుజొంపములంచుఁదగిలి యట్టాడుచుఁ గెరలుకోయిలలసుస్వరములకును." మార్క. ౫, ఆ.—"వ. అనుచుఁ దలంగిపోక యిట్టునట్టుంజుట్టుమెట్టెడు చిట్టివడుగుల నానట్టువ నగవునుంగోపంబుఁ గదురనదలించుచుందనమే శిగాండ్ర నాలోకించి యిబ్బాలకులు మనవాల కపుసొమ్ములందు నేమేనియు నపహరించుటకు నట్టాడుచున్నవారు. మీరలీ ముచ్చులనెచ్చరికం గనుపెట్టుకొనియుండుఁడనుటయు." ప్రభా. ౧, ఆ.

అట్టియము. దే. వి. అటకము. "సీ. అటకమట్టియమన నజీర్తియగు." ఆం. భా. ద్వి. మ.

అట్టు. దే. వి. 1. అటు, కంతము; 2. సమీపము.

అట్టెము. దే. వి. అట్టియముయొక్క రూపాంతరము.

అల. యు. దే. వి. తరంగము. విశ. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. "అలపర్జన్యుఁడు." వై. అవ్య. సంబోధనమును దెలుపును. "ఉ. ఆక్కలకన్యకాత్వమిటులాఁ జిడివోవ నకారణంబనీ. కెక్కడిచూలు వచ్చె." నిర్వ. ౨, ఆ. (రూ. అలా. "క. సెలవుల లాలలుతోరఁగంగ నన్నలా యనియొఱలుట్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.)

అలంకరించు. సం. స. క్రి. కైసేయు, సింగారించు.

అలంకరిష్ణువు. సం. విశ. ఉ. 1. కైసేయువాఁడు; 2. కైసేయుస్వభావముకలవాఁడు.

అలంకర్త. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కైసేయువాఁడు.

అలంకర్మీణుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పనియందు నేర్పరియైనవాఁడు, కర్మక్షముఁడు.

అలంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కైసేఁత; 2. భూషణము; 3. ఉపమాది. (ఉపమాదులు.–ఉపమ, అనన్వయము, ఉపమేయోపమ, స్మృతి, రూపకము, పరిణామము, సందేహము, భ్రాంతి, అపహ్నవము, ఉల్లేఖము, ఉత్ప్రేక్ష, అతిశయోక్తి సహోక్తి, వినోక్తి, సమాసోక్తి, వక్రోక్తి, భావోక్తి, వ్యాజోక్తి, మీలనము, సామాన్యము, తద్గుణము, అతద్గుణము, నిరోధము, విశేషము, అధికము, విభావన, విశేషోక్తి, అసంగతి, విచిత్రము, అన్యోన్యము, విషమము, సమము, తుల్యయోగిత, దీపకము, ప్రతివస్తూపమ, దృష్టాంతము, నిదర్శనము, వ్యతిరేకము, శ్లేషము, పరికరము, ఆక్షేపము, వ్యాజస్తుతి, అప్రస్తుతప్రశంస, పర్యాయోక్తము, ప్రతీపము, అనుమానము, కావ్యలింగము, అర్థాంతరన్యాసము, యథాసంఖ్యము, అర్థాపత్తి, పరిసంఖ్య, ఉత్తరము, వికల్పము, సముచ్చయము, సమాధి, భావికము, ప్రత్యనీకము, వ్యాఘాతము, పర్యాయము, సూక్ష్మము, ఉదాత్తము, పరివృత్తి, కారణమాల, ఏకావళి, మాలాదీపకము, సారము.)

అలంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అలంకారము, కైసేఁత.

అలంకృతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అలంకరింపఁబడినవాఁడు.

అలంక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలంకృతి, కైసేఁత.

అలంగము. దే. వి. కోట ప్రాకారపుగోడకు ఆధారముగా మట్టిచేతఁగాని తాళ్లచేతఁగాని యేర్పఱుపఁబడినకొఱడు, వప్రము. "సీ. అలంగంబన నలవరినావప్రమగును." ఆం. భా. ద్వి. పు.

అలంఘ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) లంఘ్యము కానిది. (లంఘ్యము=దాఁటఁదగినది.)

అలంజరము. సం. వి. అ. పుం. మణికము, కాఁగు, ముంత (అనికొందఱు.)

అలంజుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) నిరర్థకజన్మము గలవాఁడు.

అలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వెనుదీయు; "చ. పలికిననే ననీతలఁపుపద్ధతి గాకిపుడేమి మీఱెవ, ర్తిలితిఁకనో డింబడక్ నిను వధింపఁగవచ్చెదనోయటంచునా, కలఁగుచు రాకమానుమని యానలువెట్టఁగ." కళా. ౬, ఆ.—2. శోకించు; "ఉ. బాలురచావు కర్ణములఁ బట్టఁగలంగియలంగియోరువం జాలక బాష్పతోయకణజాలము చెక్కులఁదాల నేడ్చి." భాగ. ౧. స్క. ...—3. శ్రమపడు; "మ. మలఁ

గుక్ మెల్లనిగాలికిం బటునట్న త్తద్విరేఫాలికిక్, దలఁగుక్ గోయిలప్రోతకైయలఁగు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—4. సంకోచించు. "ద్వి. జల కేళిసలుపునిర్జరసతుల్ శుకుని, కలఁగకూరక యుండి యటుతరువాత." భాగ. ౧, స్కం.

అలఁచే. దే. ప్రే. అలఁగఁజేయు. శ్రమపఱచు. "లలిఁగడుఁడాసియేమిటికలఁచెదవిప్పెయినన్ను నీవు." మార్క. ౫, ఆ.

అలఁత. దే. వి. 1. బాధ; "క. వడినదిపీఁపున వెడలినఁ, బడియేఁబుడమినర్జునుండు పదపడిత్రెళ్లెఁ, గొడుకునుమున్నఁతఁడేసిన, బెడిదపుఁటేటులయలంతఁబృథ్వీనాథా." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.—2. శోకము; "సీ. అమ్మునియాశిష్యురమ్మని చేరంగఁబిలిచినీ వేటికి నలఁతఁబొందెద, దనినసతఁడుశిష్యులందఱుపైఁగల, కరుణమీకుఁబెద్దగాలమేని, మునివరేణ్యానావలన లేదుదానికి, నుమ్మలింపకెట్టులుండవచ్చు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—3. శ్రమము. "వేఁకటియలంత" అని. 3, ఆ.

అలఁతి. దే. వి. తేలిక, అపాతము. "సీ. మున్నవమానపాటు, దుఃఖపాటుగలిగితోడరంగవచ్చిన, వారుగాన నలఁతిఁబోరు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—విశ. 1. అల్పము; 2. సూక్ష్మము. "ఎ. గీ. అలఁతియెలుఁగుననిట్లనువాలతాంగి." భార. అను. ౧, ఆ.

అలఁదు. దే. స. క్రి. పూయు.

అలఁదురు. దే. అ. క్రి. ఉమ్మలించు, దుఃఖించు. "క. కొలఁదికిమీఱినవెవ్వగ, నలఁదురి." నిర్వ. ౫, ఆ.—"చ. దీ నినినొక్కమ్రానఁగట్టిచననిశ్చయముందగఁజేసెదైవమే, మనఁగలదట్లకాకయని యాత్మనలందురిమందచేష్టుఁడై." భార. విరా. ౧, ఆ.

అలక. ఉభ. దే. విశ. సూక్ష్మము, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుబేరునిపట్టణము. అ. పుం. ము. నెఱికురులు.

అలకన. దే. వి. సూక్ష్మత. విశ. సూక్ష్మము. "అలకని తెల్వి." హరి. ఉ. ౭, ఆ. "అలకనిజేబు." స్వా. ౨, ఆ. (విశేషణమైనప్పుడు సమాసమునందు కడపటి అకారమునకు ఇకారమువచ్చెడి.)

అలకి. వై. వి. కుండ*. "నాలుగే నలకులదొంతి డించి." హరి. పూ. ౫, ఆ.

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; "తెలుపనలకువదీనక్." భల్లా. ౪, ఆ.— 2. వైముఖ్యము. "అలకువలేనినిష్ఠలను." మై. ౧, ఆ.

అలక్తము. సం. వి. అ. పుం. యావము, లత్తుక.

అలక్ష్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) లక్ష్యముకానిది.

అలక్ష్యముచేయు. మి. స. క్రి. అనాదరించు.

అలగర్దము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపాము, (రూ. అలగర్ధము, అరగర్దము.)

అలఘువు. సం. విశ. (ఉ. ఈ. ఉ.) లఘువుకానిది. (లఘువు=చులకన.)

అలజము. సం. వి అ. పుం. కుక్కుభము, గంపపులుఁగు.

అలజడి. దే. వి. 1. ఆపద; "క. అలజడివచ్చుటకు మూలమదియెయ్యదిగో." సం. "నాపదామస్తిమర్యాదా." భార. అర ౭, ఆ.—2. క్లేశము. "చ. అలజడిలేదుచిత్తమునకంగములందుఁబ్రయత్నమేమియుక్, వలవదు." లక్ష్మి. ౪, ఆ.

అలజడిదరి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)

అలపద్మము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదువ్రేళ్లనుగొనలుకూడకుండునట్లు విల్లువలె వంచి చిటికెనవ్రేలివెంబడి వ్రేళ్లన్నియొడముగలుగఁద్రిప్పఁబడినది.)

అలపు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

అలబలము. దే. వి. కలకలము. "క. అలబలములసంఖ్యములై, యలబలములుసేయుచుండ." విజ. 3, ఆ.

అలభ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) లభ్యముకానిది. (లభ్యము=పొందఁదగినది.)

అలమట. దే. వి. చింత. "గీ. ధర్మసుతుమాటచొప్పెవ్విధంబొయెఱుఁగ, కునికిఁజేసిచింతిల్లితినోపుదీవు, తెలియఁజెప్పినాయలమటమలుగఁజేయ." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

అలమటపడు. ద్వ. అ. క్రి. చింతపడు.

అలమటించు. దే. అ. క్రి. చింతించు. "ద్వి. హేయ్యమునకు, నందు నెవ్వరిగానకలమటించును." విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.

అలమరు. దే. అ. క్రి. చింతించు. "ద్వి. ఈవిధినలమరియేగుచుండఁగను." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

అలమారుచే. దే. స. క్రి. బండియెద్దులుమార్చికట్టు.

అలము. ఉభ. దే. అ. క్రి. కవియు. "చ. సులభమెదుర్లభంబాయనిచూడనెఱుంగవు కన్నదానిపై, నలముదుకామమా." భార. శాం. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. ఆక్రమించు; "గీ. రక్కసులునుగుంతఖడ్గ, కార్ముకప్రముఖాయుధకలిత భుజులు,

కవచ ధారులనయి కోటఁగలయనలము." రా. యు, కాం.—2. కౌఁగిలించు; "ఎ, గీ. అతివయత్యంతవివశయైయలమఁగ్రోవి, తేటతేనియ తెలినీటఁదెలివిదెచ్చు." హన. 3, ఆ.—3. పరిగ్రహించు. "గీ. ఆతఁడుమనుమనినందంద ప్రీతియడర, నలమియాలింగనముచేసి." మార్క. ౧, ఆ.—వి. 1. అలుము, ఆక్రమణము; "చ. అలమునఁదున్నివెవ్వఁడు." భార. అర. ౫, ఆ.—2. శాకవిశేషము. "క. అలములుఁదుంపలునమలుచు." అచ్చ. సుం, కాం.—సం. అ. న. 1. తేలుకొండి; 2. తేలుకొండిముల్లు.

అలముకొను. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "అలముకొనిన మూర్ఛలుపర్యాయమునఁదేటి." జై. ౭, ఆ.—2. పైకొను; "నిచ్చనిచ్చలులాలించి నేనలముకొనుటే గాని, గ్రుచ్చి వాఁడుకౌఁగిలించుకొనుటెన్నఁడులేదుగా." క్షేత్రయ.—3. వ్యాపించు. "గీ. రూపాదుల, నలముకొనవుచక్షురాదికములు." భార. శాం. ౪, ఆ.

అలయిక. దే. వి. అలపు, అలసట, శ్రమము.

అలయు. దే. అ. క్రి. 1. శ్రమపడు; 2. విసుగు; "క. అలయుచెడ డయ్యునెడనాఁ, కలియుఁ దృషయునైన యెడలఁగడుకొనిధరణీ, తలనాథ పురుషునకుని, మ్ములభార్యయపాచఁజిత్తము నదుఃఖంబుల్." భార. అర. ౨, ఆ.—3. ఆలస్యము చేయు. "క. కసఁగొనినాతలఁచినపని, యనువు పఱచిమఱచిరియైనయలయక వేగం, బునపత్తు." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

అలరారు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు; 2. ప్రకాశించు.

అలరు. దే. అ. క్రి. 1. వికసించు; 2. సంతోషించు. వి. 1. పుష్పము; 2. సంతోషము. "మిగులనలరొంది" అచ్చ. సుం, కాం.

అలరుఁబోఁడి. దే. వి. (అలరు+పోఁడి.) 1. పుష్పమువలె మనోజ్ఞురాలైన యింతి; 2. ఇంతి. (ఇట్టి తావులయందుపోఁడిశబ్దము పరమగునపుడు ఎల్ల చోట నుగాగమంబగునని యెఱుంగునది.)

అలరుచే. దే. ప్రే. అలరఁజేయు. "క. ఇలావంతుండని, యాచతురుఁడు నామకరణమలరిచి యంతక్." (అలరిచి అనఁగా ఇక్కడచేసియనియర్థము.) విజ. ౧, ఆ.

అలరువిలుకాఁడు. దే. వి. పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

అలరువిలుతుఁడు. దే. వి. అలరువిలుకాఁడు. "ఎ, గీ. అలరువిలుతుపూవుటమ్ముఁబోలె." భార. విరా. ౧, ఆ. (రూ. అలరువిల్తుఁడు.)

అలర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లజిల్లేడు; 2. ముండ్లయుచ్చింత; 3. మందుచేవెఱ్ఱెత్తిన కుక్క.

అలవ. దే. వి. గుంజలునాటికమ్ములులోనగువాని నడ్డముగాఁజొప్పించిన వెలుగు. "సీ. గంధపుఁగూచముల్ పొందించికురువేళ్లనలవగాఁగట్టినయట్టి మహిమ." రా, వి. 3, ఆ. "సీ. నీటిలోఁదఱిసినపాఠీనములగతి వెలుగులుసొచ్చియావలికిఁబోవు, గోడలలవలు వెసదాఁటుఁగ్రిడవోలె." హరి. పూ. ౬, ఆ.

అలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలవు+పడు.) 1. అభ్యాసపడు, వాడుకపడు; (చూ. మర్యాద.) 2. తగు; "క. తలఁపఁగఁబుష్పలకతనం, దలకెక్కక్ నారయఁనవిధంబునహరివా, రలమగుట నిట్టి ప్రేక్షకి, నఁలవడితిమి ధన్యతముల మైతిమి ధరణిక్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.—3. సిద్ధించు; "వ. అందుమీరెవ్వరెవ్వ రెక్కడెక్కడనెయ్యే రూపంబులం జరియింపం గోరినవారయ్యేరూపంబులలవడియెడు." భార. అర. ౭, ఆ.—4. స్వాధీనపడు. "క. పురికొనుచుఁదెరలుచునో, హరిసాహరినొక్కచోటనలవడునొకచో, విరియునొకచోటఁదిరుగుక్, దిరుగక యొకచోట రెండు దెఱఁగులు నొప్పుక్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అలవరి. దే. వి. అలంగము, వప్రము. "సీ. అలంగంబన నలవరినావప్రమగును." ఆం, భా. ద్వి. పు. (ప్రయోగములయందు అలుపరియని కనఁబడుచున్నది.)

అలవరించు. ద్వ. ప్రే. 1. అభ్యసించు; "గీ. శాస్త్రములనెల్లఁదగినభంగి నలవరించి." భార. ఆను. ౪, ఆ.—2. అలంకరించు; "స్త్రీవలెనెయలవరించి." క్షేత్రయ. 3. వహించు; "సీ. జపహోమదాన సంస్కారపూర్వకముగా నధ్వరవ్రతదీక్షయలవరించి." జై. 3, ఆ.—4. సవరించు; "సీ. ఒక్కింతసడలినయుత్తంసదామకంబభినవంబుగమాలినలవరించి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—5. సిద్ధపఱచు; "గీ. అలవరించిచతుర్విధాహారములను, దుష్టిచేసి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—6. స్వాధీనపఱచు. "వ. అదివీరలు దిగ్విజయంబు

చేసియలవరించికొన్న పదంబగుటయు." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (అలవడుధాతువు.)

అలవఱుచు. ద్వ. ప్రే. అలవడఁజేయు. అభ్యాసపఱుచు. (రూపాంతరము అలవరించు.) (ఒకానొకచో అలవర్చు అని రూపము కనఁబడుచున్నది.)

అలవాటు. ద్వ. వి. 1. అభ్యాసము; 2. సిద్ధి. "ఎ. గీ. ఆత్మ నిష్ఠయలవాటుగాంక్షించి." శాం. ౬, ఆ.—విణ. సిద్ధము. "తేరలవాటుగఁదేరనెక్కి." ఉ, హరి. 3, ఆ. (రూ. అలవడుట.)

అలవి. దే. వి. కొలఁది. "క. వృత్రఘ్నబాహుబలంబలవికిమీఱెను." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—విణ. శక్యము. "క. బలహీనుఁడైనవానికి, నలవియె మోపెట్టి తివియనక్కార్ముకముల్." భార. ఆది. ౭, ఆ.

అలవు. దే. వి. 1. పరిశ్రమము; "గీ. మాఁటిఁడల్లనల్ల నమదగిజంబు, నిచ్చలోఁగూడ నోజకుఁదెచ్చునట్లు, యోగవిద్యాపరుండును నొయ్యనొయ్య, నలవుతోఁగూడఁబవనంబునాఁగవలయు." మార్క. 3, ఆ.—2. బలము; "క. బలభద్రునిభరియింపఁగ, నలవుచెడిప్రలంబదైత్యుఁ డయ్యెడ ధరణీ, తలమునకువచ్చె" వి, పు. ౭, ఆ.—3. శ్రమము. "క. తురగమునునీరుజలజా, కరమునఁద్రావించితావికచపుష్పఫలో, త్కరభరవినమ్రచూతాం, తరమరకతవేదినలవునంబవళింపన్." (అలవునన్ ఇక్కడ అలపునన్ అనియే యుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయందంతటపాఠము అలవునన్ అనియున్నది. ఈరూపమును సాధువే.) జై. ౫, ఆ.

అలవోక. ద్వ. వి. (అల్ల+పోక.) 1. స్వేచ్ఛ, యదృచ్ఛ; "సీ. అంతటనొకఁడుమదాళయుండను జగతీనాయకుండురూపానుభూతి, యనుభార్యయునుదానుదనమంత్రిధీరభావాఖ్యుఁడుతోడ రానట యదృచ్ఛ, నెక్కింతపాలయుటయును." (ఇది మఱియొకచో చెప్పఁబడినప్పుడు.) "వ. మదాళయుఁడనువాఁడు రూపానుభూతి యను భార్యయుందానుధీరభావుండనుమంత్రి తోడ నలవోకనటుపాలసినమాత్ర." కళా. ౫, ఆ.—2. లీల. "సీ. నీకతంబునఁగాదెకాళోల విషవహ్నినలవోకయునుబోలె నార్పఁగలిగె." కాశీ. ౬, ఆ.

అలస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అల్లుడుతీఁగ. అ. పుం. ము. 1. వృక్షవిశేషము; 2. పాదరోగవిశేషము. విణ. సోమరి.

అలసందియలు. వై. వి. బ. కాయధాన్యవిశేషము. "ఆనుగమ్మింగువలసందియలు." మార్క. 3, ఆ.

అలసందెలు. వై. వి. బ. అలసందియలయొక్క రూపాంతరము.

అలసట. దే. వి. అలపు, ఆయాసము.

అలసత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలసభావము, ఆలస్యము.

అలసాంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అలసందెలు.

అలాతము. సం. వి. అ. న. ఉల్మకము, కొఱవి.

అలాబువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. సొరకా.

అలాయిదా. హిం. విణ. ప్రత్యేకము.

అలికము. సం. వి. అ. న. లలాటము, నొసలు.

అలికిడి. దే. వి. చప్పుడు, ధ్వని.

అలిపిరి. వై. విణ. అల్పశరీరముగలవాఁడు*.

అలివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుమ్మెదవంటి వెండ్రుకలుఁగలయింతి; 2. ఇంతి.

అలుఁగు. దే. వి. 1. ఖడ్గము; 2. చెఱువునిండినపుడు నీళ్లుపోవుట కేర్పఱిచినదారి, పరీవాహము; 3. బాణాదులయగ్రపుటుక్కుతునుక, ఫలము. (రూ. అల్గు.)

అలుక. దే. వి. 1. కోపము; 2. ద్రోహచింత. "అటుసేయద్విజాన్యుఁడల్కకొ." ఆము. ౪, ఆ.

అలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. స. క్రి. ఇల్లులో నగువానినలుకు. వి. భయము.

అలుకుఁజెట్టు. దే. వి. (అలుకు+చెట్టు.) అలికెడు ప్రాంతగుడ్డలోనగునది.

అలుకుడు. దే. వి. అలికిడి, రొద, ధ్వని.

అలుకువ. దే. వి. అలుక, కోపము. "అలుకువతగ్గె." చంద్ర.

అలుగు. దే. అ. క్రి. 1. కోపముచేయు; 2. ద్రోహముతలఁచు. "క. తనయునికంటెను నను న, మ్మనుజేంద్రుఁడుకరము నెమ్మిమన్నించుమనం, బునవట్టియగ్రజన్ముని, యనుపమరాజ్యమున కలుగ నగునేనాకున్." మార్క. ౫, ఆ. (రూ. అల్గు.)

అలుగులు. దే. వి. (చూ. అలుగులము.)

అలుగులపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలుఁగులము+పడు.) 1. నలఁగుడుపడు; "వ. ఒండొరుల యలుఁగు లలుగులపడవ్రేసియు." ఉ, హరి. 3, ఆ.—2. బాధపడు. "క. తలకంటగించుచుండఁగ, బలి

మినిసౌపధరసంబు పానముసేయఁగ, దలకొను కోగార్తునిక్రియ, నలమటతోఁ బెరయు తెగువ నలుఁగులపడుచుఁగ." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

అలుగులము. దే. వి. 1. నలుఁగుడు; 2. బాధ.

అలుఁచే. వై. విణ. మందుఁడు. "క. అలుచైననుబగతునిదెసఁ, దలఁపుగలుగవలయుననినదర్పోజ్జ్వలదోర్బలులగుకొంతేయులమన, మెలమికలిమి నచ్చియిట్టులేమఱ నగునే." సం. "నావజ్ఞేయో రిపుస్తాత ప్రాకృతోఽపి బుభూషతా, కింపునః పాండవాస్తాత సర్వాస్త్రకుశలారణే." భార. విరా. ౩, ఆ.

అలుపము. వై. విణ. అల్పము. "సీ. ఈ వెంద్రుకలు పట్టియీడ్చినయాచేయి తొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను, తనువింతలింతలుతునియలైచెదరి రూపఱియున్నఁగనియుఁడుకాఁటుఁగాక, యలుపాలఁబోనుపడునట్టిచిచ్చేయిది." (అలుపాలఁగ= అల్పకార్యములచేత.) భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.

అలువు. దే. అ. క్రి. అలుగు. "వినుమునరేంద్రనివ్రుఁడలిగెఁగ." భార. శాం. ౧, ఆ.—వి. అలుఁగు, పరీవాహము.

అలేఖము. సం. వి. అ. న. వ్రాయనిపుస్తకము.

అల్కా. దే. వి. అలుకయొక్క రూపాంతరము.

అల్కా. హిం. విణ. తేలికైన, నీచమైన.

అల్గోజా. హిం. వి. పిల్లనఁగ్రోవి.

అల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సూక్ష్మము, అలంతి.

అల్పిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడునల్పము, అణీయము.

అల్పీయము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అల్పిష్ఠము.

అల్మారా. హిం. వి. సొరుగులుగల యెత్తయిన కఱ్ఱపెట్టె. (రూ. అల్మారు.)

అల్ల. యు. దే. విణ. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. "అల్లనాడు." వై. మందము. "అల్లనగుచు."

అల్లకము. దే. వి. అల్లుట, అల్లిక.

అల్లకల్లోలము. దే. విణ. తాఱుమాఱు, వ్యత్యస్తము.

అల్లటపెట్టు. దే. స. క్రి. (అల్లాటము+పెట్టు.) శ్రమపఱచు. "ద్వి. అల్లనమూఁడేఁడులయ్యెనన్నెంత, యల్లటపెట్టెదోయయ్యనేనెఱుఁగ." భల్లా. ౧, భా.

అల్లన. వై. వి. 1. తిన్నన; "అల్లనినగవు." (చూ. అలకన.) 2. మెల్లన*. "చ. అనిలజుఁడోయి రావణుఁడయల్లననేటికిబెట్టుచెప్పెదరఁగ." రామా. ౬, ఆ.

అల్లము. వై. వి. ఆర్ద్రకము*.

అల్లరి. దే. విణ. దోషముయొక్క ప్రకటనము. విణ. దోషమువలన ప్రకటనమైనది.

అల్లలనాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్లన+అల్లన+ఆడు.) చలించు. "లేనడుమల్లలనాడ." స్వా. ౨, ఆ.

అల్లలాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్ల+అల్ల+ఆడు.)చలించు, (రూ. అల్లల్లాడు.)

అల్లాటము. ద్వ. వి. అల్లాడుట. త్రిప్పట.

అల్లాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్ల+ఆడు.) 1. చలించు; "అవనీచక్రము పాదఘాతముననల్లాడంగ." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. తిరుగు.

అల్లారుచే. ద్వ. ప్రే. అల్లాడఁజేయు.

అల్లారుపు. ద్వ. వి. అల్లార్చుట, విక్షేపణము. "వాలంబునల్లార్పుల్ గాడ్పులరేఁచ." రామా. ౬, ఆ.

అల్లారుబెల్లము. ద్వ. విణ. (అల్ల+ఆరు+బెల్లము.) మిక్కిలిప్రియము. "గీ. ఎల్లబంధువులకు నల్లారుబెల్లమై." కళా. ౬, ఆ.

అల్లారుముద్దు. ద్వ. విణ. (అల్ల+ఆరు+ముద్దు.) మిక్కిలి మనోజ్ఞము. "మ. అనుఁగుం గ్రీడలనెల్లవారలకు నిట్లల్లారుముద్దైనకూఁతునకుఁగ." వసు. ౩, ఆ.

అల్లి. దే. వి. 1. కలువవంటి యొకానొక జలపుష్పము; 2. పచ్చిగానుండునపుడే మంట వేయుటకుపయుక్తమైన యొకానొకచెట్టు; 3. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చిడుగుడువ్వల పోటి చెండుకట్టినబోదియల్లియుప్పనఁబట్టె యప్పళాలు." కాళ. ౩, ఆ.

అల్లిక. దే. వి. అల్లుట. అనికి.

అల్లికబిల్లిక. దే. వి. అల్లిబిల్లియొక్క రూపాంతరము.

అల్లితెమ్మెర. దే. వి. చల్లగాలి.

అల్లిబిల్లి. దే. వి. 1. పెనఁకువ; 2. ఒద్దిక. "గీ. అరిగితనకూర్మిచెలువతో నల్లిబిల్లి, యగుచుచెప్పటి యట్లనెయ్యముననుండె." పర. ౩, ఆ.

అల్లిబిల్లిగొను. దే. అ. క్రి. పెనఁగొను. "మావుల్ క్రోవులు నల్లిబిల్లిగొనుకాంతారంబునందు." స్వా. ౨, ఆ.

అల్లియ. దే. వి. వింటినారి, మౌర్వి.

అల్లియము. దే. వి. (చూ. అల్లెము.)

అల్లు. దే. అ. క్రి. (తీఁగ) ప్రాఁకు. స. క్రి. అల్లిక వేయు.

అల్లుఁడు. దే. వి. (అల్లు+వాఁడు.) కూఁతుమగఁడు, జామాత.

అల్లుఁడుకొమాళ్లు. ద్వ. వి. బ. (అల్లుఁడు+కొమారుఁడు.) కొంచెము ఇంచుమించుగా దొరతో సమమైన వేషమును భోజనమునుగలిగి దొరకు అంగరక్షకుఁడుగా నుండువాఁడు.

అల్లుడు. దే. వి. అల్లిక.

అల్లుబచ్చలి. దే. వి. తీఁగబచ్చలి*.

అల్లువాఁడు. దే. వి. అల్లుఁడు. "క. అనఁదనయుం రామభద్రుని, మునిపరమేశ్వరునకిచ్చె మోహముతోన, జనునాథుఁడుజాబిల్లిన్, ఐనవిధివలి గట్టునల్లు వానికిఁబోలెన్." రామా. ౮, ఆ.

అల్లె. దే. వి. అల్లియయొక్క రూపాంతరము.

అల్లెదమ్ము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "ఎ, గీ. అల్లెదమ్ముప్పుఁజేఁపయుగొల్లదొందు." హంస. ౪, ఆ.

అల్లెము. దే. వి. పెండ్లియైనతోడనె యల్లునిఁబిలిచి యత్తవారింటఁబెట్టెడివిందు. (ఇది అల్లియము యొక్క రూపాంతరము.)

అల్లోనేరెడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు*; 2. జంబువు*; "సీ. హాలాహలంబనుసల్లోనేరెడుఁ బండుమినిమింతుఁడునుగాకమ్రింగినాఁడు." భీ. ౧, ఆ.—3. బ. సంగీతవిశేషము. (రూ. అల్లోనేరేడు. సంగీతవిశేషమునకు. "శా. నీకేవచ్చునువాలయుర్ ధవళమింతీయల్లోనేరేల్లుగా, రీకల్యాణములంచు." పాంచా. ౪, ఆ.)

అల్లోనేరేడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు*; "క. ఎల్లెడయుంజీఁకటిచే, నల్లనయయితోడిమపట్టు నాఁడూర్పునఁబా, టిల్లెడుచిఱుగెంపుననభ, మల్లోనేరేడుఁబంటియాకృతిఁజూపెన్." కవిక. ౪, ఆ.—2. జంబువు*; 3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "క. ఎల్లసుఖంబులఁజేకొనఁ, జెల్లుట యౌవనమునందచిక్కినమతిపా, టిల్లునెవెన్నెల దినముల, నల్లోనేరేల్లుగాక యావలఁగలవే." రా. సుం, కాం.

అల్వరించె. ద్వ. ప్రే. అలవరించుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. వ్రేళులుగఱవంగ వెర వల్వరించిరో నోరఁజేతులుగ్రుక్కినొల్లునాఁడ." నిర్వ. ౧, ఆ.

అవ. ఉభ. వై. వి. అవ్వయొక్కరూపాంతరము. సం. (ఉపసర్గము.) చెడ్డ అనునర్థమును తెలుపునది. (ఉదా. అవగుణము, అవమానము. మొ.)

అవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పట్టణవిశేషము; 2. అక్క.

అవంతీసోమము. సం. వి. అ. న. ధాన్యామ్లము, కలి.

అవకటము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విరుద్ధము.

అవకరము. సం. వి. అ. పుం. పారకతోఁ జిమ్మిచేర్చిన కసవుకుప్ప.

అవకర్షణము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.

అవకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడము; 2. తెఱపి.

అవకీర్ణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చల్లఁబడినది.

అవకీర్ణి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) నశించిన బ్రహ్మచర్యాదివ్రతముగలవాఁడు.

అవకుంఠనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుట.

అవకుంఠితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టఁబడినది.

అవకృష్టము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) నిష్కాసితము, వెడలింపఁబడినది.

అవకేశి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) గొడ్డుపోయినది. (చెట్టు.)

అవక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాడిగ; 2. వెల.

అవక్షిప్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తప్పుపెట్టి త్రోయఁబడినది.

అవక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. తప్పుపెట్టి త్రోయుట.

అవగండము. సం. వి. అ. పుం. బొటిమ.

అవగడము. వై. వి. అగడము, అకార్యము*.

అవగణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిరస్కారము, తెగడిక.

అవగణితుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు, పరిభూతుఁడు.

అవగతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలియఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

అవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బోధము, తెలివి.

అవగాధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతస్స్నానము.

అవగాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకళింత; 2. మునుక.

అవగాహించె. సం. అ. క్రి. మునుఁగు. స. క్రి. ఆకళించు.

అవగీతము. సం. వి. అ. న. దూఱు. విశ. 1. దూఱఁబడినది; 2. చెప్పఁబడినది.

అవగీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రణుతము, పొగడఁబడినది.

అవగుంఠనము. సం. వి. అ. న. ముసుఁగు.

అవగుంఠితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముసుఁగిడఁబడినది.

అవగుణము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గుణము.

అవగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. అడ్డపాటు; 2. అనాదరము.

అవగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. వఱపు; 2. అడ్డపాటు; 3. ఏనుఁగునొసలు.

అవఘళము. దే. వి. 1. వ్యాపనము; "ఎ. గీ. ఔర కరవాఁడిచూపులయవఘళంబు." పాండు. ౧, ఆ.—2. సామర్థ్యము. "క. ఆరీతినేర్పుగలిగిన, భూరమణునిఁజేరుమనుచుంబులుఁగులదొరతక్, జీరఁగ హేమావతివిని, యారాచెలియవఘళంబటంచుగణించెక్." హంస. 3, ఆ.-విశే. హెచ్చు. "ద్వి. వనజాక్షినిను నాఁడువనవహ్నిఁగూల, ననుమతించిననాకునవఘళంబెద్ది." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

అవఘళించు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "సీ. కలయంగనలందినకస్తూరిసెత్తావి యష్టదిక్కులయందునవఘళింప." కాశీ. ౧, ఆ.—2. సరియగు. "సీ. అవిముక్తదేశస్థుఁడయ్యెనేఁబతితుండునశ్వమేధాధ్వరాహర్తదొరయు, వారణాశీసంభవంబైనమశకంబు నైరావణముతోడనవఘళించు." కాశీ. ౨, ఆ.—స. క్రి. మీఱు. "సీ. తాపింఛవిటపికాంతార సంవృతయైనయంజనాచలశేఖనవఘళించి." స్వా. 3, ఆ.

అవఘళుఁడు. దే. విశే. వ్యాపకుఁడు. "సీ. వేఁడిపురందరు వేయిమాఱులుదాఁకనాజిలోఁదఱిమినయవఘళుండు." మై. 3, ఆ.

అవచూడము. సం. వి. అ. పుం. 1. టెక్కెపుగుడ్డయొక్క క్రిందికొనకుచ్చు; 2. సిగ.

అవచూర్ణనము. సం. వి. అ. న. పొడిచేయుట, అవధ్వంసము.

అవచూర్ణితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొడిచేయఁబడినది.

అవచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఛేదింపఁబడినది; 2. వేఱుపఱుపఁబడినది.

అవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. భాగము; 2. వేఱుపాటు.

అవచోటము. వై. క్రి. విశే. అకస్మాత్తు. "క. ఖురుఁడగుకంసునిపంపున, వరిగితృణావర్తుఁడవనికవచాటముగా, సురకరువలియైబిసబిస, సరుదరుదనమునరివిసరిహరిఁగొనిపోయెక్." భాగ. ౧౦. స్క౦. పూ. (ఇది యింకను విచారింపఁదగినది.)

అవజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవగణన, తెగడిక.

అవజ్ఞాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిభూతము. తిరస్కరింపఁబడినది.

అవటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొక్క; 2. పల్లము; 3. నూయి; 4. పక్షిపిల్ల. విశే. మోసమునబ్రదుకునది.

అవటీట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెప్పటముక్కు. అ. న. ము. ముక్కుచప్పట. విశే. చప్పటముక్కుగలది.

అవటువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెడతల. పెడతలయందలి ముచ్చలిగుంట. (అనికొందఱు.) పుం. 1. నూయి; 2. పల్లము.

అవడు. దే. వి. అగడుయొక్క రూపాంతరము. "నీపనింబాయక యొమ్మునందవడుఁబాముల మోవను." (ఇది వ్రాఁతప్రతులయందలిపాఠము.) భార. ఆది. ౨, ఆ. (చూ. పని. అయిదవ యర్థము.)

అవతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁగమ్మ; 2. సిగబంతి.

అవతంసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అవతంసముగాఁజేయఁబడినది.

అవతమసము. సం. వి. అ. న. తగ్గినచీఁకటి. మసమసకన.

అవతరణము. సం. వి. అ. న. 1. దిగుట; 2. దాఁటుట.

అవతరించు. సం. అ. క్రి. 1. దిగు; 2. పుట్టు.

అవతరిల్లు. సం. అ. క్రి. పుట్టు.

అవతల. ద్వ. వి. (అవల+తల.) 1. అవలిప్రదేశము; 2. పిమ్మట.

అవతారము. సం. వి. అ. పుం. 1. దిగుట; 2. రేవు; 3. కోనేఱులోనగునది.

అవతారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రంథముఖమున వ్రాయఁబడు తదుత్పత్తిక్రమము.

అవతీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దిగినది; 2. దాఁటఁబడినది.

అవదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరుఁగాయ; 2. కల్లుత్రాగునపుడు నంజుకొనెడువస్తువు.

అవదగాకి. దే. విణ. పలుగాకి. "ఎ. గి. కూర్చి చెట్టఁ బట్టుకొని తెచ్చెలోపలి, కవదగాకినారియత్తలా రి." పంచ. నా. ౧. ఆ.
అవదాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లన; 2. పచ్చన. విణ. 1. తెల్లనిది; 2. పచ్చనిది; 3. స్వచ్ఛము; 4. శ్రేష్ఠము; 5. ఖండింపఁబడినది.
అవదానము. సం. వి. అ. న. 1. కవచినపని; 2. నఱకుట.
అవదాయము. మి. గ్రా. వి. తక్కువదాయము.
అవదారణము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట. పుం. గుద్దలి.
అవదాహము. సం. వి. అ. న. నీటివట్టివేరు.
అవదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్పఁబడినది.
అవద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధమము.
అవధరించే. సం. అ. క్రి. ఎచ్చరికపడు. (వినవవధరింపుము. మొ.)—స. క్రి. ధరించు.
అవధానము. సం. వి. అ. న. ఎచ్చరిక.
అవధాని. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అవధానముకలవాఁడు.
అవధాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధానముచేయువాఁడు.
అవధారణము. సం. వి. అ. న. నిశ్చయము.
అవధారు. వై. గ్రా. ని. వినుము. (దీనిని వర్తతృతీయమధ్యముగాఁజెప్పవచ్చునుగాని ప్రయోగము లయందంతట నిట్లేయున్నది.)
అవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మేర; 2. ఎడము; 3. వేళ; 4. బొక్క.
అవధీరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కరించుట.
అవధీరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది.
అవధూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దిగంబరసన్న్యాసి. విణ. కదలింపఁబడినవాఁడు.
అవధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వధ్యముకానిది. (వధ్యము=చంపఁదగినది.)
అవధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాడిచేయుట; 2. విడుపు; 3. దూఱు.
అవధ్వస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పాడిచేయఁబడినది; 2. విడువఁబడినది; 3. దూఱఁబడినది.
అవనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆనతము, వంగినది.
అవనము. సం. వి. అ. న 1. కాపాడుట; 2. తనివిపఱచుట.
అవనాటు. సం. (చూ.) అవటీటు.
అవనాయము. ఉభ. వై. విణ. న్యాయములేనిది. సం. వి. అ. పుం. పడఁద్రోయుట.
అవని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భూమి, నేల.
అవపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపథ్యము.
అవపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగులోనగువాని పట్టునపుడు అవి పడుటకై త్రవ్వి మీఁదతేలికైన కఱ్ఱలనుకంపలను పలుచనగాకప్పి ఆపైనికొద్దిగా మట్టిపఱచి నేలమట్టుగాచేసినపల్లము, ఓదము.
అవబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుకొనియుండుట, ఉపవడము; 2. బోధించుట.
అవభృథము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞముకడపట న్యూనాతిరిక్తదోషపరిహారార్థము చేయుకర్మము.
అవభృటు. సం. (చూ.) అవటీటు.
అవమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవజ్ఞాతము, అవమానింపఁబడినది.
అవమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవమానము, బన్నము.
అవమము. సం. వి. అ. పుం. మూఁడుతిథులుఁగూడిన వారము. విణ. అధమము.
అవమర్దము. సం. వి. అ. పుం. పరులచేకలుగురాయిడి.
అవమర్యాద. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అమర్యాద.
అవమానన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవజ్ఞ, తెగడిక.
అవమానపడు. మి. అ. క్రి. భంగపడు.
అవమానపెట్టు. మి. స. క్రి. భంగపఱచు.
అవమానము. సం. వి. అ. న. అవమతి, భంగము.
అవమానించే. సం. స. క్రి. అవమానపెట్టు.
అవమానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవమతము.
అవయవము. సం. వి. అ. పుం. కరచరణాది.
అవయవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అవయవములు గలది.
అవరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనుజుఁడు, తమ్ముఁడు.
అవరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విశ్రాంతి, ఉడుకుప.
అవరము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగువెనుకటిపిక్కలో నగుకాలు. స. వెనుకటిది.
అవరవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రుఁడు.
అవరీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధిక్కరింపఁబడినది.
అవరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపరుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది.

అవరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము; 2. అంతఃపుర కాంత; 3. అడ్డగింత; 4. మఱుఁగు.

అవరోధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అవరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మర్రిలోనగు వానియూడ; 2. చెట్టుమొదలనుండికొనకెగఁ బ్రాఁకెడితీఁగ; 3. దిగుట; 4. ఇంద్రునిపట్టణము.

అవర్ణము. సం. వి. అ. పుం. అపవాదము, గూఱు.

అవల. దే. వి. అవ్వలయొక్క రూపాంతరము.

అవలంబము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, ఊఁత.

అవలంబించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు, ఊఁదు.

అవలంబితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.

అవలక్షణము. సం. వి. అ. న. దుర్లక్షణము.

అవలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. నడుము. విశే. తగులువడినది.

అవలిప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయఁబడినది; 2. గర్వమునొందినది.

అవలీఢము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నాకఁబడినది.

అవలీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చులుకన.

అవలుంఠనము. సం. వి. అ. న. పొరలిక.

అవలుంఠితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొర్లాడినది.

అవలేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁత; 2. గర్వము; 3. భూషణము.

అవలేహనము. సం. వి. అ. న. నాకుట.

అవలోకనము. సం. వి. అ. న. చూచుట, చూపు.

అవలోకించు. సం. స. క్రి. వీక్షించు, చూచు.

అవలోకితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది.

అవలోడనము. సం. వి. అ. న. పరామర్శము.

అవల్గుజము. సం. వి. అ. పుం. కారుగచ్చకాయ.

అవశకునము. సం. వి. అ. న. దుశ్శకునము.

అవశము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వశముకానిది.

అవశిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిగిలినది.

అవశేషము. సం. వి. అ. పుం. మిగులు, మిగత.

అవశేషించు. సం. అ. క్రి. మిగులు.

అవశ్యము. సం. క్రి. విశే. అ. న. నిశ్చయముగ, నెట్టన.

అవశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు; 2. గర్వము.

అవష్టంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవలంబము; 2. గర్వము; 3. ప్రయత్నము; 4. బంగారు; 5. మ్రానుపాటు.

అవష్టబ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్రమింపఁబడినది; 2. ఆశ్రయింపఁబడినది; 3. కట్టఁబడినది; 4. సమీపించినది.

అవసడి. మి. గ్రా. వి. అపవాదము.

అవసథము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

అవసన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కడముట్టినది; 2. నశించినది.

అవసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేళ; 2. కురియుట; 3. మంత్రవిశేషము.

అవసాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము; 2. కడ.

అవసానము. సం. వి. అ. న. 1. కడ; 2. ముగియిక.

అవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ముగియిక; 3. శేషము.

అవసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడ్లచేనూఱుపఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది; 3. ముగిసినది.

అవస్కందము. సం. వి. అ. పుం. నిద్రించుటలోనగుసమయములందు శత్రువులపైఁబడుట.

అవస్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడవయడుగంటు; 2. రథావయవము; 3. గుహ్యావయవము; 4. విష్ఠ.

అవస్త్యము. సం. వి. అ. న. అవసథము, ఇల్లు.

అవస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలకృతమైన స్థితివిశేషము. (త్ర్యవస్థలు.—జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి.—చతురవస్థలు.—బాల్యము, యౌవనము, కౌమారము, వార్ధకము.—దశావస్థలు.—దర్శనము, మనస్సంగము, సంకల్పము, జాగరము, కార్శ్యము, అరతి, అలజ్జ, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మరణోద్యమము. కొందఱు జ్వరము, సంతాపము ఈ రెంటినిఁజేర్చి ద్వాదశావస్థలందురు. మఱికొందఱు దశావస్థలను వేఱొకవిధముగా పఠింతురు.)

అవస్థానము. సం. వి. అ. న. ఉనికి.

అవహననము. సం. వి. అ. న. దంచుట.

అవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జూదము యుద్ధములోనగువానియందలియూఁటట; 2. గ్రాహము; 3. నిమంత్రణముచెప్పుటకు కొనిపోఁదగిన వస్తువు.

అవహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తస్కరుఁడు, దొంగ.

అవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధానము నొందినది.

అవహిత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. గౌరవకౌటిల్యాదులచేఁ జేయుహర్షాద్యాకారములమఱుఁగుపాటు. అ. పుం. ము. అభినయహస్తవిశేషము.

అవహేలనము. సం. వి. అ. న. అవమానన, తెగడిక.

అవాంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపలిది.

అవాక్పుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సదాపకీ.

అవాగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము, వంగినది.

అవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కు.

అవాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణదిక్కునందుఁ బుట్టినది; 2. వ్యత్యస్తమయినది.

అవాచ్యము. సం. వి. అ. న. దూఱుమాట. విణ. చెప్పఁదగనిది.

అవాజా. హిం. వి. శబ్దము, వదంతి.

అవానము. సం. వి. అ. పుం. నిశ్వాసము.

అవాపము. సం. వి. అ. పుం. ఆలవాలము, పాదు.

అవాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందఁబడినది.

అవాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

అవాయి. దే. వి. ఆకాశబాణము.

అవారణము. సం. వి. అ. న. అడ్డులేమి.

అవారము. సం. వి. అ. న. ఈవలిదరి.

అవారి. వై. విణ. అపరిమితము, (రూ. అవ్వారి.)

అవారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడనిది.

అవాసనుఁడు. సం. వి. స్. పుం. జినదేవత. విణ. దిసమొలవాఁడు.

అవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ముట్టుది. పుం. 1. ఎలుక; 2. కంబళి; 3. కొండ; 4. గోడ్డె; 5. సూర్యుఁడు.

అవికలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికలముకానిది. (వికలము=తాఱుమాఱయినది.)

అవిఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. కలివేకీ.

అవిచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్ఛిన్నము కానిది. (విచ్ఛిన్నము=విచ్ఛేదమునొందినది.)

అవిటి. దే. విణ. అంగహీనుఁడు, పోగండుఁడు.

అవిత. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కావఁబడినది. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాచువాఁడు.

అవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహమ్మతి, అజ్ఞానము.

అవిధి. సం. వి. ఇ. పుం. దుఃఖము, సంకటము.

అవినీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సముద్ధతుఁడు, అడఁకువలేనివాఁడు.

అవిభక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభక్తముకానిది. (విభక్తము=భాగింపఁబడినది.)

అవిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. కాశి. విణ. విడువఁబడనిది.

అవియు. దే. అ. క్రి. 1. చెడు; (కన్నువిసెనిత్యాదులు.) 2. పగులు. (గుండియలవిసెనిత్యాదులు.)

అవిరతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అవిరళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరళముకానిది. (విరళము=విడవిడనుండునది.)

అవిరి. దే. వి. 1. నీలికీ; 2. నేత్రరోగవిశేషము.

అవిలంబితము. సం. క్రి. విణ. అ. న. త్వరితము. విణ. వడిగలది.

అవివేకము. సం. వి. అ. పుం. తెలివిలేమి.

అవివేకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) తెలివిలేనివాఁడు.

అవిసియ. వై. వి. అగస్త్యముకీ.

అవిసె. వై. వి. అవిసియయొక్కరూపాంతరము.

అవిసోఢము. సం. వి. అ. న. గొఱ్ఱెపాలు.

అవీచి. సం. వి. ఇ. పుం. నరకవిశేషము. విణ. అలలులేనిది.

అవీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడును బిడ్డలునులేనిది. విణ. బలిమిలేనిది.

అవు. దే. అ. క్రి. అగు. ద్ర. అంగీకారమునుదెలుపునది.

అవుతుఖానా. హిం. వి. స్నానముచేయుతొట్టె.

అవేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హెచ్చరిక. కాముట. (అనికొందఱు.)

అవ్యండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండికీ.

అవ్యక్తము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ; 2. మహదాదితత్త్వము. విణ. తెల్లముకానిది.

అవ్యక్తరాగము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుకయెఱుపు, అరుణము.

అవ్యక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు.

అవ్యథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక్కాయ; 2. మెట్టతామర. అ. పుం. ము. పాము. విణ. దుఃఖము లేనిది.

అవ్యయము. సం. వి. అ. పుం, న. చాదిశబ్దవిశేషము. పుం. శుభము. విణ. వెచ్చములేనిది.

అవ్యయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

అవ్యవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యవహితముకానిది, (వ్యవహితము=వ్యవధానమైనది.) కదిసినది.

అవ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. కపటములేమి. విణ. కపటములేనిది.

అవ్వ. వై. వి. 1. తల్లి; 2. తల్లితల్లి*; 3. పూజ్యురాలు*.

అవ్వల. దే. వి. (అ+వలను.) 1. ఆప్రక్క; 2. పిమ్మట.

అవ్వల్. హిం. విణ. మొదటి, శ్రేష్ఠమైన.

అవ్వారి. వై. విణ. అవారియొక్కరూపాంతరము.

అశక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్తముకానిది. (శక్తము=ఓపినది.)

అశక్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్యముకానిది. (శక్యము=తరము.)

అశనము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము; 2. భోజనము.

అశనాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుభుక్ష, ఆఁకలి.

అశనాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆఁకలిగొన్నవాఁడు, బుభుక్షితుఁడు.

అశని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. పిడుగు; 2. మెఱపు; 3. వజ్రాయుధము.

అశబ్దవాది. సం. వి. న్. పుం. సాంఖ్యుఁడు.

అశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది.

అశిశ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బిడ్డలులేనిది, గొడ్రాలు.

అశీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఎనుబది.

అశుచి. సం. విణ. ఇ. పరిశుద్ధముకానిది.

అశుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశుచి.

అశుభము. సం. వి. అ. న. కీడు.

అశేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అఖిలము, అంతయు.

అశోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటురోహిణిచెట్టు. అ. న. ము. పాదరసము. పుం. కంకేళిచెట్టు. (దీనికిదోహదక్రియపాదతాడనము.) విణ. శోకములేనిది.

అశోకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశరథుని మంత్రులలో నొకఁడు. విణ. శోకములేనివాఁడు.

అశ్మంతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రొయ్యి; 2. చావు; 3. కీడు. విణ. మేరలేనిది.

అశ్మకుట్టకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఱాతిపనివాఁడు.

అశ్మగర్భము. సం. వి. అ. పుం. మరకతము, పచ్చ.

అశ్మజము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, సిలాజిత్తు.

అశ్మపుష్పము. సం. వి. అ. న. ఱాపువ్వుచెట్టు.

అశ్మము. సం. వి. న్. పుం. ఉపలము, ఱాయి.

అశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుకట్టురోగము.

అశ్మసారము. సం. వి. అ. పుం. లోహము, ఇనుము.

అశ్రద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రద్ధలేమి, అసడ్డ.

అశ్రపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిరృతి, మూలఱేఁడు.

అశ్రము. సం. వి. అ. న. అశ్రువు, కన్నీరు.

అశ్రాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కోటి, అంచు.

అశ్రువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రము, కన్నీరు.

అశ్లీలము. సం. వి. అ. న 1. అర్థదోషవిశేషము; 2. శబ్దదోషవిశేషము. విణ. అసభ్యము. (మాట.)

అశ్వకర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుముద్దిచెట్టు.

అశ్వఖుర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లదింటెనచెట్టు.

అశ్వగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నేరుచెట్టు.

అశ్వతరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంచరగాడిద; 2. ఒకానొకపాము.

అశ్వత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పున్నమ. అ. పుం. ము. రావిచెట్టు.

అశ్వము. సం. వి. అ. పుం. తురగము, గుఱ్ఱము. (అశ్వవిశేషములు.—ఇంద్రాయుధము, మల్లికాక్షము, శోణము, శ్రీవృక్షకి, హారితము, హాలహాలము, హేమము ఇత్యాదు లనేకములు. దీని ఉత్పత్తి సప్తవిధము. దీని బ్రొమ్మసుడి శ్రీవృక్షకము. మెడసుడి రోచమానము. నిలువుసుడి పురుషకము. దీని యగ్రభాగము వంకము. ఖురము పుటము. గతి విక్రాంతి. కవచము ప్రఖరము. మునికోల ప్రతోదము. పగ్గము రశ్మి. పార్లిక లుంఠనము.)

అశ్వయుక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. అశ్వినీనక్షత్రము.

అశ్వవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఱెల్లుచెట్టు.

అశ్వారోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నేరుచెట్టు.

అశ్వారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రౌతు.

అశ్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.

అశ్వీయము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపుసమూహము. విణ. గుఱ్ఱమునకు హితమైనది.

అశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వజాతిపురుషుఁడు.

అశ్వులు. సం. వి. న్. పుం. ద్వి. అశ్వినీసుతులు, అశ్వినీదేవతలు.

అషడక్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇద్దఱకంటె నన్యులెఱుఁగనిది. (మంత్రము. మొ.)

అష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రాద్ధవిశేషము. అ. న. ము. 1. అష్టము; 2. ఎనిమిది.

అష్టపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగమల్లె†.

అష్టమము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) ఎనిమిదవది.

అష్టమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనిమిదవతిథి.

అష్టమూర్తి. సం. వి. ఇ. పు. శివుఁడు, ముక్కంటి. (అష్టమూర్తులు=పంచభూతములు, సూర్యచంద్రులు, పురుషుఁడు.)

అష్టాదశము. సం. స. న్. పదునెనిమిదవది.

అష్టాపదము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నెత్తపలక; 2. బంగారు. పుం. 1. మీఁగండ్లమెకము; 2. వెండికొండ; 3. సాలెపురుగు.

అష్ఠీవత్తు. సం. వి. త్. పుం. జానువు, మోఁకాలు.

అసంగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడనిది; 2. పొసఁగనిది.

అసంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. కూడికలేమి.

అసందర్భము. సం. వి. అ. పుం. సందర్భములేమి.

అసంభవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలుగనిది.

అసంహతము. సం. వి. అ. పుం. బలములు వేఱు వేఱుగాఁదీర్చిన వ్యూహవిశేషము.

అసద్ధ. వై. వి. అశ్రద్ధ.

అసతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట, అంకుటాలు.

అసత్యము. సం. వి. అ. న. బొంకుమాట. విణ. బొంకు.

అసదు. వై. విణ. 1. అల్పము*; "అసదుఁగాను." పా. ౨, ఆ.—2. నికృష్టము*. "సీ. గాంగేయకుంభజకర్ణులమిగిలెడుఁగాదేనిసముఁడగుఁగాని యసదు, గాఁదలంపఁగ రాదు." భార. శల్య. ౧, ఆ.

అసదృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమముకానిది.

అసనపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిదము†.

అసనము. సం. వి. అ. న. చిమ్ముట. పుం. వేఁగిస†.

అసభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సభకుయోగ్యముకానిది.

అసమంజసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాగుకానిది.

అసమగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణముకానిది.

అసమనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

అసమర్థము. సం. వి. అ. పుం. కావ్యదోషములలో నొకటి. విణ. సమర్థముకానిది.

అసమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, బేవితూపులజోదు.

అసమాధానము. సం. వి. అ. న. అసమ్మతి.

అసమీక్ష్యకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) చక్కఁగా యోచింపక ఏపనినేని చేయువాఁడు.

అసము. యు. దే. వి. 1. చనవు; 2. దర్పము. "చ. అసమునమీఁదెఱుంగకమహాగ్రహవృత్తిఁగడంగి చెచ్చెరన్, బసులకుఁ గూయిగాఁ జనియెఁబోఁ పఁడు." భార. విరా. ౫, ఆ.—వై. యశము. "ఉ. చెన్నగుమానికంబులును జెల్వగుగుఱ్ఱము లేనుఁగుల్ పదా, ర్వన్నియమ్మైఁడికోర్కిఁగడవంగ నుబాఱులకిచ్చియెన్నియే,జన్నములెన్నఁజేయుచునసంబునమీఱెడు వారుసాటియే, కన్నియ యల్కలేకయొడికంబుగనుండెడుప్రోడకెయ్యెడన్." య. 3, ఆ.

అసరవేయు. దే. స. క్రి. ఆలస్యముచేయు.

అసరు. దే. వి. ఆకుపసరు. "సీ. ఒక్కనాఁడత్తపస్వి వ్రేల్మాటిదర్భ, గంటెఁగూరయసరుగాఱెనవర్తించె." సం. "క్షుతేఃకిలకరేరాజన్ స్తస్యశాకరసోస్రవత్." భార. శల్య. ౨, ఆ.

అసలారు. దే. అ. క్రి. అతిశయిల్లు. "ప్రియ మసలారఁగ." భార. అను. ౨, ఆ.

అసలు. దే. వి. 1. అడుసు; 2. మూలధనము.

అసలుఁబుట్టువు. దే. వి. (అసలు+పుట్టువు.) తామర, పంకజము.

అసలుకొను. దే. అ. క్రి. పంకిలమగు.

అసహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు. విణ. ఓర్వనివాఁడు.

అసహాయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తోడు లేనివాఁడు.
అసహిష్ణుఁడు. సం. విణ. ఉ. ఓర్వనివాఁడు.
అసహ్యపడు. మి. అ. క్రి. రోఁతపడు.
అసహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సహింపఁగూడనిది.
అసహ్యించు. సం. అ. క్రి. అసహ్యపడు.
అసాదు. దే. అవ్య. బళీ. "క. బుధుల్, సాదన శాత్రవులెల్లన, సాదనజేగజెట్లదౌడరి సాదననే యుఁ౯." రామా 3, ఆ.
అసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధారణముకానిది.
అసాధువు. సం. విణ. ఉ. సాధువుకానిది.
అసాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యము కానిది.
అసి. ఉభ. దే. ఉప. అల్పార్థకము. (అసికోఁత, అసిగాయము. మొ. మతియునిదియొకానొకచో ఇత్యర్థకముగాఁ గానఁబడియెడి.) చూ. అపాసనము. సం. వి. ఇ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.
అసిఁబోవు. దే. అ. క్రి. (అసి+పోవు.) తప్పిపోవు. "సీ. అసిఁబోవుటెల్లునాయసిఁబోవుమెకముఁలఁ జించునాచేయమ్ముచిలుకుటమ్ము." రామా. ౨, ఆ.
అసిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శరీరాయాసముచే జీవనముచేయుచు అంతఃపురమునందు మెలఁగెడిప్రాయపు ఆఁడుది; 2. ఒకానొకయేఱు.
అసితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపు. విణ. నల్లనిది.
అసితాంగము. సం. వి. అ. పుం. కత్తి. విణ. నల్లని దేహముగలది.
అసితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము. విణ. నల్లనివాఁడు.
అసిధావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సానపెట్టువాఁడు.
అసిధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, చురకత్తి.
అసిపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తియొఱ; 2. చెఱకు; 3. నరకవిశేషము.
అసిపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసిధేనుక.
అసిమి. దే. వి. ఎద్దుమీఁదవేసెడు గోనెవలె కుట్టిన సంచి.
అసిమిగొల్లెన. దే. వి. ఇరుప్రక్కలవంపుగాశాలవలె నేర్పఱచినచిన్నగుడారము. "గీ. మనుపుగానే గియసిమిగొల్లెనలుపన్ని." కళా. ౮, ఆ.
అసియాడు. దే. అ. క్రి. (అసి+ఆడు.) చలించు.
అసిలేరు. వై. వి. ఆశ్లేషనక్షత్రము.
అసివాలు. దే. వి. (అసి+పాలు.) ఈరువాలు, విహారము. "సీ. ఎవ్వఁడు నలువతేరెక్కియష్టాదశ ద్వీపాళినసివాలుదిరిగెలీల." కాశీ. ౪, ఆ.
అసుత్కృణము. సం. వి. అ. న. అవహేలనము, (రూ. అసుర్క్షణము.)
అసుధారణము. సం. వి. అ. న. జీవము, బ్రదుకు.
అసుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. వేశ్య. అ. పుం. 1. అసురుఁడు; 2. అసురకృత్యముచే కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.) ము. 1. ఏనుఁగు; 2. మాలకాకి.
అసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లావాలు; 2. అసురుని భార్య.
అసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దైత్యుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.
అసురుసురు. దే. వి. శ్రమమునందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. ముసురుకొనుజరభరంబున, ననురుసురైయున్నమమ్మునడకించితివి." స్వా. ౪, ఆ.
అసువులు. సం. వి. ఉ. పుం. బ. ప్రాణములు, ఉసులు.
అసూక్షణము. సం. వి. అ. న. అసుత్కృణము, (రూ. అసూర్క్షణము.)
అసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుణములయందు దోషమునారోపించుట, ఇడుగడ.
అసూర్యంపశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొరసాని. విణ. ఎండకన్నెఱుఁగనిది.
అసృక్కు. సం. వి. జ్. న. రక్తము, నెత్తురు.
అసృగ్ధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్వక్కు, తోలు.
అసృగ్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——పై.——
అస్తమయము. సం. వి. అ. పుం. అస్తమించుట.
అస్తమించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. కనఁబడకపోవు.
అస్తమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అస్తమించినది.
అస్తము. సం. వి. అ. పుం. (సూర్యుఁడు) అస్తమించు కొండ. విణ. 1. త్రోయఁబడినది; 2. ముగిసినది. గ్రా. వి. నెలలోనొకభాగము.
అస్తరు. హిం. వి. ఒక గుడ్డకాశ్రయముగా లోప్రక్కఁ జేర్చుకుట్టెడు మఱియొకగుడ్డ*.
అస్తుంకారము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

అస్తోకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్తోకముకానిది. (స్తోకము=అల్పము.)

అస్త్రజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యోధుఁడు, జోదు.

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము; 2. కత్తి; 3. విల్లు.

అస్త్రి. సం. విణ. న్. ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు.

అస్థి. సం. వి. అ. న. కీకసము, ఎముక.

అస్థిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థిరముకానిది.

అస్రప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జేలగ; 2. పిశాచి.

అస్రపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

అస్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు. పుం. 1. మూల; 2. వెండ్రుక.

అస్రువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రువు, కన్నీరు.

అస్వప్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

అస్వరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవికింపుగాని కంఠస్వరముకలవాఁడు.

అహంకరించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు.

అహంకారము. సం. వి. అ. పుం. గర్వము, ఆమిక.

అహంకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అహంకారము గలవాఁడు, అహంయువు.

అహంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అహంకారము.

అహంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహంభావము.

అహంపూర్వక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు నేనుముందు నేనుముందని యొకరొకరిని మీఱుట.

అహంభావము. సం. వి. అ. పుం. నేననుట, గర్వము.

అహంయువు. సం. విణ. ఉ. అహంకారి.

అహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చలువచేయని క్రొత్తది (వస్త్రము), కారికము.

అహమహమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు ఒకరొకరికిఁగల అహంకారము.

అహమించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు. "లెక్కకుఁ మిగిలినసేననొక్కఁడహమించివధించుటయెట్లు." జై. ౨, ఆ.

అహము. సం. వి. న్. న. దినము, పగలు.

అహమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవిద్య. అజ్ఞానము.

అహరహము. సం. అవ్య. ప్రతిదినము.

అహర్దానము. సం. వి. అ. న. మృతులకొఱకుఁజేయఁబడు పిండజలాదిదానము.

అహర్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు, పగలింటిదొర.

అహహా. ఉభ. అవ్య. ఔర, (రూ. అహహో.)

అహో. వై. అవ్య. అహహా. "భూతివిభవపంచాస్యలహో." పాంచా. ౧, ఆ.

అహోరె. ద్వ. అవ్య. (అహో+రె.) అహో, (రూ. అహోరే.)

అహార్యము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. విణ. దోఁచఁదగనిది.

అహి. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. వృత్రాసురుఁడు.

అహిచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. న. భూస్ఫోటము, పుట్టగొడుగు.

అహితుండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు.

అహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.

అహిద్విషము. సం. వి. ష్. పుం. 1. నెమలి; 2. ముంగిస.

అహిద్విషుఁడు. సం. వి. ష్. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు; 2. ఇంద్రుఁడు.

అహిఫేనము. సం. వి. అ. న. 1. అభిని; 2. విషము.

అహిభయము. సం. వి. అ. న. రాజునకు పుత్రదాయాదప్రభృతి స్వపక్షజనకృతమైన భయము. (స్వపక్షమువారేడ్వురు.—మూలబలము, మిత్రబలము, సమాశ్రితుఁడు, సంబంధుఁడు, కార్యసముద్భవుఁడు, భృత్యుఁడు, ఉపచారగృహీతుఁడు.)

అహిభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు; 2. నెమలి.

అహిర్బుధ్న్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

అహేరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర?.

అహో. సం. అవ్య. అహహో.

అహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్వముచేఁ గలిగెడి ఆత్మగౌరవము. (ఇట్లు హ్రస్వాదిగాను పాఠము కలదు.)

అహోరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. ముప్పది ముహూర్తములకాలము, రేపగలు.

అళఁది. వై. వి. విణ. హారిద్రావర్ణము.

అళము. దే. వి. ఉప్పుపంట పెట్టెడియేఁబడిపాదుల కొలఁదినేల.ఉప్పమ్మెడుచోటు.(అనికొందఱు.)

అళి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. తుమ్మెద; 2. తేలు; 3. మద్యము.

అళిందము. సం. వి. అ. పుం. తలవాకిటి ప్రక్కనుండెడు చిన్నగది. (కొన్నిచోట్ల నడవగదియని యర్థమగుచున్నది.)

అళిగర్దము. సం. వి. అ. పుం. అలగర్దము, నీరుపాము.

అళిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుతుమ్మెద; 2. ఆఁడుతేలు.

అళీకము. సం. వి. అ. న. 1. అప్రియము; 2. నొసలు; 3. బొంకు.

అళుకరి. దే. విణ. భయశీలుఁడు. "సీ. భయశీలుఁడౌ వెఱపరియళుకరి." ఆం. భా. తృ. వి.

అళుకు. దే. వి. వెఱపు, భయము.

ఆ.

ఆ. ఒకయక్షరము. ఉభ. దే. స. 1. ముందుచెప్పఁబడినదానిఁదెలుపును; "ఆ వరము."—2. ఎదుటలేనిదానిఁ దెలుపును; (వానికృపలేక యేదియుఁగలుగదు.)—3. ఉద్దేశింపఁబడినదానిఁ దెలుపును. "క. ఏకథలయందుఁబుణ్యా, శ్లోకుఁడు హరిచెప్పఁబడునుసూరిజనులచే, నాకథలు పుణ్యకథలని, యాకర్ణింపుదురు పెద్ద లతిహర్షమునన్." భాగ. ౧౦, స్కం.—అన్య. 1. అంగీకారమును దెలుపును; "మ. అరయన్ శూరుఁడు బభ్రువాహనుఁడుకాఁడా పెట్టుముక్తామణుల్." జై. ౨, ఆ.—2. ఆశ్చర్యమును దెలుపును; "చ. మదగజవైరివంటినడుమాకమలంబులవంటికన్నులా, యదనుశశాంకువంటి మొగమాముకురంబులవంటిచెక్కులా, మదనునివంటిచక్కఁదనమా మధురాధరవాని రూపునా, హృదయపటంబునందులిఖియించినకైవడిగాననయ్యెడిన్." అని. ౨, ఆ.—3. ప్రశ్నమును దెలుపును; "అస్త్రశస్త్ర విద్యానిపుణుండు క్రీడిసుఖియా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—4. ప్రార్థనమును దెలుపును; "అనఘావినవలతుఁజెప్పవూ." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—5. వ్యతిరేకమును దెలుపును. "ఇస్సిరో యీపాపసు దేవసూనుసరియాయితేఁడు." ఉ, హరి. ౩, ఆ.—సం. ఉప. ఇది ఒక పదమునకు ముందువచ్చునపుడు వఱకు అనునర్థము నిచ్చుచున్నది. (ఆచంద్రతారకము = చంద్రతారకలున్నవఱకు. ఆబాలగోపాలము=బాలగోపాలురవఱకు. ఇట్లు ఆకంఠము, ఆచండాలము. మొ.)

ఆంగారము. సం. వి. అ. న. అంగారముల సమూహము. (అంగారము=బొగ్గు.)

ఆంగికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగముచేతఁ గలిగినది. (కనుబొమలెగరవేయుటలోనుగాఁగలది.)

ఆంగిరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పుటొజ్జ.

ఆంగీరస. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకసంవత్సరము; (చూ. సంవత్సరము.) 2. పుష్యమీనక్షత్రము. డు. బృహస్పతి.

ఆంతరిక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతరిక్షమువలనఁగలిగినది. (అంతరిక్షము=ఆకాశము.)

ఆంతర్యము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము, తలఁపు.

ఆంత్రము. సం. వి. అ. న. అంత్రము, ప్రేగు.

ఆందోళనము. సం. వి. అ. న. ఊఁగుట, ఉరియాట.

ఆందోళము. సం. వి. అ. పుం. అందలము.

ఆందోళించు. సం. అ. క్రి. ఊఁగు, ఉరియాడు.

ఆందోళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆందోళము.

ఆందోళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఁచఁబడినది.

ఆంధసికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు, బానసీఁడు.

ఆంధ్యము. సం. వి. అ. న. అంధత్వము, గ్రుడ్డితనము.

ఆంధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంధ్రదేశమువాఁడు, తెనుఁగువాఁడు.

ఆంశు. వై. వి. వెలివేయుట.

ఆఁక. దే. వి. 1. అడ్డగింత; "సీ. కివురించిరిచ్చిపుచ్చికొనుచోటులవారలాఁకకులోనుగాకప్పఁద్రోచి." స్వా. 3, ఆ.—2. చెఱ; "హృదయంబున రోషముపుట్టితేని వధ్యతకువిధింపనేల యితఁడాఁకకుఁబాత్రము." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—3. నిషేధము. (చూ. ఆఁగు.)

ఆఁకట్టు. దే. స. క్రి. (ఆఁక+కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు. "దం. మూడంజలన్ ముజ్జగంబుల్ కరంబబ్బురంబొప్పనాఁకట్టి." నీలా. ౨, ఆ.

ఆఁకత్రాళ్లు. దే. వి. బ. కప్పమునుదగిలించుటకై తరిగంబమునందుఁగట్టెడుత్రాళ్లు. "సీ. ఆహవప్రహ్లాదములగుమారుతంబులు తగులఁగట్టినయాఁకత్రాళ్లుగాఁగ." ఫే. ౪, ఆ.

ఆఁకపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డిపడు. "క. ఇలఁబా తాళముననభ. స్థ్సలినంబుధివాఁకపడక చరి యింపఁగళ, క్తులుగలవానరవీరులు, గలరెన్న న నేకు లేనుగలనీపనికిన్." రా. కిష్కిం, కాం.

ఆఁకపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "క. మంత్రు లుతా, రెడ్డియునుబల్కకుండిరి, పెద్దతడవు విం జెమాఁకపెట్టినభంగిన్." రా. యు, కాం.

ఆఁకరము. వై. వి. ఆగ్రహము. "క. పీఁకఁబఱతెం చినల్గడఁ, దాఁకినఁగడునల్గిఘోరతరశరహతిన. మ్మూఁకలువిరియఁగనర్జునుఁ, డాఁకరమున నేసె నుగ్రుఁడయిరణభూమిన్." భార. ఆది. ౮, ఆ. (మఱిచూ. రా. యు, కాం.)

ఆఁకలి. దే. వి. ఆంగద, క్షుత్తు.

ఆఁకొను. దే. అ. క్రి. (ఆఁకలి+కొను.) ఆఁకలిఁ జెందు.

ఆఁగాఁకర. ద్వ. వి. (ఆకు+కాఁకర.) అడవికాఁకర, కర్కోటకిౕ. (దీనికి విశేషముగా ఆకులుకలవు.)

ఆఁగు. దే. అ. క్రి. అణఁగు. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; "క. మ్రోఁగుచుఁదూపులుదూపుల, నాఁగుచు." రామా. ౮, ఆ.—2. నిషేధించు; "గీ. ఆఁగఁ బడినవానిలోఁగఁగఁజేయుట, యధమగతికి మా ర్గమనిరి బుధులు" భార. ఆది. 3, ఆ.—3. మో చు; "భారమాఁగఁజాలక." భాగ. ౧౦ స్కం. పూ.—4. కాపాడు.

ఆఁచికొను. దే. స. క్రి. అపహరించుకొను. "సీ. పురిలోనఁజొచ్చివిస్ఫురితగేహంబులయర్థసంచ యమునునాఁచికొనుఁడు." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

ఆఁచు. దే. ప్రే. అణఁగించు. "సీ. ఆదిత్యుపసనాఁచి హాలహాలంబునుఁబోఁచి హుతవహుగర్వముఱ్ఱూఁ తలాఁచి." కళా. ౧, ఆ.

ఆఁటది. దే. వి. ఆఁడది. "క. ఏటికినీరాచఱికం, బాఁటదిమొఱవెట్టఁబశువులాతురపడనో, యాఁ టదనిలేచిదొంగల, గీఁటవు వెడలంగళవముక్రియ నుండెదిదే." భాగ. ౯, స్కం.

ఆఁటు. దే. అ. క్రి. 1. చాలు; "నీరాఁటనిరాట పుంజెఱువులారయనబ్బురము." య. ౧, ఆ.— 2. తాళు. "స్రగ్ధర. నాచేతికాఁటం గ్రూరే ష్వాసంబులేదొక్కొఁడు." రాఘ. ౨, ఆ.— వి. ఆఁడుతనము.

ఆఁడంగి. దే. వి. ఆఁడుదాని స్వభావముగలపురు షుఁడు. బ. ఆఁడువారు.

ఆఁడది. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి.

ఆఁడి. దే. అప. కల అను నర్థమునందు వచ్చెడి యొక స్త్రీప్రత్యయము. (కులుకులాఁడి, వగలాఁడి. మొ.)

ఆఁడు. దే. అప. కల అను నర్థమునందువచ్చెడి యొక పుంప్రత్యయము (ముద్దులాఁడు. మొ.)—వి ఆఁడుతనము.

ఆఁడుకట్టు. దే. వి. ఆఁడుదానికోఁకకట్టు. "కాళ్ల యొప్పిదమాఁడుకట్టనుజ్జ్వలముచేయంగ." భార. విరా. ౧, ఆ. (ఇక్కడ ఆఁడుకట్టనఁగా ఆఁడు దానికోఁకకట్టువంటికట్టని అర్థము.)

ఆఁడుకూఁతురు. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి.

ఆఁడుతోఁడు. దే. వి. తోఁడఁబుట్టినది, సహోదరి. "బోయవె యాఁడుతోడునుబుట్టవె." స్వా. ౮, ఆ.

ఆఁడుది. దే. వి. ఆఁడది, ఇంతి.

ఆఁడుపడుచు. దే. వి. కూఁతురు. "సీ. కొడుకు మన్మథుఁ డాఁడుపడుచుభాగీరథి యిల్లాలుభూ కాంత యిల్లుకొండ." రా, వి. ౨. ఆ.

ఆఁడుపాప. దే. వి. పడుచు, కన్యక.

ఆఁడుపుట్టువు. దే. వి. ఆఁడుది. "గీ. చనునెయిమ్మా టలాడుసజ్జనులకాఁడు, పుట్టువులతోడనీవును బుట్టినాఁడ. వు." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఆఁడుబిడ్డ. దే. వి. 1. కూఁతురు; "సీ. క్రొత్తగాఁ జేయించుకొనిన ముక్కరకుఁగానడలుదుర్వార యైయాఁడుబిడ్డ." పాండు. 3, ఆ.—2. మగని తోడఁబుట్టినది. (ఈయర్థము వాడుకలోనిది.)

ఆఁదోఁక. దే. వి. (ఆవు+తోఁక.) ఆవుతోఁకవలె మొదట లావును ఆవల క్రమక్రమముగా సన్న మునైనయాకృతి. (ఇక్కడ ఆవు అన్నది ఇతర మునకును ఉపలక్షణము.)

ఆఁదోఁకపాటు. ద్వ. వి. ఆవుతోఁకవలెనగుట, ఆఁదోఁకపడుట. "గీ. కదళితివియించెనగ్రాం ఘ్రికంపుఁదొడల, పెనుపునెట్లన్నఁబొరలశోధ ననడంచు, కొన్నయాఁదోఁకపాటునుగొప్పవి ప్ప,మెఱయుగోర్ముచ్చులను గెంపుగుబ్బలు గావె." ఆము. ౫, ఆ.

ఆఁపు. దే. ప్రే. ఆఁగఁజేయు. ఆఁచు. వి. అడ్డగింత. "గీ. పట్టుకొనియాఁపుసేయించెబాణుఁడతని." అని. 3, ఆ. (ఆఁపుప్రేరణరూపమనుటకు తగిన ప్రయోగము కానఁబడలేదు.)

ఆంబసి. దే. వి. (ఆవు+పసి.) గోవు. "సీ. బలుదాగులగుచు బెబ్బులులబిడ్డలనిచ్చు విసువక పెంచు నాంబసులకదుపు." య. ౨, ఆ.

ఆంబోతు. దే. వి. (ఆవు+పోతు.) 1. అచ్చుబెద్దు; 2. ఎద్దు. "అంకెవేసె నొకచో నాంబోతుకాల్ ద్రవ్వుచున్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఆంబోతురవుతు. ద్వ. వి. ముక్కంటి, శివుఁడు.

ఆంబోతుసొరము. ద్వ. వి. సప్తస్వరములలో నొకటి, ఋషభము.

ఆకంపించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలికంపించు, వణఁకు.

ఆకంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగాఁ గదలింపఁబడినది.

ఆకట. దే. అవ్య. (రూ.) అక్కట. "క. ఆఁకొంటిరిన్నిదినములు, పోఁకంతయుభిక్ష పీటఁబుట్టకయునికిన్, ఆకటదూఁకటనలఁగితి, రేఁకటవాయంగ భిక్షలిడియెదరండీ." భీ. ౨, ఆ.

ఆకతాయ. వై. విణ. తుంట*. "సీ. ఆకతాయలు మూఁకలై దేశమంతయుఁజెఱచి పుణ్యస్త్రీలఁ జెఱలుగొనిరి." వి, పు. ౨, ఆ.

ఆకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రత్నములఁలోనగునవి పుట్టునట్టిచోటు, గని; 2. సమూహము.

ఆకర్ణనము. సం. వి. అ. న. శ్రవణము, వినికి.

ఆకర్ణించు. సం. స. క్రి. ఆకర్ణనముచేయు, విను.

ఆకర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్ణింపఁబడినది.

ఆకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షించుట; 2. ఇంద్రియము; 3. జూదము; 4. జూదమాడెడుపలక; 5. పాచిక; 6. వింటినభ్యసించెడు వస్తువు.

ఆకర్షించు. సం. స. క్రి. ఆకర్షణముచేయు, తిగుచు.

ఆకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్షింపఁబడినది, తిగువఁబడినది.

ఆకలనము. సం. వి. అ. న. 1. అవగాహనము; 2. ఎన్నిక; 3. కోరిక; 4. బంధనము; 5. సమూహము.

ఆకల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రాద్యలంకరణము; 2. కల్పనము, పన్నుగడ.

ఆకసము. వై. వి. మిన్ను, విన్ను, ఆకాశము.

ఆకస్మికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అకస్మాత్తుగాఁ గలిగినది.

ఆకళించు. వై. స. క్రి. అవగాహనముచేసికొను. "ప్రధానపురుషాంతరవర్తన నాకళించుచున్." రాఘ. ౧, ఆ.

ఆకళింత. వై. వి. అవగాహనము.

ఆకాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరిక; 2. అన్వయమునకై ఒక పదము మఱియొక పదమును కోరుట. క్రియాపదమునుబట్టి కర్తృకర్మాదులకును నానివిశేషణములకును చేసెడు ప్రశ్నము. (అని వాడుకయందు.)

ఆకాంక్షించు. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.

ఆకాండికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అకాలమునందుఁగలిగినది.

ఆకారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహ్వానము, పిలుపు.

ఆకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూపము; 2. బొమముడిపాటులోనగు వికారము.

ఆకారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.

ఆకాశము. సం. వి. అ. న. నభము, ఆకసము.

ఆకీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకటితోనొకటి కలసినది, సంకీర్ణము.

ఆకు. దే. వి. 1. చెట్టునందలియాకు, పత్రము; 2. తములపాకు; 3. తాటాకు; "ఇందునీవిపుడు వ్రాలిడుమనియాకుగంటముఁజేతికిచ్చె." పర. ౫. ఆ.—4. విస్తరాకు; 5. చెవికమ్మ; "చ. వలపలడాపలన్ వరుస వాలుఁగనుంగొనచూపులార్చుచున్, దిలకముతీర్చుచున్ గురులు దీటుచు వీనులమానికంపుటా, కులఁబొరిఁద్రిప్పుచున్." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—6. ఇచ్చిపుచ్చుకోలు పత్రము; "క. అప్పిచ్చినతనియాకును, నప్పుమగుడఁబెట్టి నతనియాకునుగలచో, నప్పిచ్చినాకు బొంకగు, నప్పుమగుడఁబెట్టి నతనియాకునిజమగున్." విజ్ఞా. వ్య. కాం.—7. చీటి; "సీ. చావులేకుండ నాజము చేతనాకుఁదెచ్చినవారుగలరె యీసృష్టియందు." భో. ౪, ఆ.—8. జాబు; "నన్నువలఁ జదువనీకతానొడిసి యాయాకుబలిమిఁబుచ్చుకొని." ప్రభా. ౪, ఆ.—9. బండికంటియాకు; 10. మిద్దెటెండ్లులోనగువానితలఁపుల కమర్చెడి ఆకు; 11. నాఱు.

ఆకుంచనము. సం. వి. అ. న. ముడుఁచుట.

ఆకుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముడువఁబడినది.

ఆకుచిఱుత. ద్వ. వి. ఒకదినుసు చిఱుతపులి.

ఆకుచిలుక. ద్వ. వి. తెల్లబొట్లుగల పెద్ద రెక్కల పురుగుడినుసు.
ఆకుజెముడు. ద్వ. వి. పత్రస్నుహి.
ఆకుజెల్ల. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "అరజానిల్లెపుఁ జేపయాకుజెల్ల." హంస. ౪, ఆ.
ఆకుటిల్లు. దే. వి. (ఆకు+ఇల్లు.) ఆకులతో ఏర్పఱచినగుడిసె, పర్ణశాల.
ఆకుతేలు. దే. వి. ఒకదినుసుతేలు.
ఆకుపచ్చ. దే. వి. విశ. హరితవర్ణము.
ఆకుపత్రి. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.
ఆకుపాఁచి. దే. వి. ఒకదినుసుపాఁచి, కుంభిక.
ఆకుపీఁకెలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. హంస. ౩, ఆ.
ఆకుపురుగు. ద్వ. వి. ఆకులయందుండెడి ఒకదినుసు పచ్చపురుగు.
ఆకుపోయు. దే. స. క్రి. నాఱుపోయు.
ఆకుప్పు. దే. వి. (ఆకు+ఉప్పు.) ఒకదినుసు ఉప్పు.
ఆకుమిడుత. దే. వి. పచ్చరెక్కలమిడుత.
ఆకురాయి. దే. వి. ఇనుములోనగువానిని తెగరాచెడి కొఱముట్టు, పత్రపరశువు.
ఆకులపడు. మి. అ. క్రి. (ఆకులము+పడు.) ఆకులతనొందు, చెదరు.
ఆకులపాటు. మి. వి. ఆకులపడుట.
ఆకులము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) వ్యస్తము, చెదరినది.
ఆకుల్యము. సం. వి. అ. న. నేలతంగేడు.
ఆకుసన్నములు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.
ఆకూతము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము, తలంపు.
ఆకూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——పై.——
ఆకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. రూపము; 2. దేహము; 3. ఒకఛంధస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 4. భావము నెఱిఁగించెడిసంజ్ఞ; 5. సామాన్యము.
ఆకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆకర్షణము, తెగ.
ఆకె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+అక.) ఆమె. "క. నాకంటెయకటయుత్తమ, యాకెయగుటచెప్పవలయు నా." ప్రభా. ౫, ఆ. (ఆకె, ఈకె, ఏకె, ఎవతె, ఒకతె ఇత్యాదులయందు ఎకారము ఆదేశముగా వచ్చెనని యెఱుంగునది.)
ఆకేకర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దృష్టివిశేషము.
ఆకొత్తు. దే. వి. అడకొత్తుయొక్క రూపాంతరము.
ఆక్టు. ఆం. వి. చేట్టము.

ఆక్రందము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏడ్పు; 2. పిలుపు; 3. భయంకరయుద్ధము.
ఆక్రందించు. సం. అ. క్రి. ఏడ్చు.
ఆక్రందితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.
ఆక్రందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాఁడు; 2. తోడఁబుట్టినవాఁడు.
ఆక్రమణము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట.
ఆక్రమించు. సం. స. క్రి. అలుము.
ఆక్రాంతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపఁబడినది, అలుమఁబడినది.
ఆక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆక్రమణము.
ఆక్రీడము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యానవనము.
ఆక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. తిట్టు, (రూ. ఆక్రోశనము.)
ఆక్రోశించు. సం. స. క్రి. తిట్టు.
ఆక్షారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అమ్మకునాలికిఁదిట్టుట.
ఆక్షారితుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు.
ఆక్షిప్తుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్షేపింపఁబడినవాఁడు.
ఆక్షీబము. సం. వి. అ. పుం. మునగ.
ఆక్షేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నత్తిగలవాఁడు; 2. బోయవాఁడు. విశ. ఆక్షేపించువాఁడు.
ఆక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డంకి; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. దూఱు; 4. ఆకర్షణము.
ఆక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; 2. దూఱు; 3. ఆకర్షించు.
ఆక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోఁగు.
ఆఖండలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుఱేఁడు.
ఆఖరు. హిం. విశ. చివర, అంత్యము.
ఆఖుభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.
ఆఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొక్కు.
ఆఖేటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగయుఁడు, వేఁటకాఁడు.
ఆఖేటము. సం. వి. అ. పుం. మృగయ, వేఁట.
ఆఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహ్వాయము, పేరు.
ఆఖ్యాత. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చెప్పెడువాఁడు.

ఆఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది. (వ్యాకరణమునందు ధాతువులమీఁద విధింపఁబడినతిఙ్ఞు.)

ఆఖ్యానము. సం. వి. అ. న. చెప్పుట.

ఆఖ్యాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏదేనొక విషయమును వివరించిచెప్పెడువాఁడు. (ఆకారాంతమైనప్పుడు ఆఖ్యాయికా అని రూపము. ఇట్లంతట ఎఱుఁగునది.)

ఆఖ్యాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాస్తవార్థముగల హర్షచరితాదిగ్రంథము.

ఆఖ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁదగినది.

ఆగంతుకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాలనియమములేకవచ్చునది.

ఆగంతువు. సం. విణ. ఉ. అతిథి, విందు.

ఆగడకాఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము+కాఁడు.) అకార్యముచేయువాఁడు.

ఆగడపలు. దే. వి. బ. దొంతిగా నేర్పడిన మేఘపఙ్క్తి. "వ. ఆగడపలంగదియనైచి వీచీరేఖలఁ బోఁద్రోచి కుసుమనారాచుకేళాకూళింగల జాళువాసోపానంబులం బ్రతిఘటించుత్రివళీవిభాగంబులును." పాండు. 3, ఆ.

ఆగడము. వై. వి. అవగడముయొక్క రూపాంతరము.

ఆగడీఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము+ఈఁడు.) అకార్యముచేయువాఁడు. "సీ. ఆగడీలెగఁద్రోయ నగ్రజాలను హాస్యభావంబునెఱపి దుర్భాషలాడు." భల్లా. 3, ఆ.

ఆగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వచ్చినది; 2. పొందఁబడినది.

ఆగమనము. సం. వి. అ. న. వచ్చుట, రాక.

ఆగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాక; 2. దేవపూజావిధానమును తత్సంబంధివిషయములను తెలుపునట్టిశాస్త్రము; 3. (వ్యాకరణమున) అధికముగావచ్చెడు వర్ణము.

ఆగము. సం. వి. స్. న. 1. తప్పు; 2. పాపము.

ఆగాడి. దే. వి. తేలికైనధాన్యము.

ఆగాత్యము. వై. వి. కొంచెమును గొప్పగాచేసి కావించెడు అఱపు ఏడ్పులోనగునది*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఆగామి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) రాఁగలది.

ఆగుబ్బతిలు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "మదిలోని కోర్కులలా గుబ్బతిలంగ." స్వా. ౨, ఆ.

ఆగుబ్బు. దే. వి. అతిశయము, ఆధిక్యము. "ఉ. గొబ్బునరితిమ్మభూవిభుని ఘోరతరాసిని ద్రెళ్లివైరులా గుబ్బున నేగి." రామా. ౧, ఆ — విణ. అధికము.

ఆగుబ్బుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "సీ. ఒక వంకజాలసముద్భూతసునుజాతఘుమఘుమామోదమాగుబ్బుకొనఁగ." శేష. ౨, ఆ.

ఆగువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

ఆగ్నేయము. సం. వి. అ. న. దశాహశ్రాద్ధము. (చూ. శ్రాద్ధము.) విణ. అగ్నిదేవతాకము.

ఆగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము; 2. అనుగ్రహము; 3. ఆక్రమము; 4. ఆసక్తి; 5. గ్రహణము.

ఆగ్రహాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మృగశిరోనక్షత్రము.

ఆగ్రహాయణికము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్షమాసము.

ఆగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. కోపించు; 2. చలపట్టు.

ఆఘాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలఁది; 2. మేర.

ఆఘాతము. సం. వి. అ. పుం. వధస్థానము, చంపుడుగట్టు.

ఆఘాతించు. సం. స. క్రి. వధించు, చంపు.

ఆఘూర్ణనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.

ఆఘూర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడుపడినది.

ఆఘోషించు. సం. అ. క్రి. 1. అఱచు; 2. మ్రోయు.

ఆఘ్రాణము. సం. వి. అ. పుం. మూఁచూచుట, మూర్కొనుట.

ఆఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. మూఁచూచు, మూర్కొను.

ఆఘ్రాతము. సం. వి. అ. న. భూషణధ్వని. విణ. మూర్కొనఁబడినది.

ఆచమనము. సం. వి. అ. న. ఉపస్పర్శము, వార్పు.

ఆచమించు. సం. స. క్రి. చూపుడువ్రేలుపొడవుగా నిలిపినపుడిసిట జలముగ్రహించి మూడుమార్లు పుచ్చుకొను, వార్చు.

ఆచరణము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడత.

ఆచరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడపఁదగినది.

ఆచరించు. సం. స. క్రి. నడపు.
ఆచరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడపఁబడినది.
ఆచాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచమింపఁబడినది.
ఆచాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆచమనము.
ఆచామము. సం. వి. అ. పుం. మాసరము, గంజి.
ఆచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచరణము, నడత.
ఆచార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదవ్యాఖ్యానముచేసెడు ఆఁడుది.
ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. ఉపాధ్యాయత్వము, ఒజ్జఁదనము.
ఆచార్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆచార్యుని పెండ్లాము.
ఆచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదవ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు.
ఆచితము. సం. వి. అ. న. పదిబారువులకొలఁది. పుం. బండిబరువు. విణ. 1. కప్పఁబడినది; 2. గ్రహింపఁబడినది; 3. పఱుపఁబడినది.
ఆచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. 1. కప్పుట; 2. దోషముసుగప్పుట; 3. వస్త్రము.
ఆచ్ఛురితకము. సం. వి. అ. న. 1. నఖక్షతవిశేషము; 2. పరిహాసపుమాటలతోఁగూడినవవ్వు.
ఆచ్ఛోదనము. సం. వి. అ. న. ఆఖేటము, వేఁట.
ఆచోకి. దే. వి. (ఆ+చోడికి.) పోలిక, జోడ.
ఆజకము. సం. వి. అ. న. అజసమూహము (అజము=మేకపోతు.)
ఆజగవము. సం. వి. అ. న. అజగవముయొక్క రూపాంతరము.
ఆజవంజవము. సం. వి. అ. పుం. సంసారము.
ఆజానేయము. సం. వి. అ. పుం. మేలుఁజాతిగుఱ్ఱము.
ఆజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యుద్ధము; 2. సమభూమి; 3. క్షణకాలము.
ఆజీవము. సం. వి. అ. పుం. జీవిక, బ్రదుకుత్రోవ.
ఆజూవు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అమిజి, వెట్టి.
ఆజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇది యిట్లు చేయవలసినదనెడి ఉత్తరువు.
ఆజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ.
ఆజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.
ఆజ్ఞాపనము. సం వి. అ. న. ఆజ్ఞాపించుట, ఆనతి.
ఆజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపనముచేయు, ఆనతిచ్చు.
ఆజ్ఞాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినది.
ఆజ్యము. సం. వి. అ. న. ఘృతము, నెయ్యి.
ఆట. దే. వి. 1. క్రీడ; 2. నర్తనము; 3. నింద. "సీ. ఆటలుపసిబిడ్డయాటలై పెంపుటి యొరులయాటలఁబడనోగితముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—4. నవ్వులు లోనగువాని గానుగలోవేసిత్రిప్పుట. "చ. వరేతుపజ్జకై నడుమంత్రపుసంపదచేతఁగ్రిందుమీఁ, దెఱుఁగక సాటివత్తునని హెచ్చిననాటకుఁబెట్టఁగుందదే." భాను. ౨, ఆ.
ఆటంకము. దే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము.
ఆటకత్తియ. ద్వ. వి. ఆటఆడునది, నర్తకి, (రూ. ఆటకత్తె.)
ఆటకాఁడు. దే. వి. నర్తకుఁడు. "గీ. అలరితోలుకరిపేరిటియాటకాఁడు, మీటువాటిల్లవలరాజుమెచ్చువడసి, పథికజనమానధనము లపారలీలఁ, గొల్లలాడెనుభువనంబులుల్లసిల్ల." రామా. ౬, ఆ. (ఇతరములైన ఆటలాడువానికిని ఈపేరుచెల్లును. "గీ. ఓరియాటకాఁడ యీరీతియఱపులా, పొగడుటనఁగ మెచ్చు పుట్టదిందు." (ఇక్కడ ఆటకానికి దొమ్మరివాఁడర్థము.) ప్రభా. ౧, ఆ. ఇత్యాదులు.)
ఆటగొట్టు. దే. వి. మూడుకట్టులుగల గొట్టు.
ఆటడిగ్గియ. ద్వ. వి. క్రీడార్థము ఏర్పఱుపఁబడిన నడబావి.
ఆటతిప్ప. దే. వి క్రీడార్థమేర్పఱచిన కొండ, కృతకాద్రి.
ఆటతోఁట. దే. వి. 1. ఉద్యానవనము. "సీ. నీవును వాలియు నేడునునాఁడును నయముఁతోఁబాటించునాటతోఁట, మధువనంబు." భార. అర. ౭, ఆ.—2. ప్రమదావనము. "ఉ. పూనికనాటతోఁటవలపుల్ గలకప్పుఁగమ్మధూళిపూఁ, దేనియయేటికాలువలు తీర్చఁగనోపిక లేనిదౌహృద, శ్రీనిధియాధరాధిపతిచేడియ." రామా. 3, ఆ.
ఆటపట్టు. దే. వి. 1. క్రీడాస్థానము; 2. నాట్యస్థానము; 3. వాసస్థానము.
ఆటపాక. దే. వి. నాట్యస్థానము, నర్తనశాల.
ఆటవిడుపు. దే. వి. ఆడుకొనుటకై విద్యార్థులను వదలిపెట్టుట.

ఆటవెలఁది. దే. వి. 1. నర్తకి; 2. పద్యభేదము; 3. వేశ్య.
ఆటాడు. దే. అ. క్రి. (ఆట+ఆడు.) క్రీడించు.
ఆటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకదినుసుబాతు, ఆడేలు.
ఆటు. దే. వి. అడుపు, హాతి.
ఆటోపము. సం. వి. అ. పుం. సంభ్రమము, వేగిర పాటు.
ఆటోపించు. సం. అ. క్రి. సంభ్రమించు, వేగిర పడు.
ఆట్రగడలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, అక్కుళ్లు.
ఆడ. దే. వి. ఏ. అక్కడయొక్క రూపాంతరము. "రగడ. అఁటమినను జిగురునకునగు నెకంటకమాడఁ, జాలుకుమనె వేటొక్కచోటఁగంటకమాడ." స్వా. 3, ఆ.
ఆడంబరము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధవాద్య ధ్వని; 2. వేగిరపాటు; 3. ఏనుఁగుయొక్క గీఁక.
ఆడాలు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.
ఆడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆటి, ఆడేలు. "క. ఆడిబక సాంపరాయము, వేడుకఁజెప్పినను వినినవిఘ్నములడఁగుక౯." మార్క. ౨, ఆ.
ఆడిక. దే. వి. దూఱు, నింద.
ఆడికపడు. ద్వ. అ. క్రి. దూఱుపడు. "ప్రజలచే నాడికపడుదును." జై. ౭, ఆ.
ఆడికోలు. దే. వి. దూఱు, నింద. "క. కులమెంచ రాడికోళ్లకుఁ; దలఁకరుపడివావివరుసదలఁచరు నీతిక౯, దలకొనరుసత్యమాడరు, కలకంఠులువాడినమ్మఁగానెటువచ్చుక౯." హంస. ౫, ఆ.
ఆడిపోసికొను. దే. స. క్రి. దూఱు, నిందించు.
ఆడు. దే. అ. క్రి. 1. క్రీడించు; 2. నర్తించు; 3. చలించు; (ఆ మాటవిన్నదిమొదలు నాకు చేయికాలాడలేదు.) — 4. మునుఁగు; "సకలతీర్థంబులను నాడి." కాశీ. 2, ఆ.—5. నాటు; "క. తోడన హయసూతులనో, నాడఁగ నేయుటయునతఁడునలిగి." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—6. విహరించు; "సీ. వాహ్యాళిభూమి రేవంతనైషధులట్లు హయరత్నములనెక్కియాడ నేర్చు." భీ. ౧, ఆ.— 7. సంచరించు. "గీ. అడరికురుసేనపై గ్రద్దలాడఁ జొచ్చె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—స. క్రి. 1. నిందించు; "సీ. సత్కీర్తిచేసుధాకరదేవసరసులనాడియు సరసులనాడకుండు." కా. ౧, ఆ.—2. పచించు; 3. నడపు; "జూదము నీతో నాడఁగదను." భార. ఆర. ౨, ఆ.—4; నువ్వులులోనగువాని గానుగలోవేసిత్రిప్పు.
ఆడుకొను. దే. స. క్రి. దూఱు, నిందించు.
ఆడువరి. దే. వి. అలంగము, వప్రము.
ఆడె. దే. వి. కడితమునందు ఏకదేశము.
ఆడేలు. వై. వి. పక్షివిశేషము, శరారి.
ఆడేలు. వై. వి. ఆడెలుయొక్క రూపాంతరము.
ఆఢకము. సం వి. అ. పుం, న. తూము.
ఆఢకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కందిరి; 2. అడవికంది తీఁగ; 3. ఒకదినుసుమన్ను; 4. తూము.
ఆఢకికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) తూమెఁడు విత్తులు విత్తఁదగినది. (నేల.)
ఆఢ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంపన్నుఁడు.
ఆణి. ఉభ. దే. వి. 1. ముత్యపుగుండ్రదనము; 2. మర్మము. — సం. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఇరుసు తుదిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్ల.
ఆణికాఁడు. దే. విశే. మర్మజ్ఞుఁడు.
ఆణిపూస. దే. వి. ముత్యము. "సీ. వేణుజాతములైన యాణిపూసలనెంతు రూఢుగపండ్లకునీడుగాఁగ." కాశ. ౧, ఆ.
ఆణిపోటు. దే. వి. జీవస్థానమునందు పొడిచిన పోటు.
ఆణియ. దే. వి. దద్రురోగము, (చూ. ఆణె.)
ఆణియము. దే. వి. దేశము, (చూ. ఆణెము.)
ఆణె. దే. వి. ఆణియయొక్క రూపాంతరము. "సీ. ఆనెయంచనఁగసునాణెయంచనఁగనుదద్దురంచ నఁగనుదద్దనంగ, దద్రువు వెలయు." ఆం. భా. ద్వి. మ.
ఆణెము. దే. వి. ఆణియముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. ఆణెమంచనఁగ దేశాహ్వయంబు." ఆం. భా. ద్వి. భూ.
ఆతంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆరాటము; 2. చేమిరి; 3. మద్దెలమ్రోఁత; 4. వెఱపు; 5. వ్యాధి.
ఆతంచనము. సం. వి. అ. న. 1. చేమిరి; నిక్షేపము. (అనికొందఱు.) 2. తనుపుట; 3. వడి.
ఆతఁడు. దే. స. ఏ. (ఆ+ఁడు.) (రూ. అతఁడు.) (ఇక్కడ తవర్ణము ఆగమము. ఇట్లు ఈతఁడు ఏతఁడు కనికిని.)
ఆతగాఁడు. దే. స. ఏ. (ఆతఁడు+కాఁడు.) ఆతఁడు. (ఇక్కడ స్వార్థమునకాఁడు.)
ఆతతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరివియైనది.

ఆతతాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) చంపనుద్యుక్తుఁడైనవాఁడు. (వీరాఱుగురు—ఇంట నిప్పిడువాఁడు, విషము పెట్టువాఁడు, కత్తిగొని నఱుకువాఁడు, ధనము దోఁచుకొనువాఁడు, నేలనపహరించువాఁడు, ఒకనిభార్యను జెఱపట్టువాఁడు.)
ఆతపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గొడుగు; 2. గుడ్డికామంచిగీ.
ఆతపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము, ఎండ.
ఆతపవారణము. సం. వి. అ. న. ఆతపత్రము, గొడుగు
ఆతరము. సం. వి. అ. పుం. ఓడకిచ్చెడుకూలి, కేవు.
ఆతర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. తనివి; 2. మంగళార్థమైన పూఁత.
ఆతల. దే. వి. ఆవలిప్రదేశము.
ఆతాపి. సం. వి. న్. పుం. 1. చీపరపిట్ట; 2. చెమరుఁగాకి.
ఆతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పక్షివిశేషము, ఆడేలు.
ఆతిథేయము. సం. వి. అ. న. అతిథిసత్కారము. విశే. అతిథికియోగ్యమైనది.
ఆతిథ్యము. సం. వి. అ. న. అతిథిసత్కారము. విశే. అతిథికొఱకైనది.
ఆతిథ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి, విందు.
ఆతురపడు. మి. అ. క్రి. (ఆతురము+పడు.) బాధపడు.
ఆతురుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యాధిగ్రస్తుఁడు, తెవులుఁగొంటు.
ఆతోద్యము. సం. వి. అ. న. తతము ఆనద్ధము సుషిరము ఘనము అనెడు వాద్యచతుష్టయము, వాదిత్రము.
ఆత్తగంధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది. (పాఠాంతరము ఆత్తగర్వము.)
ఆత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. అపహరింపఁబడినది.
ఆత్మ. సం. వి. న్. పుం. 1. జీవుఁడు; 2. బుద్ధి; 3. బ్రహ్మము; 4. మనస్సు; 5. శరీరము; 6. స్వభావము; 7. ధైర్యము; 8. ప్రయత్నము.
ఆత్మంభరి. సం. విశే. ఇ. తన పొట్టపోసికొనువాఁడు, కుక్షింభరి.
ఆత్మగుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండిగీ.
ఆత్మఘోషము. సం. వి. అ. పుం. కరటము, కాకి.
ఆత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుత్రిక, కూఁతురు.
ఆత్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పుత్త్రుఁడు, కొడుకు.
ఆత్మదర్శము. సం. వి. అ. పుం. దర్పణము, అద్దము.
ఆత్మనేపదము. సం. వి. అ. న. క్రియాపదముయొక్క భేదము.
ఆత్మభువు. సం. వి. ఊ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. మన్మథుఁడు.
ఆత్మాశి. సం. వి. న్. పుం. మత్స్యము, చేఁప.
ఆత్మీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తనది.
ఆత్రగాఁడు. దే. విశే. (ఆత్రము+కాఁడు.) త్వరపడువాఁడు.
ఆత్రము. దే. వి. అత్తరముయొక్క రూపాంతరము.
ఆత్రేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముట్టుది; 2. ఒకానొక నది.
ఆత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. విశే. అత్రివంశమునఁ బుట్టినవాఁడు.
ఆద. దే. వి. విచారము. "క. లేదింకంబగయఖిధను, రాదులదెసవాహనములయందును సంత్య, క్తాదరులైపగతురు నేఁడాదమఱచినిద్రవోదురదితటి పొడువఁగ." భార. సౌ. ౧, ఆ. "క. వినియి తఁడెయ్యదియునెఱుం, గనిముగ్ధుఁడువోలెబల్కఁగాఁ దొడఁగెమనం, బుననింతయాదగల్గిన, ననుమునుబాసగొనఁగారణంబేమియొకో." భో. ౪, ఆ.
ఆదట. దే. వి. ప్రేమము. "క. ఆదటమునువాసిన భి, న్నోదరులును సోదరులును నొక్కటిరైౖనఁగ." సం. "విభక్తోయః పునః పిత్రా భ్రాత్రా వైకత్ర సంస్థితః, పితృవ్యేణాథవా ప్రీత్యా సతు సంసృష్ట ఉచ్యతే." విజ్ఞా. వ్య, కాం.
ఆదటవోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట+పోవు.) తనియు. "అయ్యనఘుఁడుదానిఁజిత్తమునఁ నాదటవోవకచూచె." భార. ఆది. ౪, ఆ.
ఆదరణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆదరింపఁదగినది.
ఆదరబాదర. దే. క్రి. విశే. అతిత్వరితముగా.
ఆదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాటింపు; 2. మన్నన.
ఆదరించు. సం. స. క్రి. 1. పాటించు; 2. మన్నించు.
ఆదరువు. వై. వి. 1. ఆధారము; 2. ఆశ్రయము*.
ఆదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపుట; 2. అద్దము.
ఆదర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. అద్దము; 2. టీక; 3. ప్రతియైన పుస్తకము.
ఆదర్శితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూపఁబడినది.

ఆదా. హిం. వి. లాభము, ఆదాయము.
ఆదానము. సం. వి. అ. న. 1. పుచ్చుకొనుట; 2. గుఱ్ఱముయొక్క అలంకారము; 3. రోగకారణము. (చూ. స్కంధము.)
ఆదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. లాభము; 2. ధనము; "గీ. ఇవ్విధంబుననాదాయమెల్లఁజెల్ల, నిచ్చలును వెలయాంధ్రకునిచ్చియిచ్చి." శేష. ౪, ఆ.—(ఇది సంస్కృతముగాఁబంచాంగములయందు వాడఁబడుచున్నది. మఱియు నానార్థరత్నమాలయందీయర్థము చెప్పఁబడియున్నదని శబ్దార్థకల్పతరువునందు వ్రాయఁబడియున్నది.)
ఆది. ఉభ. దే. వి. గుఱి. సం. వి. ఇ. పుం. మొదలు. "ఆదిఁ శ్రీసతికొప్పుపై." భాగ. ౧, స్కం. విశే. మొదటిది. "లోకాది త్రిలోకపూజ్యుఁడు." భార. సభా. ౨, ఆ.
ఆదికొను. దే. అ. క్రి. కన్నువేయు. "వ. వృషభంబునకాదికొనుబెబ్బులియుంబోలె" భార. విరా. ౫, ఆ.
ఆదితాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (ఎనిమిది అక్షరములకాలము.)
ఆదితేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆదిత్యుఁడు, వేల్పు.
ఆదిత్యవారము. సం. వి. అ. పుం. ఆదివారము. (ఇట్లు భానువారము. మొ.)
ఆదిత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేలుపు; 2. సూర్యుఁడు. (ద్వాదశాదిత్యులు. — ఇంద్రుఁడు, ధాత, పర్జన్యుఁడు, త్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విష్ణువు, అంశుమంతుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు.)
ఆదిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రహింపనిచ్ఛ.
ఆదిమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మొదటిది.
ఆదివారము. సం. వి. అ. పుం. తొలివారము, ఆదిత్యవారము.
ఆదివెలమలు. మి. వి. బ. వెలమలలో ఒకతెగవారు.
ఆదిష్టము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి. విశే. 1. ఆనతియ్యఁబడినది; 2. ఉపదేశింపఁబడినది; 3. ఏర్పఱపఁబడినది.
ఆదీనవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.
ఆదుకొను. దే. అ. క్రి. ఆనికయగు. "ఆదుకొన్న కావరమున." రాఘ. ౪, ఆ. — స. క్రి. ఆదరించు. "క. దాదులుపెనుపఁగనిటుజగ, దాదులకాదియగుమగువ యనిశముసిరులం, బాదుకొని నృపతితిలకం, బాదుకరాఁబెరుగుచుండెనంతఁ గడంకన్." రుక్మి. ౧, ఆ.
ఆదుర్దా. అన్యదే. వి. భయము, తొందర.
ఆదృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆదరింపఁబడినది; 2. మన్నింపఁబడినది.
ఆదృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆదరము, పాటింపు.
ఆదేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.
ఆదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. ఉపదేశము; 3. (వ్యాకరణమున) ఒకటినిబోఁగొట్టి వచ్చు మఱియొకవర్ణములోనగునది.
ఆదేశించు. సం. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; 2. ఉపదేశించు.
ఆదేష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. 1. ఆజ్ఞాపించువాఁడు; 2. అధ్వరతంత్రమునుపదేశించువాఁడు.
ఆద్యమాషకము. సం. వి. అ. పుం. అయిదు గురిగింజలయెత్తు.
ఆద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రథమము, మొదటిది.
ఆద్యూనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకరిచేతికూటికి కనిపెట్టుకొనియుండువాఁడు, ఔదరికుఁడు.
ఆథర్వణము. సం. వి. అ. న. అథర్వములసమూహము. (అథర్వుఁడను ఋషిచేఁ జెప్పఁబడిన వేదము అభేదోపచారమువలన అథర్వమనఁబడును.)
ఆధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. కప్పుట; 3. ధరించుట.
ఆధారకుండము. సం. వి. అ. న. కుండలులోనగునవి యుంచెడు కుదురు.
ఆధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదరువు; 2. చెఱువు; 3. పాదు.
ఆధారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెట్టి.
ఆధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోవ్యథ; 2. కుదువ; 3. ప్రత్యాశ; 4. వ్యసనము; 5. ఉనికిపట్టు.
ఆధిక్యము. సం. వి. అ. న. అధికత్వము, గొప్పతనము.
ఆధిదైవికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) దైవమువలనఁ గలిగినది.
ఆధిపత్యము. సం. వి. అ. న. అధిపతిత్వము, దొరతనము.

ఆధిభౌతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భూతము వలనఁ గలిగినది. (భూతము=పృథివ్యాది.)

ఆధివేదనికము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అధివేదన నిమిత్తమైనది. (స్త్రీధనము.)

ఆధీన్యము. సం. వి. అ. న. అధీనత్వము, అగ్గపాటు.

ఆధునికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇప్పటిది; 2. క్రొత్తది.

ఆధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపితము, కదలింపఁబడినది.

ఆధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁదగినది.

ఆధోరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హస్తిపకుఁడు, మావటివాఁడు.

ఆధ్యాత్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆత్మవలనఁ గలిగినది.

ఆధ్యానము. సం. వి. అ. న. స్మృతి, తలఁపు.

ఆన. వై. వి. 1. ఆనతి, ఆజ్ఞ; 2. అన్యదే. క్రీస్తుశక సూచన.

ఆనంద. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ఆనందథువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆనందము, సంతసము.

ఆనందనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములు మొదలగువారి నాలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట.

ఆనందము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంతసము.

ఆనందించే. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, సంతసించు.

ఆనందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతోషము నొందినది; 2. సంతోషపెట్టఁబడినది.

ఆనకట్ట. అర. వి. ఏఁటియడ్డకట్ట.

ఆనకదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణునితండ్రి, వసుదేవుఁడు.

ఆనకము. సం. వి అ. పుం. 1. తప్పెట; 2. భేరి; 3. మద్దెల; 4. ఉఱిమెడిమబ్బు.

ఆనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము.

ఆనతి. ఉభ. వై. వి. ఆజ్ఞ. సం. ఇ. స్త్రీ. మ్రొక్కు.

ఆనతిచ్చు. ద్వి. స. క్రి. (ఆనతి+ఇచ్చు.) సెలవిచ్చు. "ఎంతె మెల్లఁబూ తమ్మగునీదుచర్యనని ధాతపడం తియెయానతిచ్చె." కళా. ౪, ఆ. (రూ. ఆనతియిచ్చు: "మోక్షము తెరువానతియీవే." భార. శాం. ౪, ఆ.)

ఆనద్ధము. సం. వి. అ న. మద్దెలలోనగు చర్మవాద్యము. విణ. కట్టఁబడినది.

ఆననము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము; 2. నోరు.

ఆనమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంపఁబడినది.

ఆనము. సం. వి. అ. పుం. ఉచ్ఛ్వాసము.

ఆనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొందించుట; 2. తెచ్చుట.

ఆనయించే. సం. స. క్రి. తెచ్చు.

ఆనర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాటకశాల; 2. నీరు; 3. పోరు; 4. దేశవిశేషము. (ఇది పశ్చిమసముద్రతీరమున ద్వారకకు సమీపమునందున్నది.)

ఆనవాలు. దే. వి. 1. అడియాలము; 2. (ఆన+పాలు.) ఇవురఁగాచినపాలు, కూర్చిక. "సీ. పాలఁబోల్ పయసునీపాలు సేయుటకి దెయాన వాలన్నట్టులానవాలు." శశాం. 3, ఆ.

ఆనాయము. సం. వి. అ. పుం. జాలము, చేఁపవల.

ఆనాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గార్హపత్యమునుండి యెత్తి దక్షిణాగ్నియందుంచఁబడిన అగ్ని.

ఆనాలు. దే. వి. ఆనవాలుయొక్క రూపాంతరము. "మ. కలమాన్నంబుఘృతంబుఁబాయసము శాకవ్రాతముల్ పిండివం, టలుఁబాల్ తేనియ జున్ను వెన్నయిడి యానాలుక్కొరల్ చక్కెరల్, ఫలముల్ పానకముల్ రసాయనము లంబల్లూరుఁ బిండ్లూరుఁగా, యలుబజ్జుల్ దధిపిండఖండములు నందావిర్భవించెన్ వెసన్." రాజశేఖరచరిత్రము.

ఆనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిడుపు; 2. మలమూత్రబంధము.

ఆనిక. దే. వి. 1. ఉపాశ్రయము; 2. దార్ఢ్యము.

ఆనియ. దే. వి. అణియ, (చూ. ఆనె.)

ఆనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందింపఁబడినది; 2. తేఁబడినది.

ఆను. దే. అ. క్రి. 1. ఆనికయగు; "ఇంపుసొంపానఁగనానియాని." భార. అర. ౬, ఆ.—2. ఒఅగు.—స. క్రి. 1. అదుము; "మోఁకాళ్లువత్తుష్ణలంబునవాని." కళా. 3, ఆ.—2. అణఁచు; "ఆనఁగరానికోపమున." కా. ౨, ఆ.—3. ధరించు; "మోహప్రకటనమానితన్ననిచిన." (హరిశ్చంద్రకథయందు మోహప్రకటనము ఆని అనియు నలకథయందు మోహప్రకటనమానితన్ననిచిన అనియు భేదము.) హన. ౨, ఆ —4. తిను;

"ఉ. తేనెలు గ్రోలి గ్రోలి కడుఁదియ్యని కమ్మని పండు లింపుసొం, పానఁగ నానియాని." భార. ఆర. ౬, ఆ.—5. త్రాగు. "భాషణామృతం బానఁగఁజేసెనాచెవుల." భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఆనుకట్ట. దే. వి. ఊఁతకోల.

ఆనుకూల్యము. సం. వి. అ. న. అనుకూలభావము, ఒద్దిక.

ఆనుగము. దే. వి. సొర, అలాబువు.

ఆనుగు. దే. వి. ఆనుగముయొక్క రూపాంతరము.

ఆనుగుణ్యము. సం. వి. అ. న. అనుగుణభావము, ఇమ్ము.

ఆనుడుబిల్ల. దే. వి. ఒఱగుదిండు, గభోళి.

ఆనుపూర్వి. సం. వి. ఇ. న. ఈ. స్త్రీ. అనుక్రమము, సొరిది.

ఆనుపూర్వ్యము. సం. వి. అ. న.——పై.——

ఆనువు. దే. వి. ఆనిక. "వ. జానువు నానువు ననదిమి యుంగదిమియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఆనృశంస్యము. సం. వి. అ. న. అక్రూరభావము.

ఆనె. దే. వి. ఆనియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఆణె.)

ఆనేత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. పొందించువాఁడు; 2. తెచ్చువాఁడు.

ఆనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందింపఁదగినది; 2. తేఁదగినది.

ఆన్వీక్షికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైశేషికాదితర్కవిద్య; 2. రాజవిద్యలు నాలుగింటిలో నొకటి. (చూ. విద్య.)

ఆపక్వము. సం. వి. అ. న. అభ్యూషము, గుగ్గిళ్లు.

ఆపగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ఆపణము. సం. వి. అ. పుం. నిషద్య, అంగడి.

ఆపణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వణిజుఁడు, బేహారి.

ఆపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇడుమ; 2. పొందించుట.

ఆపద. సం. వి. ద్. స్త్రీ. విపత్తు, ఇడుమ.

ఆపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇడుమగలది; 2. పొందఁబడినది.

ఆపన్నసత్త్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

ఆపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. ఒకవస్తువునిచ్చి మాఱుగాపుచ్చుకొన్న మఱియొకవస్తువు.

ఆపము. అర. వి. అప్పము.

ఆపసోపాలుపడు. ద్వి. అ. క్రి. ఉస్సురుస్సురను. (వీఁడు అలసి ఆపసోపాలుపడుచున్నాఁడు. మొ.)

ఆపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడుట; 2. తేలిక; 3. అప్పుడు.

ఆపాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

ఆపాదనము. సం. వి. అ. న. ఉత్పాదనము, కలిగించుట.

ఆపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగింపఁబడినది.

ఆపాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఆపాదించు.)

ఆపానము. సం. వి. అ. న. అనేకులుకూడి కల్లు త్రాగెడిచోటు.

ఆపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁబడినది.

ఆపీడము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలఁపుట; 2. సిగ నిడినపూలదండ; 3. గోడబయటికివచ్చినగృహదారువిశేషము.

ఆపీడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నలఁపఁబడినది.

ఆపీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాగఁబడినది.

ఆపీనము. సం. వి. అ. న. పొదుఁగు. విణ. మిక్కిలి బలిసినది.

ఆపుచేయుట. దే. క్రి. నిలుపుదలచేయుట.

ఆపూపికము. సం. వి. అ. న. అపూపముల సమూహము.

ఆపూపికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండివంటవాఁడు.

ఆపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలినింపు.

ఆపృచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములలోనగువారిని ఆలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందు బంధువులలోనగువారియనుజ్ఞపడయుట. (అనికొందఱు.)

ఆపె. ద్వి. స. ఏ. (ఆ+అప.) ఆమె. (చూ. ఆకె.)

ఆపోసనము. వై. వి. ఆపోశనము. "చ. అసియఱ చేతనాతఁడటు లాపోసనంబును బట్టుకొన్నన, య్యసుకకెచేటలంజెరిగియింపగుబియ్యము చేసి వేడ్కతో, నెసరులు వోసివండి వెరవేర్పడన య్యశనంబుభూదివో, కసులకుఁబెట్టెఁగఁదని సిగ్గ్రక్కునవాఁకలితీఱునట్లుగన్." భో. ౬, ఆ.

ఆపోక. దే. వి. ఆపోవుట, తనివి, తృప్తి.

ఆపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట+పోవు.) తనియు, తృప్తిపడు.

ఆపోశనము. సం. వి. అ. న. భోజనమప్పుడు పుడిసిట జలముపోసికొని మంత్రపూర్వకముగా పుచ్చుకొనుట.
ఆపోశనించే. సం. స. క్రి. ఆపోశనముచేయు.
ఆప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. ఆప్తమైనది; 3. సత్యమైనది.
ఆప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. పొందు.
ఆప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలమయము.
ఆప్యాయము. సం. వి. అ. పుం. తృప్తి, తనివి. (రూ. ఆప్యాయనము. అ. న.)
ఆప్యాయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) తనియువాఁడు.
ఆప్యాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనిసినవాఁడు.
ఆప్రపదీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁగాళ్లదాఁక జాఱుగలది. (అంగి, ఆఁడుదానిపావడ. మొ.)
ఆప్లవము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.
ఆప్లావము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——
ఆప్లుతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేదముఁ జదివినపిమ్మట ఆశ్రమాంతరమునుపొందనిస్నానశీలుఁడు; 2. మునిఁగినవాఁడు.
ఆఫీసు. ఆం. వి. కచ్చేరి.
ఆబ. దే. వి. కంటిపాప. (వానియాబలణఁగెను.)
ఆబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. గట్టికట్టు; 2. పలుపు; 3. ప్రేమము; 4. ఆభరణము.
ఆబాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుఃఖము, నొగులు.
ఆబిడ. దే. స. (ఆ+బిడ్డ.) ఆమె.
ఆబూతి. వై. వి. పెనుతిండి. (వీనికాబూతి యెవరు వేయుదురు.)
ఆబూతికాఁడు. వై. విణ. తిండిపోతు, భక్షకుఁడు.
ఆబ్దికము. సం. వి. అ. న. మృతిఁబొందినవారికి సంవత్సరాంతమున చేసెడికర్మము, ఏఁడుడి.
ఆభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలిదీప్తి, ప్రభ.
ఆభరణము. సం. వి. అ. న. భూషణము, తొడవు.
ఆభాషణము. సం. వి. అ. న. ఆలాపము, నిండుమాట.
ఆభాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము; 2. ప్రతిఫలనము.
ఆభిజాత్యము. సం. వి. అ. న. అభిజాతభావము.
ఆభిముఖ్యము. సం. వి. అ. న. అభిముఖభావము.
ఆభీరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.
ఆభీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది; 2. గొల్లవాని పెండ్లాము.
ఆభీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు; 2. చెంబడివాఁడు.
ఆభీలము. సం. వి. అ. న. బాధ. విణ. భయంకరము.
ఆభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెనుతిండి, ఆబూతి.
ఆభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిపూర్ణత; 2. ప్రయత్నము; 3. వరుణునిగొడుగు.
ఆమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.
ఆమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు; 2. చుట్టములులోనగువారిని ఆలింగనాదులచే సంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందు బంధువులులోనగువారి యనుజ్ఞపడయుట, వీడుకోలు (అనికొందఱు.)
ఆమంత్రించే. సం. స. క్రి. ఆమతించు, పిలుచు.
ఆమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది
ఆమడ. దే. వి. నాలుగుకోసులదూరము, యోజనము.
ఆమతించే. వై. స. క్రి. 1. పిలుచు. "రాజులఁబిల్వఁబంపుముధరామరసంఘమునామతింపుము." భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. పూజించు*. (చూ. జింకపొక్కిలి.)
ఆమతింపు. వై. వి. ఆమతించుట. (చూ. ఆరగింపు.)
ఆమతిల్లు. వై. అ. క్రి. పుట్టు*. "ఇంపామతిలంగ నిల్వ." య. ౧, ఆ.
ఆమనస్యము. సం. వి. అ. న. ప్రసవవేదన, బిడ్డకుట్టు.
ఆమని. దే. వి. 1. వసంతఋతువు; 2. ఫలసమృద్ధి; 3. సమృద్ధి.
ఆమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోగము; 2. రోగవిశేషము. విణ. అపక్వము.
ఆమయము. సం. వి. అ. పుం. రోగము, తెవులు.
ఆమయావి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆతురుఁడు, తెవులుగొంటు.
ఆమలకము. సం. వి. అ. న. ఉసిరికకాయ. పుం, న. ఉసిరికచెట్టు.
ఆమలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరికచెట్టు.
ఆమవడ. వై. వి. మజ్జిగపులుసులోనగువానియందు నానవేసినవడ.

ఆమిక. వై. వి. ఆము, మదము*.
ఆమిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలవిఱుగుడు, కూరు.
ఆమిషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. మాంసము; 2. లంచము; 3. లాభము; 4. భోగము; 5. భోగింపఁదగినవస్తువు.
ఆమిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జటామాంసి†.
ఆము. వై. వి. ఆమిక, మదము*.
ఆముకవియు. దే. అ. క్రి. (అలము+కవియు.) మిక్కిలి క్రమ్ముకొను. (చూ. పెంటిశబ్దమునర్థము రెండవ యుదాహరణము.)
ఆముకొను. దే. అ. క్రి. (అలము+కొను.) పైకొను. "ఆముకొన్న ప్రేమచే ననురుసురనుచు." క్షేత్రయ.
ఆముక్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కట్టఁబడినది. (వస్త్రము.) తొడుగఁబడినది. (కవచము.) (అని కొందఱు.)
ఆముత్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరలోక సంబంధమైనది.
ఆముదపుఁజెట్టు. ద్వ. వి. ఏరండము†.
ఆముదము. వై. వి. ఏరండతైలము*. బ. ఏరండబీజములు. (ఈయర్థమందు తఱుచుగా ఆముదాలు అనియె వాడఁబడుచున్నది.)
ఆముష్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరలోక సంబంధమైనది.
ఆముష్యాయణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధకులుఁడైన తండ్రివలనఁబుట్టినవాఁడు.
ఆమూలము. సం. క్రి. విణ. అవ్య. కడ వెళ్ల, మూలముట్టుగ.
ఆమె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+అమ.) ఆపూజ్యురాలు. (చూ. ఆకె.)
ఆమెత. వై. వి. విందు*. "ఎ, గీ. మేటితుమ్మెదగములకామెతలుపెట్టు." రసి. ర, ఆ.
ఆమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూరముగా వ్యాపించెడు పరిమళము; 2. వాసన; 3. సంతోషము.
ఆమోదించె. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, సంతసించు.
ఆమ్నాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము; 2. ఉపదేశము; 3. సంప్రదాయము.
ఆమ్రము. సం. వి. అ. పుం. చూతము, మామిడి†.
ఆమ్రాతకము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళము†.
ఆమ్రేడించె. సం. అ. క్రి. ద్విరుక్తమగు. "వ. సంయమిశ్వరతిలకంబులవికస్వరస్వరంబులనామ్రేడించు వేదమంత్రపఠనంబులవలన." పా. ౫, ఆ.
ఆమ్రేడితము. సం. వి. అ. న. 1. రెండుమూడు మాఱులు చెప్పఁబడినమాట; 2. (వ్యాకరణమందు) ద్విరుక్తముయొక్క పరరూపము.
ఆమ్లము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరసము, పులుసు.
ఆమ్లలోణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిచింత†.
ఆమ్లవేతసము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లప్రబ్బ†.
ఆమ్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చింత†.
ఆయక. ద్వ. స. (ఆ+అక.) ఆకె. "క. ఆనారదుఁ డట్లయగుదురనియాయకతోఁ." కళా. ౧, ఆ.
ఆయకట్టు. మి. గ్రా. వి. (ఆయము+కట్టు.) ధనము వచ్చుబడియొక్క నిర్ణయము.
ఆయకము. దే. వి. కుదువ, తాకట్టు, ఆధి.
ఆయకాఁడు. మి. గ్రా. వి. (ఆయము+కాఁడు.) కరణములోనైన ఊరియుద్యోగస్థుఁడు.
ఆయతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు; 2. గుడి.
ఆయతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దీర్ఘము, నిడుపైనది.
ఆయతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిడుపు; 2. ప్రభావము; 3. రాఁగలకాలము; 4. వచ్చుబడి.
ఆయతికాఁడు. మి. విణ. ధనార్జనముచేయువాఁడు. "క. ఆయతికాఁడు వలయూనర నాయకునకు." భార. శాం. ౨, ఆ.
ఆయత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధీనము, అగ్గము.
ఆయత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లోఁకువ; 2. ఎల్ల; 3. చెలిమి; 4. దినము.
ఆయది. దే. స. (ఆ+అది.) అది.
ఆయన. దే. స. (ఆ+అన.) అతఁడు.
ఆయప. ద్వ. స. (ఆ+అప.) ఆపె.
ఆయపఱచు. దే. ప్రే. సాగుబడిచేయు.
ఆయమ. ద్వ. స. (ఆ+అమ.) ఆమె.
ఆయము. ఉభ. వై. వి. జీవస్థానము, మర్మము.—సం. అ. పుం. వచ్చుబడి, పన్ను.
ఆయలె. దే. అవ్య. (ఆ+అ+లెమ్మ.) అనాదరమును తెలిపెడిని. "చ. అలరెండ్రియాళువోర్తుప్రియమాటవసంతముఁబాడనప్పుడ, వ్వాలఁదిసపత్నిభక్తికినివేల్పులుమెత్తురుగానరాగమఙ్, ఛలమునఁదన్నుఁబాడఁగవసంతుఁడుతాదయసేసెఁ

గాకయూ, యలెనిజశక్తినాయనుచునాపసకుం గొదవెట్టెనీసునన్." ఆము. ౫, ఆ.

ఆయల్లకము. సం. వి. అ. న. విరహము, ఎడఁబాటు.

ఆయవారము. వై. వి. ధాన్యయాచన, యాయావరము.

ఆయసము. సం. వి. అ. న. ఇనుము. విశ. ఇనుపది.

ఆయస్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టఁబడ్డది; 2. కోపమునొందినది; 3. త్రోయఁబడ్డది; 4. దుఃఖమునొందినది; 5. వాఁడిచేయఁబడినది.

ఆయా. హిం. వి. సేవకురాలు.

ఆయామము. సం. వి. అ. పుం. దైర్ఘ్యము, నిడుపు.

ఆయాసపడు. మి. అ. క్రి. (ఆయాసము+పడు.) శ్రమపడు.

ఆయాసపాటు. మి. వి. ఆయాసపడుట.

ఆయాసపెట్టు. మి. స. క్రి. (ఆయాసము+పెట్టు.) శ్రమపఱచు.

ఆయాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రమము; 2. ఉత్సాహము.

ఆయిటి. దే. వి. బూరుగు?. "గీ. ఊఁతనీరుచెలఁదినేఁతమూటాయిటి, దూదియెండపసుపు తొట్టితుక్కు, రంబుమేనుదీనిరహీఁబున్యమ్ముట, కప్పురంబువెట్టియుప్పుగొనుట." ఆము. ౬, ఆ.

ఆయితపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆయితము+పడు.) సిద్ధమగు.

ఆయితపాటు. ద్వ. వి. ఆయితపడుట, సిద్ధమగుట.

ఆయితపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆయితము+పెట్టు.) సిద్ధముచేయు. "సర్వము నాయితపెట్టి." విజ. ౨, ఆ.

ఆయితము. దే. విశ. సిద్ధము. "గీ. వికచహృదయుఁడై తలచీర యాయితముచేసి." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఆయిత్తపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆయిత్తము+పడు.) ఆయితపడు.

ఆయిత్తపాటు. ద్వ. వి. ఆయిత్తపడుట. "ఎ. గీ. సేవకులకు, విష్ణుసారూప్యసౌభాగ్యవిలసనంబు, లెప్పుడపు డెస్సృజింపనాయిత్తపాటు, వెలయనున్నది." పర. ౨, ఆ.

ఆయిత్తము. దే. విశ. ఆయితము, సిద్ధము.

ఆయుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. అ. న. శస్త్రము, పోటుముట్టు.

ఆయుధికుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధముచేత బ్రదుకువాఁడు, శస్త్రాజీవుఁడు.

ఆయుధీయుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.)—పై.—

ఆయుర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రము.

ఆయువు. సం. వి. స్. న. జీవితకాలము, ఉగము, (రూ. ఆయుస్సు.)

ఆయుష్కరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుస్సును వృద్ధిచేయునది.

ఆయుష్కర్మము. సం. వి. న్. న. క్షౌరము.

ఆయుష్మంతము. సం. వి. త్. పుం. ఒక గ్రహయోగము. విశ. చిరకాలము బ్రదుకునది.

ఆయుష్యము. సం. వి. అ. న. ఆయువు. విశ. ఆయువుగలది.

ఆయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. గంధమాల్యముల కానుక; 2. తెలివి; 3. వ్యాపారము.

ఆయోధనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. వధము.

ఆర. ఉభ. దే. అవ. సంబోధనమునందువచ్చెడి ఆగమము.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాదిగవానిసూది, ఆరె.

ఆరంగపువక్క. దే. వి. మేలగు ఒకవిధమయిన వక్క.

ఆరంజోతి. వై. వి. అరుంధతి. "క. చీరచెఱంగులు ముడియిడి, కూరిమిచిటికెనలువట్టికొనఁగూరిచి తా, రారంజోతినిగడునిం, పారఁగ మ్రొక్కించిరప్పుడాలికిమగనికి." నీలా. 3, ఆ.

ఆరంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. గర్వము; 3. త్వర; 4. వధము.

ఆరంభించు. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఆరకాటి. దే. వి. ఓడనడపువాఁడు, నావికుఁడు.

ఆరకూటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఇత్తడి.

ఆరత్నము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుకుంభములక్రిందిచోటు. కుంభములసంధి. (అనికొందఱు.)

ఆరత్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తలారివాఁడు.

ఆరగించు. వై. స. క్రి. 1. భుజించు; 2. త్రాగు. "సీ. ఎవ్వరుజలదాతలిలమీఁదనాఘనుల్ క్షీరపూరములారగింతురచట." శేష. 3, ఆ.

ఆరగింపు. వై. వి. ఆహారము. "గీ. ఇతఁడు పెక్కేండ్లఁబట్టియో యిందువదన, వైష్ణవసహస్రమునకునన్నహాముువార, గింపుసేయించికానిభుజింపనొల్లఁ, డాత్మసతియునుదాను సేమనినుతింతు."

పర. ౪, ఆ. (ఇంప్పాంతము ప్రాచీనకవిసమ్మతము కాదు.)

ఆరగ్వధము. సం. వి. అ. పుం. రేలచెట్టు, (రూ. ఆర్గ్వధము.)

ఆరఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. నూతినుండి నీళ్లు వెలుపలికిఁదెచ్చుటకేర్పఱచిన యంత్రవిశేషము, ఏతము.

ఆరజము. సం. వి. అ. పుం. వాద్యవిశేషము. "చ. కొలఁదికిమీఱఁగానమరుగోముఖడిండిమ మడ్డు శంఖకా, హళమురళీమృదంగపణవానకదుందు భిఢక్కకాంస్యమ, ర్ధళమురజారజాదివివిధధ్వనులేపునభూనభోంతరం, బులఁజెలఁగన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (ఈ పదప్రయోగమపూర్వము. ఇంకను విచారింపఁదగినది.)

ఆరజము. దే. వి. 1. ఇంపు; "ఎ, గీ. పుణ్యచిహ్నం బులపఘనంబునఘటింప, సిగ్గువడుగానికరనఖశిఖరలసిత, జాతసూత్నక్షతాంకముల్ సమ్మతించు, నారజమువీఱటియాదుర్విహారహారి." పాండు. 3, ఆ. — 2. కలధ్వని. "ఎ, గీ. పావురములారజంబులువలుకుచోట." స్వా. 3, ఆ. — విశ. 1. కలము; "రగడ. ఇంతిపావురపురొదయేలవినెదారజము." స్వా. 3, ఆ.—2. మనోజ్ఞము. "సీ. పైకసడల్చియారజపుఁబైట ఘటించి యదిమే లొయిదిమేలొయనుచునడుగు." శశాం. ౨, ఆ.

ఆరటపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆరటము+పడు.) వందు, పరితపించు.

ఆరటపాటు. ద్వ. వి. ఆరటపడుట.

ఆరటపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆరటము+పెట్టు.) పరితపింపఁజేయు.

ఆరటము. దే. వి. వంత, పరితాపము. "క. పటునఖరశైత్యముననా, రటముడిపిసురారి నేలురసికున్న సింహాల్." పాండు. ౫, ఆ.

ఆరటించు. దే. అ. క్రి. ఆరటపడు, పరితపించు. "ఆపద్రాగినవానికరణి నారటించుచు." సా. 3, ఆ.

ఆరట్టము. సం. వి. అ. పుం. హిందూదేశముయొక్క పశ్చిమోత్తరముననుండు దేశవిశేషము.

ఆరడము. దే. వి. పూనిక, ఉత్సాహము. "క. వెలివాఱునుగాలురులును, పలలుఁదెరలుదీమములు నొవడిందీరినకు, క్కలునాశగోలలునునుం, డల క్రోవులువేఁటకారడంబులు పెనుపన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఆరతి. ఉభ. వై. వి. హారతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విరతి, ఉడుకువ.

ఆరనాళకము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగునీళ్లు, కలి.

ఆరబము. వై. వి. వైరు*. "ఆకీడునన్వానల్ కల్గక మానెనారబములెండంజొచ్చె." వి, పు. ౨, ఆ.

ఆరబ్ధము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆరంభింపఁబడినది.

ఆరభటము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత.

ఆరభటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక కావ్యవృత్తి; 2. ప్రౌఢిమ; 3. మ్రోఁత.

ఆరభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకరాగము.

ఆరయు. దే. స. క్రి. అరయుయొక్క రూపాంతరము.

ఆరవము. సం. వి. అ. పుం. నినదము, మ్రోఁత.

ఆరాటము. దే. వి. ఆరటము, పరితాపము. "ఆరాటముం బోరాటంబుఘనంబులైన." కాశీ. ౪, ఆ.

ఆరాటించు. దే. అ. క్రి. పరితపించు. "బొప్పపూరములొక్కమ్మడికన్నులం దొరఁగనారాటించుచున్." వి, పు. ౧, ఆ.

ఆరాత్రికము. సం. వి. అ. న. నీరాజనము, ఆరతి.

ఆరాధకుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధించువాఁడు.

ఆరాధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరాధించుట; 2. ప్రాప్తి; 3. వంట.

ఆరాధనీయము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపఁదగినది.

ఆరాధించు. సం. స. క్రి. సంతోషపఱచు.

ఆరాధితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపఁబడినది.

ఆరాధ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపఁదగినది.

ఆరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపవనము, తోఁట. (గృహారామము నిష్కుటము.)

ఆరాముఖము. సం. వి. అ. న. బాణవిశేషము, ఆరెగోల.

ఆరాళికుఁడు. సం. విశ. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు, బానసీఁడు.

ఆరావము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోఁత.

ఆరిందా. హిం. వి. మూటలుమోయువాఁడు, అడితి దారుఁడు.

ఆరివేరపుఁదపసి. వై. వి. (ఆరివేరము+తపసి.) నారదుఁడు. "ఎ, గీ. దేహకాంతు లకాలచంద్రికలనీన, జడలుమోత్కు(దు)పల్లవశంక సేయ, గగనముననుండివచ్చెనాకస్మికముగ, నారివేరపుఁదపసిద్దెత్యారికడకు." పా. ౧, ఆ.

ఆరివేరము. వై. వి. 1. కలహము; 2. ద్వేషము; (చూ. ఆర్వేరము.) 3. కలత*. "ఎ, గీ. తల్లియస్థులలోకమూట, పాపకర్ముండుచెంచర్థభారమనుచు, పంచనాపాటవంబునఁగొంచుఁబోయి, యారివేరంబుచేసినకారణమున." కాశీ. ౫, ఆ.

ఆరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "ఉ. కర్ణుఁడా, భూరమణుల్ పడిల్ గదిసిభూరిశరంబులు మేననింపనో, వ్వారుటయుండోలంగెనతఁడు." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. నిండు. "వి(ప్రు)లకునాహారంబపూపాజ్య పూర్వకమైతద్దయుఁదృప్తిగాఁగమనసారంబెట్టి." (మనసారన్— మనఃపూర్తిగా ననుట.) భో. 3, ఆ. (అడఁగారు, ఒప్పారు, ఇత్యాదులయందిదివ్యాపారమాత్రబోధకమగును.)—వి. రోమావళి.

ఆరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. శని.

ఆరుగ. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ఆరుగన్నుజిత్తమలరెడు." (ఆరుకన్నన్ అని. ఆరుగ అన్నన్ అనియు ఛేదము.) రసి. ౧, ఆ.—బ. ధాన్యవిశేషము, ఆర్లు. (ఆరుక అనికొందఱు.)

ఆరుచు. దే. (ప్రే). 1. ఆడించు; (ఆడుధాతువు అనుప్రయుక్తమైనపుడును రూపమిట్లెలుంగునది.) 2. విసరు. (చూ. రూ. ఆర్చు.)

ఆరుదూఱు. దే. వి. అల్లరి. "ఆరుదూఱుచేసినన్నులయించినమంచిదే." క్షేత్రయ.

ఆరుదొండ. ద్వ. వి. తుజాలకము*.

ఆరుద్రపురుగు. వై. వి. వానకురిసి నేల తడిగానుండునపుడు కలుగునట్టి పట్టువంటి దేహముగల ఒకానొకపురుగు. (ఆర్ద్రము అనుపదము ఆరుద్ర అని అయినట్టు తోఁచుచున్నది.)

ఆరుపోరు. దే. వి. ఎడతెగనికలహము.

ఆరురుక్షువు. సం. విణ. ఉ. 1. ఎక్కనిచ్ఛగలవాఁడు; 2. మోక్షమందిచ్ఛగలవాఁడు.

ఆరూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కినది.

ఆరె. యు. దే. వి. ధాతకి*. వై. 1. చెప్పులు కుట్టెడుసూది; 2. బాణవిశేషము. "వ. పేరెలమిందలపడినవీరుల నారెలం జీటి నాలులువోసి నట్లుచేసియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—3. విణ. మహారాష్ట్రదేశపు.

ఆరెకుఁడు. వై. వి. తలారి, ఆరక్షుఁడు.

ఆరెబొట్టె. ద్వ. వి. కోడికాలివ్రేళ్లకు వెనుకతట్టున సూదివలె మిక్కిలి వాఁడియైయుండెడు ఒంటిగోరు*. "సీ. ఆరెబొట్టెయనఁదదంఘ్రిజన్యకంటకాలినిశితాంగమ్మొప్ప." ఆం, భా, ద్వి. సిం.

ఆరెము. యు. దే. వి. భాషావిశేషము. "ఎ, గీ. అరబిపారసిగుజరాతియారెమచ్చ, తెనుఁగుకన్నోజమొదలుగాఁ దెలిసివ్రాయ, దారిగన్నట్టి వాఁడు." య. ౧, ఆ.—వై. ఆరామము. "ఆరెముఁజొచ్చికందునకునర్గడునంతకుమున్న." షో. ౪, ఆ.

ఆరెవడ్లు. ద్వ. వి. బ. సూదులవంటి తోఁకలుగల ఒకదినుసువడ్లు.

ఆరేవతము. సం. వి. అ. పుం. రేల*.

ఆరోగణము. వై. వి. భోజనము. "క. ఈరీతిశిరసుమజ్జన, మారోగణమైన." సా. ౨, ఆ.

ఆరోగ్యము. సం. వి. అ. న. అరోగభావము.

ఆరోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆరోపించుట, (రూ. ఆరోపణము.)

ఆరోపించు. సం. స. క్రి. లేనిదిమోపు.

ఆరోపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆరోపింపఁబడినది; 2. ఎక్కింపఁబడినది.

ఆరోహకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కెడువాఁడు.

ఆరోహణము. సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కుట; 2. నిచ్చెన; 3. మెట్లు.

ఆరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కుట; 2. చెట్టుమొదటనుండి కొనకెగఁబ్రాఁకెడితీఁగ; 3. నిడుపు; 4. ఉత్తమస్త్రీపిఱుఁదు; 5. పొడవు.

ఆరోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మావటివాఁడు; 2. గుఱ్ఱపురౌతు.

ఆర్చు. దే. అ. క్రి. (అఱచుయొక్కరూపాంతరము.) 1. కూయు; "ఆర్చెజనంబఖిలంబునుబ్బునన్." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. యోధులు బొబ్బరించు; "గీ. ఆర్చినెత్తురుట్టనమ్మస్తకముఁబట్టి, కొనియతం

దుదాత్తఘోరభంగి, బ్రమరిపాటికురునృపాలకు నరిదంబు, నందువైచి యిట్టులనియెనధిప." భార. ద్రో ౫, ఆ.—3. (ఆడుధాతువునకు) ప్రే. ఆడించు; "క. నేర్పరి పెక్కువిధంబుల, నార్పఁగబొమ్మలుగడంగియాడెడుచందం, బేర్పడఁగానృపముకాలస, మర్పితకార్యకరులైనమానవులదెసకౌ." భార. శాం. ౧, ఆ. "విటులార్చును శీరపుఁదాళవృంతముల్." ఆము. ౨, ఆ. "నీసుతులుమంత్రులుసౌబలుజూదమార్చి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "సీ. కెంగేలుగేలితోఁగీలించి నెయ్యంపు మాటలఁదగుములుమాటలార్తు." భార. విరా. ౨, ఆ. (ఇక్కడ ఒక్కొక్క అర్థమునకు ఒక్కొక యుదాహరణముగా వ్రాయఁబడినది.) 4. (ఆఱుచుయొక్కరూపాంతరము.) ఆఱఁజేయు.

ఆర్జకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంపాదించువాఁడు, గడించువాఁడు.

ఆర్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఆర్జవము. సం. వి. అ. న. ఋజుభావము, చక్కన.

ఆర్జించు. సం. స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఆర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపాదింపఁబడినది, గడింపఁబడినది.

ఆర్డరు. ఆం. వి. క్రమము, ఆజ్ఞ.

ఆర్డర్లీ. ఆం. వి. తైనాతిబంట్రోతు.

ఆర్తగళము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగోరంటి.

ఆర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖము నొందినది.

ఆర్తవము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీఋతువు; 2. పుష్పము. విణ. ఋతుసంబంధమైనది.

ఆర్తి. ఉభ. వై. వి. హారతి. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. వింటికొప్పు.

ఆర్త్విజ్యము. సం. వి. అ. న. ఋత్విజునిభావము.

ఆర్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సదృశాదిశబ్దప్రయోగము గల పూర్ణోపమాభేదము.

ఆర్దుము. ద్వ. వి. (ఆఱు+తూము.) ఆఱుతూములు.

ఆర్ద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. విణ. తడిసినది.

ఆర్ద్రకము. సం. వి. అ. న. శృంగబేరము, అల్లము.

ఆర్పు. దే. ప్రే. ఆఱుపుయొక్కరూపాంతరము.

ఆర్భటము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత.

ఆర్భటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——వై.——

ఆర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదునాలేండ్లప్రాయముగల యాఁడుది; 2. పార్వతి.

ఆర్యకము. సం. వి. అ. న. పితృకార్యము.

ఆర్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) పెనిమిటి.

ఆర్యావర్తము. సం. వి. అ. పుం. వింధ్యమునకును హిమవంతమునకును మధ్యదేశము.

ఆర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాట్యపరిభాషయందు) పెనిమిటి; 2. సౌవిదల్లుఁడు. విణ. 1. పూజ్యుఁడు; 2. మంచివాఁడు.

ఆర్వేరము. వై. వి. ఆరివేరముయొక్కరూపాంతరము. (కలహమునకు.—"గీ. విభునితమకంబుతో నిట్లువెలఁదిసిగ్గు, పోరుటెల్లనువట్టి యార్వేరమయ్యె." అని. ౧, ఆ.—ద్వేషమునకు.—"ఎ, గీ. వట్టియార్వేరమునబలవంతుతోడి, సాటికిఁబెనఁగుటెల్లనిష్ఫలముగాదె." అని. ౧, ఆ.—కలఁతకు.—చూ. ఆరివేరము.)

ఆర్షభ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁబోతుగావిడువఁదగిన కోడెదూడ.

ఆర్షము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మార్థము వరునివలన గోమిథునము పుచ్చుకొని కన్యకనిచ్చి యథాశాస్త్రముగాఁజేయు వివాహము. (చూ. వివాహము.) విణ. ఋషిది.

ఆఱడి. దే. వి. నింద. "సీ. రక్తాక్త మౌక్తికారాతిమూర్ధాబ్జార్భశాలి నాఱడి రిత్త చంపుకొంటి." వై. ౭, ఆ.—విణ. వ్యర్థము.

ఆఱడిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు; 2. వ్యర్థమగు. "ద్వి. నూఱువేలేండ్లుసన్నుతగతిలేక, యాఱడిపడిభ్రష్టమైయున్నవారు." రా. బాల; కాం.

ఆఱడిపోవు. దే. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు; "ఉ. అక్కలకన్యకాత్వమిటులాఱడిపోవనకారణంబనీ, కెక్కడిమాలువచ్చె." నిర్వ. ౨, ఆ.—2. వ్యర్థమగు. "ఆఱడిపోకయుండు ఫలములం దుటయుండుగని." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఆఱు. దే. అ. క్రి. 1. ఉపశమిల్లు; 2. తడితీయు; 3. నశించు. స. ఐదునొకటి.

ఆఱుగురు. దే. స. ఆఱుమంది. (ఆఱునకు మహన్మహత్యర్థకరూపము.)

ఆఱుచు. దే. ప్రే. 1. ఉపశమింపఁజేయు; 2. తడి తీయఁజేయు; 3. నశింపఁజేయు.

ఆఱుపు. దే. ప్రే. ఆర్చు చు. వి. (అఱుపుయొక్క రూపాంతరము.) 1. కూఁత; 2. యోధుల బొబ్బరింత. "క. పొడిచిరి కడుఁజెంచులాఱుపు లఁజడలదరన్." య. ౨, ఆ. (చూ. ఉఱుము.)

ఆఱుమోముల వేలుపు. ద్వి. వి. కుమారస్వామి, షణ్ముఖుఁడు.

ఆఱువాళ్లు. దే. వి. బ. (ఆఱు+వాడులు.) కొంచెము ఎండుట.

ఆఱువుడు. దే. స. ఆఱుగురుయొక్క రూపాంతరము.

ఆఱుస. ద్వి. వి. (ఆఱు+కుంచము.) ఆఱుకుంచములు. "సీ. షట్ప్రస్థి పేరాఱుసయన వెలయు." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఆలంకి. దే. వి. 1. కుఱిచీవంటిపల్లకి; 2. ఆలంకిగుడి. (చూ. పిల్లదీప.)

ఆలంకిగుడి. ద్వి. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. సాలముల్ రిపుఁజుట్టి సాధింతుననులీల నాలంకి గుడిడింభకాళిఁదిగుచు." రా, వి. ౨, ఆ.

ఆలంకులు. దే. వి. బ. ఆలంకిగుడి. "సీ. ఫుట్టచెండ్లుప్పనఁబట్టెలాలంకులు గుడిగుడిగుంచాలు గుంటచాళ్లు." వి, పు. ౭, ఆ.

ఆలంబము. సం. వి. అ. పుం. అవలంబము, ఊఁత.

ఆలంబించు. సం. స. క్రి. అవలంబించు, ఊఁదు.

ఆలంభము. సం. వి. అ. పుం. వధము, కొల.

ఆలకాపరి. దే. వి. 1. కృష్ణుఁడు; 2. గోపాలుఁడు.

ఆలకించు. వై. స. క్రి. 1. ఆదరించు*; "గీ. అంచలారయాలకించినినుఁడు." చంద్ర.—2. విను*.

ఆలక్షించు. సం. స. క్రి. కనుఁగొను, చూచు.

ఆలగోఁడుబాలగోఁడు. దే. వి. పెడబొబ్బలు.

ఆలతి. వై. వి. రాగాలాపము. "చ. అలరులుకోసికోసినవయస్యలఁబల్మఱుఁగౌఁగిలించికో, యిలలయెలుంగులోలిఁగొనియింపుగఁ జిల్కలతోడనెమ్మిమై, నలవడిమాటలాడియళులాలతిసేయఁగఁబాడిడాఁగురిం, తలుహారితోడనాడుదురుతద్వనవీధులయందుగోపికల్." హరి. పూ. ౮, ఆ.

ఆలపించు. వై. స. క్రి. రాగమునాలాపించు. "ఉ. ఉద్యన్నఖరప్రఘాతములఁదంత్రులుమీటుచునాలపించునా, తిన్ననియొల్గునాచెవులఁదేనియలొల్కుచవుల్ దలంచెదన్." పాండు. ౩, ఆ.

ఆలపోతు. దే. వి. ఆఁబోతు, వృషభము.

ఆలప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగాలాపము, ఆలతి.

ఆలము. ఉభ. దే. వి. ఉపేక్ష. "ఆలముసేసినాతగులమాఱడిపుచ్చఁగనేలచేల." భార. విరా. ౨, ఆ.—వై. యుద్ధము. "క. కాలంబగుటయున్నృపులకు, నాలముసమకూడెను." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—సం. అ. న. 1. తేలుకొండి; 2. హరిదళము.

ఆలయము. సం. వి. అ. పుం. గృహము, ఇల్లు.

ఆలరి. దే. విశే. దుశ్శీలుఁడు. "ఉ. చాలుఁబురేసరోజభవసత్పథవృత్తిఁదొఱంగికూఁతుని, ట్లాలరివైరమింపహృదయంబునఁగోరుటధర్మరీతియే." భాగ. ౩, స్కం.

ఆలఱేఁడు. దే. వి. బసవఁడు, వృషభము.

ఆలవట్టము. వై. వి. వస్త్రముతో గుండ్రముగాఁజేసిన విసనకఱ్ఱ.

ఆలవాలము. సం. వి. అ. న. ఆవాలము, పాదు.

ఆలసించు. వై. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు, తడయు.

ఆలస్యము. సం. వి. అ. న. 1. సోమరితనము; 2. జాగు. విశే. సోమరి. సం. వి. అ. పుం. నీరుపంది.

ఆలాజ్యము. సం. వి. అ. న. ఇంధనము, వంటచెఱకు.

ఆలానము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఏనుగునుకట్టు కంబము; 2. త్రాఁడు.

ఆలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిందుమాట; 2. రాగాలాపము.

ఆలాపించు. సం. స. క్రి. రాగముఁ దిన్నఁగాఁదీయు.

ఆలాబువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అలాబువు, సొరకాయ.

ఆలాయము. వై. విశే. పాత్రము*.

ఆలావర్తము. సం. వి. అ. న. ఆలవట్టము.

ఆలి. ఉభ. దే. విశే. (నాలియొక్క రూపాంతరము.) హీనము. "మ. మగఁడానీవుజగంబుచొప్పామిగులన్ మానంబువాటింతువా, లిగసెగ్గంబగుమాటవాటిలెనె." నిర్వ. ౫, ఆ. "ఉ. ఇయ్యాలితనంబువాపెదఁ బ్రియంబొనరించెదనీకుఁదండ్రికిన్." భార. శల్య. ౨, ఆ.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పఙ్క్తి; 2. చెలికత్తె.

ఆలింగనము. సం. వి. అ. న. ఉపగూహనము, కవుఁగిలింత.

ఆలింగితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కవుఁగిలింపఁబడినది.

ఆలింగ్యము. సం. వి. అ. పుం. గోపుచ్ఛమువంటి ఆకారముగల మృదంగము. విణ. కవుఁగిలింపఁ దగినది.

ఆలించు. వై. స. క్రి. ఆలకించుయొక్క రూపాంతరము. (ఆదరించుటకు.—"గీ. ఇంకనైననన్ను నేల యాలింపవు, నాకుశరణమగుమునాథ." భార. ఆర. ౨, ఆ. "ఎ, గీ. లిఖితుఁడిట్లనుశంఖుఁడా లించివినఁగ." జై. ౪, ఆ.)

ఆలిగొను. దే. స. క్రి. (ఆలి+కొను.) 1. అపహసించు; "గీ. అట్టివికృతాననముగాంచియిట్టులనియె, నోనిశాటియీయొప్పుతోనున్న నిన్నుఁ, గన్న నార్తినిదూలఁ జేకాముచేత, జేలనీకింతవలవనిబాళియేల. ఎ. అని. క. ఈలీలసుమిత్రాసుతుఁ, డాలిగొనఁగ." రా. అర, కాం.—2. తక్కువపఱచు. "అమరుల్ తగు భోజ్యములెల్లమ్రింగి మోవుగొనుచుమిమ్మునాలిగొనిపోయిరి." నిర్వ. ౫, ఆ.

ఆలిచిప్ప. దే. వి. కప్పచిప్ప, శంబూక.

ఆలీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు కుడికాలు ముందటికిచాఁచి నిలుచుట. (చూ. స్థానము.) విణ. నాకఁబడినది.

ఆలు. దే. వి. భార్య. (దీనికి వృత్తియందు ఆఁడుది య నిమాత్రమర్థము. జవరాలు, ధీరురాలు. మొ.)

ఆలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిండిచెంబు.

ఆలుకము. సం. వి. అ. పుం, న. గెనుసు౹. చేమ౹. (అనికొందఱు.)

ఆలుగడ్డ. హిం. వి. ఉరలగడ్డ, బంగాళాదుంప.

ఆలుడి. దే. వి. మంచినడత, శీలము.

ఆలువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గిండి. న. 1. గెనుసుగడ్డ; 2. పడవ.

ఆలెగాఁడు. దే. వి. క్రిందికొలువుగాఁడు.

ఆలెప్రొయ్యి. దే. వి. ఒకసారిగా నాలుగైదు పాత్రములు వేఱువేఱుగాఁబెట్టి వండునట్లేర్పఱచిన పొయ్యి.

ఆలేఖనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రాయుట; 2. చిత్తరువువ్రాయుట.

ఆలేఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరువు; 2. వ్రాఁత.

ఆలోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చూపు, (రూ. ఆలోకనము;) 2. ఎండ; 3. బట్టువాఁడుచేయు స్తోత్రము.

ఆలోకించు. సం. స. క్రి. వీక్షించు, చూచు.

ఆలోకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది.

ఆలోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. యోచన.

ఆలోచించు. సం. స. క్రి. యోచించు, ఏకతమాడు.

ఆలోడనము. సం. వి. అ. న. కలఁత.

ఆలోడించు. సం. స. క్రి. కలఁచు.

ఆలోడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁచఁబడినది.

ఆవ. దే. వి. సర్షపము౹. బ. సర్షపబీజములు. (ఈయర్థమందు తఱచుగా ఆవాలు అని వాడెదరు.)

ఆవజము. వై. వి. వాద్యవిశేషము. "చ. అ, య్యనుమతిగాంచి దండియ యుపాంగము మద్దెలతాళమావజం, బునుగొని." రామా. ౨, ఆ.

ఆవటము. దే. వి. పొందిక. విణ. పొందికైనది. "ఎ, గీ. వలయుసంపదలందనావటమువటము." భాగ. ౪, స్కం.

ఆవటముచేయు. దే. స. క్రి. పొందికపఱచు. "సీ. మోచేతివంపుగాముడిచిపట్టినకేల వరదాభయంబులావటముచేసి." పాండు. ౨, ఆ.

ఆవటిల్లు. దే. అ. క్రి. పొందుపడు. "గీ. అతఁడుఁ గొఱప్రాణములనుండిహరువుదెరుప్ప, లావటిలఁ దెల్ప." రామా. ౮, ఆ.—(ప్రే. ఆవటించు.)

ఆవడ. దే. వి. చేఁదుగలబీఱ౹.

ఆవడి. దే. వి. హావడి, ఉపద్రవము. "క. మానుగ జగములయావడి, మానుపఁగాఁగోరి." అచ్చ. సుం, కాం.

ఆవపనము. సం. వి. అ. న. (కాఁగు గంప మొదలైన) పాత్రము.

ఆవపాఱు. దే. అ. క్రి. 1. జ్ఞప్తికివచ్చు; 2. తోఁచు.

ఆవము. వై. వి. (కుమ్మరి కుండలులోనగునవి కాల్చుటకేర్పఱచిన) కావు, ఆవాపము.

ఆవరణము. సం. వి. అ. న. ఆచ్ఛాదనము, మాఁత. (సప్తావరణములు.—పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాహంకారమహత్తత్త్వములు. ప్రకృతితోడఁ గూడ అష్టావరణములగు.)

ఆవరించు. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను.

ఆవర్జనము. సం. వి. అ. న. ఆకర్షణము.

ఆవర్జా. హిం. వి. దినచర్య, ప్రతిదినపులెక్క.

ఆవర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. మరలుట; 2. పాశముయొక్కవల్లె.

ఆవర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలఁదగినది; 2. వల్లింపఁదగినది.
ఆవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుజ్జుపుసుడి; 2. నీటిసుడి; 3. మరలుట; . పాఠముయొక్క వల్లె.
ఆవర్తించే. సం. స. క్రి. పాఠమును వల్లించు.
ఆవర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలినది; 2. వల్లింపఁబడినది.
ఆవల. దే. వి. (ఆ+వలను.) 1. ఆప్రక్క; 2. పిమ్మట.
ఆవలి. ఉభ. దే. వి. ఉపద్రవము. "సీ. మురహాయగ్రీవాంత్రమాలఫేనావలినావలిదలఁగఁజేకాకు పఱచె." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—సం. ఇ. స్త్రీ. పఙ్క్తి.
ఆవశ్యకము. సం. వి. అ. న. అక్కఱ. విణ. అక్కఱైనది.
ఆవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నుఱిచినది. (ధాన్యము.)
ఆవహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.
ఆవహిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఆవహించు.)
ఆవళి. దే. వి. ఆవడియొక్కరూపాంతరము. "అత్యలఘుతరంగసంపదలకావళులావళులు." చమ. ౧, ఆ.
ఆవాపకము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుదానిచేతిమట్టెగాజు, సూడిగము.
ఆవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదు; 2. విత్తుట; 3. ఆవము; 4. పరరాష్ట్రచింతన. (స్వరాష్ట్రచింతన తంత్రమనఁబడును.)
ఆవాయకము. సం. వి. అ. పుం. ఆవాపకము.
ఆవాలము. సం. వి. అ. న. ఆలవాలము, పాదు.
ఆవాసము. సం. వి. అ. పుం. సదనము, ఇల్లు.
ఆవాహనము. సం. వి. అ. న. ఆహ్వానము, పిలుపు.
ఆవాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.
ఆవి. దే. వి. 1. శ్వాసము; "గీ. ఆసుయోధనుముక్కునవావిగలుగఁ, బుడమినీఁడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. తాపము. మ. "విహరించున్ మలయానిలంబచటఁదావింజిల్కి నెమ్మేనియా, విహరించుంబికనాదముల్ చెవికిఁగావించుంజవుల్ పోదమా." విజ. ౨, ఆ.
ఆవించే. దే. స. క్రి. వాసెనమీఁదఁబెట్టి ఆవిరితోఁ బక్వముచేయు. "వ. కీచకతండులంబులంబిండిగొట్టికొట్రఁబోసియుప్పిగొప్పలుగాఁజేసి యావించిన కుడుములబానలు." కాశీ. 3, ఆ.
ఆవిగ్నము. సం. వి. అ. పుం. కలివిచెట్టు. విణ. ఆవేగమునొందినది.
ఆవిధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిచెడుసాధనము.
ఆవిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కఁగా తొలువఁబడినది; 2. వంకరయినది.
ఆవిరి. దే. వి. ఊష్మము.
ఆవిరిల్లు. దే. అ. క్రి. చెమర్చు.
ఆవిర్భవించే. సం. అ. క్రి. ప్రభవించు, పుట్టు.
ఆవిర్భావము. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవము, పుట్టుక
ఆవిర్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రభూతము, పుట్టినది.
ఆవిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁకఁబాఱినది, కలుషము.
ఆవిలి. దే. వి. మాంత్రికుఁడు ఉపయోగించెడు కాచపాత్రవిశేషము.
ఆవిష్కరణము. సం. వి. అ. న. ప్రకటనము, వెల్లడి.
ఆవిష్కరించే. సం. స. క్రి. ప్రకటించు, వెలయించు.
ఆవిష్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకటింపఁబడినది, వెలయింపఁబడినది.
ఆవిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆవిష్కరణము.
ఆవిష్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——
ఆవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆవేశముకొన్నది; 2. చొచ్చినది.
ఆవు. దే. వి. గోవు. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వికల్పముగనగు. ఆఁగదుపు, ఆఁబడ్డ, ఆఁబెయ్య, ఆదూడ. మొ.)
ఆవుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) తండ్రి.
ఆవుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) బావ.
ఆవురు. దే. వి. రోదనార్తధ్వనులయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. దేవుఁడొవానియోయనిమదిందలపోతలునాకికానిరే, వేవురువేయిచందములనిందయొనర్చదరిప్పుమూఁగయర్, పావులనోరునీయెడమపాదపలంబునఁదన్నినట్లుగా, నీవొకయింతయావురని యేడ్వఁగదన్న కుమారరత్నమా." పర. ౨, ఆ.
ఆవులించే. దే. అ. క్రి. ఆవులింతవిడుచు, జృంభించు.
ఆవులింత. దే. వి. ఆవులించుట, జృంభము.

ఆవృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆవరింపబడినది, చుట్టుకొనబడినది.
ఆవృత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడు పడినది.
ఆవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తడవ; 2. తిరుగుడు; 3. వల్లె.
ఆవృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. న. అనుక్రమము, సొరిది.
ఆవేగము. సం. వి. అ. పుం. (ఇష్టానిష్టప్రాప్తిచేఁ గలుగు) తొట్రుపాటు.
ఆవేగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొద్దికూర.
ఆవేదకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తెలిపెడు వాఁడు.
ఆవేదనము. సం. వి. అ. న. తెలుపుట.
ఆవేదించు. సం. స. క్రి. తెలుపు.
ఆవేదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తెలుపఁబడినది.
ఆవేశనము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టడ; 2. ప్రవేశము; 3. ఒళ్లెఱుఁగమి.
ఆవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒళ్లెఱుఁగమి. సుమారము; 2. వేగిరపాటు.
ఆవేశించు. సం. అ. క్రి. ప్రవేశించు, చొచ్చు.
ఆవేశికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అతిథి, విందు.
ఆవేష్టకము. సం. వి. అ. పుం. ముండ్లకంచె.
ఆశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆస; 2. దిక్కు. అ. పుం. ము. 1. అగ్ని; 2. వ్యాప్తి.
ఆశంసనము. సం. వి. అ. న. కోరుట.
ఆశంసిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) కోరువాఁడు.
ఆశంసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.
ఆశంసువు. సం. విశే. ఉ. ఆశంసిత.
ఆశపడు. మి. అ. క్రి. అపేక్షపడు.
ఆశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. ఆధారము; 3. మనస్సు.
ఆశయిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) తినిపించువాఁడు.
ఆశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. రాక్షసుఁడు.
ఆశాబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఁటట; 2. సాలెపట్టు.
ఆశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆశీర్వాదము.
ఆశాసించు. సం. స. క్రి. ఆశీర్వదించు.
ఆశాస్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వదింపఁదగినది; 2. ప్రార్థింపఁదగినది.
ఆశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముయొక్క కోఱ.
ఆశించు. సం. స. క్రి. అపేక్షించు, ఆసించు.
ఆశితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తినఁబడినది; 2. అంతకుముందు ఆవులను మేపినది. (పొలము.)
ఆశీర్వదించు. సం. స. క్రి. దీవించు.
ఆశీర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. దీవన.
ఆశీవిషము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.
ఆశీస్సు. సం. వి. స్. స్త్రీ. 1. హితముకోరుట; 2. పాముయొక్క కోఱ.
ఆశుగము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. గాలి.
ఆశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱజిలమువడ్లు. క్రి. విశే. న. వేగ. విశే. వేగముగలది.
ఆశుశుక్షణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, వహ్ని, నిప్పు.
ఆశౌచము. సం. వి. అ. న. అశుచిత్వము, అంటు.
ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. న. అచ్చెరువు. విశే. అచ్చెరువైనది.
ఆశ్రమము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పర్ణశాల; 2. బ్రహ్మచర్యాది; (ఇవి నాలుగు. — బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసము.) 3. మఠము; 4. అడవి.
ఆశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అండ; 2. బలవంతునాశ్రయించుట; (చూ. గుణము.) 3. ఇల్లు.
ఆశ్రయాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విశే. ప్రాపుచెఱచువాఁడు.
ఆశ్రయించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయముచేయు, అండగొను.
ఆశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. క్లేశము.
ఆశ్రవుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మాటదాఁటనివాఁడు. వినయముగలవాఁడు. (అనికొండపఱు.)
ఆశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కత్తివాదర.
ఆశ్రితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.
ఆశ్రుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, సమాహితము.
ఆశ్లిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆలింగితము, కవుఁగిలింపఁబడినది.
ఆశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలింగనము; 2. నక్షత్రవిశేషము.
ఆశ్లేషించు. సం. స. క్రి. కవుఁగిలించు.
ఆశ్వత్థము. సం. వి. అ. న. రావిపండు.

ఆశ్వము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱములగుంపు, ఆశ్వీయము.
ఆశ్వయుజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమాసము.
ఆశ్వసించే. సం. స. క్రి. ఆశ్వాసించు, ఊఱడించు.
ఆశ్వసితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినది.
ఆశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఱట; 2. ఆఖ్యాయికపరిచ్ఛేదము; 3. పరిచ్ఛేదము.
ఆశ్వాసించే. సం. స. క్రి. ఆశ్వసించు.
ఆశ్వాసితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్వసితము.
ఆశ్వికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపురౌతు.
ఆశ్వినము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము.
ఆశ్వినేయులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వులు.
ఆశ్వీనము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) గుఱ్ఱము ఒకదినము నడవఁదగినది. (త్రోవ.)
ఆశ్వీయము. సం. వి. అ. న. ఆశ్వము.
ఆషాఢము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకమాసము; 2. బ్రహ్మచారిపట్టుకొనెడుమోదుగుకోల; 3. మలయపర్వతము.
ఆషూర్ఖానా. హిం. వి. సత్రము
ఆస. వై. వి. ఇచ్ఛ, అపేక్ష.
ఆసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్రయము; 2. ఆసక్తి.
ఆసకప్పెరగాఁడు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.
ఆసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష, ఆస.
ఆసక్తుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆసగొన్నవాఁడు.
ఆసచేయు. వై. స. క్రి. ఆశించు. "ఇంద్రపదంబుకోరఁడుదిగీశులరాజ్యములాసచేయఁడు." వి, పు. ౨, ఆ.
ఆసత్తి. ఉభ. వై. వి. ఆశ. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము; 2. సంగమము.
ఆసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చుండుట. అ. న. ము. 1. పీఁట; 2. స్వస్తికాది; (స్వస్తికాసనము, గోముఖాసనము, బద్ధాసనము, పద్మాసనము, వీరాసనము, సింహాసనము, భద్రాసనము, ముక్తాసనము. (దీనికి సిద్ధాసనమని, వజ్రాసనమని, గుప్తాసనమనియు నామాంతరములు గలవు.) మయూరాసనము. మొ.) 3. బలాద్యపేక్షచేదండెత్తిపోక నిలుచుట; (చూ. గుణము.) (ఇది పంచవిధము.—సంధాయాసనము, ప్రసంగాసనము విగృహ్యాసనము, సంభూయాసనము, ఉపేక్ష్యాసనము. వీనికర్థము యానశబ్దముకడవ్రాసినట్లెఱుంగునది.) 4. ఏనుఁగుమూఁపు. పుం. వేఁగిస.
ఆసన్నము. సం. వి. అ. న. దాపు. విశ. దాపైనది.
ఆసపడు. వై. అ. క్రి. అపేక్షపడు.
ఆసపాటు. వై. వి. అపేక్షపడుట.
ఆసరా. వై. వి. ప్రాపు, ఆశ్రయము.
ఆసవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్వముకాని చెఱకురసమునఁజేసినకల్లు; చెఱకురసమునఁజేసినకల్లు. (అనికొందఱు.) 2. కల్లుతేట; 3. పూఁదేనె.
ఆసాదనము. సం. వి. అ. న. ప్రాప్తి, పొందు.
ఆసాది. దే. వి. మాదిగ. "సీ. ఆసాదిగోసంగిమాదిగగూబరియన మాతంగుఁడగు." ఆం, భా. ద్వ. శూ.
ఆసాదించే. సం. స. క్రి. ప్రాపించు, పొందు.
ఆసాదితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందఁబడినది.
ఆసాద్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్యము, పొందఁదగినది.
ఆసాను. హిం. వి. ఆధారము.
ఆసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జడివాన; ఐడిగలవాన. (అనికొందఱు.) 2. మిత్రబలము; 3. అంతట సేన వ్యాపించుట.
ఆసించే. వై. స. క్రి. అపేక్షించు.
ఆసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గాయుధుఁడు.
ఆసితము. సం. వి. అ. న. ఉనికిపట్టు. విశ. కూర్చుండినది.
ఆసిద్ధము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినది; 2. కట్టాయితమయినది.
ఆసీనుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చున్నవాఁడు.
ఆసుఁగ్రోవి. దే. వి. (ఆసు+గ్రోవి.) (సాలెవాఁడు ఆసుపోయునపుడు) నూలుచొప్పించెడుగ్రోవి.
ఆసుమ్రాను. దే. వి. సాలెవాని ఒకకొలముట్టు. (నూలుపోఁగువాటించుటకై వరుసకు మూఁడువంతునఁగాని అయిదువంతునఁగాని నాలుగైదువరుసలుగా మొలలుగూర్చిన కొయ్యచట్టము.)
ఆసురము. సం. వి. అ. పుం. ధనమిచ్చికన్యకనుదీసిచేసికొనెడియొకవివాహము.(చూ. వివాహము.)
ఆసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణిక, నల్లావలు.
ఆసురీణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) నల్లావలుపండునది. (పొలము.)

ఆసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిరృతి, మూలచేఁడు.
ఆసువోయు. దే. స. క్రి. (ఆసు+పోయు.) (ఆసు త్రాని మొలలకునూలు) పోఁగువాటించు.
ఆసేకము. సం. వి. అ. పుం. చల్లుట.
ఆసేచనకము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఎంతచూచి నను తనివితీఅనిది.
ఆసేచనము. సం. వి. అ. న. చల్లుట. విశ. కోరఁ బడినది.
ఆసేధము. సం. వి. అ. పుం. నిరోధము, అడ్డగింత.
ఆసేధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.
ఆసేధ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁదగినది.
ఆస్కందనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. ఇంకుట; 3. తిరస్కారము.
ఆస్కందితము. సం. వి. అ. న అతివేగమును అతి మందమునుగాక నడితరముగాఁబాఱెడి యొక యశ్వధార, (చూ. ధార.) రసగాలు.
ఆస్తరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆసనము; 2. ఎఱ్ఱ కంబళి; 3. ఏనుఁగుమీఁదపఱచెడి యెఱ్ఱకంబళి; 4. పఱపు.
ఆస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పఱపు; 2. ఆస నము; 3. ఎఱ్ఱకంబళి.
ఆస్తి. దే. వి. కూడఁబెట్టినధనము.
ఆస్తికాఁడు. దే. విశ ధనవంతుఁడు. (చూ. అచ్చు కుప్ప.)
ఆస్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భగవంతుఁడున్నాఁ డని నమ్మువాఁడు. విశ. శ్రద్ధగలవాఁడు.
ఆస్తిక్యము. సం. వి. అ. న. ఆస్తికునిభావము.
ఆస్తీర్ణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పఱవఁబడినది.
ఆస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆస్థానము; 2. ప్రయ త్నము.
ఆస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. సభ; 2. రాజసభ.
ఆస్థాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——
ఆస్పత్రి. ఆం. వి. వైద్యశాల, (రూ. ఆస్పిటాలు.)
ఆస్పదము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. పని.
ఆస్ఫాలనము. సం. వి. అ. న. చఱుపు. (రూ. ఆ స్ఫాలము. పుం.)
ఆస్ఫాలించు. సం. స. క్రి. ఆస్ఫోటించు, చఱచు.
ఆస్ఫాలితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చఱవఁ బడినది.
ఆస్ఫోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమల్లె?; 2. దం టెన?. అ. పుం. ము. జిల్లేడు?.

ఆస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. 1. చఱుపు; 2. పోటు; 3. చీలిక.
ఆస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రత్నములకు బెజ్జము వేసెడుసూది, పిడిసాన.
ఆస్ఫోటించు. సం. స. క్రి. 1. చఱచు; "క. మా టికిమనపైపఱుములు, చాటుచువేకోటులద్రిచ యులుగోలుంగా, స్ఫోటించినేలఁగాలం, దాటిం చుచునున్నవాఁడుదంభుఁడుకంటే." రా. యు, కాం.—2. పొడుచు; 3. చీల్చు.
ఆస్ఫోటితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. చఱవఁ బడినది, 2. పొడువఁబడినది; 3. చీల్పఁబడినది.
ఆస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉనికి. కూర్చుండుట. (అనికొందఱు.) అ. న. ము. 1. ముఖము; 2. నోరు.
ఆస్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు. పుం. వెంద్రుక.
ఆస్రవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.
ఆస్వదనము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవించుట; 2. చవిచూచుట.
ఆస్వదించు. సం. స. క్రి. 1. అనుభవించు; 2. చవి చూచు. "ఆబావితేటనీరాస్వదించిన." కాశీ. ౬, ఆ.
ఆస్వాదనము. సం. వి. అ. న. ఆస్వదనము.
ఆస్వాదించు. సం. స. క్రి. ఆస్వదించు.
ఆస్వాదితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. అను భవింపఁబడినది; 2. చవిచూడఁబడినది.
ఆహకము. ఉభ. దే. వి. కుదువ. "ద్వి. ఆహకంబు లుపెట్టియువిదక్కమితులు, సాహసంబునఁబల్కి సాత్తులఁబెట్టి." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఆయకము అనునది హకారమధ్యకముగా నిట్లీగ్రంథము నందు కనఁబడుచున్నది.) — సం. అ. పుం. ముక్కునఁగలుగు రోగము.
ఆహతము. సం. వి. అ. పుం. తప్పెట. విశ. 1. కలుగ నేనిది; (గొడ్రాలికొడుకుచూచుమన్నాఁడు. లోనగుమాట.) 2. కొట్టఁబడినది; 3. క్రొత్తది; (వస్త్రము.) 4. ప్రాఁతది; (వస్త్రము.) 5. రెట్టిం పఁబడినది.
ఆహతలక్షణుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) గుణము లచేతఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవాఁడు, కృతలక్షణుఁడు.
ఆహరించు. సం. స. క్రి. 1. అపహరించు; "నేఁ దల్లపమందభూషణవితానమునర్థమునాహరించి"

షో. ౪, ఆ.—2. ఆకర్షించు; "విజ్ఞానమునఁజేసి విషయాదివలననెమ్మనమాహరించి." (ఇక్కడ ఆహరించి=మరలించియనుట.) ఆము. 3, ఆ.—3. ఆరగించు. "ఎ, గీ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁబరమాయుపుపవాస, ములకుఁజిత్తశుద్ధిఫలజలంబు, లాహరించియునికికాధిరాజ్యముపత్ర, భక్షితకు దివంబుఫలములధిప." భార. అను. ౧, ఆ.

ఆహర్త. సం. విశే. (బు. ఈ. బు.) ఆహరించువాఁడు.

ఆహవనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞము, వ్రేలిమి.

ఆహవనీయము. సం. వి. అ పుం. ఒక శ్రౌతాగ్ని. (చూ. అగ్ని) విశే. యజ్ఞమునబలియియ్యయోగ్యమైనది.

ఆహవము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. పిలుపు; 3. యజ్ఞము.

ఆహా. వై. అవ్య. ఔరా. "ఆహాపుట్టెడులాఁతిచూపఱకు." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఆహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. భోజనము; 2. వంటకము; 3. అపహరణము.

ఆహారించే. సం. స. క్రి. ఆరగించు. "సీ. గ్రహణవేళలయందు రాహువాహారించితృప్తిమైగత్తునఁద్రేఁచెనేని." నై. ౨, ఆ.

ఆహార్యము. సం. వి. అ. పుం. హారాదిభూషణములచేఁగలిగెడి అభినయవిశేషము. (చూ. అభినయము.) విశే. తెచ్చుకోఁదగినది.

ఆహావము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులు నీరు ద్రావుటకై నూతియొద్ద ఏర్పఱచిన తొట్టి; 2. యుద్ధము.

ఆహికము. సం. వి. అ. పుం. 1. విడిచివిడిచి వంతు ప్రకారమువచ్చెడు జ్వరము; 2. సుషిరవాద్య విశేషము.

ఆహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది; 2. చేయఁబడినది.

ఆహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్నిహోత్రము నుంచుకొనియుండువాఁడు.

ఆహుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వేల్వఁబడినది.

ఆహుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అగ్నియందువేల్చుట.

ఆహేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పాముది. (ఎముక, విషము. మొ.)

ఆహేరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచరి.

ఆహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహోపురుషిక.

ఆహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1. పగలుచేయఁదగిన కర్మము; 2. ఆహారము; 3. ప్రకరణసమూహము. విశే. పగలుచేయఁదగినది.

ఆహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, ఎలమి.

ఆహ్వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు; 2. పిలుపు.

ఆహ్వాయము. సం. వి. అ. పుం. అభిధానము, పేరు.

ఆహ్వానము. సం. వి. అ. న. హూతి, పిలుపు.

ఆళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పఙ్క్తి; 2. చెలికత్తె; 3. అడ్డకట్ట. న్. పుం. తేలు. విశే. ఇ. నిర్మలమయిన మనసుగలది.

ఆళిందము. సం. వి. అ. పుం. అళిందము.

ఆళుగ. దే. వి. (చూ.) (రూ.) ఆళువ.

ఆళువ. దే. వి. ముత్తెపుఁజిప్పలవంటి ముండ్లచేతఁ గప్పఁబడిన రొల్లియంగములుగల యొకవిధమైన పంది, శల్యకము. "ద్వి. కుందేలుఁనుడుమునుగూర్మంబునేదుఁ, బందియాళువయునుభక్ష్యముల్గాని, పంచనఖంబనిష్టవగంబుఁదినరు." సం. "శల్యకశ్శ్వావిధోగోధాశశఃకూర్మశ్చపంచమః." రా. కిష్కి౦, కాం. (కొందఱు దీనిని నఖమృగ మందురు.)

ఆళువరి. దే. వి. అలంగము, (రూ. ఆడువరి.)

ఆళువారు. దే. వి. హరిభక్తుఁడు. "గీ. అనినమాటలు వలుకనళికియయ్యాళువా, రియ్యకొనియెఁ బోవ." ఆము. ౨, ఆ.

ఆళ్లకోస. దే. వి. ఒకదినుసుకాకి.

ఆళ్లు. దే. వి. బ. (అరుగ+లు.) ధాన్యవిశేషము, కోద్రవము.

ఆళ్వారు. దే. వి. ఆళువారుయొక్కరూపాంతరము. "శా. అంచత్ప్రేమపశంవదుండగుచు నాయాళ్వారిఁజేరంగర, మ్మంచుంబిల్చిమురారి." పర. ౪, ఆ.

ఇ.

ఇ. ఒకయక్షరము.

ఇన్స్పెక్టరు. ఆం. వి. పైవిచారణచేయువాఁడు

ఇంకు. దే. అ. క్రి. వట్టు, శోషిల్లు.

ఇంకుడు. దే. వి. ఇంకుట. విశే. 1. ఇంకినది; 2. ఎండినది. "సీ. ఇంకుడుచన్నులువంకచేతులుఁగడు వలమైనగానుగవంటినడుము." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ఇంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. ఆశ్చర్యము; 3. తెలివి, విశే. తిరుగునది.

ఇంగలము. వై. వి. నిప్పు. "క. వంగడపు వెదురుఁ గోపపు, టింగలమున నేర్చి కనినయాసిరి." పాం డు. ౫, ఆ.

ఇంగాలము. ప్రా. వి. అ. పుం. బొగ్గు.

ఇంగితము. సం. వి. అ. న. 1. అభిప్రాయము; 2. బొమముడిలోనగువికారము.

ఇంగిలము. వై. వి. ఇంగలము. "గీ. కెరలు నా తేని తూపుటింగిలమునందు." అన్న. సుం, కాం.

ఇంగిలాయి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇంగిలికము. వై. వి. రాగద్రవ్యవిశేషము, హింగు ళము. "గీ. ప్రాగ్దిశాకాంతనిండుగర్భంబునందు, సూర్యుఁ డుదయింపఁ బొద్దులుచొచ్చియుండ, మొదలఁదీండ్రించునేత్రక్రొమ్ములకయెండ, నింగి యింగిలికాననభ్యంగమార్చె." కాశీ. ౧, ఆ.

ఇంగిలీకము. వై. వి. ఇంగిలికముయొక్క రూపాంత రము. "సీ. తరుణాంగుళీచ్ఛాయ దంతపుసర కట్టు లింగిలీకపువింతరంగులీన." స్వా. ౧, ఆ.

ఇంగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గారకీ.

ఇంగువ. వై. వి. కూరలు మొదలగువానికుపయోగ పడువస్తువు, హింగువు.

ఇంచిమంచి. దే. వి. ఏ. రుచిగలభక్ష్యము. "గీ. తనకు ననుకూలయగునొక్క దాసితోడ, మాలిమియొన ర్చికొనియించిమంచిపెట్టి." శుక. 3, ఆ.

ఇంచు. యు. దే. అ. క్రి. 1. ఇంపగు; "క. నీ కర్ణ ములకునించునెట్లుకార్యవచనముల్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. మనోజ్ఞమగు. "ఎ, గీ. మెఱసితామేటివెన్నెలమిన్న యించె."(హరిశ్చం ద్రకథయందు—ఎలమిఁ గానయించెననియు, నల కథయందు—మేటివెన్నెలమిన్న ఇంచెననియు భేదము.) హన. 3, ఆ.—స. క్రి. కోరు. "క. పల్వలలక్ష్యౌజ్జ్వల్యముగను, బులినమ్ములనించెలీల భూవరుఁడచటన్." (హరిశ్చంద్రకథయందు— నించెననియు, నలకథయందు — ఇంచెననియు భేదము.) హన. ౨, ఆ.—వై. వి. చెఱకు.

ఇంచుబోఁడి ద్వ. వి. (ఇంచు+పోఁడి.) 1. చెఱకు వలె మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది; (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

ఇంచుక. దే. అవ్య. కించిత్తు. (ఆమ్రేడితము నందు ఇంచించుక.)

ఇంచుపాలకడలి. ద్వ. వి. ఇక్షుసముద్రము.

ఇంచుమించు. ద్వ. వి. న్యూనాధిక్యము. "గీ. నలిన లీలసంచునలినలిగావించు, నించుమించులాడు నించుమి-చు, లేమనగవుచూపులు." విజ. ౧, ఆ.

ఇంచువిలుతుఁడు. ద్వ. వి. మన్మథుఁడు, ఇక్షుధన్వుఁ డు, (రూ. ఇంచువిల్తుఁడు.) (ఇంచువిలుకాఁడ నియు.)

ఇంజేటి. దే. వి. ఒకదినుసుకందకీ. (ఈఁజేటియొక్క రూపాంతరము.)

ఇంటరము. దే. వి. ఇఱుకు, సంకటము. "ఒంటర మింటరములువలుకుటుచితమే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

ఇంటికాఁపు. దే. వి. (ఇల్లు+కాఁపు.) గృహస్థుఁడు.

ఇంటిపట్టు. దే. వి. (ఇల్లు+పట్టు.) గృహస్థధర్మము. "సీ. పసుపునిగ్గులు దేఱుపాంప జన్నిదమొప్పఁ బ్రమథాధిపతియింటిపట్టెటింగె." స్వా. ౧, ఆ.

ఇంటిపాప. దే. వి. (ఇల్లు+పాప.) వెలకుఁగొన్న దాసి.

ఇంటియాతఁడు. దే. వి. (ఇల్లు+ఆతఁడు.) పెని మిటి, భర్త, (రూ. ఇంటాతఁడు.)

ఇంటిల్లిపాది. దే. అవ్య. (ఇల్లు+ఇల్లు+పాది.) కుటుంబమువారందఱు.

ఇంట్రపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇంట్రము+పడు.) సంకటపడు. "గీ. కడఁగికల్పాదిఁ గ్రమ్మఱఁగలుగఁజేయఁ, దనకపనిగాననట్లునొచ్చినజగముల, నోలిఁగంజోదరుండుని జోదరమున, నింట్రపడ కుండఁగానిల్పె నెడములిచ్చి." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఇంట్రము. దే. వి. ఇంటరముయొక్క రూపాంత రము. "గీ. ఎదురుగా నేగుదెంచుచో నింట్ర మయ్యెఁ, బెండ్లియిరువంక చుట్టంపుఁబెద్దల కును." వై. ౬, ఆ.

ఇండె. దే. వి. 1. చీలిక, ఆస్ఫోటనము; 2. ఎము కకీలు.

ఇండెవాయు. దే. అ. క్రి. చీలు, ఆస్ఫోటితమగు.

ఇంత. ద్వ. స. (ఈ+అంత.) 1. ఈకొలఁది; "ఎ, గీ. నీయోగవిభవమింతయంతని పొగడనే నెంత దాన." కళా. ౨, ఆ.—2. ఇదియంతయు. "క. ఏనూరకయుండుదుఁదోడె, వ్వారికిఁబో నింతనిక్కువంబెబ్బంగిన్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (శబ్దముకంటెఁ బరమైన ఆ శబ్దముయొక్క అకారమునకువలె ఈలోనగు శబ్దములకంటెఁ బరమైన అంతలోనగు శబ్దములయొక్క అకార

మునకు లోపమని యెఱుంగునది. ఈకారము మొదలగువాని దీర్ఘమునకు హ్రస్వమగును.)("వ. సర్వలోకాభిగమ్యుండగునమ్మహానుభావునకుమన మభిగమ్యులమైతిమి. మనకింతకంటెను బెంపె య్యది." ఇత్యాది స్థలములయందు ఇంతశబ్దము ఈయనుశబ్దముయొక్క అర్థము నిచ్చుచున్నది. "చ. కుంతియింతకున్, బడుగయిపాలలోఁ బడినబల్లివిధంబుననుండకుండునే." ఇక్కడ ఇంతకున్ అనఁగా ఇంతకాలమునకు అని యర్థము. చూ. అంత.)

ఇంతవట్టు. ద్వ. స. (ఇంత+పట్టు.) .1. ఇదియంతయు; "మ. జనకుండున్ గురుభీష్ములున్ దగినకర్జంబాపుత్రులైనీకుఁబ్రీ, తినెతింగించుతెఱంగుగాదు తమబుద్ధింబోయిసంధానమి, ట్లొనరం జేయక యున్నఁగృష్ణునకునిన్నొప్పించువారిం తవ, ట్టునిజంబు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. ఇంతమాత్రము. "చ. అతులితవిష్ణుశక్తిసమ పాహితమూర్తివిక్రమ్ములెమ్మసం, తతభుజశక్తినిట్టి యవధానమొనర్పఁగ నీవకానియీ, క్షితినొకరుండులేఁడధికకీర్తియుఁ బుణ్యముఁజేరునిన్నునూ. ర్జితగుణయింతవట్టుతగఁజేయుము కావుములోకమంతయున్." భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఇంతి. వై. వి. ఆఁడుది, మగువ, వనిత.

ఇంతియ. ద్వ. స. (ఈ+అంతియ.) ఇంతమాత్రము. "మ. పెక్కండ్రకిం, తియకాలంబయియుండ నీమనముశాంతింబొందఁగానేర్చునే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (చూ. ఇంత.)

ఇంతే. ద్వ. స. ఇంతియయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఇంతే.)

ఇందనుక. ద్వ. క్రి. (ఇంత+దనుక.) ఇందాఁక.

ఇందము. దే. స. క్రి. ని. ఇదిగో తీసికొనుము. "జడలోరత్నమిందమనుచునిచ్చి." రామా. ౬, ఆ. (దీనికి బహువచనము ఇందండి. మొ.)

ఇందఱు. ద్వ. స. (ఇంత+వారు.) ఇంతశబ్దమునకు మహన్మహత్వర్థకబహువచనరూపము, వీరందఱు. (ఈపురుషులందఱు. ఈస్త్రీలందఱు. ఈస్త్రీపురుషులందఱు.) 2. ఇంతసంఖ్యగలవారు.

ఇందాఁక. ద్వ. క్రి. (ఇంత+దాఁక.) ఇంతపర్యంతము.

ఇంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇందిర, రమ, లక్ష్మి.

ఇందిందిరము. సం. వి. అ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద.

ఇందిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రమ, లక్ష్మి.

ఇందీవరము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగలువ; 2. తామర.

ఇందీవరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచరకి.

ఇందు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "ఇందనియీము చేఁబొదలు నేనుఁగులు." య. ౪, ఆ.—2. ఇముడు. క్ర. ఇచ్చోట.

ఇందుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

ఇందుగు. దే. వి. చిల్ల, కతకము. "ఎ, గీ. అందుగులు గేదఁగులుమల్లులిందుగులును." అచ్చ. సుం. కాం. (దీనిగింజచేత నీళ్లు తేఱును.)

ఇందుప్పు. ద్వ. వి. (ఇందు+ఉప్పు.) సైంధవలవణము.

ఇందులకు. దే. క్ర. 1. ఇచ్చోటికి; "ఇందులకిప్డె యిన్ మనుజులెన్నఁడువత్తురె." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. దీనికి. "వ. ఇందులకుఁబొందువడుప్రత్యుత్తరంబుల వీనింగెలంకిన బుద్ధి శోభంబుగా నింతకంటెనే మేమియబద్ధంబులువినంబడునె." ఆము. ౬, ఆ.

ఇందువారము. సం. వి. అ. పుం. సోమవారము.

ఇందువు. ఉభ. దే. వి. 1. చిల్లచెట్టు; "ఉ. ఇందువుగింజచేసుదకమెంతయు శీఘ్రముగం బ్రసన్నతన్, జెందువిధంబునన్." శివ. ఉ. ౨, ఆ.—2. చిల్లగింజ. "సీ. రాగహీనతమనోగ్రంథిఁ ద్రెంపఁగనీళ్లకలఁకనిందువుదాచితేలుచుభంగి." వాసి. 3, ఆ.—సం. ఉ. పుం. పలమెత్తువెండి.

ఇంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మరువము. అ. పుం. ము. ఒక గ్రహయోగము.

ఇంద్రకీలము. సం. వి. అ. పుం. మందరపర్వతము.

ఇంద్రకోశము. సం. వి. అ. పుం. మంచె.

ఇంద్రగోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆరుద్రపురుగు.

ఇంద్రజాలము. సం. వి. అ. పుం. కనుకట్టువిద్య.

ఇంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలము చేయువాఁడు.

ఇంద్రతూలము. సం. వి. అ. న. దూదిప్రోవు.

ఇంద్రద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏఱుమద్ది.

ఇంద్రనీలము. సం. వి. అ. పుం. నీలమణి, నల్లరాయి

ఇంద్రయవము. సం. వి. అ. న. కొడిసెకాయ.

ఇంద్రలుప్తకము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

ఇంద్రలుప్తకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) బట్టతలవాఁడు.

ఇంద్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇల్లిందకి.

ఇంద్రవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాఁపరి.

ఇంద్రసురసము. సం. వి. అ. పుం. వావిలి.

ఇంద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునిభార్య; 2. ఒక మాతృక; (చూ. మాతృక.) 3. వావిలి.

ఇంద్రాయుధము. సం. వి. అ. న. మేఘములందు నానావర్ణమై ప్రతిఫలించుచు ధనురాకారముగాఁ గానఁబడెడి సూర్యకిరణము, రతనపువిల్లు.

ఇంద్రారి. సం. వి. ఇ. పుం. అసురుఁడు, వేల్పుదాయ.

ఇంద్రావరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

ఇంద్రియము. సం. వి. అ. న. 1. త్వగాది; (ఇవి పది.—త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము; (ఇవి జ్ఞానేంద్రియములు.) వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థము. (ఇవి కర్మేంద్రియములు.) మనస్సుతోడంగూడ ఏకాదశేంద్రియములనంబడు.) 2. రేతస్సు.

ఇంద్రియార్థము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దాదివిషయము. (ఇవి యైదు.—శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము.)

ఇంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేల్పుఱేఁడు; 2. ఒక ఆదిత్యుఁడు; (చూ. ఆదిత్యుఁడు.) 3. అంతరాత్మ.

ఇంధనము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు.

ఇంపితము. దే. విశే. (ఇంపు+ఇతము.) ఇంపైనది. (ఇది పోరితమువంటిది.)

ఇంపు. దే. వి. 1. ఆనందము; "ఆయింపే పరబ్రహ్మము." స్వా. ౨, ఆ. 2. ఇచ్ఛ. "ఉ. ఓ నితంబిని సుగంధి పటాభరణాదికంబునీ, నెమ్మది కించెనోయనుదు నేఁడయినం బరికించితౌర నా, నెమ్మదియింపుగింపునని నీరజలోచనపల్కి వెండియుఁ." పర. 3, ఆ.—విశే. ఇష్టము. "క. అనిందితచరితము లెనుమ్ము నీమదికింపుల్." కళా. ౭. ఆ.

ఇంబు. దే. వి. ఇంపుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఇంబడరంగనియ్యకొనియొక్క రజనీచరుఁ డేమిభాగ్యమో, యంబుజనాభ." ప్రభా. ౧, ఆ.

ఇఁక. దే. క్రి. 1. ఇతఃపరము; 2. మఱియు. "ఇమ్మునీశ్వరుసామర్థ్యమునింకఁ జెప్పెద." రా. అర. ౧, ఆ.

ఇఁగ. దే. క్రి. ఇఁకయొక్క రూపాంతరము.

ఇక్క. దే. వి. 1. స్థానము; "క. ఎయ్యదిసుఖములకు నిక్కయేర్పడఁజెపుమా." భార. అర. ౭, ఆ.—2. ఇల్లు.

ఇక్కట్టు. దే. వి. (ఇక్కు+కట్టు.) ఇక్కుపాటు, సంకటము. (ఇక్కు ఇఱుకుయొక్క మాఱురూపమని తెలియవలెను.)

ఇక్కడ. దే. వి. ఏ. (ఈ+కడ.) ఈచోటు. (చూ. అక్కడ.)

ఇక్కము. దే. వి. ఇఱుకటముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఎక్కడివాఁడవన్న కడునిక్కపుఁ గాఱడవింజరించెదు." ఉ. హరి. ౨, ఆ.

ఇక్కుపాటు. దే. వి. (ఇఱుకు+పాటు.) ఇక్కట్టు. "ద్వి. అక్కటా పుణ్యాత్ముఁడైననీకిట్టి, యిక్కుపాటునుగల్గె నేతండ్రియనుచు." రా. సుం, కాం.

ఇక్కువ. దే. వి. 1. ఉనికి; "ఎచ్చటఁగంటిరో విజయునిక్కువనిక్కువమానె." విజ. ౨, ఆ. "క. చక్కెరవిలుకాఁడొకఁడే, నొక్కఁడఁదద్వైరులము వియోగవ్యథచే, నక్కడనెపాలియుఁబోలియక, యిక్కువనిటవచ్చెనేని యిక్కడఁబోలియుఁ." (ఇక్కువన్—ఇక్కడ జీవముతోననియర్థము.) రామా. ౬, ఆ.—2. జాడ; "ద్వి. ఇటు చెల్లుమాటలయిక్కువలెఱిఁగి." రా. యు, కాం.—3. కళాస్థానము; "ఇక్కువలంటి." నీలా. 3, ఆ.—4. స్థానము. "క. దిక్కులనెల్లఁబొగడ్తకు, నెక్కినయక్కజపుఁగడిమినేపారెడుమీ, రిక్కడనుండియు మీమీ, యిక్కువలకుఁజనుఁడు దానవేశ్వరులారా." రా. యు, కాం.

ఇక్షుగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొలిమిడి; 2. తెల్లనేలగుమ్మడి; 3. పల్లేరు; 4. ఱెల్లు.

ఇక్షుధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. మన్మథుఁడు, ఇంచువిల్తుఁడు.

ఇక్షునాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లచెఱకు.

ఇక్షురము. సం. వి. అ. పుం. ములుగొలిమిడి.

ఇక్షువణము. సం. వి. అ. న. చెఱకుతోఁట.

ఇక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఇంచు, చెఱకు. (దీని భేదములు.—పుండ్రము, కాంతారము, శతపర్వము, బంగాళము, నేపాళము. మొ.)

ఇక్షుశాకటము. సం. వి. అ. న. చెఱకుపండెడు పొలము.

ఇక్షూదము. సం. వి. అ. పుం. చెఱకుసముద్రము.

ఇక్ష్వాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. చేదుసొరకాయ. పుం. సూర్యవంశపురాజులలోనొకఁడు.

ఇగము. వై. వి. ఇవము, శైత్యము*.

ఇగిరించు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. ఎఱ్ఱనగు. "అమమఁడలిగిమొగమిగిరింపన్." య. 3, ఆ.

ఇగిరిక. దే. వి. హవిస్సు.

ఇగిలించు. దే. స. క్రి. పండ్లను వెలిపఱచు.

ఇగిలింత. దే. వి. ఇగిలించుట.

ఇగురుఁబోఁడి. దే. వి. స్త్రీ. 1. చిగురువలెమనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

ఇగురు. దే. అ. క్రి. ఇంకు. వి. 1. చిగురు; 2. పండ్లచుట్టునుండుకండ.

ఇగురుకొను. దే. అ. క్రి. చిగిరించు, పల్లవించు.

ఇగురుచు. దే. అ. క్రి. చిగిరించు, (రూ. ఇగుర్చు.)

ఇగురొత్తు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. అనురక్తమగు. "వెడనవ్వునఁబ్రియుచిత్తంబిగురొత్త." భార. అర. 2, ఆ.

ఇగులుచు. దే. స. క్రి. ఇగిలించు, (రూ. ఇగుల్చు.)

ఇగో. దే. ద్ర. ఇదిగోయొక్క రూపాంతరము. "వీఁడిగో గుఱ్ఱపుదొంగవచ్చె." జై. 3, ఆ.

ఇగ్గు. దే. అ. క్రి. వెనుకకొలఁగు. (ఈగుయొక్క రూపాంతరము.) (ఇగ్గముగ్గనీడ్చెను.) "ఉ. ఇగ్గెడువెన్కకుంబయికినీడ్చునఁబైఁటఁ దొలంగఁ జేయఁగే, లొగ్గెడు." (ఇక్కడ ఒఱగుటమాత్రము అర్థము.) విజ. ౨, ఆ.

ఇగ్గులాట. దే. వి. ఇగ్గులాడుట.

ఇగ్గులాడు. దే. స. క్రి. వెనుకకీడ్చు. "చిరగతినిగ్గులాడకువెసిగ్గు." రస. 3, గుచ్ఛము.

ఇగ్రుచు. దే. అ. క్రి. ఇగురుచుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. ఇగ్రుచుకొర్కులఁదనడెందమివతళింప." కవిక. 3, ఆ.

ఇచ్చిపుచ్చుకోలు. దే. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట.

ఇచటు. దే. వి. ఏ. ఇచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

ఇచోటు. దే. వి. ఏ.——పై.——

ఇచ్చ. వై. వి. 1. ఇచ్ఛ; 2. చిత్తము*; "అనితనమాటకియ్యకొనునన్నరుపల్కులకిచ్చమెచ్చి." భార. మహా. ౧, ఆ. — 3. యదృచ్ఛ*. "క. ఎచ్చోటనున్నవాఁడతఁ, డిచ్చోటికిసేలరాఁడొ యిప్పుడనుడుఁదా, నచ్చటనంతర్హితుఁడై, యిచ్చఁ జనియెఁదోఁచు నేటియెల్లిటిలోనన్." భార. విరా. ౫, ఆ.—విశే. అభీష్టము*. "క. సన్నిధిఁ బన్నగహారుఁడు, పెన్నిధిఁగనిపొంగుచున్న పే దలక్రియన, య్యన్నాదమ్ములఁగనిమీ, కెన్నఁగ నేపరములిచ్చయిచ్చెదవానిన్." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

ఇచ్చకము. వై. వి. ప్రియవచనము*. విశే. ప్రియము*. "ఎట్లిచ్చకమయ్యెనీకునివి." కాశీ. ౨, ఆ.

ఇచ్చకుఁడు. వై. విశే. ఇచ్చకములాడువాఁడు*. "గీ. అప్పుడిచ్చకులగుచు బ్రాహ్మణులుకొంద ఱు." ఆము. ౪, ఆ.

ఇచ్చగించు. వై. స. క్రి. 1. ఇచ్ఛయించు; 2. అంగీకరించు*. "ఉ. నాతలపిచ్చగింపుమనినన్ బ్రభుఁడించుకయియ్యకోలునన్." హరి. ఉ. 2, ఆ.

ఇచ్చగింత. వై. వి. ఇయ్యకోలు, అంగీకారము.

ఇచ్చగొండి. వై. విశే. ఇచ్చకములాడువాఁడు. "సీ. ఇచ్చగొండులకిచ్చియయాచ్చమల్లులకిచ్చివారకయుబ్బించువారికిచ్చి." విక్ర. 2, ఆ.

ఇచ్చటు. దే. వి. ఏ. ఇచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

ఇచ్చు. దే. స. క్రి. ఇడు, ఒసఁగు, దానముచేయు.

ఇచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఈ+చోటు.) ఈస్థానము. (రూ. ఇచోటు.)

ఇచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాంక్ష, వాంఛ, ఇచ్చ.

ఇచ్ఛావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంభోగము తక్కతక్కినవిషయములఁదు ఇచ్ఛగలస్త్రీ, కాముక.

ఇజాఫా. హిం. వి. వృద్ధి, ఎక్కువ.

ఇజారా. హిం. వి. గుత్త.

ఇజారు. హిం. వి. కాళ్లకు తొడిగికొను లాగు.

ఇజెకు. దే. వి. 1. శ్రమము; 2. సంకటము.

ఇజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరు.

ఇజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ఈవి; 3. యజ్ఞము; 4. సంగమము; 5. కుంటెనకత్తె.

ఇజ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి. విశే. గురువు.

ఇట. దే. వి. ఏ. ఇక్కడ. "వాఁడిటవచ్చువాఁడొ యేనందులకేగుదాననొ." భార. అర. ౨, ఆ. (చూ. అట.)—ద్ర. ఈవల.

ఇటఁబట్టి. దే. అవ్య. ఇదిమొదలుకొని. "క. దివమకాని యింక భువనంబులందిటఁ, బట్టిరాత్రిలేని యట్టు గాఁగఁ, జేసెనొక్కవిధి." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఇటిక. వై. వి. బంకమట్టితోఁజేసి కాలవేసినఱాయి.

ఇటికపగడము. వై. వి. మట్టిపగడము, తిక్కణిక.

ఇటు. దే. అవ్య. ఇట్లు. "ఉ. ఊహయొనర్పరోయ తిశయోక్తులవర్ణనలందునిట్టియ, వ్యాహతిసెల్లు నంచునొయిటాడితిరి." కళా. ౧, ఆ.

ఇటులు. దే. అవ్య.——పై.——

ఇటువంటి. దే. విశ. ఇట్టి. "కాగాదిటువంటిపల్కు నక." కళా. 3, ఆ.

ఇటువలె. దే. క్రి. ఇట్లు. "ఇటువలెవెదకియు." రామా. ౬., ఆ. (చూ. అటమట.)

ఇట్వరము. సం. వి. అ. పుం. షండము, ఆఁబోతు.

ఇట్టలము. దే. విశ. అగ్గలము, అధికము. "ఇట్టలపు రయంబునంబొదివిడాసె." భార. విరా. 3, ఆ. "క. ఇట్టలముగఁదగిలినట్టి యెఱ్ఱులువోలెన్." స్వా. ౪, ఆ.

ఇట్టి. దే. విశ. ఇటువంటి.

ఇట్టిఁడు. దే. విశ. (ఇట్టి+వాఁడు.) ఇటువంటివాఁడు. "గీ. ఎఱుఁగమేమేవురము నతండిట్టిఁడగుట." భార. శాం. ౧, ఆ. (బ-ఇట్టిరు.)

ఇట్టిక. వై. వి. ఇటికతాయి.

ఇట్టు. దే. అవ్య. ఇట్లు.

ఇట్టులు. దే. అవ్య.——వై.——

ఇట్టువోలె. దే. క్రి.—వై.—"చ. ననుఁగనియొండు సత్వమునమంబున బెగ్గిలి డాయునప్పుడి, మ్మునివరుఁడిట్టువోలెఁగృపమెక్కలమై శరభంబుగాఁగఁజేయునో." భార. శాం. 3, ఆ.

ఇట్లు. దే. అవ్య. 1. ఈప్రకారము; 2. ఇఁకమీఁదఁ జెప్పఁబోవు ప్రకారము. "ధర్మజునకు రోమశుం డిట్లనియె."

ఇడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనాడి; (చూ. నాడి.) 2. నేల; 3. యజ్ఞమునందలి భక్షణపాత్రము; 4. బుధగ్రహముపెండ్లాము; 5. మాట; 6. ఆవు.

ఇడి. దే. వి. ఒకతూరియావిరిని ఒకతూరియెసటను వండినపిండిని తామరనూలిపోఁగంత సన్నముగా యంత్రమునఁబిండెడు భక్ష్యవిశేషము, సేవియ. "వ. బుడుకులఁనడుకులు నిడియఁఁ జలిమిడియును." కాశీ. ౭, ఆ.

ఇడికుడక. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "వ. ఏలకికాయలువెన్నమెఱుంగులునిడికుడకలుసడికుడకలు." హంస. ౧, ఆ.

ఇడిక్కము. సం. వి. అ. పుం. ఏడకము, పొట్టేలు.

ఇడియు. దే. అ. క్రి. చీలు, భేదిల్లు. "సీ. మారుతాహతిరాలునారికేళఫలాళి నిడిసిజల్లించుపుండ్రేక్షురసము." పాండు. ౧, ఆ. "సీ. ఇదిచిల్కపోటులనిడియుదాడిమ ఫలంబులజాఱురసము చాల్ పారలువాఁక." చంద్ర.

ఇడు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్చు; 2. ఉనుచు.

ఇడుగడ. దే. వి. 1. అసూయ; "చ. తడయకమ్రొక్కియున్నవినతాసుతునప్పుడునూచియాత్మలో, నిడుగడసేయుచున్ గడుసహింపక." భార. ఆది. ౨, ఆ.—2. హీనత్వము. "చ. వెడలఁగనీకగొందినిడి వేయివిధంబుల భంగపెట్టుచున్, జడకలుకట్టనిచ్చినిజసంపదకుంజొరనీకనిచ్చలుం, గడియెఁడుకూడువెట్టుచును గాసియొనర్చుచు నేలతెంకిమై, నిడుగడసేయఁగావలయు నీలువుమాలినఅంకుటాంద్రకున్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం. (ఇది విచారింపఁదగినది.)

ఇడుపు. దే. వి. 1. చీలిక; "ఇడిసిన యిడుపుల యెడల." ఆము. ౬, ఆ. — 2. గోడయిరుపార్శ్వముల మీఁదిచోటు. "గీ. దారుననవీధి శీతాంశుధరునిరంతు, శౌరిగోపాలకామినీచౌర్యకేళి, కామరసభావములుమించి కానఁబడఁగఁ, దీర్చియిడుపులయందుఁజిత్రించినారు." నై.౭,ఆ.

ఇడుమ. దే. వి. 1. ఆపద; "గీ. మగువఁగోల్పోయి కడునిడుమలఁగలంగు." అచ్చ. సుం, కాం.— 2. అలసట, క్లేశము. "గీ. విప్రవరులుభోగములకువేడ్కసేయ, రిడుమలిహమునఁబడికాంతురెలమిఁబరము,నందుసుఖము." మార్క. ౪,ఆ.

ఇడుమపాటు. దే. వి. ఇడుమపడుట.

ఇడ్డెన. దే. వి. వాసెనకుడుము.

ఇతఁడు. దే. స. ఏ. ఈపూజ్యుఁడు. (ఈతఁడు యొక్కరూపాంతరము.)

ఇతఃపరము. సం. క్రి. విశ. అ. న. ఇఁకమీఁద.

ఇతకరి. వై. విశ. హితమైనది. "వ. ఇతకరిమాటల మొత్తంబులవారలచిత్తంబులను గలంచె." భార. అను. ౧, ఆ.

ఇతము. ఉభ. వై. విశ. హితము. "ఎ. గీ. పలుపలుకులేలయింకనాచెలఁలుగిలఁలు, నేగుదెంచి విఘ్నమొనర్తు రితమెఱుఁగక." (ఇతము—ఇతమైనకార్యమని యర్థము.) కళా. 3, ఆ.— సం. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

ఇతరుఁడు. సం. స. (అ. ఆ. అ.) అన్యుఁడు. విశ. అధముఁడు.

ఇతరేతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరము, ఒండొకటి.

ఇతవరి. వై. విశ. (ఇతవు+అరి.) హితముచెప్పువాఁడు.

ఇతవు. వై. విశ. హితము. "క. పితృపూజనమని యెవ్వరి, కితవుగఁజేయుదురుదీని నెఱిఁగింపు శివా." భార. అను. ౫, ఆ.
ఇతవుఁడు. వై. విశ. హితుఁడు. "చ. ఇట్టివారిత వులుతం డ్రికిక్ సుతుల కేమన నేర్తుము పెద్ద రాజులక్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.
ఇతికర్తవ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇట్లు చేయఁదగినదనుట.
ఇతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. తొల్లిటికథ.
ఇత్తడి. వై. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) (రూ. ఇత్తళి.)
ఇత్తిగ. ద్వ. వి. (ఇరు + తిగ.) పాచికలమీఁదిమూఁడుబొట్లజత, దుందుభి.
ఇత్త్రాలము. సం. వి. అ. న. కరబుజము॰.
ఇత్వరము. సం. వి. అ. పుం. ఇట్చరము, ఆఁబోతు.
ఇత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసతి, అంకుటాలు.
ఇత్వరుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. దరిద్రుఁడు; 2. నీచుఁడు; 3. క్రూరకర్ముఁడు; 4. బాటసారి.
ఇది. దే. స. ఈ శబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైక వచనము, ఈయది. (ఈ యాఁడుది. ఈ పశ్వాది. ఈ జడవస్తువు.) (చూ. ఈ.)
ఇదిగో. దే. ద్ర. (ఇది + కొమ్ము.) చూపుటను తెలిపెడిని. (రూ. ఇదిగో. "క. పుఁబోఁడియొరసికొనిచనఁ, గాఁబయ్యెదయొడిసిపట్టఁ గనుఁగొంటెచెలీ, లేఁబొన్న నుబళిరాయిది, గోఁబురుపాహ్వయము నిలుపుకొను సమయంబుక్." కళా. ౧, ఆ.)
ఇద్దఱు. దే. స. రెండుశబ్దమునకు మహన్మహత్యర్థక బహువచనాదేశము, ఇరువురు.
ఇద్ది. దే. స. ఇదియొక్కరూపాంతరము.
ఇద్దుగ. ద్వ. వి. (ఇరు+దుగ.) పాచికమీఁది రెండు బొట్లజత. "క. అత్తీవంచిత్తిగదుగ్గ, సత్తాదచౌక వంచచౌవంచీరై, దిత్తిగయద్దుగబర్రలు, చిత్తంబు నఁదలఁచినట్లు చేతికిఁదెచ్చుక్." ఉ. హరి. 3, ఆ.
ఇద్దుము. దే. వి. (ఇరు+తూము.) రెండుతూములు.
ఇద్ధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము. విశ. 1. పరిశుద్ధము; 2. ప్రకాశితము.
ఇధ్మము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు.
ఇనాం, ఈనాం. హిం. వి. బహుమతి, మాన్యము.
ఇని. ద్వ. స. ఏ. ఇన్నియొక్కరూపాంతరము.
ఇను. దే. స. వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో రెంటికాదేశముగావచ్చునది. (ఇనుమడి, ఇనుమాఱు. మొ.)
ఇనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. రాజు; 3. మగఁడు.
ఇనుకు. దే. వి. బొంతుచేతఁగప్పఁబడినయల్పధాన్యము. "ఎ. గీ. తుషయుక్తములగునల్పధాన్యములు చింకయినుకనఁదగుమహేశ." ఆం. భా. ద్వి. వై.
ఇనుమడి. దే. వి. (ఇను+మడుఁగు.) రెట్టి, ద్విగుణము.
ఇనుమడించు. దే. స. క్రి. రెట్టించు, ద్విగుణించు.
ఇనుమద్ది. దే. వి. (ఇనుము+మద్ది.) నల్లమద్ది, అశ్వకర్ణకము॰.
ఇనుమనుమఁడు. దే. వి. మనుమనికొడుకు, ప్రపౌత్రుఁడు.
ఇనుమిక్కిలి. దే. విశ. అత్యధికము.
ఇనుము. దే. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) కాలాయసము.
ఇన్ని. ద్వ. స. ఏ. (ఇంతశబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. ఈసమస్తము; 2. ఇంత సంఖ్యకలవి.
ఇన్నూఱు. దే. స. (ఇరు+నూఱు.) రెండునూఱులు.
ఇమ్మడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.
ఇమ్మడించు. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.
ఇన్సాల్వెంటు. ఆం. వి. దివాలాతీయుట.
ఇపుడు. ద్వ. వి. ఏ. ఇప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.
ఇవ్డు. ద్వ. వి. ఏ. ఇపుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఇప్పుడు.)
ఇప్ప. దే. వి. మధూకము॰.
ఇప్పపూరాజనములు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.
ఇప్పుడు. దే. వి. ఏ. (ఈ+ప్రొద్దు.) ఈకాలము.
ఇబ్బంది. ద్వ. వి. (ఇను+బంది.) మిక్కిలి నిర్బంధము.
ఇబ్బంది. దే. వి. (ఇరు+పంది.) అడవిపందికిని ఊరఁబందికిని పుట్టినపంది. (సంధిని పకారమునకు బకారము. ఇది డెబ్బదిలోనగువానివంటిది.)
ఇబ్బందిగాఁడు. దే. వి. (ఇబ్బంది+కాఁడు.) బెబ్బులికిని చిఱుతపులికిని పుట్టినపులి.
ఇబ్బడి. ద్వ. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.
ఇబ్బడించు. దే. స. క్రి. ఇమ్మడించుయొక్కరూపాంతరము.
ఇబ్బెడ. దే. వి. నృత్తవిశేషము. (హంస. ౪, ఆ.)
ఇభనిమీలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చాతుర్యము, నేర్పు.
ఇభము. సం. వి. అ. పుం. ద్విపము, ఏనుఁగు.

ఇభ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందుగుతీ; 2. ఆఁడేనుఁగు. విణ. ఒడయురాలు.

ఇమిడిక. దే. వి. 1. అడఁకము; 2. పొందిక.

ఇముడు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. పొందుపడు.

ఇముడుకొను. దే. అం, ప్రే. ఇముడ్చుకొను. "గీ. గర్భమందుకమలగర్భాండశతముల, నిముడుకొనినటించునీశ్వరేశ." భాగ. ౧, స్కం. "క. ఆభయార్తమ్ముగాశ్రీకిన్, దా వెనుక నిముడుకొనుచున్, గావుముకావుమనివాని కరములుపట్టెన్." కళా. 3, ఆ.

ఇముడుచే. దే. ప్రే. ఇముడఁజేయు. (రూ. ఇముడ్చు.)

ఇమ్మడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్క రూపాంతరము.

ఇమ్మడించు. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్క రూపాంతరము.

ఇమ్ము. దే. వి. 1. స్థానము; "ఎ, గీ. అతులధైర్యంబునకు నీమహాత్ముఁడిమ్ము." ఉ, రా. ౫, ఆ.—2. విరివి; "చ. వినుమిటులున్న యీజనుల విప్పగనుంగొనవచ్చినంబురం, బునకిచటిమ్ముచాలదనుబుద్ధిజనించెగణించిచూడుమా." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—3. ఆనుకూల్యము; "క. తనకిమ్మగునంతకుదు, రజ్జుఁడిష్టుఁడపోలెనుండి సర్పమువోలెన్, దనకిమ్మగుడునుగఱచును, ఘనదారుణకర్మగరళఘనదంష్ట్రలచేతన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.-4. ఇంపు; "క. విదితంబైయుద్యోగము, మొదలుగఁబరునొక్క పర్వములనెంతయునొ, ప్పిదమైయేనవపర్వం, బిదినా నుద్యోగపర్వమిమ్మగుసభలన్." భార. ఆది. ౧, ఆ.—5. ఉపాయము; "క. నెమ్మిగలవారినెల్లరు, తమ్మెల్లనివారివెనుకఁ దగులుదురధిక, త్వమ్మెటేఁగియెటేఁగిలోఁడరుదు, రిమ్మెఱుఁగనియట్టివారలిభపురనాథా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—6. సుఖము. "ఇమ్ములనున్నవాఁడెహరి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఈ యర్థమందు ఇది తఱచుగా ద్వితీయా బహువచనాంతముగానే ప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది.)— విణ. 1. అనుకూలము; "గీ. ఎత్తికొనిచనంగనిమ్మగునట్లుగా, మెదలుచున్న వ్రయ్యలదిమి రెంటిఁ, గూడఁబెట్టె." భార. సభా. ౧, ఆ.--2. అమూలము; "వ. విచారపూర్వారబ్ధకార్యంబునకు దైవంబుననుకూలంబగుం గావుననిమ్ము గావిచారింపవలయు." భార. అర. ౧, ఆ.—3. మనోజ్ఞము; "వ. సూపకారుండు వధ్యస్థానంబునకుంజని మనుష్యమాంసంబుఁదెచ్చి యిమ్ముగావండిపెట్టిన." భార. ఆది. ౭, ఆ.—4. యుక్తము; "వ. ఇమ్మగునవసరంబునఁదద్గృహద్వారంబునంగు ఘోరానలంబుదరికొల్పి." భార. ఆది. ౬, ఆ.—5. స్పష్టము. "గీ. వృక్షశాఖాగ్రముననున్నపక్షిశిరము, తెల్లముగఁజూచితేమహీవల్లభుండ, యనిననిమ్ముగఁ జూచితిననిన వెండి, యునుగురుఁడు ధర్మజునకిట్టులనియెఁబ్రీతి." భార. ఆది. ౫, ఆ.

ఇమ్ముకొను. దే. అ. క్రి. వసించు. "సీ. అవీర్యకలితుఁడాశత్రులయమ్మనాకులవృత్తి నిమ్ముకొనఁగఁజేసె." రాఘ. ౨, ఆ.

ఇమ్ముదప్పు. దే. వి. (ఇమ్ము+తప్పు.) ఇక్కట్టు, సంకటము.

ఇయత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలఁది.

ఇయ్య. వై. వి. ఈయయొక్క రూపాంతరము. (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కనఁబడదు. చూ. ఇయ్యకొను, ఇయ్యసేయు. మొ.)

ఇయ్యకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్క రూపాంతరము.

ఇయ్యకోలు. ద్వ. వి. అంగీకారము. "విచారవిమాధునకైన నీవుపల్కినపలుకియ్యకోలగునె." భో. ౭, ఆ. (ఈయకోలుయొక్క రూపాంతరము.)

ఇయ్యది. దే. స. ఈయదియొక్క రూపాంతరము.

ఇయ్యసేయు. వై. అ. క్రి. (ఇయ్య+చేయు.) సమ్మతించు. (రాజ. 3, ఆ.)

ఇర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. నీళ్లు; 3. నేల; 4. మాట; 5. మేర.

ఇరమ్మదము. సం. వి. అ. పుం. మేఘమునందలియగ్ని.

ఇరవారు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+ఆరు.) స్థిరపడు.

ఇరవు. దే. వి. స్థానము. విణ. స్థిరము. "క. ఇరవుగసిద్ధించుననఘుయిహపరసుఖముల్." భార. అర. ౭, ఆ. (ఇది అకారమధ్యముగాఁజెప్పుటకు సరియైన ప్రయోగము కనఁబడలేదు. అయినను తఱచువాడుకనుబట్టి యిట్లు వ్రాయఁబడియెను. చూ. ఇరువు.)

ఇరవుకొను. దే. అ. క్రి. 1. నెలకొను; 2. స్థిరపడు.

ఇరవుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఇరవుకొను.

ఇరసాలు, ఇరుసాలు. హిం. వి. ప్రభుత్వమువారి సొమ్ము పంపుట.

ఇరసాలునామా. హిం. వి. పంపఁబడిన రూకలపట్టి.

ఇరాలు. దే. స. ఈరాలుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. అనగరంబుతోవను దినాధిపుఁడేగుచు దారికడ్డమై, పూనికనున్న కోటఁగనిపోవఁగలేక యిరాలు మేసులన్, దానటుదిడ్డుదూటి చనెద ధ్వయుగాదనియంటిరేనియా, భానునిద్వాదశాత్ముఁడని పల్కఁగఁగారణమేమినిచ్చలున్." రుక్మి. ౧, ఆ. (దీనికి ఇతరగ్రంథములందుఁ బ్రయోగము గానఁబడలేదు.)

ఇరింగణము. సం. వి. అ. పుం. వడిగాలి.

ఇరిణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. చవుటిది (నేల); 2. పాడైనది. (రూ. ఈరిణము.)

ఇరివిలి. దే. వి. పోగరతోఁజేయఁబడిన రంధ్రము.

ఇరు. దే. స. వృత్తియందు హల్లుపరమగునో రెంటికాదేశముగావచ్చునది. (ఉదా. ఇరుగడ. మొ.)

ఇరుఁదలపాము. దే. వి. (ఇరు+తలపాము.) రెండు ప్రక్కల తలలుఁగల సర్పవిశేషము, డుండుభము.

ఇరుఁదలపులుఁగు. దే. వి. (ఇరు+తలపుంఁగు.) రెండుతలలుఁగల పక్షివిశేషము, గండభేరుండము.

ఇరుఁబుట్టువు. దే. వి. (ఇరు+పుట్టువు.) 1. పక్షి; 2. బ్రాహ్మణుఁడు. "సీ. అరిది తేజునఁబడగలెత్తి యునిరుఁబుట్టువు వొరలఁగన్గొనిమూలఁదూఱుకొనుచు." అచ్చ. బాల, కాం.

ఇరుగు. దే. వి. 1. ప్రక్కయిల్లు; 2. ప్రక్క, (చూ. ఇరువు.) (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. "క. ఇరు చెవియెఱుఁగకయుండన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.)

ఇరుగుడు. దే. వి. శింశపకీ.

ఇరుగురు. దే. స. రెంటికి మహన్మహత్త్వార్థక బహువచనాదేశము, ఇద్దఱు.

ఇరులు. దే. వి. చీఁకటి, అంధకారము. (ఇరులునన్ అని ప్రయోగములు.)

ఇరులుకొను. దే. అ. క్రి. చీఁకటిపడు.

ఇరులుగొంగ. దే. వి. వెలుఁగుఱేఁడు, సూర్యుఁడు.

ఇరువంద్రు. ద్వ. స. (ఇరు+పంద్రు.) ఇరువదికి మహన్మహాత్త్వార్థకరూపము, ఇరువదిమంది.

ఇరువది. ద్వ. స. (ఇరు + పది.) రెండుపదులు, వింశతి.

ఇరువయి. ద్వ. స. ఇరువదియొక్క రూపాంతరము. "ఇరువైనాలుగుమూళ్లమేర." కాశీ. ౧, ఆ.

ఇరువాయికట్టు. ద్వ. వి. మలమూత్రబంధరోగము.

ఇరువు. దే. వి. 1. పక్కయిల్లు; 2. పక్క; "క. అనినియతిచేయుటయును, మ్మునిపలుకులు కన్యకాసమూహంబెల్లన్, వినియట్లిరువులఁజేరక, చననందొక్కర్తువిధివశంబునవినమిన్." నిర్వ. ౨, ఆ.—3. స్థానము. "రగడ. మావులుదగు మరుమావులకిరువులు, దావులకును గడుఁదావుల విరువులు." య. ౪, ఆ. "సీ. నెఱినీటుకిరువు పన్నీటిచెలువు." శశాం. ౪, ఆ. (ఇట్లు. ఇరువుకొను, ఇరువుపడు. మొ.)

ఇరువుడు. దే. వి. ఇరుగుడుయొక్క రూపాంతరముకీ.

ఇరువురు. దే. స. ఇరుగురుయొక్క రూపాంతరము.

ఇరుస. దే. వి. (ఇరు+కుంచము.) రెండు కుంచములు, అరతూము. "ఎ, గీ. ప్రస్థయుగళాఖ్య యిరుసనాఁబలుకఁబడును." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఇరుసు. దే. వి. 1. బండియక్షము; 2. ఏతపు మ్రానినడిమియడ్డుకొయ్య.

ఇర్వది. ద్వ. స. ఇరువదియొక్క రూపాంతరము.

ఇఱి. దే. విశ. ఇఱిసినది. (ఇఱిగొఁగిరి, ఇఱిగొను.) (ఇట్లును చెప్పవచ్చును. అప్పుడిది నలిలోనగువానివంటిది. అయినను దీనికి వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము గానఁబడదు.)

ఇఱికి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

ఇఱియు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. (చూ. నలియు.)

ఇఱుకటము. దే. వి. ఇఱుకుచోటు. "క. తెఱచగుపెనుసందడిలో, నిఱుకటమునఁబడ్డనృపతి." వై. ౪, ఆ. (ఇఱుకాటముయొక్క రూపాంతరము.)

ఇఱుకాటము. దే. వి. (ఇఱుకు+ఆట.) ఇఱుకటము. (చూ. అఱకడము.)

ఇఱుకు. దే. అ. క్రి. 1. కొంచెపుతావుననడఁగు; "గీ. ప్రాఁకియమ్మేటియిరుగుదుమ్రాఁకుఁజివురు, జొంపములలోననిఱికియజ్జోటిసారె, సారెకు సురామరామయన్ పేరునుడువ, నోనరనాలించి సీతయంచునుజెలంగి." అచ్చ. సుం, కాం.—2. రెంటిసందునఁజిక్కియదుముడువడు. "క. బిగువెడలిచీలయూడిన, నగచరుబీజంబులిఱుకనానొప్పిఁగడున్, వెగడొందిమొఱలు వెట్టుచుఁ, దెగియెన్మర్కటముదానిత్రిమ్మటవింటే." పంచ. నా. ౧, ఆ.—అం, ప్రే. 1. కొంచెపుతావున నడఁచు; "క. నిఖిలలోక భీకరుఁడగున, ద్దనుజేంద్రుననాయాసం, బునఁజంకిటనిఱికియింద్రపుత్రుఁడచలుఁడై." నిర్వ. ౭, ఆ.—2. రెంటి సందునఁజిక్కఁబట్టియదుము. "ఎ, గీ ఉఱికి కొక్కరకంఠంబునిఱికిచంపె." పంచ. నా. ౧,

ఇవులుచే. దే. స. క్రి. ఇగులుచుయొక్క రూపాంతరము, (రూ. ఇవుల్చు.)

ఇవ్వల. దే. వి. ఈవలయొక్క రూపాంతరము.

ఇషణము. సం. వి. అ. న. ఇచ్ఛ. (ఇషణత్రయము.— విత్తేషణము, పుత్రేషణము, దారేషణము.)

ఇషము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము.

ఇషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముండ్లదుబ్బు.

ఇషీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిత్తరువువ్రాసెడి కుంచె; 2. ఏనుఁగు కనుగ్రుడ్డు; ఏనుఁగు భ్రూభంగము (అనికొందఱు.) 3. ముండ్లదుబ్బు.

ఇషుధి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. తూణీరము, అమ్ములపొది.

ఇషువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. బాణము, అమ్ము.

ఇష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇటికఱాయి.

ఇష్టకాపథము. సం. వి. అ. న. నీటివట్టివేరు.

ఇష్టగంధము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోసకీ. విణ. మంచివాసనగలది.

ఇష్టము. సం. వి. అ. న. 1. యజ్ఞకర్మము; 2. సంస్కారము. పుఁ. యజ్ఞము. విణ. 1. కోరఁబడినది; 2. ప్రియమైనది; 3. పూజింపఁబడినది.

ఇష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞము; 2. కత్తి; 3. కోరిక; 4. సంగ్రహశ్లోకము.

ఇష్వాసము. సం. వి. అ. పుం, న. ధనుస్సు, విల్లు.

ఇష్వాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విలుకాఁడు.

ఇసడిలు. దే. అ. క్రి. విసుగు. "క. ఇసడిలకమఱి యుఁజనియు, వ్యాసు ధేశుఁడుదండకమునవర్తింపఁగఁదా, పసహింసాపరులగురా, క్షసులిరువురునేనుఁగూడికపటాకృతులన్." రా. ఆర. ౩, ఆ. (వ్రాఁతప్రతులయందీపాఠము కానఁబడుచున్నది.)

ఇసిరో. దే. అవ్య. (ఇసీ+రో.) ఇసీ. "ఇసిరో యిది పోరిపాడియే." భార. మా. ౧, ఆ.

ఇసిఱింతలు. దే. వి. బ. చలనము. "క. భూపాలమెఱుఁగుఁబోఁడుల, చూపులకుందాయునీదుసాబగట్లగుటన్, మాపిన్నదియిసిఱింతల, చూపులనరగంట వెఱచుచున్నినుఁజూచున్." సై. ౬, ఆ.

ఇసిఱింతలువాఱు. దే. అ. క్రి. (ఇసిఱింతలు+పాఱు.) చలించు, అదరు. "క. అంతటనిద్దఱుమనసులు, కంతునిపసఁగలసె వింతకసమసలోలయన్, మంతనములఁబెదవులునిసి, ఱింతలువాఱంగనగవుఱెప్పలుఁగోరన్." విక్ర. ౬, ఆ.

ఇసీ. దే. అవ్య. నిందించుటను తెలిపెడి. "ఇసీ యిటునాపనినీవచేసితి." భార. శాం. 3, ఆ.

ఇసుక. దే. వి. ఏ. ఒకటితో నొకటియంటని పొడినూకలవంటి మట్టిదినుసు, సికత.

ఇసుకదాసరి. దే. వి. ఒకదినుసుకూర, సైకతశాకము.

ఇసుకదిన్నియ. దే. వి. (ఇసుక+తిన్నియ.) ఇసుకదిబ్బ, సైకతము, (రూ. ఇసుకదిన్నె.)

ఇసుకదొందు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇసుకపులకండము. దే. వి. కండచక్కెర, మత్స్యండిక.

ఇసుకబేలు. దే. వి. ఒకానొకతీఁగ.

ఇసుకమ్రాను. దే. వి. ఉలిమిరి, వరుణముకీ.

ఇసుము. దే. వి. ఏ. ఇసుక, వాలుక.

ఇసుళ్లు. దే. వి. బ. ఱెక్కచెదలు, పక్షవల్మికి.

ఇస్త్రా. ఆం. వి. మరమేకు.

ఇస్త్రిరి. హిం. వి. చిన్న యినుపపెట్టెలో నిప్పులువేసి బట్టలమీఁద రాచి నునుపుచేయుట.

ఇస్తిహారు. హిం. వి. ప్రకటన.

ఇస్తిహారునామా. హిం. వి. ప్రకటనపత్రిక.

ఇస్తువు. దే. వి. సొత్తు, స్వామ్యము.

ఇస్పేటు. ఆం. వి. చీట్లాటయందలి యొక కాకితము పేరు. [స్పేడు.]

ఇస్సిరో. దే. అవ్య. ఇసిరోయొక్క రూపాంతరము. "శా. అంభోగర్భముచొచ్చిపాండుసుతబాహాగర్వదుర్వారసం, రంభంబోర్వకడాఁగియుండెనఁటరారాజిస్సిరో." భార. శల్య. ౩, ఆ.

ఇస్సీ. దే. అవ్య. ఇసీయొక్క రూపాంతరము. "క. అందఱురథికులుపఱవఁగ, నిందేటికిమున్నువచ్చి రిస్సీయని." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఇహము. సం. అవ్య. ఇహలోకము. "గీ. కుడిచికట్టిననుక్కిగాకిడుమపడుచు, నింటనున్ననుబురుషార్థమేమికలదు, కడఁగియిహమైనఁబరమైనఁగాకదాన, యూరకుండుట నరునకుఁబౌరుషంబె." భో. ౩, ఆ.

ఇహిహీ. దే. వి. నవ్వుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ఇహిహీయనినవ్వెమదంబుపెంపునన్." రుక్మి. 3, ఆ. — అవ్య. ఇసీ. "క. తగవామగవారికినిటు, మగువలయందెగువఁజూపమాదృశవీరుల్, జగతింగఱవాదొరవా, మగఁటిమిగలరాచచందమాయిదియిహిహీ." రామా. ౫, ఆ.

ఇళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బుధునిభార్య; 2. ఆవు; 3. మాట.

ఈ.

ఈ. ఒకయక్షరము. దే. స. ఎదుటనుండుదానిఁ దెలుపును. "ఈ తపము."

ఈంద్ర. దే. వి. తాటిచెట్టులోనగువానిగీఁచి జీవించెడుజాతి. (ఈంద్రవాఁడు, ఈంద్రది.)

ఈంద్రము. దే. వి. పీడనము. "గీ. ఎన్నఁడునినుఁబెట్టు మనుచు నీంద్రముసేయక." భాగ. ౧, స్కం.

ఈంద్రవాఁడు. దే. వి. ఈంద్రజాతివాఁడు. (ఈంద్రజాతిది ఈంద్రది.)

ఈంద్రించే. దే. స. క్రి. పీడించు. "శా. ఈరీతిం గుమతోక్తులంజనని తమ్మీంద్రింపనారాటముం, బోరాటంబుఘనంబులైన." కాశీ. ౪, ఆ.

ఈఁక. దే. వి. పక్షియెఱక.

ఈఁకు. దే. అ. క్రి. (రూ.) ఇంకు.

ఈఁగ. దే. వి. మక్షిక.

ఈఁగపులి. దే. వి. సాలెపురుగు.

ఈఁగు. దే. అ. క్రి. చొచ్చు, ప్రవేశించు. "క. ఈగంగాదికతీర్థము, లీఁగంగానీవు దమ సమిద్ధాంబువులన్, దోఁగెడువారలగనగన, గ్రాఁగెడు నంగారసింధుకల్లోలములన్." పాండు. ౧, ఆ.— స. క్రి. తొలఁగించు, నివర్తించు. "గీ. ఎల్లభంగులమాభంగమీఁగుమభవ." భాగ. ౬, స్కం. (ఈ యర్థమందు ఇది నీఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

ఈఁజేటి. దే. వి. ఇంజేటి. "తే. గునుకులూదర్లుబరపటల్ గోళ్లగొండు, లల్లిబియ్యము వెదురుబియ్యంబుగొట్టి, చెట్లునీఁజేట్లుఁదుంగముస్తియలు నీఁత,గుంజుమొదలుగఁదినదొరఁకొనియెజనము." కాశీ. ౩, ఆ.

ఈఁటియ. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము.

ఈఁటె. దే. వి. ఈఁటియయొక్క రూపాంతరము.

ఈఁటెకాఁడు. దే. వి. ఈఁటె ఆయుధముగాఁగలవాఁడు, కొంతికుండు.

ఈఁడు. దే. అప. కల అను అర్థమునందువచ్చెడి ఒక పుంప్రత్యయము (ఆగడీఁడు, కమ్మతీఁడు. మొ.)

ఈఁత. దే. వి. 1. ఈఁదుట. 2. (పశ్వాదులు) ఈనుట.

ఈఁతకాఁడు. దే. వి. ఈఁదెడువాఁడు.

ఈఁతకొట్టు. దే. అ. క్రి. ఈఁదు.

ఈఁద. దే. వి. ఈఁదర, చలిగాలి.

ఈఁదర. దే. వి.——పై.——

ఈఁదాడు. వై. వి. (ఈఁదు+తాడు.) గిఱకతాటిచెట్టు.

ఈఁదు. దే. అ. క్రి. ఈఁతకొట్టు. స. క్రి. దాఁటు. వి. 1. ఈఁతచెట్టు; (ఇది ద్వివిధము.—చిట్టీఁదు, పేరీఁదు.) 2. వాయువు. "క. ఈఁదునకుంగాఁడిలి కోమరుఁడ." అచ్చ. సుం, కాం.

ఈఁదులాడు. దే. అ. క్రి. (ఈఁదులు+ఆడు.) 1. ఈఁతకొట్టు; 2. ప్రేలాడు. "ఎ, గీ. ఈఁటెపోటులఁబడి ప్రేవులీఁదులాడ." స్వా. ౪, ఆ.

ఈకువ. దే. వి. తడి, ఆర్ద్రత.

ఈకె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అక.) ఈమె. (చూ. ఆకె.)

ఈకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్క రూపాంతరము.

ఈకోలు. ద్వ. వి. ఈయకోలుయొక్కరూపాంతరము.

ఈక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. చూపు.

ఈక్షణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దైవజ్ఞ, వేల్పుసాని.

ఈగడ. దే. వి. జాడ, పోబడి. "చ. ఏమిమాయయో, యిదియనివీరికైననొక యీగడ వట్లనో యంచునేగితిన్." కళా. ౩, ఆ. "క. కడు మేటియైనదొరచే,బడినదిమీసొమ్ము వెచ్చపడనో పినసీ, గడకొంతదివ్వవచ్చున్, బెడిదపురొదచే ఘటింపనేరదొకటియున్." పర. ౫, ఆ.

ఈగి. దే. వి. ఈవి, త్యాగము.

ఈగికాఁడు. దే. విశ. ఈవికాఁడు, త్యాగశీలుఁడు.

ఈగిమ్రాను. దే. వి. ఈవిమ్రాను, కల్పవృక్షము.

ఈగు. దే. అ. క్రి. ఇగ్గు. "ద్వి. ఈగిదిక్కరులు ఘీంకృతులొనరించె,గ్రాఁగినయసురులగతినబ్ధు లింకె." రా. యు, కాం.

ఈచే. దే. వి. (కాలుసేతుల) వంకర. "ద్వి. కాల కౌశికుఁడనఁగాఁబేరువడసి, కాలీచఁజనుచు." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఈచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాలుసేతులు) వంకరగు. "గీ. అధిపకాలీచపడఁగను గ్రాటవులకు నరిగి." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఈచేఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఈచ+పోవు.) ఈచపడు "ఈచఁబోయినచేతులు." ఉ. హరి. ౨, ఆ. "ద్వి. కాలీచఁబోయినకట్టిఁడిమాల." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఈచే. దే. అ. క్రి. (పాఁడిపసులపాలు) వట్టు.

ఈచేకపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆవు) చావుదూడవేయు.

ఈటు. దే. విశ. 1. వ్యర్థము; 2. శూన్యము.

ఈటువోవు. దే. అ. క్రి. (ఈటు+పోవు.) 1. వ్యర్థమగు; 2. శూన్యమగు.

ఈడ. ఉ. భ. దే. వి. (ఈ+కడ.) 1. ఈచోటు; 2. ఒకదినుసు ఎఱ్ఱకీత్తలికీ, పారేవతము. "కగడ. ఈడకుఁజెలిరాకీడకుఁగోయఁగ." య. ౪, ఆ. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్తోత్రము.

ఈడఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఈడక్+పోవు.) వెనుదీయు, అపక్రమించు. "ఈడంబోవకవీఁకమైఁబొడువఁగా." భార. ఆది. ౧, ఆ. (చూ. ఈడు.)

ఈడాడు. దే. స. క్రి. (ఈడు+ఆడు.) మార్కొను. "ద్వి. ఓడకోడకుదేవియుగ్రరాక్షసుని, నీడాడి నీచెఱ నేవిడిపింతు." రా. అర. కాం.

ఈడిక. దే. వి. 1. గడ్డిలోనగువానిఁదెచ్చెడి బండిపరమువంటి సాధనవిశేషము; "సీ. అలరుఁదృణాద్యానయన సాధనవిశేషసంజ్ఞయీడిక యనసరవడియన." ఆం, భా. ద్వి. ఖ.—2. కంపతోడుగు. "తోడుగట్టుయీడికసుడుముకంప, యనఁదనర్చునుగంటకాదభారము." ఆం, భా. ద్వి. వ.

ఈడిగ. దే. వి. ఈంద్ర.

ఈడిగవాఁడు. దే. వి. ఈడిగజాతివాఁడు. (ఈడిగజాతిది ఈడిగది.)

ఈడిగిలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఈడిగిలక్+పడు.) భయాదులచేరానని మొండివేసికొనికూర్చుండు. "వ. అన్నిలింపారాతియుమగుడవచ్చి తన్నుం గని భయంబుఁబొంది యద్దేవిహారామహారామ యనుచు మొక్కవృత్తుంబిరుగేలంబట్టికొని యీడిగిలంబడియున్న బెట్టదల్చితెరువువిడిపించిరియెత్తుకొనివియత్తలంబునకెగసి పఱవందొడంగిన." రా. అర. ౨, ఆ.

ఈడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఈడిగిలఁబడు. "చ. అని జనయిత్రిపల్కెఁడు దురాగతభాషలు యావనాశ్వపా, వనులకుఁజెప్పికొంతవడివారికిహాస్యము పుట్టఁజేసియా, పెనపరివక్కరాలు మొఱపెట్టుచునీడిగిలంగనందలం బున వడిఁ గట్టివైచుకొని పొండని చెప్పునుదేవుఁడంతటన్." జై. ౨, ఆ.

ఈడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

ఈడు. దే. అ. క్రి. 1. చాఁగు; 2. జాఱు. "గీ. శ్రద్ధగలిగిలోకసంగ్రహసంగంబు, నీడవిడిచిరియెవ్వఁడీయుపాయ, ములభజించువాఁడు మోక్షలక్ష్మీపతి, యగునొకింతసందేహంబువలదు." భార. అశ్వ ౧, ఆ.—స. క్రి. పిదుకు. "వ. గోవులకుం గ్రేపులవిడువకయు, విడిచివిడిచియీడకయు, ఈడియీడియీడినపాలుకాఁచకయు." భాగ. ౧౦, స్క. పూ.—వి. ప్రాయము. విణ. సమానము.

ఈడుచు. దే. ప్రే. తిగుచు, ఆకర్షించు.

ఈడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. సమానమగు.

ఈడుపు. దే. వి. 1. ఆకర్షణము; 2. విలంబనము; 3. బ. బుగడలగొలుసు.

ఈడుముంత. దే. వి. పాలుపిదుకుపాత్రము.

ఈడె. దే. వి. ఎఱ్ఱకీత్తలియను నర్థమునందు ఈడ యొక్క రూపాంతరము. "ఎ. గీ. ఈడెలుంగని విభుఁజూపుఁడీడెలార." భాగ. ౧౦, స్క. పూ.

ఈడేఱు. దే. అ. క్రి. (ఈడు+ఏఱు.) 1. వర్ధిల్లు; "మ. నా తనయుం డెంతయుఁబూఁటపూఁటకు సముద్యత్కాంతినీడేఱఁగా." మై. ౨, ఆ.—2. నెఱవేఱు, సిద్ధించు.

ఈడ్గిలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఈడిగిలఁబడుయొక్క రూపాంతరము.

ఈడ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁదగినది.

ఈతఁడు. దే. స. ఏ. (ఈ+ఁడు.) ఇతఁడు.

ఈతగాఁడు. దే. స. (ఈతఁడు+కాఁడు.) ఈతఁడు. (స్వార్థమునకాఁడు.)

ఈతల. దే. వి. ఈవలిప్రదేశము.

ఈతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతివృష్ట్యాది; (ఇవి యాఱు.—వాన, వఱపు, ఎలుక, చిలుక, మిడుత, చేరువరాజు.) 2. ఉపద్రవము; 3. ఊరు విడిచిపోవుట.

ఈదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇటువంటిది.

ఈన. దే. వి. చీఁపురుపుల్ల. (ఇది ఈనపుడక, ఈనపుల్ల అనియు చెప్పఁబడును.)

ఈనిక. దే. వి. పశువులీనుట, ఈఁత.

ఈనియ. దే. వి. ఈనె.

ఈను. దే. స. క్రి. 1. (పశ్వాదులు) ప్రసవించు; 2. కలిగించు. "ఉ. ఆనకశంఖదుందుభిమహారవముల్ దశదిక్కులంబ్రతి, ధ్వానములీనఁగా." జై. ౨, ఆ.

ఈనె. దే. వి. ఆకులనరము, పర్వరీణము. (ఈనియ యొక్క రూపాంతరము.)

ఈనెగాజోలు. ద్వ. వి. బ. బాలకాక్రీడావిశేషము.

ఈపి. దే. వి. (తలయందుండెడు) ఈరు, లిక్ష.

ఈపె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అప.) ఈమె. (చూ. ఆకె.)

ఈప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

ఈప్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

ఈబరి. దే. విణ. నిష్ప్రయోజకుఁడు.
ఈబరిగొట్టు. దే. విణ.——పై.——
ఈబిడ. దే. స. ఈమె.
ఈమిరి. దే. వి. తడి, ఆర్ద్రత్వము.
ఈము. వై. వి. ఇవముయొక్క రూపాంతరము.
ఈమె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అమ.) ఈపూజ్యస్త్రీ. (చూ. ఆకె.)
ఈయ. వై. వి. అపేక్ష. (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కనఁబడదు. చూ. ఈయకొను. మొ.)
ఈయకొను. ద్వ. స. క్రి. ఇయ్యకొను,అంగీకరించు.
ఈయకోలు. ద్వ. వి. ఈయకొనుట, అంగీకారము.
ఈయది. దే. స. (ఈ+అది.) (చూ.) ఇది.
ఈయన. దే. స. ఏ. (ఈ+అన.) ఈతఁడు.
ఈరము. దే. వి. పొదరిల్లు, నికుంజము. "ద్వి. బీరముల్ మెచ్చుచు భేదింపరాని, యీరముల్ చొచ్చుచు." రా. అర, కాం.
ఈరస. వై. వి. 1. ఈర్ష్య; "మ. వెసఖండించునదల్చుఁద్రుంచుఁ జఱచుఁ బ్రేయుఁ వెసంజీఱు నీరసతోనొంచు." రా. యు, కాం.—2. కోపము*; 3. ద్వేషము*. (రూ. ఈరసము. కోపమునకు.—"క. ధీరుఁడులక్ష్మణుఁడుగృహ, ద్వారంబుననుండఁగనియెఁ దారాసుతుఁడా, తారాసుతునిఁ లక్ష్మణుఁ, డీరసమెసఁగంగఁ జూచి యిట్లనిపలికెన్. క. రామునియనుజన్ముఁడనే, సౌమిత్రినిరామునాజ్ఞఁ జనుదెంచితిసౌ, త్రామిజవేచెప్పుమురు, ధ్గామజుతోననిన నతఁడుఁ దరణిజుతోడన్. ఉ. అచ్చుగరామభూవిభుని యానతిలక్ష్మణుఁడుగ్రతేజుఁడై, వచ్చినవాఁడు వాకిటకవారితరోషముతోడ." రా. కిష్కిం, కాం—ద్వేషమునకు.—"క. పెక్కండ్రతోడనీరస, మొక్కటతటేంకొనకతఱిఁగియున్నపగతుతో, నుక్కఁడిబంధుభావము, తక్కటిపగఱ యెడవలయుఁదా నెఱపంగన్."భార.శాం.౩.ఆ.
ఈరసించు. వై. అ. క్రి. 1. ఈర్ష్యపడు; 2. కోపించు*; 3. ద్వేషించు*.
ఈరాలు. దే. స. (ఈరు+ఆఱు.) పండ్రెండు.
ఈరిక. దే. వి. మొలక, అంకురము.
ఈరిణము.సం. విణ. ఇరిణముయొక్క రూపాంతరము.
ఈరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రోయఁబడినది.

ఈరు. దే.వి. పేనుగ్రుడ్డు,లీఖ.విణ.అల్పము,హీనము. (ఈరెండ, ఈరెలుఁగు. మొ.) (దీనికివ్యస్తముగా ప్రయోగములేదు.) స. నీశబ్దమునకు బహువచనరూపము. వృత్తియందు అచ్చుపరమగుచో రెంటికాదేశము. (ఈరాఱు. ఈరేడు. మొ.)
ఈరుచు. దే. స. క్రి. (ఈర్పెనతో ఈళ్లను) ఈడ్చు, (రూ.) ఈర్చు.
ఈరుపెన. దే. వి. ఈళ్లనీర్చెడుదువ్వెన.
ఈరువాలు. దే. వి. (ఈరు+పాలు.) అసివాలు.
ఈరువు. దే. వి. ఎఱచి, మాంసము.
ఈరె. దే. వి. పంటెనుజుట్టితీసిననూలు.
ఈరెండ. దే.వి. (ఈరు+ఎండ.) కొంచెపాటియెండ.
ఈరెలుఁగు. దే. వి. (ఈరు+ఎలుఁగు.) హీనస్వరము.
ఈరేడు. దే. స. (ఈరు+ఏడు.) పదునాలుగు.
ఈరేను. దే. స. (ఈరు+ఏను.) పది.
ఈర్పెన. దే. వి. ఈరుపెనయొక్క రూపాంతరము.
ఈర్మము. సం. వి. అ. న. వ్రణము, పుండు.
ఈర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధ్యానమౌనాదివ్రతములయందు చాంచల్యములేక స్థిరుఁడైయుండుట. నడచుట నిలుచుట కూర్చుండుట పండుకొనుట మొదలైనవానియందు యతులు సమాధానముగలవారైయుండుట. (అనికొందఱు.)
ఈర్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము, ఈరసము.
ఈర్ష్యాళువు. సం. విణ. ఉ. ఈర్ష్యపడు స్వభావము గలవాఁడు, ఉడుకుఁబోతు.
ఈఱతాఱు. దే. విణ. బ. 1. వక్రము; "గీ. వంకయైనతలంపెల్లవసుమతీశ, యరయమృత్యుపదం బగునార్జవాన్వి, తంబుబ్రహ్మపదంబింత తథ్యమేల, యీఱతాఱతలంపులబీఱువాఱ." భార. అశ్వ. ౧. ఆ.—2. పరుషము. "ఎ, గీ. మరలె దుర్మర్షణుఁడుతోనతెరలెనేన, యపుడు సమ్మెట కోలలనంకుశములఁ, జేఱుకోలల బ్రేటుల నీఱతాఱ, యదలుపులవాహనంబులుచెదరిపఱచె." భార. ద్రో. ౩, ఆ. (చూ. అఱువుల్లు.)
ఈఱమి. దే. వి. తీఁగలులోనగువానితఱచు, జొంపము. "వ. పూఁబొదరిండ్లయీఱమిమఱుఁగున." కళా. ౧,ఆ.—విణ. తఱచైనది.(చూ. ఇఱ్ఱింపులు.)
ఈఱము. దే. విణ. తఱచు, సాంద్రము. "ఎ, గీ. ఈఱమగువెన్నెలలలోనఁదూఱితూఱి." విక్ర. ౬, ఆ. "గీ. పొదలువేడ్కలనీఱంపుఁ బొదలుచొచ్చి." హా. ౫, ఆ.

ఈల. దే. వి. 1. ఒకదినుసుకూరాకు; 2. చిమ్మట కూఁత; 3. గోపకులులోనగువారి సంకేతధ్వని; "వ. ఈలవెట్టుచుగోగణంబులఁజెదరందోలి." వి, పు. ౭, ఆ.—4. సిగ్గు. "విడువుమీలయటంచు నెడివేహేమ." స్వా. 3, ఆ.

ఈలకఱచు. దే. స. క్రి. ఇలకఱచు. "క. పొడువు నకుసెగసియెప్పటి, పడమటిదెసనిగిడి పెలుచఁబ ఱచినఁగూడం, గడురయమునఁజనియంచక్, గ డవఁగలేకీలకఱచికాకముపొలుక్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

ఈలకూఁతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. ఏలపాటలుసరిజేసులీలకూఁతలు." వి, పు. ౭, ఆ.

ఈలగ్రద్ద. ద్వ. వి. ఒకదినుసుడేగ. విశ. లోభి. "గీ. ఏమనలువురందునెవ్వాఁడుగాఁజాలు, నిచ్చిపుచ్చుకొన్నయీలగ్రద్ద, మాకునింపుగావుమాను మీసుద్దులు, కలహములమొగంబకలియుగంబ." నై. ౭, ఆ.

ఈలపురుగు. దే. వి. ఇలకోడి, చిమ్మట, ఝిల్లి.

ఈలుగు. దే. అ. క్రి. చచ్చు. మరణించు. "క. పవనసుతుచేతనాభూ, ధవుఁడీలిగె నేని." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (నీలుగుయొక్కరూపాంతరము.)

ఈలువు. దే. వి. పాతివ్రత్యము. "ద్వి. కాలదేశాంతరక్రమమునఁజెడని, యీలుకొక్కఁడమఱువింతియకాక, యొనసినకోటలునిండ్లును దెరలు, వనితలకెందునావరణముల్ కావు." రా. యు. కాం. "ఇలఁబతివ్రతలలో నీలువుగలయట్టితల్లికి." కళా. ౮, ఆ.

ఈల్గు. దే. అ. క్రి. ఈలుగుయొక్కరూపాంతరము.

ఈవ. దే. వి. ఈఁగయొక్కరూపాంతరము.

ఈవరి. దే. విశ. (ఈవి+అరి.) ఈవికాఁడు. "క. సిరిరాచవేల్పకడునీ, వరితనముననీటితాల్ప." య. ౫, ఆ.

ఈవల. దే. వి. (ఈ+వలను.) 1. ఈప్రక్క; 2. ఇటుపిమ్మట.

ఈవి. దే. వి. ఈఁగియొక్కరూపాంతరము.

ఈవికాఁడు. దే. విశ. ఈఁగికాఁడు, త్యాగశీలుఁడు.

ఈవు. దే. స. నీవునకురూపాంతరము.

ఈవులమొదవు. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కామధేనువు.

ఈవులమ్రాను. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కల్పవృక్షము.

ఈవులరతనము. ద్వ. వి. (దేవలోకమునందలి) చింతామణి.

ఈశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈషయొక్కరూపాంతరము.

ఈశానము. సం. వి. అ. న. ప్రకాశము, వెలుతురు.

ఈశానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ఈశిత. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ప్రభువు, ఒడయఁడు.

ఈశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజు; 2. శివుఁడు.

ఈశ్వర. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ఈశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

ఈశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. మన్మథుఁడు. విశ. 1. ఒడయఁడు; 2. ధనవంతుఁడు.

ఈష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁగటియేఁడికోల.

ఈషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగుకనుగ్రుడ్డు.

ఈసడము. దే. వి. దూఱు, నింద.

ఈసడించు. దే. అ. క్రి. 1. రోఁతపడు; "గీ. అంతనొకనాడు నిర్మలస్వాంతమాని, పాళీభుజియింపఁబాత్రలోవ్రేలుదునిసి, పడినమదినీసడింపక కడకుఁదిగిచి, వైచిభుజియించెనప్పతివ్రతలతల్లి." పాంచా. 3, ఆ.—2. కోపించు. "ఉ. ఆసుదతింగనుంగొనితదంగనయప్పుడు హెచ్చినట్టిపే, రీసుననీసడించుచు." కళా. 3, ఆ.—స. క్రి. నిందించు. "సీ. చండాలుఁడసిసారెసారెకునన్ను నీవీసడించుటపాటియేతలంప." హరిశ్చ. ౮, ఆ.

ఈసపిట్ట. ద్వ. వి. ఒకదినుసుచేఁప.

ఈసు. వై. వి. 1. ఈర్ష్య; 2. కోపము*. "వ. అంతఁబుష్కలుఁడను నిబిడజ్వాలాకరాళంబగు కోలంబురాఘవుమీఁదఁబ్రయోగించిన నతండును నమమునదానిఁదునియలుసేసిన నీసునంబెత్తిగి సురవైరి మఱియునుండరతరంబ శతసహస్రసంఖ్యలంగలశూలంబులు భిందివాలంబులుఁ దోమరంబులుశరంబులుంబరఁగించి." సం. "తతఃక్రుద్ధస్ససర్జాశుదశగ్రీవశ్శితాన్ శరాన్." భార. ఆర. ౭, ఆ.—3. వైరము*. "నానుపద్రవముఁబెక్కువిధంబులఁజేసెనీసునన్." భార. సభా. ౧, ఆ.

ఈసుకాఁడు. వై. విశ. ఉడుకుఁబోతు, ఈర్ష్యాళువు.

ఈహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరిక; 2. కడఁక.

ఈహామృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోఁడేలు; 2. నాటకవిశేషము.

ఈహితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

ఈహీ. దే. అవ్య. ఇసీ. "తక్కినబలాధీశాఖ్యకీటం బులిం, దెవ్వం డెవ్వండో మేలెచే టెఱుంగ రీహీ." కవిక. ౨, ఆ.

ఈళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కత్తిపీట; 2. చురకత్తి.

ఈళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

ఉ.

ఉ. ఒకయక్షరము.

ఉంకించు. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "గీ. రక్తసంసిక్తమైన ధరాతలమున, నార్తిఁబొరలుచు నూర్పులందందసంద, డింపజీవంబు వెడలనుంకిం పఁజేష్ట, లొయ్యనొయ్యనయడఁగంగనున్న యధిపు." భా. ర. సౌ. ౧. ఆ.

ఉంకు. దే. అ. క్రి. ఎగురు. "గీ. నీరముంచిన సారకాయయెగసినట్లు, పేరుకొనివైచు తెల్లటిచీరవోలె, నుంకుచెండువిధంబుననుత్తరించు, తములపాకు నిక్కుఁకు క్రియదాఁటెనిట్టి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—వి. సమ్మతి. "క. ఎక్కువకులంబునతనికి, నిక్కపుటాలైనదానినీచకులుండుం, కెక్కకబలిమింగవిసినఁ, దక్కొనిచంపుటయరాజధర్మం బెందున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (చూ. ఉంకుటుంగరము.)

ఉంకుటుంగరము. దే. వి. (ఉంకు+ఉంగరము.) వధూవరులు వివాహముచేసికొనుటకు పరస్పరము సమ్మతించి మార్చుకొనెడియుంగరము.

ఉంకువ. దే. వి. అల్లుఁడు కన్యకార్థముమామకిచ్చెడి ద్రవ్యము, శుల్కము. "భవదీయశౌర్యమేయుంకువచేసికృష్ణపురుషోత్తమచేకొనిపొమ్ము." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఉంగ. దే. వి. బిడ్డలకుఁబోసెడియుగ్గు. "క. అంగములుమిగులనలియఁగ, నుంగేయుంగేయటంచు నొకనిమిషమునో, రంగాయవేయ కేడ్చుచు, నంగీకృతబాల్యచేష్టనతఁడట్లుండన్." పర. ౧, ఆ.

ఉంగరపువ్రేలు. దే. వి. (ఉంగరము+వ్రేలు.) చేతిచిటికెనవ్రేలికిముందువ్రేలు, అనామిక.

ఉంగరము. దే. వి. చేతివ్రేలియాభరణము, అంగుళీయకము.

ఉంగిడి. దే. వి. నామును ఆముదపాకులును మేయుటచేఁ గలుగు పశురోగవిశేషము.

ఉంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము. "గీ. మ్రొక్కినిలిచియతనిముందటమేదిని, నుంగుటమున నెరయుచున్నఁజూచి." నిర్వ. 3, ఆ.

ఉంగ్రము. దే. వి. ఉంగరముయొక్క రూపాంతరము.

ఉంచు. దే. ప్రే. ఉండఁజేయు, ఉనుచు.

ఉంచుకొను. దే. ప్రే. పెట్టుకొను.

ఉంఛము. సం. వి. అ. న. ధాన్యమేఱుకొనిబ్రదుకుట, లేకిబ్రదుకు.

ఉంట. దే. వి. 1. ఉండ; "సీ. కలశవారిధిబయల్ సెలసికొమ్మునఁగొట్టనంటివచ్చిననాఁచుటుంటపుడమి." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. ఉండుట. విణ. గుండ్రము.

ఉంటగాలము. దే. వి. సీసపుగుండుకట్టిన యొకదినుసుగాలము.

ఉండ. దే. వి. మన్నులోనగువానిచేతఁ జేయఁబడిన గుళిక. "సీ. కవజక్కవలువాయఁగరనాళములఁ జందురుండూఁదుపటికంపుటుండయనఁగ." పా. ౨, ఆ.—విణ. గుండ్రము.

ఉండక్రోవి. దే. వి. చేతికట్టె, లాతము.

ఉండసురియ. ద్వ. వి. ఆయుధవిశేషము. "వ. కొండగొఱియల నుండసురియలఁ జెండు బెండాడుచుండ." రా, వి. 3, ఆ.

ఉండి. దే. అప. ఒకప్రత్యయము. అవ్య. మొదలుకొని అనునర్థమును తెలుపునది. "క. ఏనొకటి విన్నవించెద, దానవకులమథనపెద్దదడవుననుండిం, బూనివినిపింపఁగలపని, యానోకాదో విచారమదితెలియఁదగున్." (ఉండిన్—యుపర్ణలోపము.) ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఉండు. దే. అ. క్రి. 1. వసించు; 2. వర్తించు; 3. శేషించు. "గీ. ఇందుబింబాస్యనారాకకెదురుచూచు, నయనములువేయువిరియించిసాక భర్త, యుదిలకొనుచున్న వార్తానున్న ముగురు, కాలయాపనసేయఁగాఁగాదునీకు." నై. ౪, ఆ.

ఉండ్ర. దే. వి. వెలిచంద్ర, కదరము.

ఉండ్రము. దే. విణ. గుండ్రము, వర్తులము.

ఉండ్రములు. దే. వి. బ. ఉండ్రాలు, మోదకములు.

ఉండ్రస. దే. వి. ఉండ్ర.

ఉందురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొక్కు.

ఉందురువు. సం. వి. ఉ. పుం.——వై.——

ఉంపడము. దే. వి. గుత్తగావేశ్యనుంచుకొనుట.

ఉంబ. వై. వి. గోవులయంభారవము.

ఉంబళి. దే. విణ. పన్నులేనిది. (ఉంబళిగ్రామము. మొ.)

ఉంభనము. సం. వి. అ. న. నించుట.
ఉంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నింపఁబడినది.
ఉక్క. దే. వి. ఉమ్మ, ఊష్మము.
ఉక్కఁబట్టు. దే. స. క్రి. వదలు. "క. నీకిష్టం బివికానీ, నాకాపాపాత్ముఁజెప్పినంబదిలక్షల్, లేకున్నవిడుతుఁబ్రాణము, నీకైకూడుక్కఁబట్టి నీలగ్రీవా." కాళ. 3. ఆ.
ఉక్కడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు; "ఉక్క డఁగెఁ మగధేశుసైన్యముల్." భార. సభా. ౧. ఆ.—2. చచ్చు. (ప్రే. ఉక్కడఁచు.)
ఉక్కడము. వై. విణ. గొప్ప. "ఉ. ఉక్కడమైన మంచిహనువొప్పెడునాహయరత్న మెక్కినన్." సా. ౧. ఆ.
ఉక్కడీఁడు. వై. విణ. (ఉక్కడము+ఈఁడు.) బంటు, శూరుఁడు.
ఉక్కణము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "చ. కడిందిమగల్ దగునుక్కణంబుగా, భయమను పేరులేక నిరపాయముగావిడియించుచుఁ మనః, ప్రియమగుభంగి సేన నడపించె." నిర్వ. ౫, ఆ.
ఉక్కరి. దే. విణ. (ఉక్కు+అరి.) శౌర్యవంతుఁడు. "సీ. ఉక్కరివై పొంచినిక్కుచు నెకకోలఁగూలనేయఁగ నల్లవాలిగాఁడు." అచ్చ. యు, కాం.
ఉక్కఱు. దే. అ. క్రి. ఉక్కడఁగు. "చ. చిఱునగవొప్పగాండివము చెచ్చెరసజ్యము చేసిసేనలు, క్షఱరభసంబుమైనడరఁగన్వడిద్రౌణియు నీడఁబోకయ, త్తఱిఁదఱుమంగ." భార. విరా. ౫. ఆ.
ఉక్కలుఁడు. వై. విణ. ధురంధరుఁడు. "మ. విలసచ్చక్రచతుష్కమైఘునతరద్వీపిత్వగావేష్టనో, జ్జ్వలమైకిష్కుచతుశ్శతత్రితయవిస్తారాఢ్యమై రెండువే. లెలుఁగుల్ పూనినకాంచనోన్నతరథంబెపెక్కఁగానెక్కియు, క్కలుఁడైయేగెను యుండుసైన్యమునకేక స్వామియైతండనన్." హరి. పూ. ౪, ఆ.
ఉక్కళము. యు. దే. వి. శత్రువులెత్తివచ్చుటను దెలిసికొనుటకై యుంచు కావలి, కోవురము. "వ. అప్పుడప్పర్వతప్రదేశంబుననుక్కళంబున్న యక్షకిన్నరులు." ఉ. రా. 3. ఆ.—వై. పురాభిముఖమైనరాజమార్గము, ఉపనిష్కారము. "ఉపనిష్కారంబగునుక్కళమన." ఆం. భా. ద్వి. భూ.
ఉక్కిరిబిక్కిరి. దే. విణ. ఊపిరితిరుగనిది.

ఉక్కివము. దే. వి. కపటము. "సీ. గాండీవమాదిగాఁగలయాయుధంబుల నుక్కివంబున నప్పుడొడిచికొనఁగ, మఱచినవాఁడయ్యె." భార. ఆర. ౧. ఆ.
ఉక్కివుఁడు. దే. విణ. కపటముగలవాఁడు. "సీ. కడుఁగ్రొవ్వితొల్లి యెప్పుడునాకు నేఁటేఁటఁజేయుపూజలు నేఁడు సేయనొల్ల, కుక్కివుఁడైనదామోదరుకఱపులు విని యొక్కచిడిపిగట్టునకుఁజేసిరి." హరి. పూ. ౭, ఆ
ఉక్కిస. దే. వి. పాడిదగ్గు. "గీ. ఉక్కిసయును దగ్గుఁబిక్కటిల్లె." భాగ. ౬, స్కం.
ఉక్కీఁడు. దే. విణ. (ఉక్కు+ఈఁడు.) మూర్ఖుఁడు "ఉక్కీలయి నేర్పులేక తమకించి పయింబడినొచ్చువారు." నిర్వ. 3, ఆ.
ఉక్కు. దే. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "ద్వి. ఘోరాహవంబునఁగుంభకర్ణాది, వీరులుపెక్కండ్రు విషమవిక్రములు, ఉక్కిరందఱువిభుఁడొక్కఁడచిక్కె, నెక్కటి రఘురాముని తెఁడేమి గెలుచు." రా. యు, కాం.—2. నలఁగు. "ద్వి. కరములరామలక్ష్మణులనిద్దఱను, గరముక్కఁబట్టిరాక్షసుఁడుక్కుమీఱె." రా. ఆర, కాం.—వి. 1. అయస్సారము; 2. శౌర్యము; "చ. అనివినిపించినన్ బలమురాంతకులుక్కునఁబేర్చియవ్వనం, బునఁగలదైత్యకోటిఁబోరిపుచ్చకలోకముబాధమానదం, చునరిగి." వి, పు. ౭, ఆ.—౩. స్థైర్యము. "క. ఎఱకలుగలకులశైలము, తెఱఁగుమెఱయరయముచెఱయదివికినెగసిబి. ట్టుఱుముజలధరము క్రియను, క్కుఱితద్వనమెల్ల నద్రువనార్చుచుఁ గడిమిన్." భార. ఆర. ౬, ఆ. (ఈ పదమునకర్థము పరాక్రమము బలము అని చెప్పుచున్నారుగాని ("క. చక్కనగుమనినరక్కసుఁ, డక్కజముగఁబెఱిగివచ్చి యయ్యనిలజునీ, యుక్కునుబీరముఁజూచెదఁ, జిక్కఁగ నిల్వుమనికడు విజృంభించివడిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ. "గీ. ఇవ్విధంబునఁబోరెడునింద్రతనయు, నుక్కులావునునంతంతకెక్కుఁడయ్యె." భార. విరా. ౫, ఆ.) ఇత్యాది ప్రయోగములనుజూడ అది సరిగా తోఁచలేదు.)
ఉక్కుతీఁగ. దే. వి. (వీణలోనగువానికివేసెడు) ఉక్కుతంతి.

ఉక్కుతునియ. దే. వి. ఉక్కుతునుక. విణ. శూరుఁడు. "గీ. ద్రౌపదేయులు నాసుభద్రాసుతుండు, **నుక్కుతునియలుగారె.**" భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఉక్కుమడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు; "చ. ఉఱకవిరోధిసైన్యముల **నుక్కుమడంగఁగు** నల్లసద్గతిం. బఱప." భార. విరా. ౫, ఆ.— 2. చచ్చు. (ప్రే. ఉక్కుమడఁచు. "ఎ, గీ. అనిని వాతకపములనుదానవులనాతఁ డొక్కరుం డకాఁడెయుక్కుమడఁచె." భార. విరా. ౪, ఆ.)

ఉక్కెఱ. వై. వి. చక్కెరఁజేర్చిపొరఁటినపిండి.

ఉక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.) విణ. చెప్పఁబడినది.

ఉక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మాట; 2. సరస్వతి.

ఉక్థము. సం. వి. అ. న. సామవేదము.

ఉక్షము. సం. వి. న్. పుం. ఋషభము, ఎద్దు.

ఉఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంటకుండ, లోవి.

ఉఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉఖయందు వండఁబడినది, పైఠరము.

ఉగము. దే. వి. ఆయువు. "క. ఏనుంగనికరమరయక, పూనితిఁగాకిట్టియెడలఁబోసఁగునెయేయుం, గానమెకాలనియమగతి, తోనావేఁటమునియు గముఁద్రుంగించెఁదుదన్." రాఘ. ౧, ఆ.

ఉగాది. దే. వి. చాంద్రాయణసంవత్సరాది.

ఉగ్గడించు. వై. అ. క్రి. మ్రోఁగు, శబ్దించు*. "బంగరుటందియలుగ్గడింపఁగన్." పాండు. ౨, ఆ.—స. క్రి. వచించు*; "గీ. అదియునుంగాక జనియించుటాదిగాఁగఁ, బసులలోనన పెరిగినపాలనుండు. వావిమాలినపశుమార్గవర్తనంబు, నూనుటరిదియెయిదియేలయుగ్గడింప." హరి. ఉ. 3, ఆ. "హరినామాంకములుగ్గడించుచు." లక్ష్మి. ౫, ఆ.

ఉగ్గడువు. వై. విణ. మిక్కిలి, అధికము. "చ. ఏటుగఁటియు, గ్గడువగునెత్తుటన్నడిసిక్రక్కెడు నెత్తుటఁగుంకుమచ్ఛవిం, బడసి." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

ఉగ్గము. వై. వి. చేతఁబట్టుకొనిపోవుటకు అనుకూలముగా కలశాదుల ముఖమునఁ గట్టుత్రాడు.

ఉగ్గళించు. వై. అ. క్రి. నట్టువుఁడుకొలిపించు.

ఉగ్గించు. దే. స. క్రి. (పడుగుపేకలపోఁగులను) చేర్చు.

ఉగ్గు. దే. వి. 1. బిడ్డలకుఁ గలిపిపోసెడి చనుఁబాలాముదము; "చ. అతనికిభూతనామమిడియాదరణంబునఁబ్రోచెనిందిరా, పతికృపనేగుదెంచియ **లప్షనివాసయుఁబొంచజన్యమన్, చతురపుఁ** బాలడన్ విమలసత్యము పేరిటిపాలతోడన, చ్యుతపదభక్తి పేరిచమఁరుగ్గుగఁబెట్టుచుఁ బెంచెనర్థిలిన్." పర. ౧, ఆ.—2. ముడుత. "సీ. మేనియుగ్గులుమాన్చి మెదలకచిత్రరూపమఁభంగిఁ బర్వతభాతినుండె." వా. ౪, ఆ.

ఉగ్గుడు. దే. వి. మేర, మర్యాద. "ఎ, గీ. గడువనఁగ మేరయనఁగ నుగ్గుడటనంగ, నడరుమర్యాద." ఆం, భా. ద్వి. క్షు.

ఉగ్గుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ముడుతపడు. "వ. జిగిదెగి బిగివదలి స్రగ్గియుగ్గుపడి తరంగితాయమానంబైన సర్వాంగీణచర్మంబును." కవిక. ౫, ఆ.

ఉగ్గులువాఱు. దే. అ. క్రి. (నూలిపోఁగు.) మెలిపడు.

ఉగ్మలి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, మగువ, వనిత.

ఉగ్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వసి. విణ. భయంకరురాలు.

ఉగ్రంపశ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రూరుఁడు; 2. భయంకరుఁడు.

ఉగ్రగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకదినుసు ఓమము; 2. వసి.

ఉగ్రాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, వేఁడికంటివేలుపు.

ఉగ్రాణము. దే. వి. సామగ్రులుంచెడుగది, కోష్ఠము.

ఉగ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. శూద్రదానియందు క్షత్రియునికిఁబుట్టి కోశరక్షణాదులచేఁ బ్రదుకువాఁడు. విణ. భయంకరుఁడు.

ఉచితి. దే. వి. ఉస్తె, శుండి, (చూ.) ఉచ్చిత.

ఉచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తగినది; 2. ఉంచఁబడినది; 3. ఎఱుఁగఁబడినది; 4. కొలఁదియిడఁబడినది.

ఉచ్చండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆగ్రహముగలది; 2. వడిగలది.

ఉచ్చంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అపరరాత్రము.

ఉచ్చట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎట్రువముస్తె.

ఉచ్చము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉన్నతము, పొడవు.

ఉచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. పోఁకముడి.

ఉచ్చరణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చారణము.

ఉచ్చరించు. సం. స. క్రి. వాక్రుచ్చు, చెప్పు.

ఉచ్చరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁబడినది.

ఉచ్చాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకవిద్య; (చూ. విద్య.) 2. వేళ్లతోఁబెఱుకుట.

ఉచ్చారణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చరించుట.

ఉచ్చారము. సం. వి. అ. పుం. పురీషము, విష్ఠ.

ఉచ్చావచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహు ప్రకారములుఁగలది.

ఉచ్చి. దే. వి. సోఁడు, బ్రహ్మరంధ్రము.

ఉచ్చింత. దే. వి. ఉచితి. "సీ. చెవులకీతెల్లయుచ్చింతకాయలెంతేసి." య. ౧, ఆ.

ఉచ్చిచ్చిరె. దే. వి. కుక్కనుపిలుచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

ఉచ్చైశ్శ్రవము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునిగుఱ్ఱము, నిక్కువీనులజక్కి.

ఉచేకరించు. దే. అ. క్రి. (అనాదరముచే) ఉచుక్కుమను.

ఉచేక్కు. దే. వి. ఉచుకరించుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

ఉచ్చె. వై. వి. కాలుమడి, మూత్రము*.

ఉచ్చెబుడ్డ. ద్వ. వి. నీరుతిత్తి, క్లోమము.

ఉచ్చెమల్లి. దే. వి. దిసమొల ఆఁడుది, నగ్నిక. "వ. అయ్యవసరంబునఁ గోటవియనంగ నొక్కయుచ్చమల్లివచ్చి యడ్డపడిన నానగ్నికంజూచి." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఉచ్చె. దే. అ. క్రి. నాటివెడలు. "ఎ, గీ. ఉరము వడిఁదాఁకివీఁపుననుచ్చిపోయె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—వి. ఉరి, వాగుర.

ఉచ్ఛిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁగా మిగిలినది, ఎంగిలి.

ఉచ్ఛృంఖలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు లేనిది.

ఉచ్ఛూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దట్టము.

ఉచ్ఛ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సేధము, పొడవు.

ఉచ్ఛ్రాయము. సం. వి. అ. పుం.———పై.———

ఉచ్ఛ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెరిగినది; 2. పొడవైనది; 3. పుట్టినది.

ఉచ్ఛ్వసితము. సం. వి. అ. న. ఊపిరివెలికిఁబుచ్చుట. విణ. ఊపిరివెలికిఁబుచ్చినది.

ఉచ్ఛ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరివెలికిఁ బుచ్చుట; 2. ఊటట; 3. కలుఁజు; 4. ఆఖ్యాయికపరిచ్ఛేదము.

ఉజాడు. హిం. విణ. పాడయిన.

ఉజ్జయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకపట్టణము.

ఉజ్జాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

ఉజ్జి. దే. విణ. ఉద్దియొక్క రూపాంతరము.

ఉజ్జీవనము. సం. వి. అ. న. జీవనము, బ్రదుకు.

ఉజ్జీవించు. సం. అ. క్రి. జీవించు, బ్రదుకు.

ఉజ్జృంభితము. సం. వి. అ. న. చేష్ట. విణ. విరిసినది.

ఉజ్జ్వలము. సం. వి. అ. పుం. సింగారము. విణ. 1. వెలుఁగునది; 2. తెల్లనిది; 3. విరియునది.

ఉజ్జె. దే. వి. ఊహ.

ఉజ్జగిల్లు. వై. అ. క్రి. కొలఁగు. "ముక్ద్వాపరముజ్జగిల్లుతతి." పాండు. 3, ఆ. (ప్రే. ఉజ్జగించు.)

ఉజ్జగొను. దే. స. క్రి. (ఉజ్జె+కొను.) ఊహించు. "సీ. అపకీర్తికోడఁబడు నొగాముతెలుఁగఁడు లజ్జాభిమానంబులుజ్జగొనఁడు." రుక్మాం. ౫, ఆ.

ఉజ్జనము. వై. వి. విడుపు. "గీ. అనిననాసకారంబునుజ్జనమొనర్చి, యక్కుమారుఁడుసేమిరా యనుచునుండె." విక్ర. 3, ఆ.

ఉజ్జెనసేయు. వై. స. క్రి. (ఉజ్జనము+చేయు.) విడుచు. "సంధ్యాభివందనశ్రద్ధయుజ్జనసేయు." కాశీ. ౪, ఆ.

ఉజ్జెని. వై. వి. ఉజ్జయిని. "మ. తానేగెను, జనికిఁసమ్మతిఁబొదుకంబువలనఁసంతోషితస్వాంతుఁడై." విక్ర. ౨, ఆ.

ఉజ్జోయించు. దే. స. క్రి. ఊహించు.

ఉజ్జ్వవకల్లు. ద్వ. వి. అగ్నిపర్వతమునుండివెడలఁగ్రక్కఁబడినతాయి.

ఉజ్ఝనము. సం. వి. అ. న. విడుపు, ఉజ్జనము.

ఉజ్ఝితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఊటంకము. దే. వి. టూకి, సంగ్రహము.

ఉటంకి. దే. విణ. 1. చొరవగలవాఁడు; 2. ధైర్యముగలవాఁడు.

ఉటంకించు. దే. స. క్రి. సంగ్రహించు.

ఉటంకు. దే. విణ. ఉటంకియొక్క రూపాంతరము.

ఉటజము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఆకుటిల్లు; 2. ఇల్లు.

ఉట్టంకణము. సం. వి. అ. న. స్థాపనము.

ఉట్టంకితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) స్థాపింపఁబడినది.

ఉట్టి. దే. వి. పిడతలులోనగునవియుంచుటకై దారములతోనల్లిప్రేలఁగట్టెడియంత్రవిశేషము, శిక్యము.

ఉట్టిచీల. దే. వి. ఇరుప్రక్కల తలయేర్పడినచీల.

ఉట్టిపడు. దే. అ. క్రి. 1. ఉన్నట్టుండి కలుగు; 2. అతిశయించు. "ఆయతబంధురలంఘనోద్ధతిఁ గూర్చినవేగముట్టిపడ." శేష. ౨, ఆ.

ఉట్టు. దే. అ. క్రి. కాఱు, స్రవించు. "గీ. ఆర్చి నెత్తురుట్టనమ్మస్తకముపట్టి, కొనియతండుదాత్త ఘోరభంగి, భ్రమరిపాఠికురున్ఱపాలకునరదం బు, నందువైచియిట్టులనియెనధిప." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—వి. ఉప్పుపండఁదగిననేల.

ఉట్రవడియము. ద్వి. వి. ఒకదినుసువడియము.

ఉట్లబొద్ది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఉఠాణి. దే. విణ. గొప్ప, ఉన్నతము.

ఉడాయించే. హిం. క్రి. పాఱిపోవుట, హరించుట.

ఉడికిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉడుకు, తపించు.

ఉడిగము. దే. వి. ఊడిగముయొక్కరూపాంతరము. "మహాస్రగ్ధర. అయ్యర్థులకుంబుత్రెంచెభూనాథుసతియుడిగపుందోయజాతాక్షిచేతన్." నై. ౮, ఆ.

ఉడివోవు. దే. అ. క్రి. (ఉడిగి+పోవు.) తొలఁగు. "క. అడిసిగ్గులుతమకంబులు, నుడివోవఁగఁగే లికడఁకలాదవఁగ." మార్క. ౮, ఆ.

ఉడుఁబోతు. దే. విణ. (ఉడుగు+పోతు.) ఉడుగు వాఁడు, విరతిశీలుఁడు.

ఉడుఁబోతుపిందె. దే. వి. కాపు ఉడిగినపిమ్మట చెట్లయందు కలిగెడుపిందె.

ఉడుక. వై. వి. వాద్యవిశేషము, హుడుక్కము.

ఉడుకాటము. దే. వి. ఉడుకాడుట.

ఉడుకాడు. దే. అ. క్రి. ఉడికిల్లు.

ఉడుకు. దే. అ. క్రి. తపించు. వి. తాపము.

ఉడుకుఁబోతు. దే. విణ. (ఉడుకు+పోతు.) ఈర్ష్యాళువు.

ఉడుకువ. దే. వి. ఊఱట, విరతి. "సీ. వావిరిపాద లెడివగపుసందడిఁబడియురియుచునునికికినుడు కువయును." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుక్క. వై. వి. ఉడుకయొక్కరూపాంతరము.

ఉడుగర. దే. వి. 1. కానుక; "గీ. కడఁకరాసింగ మునకుడుగరలొసంగె." అచ్చ. యు, కాం.— 2. బహుమానము. "వ. ఇట్లుగావించియక్కరు వలిపట్టెక్రమ్మఱియక్కొమ్మచేతికుఱ్ఱుతుగొనివచ్చి ముద్దియసుద్దియుద్దవిడినెఱెంగించినఁబొంగిరా ముండతనిఁగౌఁగిటంజేర్చి గారవించియుడుగరలి చ్చియనిచిన." య. 3, ఆ.

ఉడుగు. దే. అ. క్రి. కృశించు. స. క్రి. మాను. "ఉత్పలగంధినన్నుడిగియొల్లనుబంపుము."భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుత. దే. వి. వీఁపున మూఁడునిడుపుగీఱలుగల జంతువిశేషము, చిక్రోడము.

ఉడుపకుక్క. ద్వి. వి. (ఉడుము+కుక్క.) ఉడు ములోనగువానివేఁటాడెడుతుచ్ఛశునకము, మొ ఱసడము. "క. జాగిలములుమొఱసడములు, సా రెఁగలసి చాపముక్తశరగతినందా, జాగిలములె దిరెఁబందుల, కైగోధాదికముగాలికజరె నితర ముల్." (ఇదిమఱియొకచోఁచెప్పఁబడినప్పుడు.) "గీ. మున్నుజాగిలములఁగూడిచన్నయట్టి, యు డుపకుక్కలు కుందేళ్లనుందురువుల, నుడుముల గ్రహింపఁబుట్టలకడలఁబొదల, గిరులసరియలఁ బసివట్టితిరుగుచోట." స్వా. ౪, ఆ.

ఉడుపము. సం. వి. అ. న. ప్లవము, తెప్పమ్రాను.

ఉడుపు. దే. ప్రే. ఉడుగఁజేయు, ఉడిగించు.

ఉడుపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, చు క్కలఱేఁడు.

ఉడుపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. అశోకము?; 2. తామర; 3. దాసనము?.

ఉడుము. దే. వి. బల్లివంటిరూపముగల ఒకపెద్దజం తువు, గోధ.

ఉడువు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఉడుగు. "ఉ. వింతయొ కాముశక్తి నుడివింపఁగ శక్యమె యెట్టివారికిన్." భార. ఆది. ౭, ఆ.—సం. వి. ఉ. స్త్రీ, న. నక్షత్రము.

ఉడుసర. దే. వి. కాఁచి, వాయసి?.

ఉడ్కువ. దే. వి. ఉడుకువయొక్కరూపాంతరము. "చ. వలవదురోయఁబాండవులవారొకయుద్ధపు వలెనిత్రిమ్మటన్, బలమతిపన్యసత్వములపాల్ప డిచచ్చినచోటఁబూరియున్, మొలవదె." భార. విరా. 3, ఆ.

ఉడ్డ. దే. వి. 1. నాలుగు; 2. రాశి.

ఉడ్డకేలువేలుపు. ద్వి. వి. విష్ణువు, చతుర్భుజుఁడు.

ఉడ్డమోమువేలుపు. ద్వి. వి. బ్రహ్మ, చతుర్ముఖుఁడు.

ఉడ్డా. దే. వి. ఉడ్డయొక్కరూపాంతరము.

ఉడ్డాడు. దే. అ. క్రి. కలఁగు. "ద్వి. వేగనందుని పల్లెవెఱచియుడ్డాడ, నలయకవర్షింపుఁడనిపల్కి యనుప."భాగ. ౧౦, స్కం.(ప్రే.ఉడ్డాడించు.)

ఉడ్డీనము. సం. వి. అ. న. పైకెగరుట, ఎగవు.

ఉడ్డుగుడుచే. దే.అ. క్రి. ఊపిరిత్రిప్పలేక బాధపడు, తికమకలాడు. "వ. ఉదవాసక్లేశంబున నుడ్డుగుడి చి వెలుపలికిఁబుట మెగయుచు." పాండు. 3, ఆ.

ఉడ్లపల్లంచి. దే. వి. బాలికాక్రీడావిశేషము.

ఉణుజు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (అప్ర.)
ఉతక. దే. వి. ఉత్తరాసితిరిగెడుకొయ్య.
ఉతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊతము, నేసినది.
ఉతుకు. దే. స. క్రి. ఉదుకు, గుంజు.
ఉత్కంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇష్టవస్తుప్రాప్తియందలి వేగిరపాటు, తహతహ.
ఉత్కంపించు. సం. అ. క్రి. ఆకంపించు, వణఁకు.
ఉత్కటము. సం. వి. అ. న. లవంగపుపట్ట. విణ. 1. అధికమైనది; 2. మదించినది.
ఉత్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్కంఠకలది.
ఉత్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. రాశి.
ఉత్కర్షము. సం. వి. అ. పుం. శ్రైష్ఠ్యము, మేలు.
ఉత్కలము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.
ఉత్కలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్కంఠ; 2. పెద్ద అల; 3. హేల.
ఉత్కలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధురీణుఁడు, నిర్వాహకుఁడు.
ఉత్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధాన్యము తూర్పెత్తుట; 2. ప్రోగుచేయుట.
ఉత్కృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము, మేలుచేయి.
ఉత్కోచము. సం. వి. అ. పుం. లంచము.
ఉత్క్రమణము. సం. వి. అ. న. మీఁదికిఁబోవుట.
ఉత్క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. లకుముకిపిట్ట; గోరువంక. (అనికొందఱు.) పెన్నడపులుఁగు. (అనికొందఱు.)
ఉత్క్షిప్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఎగఁజిమ్మఁబడినది.
ఉత్క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. ఎగఁజిమ్ముట.
ఉత్ఖాతము. సం. వి. అ. న. 1. గజక్రీడ; 2. విషమస్థలము. విణ. పెల్లగింపఁబడినది.
ఉత్త. దే. విణ. రిక్తము, శూన్యము.
ఉత్తండములు. దే. వి. బ. ఆఁడువారికంఠభూషావిశేషము.
ఉత్తంభనము. సం. వి. అ. న. 1. నిలుపుట; 2. పొడిగించుట.
ఉత్తంభించు. సం. స. క్రి. 1. నిలుపు; 2. పొడిగించు.
ఉత్తంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలుపఁబడినది; 2. పొడిగింపఁబడినది.
ఉత్తంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పూఁగమ్మ; 2. సిగబంతి.
ఉత్తప్తము. సం. వి. అ. న. ఎండినమాంసము. విణ. 1. కదలినది; 2. కాఁచఁబడినది.
ఉత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమురాలు; 2. చిఱుపాలకీ. విణ. 1. ముఖ్యము; 2. (వ్యాకరణమునందు) కడపటిది.
ఉత్తమర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అప్పిచ్చినవాఁడు
ఉత్తమాంగము. సం. వి. అ. న. శిరము, తల.
ఉత్తమ్ము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.
ఉత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నక్షత్రవిశేషము; 2. ఉత్తరపుదిక్కు; 3. విరాటునికూఁతురు. అ. న. ము. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. మాఱుమాట. విణ. 1. ఉత్తరపుదిక్కుది; 2. మీఁదిది.
ఉత్తరంగము. సం. వి. అ. న. కడపకుసరిమీఁదికమ్మి. విణ. లేచునట్టి అలలుగలది.
ఉత్తరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (మృతులకుఁజేసెడి) అపరకర్మము.
ఉత్తరడొక్కరము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము.
ఉత్తరణము. సం. వి. అ. న. దాఁటుట.
ఉత్తరదోఃకరము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరడొక్కరము. "శ్లో. గ్రీవాయాశ్చభుజాయాశ్చపాదేనాక్రమణేసతి, అన్యజాన్వవబంధేనకుర్యాదుత్తరదోఃకరమ్." అని శివతత్త్వరత్నాకరము.
ఉత్తరపక్షము. సం. వి. అ. పుం. సిద్ధాంతము.
ఉత్తరఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
ఉత్తరభద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
ఉత్తరవాసము. సం. వి. స్. న. ఉత్తరీయము. "సీ. చంద్రాతపముతోడ సరియైన వెలిపట్టుపుట్టముత్తరవాసముగధరించి." వై. ౮, ఆ.
ఉత్తరసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. సాక్షులగుటకుసాక్షి.
ఉత్తరాషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
ఉత్తరాసంగము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరీయము.
ఉత్తరాసి. దే. వి. తలుపుక్రిందతిరిగెడుకుబుసము.
ఉత్తరించు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఖండించు. "ఉత్తరించు తములపాకునిక్కొడుక్రియ." ఉ, హరి. ౪ ఆ. "ద్వి. తలలుత్తరింతు." రా. అర, కాం.—సం దాఁటు.
ఉత్తరీయము. సం. వి. అ. న. బయిరవాసము.
ఉత్తరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సామంతునిచేరువనున్న రాజు; 2. విరాటునికొడుకు. విణ. ఉత్తముఁడు.
ఉత్తరువు. వై. వి. సెలవు, ఆజ్ఞ*.

ఉత్తరేను. దే. వి. అపామార్గము. (దీనినే ఉత్తరేణి యని వాడుదురు.)

ఉత్తరోత్తరము. సం. క్రి. విశ. అ. న. పైపై.

ఉత్తలపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉత్తలము+పడు.) 1. త్వరపడు; "వీచీభుజావళి యాలింగనకేళి కుత్తలపడక." హరి. పూ. 2, ఆ.—2. పరితాపపడు; "అనవినుచుం గలంగుహృదయంబునఁదాపముని వ్వటిల్ల." (ఆముక్త.) "అనుచునుత్తలపడునయ్యవసరంబున." భార. విరా. ౫, ఆ.—3. వ్యత్యస్తమగు; "చ. కలఁగెఁబయోనిధుల్ గిరులుకంపమునొందెఁజలించెభూమిది, క్కులునడఁకెన్ వియత్తలముగుబ్బటిలెన్ గ్రహతారకంబులు, త్తలపడఁజొచ్చె." భో. ౪. ఆ.—4. కలఁతపడు.

ఉత్తలపాటు. దే. వి. (ఉత్తలపడుట.) 1. త్వరపడుట; 2. పరితాపపడుట; 3. వ్యత్యస్తమగుట; 4. కలఁతపడుట.

ఉత్తలపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఉత్తలము+పెట్టు.) 1. త్వరపఱచు; 2. పరితాపపడఁజేయు; 3. వ్యత్యస్తముకావించు; 4. కలఁతపఱచు.

ఉత్తలము. దే. వి. 1. త్వర; 2. పరితాపము; "క. చిత్తంబునఁబైకొనియెడు, నుత్తలమునడంచిముఖపయోరుహమునఁద, ళ్కొత్తెడు వెడనవ్వునఁబ్రియు, చిత్తం బిగురొత్తఁజనియెఁజెలువయడవికిన్." సం. "సహభర్త్రాహసంతీవ హృదయేన విదూయతా." భార.అర.2,ఆ.—3.వ్యత్యాసము;4.కలఁత."ఉ. అత్తఱిఁగెంపుమీఱినఘనావళియాకసమెల్లఁగప్పి క్రొ,న్నెత్తురు నెమ్ములన్ గురిసెనీరధియెంతయు ఘూర్ణమానమై, యుత్తలమందెఁబర్వతములొక్క మొగిన్ గదలెన్ మహోల్కములఁ, మొత్తము గట్టిరాలెబలముల్ వెఱఁగందఁగఁజేటు తెల్పుచున్." నిర్వ. ౨,ఆ.

ఉత్తానము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోఁతులేనిది; 2. వెలికిలినది.

ఉత్తానశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెలికిలి పరుండుబిడ్డ, డింభుఁడు.

ఉత్తారకుఁడు.సం.విశ.(అ.ఆ.అ.)దాఁటించువాఁడు.

ఉత్తార్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁదగినది.

ఉత్తాలము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. తొట్రుపాటుగలది; 3. మేలైనది; 4. విరివియైనది.

ఉత్తి. దే. వి. ఈడు, ప్రతినిధి. "చ. శమనతనూజమాద్రిజులుసాత్తులుగాఁజనియావనాశ్వుదు, గ్గమువడిఁజొచ్చి యధ్వరతురంగముఁబావనికిచ్చి తండ్రిపా, పములనడంచిసద్గతికిఁ బంపినక్రీడిబుణంబునేనత, త్సమరతలంబునన్ వినుతశౌర్యమునుత్తిగఁబెట్టితీర్చెదన్." జై. ౧, ఆ. (ఇది యింకను విచార్యము.)

ఉత్తీర్ణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁబడినది.

ఉత్తుంగము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది.

ఉత్తుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గురుజే.

ఉత్తుఁడు. వై. విశ. తగినవాఁడు. "గీ. ఎన్నియేఁడులు మనుజుని యెమ్మగంగ, వారిలోనుండునన్ని వేల్ వత్సరములు, నాకలోకమహాసుఖశ్రీకినాతఁ, డుత్తుఁడైయుండు నిర్మలచిత్తవృత్తి." భార. అను. ౨, ఆ.

ఉత్తేజనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేరేఁచుట; 2. వాఁడిచేయుట; 3. నడపుట; 4. పుచ్చుట.

ఉత్తేజితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రేరేపఁబడినది; 2. వాఁడిచేయఁబడినది; 3. నడపఁబడినది; 4. పుచ్చఁబడినది.

ఉత్థము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలిచినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్థానము.సం.వి.అ.న.1.కూర్చుండిలేచుట; 2. పురుషప్రమాణము; 3. ప్రయత్నము; 4. ముంగిలి; 5. యుద్ధము; 6. మలముజాఱెడి రోగవిశేషము; 7. సంతోషము; 8. సమాప్తి; 9. సైన్యము.

ఉత్థాపకము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) లేపునది.

ఉత్థాపనము. సం. వి. అ. న. లేపుట.

ఉత్థాపితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) లేపఁబడినది.

ఉత్థితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. లేచినది; 2. పుట్టినది; 3. పెరిగినది; 4. యత్నించినది.

ఉత్పతనము. సం.వి.అ.న.1. ఎగయుట; 2. పుట్టుక.

ఉత్పతిత. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఎగిరెడుస్వభావముకలవాఁడు.

ఉత్పతితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎగసినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్పతిష్ణువు. సం. విశ. ఉ. ఎగిరెడు స్వభావము గలవాఁడు.

ఉత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జననము, పుట్టుక.

ఉత్పథము. సం. వి. అ. పుం, న. కానిత్రోవ.

ఉత్పన్నము.సం.విశ.(అ.ఆ.అ.)ఉత్థితము,పుట్టినది.

ఉత్పలపత్త్రము. సం. వి. అ. న. కలువ ఱేకు. బ. పిఱుందులమీఁదినఖక్షతములు. "చ. ఒనరఁగఁ జూడ సిం పెసఁగనుత్పలపత్త్రములొప్పుచున్నవి, ఘనతరసైకతంబుపయిఁగంటిరెకిన్నరకంఠులార యం, చనుసమలీలనీఁదునొకయంబుజపాణికటీ నఖాంకముల్, గనుఁగొనినర్మగర్భములుగానొక యంగనపల్కెనవ్వుచున్." భాను. ౨, ఆ.

ఉత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. కలువ; 2. చెంగల్వ కోష్టు.

ఉత్పలశారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మామెన.

ఉత్పశ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదుచూచు వాఁడు.

ఉత్పాటనము. సం. వి. అ. న. పెఱుకుట.

ఉత్పాటించు. సం. స. క్రి. పెఱుకు.

ఉత్పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెఱుకఁబడినది.

ఉత్పాతము. సం. వి. అ. పుం. అవశకునము. (అనఁగా ఆబాలవిద్వజ్జనప్రసిద్ధమైన వస్తురూపమున కంటెభిన్నమైనవస్తురూపము. ఇది త్రివిధము.— దివ్యము, అంతరిక్షము, భౌమము అని. దివ్యము—అపూర్వగ్రహనక్షత్త్రములుపుట్టుట. అంతరిక్షము—పరివేషముఇంద్రధనుస్సునుకలుగుట, కొఱవియుపిడుగునుపడుట. భౌమము—అపూర్వములైనచరాచరవస్తువులుకలుగుట. ఇవి దుఃఖ రోగప్రదములు.)

ఉత్పాదకము. సం. వి. అ. పుం. శరభము. విణ. కలిగించునది.

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. ఆపాదనము, కలిగించుట.

ఉత్పాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆపాదితము, కలిగింపఁబడినది.

ఉత్పాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఉత్పాదించు.)

ఉత్ప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. మర్మము దూఁటిపాఱునాడెడు పరిహాసము.

ఉత్ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. హెచ్చరికలేమి.

ఉత్ప్రేక్షించు. సం. స. క్రి. ఉత్ప్రేక్షకలుగఁజెప్పు.

ఉత్ఫుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వికసించినది; 2. బలిసినది.

ఉత్సంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒడి; 2. తొడ; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (వ్రేల్లుచాఁచిపట్టిన రెండుచేతులనుమనికట్లయందుఁగూర్చిబొమ్మునఁ బట్టినది.)

ఉత్సన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెల్లగింపఁబడినది; 2. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్సము. సం. వి. అ. పుం. ప్రస్రవణము, ఊట.

ఉత్సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము; 2. దానము; 3. న్యాయము; 4. విడుపు; 5. సామాన్యము.

ఉత్సర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. త్యాగము; 2. విడుపు.

ఉత్సర్జించు. సం. స. క్రి. విసర్జించు, విడుచు.

ఉత్సర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉత్సవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. కోరికలు కొనసాగుట; 3. గర్వము; 4. కోపము.

ఉత్సహించు. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఉత్సాదనము. సం. వి. అ. న. 1. నలుఁగు; 2. పెల్లగించుట; 3. పైకెత్తుట.

ఉత్సాదించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. పైకెత్తు.

ఉత్సాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నలుఁగు పెట్టఁబడినది; 2. పెల్లగింపఁబడినది; 3. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్సారణము. సం. వి. అ. న. కదలించుట.

ఉత్సారించు. సం. స. క్రి. కదలించు.

ఉత్సారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది.

ఉత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. సూత్త్రము.

ఉత్సాహవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. వీరరసము.

ఉత్సాహించు. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు. "శా. మరుద్మైత్రింబొల్చుహుతాశులీలఁగుశుఁడుత్సాహించెసోదర్యుతోన్." జై. ౬, ఆ.

ఉత్సిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అతిశయించినది; 2. గర్వించినది; 3. పొంగినది; 4. ప్రోక్షింపఁబడినది.

ఉత్సుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టమైనకార్యమునందు ఉద్యోగించినవాఁడు.

ఉత్సృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇయ్యఁబడినది; 2. విడువఁబడినది.

ఉత్సేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము; 2. గర్వము; 3. పొంగు; 4. ప్రోక్షణము.

ఉత్సేకించు. సం. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. గర్వించు; 3. పొంగు. స. క్రి. ప్రోక్షించు.

ఉత్సేధము. సం.వి.అ.న. శరీరము. పుం, న. పొడవు.
ఉదంచనము. సం. వి. అ. న. 1. మూకుడు; 2. విజృంభించుట; 3. పైకివైచుట.
ఉదంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. విజృంభించినది; 2. పైకివైవఁబడినది.
ఉదంతము. సం. వి. అ. పుం. వృత్తాంతము; సుద్ది.
ఉదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిమనుష్యుఁడు; 2. వర్తకుఁడు.
ఉదకము. సం. వి. అ. న. జలము, నీరు.
ఉదక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చేదఁబడినది.
ఉదక్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రజస్వల, ముట్టుది.
ఉదగ్రము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) 1. పొడవైనది; 2. భయంకరమైనది.
ఉదజము. సం. వి. అ. పుం. పసులఁద్రోలుట. విశే. నీటఁబుట్టినది.
ఉదధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీళ్లుత్రాగనిచ్ఛ, నీరువట్టు.
ఉదన్వంతము. సం. వి. త్. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదపానము. సం. వి. అ. పుం, న. కూపము, నుయ్యి.
ఉదయనీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమాప్తేష్టి.
ఉదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. ఉన్నతి; 3. తూర్పుకొండ; 4. పొడవు.
ఉదరంభరి. సం. విశే. ఇ. తనపొట్టపోసికొనువాఁడు.
ఉదరము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. యుద్ధము.
ఉదరిపడు. ద్వి. అ. క్రి. అదరిపడు. "గీ. ఉదరిపడిమేలుకనికన్నులువిదవిచ్చి, చూచికానదయట్టి యూసొబగునచట." హరి. ఉ. ౭. ఆ.
ఉదరిపాటు. ద్వి. వి. 1. అదరిపాటు; "ద్వి. ఉదరిపాటునఁదదంకోపరినుండి." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.—2. ఉలికిపాటు. "ఎ, గీ. అతనియాకారమునుజూచియదరిబెదరి, చెదరిపదములుతడఁబడనుదరిపాటు, గదుర." ఉ, రా. 3. ఆ.
ఉదరు. దే. అ. క్రి. అదరు, చలించు. "సీ. ఉదరిక్రేళ్లుతికెదునుగ్రకేసరులతోబిలగతాహులుకింకవెలికినెగయ." హరి. పూ. ౭. ఆ.
ఉదర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాఁగలకాలము; 2. రాఁగలఫలము; 3. ఉమ్మెత్తముల్లు.
ఉదర్చి. సం. వి. స్. పుం. అగ్ని. విశే. పైకెగయుమంటలుగలది.
ఉదవసితము. సం. వి. అ. పుం, న. గృహము, ఇల్లు.
ఉదశ్విత్తు. సం. వి. త్. న. సగమునీళ్లుచేర్చినమజ్జిగ.
ఉదస్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినవాఁడు.
ఉదాకరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమునందలిస్వరవిశేషము; (చూ. స్వరము.) 2. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)
ఉదాత్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. గొప్పవాఁడు; 2. దయగలవాఁడు; 3. ఇచ్చువాఁడు; 4. ఒప్పిదముగలవాఁడు.
ఉదానము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంఠమునందలిగాలి; 2. పాము; 3. బొడ్డు.
ఉదారము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము, ఊదరలు. "శ్లో. ప్రియంగవోహ్యుదారాశ్చ కోరదూషాస్సతీనకాః." విష్ణుపురాణము. ప్రథమాంశము. ౬, అధ్యాయము.
ఉదారుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇచ్చువాఁడు; 2. గొప్పవాఁడు; 3. తిన్నఁదనముగలవాఁడు.
ఉదాసము. సం. వి. అ. పుం. తగులమి.
ఉదాసించు. సం. స. క్రి. తిరస్కరించు.
ఉదాసీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దండెత్తిపోవువానికి మిత్రుఁడగువానిదేశమునకు నావలిదేశపురాజు. విశే. తగులనివాఁడు. ఉదాసీనపుమాటలు, దుర్భాషలు.
ఉదాస్థితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వాకిటికావలివాఁడు; 2. స్వకర్మమునువదలినముని; 3. వేగులవాఁడు.
ఉదాహరణము. సం.వి.అ.న. చెప్పెడియర్థమునకు సరితాఁకునట్లు ఎత్తిచూపెడు అర్థాంతరము, తెలివిడి.
ఉదాహరించు. సం. స. క్రి. ఉదాహరణపఱచు.
ఉదాహారము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.
ఉదాహృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉదాహరింపఁబడినది.
ఉదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చెప్పఁబడినది; 2. పుట్టినది.
ఉడియ. వై. వి. (ఉద్దియయొక్కరూపాంతరము.) యత్నము. "మ. వడిఁజుట్టుంజనియార్చుఁబేర్చుఁగదియన్ వచ్చున్ వెసన్ బ్రచ్చుఁజే, ద్పడనొంచుంగబళించుఁజించుఁదొలఁగున్ డాయున్ దెగన్ ద్రెళ్ళయువీ, ద్పడనొత్తున్ దివికెత్తుఁగిట్టియుదియన్ బట్టున్ బడంద్రోచుబ, ల్విడిఁదోఁచున్

రుధిరంబుఁబీల్చుఁబెలుచన్ వీక్షించుఁగ్రోధంబు నన్." రా. అర. ౨, ఆ.

ఉదియగొను. ద్వి. అ. క్రి. (ఉదియ+కొను.) యత్నించు. "సీ. ఒండొరునొప్పింపనుదుగక పెనఁగంగనొదవునదల్పులను దియగొనుచు." రా. అర. ౨, ఆ.

ఉదిరి. దే. వి. అపరంజి. "ఉదిరియంబరమువాఁడు." చంద్రా. ౧, ఆ.—విణ. తప్తము. "సీ. ఇదికోల మెఱుఁగుగాదుదిరిబంగారంపుఁబసిమిగ్రమ్మెడు పచ్చపట్టుగాని." పాండు. ౪, ఆ.

ఉదిరిగొను. దే. అ. క్రి. (ఉదిరి+కొను.) పండు, తపించు. "వ. ఇట్లుహృదయంబునంగదిరినమదనానలఁబు చేనుదిరిగొనియాసుదతిచిత్రరేఖకిట్లని యె." (ఇక్కడ ఉదిలగొనియనియుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయందు పాఠము ఇట్లున్నది.) ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఉదిల. దే. వి. పరితాపము.

ఉదిలకొను. దే. అ. క్రి. ఉత్తలపడు, పరితపించు. "ఎ. గీ. మరుఁడుదోడ్తోడఁదేఁకువమాలికదిసి, తూపుగములక్రొవ్వాఁడిమిచూపనంత, కంతకునునగ్గలంబగువంతఁదూలి, పోయెఁబావకుఁడేమి చెప్పుదునరేంద్ర. వ. ఇట్లుమదనాగ్నినుదిలకొని యగ్ని దేవుండక్కాంతతోనేకాంతంబుననిట్లని యె." భార. అను. ౧, ఆ.

ఉదీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరపుదిక్కు.

ఉదీచ్యము. సం. వి. అ. న. కురువేరు. పుం. శరావతీ నదియెల్లగాఁగలపశ్చిమోత్తరముల మధ్యదేశము. విణ. ఉత్తరపుదిక్కుది.

ఉదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదారము, గొప్పది.

ఉదుంబరపర్ణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. దంతి౧.

ఉదుంబరము. సం. వి. అ. న. రాగి. పుం. 1. మేడి౧; 2. గడప; 3. కుష్ఠభేదము.

ఉదుంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుఁడు, పేడి.

ఉదుకు. దే. స. క్రి. ఉతుకు, గుంజు.

ఉదుటు. దే. వి. ఉద్ధతి. "మూర్ఛతొలంగినఁగన్నువిచ్చిపేరుదుటునలేచెలక్ష్మణసహోదరుఁడు." ఉ. రా. ౭, ఆ.—విణ. ఉద్ధతము.

ఉదురు. దే. వి. ఉదుటు. "చ. చెదరకయక్షులద్దనుజశేఖరుబిట్టెదిరించిభీకర, ప్రదరపరంపరల్ గురిసిపైపయినైకవిధాయుధచ్ఛటల్, గుదిగొననించిబీరమునఁగోయనియార్చినచోమహోదరుం, డుదురుననొక్క ఘోరగదయూనికృతాంతునిలీలనుగ్రుఁడై." ఉ. రా. 3, ఆ. (ఉదురుమిడుకు ఇత్యాదిపదప్రయోగమువలన నిది ప్రయోగవిరళముగానుండినను వ్రాయఁబడియెను.)

ఉదురుమిడుకు. దే. విణ. 1. ఉద్ధతుఁడు; 2. దుర్వినీతుఁడు.

ఉదూఖలము. సం. వి. అ. న. 1. ఱోలు; 2. గుగ్గిలపుచెట్టు.

ఉదూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెండ్లియైనది; 2. బలిసినది; 3. వహింపఁబడినది.

ఉద్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదించుకొని వెలికుబికినది.

ఉద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎగవు; 2. పుట్టుక. "జగదుద్గతికినిబీజము." ఆము. 3, ఆ.

ఉద్గమనీయము. సం. వి. అ. న. ఉదికినదోవతిజోడు. (కొందఱిద్విత్రిలింగమనియుదీనికర్థము ఉదికినదోవతి అనియు సహేతుకముగఁ జెప్పుచున్నారు.) విణ. ఎగయఁదగినది.

ఉద్గమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగవు; 2. పుట్టుక.

ఉద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎగయు.

ఉద్గరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రక్కుడు; 2. త్రేఁపు.

ఉద్గాఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ప్లా. విణ. అధికము.

ఉద్గాత. సం. వి. ఋ. పుం. యజ్ఞమునందుసామవేద తంత్రమునడపువాఁడు.

ఉద్గారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రక్కుడు; 2. త్రేఁపు. (చూ. అభిఘారము.)

ఉద్గారించు. సం. అ. క్రి. త్రేఁచు.

ఉద్గీథము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదము. (సామవేదముయొక్కభాగమని ఒకఁడు.)

ఉద్గీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రక్కఁబడినది.

ఉద్ఘూర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది.

ఉద్గ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉగ్గము. ఎగఁబట్టుట. (అనికొందఱు.)

ఉద్గ్రీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పైకెత్తఁబడిన మెడగలవాఁడు; 2. గర్వముగలవాఁడు.

ఉద్ఘనము. సం. వి. అ. పుం. చెక్కుడుమ్రానికి ఊఁతగా క్రిందనుంచుకొనెడి బల్లలోనగునది, దాయి.

ఉద్ఘము. సం. విణ. అ. పుం. ఇది వృత్తియందు ఉత్తరపదమై శ్రేష్ఠతను తెలుపును. (ఉదా. గవోద్ఘము. మొ.)

ఉద్ఘాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతము; 2. ఉగ్గడించుట; 3. భేదించుట.

ఉద్ఘాటించు. సం. స. క్రి. భేదించు, వ్రచ్చు.

ఉద్ఘాటితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉగ్గడింపఁబడినది; 2. భేదింపఁబడినది.

ఉద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుపగుదియ; 2. కాలితొట్రుపాటు; 3. దెబ్బ; 4. ప్రారంభము.

ఉద్ఘుష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ఘోషింపఁబడినది.

ఉద్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. మొఱ.

ఉద్ఘోషించు. సం. అ. క్రి. మొఱపెట్టు.

ఉద్ద. దే. ఉప. మిక్కిలి. (ఉద్దవడి, ఉద్దవిడి ఇత్యాదులు. ఉద్దవడికి.—"ఉ. ఓమనుజేంద్ర నీ వెనుక నుద్దవడింబఱ తెంచు దానవీ, వామహనీయ వేగమున కంకిలిసేయక తూఁగనోపినన్, గామితసిద్ధి నొందు." భో. ౭, ఆ.—ఉద్దవిడికి.—"క. విడువిడు తురగముఁ బట్టక, విడువక మార్కొన్న నుద్దవిడిఁ బ్రాణంబుల్, విడిపించి కాని పొలఁగ, విడువఁడ కర్ణసుతుఁ డనఁ బ్రవీరుఁడు నగుచున్." జై. ౪, ఆ.

ఉద్దండము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. ఎక్కువైనది.

ఉద్దండించు. సం. అ. క్రి. 1. ఎక్కుడగు; 2. పొడవగు.

ఉద్దంశము. సం. వి. అ. పుం. మత్కుణము, నల్లి.

ఉద్దరి. ద్వ. వి. (ఉద్ద+దరి.) వాటమై మిక్కిలిపొడవైనగట్టు.

ఉద్దరువు. వై. వి. నేలలోనగునవి యుంచి తీసికొనెడి వడ్డిలేనియప్పు.

ఉద్దానము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. మరుపుట.

ఉద్దాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు. విశే. 1. కట్టులేనివాఁడు; 2. స్వతంత్రుఁడు.

ఉద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. విరిగి.

ఉద్దాలు. దే. వి. బ. చెప్పులు. "ఎ, గీ. పాదములఁగిఱ్ఱుకిఱ్ఱని పలుకుచుండు, కుచ్చుటుద్దాలుఁ జేపట్టుఁ గోలయమర." హంస. 3, ఆ.

ఉద్ది. దే. వి. 1. జేత; 2. గూడలులోనగువానితోఁ జల్లునీళ్లు పాఱెడు కాలువ మొదట పచ్చిక పెళ్లలు మొదలగువానిచే నేర్పఱుపఁబడిన మిట్టు; ౩. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. విశే. ఏ. సమానము.

ఉద్దించు. దే. స. క్రి. 1. జతపఱచు; "వ. మనమి ద్దఱము నుద్దించుకొని కటార్లనెక్కటికయ్యంబు గావించుచు శౌర్యంబు కొలఁదినెఱపుదము." కళా. ౪, ఆ.—2. పోలు. "సీ. ఉదయాద్రితటము నునుద్దించు నురమునఁ గౌస్తుభంబను దివాకరుఁడు దోఁప." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

ఉద్దికాఁడు. దే. వి. 1. జతయైనవాఁడు; "భాస్వంతు నియుద్దికాఁడు." భల్లా. ౫, ఆ.—2. చెలికాఁడు. "ఎద్దుతత్తడి జోదు నుద్దికాఁడు." అచ్చ. అర, కాం.

ఉద్దితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బద్ధము, కట్టఁబడినది.

ఉద్దినము. సం. వి. అ. న. పట్టపగలు.

ఉద్దియ. వై. వి. యత్నము.

ఉద్దియసేయు. వై. అ. క్రి. (ఉద్దియ+చేయు.) యత్నించు. "ఉ. నిద్దురమేలుకొమ్ము రజనీచరవంశవతంసకుంకుమం, బద్దినభంగి మింటన దెయామిని చెల్లెలు కాల్యసంధ్య రా, నుద్దియసేయుచున్న యది యుష్ణమయూఖసుత ప్రసూతికిన్, బ్రొద్దులు చొచ్చియున్న యవి పూర్వదిశాసరసీరుహాక్షికిన్." నై. ౪, ఆ.

ఉద్దిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉద్దేశింపఁబడినది.

ఉద్దీఁడు. దే. వి. ఉద్దికాఁడు. "సీ. పిల్లదీపాడుచుఁ బెనఁగునుద్దీలచే గ్రుద్దులఁబడి కందికుందికుంది." శేష. 3, ఆ.

ఉద్దీపకము. సం. వి. అ. పుం. కొండచీమ. విశే. వెలిఁగించునది.

ఉద్దీపనము. సం. వి. అ. న. 1. వెలుఁగుట; 2. విభావభేదము. (ఆలంబనగుణాదికము.)

ఉద్దీపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెలిఁగింపఁబడినది.

ఉద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. గుఱి.

ఉద్దేశించు. సం. స. క్రి. గుఱించు.

ఉద్దేశ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గుఱింపఁదగినది.

ఉద్ద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు, వెలుఁగు.

ఉద్ద్రావము. సం. వి. అ. పుం. ఈడఁబోక.

ఉద్ద్రుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఈడఁబోయినది.

ఉద్ధతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గర్వించినది.

ఉద్ధతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్వృత్తి, గర్వము.

ఉద్ధరణము. సం. వి. అ. న. 1. పెకలించుట; 2. మీఁదికెత్తుట; 3. వాంతియొత్తినయన్నము.

ఉద్ధరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీళ్లెత్తిచేతఁబోసికొనెడు లోహసాధనవిశేషము.

ఉద్ధరించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీఁదికెత్తు.

ఉద్ధర్త. సం.విణ. (ఋ.ఈ.ఋ.) ఉద్ధరించువాఁడు.
ఉద్ధర్షము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సవము, పండుగ.
ఉద్ధవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. యజ్ఞవహ్ని; 3. డు. ఒక యాదవుఁడు.
ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. పొయ్యి.
ఉద్ధారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధరించువాఁడు.
ఉద్ధారణము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధరించుట.
ఉద్ధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉద్దరువు; "తదనృద్ధికముద్ధారః" అని వైజయంతి. అప్పు. (అనికొందఱు.) 2. పైకెత్తుట; 3. లేవనెత్తుట.
ఉద్ధురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బరువైనది; 2. దట్టమైనది; 3. నిలుకడైనది.
ఉద్ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదికికదలింపఁబడినది.
ఉద్ధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పయికెత్తఁబడినది; 2. చేదఁబడినది; 3. అనుభవించి విడువఁబడినది.
ఉద్ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గర్వము; 2. పైకెత్తుట.
ఉద్ధృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పొలిమేరవిధమును సామంతులవలన విని దాని యనుభవాదులెఱిఁగి యాపొలిమేర నేర్పాటుచేసినవాఁడు. విణ. పైకెత్తఁబడినవాఁడు.
ఉద్బుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకు వచ్చినది; 2. మేలుకొన్నది; 3. వికసించినది.
ఉద్బోధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకుఁదెచ్చువాఁడు; 2. మేలుకొలుపువాఁడు.
ఉద్బోధనము. సం. వి. అ. న. తలఁపునకుఁదెచ్చుట.
ఉద్బోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలఁపు; 2. మేలుకోలు; 3. వికాసము.
ఉద్భటము. సం.వి.అ.పుం. తాఁబేలు. విణ. అధికము.
ఉద్భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. విణ. అధికుఁడు.
ఉద్భవము. సం. వి. అ. పుం. జననము, పుట్టుక.
ఉద్భవించె. సం. అ. క్రి. జనించు, పుట్టు.
ఉద్భాసితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రకాశితము, వెలిఁగింపఁబడినది.
ఉద్భిజ్జము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భూమిని భేదించుకొని పుట్టునది. (తరుగుల్మాది.)
ఉద్భిదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——(ఇది దకారాంతముగాను కలదు.)
ఉద్భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.
ఉద్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పుట్టినది; 2. పొడమైనది.
ఉద్భేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగఁ ద్రచ్చుట; 2. పుట్టుక.
ఉద్భ్రమము. సం. వి. అ. పుం. ఉబ్బించుట, ఊర్ధ్వభాగమునుకదలించుట. (అనికొందఱు.) అవ్యవస్థితచిత్తత. (అనికొందఱు.) చమత్కారము. (అనికొందఱు.)
ఉద్భ్రాంతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) తిరుగుడుపడినది.
ఉద్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యత్నించినది; 2. పైకెత్తఁబడినది.
ఉద్యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యత్నము, కడఁక.
ఉద్యమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
ఉద్యమించె. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.
ఉద్యానము. సం. వి.అ.న. 1. రాజుయొక్క సాధారణపుతోఁట; 2. ప్రయోజనము; 3. వెడలుట.
ఉద్యాపనము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.
ఉద్యుక్తము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉద్యోగించినది.
ఉద్యోగము. సం. వి. అ. పుం. యత్నము, కడఁక.
ఉద్యోగి. సం. విణ. (న్.ఈ.న్.) ఉద్యోగముకలవాఁడు.
ఉద్యోగించె. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు.
ఉద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.
ఉద్యోతితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రకాశితము.
ఉద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. అంతరముననిలుచు వస్తువు.
ఉద్రము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపిల్లి.
ఉద్రిక్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉద్రేకించినది.
ఉద్రేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విజృంభణము; 2. అతిశయము.
ఉద్రేకించె. సం. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; 2. అతిశయించు.
ఉద్వర్తనము. సం.వి.అ.న. 1. ఎగయుట; 2. నలుఁగు; 3. రాయిడి. విణ. అతిక్రమించిననడతగలది.
ఉద్వహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు.
ఉద్వహనము. సం. వి. అ. న. ఎగఁబట్టుట.
ఉద్వహించె. సం. స. క్రి. 1. ఎగఁబట్టు; 2. మోచు

ఉద్వాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. విణ. పైకెత్తువాఁడు.

ఉద్వాంతము. సం. వి. అ. పుం. మదములేనియేనుఁగు. విణ. 1. క్రక్కఁబడినది; 2. భేదించుకొని వెలికుబికినది.

ఉద్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. తొలఁగించుట; 2. వధించుట.

ఉద్వాహనము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లాడుట; 2. ఉత్కంఠ.

ఉద్వాహము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి.

ఉద్వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజ్జువు, త్రాడు.

ఉద్విగ్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వ్యవస్థతప్పినది; 2. వెఱపునొందినది.

ఉద్వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మీఁదుచూచుట.

ఉద్వృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్వించినది.

ఉద్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్ధతి, గర్వము.

ఉద్వేగము. సం. వి. అ. న. పోఁక. పుం. 1. ఉబ్బించుట; ఊర్ధ్వభాగమునుకదలించుట. (అనికొందఱు.) అవ్యవస్థితచిత్తత. (అనికొందఱు.) చమత్కారము. (అనికొందఱు.) 2. వెఱపు.

ఉద్వేగిల్లు. సం. అ. క్రి. భీతిల్లు, వెఱచు.

ఉద్వేజనము. సం. వి. అ. న. 1. వెఱపు; 2. కలఁత.

ఉద్వేజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెఱపింపఁబడినది; 2. కలఁతపెట్టఁబడినది.

ఉద్వేలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్గలము.

ఉద్వేష్టనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుకొనుట.

ఉద్వేష్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టుకోఁబడినది.

ఉధ్మానము. సం. వి. అ. న. అధిశ్రయణి, పొయ్యి.

ఉనికి. దే. వి. 1. ఉండుట; "క. వేటొకతెఱఁగున నొరులకు, మాటాడకయునికిలెస్స." భార. వి రా. ౧, ఆ.—2. స్థితి; "నిర్వికారవృత్తినున్నయునికికి." భార. ఆది. 3, ఆ.—3. స్థానము.

ఉనుకువ. దే. వి. ఉనికి, వాసము.

ఉనుచే. దే. ప్రే. ఉండఁజేయు, ఉంచు.

ఉన్నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది.

ఉన్నతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఔన్నత్యము, పొడువు.

ఉన్నమనము. సం. వి. అ. న. పైకెత్తుట.

ఉన్నమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది.

ఉన్నయము. సం. వి. అ. పుం. పైకెత్తుట.

ఉన్నరూపు. ద్వ. వి. యథార్థము.

ఉన్నవాఁడు. దే. విణ. 1. అన్యుఁడు; "మ. అతివాసిద్ధము నాటిబాలకునకీయాకారమీవర్ణమీ, గతియీవాఁసవిలోకనస్వరము లీగాంభీర్యమీకాంతిపీఁ, డతఁడేకాఁదగునున్న వారలకునాయాత్మేశసారూప్యసం, గతిసిద్ధింపదుపీనియంఁదుమిగులం గౌతూహలంబయ్యెడిన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—2. ఉన్నట్టివాఁడు.

ఉన్నాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నయము.

ఉన్నాహము. సం. వి. అ. న. పుల్లనీళ్లు.

ఉన్ని. దే. వి. గొఱ్ఱెబొచ్చు.

ఉన్నిద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మేలుకొన్నది; 2. వికసించినది.

ఉన్నె. దే. వి. ఉండునె, (రూ.) ఉన్నే.

ఉన్మంథనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలించుట; 2. చంపుట.

ఉన్మంథము. సం.వి.అ.పుం.1. చంపుట; 2. చిలుకుట.

ఉన్మంథితము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) కదలింపఁబడినది.

ఉన్మత్తము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్త. విణ. వెఱ్ఱెత్తినది.

ఉన్మదితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉన్మాదము పట్టినవాఁడు.

ఉన్మదిష్ణువు. సం. విణ. ఉ.——పై.——

ఉన్మనుఁడు. సం. విణ. స్. ఉత్కంఠకలవాఁడు.

ఉన్మాథము. సం. వి. అ. పుం. 1. బోను; గాలము. (అనికొందఱు.) 2. వధము.

ఉన్మాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వధించువాఁడు.

ఉన్మాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉన్మదితుఁడు.

ఉన్మాదనము. సం. వి. అ. పుం. మన్మథునియొక్క యొకబాణము. (చూ. మన్మథుఁడు.)

ఉన్మాదము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మాదము. (ప్రియవియోగవిభవభ్రంశాదులచే చేతనా చేతనములయందు సమానముగాఁ బ్రవర్తించుట.)

ఉన్మానము. సం. వి. అ. న. తులామానము, తూనిక.

ఉన్మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడ్డనడత; 2. తప్పుత్రోవ.

ఉన్మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొలువఁబడినది.

ఉన్మిషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉన్మీలనము. సం. వి. అ. న. వికసించుట, విరియుట.

ఉన్మీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉన్ముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదుచూచునది.

ఉన్ముద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉన్మూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరుతెగినది; 2. అడుగుతోఁజెడినది.

ఉన్మూలించు. సం. స. క్రి. పెల్లగించు.

ఉన్మూలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరుత్రెంపఁబడినది; 2. అడుగుతోఁ జెఱుపఁబడినది.

ఉన్మేషము. సం. వి. అ. పుం. వికాసము, గెలివి.

ఉపకంఠము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

ఉపకరణము. సం. వి. అ. న. సాధనము, కొఱముట్టు.

ఉపకరించు. సం. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు, ఒదవు.

ఉపకర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపకరించువాఁడు, మేలుచేయువాఁడు.

ఉపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలు; 2. చెదరిన పువ్వులోనగునది.

ఉపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఉపకర్త.

ఉపకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉపకారముచేసెడుస్త్రీ; 2. ఉప్పరిగ; 3. ఉక్కెఱ.

ఉపకార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉప్పరిగ. విణ. ఉపకరింపఁదగినది.

ఉపకుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిట్టేలకి; 2. నల్లజిలకఱ్ఱ.

ఉపకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి.

ఉపకృతము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము. విణ. ఉపకరింపఁబడినది.

ఉపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపకారము, మేలు.

ఉపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపాయము నెఱింగి ప్రారంభించుట; 2. చికిత్స; 3. మంత్రులులోనగువారిఁ బరీక్షించుట; 4. విక్రమము.

ఉపక్రమించు. సం. అ. క్రి. స. క్రి. ప్రారంభించు. (పౌరాణికుఁడుకథచెప్పనుపక్రమించెను.) "అధ్వరకర్మముపక్రమించె." రామా. ౧, ఆ.

ఉపక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. నింద, దూఱు.

ఉపగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది.

ఉపగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

ఉపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. సమీపించుట.

పగూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కౌఁగిలింపఁబడినది; 2. దాఁచఁబడినది.

పగూహనము. సం. వి. అ. న. 1. కౌఁగిలింత; 2. దాఁచుట.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుకూలించుట; 2. ఉపయోగము; 3. చెఱఁబడ్డది; 4. చెఱ; 5. సూర్యాదిగ్రహణము.

ఉపగ్రాహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక.

ఉపఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. సమీపాశ్రయము, ప్రాఁపు.

ఉపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడవు; 2. వృద్ధి.

ఉపచరము. సం. వి. అ. పుం. గోమహిష్యాదిగర్భగ్రహణము, వెద. గోమహిష్యాదిప్రథమగర్భము. (అనికొందఱు.)

ఉపచరించు. సం. స. క్రి. 1. సమ్మానించు; 2. సేవించు.

ఉపచరితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవింపఁబడినవాఁడు, ఉపాసితుఁడు.

ఉపచాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందు ఉపయోగింపఁదగినపేరు.

ఉపచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్మానము; 2. ఊడిగము; 3. లంచము; 4. వాడుక. (పంచోపచారములు.—స్నానము, పూజ, నైవేద్యము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము. షోడశోపచారములు. — ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము, అర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, అభిషేకము, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, గంధము, పుష్పము, ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తాంబూలము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము.)

ఉపచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కాలినది; 2. కూడఁబెట్టినది; 3. వర్ధిల్లినది.

ఉపచిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎలుకజీడి.

ఉపజాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదము పుట్టించువాఁడు.

ఉపజాపము. సం. వి. అ. పుం. భేదోపాయము.

ఉపజిహ్వక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక.

ఉపజీవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఒకరిననుసరించి జీవించువాఁడు.

ఉపజీవించు. సం. స. క్రి. ఒకరిననుసరించి జీవించు.

ఉపజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవనోపాయము.

ఉపజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపదేశములేక తనంతట మొట్టమొదట పుట్టెడుజ్ఞానము. (వాల్మీకియొక్క శ్లోకనిర్మాణజ్ఞానమువంటిది.)

ఉపతప్త. సం. వి. ఋ. పుం. రోగము, తెవులు.

ఉపతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము; 2. రోగము; 3. తొందర.

ఉపతాయి. దే. వి. మల్లవిజ్ఞానము. "ఉపతాయిలోఁ దనకొదవెడుతోరహత్తముచూపి." భార. విరా. ౨, ఆ. (ప్రయోగములు విశేషముగాదొరకమిచేతను దొరకిన రెండు ప్రయోగములును సందిగ్ధములుగానుండుటచేతను ఈయర్థనిర్ణయము మనస్సునకంత ప్రశస్తముగాఁ దోఁచలేదు.)

ఉపత్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండచేరువనేల.

ఉపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపగ్రాహ్యము, కానుక.

ఉపదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరఁగాయ; 2. కొఱుకురోగము.

ఉపదర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తప్పునడవకచూచుకొనువాఁడు.

ఉపదానము. సం.వి.అ.న. 1. అరణము; 2. కానుక.

ఉపదిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉపదేశింపఁబడినది.

ఉపదేశము. సం. వి. అ. పుం. హితవచనము.

ఉపదేశించే. సం.స.క్రి. ఉపదేశముచేయు, పన్ను.

ఉపదేష్ట. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపదేశించువాఁడు, ఉపదేశకుఁడు.

ఉపదేహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెదపురుగు.

ఉపద్రవము. సం. వి. అ. పుం. విప్లవము, హాని.

ఉపద్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. కార్యములవిచారించుకొనువాఁడు.

ఉపధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధర్మార్థకామములచేత మంత్రిలోనగువారిచిత్తమును పరీక్షించుట; 2. (వ్యాకరణమున) కడపటియక్షరమునకు ముందటి యక్షరము.

ఉపధర్మము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఉపధానము. సం. వి. అ. న. 1. తలగడ; 2. విషము; 3. స్నేహము.

ఉపధావించే. సం. అ. క్రి. ప్రధావించు, పాఱు.

ఉపధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కపటము; 2. బండికల్లు.

ఉపధూపితము. సం. వి. అ. పుం. సమీపించినయస్తమయము. విశే. 1. చావుసమీపించినది; 2. పొగవేయఁబడినది.

ఉపనతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కదిసినది.

ఉపనయనము. సం. వి. అ. న. వడుగు, (రూ.) ఉపనయము, ఉపనాయము.

ఉపనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. తంతిచుట్టెడు బిరడ; 2. పుంటిమీఁదపూసెడుమందు.

ఉపనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చెప్పకచూపకయుంచిన యిల్లడ, వాడిక.

ఉపనిషత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. వేదాంతము; 2. ధర్మము; 3. ఏకాంతము.

ఉపనిష్కరము. సం.వి.అ.న ఉక్కళము, (రూ.) ఉపనిష్కరము.

ఉపనీతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వడుగైనవాఁడు; 2. సమీపమునకు తేఁబడినవాఁడు.

ఉపన్యసించే. సం. స. క్రి. 1. ఉనుచు; "వ. పురుషోత్తమునందుఁజిత్తంబుపన్యసించి." భాగ. ౨, స్కం.—2. ఉపన్యాసముచేయు.

ఉపన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ఏదేనియొకవిషయమునెత్తి విస్తరించిచెప్పుట.

ఉపపతి. సం. వి. ఇ. పుం. జారుఁడు, అంకుమగఁడు.

ఉపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. అంతము; 3. అర్హత; 4. కారణము; 5. దృష్టాంతము; 6. పుట్టుక; 7. వృత్తాంతము.

ఉపపన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపపత్తి కలది; 2. పుట్టినది.

ఉపపాదకము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) కలిగించునది.

ఉపపాదనము. సం. వి. అ. న. కలిగించుట.

ఉపపాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కలిగింపఁబడినది.

ఉపప్లవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్పాతము; 2. ఉపద్రవము; 3. రాహువు.

ఉపబర్హము. సం. వి. అ.పుం. ఉపధానము, తలగడ.

ఉపబృంహణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా పెరుగుట, సంవృద్ధి.

ఉపబృంహితము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) చక్కఁగా పెరిగినది, సంవర్ధితము.

ఉపభుక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

ఉపభృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. స్రుగ్భేదము.

ఉపభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము.

ఉపభోగ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది.

ఉపమ. ఉభ. వై. వి. ఉపాయము. "గీ. నృపజధూటినివధియింపనుపమయొకటి, యాత్మలోపల యోచించియద్భుతముగ." "గీ. తత్క్షణంబయొక్కతస్కరుఁగల్పించి, యార్యవినుత శీలరైన యట్టి, జనవరేణ్యు దేవిసమయింపఁదగునుపా,

యింబుగఅపియరుగుమనినవాఁడు." హరిశ్చ. ౫,
ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకఅర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. పోలిక; 3. పోల్పఁదగినచంద్రాది. విణ. ఉత్తరపదమైనచో సమానము.
ఉపమరి. వై. విణ. వెరవరి, ఉపాయశాలి.
ఉపమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. దాది. విణ. ఉపమానముచెప్పెడువాఁడు.
ఉపమానము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక; 2. పోల్పఁదగినచంద్రాది.
ఉపమించే. సం. స. క్రి. పోల్చు.
ఉపమితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపమింపఁబడినది, పోల్పఁబడినది.
ఉపమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపమానము, పోలిక.
ఉపమేయము. సం. వి. అ. న. పోలికయందలివిషయము. విణ. పోల్పఁదగినది.
ఉపయమము. సం.వి.అ.పుం. ఉద్వాహము, పెండ్లి.
ఉపయాచితకము. సం. వి. అ. న. అభీష్టసిద్ధికై దేవతలకిచ్చఁబడుద్రవ్యము, మ్రొక్కుబడి.
ఉపయామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపయమము.
ఉపయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒదవుబడియైనది.
ఉపయోగము. సం. వి. అ. పుం. ఒదవుబడి.
ఉపయోగించే. సం. అ. క్రి. ఒదవు.
ఉపరంధ్రము. సం. వి. అ. న. తొలకు.
ఉపరక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రాహువుచే పట్టఁబడినవాఁడు;(చంద్రుఁడులేక సూర్యుఁడు.) 2. వ్యసనార్తుఁడు.
ఉపరక్షణము. సం. వి. అ. న. బైత్తములవారు సందడిలేక తొలఁగించుట. శిబిరరక్షణముకొఱకు చుట్టుఁబెట్టిన వెలుగులోనగునది.(అనికొందఱు.)
ఉపరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉడిగినది.
ఉపరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉడుకున; 2. పురపాయితము.
ఉపరథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసులులోనగువానిరాకపోకలచేతనేర్పడిన ఊరిముందటిదారి, పుంత.
ఉపరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాహువు సూర్యచంద్రులనుబట్టుట; 2. అన్యాయము; 3. గ్రహకల్లోలము; 4. వ్యసనము.
ఉపరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుకువ.
ఉపరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) అడ్డగింపఁబడినది.
ఉపరోధము. సం.వి.అ.పుం. అవరోధము, అడ్డగింత.
ఉపరోధించే. సం.స.క్రి. అవరోధించు, అడ్డగించు.
ఉపల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్వపుగుండు; 2. పాత్రము; 3. మొరపటాయి. అ. పుం. ము. 1. తాయి; 2. రత్నము.
ఉపలంభము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము.
ఉపలక్షణము. సం. వి. అ. న. ఒకటినుద్దేశించి చెప్పినది సామాన్యధర్మముచే తదితరస్థలములయందును ప్రవర్తించుట.
ఉపలబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది.
ఉపలబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలివి; 2. పొందు.
ఉపలాలనము. సం. వి. అ. న. బుజ్జగము.
ఉపలాలించే. సం. స. క్రి. బుజ్జగించు.
ఉపలాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బుజ్జగింపఁబడినది.
ఉపలింగము. సం. వి. అ. న. ఉపద్రవము.
ఉపలిప్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అలుకఁబడినది.
ఉపలేపనము. సం. వి. అ. న. గోముఖము, అలుకుట.
ఉపవడము. దే. వి. మేలుకొనుట, అవబోధము. (ఉప్పవడముయొక్కరూపాంతరము.)
ఉపవనము. సం. వి. అ. న. ఆరామము, తోఁట.
ఉపవర్తనము. సం. వి. అ. న. దేశము, విలాతి.
ఉపవసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.
ఉపవసించే. సం. అ. క్రి. భుజింపకుండు, పస్తుండు.
ఉపవస్తము. సం. వి. అ. పుం, న. ఉపవాసము.
ఉపవాసము. సం. వి. అ. పుం. న. పస్తు.
ఉపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజెక్కెడి యేనుఁగు, ఔపవాహ్యము.
ఉపవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివసకి.
ఉపవిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చుండినవాఁడు.
ఉపవీతము. సం. వి. అ. న. ఎడమభుజముమీఁదుగా కుడిపార్శ్వమునవ్రేలెడు జందెము.
ఉపవేశము. సం. వి. అ. పుం. ఆసన, కూర్చుండుట.
ఉపశమము. సం.వి.అ.పుం. 1. అడఁగుట; 2. ఓర్పు.
ఉపశమించే. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. ఓర్చు. (రూ. ఉపశమిల్లు.)
ఉపశయము. సం. వి. అ. పుం. నలయొడ్డియామెంత తానుదాఁగియుండుటకై త్రవ్వినపల్లము, మాటు.

ఉపశల్యము. సం. వి. అ. న. గ్రామముచేరువనేల.
ఉపశాంతి. సం.వి.ఇ.స్త్రీ. 1. అడఁగుట; 2. ఓర్పు.
ఉపశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు వరుసక్రమమున పండుకొనుట; 2. వరుస.
ఉపశోభితము. సం.విశ.(అ.ఆ.అ.) ప్రకాశించినది.
ఉపశ్రుతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) సమ్మతింపఁబడినది, ఒడఁబడినది.
ఉపశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తమభాషణమప్పుడు డబ్బాటునఁగలిగెడిశుభాశుభసూచకమగు అన్యసంభాషణశ్రవణము; 2. ఒడఁబాటు.
ఉపసంపన్నము. సం. విశ. (అ.ఆ.అ.) 1. యజ్ఞార్థము చంపఁబడినది; (పశ్వాది.) 2. నీళ్లుపోసి వండినది.
ఉపసంవ్యానము. సం.వి.అ.న. పరిధానము, దోవతి.
ఉపసంహరించు. సం.స.క్రి. 1. మరలించు; 2. సంహరించు.
ఉపసంహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరలించుట; 2. సంహారము.
ఉపసరము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) ఉపచరము.
ఉపసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. (క్రియాయోగమున.) ప్రాది; 2. ఉత్పాతము; 3. ఒకానొకరోగము.
ఉపసర్జనము. సం. వి. అ. న. అప్రధానము.
ఉపసర్పణము. సం.వి.అ.న. ఆశ్రయము, ప్రాపు.
ఉపసర్పించు.సం.స.క్రి.ఆశ్రయించు,ప్రాపుగొను.
ఉపసర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొలిచూలావు.
ఉపసూర్యకము. సం. వి. అ.న. సూర్యపరివేషము.
ఉపస్కారము. సం. వి. అ. పుం. సంబారము.
ఉపస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. చేరిక; 2. సేవ.
ఉపస్థితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చేరినది.
ఉపస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక; 2. తోఁచుట.
ఉపస్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆచమనము; 2. స్పర్శము; 3. స్నానము.
ఉపహతము. సం.విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపద్రవము నొందినది; 2. నాశమునొందినది.
ఉపహతి.సం.వి.ఇ.స్త్రీ. 1. ఉపద్రవము; 2.నాశము.
ఉపహారము.సం.వి.అ.పుం. ఉపాయనము, కానుక.
ఉపహితము. సం. విశ. (అ.ఆ.అ.) ఉంచఁబడినది.
ఉపహ్వరము. సం. వి. అ. న. 1. ఏకాంతము; 2. సమీపము.

ఉపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. నుతిపోసెడి తిత్తి; 2. మీమాంసాది. (అవి. ౪.—మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము.)
ఉపాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమీపము; 2. మూల. విశ. సమీపించినది.
ఉపాంశు. సం. అవ్య. ఏకాంతము. "గంజాహారులలు పాంశునభుజించునధములు." ఆము. ౪, ఆ.—వి. ఉ. పుం. వు. జపభేదము.
ఉపాకరణము. సం. వి. అ. న. సంస్కారపూర్వకముగా వేదమును గ్రహించుట.
ఉపాకర్మము. సం. వి. న్. న.——వై.——
ఉపాకృతము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు అభిమంత్రించి చంపఁబడినపశువు. విశ. కుదియింపఁబడినది.
ఉపాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. ఇతిహాసము.
ఉపాగతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. వచ్చినది.
ఉపాత్తము. సం.విశ. (అ.ఆ.అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. అపహరింపఁబడినది.
ఉపాత్యయము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమణము, తుటారము.
ఉపాదానము. సం. వి. అ. న. 1. కారణము; 2. విషయములవలనపాఱెడు ఇంద్రియములను మరలించుట.
ఉపాదేయము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.
ఉపాధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. ధరించుట; 3. కప్పుట.
ఉపాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ధర్మచింత; 2. కపటము; 3. కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు; 4. విశేషణము.
ఉపాధ్యాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయత్వముచేసెడు ఆఁడుది.
ఉపాధ్యాయాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయుని పెండ్లాము.
ఉపాధ్యాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉపాధ్యాయత్వముచేసెడి ఆఁడుది; 2. ఉపాధ్యాయుని పెండ్లాము.
ఉపాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమును చదివించువాఁడు; 2. చదువుచెప్పువాఁడు.
ఉపానహము. సం. వి. హ్. స్త్రీ. చెప్పులు.

ఉపాయనము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక.
ఉపాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెరవు; 2. పొం దు. (చతురుపాయములు.—సామము, భేదము, దానము, దండము. మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలము. ఈమూటినిగూడఁజేర్చి సప్తోపాయములని కొందఱు నీతికోవిదులు చెప్పుదురు. మఱియు నాయకుఁడునాయికయొక్క కోపమును పోఁగొట్టునపుడు ఉపయోగించెడు ఉపాయములు ఆఱు.—సామము, భేదము, దానము, నతి, ఉపేక్ష, రసాంతరము.)
ఉపార్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.
ఉపార్జించె. సం. స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.
ఉపార్జితము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) గడింపఁబడినది.
ఉపాలంభము. సం. వి. అ. పుం. మర్మముదూఱిపాఅనాడుట.
ఉపాలంభించె. సం. స. క్రి. మర్మముదూఱిపాఅనాడు.
ఉపాలబ్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మర్మముదూఱిపాఅనాడఁబడినది.
ఉపావృత్తము. సం. విణ. (అ.ఆ. అ.) పలుమాఱు నేలఁబొర్లాడినది. (గుఱ్ఱము.)
ఉపాశ్రయము. సం.వి.అ.పుం. 1. ప్రాపు; 2. ఆనిక.
ఉపాశ్రితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.
ఉపాసంగము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ములపొది.
ఉపాసకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవకుఁడు.
ఉపాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. సేవ. అ. న. ము. 1. శరాభ్యాసము; 2. పీఁట.
ఉపాసము. వై. వి. ఉపవాసము. "క. దినమొక్కొక్కటియొక్కఁగ, వనజాక్షుండుపవసించివత్సరమెల్లం, జనఁగానొక్కొకయదియె, క్కనుపాసంబుండియశనకర్మమునడపుఁ." ఉ, హరి. ౨, ఆ.
ఉపాసించె. సం. స. క్రి. సేవించు, కొలుచు.
ఉపాసిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపాసించువాఁడు.
ఉపాసితుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపాసింపఁబడినవాఁడు, సేవితుఁడు.
ఉపాసీనుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) సమీపమందుఁగూర్చున్నవాఁడు.
ఉపాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపాసనము, సేవ.
ఉపాస్యుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపాసింపఁదగినవాఁడు, సేవ్యుఁడు.
ఉపాహితము. సం. వి. అ. పుం. తోఁకచిచ్చు. విణ. ఆరోపితము.
ఉపాహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గ్రహింపఁబడినది; 2. పట్టుపడినది.
ఉపేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హరి, వెన్నుఁడు.
ఉపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్రద్ధ, ఒప్పరికము.
ఉపేక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపేక్షించువాఁడు, ఒప్పరికించువాఁడు.
ఉపేక్షించె. సం.స.క్రి. అశ్రద్ధచేయు, ఒప్పరికించు.
ఉపేక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపేక్షింపఁబడినవాఁడు, ఒప్పరికింపఁబడినవాఁడు.
ఉపేత. సం. విణ. (ఋ.ఈ.ఋ.) 1. ఉపాయములుపన్నువాఁడు; 2. సమీపించువాఁడు.
ఉపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.
ఉపోదక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుంపబచ్చలి*. (రూ. ఉపోదకి. ఈ. స్త్రీ.)
ఉపోద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.
ఉపోషణము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పస్తు.
ఉపోషితుఁడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) పస్తున్నవాఁడు.
ఉపోష్యము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) పస్తుండఁదగినది.
ఉప్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) విత్తఁబడినది (నేల.)
ఉప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విత్తుట, వెద.
ఉప్పత. దే. వి. ఓర్వలేనితనముచేత ఆడిపోసికొనుట.
ఉప్పతించె. దే. స. క్రి. ఓర్వలేనితనముచేత ఆడిపోసికొను. "ఉప్పతించివాఁడు సురసురనె నే మో." క్షేత్రయ.
ఉప్పతిల్లు. వై. అ. క్రి. పుట్టు, ఉత్పత్తియగు.
ఉప్పన. దే. వి. ఒకరసము. (చూ. రసము.)
ఉప్పనఁబట్టెలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. పడఁతినీచూపులుప్పనఁబట్టెలాడించిచెలులవక్త్రములఁబూజింతుఁగాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ.
ఉప్పర. దే. వి. త్రవ్వియు గోడలుపెట్టియు బ్రదికెడుజాతి. (ఉప్పరవాఁడు, ఉప్పరది.)
ఉప్పరము. వై. వి. 1. ఆకాశము; 2. మీఁదు*. "దోమతెరలుప్పరమెత్తిరి." ఆము. ౫, ఆ. "నక్తంచరిమింటికుప్పరముగావెసవాఁటి." జై. ౫, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. "ఉ. రథం,బుప్పరవీధిదోలుకొని యుగ్రగతింబఱతెంచితాఁకి నన్." భార. విరా. 3, ఆ.)

ఉప్పరి. దే. వి. ఉప్పరవాఁడు, ఖనకుఁడు.

ఉప్పరించు. దే. స. క్రి. మల్లయుద్ధక్రియావిశేష ము. "వ. మడమలమెడమలంచియునలంచియుఁ, బిక్కలమొక్కలంబునఁజప్పరించియునుప్పరించి యు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఉప్పరిగ. వై. వి. మిద్దెమీఁదికట్టడము, మేడ.

ఉప్పలవాయి. దే. వి. బొట్టనజుట్టనవ్రేళ్లనడుము. "గీ. అంగుళాగ్రముల్ చిటికెనలందు మొదళు, లనఘ దేవర్షితీర్థములనఁగఁబరఁగు, వరుసవలకేలి యుప్పలవాయిపైత్రి, కంపుతీర్థంబుతర్పణకార్య మునకు." భార. అను. ౪, ఆ.

ఉప్పలి. దే. వి. కీడు, ఆపద.

ఉప్పవడము. దే. వి. (చూ.) ఉపవడము. "సీ. భూ నాయకుండునుభోజనోత్తరమునఁబవళించియంత నుప్పవడమగుచు." పర. 3, ఆ.

ఉప్పళము. దే. వి. (ఉప్పు+అళము.) ఉప్పుపంట పెట్టెడునేల. ఉప్పురాసులుండెడుచోటు. (అని కొందఱు.)

ఉప్పళించు. దే. వి. ఉప్పరించు. "ఎ, గీ. కాలిదెసఁ జొరనచ్చుటగానిపించు, నుదుగుసీసానఁబట్టియు నుప్పళించి, పోవనిచ్చుమగుడ నేచిపోరఁజేరు, నెడలసరిసేయనగుతడవికహత్తు." భార. విరా. ౨, ఆ. (ఉప్పరించు ఉప్పళించు ఈరెండును సమానార్థకములుగా కనఁబడుచున్నవి.)

ఉప్పి. దే. వి. కుండలికీ. (ఇది ద్వివిధము—తెల్లయు ప్పి, నల్లయుప్పి.)

ఉప్పిఁడి. దే. విశ. (ఉప్పు+ఇఁడి.) ఉప్పులేనిది, అలవణము.

ఉప్పిరంత. దే. వి. జ్యోతిష్మతికీ.

ఉప్పు. దే. స. క్రి. ఆవిరిపోకయుడికించు. (చూ. ఆవించు.) వి. లవణము.

ఉప్పుఁగండ. ద్వ. వి. (ఉప్పు+కండ.) ఉప్పుచమిరి యెండఁబెట్టిన మాంసఖండము.

ఉప్పుఁగడలి. దే. వి. (ఉప్పు+కడలి.) లవణసము ద్రము.

ఉప్పుఁగాయ. దే.వి.(ఉప్పు+కాయ.) ఊరుఁగాయ, ఉపదంశము. "మ. కప్పురపుందోయముమిాఁగ డల్ పెరుగులుప్పుంగాయలున్ మున్నుగాఁ, బరి పూర్ణంబుగనారగించిరి." అని. ౧, ఆ.

ఉప్పుఁగుందము. దే. వి. (ఉప్పు+కుందము.) బాల క్రీడావిశేషము.

ఉప్పుఁజేప. దే. వి. (ఉప్పు+చేప.) ఉప్పుచమిరి యెండఁబెట్టిన మత్స్యము.

ఉప్పుఁబట్టి. దే. వి. (ఉప్పు+పట్టి.) తనంతట ఉప్పు పండెడునేల.

ఉప్పుడు. దే. వి. ఉప్పుట. (ఉప్పుడుబియ్యము.)

ఉప్పువాము. దే. వి. ఉప్పుపంటపెట్టెడుచోటు.

ఉప్పెన. వై. వి. 1. సముద్రోల్బణము*; 2. విజృంభ ణము*. "ఉ. తప్పకసర్వబాంధవవితానముఁబు త్రులునిష్టభృత్యులున్, జెప్పఁగనున్నవారలని చిత్తములోనలరుంజనుండువా, రుప్పెనమోహార జ్జులసముద్ధతిఁగట్టుచుధర్మమ్రొలఁద, న్నొప్పున సేయనున్నగడుసుగ్రవుదాయలుగారె యూర యన్." శివ. ఉ. ౨, ఆ.

ఉప్పొంగు. దే. అ. క్రి. (ఉబ్బి+పొంగు.) 1. మి క్కిలి యుబుకు; 2. మిక్కిలి సంతోషించు; 3. విజృంభించు.

ఉబలాటము. దే.వి.జోలి. మిక్కిలిఅభిలాషము. (అని కొందఱు.)

ఉబుకు. దే. అ. క్రి. పొంగు. వి. పొంగుట.

ఉబుసు. దే. వి. 1. పనిలేనికాలము; "క. కావునవి పంచిఁగైకొని, నీవించుకగానపటిమ నెఱపఁగవల యున్, నావుడునట్టులకాకని, యావిద్యంబ్రౌ ఢ్వుచ్చెనతనికిమిగులన్. వ. ఇవ్విధంబునంగల భాషిణిగాన విద్యాకౌశలంబుననతనియుబుసుఁ బుచ్చె." కళా. 3, ఆ.—2. వృత్తాంతము. "ఉ. ఇంచినప్రొద్దు పోకడకునెవ్వరితోనుబుసేమిచె ప్పుదున్." విక్ర. ౬, ఆ.

ఉబ్బ. వై. వి. ఉక్క, ఊష్మము.

ఉబ్బకము. వై. వి. 1. ఆధిక్యము; 2. ఉత్సాహము. "చ. వలఁబడిచిక్కుటొండె వలపుచ్చుకపోవుట యొండెఁగాక ప, శువులువలఁగొంచుభారమునకుం దమకింపక యుబ్బకంబునన్, వలగొనిపొలు పెట్లు." పంచ. నా. ౨, ఆ.

ఉబ్బతిల్లు. వై. అ. క్రి. ఉబ్బు, పొంగు.

ఉబ్బనీరు. వై. వి. ఉమ్మనీరు.

ఉబ్బరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉబ్బరము+పోవు.) చేష్టలుడిగి యేమితోఁచక అట్టెనిలుచు, నివ్వెఱ పడు. "చ. ఇరువురునీలనీరజని భేక్షణలించినవే డ్కతోఁబర, స్పరమెదిరించికాంచనవుబంతులుఁ దచ్చనహాటులాడఁగా, ధరణిపుఁడడ్డమైచనుడుం

దద్భుజదండముదాఁకిమిట్టిబి, ట్టురవడిఁజెందుక్ర
మ్మటిసనుబ్బరపోయిరిభామినీజనుల్." నై. 3, ఆ.

ఉబ్బరము. వై. వి. 1. కడుపుబ్బుట; **2.** అతిశయ
ము. "ప్రత్తిసంపత్తియుబొబ్బరయుబ్బరంబును."
భీ. 3, ఆ.

ఉబ్బరించు. వై. అ. క్రి. 1. కడుపుబ్బు; **2.** అతిశ
యించు. "ద్వి. ఉబ్బునూర్పులతోడనాకకాం
తనేపు, ఉబ్బరింపకపట్టియూరకుండుచును."
రా. యు, కాం. (ఇక్కడ ఉబ్బరింపక అనఁగా
మీఱక అని యర్థము.)

ఉబ్బలి. దే. వి. బురద. "సీ. అలికిఁగేమలహాలాహ
లికిగద్దతిపికావలికిమందపుఁగరువలికిఁగసరు, చి
లికిసారెకుఁజేర కులికియార్చుపిసాళికలికి రాచి
లుకతెక్కలికిఁదొగల, చెలికిఁగ్రప్పుబూదివలికి
మారునిపూవుములికి మొత్తములయంకిలికినంచ,
కలికిమిన్నలబల్రవలికిశారికలరవలికినామని పె
ద్దపులికిమృదుల, వలికిఁబన్నీటివాఁకయుబ్బలికి
గంధ, ఫలికివికసితనుమవనస్థలికిఁగూర్కి, వెలికిఁ
గ్రమ్మఁగఁజిలుకలకొలికియొంత, యలికియులికె
నోమముదూలఁబలికినేడు." రసి. ౬, ఆ. (చూ.
ఉమ్మలి.)

ఉబ్బసము. వై. వి. ఊర్ధ్వశ్వాసరోగము.

ఉబ్బు. వై. అ. క్రి. 1. ఉబ్బరించు; 2. పొంగు;
3. లేచు; "ద్వి. ఇదియేమిమునినాథయీతటాకము
న, నుదకంబులో ఘోషముబ్బుచున్నదియు."
రా. ఆర, కాం.—4. సంతోషించు; 5. స్థూలించు.
వి. సంతోషము.

ఉభయము. సం. స. ద్వి. 1. రెండవయవములుగలది;
2. గుడియుత్సవపుఁగట్టడ. (గుడిపారుపత్తెకాఁ
డును లోకులునుజేరిచేయునుత్సవము గనుక దీనికి
ఉభయమని పేరుకలిగెను.)

ఉమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; **2.** నూనెయ
గిసె; 3. కాంతి; **4.** పసుపు; 5. యశము.

ఉమాదము. వై. వి. ఉన్మాదముయొక్క రూపాంత
రము.

ఉమాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ఉమి. వై. వి. ఉమ్మియొక్క రూపాంతరము.

ఉమియు. వై. స. క్రి. (ఎంగిలిలోనఁగువాని) ఉమ్మి
వేయు, తూపొడుచు.

ఉముక. దే. వి. పొట్టు, తుషము.

ఉమేజువారు. హిం. వి. ఉద్యోగమునకై కనిపెట్టి
యుండువాఁడు.

ఉమ్మ. వై. వి. ఉబ్బ, ఊష్మము.

ఉమ్మగిల్లు. వై. అ. క్రి. ఆవిరిచే నుడుకు.

ఉమ్మడి. దే. వి. 1. పొత్తు; "ఉ. ఉమ్మడిసొమ్ముగానఁ
దనయోపినయంతయునన్నివంకలన్, నెమ్మదిఁ
బాఱఁజల్లుచును నీగ్గెడుఁదాన ప్రదాతనంచుని,
క్కమ్ముగ వేఁడుపడ్డతుడిఁగానఁగరాదె." భో. ౬,
ఆ.—2. నిత్యపుఁగట్టడ. "సీ. శ్రీరంగవిభుఁబ్ర
తిష్ఠించి యర్వదివేల మాడలద్దేవునుమ్మడికినొసఁ
గె." జై. ౧, ఆ.—ద్ర. ఏకకాలమున. "గీ. లేమ
వీక్షణమాలాశిలీముఖములు, శంబరారాతి శితను
మసాయకములు, గాటముగఁబర్వియుమ్మడిఁగాఁ
డుటయును, వసుమతీజానిపరవశస్వాంతుఁడ
య్యె." రసి. 3, ఆ. (ఇక్కడనిదిపూర్వకవిప్ర
యోగములయందొక్కశబ్దపూర్వకముగానే కా
నఁబడుచున్నది. "పెక్కుబలంబులప్పుడొక్కుమ్మ
డిఁద్రోచియుద్ధతమహాదధిఁబోలఁగ." భార.
ద్రో. ౨, ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఉమ్మదము. వై. వి. ఉమ్మ, ఊష్మము.

ఉమ్మనీరు. వై. వి. ప్రసవజలము*.

ఉమ్మలము. దే. వి. 1. దుఃఖము; 2. శోకము. (చూ.
ఉమ్మలించు.)

ఉమ్మలి. దే. వి. ఉబ్బలి. "వ. కమ్మకస్తురియుమ్మలిం
బడికదలమెదలలేనినీలాలకజాలంబులు." కళా.
౬, ఆ.

ఉమ్మలించు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; "గీ. ఒక్క
రేయినీపాలనాయునికిఁగాఁగఁ, బలికికొన్నార
మదిచెల్లెనలఘుచరిత, పోయివచ్చెదననిదివంబున
కుఁబోవ, నుత్సహించెనమ్మునిమదినుమ్మలింప." సం.
"దుఃఖితోభరతశ్రేష్ఠతస్యారూపబలాత్కృతః."
భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. శోకించు. "చ. నీకు
నైపగపుపుటదుబంధులురాజుదేవులున్, దిరియు
దురింకవారిదగుదీనతకోర్వక యుమ్మలించెదర్."
సం. "దుర్యోధననశోచామిత్వామహంపురుష
ర్షభ, హతపుత్రాతుశోచామిగాంధారింపితరంచ
తే, భిక్షుకావిచరిష్యేతేశోచంతౌపృథివీమిమా
మ్." భార. సౌ. ౧, ఆ.

ఉమ్మలిక. దే. వి. 1. దుఃఖము; "క. ఇమ్మహియెల్లను
నీమది, యుమ్మలికకుఁజాలనొచ్చె." సం. "దుః
ఖస్యైతస్య మహతో ధార్తరాష్ట్రకృతస్యవై."

భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. శోకము. (రూ. ఉమ్మలికము. "ఉ. సమ్మదమారఁగామనుపఁజాలెడు మిత్రుఁడడంగిపోవనీ, తమ్ములకుంజనించెవగ దైన్యముమానఁగ నెప్డువేగునం, చుమ్మలికంబుతోసరసులొక్కటఁగన్నుల నీరునించెనాఁ, గ్రమ్మఁదొడంగెఁదేనియలు కైరవపఙ్క్తులలోనవెల్లిడన్." షో. ౪, ఆ.)

ఉమ్మలికించే. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. శోకించు. "చ. మేనిలో నుని వినవాఁడఁబ్రాణముల నుమ్మలికింపకుఁడించుకేనియున్." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

ఉమ్మాదము. వై. వి. చిత్తవిభ్రమము. (చూ.) ఉన్మాదము.

ఉమ్మాయముత్తియము. ద్వ. వి. క్షుద్రమౌక్తికము.

ఉమ్మి. వై. వి. ఉమిసెడు ఎంగిలి, ఊసి.

ఉమ్మెత. వై. వి. ఉమ్మెత్తయొక్క రూపాంతరము.

ఉమ్మెత్త. వై. వి. ఉన్మత్తము 1.

ఉమ్మ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఉమలుపండు నది. (పొలము.)

ఉయాల. ద్వ. వి. ఉయ్యాల. "సీ. నిలువుటద్దములు గంటలయుయాలలుహంసతూలికపాన్పులు దోమతెరలు." షో. 3, ఆ. (ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.)

ఉయేల. ద్వ. వి.——పై.——

ఉయ్యల. ద్వ. వి.—పై.—"క. ఉయ్యలనూఁపుచుఁ బెనుపఁదొడఁగెనావరశిశువున్." కళా. ౬, ఆ.

ఉయ్యాల. ద్వ. వి. బిడ్డలను పండఁబెట్టి ఊఁచెడు డోల. "సీ. ఔదలఁజదలేటిలేదరఁగలుబొలుఁడగుచందమామనుయ్యాలలూఁప." హరి. ఉ. ౬, ఆ. (ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.)

ఉయ్యాలతొట్టి. ద్వ. వి. తొట్ల. "సీ. ఉయ్యాలతొట్టిలోనునిచి చేతులఁబట్టి యూఁచియాడెడుపాటనుబ్బనేర్చె." వి. పు. ౭, ఆ.

ఉయ్యాలపులుఁగు. ద్వ. వి. సారసపక్షి. (రూ.) ఉయ్యాలచేలుఁబులుఁగు.

ఉయ్యాలమంచము. ద్వ. వి. డోలామంచము. "ఎ, గీ. మించుదంతపుటుయ్యాలమంచముననుx." (ఉయ్యేలమంచమనిపాఠాంతరము.) కళా. ౨, ఆ.

ఉయ్యెల. ద్వ. వి ఉయ్యాల. "చ. గతాగతకారియై నయు, య్యెలయునుబోలెనూఁగడక యెంతయుఁ బ్రొద్దువినిశ్చితాత్ముఁడై." భార. అర. ౨, ఆ (ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.)

ఉయ్యేల. దే. వి.——పై.——

ఉరక. దే. అవ్య. ఊరక. "గీ. పెక్కునోళ్లనురక పెక్కుదెఱంగుల, నఱచెదిట్టివట్టికఱకులేల, మగతనంబునెఱపిజగడంబొనర్పుము, సోఁకు ఉడఁడయెందుఁ దుఁక్కుఁచనక." (ఇత్యాదిస్థలములయందు దీనికీయర్థముచెప్పుటయే పొసఁగియున్నది గానియిట్టిప్రయోగమిగ్రంథకర్తకృతులయందు మాత్రముకాన నగుచున్నది.) అచ్చ. యు, కాం.

ఉరగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఉరడించే. దే. అ. క్రి. ఉరవడించుయొక్క రూపాంతరము. "క. జ్వరవరయేనుండఁగనీ, కొరుఁదొడరఁగఁదగునెరమ్మయురడింపుమనీ, పరువెల్లఁజూపునాచేఁ, బోరిఁబోయెడుతెఱఁగునొయ్యఁబొందెదుపిదపన్." హరి. ఉ. ౪, ఆ. (రూ. ఉరణించు.)

ఉరణము. సం. వి. అ. పుం. మేషము, పొట్టేలు.

ఉరణాక్షము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస 1.

ఉరణాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఉరభ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఉరణము, పొట్టేలు.

ఉరమరిక. దే. వి. రమారమి.

ఉరము. సం. వి. స్. న. ఱొమ్ము. విశ. శ్రేష్ఠము.

ఉరరీకృతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

ఉరరీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

ఉరలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరలన్+పడు.) దొర్లు. (స్వార్థమునపడు.) (చూ. ఉర్లఁబడు.)

ఉరలఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఉరలన్+పాఱు.) చలించు. "మ. నీబలం, బురలంబాఱఁగభీష్ముపైఁగవిసెరౌద్రోద్రేకముంజూచిఖే, చరలోకంబును సంచలింపహరిచంచద్బాహుఘోరాకృతిన్." భార. భీష్మ. 3, ఆ. (చూ. పాఱు.)

ఉరలు. దే. అ. క్రి. 1. దొర్లు; "ఉరలంద్రోయుచునుబోవు." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. కాఱు; "సీ. తోయజదళములతుదిమంచుతొరఁగెడుగతిఁగన్నుఁగవనశ్రుకణములురల." భార. విరా. ౨, ఆ. —౩. రాలు; "హస్తికులమస్తకంబులనురలించియుఁ బొరలించియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—4. వీడు. "క. నటనోద్భటుఁడైనమహా, నటునిజటాజూటము రలినందొరఁగుమరు, త్కటకనదియిదియనుచుజ

ని, యటకనియెందుంగభద్రనఖముఖముద్రక౯." పాండు. ౧, ఆ.

ఉరలుకొను. దే. అ. క్రి. ఏడు. (స్వార్థమునకొను.) "ఉన్నతతేజంబులురలుకొనఁగ." భాగ. ౨, స్కం.

ఉరవడి. ద్వ. వి. (ఉరవు+వడి.) అతివేగము. "గీ. రాఘవునిదండుపైవాఁడురవడినంప, వానఁగురిసి వ." అచ్చ. యు, కాం. (ఈగ్రంథమునందేయొకానొకచోనిదియలఘురేఫయుక్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. వ్యుత్పత్తివిచారముచేసినయెడనదిదుష్టముగాదు. "ఎ, గీ. ఉఱవడిగవ్రాలిరా మునిమఱువుసేరి." అచ్చ. యు, కాం.)

ఉరవడించే. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఉరవడిగొను; 2. వేగిరపడు. "ద్వి. ఉరవడింపకుఁడుహాహాహా మానుమానుఁ, డరసికార్యముచూతమని విభీషణుఁడు." రా. యు, కాం. (రూ. ఉరవణించే. "గీ. సారవంతమైకర్ణునిసైన్యమురవ, ణించుఁగాకేమిదీనికిన్నృపవరేణ్య." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)

ఉరవు. వై. వి. ఔచిత్యము*. "వ. ఉరవుననూఁకియు వెరవునఁదాఁకియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.— విశ. 1. అధికము; (చూ. ఉఱవు.) 2. ఉచితము*. "క. దురమునకు౯మధురయుఁబుష్కరముఁబ్రయోగంబుఁదగినకలఁకులుమీఁకే, దురవగునదిగొనుమ సెహరి, యురవగుగోవర్ధనంబు నేనయొసఁగెదక౯." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఉరశ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

ఉరసిలుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విశాలమైనఱొమ్ముగలవాఁడు. శత్రువులకుఱొమ్మిచ్చి తనబలమును రక్షించుకొనువాఁడు. (అనికొండలు.)

ఉరసుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

ఉరస్త్రాణము. సం. వి. అ. న. ఉరశ్ఛదము, బొందలము.

ఉరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధర్మపత్నియందుఁ దనకుఁబుట్టినకొడుకు.

ఉరస్వంతుఁడు. సం. విశ. (త్. ఈ. త్.) ఉరసిలుఁడు.

ఉరస్సూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఱొమ్మునవ్రేలెడు ముత్యాలహారము.

ఉరళించే. దే. అ. క్రి. వెలుఁగు, ప్రకాశించు.

ఉరి. దే. వి. ఉచ్చు, వాగుర. "గీ. యోగబలములేనియొకభంగియోగిబల్, త్రోపులేనిమీను నేపులేని, మృగము వలయునురియుఁదెగిపోవనుబుకంగ, లేనియట్లభవములోననడఁగు." భార. శాం. ౫, ఆ. (దీనిభేదముకాలురి.)

ఉరిగోల. దే. వి. (ఉరి+కోల.) ఉడుములోనగువానిఁబట్టుటకై చివరనురిఁబెట్టికట్టినకోల.

ఉరిడె. దే. వి. కుమ్మరపురుగు. "గీ. ఉరిడెపురుగెల్లవేళలబురదలోనఁ, బొరలుచుండియుఁబంకంబుఁ బొందనట్లు, జ్ఞానియగువాఁడు సంసారసంగుఁడగుచు, నెందు నేనియుఁబంకంబుఁబొందఁడధిప." రుక్మి. ౪, ఆ.

ఉరియాట. దే. వి. 1. ఉరియాడుట, ఊఁగులాట; 2. సందేహము. "ఇట్లుమీరుసెప్పంగనురియాట మేలె" సం. "నతేభిశంకేవచనంయద్బ్రవీషితపోధన." భార. శాం. ౧, ఆ.

ఉరియాడు. దే. అ. క్రి. (ఉరిసి+ఆడు.) 1. ఊఁగులాడు; 2. చలించు. "క. సతితనపతివచనంబుల, మతిఁజొనుపుండెంపుమానుమానవెఱచున, య్యతిథిపనుపు సేయక త్రో, చుతలంపలవఱచుఁజేయఁజూచుందలరుక౯." "గీ. ఇట్టులురియాడుచిత్తంబు నెట్టకేని, వాథుచెప్పినధర్మంబునకుఁజొరంగ, నూలుకొల్పి." భార. అను. ౧, ఆ.

ఉరియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "ఎ, గీ. కొనలురియంగఁబిఱుఁదులుకదలిమేఖ, లావళులఁగదలింపనేత్రాంశులలరఁ, బెరువుఁద్రచ్చుచు." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. నెరయు; "ఉరిసినపల్లవెండ్రుకలునూడినదంతములుక౯." హంస. ౨, ఆ.— 3. పక్వమగు; "వ. వెండియుఁదనసవరించినకాష్ఠంబులుగ్రమంబుననిడియనలంబుఁబ్రబలంబు సేయఁగాష్ఠంబులు సమసెఁగాని యారేఁగుఁబండ్లురియవయ్యె." సం. "నచస్మతాన్యపచ్యంత." భార. శల్య. ౨, ఆ.—4. పరితపించు. "గీ. ఉదరవహ్ని చేతనురియుచుండియు నేను, జూడఁగడఁగియిట్టికూడుఁగుడువ, నెల్లననిన." భో. 3, ఆ.

ఉరిపోయు. దే. స. క్రి. (ఉరి+పోయు.) ఉరిదీయు.

ఉరీకృతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఉరరీకృతము.

ఉరు. వై. అ. క్రి. 1. శ్రేష్ఠమగు; 2. తగు*. "నమ్మియయురుక౯." (ఉరవు అనుకృదంతపదప్రయోగమునుబట్టి ఈధాతువుప్రత్యేకముగావ్రాయఁబడెను.)

ఉరుజె. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఉరుబూకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.

ఉరుమ. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

ఉరుముంజి. దే. వి. దేశవిశేషము. "అగోచరంబా యూరుముంజిముత్తియపుటన్నువసోరణగండ్లయం దము." సా. ౨, ఆ. (చూ. హురుముంజి.)

ఉరుముడు. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉరువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరువు+పడు.) నెఱవేరు. "క. నీపట్టురువడనొక్కటెం, జూపియొకతెగర్వమడంచుచుఁ జలయుఁగతిఁ, బ్రాపించవచ్చుభోగము, నీపుణ్యంబినుమడించి నేడుఫలించెన్." కళా. 3, ఆ.

ఉరువిడి. ద్వ. వి. (ఉరువు+విడి.) వస్తుసమూహము. "చ. హరునిగుఱించివత్సర సహస్రముఘోరతపంబుచేసిత, త్కరుణదుకూలకంథయును దండముఁబావలు రత్నపాత్ర[illegible], వరమునఁగాంచె మద్గురుఁడవారణమైఁబ్ర[illegible]భిధానుఁడీ, యూరువిడిచేతనయ్యోడిప్రయోజనమెల్లను జిత్తగింపుఁడా." విక్ర. ౨, ఆ.

ఉరువు. ఉభ. దే. స. క్రి. పరిహరించు. "సీ. నా రూపుఁజూచినశౌరియు నహితల్పమురివిపల్లవశయ్యఁబొరలుననిన." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "చ. లతాంగులారయే, నురువుదునీక్షణంబయు సుభోర్వఁజుఁడీయనునింతిబోటులన్." హరి. ఉ. 3, ఆ.—వై. వి. రూపము. "ద్వి. అరిగినఁబిమ్మటనయ్యభికన్య, యురువేదితేజంబునుబ్బునుదక్కె." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—సం. విణ. ఉ. విరివియైనది.

ఉరోజము. సం. వి. అ. పుం. కుచము.

ఉర్లఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉరలఁబడు. (స్వార్థమునపడు.) "తరులుర్లంబడిపెల్లగిల్లిపడు." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఉర్లు. దే. అ. క్రి. ఉరలుయొక్కరూపాంతరము. "బ్రహ్మాండక్రోడకటాహమ్ముర్లిపడె." జై. ౪, ఆ.

ఉర్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎల్లపైరులచేనిండిననేల; 2. నేల.

ఉర్వారువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దోస*.

ఉర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

ఉఱవు. వై. వి. ఔచిత్యము*. "ద్వి. నెఱిచకోరములకునెలనెలపంట, యుఱవేదివిరహులనుడికించుమంట." రా. యు, కాం.—విణ. 1. అధికము; "క. ఉఱవగునారుగపంటలు, గోఱియలపాఁడియునుదఱుచగుఁ బురుషులకున్, దెఱవలుచుట్టములయ్యెద, ఱెఱచియభుజియింతురర్థి నెల్లజనంబుల్." భార. అర. ౪, ఆ.—2. ఉచితము*. "ఇత్తెఱఁగుచూడమీకునుఉఱవుకాదె." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఉఱిది. దే. వి. 1. దార్ఢ్యము; "క. వలమురిజిగినగుమెడకలు, వలమురిపముఁజూపుచూపు వనజాతమునా, వలమురియించుమొగముశ్రై, వలముఱిది హసించువేణి వనితకుఁదనరున్." చంద్ర.—2. స్థైర్యము. విణ. 1. దృఢము; 2. స్థిరము.

ఉఱియ. దే. విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు, ధృష్టుఁడు. "గీ. ఒఱలఁదగునయ్యనీవంటియుఱియదొరకు." అచ్చ. అర, కాం.

ఉఱియు. దే. అ. క్రి. ఇల్లులోనగువానిపైకప్పుచెడియాద్వారమున నీళ్లుపడు.

ఉఱు. యు. వై. అ. క్రి. 1 శ్రేష్ఠమగు; 2. తగు*. "నీయుఱుకడకేగితోడుపడు మొడ్లకునెవ్వరికేని." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—దే. స. క్రి. లక్ష్యపెట్టు. "ఉఱుఁడుసురేంద్రునైన." భార. ఆది. ౫, ఆ. (దీనికి వ్యతిరేకమునందే ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.)

ఉఱుఁద్రాళ్లు. దే. వి. బ. (ఉఱ్ఱు+త్రాళ్లు.) ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లు. పాలుపిదుకునప్పుడు ఆవుకాళ్లుగట్టు త్రాళ్లు. "గీ. క్షీరకలశంబునుఱుఁద్రాళ్లుఁజేతఁ బట్టి, యమరుగోపాలకృష్ణునల్లంతఁగాంచె." వి, పు. ౭. ఆ. (ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లుయొక్కరూపాంతరము.)

ఉఱుకు. దే. అ. క్రి. 1. దాఁటు; "క. విఱిగినచో నిలువకవెఱ, నుఱికెన్ దనరథముమీఁదికి." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. దుముకు. "మ. చిచ్చుఱుకం జేరెనుదాత్తభంగిమహనీయోత్సాహసందీప్తుఁడై." భార. సౌ. ౧, ఆ. (ఇది అచ్చతెనుఁగు రామాయణమునందొకచోట లఘురేఫయుక్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. అది పొరపాటు.)

ఉఱుకుడుఁగప్ప. దే. వి. (ఉఱుకుడు+కప్ప.) ఒక దినుసుకప్ప.

ఉఱుకుడుబొడ్డు. దే. వి. రోగముచేఁబెరిగినబొడ్డు, తుండి.

ఉఱుగొట్టు. దే. అ. క్రి. (ఉఱ్ఱు+కొట్టు.) కోఁతి ఉఱ్ఱుమను.

ఉఱుత. దే. వి. ఉడుత, చిక్రోడము.

ఉఱుపు. దే. వి. ఉఱియుట.

ఉఱుము. దే. అ. క్రి. గర్జించు. వి. 1. గర్జనము; "క. మెఱుముధనుర్దండముగుణ, ముఱుముగవిశిఖతతి

గుఱియ." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. వీరహుం కారము. "గీ. ఉఱుములునార్పులునుబొబ్బలు రవడినెగడఁగ." కాశీ. ౨, ఆ.—3. ఉడుము. "వ. తోఁలుద్రొక్కనంగుక్కలచేఁ బఱిపఱియైన యుఱుములును." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఉఱువు. దే. వి. ఉఱుగొట్టుట. "సీ. ఒండొరుఁ గడచుచునుఱువులునూవుచుఁబాతరలాడుచుఁ బరువుగొనుచు." అచ్చ. యు, కాం.

ఉఱ్ఱటలూఁగు. దే.అ. క్రి. (ఊఁగు+ఊఁగు.) 1. మిక్కిలియూఁగు; (ప్రే. ఉఱ్ఱటలూఁచు. "సీ. బలిమిఁ గానసపరంపరలనుఱ్ఱటలూఁచితీవ పందిళ్లలోఁదిరిగితిరిగి." పంచ. వేం. ౪, ఆ.)—2. చలించు.

ఉఱ్ఱూఁగు. దే. అ. క్రి. ఉఱ్ఱటలూఁగుయొక్క రూపాంతరము. (చలించుటకు. "క. ఎక్కటిఁ బోరిరి, యుక్కునబ్రహ్మాండభాండ ముఱ్ఱూఁగఁగ." శశాం. ౫, ఆ.)

ఉఱ్ఱు. దే. వి. కోఁతియొక్క వికృతధ్వని.

ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లు. దే. వి. బ. ఉఱుఁద్రాళ్లు.

ఉఱ్ఱుకట్టు. దే. స. క్రి. పాలుపిండునపుడు ఆవుకాళ్లనుకట్టు.

ఉఱ్ఱూఁతలూఁగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగు+ఊఁగు.) 1. మిక్కిలియూఁగు; "సీ. ఉఱ్ఱూఁతలూఁగెడును దయాస్తగిరులచే నాకాశలక్ష్మి కోలాటమాడ." ఉ,హరి.౪,ఆ.—2. చలించు. "సీ. యుగవిరామమున నుఱ్ఱూఁతలూఁపఁగఁజాలుగాలి కొండదమింపఁజాలదెట్లు." సం. "కియంతో వ్యాకులాశ్శైలా ఆహోదావాగ్ని నాపియే." కాశీ.౨,ఆ.

ఉలంగవము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దనల్లచీమ, కంద్ర.

ఉలక. దే. విణ. చులుక, లఘువు.

ఉలకన. దే. వి. చులుకన, లాఘవము.

ఉలగరము. దే. వి. ఉలవరమునకు మొదటిరూపము.

ఉలపము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒకటితో నొకటిపెనఁగొన్నద్రాక్షలోనగునది. పుం. దర్భవిశేషము.

ఉలవ. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఉలవరము. దే. వి. ఉలవరించుట.

ఉలవరించె. దే. అ. క్రి. తడిచేత నేలయుబుకు.

ఉసల. దే. వి. తృణవిశేషము.

ఉలి. దే. వి. వడ్లంగిసాధనవిశేషము, పృష్ఠాదనము. విణ. అల్పము. "క. గురుఁడనుజలనిధిఁగడచితి, నెరులుదలంపంగనాకు నులికాలువలు." భార. ద్రో. ౪, ఆ. (ఇది నులియొక్క రూపాంతరము.)

ఉలింద. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉలికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆకస్మికముగాఁగలిగినభయాదులచేఁగంపించు.

ఉలికిపాటు. ద్వ. వి. ఉలికిపడుట. "సీ. ఎడనెడ మిట్టించిపడుమీల బెళుకులకులికిపాటొదవంగ నోసరిలుచు." కళా. ౬, ఆ.

ఉలిపి. దే. విణ. తులువ, దుర్మార్గుఁడు.

ఉలిపిగొట్టు. దే. విణ.——పై.——

ఉలిమిడి. దే. వి. వరుణము*.

ఉలిమిరి. దే. వి. ఉలిమిడియొక్క రూపాంతరము.

ఉలిమ్రాను. దే. వి. ఖదిరము*.

ఉలియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "వెలఁదికొఁదిఁగయెంతయునులియ." రా. యు, కాం. (ఈయర్థమునందు ఇది ఉరియుఁయొక్క రూపాంతరము.) —2. మ్రోయు. "భోరుననులిసెభేరులు." భార. ఆది. ౬, ఆ.

ఉలివాఁడు. దే. అ. క్రి. (ఉలివు+ఆడు.) చలించు. "సీ. కొమరొందునవవిలాసములకన్బొమలులివాడుచోఁపుడుఁగోలలగుచుఁదనర." కళా. ౨, ఆ.

ఉలివు. దే. వి. 1. మ్రోఁత; 2. చలనము. (చూ. ఉలివాడు.)

ఉలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. వి. భయము.

ఉలుక్కు. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. "సీ. చనును లుక్కనఁగనీచగతిపేరు." ఆం, భా. ద్వి. ష.

ఉలుచే. వై. వి. మిక్కిలిచాపల్యముగలమత్స్యము.

ఉలుచే. దే. స. క్రి. ఊడఁదీయు. "సత్కవులత్రుప్పుడుల్చువసంతవేళ." (ఇక్కడశ్లేష.)జై.౧,ఆ.

ఉలుప. వై.వి. 1. కానుక. "సీ. వలరాచముత్తెమావులపండ్లుగననిమావుల పండ్లనేకము లులుపవెట్టి." చంద్ర. (రూ. ఉలుపా. చూ. అచ్చికకడ.) 2. పలుచగానూతిన పుల్లఊరుఁబిండి.

ఉలుపఁడు. దే. విణ. (ఉలుపు+అఁడు.) శోఫరోగముగలవాఁడు. "ఎ, గీ. వాపియననులుపియననుల్పఁడనశోఫి, శోఫిలు." ఆం, భా. ద్వి. మ.

ఉలుపి. దే. విణ. (ఉలుపు+ఇ.) ఉలుపఁడు.

ఉలుపు. దే. స. క్రి. ఉలుచు. "ఎ, గీ. మెకములమీఁదగొలుసు, లులిపిజాగిలములనుసికొలిపిరపుడు." సా. ౧, ఆ.—వి. శోఫరోగము.

ఉలుము. దే. వి. కుష్ఠము. (పులుముయొక్కరూపాంతరము.)

ఉలూకము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ.

ఉలూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. భరత వంశమునందలి యొకానొకయోధుఁడు.

ఉలూఖలకము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

ఉలూఖలము. సం. వి. అ. న. ఉదూఖలము, ఱోలు.

ఉలూపి. సం. వి. ఈ. పుం. ఉలుచమీను. ఈ. స్త్రీ. ఒకనాగకన్యక.

ఉల్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంటలేనికట్టెనిప్పు. భస్మము. (అనికొందఱు.)

ఉల్టా. హిం. వి. లోతట్టు, అడుగుతట్టు.

ఉల్బణము. సం. వి. అ. న. 1. పొంగు; 2. అతిశయము. విణ. 1. అతిశయించినది; 2. స్పష్టమైనది.

ఉల్బము. సం. వి. అ. న. గర్భపిండము. మావి. (అనికొందఱు.)

ఉల్ముకము. సం. వి. అ. న. అలాతము, కొఱవి.

ఉల్లంకి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లంగి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఉల్లంఘనము. సం. వి. అ. న. అతిక్రమణము.

ఉల్లంఘించు. సం. స. క్రి. అతిక్రమించు, తుటారించు.

ఉల్లంఘితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁబడినది.

ఉల్లంఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁదగినది.

ఉల్లకుట్టు. దే. వి. (ఉల్లము+కుట్టు.) (చూ.) ఉత్ప్రాసము.

ఉల్లడ. వై. వి. పందిరిలోనగువానిలోపల మీఁదఁ గట్టెడుమేలుకట్టు, ఉల్లాభము.

ఉల్లము. దే. వి. ఎద, హృదయము.

ఉల్లఱు. దే. విణ. (ఉల్లము+అఱు.) మనస్సునకు సహింపఁగూడనిది. "నాలవవాఁడునిశరుఁడుల్లఱపుబిరుదు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఉల్లల. దే. వి. ఉడుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. ధనముగలవాఁడుమృత్యువ, దనమునను న్నట్లుభయమువదనచిత్తమునం, దనుకఁగనుల్లలనుడుకును, వినుశిఖిచోరాదిముఖ్యవిషయాపదకున్." భార. శాం. ౪, ఆ.

ఉల్లలము. సం. వి. అ. పుం. చలనము, కదలిక.

ఉల్లలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలినది.

ఉల్లసమాడు. దే. స. క్రి. (ఉల్లసము+ఆడు.) 1. మర్మముదూఱిపొలఁబరిహసించు; "క. పసులని యార్చుచుమమునుఁ, ల్లసమాడినధర్మహీనులనున్న పధర్మం, బెసఁగఁగనేమిచ్చటనిదె, పసులనియాక్షేపముమగుచుబంధుద్రోహీ." సం. "గార్ద్గారితిపురామంద్రౌపదీమేకవాససమ్, యత్సభాయాంహసన్నస్మాంస్తదావదసిదుర్మతే, తస్యాపవాసస్యఫలమద్యత్వంసమవాప్నుహి, యేస్మాకంపురాహ్వాన్నృత్యంతమూఢాగారితిగారితి, తాకంవయంప్రతిన్రత్యామఃపునర్గారితిగారితి." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. ఉపాలంభించు. "మ. అడుగన్ నిన్నువరంబువేగమయహల్యాజారవిచ్చేయనా, కుడురాజార్ధవిభూషణుండు వరమీనున్నాఁడు యుష్మాదృశుల్, బడుగుల్ వాంఛితమీసమర్థులె వృథాలాపప్రబంధంబులన్, జడివెట్టంబనిలేదుమిన్నకతపశ్చర్యావిరోధంబుగాన్. వ. అనియుల్లసంబాడినంగటకటంబడి." కాశీ. ౪, ఆ.

ఉల్లసము. ఉభ. దే. వి. 1. (చూ.) ఉత్ప్రాసము; "ఉ. గాడిదరూపుదాల్చియుముకందినుచుండఁగఁజూచియుల్లసం, బాడెదు శక్రశాంతి సమయంబగుటన్ వినుమింకఁగొన్నినీ, వాడినవాదుచిత్తమునన్ నల్కయొకింతయుఁబుట్టదిట్లునీ, వాడితెమున్ను నిన్నెఱుఁగనావలదాననునీవెఱుంగఁగన్." భార. శాం. ౪, ఆ. "క. ఏమైననయ్యెనీకనే, లామీఁతినపనికినిట్టియంతిపురములో, నోముద్దరాలయేగతి. నీమహిమగడించుకొంటివిదివెఱుఁగు గదున్. సీ. అనియుల్లసముదోఁపనాడుమాటలకు." ప్రభా. ౫, ఆ.—2. (చూ.) ఉపాలంభము. (చూ. ఉల్లసమాడు.) సం. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. ప్రకాశము.

ఉల్లసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.

ఉల్లసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. ప్రకాశించు; 3. వికసించు.

ఉల్లాకు. దే. వి. (ఉలి+ఆకు.) చీటి, ఖండపత్రిక.

ఉల్లాకుఁజేప. దే. వి. (ఉల్లాకు+చేప.) మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లాఘుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రోగముదీఱినవాఁడు, నిరామయుఁడు.

ఉల్లాపము. సం. వి. అ. పుం. శోకభీత్యాదులచేతఁ గలిగినధ్వనివికారముతోఁ జెప్పఁబడినమాట.

ఉల్లాభము. సం. వి. అ. పుం. వితానము, మేలుకట్టు.

ఉల్లాము. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లారు. దే. వి. గుజ్జుపుపల్లముమీఁదిపఱపు. "వ. అవిరళదళకిసలయవిలసితలతావితానంబులుమరకతకురువిందనిచయఖచితంబులగు సగతులపగిదిఁ జూపట్టసమకట్టుజల్లులమొల్లమినుల్లసిల్లుచునిరుగడలఁ బ్రేలునిడుసోగపువ్వు గెలంపులుపొంద నగ్రభాగపల్లవంబు లింద్రగోపంపుటుల్లారుల యోజరాజిల్లఁదేజీలపోలికభాసిల్లువాసంతికాకుడుంగంబులును." కళా. ౬, ఆ.

ఉల్లాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. ప్రకాశము.

ఉల్లి. దే. వి. 1. వెల్లుల్లి; 2. నీరుల్లి. "గీ. మునగకాయ యుల్లి ముల్లంగి గుమ్మడి కాయ నేతిబీఱకాయ పుచ్చ, కాయ నక్కదోసకాయ పట్రువసార, కాయ గాదు శ్రాద్ధకర్మమునకు." వి. పు. ౪, ఆ.

ఉల్లికుచ్ఛేడము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లిపాషాణము. మి. వి. సౌవీరము.

ఉల్లుంఠనము. సం. వి. అ. న. ఉపాలంభము.

ఉల్లూనము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినుసుదర్భ, ఉలపము.

ఉల్లేఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. ఉచ్చారణము.

ఉల్లోచము. సం. వి. అ. పుం. ఉల్లాభము, మేలుకట్టు.

ఉల్లోలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దయల, కడలు.

ఉవిద. వై. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, మగువ.

ఉవ్వ. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉవ్వపిట్ట. ద్వి. వి. పక్షివిశేషము, గోలత్తిక.

ఉవ్వలపోటి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చిడుగుడువ్వలపోటిచెండుగట్టినబోదియల్లియుప్పనఁబట్టెలప్పళాలు." కాశి. 3, ఆ.

ఉవ్వాయి. దే. వి. వికాసము. "క. ఇవ్విధమునరుక్మిణిమదిఁ, బువ్వుంబరిమళముఁబోలెఁ బొలుపుగనెత్తం, బువ్వాయిగలిగెశౌరికి, మవ్వముముదుఁగం దొడంగెమట్టంబయ్యెన్." ఉ. హరి. 3, ఆ. (ఇది యింకను విచార్యము.)

ఉవ్విళులూరు. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళులు+ఊరు.) త్వరపడు. "మనముఉవ్విళులూరఁగయజ్ఞవర్తనంబులుగనుఁగొంటకై." భార. అశ్వ. ౪, ఆ. "సీ. మీమొగంబులు నాల్గునీమాడ్కినువ్విళులూరిన నేకాస్యనొకతె నేను, జాలుదునే." (ఈ క్రిందట. "తనమొగంబులునాలుగునొక్కమాటెయత్యంతముదత్తతిల్లఁగ." కళా. ౫, ఆ.) (రూ. ఉవ్విళ్లూరు. "క. నవ్వేడువారలనెఱుఁగవు, శౌవ్వనిటుపలికెదేలగోవిందునినీ, వెవ్వనిఁగాఁదలఁచితివతఁ, డువ్విళ్లూరెడు భవన్మదోద్ధతియడఁపన్." హరి. ఉ. ౬, ఆ.) (ప్రే. ఉవ్విళులూర్చు. "చ. పడఁతులులేచుసంభ్రమముభర్తలకువ్విళులూర్చె." కవిక. ౫, ఆ.)

ఉవ్విళ్లుగొను. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళ్లు+కొను.) త్వరపడు. "కలహాశనమౌనిచూడ్కులువ్విళ్లుగొనంగఁజొచ్చె." కవిక. ౨, ఆ. (ప్రే. ఉవ్విళ్లుగొలుపు. "ఎ, గీ. ఉవ్విళ్లుగొలుపునీదు, సంగతియొకింతగనియెట్లుజాఱవిడుతు." ప్రభా. 3, ఆ.)

ఉవ్వు. దే. వి. పూనిక. "అంతలోనువ్వునఁజేవగైకొనిసహాచరిపాడిదొఁఅంగి." వి. పు. ౩, ఆ. "ఉ. ఉవ్వునను ప్పతిల్లెనసురోద్వహమూర్ధచయంబు గ్రక్కునన్." రా. యు. కాం. (ఇదియింకను విచార్యము.)

ఉవ్వెత్తు. వై. అవ్య. అడుగుతో, నిక్షేపముగా*. "గీ. కవలవారుఁగొడుకుగమియుఁబాంచాలవ, ర్గంబు సృష్టివరులుఁగడగిరేని, నొక్కమాత్రలోనవ్వెత్తుగొనరెదు, ర్యోధనాదిశతమునుద్దవిడిని." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఉశతి. సం. విశ. (త్. ఈ. త్.) అశుభమైనది (వాక్కు.) (రూ. ఉషతి.)

ఉశనుఁడు. సం. వి. స్. పుం. భార్గవుఁడు, శుక్రుఁడు.

ఉశీరము. సం. వి. అ. పుం, న. నలదము, వట్టివేరు.

ఉష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బాణునికూఁతురు; 2. చేదుగలసారె?; 3. రేయి. అ. పుం. ము. గుగ్గిలపుచెట్టు.

ఉషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి?. అ. న. ము. 1. మిరియము; 2. సొంటి.

ఉషర్బుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్వానరుఁడు, అగ్ని.

ఉషస్సు. సం. వి. స్. న. తెల్లవాఱుటకుముందు నాలుగుగడియలకాలము. ఐదుగడియలకాలము. (అనికొందఱు.)

ఉషాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. అనిరుద్ధుఁడు.

ఉషితము. సం. వి. అ. న. చలిది. విశ. కాల్పఁబడినది.

ఉష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. క్రమేలకము, ఒంటె.

ఉష్ట్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడు ఒంటె; 2. ఒకదినుసుకుండ.

ఉష్ణకము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము.

ఉష్ణగుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. చూరవకలవాఁడు; 2. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు.

ఉష్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ; 2. వేసంగికాలము. విణ. 1. వేఁడిమైనది; 2. నేర్పుగలది.
–ష్ణరశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు, వేఁడివెలుఁగు.
ఉష్ణవారణము. సం. వి. అ. న. ఆతపత్త్రము, గొడుగు.
ఉష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యవాగువు, కాఁపుడుగంజి.
ఉష్ణీషము. సం. వి. అ. న. 1. తలపాగ; 2. కిరీటము; 3. తల.
ఉష్ణోపగమము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము.
ఉసి. దే. వి. 1. (కుక్క) కవియుట; 2. పాడి. "ద్వి. ఒఱగినగొడుగునునుసిరాలుకోల." హరిశ్చ. ౨, ఆ. (ఈయర్థమున నిది నుసియొక్క రూపాంతరము.)
ఉసికొను. దే. అ. క్రి. (కుక్క) కవియు. (ప్రే. ఉసికొలుపు.)
ఉసిరిక. దే. వి. ఆమలకికి. (దీనిభేదము నేలయుసిరిక.)
ఉసుక. దే. వి. ఇసుక. "ద్వి. ఉసుకవంటకముగా నుడికింపవచ్చు." హరిశ్చ. ౨, భా.
ఉసుము. దే. అ. క్రి. 1. ఉదుకు; 2. తుడుచు. "క. చిసరుహరజమునఁబైకం, దుసిమినదగదగ వెలుంగు నుడురాజు క్రియన్, గిసలయపాణిముఖాంబుజ, ముసమాయుధ సౌధ కుంభమై జృంభించున్." పాండు. 3, ఆ.
ఉసురుసురు. దే. వి. ఉస్సురస్సురుయొక్క రూపాంతరము. "ఉసురుసురంచు వేసటీలునూర్పులగాడ్పులునించు." రుక్మి. ౨, ఆ.
ఉసురు. దే. వి. ఉస్సురుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. సంపెంగపొదరింటి చక్కిగోరఁటఁగాంచి యుసురంచుమగుడనోరూరునవియు." పా. 3, ఆ.
ఉసులు. వై. వి. ప్రాణము.
ఉసులు. దే. వి. సౌఖ్యము. విణ. సుఖము.
ఉసుల్లు. దే. వి. బ. ఇసుల్లు.
ఉసూరు. దే. వి. ఉస్సురుయొక్క రూపాంతరము. "చ. సుదతియువిన్నవైకడు నుసూరని మోమది వాంచియుండఁగా." రస. ౨, గుచ్ఛము.
ఉస్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. ఎలుకజేడికి. అ. పుం. ము. 1. ఎద్దు; 2. కిరణము.
ఉస్సు. దే. వి. ఉస్సురు. "నావుడుసస్సని." నవ.
ఉస్సురస్సురు. దే. వి. (ఉస్సురు+అస్సురు.) తాపమునందగుధ్వన్యనుకరణము. "గీ. అంతనంతకంతకెంతయుసంతాప, మతిశయిల్లనుస్సురస్సురనుచు." పర. 3, ఆ.
ఉస్సురు. దే. వి.—వై.—"సంతాపమునుంజెందునుస్సురుగాడ్పుల్." అని. ౧, ఆ.
ఉహుహూ. దే. వి. (ఉహూ+ఉహూ.) శీతబాధయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. అహములుపన్నములయ్యెను, దహనముహితమయ్యెదీర్ఘదశలయ్యెనిశల్, బహుశీతోపేతంబై, యుహుహూయనివడఁకెలోకమర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.
ఉహ్హూ. దే. వి. 1. అగ్ని నూఁదుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. ఉహ్హూని హోమాగ్ని నూఁదనొల్లఁడుగాని విరహజ్వరార్తితో వెచ్చనూర్చు." పాండు. 3, ఆ.—2. ఊర్పుపుచ్చుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. అడుగులఁబుప్పొడులంటిచుఱ్ఱునెడిచో నుహ్హూనికడు వెచ్చనూర్చియూర్చి." కవిక. 3, ఆ.

ఊ

ఊ. ఒకయక్షరము.
ఊఁ. వై. అవ్య. ప్రశ్నమును తెలిపెడిని. (కథలుమొదలైనవి వినునప్పుడు ఊఁ ఊఁ అని విందురు.)
ఊఁక. దే. వి. 1. ఊఁగులాట; "చ. మొకరిపిసాళితుమ్మెదలపూఁకకుగందపుగాలిరాకకున్, మకరసతాకుడాకకును మామిడి మోకకుఁజంద్రుకాఁకకున్, బికములవీఁకకున్ సిరులఁబేర్చినయామనియూఁచునూఁకకున్, జకితమ్ము గాక్షియోర్వనిఁకఁజాలఁగృపామతినాదరింపుమా." రుక్మాం. 3, ఆ.—2. ఉముక.
ఊఁకర. వై. వి. ఊఁకొట్టుట. "సీ. ఊఁకరలిచ్చునాయుయ్యాలఁజేరిననడుమెత్తివైచుముందలయునెత్తు." ద్వా. 3, ఆ.
ఊఁకించు. దే. అ. క్రి. పూను. (నిర్బంధపుచోటదీనికి ప్రయోగము చిక్కలేదు.) (ఉంకించు దీనిరూపాంతరము.)
ఊఁకు. దే. అ. క్రి.—వై.—"చ. ఉరవడినుప్పరంబెగయనూఁకుమదీయపదోగ్రఘట్టన, స్ఫురణము సైఁపలేకపడిభూమిదిగంబడు." రా. సుం. కాం. —వి. పూనిక. "ఉ. తాఁకిభుజావిజృంభణముదర్పమునేర్పునునేర్పడఁగనొ, క్కూఁకునవేయుచేతులమహోగ్రశరావళిపింజపింజతోఁ, దాఁకఁగనేసినన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.
ఊఁకువ. దే. వి. పూనిక. "వ. రథంబుఁగూడనరిగెదంగాకయనుచునొక్కూఁకువంగదల." రామా. ౫, ఆ.

ఊఁకువగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁకువ+అగు.) పూను. "ఒక్కనిమేషమాత్రమం బుడుగహిరణ్యనాభత గనూఁకువగమ్ము." రా. సుం, కాం.

ఊఁకొట్టు. ద్వి. స. క్రి. ఊఁ ఊఁ అని వృత్తాంతము విను.

ఊఁకొను. ద్వి. స. క్రి. ఊఁకొట్టు. "క. ఆఁకొన్న మృత్యువో యనఁ, బ్రాఁకినలయకాలరుద్రఫాలానలమో, యూఁకొనఁదడవయ్యెడునది, సోఁకినచోట్లెల్లగాలుఁజొరనిచ్చెదమే." ఉ. హరి. 3, ఆ.

ఊఁగాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగి+ఆడు.) ఊఁగులాడు. "వన్నెలాఁడిబన్న సరులు నాయురముపైనూఁగాడఁగా." క్షేత్రయ. (దోఁగియాడు దోఁగాడు, పాటియాడు పాటాడు, వ్రేలియాడు వ్రేలాడు అని మహాకవి ప్రయోగములుగానఁబడుచున్నవి. ఇట్టిక్రియలందు స్వార్థమున ఆడు.)

ఊఁగు. దే. అ. క్రి. ఊఁగాడు, ఆందోళించు.

ఊఁగులాట. దే. వి. ఊఁగులాడుట, ఆందోళనము.

ఊఁగులాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగులు+ఆడు.) ఊఁగాడు.

ఊఁచ. దే. వి. 1. జొన్నలోనగువానికంకికాఁడ; 2. అరఁటిబొందె; 3. ముండ్లదుబ్బు. "గీ. విసరియొకయూఁచగొనివేయ వెంట వెంట, నదియయొక్కమహాస్త్రమైకదియ." రామా. ౫, ఆ.

ఊఁచపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. ఊఁచపట్టు; 2. కృశించు. "చ. సరసిజగంధిపెందొడలసాటికిరానెదిరించిపోరునీ, కరభములెల్లఁజేపడఁగఁగన్గొనియుండియుఁదజ్జయార్థమై, పొగలఁబెనంగియూఁచపడిపోవుటలింతియకాకధాత్రిపై, నరఁటులుపిల్లపిల్లతరమైననుసామ్యముఁబొందనేర్చునే." భాను. ౨, ఆ. (ఇదిరెండర్థములకును ఉదాహరణము.)

ఊఁచపోవు. దే. అ. క్రి. కృశించు. "ఊఁచపోయిన పిఱుఁదుదుటుఁబొట్ట." భల్లా. ౪, ఆ. (పిఱుఁదుదు ఉదుటు అనిఛేదము.)

ఊఁచబియ్యము. దే. వి. చక్కఁగానుదురనిజొన్నలోనగువానిధాన్యము.

ఊఁచముట్టు. దే. క్రి. విశ. నిశ్శేషము. "గీ. కొడుకతమ్ములుదోడ్పడఁగడఁగిశత్రు, వరులగెలిచెదనంటివొక్కరుఁడుదక్క, కుండనీతమ్ముగుఱ్ఱలనూఁచముట్టు, గొనియొనేవిధియేగతిఁజనుదుఁజెపుమ." భార. శల్య. ౧, ఆ. "గీ. ఉద్దవిడినపసులనూఁచముట్టుగఁదెత్తు." భార. విరా. 3, ఆ.

ఊఁచు. దే. ప్రే. ఊఁగఁజేయు.

ఊఁటు. దే. స. క్రి. దూఁటు, పొడుచు. "సీ. చేరి సమ్మెటలనుజేయుకోలల వ్రేసియంకుశంబులనూఁటియతిరయమున." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "సీ. పులిపులిగాఁగబెబ్బులిపిండునొకనాడుచెదరఁగానూఁటెనాచేతియూఁటె." రామా. ౨, ఆ. (ఇట్లజాదిగాఁ బ్రయోగములందుఁ గానఁబడుచున్నదిగాని యిట్టిదయని నిర్ధారణచేయుటకుఁ దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

ఊఁత. దే. వి. 1. అవలంబము; "ఉ. లేఁతలలోనసెల్లఁగడులేఁతకృతాంతునిసమ్ముఖంబుదా, కోఁతలకెల్లఁబుట్టినిలురోషముకందువమృత్యుమూర్తిపై, న్నూఁతసమస్తదోషములనుండెడు నిక్కకడంగియెప్పుడుం, జేఁతికిఁజేఁదుదుష్టమిదిచిత్తజమాయతలంచిచూడఁగన్." శివ. ఉ. ౨, ఆ.—2. పైక్రిందులు బయలుగావిడిచి యడుగునుండి మీఁదికి వాటముగా గంపవలె చువ్వలతోనల్లిన మత్స్యగ్రహణ సాధనవిశేషము. "ఊఁతనీరు చెలఁదినేఁత." ఆము. ౬, ఆ.

ఊఁతకొను. దే. స. క్రి. ఊఁదు, అవలంబించు. "ఉ. కాననివానినూఁతకొని కాననివాఁడువిశిష్టవస్తువుల్, కాననిభంగి." భాగ. ౭, స్కం.

ఊఁతకోల. ద్వి. వి. ఊనుకొనెడుకఱ్ఱ.

ఊఁతము. దే. వి. పట్టు, అవలంబము. "సీ. తనచేతినిడుదయూఁతపుఁ గోలయందిచ్చి మెల్లమెల్లనె కొంతమెలఁగఁజేయు." సా. 3, ఆ.

ఊఁద. దే. వి. 1. వాఁపు; 2. ఈర్ష్య.

ఊఁదబొద్దు. దే. వి. ఉఱుకుబొద్దు. (చూ. తెజ్జ.)

ఊఁదర. దే. వి. (కాయలుపండుటకును ఎలుకలులోనగునవి చచ్చుటకును వేసెడు) పొగ.

ఊఁదరపెట్టు. దే. స. క్రి. (పొగవేసి జంతువులను) తపింపఁజేయు.

ఊఁదు. దే. అ. క్రి. వాఁచు. స. క్రి. 1. శంఖములోనగువానినూఁదు; 2. నిప్పుమొదలగువానినూఁదు; 3. పట్టు; "క. ఉరగపతితలలవలనురు, తరజవము ననసురులూఁదితత్పుచ్ఛముని, ర్జరవరులూఁదిమహామ, త్సరమునవడిఁద్రచ్చిరచ్చిజవమతియున్నన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.—4. ఉంచు; "వీనులఁగప్పురమూఁది." కళా. ౬, ఆ.—5. అదుము; "గీ. దనుజాచందమెల్లఁదనదుచిత్తంబున, నెఱింగి శంకరుండుచిఱునగవునఁ, గాంతిమోముచెన్ను

వింతగావింపంగ, నుంగుటముననల్లనూఁగుటయును." నిర్వ. ౪, ఆ.—౨. నొక్కు; "అనియూఁది చెప్పి." భార. అను. ౧, ఆ.—7. (చేపలను) ఊఁతతోఁబట్టు.—వి. 1. చేపలనుపట్టెడియూఁత; "క. వెరవుననూఁదులనెత్తెలఁ, గరములమత్స్యములఁబట్టి." భార. శాం. 3, ఆ.—2. హాఁపు.

ఊఁదుఁగ్రోవి. దే. వి. (ఊఁదు+క్రోవి.) అగసాలెవాఁడు కుంపటియూఁదెడుగొట్టము. "మ. ప్రతిసూర్యుండను కమ్మటంబు మఘువద్బాణాసమర్ కాఱురో, హితమర్ పేరిటియూఁదుఁగ్రోవిచ పలోపేతాంతరాంభోదసం, తతిమర్ మచ్చులసంచికావిరనునిద్దాటీకముర్ గన్పడర్, జతసాన్నారితెలుంగునర్ దన రేవర్షా వేళమిన్నంగడిర్." చంద్రా. ౪, ఆ.

ఊఁదునత్తి. ద్వి. వి. సాంబ్రాణివత్తి, సర్జధూపము.

ఊఁదువెండి. దే. వి. శుద్ధమైనవెండి.

ఊఁపు. దే. ప్రే. ఊఁగఁజేయు. "శా. భూమీచక్రము పూనియెట్లుతలలూఁపుర్ బన్నగస్వామి." నై. ౫, ఆ.—వి. ఊఁచుట.

ఊఁపురము. దే. వి. మూఁపురము. (ఇట్లు అజాదిగా కొన్ని పుస్తకములందు వ్రాయఁబడియున్నది. దీనికిఁ బ్రయోగము చిక్కినదికాదు.)

ఊకనబొడ్డు. దే. వి. ఒకానొక మందాకుచెట్టు.

ఊచే. దే. అ. క్రి. (వ్యాధిచేతతలవెండ్రుకలు) రాలు.

ఊట. దే. వి. 1. ఊరెడునీరు; 2. ఊరుగాయరసము; 3. మూలగ; "ఎముకయూటచవిగనియూనుచు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—4. చేఁప.

ఊటకల్లు. దే. వి. ధాన్యవిశేషము. (అప్ర.)

ఊటబుడ్డిచెక్క. దే. వి. కట్టెపమునకుఁదగిన యొకదినుసుమ్రాను.

ఊటాడు. దే. అ. క్రి. (ఊట+ఆడు.) 1. చలించు; "మ. కలఁగెందోయధిసప్తకంబుగిరిపర్గంబెల్లనూటాడెసం, చలతంబొంచెవసుంధరావలయమాశాచక్రమల్లాడెఁగొం, దలమందెండ్రిదశేంద్రుపట్టణముపాతాళంబుఘూర్ణిల్లెనా, కులమయ్యెర్ గ్రహతారకాకులముసంక్షోభించెవైధయుర్." (ఈపద్యము విరాటపర్వము నాలవయాశ్వాసమందునునున్నది.) నిర్వ. ౫, ఆ.—2. సంభ్రమించు. "క. వేటపైఁగలతివుటనూటాడుచు." పాండు. 3, ఆ.

ఊటి. దే. వి. అడవియందలి యొకానొక వృక్షము.

ఊటించు. దే. స. క్రి. వంచించు.

ఊటు. దే. వి. నానచినుకులచేతకలిగినచెమ్మ.

ఊడ. దే. వి. మఱ్ఱిలోనగువానికొమ్మనుండి క్రిందికి దిగెడువేరు, అవరోహము.

ఊడనిఁబాడు. దే. అ. క్రి. 1. తొలఁగు; "క. అక్కాంతామణినెచ్చెలు, లొక్కొకపని పేరు చెప్పియూడనిఁబాడర్." కవి. 3, ఆ. —2. పాఱు. "క. ఒకనాఁడురాత్రిపడుపడు, కుఁజెప్పకయిల్లు వెడలి గాఢతరతమోనికరమ తనతగుతోడుగ, నొకరుఁడుఁబేరడవిత్రోవ నూడనిఁబాడెర్." పాండు. 3, ఆ.

ఊడి. దే. వి. ఒకదినుసుకూరాకు.

ఊడిగము. దే. వి. ఉడిగము, పరిచర్య, సేవ.

ఊడిగీఁడు. దే. వి. (ఊడిగము+ఈఁడు.) పరిచారకుఁడు. "గీ. కొరలుప్రెగ్గడలుమన్నీలుబిరుదులొజ్జ, లూడిగీలునుబోగపుఁజేడియలును, బట్లుజెట్లును నెఱజగ్గులుబలసి, కొలువఁగొలువుండి పెద్దలఁగూర్చిపలికె." అచ్చ. అ, కాం.

ఊడిత. దే. వి. (సాలెవాఁడు పడుగుచేయునపుడు అది వ్రాలకుండఁ గ్రిందనూఁతగానిలువునిలిపెడు) కొయ్య. "సీ. పరపరియచ్చులుచతికుండ యూడితచీడుదబ్బలుందండెనాడెక్రోవి."హంస. ౨, ఆ.

ఊడియము. దే. వి. ఊడిగము.

ఊడు. దే. అ. క్రి. 1. రాలు; "ఉ. వీఁడట బ్రహ్మచారియఁటవీనులఁబెట్టఁగ రానిమాటలే, లాడుచున్నవాఁ డతిమదాంధుఁడువీఁడు నమశ్శివాయయొం, డాడఁగవల్లువీనిఁ గపటాత్మకునిచ్చట నుండనీకపం, డ్లూడఁగ వ్రేసిద్రొబ్బుఁడని యుగ్రతఁబల్కినఁగాంతలందఱుర్." వీర. ౨, ఆ.—2. వదలు; "క. పెరిగినత్రివిక్రమేశ్వరు, చరణతులాకోటియతఁడుసంహృతదేహ, స్ఫురణుండగునప్పుడూడిన, కరణింబురికోటయొప్పుఁగనకమయంబై." పాండు. ౧, ఆ.—3. జాఱు; "గీ. తెల్లమచ్చతోనొకపోతుపిల్లయూడిపడ." భో. ౪, ఆ.—4. కాఱు; "చక్కెరలపానకమూడెడుకావిమోవి." రసి. ౪, ఆ.—5. తెగు; "అప్పిసాళిపైనుతికి చలంబుమీఱుదలయూడఁగమొత్తెను." అచ్చ. సుం, కాం.—6. పాఱు. "ఎ, గీ. చాలసుడివడిదనుజుఁడాఖీలరౌద్ర, భంగిఁ బదివిండ్లునెత్తియప్పక్షివిభుని, నూడుకొనవేసితిరిగివేటొక్క

దిక్కు, తెరువుగానూడఁజూచినసురుఁగనీక." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఊడుకొను. దే. అ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను. "ఊడుకొనఁగవైవుఁడుర్వీధ్రముల." అక్షీ. ౪, ఆ. (చూ. ఊడుకడపట.)

ఊడుగు. దే. వి. అంకోలము.

ఊడుచు. దే. స. క్రి. 1. చిమ్ము, సమ్మార్జించు; 2. నాటునాటు. (ప్రే. ఊడఁజేయు.) (రూ. ఊడ్చు.)

ఊడుపు. దే. వి. 1. ఊడ్చుట; 2. నాటునాటుట.

ఊడెము. దే. వి. ఊడియముయొక్క రూపాంతరము.

ఊఢ. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. పెండ్లాము. విణ. పెండ్లాడినది.

ఊతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుట్టఁబడినది. (వస్త్రాది.)

ఊతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కుట్టు; 2. రక్షణము.

ఊదర. వై. వి. తృణవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఊదా. హిం. వి. వర్ణవిశేషము.

ఊధము. సం. వి. స్. న. (ఆవు మొదలగువాని) పాల పొదుఁగు.

ఊధస్యము. సం. వి. అ. న. క్షీరము, పాలు.

ఊనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువైనది.

ఊనిక. దే. వి. 1. ఆనిక; 2. ఉటవు.

ఊను. దే. స. క్రి. 1. అవలంబించు; "తే. అదియునుం గాక జనియించు టాదగాఁగఁ, బసులలోనన పెరిఁగినపాలసుండు, వావిమాలినపశుమూర్ఖవర్తనంబు, నూనుటనఁదగియెయిదియేలయుగ్గడింప." హరి. ఉ. 3, ఆ.—2. పొందు; "క. హీనప్రజ్ఞుఁడకార్యము, లైనవిచేసితుగవగచునతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూఢుఁడువిగ, నూనఁడుదురితమనువటేతి కోడకయునికిఁ." భార. శాం. 3, ఆ.—3. వహించు; "వ. నవరత్న కలితభూషలయ మెప్పించు వైఖరి మణీ ఛత్రంబుభరతుఁడూన." హన. ౧, ఆ.—4. (తోలును) మెత్తపఱచు.

ఊపు. దే. వి. అడవిలోనిచెట్లగుంపు. (అప్ర.)

ఊపిరి. దే. వి. ఊర్పు, శ్వాసము.

ఊపిరికుట్టు. దే. వి. ఊపిరిపుచ్చనీకనొప్పించెడివ్యాధివిశేషము, యౌకము.

ఊబ. దే. వి. పేడి, నపుంసకుఁడు.

ఊబి. దే. వి. బురద, పంకము.

ఊయల. ద్వ. వి. ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.

ఊయాల. ద్వ. వి.——పై.——

ఊయెల. ద్వ. వి.——పై.——

ఊయేల. ద్వ. వి. (ఊఁచు+ఏల.) ఉయ్యాల.

ఊరఁగంద. ద్వ. వి. (ఊరక్+కంద.) ఊరియందు పైరుచేసెడుకంద.

ఊరఁబంది. దే. వి. (ఊరక్+పంది.) ఊరియందుతిరుగుపంది, గ్రామసూకరము.

ఊరఁబిచ్చుక. దే. వి. (ఊరక్+పిచ్చుక.) ఇండ్లపట్టునఁదిరిగెడు ఒకదినుసుపిట్ట, చటకము.

ఊరఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఊరక్+పోవు.) తగ్గు. "సీ. తలపోఁతతలకువెగ్గలమయ్యుభావంబునూఱటఁబోరిఁబోరినూరఁబోవ." హరి.ఉ.౭,ఆ. (దీనికి యొకచోటనే ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.)

ఊరక. దే. అవ్య. ఏదేనియొకటిలేకయనునర్థమును దెలిపెడి. "రిత్తబవరంబుననా అడిచావుసావనిట్లూరకయుంట మేలె." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁ బ్రయత్నములేకయని యర్థము.) "ద్వి. రాముఁడునన్నూరకయేలచంపు." రా. కిష్కిం, కాం. (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁగారణములేకయనియర్థము. ఇట్లుతక్కిన చోట్లను సందర్భానుసారముగా అర్థమునూహింపవలయును.)

ఊరగోఁగు. దే.వి. (ఊరక్+గోఁగు.) తీక్ష్ణవృక్షము.

ఊరజోగి. ద్వ. వి. (ఊరక్+జోగి.) బిచ్చపుజోగి. "ద్వి. ఉరగకంకణుతోడనూరజోగులను, సరిచేసియెన్నినచందాన." హరిశ్చ. ౧, భా.

ఊరబీఱ. దే.వి. (ఊరక్+బీఱ.) ఆవడ, ఘోషకము.

ఊరవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

ఊరాఱుచు. ద్వ. స. క్రి. (ఊరుపు+అఱుచు.) ఊఱడించు. (రూ. ఊరార్చు. "క. ఊరార్చియింక నుచితా, చారంబులనడపుటయయిచటఁగృత్యము." భార. మా. ౧, ఆ.)

ఊరీకరించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు. "ద్వి. నిర్వాణతత్వంబు, నూరీకరించివేటొకప్రదేశమున, సారనిష్ఠఁదపంబుసల్పుచుండెదను." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

ఊరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది.

ఊరు. దే. అ. క్రి. 1. లోపలనుండి జలాదికము వెలికిఁదోఁచు; (నీళ్లూరును.)—2. నాను; (నిమ్మకాయ ఊరెను.)—౩. తడిగలదియగు; (నోరూరుచున్నది.)—4. పుట్టు. "తసలూరఁగా." క్షేత్రయ. —(ప్రే. ఊరించు.)—వి. 1. ఏఁడికోలలేనిపాఁ

గలి; 2. గ్రామము; 3. దేశము; "రాజొకఁడూరలేఁడు." సా. ౨, ఆ.—4. దేశాంతరము. "ఊరికిఁబంచివచ్చితివొయొజ్జను." శశాం. ౨, ఆ.

ఊరుఁగాయ. దే. వి. (ఊరు+కాయ.) ఉపదంశము.

ఊరుఁబిండి. ద్వ. వి. (ఊరు+పిండి.) వ్యంజనవిశేషము.

ఊరుకొను. దే. స. క్రి. (మూరుకొనుయొక్క రూపాంతరము.) ఆఘ్రాణించు. "క. ఈరీతిఁబొదల మెదలుచు, నారీతిలకంబు మేనినచ్చికయిచ్చన్, గోరకనవసహకారక, కోరకమూరుకొనిపడినిగుడగమకించెన్." వసు. 3, ఆ.

ఊరుచు. యు.దే. స. క్రి. ఆతనంటినగంధములోన గుదానినిచేతరాఁదియు.వై.ఊపిరివిడుచు. (రూ. ఊర్చు.)

ఊరుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

ఊరుపర్వము. సం. వి. న్. న. జానువు, మోఁకాలు.

ఊరుపు. యు. దే. వి. వ్యంజనవిశేషము. వై. శ్వాసము. (రూ. ఊర్పు.)

ఊరువు. సం. వి. ఉ. పుం. సక్థి, తొడ.

ఊరేగు. దే. అ. క్రి. (ఊరు+ఏగు.) మెరవడిపోవు.

ఊర్జము. సం. వి. అ.పుం. 1. కార్తికమాసము; 2. పూనిక; 3. బలము; 4. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చుట.

ఊర్జస్వలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యుత్సాహముగలవాఁడు; 2. మిక్కిలి బలము గలవాఁడు.

ఊర్జస్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)——పై.——

ఊర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దృఢము, గట్టి.

ఊర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొఱ్ఱెలోనగువానిబొచ్చు, త్రుప్పుడు; 2. నూలు; 3. కనుబొమ్మలనడిమినుడి. (ఇది మహాపురుషలక్షణము.)

ఊర్ణనాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. సాలెపురుగు; 2. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదువ్రేళ్లనుగొంచెమువంచి కొనలుకూడకపట్టినది.)

ఊర్ణనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. సాలెపురుగు.

ఊర్ణాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పొట్టేలు; 2. గొఱ్ఱెత్రుప్పటికంబళి; 3. సాలెపురుగు.

ఊర్ధ్వకము. సం. వి. అ. పుం. యవమధ్యమువంటి మధ్యముగలమృదంగము.

ఊర్ధ్వజ్ఞువు. సం. విణ. ఉ. 1. కొంగకాళ్లవాఁడు; 2. లేచినవాఁడు.

ఊర్ధ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. మీఁదికెత్తఁబడినది; 3. మీఁదిది.

ఊర్ధ్వరేతస్సుఁడు. సం. వి. స్. పుం. 1. ఋషి; 2. శివుఁడు.

ఊర్ధ్వలోచనము. సం. వి. అ. పుం. శరభము, మీఁగండ్లమెకము.

ఊర్పోక. ద్వ. వి. (ఊర్పు+పోక.) ఉబుసుపోక. "సీ. ఘనునొద్దనుండియుఁగనకాసపడియె నేఁ బొలఁతుకకదియునూర్పోకకూర్మి." కవిక. ౪, ఆ.

ఊర్పోవు. ద్వ. అ. క్రి. (ఊర్పు+పోవు.) ఊపిరివెడలు. "శా. సర్వారాతిపయిన్ నిజాంగములపైఁ జంచద్భుజాభీలతన్, దర్పంబేర్పడనొక్కపెట్టనటులా దైతేయవీరుల్ దిశా, సర్పద్దీప్తజటాసటాలపటుశస్త్రవ్రాతముల్ సాంద్రమై, యూర్పోకుండఁగనించిరన్ మురహారుండుద్దామ కోపాగ్నియై." నిర్వ. 3, ఆ. (ప్రే. ఊర్పుచ్చు. "శా. కంపంబొందె సురేంద్రుఁడగ్ని వెఱచెన్ గాలుండుశంకించెఁజిం, తింపంబూనెనిశాచరప్రభుఁడు వార్ధిస్వామియూర్పుచ్చెఁదాఁ, బెంపెల్లన్ దిగిసోలిగాలివడఁకెన్ భీతింగు బేరుఁడువ, త్రింపంజొచ్చెఁగపర్దియున్ బెదరెఁదద్దివ్యత్తపోవృత్తికిన్." శేష. ౫, ఆ.)

ఊర్మి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. అల; 2. పెద్దఅల; 3. ఉమ్మి; 4. తహతహ; 5. నొప్పి; 6. పరంపర; 7. వస్త్రపుముడుత; 8. ప్రకాశము; 9. ప్రవాహము; 10. వంకర. (షడూర్ములు.—క్షుత్ తృష్ణా శోక మోహ జరా మరణములు.)

ఊర్మిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అల; 2. ఉంగరము; 3. వస్త్రపుముడుత.

ఊర్మిమాలి. సం. వి. న్. పుం. సముద్రము, కడలి.

ఊర్మిళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జనకమహారాజుకూఁతురు; 2. మగనినెడఁబాసిన స్త్రీ.

ఊఱట. దే. వి. 1. ఊఱడించుట, ఆశ్వాసము; "ఉ. అంతలుసేసిపోనడిచి యక్కటసంజయుచేతఁజెప్పిపు, త్తెంతురెయిట్టియూఱటమదింబ్రియమందెయుధిష్ఠిరుండు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2 తెఱపి. విరామము. "సీ. కోలమసంగెడికోర్లుల వెను వెంటఁబొఱచునునికికి నూఱటయును." భార. విరా. ౨, ఆ.—విణ. సహాయము. "ఎ. గీ. మందడీలకెల్లనూఱటయగుచువర్తిల్ల నేర్తు." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఊటుడిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉపశమిల్లు. (ప్రే. ఊటుడించు.)

ఊటుడు. దే. అ. క్రి.—పై.—"క. కాటడవిఁబటుచు మృగముల, నూటుడకవధించి." భార. ఆది. ౪, ఆ.

ఊటు. దే. స. క్రి. సరిపోలు. "ఉ. వేటలోకవంకఁ గొండగుహ వేశ్మము గాఁగనులూకభర్తత. న్నూటి నయంతలేనిబలియుర్ గలవాఁ డుపమర్దనామఁ డా, యీటమునందు రేలుతమయిచ్చల మేసిదివం బులాగుహాన్, దూటివసించుచుండి." పంచ. నా. ౩, ఆ.

ఊలమాలగుడుచు. దే. అ. క్రి. (ఊలమాల+కుడుచు.) తహతహపడు. "ద్వి. చిడిముడిఁబొందుచుసిగ మిట్టిమిట్టి, పడఁగఁబల్కులు తొట్రుపడనూల మాల, గుడుచుచు." నవ. ౩, భా.

ఊవాడు. దే. అ. క్రి. (ఊవి+ఆడు.) ఊఁగాడు. "క. అలరుంబోఁడులలోపల, నలరుంబోఁడుము లునీకునగ్గలమగుచున్, దలఁపూవాడకయుండు ము, తలపూవుధరించివికచతామరసాక్షీ." పా. ౧, ఆ.

ఊవు. దే. అ. క్రి. ఊఁగుయొక్క రూపాంతరము.

ఊషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి*. అ. న. ము. మిరియము.

ఊషము. సం. వి. అ. పుం. 1. చవుడు; 2. వేకువ.

ఊషరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చవుటిది (నేల.)

ఊష్మకము. సం. వి. అ. పుం. నిదాఘము, వేసంగి.

ఊష్మము. సం. వి. న్. పుం. 1. ఉమ్మ; 2. వేసంగి; ౩. (వ్యాకరణమున) శషసహలు.

ఊష్మలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉమ్మగలది.

ఊష్మాగమము. సం. వి. అ. పుం. గ్రీష్మము, వేసంగి.

ఊసరము. యు. దే. విణ. కృశించినది. వై. చవుటిది. (నేల.)

ఊసరవెల్లి. దే. వి. మూడువన్నెలుఁగలతొండ, బింబకము. "ఎ, గీ. వేగనే తెంచియూసరవెల్లితొండ, పాదములనుండితలదాఁకఁ బ్రాఁకెనేని, నతఁడు షణ్మాసములఁజూచు యమునిమొగము." సం. "ద్రుతమారుహ్యసరట స్త్రివర్ణో యస్యమస్తకమ్, ప్రయాతి యాతి తస్యాయు షణ్మాసే పరిసంక్షయమ్." కాశీ. ౫, ఆ.

ఊసరిల్లు. దే. అ. క్రి. చిక్కు, కృశించు.

ఊసివాసము. వై. వి. ఈర్ష్య*.

ఊసు. దే. వి. ఉబుసుయొక్క రూపాంతరము. "క. జనసతికినింక నేనే, మని చెప్పిన నేమియగునునది గడచనెనై, వనునూనుశోకవెండియు, ఁనియెద నెకమాటరఘువరానుజనీతోన్." నిర్వ. ౯, ఆ.

ఊహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపూర్వార్థమును త్ప్రేక్షించుట; ౨. లేనిమాటలుకొన్నిటిని దెచ్చుకొనుట.

ఊళ. దే. వి. నక్కకూఁత.

ఋ.

ఋ. ఒకయక్షరము.

ఋక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. ఒకవేదము; 2. వేదభాగవిశేషము.

ఋక్థము. సం. వి. అ. న. ధనము, నిడిముడి.

ఋక్షగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బొద్దికూర.

ఋక్షగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్ముడు*. పాలగుమ్ముడు*. (అనికొందఱు.)

ఋక్షము. సం. వి. అ. న. నక్షత్రము. పుం. 1. ఎలుఁగుగొడ్డు; 2. ఒకానొకకొండ; ౩. గుండిగము*. విణ. గ్రుచ్చఁబడినది.

ఋజీషము. సం. వి. అ. న. పిండివంటచేసెడు పాత్రము. బూరెలమూకుడు. (అనికొందఱు.)

ఋజువు. సం. విణ. ఉ. ప్రగుణము, చక్కనైనది.

ఋణము. సం. వి. అ. న. పర్యుదంచనము. అప్పు. (ఋణత్రయము.—దేవఋణము, ఋషిఋణము, పితృఋణము.)

ఋణార్ణము. సం. వి. అ. న. అప్పుతీర్చుటకైతీసిన అప్పు.

ఋణి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అధమర్ణుఁడు. అప్పులకాఁపు.

ఋణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

ఋతము. సం. వి. అ. న. 1. శిలోంఛవృత్తి; 2. నీళ్లు. విణ. 1. సత్యమైనది; (మాట.) 2. పూజింపఁబడినది; ౩. ప్రకాశమొందినది.

ఋతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ; 2. పోటి; 3. రోఁత; 4. శుభము.

ఋతీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జుగుప్స, రోఁత.

ఋతుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్పవతి, ముట్టుది.

ఋతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వసంతములోనగునది; (అవి ఆఱు.—వసంతము, గ్రీష్మము, వర్షము, శరత్తు, హేమంతము, శిశిరము.) 2. ఆర్తవము; 3. వెలుఁగు.

ఋత్విజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం. యజ్ఞకర్తచేత ధనముఁబుచ్చుకొని యజ్ఞముచేయించువాఁడు, ఒజ్జ.

(వీరు పదియాఱుగురు.—బ్రహ్మ, ఉద్గాత, హోతా, అధ్వర్యుఁడు. బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి, ప్రస్తోత, మైత్రావరుణుఁడు, ప్రతిప్రస్థాత, పోత, ప్రతిహర్త, అచ్ఛావాకుఁడు, నేష్ట, అగ్నీధ్రుఁడు, సుబ్రహ్మణ్యుఁడు. గ్రావస్తుతుఁడు, ఉన్నేత.)

బుద్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నుఱిచినది (ధాన్యము); 2. పెరిగినది

బుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమృద్ధి; 2. గంధద్రవ్యవిశేషము.

బుభుక్షుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు

బుభువు. సం. వి. ఉ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

బుశ్యకేతువు.సం.వి.ఉ.పుం. మన్మథుఁడు. మరుఁడు.

బుశ్యప్రోక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి; 2. పిల్లపీచర.

బుశ్యము. సం. వి. అ. పుం. మనుఁబోతు. (రూ.) బుష్యము.

బుసభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఓషధివిశేషము; 3. తిరుమల; 4. కర్ణరంధ్రము; 5. ఒకస్వరము; ము. 6. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుఁడు.

బుసభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి; 2. మాచకమ్మ; 3. ముండ.

బుషి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వసిష్ఠాది; 2. వేదము; 3. వెలుఁగు. (సప్తర్షులు.—మరీచి, అత్రి, అంగిరుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, వసిష్ఠుఁడు (మఱియొకక్రమమున.) కశ్యపుఁడు, అత్రి, భరద్వాజుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు. గౌతముఁడు, జమదగ్ని, వసిష్ఠుఁడు.)

బుష్యప్రోక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి; 2. పిల్లపీచర; 3. ఒకదినుసు చిట్టాముదపుచెట్టు.

ఎ.

ఎ. ఒకయక్షరము. యు. దే. అవ్య. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "మాతామహుండైనమనశూరుఁడు వ్వాఁడె." భాగ. ౧, స్కం.—2. వ్యతిరేకమును దెలిపెడి; "ఉ. నీమగఁడంతయెక్కు వెమనీషులుభూసురులింతతక్కువే." భార. అర. ౨.ఆ.—3. మెచ్చుకొనుటను దెలిపెడి; "సతీజనమిట్టిదె యేజగంబులన్." భార. విరా. ౧, ఆ.—4. అఁడుదగుటను దెలిపెడి. "రావేసుందరియే మెబోఁటి వినవే." భాగ. ౧౦ స్కం.పూ. "సీ. కుసిగుంపులిడ కేకుకొన్న యంగడిలోనమాఱు బేరము లేలెమం జూవాణి." చంద్ర.—వై. 1. మఱియొకదానిలేమిని దెలిపెడి; "నన్నెదను జూఁజేసితే ముగుద." కళా.3,ఆ.—2.మఱియొకదానికలిమిని దెలిపెడి*; "క. దుర్యోధననీ, దోర్బలమె పాండవేయుల, దౌర్బల్యమువాయు." ఇక్కడ నీదోర్బలమె—నీదోర్బలమొకటిమాత్రమే అనియర్థము. ఇట్లితరస్థలములయందు నెఱుంగునది. భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—3. చూపుటను దెలిపెడి*; "హరుఁడదెచి క్కె." భార. అర.౫, ఆ. "అల్లదెయర్జునధ్వజవిహారముగానఁగనయ్యెడున్." భార.కర్ణ.౨, ఆ. "చ. ఇదెయొకపిన్నవాఁడదరియెక్కుడుమూఁకలఁగ్రందుఁదోలెడున్." భార. ద్రో. ౨, ఆ. "ఇదెవియద్వాహినియిదెమణికర్ణిక." కాశీ. ౫, ఆ. "అదెయివె పెన్బోగల్ నెగసె." రా.సుం,కాం. "వాఁడెభ్రంగీశుఁడు." కాశీ. ౫, ఆ. "వీఁడెకృష్ణుఁడు." హరి. ఉ. ౨. ఆ. "క. వీరెవసువులు." భార. ఉద్యో.౪,ఆ.—4. తనంతట అనువర్తమును దెలిపెడి*; (నేనడుగలేదు వాఁడెవచ్చియిచ్చిపోయెను.)—5.ఎక్కువతక్కువలను దెలిపెడి*."ఉ. వంశమెల్లఁబూ, తమ్మగునీదుచర్యననిధాతపడంతిరియెయానతిచ్చెస్వప్నమ్మునవచ్చి." కళా.౪,ఆ. (వాఁడెచేయకపోయెనే నేను చేయుదునా.)

ఎంగిలి. దే. వి. ఉచ్ఛిష్టము.

ఎంగెస. దే. వి. ఒకదినుసు అడవిచెట్టు.

ఎంచు. దే. స. క్రి. 1. గణించు; 2. తలఁచు; 3. ఆక్షేపించు; "ఉ. వింతలుభూమినేమయినవింటివె పౌరులునన్నుఁగూర్చినిం, దింతురొయెంతురో." ఉ. రా. ౬, ఆ.—4. ప్రశంసించు. "మ. ఫలభుక్కుల్ హతశేషులెల్లఁజనిచెప్పన్ జచ్చెనే లంకకున్. గలసేనాధిపుఁడింద్రవహ్నిముఖదిక్పాలప్రధావారిక్రోఁ, తులచేనంచుఁబ్రహస్తునెంచి." రామా. ౭, ఆ.

ఎండ. దే. వి. సూర్యప్రకాశము, ఆతపము.

ఎండఁగట్టు.దే.స.క్రి. (ఎండన్+కట్టు.) ఆఱఁగట్టు. (ముంగిటగుడ్డను ఎండఁగట్టుము.)

ఎండఁగొట్టు.దే.స.క్రి. (ఎండన్+కొట్టు.) ఎండఁజేయు.(నీళ్లుచల్లక అపైరును ఎండఁగొట్టినాఁడు.)

ఎండఁబెట్టు. దే.స.క్రి. (ఎండన్+పెట్టు.) ఎండవేయు. (వరుగులెండఁబెట్టుము.)

ఎండదొర. దే. వి. సూర్యుఁడు. "గీ. విపులఖరకరభీతినవ్విపినసీమ, నుండగొనియెండదొరఁబోరి

కరయఁబిలుచు, వీఁకఘూక మహోర్భటుల్ వెల యుఁజేమ, కైనఁదూఱంగరానియక్కానన ధిప." శేష. ౨, ఆ. (ఇట్లు ఎండ ఱేఁడులోనగునవి.)
ఎండమావులు. దే. వి. ౧. మిట్టమధ్యాహ్న వేళ బయళ్ల యందు నీటివలెఁదోఁచెడిసూర్యకిరణములు, మృగతృష్ణ.
ఎండు. దే. అ. క్రి. 1. తడియాఱు; (గుడ్డయెండెను, చెట్టు ఎండెను.)—2. నీరింకు; (చెఱువు ఎండిపోయెను.)—3. తపించు; (వాఁడు ఎండలో ఎండుచున్నాఁడు.)—4. శుష్కించు. (అది అన్నములేక ఎండుచున్నది.)
ఎండుగులు. దే. వి. బ. ఎండఁబోసినధాన్యము. "చ. కలమపు టెండుగుల్ ద్రవిడకన్యలు ముంగిటఁగాచుకుండి." ఆము. ౧, ఆ.
ఎండుతెవులు. దే. వి. దేహముశుష్కించెడువ్యాధి విశేషము.
ఎండుపుఁదట్ట. దే. వి. (ఎండు+తట్ట.) ఏదేనియెండ పెట్టుటకు వెదురుబద్దలులోనగువానిచేతనల్లిన తట్ట, దాఁగర, ప్రసేవకము.
ఎండువులు. దే. వి. బ. ఎండుగులుయొక్కరూపాంతరము.
ఎంద్రకాయ. వై. వి. కర్కటకము. (చూ. ఎంద్రిక.)
ఎంద్రి. వై. వి.——వై.——(చూ. ఎంద్రిక.)
ఎంద్రిక. వై. వి.—వై.—"ఎ, గీ. ఎంద్రియనఁ నెంద్రిక యనంగ నెంద్రకాయ, యనఁగఁగర్కటకాభిధ యలరుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. వారి.
ఎంత. ద్వ. స. (ఏ+అంత.) 1. ఏకొలఁది; "ఎంత కాలము."—2.ఏయుద్దేశ్యపుకొలఁది."గీ.ఇతనిఁ జూచిమీకు నెంత మోహముగల, దంతకంటెమా కునధికమైన, మోహరసముమూరి మోచియున్నది." వి, పు. 2, ఆ. (చూ. ఇంత.) (యును, ఏని, ఓ అనునవి వెనుకఁజేరునపుడు దీనికి అత్యంతము అనునర్థము కలుగుచున్నది. యుంవర్ణమునకు వికల్పముగలోపమగు. "సీ. ఎంతయుసంయమవంతుఁడు సహదేవుఁడధ్యాత్మవిద్యనారాధ్యుఁడెంత నన ఘుండుధౌమ్యుండు." భార. సభా. ౨, ఆ. మొ. "నీకెంతేనితఁడాప్తుఁడో."కళా. 3, ఆ."ఎంతో సంతోసంబున.")
ఎందనుక. ద్వ. ద్ర. (ఎంత+దనుక.) ఎందాఁక.
ఎందఱు. ద్వ. స. (ఎంత+వారు.) (ఎంతశబ్దమునకు మహన్మహత్యర్థకబహువచనరూపము.) ఎంతసంఖ్యగలవారు. (దీనికి ఏనిశబ్దము వెనుకఁజేరునపుడు అనేకులనెడియర్థముకలుగుచున్నది. "క.కడ కంటఁగరుణనొడమఁగఁ, బడఁతులుతన్నెందఱేని బరివేష్టింపన్." వీర. ౨, ఆ. ఇకారములోపింపఁగా ఎందఱేన్ "హెగ్గడికత్తెలెందఱేఁగోరి భజింప." కళా. ౨, ఆ.
ఎందాఁక. ద్వ.ద్ర. (ఎంత+దాఁక.) ఎంతపర్యంతము.
ఎందు. దే. ద్ర. ఎచ్చోట.
ఎందులకు. దే. ద్ర. 1. ఎచ్చోటికి. "క. ఎందుండి యేమిపనికై,యెందులకేగెదవు." భార. శాం. 3, ఆ.—2. దేనికి. "వ. ఇదియేమి యెందులకుంబోయెదవు." భార. ఆర. ౨, ఆ.
ఎంబన్న. దే. విణ. (ఎంబె+అన్న.) చేతకానివాఁడు.
ఎఁడు. దే. అవ. పరిమాణార్థకము. "క. నీనుడువుల కేనడుగెం, డైననుదాఁటననిసత్యమాడెను." రుక్మాం. ౫, ఆ.
ఎకదొట్టు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "నిట్టూర్పెకదొట్టన్." ఆము. ౫, ఆ.
ఎకరము. ఆం. వి. 4840 గజములనేల.
ఎకరా. దే. వి. ఏనుఁగునుగట్టుమొగసాల. "మహాస్రగ్ధర. ఎకరాలన్ మందువాసాహిణములఁగల భద్రేభసందోహవాహ, ప్రకరంబుంగొంచు." స్వా. ౧, ఆ.
ఎకరారు. హిం. వి. ఒప్పుకొనుట.
ఎకసకియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము.)
ఎకసకెము. దే. వి.—వై.— (చూ. ఎకసక్కెము.) (వికటమునకు. —"సీ. జడలల్లిచొల్లియంబిడియెకసకెముగా బాలేందుశకలంబుపదిలపఱచు." కాశీ. ౨, ఆ.)
ఎకసక్కియము.దే.వి.—వై.—(చూ. ఎకసక్కెము.)
ఎకసక్కెము. దే. వి.—వై.—1. వికటపుమాట; "గీ. జమునినాలికతో నెకసక్కెమాడఁ, దమకపడు క్రొత్తపెండ్లిమోళముకటారి." నై. ౬, ఆ.—2. అవమానము; "చ. మునిపతివచ్చిపూనొసఁగిమోదముతోడభవత్ప్రియాంగనన్, వినుతియొనర్పఁగావినినవీనుల మాచవిగానిమాటలన్, వినవలసెన్ గదా యిపుడునీవిటవచ్చుటపారిజాతవా, సనఁ బ్రకటించినాకు నెకసక్కెముచేయనకాదెచెప్పుమా. క. మానంబెతోడవుసతులకు, మాన

మె ప్రాణాధికంబు మానమఖిలస, స్థానములకు మూలంబగు, మానరహితమయిన బ్రదుకుమానిని కేలా." పా. ౧,ఆ.—౩. వంచన. "ద్వి. అకటచేతి కిఁజిక్కినటులమాటాడి, యెకసక్కెమెయొనర్చి యిచటనిల్వకయె, యిపుడొగిఁజనియెనయ్యిందీ వరాక్షి." విష్ణు.ఉ. ౪, ఆ.—విణ. వికటము. "ఉ. చక్కనివారిలోమిగులఁజక్కనివాఁడవు గాననీ కెనా, చక్కనివారిఁజంద్రునివ సంతునిఁగూర చు కొంటయందమాఁ, జక్కెరవింటిరాజయెక సక్కెమదేమనికూర్చుకొంటివ, మ్మక్కయరూప కంబయిన యాయొలతెమ్మెరనాలిబూతిమఁ." విజ. ౩, ఆ. (దీనికిని దీనిరూపాంతరములకును పరిహాసమర్థమని కొందఱు చెప్పుచున్నారుగాని కవులప్రయోగసరణినిబట్టి అది నిర్ధారణచేయఁ గూడలేదు.)

ఎకసెకియము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసెక్కెము.)

ఎకసెకము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసెక్కెము.)

ఎకసెక్కియము. దే.వి.—పై.—(చూ.ఎకసెక్కెము.)

ఎకసెక్కెము. దే. వి.—పై.— (వికటపుమాటకు.— "చ. బొమలెగవైచికన్గొనుచుఁబొందుగఁగన్గొని పేరుగ్రుచ్చికొం, చెముఁగహసించియొక్కయెక సెక్కెమటాడియయాశనీకుగం, దముకడునంద మాననిముదంబునఁజెక్కిలిగిఁటియిట్లునె, య్యె మెసఁగఁబల్కరించెనలినాక్షులనందఱనన్నిభంగు లన్." చమ. ౧, ఆ.)

ఎకాయకీ. హిం. క్రి. విణ. అకస్మాత్తు, అతివేగముగా.

ఎకిమీఁడు. దే. వి. అధిపతి, ఒడయఁడు, రాజు.

ఎకిరింత. దే. వి. ఎక్కిరింతయొక్కరూపాంతరము. "సీ. రేవెలుంగునుదాల్చుదేవేరియగుదుర్గకెకిరింతయైమించుమెకముదక్క." రామా. ౨, ఆ.

ఎక్కటి. వై. స. ఏ. ఒక్కటి. "సీ. కనలుబింకపుఁగింకఁగలుగు వేఁడిమియెల్ల సెక్కటిరైయొడలెత్తెననఁగ." లక్ష్మీ.౨,ఆ.—విణ.అసహాయుఁడు; "ఉ. భీముఁడా, సెక్కటిదాఁకెదిక్కరిసహింపకసింహముఁదాఁకునట్లులు." భార. ఆర. ౪, ఆ.—అసహాయము. (ఎక్కటికయ్యము. మొ.)

ఎక్కటీఁడు. వై. వి. అసహాయుఁడైనబంటు. "సీ. ఇగురుకైజీతపుటెక్కటీలకుగుజ్జుపఱపుమామిడికట్టుబడిగఁజేసి." చంద్ర. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

ఎక్కడ.దే.వి.ఏ.(ఏ+కడ.)ఏచోటు.(చూ.అక్కడ.

ఎక్కము. యు. దే. వి. గనిమ. వై. స. ఏ. ఒకటి. బ. గుణకహారపథకము, ఎక్కాలు.

ఎక్కలి. దే. వి. ప్రవాహముచేకొట్టుకొనివచ్చి కమ్ముకొనినయిసుక.

ఎక్కసకియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎక్కసకెము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎక్కసక్కియము. దే. వి.—పై.— (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎక్కసక్కెము. దే.వి.—పై.—(చూ.ఎకసక్కెము.) (వికటపుమాటకు.—"సీ. నిక్కవీనులతోడ నెక్కసక్కెములాడుకరణినున్నవి వీనిఘనభుజములు." స్వా. ౨, ఆ.)

ఎక్కసెకియము.దే.వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కెము, ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కసెకము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కెము, ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కసెక్కియము. దే. వి. (చూ. ఎకసక్కెము, ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కసెక్కెము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్క రూపాంతరము. (చూ.ఎకసక్కెము, ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కాడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు+ఆడు.) పురికొలుపు. "ఎ, గీ. పులిపెదవడినఁబసులవాండ్రెయెక్కాడిరనుకతవచ్చెనాడు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి. నారిగలదానిగాఁజేయు, మోపెట్టు. "అన్యచాపమెక్కిడుటయు." భార. శల్య. ౧, ఆ.

ఎక్కిరింత. దే.వి. వాహనము. "సీ. వేదాదివిద్యలువిహరణస్థలములుచక్క నిరాయంచయెక్కిరింత." నై. ౧, ఆ.

ఎక్కిలి. వై. వి. దప్పిమొదలగువానిచేఁగలిగెడివ్యాధివిశేషము, హిక్క.

ఎక్కు. దే.అ. క్రి. 1.అతిశయించు; "కంపెక్కినకంటికేవచెలువెక్కుడుసేయఁగ." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. ఇష్టమగు; "అధ్వరకర్మములెల్లనీదు నెమ్మనమునకెక్కఁజేయుదుము." భార. అశ్వ. ౩, ఆ.—3. సిద్ధించు. (చూ. ఉపాసము.) స. క్రి. ఆరోహించు. వి. 1. వింటినారి; "ఆత్తనలందురిమందచేప్పుఁడై. ఎక్కుడించిన." సం. "అపజ్యమకరోత్పార్థో గాండీవంసుభయంకరమ్." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. బ. ప్రేరేపణ.

ఎక్కుడించు. దే. స. క్రి. హెచ్చించు. "గీ. వర్ణములునాశ్రమంబులువసుమతీశ. కలియుగంబునఁ గత్తరఁగలసిపోవుఁ, గానధర్మంబురూపయి కానరాదొ, కింతకలిగిననదిఫలంబెక్కుడించు." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఎక్కుడు. దే. వి. 1. ఆరోహణము; "ద్వి. మెలఁతకునెక్కుడల్లన నేర్పుచు." రా. అర, కాం.—2. వాహనము; "ఎక్కుడివారొకోగరుడుఁడెక్కుడుగాఁగలవారు." ఉ,హరి. ౬, ఆ.—3. వింటినారి. (చూ. ఎక్కుడుపెట్టు.) విశ. 1. అధికము; "రూపెక్కుడు." "ఎక్కుడువేగము."—2. ఉత్కృష్టము. "వీరపోయెక్కుడువారులోకులకు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఎక్కుడుదీఁగ. దే. వి. మానేరు. జ్యోతిష్మతి.

ఎక్కుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. ఎక్కుపెట్టు, మోపెట్టు. "అతఁడొండొకబాణాసనమెక్కుడుపెట్టి." విక్ర. ౬, ఆ.

ఎక్కుడుమెకము. ద్వ. వి. ఏనుఁగు, మహామృగము.

ఎక్కుపెట్టు. దే.స.క్రి. ఎక్కిడు, మోపెట్టు. "ఒక్కవిల్లెక్కుపెట్టంగ." భార. భీష్మ. 3. ఆ. "ప. గాండీవంబుఁబుచ్చికొనియెక్కుపెట్టి." భార. విరా. ౮, ఆ. (రూ. ఎక్కువెట్టు.)

ఎక్కులుపెట్టు. దే.స.క్రి. పురికొలుపు, ప్రేరేపించు.

ఎక్కువ. దే. వి. ఆధిక్యము. "క. అనుపమతత్పురనారీ, జనులకునచ్చరలకంగ సౌందర్యమునం, గనఁబడ దెక్కువతక్కువ, కనుఱెప్పలయందకానిగణుతింపంగన్." కవి. ౧, ఆ.—విశ. అధికము. "ఉ. నీమగఁడంతయెక్కువెమనీషులుభూసురులింత తక్కువే." భార. అర. ౫, ఆ.

ఎగ. దే. అప. ఎగుశబ్దమునకువృత్తియందు ఆదేశముగావచ్చినరూపము. (చూ. దిగ.) (వృత్తియందిది అర్థవిశేషములనిచ్చుచున్నది.—ఎగఁగొట్టు. స. క్రి. ఎగురఁజేయు. "సీ. వీచితన్నెగఁగొట్టువెక్కసంబగుసుడిగాలిరక్కసుమీఁదలాలియూఁగి." చమ. ౧, ఆ.—ఎగఁగ్రోలు. స. క్రి. పీల్చు. "క. బలుమీనొక్కటినోరన్, సలిలంబెగఁగ్రోలుచుండఁజనిరాచెలువల్, నలువురుఁదద్వదనములో, పలికాసలిలంబు వెంటఁబార్థివతిలకా." కళా. ౬, ఆ.—ఎగఁజల్లు. స. క్రి. పైకిఁజల్లు. "చ. నెలఁతలుబంతిగట్టుకొని నీరెగఁజల్లఁదదీయమంజులాం, జలికలితోదకంబెగయు జాడనుతింపఁగ నయ్యె." వసు. 3, ఆ.—ఎగఁజేఁపు. అ. క్రి. పాదుఁగునందలిపాలుపైకి తెచ్చు. (ఆవు ఎగఁజేఁపినది.)—ఎగఁదన్ను. అ. క్రి. ఎగువకుఁదన్ను. (పాఁడియావు ఎగఁదన్నినది.) — ఎగఁబట్టు. స. క్రి. ఎత్తిపట్టు. "చ. కరముల నెత్తఁగాక యధికంబుగ వ్రేఁగయి యున్న దేవుఁ గ్రమ్మఱఁ బెనుగౌఁగిటం బెనఁచి మాటికిమాటికిఁ బట్టియెత్తినన్, బరువయితోఁచె నంతనెగఁబట్ట సమర్థుఁడుగాక యద్భుత, స్ఫురితగతిన్ విభీషణుఁడు బుద్ధిగలంగిచురంతచింతతోన్." శేష. ౫, ఆ.—ఎగఁబాఁకు. దే. అ. క్రి. ఎగువకుఁబాఁకు. ఎగఁబోఁత. వి. 1. ఎగువకువ్యాపించుట; (వానికి చెమట ఎగఁబోఁతదిగఁబోఁతలుగానున్నది.) 2. దురోబ్బధనచేయుట.—ఎగఁబోయు. అ. క్రి. 1. దురోబ్బధనచేయు; "చ. దయపృషపర్వపుత్రి యెడఁదద్దయునుంచియయాతిభార్గవ, ప్రియసుతనాదరింపక చరంపయుదుండెదిమాచితల్లికెం. తయునెగఁబోసిరోసమెదఁదార్కొనఁజేసిన." ఉ. రా. ౬, ఆ. స. క్రి. సూచించు. "సీ. మధునదంబెగఁబోసె మాకందమాలికా క్రీడానుషంగిభృంగీరవంబు." స్వా. ౬, ఆ. — ఎగఁబ్రాఁకు. అ. క్రి. మీఁదికిఁబ్రాఁకు. "ద్వి. అచలంబుపైకిగుండనకచెట్టనక, కిచకిచధ్వనులతోఁగిచకొట్టుకొనుచు, నెగఁబ్రాఁకియెక్కుచో." రా. కిష్కి. కాం.—ఎగదువ్వు. స. క్రి. మీఁదికిదువ్వు. "సీ. డిగజాఱుముంగురు లెగదువ్వకైతనంబున నెమ్మొగంబుపై మోముఁజేర్చి." కవి. 3, ఆ.—ఎగనూఁదు. స. క్రి. 1. పైకినూఁదు; 2. తిరస్కరించు. "సీ. వాంశికవంశికావైభవంబెగనూఁదెఁదాళికాధరకరతాళగరిమ." వసు. ౫, ఆ.—ఎగనెత్తు. స. క్రి. మీఁదికెత్తు. "మగుడఁదన్వేడుచునెగనెత్తిపట్టఁగా." కళా. ౭, ఆ.—ఎగరోఁజు. వి. నిట్టూర్పు. (వాఁడు ఎగరోఁజుదిగరోఁజులుగాపనుగెత్తుచున్నాఁడు.) (ఇట్లు ఎగరొప్పు.)—ఎగవిడుచు. స. క్రి. ఊరకవిడుచు. "తెకతేరగనీకెగవిడిచిపోయెదనె." కళా. 3, ఆ.—ఎగవేయు. స. క్రి. 1. అపహరించు; 2. చేసినదిలేదనిసాధించు. "ద్వి. ఎంతైనఁజేసితానెగవేయఁగలుగు." సా. ౭, భా.—ఎగవైచు. స. క్రి. ఎగురవైచు. "శైలములెత్తికందుకముచందముగానెగవైచి." రామా. ౫, ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఎగచు. దే. ప్రే. 1. ఎగయఁజేయు. "ఆ. వీరసేనసుతుఁడు వీరుండుహంసల, నడబెడంగుఁజూచినగుచువాని, నెగచియెగచి యందు నెగయకుండఁగ నొక్క,హంసఁబట్టుకొనియెనతిరయమున." భార. ఆర. ౨, ఆ. (ఈప్రయోగమునుబట్టియు తగిన యాధారములేకుండుటఁబట్టియు ఎగచు అనునది వేఱొక పదమని గ్రహింపక యిట్లు ఎగయుధాతుప్రేరణరూపమనిగ్రహించుటయే యుక్తము. (చూ. ఎగయు.) (ఇది పొగచువంటిది.) —2.తఱుము."క.అమ్మెయినినోడితొనుం,దమ్ముఁడు హతశేషమయిన దానవబలముల్, గ్రమ్మతితనవచ్చినమా, ర్గమ్మునఁబొఱెను విహంగ గమనుండెగవల్." నిర్వ. 3, ఆ. (కొన్నిమెుఁలధాతువునకు ప్రేరణమునందర్థభేదమునుకలుగు[illegible]ది. (చూ. కావించు.)

ఎగతాళి. దే. వి. గేలి, పరిహాసము.

ఎగదిగ. దే. క్ర. ఎగువదిగువఁగా. "ఎ, గీ. ఏగితన కూఁతుసింగారమెల్లఁబెక్కు, మాఱులెగదిగఁగ్రే గంటఁబొఱఁజూచి." కళా. ౭, ఆ.

ఎగపు. దే. వి. 1. గర్వము; 2. మండిపడుట. "ద్వి. బాగుమీఱిననాగబంధపుమొగపు, తీఁగదానికిఁ గల్గఁదీఱదేయెగపు." భాగ. ౧౦, స్కం.

ఎగయు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగురు; 2. పైకిలేచు. "క. మసమసకనయ్యెదిక్కులు, పసిఁగ్రేపుదలంచితిరుగఁబడెగూళ్లకుం, తసమాజముకలకలమలె, గసెవెడవెడకన్నుమొగిచెఁగమలవనంబుల్." జై. ౨, ఆ.

ఎగవు. దే. వి. ఎగురుట, ఉడ్డీనము.

ఎగసన. దే. క్ర. ఎగువగా. "సీ. తుదిక్రేలనెగసనఁ ద్రోచిన పుదియబొట్టురుపాలపట్టిక నల్లసిల్ల." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఎగసిపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; 2. గర్వించు; 3. మండిపడు.

ఎగసిపాటు. ద్వి. వి. 1. ఎగసిపడుట; 2. గర్వించుట; "క. భసలమనీకింతయెగసిపాటేమిటికిల్." రసి. ౪, ఆ. (ఇది మీఁది రెండర్థములకునుదాహరణము.)—3. మండిపడుట.

ఎగసిల్లు. దే. అ. క్రి. ఎగయు. (అప్ర.)

ఎగాదిగ. దే. క్ర. ఎగదిగయొక్కరూపాంతరము. "కాంచిసుమాలివెండియునెగాదిగఁజూచి." ఉ. రా. ౨, ఆ.

ఎగు. దే. విణ. వృత్తియందు ఎగువశబ్దమునకును ఎగురుశబ్దమునకును అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఎగుబుజములు, ఎగుబోద. మొ.)

ఎగుచు. దే. స. క్రి. తఱుము. "క. అమ్మెయినినోడి తొనుం, దమ్ముఁడుహతశేషమైనదానవబలముల్, గ్రమ్మతితనవచ్చినమా ర్గమ్మునఁబొఱెనువిహంగ గమనుండెగువల్." నిర్వ. 3, ఆ.

ఎగుడు. దే విణ. ఉన్నతము.

ఎగుడుదిగుడు. దే. విణ. 1. సమముకానిది, విషమము; (ఎగుడుదిగుడునేల.)—2. అసంగతము. (ఎగుడుదిగుడుమాటలు.)

ఎగుదల. ద్వి.వి.(ఎగు+తల.)1.పైభాగము; 2.వృద్ధి.

ఎగుబుజము. ద్వి. వి. ఉన్నతభుజము. "ఎ, గీ. పొలుపుమీఱుచు నెగుబుజంబులునుదారు, జమలి మూఁపురములతోడ నమరుమల్ల, రంపుటాఁబోతులునుబోలెఁబెంపుమీఱు, జెట్లుచనుదెంచిరా నృపుసేనకొఱకు" పర. 3, ఆ.

ఎగుబోద. ద్వి. వి. ఱెక్కలుమొలచి యెగిరెడు వయసువచ్చిన పక్షిపిల్ల.

ఎగుమతి. దే. వి. ఓడకు సరకులెక్కించుట.

ఎగుమతిచేయు. దే. స. క్రి. ఓడకు సరకులెక్కించు.

ఎగురు. దే. అ. క్రి. ఎగురుట.

ఎగురులాడు. దే. అ. క్రి. దుముకులాడు.

ఎగువ. దే. వి. 1. మీఁదు; 2. ఆధిక్యము. "క. తగవా మగవారికినిటు, మగువలయం దెగువఁజూప." రామా. ౫, ఆ.—విణ. ఉన్నతము. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము.)

ఎగ్గతము. వై. వి. ఏకాంతస్థలము. "ఎ, గీ. ఎగ్గతంబునఁదానుగార్గిఁగాలెనటె." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. "ఎ, గీ. అయ్యవ్వయతఁడెగ్గతంపుఁజోట, నరయ దిక్కెవ్వరునులేనియట్టితెగుట, నొండఁగలవాఁడుగాఁబల్కు." భార. మౌ. ౧, ఆ.

ఎగ్గాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గు+ఆడు.) దూషించు. "శా. తోడంబుట్టినవానిభంగమునకున్ దుఃఖించి మాకృష్ణునె, గ్గాడంజూడకు మమ్ము." భాగ.౧౦, స్కం. ఉ.

ఎగ్గించు. దే. స. క్రి. అనాదరించు. "శా. ఏలాపట్టుదయెగ్గమావలననీకెగ్గింపఁగానేటికిల్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఎగ్గు. దే. వి. 1. కీ[illegible]. అగ్గిసొరందలంచునటు లర్జును నెక్కటికి[illegible]గనీ, కెగ్గిది." భార. కర్ణ.

౨, ఆ.—2. అపకారము; "బ్రహ్మణసీమలకెగ్గు సేయ." భో.3,ఆ.—3. కీడుమాట; "ఎగ్గునారుళ తిపేరెసఁగుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.—4.అపరాధము;"శా.ఏలాయింతవృథాభిమానము క్రియాహీనుండవైనావిధం, బాలోకింపకయెగ్గు చేసితివి." భో.3,ఆ.—5. దోషము; "నను నెగ్గు లుపట్టకుండిన౯ బొందొనరు౯." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—6. అనాదరము. "శా. ఏలాపట్టెదయెగ్గుమావలననీకెగ్గింపఁగా నేటికి౯." భాగ. ౧౦, స్కం.పూ.—7.బ.దూషణము."చ.ఇతనికినన్ను నిట్లుఅకయెగ్గులు పల్కఁగఁబోలుఁగాక." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఎగ్గులుతు. దే. వి. (ఎగుప+గులుతు.) విషయసంగ్రహము. (ఎగ్గులుతులెక్క.) (రూ.ఎగ్గుర్తు.)

ఎగ్గులాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గులు+ఆడు.) నిందించు.

ఎచ్చిరిలు. దే. అ. క్రి. వర్ధిల్లు. "గీ. ఏయుపాయంబుచేనైననెచ్చిరిలఁగ, నీకరాతిసకులమురమేశ్వరుండు, తనుమునను శంకయొక్కటి మనమునందు, నున్నయదిదీనికెద్దియోయుక్తియింక." కళా. ౬, ఆ. (రూ. ఎచ్చిర్లు. "గీ. నృపులకపుల సమరనిష్ఠురత్వంబుల, నొచ్చిచరమదళకువచ్చి దనుజు, లెపుడుప్రొద్దుగ్రుంకు నెపుడుమాకెచ్చిర్లఁ, గలుగుననుచుఁబోరుసలుపుచుండ." రామా. ౭, ఆ.)

ఎచ్చిఱు. దే. అ. క్రి. 1. ఎచ్చిరిలు. "చ. మఱుసటినాటివేకువ నమాత్యుఁడుమేల్కనివంశమంతయు౯, జెలఁచిరితూఁతురుంగొడుకుఁజేకొనిముందఱఁజంద్రహాసుఁడె, చ్చిఱిన౯బ్రమదమానసుఁడైజిత్తమునందలపోసిపీని నే, తెఱఁగున నైనఁజంపెదయతిప్రవరోక్తులఁబొంకుచేసెద౯." జై.౭, ఆ.—2. బాగుపడు. "చ. నెఱయఁగ నంపరాని ధరణీజమువంపఁగడంగె నేనియే, ద్దైఱబలుఖడ్గధారజగతీధరశృంగముద్రెసె నేనిమీఁ, దెఱుఁగక బుద్ధిహీనునకు నెంతయుబుద్ధులు చెప్పె నేనియె, చ్చిఱఁడొకవానరంబునకుఁ జెప్పినసూచిముఖంబుచాడ్పున౯." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఎచేటు.దే. వి. ఏ.ఎచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఎచ్చోటు.

ఎచేరించె. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. పచరించిమాయలుపన్నిభూపాలు, నెచరించికోయింపనెట్లాడెమనను." నవ.3,భా.

(దీనికి ఈ ప్రయోగమొక్కటే కనంబడుటచేత ఇది యింకను విచారింపఁదగినది.)

ఎచోటు. దే. వి. ఏ. ఎచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము, (చూ.) ఎచ్చోటు.

ఎచ్చటు. దే. వి. ఏ.——పై.——

ఎచ్చరము. దే. వి.ఎచ్చరిక. "వ. మఱియునయ్యెచ్చరలెచ్చరంబులఁగచ్చువదలి." కవిక. ౬, ఆ.

ఎచ్చరించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరికచేయు.

ఎచ్చరింత. దే. వి. ఎచ్చరిక. "ఉ. వింతకవుంగిలింతల సవీనగళధ్వనియెచ్చరింతల౯." పాంచా. 3, ఆ.

ఎచ్చరిక. దే. వి. 1. అవధానము; "చ. మరలఁగఁబట్టఁ గట్టఁగసమస్తమరుద్గవినన్నుఁగూర్చియె, చ్చరిక ధరింపఁబోలునన."పాండు.౨,ఆ.—2. సూచన.

ఎచ్చరికించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. కన్నిచ్చలువచ్చుచేడియల నెచ్చరికించుచుధూర్తకోటితో, మచ్చరికించుచు౯." విక్ర. ౭, ఆ.

ఎచ్చు. దే. అ. క్రి. అధికమగు. వి. ఆధిక్యము. విశ. అధికము.

ఎచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఏ+చోటు.) ఏస్థానము, (రూ.) ఎచ్చోటు.

ఎట. దే. వి. ఏ. ఎక్కడ. "ఇచ్చునుపయోటఁబోయెడు." భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎటవారె. దే. వి. కుందురుకి.

ఎటు. దే. అవ్య. ఎట్లు. "ఎటాడుకొన్ననుంజెల్లఁగదమ్మనీకు." కళా. ౧, ఆ.

ఎటులు. దే. అవ్య.—పై.—"ఏనెటులట్లనీవరసియిచ్చమెయింబనిగొమ్ము." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఎటువంటి. దే. విశ. ఎట్టి. "మీరెటువంటిపెద్దవారు." కళా. 3, ఆ.

ఎటువలె. దే. ద్ర. ఎట్లు. "ఎటువలెభీతినీకొదవె." సకల. ౯, ఆ.

ఎట్టకునేని. దే. అవ్య. ఎట్టకేని. "కొంతసేపువేల్పెక్కినభంగినుండిధృతినెట్టకునేనియుఁబూని." రా. అ. కాం.

ఎట్టకేని. దే. అవ్య. అతిప్రయాసమున. "గీ. ఇట్టులరియాడుచిత్తంబునెట్టకేని, నాథుచెప్పినధర్మంబునకుఁజొరంగ,నూలుకొల్పి." భార.అను.౧,ఆ.

ఎట్టకేలకు. దే. ద్ర.—పై.—"ఎట్టకేలకుననుఁదేర్చునప్పుడుబలంబులతోఁగురురాజుసూడ." భార. విరా. ౫, ఆ. "క. పెన్నిధిఁగనిపోవఁగలే, కున్న

కృపణుమాడ్కిఁ జిత్తమూటాడఁగనా, కన్నెప రాధీనతనతి, ఖిన్నయగుచు నింటికెట్టకేలకుఁజని యెన్." జై. ౫, ఆ.

ఎట్టట. దే. అవ్య. (ఎట్టు+అటు+అ.) ఎట్టయిన. "క ముద మొదవఁగసుతుఁ డెట్టట, బ్రదికినఁజాలుననిచనియె." పర. ౨, ఆ. (చూ. తాలిమి.)

ఎట్టపోగు. ద్వ. వి. దండు. "చ.హరునకు వెట్టఁజుట్టిన యమాలయవాటికఁజేరియచ్చటన్, మరుఁడుతదీయశాసనమునన్ విరహిప్రకరంబునొంపదు,ష్కర గతినెట్టపోగెసఁగఁగైకొనివచ్చినరీతివచ్చెఁగ్రొ, వ్విరిరవదువ్వచాల్గొని దివిన్ మలయానిలవాతపోతముల్." చంద్ర.

ఎట్టయెదురు. పే. ఎ. ప. (ఎదురు+ఎదురు.) చక్కని యెదురు.

ఎట్టి. దే. విణ. ఎటువంటి.

ఎట్టిఁడు.దే.విణ. (ఎట్టి+వాఁడు.) ఎటువంటివాఁడు. "ఎట్టిఁడునా నిజేశుఁడు." రా. సుం, కాం. (బ. ఎట్టిరు.)

ఎట్టు. దే. అవ్య. ఎట్లు.

ఎట్టులు. దే. అవ్య.——పై.——

ఎట్టువోలె. దే. ద్ర.——పై.——

ఎట్టూ. దే. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపును. "ఎట్టూ యిట్టగునయ్యపల్కదయలేక." ఆము. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు ఎట్టెటూ,ఎట్టెట్టూ."అనుట యునెట్టెటూ తెలుపుమయ్యమహాత్మక." కళా. ౭, ఆ. "శా. ఎట్టెట్టూవిన మైతిమింక నొకమాటే ర్పాటుగాఁజెప్పుమా." కాశీ. ౭, ఆ.)

ఎట్లు. దే. అవ్య. ఏప్రకారము. "క. అమరవరులం దుఁబురుషో, త్తముఁడెట్లువిశేషమట్లుధరణింగల తీ, ర్థములందునుబుష్కరతీ, ర్థముకరమువిశేషమ భిమతార్థప్రదమై." భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎడ. యు. దే. వి. 1. స్థానము; "పార్థులరుగునెడకు మనమునరిగి." భార. ఆది. ౬,ఆ.—2. అవకాశము; "ఉ. నిచ్చలునిచ్చలోఁబొదలునీపితృభక్తికి జ్ఞానశక్తికిన్, మెచ్చితినచ్చితిన్ గరమునియ్యెడ నియ్యెడయేలవేఁడుకొ, మ్మిచ్చెదఁజెచ్చరన్ వల యునీప్సితముల్ శతమేనిదీననే, పొచ్చెమునొచ్చెముంజొరదుభూసురకేసరినమ్ము నావుడున్." పాండు.౨,ఆ.—3.దూరము; "క. కడునెడగావుననదియి,క్కడవినఁబడదేమొ."కళా.౮,ఆ.—4.గడువు;"ఇప్పు డెడయిచ్చుటయుక్తమునాకు." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—5. భేదము; "క. ఎడయెఁజేఁగియుఁదమలోపల, నెడయెఱుఁగకధర్మపథస మేతస్థితికిన్, నడిమింటివారలైరా, నడిమింటిర విన్ హసించునవ్యప్రభలన్." రామా. 3, ఆ.—6.విఘ్నము; "క.నాకెంతయుఁబ్రియశిష్యుం, డీ కపివరుఁడితనిపనికినెడకాకుండన్, బోకయుచితమనుకరణివి, భాకరుఁడపుడపరశిఖరిపైకరుగుటయున్." రా. సుం, కాం.—7. వ్యవహారము; "క.ఎనిమిదియేఁడులుశిశువగు,నెనిమిదియేఁడుల టబాలుఁ డెడయెఱుఁగఁడుగా, వునబాలుఁ డెన్ని భంగుల, జనకునిఋణమరువఁజనదుచనునటమీఁదన్."సం."గర్భస్థైస్సదృశోజ్ఞేయ ఆష్టమాద్వత్స రాచ్ఛిశుః, బాలఆషోడశాద్వర్షాత్పోగండశ్చేతి శబ్ద్యతే, పరతోవ్యవహారజ్ఞఃస్వతంత్రఃపితురా వృతః."విజ్ఞా.వ్య.కాం.—8.సంధి; "ద్వి.ఎడమాటలాడియీయాయినవంశుఁదేరఁ, గడుహనుమంతుం డుగలిగనేనీకు." రా. కిష్కిం, కాం.—9. దేవతా నైవేద్యవస్తువు. (ఇది విచార్యము.)—విణ. ఎలప్రాయముగలది. (ఎడదూడ, ఎడపడ్డ.)—ద్ర.నడుమ. "ఎ,గీ.అంతనాభీష్ముఁడెడఁదునుమాడెనధిప." భార.భీష్మ.3, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు ఎడనెడ.)—వై.వి.హృదయము. "ఎడఁబొలివో నివేడుకలయేడ్తెఱసొంపున." నిర్వ. ౫, ఆ.

ఎడఁద. వై. వి. ఎద, హృదయము. "భీష్ముఁడర్ధరథుఁ జేసియెడందఁగలంచె." (కొన్ని ప్రతులయందు పాఠమిట్లున్నది. ఇదియ పాండికగాఁదోఁచెడి.) భార. శాం. ౧, ఆ.

ఎడఁబాటు. దే. వి. ఎడఁబాయుట, వియోగము. "సీ. సాదరంబుగ రఘుస్వామివెంటనెలక్ష్మణుం డెడఁబాటులేకుండు సేవ్య, సేవకభావంబుచె న్నొందు." అధ్యా. బాల, కాం.

ఎడఁబాపు. దే. ప్రే. ఎడఁబాయఁజేయు.

ఎడఁబాయు. దే. స. క్రి. (ఎడ+పాయు.) వీడు, వదలు.

ఎడకట్టు. దే. అ. క్రి. ఆఁటినపుండు మరలచీముపట్టు. స. క్రి. చేర్చు. "సీ. ఇంద్రనీలములతో నెడకట్టి గ్రుచ్చిన రమణీయతారహారముధరించి." కాశీ. ౭, ఆ.

ఎడకత్తియ. ద్వ. వి. దూతిక, (రూ. ఎడకత్తె.)

ఎడకాఁడు. దే. వి. తార్చువాఁడు, దూత.

ఎడకాఁప. ద్వ. వి. మాఘమాసము మొదలు జ్యేష్ఠమాసములోపల పండించెడుపంట.

ఎడగడ్డ. ద్వ. వి. ఒడ్డు, గట్టు, దరి, తీరము.

ఎడగిల్లు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు, అపసరిల్లు.

ఎడతాఁకు. దే. అ. క్రి. చేరు, సంధించు. "వ. అంతట వారలు ద్రవ్యంబునకుం బ్రతిదినంబు నెడతాఁకంగ డంగినం దనమనంబున." పర. ౫, ఆ. "సీ. తన భూమివదలక ధనవంతులగువారియిండ్లకు నెడ తాఁకుచెల్లఁ బ్రొద్దుఁ, జేరిమిథ్యానమస్కారముల్ సేయుచుఁ బ్రియములునయములు పెక్కుచూపి." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ఎడతీయు. దే. అ. క్రి. ఎడతెగు.

ఎడతెగు. దే. అ. క్రి. 1. ఎడపడు; 2. విడువడు. "క. ఒక్కకరినాథుఁడెడతెగిచిక్కెన్." భాగ. ౮, స్కం.

ఎడతెఱపి. దే. వి. వ్యవధానము. (తిరుణాళ్లకు జనులు ఎడతెఱపిలేక పోవుచున్నారు.) (చూ. ఎడతెర్పి.)

ఎడతెర్పి. దే. వి. ఎడతెఱపియొక్క రూపాంతరము. "చ. ఇద్దెసవచ్చె నేనియ, త్తెఱఁగయిపోయెయుంచు నెడతెర్పిగఁగొందఱు పాయవాఱఁగన్." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఎడత్రెవ్వు. దే. అ. క్రి. ఎడతెగు. "క. పెనఁకువ యెడత్రెవ్వకపడు, నెనిమిదిదివసములు సెల్లె." భార. శల్య. ౧, ఆ.

ఎడదవ్వు. దే. వి. అతిదూరము. "ఎ, గీ. విశ్వభర్త యానతిచ్చినయట్టులయధివసించెఁ, గాశికాపురి కెడదవ్వుగలుగునడవి." కాశీ. ౭, ఆ.

ఎడనీరు. ద్వ. వి. 1. లేతటెంకాయలోనితియ్యనీరు; "సీ. ఎడనీటిబొండ్లాలపడువున మెడడిల్లఁ జుట్టివైచినడొల్లుపుట్టిగములు." ఆము. ౬, ఆ.—2. ఎడనీటికాయ. "సీ. ఎడనీరటంచననగుఁదచ్చు లాటువు." ఆం, భా. ద్వి. వ.

ఎడపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఎడతెగు; "క. ఎడపడక యహోరాత్రము, పడిగొనిచదివింప." భార. ఆర. 3, ఆ.—2. పూఁటపడు. "క. కుడిచినతఁడరువకుండిన, నెడపడినయతండు మచ్చుటెటేఁగి నృపతియా, కుడిచినతనిఁగనినప్పుడు, ఎడపడినాతనికిరెట్టియిప్పింపఁదగున్." సం. "ప్రతిభూర్దాపితోయత్ప్రకాశంధనినాంధనమ్, ద్విగుణం ప్రతిదాతవ్యమృణికైస్తస్యతద్భవేత్." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

ఎడపదడప. దే. అవ్య. అప్పుడప్పుడు. "గీ. ఎడపదడప తనూభవుఁడేచటనుండుఁ, గానరాఁడనిగృహాభర్తకాంతనడుగ." కాశీ. ౪, ఆ.

ఎడపు. దే. ప్రే. ఎడయఁజేయు. "క. జనవినుతయగ్నిహోత్రం, బును సంతానమును వేదములు నెడపంగాఁ, జనదు." భార. ఆది. ౪, ఆ.

ఎడపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. తొలఁగించు; "గీ. ఎఱుఁగుమతఁడునిన్ను నెడపెట్టిపలికినవాఁడు." భార. ద్రో. ౧. ఆ—2. మాఱువడ్డించుకొనుటకైయన్నమునుదగ్గఱయెత్తియుంచు.

ఎడపోవు. దే. అ. క్రి. దౌత్యముచేయు. (అప్ర.)

ఎడమ. దే. విశ. సవ్యము. (ఎడమకాలు, ఎడమచేయి. మొ.—వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. ఎడకన్ను, ఎడవంక. మొ.)

ఎడమడుగు. దే. వి. 1. వ్యత్యాసము; (చూ. ఎడమడువు.) 2. వైషమ్యము. "క. ఉడుగుడుగుమోహనాస్త్రము, విడువకుమను నెలుఁగుతోడ వేగంబునన, య్యెడకేగుదెంచినారదుఁ, డెడమడుగింమకయులేకయిట్లనునాతోన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—విశ. వ్యత్యస్తము. "ఎ, గీ. పదుగుచందంబుతనకెడమడుగుగాక, కొమరుగానేగెనెలకట్టి గుజ్జువేల్పు." హరి. ఉ. ౧౦. ఆ.

ఎడమడువు. దే. వి. 1. వ్యత్యాసము; "క. నడిపింపఁగఁబొడిపింపఁగ, నెడమడువైకలఁగినప్పుడేర్పఱపంగ నేఁ, గడునేర్తుఁ బేర్చునాదగు, కడిమియనీ సైన్యమునకుఁగవుసెనకాదే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. వైషమ్యము. "క. అడలడఁచి నెమ్మనమ్మున, వెడతెలివొడఁగూర్చిమాటవేర్పడకుండన్, జిడిముడిపడకనయంబున, నెడమడు వొక్కింతలేక యిట్లనుసతితోన్." నిర్వ. ౮, ఆ.—విశ. వ్యత్యస్తము. (చూ. ఎడమడుగు.)

ఎడమసువుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఎడము. దే. వి. 1. చోటు; "అతిథులకు నెడమిచ్చి." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—2. అవకాశము. "ఆఁకు నాహారనిద్రలకెడములేదు." భార. ఆర. ౫, ఆ.

ఎడయిక. దే. వి. ఎడఁబాటు, వియోగము.

ఎడయు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "క. ఏవురుపతులం దుధర్ముఁ నెడయకయుండున్." భార. ఆది. ౭, ఆ.—స. క్రి. ఎడఁబాయు. (ఇటీవలికవులుకొందఱు దీనినిసకర్మకముగాప్రయోగించుచున్నారు. పూ

ర్వగ్రంథములయందుఁ బ్రయోగము కనఁబడలేదు. విచార్యము.)

ఎడరు. దే. అ. క్రి. భగ్నమగు. "చ. తడయక ఘోరదగ్ధనసుదర్శనపావకుచేదహింపఁగాఁ, బడిపరమేశ్వరోగ్రశరపావకదగ్ధపురత్రయాభమై, యెడరిధరిత్రిమీఁదఁబడియెన్ జెడెసౌంభకమంత సాల్వుఁడున్, బడియెమదీయచక్రపటుపాతరయంబున రెండువ్రయ్యలై." భార.ఆర.౧,ఆ.—వి. 1. ఆపద; "గీ. వలదుశంకింపనింద్రునివలనఁ బుట్టు, నెడరువొందకయుండంగఁ గొడుకునోపి, నంతగావుము కావంగనైనచావు, నపుడునన్నుఁదలంపుమేనదిమరల్తు." భార.శాం.౧,ఆ.—2. భంగము; "చ. ఇదితగదంచునడ్డపడునింతకు నేరకసభ్యులందఱున్, మదిమదినున్నయట్టియెడమానినికిందనుఁదానకాచికో, లాదవినదానఁ జేసిసభనెచ్చెముదక్కెఁబాండునందనుల్, బ్రదికిరిగాకయయ్యెడరు రాచకొమారులకోర్చునట్టిదే." భార.ఉద్యో.౧, ఆ.—3.సందు; "గీ. అప్పాఱుఁడసతి, నెత్తుకొనిపోవనిందందునెడరువేచె." పాండు.3,ఆ.—4.ఎడారి. "వ.ఎడరునజలిపంఙ్తిరిడియెదమనియు." (కొన్ని ప్రతులయందు ఎడవున అని పాఠమున్నది.) ఆము. ౪, ఆ.

ఎడలు. దే. అ. క్రి. 1. వికలమగు; "చ.అనవినిమేటి ధర్మమగునట్టిదియెయ్యది యొద్దియెప్పుడుం, గనియఁగఁబండియుండునెసకంబుగనెయ్యది సంగ్రహించినన్, దనరుఁబ్రమోదసిద్ధినియతంబుగనెవ్వరితోడిసంధియెం, దును వికలంబుగాదు పరితోషమెలర్పనుపన్యసింపవే. వ. అని దివ్యుండు పలికిన నాదివ్యబోధనుండిట్లనియె. గీ. వినుమహింసమేటియనఁజనుధర్మంబు, యోగకర్మమెపుడునొనరఁబండి, యుండుమనసుక్రొవ్వుఖండింపఁగామోద, మెసఁగుసుజనసంధి యెడలదెందు." భార.ఆర.౭,ఆ.—2.విచ్ఛిన్నమగు. "కురువంశమెడలవచ్చిన." భార. స్త్రీ.౨, ఆ.—స.క్రి. విసర్జించు. "క. వందురివగలన్ దేహము, పొందెడలఁగఁజూచునన్నుఁ బొడఁగనిదివిఁదా, నెందులకేగుచునొగిరి, నందనదిగివచ్చికరుణనాకిట్లనియెన్. మ. అతిసౌందర్యనిశాంతమీతనువలభ్యంబిట్లుశోకాతురా, న్వితవైదీనిఁదొఱంగఁగాఁదగునె." స్వా. ౬, ఆ.

ఎడవాఁడు. దే. స. కడవాఁడు, అన్యుఁడు.

ఎడవు. దే.విశే. దవ్వు,దూరము. "ఎ,గీ. తెరువు, నెడవనుచుజాలిఁగొని సంశయించువేళ." ఆము.౬,ఆ.

ఎడసాల. ద్వ. వి. ప్రత్యేకమయినగది.

ఎడాటము. దే. వి. విషయము. "సీ. నెపమేమియునులేక నీయెడాటమ్మునఁ బాడిఁదప్పుఁడుగదా ఖైరవుండు." భీ. ౨, ఆ. (దీనికి ఆట అని కొందఱు అర్థము చెప్పుచున్నారు.)

ఎడారి. దే. వి. చెట్లుచేమలులేనివిశాలపునిర్జలభూమి.

ఎడారె. ద్వ. వి. (ఎడ+ఆరె.) చెప్పులుకుట్టెడు చిన్నసూది.

ఎడ్డ. వై. వి. ఎడఁదయొక్క రూపాంతరము. "క. చెడిపోకఁడుసంసారము, కడతేర్పుఁడుశౌరిచరణకమలములెడ్డం, దిడికొనుఁడూరకకాలము,కడపకుఁడువివేకవీధిఁగడఁగుఁడునడవన్." లక్ష్మీ.౪,ఆ.

ఎడ్డమి. దే. వి. ఆపద. "ఉ. ఎడ్డమియైనయప్పటికి నెవ్వరుఁజేరరు లోకులేమియున్, సడ్డలుసేయనొల్ల రవసానపువేళల దండధారుచే, జడ్డలెకానిమేలుకొనసాగ దయో తలపోసిచూచినన్." వి, పు. ౫, ఆ.

ఎడ్డము. దే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము. "ఉ. ఏడుదినంబులన్నమున కెడ్డముపుట్టినయంతమాత్రలో, నేడుచుచున్నవాఁడవుమునీశ్వర." భీ. ౨, ఆ.

ఎడ్డియ. వై. విశే. మూఢుఁడు.

ఎడ్డె. వై. విశే. ఎడ్డియయొక్క రూపాంతరము.

ఎడ్డెఁడు. వై. విశే. ఎడ్డయొక్క రూపాంతరము. "పిసాసియువంటిగరానుఁగూడునీ, యెడ్డెఁడు." శు (క. ౧, ఆ.)

ఎడ్డెన. దే. వి. భోజనపాత్రమునుంచుకొనెడి ఉన్నత పీఠము. "సీ. వెండియెడ్డెనలపైవెలచితెచ్చినపైఁడిపళ్లెంబులాయితపఱచువారు." వై. ౬, ఆ. "గీ. పసిఁడియెడ్డెనలనుమించుపద్మరాగ, భాజనంబుల వడ్డించుబహుపదార్థ, వితతులమరెసుమేరుసంగతసహస్ర, కరునిఁబోదివిన చిత్రమేఘములకరణి." జై. ౮, ఆ.

ఎడ్లు. దే. వి. బ. (ఎద్దు+లు.) వృషభములు.

ఎతఁడు. దే. స. ఏ. ఏపూజ్యుఁడు. (ఏతఁడుయొక్క రూపాంతరము.)

ఎతుబరికాఁడు. దే. వి. ఎత్తుబరికాఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ఎత్తనగోల. దే. వి. 1. గోనెలెత్తి యెడ్లమీఁదవేయుటకు సాధనమైనకఱ్ఱ; "సీ. తనరుగోణ్యుద్ధారి

దండాఖ్యయెత్తనగోలనాబట్టిన గోలయనఁగ." అం, భా. ద్వి. వై.—2. ఊఁతగానానించినకోల.

ఎత్తనగోలు. దే. వి. 1. మొదలు; 2. ప్రారంభము.

ఎత్తరము. దే. విశ. ఉన్నతము. "సీ. ఇలఁజుట్టువడు తుండనులమించిపూర్వాంగమెత్తరంబైపెఉుందత్త మిల్ల." స్వా. ౫, ఆ.

ఎత్తరవు. దే. విశ. ఎత్తరము, ఉన్నతము.

ఎత్తళి. దే. వి. కొఱముట్టు, సాధనము.

ఎత్తికొను. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "గీ. ఎట్టి కష్టుఁడైననిట్టిపాపముసేయ, నెత్తికొనునెధరణి నీవుదక్క." భార. ఆర. ౬, ఆ.—స. క్రి. 1. అపహ రించు; "భూసురకాంతనెత్తికొని పోవుటదోస ముయామినీశ." వి, పు. ౬, ఆ.—2. వహించు; 3. ఉద్ధరించు. "క. ఇపుడానన్నెత్తికొనక, గృ పపుట్టుటనీకుజానకీవృత్తాంతం, బెపుడుకొనివ చ్చితిచ్చటి, కపుడేననునెత్తికొంటి పనిలకుమా రా." (ఇది రెండర్థములకును ఉదాహరణము.) రామా. ౭, ఆ.

ఎత్తికోలు. దే. వి. 1. కడఁక, ప్రయత్నము; "క. తర తరమప్రజలఁదునిమెడు, నరునప్పటియెత్తికోలు నకుసురవిద్యా, ధరఖేచరులఁనుభీతిక, బొరసి రి." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. సంకల్పము. "క. పది వేలఁజంపఁగానో, పుదునేననునెత్తికోలు పుట్టి నయది." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. "వ. ఎప్పుడేని మీరలడ్డమాడుదు రప్పుడళపింతునిట్టిదనాయెత్తి కోలు." భార. అను. ౨, ఆ.

ఎత్తిపొడుచు. దే. స. క్రి. దోషములెత్తిచెప్పి మర్మము దూఱనాడు.

ఎత్తిలి. దే. అవ్య. గట్టిగా. "ఉ. ఎత్తిలికావుకావురని యేడ్చితదీయపయోధరాగ్రముల్, కుత్తుకదాఁ కఁబిల్చికొనిక్రోలె." హరి. పూ. ౫, ఆ.

ఎత్తివేయు. దే. స. క్రి. 1. తీసివేయు; (వానిపేరెత్తి వేయుము.)—2. అలక్ష్యముచేయు. (నన్నెత్తి వేసిమాటాడెను.)

ఎత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు, పుట్టు; "క. కౌరవులుసే యునవమతి, కారణముగఁగోపమెత్తు." భార. శాం. ౧, ఆ.—2. బయలుదేఱు. "వ. ఎత్తెడు చోట్లనువిడిదలలయందునులోనుగానిస్సాణాదు లైనయుద్భటచిహ్నంబులుప్రకటింపక." భార. విరా. 3, ఆ.—స. క్రి. 1. అపహరించు; (ఆ సొ మ్మువాఁడేయెత్తినాఁడు.)—2. దండెత్తు; "గీ. అని కెవ్వరిఁగొనియతండు, కౌరవులమీఁదనెత్తిరాఁగ డఁగువాఁడు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. పై కెత్తు; "చెలిప్రాణమెత్తుటసదె." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—4. గ్రహించు; (నీవాపుస్తకమునెత్తితివా.)— 5. తీయు; (ఈబండినినేనుఏలములోనెత్తితిని.)— 6. (చల్లుడునీరు) పాటించు; "సీ. నీరెత్తువే ళలనీరెత్తుఁబాదుపాదునకుఁగాలువలుపొందుగన మర్చి." కళా. ౪, ఆ.—7. ప్రస్తావించు; (అ క్కడయీమాటయెత్తకుము.) — 8. వహించు; (వాఁడుమంచిపేరెత్తెను.) — 9. సంగ్రహించు. (ఇది మతియొక గ్రంథమునుండి యెత్తివ్రాసిన ది.) (నోరెత్తు, పరుగెత్తు, భిక్షమెత్తు. ఇత్యా దులను వేఱువేఱుక్రియలుగాఁజెప్పుట యుక్త ము.)— వి. 1. చదరంగపు ఎత్తు; 2. ఉన్నతి; "ఉ. తమ్ములకెల్లఁబెద్దయగు తామరసోదరనాభి కాసరో, జమ్మదివిశ్వముక్ విధివశమ్మునఁగానిస్పృ జింపఁజాలదీ, తమ్ములయెత్తుచిత్రచరితమ్ము." వసు. ౫, ఆ.—3. ఉపాయము; "గీ. ఇంతపట్టునునా పాలనిచటఁగూడె, నేమిసేయుదుఁబనికిఁబైయె త్తుదోఁచ, దనుచుఁజింతాపరంపరాత్యంతదంతు, రాంతరంగంబుతోనుండెనవ్విభుండు." రామా. ౭, ఆ.—4. రెండువీసెలకొలఁది; 5. తూనిక; "సీ. తొలునాడుశోధ్యనీఁదులఁదూఁచియాతని యె త్తెనయొద్దికలెల్లఁదాఁచి." విజ్ఞా. వ్య, కాం.— 6. ప్రయత్నము; "చ. విలసితమోహదాహపరివే దనపొమ్మని యెత్తుపెట్టఁగా." హంస. ౧, ఆ.— 7. పుష్పసరము; ౮. బ. వలపుకత్తెవలచినవానికిచ్చు ధనము. "సీ. పద్మాస్యపురినమభవమునకీవయెత్తు లువెట్టుదనఁగరావలసెనిటకు. (ఇది పైయర్థము నకును ఉదాహరణము.) ఆము. ౨, ఆ.—విశ. ఉన్నతము. "సీ. ఔదలకుపధానమగుసొంపుదీ పింపఁగుడికరంబెత్తుగానిడిచెలంగి." శేష. ౪, ఆ.

ఎత్తుగడ. దే. వి. (ఎత్తు+కడ.) 1. ఉపాయము; 2. య త్నము.

ఎత్తుగడ్డలు. ద్వ. వి. బ. ఎత్తుడుప్రాయ్యిగడ్డలు.

ఎత్తుగున్న. ద్వ. వి. లేతయేనుఁగుపిల్ల. "ఎ, గీ. అచటి మదపుటేనుంగులకమరకరటి, యెత్తుగున్న." చం ద్రా. ౧, ఆ.

ఎత్తుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తు+తెంచు.) దండెత్తి వచ్చు. "ఆ. కాలయవనుఁడనఁగఁగాలకల్పుఁడు

శత్రుఁ, డేచినుధురమీఁదనెత్తుదేర." హరి. ఉ. ౨, ఆ.

ఎత్తుపెట్టు. దే. స. క్రి. పురికొలుపు. "చ. విలసితమోహదాహపరివేదనపొమ్మనియెత్తుపెట్టఁగా." హంస. ౧, ఆ.

ఎత్తుబరికాఁడు. దే. వి. దొంగ, చోరుఁడు.

ఎత్తుభారము. మి. విణ. పాడు.

ఎత్తువచ్చు. దే. అ. క్రి. సరిపోలు. "వ. అశ్వవిద్యానైపుణ్యముగలభూపకుమారులతోఁ బసులకాఁపరులెత్తువత్తురేయని క్రొవ్వున నవ్వుచుంబలికిన." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

ఎత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎత్తు+పడు.) 1. చెడు; (వానిపేరు ఎత్తువడిపోయినది.)—2. లేవలేకపడు. "సీ. ఎత్తువడ్డమహాకుభృత్తులనతులితధృతిఁజేరికిఁగొననిధీరభటులు." వసు. ౨, ఆ.

ఎత్తువేయు. దే. స. క్రి. తూఁచు.

ఎత్తుపోవు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తు+పోవు.) 1. చెడు; "గీ. శిలచిగురుఁబోఁడియైయుల్లసిలనొనర్చి, యెత్తుపోయినగౌతమునిల్లునిలిపె." రామా. ౪, ఆ.—2. తగ్గు. "క. అవియునునొకటికొకటికె, త్తుపోకపెనఁగిననుగనిమధుత్రిపురహరుల్, సవరణతో మగుడంగాఁ, దివిచిరిఖేచరగణంబు దివిరినుతింపన్." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఎత్తెల. దే. వి. చేపలఁబట్టెడి అడ్డువల. "క. వెరవుననూఁదులనెత్తెలఁ, గరములమత్స్యములఁబట్టి కడుసంతసముం, బొరయుచుఁ ద్రాళ్లం గ్రువ్వఁగఁ, గరమూహించిమదిఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుఁడనున్." భార. శాం. 3, ఆ.

ఎద. యు. దే. వి. పశుబుతువు. "వ. ఎదపదనునం బొదలుపెట్టలకుంజుట్టంబులై." స్వా. ౪, ఆ.—వై. 1. హృదయము; 2.భయము*. "సీ.ఎదడించిమదమొందిగదనొందిరొదఁజెందిపొదసందిపెదపందిమెదుపునొక్కఁడు." చంద్రా. ౨, ఆ.

ఎదవడు. వై. అ. క్రి. (ఎద+పడు.) భయపడు. "క. అవ్వేళదివ్యబాణము, లెవ్వియుఁబనిసేయకున్న నెదవడిమదిలోఁ, గవ్వడికవ్వడిదూలఁగ, నవ్వుచుఁజిత్రాంగదాతనయుఁడిట్లనియెన్." జై. ౭, ఆ.

ఎదావు. దే. వి. (ఎద+ఆవు.) ఆఁబోతుచేర సమయమైనయావు.

ఎది. దే. స. ఏశబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైకవచనము. (ఏయాఁడుది. ఏపశ్వాది. ఏజడవస్తువు.) (ఏదియొక్కరూపాంతరము.)

ఎదిరి. దే. వి. విరోధి.

ఎదిరించు. దే. స. క్రి. ఎదురు.

ఎదుగు. వై. అ. క్రి. పెరుగు, వర్ధిల్లు.

ఎదురాడు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఆడు.) మాఱాడు.

ఎదురు. దే. స. క్రి. ఎదిరించు.—వి. ఏ. 1. పురోభాగము; "క.ఒకమకుటికిరీటికట్టెది, రికినతెముతెఁబోయిరేనిరెండవమాటి, య్యకొనుటకోర్వఁగ లేరయి, రొకళ్లుఁగురురాజు సేనయోధులలోనన్." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. ఎదుటివాఁడు. "ఎదురోర్వలయు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. వలపుకత్తెవలచినవానికిచ్చుధనము. "గీ. ఇంటిలోనున్నవస్తువులెదురువెట్టె." హంస. ౨, ఆ.—విణ.అన్యుఁడు. "పదపడిదుస్తరమగునీ, పదుమూఁడవయేఁడుగడవఁబడుటయరిదిత, మ్మెదురెఱుఁగమికైయాపద, లాఁదనినసైరించిరిట్టియునికియుఁ గలదే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఎదురుకట్టులు. దే. ద్ర. ఎదుట. "క. అల్లంతనెదురుకట్టుల, నుల్లమలరఁగాంచి." భో. ౫, ఆ. (రూ. ఎదురుకట్లు. "గీ. గొల్లపడుచులుచనిగుంపుగూడిచూడ, ఆలుదామెనత్రాఁచునులీలతోడ, నీడ్చికొనివచ్చితమయింటియెదురుకట్లఁ, దనరుధనళార్జునంబులఁదగులఁబెట్టె." వి. పు. ౭, ఆ.)

ఎదురుకుత్తుక. దే. వి. అంకిళ్లుపట్టుకొనెడువ్యాధివిశేషము.

ఎదురుకొను. దే. అ.క్రి. ఎదురగు,అభిముఖమగు.—స. క్రి. ఎదిరించు.(వాఁడునన్నెదురుకొనినిలువనేరఁడు.) (రూ. ఎదుర్కొను.)

ఎదురుకోలు. దే. వి. 1. వివాహమునందుఁబడుచింటివారు వరునికెదురుగాఁబోవుట; 2. పూజ్యులువచ్చునపుడుఎదురుగాఁబోవుట. (రూ. ఎదుర్కోలు. "సీ. తనచక్రమునకునాతనిదిన్యతేజంబు గురుభావమునసెదుర్కోలుసేయ." కళా. ౨, ఆ.)

ఎదురుగడ. దే. వి. (ఎదురు+కడ.) మాఱువ్రాసినయొడంబడికలోనగునది. (ఎదురుగడయొడంబడిక, ఎదురుగడలెక్క. మొ.)

ఎదురుచే. దే. అ. క్రి. ప్రతికూలమగు. (చూ. ఎద్రుచు)—స. క్రి. ఎదిరించు. "ఉ. తమ్ములువీఁ

గినంబతియుదగ్రతభీము నెదిర్చియార్చుచున్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (రూ. ఎదుర్చు.)
ఎదురుచుక్క. ద్వ. విణ. కానిది. (చుక్క అనఁగా శుక్రుఁడు. శుక్రుఁడెదురగుట యనిష్టప్రదము కనుక లక్షణచే నీయర్థము కలుగుచున్నది.)
ఎదురుచూచు. దే. స. క్రి. వేచు, ప్రతీక్షించు.
ఎదురుపడు. ద్వ.అ. క్రి. 1. ఎదురుగావచ్చు; (దారిలో నాకు వాఁడెదురుపడెను.)—2. ఎదురుతిరుగు. (రూ. ఎదుర్పడు. "చ. యవనజరాసుతాదులకు నాజి నెదుర్పడలేక." భాగ. 3, స్కం.)
ఎదురుపాటు. ద్వ. వి. ఎదురుపడుట. (రూ. ఎదుర్పాటు.)
ఎదురుమ్రోయు. ద్వ. అ. క్రి. మాఱుమెలఁగు.
ఎదురుఱొమ్ము. ద్వ. వి. ఱొమ్మునడిమిభాగము.
ఎదురేగు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఏగు.) ఎదురుగాఁబోవు.
ఎదురొత్తు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఒత్తు.) మాఱొత్తు. —వి. బ. మాఱొత్తులు.
ఎద్దడి. దే. వి. దారిద్ర్యము. విణ. 1. దరిద్రము; 2. శూన్యము. "క. పసులకు మే పెద్దడియై." హరి. పూ. 2, ఆ.
ఎద్దడినేల. దే. వి. నిర్జలభూమి, మరుభూమి.
ఎద్దము. దే. వి. పట్టెతీరినయంచు. (ఎద్దపుచీర.)
ఎద్ది. దే.స. ఏదియొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఏది.
ఎద్దు. దే. వి. వృషభము. (బ. ఎద్లు.)
ఎద్దునాలుక. దే. వి. గోజిహ్వ *.
ఎద్దుపట్టు. దే.స. క్రి. ఎద్దునుముష్కహీనముచేయు. "వ. వానింబట్టికట్టింపుము. ఒండె నెద్దుపట్టింపుము." హరి. పూ. ౬, ఆ.
ఎద్దుముట్టె. దే. వి. ఒకదినుసుగడ్డ *.
ఎద్దురాసి. ద్వ. వి. వృషభరాశి.
ఎద్రుచు. దే. అ. క్రి. (ఎదురుచుయొక్కరూపాంతరము.) ప్రతికూలమగు. "చ. ఎద్రిచినకాలపాకమునసీగతినీమదిఁ గ్రోవపల్లికన్. బద్రిచిన వారు." ఉ, హరి. ర, ఆ.
ఎన. దే. విణ. ఏ. సమానము. "నీకెనయెవ్వాననానాథులు." భార. సభా. ౧, ఆ. "క. దీనికి, నెనకావునుఁడీతలంప నేధర్మములున్." భార. అను. ౨, ఆ.
ఎనమండ్రు. దే.స. ఎనిమిదిమంది. (ఎనిమిదికి మహన్మహత్త్వార్థకరూపము.)
ఎనమందుము. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+తూము.) ఎనిమిది తూములు.
ఎనమనూఱు. దే. స. (ఎనిమిది+నూఱు.) ఎనిమిది నూఱులు. (రూ.) ఎనమన్నూఱు.
ఎనయిక. దే. వి. 1. పొందిక. "క. వినుఁడీశగుసంబంధపు, బెనయికగని మోచితెచ్చియిచ్చెననరెచుల్కనినరులు." ఆము. ౬, ఆ.—2. సామ్యము.
ఎనయు. దే. అ. క్రి. సంపోలు. "ఉత్ఫుల్లలోచనుఁడావిష్ణునిమూర్తితో నెనయునీసన్మూర్తి." హరి. ఉ. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. పొందు; "చ. గగనగనెల్లప్రొద్దుఁగొని కాలెడు వేఁడిమిఁ జేర్చుభర్తమే, నెనయుమనుడగ్గఱన్ సయిఁపక." హరి. పూ. ౧, ఆ. —2. పోలు. "చ. ఎనయుదెనీవుపౌరుషవిహీనుఁడవై ద్విజేంద్రనందనున్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
ఎని. ద్వ.స.ఏ. ఎన్నియొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎన్ని.) (హల్లుపరమగుచో నిత్యలోపమువికల్పమగును. "వానికెన్ తలల్ గలవు.")
ఎనిక. దే. వి. 1. గణనము. "క. తనకంటెనధికుఁబరసతి, నెనికమిగులఁదిట్టెనేని నేఁబదిపణముల్, తనకంటెహీనుఁదిట్టినఁ, దనరఁగఁ బండ్రెండునరయుదండువుగలుగున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (ఈయర్థమునందిదియెన్నికయొక్కరూపాంతరము.) —2. నాలుగుపోఁగులనూలుదారము.
ఎనిమిది. దే. స. ఏడునొకటి, (రూ.) ఎన్మిది.
ఎనిమిదికాళ్లచుక్క. ద్వ. వి. పూర్వాభద్రపదానక్షత్రము.
ఎనిమిదికాళ్లరిక్కనెల. ద్వ. వి. భాద్రపదమాసము.
ఎనియు. దే. అ. క్రి. కలిసికొను.
ఎనుచు. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనుపు.
ఎనుపతేలు. ద్వ. వి. (ఎనుము+తేలు.) నల్లతేలు.
ఎనుపమోఁకాలు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.
ఎనుపసరము. ద్వ. వి. (ఎనుము+పసరము.) బఱ్ఱె.
ఎనుపు. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనుచు.
ఎనుపుడు. దే. వి. ఎనుచుట.
ఎనుపెంటి. ద్వ. వి. (ఎనుము+పెంటి.) బఱ్ఱె.
ఎనుపోతు. ద్వ. వి. (ఎనుము+పోతు.) దున్న, మహిషము.
ఎనుబండ్రు. ద్వ. స. ఎనుబదిమంది. (ఎనుబదికి మహన్మహత్త్వార్థకరూపము.)
ఎనుబది. ద్వ. స. (ఎనిమిది+పది.) ఎనిమిదిపదులు, అశీతి.

ఎనుము. వై. వి. బఱ్ఱె, మహిషి. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. ఎనుపెంటి, ఎనుపోతు. మొ.)

ఎన్నఁడు. దే. వి. ఏ. (ఏ+నాఁడు.) 1. ఏకాలము; 2. ఎప్పుడు; "ఎ, గీ. భూతములు గ్రాలు నెన్నఁడేఁ బుట్టెనిండ్ల, నపుడు వారాణసీ క్షేత్ర మైదుకోసు, లంత మేరయుపద్రవంబందకుండు." కాశీ. ౨, ఆ. (ఎన్నఁడేనియ యను చో ఏనిశబ్దము వాక్యాలంకారార్థము.)—3. ఎల్లప్పుడు. (ఇది యీ యర్థమందు ద్రుతాంతమునగు.)

ఎన్నాళ్లు. దే. వి. బ. (ఎన్ని+నాళ్లు.) ఎన్ని దినములు.

ఎన్ని. ద్వ. స. ఏ. (ఎంతశబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. ఎంతసంఖ్యకలవి; 2. అన్ని. "ఉ. ఏకపుఁ బ్రోక్కరమైన శ్రుతులెన్నియు నేర్పున నేర్పరించి." (ఇదిః యువర్ణాంతమై నప్పుడే ఈ యర్థము కలదిగాఁ గానఁబడియెడిని.) భో. ౧, ఆ.—(చూ. ఎవ్వఁడు.) (దీనికి ఏనిశబ్దము వెనుకఁ జేరునపుడు అనేకము అనెడి యర్థము కలుగుచున్నది. "ఏనుగయ్య పుశకునంబులెన్ని యేని గంటెని." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.) (చూ. ఇన్ని.)

ఎన్నిక. దే. వి. ఎనిక, గణనము.

ఎన్నికచేయు. ద్వ. స. క్రి. ఎంచు, గణించు.

ఎన్నికపెట్టు. దే. స. క్రి.—పై.—

ఎన్ను. దే. స. క్రి. 1. ఆక్షేపించు; "సీ. చంద్రచంద్రాతప చందనశారదాశారదాంభోద కేసరుల నెన్ని." రసి. ౧, ఆ.—2. గణించు. వి. సస్యాది మంజరి. (వరియెన్ను. మొ.)

ఎన్నువ. దే. వి. ఆఁడువారేడ్చునప్పుడు అనుభవము నెంచియెంచి పాటగాఁబాడెడు చచ్చినవారి చారిత్రము.

ఎన్నెము. దే. వి. పురిటి పురుగు. (అప్ర.)

ఎన్బది. ద్వ. స. ఎనుబదియొక్క రూపాంతరము.

ఎపుడు. ద్వ. వి. ఏ. ఎప్పుడుయొక్క రూపాంతరము.

ఎపు. ద్వ. వి. ఏ. ఎపుడుయొక్క రూపాంతరము.

ఎప్పటి. దే. అవ్య. అప్పటి, మరల. "క. ఇవ్విధమునఁ బురమంతయు, నివ్వలనవ్వలను రేఁగియెప్పటిటాలక్, ఉవ్వంగ బెగడిరయమున, నవ్వనచర మేగె దట్టమగు కానలకున్." భో. ౫, ఆ.

ఎప్పుడు. ద్వ. వి. ఏ. (ఏ+ప్రొద్దు.) 1. ఏకాలము; 2. ఎల్లప్పుడు. "రేయిపగలు నిద్రయు నెప్పుడే యుఁగక." భార. ఆర. ౨, ఆ. (ఇది యీయర్థమునందు ఎన్నఁడు శబ్దమువలె ద్రుతాంతముగాను గానంబడియెడి. "ఏమఱకుండు నెనిజకృత్యములనెప్పుడును." భార. సభా. ౧, ఆ.)

ఎబ్బె. దే. వి. రోఁతపడుటయందుపయోగింపఁబడు మాట.

ఎబ్బెర. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)

ఎబ్బెరాసి. ద్వ. విణ. రోఁతకలవాఁడు (లేక) రోఁతకలది. (ఎబ్బెతికపు వస్తురాశిలోఁ జేరినది అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎబ్బెతికము. దే. వి. రోఁత. "సీ. తొడమీఁదనిడుకొనిదోషాచరాగ్రణియెత్తుకచని లంక నేఁడుగాల, ముంచినయిల్లాలినించుక కొంచక మరలఁదాఁ గొనివచ్చి మరులు హెచ్చి, యెబ్బెతికము లేకయే లుచున్నాఁడు." ఉ. రా. ౬, ఆ.

ఎమిడిక. దే. వి. కడుపులోఁగలుగు పాముఁ బంటి తెల్లని పురుగు, ఎమిడికపాము.

ఎముక. దే. వి. ఎమ్ముకయొక్క రూపాంతరము.

ఎముకలపట్టు. దే. విణ. వ్యాధిచే బక్కటిల్లినవాఁడు (లేక) బక్కటిల్లినది.

ఎమ్ము. దే. వి. ఎముక, అస్థి.

ఎమ్ముక. దే. వి.—పై.—

ఎమ్మూట. దే. వి. (ఎమ్ము+ఊట.) మూలగ. "నెఱవైన యెమ్మూట నెయ్యిగాఁగ." కవిక. ౨, ఆ.

ఎమ్మె. దే. వి. 1. మనోహరత్వము; "జాబిల్లి యెమ్మె విడంబించు నెమ్మొగంబు." చంద్రా. 3, ఆ.—2. విలాసము. "ఒకనాఁడు వేలుపుటొడయఁడెమ్మెనను గోరి." అచ్చ. బాల, కాం.

ఎమ్మెకాఁడు. దే. విణ. విలాసవంతుఁడు.

ఎమ్మెలాఁడి. దే. వి. (ఎమ్మెలు+ఆఁడి.) విలాసముగల యాఁడుది, విలాసిని.

ఎయిదు. దే. స. క్రి. 1. వెంబడించు, అనుగమించు; "గీ. ఇట్లుపఱచుటయును నెంతయురయమున, నమ్మృగంబు వెనుకనరిగియరిగి, యెయిదలేక." భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. పొందు. "నీదుపూన్కి పారంబెయిదరు." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఎయ్దు. దే. స. క్రి. ఎయిదుయొక్క రూపాంతరము. (వెంబడించుటకు. — "సచివులఁజూచియిప్పుడ వెసన్ మనమెయ్దకతక్కినన్." భార. విరా. 3, ఆ.)

ఎయ్యది. దే. స. (ఏ+అది.) ఎది. "చ. ఏమిటికింగడంగియె, య్యదిదొరఁకొంటి మేలనుచు నబ్జజుఁడి ద్దఱిఁజంచలాత్ములన్, సదృశులలెస్స గూర్చె జతనంబున నంచు." కళా. ౨, ఆ.

ఎర. దే. వి. 1. ఆహారము; "చ. ఫలముదళంబునుం దొడిమయుంబా యుటరాలినవానిఁగొంచు నాఁ, కలి కెరఁజేసి." భార. అను. ౫. ఆ.—2. బలి; "క. అ ప్పాంచాలురో, త్తరు నెక నారసమునకును, నెరసే సె." భార. శల్య. ౧, ఆ.—3. వ్యసనము. "ఎరనొకడుండుభంబనునహింగని." భార. ఆది. ౧. ఆ.

ఎరఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దిగు; "గీ. అనని కెరఁగిపోయి యతని వ్రేసె." సం. "తతో విరాటః ప్రస్కంద్య రథాదథ సుశర్మణః." భార. విరా. 3 ఆ.—2. నమస్కరించు. "గీ. ఎట్టిరాజులునుమహీసురోత్తము లెదు, రరుగుదెంచునప్పుడధికభక్తి, నెరఁగి ప్రియ మునలికి తెరువిత్తురు." భార. ఆది. ౭, ఆ.

ఎరఁగుడు. దే. వి. నమస్కారము. "సీ. మ్రొక్కుదండము కేలు మోడ్పెరఁగుడు, నాఁగఁజెన్నొందును నతి." అం, భా. ద్వి. బ్ర.

ఎరగలి. దే. వి మ్రాను ఒకటితో నొకటి ఒరసికొనఁగాపుట్టి అడవిని దహించెడి అగ్ని, కార్చిచ్చు, దావము.

ఎరగొను. దే. అ. క్రి. (ఎర+కొను.) పరవశమగు. "వ. మృణాళంబులాహారంబులుఁగ మెసంగి యెరగొని సుఖించు రాజహంసంబులుంగల పులినస్థలంబుల వలనను." మై. ౨, ఆ.—స. క్రి. మ్రింగు. "క. ఉరగము నెరగొనుగరుడుని, వెరవునఁ నపుడతఁడుఁ గగన వీధికి దాఁటెన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఎరవలి. దే. వి. ఎరగలియొక్క రూపాంతరము.

ఎరవు. దే. వి 1. ఒకటిరెండుదినములు వాడుకొనుటకై యడిగి తెచ్చుకొనెడిసొమ్ము, యాచితకము; "క. లోభమ్మునను నొండ్లసొమ్ములు, రమ్మన్న నువచ్చు నేయెరవుసతమగునే." భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. భేదము. "క. గురుభీష్మాదులమనములు, దుర మునకుంజొరకయుండదుర్యోధనుఁడా, తురుఁడైయొడఁబఱపఁగని, ప్పరుసున నెరవైన తీచ్చనపు బలమెల్లన్." సం. "భీష్మద్రోణకృపాదీనాం భేదం సంజనయిష్యతి." భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.—విణ. అన్యము. "చ. ఎరవుగఁ జూడసాగెహర జేక్షణపిన్నటనాటనుండియున్, బరిచితిఁబూనిముంజుగతిమాధురియున్ మృదువాగ్విభూతియున్, గరుసనె తెల్పి తల్లికడవారును దండ్రిభజించువారునై, గరిమముఁగన్న సద్ద్విజశిఖామణులన్ వసులుబ్ధచిత్తయై." వసు. 3, ఆ.

ఎరియు. దే. అ. క్రి. 1. కాలు, మండు; "క. గురు కర్ణులయస్త్రాగ్నుల, నెరిసినయది." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. పరితపించు. "క. సుకుమారుఁడతఁడుగోపా, లకవృత్తిఁ బహించియడవులం గ్రుమ్మరుచు, న్నికి నాకకాదుపగవా, రికినైననునకటమనమెరియదే గలన్." సం. "దూయామి భరతశ్రేష్ఠ దృష్ట్వా తే భ్రాతరం ప్రియమ్." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఎరుపంటి. దే. వి. పంజెచెట్టు.

ఎరువాటు. దే. వి (ఎరువు+వాటు.) ఎరువువైచుట. "సీ. సిరముకప్రపుదుమ్ము మరువంపుఁబాదులకెరువాటువైచినయింపుసొంపు." రా. వి. 3, ఆ.

ఎరువు. దే. వి. పైరుకై పెస్కునాళ్లు చేర్చిపెట్టిన పేఁడ, పాంశువు. (ఎండచే పరితపించునదియని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎరుసు. వై. వి. ఈర్ష్య. "గీ. వారిలోననగ్రసనజాతీచల్లాంబ, మఱియుఁజిన్నపాలఁతినుల్లికాంబ, సవతులెరుసులేక సతతంబు మెలఁగుచు, సవతులే కయుండ్రు సమ్మదమున." రాజ. ౧, ఆ.

ఎర్కు. దే. వి. ఎఱుకయొక్క రూపాంతరము. "కారెర్కుచందంబునన్." హరి. పూ. ౯, ఆ.

ఎఱ. వై. వి. వానపాము*. "ఎరువు టెఱలకు." ఆము. ౨, ఆ.—విణ. ఎఱ్ఱనైనది. "నెత్తుటఁదోఁగి నేల యెఱనింగి తెఱంగుననుండె." భార. ద్రో. ౨, ఆ. (ఎఱ్ఱయొక్క రూపాంతరము.)

ఎఱఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దిగు; "క. ఎఱఁగినయప్పెను వ్రేగున, విఱుగుటయును." భార. అను. ౧, ఆ.—2. నమస్కరించు. "సీ. తండ్రికి రేపు మ్రొక్కియాచార్యవిప్రులకు వరుస, మఱిమ్రొక్కనదవీరికెఱఁగుటతక్కదే వార్చనంబునకు మున్న న్యుకడకుఁ, జనఁగాదు." భార. అను. ౪, ఆ.

ఎఱక. దే. వి. 1. ఱెక్క, పక్షము; "క. ఎఱకలుఁగల కులశైలము, తెఱఁగు మెఱయ." భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. భుజము. "ద్వి. చంద్రహాసం బెత్తిజానకి వ్రేయ, నింద్రారిగమకింప నెఱకలువట్టె." రా. సుం, కాం.

ఎఱకందు. ద్వి. వి. (ఎఱ+కందు.) లేఁతబిడ్డ, శిశువు.

ఎఱకన్ను. ద్వి. వి. (ఎఱ+కన్ను.) శివునియొక్క అగ్నినేత్రము. ద్వా. ౭, ఆ.

ఎఱగొను. ద్వి. అ. క్రి. (ఎఱ+కొను.) కోపగించు. "ద్వి. ఎఱిఁగియువిషమిట్టు లేల క్రోలెదవు, ఎఱ

గొన్న పెనుఁబాము నేలత్రొక్కెడవు." రా. ఆర, కాం. "ఏపటియుండు శే యెఱగొంటగాఁగ." యు, కాం. (చూ. ఎఱ్ఱనాఱు.)

ఎఱచి. దే. వి. పొల, మాంసము. "క. ఊఱవగునారగపంటలు, దొటియలపాఁడియునుదఱచగుఱ బురుషులకుఁ, దెఱవలుచుట్టములయ్యెడ, రెఱచియభుజియింతురర్థి నెల్లజనంబుల్." భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఎఱచిదిండి. దే. వి. (ఎఱచి+తిండి.) అసురుఁడు. "సీ. బలిమి మైపోవుఁడుపట్టుఁడుకొట్టుఁడంచేత్తై అఁదొడరియన్యెఱచిదిండ్లు." అచ్చ. యు, కాం.

ఎఱచిపిడుక. దే. వి. చోరపుష్పి⚘.

ఎఱబఱికము. దే. వి. రోఁత. "చ. అఱమరయేలనే నిలుచునాశ్రమదేశమునీదకాదనీ, కెఱబఱికంబులేకయిఁకనిచ్చటనున్నతపస్వికాంతలం, దఱుసుచితోపచారములొనర్పఁగలారువివేకశాలినుల్, మఱతురె తెల్విదైవగతిమాన్పఁగనెవ్వరికైనశక్యమే." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఎఱసంజ. వై. వి. 1. సాయంసంధ్య; 2. ప్రాతస్సంధ్య. "సీ. ఎఱసంజకెంజాయకెదురుమొగ్గరములైకను పట్టువల్కలాగ్రములుదూల." రామా. ౫, ఆ. "సీ. చిగురాకుటెఱసంజజిగికిఁబాండురకోరకములుభాసురతారకములుగాఁగ." కవి. ౨, ఆ.

ఎఱుఁగు. దే. స. క్రి. తెలియు.

ఎఱుక. దే. వి. 1. తెలివి; "క. చదివిన యెఱుకలకు సరియెచదువనియెఱుకల్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. పరిచయము; "ఎఱుక పెఱికెఁడుధనము." కు. ౧, ఆ.—3. సోదె; "గీ. భూతిడాఁచిపసుపుఁబూసి త్రిశూలహ, స్తంబుడాఁచిచేతసజ్జయమర, వెలఁదిమేనఁగల్గువీరుండు వెలఁదియై, యెఱుకయెఱుకయనుచు నేగుదెంచె." వీర. ౨, ఆ.—4. గుఱుతు; "సీ. ఇటు నేలజేజేలకెఱుకైనచెంగావి సుదసంజదగుకొండఁజూచినాఁడ." కా. ౫, ఆ.—5. జోస్యము. "గీ. రాజునకుఁగీడుపుట్టెడు రాజ్యమడఁగు, ననుచు నెఱుక చెప్పెడుజ్యోతిషాధములను, గుడుపుకొఱకువిప్రాకృతిఁగొన్న శూద్రుఁ, బణసహస్రదండముగొనఁబాడిగలదు." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక+త.) సోదెచెప్పునది, దైవజ్ఞ. "క. కడకంటఁగరుణవొడమఁగఁ, బడఁతులతన్నెందఱనిపరివేష్టింపన్, మృదుసతియాయెఱుకతతో, నడిగినకృత్యంబుఁజెప్పనగుమతి గలవే." వీర. ౨, ఆ.

ఎఱుకచేయు. ద్వ. స. క్రి. తెలియఁజేయు, తెలుపు. "లోనికెఱుక చేసి." భార. శాం. ౬, ఆ.

ఎఱుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. విదితమగు. "క. కడునలుకయుఁగూర్మియునే, ర్పడనెఱిఁగించునదివానిఫలకాలమునన్, బిడుగును గాడ్పును జనులకుఁ, బడుటయువీచుటయు నెఱుకపడియెడుభంగిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.

ఎఱుకసాని. ద్వ. వి. ఎఱుకత. "చ. అనవుడు నెందఱనికమలాక్షులు వేగము పాఱిపీధికిన్, జనిగిరిజాతయో యెఱుకసానినినుం బిలువంగఁబంచె." వీర. ౨, ఆ.

ఎఱుకు. దే. వి. 1. కిరాతుఁడు; "క. ఎఱుకనియెఱుఁగకమిమ్మున్, మఱకువమార్కొన్న తప్పుమఱవుఁడు." (ఇది కిరాతార్జునసంవాదఘట్టము.) భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. వ్యాధుఁడు. "చ. ఎఱుకుకులంబునందుజనియించియుధర్మువులెల్లనిమ్ముగా, నెఱిఁగెదు." (ఇది ధర్మవ్యాధకౌశికసంవాదఘట్టము.) భార. ఆర. ౫, ఆ. "గీ. సాళువంబులు డేగలు జాగిలములు, వలలుజిగురులునురులుబోనులువహించి, బోయదొరలును నెఱుకులుబోడికలును, నడచిరిరువంక వేఁటసన్నాహమమర." భల్లా. ౩, ఆ. (ఎఱుకు అనఁగా వ్యతిరేకలక్షణచే ఎఱుఁగనివాఁడు మూఢుఁడు అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎఱుకువ. దే. వి. ఎఱుక, తెలివి, జ్ఞానము.

ఎఱుపు. వై. వి. ఎఱ్ఱన, రక్తవర్ణము.

ఎఱ్ఱ. వై. వి. 1. వానపాము, గండూపదము*; 2. ఎఱుపు. "ద్వి. కొనకనులను నెఱ్ఱఘోరమైపర్వ." రా. సుం, కాం. "ఎఱ్ఱకన్నులకుఁదెచ్చి." (ఇక్కడ ఎఱ్ఱకర్మము.) రా. యు, కాం.—విణ. ఎఱ్ఱనైనది. "కడునెఱ్ఱలయ్యెదిశలు." భార. ఆర. ౩, ఆ.- [ఎఱ్ఱ అనువిశేషణముముందుగలసంజ్ఞావాచక శబ్దములు.—ఎఱ్ఱగందము (కుచందనము.), ఎఱ్ఱగడ్డ (నీరుల్లి⚘.), ఎఱ్ఱగన్నేరు (చండకము⚘.), ఎఱ్ఱగలిజేరు (వర్షకేతువు⚘.), ఎఱ్ఱగిసె (లాలసి⚘.), ఎఱ్ఱగురిజ (కృష్ణల⚘.), ఎఱ్ఱగోరంట (కురవకము⚘.), ఎఱ్ఱచీమ (తైలపిపీలిక.), ఎఱ్ఱచేమంతి (రక్తసేవంతిక⚘.), ఎఱ్ఱతుమ్మెద (గండోలి.). ఎఱ్ఱతెగడ (కాకనాసిక⚘.), ఎఱ్ఱపులుము (కుష్ఠభేదము.), ఎఱ్ఱప్రత్తి. (రక్తకార్పాసము.) ఎఱ్ఱమన్ను (శోణ

మృత్తిక.), ఎఱ్ఱమల్లె (ముచుండీ.), ఎఱ్ఱమీను (రోహితము.), ఎఱ్ఱముసుగ (మధుశిగ్రువుీ.), ఎఱ్ఱలొద్దుగు (పట్టికీ.), ఎఱ్ఱాముదపుఁజెట్టు (హస్తిపర్ణీ.), ఇత్యాదులు.]

ఎఱ్ఱగొల్ల. దే. వి. ఒకానొకజాతి. బ. ఆజాతివారు.

ఎఱ్ఱన. వై. వి. ఎఱుపు, అరుణిమ. విణ. ఎఱ్ఱనిది. "క. పుష్పా, నీకమ్మలరయ నెఱ్ఱన." రా. యు, కాం. (చూ. అలకన.)

ఎఱ్ఱనివేలుపు. ద్వ. వి. జ్వలనుఁడు, అగ్ని.

ఎఱ్ఱపోతమ్మ. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱపోతు+అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత.

ఎఱ్ఱవాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎఱ్ఱ+పాఱు.)1. ఎఱ్ఱనగు. "గీ. మొగముఁగన్నులునెఱ్ఱవా ఱెమిగులశోక పైకములకు." (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.) ఆము.౫, ఆ.—2. కోపగిల్లు. "గీ. కుటిలమగునీకటాక్షంబుకువలయాక్షి, యుంచుకించుకనామీఁదనెఱ్ఱవాఱె, నిగిడిమరలినభావంబు నిజముదెలిసె, శ్రవణకూపనిపాతైకశంకఁజూవె." వై. ౭, ఆ.

ఎల. దే. విణ. 1. యౌవనముఁగలది; "క. ఎలప్రాయమిచ్చితినినీ, కలఘుమతీయిచ్చెదనుమదాత్మజనుల్లం, బలరఁగఁబెండిలికమ్మని, పలికిమతియునాతపస్విపతియిట్లనియెన్." (దీనివెంబడిని.) "క. సజ్జనసుతనీ, ననుమానముదక్కుముయౌ, వనమునుగైకొనుముకన్యవరియింపుతగన్." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. స్వల్పము. "ఎలనగవు." (చిఱునగవు.)—3. సాక్షి. "గీ. ఎమ్మెకాఁడయగ్గిరెయెలగాఁగఁబెండిలి, యైనచెలినిడించియకటయొంటి, నేగఁదగునె." అచ్చ. అ, కాం.—క్రి. విణ. స్వల్పముగా.—"ఎలనగుచున్." "ఎలచూచున్."

ఎలగోలు. దే. వి. 1. కలకలము; 2. ముందునడచుట; "చ. కులగిరిరాజనందనుఁడుగూరిమినాభువనాభినందితన్, దలఁపఁదలంపులోపలనె దర్పకకేతనవల్గనంబులం, చలయెలగోలునంబుజవిశాలశిలీముఖతాండవంబులు, త్పలదళమండలాగ్రములు పైకొనుసెట్టివొత్తప్ప భావముల్." (ఇదిరెండర్థములకునుదాహరణము.) వసు. ౨, ఆ.—3. మొదటిప్రసరణము; "గీ.దవులజల్లనితూఱనంతకమునుపటి,జల్లునీరూనిపచ్చునజ్జల్లుమొదలి, గాలియెలగోలుచేఁగొమ్మకదలిజల్లు, తలపడకమున్నెవంగుల్లఁదడిపెదరులు." ఆము. ౪, ఆ. (ఇక్కడ మొదలుశబ్దమునకుపూర్వమర్థము)—4. మొఁటపటపటమనివచ్చువాన. "సీ. పుష్కలావర్తకాంభోధరవ్రాతఁబులెలగోలుఁనర్షించునెన్నఁడేని." కాశీ. ౨, ఆ.—విణ. 1. ముందునడచునది; "అమ్మరునెలగోలుపౌఁజులు." పా. 3, ఆ.—2. మొదటిది. "వ. ఒండొరువులమఱుపెట్టిచూచునెలగోలుమాపులనితరేతరధైర్యంబులు గంటిపడ." పా. ౨, ఆ.

ఎలదోఁట. దే. వి. ఆరామము. "వ. అంతనమ్మహాముసీంద్రునియాజ్ఞానుసారంబునఁ దద్విమానంబుకలభాషిణివిహరించుచున్నయెలదోఁటలోనికిడిగియె." (క్రిందట) "ఉ. వసంతోరువిలాసభాసురపురోపవనంబునకేగియచ్చటన్." కళా.౧,ఆ.

ఎలనాఁగ. దే. వి. 1. యౌవనముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

ఎలనీరు. ద్వ. వి. లేఁతటెంకాయలోనితియ్యనినీరు. "ద్వి. ఎలనీటితోఁబ్రవహించెనందొకటి." రా. ఆ, కాం.

ఎలమి. దే. వి. 1. వికాసము; "సీ. ముదమునసెలమిసొంపొదవినెమ్మోముపైఁదోఁపఁగవచ్చినఁద్రోచిత్రోచి." భార. విరా. 3, ఆ. "పేరెలమిఁబొల్పొంజెందెనంభోజముల్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. సంతోషము.

ఎలమికాఁడు. దే. విణ. వికాసవంతుఁడు.

ఎలయు. దే. అ. క్రి. 1. చేరు; "సీ. ఏనుఁగుమదమునకెలయుతేటులమొత్తములనీలిగొడుగులు చెలువుమిగుల." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. ప్రవేశించు; "సీ. వినుతొల్లిధర్మవర్తనములసహ్యంబులైనదానవులుమహోగ్రహమున, నరులయందెలసిన." భార. శాం ౫,ఆ.—3. కలుగు; "అద్భుతంబెలయఁగఁబుష్పవృష్టిగురియించిరి." భార. ఆర. ౭, ఆ.—4. ఆసక్తిపడు. "ఇంద్రియార్థములకునెలసినపురుషుండు." ఆర. ౫, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "క.కడుమే, లెలసిపరమసుఖముపొందుమిచ్ఛావృత్తిన్." భార. శాం. ౪, ఆ.

ఎలరారు. దే. అ. క్రి. (ఎలయు+ఆరు.) అతిశయించు.

ఎలరు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. వికసనము.

ఎలరుచే. దే. అ. క్రి. (రూ. ఎలర్చు. 1. అతిశయించు; "గీ. బలునకప్పటికంటెనుబలమెలర్చె." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—2. వికసించు; "వేఁగుజామిప్పలె

లర్చుగాడ్పులకు." ఆము.౫, ఆ.—3. సంతోషించు. "క. గురుఁడునుగృపుఁడునులోనగు, గురులను మోదింపబాహ్లికుండు మొదలుగాఁ, గురుజాతియెలర్పఁగన, న్నరపతిభీష్మాభిషేచనంబొనరించెన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.)

ఎలరుపు. దే. వి. సంతోషము. (రూ. ఎలర్పు. "వచ్చినసంభ్రమంబుగరువంపు టెలర్పునునుల్లసిల్ల." భార. శాం. ౬, ఆ.)

ఎలుఁగించు. దే. అ. క్రి. కూయు. "సీ. ఇనుఁడున్న దెసనుండి యెలుఁగింపఁదొడఁగెఁ బత్తులు మృగంబులునతిఘోరరుతుల." భార. ఆర. ౬, ఆ. (లక్షణప్రకారమీ ఎలిఁగించు అనియుండవలసియున్న నుప్రతులయందంతటపాఠ మిట్లేయున్నది. కావున ఆలక్షణమిక్కడప్రవర్తింపదని యెఱుఁగవలెను.)

ఎలుఁగు. దే. వి. 1. కంఠస్వరము; 2. ఎలుఁగుగొడ్డు. (రూ. ఎల్గు.)

ఎలుఁగుగొడ్డు. దే. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము.

ఎలుఁగుబంటి. దే. వి.——పై.——

ఎలుక. దే.వి. మూషకము. (దీనిభేదములు—కల్లెలుక, చిట్టెలుక, చుంచెలుక.)

ఎలుకచెవి. ద్వ. వి. మూషకపర్ణి.

ఎలుకజీడి. ద్వ. వి.——పై.——

ఎలుకముక్కు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఎలువు. దే. వి. ఎలుఁగుయొక్కరూపాంతరము.

ఎల్ల. దే. వి. పొలిమేర. ద్ర. సమస్తము. (ఇదియీయర్థమునందుద్రుతాంతమైన అవ్యయముగానుండియు ఎప్పుడునుశబ్దమువలె ఎల్లయందున్ అని విభక్త్యంతముగాను, ఎల్లబోఁటిబాలుఁడు ఇత్యాదివిధమున సమస్త పదముగాను బ్రయోగింపఁబడుచున్నది. మఱియు ఎల్లవినఁగన్, ఎల్లన్ శిష్యులను ఇత్యాదిప్రయోగంబులును గానంబడియెడి.)

ఎల్లమ్మ. ద్వ. వి. (ఎల్ల+అమ్మ.) ఎల్లయందుండెడు నొకగ్రామదేవత.

ఎల్లరు. దే. స. బ. (ఎల్ల+వారు.) అందఱు. (దీనికేకవచనము ఎల్లవాఁడు.)

ఎల్లవాఁడు. దే. స. ఎవ్వఁడును. "సీ. వెరవిట్టిదెఱుఁగనివెంగలితనమని యెల్లవాఁడునుదనయెడఁగినట్టి, తెఱుఁగుననిజకార్యదృష్టిగనుఁగొనును." భార. సౌ. ౧, ఆ.

ఎల్లాఁపి. దే. వి. (ఎల్ల+ఆఁపి.) 1. అడవియందుఁ జోటుచేసికొని యెల్లయందుండి కొట్టిదోఁచెడు దొంగ; 2. దొంగ.

ఎల్లాఁపికత్తియ. ద్వ. వి. దొంగతనముగల స్త్రీ, (రూ. ఎల్లాఁపికత్తె.)

ఎల్లి. దే. వి. 1. గొడుగు; 2. ఏ. ఱేపు.

ఎల్లిదము. దే. వి. చులుకఁదనము. (చూ. ఏలిదము.) —విణ. చులుకనిది. "ఇంతయెల్లిదమెయాతనికిన్ మనయాజ్ఞ." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. (ఇది ఏలిదము యొక్కరూపాంతరము.)

ఎల్లిదుఁడు. దే. విణ. చులుకనివాఁడు. "చ. ఎల్లిదులగువారికేటికిసలీలవిహారము వేడ్కసేయఁగన్." నిర్వ. ౮, ఆ.

ఎల్లుండి. దే. వి. రేపటికి ఆవలిదినము.

ఎవఁడు. దే. స. ఏవాఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎవత. దే. స. ఏ. ఎవరితయొక్కరూపాంతరము.

ఎవతి. దే. స. ఏ. ఎవరితియొక్కరూపాంతరము.

ఎవతుక. దే.స.ఏ.(ఎవత+క.) ఏస్త్రీ. (ఇక్కడస్వార్థమునకప్రత్యయము. కప్రత్యయముపరమగునపుడు ఉకారమువచ్చును. ఇట్లు ఇతరస్థలములయందును తెలియునది.)

ఎవతె. దే. స. ఏ. ఎవరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవయు. దే.అ.క్రి. ఎగయుయొక్కరూపాంతరము.

ఎవరిత. దే.స.ఏ. (ఎవరి+త.) ఏస్త్రీ. (రూ. ఎవర్త.)

ఎవరితి. దే. స. ఏ. (ఎవరి+తి.)—పై.—(రూ. ఎవర్తి.)

ఎవరితె.దే.స.ఏ. (ఎవరి+తె.)—పై.—(రూ.ఎవర్తె.)

ఎవర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవర్త+క.) — పై. — (చూ. ఎవతుక.)

ఎవుచు. దే. స. క్రి. ఎగుచుయొక్కరూపాంతరము. "మ. వైరినుజేంద్రశ్రేణికిన్ గొంగనా, నవనింబేర్కొనియున్నయట్టివిజయక్ష్మాధీశ్వరున్ గానిగా, నెవిచెన్ జోళనమన్మసిద్ధియనిప్రాయేటన్ బ్రగాఢోద్ధతిన్." నిర్వ. ౧, ఆ.

ఎవ్వఁడు. దే. స. ఏవాఁడుయొక్కరూపాంతరము. (ఎల్లవాఁడనుటకు.— "క. ఇమ్మహిధనవంతుఁడతఁడయెవ్వరికంటెన్." భార. ఆర. ౨, ఆ.)

ఎవ్వత. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితయొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వతి. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితియొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వతుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వత+క.) ఏస్త్రీ. (చూ. ఎవతుక.)

ఎవ్వతె. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వరిత. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+త.) ఏ స్త్రీ. (రూ. ఎవ్వర్త.)

ఎవ్వరితి. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+తి) —పై— (రూ. ఎవ్వర్తి.)

ఎవ్వరితె. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+తె.)—పై.—(రూ. ఎవ్వర్తె.)

ఎవ్వర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వర్త+క.)—పై.—(చూ. ఎవతుక.)

ఎవ్వల. దే. వి. ఏవలయొక్క రూపాంతరము. "క. ఇవ్విధమున నేవర్ణము, నెవ్వలఁబొడలేకపోవ." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఎవ్వాఁడు. దే. స. (ఏ+వాఁడు.) 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు. (చూ. ఎవ్వఁడు.)

ఎస. దే. వి. ఆధిక్యము. "చ. వనరుహపత్రనేత్ర యిటువాగొనదల్చిన కోర్కులకెమనో, జునకెస యిచ్చిడిల్లపడఁజూచినఁజూచిన వారుమెత్తురే." కవిక. ౨, ఆ. —క్రి. విశ. అత్యంతము. "మ. అసమానస్థిరదాననైభవకళాహంకార సింహాసనా, గ్రసమాసీనుఁడు వీఁడొకండుకలుగంగానర్థియా చ్నారస, వ్యసనాభావబహూభవత్సలభరవ్యా జంబునకెన్నమ్మమై, యెసనంక్రందన శాఖిడెంద మునయం దెక్కించుమందాక్షమున్." నై. ౫, ఆ.

ఎసఁగు. దే. అ. క్రి. తనరు, అతిశయించు. "మన సుక్రొవ్వుఖండింపఁగామోదమెసఁగు." భార. ఆర. ౭, ఆ. (చూ. ఎడలు.) 2. విజృంభించు. "క. అప్పలుపులకలుకలునుడి, నుప్పనమెసయంగ నెసఁగెనుల్లాసముమై, నుప్పరఁగబఁగోలల, నొప్పించినభద్రగజమునూల్కొన్నగతిన్." ఉ. హరి. ౫. ఆ.

ఎసకము. దే. వి. 1. అతిశయము; "క. ఆపల్లెలోన నెప్పుడు, గోపతరుణులెల్లఁదనదుకోర్కెసలువు లీ, లాపాత్రములుగఁజేయుట, కేపారఁగనుత్స హించియెసకపువేడ్కన్." హరి. పూ. ౭, ఆ.— 2. విజృంభణము; "గీ. అంతఁదెలిసిరాముఁడతికు పితాత్ముఁడై, యేలుపాలుతెంచు నెసకమెసఁగ, నప్రమేయశరములడరింపనతిసత్వ, రమున నేను బ్రతిహతముఁజేసి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.— 3. విధము. "వెండికొండపైఁగంధరఖండమున్న యెసకంబున." కాశీ. ౬, ఆ.

ఎసకొను. దే. అ. క్రి. పురికొను. (ప్రే. ఎసకొలుపు. "తనవారణేంద్రమక్కురుకులవీరుమీఁదనె సకొల్పిన." భార. ఆర. ౬, ఆ.) దీనికి ప్రేరణమునందే ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి.

ఎసటిపోఁతలు. దే. వి. బ. (ఎసరు+పోఁతలు.) ఎసటవేయఁదగినబియ్యము. "సీ. ఇనుమూలుపం చినయెసటిపోఁతలటంచు మనొనట్లయుడికెగుగాని యంచు." కళా. ౬, ఆ.

ఎసరు. దే. అ. క్రి. మీఱు. "క. ఇసుమంతకానిలేఁడీ, పసిబాలుఁడుకుడువఁగూటిప్రాయమువాఁడీ, బ్లైసరిబహుభక్ష్యరాసులు, మెసవెడువిసువఁడు ప్రతుష్టిమేకొనఁడుగదే." పాండు. ౪, ఆ. (చూ. రూ. ఏసరు.)—వి. వంటకై కాఁగఁబెట్టిననీరు.

ఎసరేఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "గీ. ఎడపకెస రేఁగినుతియించెదిచటనతని." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

ఎసలారు. దే. అ. క్రి. (ఎసలు+ఆరు.) అతిశయించు. "సీ. అనిక్రమంబునవారలంపఅవిందులుపెం పెసలారవేర్వేఱఁబొగడి." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఎసలిక. దే. వి. తీఁటిక, అవకాశము.

ఎసలు. దే. వి. దొమ్మి యుద్ధము. (ఇట్లు ఒకఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.)

ఎసవు. దే. అ. క్రి. ఎసఁగుయొక్క రూపాంతరము. "వ. ఆర్పులనవల్పులఁబొగడుటలందెగడుటలనె సవునులివుతూర్యరవంబులంగెలువ." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (కొన్నియచ్చుపుస్తకములయందును వ్రాఁతపుస్తకములయందును ఈపాఠమున్నది.)

ఎసవెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎస+పెట్టు.) పురికొలుపు, ప్రేరించు. "లయగ్రాహి. కయ్యాలకెసవెట్టుచు నుహాళిఁజలపట్టుచు సుమాళములఁగిట్టుచును బాలికలువేడ్కన్." కళా. ౬, ఆ.

ఎళనీరు. ద్వ. వి. ఎడనీరుయొక్క రూపాంతరము.

ఎళ్లము. మి. గ్రా. వి. (ఏడు+పలము.) ఏడుపలములు. "ఎ, గీ. ఉల్లసిలుసప్తపలినామమెళ్లమనఁగ." ఆం. భా. ద్వ. వై.

ఎళ్లు. దే. వి. బ. ఎడ్లుయొక్క మాలురూపము. "సీ. బండ్లుమెట్టింపుపై బరువులెక్కింపు మీఁదెళ్ళను బూన్పుకావళ్ళునునుపు." హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఏ.

ఏ. ఒకయక్షరము. యు. దే. స. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "ఏతలఁపు."—2. ఉద్దేశ్యమును దెలిపెడి; "ఏకథలయందు." (చూ. ఆ.)—అవ్య. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "మంగళమేమనమాతులునకు." భాగ. ౧, స్కం.— 2. మెచ్చుకొనుటను దెలిపెడి; "వ. నాయాడినమాటలకునయ్యుధిష్ఠి

రుండుపలికినవచనంబులింతయొప్పునేయని యడిగించిన." భార.ఉద్యో.౨,ఆ.—3. వ్యతిరేకమును దెలిపెడి; "ఎ, గీ. శాశ్వతుఁడయ్యేనేన్నృపాల యమ్మహీశ్వరుండు." భార.ద్రో. ౨, ఆ.—4. ఎక్కుడును దెలుపుటకు. (చూ. మదిమది.) 5. దుఃఖమును దెలిపెడి; "ఎ, గీ. కందమూలంబులాహారములుగఁ,బొదలఁబుట్టఁబడియుండి పులుఁగుమెకము.లఱవమేల్లనుచుండిరేయక్కటకట."భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—6. విచారమును దెలిపెడి; "ఈదుర్యోధనుఁడింత గర్వయుగునే." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—7. ప్రార్థించుటను దెలిపెడి; "క. ఉంగేయుంగేయటంచునొకనిమిషమునో, రంగాయ వేయకేడ్చుచు." పరం. ౧, ఆ.—8. ఆఁడుదగుటను దెలిపెడి. (అవునే, ఏమే. మొ.)—వై. 1. మఱియొకదాని లేమిని దెలిపెడి; "నిన్నేయేఁబొంగితిఁదురఁగన్." కళా. ౪, ఆ.—2. చూపుటను దెలిపెడి*; "ఈక్షితిపాలుఁడే దశరథేంద్రకుమారుఁడు." రామా. ౪, ఆ.—3. తనంతటఅనునర్థమును దెలిపెడి*. "మ. దానినినీవేసృజియించితోయదియతానీతోడఁగ్రీడింపఁగాఁ, దనమేనొక్కటిచాలదంచుఁగడఁకన్ ద్వైరూప్యముందాల్చెనో." కళా. 3, ఆ.

ఏఁకట. దే.వి. 1. మిక్కిలియపేక్ష; 2. అపేక్ష. "ఏఁకటఁదీర్చి." స్వా. 3, ఆ. "క. ఏఁకటవాయంగభిక్షలిడియెదరండీ." భీ. ౨, ఆ.

ఏఁకర. దే.వి. కిరాతభేదము. "ఎ, గీ. కోయచెంచు, పరికియేనాదియేఁకరిపట్రయెఱుకు, వేఁకరియనంగఁజెల్లితద్భేదములుగఁ, బొల్చును." ఆం. భా. ద్వి. శూ.

ఏఁకరు. దే. అ. క్రి. వాఁచిపోవు. "క. అఁకటఁజిక్కిజలంబుల, కేఁకరిపెనుడప్పిఁబెదవులెండఁగనేఁడి, ట్టీకలములోననూరక, యాఁకటితోనేలనవయననిమనమురియన్." రుక్మాం. ౪, ఆ.

ఏఁకారు. దే.అ.క్రి. ఏఁకరుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. పొలసుకేఁకాకిప్రేఁగులుమాఁడియున్నప్రేతవ్రాతములబీదతనమువాసె." ఉ, రా. ౫, ఆ.

ఏఁచు. దే. స. క్రి. కాఁతించు, బాధించు. "ఉ. ఈకంతికృపావిహీనమతి నాలుఁడునేచుసెయున్న విమ్ములన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఏఁజెల్ల. దే. అవ్య. (ఏను+చెల్లె.) సంతాపమును దెలిపెడిసి. "ద్వి. ఏఁజెల్లయోయమ్మయీచక్కనన్న, రాజతేజముగలరత్నాలపెట్టె." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఏఁడాది. దే. వి. (ఏఁడు+ఆది.) ఏఁడు, సంవత్సరము. "ఏఁడాదిచటన్ నిలువుము." ఉ. రా. ౭. ఆ. (ఏఁడాది అనుచో ఆదిశబ్దమునిరర్థకము. ఇట్టిశబ్దములు మహాకవిప్రయోగములయందు ఇంకను కొన్నికలవు. పంచాది, పాఱాది. మొ.)

ఏఁడి. దే.వి. ఎక్కడనున్నాఁడు. (నాఁడేఁడి.) (చూ. ఏఁడీ. "ఏఁడీనాబలుమానికంబులకొటారు." అచ్చ. అ, కాం. బ. ఏరి, ఏరీ. (వారేరి.) "వారేరీసిరిమాటకట్టుకొనిపోవంజాలిరే." భాగ. వ్యాస్క.)

ఏఁడికోల దే. వి. నాఁగటికొయ్య, ఈషు.

ఏఁడు. దే. వి. సంవత్సరము. స. 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు.

ఏఁడుడి. దే. వి. (ఏఁడు+ఉడి.) ఆబ్దికము.

ఏఁదర. దే. వి. కుటుంబముతోఁజేరనిస్వతంత్రపుసొత్తు. (వాఁడుకొంతయేఁదరకట్టుకొన్నాఁడు.)— విశ.కుటుంబముతోఁజేరకస్వతంత్రమైనది. (నాకాయూరిలో ఏఁదరకమతముకలదు.)

ఏఁదుము. దే.వి. (ఏను+తూము.) అయిదుతూములు.

ఏఁపు. దే. వి. కాఁతియ, బాధ. "కుసుమాయుధునేఁపులకింతయోర్వఁగా లేక." మార్క. ౪, ఆ.

ఏఁబండ్రు. ద్వి. స. ఏఁబదిమంది. (ఏఁబదికిమహన్మహత్యర్థకరూపము.)

ఏఁబది. ద్వి. స. (ఏను+పది.) అయిదుపదులు.

ఏఁబలము. మి. వి. (ఏను+పలము.) అయిదుపలములు. "సీ.పంచపలీసంజ్ఞపరఁగునేఁబలమన." ఆం. భా. ద్వి. వై. (ఇప్పటివాడుకలోపదిపలములు.)

ఏకకుండలుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. బలరాముఁడు; 2. కుబేరుఁడు.

ఏకకుఁడు. సం. విశ. (అ.ఆ.అ.) అసహాయుఁడు, ఎక్కటి.

ఏకగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. సహపాఠి, సతీర్థ్యుఁడు.

ఏకచరము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది, ఒంటిగాఁడు. విశ. ఏకాంతమైనది.

ఏకతమాడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆలోచించు. "కూరిమిమంత్రితోడనలకూబరుఁడేకతమాడి." స్వా. ౫, ఆ.

ఏకతము. వై. వి. 1. ఆలోచనకుఁదగినచోటు; 2. ఆలోచన*.

ఏకతానుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఒకటమనసు చెల్లినవాఁడు, ఏకాగ్రుఁడు.

ఏకతాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. లయతోడికూడిక; **2. తాళ**భేదము. (నాలుగక్షరములకాలము.)
ఏకదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు, ఒంటికొమ్మువేలుపు.
ఏకదృష్టి సం.వి.ఇ.పుం.కాకి.విణ. ఒకచూపుకలది.
ఏకదేశము. సం. వి. అ. పుం. అంశము, భాగము.
ఏకధురము. సం. వి. అ. పుం. నాఁగటినైనను బండినైనను మఱిదేనినైనను ఒక్కటిని లాగెడియెద్దు లోనగునది.
ఏకధురావహము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
ఏకధురీణము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
ఏకన. దే. వి. అంచు. (బద్దకంచము ఏకననుంచుము.)
ఏకపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతివ్రత, క్రొత్తడి.
ఏకపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మార్గము, త్రోవ.
ఏకపింగళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.
ఏకము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. అన్యము; 2. అసహాయము; 3. ముఖ్యము; 4. ఏ. ఒక్కటి.
ఏకలము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది. (ఇదిదేశ్యపదముగా వాడఁబడుచున్నదిగాని పూర్వకవిప్రయోగములందట్లుగానఁబడలేదు.) "ఉ. చేకొనియాకువీటివిభుశ్రీపెదవేంకటుఁజెందియాత్మలో, నేకలసద్గుణంబుమహిఁ యెన్నఁడనేకలసద్గుణాప్తిచేఁ, గైకొని శేషభోగములకల్మిఁదలంపదశేషభోగలీ, లాకలనంబుచేతఁగరులన్ గిరులన్ మఱిచెప్పనేటికిన్." రాఘ. ౧, ఆ.—విణ. అసహాయము.
ఏకలీఁడు. వై. వి. అడవిపంది, వరాహము. "మ. అంచన్నత్తసారంగరాట్, సహకారంబులనేకలీలసమయించన్ సాగె." (నలకథయందు అనేకలీలన్ అని, హరిశ్చంద్రకథయందు ఏకలీలన్ అనియు భేదము.) హన. ౨, ఆ.
ఏకసర్గుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏకతానుఁడు.
ఏకహాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకయేఁడు ఈడుగల ఆవుపెయ్య. (ఏకాబ్ద అనియు.)
ఏకాంగి. సం. వి. న్. పుం. విరక్తుఁడైనవిష్ణుభక్తుఁడు. "క్రేవలనేకాంగులురా." ఆము. ౨, ఆ.—విణ. ఒంటివాఁడు.
ఏకాండము. వై. విణ. అఖండము. "గీ. మలిచియేకాండముగనెక్కమానికమున, వేడ్కనెద్దానిని ర్మించెవిశ్వకర్మ, యట్టిదేవేంద్రదత్తమహార్ఘనూత్న, వీటికాపేటిమామఘూవిభునకొసఁగె." వై. ౬, ఆ. "ఏకాండపుఁదెరచీరలు." కవిక. 3, ఆ.

ఏకాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. అత్యంతము. విణ. 1. మిక్కిలి; 2. ఇద్దఱకంటెనెక్కుడుజనములేనిది. (చోటు.)
ఏకాకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఏకకుఁడు.
ఏకాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కాకి. విణ. ఒకకన్నుగలది.
ఏకాగ్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒకటమనసుచెల్లినవాఁడు; 2. కలఁకఁబాఱనివాఁడు.
ఏకాదశము. సం. స. న్. పదునొకండు. విణ. (అ. ఈ. అ.) పదునొకండవది.
ఏకాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పదునొకండవతిథి; 2. పదునొకండుతంత్రులుగలపరివాదిని యను వీణ.
ఏకాయనగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏకతానుఁడు.
ఏకాయనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——
ఏకావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. ఒంటిపేటహారము.
ఏకాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱుబొద్ది. అ. పుం. ము. బకపుష్పము.
ఏకాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకదినము; 2. మృతిఁబొందినవారికిపదునొకండవనాఁడుచేయుశ్రాద్ధము.
ఏకీభవించే. సం. అ. క్రి. ఒక్కటియగు.
ఏకీభావము. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కటియగుట. ఐక్యము.
ఏకు. దే. స. క్రి. 1. దూదినిచక్కఁజేయు; 2. దూఱు. (కానీనిన్ను ఏకికాకులకువేసెద.)—వి. ఏకినదూదిచుట్ట. "గీ. ఏకువాఁడిచేసియిపుడేలపల్కెదు." చంద్ర.
ఏకుడు. దే. వి. దూదియేకుట. "సీ. తూలమృదూకృతితోఁచునేకుడనంగ." ఆం. భా. ద్వి. శూ.
ఏకె. ద్వ్య. స. ఏ. (ఏ+అకె.) ఏమె. (చూ. ఆకె.)
ఏకోద్దిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకఁడుఉద్దేశింపఁబడినవాఁడుగాఁగలది. (శ్రాద్ధము.)
ఏకోను. దే. వి. సమష్టి. (ఏకోనుకుమొత్తమెంత? ము.)
ఏగాని. దే. వి. దుగ్గాని.
ఏగు. దే. అ. క్రి. చను, పోవు, గమించు.
ఏగుదెంచే. దే. అ. క్రి. (ఏగు+తెంచు.) 1. వచ్చు; "పరాశరనందనుఁడేగుదెంచె." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. పోవు. "చ. ఈయహితులనెల్లడించిసవనాశ్వముతోఁబురికేగుదెంచియు, మ్మహిపతిఁగాం

చి యీతనిక్రమంబపుడేమని విన్నవించెదరఁ." జై. ౨, ఆ. (చూ. అరుగుదెంచు.)

ఏగుపెండ్లి. దే. వి. పెండ్లికడపట వధూవరులను ఊరేగించునట్టివేడుక. "చ. జలనిధిసార్వభౌమత నుజాదనుజారులయేగుపెండ్లినాడు." వసు.3,ఆ.

ఏగురు. దే. స. (ఏను+గురు.) ఐదుగురు. (ఏనునకు మహన్మహత్త్యర్థకరూపము.)

ఏగుస. ద్వ. వి. (ఏను+కుంచము.) అయిదుకుంచములు. "సీ. ప్రస్థపంచకసంజ్ఞపరఁగు నేగుసయన." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఏచే. దే. విణ. 1. గ్రామ్యము; "గీ. ఏచమాటలు జడగొన్న పీఁచుఁగురులు." య. ౧, ఆ. "వ. సరకట్లకినెన్నెరలమెఱుఁగు మురయించు నేచపాటలతా నమానంబులును." క-౯. ౩, ఆ.—2. వక్రము. (ఏచకంకటిచుక్క.)

ఏచేకంకటిచుక్క. ద్వ. వి. ఉత్తరాషాఢానక్షత్రము.

ఏచే.దే.అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. అది, యేచిన కృపనాకునానతిమ్ముమహాత్మా." విక్ర. ౨, ఆ.— 2. పెరుగు; ఏచితనర్చితలిర్చిన క్రోవుల." భార. ఆది. 3, ఆ.—3. విజృంభించు. "మహేంద్రుతో నేచిపోరుబలుండువోలె." భార. స్త్రీ. ౨,ఆ.

ఏట. దే. వి. పక్షము. (రూ. ఏటము. "క. మాటలు నేరకపలికిన, నోటమిగాఁగొనక కార్యమున్న నిజముఁదాఁ, బాటించిన్నపతిధర్మం, బేటముగాఁ బాడి నిర్ణయింపఁగవలయుఁ." విజ్ఞా. వ్య, కాం.)

ఏటవాలు. దే. వి. 1.వంపు; "ఏటవాలైనయదియాయరఁటిబాలెంత." (ఏటవాలైనయది ఒఱిగినది యనియర్థము.) స్వా. 3, ఆ.—2. పక్షపాతము.

ఏటికపాము. దే. వి. (చూ.) ఎమిడిక.

ఏటికోళ్లు. దే. వి. బ. 1. ప్రవరచెప్పిచేయునమస్కారము; 2.నమస్కారము. "ప. కైలాసనిలయామీకుఁగోపులు. పళ్యల్లలాటామీకు నేటికోళ్లు. గౌరీమనోహరా మీకునమస్కారము." "గీ. నలువ సేవించియిందిరానాథుఁగాంచి, యితరపరివార దేవతావితతికెల్ల, నేటికోళ్లిచ్చియెక్కి రమ్మేటిమునులు, మృదునిహాటక శైలంబుమీఁదినిలువు." భీ. 3, ఆ.

ఏటిరింత. దే. వి. ఏట్రింత.

ఏటిఱేఁడు.దే. వి. (ఏఱు+ఱేఁడు.) సముద్రుఁడు, సరిత్పతి."ఉ.ఏటిఱేఁ,డమ్మెయిత్రోవయీమిమ దినల్గుచుఁదావిలుకేలఁబూనుఁడుఁ." య.3,ఆ.

ఏటు. దే. వి. 1. బాణప్రయోగము; 2. బాణహతి.

ఏటులాడు. దే. అ. క్రి. (ఏటులు+ఆడు.) ఆయుధపాణులై పోట్లాడు. "వ. అబ్బినకైదువులచే నేటులాడిరి." శశాం. ౫, ఆ.

ఏట్రింత. దే. వి. భారద్వాజపక్షి. (ఏటిరింతయొక్క రూపాంతరము.)

ఏడ. దే.వి. ఏ. ఎక్కడయొక్క రూపాంతరము. "ఏ నేడనింద్రాదులేడ." భార. అర. ౨, ఆ.

ఏడక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గొఱ్ఱె. అ.పుం.ము.పొట్టేలు.

ఏడగజము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస†.

ఏడమూకుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చెవిటిమూఁగ; 2. మోసకాఁడు.

ఏడాకుపొన్న. ద్వ. వి. (ఏడు+ఆకుపొన్న.) ఒక దినుసుపొన్న, సప్తచ్ఛదము†.

ఏడాకులరఁటి. దే. వి. (ఏడు+ఆకుల+అరఁటి.) ఒక దినుసు అరఁటి, సప్తపర్ణము†.

ఏడాగోడము. దే. విణ. విరుద్ధము. (ఏడాగోడపు మాట. మొ.)

ఏడాటలాడించే. దే. స. క్రి. (ఏడు+ఆటలు+ఆడించు.) మిక్కిలిశ్రమపఱచు. (వాఁడు నన్ను ఏడాటలాడించినాఁడు.) (ఏడాటలాడించుట=సప్తవ్యసనములను గలుగఁజేయుట. అనఁగా సప్తవ్యసనములుగలిగినప్పుడు ఎంత శ్రమము కలుగునో అంత శ్రమమును గలిగించుట అని యర్థము ఉండవచ్చును.)

ఏడిక. వై. వి. పొట్టేలు, ఏడకము.

ఏడు. దే. స. ఆఱునొకటి.

ఏడుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిటివాఁడు.

ఏడుగడ. దే. విణ. (ఏడు+కడ.) (గురువు, తల్లి, తండ్రి, పురుషుఁడు, విద్య, దైవము, దాత అని సప్తప్రకారములుగల) రక్షకము. "క. గురుఁడును దల్లియుఁ దండ్రియుఁ, బురుషుఁడు విద్యయును దైవమును దాతయునాఁ, బొరినేడు గడయుఁ దానై, హరినసురక్షించుఁగాత ననవరతంబుఁ." వాసి. ౧, ఆ.

ఏడుగురు. దే. స. ఏడుమంది. (ఏడునకుమహన్మహత్త్యర్థకరూపము.)

ఏడుచే.దే.అ.క్రి. రోదనముచేయు, (రూ. ఏడ్చు.)

ఏడుపు దే. వి. రోదనము, (రూ. ఏడ్పు.)

ఏడూకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) మెత్తినగోడ. (రూ. ఏడుకము.)

ఏడ్గడ. దే. విణ. ఏడుగడయొక్క రూపాంతరము.

ఏడ్తెఱ. దే. వి. 1. అతిశయము; "దీవియలయేడ్తెఱ సోయగమందె." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. పరాక్రమము; "ఏడ్తెఱఁదనపూన్కి మై." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. "క. అతఁడెక్కుడుమదమొలయఁ జేతియేడ్తెఱ సూపెన్." భార. ద్రో. 3, ఆ.—3. విజృంభణము. "చ. ఏడ్తెఱఁగలయప్పుశత్రునఁ ధీరతఁజేయుటయొప్పుఁగాకయే, పతినఁబరాభవించిన జనావళినవ్వదె." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఏడ్దుము. ద్వ. వి. (ఏడు+తూము.) ఏడుతూములు.

ఏణము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దకన్నులుగల నల్లయిఱ్ఱి.

ఏణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకన్నులుగల నల్లలేడి.

ఏతఁడు. దే. స. ఏ. (ఏ+ఁడు.) ఎతఁడు. (చూ. ఆతఁడు.)

ఏతము. ఉభ. వై. వి. నీళ్లెత్తెడు యంత్రవిశేషము, ఆరఘట్టము*.—సం. వి. అ. పుం. చిత్రవర్ణము. విణ. 1. చిత్రవర్ణముగలది; 2. నచ్చినది.

ఏతరి. దే. విణ. దుర్నయపరుఁడు. "క. మీతరము వారలేతతి, నేతరితనమునఁ దపస్విగృహకన్యకలన్, వీతభయవృత్తివేఁడిరో, కోతముఁదర్కింపకార క్రొవ్వులటంచున్." స్వా. ౬, ఆ.

ఏతాము. వై. వి. ఏతముయొక్క రూపాంతరము.

ఏతు. దే. వి. ఉద్ధతి. "గీ. తనకనిష్టంబులగుకలిద్వాపరముల, కేతుసూపియుఁబోలేధాత్రీశ్వరుండు, నిత్యసత్రేతబుధ్వీక్షణీతమైన, త్రేతసేవించె విజితమిత్రేతరుండు." నై. ౧, ఆ. (ఈయర్థమింకను విచారణీయము.)

ఏతుల. దే. వి. చాపలల్లెడుమనుష్యజాతివిశేషము. "ఏతులకోమలు." ఆము. ౪, ఆ.

ఏతెంచు. దే. అ. క్రి. (ఏగుదెంచుయొక్క రూపాంతరము.) 1. వచ్చు; 2. పోవు. "మ. అరదంబెక్కి ప్రమోదమేర్పడఁగనయ్యక్రూరుఁడేతెంచుచున్." (వెనుకమటియొకచో.) "అరిగియరిగి." వి, పు. ౭, ఆ.

ఏద. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఏదడి. దే. వి. ఒకదినుసు ఎలుఁగుగొడ్డు. (అప్ర.)

ఏది. దే. స. ఎది. అవ్య. ఎట్లు. "ఏదియేదీయుదిచాలఁగ్రొత్త బళి" కళా. ౧, ఆ.

ఏదీ. దే. ని. ఎక్కడనున్నది. "నీకుఁబౌరుషమేదీ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—అవ్య. ఎట్లు. (చూ. ఏది.)

ఏదు. యు. దే. అ. క్రి. నశించు. "పెంపేదంగ్రూరతకోర్వరాదు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "గీ. అజశివాదికమగు నీసమస్తజగము, నెందుఁబ్రభవించు వర్తించు నేదు." ఆము. ౬, ఆ. ("పారంబేదనిలజ్జదోఁప." "పారంబేదనివంతయుంగలిగెనే." ఇత్యాదిస్థలములయందు పారంబేదిన అనియుండు ననితోఁచెడి.)—వి. ముండ్లపంది, శల్యము.—వై. స. క్రి. పెంచు*. "రఘుకుమారునేదిరిదాదుల్." రామా. 3, ఆ.

ఏదుము. దే. వి. విడుపు. (ఇట్లు ఒకానొక నిఘంటుకారుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. అది విచారింపఁ దగినది.)

ఏదువేఁట. దే. వి. వేఁటలోభేదము. "గీ. హెచ్చరికమించి తెరవేఁటయేదువేఁట, గంటవేఁటయు మొదలుగాఁగలుగువేఁట, లెన్నిగలవన్నియుఘటించి యన్నరేంద్రుఁ, డుగ్రమృగభంజనక్రియోద్యుక్తుఁడయ్యె." రామా. ౨, ఆ.

ఏధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధనాదిసమృద్ధి, నిండు. అ. పుం. ము. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు. (ఇదివెనుకటిరెండర్థములయందు సకారాంతక్లీబంబునగు.)

ఏధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వృద్ధిపొందినది.

ఏనస్సు. సం. వి. స్. న. 1. అపరాధము; 2. పాపము.

ఏనాదము. దే. వి. సముద్రతీరము.

ఏనాది. దే. వి. అడవియందు వాసముచేసెడి యొకహీనజాతివాఁడు.

ఏనాళ్లు. దే. వి. బ. (ఏను+నాళ్లు.) 1. అయిదుదినములు; 2. వివాహానంతరము వియ్యంకులొకరికొకరు పంపెడు సారె.

ఏని. దే. అవ్య. 1. పక్షాంతరమునుదెలిపెడిని; "అట్లయేని." (ఆపక్షమునననియర్థము.) "ఇట్లయేని" (ఈపక్షమునననియర్థము.) "వినన్వలతే వినుము." (విననవలతేన్ వినవలచుపక్షముననియర్థము.)—2. వికల్పమునుదెలిపెడిని; "హరినేనబ్జజునేని."—3. బొత్తిగా అనునర్థమునుదెలిపెడిని. "ఓటయొకింతయేనియు సుయోధనుచిత్తమునందులేదు." "ఏనునిక్కమట్లినచటంగలండెరణకేళికిమార్కొనన నొక్కఁడేనియున్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (ఏనియనని ప్రయోగింపఁబడుటచేదీని నిద్రుతప్రకృతికముగా గ్రహింపఁగూడదు. ఏనిన్ ఏన్ అనురూపములు యువర్ణమును నివర్ణములులోపింపఁగానైనవనియెఱుంగునది. ఎందేని,

ఎన్నఁడేని ఇత్యాదులయందలి యేనిశబ్దము వా
క్యాలంకారనిబద్ధమని యెఱుంగునది.)
ఏనిక. వై. వి. ఏనుఁగు. "చ. ఏనికగములలోఁ యనంగఁ దరుణీమణులుల్లములుల్ల సిల్లఁగన్." రుక్మి. 3, ఆ.
ఏనికతిండి. ద్వ. వి. సింహము. "ఎ. గీ. వఱలు నేనిక తిండివార్వమునుదోలుత, గాఁగఁదానెక్కి." కళా. 3, ఆ.
ఏనికదోమ. ద్వ. వి. తొండపుదోమ, ఘోణిక.
ఏను. దే. స. 1. అయిదు; (ఇందలి ఉకారము వికల్పముగ లోపించును. ఉదా. ఏన్పర్వంబులు.)—2. నేనుయొక్క రూపాంతరము.
ఏనుఁగు. వై. వి. ఏనిక. విఱ. పెద్దది*. (ఏనుఁగుకలబంద, ఏనుఁగు కాలు, ఏనుఁగుతుమ్మి, ఏనుఁగుపల్లేరు, ఏనుఁగుజలగ, ఏనుఁగుబీఱ. మొ.)
ఏనుఁగుకలబంద. ద్వ. వి. నారకుపయోగించెడి పెద్ద కలబంద♣.
ఏనుఁగుకొమ్ములు. ద్వ. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము. "సీ. ఇప్పపూరాజనాలేనుంగుకొమ్ములుమల్లెశ్రీగంధులుమదనగంధులు." హంస. ౪, ఆ.
ఏనుఁగడుగులు. దే. వి. బ. (ఏనుఁగు+అడుగులు.) చిత్రవర్ణవస్త్రవిశేషము.
ఏనుఁగుగొంగ. ద్వ. వి. ఏనికతిండి, సింహము. (ఏనుఁగుఁబగఱ అనియు.)
ఏనుఁగుఁబల్లేరు. ద్వ. వి. పెద్దపల్లేరు♣.
ఏనుఁగుమోముసామి. వై. వి. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గజాననుఁడు.
ఏనుఁగురాకాసిగొంగ. ద్వ. వి. శివుఁడు, గజాసురవైరి.
ఏనుఁగుసారము. వై. వి. సప్తస్వరములలోనొకటి, నిషాదము.
ఏనూఱు. దే. స. (ఏను+నూఱు.) అయిదునూఱులు.
ఏపరించే. దే. స. క్రి. దుఃఖపఱచు. "ద్వి. ఏపరింపుదురే నన్నిట్లుమాయయ్య." హరిశ్చ. ౨, భా.
ఏపారు. దే. అ. క్రి. (ఏపు+ఆరు.) 1. అతిశయించు; 2. విజృంభించు. "క. తలద్రప్యయ్యలైననిష్ఠుర, కులిశగతింబగిలికూలుకులపర్వతముం, దలపించుచుఁగురువృద్ధుం, డిలఁగూలెంబ్రతిబలంబులే పారంగాన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ.
ఏపు. దే. వి. 1. ఆధిక్యము; "ఉ. ఉమావల్లభుఁడాదినాయకుఁడువాసనవంద్యుఁడు వెండికొండపై, నెల్లగణంబులుంగొలువ నేపునఁబర్వతరాజపుత్రితో, సల్లలితాత్ముఁడైసకలసంపదలంగొలువుండె." వీర. ౧, ఆ.—2. విజృంభణము. (చూ. ఏపారు.) (ఈపదమును ఆధునికులు కొందఱు ప్రకారార్థమందు ప్రయోగించియున్నారు.)
ఏపె. దే. వి. సాలము♣. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అప.) ఏమె. (చూ. ఆకె.)
ఏబిడ. దే. స. ఏ. (ఏ+బిడ్డ.) ఏపె.
ఏమఱిల్లు. దే. అ. క్రి. ఏమఱు, ప్రమాదపడు. "సీ. పదబంధశిథిలతపాటిల్లఁగానీక యేచందములయందు నేమఱిలక." కళా. ౧, ఆ. (ప్రే. ఏమఱించు. "చ. లవణాసురుమాతులఁ జేమఱించితీ, వ్రతఁగొనిపోయెనాలనకరక్షశరాసనమభ్ర వీధికిన్." జై. ౬, ఆ.)
ఏమఱు. దే. అ. క్రి. ఏమఱిల్లు. స. క్రి. "మంత్రగోపనము నేమఱుటయు." కళా. ౭, ఆ.
ఏమఱుచే. దే. ప్రే. ఏమఱఁజేయు.
ఏమఱుపాటు. ద్వ. వి. 1. అకస్మాత్తుగా. "గీ. అంతనొకనాఁడుపూఁదోఁటకాత్మగురుని, వెంటఁజనియందునట్లకావించినూతి, నీటిలోనీడఁజూడంగనెలఁతఁజూచె, విష్ణుచిత్తుఁడేమఱిపాటువెను కఁగదిసి." పర. ౪, ఆ.—2. వంచనగా. "ఇట్లగుఱుఁబోఁడులనేమఱిపాటుచంపినం, బేరును బెంపునుంగలదె." భో. ౫, ఆ.
ఏమి. దే. స. ఏ. ఏది. "ఏమికులంబునవాఁడొకో." విరా. ౧, ఆ.—అవ్య. ప్రశ్నమునుదెలిపెడిని. (హల్లుపరమగునపుడును కడపటనుమివర్ణకమునకు వికల్పముగాలోపము. "శా. ఏలాయిందునునందుఁబాఱెదవునీకేప్రాఁతియేవెన్నలున్, బాలున్బాలక." హరి. పూ, భా. ౫, ఆ. "క. శవముక్రియనుండెదిదే." భాగ. ౯, స్కం.) (రూ. ఏమీ.)
ఏమె. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అమ.) ఏపూజ్యురాలు. (చూ. ఆకె.)
ఏయది. దే. స. (ఏ+అది.) ఎది.
ఏయు. దే. స. క్రి. (బాణము) ప్రయోగించు. "గీ. వలుదనారసంబువక్షంబుదూఱఁగ, నేయుటయును." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
ఏరండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.
ఏరవకడ. దే. వి. దాసరడంగి, దేవతాళము♣.
ఏరాది. దే. వి. (ఎరవు+అది.) ఒకదానిసంతతిరైయైన గుఱ్ఱము. "ఎ, గీ. అచటనున్నయుత్తమాశ్వములకు నేరాదిలేఖర్షభునితురంగము." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఏరాలు. దే. వి. (ఎరవు+ఆలు.) తోడికోడలు. "సీ. ఏరాలిపట్టిబిట్టె త్తిచెక్కిలినొవ్వఁగఁబచివాఁడేడ్చి వఁ గౌఁగిలించు." పాండు. 3, ఆ.

ఏరాళము. వై. వి. 1. అధికము; 2. అసంఖ్యము*. "క.ఓరాజవదనయచటన, నీరాజనమబ్జనాభునికి నీమన్నా,రేరాళముహరివల్లభలు." (ఏరాళము= ఏరాళముగాననియర్థము.)పాండు.౨, ఆ.(చూ. హేరాళము.)

ఏరు. దే.వి. 1. ఎద్దులను గట్టి దున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి; "నేఁడేరు మోపిన నీకుఁ జోళన రేండ్రు నానసుమీ." పర.౫,ఆ.—2.తలనొప్పి."హా రనురోదఁదలయేరువోడమ." చంద్ర.

ఏరుగు. దే. అ. క్రి. విష్ఠించు. వి. విష్ఠ.

ఏరునేల. దే. వి. భూపరిమాణవిశేషము. "గీ. ఏరు నేలకొలఁది నెడ నెడవిడియుచు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

ఏరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేటపడు; 2. నిర్ణయింపఁబడు; 3. బయలుపడు; 4.రూపువడు; 5. వేఱు పడు; "ఎ, గీ. ఏర్పుపడినాల్గుపాఁజులై యొప్పు దెప్పు,డురుదురంబనుచున్న వానరులఁజూచి." రామా. ౧, ఆ.—6. సిద్ధపడు. (చూ. ఏర్పడు.)

ఏరుపాటు. ద్వ. వి. ఏర్పాటునకు మొదటిరూపము.

ఏరువాక. దే. వి. దుక్కియొక్క ప్రారంభము.

ఏర్చు. దే. అ. క్రి. తలనొచ్చు. "గీ. తపముగావిం చువారిఁ, గనినఁదలయేర్చుఁగాదెయాఖండలున కు." పాండు. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. ఏర్పఱచు; "సీ. అఁకలిగొనునప్పుడబ్జనాళములలోనాటికొ క్కటియేర్చునోటికొసఁగు." శుక. ౧, ఆ.— 2. చక్కఁబఱచు; "క.కయ్యమున కాయితమై, మొనలేర్చివేగనిచటికిఁ, జనుదెమ్ము." భార. ఉ ద్యో.౪, ఆ.—3. దహించు. "గీ.ఇందయుండిలి మేనిఁదానేర్చునగ్ని." భార.ఆది. ౧, ఆ.

ఏర్పడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేటపడు; "అతని నేర్పడ నాకుఁజెప్పవలయు." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—2. బయలుపడు; "వ. తనవంచనం బేర్పడకుండఁగృత ప్రణామంబైతదాగమనప్రయోజనం బడిగిన." భార. ఆర. ౨, ఆ.—3. రూపగు; (దానికి అంగ ములేర్పడ్డవి.)—4. నిర్ణయింపఁబడు. (క్షత్రియుఁ డు రాజుగా నేర్పడును.) 5. వేఱుపడు. "ఎ, గీ. ఇమ్మూడు నొకచోట మేళవించి, యుండునొ కాక యేర్పడి యుండునొక్కొ." పాండు. ౧, ఆ. (ఏరుపడుయొక్క రూపాంతరము.) (ప్రే. ఏర్పరించు, ఏర్పఱచు. "మత్త. ఈ వికర్ణుఁడు బాలుఁడయ్యును నేర్పరించి యథావిధిన్, దేవ మంత్రియుఁబోలెధర్మువుఁదెల్పె." భార. సభా. ౨, ఆ.)

ఏర్పాటు. ద్వ. వి. 1. నిర్ణయము. ("వందిబృందముల కేర్పాటొప్పఁగా." పాంచా. ౧, ఆ.—2. నియ మము; 3. వివరణము. "శా. ఎట్టెట్టూ వినమైతి మింకనొకమా టేర్పాటుగాఁజెప్పుమా." కాశీ. ౭, ఆ.) (ఏరుపాటుయొక్క రూపాంతరము.)

ఏర్పు. దే. వి. మంట.

ఏఱు. దే. స. క్రి. క్రిందనుండువస్తువులనొకటొక టిగా ఎత్తు. "ఎ,గీ. తృణధాన్యములప్పు, మేతికొని నత్తురాఁకలితీఱకుండు." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.— వి. నది.

ఏఱుజోజి. ద్వ. వి. ధాతకి†.

ఏఱుపిడక. దే. వి. నేలఁబడి యెండి యేఱఁబడెడి పేఁడకడి, కరీషము. (దీనిని ఏఱునుగ్గులనియుఁ జెప్పుదురు.)

ఏఱుపుచ్చ. దే. వి. కలింగపత్రము†.

ఏఱుమద్ది. దే. వి. నదీసర్జము†.

ఏఱుమల్లియ.ద్వ.వి.వాసంతిక†, (రూ. ఏఱుమల్లె.)

ఏఱువ. దే. వి. విలాతి, దేశము.

ఏఱువంగ. ద్వ. వి. గండీరము†.

ఏఱువావిలి. దే. వి. సప్తల†.

ఏల. ఉభ. దే. అవ్య. ఎందుకు, (రూ.) ఏలా. వై. వి. 1. ఒకయేఱు; (దీనినే ఏలేఱందురు. ఇది పీఠా పురముసమీపమునఁ బాఱునట్టిది.) 2. బ. శృం గారవుఁబాట*. "ఏలలుఁపాడుచు." అచ్చ.యు, కాం.—సం. ఆ. స్త్రీ. పేరేలకి†.

ఏలకి. వై. వి. ఏల†. (దీనిభేదము చిట్టేలకి.)

ఏలకికాయ.ద్వ.వి.1. భక్ష్యవిశేషము; "వ. ఇడ్డెనలు తేనెతొలలుబుడుకులు నేలకికాయలు." హంస. ౧, ఆ.—2. ఏలాఫలము.

ఏలపాటలు. ద్వ.వి.బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ,గీ. ఏలపాటలుసరిబేసులీలకూఁతలు." వి, పు. ౭, ఆ.

ఏలము, వేలము. హిం. వి. అమ్ముటలో నొకవిధము.

ఏలము. వై. వి. కల్లుగీచువాఁడు ఆతోఁపునందు వేసికొనెడు గుడిసె.

ఏలముపట్టు.ద్వ.వి.ఆలంబలనము. (చూ.నానగండ.)

ఏలాపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారేలకి†.

ఏలాము. వై. వి. ఏలముయొక్క రూపాంతరము.
ఏలావాలుకము. సం.వి.అ.న. నూఁగుడోసకాయ.(రూ.) ఏలవాలుకము.
ఏలి. దే. విణ. కృత్రిమము. "ఏలిమాట." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "ఏలిసింగము." చంద్రా. ౨, ఆ.
ఏలిక. దే. వి. 1. రాజు; 2. ఒడయఁడు.
ఏలికసాని. ద్వ. వి. దొరసాని, రాజ్ఞి.
ఏలిదము. దే. వి. చులుకఁదనము. "క. బాలుఁడనితలఁచిరిపుతో, నేలిదమునఁగలసియునికియిదికార్యమె." భార. ఆది. ౬, ఆ.—విణ. చులుకనిది. (చూ. ఎల్లిదము.)
ఏలినవాఁడు. దే. వి. ఏలిక, రాజు.
ఏలు. దే. స. క్రి. 1. పరిగ్రహించు; "క. అనిహర్షోత్కర్షంబున, మనమలరఁగఁబలికిమత్స్యమనుజాధిపుం, డనిలసుతునేలెనాతఁడు, తనమనమున నూఱడిల్లెఁదదవసరమునన్." భార. విరా.౧,ఆ. "చ. ఇతనికులంబుఁబేరువినియేలఁదలంచిననేలు మేలునీ, కతిబలుఁడైనబంటుహృదయంబునరోషమువట్టితేనివ, ధ్యతకువిధింపనేలయితఁడాఁకకుఁబాత్రము." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. పాలించు.
ఏలుకొను. దే. స. క్రి. ఏలు, పరిగ్రహించు.
ఏలుకోటి. మి.వి.ఏలుబడికిలోఁపడినజనము, ప్రకృతిజనము.
ఏలుబడి. దే. వి. ఏలుట, పాలనము.
ఏవ. దే. వి. రోఁత. "మున్ను గొంటి నేవన్ననదండయొక్కమగవాఁడిడ." ఆము. ౧, ఆ. — విణ. రోఁతయైనది. (రూ. ఏవము. "సిగ్గేవంబేమియు లేక." ఉ, హరి. 3, ఆ. "ఏవంబిచ్చరిత్రంబు." నిర్వ. ౬, ఆ.)
ఏవకాఁడు. దే. విణ. 1. రోఁతగలవాఁడు; 2. ఓర్వలేనితనముకలవాఁడు. "గీ. ఎడరుగాచిచెఱచు నేవకాఁడగువాని, కంటెమేలుచూవెకాలయముఁడు." రా. యు, కాం.
ఏవగించు. దే. అ. క్రి. రోఁతపడు. "గీ. అన్యవర్ణుఁడుదీనుఁడీయనకుఁగూఁతు, నెట్టులీనచ్చునిమదినేవగించి, యీఁడ." భార. అను. ౧, ఆ.—స. క్రి. 1. నిందించు; "గీ. శౌరమెచ్చితినో బాఁపనయ్యనిన్నుఁ, దరుగకీమాటనీమదిఁదరము సేయు, హీనకులుఁడనియితఁడునన్నేవగించి, పలికెనా యాత్మకదియంపములికియయ్యె." హరిశ్చ.౪,ఆ.
2. విడుచు. "అరిగాఁబంచమమేవగించివనలాల వ్వేళహిందోళవై, ఖరినూపన్." వసు. ౧, ఆ.
ఏవపడు. ద్వ. అ. క్రి. రోఁతపడు. "గీ. కిల్బిషంబు గోశకృన్మూత్రములకేవపడుట." భార. అను.3,ఆ.
ఏవల. దే. వి. (ఏ+వలను.) ఏప్రక్క. (చూ. ఎవ్వల.)
ఏవాఁడు. దే. స. 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు. (చూ. ఎవ్వఁడు.)
ఏవురు. దే. స. ఏగురుయొక్క రూపాంతరము.
ఏషణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వారాచాకృతియైన యగసాలెవానిత్రాసు; 2. ఘంటికంటఁజొప్పించెడుశలాక.
ఏష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఁగలది.
ఏస. దే. వి. విజృంభణము. (చూ. ఏసరేఁగు.) విణ. 1. గ్రామ్యము; "ఏసమాట."—2. వంకర. "వ. ఊసి యేసగాఁ దీసి తడవిండ్లనేసి క్రొవ్వునం గూసి డాసి." వసు. ౨, ఆ.
ఏసరు. దే. అ. క్రి. మీఱు. "ఆలపోతేసరరేఁగె." రుక్మాం. ౪, ఆ.
ఏసరేఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "గీ. ఇప్పుడమితాగ్రహంబున నేసరేఁగి, యిప్పుడమివేల్పుఁగొలమువారిందిరేశ, వెలియుగిలియంచునున్నారు." పర. ౨, ఆ.
ఏసి. దే. అవ్య. 1. వంతున. (రెండేసి,మూడేసి. మొ.) 2. కొలఁదిని దెలుపును. "ఇంతలేసిదోఁటలు."

ఐ.

ఐ. ఒకయక్షరము.
ఐంగుదము. సం. వి. అ. న. గారపండు.
ఐందవము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఇందుసంబంధమైనది. (ఇందుఁడు=చంద్రుఁడు.)
ఐంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలవిద్య నేర్చినవాఁడు.
ఐంద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకగ్రహయోగము; 2. మాలకాకి.
ఐంద్రియకము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చక్షురాదీంద్రియగోచరమైనది, ప్రత్యక్షము.
ఐకకంఠ్యము. సం.వి.అ.న. ఏకకంఠత్వము, ఒద్దిక.
ఐకమత్యము. సం. వి. అ. న. ఏకమతిత్వము, ఒద్దిక.
ఐకాగారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుఁడు, దొంగ.
ఐకాగ్య్రుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏకతానుఁడు.
ఐక్యము. సం. వి. అ. న. ఏకీభావము, ఒరిమ.

ఐణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏణముయొక్క చర్మము మొదలైనది. (ఏణము=ఇఱ్ఱి.)

ఐణేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏణియొక్క చర్మము మొదలైనది. (ఏణి=లేడి.)

ఐతి. దే. విణ. ఇల్ల, శక్యము. (అయితియొక్క రూపాంతరము.)

ఐతిహాసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతిహాసము తెలిసినవాఁడు. విణ. ఇతిహాససంబంధముగలవాఁడు.

ఐతిహ్యము. సం. అవ్య. పారంపర్యముచేనగు ఉపదేశము. (ఇది అకారాంతనపుంసకమనికొందఱు.)

ఐదు. దే. స. నాలుగునొకటి. (అయిదుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుగురు. దే. స. (ఐదుఁను మహన్మహత్యర్థకరూపము.) ఐదుమంది. (అయిదుగురుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుపదిచేయు. దే. అ. క్రి. 1. నమస్కరించు; 2. ఓడిపోవు. "సుస్థిరభుజశక్తినైదుపదిచేయురుదత్తినె తక్క." (ఓడిపోవువారును చేతులుఁకూర్చిమ్రొక్కుదురు కనుక దీనికి ఓడిపోవుటయనునర్థము కలిగెను.) ఆము. ౨, ఆ. (అయిదుపదిచేయు యొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుమోములవేల్పు. ద్వ. వి. శివుఁడు, పంచముఖుఁడు.

ఐదువ. ద్వ. వి. (ఐదు+వన్నెలుగలది.) మాంగల్యము గలస్త్రీ (వన్నెయనఁగా ఇక్కడ సుమంగలియొక్క అలంకారము. ఐదేసనఁగా.—మంగళసూత్రము, పసుపు, కుంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు.) (అయిదువయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదువరాలు. ద్వ. వి. (ఐదువ+ఆలు.) ఐదువ. (ఇక్కడ ఐదువశబ్దము విశేషణము. చూ. ఆలు.) (అయిదువరాలుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐద్దాయులు. దే. వి. బ. (ఐదు+దాయులు.) వడ్లవాఁడు కమ్మరవాఁడు కంచరవాఁడు అగసాలెవాఁడు కాసెవాఁడు వీరిపనులు.

ఐన. దే. ద్ర. ముందుచెప్పఁబడినదానికి విరుద్ధమయినయర్థమును దెలుపును. "గీ. నీవుచతురమతివినీకునిక్కన్నియ, నప్పగింపనేలయైననాదు, హృదయమలరుదీనియెడఁగడునార్ద్రమై, యుండుఁగానఁజెప్పకుండరాదు." భార. విరా. ౧, ఆ. (ఇది ప్రత్యేకముగావచ్చినప్పుడీయర్థము. మఱియొకపదముతోఁజేరివచ్చినపుడు అనేకార్థములనిచ్చుచున్నది. "అలుకనైనఁ జెలిమినైన." ఇత్యాది స్థలములయందు వికల్పమును దెలుపుచున్నది. "అక్కటయిల్లు వేఁడికొననైనను బోయెదవో." ఇత్యాదిస్థలములయందు మిక్కిలితక్కువను దెలుపుచున్నది. "ఇంకనైననన్ను నేలయాలింపవు." ఇత్యాదిస్థలములయందు సమయమగుటను దెలుపుచున్నది. ఇట్లు ఇంకను ఊహ్యంబులు.) (అయినయొక్క రూపాంతరము.)

ఐనిల్లు. దే. వి. నట్టిల్లు, అంతర్గృహము. (అయినిల్లుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐవు. దే. వి. తప్పు, దోషము. (అయివుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐపోవు. దే. అ. క్రి. 1. వెచ్చమైతీఱు; (సంబారములన్ని అయిపోయినవి.)—2. ముగియు. (వాఁడు ఉద్యోగముచేసిఅయిపోయినది.) (అయిపోవుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐమూల. దే. విణ. మూలవాటు. (ఆయిల్లు ఐమూలగానున్నది.) (అయిమూలయొక్క రూపాంతరము.)

ఐర. దే. వి. నేత్రరోగవిశేషము. "అక్షిరోగవిశేషమైరయనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. మ. (అయిరయొక్క రూపాంతరము.)

ఐరకొను. దే. అ. క్రి. చక్కఁబడు. "క. భీషణవనముననాయు, శ్లేషవిశేషమునఁగ్రుళ్లిచివుకకయుచ్చో, నీషద్రుజలేకమహా, ఘోషవృషంబునకునైరకొనికాల్ వచ్చెన్." పంచ. వేం. ౧, ఆ. (అయిరకొనుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐరావణము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునియేనుఁగు, ఐరావతము.

ఐరావతము. సం. వి. అ. న. ఎంపులేనినిడుపాటియింద్రధనుస్సు. పుం. 1. ఇంద్రునియేనుఁగు; 2. ఒకానొకపాము; 3. మబ్బుమీఁదవచ్చెడిమబ్బు; (దీనిని రాజమేఘమందురు.) 4. నారదబ్బ; 5. నిమ్మ.

ఐరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మెఱపు; 2. కోలమెఱపు.

ఐరేని. దే. వి. ఏ. బచ్చెనపని చేసిన పెండ్లికుండలు. "సీ. ఐరేనిగొనివచ్చిరైదువల్ పాటలుఁబాడుచు శుభవేళ వేడుకలర." విజ. 3. ఆ. (అయిరేనియొక్క రూపాంతరము.)

ఐలబిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, వైఁడి ఱేఁడు.

ఐలారము. దే. వి. మూలికావిశేషము. (అయిలార ముయొక్క రూపాంతరము.)

ఐశేయము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోసకీ.

ఐవచ్చు. దే. అ. క్రి. అచ్చివచ్చు. (అయివచ్చుయొ క్క రూపాంతరము.)

ఐశ్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. అణిమాది; (అవి. ౮. అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము.) 2. సంపద.

ఐహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇహలోకసంబంధ మయినది.

ఒ.

ఒ. ఒక యక్షరము. దే. అవ్య. సందేహమును దెలుపును. "పద్మహితుఁడో హిమకరుఁడో శచీ. గృహమేధియో." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఒంకియ. వై. వి. ఒంకె.

ఒంకె. వై. వి. పాగమొదలైనవి తగిలించెడు చిలుకకొయ్య. (ఒంకియయొక్క రూపాంతరము.)

ఒంజిలి. దే. వి. దుఃఖము. విణ. దుఃఖముకలవాఁడు (లేక) దుఃఖముకలది. (చూ. ఒందిలి.)

ఒంటరము. దే. వి. విరోధము. "క. ఒంటమిలేనివి యొంటర, మింటరములుఁ బలుకుటుచితమే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

ఒంటరి. ద్వ. వి. (ఒంటి+అరి.) అసహాయుఁడైనబంటు. "మ. పూవుఁదీఁ, గెగుడెం దానలరాచయొంటరికడుం గేరించుచుంజిమ్మినన్." య. ౫, ఆ.—విణ. ఏకాకి.

ఒంటరికాఁడు. ద్వ. వి. 1. పంది, ఏకచరము; "సీ. క్రమ్మియొంటరికానిదొమ్మినొంచు యశంబుబయటిపల్లెలుగూల్చ బల్మికల్మి." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. అసహాయుఁడయినబంటు. "ఒంటరికాండ్రనేకసూ, కరములుగుప్వ దెప్పమనఁగాఁబడుఁగ్రుమ్మిరి." ఉ, రా. ౭, ఆ.—విణ. ఏకాకి. (స్వార్థమున కాఁడు.)

ఒంటరిపాటు. ద్వ. వి. ఒంటి, ఏకాకిత్వము.

ఒంటరీఁడు. ద్వ. వి. (ఒంటరి+ఈఁడు.) అసహాయుఁడైనబంటు. "సీ. ఒంటరియొక్కటీఁడొంటరీఁడొంత్రింపునానేకభటునికి నామములగు." ఆం, భా. ద్వి. ౩. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

ఒంటి. వై. వి. ఏకాకిత్వము. "క. ఒంటిమెయినుండఁగాము, క్కంటికి నాకచ్ఛపంబు గౌరుంబట్టం, గంటయరిది." భార. అను. ౧, ఆ.

ఒంటింపు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము; 2. వీఁడు వీఁడీయీపనినిజేయవలయునని యేర్పఱచునేర్పాటు. (చూ. ఆగగింపు.)

ఒంటికంటిగాము. ద్వ. వి. ముక్క, శుక్రుఁడు.

ఒంటికాఁడు. ద్వ. వి. పంది, ఏకచరము. విణ. 1. ప్రియురాలిఁ బెడఁబాసినవాఁడు, వియోగి; "సీ. అనురక్తిఁ జేఁచు నూతనసారసాటోపమొంటికాం డ్రకుఁ బెంపులొసఁగు నెచట." (హరిశ్చంద్రకథయందు పందులకనియు, నలకథయందు వియోగులకనియు అర్థము.) హన. ౨, ఆ.—2. ఏకాకి.

ఒంటికొమ్ము వేలుపు. ద్వ. వి. వినాయకుఁడు, ఏకదంతుఁడు.

ఒంటిపాటు. వై. వి ఏకాంతము. "ఒంటిపాటు చేకూడినది."

ఒంటిపోఁగు. ద్వ. వి. బలరాముఁడు, ఏకకుండలుఁడు. (చూ. వితావిత.)

ఒంటియ. వై. వి. ఒంటె, లొట్టిపిట.

ఒంటియడుగుఁగత్తెర. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఒంటు. దే. అ. క్రి. ఇముడు, అనుకూలించు. స. క్రి. చేరు. "రగడ కమలములంటుచుఁగలుఁవలనొంటుచు." శశాం. ౨, ఆ.—వి. 1. గ్రామసమూహము; 2. బ. పురుషులకర్ణభూషణము.

ఒంటుకొను. దే. స. క్రి. చేరు. "ఎ. గీ. ఒంటిపాటు ననవ్వాలుఁగంటినంటె, యొంటుకొనఁజూచియోహోయయుక్తమనుచు."

ఒంటె. వై. వి. ఉష్ట్రము. (ఒంటియయొక్క రూపాంతరము.)

ఒంటెపులి. ద్వ. వి. మృగవిశేషము. (అప్ర.)

ఒంత్రింపు. ద్వ. వి. అసహాయుఁడైనబంటు, (చూ. ఒంటరీఁడు.)

ఒంట్లు. యు. దే. వి. బ. (ఒంటు+లు.) పురుషుల కర్ణభూషణము. వై. అంకెలు.

ఒండు. వై. స. 1. అన్యము; 2. ఏ. ఏకము.

ఒండె. దే. ద్ర. 1. అటుకానిపక్షమున. "చ. అప్పురుషసింహులు భూరితపోధనుల్ మనం, బునఁగలుషించి రేనియుఁ దపోమహిమన్ మిము నిర్దహింతురొం, డెనతుల్ తాస్త్రశక్తిని నడెందునుమాడు దురాజినిందఱన్." భార. ఆర. ౫, ఆ. (మీఁద

ఏనిశబ్దముకదిసియుఁ బ్రయోగింపఁబడును. "గీ. అష్టమీవాసరంబునయందునొండె, నొండెనేని చతుర్దశినిండుభక్తిఁ, బూజగావించి యెవ్వఁడు భూమినున్న, దుర్గ సేవింప దురితంబుతొలఁగునండ్రు." భీ. ౬. ఆ.) 2. కాని. "సీ. సమకట్టి సైన్యంబుసైన్యంబుతో నొండెఁదొడరిమీమువ్వురతోడనొండె, నిద్దఱతో నొండె నెక్కటియొక్కనితో నొండెఁబొడిచెపదోర్బలమున." భార. సభా. ౧, ఆ.

ఒండేని. దే. అవ్య. (ఒండెన్+ఏని.) ఒండె. "మ. అనుషంగంబుననొండె నొండెను విహారాపేక్షనొండేని ఘు, ర్ణనిరాసంబుననొండెఁదీవ్రభయసంత్రాసార్థమొండేనియ, న్యనియోగంబుననెవ్వఁడేమునుఁగు గంగాంభఃప్రవాహంబునన్, జనుఁడాతండును బుండరీకనయనాశాసించుపాపౌఘముల్." కాశీ. ౫, ఆ.

ఒండొండ. దే. అవ్య. (ఒండు+ఒండు+అ.) క్రమక్రమముగా. "ఇప్పుడొండొండపొంగి కలయఁబాఱుఁ బయోధులుగ్రముగ." భార. అర. ౪, ఆ.

ఒందిక. దే. వి. ఒద్దిక. "సీ. కలశపాథోరాశి కన్యకారత్నంబు నొందికతోఁగూడి యున్నవాని." వి, పు. ౫, ఆ. (ఒద్దికయొక్కరూపాంతరము.)

ఒందిలి. దే. వి. దుఃఖము. విణ. దుఃఖముకలవాఁడు (లేక) దుఃఖముకలది. "వాఁడుధనహీనుఁడగుచు సంతాపమొందవిడుతురు బంధులవ్విధముననొందిలియైచేయునదిలేక." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

ఒందు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "పౌరచిత్తములకత్యానందమొందంగ." భార. ఆది. ౮, ఆ.—స. క్రి. పొందు.

ఒక. వై. స. (వృత్తియందు ప్రత్యయములోపించిన రూపము.) 1. ఒక్క; 2. ఒకానొక. (ఒకించుక, ఒకింత ఇత్యాదులయందు ఇది యల్పార్థకమని యెఱుంగునది.)

ఒకఁడు. వై. స. 1. అన్యుఁడు; 2. ఏ. ఏకకుఁడు. (లేక) అన్యము; ఏకము.

ఒకట. వై. ద్ర. 1. ఏకకాలమున; (చూ. ఒక్కొట.) 2. కూడ. (చూ. ఒక్కట.)

ఒకటి. వై. స. ఏ. 1. ఏకము; 2. అన్యము.

ఒకత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకతి. వై. స. ఏ. ఒకరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒకతుక. వై. స. ఏ. (ఒకత+క.) (చూ.) ఒకరిత. (చూ. ఎనతుక.)

ఒకతె. వై. స. ఏ. ఒకరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకరిత. వై. స. ఏ. (ఒకరి+త.) 1. ఏకస్త్రీ; 2. అన్యస్త్రీ. (రూ.) ఒకర్త.

ఒకరితి. వై. స. ఏ. (ఒకరి+తి)——వై.——(రూ.) ఒకర్తి.

ఒకరితె. వై. స. ఏ. (ఒకరి+తె.)——వై.——(రూ.) ఒకర్తె.

ఒకరుఁడు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకరువుఁడు. వై. స.——వై.——

ఒకర్తు. వై. స. ఏ. (ఒకర్త+ఉ.) (చూ.) ఒకరిత.

ఒకర్తుక. వై. స. ఏ. (ఒకర్త+క.)——వై.——(చూ. ఎవతుక.)

ఒకానొక. వై. విణ. (వృత్తియందు ప్రత్యయము లోపించినరూపము.) ఉద్దేశింపఁబడని. (ఒకానొకపురుషుఁడు, ఒకానొకస్త్రీ, ఒకానొకమృగము. మొ.) (దీనిని ప్రత్యయముతోఁ జేర్చిచెప్పునపుడు మహదర్థమున ఒకానొకఁడనియు, మహత్యర్థమున ఒకానొకతయనియు, అమహదర్థమున ఒకానొకటియనియు రూపములు.)

ఒకొ. దే. అవ్య. సందేహమును దెలుపును, (రూ.) ఒకో. "క. ఈమేలుప్రజకొనర్చిన, యామహిమకునెలవుగొంతియగ్రతనయుఁడో, భీముఁడొ కొతమ్ముకుఱ్ఱలొ, కోమటియెవ్వరొ కొతలఁపుకొలఁదికిమీఱెన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

ఒకొఁడు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు. (చూ. ఒక్కొఁడు.)

ఒకొట. వై. ద్ర. (చూ.) ఒకట.

ఒకొటి. వై. స. ఏ. (చూ.) ఒకటి.

ఒకొత. వై. స. ఏ. ఒకొరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొతి. వై. స. ఏ. ఒకొరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒకొతుక. వై. స. ఏ. (ఒకొత+క.) (చూ.) ఒకరిత. (చూ. ఎనతుక.)

ఒకొతె. వై. స. ఏ. ఒకొరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొరిత. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+త.) (చూ.) ఒకరిత, (రూ.) ఒకొర్త.

ఒకొరితి. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+తి.)——వై.——(రూ.) ఒకొర్తి.

ఒకొరితె. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+తె.)——వై.——(రూ.) ఒకొర్తె.

ఒకొరుఁడు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకోరువుఁడు. వై. స.——వై.——

ఒకోర్తు. వై. స. ఏ. (ఒకోర్త+ఉ.) (చూ. ఒకరిత.)

ఒకోర్తుక. వై. స. ఏ. (ఒకోర్తు+క.)——వై.—— (చూ. ఎవతుక.)

ఒక్క. వై. స. ఒకయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఒక.)

ఒక్కఁడు. వై. స. ఒకఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కట. వై. ద్ర. ఒకటయొక్కరూపాంతరము. (కూడ అనుటకు.—"అతనితోడనొక్కటఁబుట్టె నునొకకన్యకృష్ణనా." భార. ఆది.౭,ఆ. "నలుం డుదమయంతి నాశ్వాసించుచునొక్కటఁజని." భార. ఆర. ౨, ఆ.)

ఒక్కటి. వై. స. ఏ. ఒకటియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కత. వై. స.ఏ.ఒక్కరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతి. వై. స.ఏ.ఒక్కరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతుక. వై. స.ఏ.ఒకతుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతె. వై. స.ఏ. ఒక్కరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కప్రొద్దు. వై. వి. వ్రతాదులచేనియమముతోఁ జేయునట్టి యొక్కపూఁటభోజనము.

ఒక్కరిత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కర్త.)

ఒక్కరితి. వై. స. ఏ. ఒకరితియొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కర్తి.)

ఒక్కరితె. వై. స.ఏ. ఒకరితెయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కర్తె.)

ఒక్కరుఁడు. వై. స.ఒకరుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కరువుఁడు. వై. స. ఒకరువుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కర్తు. వై. స. ఏ. ఒకర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కెఱ. వై. వి. ఉగ్రభావము*. చ. "నఱలఁగరాముఁ డంతననవద్యుఁడునచ్చిమహాప్రలాపియై, యఱ చుచునున్నతల్లినిగ్రుతాంతవశీకృతుఁడైన తండ్రి నెం, క్కెఱఁగనితీవ్రశోకపరిఖేదహతుండయి." భార. ఆర.౩,ఆ.—విణ. ఉగ్రము. "క. వెఱచఱ వనీరిలోనొ, క్కెఱగానొకమొసలిమాడ్కికి న గోచరమై, పఱతెంచికుంభసంభవు, చిఱుదొడ వడిఁబట్టుకొనియెశిష్యులుబెదరన్." భార.ఆది. ౫, ఆ.

ఒక్కో. దే. అవ్య. ఒకో, (రూ. ఒక్కో.)

ఒకొక్కఁడు. వై. స. ఒకోఁడుయొక్కరూపాంతర ము."స్రగ్ధర.క్రూరేష్వాసంబులేదొకొక్కఁడు." రాఘ. ౨, ఆ.

ఒకొక్కట. వై. ద్ర. ఒకోటయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఒకట. (ఏకకాలమునననుటకు.—"క.ఇ టఁబాండవకౌరవులొ, కొక్కటనందఱుగురునను జ్ఞఁగొని." భార. ఆది. ౫, ఆ.)

ఒకొక్కటి.వై.స.ఏ. ఒకోటియొక్కరూపాంతరము.

ఒకొక్కత.వై. స.ఏ. ఒకొక్కరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొక్కతి.వై. స.ఏ. ఒకొక్కరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒకొక్కతుక. వై. స. ఏ. ఒకోతుకయొక్కరూపాం తరము.

ఒకొక్కతె.వై.స.ఏ.ఒకొక్కరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొక్కరిత.వై.స.ఏ.ఒకోరితయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒకొక్కర్త.)

ఒకొక్కరితి.వై.స.ఏ.ఒకోరితియొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒకొక్కర్తి.)

ఒకొక్కరితె.వై.స.ఏ.ఒకోరితెయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒకొక్కర్తె.)

ఒకొక్కరుఁడు. వై. స. ఒకోరుఁడుయొక్కరూపాం తరము.

ఒకొక్కరువుఁడు. వై. స. ఒకోరువుఁడుయొక్కరూ పాంతరము.

ఒకొక్కర్తు.వై.స.ఏ.ఒకోర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొక్కర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకోర్తుకయొక్కరూపాం తరము.

ఒగరు. వై. వి. చక్కఁగాఁబండని దానిమ్మలోనగువా నిరుచి, తువరము. (చూ. రసము.) "సీ. బిగికం దకుండఁజేఁజిగురాకు గొనివచ్చియొగరెల్లఁబుచ్చితీ పొసఁగకున్న." విక్ర. ౫, ఆ.

ఒగరుచే. వై. అ. క్రి. ఒగరగు. "సీ. నులివాడునాఁ చువల్పులగొంతొగర్చెఁజాలనల్చుగాలి వేఁబో కనెఱిఁగి." ఆము. ౨, ఆ.

ఒగి. దే. ద్ర. క్రి. విణ. క్రమముగా. "ఉభయపక్ష ములవారి, నుద్ధరింతురండయొగిఁబిండమిడినవా రు." (ఇక్కడ ఒగిన్ అనఁగా విధిక్రమముగా ననియర్థము.) భార.ఆర.౨,ఆ. (ఇట్లక్కడక్కడ సందర్భానుసారముగా అర్థము నెఱుఁగునది.)

ఒగిదిగ. దే.వి. జేడబిల్ల. "సీ. కన్నెగేదఁగిరేకు నున్న గిలగఁజేతియొగిదిగగాఁబెట్టెనొక్క చెలికి." చమ. ౧, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

ఒగుడు. దే. వి. జొన్నలోనగువానియొండినయాకు.

ఒగుడుకఅచే. దే. అ. క్రి. కృశించు.

ఒగ్గము. దే. వి. (చూ.) అపపాతము. "క. ఒగ్గములు త్రవ్వి పడుమని, యొగ్గెడు పెనుఁదెరల వలల ను గ్రమ్మృగములన్, దగ్గతినఁజంపు వేడుక, వెగ్గల మైచిత్తమందు నేఁటాడింపన్." భాగ. ౧, స్కం.

ఒగ్గు. దే. అ. క్రి. మొనయు. "ఉ. ఏయుక్కునులేక యిట్టిపనికొగ్గునెయంచొక కొందఱాడఁగన్." పాంచా. ౨.ఆ.—స. క్రి. 1. (వల) పఱచు, ఒడ్డు; (చూ. ఒగ్గము.) 2. చాఁచు. "ఎ, గీ. ఆనెలంత మెడమనడ్డంబుగా మెడ, యొగ్గెవృద్ధసతియనూన కృపను." కళా. 3, ఆ.

ఒగ్గుబల్ల. దే. వి. తలమెడపట్టెడు కొయ్యకాధార మైనబల్ల.

ఒచ్చెము. దే. వి. 1. కొఱఁత, న్యూనత; "గీ. అధ్వరా రంభమింతొప్పునయ్యదక్షు, శివునిఁదోడ్తేనియొ క్కయొచ్చెంబకాని." కాశీ. ౬, ఆ.—2. అవమా నము. "చ. మానినికిందనుఁదానకాచితో, లొద వినదానఁజేసి సభనొచ్చెముదక్కినఁ బొందునంద నుల్, బ్రదికిరిగాక." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఒచ్చెల. దే. అవ్య. ఓ చెల్లయొక్కరూపాంతరము. "ఒ చ్చెలనిన్నుఁజూచి వగనొందెదుఁజిత్తము." భో. ౫, ఆ. (రూ. ఒచ్చెల్ల. "క. అచ్చుగఁబ్రయాగ లోపల,విచ్చలవిడిఁదనదు మేనువిడిచినమనుజుం, డొచ్చెల్లయేమిచెప్పుదుఁ, జెచ్చెరఁగను నిష్టకా మ్యసిద్ధిధరిత్రిన్." భో. ౧, ఆ.)

ఒజ్జ. వై. వి. 1. ఉపాధ్యాయుఁడు; "క. ఎరుసనుదాత్త ప్రముఖ, స్వరములుకనుబొమ్మసంజ్ఞజాఱకయుం డన్, బొరిఁబొరిఁగఅపుచువటువుల, నురుధృతిఁ జదివించుచున్నయొజ్జయుఁగడఁకన్." పర. ౨, ఆ.—2.పురోహితుఁడు*; "సీ. రాజునొజ్జలమం త్రరక్షాబలంబునరాఁ బొందుగాదయ్యెరాక్షసు నకు." నై. ౮,ఆ.—3. యాజకుఁడు*. "గీ. భక్ష్య భోజ్యలేహ్యపానీయములమీఁద, సదములోని విప్రజనులమీఁద, వెగడుపడఁగఁబాఱె వెఱపింత యొజ్జలు, తత్ప్రయోగవిగులుదప్పిపఱవ." భార. ఆది. ౨,ఆ.

ఒజ్జతనము. వై. వి. ఒజ్జఁదనము, ఉపాధ్యాయత్వము.

ఒజ్జబంతి. వై. వి. ఉపాధ్యాయుఁడు చూపినపద్ధతి, మేలుబంతి. "సీ.తనకులాచారవర్తన వైష్ణవాచార పర్యాయములకొజ్జబంతియనఁగ." పాండు.౧,ఆ.

ఒజ్జసాని. వై. వి. ఉపాధ్యాయునిభార్య. "ద్వి.కప టమేర్పడఁగనొఁగాకనిపోయి, చపలాత్ముఁడా యొజ్జసానికిట్లనియె." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఒట్టు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "ఉ. అట్టినృపాలకీటము లనాజినెదుర్పఁగలేనివానియా, ట్లొట్టినభీతిమైని టుపయోధశరణ్యుఁడవైతివి." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—స. క్రి. 1. ఉంచు; "ఉ. ఇట్టిదిక్రూరకృ త్యమని యించుకకొంకక లక్కయింటఁజి, చ్చొ ట్టితి." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. రగుల్చు. "ఒట్టి నమంటవోలెఁగడునుగ్రతఁజేర్చిన." నిర్వ. ౮, ఆ. "క. పట్టుదురుకొఅవులనువడిఁ, బెట్టుదురసి పుత్రికలను బెనుమంటలయం, దొట్టుదురొడళ్లు సలియన్, మట్టుదు రప్పాపచిత్తు మత్తుంబెలు చన్." (ఇక్కడ ఒట్టుటయనఁగా కాల్చుట యని యర్థము.) భాగ. 3, స్కం.—వి. శపథము.

ఒడఁగూడు. దే. అ. క్రి. 1. సిద్ధించు; 2. చేరు. "క. అనువసగావుననేఁడ, క్కమలజుఁగొలువఁగమ హర్షిగణములుఁబిత్రుసం, ఘములును బోదురుబ్ర హ్మం, డమునంగలవారలందొడంగూడంగాన్." భార. ఆది. ౫. ఆ. (ప్రే. ఒడఁగూర్చు.)

ఒడఁబడిక. ద్వ. వి. 1. సమ్మతి; "ఎ, గీ. ఒడఁబడికగా నఁబడనీక యొడలునుఱియు, నెపముమైఁగొఁగి టికెనుర్చునీరజాక్షి, యుపమయును భూమివల్ల భునల్లమునకుఁ, గ్రొత్తచవిగొల్పెమఱివేఱ కొ న్నినాళ్లు." కవిక. 3, ఆ.—2. సమ్మతించి వ్రాసి యిచ్చిన వ్రాఁత.

ఒడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సమ్మతించు; 2. అనుకూ లించు; "చ. కడుఁజనువాఁడునైపురుషకారియు దక్షుఁడునైనమంత్రిపెం, పడరఁగరాజపుత్రుల మహాధనవంతులఁ జేసివారితో, నొడఁబడిపక్ష మేర్పడఁగనుండఁడుగా." భార. సభా. ౧, ఆ.— 3. సంతోషించు. "సమున్నతపీఠమ్మునసుంచియ థావిధిపూజలొడంబడఁజేసి." భార. ఆది.౭, ఆ. (ప్రే. ఒడఁబఱచు.)

ఒడఁబాటు. ద్వ. వి. సమ్మతి. విణ. సమ్మతము. "క. అ ప్పరయముఁడిప్పలుకుల, కొప్పితిమీప్రతిమలో ననెకచిటికెనవ్రేల్, తప్పకయుండఁగనిప్పుడ, యొప్పించెదనొప్పఁజెప్పమొడఁబాటనియెన్." (ఇక్కడ ఒడఁబాటనఁగా ఒడఁబడ్డద్రవ్యమని తెలియవలెను.) పర. ౫, ఆ.

ఒడగోలుకొను. దే. స. క్రి. అడగోలుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "వ. మనుష్యుండు పుట్టినకోలెని డుమలంబడిగడించినయొడమి పుడమి మీఁ డలిగి గడియతడవులోన నొడగోలుకొనశక్తుండగునట్లు గృహాగతుండగునతిథి తిరస్కృతుండై యతని పూర్వార్జిత సుకృతంబులన్నియు నపహరింపం జాలు." భో. 3, ఆ. (ఇక్కడ అడగోలుకొన ననియే యుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయం దిట్లు ఒకారాదిగాఁ గానఁబడుచున్నది.)

ఒడపి. దే. వి. గండి, రంధ్రము. "క. జాలుజాలుకని నెత్తురు వెలి, కులుకుచు రొదసేయ నఱితియొడపి నెయూర్చుల్, పఱవమిడి గ్రుడ్లు వడఁకుచుఁ, గొ అప్రాణముతోడఁ దన్నుకొను నమ్మొదవుల్." ఆము. ౨, ఆ.

ఒడమి. దే. వి. ధనము. "వ. మాతరుండు కఠోరవచనంబులాడినఁ బింగళుండంగలార్చిన దండుఁడు దండించినం జక్కంబడమిఁ దనయొడమిఁ దానడిమి కడిమి నిజంబుగా రవి గారవించి." ఉ, హరి. ౬, ఆ. (దీనిని ఏదంతముగా వాడెదరుగాని ప్రతులయందిది యికారాంతముగానే కానఁబడియెడి. ప్రయోగశైలినిజూడ నిట్లుండుటే యుక్తమని తోఁచుచున్నది. చూ. ఒడగోలుకొను.)

ఒడయఁడు. దే. వి. మగఁడు. "అడిగియాతండొడయఁడగుమాన్యపాత్త్రజకని." భో. 3, ఆ.—విణ. స్వామి.

ఒడయుఁడు. దే. వి. మగఁడు. "గీ. యువతిమండలములకొడయుఁడవుగమ్ము." జై. ౫, ఆ.—విణ. స్వామి.

ఒడయురాలు. దే. విణ. (ఒడయుఁడు+ఆలు.) స్వామిని.

ఒడలిమోపాడయఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు. అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

ఒడలు. దే. వి. మే, మేను, దేహము.

ఒడి. దే. వి. 1. తొడపైభాగము. ఉత్సంగము; 2. ఒడుపు; "ఒడిదప్పినపాముఁబోలెనుండఁగ." ఉ. హరి. 3, ఆ.—౩. పశుయోని.

ఒడిఁబ్రాలు. దే. వి. బ. గర్భాధానాదికాలములయందు స్త్రీలకు ఒడియందుఁబోసెడు బియ్యము.

ఒడికట్టు. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "లోకనిందకొడిగట్టితివి." రామా. ౫, ఆ.—వి. ఒడ్డాణము.

ఒడికము. దే. వి. ఉపాయము. "చ. ఒడికముతోఁ బ్రయత్నమున నెక్కమహాశిలఁ గొండమీఁది కిఁక, గడపఁగ భారమచ్చటిది గ్రక్కున భూమికి డిగ్గఁద్రోవఁగాఁ, గడు సుకరంబు." పంచ. నా. ౧, ఆ.—విణ. 1. మనోజ్ఞము; "కుడిచినపిమ్మటం గుసుమకోమలి విస్తృతసంస్తరంబుగా, నొడికపుశయ్యచేసి." భార. అర. ౫, ఆ.—2. యుక్తము. "తంత్రులొక్కవరుసవీటిమెట్టులొడికంబుగనొత్తి." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఒడికారము. దే. వి. ఉద్రేకము. "రగడ. కారనకే యొడికారపుఁగింకను." య. ౮, ఆ. (ఇదియింకను విచార్యము.)

ఒడిత్రాడు. దే. వి. వేఁటాడుటకు తగిన సాధన విశేషము. కాశీ. 3. ఆ. (చూ. తీపుఁద్రాడు.)

ఒడిదామర. ద్వి. వి. (ఒడి+తామర.) వృక్షవిశేషము.

ఒడిదారము. దే. వి. స్త్రీలమొలనూలు. "ద్వి. మొనసిసొన్నాటంకములయొడిదారా, ఘునకుఁగాఁదగదెయమ్ముద్దియఁజీర." భాగ. ౧౦, స్కం.

ఒడిపిలి. దే. వి. ఆహారవిశేషము. (అప్ర.)

ఒడియు. దే. అ. క్రి. కొంచెముపైకెగురు. "ఎ, గీ. ఒడిసి తలపట్టితిగిచి మహోగ్రవృత్తిఁ, గొంకు కొసరించుకయులేకకూలఁద్రోచె." భార. విరా. ౨, ఆ. "ఎ, గీ. పడకతఁడువానిముఁదలయొడిసితిగిచి, పుడమిఁబడఁద్రోచిబలిమినుక్కడఁగఁ బట్టె." జై. 3, ఆ.—స. క్రి. తిగియు, ఆకర్షించు. "సీ. అపవర్గఫలసిద్ధిహాదనైనఁజేపట్టుకైవడిబహుఫలోత్కరములొడిసి." పాండు. ౨, ఆ.

ఒడిసియ. దే. వి. ఒడిసెగడ్డ.

ఒడిసె. దే. వి. ఒడిసియయొక్క రూపాంతరము.

ఒడిసెల. ద్వి. వి. రాలువిసరివేయుటకై యేర్పఱుపఁబడిన యొకవిధపుత్రాడు, క్షేపణి. "ఒనరుదంచనముల నొడిసెలలను జాలంగనెందునుసవరించుట." హరి. ఉ. ౨, ఆ.

ఒడిసెలకాఁడు. ద్వి. వి. ఒడిసెలవేయువాఁడు. "ఒడిసెలకాండ్రను నొడ్డుఁడెండు." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

ఒడుచు. దే. ప్రే. ఓడించు. "పారిజాతంబుఁగొనునెడఁదొడరిన్వృత్రభేదినోడిచితి." హరి. ఉ. ౮, ఆ.

ఒడుదొడుకు. దే. వి. 1. సమముకామి, వైషమ్యము; "క. తరుణీమణిజఘనమునకు, దొరగాక తృణంబుఁబూనితుదిలేకవసుం, ధరయొడుదొడుకులఁబడుమహి, ధరములుచట్టుపడితొవుతెరలకయుం

ఢుణ్." రసి. ౩, ఆ.—2. సంకటము. "వ. అడవికడకొత్తికొనినడచియొడుదొడుకగుడు." స్వా. ౪, ఆ.—విణ. సమముకానిది, విషమము.

ఒడుపు. దే. వి. 1. లక్ష్యముపెట్టిదాఁటినదాఁటు; "ద్వి. ఒడుపుదప్పినయట్టియురగంబుఁబోలె." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—2. పూనిక; "వ. పెద్దయుం బ్రొద్దునకు నతండు దైవాధీన్యంబునం జైతన్యంబునొందిక్రమ్మఱ నాతోఁ బరిచర్యసేయుందలంచిన నప్పుడయొయ్యుడుపుదప్పింపనొండు వెరవుదొరకమిఁదానట్లొడంబడి యెడపల్కినవిధంబునుం జెప్పి." భో. ౪, ఆ.—3. లాభము.

ఒడ్డగ. దే. వి. రెండిట్టికొమ్ములు జతచేసియేర్పఱచిన ఆయుధవిశేషము.

ఒడ్డగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒఱగు; "క. నావుడువిభీషణుండో, హెూవీరాలాపములనె యోడించితిరే, పైవచ్చినబలవంతుల, నావనధియునొడ్డగిల్లినట్లనెయుండెఁ. క. మీరేలవంచవలయును." రామా. ౭, ఆ.—2. అతిశయించు; "క. అపుడప్పలభుక్కులకన్యవన్యఫలభుక్కులకుఁ, గలనయ్యెనందుఁబైకొని, గెలుపునఁగపివీరులొడ్డగిలదొరకొనిరఁ." రామా. ౬, ఆ.—3. చిప్పిల్లు, ఉప్పొంగు. "క. బిడ్డఁడుమ్రొక్కినఁదల్లులు, జడ్డనఁ గములనునిచిచన్నులతుదిఁబా, లొడ్డగిలఁ బ్రేమభరమున, జడ్డువడందడిపిరక్షీజలములనఘా." భాగ. ౧, స్కం.

ఒడ్డగెడవు. దే. వి. ఒకప్రక్కక్రిందకొఱగిమఱియొకప్రక్కపైకిలేచుట, వాటుపడుట. "గీ. కెడసెహయములొడ్డగెడపయ్యెరథములు." భార. భీష్మ. ౩, ఆ. "క. మునుహరగౌరీపరిణయ, మునకఖిలామరులుసంయములుఁగూడినన్రే, గుననుత్తరభూస్థలిగ్రుంగెనుదక్షిణభూమియొడ్డగెడవైయుండఁ." పర. ౧. ఆ.

ఒడ్డనము. యు. దే. వి. 1. పందెము; "గీ. వాహనంబులుసారెలువాఁడిశరము, లూర్జితాక్షములసువులునొడ్డనములు. గాఁగఁబోరెడునీద్యూతకర్మమందు, నెసఁగజయమునపజయమెవ్వఁడెఱుఁగు." భాగ. ౬, స్కం.—2. వ్యూహము. "క. అపురూపములగుమాఱొడ్డనములు ప్రస్ఫురితములు దృఢంబులుఁగాఁడీ, ర్చినఁగాకతెఱంగగునే, యనిమొనలేర్పఱచె." భార. భీష్మ. ౩, ఆ.—వై. 1. బెత్తములోనగువానిచేతఁజేయఁబడినకేడెము; "చ. పలకలునొడ్డనంబులును బారణసేయఁగఁగత్తికొంతముల్, బలుసబళంబులుఁ వెనుకఁబన్నఁగ." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—2. కేడెము*. "చ. అనువునదద్భుతంబులగు నాక్రమణంబుల వానినెల్లనొడ్డనమునవాఁగియాఁగినుద్వృథంబగు ఖడ్గముచేతఁ గొన్నితు,త్తునియలుసేయుచుఁగినిసి దుర్ధమతీప్రచపేటమైకడం, గినహరిలీలఁ గూల్పఁ దొడఁగెఁగరిసన్నిభదైత్యపఙ్క్తిఁ." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

ఒడ్డాణము. వై. వి. 1. యోగపట్టె*; "సీ. ఐణేయమైనయొడ్డాణంబులవణిచేనక్కళించినపొట్ట మక్కళించి." స్వా. ౧, ఆ.—2. స్త్రీలునడుమున బిగికైధరించుకొనెడు బంగారులోనగువానిపట్టెడ*. "సీ. మొలనూలునొడ్డాణమునునేవళంబుఁ బుంజాలదండయు బన్నసరముమొగపుఁ, దీఁగయు." కళా. ౭, ఆ.

ఒడ్డాది. వై. వి. ఓఢ్రదేశము.

ఒడ్డారము. దే. వి. 1. ద్వేషము; "వ. మనకునక్కచెలియలిబిడ్డలకు నొడ్డారంబులేమిటికి నేకకార్యపరత్వంబున నడ్డంబులేక బ్రతుకుదము. తొల్లియన్యోన్యవిరోధంబులనలంగితిమి." భాగ. ౧౦, స్కం.—2. మాఱొడ్డుట, ప్రతిఘటించుట. "వ. చుఱుకుమినుకు లేని కొడుకుకడకుంజనిభయరసంబులొలుకంబలుకులు పలికినంగనలివినకరాక యొడ్డారంబులొడ్డెనేని." రామా. ౬, ఆ.

ఒడ్డారించు. దే. అ. క్రి. 1. ద్వేషించు; "ద్వి. ఎదిరయొడ్డారింపనెవ్వారివశము." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—2. మాఱొడ్డు. 'క. ఒడ్డారించివిషంబున, కడ్డముచనుదెంచికావనధిపులులేమిఁ." భాగ. ౧౦, స్కం.

ఒడ్డిమి. దే. వి. ఒడ్డు, పందెము. "వ. ఆశకునియాడి యుధిష్ఠిరుండొడ్డిన యొడ్డిమియెల్లగెలుచుచు వచ్చె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఒడ్డియ. వై. వి. ఒడ్డెవాఁడు.

ఒడ్డీఁడు. వై. వి. 1. ఓడ్రదేశపురాజు; 2. ఉడ్డీనగతిగలపావురాయి*. 'సీ. ఘనమైనకండక్రొవ్వునఁ బొఱితెంచినయొడ్డీని పెనులావులూడఁదన్ని." (ఇక్కడ శ్లేష.) జై. ౧, ఆ.

ఒడ్డు. యు. దే. స. క్రి. 1. పందెమిడు; "వివిధవస్తువాహననివహంబులొడ్డి." భార. ఆర. ౩, ఆ.—2. (వల) పఱచు, ఒగ్గు; "గీ. దాయలొడ్డినమాయజూదంపుటురులఁబడి." భార. విరా. ౩, ఆ.—3. చాఁచు; "గీ. అనిననాతఁడుభయమందియా

త్రములోన, నారులయీగికిఁ కటచేయొడ్డకుండు, నట్టివానికిపలసనే యనుచుఁగరము, సాఁచెనవ్వి ప్రుడెసకునిశ్చయముతోడ." భార. శాం. ౪, ఆ.—4. మొనయించు; "గీ. ఇత్తెఱంగు, పాడి గాఁగఁబూనిపలుకంగఁజెవియొడ్డి. యాదరించు వారినందుఁగాక." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.— 5. అడ్డగించు; "దుర్మదక్రీడఁ జరించుమరాజు హరకేశవులొడ్డఁగావ." భాగ. ౧, స్క.౦.—6. దాఁటు. "వేగవత్తొడ్డియల్లన వెడలి." భార. శాం. 3, ఆ.—వి. 1. తీరము; 2. పందెము; "వ. తనకొడుకు కనోచనుండునంగిర సుందనువిప్రుకొడుకుసుధన్వుండునుడమతమప్రాణంబులొడ్డుగానొడ్డి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. వ్యూహము; "పేరు క్కునఁగ్రౌంచచండనుగు నొడ్డుగలంగఁగఁజేసి." భార. భీష్మ.౨,ఆ.—4. పూనిక; "మ. ఒక్కయొడ్డునబాష్పాంబుపూరంబులుప్పతిలె బోటుంబాటుగానెంతయుఁ౯." స్వా. 3, ఆ.—5. అడ్డపాటు. "క. బిడ్డనిఁగరములఁగొమ్మున, నడ్డంబుగఁబట్టిపదములల్లన నిడుచుఁ౯, జడ్డఁగావలివారల, యొడ్డుఁగడచి పుంటి సాలయొయ్యన వెడలె౯." భాగ.౧౦.స్క.౦.పూ.—విశే. 1. స్థూలము;(వాఁ డొడ్డుపొడుగుగాఁబెరిగినాఁడు.)—2. పెద్ద; "ఒడ్డోలగము."—3. అధికము; "ఒడ్డుగానిట్టూర్పులొలయఁబొగులు." స్వా. 3, ఆ.—4. విశాలము. "వ. పయోధికన్న బిడ్డలుంబోనియొడ్డుచెలువులచేతను." భీ. ౧, ఆ.—ప్రై. స. అన్యుఁడు. "ఏమొసఁగినట్టిప్పత్తులుచెల్లునే. ఒత్తొరవొడ్డులవలనఁబుట్టదుగదా." భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.—ఏ. ఏకపుఁడు.

ఒడ్డె. వై. వి. ఒడ్డియయొక్క రూపాంతరము.

ఒడ్డోలుకము. దే. విశే. (ఒడ్డు+ఒలుకము.) ఎగుడు దిగుడైనది. (భూమి.)

ఒత్తగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రక్కకొఱగు; "గీ. ఒత్తగిలియాఁడు" కళక.౪,ఆ.—2. ఒఱగు; "చ. చెలిభుజపీఠినొత్తగిలచిల్కఁనుగువ్వచువాలుఁగన్నుఁగ్రేవలపడధారచేరనొకవారవిలాసినినూచెరాసుతుఁ౯." స్వా. ౫, ఆ.—3. అంటుకొను. "సీ. ఘ్రాణంబునీచమైకన్నులువెల్లనైయుదరంబువీఁపుతోనొత్తగిల్ల." కాశి. ౬, ఆ.

ఒత్తడము. దే. వి. ఒత్తుట. విశే. తఱుచు.

ఒత్తడి. దే వి. 1. రాపు, సమ్మర్దము; "ఒండొరులరొత్తడింబొడిపొడియై." స్వా. ౫, ఆ.—2. తఱుచుదనము; "సీ. ఒడికంపుపరిగయొత్తడిసరంబునమించునిసిమికళ్లెపుఁగెంపు మేలివాగె." చంద్రా. ౨, ఆ.—3. బాధ. (అనిఘంటువు.)

ఒత్తరము. దే. వి. ముమ్మరము, ఉద్రేకము. (చూ. అత్తరము.

ఒత్తఁంచే. వై. స. క్రి. 1. మించు*; "సీ. వితతవీరాగ్రహావేశాతిదర్పిత చిత్తులైయొండొరునొత్తరించు, నుగ్రమహాద్ధతి." భార. శల్య.౨,ఆ.— 2. ఆక్రమించు*. "గీ. యువమనోజాంగలక్షేత్రమొత్తరించి, గరుసువడగున్నుమదనలాంగలికుహలము, కామినీమణిముక్కు." పాండు.3,ఆ.

ఒత్తియాడు. దే. స. క్రి. (ఒత్తి+ఆడు.) ఒత్తు. (చూ. లంగగొను, ఊఁగాడు.)

ఒత్తిలి. దే. అవ్య. 1. గట్టిగా; "ఉ. చిత్తజరాజ్యసంపదయశేషముగైకొనిసౌఖ్యమందఁగా, నుత్తులు దారనాఁ బురవనోపవనంబులుచొచ్చియిచ్చఁబూ, గుత్తులవ్రాలి తేనియలు కుత్తుకబంటిగఁగ్రోలిలీలమై, నొత్తిలిమ్రోయుచింపుడలుకొత్తుచునుండుమదాళిదంపతుల్." విక్ర. ౧, ఆ.— 2. పట్టుగా. "క. ఏనిదియంతయునెఱుఁగుదుఁ, గానవ్యథాశోకవహ్నిఁగాలమికిని నీ, మానసమునఁగృపకలిమికిఁ, గానొత్తిలిదేవగుహ్యాగతియుఁ దెలిపితి౯." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.

ఒత్తిల్లు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు, ఒత్తగిల్లు. (రూ. ఒత్తిలు. "ఒత్తిలిరత్తపైకొనుచు.")

ఒత్తు. దే. అ. క్రి. 1. పొడుచుకొను; "ఎ, గీ. కటికినేలఁగడ్డలొత్తనిద్రపోయెదునయ్యొ." భార. ఆది. ౬,ఆ.—2. ఒఱగు; "చ. గరువునకొత్తఁజెంగలువకచ్చుఘటించినమాళిజొట్టఁజెం, దరికతెఱంగునంబసిఁడితీఁగలునించినజిల్గుపాగ." స్వా. ౫, ఆ.—3. ఘనమగు. "ఉ. ఉల్లము వ్రక్కలైకలంగ నొత్తినమూర్ఛవహించిధారణిఁ, ద్రెళ్లిన." జై. ౭, ఆ. (చిగురొత్తు ఇత్యాదులయందలి ఒత్తు ఇంమక్కువంటిదని తెలియఁదగు.)—స. క్రి. 1. అదుము; "రథ ముద్దండాగ్రతుండంబునం బట్టుం గ్రిందికినొత్తునెత్తు." రా. అర. ౨, ఆ.— 2. (కాళ్లు) పిసుకు; "గీ.కుడుపునిద్రయువర్జించియడుగులొత్తు, చుండిరి." భార. అను. ౨, ఆ.— 3. (శంఖమును) ఊదు; "చ.పిడుగులపిండుబిట్టు

లియఁబెల్లునఁబార్థుఁడు శంఖ మొత్తినన్." భార. విరా. ౪, ఆ.—4. బలాత్కరించు; "ఇమ్మెయిన న్నొత్తియడిగిన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—5. (పంట) నొక్కు; "మోవిదంతశిఖనొత్తె." కళా. ౧, ఆ.—6. తుడుచు; "క. అశ్రులుమతి, యనుక్రమ్మంగరతలమున నొత్తుచుఁజూచున్." భార. మౌ. ౧, ఆ.—7. త్రోయు; "చ. ఒదవెడి జవ్వనంబు వెలికొత్తఁగఁబయ్యెదసిగ్గుఁగూడిబి, ట్టదుమఁగ." ఆము. ౫, ఆ.—8. చేర్చు; "క. అత్తఱి గంధర్వవిభుం, డత్తామరసాక్షివదనమక్కునఁగృపతో, నొత్తి." స్వా. 3, ఆ.—9. తీర్చు; "వ. తమ్మెఱుఁగనిదుష్టాత్ములనడుమఁగూర్చుండుటయు నవ్వెంబరవిత్తులఁచువీఁడెయుఁబులకువంకలొత్తిమాఱు సెప్పుటయునొప్పకయుండు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—10. ఆక్రమించు; "క. అనద తనంబును బెడిదవుఁ, దనమునులేకుండఁబరఁగిద రియొత్తెడునే, యనుబోలెనొత్తవలయును, మనుజేంద్రుఁడుమార్తురంగ్రమంబుననధిపా." భార. శాం.3,ఆ.—11.(అంట్లు) త్రొక్కు. "సీ. అంట్లొత్తువేళల నంట్లొత్తు నెలమిగా న్వించులేఁగొమ్మల వంచివంచి." కళా. ౪. ఆ.—వి. 1. అదుముడు; "సీ. చేదోయియొత్తునఁజేసి నెత్తురు లైనయవయవంబులునోరసవరచేయు." నై. ౨.ఆ.—2. తఱుచుఁదనము; "వ. మట్టలెత్తుకొనియొత్తుగలపాద రుటడవులుచొరంబొఱుపిడికడితి కదుపునురవడికి." స్వా. ౪, ఆ. -3. మెత్త; "సీ. పసిఁడికుందెయనలోపలఁ బట్టుపొత్తులయొత్తునఁ నొఱఁగికూర్చుండనేర్చె."వి,పు.౭,ఆ.-4.ఆక్రమణము;"వ. పరులయొత్తులేనిరాజ్యంబుపూజ్యమహీమంబరఁగు." భార. ఉద్యో.౨,ఆ.—5.బ.బిడ్డలచేతియొకదినుసుబంగారుసొమ్ము.—విశ. తఱుచు."ఉ. ఒత్తుగమాంసమున్ మదుఁగుటోగిరమున్ ఘృతశర్కరాదులున్,గుత్తుకబంటిమేసి."హరిశ్చ.౧,ఆ.

ఒత్తుకమ్మి. ద్వ. వి. బొద్దులకు ప్రక్కలకమ్మివలెనేర్పఱచెడు తెదవయవవిశేషము.

ఒత్తుకాఁడు. దే. వి. సుతిపోయువాఁడు. "వ. అతండును గుణధ్వనితంత్రీనాదంబుగా నావిండ్లవారొత్తుకాఱుగా గాండీవంబు వీణగావినోదంబు సలిపె." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఒత్తుకొను. దే. అ. క్రి. పొదుచుకొను. స. క్రి. ఆక్రమించుకొను. "క. వారుదెసలొత్తుకొనియుధ, రారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరికో." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఒత్తుడు. దే. వి. 1. అదుముడు, పీడనము; "ఉ. ఎవ్వతెం, బెట్టినవాఁడవో హృదయ పీఠికదానికినొత్తుడొఁజుమీ." కవిక. ౪, ఆ.—2. కాకితములో నగునది వ్రాయునపుడు మెత్తనకైదానిక్రిందనుంచుకొనఁబడు కాకితములోనగునది.

ఒత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒత్తు+పడు.) అదుముడుపడు. "ఎ, గీ. ఒత్తువడికాంచనాదిధాతూచ్చయముల, రసముజొబ్బిల." హరి. పూ. ౭, ఆ.

ఒత్తోరవు. దే. వి. (ఒత్తు+ఒరవు.) మిక్కిలియదుముడు, సంపీడనము. "సీ. ప్రజఁదల్లిదండ్రులపగిదిఁ బాలింపు దేవరలొత్తోరవు లేక బ్రదుకునట్లు." విక్ర. ౪, ఆ.

ఒదరు. దే. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; "సీ. వలఁతులైనిగిడెడువలుదతొండములచే నొదరిచేసాఁచు మృత్యువులుఁబోలె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. సంభ్రమించు. "ద్వి. అనవుడురోషతామ్రాక్షుఁడైచూచి, కనలుచుఁగటములుత్కటములైయదర, నొడలెల్లఁగంపింపనొదరుచుఁబలికె." రా. బాల, కాం.—స. క్రి. నిందించు. "దుర్యోధనుండువిదురుందూలనొదరి." సం. "ధిగస్తుక్షత్తారమితి బ్రువాణః." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఒదరుచే. దే. స. క్రి. ఊఁడఁదీయు, (రూ. ఒదర్చు.) (చూ. అంటు.)

ఒదలు. దే. అ. క్రి. వర్ధిల్లు. "గీ. అనినవాచంద్రమౌళివాక్యములభంగి, భూరినియమముతోనభిచారహోమ, మొదలఁగావింపనగ్నియథోచితముగఁ, జెలఁగి దక్షిణవలమానశిఖల వెలిఁగె." భాగ.౧౦, స్కం. ఉ.(పొదలుయొక్కరూపాంతరము.)

ఒదవు. వై. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. పార్థునపమూర్ధకళేబరమెదురఁగనిరోదవుశోకమునన్." జై. ౭, ఆ.—2. ఉపయోగించు*; "సీ. సఫలమీతురగంబుజన్మంబుధర్మజుండొనరించు క్రతువునకొదవెఁగాన." జై. 3,ఆ.—3. యుక్తమగు*."క. ఇది యంతయుఁదగఁగనికొని, మదినిస్సారంపువిద్య మఱగకబంధ, చ్ఛిదఁజేయునాత్మవిద్యకు, నొదవఁ దొడఁగినాఁడనుడుగనుద్యమ మెట్లున్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

ఒదవుబడి. ద్వ.వి. ఉపయోగము. విశ.ఉపయుక్తము.

ఒదిఁగిలు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు, ఒత్తగిల్లు. "చ. ఒదికిలి పాన్పుపైఁబతికి నెయ్యనఁగేలుతలాఁపు చేసి." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఒదిగిల్లు. దే. వి. బ. ఒదిగిలుటలు.

ఒదివిరిప్రాలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. "సీ. క్రొత్తగోనియల బియ్యముపడ్లు నెమిలిపడ్లు, నొదివిరిప్రాలును నొనరంగఁబోసి చాఁపలు మంచములుమీఁదబలియఁగట్టు." హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఒదుఁగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఒదుఁగన్+పాఱు.) ఒదుఁగు. "బ్రాహ్మణుండొదుఁగఁబాఱకనిల్చి." భార. అను. 3, ఆ.

ఒదుఁగు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "గొరిజలత్రొక్కనం బ్రిదిలికుండలిభర్తయొదుఁగ." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

ఒదుఁగుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఒదుఁగు+పడు.) తొలఁగు. "క. ఒదుఁగుపడయోజనత్రయ, ముదలం బగుపిమతసైన్యములసీరితిన్, మదమడఁచి." జై. ౫, ఆ.

ఒదుఁగుపాటు. ద్వి. వి. ఒదుఁగుపడుట, తొలఁగుట.

ఒదుగు. దే. అ. క్రి. సమృద్ధమగు. (చూ. ఒదువు.) వి. సమృద్ధి. విణ. సమృద్ధము. "క. మల్లుదలకొనని నవకపుఁ, బల్లవములతోడముక్తిభామచెవులకుం, బల్లేరుపూవులగుపువు, లుల్లసిలువలర్కశాకమొదుగుగఁగొనుచున్." ఆము. ౪, ఆ.

ఒదుగుబడి. దే. వి. సమృద్ధి.

ఒదువు. దే. అ. క్రి. 1. క్రమ్ము; "గీ. అతనిముందఱఁబొర్ర్వంబులందుఁబిఱుఁద, నొక్కయుమ్మడిఁ బెక్కండ్రురుక్కుమిగిలి, యురవడించినదేవిపై నుగ్రదివిజు, లొదువఁబేరల్కఁబెదవులొండొండయదర." మార్క. ౬, ఆ. (పొదువుయొక్క రూపాంతరము.)—2. సమృద్ధమగు. "ధనమొదువంగఁబుచ్చుకొని." మార్క. ౨, ఆ. — వి. సమృద్ధి. విణ. సమృద్ధము. (ఒదుగుయొక్క రూపాంతరము.)

ఒద్ద. దే. వి. దాపు, సమీపము. "క. వచ్చెనుభృగునం, దనుఁడునిజనందనకుఁబ్రియ, మొనరింపఁగఁ దలఁచిద్దానియొద్దకుఁ బ్రీతిన్." భార. ఆది. 3, ఆ.

ఒద్ది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఒద్దిక. దే. వి. 1. అనుకూల్యము; 2. ఒకవస్తువునకు సరియొత్తుగానుంచితూఁచెడు తాయిలోనగునది, ప్రతిమానము. "సీ. తొలునాడుశోధ్యనీదులఁ దూఁచియాతని యెత్తుగనొద్దికలెల్లదాఁచి." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

ఒద్దియ. దే. వి. సమృద్ధి. (అప్ర.)

ఒద్దె. దే. వి.——పై.——

ఒనగూడు. దే. అ. క్రి. సిద్ధించు. (ఒడఁగూడుయొక్కరూపాంతరము) (ప్రే. ఒనగూర్చు.)

ఒనరించు. దే. ప్రే. ఒనర్చు, చేయు.

ఒనరిక. దే. వి. పొందిక, పొంకము.

ఒనరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "సీ. భూతగణంబులచేతనీహరిసత్తమునకునెగ్గొనరనీననిశివుండు." నిర్వ. ౭, ఆ.—2. పొసఁగు, సరిపడు. "ఇదియు నదియునొనరుటెట్లొకో." కళా. ౪, ఆ.—3. ఒప్పు. "సమాప్తినొనరన్ధరణీధర యీమఖంబు." (సమాప్తిన్ సమాప్తిచేతననియర్థము.) భార. సభా. ౨, ఆ.—వి. 1. పొందిక; 2. ఇంపు. "సీ. రామభద్రుండుగరంబుదూరంబు గానరిగియంతటను దామరలుద్దృష్టి, కొనరుగైకొని." రాఘ. 3, ఆ.

ఒనరుచు. దే. ప్రే. ఒనరించు, చేయు.

ఒనరుపడు. ద్వి. అ. క్రి. పొందుపడు.

ఒనవెట్టుకొను. దే. అ. క్రి. (ఒనరు+పెట్టుకొను.) పొంచువేయు. "సీ. ఓగిరంబుహరింపనొనవెట్టుకొని రైయినవేగునంతకుఁజేసెజాగరంబు." కాశీ. ౪, ఆ.

ఒప్పందము. దే. వి. అమ్మెడువాఁడును కొనెడువాఁడును ఈవెలకు ఈసరకు నింతమాత్రము ఇచ్చెదననికాని తీసికొనియెదననికాని చేసికొనెడు ఏర్పాటు.

ఒప్పగించు. వై. స. క్రి. అప్పగించుయొక్క రూపాంతరము.

ఒప్పగింత. వై. వి. అప్పగింతయొక్క రూపాంతరము.

ఒప్పనము. వై. వి. అర్పణము. "సీ. ఒఱఁగత్తిపైటికిసీకొప్పనమిదెయంచుసత్తికిఁ గత్తిచెయ్యెత్తిమ్రొక్కి." కళా. 3, ఆ. (అప్పనముయొక్కరూపాంతరము.)

ఒప్పనసేయు. వై. స. క్రి. అప్పనసేయుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఉప్పెన.)

ఒప్పమి. దే. వి. 1. కీడు; "క. మున్నుగలగోపవర్గము, నిన్నుంగనికొలిచిభక్తినీపనిచేయన్, మన్ననమానిసివైనీ, వున్నంగడుమేలకాకయొప్పమిగలదే." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. తప్పు. "నాయొప్పమియేమిసంఘటిలెనొక్కొయటంచు." కళా. ౪, ఆ.

ఒప్పరము. దే. వి. జలదారి. "సీ. తూపరాణపుటమ్ము తూ మొప్పరముజలదారియంచనఁ గనుదనరుసజ ల, నిర్గమము." ఆం, భా. ప్ర. వారి.

ఒప్పరికము. వై. వి. ఉపేక్ష.

ఒప్పరికించే. వై. స. క్రి. ఉపేక్షించు. "శౌర్యో న్నతుఁడైననందనునినొప్పరికించితి."నిర్వ.౬,ఆ. "నన్ను నిటులొప్పరికించుట నీకుఁబాడియే." "క. నీవొకయపకృతినాకుం, గావింపవు నిన్ను పేక్షగైకొనివిడుమఁక్." రా. బాల. కాం. "ఉ. తనుక్ భరించినబుధోత్తము నొప్పరికించునమ్మహా, పాపికి నెన్ని జన్మములఁ బాయు నెకో క్రిమికీట జన్మముల్." విక్ర. ౫, ఆ.

ఒప్పారు. దే. అ. క్రి. (ఒప్పు+ఆరు.) ఒప్పు. "శా. ఆయాఘస్థితి నెల్లదేశములునొప్పారుక్ బ్రకాశం బుగక్." భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఒప్పించే. వై. స. క్రి. ఒప్పగించు.

ఒప్పిదము. దే. వి. (ఒప్పు+ఇదము.) 1. అందము; "కాళ్లయొప్పిదమాఁడుకట్టనుజ్వలము సేయంగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. అలంకారము; "చ. ఒప్పిదము లొనర్పఁబంచిరిగభీరవిభూతి యొలర్ప వీటికిక్." హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. విధము. "క. మంత్రంబున బెట్టిదముగఁబడవైచినయొ, ప్పిదము ననస్త్రమునఁగూల్చె భీష్మునిసూతుక్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.- విశే. మనోజ్ఞము.

ఒప్పు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పిదమగు; 2. తగు; 3. సమ్మతించు. వి. 1. అందము; "ఆకామినియొ ప్పునఁజూడ్కి తగులుమీఱిన." భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. తప్పుకామి; "క. ఒప్పుగనో తప్పుగ నో, యిప్పటికిందోఁచుకార్యమిది." ఉ, హరి. ౪,ఆ.—3. సమ్మతి. "గీ. గంధమాల్యాదివాసనల్ గ్రమ్ముదేరఁ, దోడుకొనివచ్చిరప్పుడాతోయజా క్షి, సరసుఁడున్నట్టికేళికాసదనమునకు, బలిమి చేనొప్పుచేతనుబద్ధముఖులు." అని. ౧, ఆ.

ఒప్పుకొను. దే. స. క్రి. సమ్మతించు, అంగీకరించు.

ఒప్పుకోలు. దే. వి. ఒప్పుకొనుట.

ఒప్పులాఁడి. దే. వి. (ఒప్పులు+ఆఁడి.) 1. చక్కఁ దనముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

ఒబ్బట్లు. దే. వి. బ.(ఒమ్ము+అట్లు.) భక్ష్యవిశేషము, పోళీ.

ఒబ్బిడి. దే. వి. 1. పంటనుతీపిడి; 2. నాశము. (ఇం టనున్న వడ్లగింజలన్నియు నొబ్బిడియైనవి.)

ఒమ్మచ్చు. ద్వ. వి. (ఒమ్ము+అచ్చు.) మణులను పొదు గుటకు బంగారుతో చేసెడు పీఠస్థానము.

ఒమ్మిక. దే. వి. ఇమిడిక, పొందిక. "ద్వి. సమ్మదంబు నఁబర్ణశాలగావించి, యొమ్మికగురులనందునిచిన వాఁడ." రా. అ, కాం.

ఒమ్ము.దే.అ.క్రి.ఒవ్వు,సరిపడు.(ఈనీళ్లు నాకు ఒమ్మలే దు.)-వి.బలుపు,స్థౌల్యము.విశే. పెద్ద,స్థూలము.

ఒయారము. దే. వి. 1. విలాసము; "చ. పుట్టుగ్రుం కుగ, ట్లనుదనరెండుచేతులనొయారము మీఱఁగ నేలకొమ్మదాల్చిన." య. ౫, ఆ.—2. సౌందర్య ము. "ఎ, గీ. రతివిధంబునఁగడునొయారమునఁ బొదలి." చంద్ర. (ఒయ్యారముయొక్క రూ పాంతరము.)

ఒయారి. దే. వి. 1. విలాసముగలస్త్రీ; 2. సౌందర్య ముగలస్త్రీ. విశే. సౌందర్యముగలది. "ఉ. ప్రే లు నెయారిక్రొమ్ముడులు వెన్ను కెలంకుల చోము హుర్ముహుః, ర్లీలనటింప." రామా. ౧,ఆ.(ఒయ్యా రియొక్కరూపాంతరము.)

ఒయ్య. దే. క్రి. విశే. 1. తిన్నఁగా; "సీ. అంతఁబు లోముఁదన్వింతరక్కసుఁడగ్ని హోత్రగృహం బునకొయ్యవచ్చి." భార. ఆది. ౧, ఆ.—2. మె ల్లఁగా. "మ. నిజం, బడుగంజూచెదనంతయుం దెలియనొయ్యంజెప్పరానావుడుక్." రామా. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు ఒయ్యొయ్య.)

ఒయ్యన. దే. వి. 1. తిన్నన; "ఒకనాడునారదుఁ డొయ్యనఁగంసునియింటికిఁజనుదెంచి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. మెల్లన. (చూ. ఒయ్య.)

ఒయ్యారము. దే. వి. 1.విలాసము; 2.అందము."సీ. హారముల్ మెఱయ నొయ్యారంబులుగ్రుచ్చి యందందవింతగానలవరింతు." భార.విరా.౧, ఆ.

ఒయ్యారి. దే. వి. (చూ.) ఒయారి.

ఒర. దే. వి. 1. ఒరపెట్టుట; "మ. చరమాశానికషో పలాంచలములక్ సంధ్యాప్రకాశోదయం, బొ రగాపించి పరించి చేకొనిన సూర్యుండన్నదార్వ న్నెబం, గరపుంబూదియకై." నై. ౭, ఆ.— 2. సామ్యము. "క. అప్పుడుమధ్యందినమున,నొ ప్పారినభానుతోడనొరవచ్చిగురుం, డప్పాండవ బలములపైఁ, దెప్పదేరలఁగురిసెశరతతిఁదీవ్రము గాక్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

ఒరగట్టు. దే. వి. (ఒర+కట్టు.) చుట్టగాఁజుట్టికట్టిన వస్త్రపుకట్టు. "సీ. ఒరగట్టుపంచెలు బెరసుపచ్చ

డములుకార్కొన్నలోవంకకటిమొదళ్లు." నీలా. ౩, ఆ.

ఒరగడుగు. దే. వి. (ఒర+కడుగు.) రెండవసారి బియ్యముకడిగిన నీరు.

ఒరగల్లు. దే. వి. (ఒర+కల్లు.) బంగారులోనగువానినొరపెట్టెడుఱాయి, నికషము.

ఒరగాలు. దే. వి. (ఒరగు+కాలు.) 1. ఒరగినకాలు; "కప్పకునొరగాలైనను."—2. మఱియొకకాలిమీఁదనొరఁగఁబెట్టినకాలు. "చ. కమలవనంబులోననొరగాలనెనిల్చి చునిద్రవోవఁగా, విమలమరాళముంగని నవీనసితాంబుజమంచువేడ్కతో, రమణియొకర్తుముట్టెనఁగరంబదిపద్మమటంచునంటఁగాఁ, ..ఖులుముఖుల్ కికాకికనఁగన్ భయమందుచువ్రాలె..కున్." భాను. ౨, ఆ. (చూ. ఱిక్క.)

ఒరగు. దే. అ. క్రి. 1. ఒంగు; 2. వ్రాలు. "చ. ధరణిజనాత్మలోఁదలఁచితద్దయుశోకముఁబొందిబాష్పముల్, తొరఁగఁగవెచ్చనూర్చుచునుదుఃఖపరంపరనిద్రలేకతా, నొరగుచులేచుచున్." రా. కిష్కిం, కాం.—వి. 1. ఒరగుదిండు; (చూ. ఒఅగు.) 2. వంపు. విశే. వంపైనది.

ఒరగొను. దే. స. క్రి. (ఒర+కొను.) ఒరపెట్టు.

ఒరచాలుదుక్కి. దే.వి. చాలుతేలికగాఁబాటినదుక్కి.

ఒరచేబద్ద. ద్వ. వి. పలకలోనగునవి నునుపుపఱచెడు ఎడ్లవానికొఱముట్టు. (అప్ర.)

ఒరపదను. దే. వి. కొంచెపుతడి.

ఒరపిడి. దే. వి. రాయిడి. "క. అన్నలుఁదమ్ములుఁగలుగుట, యున్నతుఁజేయున్నవు నెంతయొరపిళ్లయినన్, మన్ననయునీగియును సం, పన్నంబులుగాఁగవారిఁబాటించుటగున్." భార. శాం. ౨, ఆ.

ఒరపెట్టు. దే.స.క్రి. బంగారులోనగువానినిఒరయు.

ఒరయిక. దే. వి. రాపిడి, ఘర్షణము.

ఒరయు. దే. స. క్రి. 1. ఒరపెట్టు, రాచు; 2. పరీక్షించు; "సీ. అనుదుమహాత్మమిమ్మంతనేనొరయంగనర్హమేమీపల్కులందుఁగలదె, యనుమానమనుటయు." కళా. ౨, ఆ.—3. విచారించు; "క. నరపతిభృత్యులఁదొడవుల, నొరసితగిననెలవులందు నునుపకయున్నన్, జరణంబునఁజూడామణి, శిరమునఁనందియయుఁబెట్టుచెలువముగాదే." పంచ. నా. ౧, ఆ.—4. వెదకు. "సీ. గవులలో మానిపుంగవులలోఁబరికించిప్రాదనదజనపదపదవు లొరసి." రామా. ౫, ఆ.

ఒరవడి. దే. వి. విద్యార్థులు అక్షరములు కుదురుటకై మేలుబంతిఁజూచి వ్రాసెడువ్రాఁత.

ఒరసికొనిపోవు. దే. అ. క్రి. దోఁగిపోవు. (క్రిందఁబడి మోఁకాలు ఒరసికొనిపోయినది.)

ఒరిగ. దే. వి. మ్రొక్కు, నమస్కృతి. "ఒరిగ బ్రహ్మాండభాండోదరునకు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

ఒరిజె. దే. వి. ఏనుఁగుమెడగొలుసు, కలాపకము. "సీ. గళలిప్తకస్తూరికారేఖలొరిజలు నునుఁజెక్కులజవాదిమొనవుమదము." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఒరిమ. వై. వి. 1. ఒద్దిక; "చ. కనితనురాజులెన్నికొనఁగాఁబెనుఁబొఁజులతోసిరంగరా, యనికడకేగిమాటలనెయాయనఁదేటిచి తెచ్చిమల్కున్, మనుకువనంటుచేసి యొరిమంగడుమెచ్చులు గొన్నమేటినే, మనిపొగడంగవచ్చు." య. ౧, ఆ.—2. ఐకమత్యము. (చూ. అంతరువు.)

ఒరిమిక. దే. వి. ఒరిమ.

ఒరుఁడు. వై. స. ఒకరుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ఒరుదల. దే. వి. (ఒరు+తల.) కొండెకానితనము, పైశున్యము. "ఉ. ఒరుండొరుదలన్వినిపించినమాటడెందమున్, జెంద ముదంబుదక్కి చెడఁజేయఁడొరున్." ఆము. ౨, ఆ.

ఒరుదలకాఁడు. దే. విశే. కొండెకాఁడు, పిశునుఁడు. "క. మొదలనెయొరుదలకానిన్, జెదరంగానాడకార్తఁజింతించిపదిం, బదిగమ్మృషయేనిమఱివిడు, ముదస్తుగాఁగాకయుండనొక్కమతమునన్." ఆము. ౪, ఆ.

ఒరుము. దే. అ. క్రి. కలయు. "క. శరనిధిమునుగ్రోలినని, ర్భరజలముగురిసిమేఘభావంబఱియా, కరములుకరములెకాజిగి, నొరిమెననన్ రవియుమెఱసె నుడిగెన్ మొయిలున్." ఆము. ౪, ఆ.

ఒరువుఁడు. వై. స. ఒకరువుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒఱ. దే. వి. 1. గవుసెన, నిచోళము; 2. ఖడ్గాదికోశము, ప్రత్యాకారము; "క. ఒఱలందునాయుధంబులు, విఱిగిపడందొడఁగె." జై. ౬, ఆ.—3. బావియొఱ.

ఒఱకటము. ద్వ. వి. (ఒఱగడ్డముయొక్క రూపాంతరము.) **సంకటము.** "ద్వి. మెఱయనీతఁడువోవమిాఁదటఁజాల, నొఱకటంబుననొత్తురొగిఁబ్రజలెల్ల." భాగ. ౧, స్కం.—విశే. విషమము.

ఒఱకము. దే.వి.1. పల్లము; "క. నెఱనైదట్టంబై కఱ, దెఱచినఁగను మూసికొనిన తెఱఁగై తిమిరం,బొఱ కంబిది మెఱకిదియని, యెఱుఁగఁగరాకుండఁజేసె నెల్లధరిత్రిన్." సురా.—2. సంకటము. "గీ. అతి ఘబంతికి రాకున్న నారగింపఁ, డొంటినొక నాఁడుఁ బతియొట్టియొఱకమైన." కాశీ. ౭, ఆ.

ఒఱకాటము. ద్వ. విణ. ఒఱకటము యొక్క రూపాంతరము.

ఒఱగఁబడు. ద్వ. అ. (క్రి. ఒఱగన్+పడు.) (స్వార్థమునపడు.) ఒఱగు. (చూ. ఒరగఁబడు.)

ఒఱగడ్డము. ద్వ. వి. (ఒఱవ+గడ్డ.) సంకటము. విణ. విషమము.

ఒఱగు. దే. అ. క్రి. 1. వంగు; 2. వ్రాలు. "క. అఱ కటనిడి ప్రాఙ్ముఖుఁడై, పఱచి జలధిలోనఁ జదలఁ బాఱు నెడం జె. య్యొటిదప్పి నిలువఁ బాలక యొఱగినగాలవుని డించెనొక గిరిమీఁదన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—వి. 1. ఒఱగుదిండు; "ఒఱగుమీఁదటఁజేరి." కళా. ౫, ఆ.—2. వంపు. విణ. వంపైనది.

ఒఱగుబిల్ల. దే. వి. ఒఱగుదిండు, ప్రగ్రీవము. (చూ. ఒరగుబిల్ల.)

ఒఱగుపోవు. దే. అ. క్రి. (ఒఱగు+పోవు.) ఒఱగఁబడు. "సీ. కొంగ మెడ చూనిదు చూనివీఁపునొ అగువోయినరొండియు బొక్కియొమ్ము." హరిశ్చ. ౪, ఆ. (చూ. ఒరగువోవు.)

ఒఱగొడ్డెము. ద్వ. వి. (వఱగొడ్డెము యొక్క రూపాంతరము.) మనసు నొప్పించెడు వంకరమాట. "క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని, గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు వండికొని పొండిదెప్పెఁ, బడ్డాఁడ విభీషుండొఱ, గొడ్డెము లాడంగఁగూడు కుడిచెదవధపా." భాగ. ౧, స్కం.

ఒఱటు. దే. విణ. దుశ్శీలుఁడు. "గీ. ఉసుఱుసిరియు నునొల్లకిట్లొఱటుచాకి, యాఁడి దేవుని దెసవినయంబు దక్కి, యిహపరంబులు లేకయిట్లేగెభగ్నకంఠుఁడై నేలపైఁగూలి కాలుఁగూడ." హరి. పూ. ౯, ఆ.

ఒఱపరి. దే. విణ. (ఒఱపు+అరి.) సౌందర్యవంతుఁడు. "ఒఱపరిగన్నఁగూడఁజను." జై. 3, ఆ.

ఒఱపిఁడి. దే. విణ. (ఒఱపు+ఇఁడి.) అయోగ్యుఁడు. "క. వెఱవకు నెమ్మదినుండుము, పెఱవారల బుద్ధి నాత్మఁ బెట్టునె యనఘుం, డొఱపిఁడి చాడ్పున నామది, నఱమరలేదొండు నమ్ముమని యెనరేంద్రా." విక్ర. 3, ఆ.

ఒఱపు. దే. వి. 1. సౌందర్యము; 2. ఉపాయము; "గీ. శక్రుతేరైన నడపంగఁ జాలువాఁడ, నొఱపు చెప్ప గురఘకు నేమఁగనీను." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. తాపము; "గీ. బాలతను కాంతితో సాటిఁబోలఁగోరి, ప్రథివినలప్రవేశంబుఁ బెక్కుమార్లు, చేసి యొఱపులఁబడెఁ గాని వీసమైనఁ, బోలఁగాఁ జాలదయ్యె జాంబూనదంబు." రసి. ౨, ఆ.—4. ప్రతాపము; "ఎ. గీ. మదురుగోడల మెఱపు వాల్మగల యొఱపు." రసి. ౧. ఆ.—5. యోగ్యత; (చూ. ఇందు యోగ్యమునుదాహరణము.)—6. స్థైర్యము. "సీ. ఒఱపు చేఁదోలు కారు మెఱపు చేపడల్కుఁగలకంఠకళికి చూపులబెడంగు." పర. 3, ఆ.—విణ. 1. దృఢము; "చ. ఒఱపుఁగఁదక్క శ్రీ బకమునొండదయగ్రపుభూతము." ... ౪, ఆ.—యోగ్యము. "చ. ఎఱుఁగరుగాక లోకమున నెవ్వరికైనను మేలుసేయఁగా, నొఱపగు నాశ్రమంబున సమున్నతమైన గృహస్థధర్మమున్, బఱగఁడపైచి వెట్టిగొని పాఱెడి హాల్లకుముక్తికల్లునే, పటిగంరయేటి నంగొలుచు ప్రాఁతటికింగల దేతలంపఁగన్." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఒఱపులాఁడి. దే. వి. (ఒఱపులు+ఆఁడి.) సౌందర్యవతియైన స్త్రీ.

ఒఱపెంకు. దే. వి. బొక్కియొఱ.

ఒఱలు. దే అ. క్రి. 1. ఓలు, కలపించు; "ఎ. గీ. అతిప్రబలపవన, భూతిరయమునఁ గూలు మహీరుహంబు, తెఱఁగుదోఁప సుదక్షిణుఁడొఱలి కడసె." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—2. మ్రోఁగు. "చ. తఱిగొనియంతలోన మధుదైత్యహరుండు మహేంద్రు సింజిని, గొఱనెలతూపునం దునిమి క్రూరతరంబగు భల్లమొక్కటన్, నఱకినఁ గూలెఁ దద్ఘనఘనాఘనకల్పితమైన కెక్కియుం, బొఱలుచు నోగుగాలి మొదలూడఁగఁ గూలెదుమ్మను కైవడిన్." పా. ౫, ఆ.

ఒఱవ. దే. విణ. 1. వక్రము; "క. అఱపొఱుడుకు అఱచ చేతులు. నొరవశరీరంబు." భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. వ్యత్యస్తము. "క. తెప్పించి తొడుగుమీవని, యొప్పించిన సిట్టునట్టు నొఱపలు గామైఁ, గప్పికొనియాబృహన్నల, యప్పుడు నగిపించెనచటి యబలాజనమున్." భార. విరా. ౪, ఆ. 3. పక్వము.

మల్లెపొదల, తుదలంజప్పటలెకదుదొడ్డలగుచుం,
బొడమెమొగ్గలగములగ్గిబొబ్బలల్లు." ఆము. ౨,
ఆ.—3. ఆదరింపఁబడనిదగు. (చూ. ఒల్లఁబోక.)

ఒల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఆదరింపఁబడనిదగు. "మ. పతిచూపుల్ సతిచూడ్కి యుల్ సమగతిన్ బ్రస్ఫీతరాగంబులై, ధృతివాయం బుయిలోటయొల్లగిల నుద్వేగంబులన్ ప్రాపరి, చ్యుతివాటిల్లఁ బరస్పరాంగములపైనొండొండ ప్రాఁకంగఁద, చ్చతురావష్టకృతార్థదంపతులయోజన్ బొల్చెనిర్వ్యాజజతన్." హరి. ఉ. 3, ఆ.

ఒల్లన. వై. వి. తిన్నఁదనము, అల్లన. "క. వల్లవకాంతలుతనకథ; లెల్లను బాడంగ నీరజేక్షణుఁడంతన్, వల్లవబలసంయుతుఁడై, యొల్లనగోష్ఠంబుచేరెను ర్వ్యనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఒల్లమి. దే. వి. వలవమి. (వలచుధాతువుయొక్క వ్యతిరేక భావార్థకరూపము.)

ఒల్లియ. దే. వి. 1. వస్త్రము; "వెల్లతలయొల్లియుఁవరాళిదృఢంబుగానమర్చెన్." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. ఉత్తరీయము. "సీ. శంపాలతికతోడిజలదంబుకైవడి మెఱుంగుటొల్లియతోడి మేనివాని." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

ఒల్లె. దే. వి. ఒల్లియయొక్క రూపాంతరము. "ఒక్కపరిశుద్ధపుసైకపుటొల్లెఁగట్టి." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒల్లెంక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఒల్లెవాటు. దే. వి. అంగవస్త్రము కుచ్చెపెట్టి మెడచుట్టిరాభుజములమీఁద వైచుకొనుట.

ఒవ్వు. దే. అ. క్రి. గిట్టు, సరిపడు. "క. ఒవ్వనివారల యెదురను, నివ్విధమున భంగపడితి నేను." భార. అర. ౬, ఆ.

ఒసఁగు. దే. స. క్రి. ఇచ్చు. వి. 1. ఈవి, త్యాగము; "మేయొసఁగుఁదప్పింపక." ఆము. ౬, ఆ.—2. బహుమానము. "ఎ, గీ. చూచిసామాజికులుతమ సొమ్ములెల్ల, నొసఁగులుగ వైవ." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒసపరి. దే. విశే. 1. సుందరుఁడు; "ఒసపరిఁగన్న." —2. ఉత్కృష్టము. "ఒసపరిబాగులాఁడి."

ఒసవు. దే. స. క్రి. ఒసఁగుయొక్క రూపాంతరము. (ఇచ్చుటకు.—"పిన్నబిడ్డలన్ వెన్నుఁడుమెచ్చి యొన్నఁడొసవెన్ వరముల్." వి, పు. ౨, ఆ.)

ఒహో. దే. అవ్య. సంబోధనమునందు వచ్చును. "ఒహోకుమారయనుచున్ వ్యాసుండుచీరంగ." భాగ. ౧, స్కం.

ఒళవరి. దే. విశే. (ఒళవు+అరి.) మర్మజ్ఞుఁడు. (చూ. ఒళవు.)

ఒళవు. దే. వి. 1. మర్మము; "వ. ఇయ్యొళవుసకియలకుం జెప్పకుమని రాచిల్కకుఁ బ్రియంబుసెప్పచు." విజ. ౨, ఆ.—2. లోఁకువ; 3. వీణాదండము, ప్రవాళము. "ఎ, గీ. చారువార్వి లేనిచాపదండమునోజ, లలితతంత్రి లేనియొళవుఁబోలె." రా. అర, కాం. ౨, ఆ.

ఒళ్లు. దే. వి. ఒడలుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఒళ్లెరకమున్న పచ్చి యొకయంగన చూచెనరేంద్రచంద్రునిన్." కళక. 3. ఆ. (ఇది వెళ్లుసళ్లులవంటిది.)

ఒళ్లుపెట్టు. దే. అ. క్రి. బలియు.

ఓ.

ఓ. ఒకయక్షరము. దే. అవ్య. 1. పిలిచినప్పుడు ఎచ్చరించుకొనుటను తెలుపును; "శా. ఓనా వేభవబంధముల్ చెఱపవేయో దేవకీనందనా." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. సందేహమును తెలుపును; "ఈశ్వరుండనుకూలింపఁడలంచునోతలఁపఁడో." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. — 3. ఊహను తెలుపును; "మేలుదొరకొనువిధమెట్లో." భార. శాం. 3, ఆ.—4. ప్రార్థనాదులను దెలుపును; "ఉ. రండో వనవాసులార వినరో మునులార యనాథవాక్యముల్." వీర. ౨, ఆ. "కుటుంబసహితంబైచేరుఁడో నాకమున్." (ఇక్కడ విధిని తెలిపెడి.) కాశీ. ౫. ఆ.—5. ఆర్తిని తెలుపును; "గీ. ఒక్కడనుభాగముందుమొట్టోయనంగ, నన్నుఁజేఱ గొనిపోయెదునన్నలార." భార. అర. ౫, ఆ.—6. అస్తుటను తెలుపును; (చల్లోచల్ల.)—7. ప్రశ్నమును తెలుపును "క. వారు దెసలొత్తుకొని యుద్ధ, రారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరో." భాగ. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఓంకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రణవము.

ఓండ్ర. దే. వి. గాడిదయొక్క కూఁత.

ఓండ్రించు. దే. అ. క్రి. ఓండ్రపెట్టు.

ఓంక. దే. వి. పుల్లకలివెన్.

ఓంకలివె. దే. వి. (ఓంక+కలివె.)——వై.——

ఓకర. వై. వి. 1. పిత్తవ్యాధి మొదలగువానివలన ధ్వనిపూర్వకముగా కడుపులోనిది నోటికివచ్చుట*; 2. రోఁత*.

ఓకరించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరవచ్చి ఉమియు*; 2. రోతపడు*.

ఓకరింత. వై. వి. 1. ఓకరించుట*; 2. రోత*.

ఓకస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ఇల్లు; 2. స్థానము. (ఈ శబ్దము అకారాంతపుంలింగమునగును.)

ఓకిలి. వై. వి. (చూ.) ఓకర*.

ఓకిలించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరించు*; 2. రోతపడు*. "చ. మనమున నోకిలించి మఱు మాటకుఁ గిఁకిరిపాటుతోడుగా." (మీఁదమతెయొకచోట.) "వ. అనుటయు నమ్మునీంద్రుండు నెమ్మనంబునం దనికిన యేవంబును భావంబునం బొడమిన రోషంబును మేలంబునం దెలుపుచు." ఉ, హరి. 3, ఆ.

ఓకిలింత. వై. వి. 1. ఓకరింత*; 2. రోత*.

ఓకు. గ్రా. దుర్భాణియద్దము.

ఓగాత్యము. వై. విశే. అమంగళము*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఓగితము. వై. విశే. యోగ్యము. "సీ. ఆటలు పనిబిడ్డయాటలై పెంపఱియొరుల యాటలఁ బడనోగితముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "ఉ. పాజగదేకవీర భవదీయకరాబ్జము లెందుఁబోయె నే, రాజులు నోర్వలేని బలురక్కసు నోర్చినయట్టినీవుని, స్తేజము నొందియున్నవని గతింగొ అమాలిన కుక్కి మీఁద నీ, యోజననాథుపాటువడ నోగిళమై తెమదీయ పల్లభా." భో. ౫, ఆ.

ఓగిరము. వై. వి. ఓరము, అన్నము.

ఓగు. దే. వి. కీడు "ఓగు దానవచ్చు."—విశే. 1. కీడైనది; (అది ఓగో బాగో.)—2. మూర్ఖుఁడు. "ఓగు నోగు మెచ్చు."

ఓగులాడుచు. దే. అ. క్రి. దేవురించు.

ఓఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. ప్రవాహము; 3. పరంపర; 4. నృత్యాదిద్రుతమానము; 5. ఉపదేశము.

ఓచెల. దే. అవ్య. ఓచెల్లయొక్క రూపాంతరము. "మ. కుచసంగోశబలంబు వెల్వడియద ఖడ్గాహిపైఁ బచ్చుచోఁ, జలనంబించుక లేక యాతని రిపుష్టాపాలసంఘాతమో, చెలహస్తాంబురుహాంగుళీమయమహాసిద్ధౌషధపల్లవాం, చలముల్ మేసి భజించుచుం గలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." నై. ౫, ఆ. (కొన్ని ప్రతులయందుకు డ ఒచ్చెలయనియు పాఠము కనఁబడుచున్నది.)

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. (ఓ+చెల్లె.) సంతాపమును తెలిపెడి. "క. ఓచెల్లవిరహిణీవధ, మేచతురతనీకు." స్వా. 3, ఆ.

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు) బేసి.

ఓజస్సు. సం. వి. స్. న. 1. తేజము; 2. బలము; 3. ఉత్సాహము; 4. వెలుఁగు; 5. ఎండ.

ఓజ. యు. దే. వి. 1. క్రమము; "గీ. మావటీఁడల్లనల్లనమదగజంబు, నిచ్చతోఁ గూడ నోజకుఁ దెచ్చునట్లు." మార్క. 3. ఆ.—2. విధము; "శా. ఏచాయం జూచిన దోఁచు క్రొమ్మెఱుఁగు నోజన్ నచ్చికన్నిచ్చరా, మేయున్." రామా. ౫, ఆ.—3. స్వభావము; "ఎక్కుడ్లనోజలుఁ గైదువలును గొలువుగమి." అచ్చ. యు. కాం.—4. ఆజ్ఞ. "గీ. వానరేంద్రులఁ బంపుమువలను గాఁగ, నుదయవేళకుఁ జను దేర నోజచేసి." రా. యు, కాం.—వై. 1. ఉత్సాహము; "మ. హాలికుండెంతయు నోజదున్ని నెడ సీరాగ్రంబునం బొందిప్రాణులనేకంబులుఁ జచ్చు." భార. అర. ౫, ఆ.—2. ఉపాధ్యాయుఁడు; (ఒజ్జయొక్క రూపాంతరము.) "ఇతఁడు మాయాజాలములకు నాడోజ." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. భయము*. "చ. ఇర్వదిభుజశాఖలున్ బదిశిరంబులు నోజయొనర్పఁ జూడ్కికిన్." రా. అర, కాం.

ఓజపడు. ద్వి. అ. క్రి. క్రమపడు.

ఓజబంతి. వై. వి. ఒజ్జబంతియొక్క రూపాంతరము. "గీ. అనుపమశాస్త్రధర్మ పరత నృపపఙ్క్తికి తఁ డోజబంతియనఁగ." కా. ౧. ఆ.

ఓట. దే. వి. 1. భయము; "ఉ. ఎవ్వతెవీవు భీతహరిణేక్షణ యొంటిఁ జరించెదోటలే. కివ్వనభూమి." స్వా. ౨, ఆ.—2. సంకోచము. "ఓటయొకింతయేనియు సుయోధను చిత్తమునందు లేదు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఓటమి. దే. వి. 1. భయము; "క. ఓటమితో నెల్లప్పుడు, పాటునుసునఁబనులు చేసి బాలుఁడతోనే, యాటలకుఁబోక యొకజం, టాటంబును లేక భక్తిసలుపుదునన ఘా." భాగ. ౧. స్కం.—2. భంగము. "క. కావున నీకోటమినీ కేవిధమునఁ బాయు." కళా. ౭, ఆ.

ఓటము. దే. వి. అపజయము. "వ. దురోదరపరాయణుండైన యన్నారాయణుండు గెలుపు నో

టంబును సరాగానద్దేవీద్వయంబుతో వినోదించు చు." ఉ, హరి. 3, ఆ. "నా యికలంగందర్పుఁడో టంబెఱుఁగఁదతిమి." ఆము. ౫, ఆ.

ఓటఱు. దే. అ. క్రి. నిస్సత్త్వమగు. "గీ. వల్లియలు వైచియోదముల్ పెల్లుద్రవ్వి, తార్చివేసటి యు రులొగ్గి తనిసిడయ్యెఁ, దోలి యోటఱిపోనీక దొడ్డినాఁగి, పొడువ నడుసను నలుజెసఁబొంచి యోడి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఓటాఱు. దే. అ. క్రి. ఓటఱుయొక్క రూపాంతరము. "క. వేటూకవిలుగొనియమ్ముల, గీఱిమెఱుఁగునా రసములుగిత్తికొలిపినవో, టాఱిమెయింగ్రొన్నె త్తురు, పాఱునతఁడు తేరిమీఁదఁబడిమూర్ఛిల్లెన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ప్రే. ఓటాఱుచు.)

ఓటిల్లు. దే. అ. క్రి. ఓడు, సంకోచించు. "ద్వి. తన్ని యంతటఁబోకతనపిటిలోన, నున్నఁజంపుదునని యోటిలకాడె." రా. యు, కాం.

ఓటిల్లుచిండఱ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. చిక్కనాబిల్లలోటిల్లుచిండఱాది, యైనశైశవక్రీ డావిహారసరణి." కాశీ. 3, ఆ.

ఓటు. దే. వి. 1. అపజయము; 2. భంగము. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపునది. "గీ. నీటఁబుట్టినవాఁడు కాఁడోటువిప్ర." స్వా. 3, ఆ.

ఓటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "వ. ఏనో టుపడితి నేనినఖిలమహీరాజ్యంబునీయదియ. నీ వోటుపడి తేనిదమయంతినాయది." భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. మోసపోవు. "వ. మఱియును బ్రి యాలాపంబులు పలుకుగోమాయుమృదుమధుర భాషణంబులకునోటుపడిగార్దభంబిట్లనియె." పంచ. నా. ౪, ఆ.—స. క్రి. కోలుపోవు. "గీ. ము న్ను ననోటుపడిమఱితన్ను నోటుపడియెనో." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఓటుపాటు. ద్వ. వి. ఓటుపడుట. "గీ. మొనసిని శితాస్త్రములువానిముఖమునిండ, దీటుకొలిపిన వాఁడోటుపాటులేక." అధ్యా. యు, కాం.

ఓటుపోవు. దే. స. క్రి. (ఓటు+పోవు.) ఓటుపడు. "అనియనుజూదంబునందుఁబ్రాణ మోటుపో యె." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (లేఖనగ్రంథములయం దోటువోయెననిపాఠము.) (ప్రే. ఓటువుచ్చు.)

ఓటుసేయు. ద్వ. స. క్రి. (ఓటు+చేయు.) భంగ పఱచు. "క. పొన్నపువ్వుతోఁడఁబోల్చలోకుల మాట, నోటుచేసివెల్పుబోటినాభి, విస్తరిల్లెనపు డు వెడఁదబావినిబోల్చు, నేర్పుకాంద్రమాట నేటుచేసి." రసి. ౬, ఆ.

ఓడ. వై. వి. కలము, నావ.

ఓడంగి. వై. వి. 1. ఓడవాఁడు; 2. పడవవాఁడు; 3. దో నెకు లోతట్టు వేసెడు దూలము.

ఓడిక. దే. వి. తనయిచ్చఁబాఱెడు నీరు, ప్రవాహ ము. "క. ఏడాకుపొన్నకొమ్మలు, క్రోడాడెడుస డవిగొరుఁగొదమలుమోద, క్రీడఁదనరుచాడ్పు నంబై, నోడికలయి పువ్వుఁదేనె లురలఁగ నొ ప్పెన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. "చ. అనవిని మేఘ వర్ణుఁడనిలాత్మజుతోననునీకుఁబుట్టిమ, జ్జనకుఁడు ముజ్జగంబులఁబ్రశస్తివహించెనహల్యరామచం ద్రునిచరణాబ్జరేణువునఁదోఁగిశిలాకృతి వీడు కొన్నలా, గున సురసింధుతోయములఁగూడిన యోడికవాఁగుకైవడిన్." (ఇక్కడ ఓడికకు ప్రవహించునట్టిదియని అర్థము.) జై. ౧, ఆ.

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు; "గీ. ఉదక మున్నతభూమిపైనుండలేక, పల్లమునకోడిగిల్లిన పగిదినతఁడు, కదలెదిగ్ధాంతరములకుఁగాశినుం డి." కాశీ. 3, ఆ.—2. పరుగెత్తు; "క. వెన్నెల పడమటిదిక్కునకున్, బలపలనైయోడిగిలఁగఁ బలపలవేగెన్." జై. ౧, ఆ.—3. కాఱు. "సీ. బ్రహ్మరంధ్రము పోఁబాటి యయ్యింద్రియ ద్రవమోడిగిల్లె నేత్రములలోన." సం. "నేత్రా భ్యాంతస్యసుస్రావశతథాద్యోతయన్దిశః." కాశీ. ౪, ఆ.

ఓడినక్క. ద్వ. వి. పొట్టేనక్క. (అప్ర.)

ఓడు. దే. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "క. పినుకర్ణు నికేనోడితి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. పాఱు; "చ. వెఱచి నిమీలితాక్షులయి వెన్కకొదింగెడి పువ్వుఁబోఁడులన్, వెఱవకుఁడోడకుండనుచు." హరి. పూ. ౮, ఆ.—3. భయపడు; "వ. నీకన్యా త్వంబుదూషితంబుగాదోడకుమనిదానికి వరంబి చ్చి." భార. ఆది. 3, ఆ.—4. సంకోచించు. "అని ప్రార్థించినఁజంపనోడికృపతో నావేళకుంబో యె." మై. ౨, ఆ.—వి. కుండలోనగువానితూఁ టు, ధార. (ఓటికుండ. మొ.)

ఓడుబిల్ల. దే. వి. ఇంటిపైఁగప్పెడి పెంకు. "కెంపు టోడుబిల్లలగఁడీలు." వసు. ౪, ఆ.

ఓఢ్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. భూషావిశేషము; "విచిత్రోడ్యాణబంధేనకటిశోభాంవిధాయచ."

హాలాస్యమాహాత్మ్యము. ౨౬, వ. అధ్యాయము. 2. ఆసనవిశేషము.

ఓఢ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. దాసనము?.

ఓఢ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. దాసనము?; 2. ఒకానొక దేశము.

ఓఢ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓఢ్రదేశస్థుఁడు, ఒడ్డెవాఁడు.

ఓతువు. సం. వి. ఉ. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

ఓదనము. సం. వి. అ. పుం, న. అన్నము, వంటకము.

ఓదము. వై. వి. (చూ.) అపపాతము. "క. వలయుఁ బ్రియోదము గాలము, కలిగికదామ్మృగముఁ బక్షిగజమును బట్టుడ, శ్రుఁబట్టుదురట్లయితప్, జ్ఞాలువిజ్ఞానంబు కలిమిఁ జాతురుపురుషుల్." భాగ. శాం. ౪, ఆ. "గీ. వల్లియలువైచియోదముల్ వెల్లడ్రవ్వి." (ఇక్కడ వృషభములను పట్టునట్టి ఘట్టము.) హరి. పూ. ౬, ఆ. "వ. ఇవ్వలవ్వలనుండియెడత్రవ్వ కుండఁద్రవ్వినయోదంబులంబడి క్రొవ్వుఱుగక మవ్వంబునివ్వటిల్లంబట్టువడిన చివ్వంగులును." ఉ, హరి. ౪, ఆ. "ద్వి. అసురేశుఁడనులులాయముఁ బట్టితేర, నెఱవుగాఁద్రవ్వినయోదంబులనఁగ, నెఱసినపరిఘుల నెలకొన్న దాని." రా. యు, కాం.

ఓదారుచే. దే. స. క్రి. ఊరార్చు, ఆశ్వాసించు.

ఓదియ. దే. వి. ఓదె.

ఓదె. దే. వి. కోఁతకోని చేనియందక్కడక్కడనుంచెడు వెన్నుపోఁవలప్రోఁగు. (ఓదియయొక్క రూపాంతరము.)

ఓదెకొంగ. ద్వ. వి. ఒకదినుసుకొంగ.

ఓదెకొలుసు. దే. వి. ఓదెకొంగ. (అప్ర.)

ఓనికట్టు. దే. వి. కొండలనడిమి గొందిదారి.

ఓపిక. దే. వి. 1. శక్తి; "ఓపికవాణినీకుఁగలయోపిక వాణికిలేదు." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. క్షమ. "ఉ. ఓపికలేకచచ్చిన మహోరగముఁగొనివచ్చికోపినై, తాపసుమూఁపుపైనిడినదారుణచిత్తుఁడ." భాగ. ౧, స్కం.

ఓపు. దే. అ. క్రి. చాలు. (వాఁడీపనిచేయనోపును. మొ.)—వి. ఓపిక. "ఉ. నీవునొకతాలిమిగల్గినవాఁడవైనెపం, బొప్పినఁజెల్లె నీనిలుపునోపు నుజాతముగాకయిచ్చటల్." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఓమటి. దే. వి. అన్నము. "స. అన్నంబు వెలయుచుండు. బువ్వయోమటికూడుబోనమువంటకంబోరమోగిరమన." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఓమనగాయలు. దే. వి. బ. (ఓమన+కాయలు.) ఓమనగుంటలాడుగింజలు.

ఓమనగుంటలు. ద్వ. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

ఓమనపీట. ద్వ. వి. ఓమనగుంటలాడు పీట.

ఓమము. దే. వి. ఒకానొకయంగడిదినుసు, దీప్యము.

ఓము. దే. స. క్రి. కాచు, రక్షించు. "గీ. ధర్మసాధనంబుతనువుధర్మముపరి, జ్ఞానదాయియట్లుకానఁడనువు, నోమవలయుమర్త్యుఁడేమిటనేనుఁ, కాత్మహితముగోరియనఘచరిత." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

ఓయన. దే. వి. ఒయ్యన. "క. ఈయగ్ని దేవుఁడనుగను, నోయనఁజెప్పఁటయుఁపినిమహాగ్రాక్రుతితో, నాయనుగనన్ను మూకర, మైయప్పుడయెత్తుకొనిరయంబునఁజనుచోల్." భార. ఆది. ౧, ఆ. (యకారము ద్విత్వాద్విత్వములై ప్రాసములయందు మాటికొకటిచెల్లుట ప్రయోగములయందుఁ గనఁబడుటచేతను దొరకియుండెడి యీయొక ప్రయోగమును అద్విత్వయకారమే యుండవలయునను నిర్బంధములేనిదిగానుండుటచేతను ఇది యిట్లే యుండవలయునని నిర్ధారణచేయ శక్యము గానుండలేదు.)

ఓయారము. దే. వి. ఒయ్యారముయొక్క రూపాంతరము.

ఓయారి. దే. వి. ఒయ్యారియొక్క రూపాంతరము.

ఓయి. వై. అవ్య. పురుషసంబోధనమునందు వచ్చునది. (ఇందలి యివర్ణమునకు పురుషసంబోధనమునందు వికల్పముగాను ఇతరసంబోధనములందు నిత్యముగాను లోపంబగు. మఱియు సర్వవిశేషములయందునివర్ణంబునకు దానికాదేశంబులగు. "ఓయిత్యామంత్రణంచ వికృతౌస్యాత్" అనుసూత్రసారస్యమీయర్థకల్పనకు హేతువయ్యెడి. బాలసరస్వతీయుతమునుసిదియ. "వికృతావత్రవాలోపస్స్యంబుద్ధ్యోయిపదేతుయే." ఇత్యాద్యధర్వణకారికార్థమును ఈమార్గమునే బోధించెడిని.) (రూ. ఓయీ.)

ఓయిరము. వై. వి. ఓగిరముయొక్క రూపాంతరము. "గీ. అగ్ని మనలోననొక్కరుండౌనొ కాఁడొ, చేయఁడేమారుతముమన చెప్పినట్లు, వరుణుఁడెవ్వరివాఁడుమువ్వురును లేక, యాయితంబగునెబ్భంగినోయిరంబు." కాశీ. ౫, ఆ.

ఓర. యు. దే. వి. 1. అంచు; 2. ప్రక్క. విణ. 1. ఒరగినది; (ఓరచూపు, ఓరగచ్చు. మొ.) 2. వంగినది. "ఉ. విశ్వధరాతలేశ్వరుం, డోరయొనర్చెఁ బాపభయ మొందని నిజాననచంద్రబింబముల్." నై. 3, ఆ.—వై. అహోరాత్రము. (ఉదా. ఓరంతప్రొద్దు.)

ఓరంతప్రొద్దు. వై. వి. (ఓర+అంతప్రొద్దు.) 1. దినమంతయు; "సీ. అశనమబ్బకయున్న నైననుశివరాత్రియోరంతప్రొద్దును పవసించె." కాశీ. ౪,ఆ.—2. ఎల్లకాలము. "ఎ,గీ. వెలుపలకోడకయొకరుండుప్రేలఁజూప, నెంతవాఁడక్కుమారునోరంతప్రొద్దుఁ, గలసిపానిపోఁజాలనికితనమనకు, నేలఁదలకాళ్లునిలువమినిజముగాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ. (ఇది ప్రయోగములందంతట ఏకవచనాంతముగానుండినను ఒక్కచోటమాత్రము బహువచనాంతముగాఁ గానఁబడియెడి. "మ. బ్రహ్మమిత్రుండుశిష్యులకుఁ గంటనుపత్తిఁబెట్టుకొని యాయుర్వేదమోరంతప్రొ, ద్దులుఁ జెప్పఁగ." స్వా. ౫, ఆ.)

ఓరగచ్చే. దే.వి. (ఓర+కచ్చ.) ప్రక్కకొదిఁగించినకాసీనము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చగఁజేసినిలుచుండికాళ్లుడివిడుచుఁదక్కకచెలంగి." భల్లా. 3, ఆ.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరగు; 2. ఒరుఁగు. "సీ. మందాకినీతనయుఁడేచి, చేదిపాంచాలకేకయులాదిగాఁగఁ,గల్గుభూపాలకోటి మొగ్గరము లెల్లఁ, గలఁగఁ దిరుగుడువడనోరగిలఁగఁబెల్లఁ, గిలఁగఁ దల్లడవడ రణక్రీడసల్పె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

ఓరచ్చులు. ద్వ. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) గుదికాలుంచెడుచోట ఎత్తుగా అట్టలు వేసికుట్టిన ఓరట్ట చెప్పులు. "క. మొలనీలికాసెయునుబద, ములనోరచ్చులుధరించి ముదముడలిర్పఁగ, సెలగోలయుములుబంతియుఁ, బలపముఁగత్తియునుబూనిపటుసాహసియై." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

ఓరణము. దే. వి. ఒకదినుసుడేగ. "సీ. కాఁజుఁబౌఁజులఁబోవఁగానీకవానినోరణములఁ బఱపిశీఘ్రుం బతునిమి." రసి. ౧, ఆ.

ఓరపాక. దే. వి. పంచను దూలములులేక వెలిప్రక్క వంచికట్టినశాల.

ఓరపాటు. ద్వ. వి. ఒరగుడు. "ఉ. అందునఁనొచ్చిపత్త్రముఖుఁడల్లిగదాహతిమాణిభద్రుఁమా, ళిందిలకించి కొట్టినఁజలించియతండలమాళి యోరపా, టొందెఁదదాదిగారఘుకులోత్తమయాయన పార్శ్వమాళినాఁ, జెందెనభిఖ్య." ఉ, రా. 3, ఆ.

ఓరవలి. దే. వి. వన్నెకోక. (అప్ర.)

ఓరవోవు. దే. అ. క్రి. (ఓర+పోవు.) 1. ఒరగు; "గీ. అతనిఁగాంచితినతఁడశ్రులడరనడలు, చూడ్కినామోము చక్కఁగాఁజూడకోర, వోవఁజూచుచుదీనతవొందియునికి, గనిమనంబునశోకంబుగదురనేను." భార. శల్య. ౨,ఆ.—2. వంగు. "పాలఁతికన్బొమలోరవోనివిండ్లు." చంద్ర.

ఓరసింపు. వై. వి. ఓరసిల్లుట. "సీ. విడిచియుపిడఁజాలకెడతాఁకుసిగ్గుమోరోరసింపులయింపుతౌరసింప." అని. 3, ఆ. (చూ. అరగింపు.)

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు, తొలఁగు. (రూ. ఓరసిలు. "చేయిసాఁచిననోరసిలుపయోజానన.") కవి. 3, ఆ.

ఓరిమి. దే. వి. ఓర్పు, క్షమ.

ఓరు. యు. దే. వి. ఇంటితిన్నె గోడలయడుగునను మూలలనుతీర్చెడు ఎత్తుమట్టిపట్టె.— వై. ఉప. పెద్ద. (ఓరుగాలి. మొ.)

ఓరుగాలి. ద్వ. వి. మిక్కిలి బలిమిగలవాయువు, ప్రకంపనము. (చూ. ఒఱలు.)

ఓరుచు. దే. అ. క్రి. 1. క్షమించు; 2. సహించు. ఓడుధాతుప్రేరణము, ఓడించు. (రూ. ఓర్చు.)

ఓరుతీయు. దే. అ. క్రి. ఇంటితిన్నె గోడలయడుగునను మూలలను ఎత్తుమట్టితో పట్టెలుతీర్చు.

ఓరుపరి. దే. వి. (ఓరుపు+అరి.) 1. క్షమించువాఁడు; 2. సహించువాఁడు. (రూ. ఓర్పరి.)

ఓరుపు. దే. వి. 1. క్షమ; 2. జయము; 3 సహనము. (రూ. ఓర్పు. క్షమాజయములకు.—"గీ. ఓర్పుగలవారలామీఁదదర్పితౌర, యోర్పుగలవారు." పాంచా. ౪, ఆ.)

ఓరెము. వై. వి. ఓయిరముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. నీతల్లిలచ్చమనేసంతసిలనోరెములువెట్టుఁబుడమివేల్పులకునెల్ల." అచ్చ. బాల, కాం.

ఓర్త. వై. స. ఏ. ఒకర్తయొక్క రూపాంతరము.

ఓర్తి. వై. స. ఏ. ఒకర్తియొక్క రూపాంతరము.

ఓర్తు. వై. స. ఏ. ఒకర్తుయొక్క రూపాంతరము.

ఓర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్క రూపాంతరము.

ఓల. దే. వి. జలక్రీడాసమయమునందు ప్రేరేపించుటకై యుపయోగించునట్టిశబ్దము. "లయగ్రాహి. ఓలయనుచుఁ బలదుగేలియనుచుఁ." కళా.

౬,ఆ. "గీ. ఓలలిడిపట్టనరిగినవొయ్యనీట, మునిఁగిదవ్వులలేతురుముదితలు." య. 3, ఆ.

ఓలగందము. ద్వ. వి. పూఁతపసుపు. "సీ. అనుదినంబును బ్రాతరారంభవేళలనోలగందంబుతోను దకమాడి." కాశీ. 3, ఆ.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలువు; "ఉత్సాహ. కానలో మృగంబులోలగంబుసేయుచుండున, మ్మానిమం దశేశ్వరుండు మనలఁగూడుజాడలేదు." రామా. ౨, ఆ.—2. కొలువుకూటము. "క. భ్రాజితమణిభూషాంబర, రాజివలనసమవిభావిరాజితులగుటన్, భోజునియోలగమునఁగవి, రాజులరాజులను దెలియరాదెవ్వరికిన్." భో. ౨, ఆ.

ఓలగించు. దే. స. క్రి. కొలుచు, సేవించు. "సీ. యోగీంద్రవంద్యుఁడయ్యును నుగ్రసేనుని నోలగించిననాటియొచ్చెమొకటి." జై. ౧, ఆ.

ఒలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అపజయము. "సీ. అపజయసంజ్ఞయైయలరుబన్నమువిఱుగోటమియోడుటయోలచెంగ, నాలువిఱుగుడునోటునా." ఆం, భా. ద్వి. తు.

ఓలమాసగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఓలము+ఆస+కొను.) మఱుఁగుపడు. "క. అతిథినినుఁగోరనేనియు, మతిఁగింకిరిపడకయోలమాసగొనకనీ, వతనికిఁబ్రియంబుసల్పుము, సతికింబతిపనుపుసేయఁజనునెల్లెడలన్." భార. అను. ౧, ఆ. "గీ. అనివిచారించుచుండెనయ్యవనినాథుఁ, డంతకయమున్న నలునిఁగానతనివెతిఁగి, యెదురుగద్దియడిగ్గిపృథ్వీశతనయ, యవనికాంతరమున నోలమాసగొనియె." నై. ౪, ఆ.

ఓలము. దే. వి. 1. వృక్షములులోనగువానిచే మఱుఁగగుచోటు; "క. పెనుమిట్టిడిపల్లంబిది, యనవుండఁగనోలమునుబయలునొక్కటిగాఁ, గనువిచ్చుటయును మోడ్చుట, యునుసరిగాఁదమముపర్వె నుర్వింద్రోష్ఠన్." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. దేహము. "ఓలముతోడినన్ బ్రియోద్వృత్త విశాలవక్షమునవ్రేలెడునట్లుగవ్రాసిచూపి." కవిక. 3, ఆ. "ఉ. ఓలమువంచియొయ్యనరఘూద్వహుఁడమ్మరిఁబోసిశబ్దవి, న్యాలముదాఁకవిల్ దివిచి." మొల్లరామాయణము. బాలకాండము.

ఓలలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓలలు+ఆడు.) 1. మునుఁగు; 2. తేలు. (ప్రే. ఓలలార్చు.)

ఓలాకు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

ఓలాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అలయు, శ్రమపడు. "వ. వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యును బ్రజలనోలాకుపడనీక." భార. విరా. 3, ఆ.

ఓలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓల+ఆడు.) 1. మునుఁగు; "వ. కణ్వవాహినినవగాహింతుము. కౌంతేయంబున నోలాడుదుము." భీ. ౬, ఆ.—2. తేలు. "గీ. అమ్మహాత్ముఁడునిత్యదయార్ద్రహృదయుఁ, డతులితానందజలధినోలాడుఁగాత." లక్ష్మీ. ౧, ఆ

ఓలి. యు. దే. వి. ఉంకువ. వై. వరుస.

ఓలిమి. దే. వి. ఓలము, మఱుఁగుచోటు. ఆం, భా. ప్ర. ది.

ఓల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్లము?; 2. కంద?.

ఓవరి. వై. వి. 1. లోపలిగది, అపవరకము; "ఉ. ఓవరిలోనఁగొందిదెసనున్నవియోన్నియొయెన్నఁబెద్దభాండావలి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. చంద్రశాల. "ఉ. ఆపురిమించుటోవరులనాడుమె లంతలగానమాధురిన్, బ్రాపితజీవలయ్యెనుదదగ్రమణిప్రతిమల్ నిమేషము, ద్రాపలితాదివైకృతముఁదాల్పవుప్రాంతపరిభ్రమత్రియా, మాపతిబింబనిర్గళదమందసుధారసధారఁదోఁగుటన్." హన. ౧, ఆ.

ఓవు. దే. అ. క్రి. ఒవ్వు, సరిపడు. "ఉ. ఓవరవైశ్యవంశకలశోదధిచారుహిమాంశురేఖనీ, వోవనివారిముందఱనయోమగనింగడకాలఁద్రోచి." శుక. ౧, ఆ.

ఓషధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఫలించినతోడనే నశించెడి యరఁటిలోనగునది; 2. మందుచెట్టు.

ఓషధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఓషము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలుట; 2. కాల్చుట.

ఓష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. అధరము, పెదవి.

ఓసరింత. వై. వి. ఓసరిల్లుట. "ఓసరింతలేకలరెడు కౌఁగిలింతలు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఓసరిల్లు. వై. అ. క్రి. తొలఁగు, అపసరిల్లు. "క. ఓసరిలిపఱచుమృగముల, నేసియు." భార. ఆది. ౪, ఆ. (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు. "వ. కుక్షింభరిత్వంబునక్షుత్క్షాములైతిరిగితిరిగి వేసరియోసరిదాసరిగుంపు." ఆము, ౪, ఆ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట.

ఓహటిల్లు. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. "గీ. కంతుఁడు నునీవిధుండు మొక్కఁ—ంతవారు, సఖ్యమీయిద్దఱ కుసొప్పుసదృశులగుట, ముదితయొక్కఁ—డు హరుని నెన్నుదుటికంట, నొకఁడుకంసారికుడికంట నోహటిలిరి." నై. ౬, ఆ. (రూ. ఓహటించు.)

ఓహరిసాహరి. దే. క్రి. విణ. ద్ర. తండోపతండముగా. "ఓహరిసాహరింబ్రథమమొల్కెఁడుధారల." ఆము. ౪, ఆ.

ఓహో. యు. అవ్య. సంబోధనమునందువచ్చును. "ఓహోతక్షకక్రమ్మఱుము." భార. ఆది. ౨,ఆ. (ఒహో యొక్క రూపాంతరము.)— 2. ఏమీ. "సీ. పిలువకుండఁగనైనఁబలుకునోహోయనిబయలూఁతగొనఁజూచుబారసాఁచి." కవిక. ౪, ఆ.—వై. బళీ. "సుధీవర్గంబులోహోయనన్." కళా. ౧,ఆ. (ఆమ్రేడితమునందుఓహో హో.)

ఓహోరె. వై. అవ్య. (ఓహో+రె.) బళీ. "మత్తకోకిల. భారతప్పకచెప్ప నేర్తువుదారవాక్చతురత్వమో, హోరెనాఁగఁబ్రబంధమొక్కటియొక్కనాటనె." సమీ. ౧,ఆ. (రూ. ఓహోరె.)

ఓళిగ; హోళిగ. కపోళి.

ఔ.

ఔ. ఒకయక్షరము. దే. 1. అగు. ద్ర. అంగీకారమును దెలుపును. 2. ప్రశంసను దెలుపును. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌ.) (చూ. లిప.)

ఔఁగదే. దే. అవ్య. (ఔను+కదే.) ఔరా. సీ. ఔఁగదేలావణ్యమౌఁగదేమాధుర్యమౌఁగదేసతినవయౌవనంబు." సం. "అహోరూపమహోధామహ్యాహో అస్యానవంవయః." భాగ. ౮, స్కం. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌఁగదే. "మ. అమరేంద్రాదులుమాళికంపములతో నౌనౌఁగదేబాపురే, కమలాక్షాశరణంచుభూఁదళలనాకాశంబునన్ మ్రోయఁగన్." భాగ. ౮, స్కం.) (అవుఁగదేయొక్క రూపాంతరము.)

ఔఁగాక. దే. అవ్య. (ఔను+కాక.) అట్లేకాని. "క. అనివేఁడికొనియతీంద్రులఁ, దనగృహమునవారగింపదామోదరుఁడిం, పునఁబ్రార్థించినవేమియు, వమమానములేకవారునౌఁగాకనినన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ. (అవుఁగాకయొక్క రూపాంతరము.)

ఔఁగు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "ష. ఇడిరమ్మాని కుడాయనమ్ములుమనోభీష్టంబుగాఁబూరియల్, వడలుంజక్కెరకజ్జకాయలునులడ్వాలుక్కెరల్ పూర్ణపుం, గుడుములౌఁగారెలుబెల్లమండేఁగలు నౌఁగుల్కమ్మచాఁపట్లునూ, టిడులున్దోసెలు నప్పుముల్ సుకియలున్ హేరాళమైకన్పడన్." రామా. ౨ ఆ. (అవుఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔకాఁపు. దే. వి. అద్దెకాఁపురము. (అవుకాఁపుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔక్షకము. సం. వి. అ. న. ఉక్షములసమూహము. (ఉక్షము=ఎద్దు.)

ఔగాములు. దే. వి. బ. (ఔట+కామి.) 1. కలిమిలేములు; "క. అసనయ్యంగసనాకే, మననోరున్నయదిమీఁదలనినంతయుఁ జె, ల్లునమీకౌగాములె, ల్లనుపాయంబొకటికానఁబడునందాఁకన్." కళా. 3,ఆ.—2. యుక్తాయుక్తతలు; "గీ. దీనియౌగాములన్నియుఁ దెలిసిశిక్ష, సేయదేశమేలెడుమహీనాయకునకుఁ, గానియితరులకుచితంబుకాదు." పర. 3, ఆ.—3. మేలుఁగీళ్లు. "క. చను నేవగవఁగనొకయెడ, ననయమునగునలువకైననౌగాములొగిన్." య. 3, ఆ. (ఇది యొకానొకచో నేకవచనాంతముగాను గానఁబడియెడి.) (అవుగాములుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉచితత్వము, యోగ్యత.

ఔచిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఔచితి; 2. సత్యము.

ఔజ్జ్వల్యము. సం. వి. అ. న. ఉజ్జ్వలత్వము.

ఔజో. దే. వి. 1. కాలువ; 2. పనివాఁడు. "పనివాని పేరుగాభాసిలునౌజన." ఆం, భా. ద్వి. ఖా. (అవుజోయొక్క రూపాంతరము.)

ఔటుగుండు. ద్వ. వి. చట్టిపిరంగిగుండు.

ఔడవము. సం. వి. అ. పుం. ఐదుస్వరములతోఁగూడిన రాగము.

ఔడు. వై. వి. పెదవిక్రిందిచోటు. (అవుడుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔత్కంఠ్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కంఠ, తహతహ.

ఔత్కృష్ట్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కర్షము, మేలు.

ఔత్తానపాది. సం. వి. ఇ. పుం. ధ్రువుఁడు.

ఔత్సుక్యము. సం. వి. అ. న. ప్రియస్మరణాదులచేఁ గాలవిళంబము నోర్వలేమి, ఉత్సుకత్వము.

ఔదనికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు.

ఔదరికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పొట్టపోసికొనువాఁడు.

ఔదల. దే. వి. (ఔ+తల.) 1. నడితల; "సీ. ఔదలఁజదలేటిశేఁదరఁగలుబాలుఁడగుచందమామనుయ్యాలలూఁప." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. తల. "అడుగుపగతునియవుదలనిడితి." సం. "మూర్ధ్ని తేసాంకృతఃపాదః." భార. శల్య. ౨, ఆ. (అవుదలయొక్కరూపాంతరము.)

ఔదార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదారత్వము; 2. ఒక శబ్దగుణము. (చూ. గుణము.)

ఔదు. దే. వి. ఔజుయొక్కరూపాంతరము. "వ. వలిమించుక్రొమ్మించుమౌదులీఁదెయాఁది" స్వా. 3, ఆ. (మొదటిరూపము అవుదు.)

ఔదుంబరము. సం. వి. అ. న. ఒక లోహము, రాగి.

ఔద్దాలకము. సం. వి. అ. న. పుట్టలో పెట్టినతేనె.

ఔద్ధత్యము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, ఏపు.

ఔపగవకము. సం. వి. అ. న. ఔపగవములసమూహము. (ఔపగవములు=ఉపగువునపత్యములు.)

ఔపచారము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపచారము వలనఁ గలిగినది. (ఇక్కడ ఉపచారమనఁగా ఒక దానియందుండు ధర్మమును మఱియొకదానియందారోపించుట.)

ఔపధర్మ్యము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఔపనిషదుఁడు. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపనిషత్తు తెలిసినవాఁడు.

ఔపయికము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) న్యాయముతోఁ గూడినది, యుక్తము.

ఔపవస్తము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పస్తు.

ఔపవాహ్యము. సం.వి.అ.పుం. రాజెక్కెడియేనుఁగు.

ఔపాసనము. సం. వి. అ. న. గృహస్థుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్నియుపాసన. విణ. ఉపాసనావిషయమయినది.

ఔమీనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉమలుపండెడు నది. (పొలము.)

ఔర. దే. అవ్య. (ఔను+ర.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. (ఆమ్రేడితమందు ఔరౌర.) (రూ. ఔరా.) (అవురయొక్కరూపాంతరము.)

ఔరభ్రకము. సం. వి. అ. న. ఉరభ్రములసమూహము. (ఉరభ్రము=గొఱ్ఱె.)

ఔరసుఁడు. సం.వి. అ. పుం. తనకుధర్మపత్నియందుఁ బుట్టినకొడుకు.

ఔరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

ఔరు. దే. వి. వీరణము?. (అవురుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔర్ధ్వదైహికము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.)అపార్ద్ధానము.

ఔర్వము. సం.వి.అ.పుం.బడబాగ్ని, వార్వపుటగ్గి.

ఔర్వవ్రతి. సం. వి. న్. పుం. జలాహారనియమము గలవాఁడు.

ఔర్వశేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యముని.

ఔల. దే. వి. అవలయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. సారథిరథమౌలఁజనఁద్రోలనదియు." రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము అవుల.)

ఔలు. దే. అ. క్రి. అగులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులు.)

ఔలెమ్ము. దే. అవ్య. (ఔను + లెమ్ము.) ఔనౌను. "మ. ఇదిభోజాత్మజకిచ్చినంగినుకతో నేమంచునూహించునో, మదిసాత్రాజితి దానికేనిపుడు ప్రేమంబంపినక్రీదినినె, ల్లిదముంజేసినజాడతోఁ చునౌకౌ.యౌలెమ్మిందు నేనున్కిఁజె, ల్లదువోయేరికిఁబంపఁగానసుచులీలన్ రుక్మిణీకాంతకున్." పా. ౧, ఆ. (అవులెమ్ముయొక్కరూపాంతరము.)

ఔలే. దే. అవ్య. ఔలెమ్ముయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులే.)

ఔశీరము. సం. వి. అ. న. 1. చామరదండము; 2. శయనము; 3. ఆసనము. విణ. వట్టివేరువలనఁ బుట్టినది.

ఔషధము. సం. వి. అ. న. అగదము, మందు.

ఔష్ట్రకము. సం. వి. అ. న. ఉష్ట్రములసమూహము. (ఉష్ట్రము=ఒంటె.)

ఔసు. దే. వి. హౌసుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవుసు.)

క.

క. ఒకయక్షరము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

కంకటి. వై. వి. మంచెము*. "సీ. కప్పుఁగుత్తుకవెట్ట కన్నుమిన్నుమీనవాలుకంకటికోడుచేజింకపిల్ల." అచ్చ. యు, కాం.

కంకణము. ఉభ. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. "చ. తలకిధరిత్రిసాఁచుగరుదాల్చినకేలనఁగంకణంపుమ్రోఁ, తలఁబులుదేలవండుపయిఁదాల్చినదుల్ వడిఁజొచ్చెవారిధిన్." ఆము. ౪, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. ముత్తెముల పగడములులోనగువానిఁ

చేర్చి గ్రువ్వఁబడినచేసరము; 2. చేతఁగట్టుకొనెడు తోరము; 3. నీటిబొట్టు.

కంకణాయి. దే. వి. జలపక్షివిశేషము, కంకణము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం, న. దువ్వెన.

కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——

కంకపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. రాపులుఁగు.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం. కాఁచినలోహము నెత్తెడు సాధనము, పటుకాఱు.

కంకర. వై. వి. శిలావిశేషము. విణ. పరుషము. (కంకరగాడిద.)

కంకరగాడిద. వై. వి. కంచరగాడిద, అశ్వతరము.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహితము యిన యొమ్ముకలగూఁడు, డొక్క.

కంకి. దే. వి. (జొన్నలోనగువాని) వెన్ను.

కంకు. దే. స. క్రి. 1. గద్దించు; 2. తిట్టు.

కంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటబ్రాహ్మణుఁడు; 2. రాపులుఁగులను జంపితినెడుబోయ; "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపుళిందపుల్కసా ఆభీరకంకాయవనాః ఖసాదయః, యే న్యేచపాపాయదుపాశ్రయాశ్రయా శ్శుధ్యంతితస్మైప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ద్వి. స్కం.—3. యముఁడు; 4. యుధిష్ఠిరుఁడు.

కంగటి. వై. వి. కంకటియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. భృంగితలంపఁ గాఁబరమభృత్యుఁడునర్మసఖుల్ పిశాచముల్, కంగటికాలునమ్మఁదగుకైదువు." జై. ౫, ఆ.

కంగాణము. దే. వి. కళ్లమునందలి కావలి.

కంగారు దే. వి. యుద్ధము. "సీ. పోరాటపోట్లాట పోరుకయ్యముచివ్వకంగారు కంగిసకలను దురము." ఆం. భా. ద్వి. ఖ.

కంగాళి. హిం. విణ. నీచమైన, అత్యల్పమైన.

కంగిస. దే. వి. యుద్ధము.

కంగు. దే. వి. నాలిహాఁగుతో నొకగా నేర్పఱచిన కన్ను. "ద్వి. బంగారుసంగతన్నడు కుట్టులమరు, కంగులఅవికలుగనుపట్టఁదొడిగి." రా. బాల, కాం.

కంగునీపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. తుత్తురి.

కంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియాంగువు, కొఱ్ఱలు.

కంగేలి. వై. వి. అశోకము. "సీ. పొగడనుగంగేలిఁదగవిరుల్ గలిగించె నెమ్మిఁగల్లుమిసితన్నిరయుఁ నొకర్తు. య. ౪, ఆ.

కంగోరు. దే. వి. నిడుపుకాసె.

కంచి. వై. వి. కాంచీపురము. "గీ. కాంచుఁగోటలు కంచంతకాపురంబుఁ, బాలవంటికులంబుఁగీడ్ప అచియుటికె." పాండు. 3, ఆ.—విణ. పెద్ద*.

కంచిమేక. ద్వ. వి. పెద్దపాదుఁగుగల యొకదినుసు మేక.

కంచియ. దే. వి. 1. పసులుమేయుటకై దున్నకనిలిపినపొలము, వివీతము; 2. జెముడుబలుసులోనగువానిచే నేర్పఱుపఁబడిన వెలుగు, వృతి.

కంచుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవిక; 2. కుబుసము; 3. పాముయొక్క కుబుసము; 4. కవచము.

కంచుకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. న్. పుం. 1. అంతఃపురపుకావలివాఁడు; 2. విటుఁడు; 3. పాము; 4. అగరుమ్రాను.

కంచులిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంచుకము, అవిక.

కంచె. దే. వి. కంచియయొక్క రూపాంతరము.

కంచెకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములోనగు వానిచేఁ గోటకుఁజుట్టు నేర్పఱుపఁబడిన ఆవరణము, ప్రాచీనము.

కంచెగోడ. ద్వ. వి. కంపపాఁతినగోడ.

కంచెల. వై. వి. అవిక. "కంచెలతెగిపడ్డ." స్వా. ౫, ఆ.

కంచెము. వై. వి. 1. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁ జేయఁబడినపాత్త్రము* "ఘనగతశంపఁగంచమిడికాటుకదీర్చి." ఆము. ౨, ఆ.—2. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁజేయఁబడినభోజనపాత్త్రము*.

కంచెర. వై. వి. కంచుపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి*. (కంచరవాఁడు.)

కంచెరగాడిద. వై. వి. (కంచెరము+గాడిద.) కంచరమునకుఁ బూన్చెడు నొకదినుసుగాడిద, అశ్వతరము.

కంచెరము. వై. వి. రథవిశేషము, గాడీ*.

కంచెరి. వై. వి. కంచుపనిచేయువాఁడు, కాంస్యకారుఁడు.

కంచు. వై. వి. ఒకలోహము, కాంస్యము.

కంచుకంటు. దే. వి. బాణలి. "కందువుబాణలికంచుకంటనఁదగు." ఆం. భా. ద్వి. వై.

కంచుమించు. దే. విణ. అగోచరము. "గీ. కాంకమించులవినుమానికంపుజోదు, మంచుగమిఁగఁ

చుమించుగావించుకరణి." "వ. పటుభుజాస్ఫాలనంబుల ఖగంబులు మృగంబులుఁ గంచుమించులైపఱవ." రామా. ౫, ఆ.

కంజజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

కంజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. అమృతము. పుం. వెంద్రుక.

కంజాతము. సం. వి. అ. న. పద్మము, నీటిపుట్టుగు.

కంజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

కంజో. వై. వి. పక్షివిశేషము. (కొఁజాయొక్క రూపాంతరము.)

కంట. దే. వి. 1. కసుట; "క. ఇంటం దేవులునఁ జచ్చుట, కంటెం బాపంబులొండుగలవెన్నపుల కుక్, బంలైకలనంబొలియుట, కంటనిధానంబు కంటకాదేమనకుక్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. 2. నాట్యబంధము. "సీ. కంటయంచనఁగనుగట్టగ మనఁగనునాట్యబంధంబొప్పు." ఆం, భా. ప్ర. నాట్య.

కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. కడుఁ దురీఁగ.

కంటకపుంఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలి.

కంటకఫలము. సం. వి. అ. పుం. పనసకి.

కంటకము. ఉభ. దే. వి. విరోధోక్తి. "రగడ. అతిమిన నుజిగురునకునగునెకంటకమాడ." స్వా. 3, ఆ.—విశే. విరుద్ధము. "తరల. కడఁగిబుద్ధిబలంబుఁదద్దయుఁగంటకంబుగఁజేసి." భార. ఆర. ౬, ఆ.—సం. వి. అ. పుం, న. 1. ముల్లు; 2. చేపలోనగు వానియెముక; 3. కాకి; 4. రోమాంచము; 5. వెదురు; 6. సూదిమొన.

కంటకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁకుడు.

కంటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రశత్రువు.

కంటగించు. దే. అ. క్రి. 1. విరోధించు. "గీ. కంటగించునుసాంఖ్యయోగంబటన్న." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. ఒంటికురువేరుపోఁచేకుఁగంటగింపరైరె." ఆము. ౫, ఆ.—2. నొచ్చు. (చూ. అలుగులపడు.)

కంటగిల్లు. దే. అ. క్రి. నొచ్చు. "సీ. నసలక్రొందొడిమయొత్తినఁగంటగిలుమస్తకంబెట్టుమోచెనో కలికుజడలు." పాండు. ౪, ఆ.

కంటలము. దే.వి.1.చిల్లరసరకులుంచియెద్దుమొదలగు వానిమీఁదవేసెడుసంచులజత; "ఎ, గీ. నలయుము క్లిల్లఁదెమ్ముకంటలపుటెడ్ల, నాయితముచేయుము." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. దూషిమాట.

కంటసము. దే. వి. విరోధోక్తి, విప్రలాపము. "ఎ, గీ. కంటసమ్మునాఁగనువిప్రలాపమ్ముచెలఁగు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

కంటసరి. వై. వి. మెడనుధరించెడియొకానొకసొమ్ము.

కంటియ. వై. వి. కంటె.

కంటివాలు. ద్వ. వి. (కల్లు+వాలు.) చక్రాయుధము. "సీ. ఇవిగదాదుక్కికైదువసంకురవతమ్మికంటివాల్గెరిలబొక్కసములయ్యె." భద్రా. ౧, ఆ.

కంటు. దే. వి. పగ, విరోధము.

కంటె. యు. దే. అప. ఒకానొకవిభక్తి—వై. వి. మెడనుధరించెడి చక్రాకారపు స్వర్ణాభరణవిశేషము. "గీ. నలుదవనమాలకంటెయుమలినతనువు." ఆము. ౬, ఆ. (కంటియయొక్క రూపాంతరము.)

కంట్లము. దే. వి కంటలముయొక్క రూపాంతరము.

కంఠగుణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వల్లకి, వీణె.

కంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. కుత్తుకయొక్క ధ్వని; 3. సమీపము; 4. మంగకి.

కంఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటె; "ఉ. కంకణ కంఠి కాకటక కాంచి ముఖాభరణవ్రజంబుతో." సై. ౭, ఆ.—2. మెఱుపు.

కంఠీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదులక్రీడాశకటము, డయనము.

కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం. సింహము, సింగము.

కంఠేకాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, కఱకంఠుఁడు.

కంఠేరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుఁడు, బీద.

కండ. వై. వి. 1. పులకండము; "సీ. చింపివల్కము లేమిచేసెడివనఁగావునెఱపైనకండమండెఁగలుగాని." జై. ౧, ఆ.—2. మాంసఖండము*; "గీ. ఖండాగ్రికొని కండతుండెములుగా ఖండించి." రామా. ౧, ఆ.—3. మాంసము*. "క. ఇందు భవత్తనువులఁగల, కండలునెత్తురును వేగఁగము వంగానీ, యండజపతికానందము, ఖండంబగు చుండుత్తుత్తుకలఁకలడంపక్." మార్క. ౧, ఆ.

కండచక్కెర. వై. వి. పులకండము.

కండమక్క. వై. వి. కడుపులో కుడిప్రక్కనల్లనైయుండెడుమాంసవిశేషము, కాలఖండము. "ఎ. కండచుక్కయనంగఁగాలఖండమలరును." ఆం భా. ద్వి. మ.

కండనము. సం. వి. అ. న. కంబూకము, తవుడు.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూఖలము, రోలు.
కండియ. వై. వి. నూలికండె*.
కండువా. దే. వి. 1. వెడల్పుగలయంగవస్త్రము; 2. అడ్డదూలము.
కండువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఖర్జువు, తీఁట.
కండూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——వై.——
కండూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——
కండూర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి†. అ. పుం. ము. కంది†.
కండె. వై. వి. 1. జొన్నకంకి*; 2. పేనిననూలిచుట్ట*; 3. సాముచే మిక్కిలిగట్టిపడిన భుజముఖము*. "సీ. గుండెలుఁగండెలుఁగోళ్లునుగిల్లునుదొడలును మెడలుఁదుత్తుమురుగాఁగ." అచ్చ. యు, కాం.
కండెము. వై. వి. సాముచేమిక్కిలిగట్టిపడినభుజముఖము. "కండెపుఁబిసాళియురఁబున." విజ. ౧, ఆ.
కండోలము. సం. వి. అ. పుం. పిటము, గంప.
కండోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవీణె, కిన్నెర.
కంతి. వై. వి. 1. గడ్డవలెఁబుట్టెడురోగవిశేషము; 2. దద్దు*. "ద్వి. దుడ్డునవీఁపుకంతులుగట్ట మోఁది." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఇక్కడదద్దులనియే చెప్పవచ్చును. అయినను పాఠమిట్లున్నది.)
కంతు. దే. వి. గడువు.
కంతుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గాదె.
కంత్రాక్టు. ఆం. వి. పనిచేయుటకు ఒడంబడిక.
కంథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చికుట్టిన బొంత; 2. చింపిగుడ్డ; 3. మట్టిగోడ.
కంథటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంథ, బొంత.
కంథావాటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాకారము.
కంద. సం. వి. అ. పుం. కందగడ్డ. (దీనిని గొందఱు వైకృతముగా వాడియున్నారు.)
కందకము. దే. వి. అగడిత, పరిఖ.
కందణము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాతచాంగణకందణంబుతిణింగి." ఆం, భా. ద్వి. ఖ.
కందనగాయ. దే. వి. గుండియ. "మ. మునుమున్ దెల్పును దూఱఁదూఱుమటి కెంపున్ వెండియుం దూఱఁగం, దనగాయంగలనల్పుఁదోఁపనఖ కోణశ్రేణిచేవిక్రమం, బునవాఁడుగ్రతఁగొన్న యట్టివిలసన్మూర్తిత్రయీతేజమున్, గొనులీలన్ విదళింపవేయ నురవక్షోభిత్తిమిథ్యాహరి." ఆను. ౪, ఆ.
కందము. ఉభ. వై. వి. పశుజాతిమూఁపు*. "ఉ. కందముతీరువృత్తముల గౌరవముం బదసౌష్ఠవం బుసొం, పుందగిలక్షణస్థితులఁ బొల్చియలంక్రియనందమొందిపెం, పొందఁగసత్కవీంద్రకృతియుంబలెసాదులుసంస్తుతింపమిం, చెందురగం బుళబ్దవివశీకృతకోవిదరాజలోకమై." రామా. ౨, ఆ.– సం. వి. అ. పుం. 1. గడ్డ; 2. మబ్బు; 3. పద్యవిశేషము; 4. కందగడ్డ; 5. తామరలోనగువాని దుంప.
కందరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుహ; (ఇది యీ యర్థమునందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.) 2. అంకుశము.
కందరాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోనుగు†; 2. కలజువ్వి†.
కందర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కందళము. ఉభ. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపైవేసెడుగంత. సం. అ. త్రి. 1. క్రొత్తమొలక; 2. అవ్యక్తమధురధ్వని; 3. ఉపరాగము; 4. కపాలము.
కందళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము; 2. ఒకవిధమయినపొద; 3. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల లేడి. న్. పుం. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల యిత్తి. (అనికొందఱు.)
కందళించు. సం. అ. క్రి. అంకురించు, మొలచు.
కందళికము. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపైవేసెడుగంత. "సీ. గూటపుఁదిరుగుల్లుఁగొలికిదామెనత్రాళ్లుఁగందళికముఁగోలెకదురుకోల." హంస. ౫, ఆ.
కందాయము. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరమునందు మూఁడవభాగము.
కందారి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, తీక్ష్ణకంటక.
కంది. దే. వి. సస్యవిశేషము, తువరి. బ. ధాన్యవిశేషము. (దీనిభేదములు— కొండకందులు, పొట్టికందులు.)
కందు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు; "క. కందుగలపసిఁడిగాఁచినఁ, గందెవివర్ణమయినట్లు." భార. సభా. ౨, ఆ.—2. నలుపగు. "ఎ, గీ. అతనికరతలద్వయావర్తితమ్ములై, కందియునుమహాసుగంధకుసుమ, తతులుదొంటియట్లతమకంపువిడువక, యుండు." భార. ఆర. ౨, ఆ.—వి. 1. తాపము; "వ. కలాపూర్ణుండు నివ్విగ్రహంబున నవ్వనితడెందంబు

కందువాపి." కళా. ౭, ఆ.—2. నలుపు; "వ. ఇందు బింబంబునందుఁ గందునుంబోలె వాలధియందు వాలంబులొకకొన్ని నీలంబులై యున్నయవి." కాశీ. ౭ ఆ.—3. బిడ్డ. "సీ. చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁబొడమిన చెలువతోఁబుట్టు మాకు." స్వా. ౨, ఆ.

కందుఁడు. వై. వి. కుమారస్వామి.

కందుకము. సం. వి. అ. పుం. ఆడెడుచెండు. (రూ. కందుకము.)

కందురు. వై. వి. కందురీఁగ.

కందువ. దే. వి. 1. జాడ; "వ. అచ్చోటిపెద్దలవల నంగందువఁదెలిసిచని తత్పుణ్యాశ్రమంబుప్ర వేశించిరి." కాశీ. ౨, ఆ.—2. సంకేతస్థలము; "క. కందువచోటికిఁగొనిపో, వందారరుగుట యు." భార. మా. ౧, ఆ.—3. ఋతువు; "సీ. వానకందులవల దివారాత్రములుజలధారల బయ లుదడియుచుండి." నిర్వ. 3, ఆ.—4. ఏకాం తము; "గీ. సకియలత్తెఱంగుసకలంబునూహించి, కార్యగతిదలంచికడుఁజలించి, యిందువదనయు న్నకందువకేతెంచి, పొంచినిలిచియాలకించినపు డు." విక్ర. ౧, ఆ. (మఱియుకందువచుట్టము, కందువమందిరము ఇత్యాదులెఱుంగునది.)—5. చమత్కారము; "చ. నెలయుదయించునప్పు డలనీరజముల్ కుముదంబులౌనురేల్, కలువలదా యరాకకుఁబగల్ కుముదంబులు నీరజంబులౌఁ, దలఁపఁగనింతవింతగలదాయని కందువ మాటలా డుచుం, దనరెఁ గిరీటిసారెదనప్రౌఢివిశారదుఁడై న్నుచుండఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—6. ప్రదేశము; "క. నీకెదురుచూచుచుండితిఁ, గాకుత్థాన్వయవ రేణ్యకడునద్భుతమీ, లోకముననిట్టిచరితం, బేకం దువనైనఁగలదెయెవ్వరికైనన్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.—7. సామర్థ్యము. "వ. సారథ్యంబుసేయువాఁడు లేమికివిపాదంబునొందిననీకందువసైరంధ్రి చెప్పి నంబ్రియంబంది నిన్నుఁదోడ్తేరనన్నుంబనిచిన." సం. "ఆచచక్షుహయజ్ఞానేసైరంధ్రీకౌశలంతవ." భార. విరా. ౪, ఆ.—8. తెగ; "లయగ్రాహి. దితినందనులతోడన్, బొందుపడసంధియొకచం దమునఁజేసి రిరుకందువలవారు నరవిందభవునా జ్ఞన్." వి. పు. ౧, ఆ.

కందువాఱు. దే. అ. క్రి. (కందు+పాఱు.) మలినమగు. "అరవిందవిరోధియుఁగందువాఱె." కా. ౨, ఆ.

కందువు. ఉభ. దే. వి. బిడ్డ. (ఇది ప్రాచీనకవిప్రయో గములందు వు వర్ణాంతముగాఁ గనఁబడలేదు. సం. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెనము.

కందెన. దే. వి. బండియిరుసునకుఁ బూసెడుమసి.

కందెఱ. ద్వి. వి. (కన్ను+తెఱ.) అప్ప. "మ. మఱి వాడంధక వృష్ణిభోజయదుసామంతాగ్రణీసేవఁ గం, దెఱగాసాత్యకిరాముఁడుద్ధవుఁడువార్ధిక్యుం డులోనైనకొం, దఱమాత్యుల్ దనుఁజుట్టిరానమ రెనాస్థానంబునంగృష్ణుఁడా, కఱకంఠుండుపరీత పారిషదరేఖంబూఁచుచందంబునన్." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కంధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడ. (రూ. కంధరము.) అ. పుం. ము. మబ్బు.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

కంప. దే. వి. ముండ్లమండ.

కంపకోట. ద్వి. వి. వెదురుపేములో నగువానిచేఁ గోటకుఁ జుట్టుచేర్పఁబడిన యావరణము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ. ద్వి. వి. కంపవేఁతినగోడ.

కంపణము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వథ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

కంపనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట; 2. వణఁకుట. విశే. 1. కదలునది; 2. వణఁకునది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వేపథువు, వణఁకు.

కంపరము. దే. వి. పాడె, ఖాటి.

కంపించు. సం. అ. క్రి. వణఁకు.

కంపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వణఁకెత్తినది.

కంపిల్లము. వై. వి. కాంపిల్యము †.

కంపు. దే. వి. గంధము. "చనదిటులంటకంపెఱుఁగఁ జాలదునాసిక." భార. అశ్వ. ౨, ఆ. (వాడుక యందు దుర్గంధమని చెప్పుదురు.)

కంపుఁదుమ్మ. దే. వి. (కంపు+తుమ్మ.) విట్ఖదిరము †.

కంపుటిరుగుడు. దే. వి. (కంపు+ఇరుగుడు.) భస్మ గర్భ †.

కంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. "సీ. తాంబూ లపాత్రంబు తబుకటంచనఁగను గంపెయఁచనఁ గను గుంపెయనఁగ, జాలవల్లికయనఁగను." ఆం, భా. ద్వి. మ.

ఒఱవఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఒఱఁగఁబడు. "చ. ప్రాణ మర్మముల్, వదలిశతాంగయష్టినొఱవంబడ."జై. ౬, ఆ.

ఒఱవు. దే. అ. క్రి. ఒఱగుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఒఱవఁబడు.)

ఒఱుబీజము. మి. వి. (ఒఱ్ఱు+బీజము.) ఒకప్రక్క బీజమువాఁచిన వ్యాధివిశేషము.

ఒఱ్ఱి. దే. విశ. కారమైనది, కటువు. "సీ. ఒకకొన్ని ద్రబ్బెడలొకకొన్ని తాలింపులొకకొన్ని విధము లయొఱ్ఱిచేరులు." పాండు. ౪, ఆ.

ఒఱ్ఱికసింద. ద్వ. వి. కచ్చురకీ.

ఒఱ్ఱిన. దే. వి. ఒఱ్ఱిఁదనము, కారము.

ఒఱ్ఱియ. దే. వి. సాధువుకానియావు, సుకత. విశ. వక్రము.

ఒఱ్ఱు. దే. విశ. గొప్పది, పెద్దది.

ఒఱ్ఱె. దే. వి. ఒఱ్ఱియయొక్క రూపాంతరము.

ఒలయు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "శుభానిలము లొలసె." జై. ౬, ఆ.—2. ప్రవేశించు; "సలిల కేలికి నొలసియునొలయక." నిర్వ. ౫, ఆ.—3.కలుగు."గీ.పౌర్ణమాసిఁబూర్వపక్షాష్టమినిజతు, ర్దశినినుభయపక్షపశతపచ్చు, షష్ఠిఁబంచమినిను నిష్ఠమైనుపవాస, మున్నవివిధశుభములొలయు నండ్రు." భార. అను. ౪, ఆ. 4. కలయు, చేరు. "ఆ.ఒలసినీపుత్రులెల్లనొండొరులతోడ,నెట్లొ డంబడియుండుదురట్లచేయ, వలయు." భార. సభా. ౨,ఆ.—స.క్రి. 1. చుట్టుకొను; "గీ. సుర సిద్ధ, సాధ్యకన్యలట్టిసఖులునూర్వు, రొలసిత న్నుఁగొలుచుచుండఁగ." భార. అర. ౨, ఆ.—2. కదియు. "చ. తప్పిదారివె, న్నొలసినమాఱు వెన్నెఱుఁగ కుండుటయొచ్చెముసాదికోటి కంచు." ఆము. ౨, ఆ.

ఒలి. దే. వి. ఒలుపు, దోఁపుడు, అపహరణము. "క. మొలకలురాజకుమారులు, తలిదండ్రులులేనివా రు దయకర్తలుభూ, తలమునఁగల ప్రజలందఱు, నొలిచిననొలివాడెదరు సుయోధనుబాధన్." జై. ౧, ఆ.

ఒలికి. దే. వి. సొదపేర్చెడుచోటు. "ఎ, గీ. ఊర నుండనొల్లఁడొలుకులలోఁగాని." వీర. ౨, ఆ.

ఒలుకులమిట్ట. దే. వి. (ఒలుకులు+మిట్ట.) కాడు, శ్మశానము.

ఒలిదామర.ద్వ.వి.(ఒలి+తామర.) ఒకానొకచెట్టు.

ఒలియు. దే. అ. క్రి. తోలుదోఁగు. "క. వదలకపె నఁగిపదుండ్రన్, బదియేవురనొక్క పెట్టఁబట్టి ధరిత్రిన్, జెదరఁబడవైచిపవనజుఁ, డదయుండై వీఁపులొలియనందఱనీడ్చెన్."భార.ఆది.౫.ఆ.

ఒలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒలి+పడు.) దోఁపుడుపో వు. "సీ. ఒలిపడ్డనెపమునఁగలలేనిసిరిచెప్పిచుట్ట లపైదాడిపెట్టువారు." ఆము. ౬, ఆ.

ఒలుకు. దే. అ. క్రి. 1. చిందు, "చ. కలశతనూజయ చ్చెరువుకాశికయందొకశంభులింగమున్, దిలల నునక్షతంబులనుధినిధియొక్కఁడు పూజచేసిపో, నొలికినవానిమేయుటకునొలిఁ బ్రదక్షిణమాచ రించిచి, ట్టెలుకశరీరముందొఱఁగకెక్కెనుబో ర జతాద్రికూటమున్." కాశీ. ౬, ఆ.—2. కా ఱు.అం.ప్రే.కార్చు.(చూ. మొక్కలము మూడ వయర్థము నుదాహరణము.) స. క్రి. 1. చల్లు; "గీ. తానుజనివిప్రులును వనితాజనంబు, నేస లొలుకసింహాసనాసీనుఁడయ్యె." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. పోయు. "సీ. నెయ్యూరఁబన్నీట నింపలావఱనొక్కనెలఁతతీవలకెల్లనీర మొలుకు." కవిక. ౬, ఆ.

ఒలుచు. దే. ప్రే. 1. ఒలియఁజేయు, తోలూడ్చు; 2. అపహరించు. (చూ. ఒలి.)

ఒలుపు. దే. వి. ఒలుచుట. (ఒలుపుఁబప్పు. మొ.)

ఒలె. దే. వి. (చూ.) ఒల్లియ. "సీ. పైఁడిబొసముచె ట్లఁబడవైచిద్రుడ్డుపెట్లకుఁబొఱుచునెయొలెల్ వైచువారు." ఆము. ౬, ఆ. (ఒల్లెయొక్క రూ పాంతరము.)

ఒల్ల. వై. క్రి. విశ. అల్లయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఒల్లన.)

ఒల్లఁబాటు. ద్వ. వి.(ఒల్లమి+పాటు.) అపేక్షలేమి, ఒల్లమి. విశ. అపేక్షింపఁబడనిది. "గీ. ప్రాణము లనర్థములునొల్లఁబాటుసేసి."భార. భీష్మ. ౧,ఆ.

ఒల్లఁబోక. దే. వి. (ఒల్లమి+పోక.) అనాదరము. "ద్వి. మెల్లనఁదావచ్చిమెచ్చినాకీక, యొల్లఁబో కలుసేసెనెల్లఁబోసిన్ను." రా. అర, కాం.

ఒల్లఁబోవు. దే.అ.క్రి. (ఒల్లమి+పోవు.) 1. మూర్ఛి ల్లు; "గీ. అడ్డపడిగురుండుదొడ్డనారసమువక్షం, బుదూఱనేయసవ్యసాచి, యొల్లఁబోయితెలిసిపె ల్లేసెనక్కుంభ, జన్ముమీఁదనిశితసాయకములు." భార.ద్రో. 3, ఆ.—2. వాడు; "గీ. మెండుమీఱితె నపగటబీఱెండదాఁకి, యొల్లఁబోయినలేబొండు

మల్లెపొదల, తుదలఁజప్పటలేకడుదొడ్డలగుచుఁ, బోడమెమొగ్గలగములగ్గిబొబ్బలల్లు." ఆము. ౨, ఆ.—3. ఆదరింపఁబడనిదగు. (చూ. ఒల్లఁబోక.)

ఒల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఆదరింపఁబడనిదగు. "మ. పతిచూపుల్ సతిచూడ్కియుల్ సమగతిన్ బ్రస్నీతరాగంబులై, ధృతివాయం బుయిలోటయొల్లగిలనుద్వేగంబులన్ ప్రేపరి, చ్యుతివాటిల్లఁ బరస్పరాంగములపైనొండొండప్రాఁకంగఁడ, చ్ఛతురావస్థకృతార్థదంపతులయోజల్ బొల్చెనిర్వ్యాజతన్." హరి. ఉ. 3, ఆ.

ఒల్లన. వై. వి. తిన్నఁదనము, అల్లన. "క. వల్లవకాంతలుతనకథ; లెల్లనుపాడంగనీరజేక్షణుఁడంతన్, వల్లవబలసంయుతుఁడై, యొల్లనగోష్ఠంబుచేరెనుర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఒల్లమి. దే. వి. వలవమి. (వలచుధాతువుయొక్క వ్యతిరేక భావార్థకరూపము.)

ఒల్లియ. దే. వి. 1. వస్త్రము; "పెల్లతలయొల్లియఘవాళిదృఢంబుగానమర్చెన్." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. ఉత్తరీయము. "సీ. శంపాలతికతోడిజలదంబుకైవడి మెఱుఁగుటొల్లియతోడి మేనివాని." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

ఒల్లె. దే. వి. ఒల్లియయొక్క రూపాంతరము. "ఒక్కపరిశుద్ధపుపైకపుటొల్లెఁగట్టి." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒల్లెంక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఒల్లెవాటు. దే. వి. అంగవస్త్రము కుచ్చెపెట్టి మెడచుట్టిరాభుజములమీఁద వైచుకొనుట.

ఒవ్వు. దే. అ. క్రి. గిట్టు, సరిపడు. "క. ఒవ్వనివారల యెదురను, నివ్విధమున భంగపడితి నేను." భార. ఆర. ౬, ఆ.

ఒసఁగు. దే. స. క్రి. ఇచ్చు. వి. 1. ఈవి, త్యాగము; "మేయొసఁగుఁదప్పింపన్." ఆము. ౬, ఆ.—2. బహుమానము. "ఎ, గీ. చూచిసామాజికులుతమసొమ్ములెల్ల, నొసఁగులుగవైవ." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒసపరి. దే. విశ. 1. సుందరుఁడు; "ఒసపరిఁగన్న." —2. ఉత్కృష్టము. "ఒసపరిబాగులాఁడి."

ఒసవు. దే. స. క్రి. ఒసఁగుయొక్క రూపాంతరము. (ఇచ్చుటకు.—"పిన్నబిడ్డలకు వెన్నుఁడుమెచ్చియొన్నఁడొసవెన్ వరముల్." వి, పు. ౨, ఆ.)

ఒహో. దే. అవ్య. సంబోధనమునందు వచ్చును. "ఒహోకుమారయనుచున్ వ్యాసుండుచీరంగ." భాగ. ౧, స్కం.

ఒళవరి. దే. విశ. (ఒళవు+అరి.) మర్మజ్ఞుఁడు. (చూ. ఒళవు.)

ఒళవు. దే. వి. 1. మర్మము; "వ. ఇయ్యొళవుసకియలకుం జెప్పకుమని రాచిల్కకుఁ బ్రియంబుసెప్పుచు." విజ. ౨, ఆ.—2. లోఁకువ; 3. వీణాదండము, ప్రవాళము. "ఎ, గీ. చారువార్వ్యలేనిచాపదండమునోజ, లలితతంత్రిలేనియొళవుఁబోలె." రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.

ఒళ్లు. దే. వి. ఒడలుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఒళ్లెరకమున్నవచ్చి యొకయంగన చూచెనరేంద్రచంద్రునిన్." కవిక. 3. ఆ. (ఇది వెళ్లుసళ్లు లవంటిది.)

ఒళ్లుపెట్టు. దే. అ. క్రి. బలియు.

ఓ.

ఓ. ఒకయక్షరము. దే. అవ్య. 1. పిలిచినప్పుడు ఎచ్చరించుకొనుటను తెలుపును; "శా. ఓనావేభవబంధముల్ చెఱపవేయో దేవకీనందనా." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. సందేహమును తెలుపును; "ఈశ్వరుండనుకూలింపఁడలంచునోతలఁపఁడో." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. — 3. ఊహను తెలుపును; "మేలుఁదొరకొనువిధమెట్లో." భార. శాం. 3, ఆ.—4. ప్రార్థనాదులను దెలుపును; "ఉ. రండోవనవాసులారవినరోమునులార యనాథవాక్యముల్." వీర. ౨, ఆ. "కుటుంబసహితంబైచేరుఁడోనాకమున్." (ఇక్కడ విధిని తెలిపెడి.) కాశీ. ౫, ఆ.—5. అనుని తెలుపును; "గీ. ఒక్కడనుబాధముండుమెట్టోయనంగ, నన్నుఁజెఱగొనిపోయెదునన్నలార." భార. ఆర. ౫, ఆ.—6. అప్పుటను తెలుపును; (చల్లోచల్ల.)—7. ప్రశ్నమును తెలుపును "క. వాఁడుదెసఁబొత్తుకొనియుద్ధ, రారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరో." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఓంకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రణవము.

ఓండ్ర. దే. వి. గాడిదయొక్క కూఁత.

ఓండ్రించే. దే. అ. క్రి. ఓండ్రపెట్టు.

ఓఁక. దే. వి. పుల్లకలివెకి.

ఓఁకలివె. దే. వి. (ఓఁక+కలివె.)——పై.——

ఓకర. వై. వి. 1. పిత్తవ్యాధి మొదలగువానివలన ధ్వనిపూర్వకముగా కడుపులోనిది నోటికివచ్చుట*; 2. రోఁత*.

ఓకరించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరవచ్చి ఉమియు*; 2. రోఁతపడు*.

ఓకరింత. వై. వి. 1. ఓకరించుట*; 2. రోఁత*.

ఓకస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ఇల్లు; 2. స్థానము. (ఈ శబ్దము అకారాంతపుంలింగమునగును.)

ఓకిలి. వై. వి. (చూ.) ఓకర*.

ఓకిలించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరించు*; 2. రోఁతపడు*. "చ. మనమున నోకిలించి మఱుమాటకుఁగిం కిరిపాటుతోడుగా." (మీఁదమఱియొకచోట.) "వ. అనుటయు నమ్మునీంద్రుండు నెమ్మనంబునం దనికినయేనంబును భావంబునం బొడమినరోషంబును మేలంబునం దెలుపుచు." ఉ, హరి. 3, ఆ.

ఓకిలింత. వై. వి. 1. ఓకరింత*; 2. రోఁత*.

ఓకు. గ్రా. దుక్ఖణియద్దము.

ఓగాత్యము. వై. విశే. అమంగళము*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఓగితము. వై. విశే. యోగ్యము. "సీ. ఆటలుపసిబిడ్డయాటలై పెంపఱియొగులయాటలఁ బడనోగితముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "ఉ. హోజగదేకవీరభవదీయకరాబ్జము లెందుఁబోయె నే, రాజులు నోర్వలేనిబలుగక్కు సునోర్చనయట్టినీవుని, స్తేజము నొందియల్పుని గతింగొఱమాలినక్రుక్కిమీఁద నీ, యోజననాథుపాటువడనోగితమై తెమదీయ వల్లభా." భో. ౫, ఆ.

ఓగిరము. వై. వి. ఓరము, అన్నము.

ఓగు. దే. వి. కీడు "ఓగుదానవచ్చు."—విశే. 1. కీడైనది; (అది ఓగోబాగో.)—2. మూర్ఖుఁడు. "ఓగు నోగు మెచ్చు."

ఓగులాడుచు. దే. అ. క్రి. దేవురించు.

ఓఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. ప్రవాహము; 3. పరంపర; 4. నృత్యాదిద్రుతమానము; 5. ఉపదేశము.

ఓచెల. దే. అవ్య. ఓచెల్లయొక్క రూపాంతరము. "మ. కుచంగోశబిలంబు వెల్వడియదఃఖడ్గాహి పైపచ్చుచోఁ, జలనంబించుకలేకయాతనిరపుత్కాపాలసంఘాతమో, చెలహస్తాంబురుహాంగుళీమ యమహాసిద్ధౌషధపల్లవాం, చలముల్ మేసిభజించుఁగాఁగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." వై. ౫, ఆ. (కొన్ని ప్రతులయందుకు డ ఒచ్చెలయనియు పాఠము కనఁబడుచున్నది.)

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. (ఓ+చెల్లె.) సంతాపమును తెలిపెడి. "క. ఓచెల్లపిరహిణీవధ, మేచతురతనీకు." స్వా. 3, ఆ.

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు) బేసి.

ఓజస్సు. సం. వి. స్. న. 1. తేజము; 2. బలము; 3. ఉత్సాహము; 4. వెలుఁగు; 5. ఎండ.

ఓజ. యు. దే. వి. 1. క్రమము; "గీ. మావటీఁడల్లనల్లనమడగజంబు, నిచ్చలోఁగూడనోజకుఁదెచ్చునట్లు." మార్క. 3. ఆ.—2. విధము; "శా. ఏచాయంజూచినఁదోఁచుక్రొమ్మెఱుఁగునోజన్ నచ్చికన్నిచ్చరా, మేయన్." రామా. ౫, ఆ.—3. స్వభావము; "ఎక్కుళ్ళనోజలుంగైదువలును గొలువుగమి." అచ్చ. యు. కాం.—4. ఆజ్ఞ. "గీ. వానరేంద్రులఁబంపుమువలనుగాఁగ, నుదయవేళకుఁజను దేరనోజచేసి." రా. యు, కాం.—వై. 1. ఉత్సాహము; "మ. హాలికుండెంతయు నోజదున్ను నెడసీరాగ్రంబునం బొందిప్రాణులనేకంబులుచచ్చు." భాం. అర. ౫, ఆ.—2. ఉపాధ్యాయుఁడు; (ఒజ్జయొక్క రూపాంతరము.) "ఇతఁడు మాయాజాలములకునాడోజ." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. భయము*. "చ. ఇర్వదిభుజశాఖలున్ బదిశిరంబులు నోజయొనర్పఁజూడ్కికిన్." రా. అర, కాం.

ఓజపడు. ద్వి. అ. క్రి. క్రమపడు.

ఓజబంతి. వై. వి ఒజ్జబంతియొక్క రూపాంతరము. "గీ. అనుపమశాస్త్రధర్మ, పరత నృపపఙ్క్తికితఁడోజబంతియనఁగ." కా. ౧, ఆ.

ఓట. దే. వి. 1. భయము; "ఉ. ఎవ్వతెవీవు భీతహరిణేక్షణయొంటిఁజరించెదోటలే. కివ్వనభూమి." స్వా. ౨, ఆ.—2. సంకోచము. "ఓటయొకింతయేనియు సుయోధను చిత్తమునందులేదు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఓటమి. దే. వి. 1. భయము; "క. ఓటమితో నెల్లప్పుడు. పాటునసుసఁబనులుచేసి బాలుఁగతోనే. యాటలకుఁబోకయొకజం, గాటంబును లేకభక్తిసలుపుదునఘా." భాగ. ౧. స్క.౦.—2. భంగము. "క. కావునసీకోటమినీ, కేపధమునఁబాయు." కళా. ౭, ఆ.

ఓటము. దే. వి. అపజయము. "వ. దురోదరపరాయణుండైన యన్నారాయణుండు గెలుపునో

టంబునుసంగానద్దేవీద్వయంబుతోవినోదించు
చు." ఉ,హరి. 3,ఆ. "నా యికలంగందర్పుఁడో
టంబెలుఁగఁడటేమి." ఆము. ౫, ఆ.

ఓటలు. దే. అ. క్రి. నిస్సత్త్వమగు. "గీ. వల్లియలు పైచియోదముల్ పెల్లుద్రవ్వి, తార్చివేసటి యురులొగ్గి తనివిడయ్యఁ, దోలి యోటటిపోనీక దొడ్డినాఁగి, పొడువ నడుఁను నలుజెసఁబొంచి యోడి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఓటూలు. దే.అ.క్రి.ఓటలుయొక్క రూపాంతరము. "క. వేటొకవిలుగొనియమ్ముల,గీటిమెఱుఁగునారసములుగీఱ్ఱకొలిపిననో, టూటిమెయింగ్రొన్నెత్తురు, పాఱనతఁడుతేరిమీఁదఁబడీమూర్ఛిల్లెన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ప్రే. ఓటూలుచు.)

ఓటిల్లు. దే. అ. క్రి. ఓడు, సంకోచించు. "ద్వి. తన్నియంతటఁబోకతనపటిలోన, నున్న యఁజంపుదునని యోటిలకాడె." రా. యు, కాం.

ఓటిల్లుచిండఱ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "ఏ,గీ. చిక్కనాబిల్లలోటిల్లుచిండఱాది, యైనశైశవక్రీడావిహారసరణి." కాశీ. 3, ఆ.

ఓటు. దే. వి. 1. అపజయము; 2. భంగము. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపునది. "గీ. నీటఁబుట్టినవాఁడు కాఁడోటువహ్ని." స్వా. 3, ఆ.

ఓటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "వ. ఏనోటుపడితి నేనిసఖిలమహీరాజ్యంబునీయదియ. నీవోటుపడితేనిదమయంతినాయది." భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. మోసపోవు. "వ. మఱియును బ్రియాలాపంబులు పలుకుచుగోమాయుమృదుమధురభాషణంబులకునోటుపడిగార్దభంబిట్లనియె." పంచ.నా.౪,ఆ.—స. క్రి. కోలుపోవు. "గీ.మున్నునన్నోటుపడిమఱితన్నునోటుపడియెనో." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఓటుపాటు. ద్వ. వి. ఓటుపడుట. "గీ. మొనసిని శితాస్త్రములువానిముఖమునిండ, డిటుకొలిపిన వాఁడోటుపాటులేక." అధ్యా. యు, కాం.

ఓటుపోవు. దే. స. క్రి. (ఓటు+పోవు.) ఓటుపడు. "అనియనుజాడంబునందుఁబ్రాణ మోటువోయె." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (లేఖనగ్రంథములయందోటువోయెననిపాఠము.) (ప్రే. ఓటువుచ్చు.)

ఓటుసేయు. ద్వ. స. క్రి. (ఓటు+చేయు.) భంగపఱచు. "క. పొన్నపువ్వుతోడఁబోల్చులోకుల మాట, నోటుచేసి వెల్పుబోటివాఖె, విస్తరిల్లెనవు డు వెడఁదబావినిబోల్చు, నేర్పుకాంద్రమాట నేటుచేసి." రసి. ౬, ఆ.

ఓడ. వై. వి. కలము, నావ.

ఓడంగి.వై.వి.1.ఓడవాఁడు; 2.పడవవాఁడు; 3.దోనెకు లోతట్టు వేసెడు దూలము.

ఓడిక. దే. వి. తనయిచ్ఛఁబాఱెడు నీరు, ప్రవాహము. "క. ఏడాకుపొన్నకొమ్మలు, క్రోడాడెడునడవిగొరుఁగొదమలుమోద, క్రీడఁదనరుచాడ్పునఁబ్రై, నోడికలయి పువ్వుఁదేనె లురలఁగ నొప్పెన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. "చ. అనవినిమేఘవర్ణుఁడనిలాత్మజుతోఁనునీకుఁబుట్టిమ, జ్జనకుఁడుముజ్జగంబులఁబ్రశస్తిపహించెనహల్యరామ-చంద్రునిచరణాబ్జరేణువునఁదోఁగిశిలాకృతి వీడుకొన్నలా, గున సురసింధుతోయములఁగూడిన యోడికవాఁగుకైవడిన్." (ఇక్కడ ఓడికకు ప్రవహించునట్టిదియని అర్థము.) జై. ౧, ఆ.

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు; "గీ. ఉదకమున్నతభూమిపైనుండలేక, పల్లమునకోడిగిల్లిన పగిదినతఁడు, కదలెదీర్ఘాంతరములకుఁగాశినుండి." కాశీ. 3, ఆ.—2. పరుగెత్తు; "క. వెన్నెల పడమటిదిక్కునకున్, బలపలనైయోడిగిలఁగఁ బలపలవేగెన్." జై. ౧, ఆ.—3. కాఱు. "సీ. బ్రహ్మరంధ్రము మోవఁ బాటి యయ్యింద్రియద్రవమోడిగిల్లె నేత్రములలోన." సం. "నేత్రాభ్యాంతస్యసుస్రావశతథాద్యోతయన్ దిశః." కాశీ. ౪, ఆ.

ఓడినక్క. ద్వ. వి. పొట్టినక్క. (అప్ర.)

ఓడు. దే. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "క. పినుకర్ణునికేనోడితి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. పాఱు; "చ. వెఱచి నిమీలితాక్షులయి వెన్కకొదింగెడి పువ్వుఁబోఁడులన్, వెఱవకుఁడోడకుండనుచు." హరి.పూ.౮, ఆ.—3. భయపడు; "వ. నీకన్యాత్వంబుదూషితంబుగాదోడకుమనిదానికి వరంబిచ్చి." భార.ఆది.3,ఆ.—4. సంకోచించు. "అని ప్రార్థించినఁజంపనోడికృపతో నావేళకుంబోయె." మై. ౨, ఆ.—వి. కుండలోనగువానితూఁటు, ధార. (ఓటికుండ. మొ.)

ఓడుబిల్ల. దే. వి. ఇంటిపైఁగప్పెడి పెంకు. "కెంపుటోడుబిల్లలగరడీలు." వసు. ౪, ఆ.

ఓఢ్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. భూషావిశేషము; "విచిత్రోఢ్యాణబంధేనకటికోభాంవిధాయచ."

హాలాస్యమాహాత్మ్యము. ౨౬, వ. అధ్యాయము. 2. ఆసనవిశేషము.

ఓఢ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. దాసనము.

ఓఢ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. దాసనము; 2. ఒకానొక దేశము.

ఓఢ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓఢ్రదేశస్థుఁడు, ఒడ్డెవాఁడు.

ఓతువు. సం. వి. ఉ. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

ఓదనము. సం. వి. అ. పుం, న. అన్నము, వంటకము.

ఓదము. వై. వి. (చూ.) అవపాతము. "క. వలయుఁ యోదము గాలము, కలిగికదామ్యగముఁబక్షిగజమురుగు పసుడ, ఋలుఁబట్టుదురట్లయితప్, జ్ఞులువిజ్ఞానంబుకలిమిఁజూతురుపురుషుల్." భాగ. శా. ర, ఆ. "గీ. వస్లియలువైచియోదముల్ పెల్లుద్రవ్వి." (ఇక్కడ వృషభములను పట్టునట్టి ఘట్టము.) హర. పూ. ౬, ఆ. "వ. ఇవ్వలవ్వలనుండియెడత్రవ్వకుండఁద్రవ్వినయోదంబులంబడి క్రొవ్వఁబుగక మవ్వంబునివ్వటిల్లంబట్టువడిన చివ్వంగులును." ఉ, హరి. ర, ఆ. "ద్వి. అసురేశుఁడనులులాయముఁబట్టితేర, నెఱపుగాఁద్రవ్వినయోదంబులనఁగ, నెఱసినపరిఘులనెలకొన్న దాని." రా. యు, కాం.

ఓదారుచు. దే. స. క్రి. ఊరార్చు, ఆశ్వాసించు.

ఓదియ. దే. వి. ఓదె.

ఓదె. దే. వి. కోఁతకోసి చేనియందక్కడక్కడనుంచెడు వెన్నుపోఁచలప్రోసు. (ఓదియయొక్క రూపాంతరము.)

ఓదెకొంగ. ద్వ. వి. ఒకరినుసుకొంగ.

ఓదెకోలుగు. దే. వి. ఓదెకొంగ. (అప్ర.)

ఓనికట్టు. దే. వి. కొండలనడిమి గొందిదారి.

ఓపిక. దే. వి. 1. శక్తి; "ఓపికవాణినీకుఁగలయోపిక వాణికిలేదు." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. క్షమ. "ఉ. ఓపికలేకచచ్చిన మహారగముంగొనివచ్చికోపినై, తాపసుమూఁపుపైనిడినదారుణచిత్తుఁడ." భాగ. ౧, స్కం.

ఓపు. దే. అ. క్రి. చాలు. (వాఁడీపనిచేయనోపును. మొ.)—వి. ఓపిక. "ఉ. నీవునొకతాలిమిగల్గినవాఁడవైనెపం, బొప్పినఁజెల్లె నీనిలుపునోపునుజూతముగాకయిచ్చటల్." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఓమటి. దే. వి. అన్నము. "స. అన్నంబు వెలయుచుండు. బువ్వయోమటికూడుబోనమువంటకంబోర మోగిరమన." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఓమనగాయలు. దే. వి. బ. (ఓమన+కాయలు.) ఓమనగుంటలాడుగింజలు.

ఓమనగుంటలు. ద్వ. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

ఓమనపీట. ద్వ. వి. ఓమనగుంటలాడు పీట.

ఓమము. దే. వి. ఒకానొకయంగడిదినుసు, దీప్యము.

ఓము. దే. స. క్రి. కాచు, రక్షించు. "గీ. ధర్మసాధనంబుతనువుధర్మమువరి, జ్ఞానదాయియట్లుకానఁదనువు, నోమవలయుమర్త్యుఁడేమిట నేనుఁబు, కార్త్తహితముగోరియనఘచరిత." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

ఓయన. దే. వి. ఒయ్యన. "క. ఈయగ్ని దేవుఁడసురదు, నోయనఁజెప్పఁటయుఁపనిమహాగ్రాకృతితో, నాయసుఁడనన్ను సూకర, మైయప్పుడయెత్తుకొనిగయంబునఁజనుచోన్." భార. ఆది. ౧, ఆ. (యకారము ద్విత్వాద్విత్వములై ప్రాసములయందు మూఁటికొకటిచెల్లుట ప్రయోగములయందుఁ గనఁబడుటచేతను దొరకియుండెడి యీయొక ప్రయోగమును అద్విత్వయకారమే యుండవలయునను నిర్బంధములేనిదిగానుండుటచేతను ఇది యిట్లే యుండవలయునని నిర్ధారించుచేయ శక్యము గానుండలేదు.)

ఓయారము. దే. వి. ఒయ్యారముయొక్క రూపాంతరము.

ఓయారి. దే. వి. ఒయ్యారియొక్క రూపాంతరము.

ఓయి. వై. అవ్య. పురుషసంబోధనమునందు వచ్చునది. (ఇందలి యివర్ణమునకు పురుషసంబోధనమునందు వికల్పముగాను ఇతరసంబోధనములందు నిత్యముగాను లోపంబగు. మఱియు నర్థవిశేషములయందుసన్నికర్షంబుల దానికాదేశంబులగు. "ఓయీత్యామంత్రణంచ వికృతౌస్యాత్" అను సూత్రసారస్యమీయర్థకల్పనకు హేతువయ్యెడి. బాలసరస్వతీయుతమునుసదియ. "వికృతావత్రవాలోపస్సంబుద్ధ్యోయిపదేతుయేః." ఇత్యాద్యథర్వణకారికార్థమును ఈమార్గమునే బోధించెడిని.) (రూ. ఓయీ.)

ఓయిరము. వై. వి. ఓగిరముయొక్క రూపాంతరము. "గీ. అగ్నిమఁడలోనసొక్కరుండౌనొకాఁడో, చేయఁడేమారుతముమన చెప్పినట్లు, వరుణుఁడెవ్వరివాఁడుమువ్వురునులేక, యాయితంబగునెబ్బంగినోయిరంబు." కాశీ. ౫, ఆ.

ఓర. యు. దే. వి. 1. అంచు; 2. ప్రక్క. విశ. 1. ఒరగినది; (ఓరచూపు, ఓరగచ్చ. మొ.) 2. వంగినది. "ఉ. విశ్వధరాతలేశ్వరుం, డోరయొ నర్చెఁ జాపభయ మొందినిజాననచంద్రబింబ ముల్." వై. 3, ఆ.—వై. అహోరాత్రము. (ఉదా. ఓరంతప్రొద్దు.)

ఓరంతప్రొద్దు. వై. వి. (ఓర+అంతప్రొద్దు.) 1. దిన మంతయు; "సీ. అశనమబ్బకయున్న నైననుశివ రాత్రియోరంతప్రొద్దునుపవసించె." కాశీ. ౪,ఆ.—2. ఎల్లకాలము. "ఎ,గీ. వెఱపకోడకయొ కరుండుప్రేలఁజూప, నెంతవాఁడక్కమూరునో రంతప్రొద్దుఁ, గలసిపాసిపోఁజాలనికతనమనకు, నేలఁదలకాళ్లునిలువమినిజముగాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ. (ఇది ప్రయోగములందంతట ఏకవచ నాంతముగానుండినను ఒక్కచోటమాత్రము బహువచనాంతముగాఁ గానఁబడియెడి. "మ. బ్రహ్మమిత్రుండుశిష్యులకున్ గంటనుపత్తిఁబెట్టు కొని యాయుర్వేదమోరంతప్రొ, ద్దులఁ జెప్పన్." స్వా. ౫, ఆ.)

ఓరగచ్చె. దే.వి. (ఓర+కచ్చ.) ప్రక్కకొదిఁగించినకా సీనము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చగఁజేసినిలుచుం డికాల్మడివిడుచుఁదక్కకచెలంగి." భల్లా. 3, ఆ.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరగు; 2. ఒదుఁగు. "సీ. మందాకినీతనయుఁడేచి, చేదిపాంచాలకేకయు లాదిగాఁగఁ, గల్గుభూపాలకోటి మొగ్గరము లెల్లఁ, గలఁగఁ దిరుగుడుపడనోరగిలఁగఁ బెల్లఁ, గిలఁగఁ దల్లడపడ రణక్రీడసల్పె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

ఓరచ్చులు. ద్వి. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) గుడికా లుంచెడుచోట ఎత్తుగా అట్టలు వేసికుట్టిన ఓరట్ట చెప్పులు. "క. మొలనీలికాసెయునుబద, ముల నోరచ్చులుధరించి ముదముడలిర్పన్, సెలగోల యుములుబంతియుఁ, బలపముఁగత్తియునుబూ నిపటుసాహసియై." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

ఓరణము. దే. వి. ఒకదినుసుడేగ. "సీ. కొంజుంబొంజు లఁబోవఁగానీకవానినోరణములఁ బఱపిశీఘ్రుం బతునిమి." రసి. ౧, ఆ.

ఓరపాక. దే. వి. పంచను దూలములులేక వెలిప్రక్క వంచికట్టినశాల.

ఓరపాటు. ద్వి. వి. ఒరగుడు. "ఉ. అందునచొచ్చి పక్షిముఖుఁడల్లిగదాహతిమాణిభద్రుమా, ళిం దిలకించి కొట్టినఁజలించియతండలమాళి యోర పా, టొందెదదాదిగారఘుకులోత్తమయాయన పార్శ్వమాళినాఁ, జెందెనభిఖ్య." ఉ,రా. 3, ఆ.

ఓరవలి. దే. వి. వన్నెకోక. (అప్ర.)

ఓరవోవు. దే. అ. క్రి. (ఓర+పోవు.) 1. ఒరగు; "గీ. అతనిఁ గాంచితినతఁడశ్రులదరనడలు, చూ డ్కినా మోము చక్కఁగాఁజూడకోర, వోవఁ జూచుచుదీనతవొందియునికి, గనిమనంబునశో కంబుగదుర నేను." భార.శల్య.౨,ఆ.—2.వంగు. "పాలతికన్బొమలోరవోనిక్కిండ్లు." చంద్ర.

ఓరసింపు. వై. వి. ఓరసిల్లుట. "సీ. విడిచియుపిడఁ జాలకడతాఁకుసిగ్గుమోరోరసింపులయింపుతార సింప." అని. 3, ఆ. (చూ. ఆరగింపు.)

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు, తొలఁగు. (రూ. ఓరసిలు. "చేయిసాఁచినవోరసిలుపయోజా నన.") కవి. 3, ఆ.

ఓరిమి. దే. వి. ఓర్పు, క్షమ.

ఓరు. యు. దే. వి. ఇంటితిన్నె గోడలయడుగునను మూలలనుతీర్చెడు ఎత్తుమట్టిపట్టె.— వై. ఉప. పెద్ద. (ఓరుగాలి. మొ.)

ఓరుగాలి. ద్వి. వి. మిక్కిలి బలిమిగలవాయువు, ప్ర కంపనము. (చూ. ఒఱులు.)

ఓరుచే. దే. అ. క్రి. 1. క్షమించు; 2. సహించు. ఓరుధాతుప్రేరణము, ఓడించు. (రూ. ఓర్చు.)

ఓరుతీయు. దే. అ. క్రి. ఇంటితిన్నె గోడలయడుగు ననుమూలలను ఎత్తుమట్టితో పట్టెలుతీర్చు.

ఓరుపరి. దే. వి. (ఓరుపు+అరి.) 1. క్షమించువాఁ డు; 2. సహించువాఁడు. (రూ. ఓర్పరి.)

ఓరుపు. దే. వి. 1. క్షమ; 2. జయము; 3 సహనము. (రూ. ఓర్పు. క్షమాజయములకు.—"గీ. ఓర్పుగ లవారలామీఁదదర్పితార, యోర్పుగలవారు." పాంచా. ౪, ఆ.)

ఓరెము. వై. వి. ఓయిరముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. నీతల్లిలచ్చమనేసంతసిలనోరెములుపెట్టుఁ బుడమివేల్పులకునెల్ల." అచ్చ. బాల, కాం.

ఓర్త. వై. స. ఏ. ఒకర్తయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తి. వై. స. ఏ. ఒకర్తియొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తు. వై. స. ఏ. ఒకర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఓల. దే. వి. జలక్రీడాసమయమునందు ప్రేరేపిం చుటకై యుపయోగించునట్టిశబ్దము. "లయగ్రా హి. ఓలయనుచున్ వలదు గేలియనుచున్." కళా.

౬,ఆ. "గీ. ఓలలిడిపట్టనరిగినసూయ్యనీట, మునిఁగిదవ్వులలేతురుమదితలు." య. 3, ఆ.

ఓలగందము. ద్వ. వి. పూఁతపసుపు. "సీ. అనుదినంబును బ్రాతరారంభవేళలనోలగంధంబుతోను దకమాడి." కాశీ. 3, ఆ.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలువు; "ఉత్సాహ. కానలో మృగంబులోలగంబుసేయుచుండున, మ్మానిమండలేశ్వరుండు మనలఁగూడుజాడలేదు." రామా. ౨, ఆ.—2. కొలువుకూటము. "క. భ్రాజితమణిభూషాంబర, రాజివలనసమవిభావిరాజితులగుటన్, భోజునియోలగమునఁగవి, రాజులరాజులనుదెలియరాదెవ్వరికిన్." భో. ౨, ఆ.

ఓలగించు. దే. స. క్రి. కొలుచు; సేవించు. "సీ. యోగీంద్రవంద్యుఁడయ్యును నుగ్రసేనుని నోలగించినవాఁడెయొచ్చె మొకటి." జై. ౧, ఆ.

ఒలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అపజయము. "సీ. అపజయసంజ్ఞయైయలరుబన్నమువిఱుగోటమియోడుటయోలచెంగ, నాలువిఱుగుడునోటు నా." ఆం, భా. ద్వి. ఛ.

ఓలమాసగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఓలము+ఆస+కొను.) మఱుఁగుపడు. "క. అతిథినినుఁగోరనేనియు, మతిఁగింకిరిపడకయోలమాసగొనకనీ, వతనికిఁబ్రియంబుసల్పుము, సతికింబతిపనుపుసేయఁజను నెల్లెడలన్." భార. అను. ౧, ఆ. "గీ. అనివిచారించుచుండెనయ్యవనినాథుఁ, డంతకయమున్నన లునిఁగానతనినెఱిఁగి, యెదురుగద్దియడిగ్గిపృథ్వీశతనయ, యవనికాంతరమున నోలమాసగొనియె." నై. ౪, ఆ.

ఓలము. దే. వి. 1. వృక్షములులోనగువానిచే మఱుఁగగుచోటు; "క. పెనుమిట్టిదిపల్లంబిది, యనకుండఁగనోలమునుబయలునొక్కటిగాఁ, గనువిచ్చుటయును మోడ్చుట, యునుసరిగాఁదమముపర్వె నుర్వింద్రోద్ధోన్." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. దేహము. "ఓలముతోడినన్ బ్రియోద్వృత్త విశాలవక్షమున వ్రేలెడునట్లుగ వ్రాసి చూపి." కవిక. 3, ఆ. "ఉ. ఓలమువంచియొయ్యనరఘూద్వహుఁడమ్మరిఁబోసిశబ్దవి, న్మూలముదాఁకవిల్ దివిచి." మొల్లరామాయణము. బాలకాండము.

ఓలలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓలలు+ఆడు.) 1. మునుఁగు; 2. తేలు. (ప్రే. ఓలలార్చు.)

ఓలాకు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

ఓలాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అలయు, శ్రమపడు. "వ. వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యును బ్రజలనోలాకుపడనీక." భార. విరా. 3, ఆ.

ఓలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓల+ఆడు.) 1. మునుఁగు; "వ. కణ్వవాహినినవగాహింతుము. కౌంతేయంబుననోలాడుదుము." భీ. ౬, ఆ.—2. తేలు. "గీ. అమ్మహాత్ముఁడునిత్యదయార్ద్రహృదయుఁ, డతులితానందజలధినోలాడుఁగాత." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.

ఓలి. యు. దే. వి. ఉంకువ. వై. వరుస.

ఓలిమి. దే. వి. ఓలము, మఱుఁగుచోటు. ఆం, భా. ప్ర. ది.

ఓల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్లము; 2. కంద.

ఓవరి. వై. వి. 1. లోపలిగది, అపవరకము; "ఉ. ఓవరిలోనఁగొందిదెసనున్నవియెన్నియొయెన్నఁబెద్దభాండావలి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. చంద్రశాల. "ఉ. ఆపురిమించుటోవరలనాడుమె లంతలగానమాధురిన్, బ్రాపితజీవలయ్యునుదదగ్రమణిప్రతిమల్ నిమేషము, ద్రాపలితాదివైకృతముఁదాల్పవుప్రాంతపరిభ్రమత్త్రియా, మాపతిబింబనిర్గళదమందసుధారసధారఁదోఁగుటన్." హన. ౧, ఆ.

ఓవు. దే. అ. క్రి. ఒవ్వు, సరిపడు. "ఉ. ఓవరవైశ్యవంశకలశోదధిచారుహిమాంశురేఖనీ, వోవనివారిముందఱనయోమగనింగడకాలఁద్రోచి." శుక. ౧, ఆ.

ఓషధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఫలించినతోడనే నశించెడి యరఁటిలోనగునది; 2. మందుచెట్టు.

ఓషధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఓషము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలుట; 2. కాల్చుట.

ఓష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. అధరము, పెదవి.

ఓసరింత. వై. వి. ఓసరిల్లుట. "ఓసరింతలేకలరెడు కౌఁగిలింతలు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఓసరిల్లు. వై. అ. క్రి. తొలఁగు, అపసరిల్లు. "క. ఓసరిలిపఱచుమృగముల, నేసియు." భార. ఆది. ౪, ఆ. (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు. "వ. కుక్షింభరిత్వంబు నత్యుత్సాహము లైతిరిగితిరిగి వేసరియోసరిదాసరి గుంపు." ఆము, ౪, ఆ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట.

ఓహటిల్లు. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. "గీ. కంతుఁడు మనీవిభుండునొక్కంతవారు, సఖ్యమీయిద్దఱకునొప్పుసదృశులగుట, ముదితయొక్కండు హరుని నెన్నుదుటికంట, నొకఁడుకంసారికుడికంట నోహటిలిరి." నై. ౨, ఆ. (రూ. ఓహటించు.)

ఓహరిసాహరి. దే. క్రి.విశే. ద్ర.తండోపతండముగా. "ఓహరిసాహరిం బ్రథమ మొల్కెడుధారల." ఆము. ౪, ఆ.

ఓహో. యు. అవ్య. సంబోధనమునందువచ్చును. "ఓహోతక్షక క్రిమ్మఱుము." భార.ఆది.౨,ఆ. (ఓహోయొక్క రూపాంతరము.)—2. ఏమీ. "సీ. పిలువకుండఁగ నైనఁబలుకునోహోయనిబయలూఁతగొనఁజూచు బారసాఁచి." కవిక. ౪, ఆ.—వై. బళీ. "సుధీవర్గంబులోహోయనన్." కళా.౧,ఆ.(ఆమ్రేడితమునందుఓహోహో.)

ఓహోరె. వై. అవ్య. (ఓహో+రె.) బళీ. "మత్తకోకిల. ధారతప్పకచెప్ప నేర్తువుదారవాక్చతురత్వమో, హోరెనాఁగఁబ్రబంధమొక్కటియొక్కనాటనె." సమీ. ౧,ఆ. (రూ. ఓహోరె.)

ఓళిగ; హోళిగ. కపోళి.

ఔ.

ఔ. ఒకయక్షరము. దే. 1. అగు. ద్ర. అంగీకారమునుదెలుపును. 2. ప్రశంసనుదెలుపును. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌ.) (చూ. లివ.)

ఔఁగదే. దే.అవ్య.(ఔను+కదే.) ఔరా. సీ. ఔఁగదేలావణ్యమౌఁగదేమాధుర్యమౌఁగదేసతినవయౌవనంబు." సం. "అహోరూపమహో ధామహ్యహో అస్యానవంవయః." భాగ.౭, స్కం. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌఁగదే. "మ. అమరేంద్రాదులుమౌళికంపములతో నౌనౌఁగదేబాపురే, కమలాక్షాశరణాంచుభూషశలనాకాశంబునన్ మ్రోయఁగన్." భాగ. ౭, స్కం.) (అవుఁగదేయొక్కరూపాంతరము.)

ఔఁగాక. దే.అవ్య.(ఔను+కాక.) అట్లేకాని. "క. అని వేఁడికొని యతీంద్రులఁ, దనగృహముననారగింపదామోదరుఁడిం, పునఁబ్రార్థించిన నేమియు, ననుమానములేకవారునౌఁగాకనినన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ. (అవుఁగాకయొక్కరూపాంతరము.)

ఔఁగు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "ష. ఇడిరమ్మానిక బౌయనమ్ములుమనోభీష్టంబుగాఁబూరియల్, వడలుంజక్కెరకజ్జకాయలునులడ్వాలుక్కెరల్ పూర్ణపుం, గుడుముల్ గారెలుబెల్లమండెఁగలు నౌఁగుల్ కమ్మచాఁపట్లునూ, టిడులున్ దోసెలు నప్పముల్ సుకియలున్ హేరాశిమైకన్పడన్." రామా.౨.ఆ.(అవుఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔకాఁపు. దే. వి. అద్దెకాఁపురము. (అవుకాఁపుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔక్షకము. సం. వి. అ. న. ఉక్షములసమూహము. (ఉక్షము=ఎద్దు.)

ఔగాములు. దే. వి. బ.(ఔట+కామి.) 1.కలిమిలేములు; "క. అసనయ్యంగసనాకే, మననోరస్నయదిమీఁదలనిసంతయుఁజె, ల్లునమీకౌగాములుదె, ల్పనుపాయంబొకటికానఁబడునందాఁకన్."కళా.3,ఆ.—2. యుక్తాయుక్తతలు; "గీ. దీనియౌగాములన్నియుఁదెలిసిశిక్ష, సేయదేశమేలెడుమహీనాయకునకుఁ, గానియితరులకుచితంబుకాదు." పర. 3, ఆ.—3. మేలుగీళ్లు. "క. చనునేవగవఁగనొకయెడ, ననయమునగునలువకైననౌగాములొగిన్." య.3, ఆ. (ఇదియొకానొకచో నేకవచనాంతముగాను గానఁబడియెడి.) (అవుగాములుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉచితత్వము, యోగ్యత.

ఔచిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఔచితి; 2. సత్యము.

ఔజ్జ్వల్యము. సం. వి. అ. న. ఉజ్జ్వలత్వము.

ఔజౌ. దే. వి. 1. కాలువ; 2. పనివాఁడు. "పనివాని పేరుగాభాసిలునౌజన." ఆం, భా. ద్వ. ఖా. (అవుజౌయొక్కరూపాంతరము.)

ఔటుగుండు. ద్వ. వి. చట్టిపిరంగిగుండు.

ఔడవము. సం. వి. అ. పుం. ఐదుస్వరములతోఁగూడిన రాగము.

ఔడు. వై. వి. పెదవిక్రిందిచోటు. (అవుడుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔత్కంఠ్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కంఠ, తహతహ.

ఔత్కృష్ట్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కర్షము, మేలు.

ఔత్తానపాది. సం. వి. ఇ. పుం. ధ్రువుఁడు.

ఔత్సుక్యము. సం. వి. అ. న. ప్రియస్మరణాదులచేఁ గాలవిళంబము నోర్వలేమి, ఉత్సుకత్వము.

ఔదనికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు.

ఔదరికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పొట్టపోసికొనువాఁడు.

ఔదల. దే. వి. (ఔ+తల.) 1. నడితల; "సీ. ఔదలఁజదలేటిరేఁదరఁగలుశాలుఁడగుచందమామను య్యాలలూఁప." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. తల. "అడుగుపగతునియవుదలనిడితి." సం. "మూర్ధ్ని తేపాంకృతఃపాదః." భార. శల్య. ౨, ఆ. (అవుదలయొక్క రూపాంతరము.)

ఔదార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదారత్వము; 2. ఒక శబ్దగుణము. (చూ. గుణము.)

ఔదు. దే. వి. ఔజాయొక్క రూపాంతరము. "వ. వలిమించుక్రొమ్మించులౌదులీఁడియాఁడి" స్వా. 3, ఆ. (మొదటిరూపము అవుదు.)

ఔదుంబరము. సం. వి. అ. న. ఒక లోహము, రాగి.

ఔద్దాలకము. సం. వి. అ. న. పుట్టలో పెట్టినతేనె.

ఔద్ధత్యము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, ఏపు.

ఔపగవకము. సం. వి. అ. న. ఔపగవములసమూహము. (ఔపగవములు=ఉపగువునపత్యములు.)

ఔపచారము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపచారము వలనఁ గలిగినది. (ఇక్కడ ఉపచారమనఁగా ఒక దానియందుండు ధర్మమును మఱియొకదాని యందారోపించుట.)

ఔపధర్మ్యము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఔపనిషదుఁడు. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపనిషత్తు తెలిసినవాఁడు.

ఔపయికము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) న్యాయముతోఁ గూడినది, యుక్తము.

ఔపవస్తము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పస్తు.

ఔపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజెక్కెడియేనుఁగు.

ఔపాసనము. సం. వి. అ. న. గృహస్థుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్నియుపాసన. విణ. ఉపాసనావిషయమయినది.

ఔమీనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉమలుపండెడు నది. (పొలము.)

ఔర. దే. అవ్య. (ఔను+ర.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. (ఆమ్రేడితమందు ఔరౌర.) (రూ. ఔరా.) (అవురయొక్క రూపాంతరము.)

ఔరభ్రకము. సం. వి. అ. న. ఉరభ్రములసమూహము. (ఉరభ్రము=గొఱ్ఱె.)

ఔరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనకుధర్మపత్నియందుఁ బుట్టినకొడుకు.

ఔరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఔరు. దే. వి. వీరణము?. (అవురుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔర్ధ్వదైహికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అపరక్రియ.

ఔర్వము. సం. వి. అ. పుం. బడబాగ్ని, వార్వపుటగ్గి.

ఔర్వవ్రతి. సం. వి. న్. పుం. జలాహారనియమము గలవాఁడు.

ఔర్వశేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యముని.

ఔల. దే. వి. అవలయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. సారథిరథమౌలఁజనఁద్రోలనదియు." రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము అవుల.)

ఔలు. దే. అ. క్రి. అగులుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులు.)

ఔలెమ్మ. దే. అవ్య. (ఔను + లెమ్ము.) ఔనౌను. "మ. ఇదిభోజాత్మజకిచ్చినంగినుకతో నేమంచు నూహించునో, మదిసాత్రాజితి దానికేనిపుడు ప్రేమంబంపినఁ దీనినె, ల్లిదముంజేసినజాడతోఁ చునొకొ యౌలెమ్మిందు నేనున్కిఁజె, ల్లదువోయే రికిఁబంపఁగాననుచులీలన్ రుక్మిణీకాంతకున్." పా. ౧, ఆ. (అవులెమ్ముయొక్క రూపాంతరము.)

ఔలే. దే. అవ్య. ఔలెమ్ముయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులే.)

ఔశీరము. సం. వి. అ. న. 1. చామరదండము; 2. శయనము; 3. ఆసనము. విణ. వట్టివేరువలనఁ బుట్టినది.

ఔషధము. సం. వి. అ. న. అగదము, మందు.

ఔష్ట్రకము. సం. వి. అ. న. ఉష్ట్రములసమూహము. ఉష్ట్రము=ఒంటె.)

ఔసు. దే. వి. హౌసుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవుసు.)

క.

క. ఒకయక్షరము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

కంకటి. వై. వి. మంచెము*. "సీ. కప్పుఁగుత్తుకవెట్ట కన్నుమిన్మొనవాలుకంకటికోడుచేజింకపిల్ల." అచ్చ. యు, కాం.

కంకణము. ఉభ. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. "చ. తలరిధరిత్రిసాఁచుగరుదాల్చినకేలనఁగంకణంపు మ్రోఁ, తలఁబులుదేలవండుపయిఁదాల్చినదుల్ వడిఁజొచ్చెవారిధిన్." ఆము. ౪, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. ముత్తెముల పగడములులోనగువానిఁ

శేర్చి గ్రువ్వఁబడినచేసరము; 2. చేతఁగట్టుకొను డు తోరము; 3. నీటిబొట్టు.

కంకణాయి. దే. వి. జలపక్షివిశేషము, కంకణము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం, న. దువ్వెన.

కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——

కంకపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. రాపులుఁగు.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం. కాఁచినలోహము నెత్తెడు సాధనము, పటుకారు.

కంకర. వై. వి. శిలావిశేషము. విణ. పరుషము. (కంకరగాడిద.)

కంకరగాడిద. వై. వి. కంచెరగాడిద, అశ్వతరము.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహితమయిన యొడలియెముకలగూడు, డొక్క.

కంకి. దే. వి. (జొన్నలోనగువాని) వెన్ను.

కంకు. దే. స. క్రి. 1. గద్దించు; 2. తిట్టు.

కంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటబ్రాహ్మణుఁడు; 2. రాపులుఁగులను జంపితినెడుబోయ; "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపుళిందపుల్కసా ఆభీరకంకాయవనాఃఖసాదయః, యేన్యేచపాపాయదుపాశ్రయాశ్రయాశ్శుధ్యంతితస్మైప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ద్వి. స్కం.—3. యముఁడు; 4. యుధిష్ఠిరుఁడు.

కంగటి. వై. వి. కంకటియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. భృంగితలంపఁగాఁబరమభృత్యుఁడునర్మసఖుల్ పిశాచముల్, కంగటికాలునమ్మఁదగుకైదువు." జై. ౫, ఆ.

కంగాణము. దే. వి. కళ్లెమునందలి కాలి.

కంగారు దే. వి. యుద్ధము. "సీ. పోరాటపోట్లాట పోరుకయ్యముదివ్వకంగారు కంగిసకలను దురము." ఆం. భా. ద్వి. క్ష.

కంగాలీ. హిం. విణ. నీచమైన, అత్యల్పమైన.

కంగిస. దే. వి. యుద్ధము.

కంగు. దే. వి. నాలిహాఁగుతో ఒకగా నేర్పఱచిన కన్ను. "ద్వి. బంగారుసంగగన్పడు కుట్టులమరు, కంగులఅవికలుగనుపట్టఁదొడిగి." రా. బాల, కాం.

గునీపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. తుత్తురి†.

గువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, కొఱ్ఱలు.

గేలి. వై. వి. అశోకము†. "సీ. పొగడనుగంగే లిఁదగవిరుల్ గలిగించెనెమ్మిఁగల్లుమిసితన్నియు నొకర్తు. య. ౮, ఆ.

కంగోరు. దే. వి. నిడుపుకాసె.

కంచి. వై. వి. కాంచీపురము. "గీ. కాంచపుఁగోడలు కంచంతకాపురంబుఁ, బొలవంటికులంబుఁగీడ్ప అచియుంటికె." పాండు. 3, ఆ.—విణ. పెద్ద*.

కంచిమేఁక. ద్వ. వి. పెద్దపొదుఁగుగల యొకదినుసు మేఁక.

కంచియ. దే. వి. 1. పసులుమేయుటకై దున్నకనిలిపినపొలము, వివీతము; 2. జెముడుబలుసులోనగువానిచే నేర్పఱుపఁబడిన వెలుగు, వృతి.

కంచుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవిక; 2. కుబుసము; 3. పాముయొక్క కుబుసము; 4. కవచము.

కంచుకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. న్. పుం. 1. అంతఃపురపుకావలివాఁడు; 2. విటుఁడు; 3. పాము; 4. అగరుమ్రాను.

కంచులిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంచుకము, అవిక.

కంచె. దే. వి. కంచియయొక్క రూపాంతరము.

కంచెకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములోనగు వానిచేఁ గోటకుఁజుట్టు నేర్పఱుపఁబడిన ఆవరణము, ప్రాచీనము.

కంచెగోడ. ద్వ. వి. కంపపాఁతినగోడ.

కంచెల. వై. వి. అవిక. "కంచెలతెగిపడ్డ." స్వా. ౫, ఆ.

కంచెము. వై. వి. 1. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁ జేయఁబడినపాత్రము* "ఘనగతశంపఁగంచమిడికాటుకదీర్చి." ఆము. ౩, ఆ.—2. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁజేయఁబడినభోజనపాత్రము*.

కంచెర. వై. వి. కంచుపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి*. (కంచరవాఁడు.)

కంచెరగాడిద. వై. వి. (కంచెరము+గాడిద.) కంచరమునకుఁ బూన్చెడు ఒకదినుసుగాడిద, అశ్వతరము.

కంచెరము. వై. వి. రథవిశేషము, గాడీ*.

కంచెర. వై. వి. కంచుపనిచేయువాఁడు, కాంస్యకారుఁడు.

కంచు. వై. వి. ఒకలోహము, కాంస్యము.

కంచుకంటు. దే. వి. బాణలి. "కందువుబాణలికంచుకంటనఁదగు." ఆం. భా. ద్వి. వై.

కంచుమించు. దే. విణ. అగోచరము. "గీ. కాఁకమించులవినుమానికంపుజోదు, మంచుమగమిఁగఁ

చుమించుగావించుకరణి." "వ. పటుభుజాస్ఫాలనంబుల ఖగంబులు మృగంబులుఁ గంచుమించుమైపఱవ." రామా. ౫, ఆ.
కంజజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.
కంజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. అమృతము. పుం. వెండ్రుక.
కంజాతము. సం. వి. అ. న. పద్మము, నీటిపుట్టుగు.
కంజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.
కంజో. వై. వి. పక్షివిశేషము. (కొంజాయొక్క రూపాంతరము.)
కంట. దే. వి. 1. కనుట; "క. ఇంటం దేవులునఁ జచ్చుట, కుటెంబాపంబులొండుగలవెన్నపుల కుక్, బంటైకలనంబొలియుట, కంటనిధానంబు కంటకా దేమనకుక్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. 2. నాట్యబంధము. "సీ. కంటయంచనఁగనుగట్టగ మనఁగనునాట్యబంధంబొప్పు." ఆం, భా. ప్ర. నాట్య.
కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. కడుఁ దురీఁగ.
కంటకపుంఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలి*.
కంటకఫలము. సం. వి. అ. పుం. పనస*.
కంటకము. ఉభ. దే. వి. విరోధోక్తి. "రగడ. అతిమిన నుజిగురునకునగుసెకకంటకమాడ." స్వా. ౩, ఆ.— విణ. విరుద్ధము. "తగల. కడఁగిబుద్ధిబలంబుఁదద్ద యుఁగంటకంబుగఁజేసి." భార. ఆది. ౬, ఆ.— సం. వి. అ. పుం, న. 1. ముల్లు; 2. చేపలోనగు వానియెముక; 3. కాకి; 4. రోమాంచము; 5. వెదురు; 6. సూదిమొన.
కంటకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁకుడు*.
కంటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రశత్రువు.
కంటగించే. దే. అ. క్రి. 1. విరోధించు. "గీ. కంటగించునుసాంఖ్యయోగంబటన్న." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. ఒంటికురువేరుపోఁచేకుఁగంటగింపరైరి." ఆము. ౫, ఆ.—2. నొచ్చు. (చూ. అలుగులపడు.)
కంటగిల్లు. దే. అ. క్రి. నొచ్చు. "సీ. ననలక్రొండొడీమయొత్తినఁగంటగిలుమస్తకంబెట్టుమోచెనో కటుకుజడలు." పాండు. ౮, ఆ.
కంటలము. దే.వి. 1. చిల్లరసరకులుంచియెద్దుమొదలగు వానిమీఁదవేసెడుసంచులజత; "ఎ, గీ. నలయుముట్లల్లఁదెమ్ముకంటలపుటెడ్ల, నాయితముచేయము." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. దూదిమూట.
కంటసము. దే. వి. విరోధోక్తి, విప్రలాపము. "ఎ, గీ. కంటసమ్మునాఁగనువిప్రలాపమ్ముచెలఁగు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.
కంటసరి. వై. వి. మెడనుధరించెడియొకానొకసొమ్ము.
కంటియ. వై. వి. కంటె.
కంటివాలు. ద్వ. వి. (కల్లు+వాలు.) చక్రాయుధము. "సీ. ఇవిగదాదుక్కికైదువసంకురవతమ్మికంటివాల్గెరిలబొక్కసములయ్యె." భద్రా. ౧, ఆ.
కంటు. దే. వి. పగ, విరోధము.
కంటె. యు. దే. అప. ఒకానొకవిభక్తి—వై. వి. మెడనుధరించెడి చక్రాకారపు స్వర్ణాభరణవిశేషము. "గీ. నలుదవనమాలకంటెయుమలినతనువు." ఆము. ౬, ఆ. (కంటియయొక్క రూపాంతరము.)
కంట్లము. దే. వి కంటలముయొక్క రూపాంతరము.
కంఠగుణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వల్లకి, వీణె.
కంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. కుత్తుకయొక్క ధ్వని; 3. సమీపము; 4. మంగ*.
కంఠిక. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. 1. కంటె; "ఉ. కంకణ కంఠి కాకటక కాంచి ముఖాభరణవ్రజంబుతో." నై. ౭, ఆ.—2. మెఱుగు.
కంఠీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదులక్రీడాశకటము, డయనము.
కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం. సింహము, సింగము.
కంఠేకాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, కఱకంఠుఁడు.
కంఠేరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుఁడు, బీద.
కండ. వై. వి. 1. పులకండము; "సీ. చింపివల్కాము లేమిచేసెడివనఁగావు నెఱపైనకండమండెఁగలుగాని." జై. ౦, ఆ.—2. మాంసఖండము*; "గీ. ఖండాగ్రకొని కండతుండెములుగా ఖండించి." రామా. ౧, ఆ.—3. మాంసము*. "క. ఇందు భవత్తనువులఁగల, కండలునెత్తురును వేగఁగమువంగానీ, యండజపతికానందమ, ఖండంబగు చుండుతుత్తుకలఁకలడంపక్." మార్క. ౧, ఆ.
కండచక్కెర. వై. వి. పులకండము.
కండమక్క. వై. వి. కడుపులో కుడిప్రక్కనల్లనైయుండెడుమాంసవిశేషము, కాలఖండము. "వ. కండచుక్కయనంగఁగాలఖండమలరును." ఆం భా. ద్వి. మ.
కండనము. సం. వి. అ. న. కంబూకము, తవుడు.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూఖలము, ఱోలు.
కండియ. వై. వి. నూలికండె*.
కండువా. దే. వి. 1. వెడల్పుగలయంగవస్త్రము; 2. అడ్డదూలము.
కండువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఖర్జువు, తీఁట.
కండూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——వై.——
కండూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——
కండూర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి‡. అ. పుం. ము. కంద‡.
కండె. వై. వి. 1. జొన్నకంకి*; 2. పేనిననూలిచుట్ట*; 3. సాముచే మిక్కిలిగట్టిపడిన భుజముఖము*. "సీ. గుండెలుఁగండెలుఁగోళ్లనుగిళ్లనుదొడలును మెడలుఁదుత్తుమురుగాఁగ." అచ్చ. యు, కాం.
కండెను. వై. వి. సాముచేమిక్కిలిగట్టిపడినభుజముఖము. "కండెపుఁబిసాళియురంబున."విజ.౧,ఆ.
కండోలము. సం. వి. అ. పుం. పిటము, గంప.
కండోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవీణె, కిన్నెర.
కంతి. వై. వి. 1. గడ్డవలెఁబుట్టెడురోగవిశేషము; 2. దద్దు*. "ద్వి. దుడ్డునవీఁపుకంతులుగట్ట మోఁది." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఇక్కడదదద్దులనియే చెప్పవచ్చును. అయినను పాఠమిట్లున్నది.)
కంతు. దే. వి. గడువు.
కంతుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గాదె.
కంట్రాక్టు. ఆం. వి. పనిచేయుటకు ఒడంబడిక.
కంథ. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చికుట్టిన బొంత; 2. చింపిగుడ్డ; 3. మట్టిగోడ.
కంథటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంథ, బొంత.
కంథావాటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాకారము.
కంద. సం. వి. అ. పుం. కందగడ్డ. (దీనిని గొందలు వైకృతముగా వాడియున్నారు.)
కందకము. దే. వి. అగడిత, పరిఖ.
కందణము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాతచాంగణకందణంబుతిణింగి." ఆం, భా. ద్వి. ఉ.
కందనగాయ. దే. వి. గుండియ. "మ. మనుముల్ దెల్పునుదూఱుదూఱుమతికెంపుల్ వెండియుం దూఱంగం, దనగాయంగలనల్పుఁదోఁపనఖశోణశ్రేణిచేవిక్రమం, బునవాఁడుగ్రతఁగొన్నయట్టివిలసన్మూర్తిత్రయీతేజముల్, గొనులీలల్ విదళింపవేయనురవక్షోభిత్తిమిథ్యాహారి." ఆము ౪, ఆ.
కందము. ఉభ. వై. వి. పశుజాతిమూఁపు*. "ఉ కందముతీరువృత్తముల గౌరవముం బదసౌష్ఠవంబుసొం, పుందగిలక్షణస్థితులఁ బొల్చియలంక్రియనందమొందిపెం, పొందఁగసత్కవీంద్రకృతియుంబలెసాదులుసంస్తుతింపమిం, చెందురగంబుళబ్దవివశీకృతకోవిదరాజలోకమై." రామా ౨, ఆ.- సం. వి. అ. పుం. 1. గడ్డ; 2. మబ్బు 3. పద్యవిశేషము; 4. కందగడ్డ; 5. తామరలో నగువాని దుంప.
కందరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుహ; (ఇది యీయర్థమునందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.) 2. అంకుశము.
కందరాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోనుగు‡; 2. కలజువ్వి‡.
కందర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కందళము. ఉభ. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపై వేసెడుగంత. సం. అ. త్రి. 1. క్రొత్తమొలక; 2. అవ్యక్తమధురధ్వని; 3. ఉపరాగము; 4. కపాలము.
కందళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము; 2. ఒకవిధమయినపొద; 3. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల లేడి. న్. పుం. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల యిఱ్ఱి. (అనికొందఱు.)
కందళించు. సం. అ. క్రి. అంకురించు, మొలచు.
కందళికము. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపైవేసెడుగంత. "సీ. నూటపుఁదిరుగుళ్లుఁగొలికిదామెనత్రాళ్లుఁగందళికముఁగోలెకదురుకోల." హంస. ౫, ఆ.
కందాయము. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరమునందు మూఁడవభాగము.
కందారి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, తీక్ష్ణకంటక.
కంది. దే. వి. సస్యవిశేషము, తువరి. బ. ధాన్యవిశేషము. (దీనిభేదములు– కొండకందులు, పొట్టికందులు.)
కందు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు; "క. కందుగలపసిఁడి గాఁచినఁ, గందివివర్ణమయినట్లు." భార. సభా. ౨, ఆ.—2. నలుపగు. "ఎ, గీ. అతనికరతలద్వయావర్తితమ్ములై, కందియును మహాసుగంధకుసుమ, తతులుదొంటియట్లతమకంపువిడువక, యుండు." భార. అర. ౨, ఆ.—వి. 1. తాపము; "వ. కలాపూర్ణుండు నివ్విగ్రహంబున నవ్వనిత డెందంబు

కందువాపి."కళా.౭,ఆ.—2. నలుపు; "వ. ఇందు బింబంబునందుఁ గందుసుంబోలె వాలధియందు వాలంబులొకకొన్ని నీలంబులై యున్నయవి." కాశీ. ౬ ఆ.—3. బిడ్డ. "సీ. చిన్నివెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁబొడమినచెలువతోఁబుట్టు మాకు." స్వా. ౨, ఆ.

ందుఁడు. వై. వి. కుమారస్వామి.

ందుకము. సం. వి. అ. పుం. ఆడెడుచెండు. (రూ. కందుకము.)

ందురు. వై. వి. కందురీఁగ.

ందువ. దే. వి. 1. జాడ; "వ. అచ్చోటిపెద్దలవల నంగందువయెఱింగిచని తత్పుణ్యాశ్రమంబుప్ర వేశించిరి." కాశీ. ౨, ఆ.—2. సంకేతస్థలము; "క. కందువచోటికిఁగొనిపో, వందారరుగుటయు." భార. మా. ౧, ఆ.—3. ఋతువు; "సీ. వానకందులవల దివారాత్రములుజలధారల బయ ళులఁదడియుచుండి." నిర్వ. 3, ఆ.—4. ఏకాంతము; "గీ. సకియలత్తెఱంగుసకలంబునూహించి, కార్యగతిదలంచికడుఁజలించి, యిందువదనయు న్నకందువకేతెంచి, పొంచినిలిచియాలకించినపుడు." విక్ర. ౧, ఆ. (మఱియుకందువచుట్టము, కందువమందిరము ఇత్యాదులెఱుంగునది.)—5. చమత్కారము; "చ. నెలయుదయించునప్పుడలనీరజముల్ కుముదంబులౌను రేల్, కలువలదాయరాకకుఁబగల్ కుముదంబులు నీరజంబులౌఁ, దలఁపఁగనింతవింతగలదాయని కందువ మాటలాడుచుం, దనరెఁ గిరీటిసారెదనప్రౌఢివిశారదుఁడై న్నచుండఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—6. ప్రదేశము; "క. నీకెదురుచూచుచుండితిఁ, గాకుత్థ్సాన్వయవరేణ్యకడునద్భుతమీ, లోకమునసిట్టిచరితం, బేకందువనైనఁగలదెయెవ్వరికైనన్." నిర్వ. ౧౦,ఆ.—7. సామర్థ్యము. "వ. సారథ్యంబుసేయువాఁడు లేమికివిషాదంబునొందిననీకందువసైరంధ్రి చెప్పి నంబ్రియంబంది నిన్నుఁదోడ్తేరనన్నుఁబనిచిన." సం."ఆచచక్షహయజ్ఞానేసైరంధ్రీకౌశలంతవ." భార. విరా. ౪, ఆ.—8. తెగ; "లయగ్రాహి. దితినందనులతోడన్, బొందుపడసంధియొకచందమునఁజేసి రిరుకందువలవారు నరవిందభవునాజ్ఞన్." వి. పు. ౧, ఆ.

కందువాఱు.దే.అ.క్రి.(కందు+పాఱు.) మలినమగు. "అరవిందవిరోధియుఁగందువాఱె." కా.౨, ఆ.

కందువు. ఉభ. దే. వి. బిడ్డ. (ఇది ప్రాచీనకవిప్రయోగములందు వు వర్ణాంతముగాఁ గనఁబడలేదు. సం. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెనము.

కందెన. దే. వి. బండియిరుసునకుఁ బూసెడుమసి.

కందెఱ. ద్వ. వి. (కన్ను+తెఱ.) ఱెప్ప. "మ.మఱి వాడంధక వృష్ణిభోజయదుసామంతాగ్రణీసేవఁగం, దెఱగాసాత్యకిరాముఁడుద్ధవుఁడుహార్దిక్యుం డులోనైనకొం, దఱమాత్యుల్ దనుఁజుట్టిరానమరెనాస్థానంబునంగృష్ణుఁడా, కఱకంఠుండుపరీతపారిషదరేఖంబూఁచుచందంబునన్." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కంధర. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. మెడ. (రూ. కంధరము.) అ. పుం. మ. మబ్బు.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

కంప. దే. వి. ముండ్లమండ.

కంపకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములో నగువానిచేఁ గోటకుఁ జుట్టునేర్పఱపఁబడిన యావరణము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ. ద్వ. వి. కంపఘాఁటినగోడ.

కంపణము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వథ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

కంపనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట; 2. వణఁకుట. విణ. 1. కదలునది; 2. వణఁకునది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వేపథువు, వణఁకు.

కంపరము. దే. వి. పాడె, ఖాటె.

కంపించు. సం. అ. క్రి. వణఁకు.

కంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వణఁకెత్తినది.

కంపిల్లము. వై. వి. కాంపిల్యము¶.

కంపు. దే.వి. గంధము. "చనదిటులంటకంపెఱుఁగఁ జాలదునాసిక." భార. అశ్వ. ౨, ఆ. (వాడుకయందు దుర్గంధమని చెప్పుదురు.)

కంపుఁదుమ్మ. దే. వి. (కంపు+తుమ్మ.) విట్ఖదిరము¶.

కంపుటెరుగుడు. దే. వి. (కంపు+ఇరుగుడు.) భస్మగర్భ¶.

కంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. "సీ. తాంబూలపాత్రంబు తబుకటంచనఁగను గంపెయంచనఁ గను గుంపెయనఁగ, జాలవల్లికయనఁగను." ఆం, భా. ద్వి. మ.

కంపెలుక. దే. వి. (కంపు+ఎలుక.) చుంచు, గంధ మూషిక.

కంప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలునది; 2. వంకునది.

కంబడి. వై. వి. కంబళి, కంబళము.

కంబమయ్య. వై. వి. (కంబము+అయ్య.) స్తంభోద్భవనృసింహస్వామి. "సీ. కంబమయ్యరామే లుకలిగిన నీళ్లొక్క గరుటాలమంతునీ గానుకిత్తు." య. ౨, ఆ.

కంబము. వై. వి. 1. స్తంభము; 2. మల్లపరికరవిశేషము*. "సీ.తత్సాధనంబులై తగుకంబముళోణత." ఆం, భా. ద్వి. ష.

కంబమురాయఁడు. వై. వి. కంబమయ్య. "రాజుగారు డమ్మకంబమురాయఁడు." య. ౧, ఆ.

కంబరత్రాఁడు. గ్రా. వి. కొబ్బరిపీచుతో నల్లినత్రాఁడు.

కంబవల్లి. వై. వి. ఉపనయనమునందుఁ గడపటిదినము చేయుస్తంభపూజలోనగునది.

కంబళము. సం. వి. అ. న. నీరు. పుం. 1. కంబళి; 2.ఉత్తరీయము; 3.కంబళిపురుగు; 4. గంగడోలు; 5. ఏనుఁగుపక్కెర. డు. ఒక సర్పరాజు.

కంబళి. ఉభ. వై. వి. కంబళము. సం. న్. పుం. ఎద్దు.

కంబళిపండు. ద్వి. వి. పట్టుపురుగుచెట్టుపండు.

కంబళిపురుగు. వై. వి. శూకకీటము.

కంబాలాట. ద్వి. వి. (కంబాలు+ఆట.) బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

కంబి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెదురుకమ్మి; 2. గరిటె.

కంబు. ఉభ. దే. వి. సజ్జపైరు. బ. సజ్జలు. సం.అ.న. 1. నీరు; 2. తల; 3. సుఖము. పుం. 1. గాలి; 2.నెమలి. (ఇట్టియేకాక్షరశబ్దములకు అమహదర్థమందుమాత్రము ఆధునికప్రయోగములయందు రూపమిట్లు కానఁబడుచున్నది.)

కంబుగ్రీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూడు ముడుతలుగల మెడ.

...బువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. శంఖము. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కడియము; 3. నత్తగుల్ల.

...బాకము. సం. వి. అ. పుం. కందనము, తవుడు.

...ము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కంచు; 2. కంచు ...న్నె; 3. మానవిశేషము. పుం. డు. ఒక రాక్ష...ఁడు.

...గాతి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణుఁడు, వెన్నుఁడు.

కకపాల. వై. వి. సన్యాసులు తఱచుగాఁజంకనుపెట్టుకొనెడి యొకదినుసుసంచి. "సీ. కకపాలకే దారకటకముద్రితపాణిఁగుఱుచలాతాముతోఁ గూర్చిపట్టి." స్వా. ౧, ఆ. (కక్కపాలయొక్క రూపాంతరము.)

కకవికలు. వై. వి. బ. యథాయథలు*. "క. కకవికలుగఁబోట్లాడుచు, వికసిల్లెడునాకడిందివీరుల యందుఁ." కళా. ౪, ఆ.

కకావికలు. వై. వి. బ. కకవికలుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఈడితశక్తి నంగజగతిశ్వరుసైనికులట్టు చెండుచెఁ, డాడఁగ నాత్మసైనికచయంబు కకావికలై కలంగియ, వ్రీడతఁబాఱిఁజొచ్చుటయు." కళా. ౪, ఆ.

కకుత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. ఎద్దుమూఁపురము; 2. రాజచిహ్నము. విణ. శ్రేష్ఠము.

కకుదము. సం. వి. అ. పుం, న.——వై.——

కకుద్మంతము. సం. వి. త్. పుం. ఎద్దు. విణ. గొప్ప మూఁపురముగలది.

కకుద్మతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రోణి, పిఱుఁదు.

కకుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. 1. దిక్కు; 2. శోభ; 3. సంపెఁగదండ; 4. అల్లినజడ.

కకుభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఱుమద్ది; 2. వీణకరివె; 3. రాగభేదము.

కక్కపాల. వై. వి. కకపాల. "ఎ, గీ. కక్కపాలయుఁ గక్షభాగమునఁబూని." విక్ర. ౨, ఆ.

కక్కరము. వై. విణ. కఱకు. "ద్వి. ఎక్కుడుమడిగి బ్బయెమ్ములుసొమ్ము, కక్కరంబగుతోలుకట్టెడు వలువ." భాగ. ౮, స్కం.

కక్కసపడు. వై. అ. క్రి. (కక్కసము+పడు.) 1. బాధపడు; 2. సంకటపడు. (చూ. కక్కసించు. కక్కసము.)

కక్కసపెట్టు. (కక్కసము+పెట్టు.) ద్వి. స. క్రి. 1. బాధపఱచు. "వ. ఇక్కరణిరక్కసులంగక్కసపెట్టి." రామా. ౪,ఆ.—2. సంకటపఱచు. (చూ. కక్కసము.)

కక్కసము. వై. వి. 1. కళ. "కక్కసంబులఁ సదసదగాఁగ వ్రేసియును." జై. 4, ఆ.—2. బాధ*; (చూ. కక్కసించు.)—3. సంకటము*. "క. చేరినఁగాసారాఖ్యుఁడు, రారమ్మనిమిగులనాదరమ్మునఁజొటిం, పారనొసఁగెఁగక్కసమని, గోరపడకయివినుసాత్త్వికులచరితంబుల్." పర. ౧, ఆ.

—విశే. 1. కఠినము; "ఉ. ఈకక్కసపుందనంబు కొఱగాదనిసారెకుబుద్ధిచెప్పినన్." ఉ. రా. ౨, ఆ.—2. కష్టము*. "క. ఒక్కనివిరివికినెదొరల్, పెక్కండ్రెక్కనొకని వెంబడినను(గుల్, పెక్కండ్రునిలువఁబనులగుఁ, గక్కసముకుదింపఁ బెంపఁగాఁగాకుండున్." ఆము. ౪, ఆ.

కక్కసించు. వై. స. క్రి. 1. బాధించు*; "ఉ. పోయినపిమ్మటంజనక పుత్త్రిపదద్వయిఁ గక్కసింపఁ గాఁ, బోయెదురాక్షసీనిచయముం గని." రామా. ౬, ఆ.—2. సంకటపరచు*. (చూ. కక్కసము.)

కక్కిరిబిక్కిరి. దే. విశే. తాఱుమాఱు.

కక్కు. దే. స. క్రి. 1. కడుపులోనిది వెలిపుచ్చు; 2. వెడలించు. "సీ. సరసీ మమియునుసభ లోనులూకునిఁ బంచియాడించినపరుసఁదనముఁ, గక్కించి." భార. భీష్మ. ౩. ఆ.—వి. అంపముఱాయిలోనగువానికిఁగలుగఁజేసెడుగఱుకు. (ఈ యర్థమందిది కఱకుయొక్కమాఱురూపము.)

కక్కుఁదెవులు. దే. వి. (కక్కు+తెవులు.) వ్యాధి విశేషము.

కక్కుడు. దే. వి. కక్కుట.

కక్కుఱితి. దే. వి. 1. అశ్రద్ధ; 2. లోభము. "చ. కిఱుకులఁబెట్టిపీరినడకించితొలంగెద మన్నవట్టిక, క్కుఱితియకాని దైవమనుకూలముగాదు." జై. ౬, ఆ.

కక్కుఱితికాఁడు. దే. విశే. 1. అశ్రద్ధగలవాఁడు; 2. లోభి. "ద్వి. కడఁగిపీనుఁగుమీఁదఁగంచంబు పెట్టి, కుడువఁగాఁజూచు కక్కుఱితికాఁడీతఁడు." హరిశ్చ. ౩, భా.

కక్కువాయి. ద్వ. వి. కాసరోగవిశేషము.

కక్కెర. వై. వి. పక్షివిశేషము. "గీ. గ్రద్దయును గాకికముఁజానుగక్కెరయును." హరిశ్చ. ౩, ఆ. (క్రక్కెరయొక్కరూపాంతరము.)

కక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కచ్చ; 2. పోటి. అ. పుం. ము. 1. చంక; 2. కసెము; 3. గడ్డి; 4. పొద; 5. ఎండినయడవి.

కక్షపాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కకపాల. "ఎ. గీ. అక్షమాలనువస్తులకక్షపాల." సా. 3, ఆ.

కక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తొట్టికట్టు; 2. మొలనూలు; 3. ఏనుఁగునడుమునఁగట్టెడుమోకు; 4. వాఁకుడు†.

కగ్గము. వై. వి. కత్తి, ఖడ్గము.

కచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు. అ. పుం. ము. 1. వెండ్రుక; 2. కట్టు; 3. ఎండినపుండు. డు. బృహస్పతికొడుకు.

కచంకనము. సం. వి. అ. న. నిర్ణయింపఁబడినదినము నందుంచెడి యంగళ్లవరుస, సంత.

కచంగల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జంతువులు మిక్కిలి తఱచుగాఁగలనేల.

కచిక్కు. దే. వి. పొడుచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. చికటారిఁగొందికచిక్కునఁబొడిచె." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

కచేలము. సం. వి. అ. న. జాబుముడుపు.

కచేరి, కచ్చేరి. హిం. వి. కొలువుకూటము, ఉద్యోగశాల.

కచోలము. సం. వి. అ. పుం. మానవిశేషము.

కచ్చరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మయిలది.

కచ్చా. హిం. విశే. పచ్చి, తక్కువ, నీచమైన.

కచ్చి. దే. వి. (సాలెవాఁడు) లేక కొయ్యలను పడుగునందుఁ జొప్పించెడు సందు.

కచ్చించె. యు. దే. స. క్రి. సాలెలులోనగువాని నడపు. వై. అ. క్రి. కచ్చఁగట్టు. "క. కచ్చించిమల్లులిద్దఱు, మచ్చరమునులావుమెఱయమత్తకరులురెం, డిచ్చఁజనుదెంచుచాడ్పున, నచ్చటికేతెంచినిలిచిరధిపతియెదురన్." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కచ్చిక. దే. వి. కాలిన పిడకతునుక.

కచ్చితము. వై. విశే. హెచ్చుతక్కువలులేక సరిగానుండునది*.

కచ్చియ. వై. వి. కలహము*.

కచ్చె. వై. వి. కచ్చియయొక్కరూపాంతరము.

కచ్చెపోతు. ద్వ. విశే. కలహశీలుఁడు.

కచ్చేరి. వై. వి. 1. న్యాయవిచారణస్థలము; 2. వినోదగోష్ఠి*.

కచోరము. వై. వి. కచ్చూరకము†. (దీనినే గంధకచోరమందురు.)

కచ్చ. వై. వి. 1. వెనుకఁజెక్కుకొనెడు దోవతికొంగు; 2. కాసె*; "గీ. కచ్చయమరఁబట్టికాళ్లును జేతులు, వ్రేలమత్తగజములీలమెఱయ, ముష్టిబలువునెఱయముక్కునవాతను, నెత్తురొలుక మల్లునెత్తివైచె." భార. విరా. ౩, ఆ.—3. గోఁచి*. "సీ. మొలకచ్చకట్టుపైమలఁగినపచ్చనినునుఁగొంగుదిండుగానులిచికట్టి." హరి. పూ. ౨, ఆ.

కచ్చేడము. యు. దే వి. దూదిజీలకట్టులోనగువానిఁ దెచ్చెడుబండి. వై. కాపీనము. "ఎ, గీ. ఇనుప కచ్చడాల్ కట్టుకొనుమునిముచ్చులెల్ల." స్వా. ౨, ఆ.

కచ్చె. యు. దే. స. క్రి. సారెలులోనగువానినడ

పు. వి. 1. గర్వము; "సీ. వరుసతోనోషధీవల్లీ మతల్లులుకాంతివైభవలక్ష్మికచ్చువదల." కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఉేకు; "ఉ. పంచశిలీముఖుండు తుదబాణమునకా జగమెల్లగెల్చియ, భ్యంచితపుష్పవృష్టి మరుదావళినింపఁగనిష్పడల్లుము, ద్రించినజాడఁ దెల్పెసుదతీమధుపంబుపరిచ్ఛదచ్ఛటా, కంచుకితోత్పలంబుతుదకచ్చునఁజిక్కియ చంచలాకృతిక." వసు. ౪, ఆ.—3. సిగబంతి. "ఎ,గీ. భానుబింబంబుపాడిచెఁబ్రభాతలక్ష్మి, కబరిభారంబు మీఁదిచెంగలువకచ్చు." కాశీ. 3, ఆ.–4. పెద్ద వాసాము. వై. ఆస. "సీ. క్షీరోదమధ్యస్థలీరత్న నగగుహాగర్భనివాసంబుకచ్చువదలి." పాండు. ౨, ఆ.

కచ్చెకొను. దే. స. క్రి. ఆశించు. "వారలీమేలంబుల్ పచరించికచ్చుకొనిరే." రసి. ౫, ఆ.

కచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిమ్మట; 2. ఒకమాతృక. (చూ. మాతృక.) అ. పుం. ము. 1. వెనుకచెక్కుకొనెడుదోవతికొంగు; 2. గోఁచి; 3. కసెము; 4. ఓడయంగము; 5. దరి; 6. పూఁదోఁట; 7. ప్రక్క; 8. నందివృక్షము.

కచ్ఛటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాపీనము, గోఁచి.

కచ్ఛపము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాఁబేలు; 2. ఒక నిధి; 3. మల్లబంధవిశేషము.

కచ్ఛపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుతాఁబేలు; 2. సరస్వతియొక్కవీణె; 3. మొటిమ.

ఘ్ఛుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గంట్లకచోరము'; 2. రెగడిదూలి'; 3. వాఁకుడు'.

ఘ్ఛురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారుఁడు. విణ. గజ్జిగలవాఁడు.

ఛ్ఛువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. విచర్చిక, గజ్జి.

'చ్చూరకము. సం. వి. అ. పుం. గందకచోరము'.

కచ్చూరము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లకచోరము'.

కజ్జలము. సం. వి. అ. న. 1. కాటుక; 2. చీఁకటి. పుం. మబ్బు.

'జ్యా, ఖజ్యా. హిం. వి. పోరు, జేగడము.

కజాయము. వై. వి. కజ్జాయము, భక్ష్యము. "కజాయంబులిందెన్నెనున్నవిక్రొత్తయట్టికల." పాండు. ౪, ఆ. (కజ్జెముయొక్కరూపాంతరము.)

కజ్జెము. వై. వి.——పై.——"కజ్జంబులునుబండ్లు గంధమాల్యంబులు ధృతరాష్ట్రసుతులువుత్తేర." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కజ్జాయము. వై.వి.(కజ్జెముయొక్కరూపాంతరము.)

కజ్జూరము.వై.వి.ఖర్జూరము'. "మ. సురపొన్నల్క లిగొట్లు చందుగులు కజ్జూరంబులబ్బెందలుక." య. ౫, ఆ.

కట. దే. అవ్య. సంతాపమునుదెలుపును. "గీ. కట వియోగిలోకంబులుకటకటఁబడ." సా. ౨, ఆ. (రూ. కటా. ఆమ్రేడితమందుకటకట,కటకటా.)

కటంబకాఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కూరలువండెడువాఁడు.

కటంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు; 2. కటుకరోహిణి'; 3. గొంతెమగోరు'.

కటకట. దే. వి. కొఱుకుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (పండ్లు కటకటకొఱికెను.) (చూ. గొంఁడ్రించు.)

కటకటఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (కటకట+పడు.) 1.కోపించు; "గీ. అనినఁగటకటఁబడియిట్టులాడుచెల్ల, నతనివిజయముసఁదియమనుటగాదె." సం. "ఇత్యుక్తః కుపితోరాజా మత్స్యః పాండవ మబ్రవీత్." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. బాధపడు. "క. వందిజనంబులుమాగధ, బృందంబులు సంస్తుతింపఁబెంపొందుచుమ్రో, లందిరిగెడు క్రవ్యాదుల, క్రందున నీవీను లిపుడు గటకటఁబడవే." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

కటకటాలు. దే. వి. బ. ఇనుపకమ్ములులోనగువాని చే నేర్పఱచెడియడ్డు, (రూ.) కటకటాకమ్ములు.

కటకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కడియము; 2. కొండనడుము; 3. ఏనుఁగుకొమ్మునకువేసెడు పొన్ను; 4. రాజధాని; 5. సముద్రమునందుఁగలిగెడి యుప్పు.

కటకరము. వై. వి. గంధర్వమృగము. "సీ. గంధర్వమానుగడంతికటకరమంచనఁగాను." ఆం. భా. ద్వి. సిం.

కటకాముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్త విశేషము. (జొట్టన నడిమివ్రేళ్లసందునఁ బొటన వ్రేలుచూపించి యఱచేతిచాయవ్రాల్చి యుం

గరపు వ్రేలిని జిటికెనవ్రేలిని నించుకంతవంచి పొడవుగాఁబట్టినది.)

కటకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చాఁపలల్లువాఁడు; 2. మేదరవాఁడు.

కటపెట. దే. వి. ఒరయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. కరినోరదంష్ట్రలుకటపెటనొరయ." భాగ. ౭, స్కం.

కటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానేరుతీఁగ; 2. ఒకానొక వ్రాను.

కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుచెక్కిలి; 2. చాఁప; 3. అతిశయము; 4. పీనుఁగు; 5. ప్రతిజ్ఞ; 6. మొల; 7. శ్మశానము.

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను, 2. కడకంటిచూపు.

కటాక్షించే. సం. స. క్రి. కడకంటఁజూచు.

కటాదము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.

కటారి. వై. వి. 1. కత్తి. "చ. కలకలనవ్వుచుక్ నృపశిఖామణిపొన్నుగనీబులోనియి, ట్టలపుమెఱుంగుచాయల బెడంగుకటారి జరీనదూసిమం, త్రులుగనమూర్ధమస్తముకఱుక్కునఁద్రుంచె." ఉ, రా. ౭, ఆ.—2. బాకు. "కలికిమిటారియంగజుకటారి." శశాం. ౪, ఆ.

కటారికత్తియ. వై. విశ. కటారిగలది. (ఆఁడుది.) "ఒక్కొకతతెంబువుఁబోండ్లుకటారికత్తియల్." కళా. ౧, ఆ. (రూ. కటారికత్తె.)

కటారికాఁడు. వై. విశ. కటారిగలవాఁడు "బిరుదుకటారికాండ్రు." కళా. ౮, ఆ.

కటారు. వై. వి. కత్తి. "చ. భర్తయుఁక్, శరమొకచేసి త్రెళ్లకవెసన్నిగుడక్ నఱకెంగటారునక్." "గీ. చొచ్చెఁగోలఁకునెలకు. మారుపై మారుఁ డసుచు కటారుఁబోలి." ఉ, రా. ౭. ఆ. (ఈగ్రంథకర్త ప్రయోగములయందుమాత్రమిది యుకారాంతముగాఁ గానఁబడుచున్నది.)—2. బాఁకు.

కటాహము. సం. వి. అ. పుం 1. నూనెలోనగునవికాఁచెడి కడవ; 2. కప్పెర; 3. తాఁబేటివెన్నుచిప్ప; 4. ఒకానొక దీవి; 5. అప్పుడే కొమ్ములు తలచూపెడి యెనుపదూడ.

కటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొల. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలి*.

కటిక. వై. వి. మాంసమమ్మువాఁడు. "గీ. కటికవానిల్లునాటికిఁగన్నపెట్ట." భల్లా. ౧, ఆ.—2. వెండిబెత్తమువాఁడు*. "వ. బంగారుజలపోతబెత్తంబులనటనఘటియిల్లఁగటికవారుసారెకు బరాబరిసేయుచునేగుదేర." కళా. ౭, ఆ. (కట్టికయొక్క రూపాంతరము.) (చూ. కట్టిక.)

కటికమెకము. వై. వి. ఖడ్గమృగము.

కటికి. దే. విశ. 1. అధికము. "కటికినవ్వు."—2. కఠినము. "కటికినేల."—3. సాంద్రము. "కటికిచీఁకటి."

కటినము. సం. వి. అ. న. పత్రఫలాదులుంచెడుబుట్ట.

కటిల్లకము. సం. వి అ. పుం. 1. కప్పు; 2. కాఁకర*; 3. నల్లగగ్గర*.

కటీరము. సం. వి. అ. పుం. మొల. "సీ. పట్టసూత్రమయంబుపసిఁడియొడ్డాణమేయిగురుఁబోఁడికటీరమెక్కెనొక్క." కాశీ. ౪, ఆ.

కటుంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి*.

కటుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి*. అ. న. ము. సొంటి పిప్పలి మిరియములు.

కటుక్కు. దే. వి. కొఱుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము.

కటుతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేదుగల సొర*.

కటుమరలు. దే. వి. బ. చెక్కిళ్ల మీఁదిభాగములు, హనువు. "సీ. తళుకుఁజెక్కులువెల్లఁదనముమెల్లనఁదాల్చెఁ గనరానికటుమరల్ పెనుపునొందె." చంద్రా. ౧, ఆ.

కటురోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి*.

కటువు. ఉభ. వై. వి. పాడె. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణి*; 2. నల్లావ; 3. ప్రేంకణము*. న. కానిపని. పుం. 1. కారము; 2. వాసన. విశ. 1. ఇంపుకానిది; 2. కారముగలది; 3. మచ్చరముగలది; 4. వాఁడిమిగలది; 5. వాసనగలది.

కటోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవీణె, కిన్నెర.

కట్ట. దే. వి. 1. మోపు; 2. చెఱువులోనగువానికట్ట. అవ్య. సంతోషమునుదెలుపునది. (రూ.) కట్టా.

కట్టకడ. దే. వి. (కడ+కడ.) అన్నిటికిఁగడ.

కట్టడ. దే. వి. 1. నియమము; "క. ఏయేకట్టడలెవ్వరి, కాయాకట్టడలుతప్పకధిపతిప్రజలక్, నాయమునఁబ్రోవవలయుఁగృ, పాయుతుఁడైతస్కరాదిబాధలఁడుపుచుక్." కళా. ౭. ఆ.—2. తీరు. "క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁగాకయొడలికట్టడయుముఖ, శ్రీరామణీయకంబుమ, హీరమణునియట్లకాదెయిరువురకరయక్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

కట్టుపడు. ద్వ. అ. క్రి. బద్ధమగు.

కట్టుపాటు. ద్వ. వి. 1. కట్టుపడుట; 2. నిబంధనము.

కట్టుబండి. దే. వి. సకలపరికరసహితమైన శకటము. "ఉ. మొన్న మేరుగిరిపాటినిశాచరినంతచేసెనే, డేపునఁగట్టుబండి నిదెయుండఁబుఁజూడఁగనింత చేసె." వి. పు. ౭, ఆ.

కట్టుబడి. దే. వి. బంటునకిచ్చెడుమాన్యము. "సీ. ఇగురుకై జీతపులెక్కటీలకు గుజ్జుపఱపుమామిడి కట్టుబడిగఁజేసి." చంద్ర.

కట్టుమట్టు. దే. వి. 1. పసులనుగట్టుచోటు; (దీని నీ యర్థమందు కట్టుముట్టని వాడుచున్నారు.) 2. ఉనికితావు; "సీ. ప్రాకారిముఖ్య దిక్పాలక నిలయంబుగ్రహతారకంబులకట్టుమట్టు."భల్లా. ౩, ఆ.—3. ఏర్పాటు. "వ. దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిగ్రహంబుగానసృష్టణంబుసుగ్రీవాజ్ఞనడవంగట్టుమట్టుచేసి." రామా. ౫, ఆ.

కట్టుమామిడి. దే. వి. చిలుకలులోనగునవి కొఱకకుండ పండ్లుమూసికట్టఁబడిన మామిడి*.

కట్టుమ్రాను. దే. వి. తెప్ప, ప్లవము.

కట్టువ. దే. వి. వెలుగు, వృతి. "సీ. ఆటతిప్పలువ్రచ్చిపాటబండులుగూల్చికట్టువలన్నియుఁగాడు చేసి." అచ్చ. సుం, కాం.

కట్టె. వై. వి. కట్టియయొక్కరూపాంతరము.

కట్టెడ. దే. వి. ఎడనెడ కట్లుగల సర్పవిశేషము.

కట్టెపాఁప. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కట్టెవిఱుపుమాట. ద్వ. వి. పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

కట్నము. దే. వి. కానుక. "క. నానాదేశంబులధర, ణీనాథులుగట్నమిచ్చి నెఱేఁబుత్తేరంగా." హరి. పూ. ౮, ఆ. (కట్టనముయొక్కరూపాంతరము.)

కట్ఫలము. సం. వి. అ. పుం. పినగుమ్ముడు*.

కట్ల. వై. వి. ఒకానొకతీఁగ, ఖట్వ*.

కట్లంక. దే. వి. ఎరుసడ్డలపైనుంచెడి యొంటిగుడ్డ.

కట్లగుదియ. ద్వ. వి. ఆయుధవిశేషము, ముసుండి.

కట్లజెట్టి. దే. వి. కట్లుగల పెద్దజెట్టి.

కట్లదండ. దే. వి. ఎడనెడ బంగారుకట్లుగ్రుచ్చిన నల్లపూసల సరము.

కట్లపురుగు. ద్వ. వి. సర్పవిశేషము.

కట్లబల్ల. ద్వ. వి. (కట్లు+బల్ల.) కత్తెరకాళ్లమడుపు బల్ల.

కట్లమారి. దే. విశ. కట్లుగలది. "సీ. కిన్నెరకాయలువన్నెవాసిబియ్యంచుఁ గట్లమారుల నుద్దిగట్టఁదగునె." చంద్ర.

కట్లసంచి. దే. వి. (కట్లు+సంచి.) చుట్టు అరలేర్పఱిచి కుట్టిన నిడుపాటి గుండుసంచి.

కట్లి. వై. వి. మంచేపుడోలి*.

కట్లియ. దే. వి. బంగారు తూనికగుండు.

కట్లె. దే. వి. కట్లియయొక్కరూపాంతరము.

కట్వాంగము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము*.

కఠము. సం. వి. అ. పుం. కఠతస్వరము. డు. 1. ఒకానొక ఋషి; 2. ఆ ఋషిచెప్పిన ఋక్కులను జదువువాఁడు; 3. ఆ ఋక్కులను దెలిసినవాఁడు.

కఠారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; "క. ప్రతిఘటియింపఁగవచ్చునె. ప్రతిభటులకు నసమసమరఘస్మరుతోడఁ, శతకోటిదృఢకఠార, క్షతశాత్రవుతోడ లింగసచివునితోడన్." భీ. ౧, ఆ. "క. ఘోరక్రోధంబునన, వీరోత్తమునాజ్ఞనొక్కవెసనన్నక్తం, చారిణినప్పుడపట్టిక, ఠారంబునముక్కుఁజెవులుడగ్గఱఁగోయన్." సం. "ఉద్ధృత్యఖడ్గంచిచ్ఛేదకర్ణనాసంమహాబలః." రా. అర. ౧, ఆ.—2. బాఁకు. "వ. కఠారకుఠారగదాదండభిండివాల కరవాలశూలముసలముద్గరతోమరచక్రాదినానాయుధపరివృతబాహుదండుండును."వీర.౪,ఆ. "వ. కఠారంబులఁబొడిచియుఁగుఠారంబులనఱికియు." రా. యు, కాం.

కఠింజరము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగగ్గెర*.

కఠిన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బెల్లపుచక్కెర. అ. న. ము. వంటకుండ. విశ. గట్టి.

కఠిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖటిక, బలపము.

కఠిల్లకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. కాఁకర*. 3. నల్లగగ్గెర*.

కఠిల్లు. దే. వి. హాతియందగుధ్వన్యనుకరణము. "వ. పరిహసితసితేతరపాషాణపాటవంబులగు విషాణపరిఘంబులొండొంటిందాఁకి కఠిల్లు పెఠిల్లు మనంబోరు కారుపోతుల కోలాహలంబులం బ్రతిశబ్దంబులీనుకోనలును." స్వా. ౪, ఆ.

కఠోరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము, గట్టి.

కడ. వై. వి. 1. దిక్కు; "గీ. దిక్కరాయఁడుతెమి మీఁఱకెవెలందిఁ, బెండ్లియగుననికడయును పేరఁటాలు, మొనసిరియైరేనినీటికైముంచుపసిఁడి, కుండయనఁబ్రొద్దుమున్నీటఁగ్రుంకెనంత." అచ్చ.

ఆర, కాం.—2. అంతము*; "సీ. నిడుపునఁదూరుపుఁబడమరలై రెండు కడలునంబోనిధిఁగదిసి యుండు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—3. దూరము*; "వ. ప్రాణవల్లభుండున్న వనంబునకరిగి కడనయుండి పరికించి." కళా. ౪, ఆ.—4. పార్శ్వము*; "సీ. హయముక్రేళ్లుఱుకునోయని రెండుకడలందు వాగెవట్టిరిమత్స్యవత్సపతులు." కళా. ౭, ఆ.—5. సమీపము*; "క. కడునసురక్తియు నేర్పును, గడఁకయుఁగలవారినుఱకగడవఁగనెగ్గుల్, నొడివెడువివేకశూన్యుల, కడనుండెడునంతకంటెఁ గష్టముగలదే." ఆము. 3, ఆ.—6. స్థానము*. విణ. అంత్యము*. "వ. ఎయ్యదికడగానిప్పుల్మషుండ నగుదు." భార. శాం. ౧, ఆ.

కడంగరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్లు; 2. పొల్లు కసవు.

కడంగరీయము. సం. వి. అ. పుం. పొల్లుకసవుమేసెడి యెద్దు.

కడంబము. సం. వి. అ. పుం. కలంబము, కూరనార.

కడఁక. దే. వి. యత్నము. "ఉ. దానినం, టందటి మెక్ వరాహము కడంక నదశ్వీత మయ్యొ న య్యెడన్." విక్ర. 3, ఆ.

కడకొఱవి. దే. వి. కాలిమిగిలిపొగసెడికట్టె. "క. జ్ఞాతులుతమలోఁబొందినఁ, జేతోమోదమునఁజెలఁగి చెలువొందుదుర, న్నీతింబాసినవిగతవి, భూతిం గడకొఱవులట్ల పొగయుదురధిపా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కడఁగు. దే. అ. క్రి. యత్నించు. "క. మునినాథనీవుమునుము, ట్టనెచెప్పినఁజాలుమతికడంగఁడు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కఁజు.. దే. వి. గోకర్ణమృగము. "సీ. గోకర్ణనామం ...గునుగడఁజుకడఁజునా." ఆం, భా. ద్వి. సిం.

...కె. దే. వి. కంటికడప్రక్కచోటు, కణఁత. "ఎ, . కడంతయనఁగశిరఃపార్శ్వమంతకారి." ఆం, ... ద్వి. మ.

. దే. వి. గంధర్వమృగము. "పులులంద్రుం ...డంతులందునిమి." శుక. ౧, ఆ.

...డు. ద్వి. అ. క్రి. (కడమ + పడు.) తగ్గు. ...హరిసూకరరూపంబున, హరిణాదిమృగా ...ల మహర్షులజంబై, హరసుతుఁడు పూజ్యు ...ం, డరె వారలగౌరవము కడంబడియెనో పంచ. వేం. ౧, ఆ.

కడకుఁబోవు. ద్వి. అ. క్రి. (కడకున్+పోవు.) బహిష్ఠయగు.

కడకొఱవి. దే. వి. కాలఁగామిగిలినకట్టె. "ద్వి. పొంతయొల్కులలోనఁబొడవడికాలి, కొంతచిక్కిన కడకొఱవులఁదెచ్చి." హరిశ్చ. ౨, భా.

కడగండ్లమారి. దే. విణ. కష్టశీలుఁడు.

కడగండ్లు. దే. వి. బ. (కడ+కండ్లు.) కష్టము.

కడగట్టు. ద్వి. స. క్రి. (కడ+కట్టు.) నిర్ణయించు. "క. మునుమున్న కాదెయార్యులు, వినుతనిజజ్ఞానదృష్టివిధిఁదిరముగఁగ, న్గొనికడగట్టినవారీ, తనియీదృశభావచేష్టితములఖిలములున్" హరి. పూ. ౮, ఆ.

కడగన్ను. ద్వి. వి. (కడ+కన్ను.) కటాక్షము.

కడగొట్టు. ద్వి. అ. క్రి. (కడ + కొట్టు.) చచ్చు. "మ. కెడసెన్ దుష్టులుడింకవేసెనెలఁగుల్ గిట్టెన్ బులుల్ సింగముల్, కడగొట్టెన్." సా. ౧, ఆ.—విణ. కడపటి. (కడగొట్టుకొడుకు, కడగొట్టుచెల్లెలు. మొ.)

కడచేను. ద్వి. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "సీ. జననాథశల్యుండుసమసె సౌబలుఁడు గీటడఁగె నులూకుండుమడిసెసకల, సంశప్తకులుఁగడచనిరి." భార. శల్య. ౧, ఆ.—2. నశించు; "గీ. ఇట్లుచేసిశక్తియెల్లనుగడచన్న, నతఁడునేలవ్రాలెనతిరయమున." భార. అను. ౧, ఆ.—3. ముగియు. "క. అనఘాయీయజ్ఞమువిధి, సనాథబుత్విక్ప్రయోగసంపూర్ణంబ, య్యునుగడచననేరదునడు, మనయుడుగునుభూసురోత్తమనిమిత్తమునన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.—స. క్రి. దాఁటు. "క. వననిధినవలీలఁగడ, చనువాని ప్రసాదమొంది సతులు గృహంబుల్, ధనములునఖిలసుఖంబులు, మనమారంగాంతురోలిమర్కటులెల్లన్." రా. కిష్కిం, కాం.

కడచు. దే. అ. క్రి. 1. గతించు; "క. చింతింపకు కడచినపనికి."—2. చచ్చు; "క. మహాహవమున నె, వ్వనిచేజటాయువీల్గెను, ఘనుఁడాదశరథసఖుండుకడచెనెయకటా." రా. కిష్కిం, కాం.—3. నశించు; "సీ. అలివేణివదనచంద్రామృతంబునఁగానికడచునేమోహాంధకారభరము." భాను. ౪, ఆ.—4. మేరమీఱు; "ఎ, గీ. ధరణిధరములుగూలంగధరణివడఁక, జలధు లుప్పొంగిక

డవఁగ." మార్క. ౨, ఆ.—5. హెచ్చు. "క. వడిగల్గిహంసగతికిం, గడవఁబఱచువారను." భో. ౫, ఆ.—స. క్రి. దాఁటు. "గీ. అలసుమంతునివీడ్కొనియర్కవంశ, ఘనులుగంగాతరంగిణిఁగడచి." రామా. ౫, ఆ.

కడచుక్క. వై. వి. రేవతీనక్షత్రము.

కడతెగు. ద్వ. అ. క్రి. సమాప్తమగు. "క. ఉడుమండలంబుదాఁకను, వడి నేగితిఁగోటదాఁట వచ్చునొయంచున్, గడతెగకయంతకంతకుఁ, బొడవయ్యెనునాకుదాఁటిపోరాదయ్యెన్." మై. ౨, ఆ.

కడతేఱు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "సీ. శార్దూలముఖుఁడీల్గె స్తనితహస్తుఁడుసెల్లెదీర్ఘజిహ్వుఁడు గడతేఱిపోయె." అచ్చ. సుం, కాం.—2. తీఱు; "అట్లకాదే విరహజ్వరంబుకడతేఱునె." భో. 3, ఆ.—3. సమాప్తమగు. "సీ. ధ్రువమండలంబునరుంధతిఁగనుశక్తికంటికిఁగలుగంగఁ గానకున్న, ముక్కునవలపలఁజెక్కవాసినయట్లుదోఁచినఁబూర్ణచంద్రుండుమలినుఁ, డైకానవచ్చిననాయువు సంవత్సరంబునఁ గడతేఱురాజముఖ్య." భార. శాం. ౬, ఆ.

కడప. యు. దే. వి. ఇంటిగడప, దేహళి. (కొన్నిదేశములయందిట్లు పరుషాదిగా వాడుచున్నారు.) —వై. కదంబము*.

కడపల. వై. వి. అంతము. "ఎ, గీ. ఏది మొదలేదికడపలయేది మధ్యము." భీ. ౬, ఆ.

కడపు. దే. ప్రే. 1. ఇయ్యకపొమ్మను; "ఏపట్టునన ర్థులంగడప." భో. 3, ఆ.—2. చంపు; "సీ. ప్రక్కనిద్రితుఁడైన రాకొమారునిఁజేరి బిగియారఁ గుత్తుకపిసికికడపి." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—3. త్రోలు; "అరదంబుదారకుండుగడప." ఉ. హరి. ౪, ఆ. —4. వదలు. "చ. నీయనుజులనల్వురంగడపు మర్జునుచేఁతకుసమ్మతించితిన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

కడపుఁజేయి. దే. వి. (కడపు+చేయి.) చుక్కాను, అరిత్రము. "సీ. వైరిసైన్యాబ్ధిలోవచ్చు గెల్పులనావఁగడఁజేర్చుప్రాఁకుడుఁగడపుఁజేయి." పా. ౧, ఆ.

కడమ. దే. వి. 1. కొఱఁత; "క. కడమయొకింతయు వలదని." హరి. ఉ. 3, ఆ.—2. శేషము. "క. మొదలనెనాకుంగలిగిన, యుదిశంఖసుదర్శనాంకనాదిసహితమై, పొదలెడిప్రపత్తియిఁకనడ, పెదఁగడమయొఁబడుచునిమ్ముప్రేమదలిర్పన్." పర. ౪, ఆ.

కడమపడు. ద్వ. అ. క్రి. కొఱఁతపడు.

కడముంత. ద్వ. వి. కొయ్యముంతవంటి చిన్నమట్టి పాత్రము.

కడముట్టు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సమాప్తమగు; "సీ. తనసేవగాఁబురందరుఁడు గట్టించుకెంపులహజారముకడముట్టెనొక్క." కళా 3, ఆ.—2. సిద్ధించు. "క.నీవలనన కడముట్టిన, దైవతమహిమయును." పాండు. ౧, ఆ.

కడయొత్తు. ద్వ. వి. (కడ+ఒత్తు.) గృహవిశేషము యొక్క చుట్టుగోడయందలి కంబములమీఁది దూలము.

కడలి. దే. వి. మున్నీరు, సముద్రము.

కడలికూఁతురు. దే. వి. సిరి, లక్ష్మి.

కడలిఱేఁడు. దే. వి. నీటిరాయఁడు, వరుణుఁడు.

కడలివెన్న. దే. వి. చంద్రుఁడు. "రగడ. కడలివెన్నయువేఁడివేలుపుగాడ్పునగ్గియు నెల్లగాములు." అచ్చ. యు, కాం.

కడలు. దే. వి. అల. "సీ. తూలెడుపయ్యెదదుఃఖాంబునిధిలోనఁగడలుచందంబునఁగడలుకొనఁగ." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కడలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క.విడుపకకావేరినియిం, పడరన్స్నానంబుసేయుననఘులకు సిరుల్, గడలుకొను." శేష. ౪, ఆ.—2. ఉప్పొంగు; "గీ. ఇవ్విధమునఁగృష్ణుఁడేగినపిదపటి, కథవినంగనాకుఁగౌతుకంబు, మనమునిండిగడలుకొనుచున్నయదవివ, రించిచెప్పు మునివరేణ్యయనుడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. —3. వ్యాపించు. (రూ. కడల్కొను. "వీఁకంగేసరంబుల్గడల్కొన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.)

కడలొత్తు. ద్వ. అ. క్రి. (కడలు+ఒత్తు.) వ్యాపించు. "సీ. కరమూలములజిగికడలొత్తి." హరి. పూ. ౭, ఆ.

కడవ. వై. వి. పెద్దకుండ*.

కడవఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కడవన్+పడు.) గతించు. "గీ. కడవఁబడిమున్నువహ్నిం, గడుకొనిపడినవియకానికద్రూసుతులం, బడనీనింకన్." భార. ఆది. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కడవతీటు. ద్వ. వి. వాద్యవిశేషము, తుడుము.

కడవసము. దే. వి. తోలు. "క. కడవసములుగోల లుగ, ష్పడములుపీరలధనంబు." భార. ఆది. ౭, ఆ.

కడవాఁడు. ద్వ. విశ. 1. అన్యుఁడు; 2. కనిష్ఠుఁడు. "సీ. గారాపుమీతల్లికడవాఁడఁగానియేగణుతింపఁగడవాఁడఁగాఁజుమయ్య." స్వా. ౫, ఆ.

కడవెళ్లు. ద్వ. అ. క్రి. సమాప్తమగు. స. క్రి. దాఁటు. "ఎ. గీ. విరహవారిధి నేఁగడవెళ్లుపెపుడు." ప్రభా. 3. ఆ.

కడపరము. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. "సీ. కన్నెలేడులమీఁదగాటంపుబీరంపుఁగడసరంబులఁజోఁపిగండడంచి." రసి. ౧. ఆ.

కడాని. దే. వి. అపరంజి, తప్తకాంచనము.

కడారము. సం. వి. అ. పుం. గోరోజనమువంటివర్ణము. విశ. గోరోజనమువంటి వర్ణముగలది.

కడాసము. దే. వి. కడవసముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. చర్మనామముకడాసముకడవసమన." ఆం, భా. ద్వ. ప్ర.

కడి. దే. వి. 1. కబళము, 2. వాసన. "సీ. కడివోదునాకిమ్ము పడఁతి యీగేదంగి ననఁ గడివోమిముందతికిఁజూడు." ఆము. ౨, ఆ.

కడిఁది. దే. వి. ఆపద. "క. అడిగ్రాగుడనకయిప్పటి, కడిఁదికి నేమాంసమైనఁ గ్రక్కునఁగొనిరం, డెడసేయకనుచుననిపినఁ, గడువడిఁబులుఁవురునుబోయిగహనములోనన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.— విశ. 1. అధికము; "చ. ఆత్మశరీరకర్తనం, బనఘుఁడు చేసిచేసి తనయుంగమునం గలమాంసమెల్లఁబె, ట్టినుగపోతభాగమ కడిఁదిగ డిందుచునుండెనత్తులన్." భార. అర. 3, ఆ.—2. అశక్యము; "ఎ. గీ. నవసిపాపసి యనుదినముఁ బరప్రేష్యులై, యునికిదలఁపనర్థమునకచూవె, యట్టిదుఃఖలక్షమైనట్టియర్థంబు, విడుచుటెవ్విధమునఁగడిఁదిగాదె." భార. అర. ౬, ఆ.—3. కఠినము. "చ. నుపమముల్ రతిస్మరులయాటకు నర్హములంచుఁ ప్పిపె, ట్టినపువ్వుబంతులీసతికడిందిచనుంగవ." శా. ౭, ఆ.

[illegible]ఢలు. ద్వ. వి. బ. ఖండఖండములు. "ఖడ్గరోని మేనుకడికండలుగఁజేసి." య. 3, ఆ.

[illegible]ను. దే. అ. క్రి. (కడి+కొను.) కబళించు. మెచ్చినమచ్చికగలిగిన, నిచ్చిననీవచ్చుఁగాకప్పనొరులకున్, జిచ్చుఁగడిగొనఁగవచ్చునె, చిచ్చఱచూపచ్చుపడిన శివునకుఁదక్కన్." భాగ. ౮, స్కం.

కడితము. వై. వి. ఘట్టించిన నీలపటపులెక్కపుస్తకము*. "ఉ. డక్కగవ్రాసితినీమనుపటమునయందుసుశర్మపాపముల్, లెక్కయెఱుంగరాదులవలేశమువానికినట్టివ్రాఁతయం, దక్కజమిప్పుడొక్కటియునక్షరరూపములేదుదేవనే, డక్కడితంబుగట్టియిడినట్టులయున్నది కప్పుదేలుచున్." పాండు. ౫, ఆ.

కడితి. దే. వి. గోకర్ణమృగము. "వ. పిడికడితికదుపు నురవడికి విఱిగిపడిన విటపి విటపంబుల." స్వా. ౪, ఆ.

కడిమి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము; "ఎ, గీ. కెనిసి యాఁకటికడిమినయ్యా నిలుసుతుఁడు." ఉ, రా. ౫, ఆ. "క. కేళికమనీయకానన, పాళికవెలువడికురంగపాళికళాబిం, బాళికలుబాళికడిమిన్, బాలికఁదెచ్చిఁవిహారభవనంబునకున్." వసు. 3, ఆ. — 2. ఆధిక్యము; "చ. వెరవునలావునంగడిమిబీరమునంబోలుపాండురాచదేవర." య. ౨, ఆ. — 3. పరాక్రమము. "గీ. నీలుఁడంతకఁటకుఁదేలువెండ్రుకలరా, కానిబంటుఁబోదివికడిమిమెక్క, కడిమిఁబెటికివైచెఁగడిమిజేజేలుమి, న్నునఁజెలంగికన్గొనుచుఁబొగడఁగ." అచ్చ. యు, కాం. (ఈ యర్థము ప్రశస్తముగాఁ దోఁచలేదు.) —వై. కడప*. (దీనిభేదములు—నీరుకడిమి, బట్టకడిమి.)

కడిమిడి. దే. విశ. పచ్చికగలది (నేల.) "వ. పచ్చనికడిమిడిపట్టునం జటాయువుందలంచిదర్భపూతంబుగాఁ బిండంబు వెట్టి." సం. "శకునాయ దదౌ రామోరమ్యేహరితశాద్వలే." రా. అర. ౨, ఆ.

కడియపుటట్టు. ద్వ. వి. (కడియము+అట్టు.) భక్ష్యవిశేషము. "సీ. బుడుకులుసుకియలుఁగడియంపుటట్లువెన్నప్పాలువడియంబులప్పడాలు." కళా. ౭, ఆ.

కడియము. వై. వి. హస్తభూషావిశేషము, కటకము.

కడిలము. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కడివోవు. దే. అ. క్రి. (కడి+పోవు.) చెడు. "తాల్మికడివోయిననించుకలజ్జలావునన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ. "ద్వి. ఎలనవ్వుకడివోవదెసఁగదుదప్పి." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

కడు. దే. ద్ర. అత్యంతము. (వృత్తియందచ్చుపరమగుచో డకారమునకు టకారద్వయమాదేశంబగు. ఉదా. కట్టనుఁగు, కట్టనువు, కట్టలుక, కట్టాణి, కట్టాయితము, కట్టావి, కట్టెండ, కట్టెదురు, కట్టెజ్జి. మొ. (చూ. ముడియ.)

కడుఁదురు. వై. వి. కందురీఁగ, గండోలి.

కడుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. వెలయాలివలపుకడుకొని, వెలకుఁ బగలేకవాఁడు వెసఁ జీఁకటులన్, గలవారియిండ్లచెలులకుఁ, గలవారపుసొమ్ము వెరఁజిగైకొనఁజొచ్చెన్." శేష. ౪, ఆ.—2. ఉత్సహించు. "క కడఁగివృకోదరుఁడసురన్, బడఁగవడిన్ వైచి వామపాదంబునఁజే, ద్వడవానిఁ ద్రొమ్ముఁదాఁచెన్, గడుకొనియసురయును లేచికడునుద్ధతుఁడై." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కడుగు. దే. అ. క్రి. ప్రక్షాళించు. వి. బియ్యములో నగునవి కడిగిననీరు, తండురీణము.

కడుజు. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. (చూ. అణుజు.)

కడుపు. వై. వి. 1. కుక్షి; 2. గర్భము.

కడుపుమంట. ద్వ. వి. ఓరువలేనితనము, ఈర్ష్య.

కడుపూఁద. ద్వ. వి. (కడుపు+ఊఁద.) 1. జలమలములుకట్టికడుపుబ్బరించెడిపశురోగము; "గీ. నరిడిపుప్పుకప్పనావురుగడుపూఁద, యదరుఁ బ్రెక్కయనఁగనడరి." హరి.పూ.౬, ఆ.—2. ఈర్ష్య.

కడుపేడు. దే. వి. (కడున్+పేడు.) మేదరవాఁడు కట్టుకట్టెడు సన్నని వెదురుపేడు.

కడువు. దే. అ. క్రి. కడుగుయొక్క రూపాంతరము.

కడెము. వై. వి. కడియముయొక్క రూపాంతరము.

కడ్గు. దే. అ. క్రి. ప్రక్షాళించు. "అడుగులుఁ గడ్గి." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.—వి. బియ్యములోనగునవి కడిగిననీరు. (కడుగుయొక్క రూపాంతరము.)

కడ్డాయము. దే. వి. బోము, బలాత్కారము.

కడ్డి. వై. వి. 1. బలపపుఁగోపు; 2. పాళము*. 3. పుడక. (రూ. కడ్డీ.)

కడ్పు. వై. వి. 1. కుక్షి; "భూతములున్నవిగాక కడ్పునన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. గర్భము. (కడుపుయొక్క రూపాంతరము.)

కడ్మి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. ఆధిక్యము; 3. పరాక్రమము. "సురేశ్వరునిఁ గడ్మింబట్టితుస్సాడనోపినపుత్త్రుందగనిత్తు." రా. బాల, కాం. —వై. కడపటి. (కడిమియొక్క రూపాంతరము.)

కణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయీఁగ; 2. జిలకఱ్ఱ; 3. పిప్పలి*. అ. పుం. ము. 1. నీటిబొట్టు; 2. నూక; 3. లేశము.

కణఁక. దే. వి. కడఁకయొక్క రూపాంతరము. "సీ. కణఁకనిచ్చలుఁ బ్రదక్షిణముగాఁ దిరుగుమంజెలఁ గియుండునుగల్పజీవియగుచు." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ.

కణఁకు. దే. వి. ఇంగలము. "ఎ, గీ. సారిదివిహరించు కపులొక్కచోటఁ గూడి, కడిఁది చలిచేత మేనులుఁ కడుసడంక, రాత్రి మెఱుఁగారుఖద్యోతరాజిఁ జూచి, కణఁకుకాఁబోలునని సీతుగాయుచుండ." పంచ. నా. ౧, ఆ.

కణఁగు. దే. అ. క్రి. కడఁగుయొక్క రూపాంతరము.

కణఁజము. వై. వి. 1. ధాన్యముంచెడుపాఁతఱ; "చ. అలవిబుధాలయాహిని లయమ్ముల నెప్పుడుతోడఁ బుట్టవుల్, దలకొనియుండఁగాఁగరిసెలంగణఁజమ్ములనెత్తరామిచే, నిలిచిన కుప్పకావలికి నిల్పుదురప్పురిఁ గొంగుబత్తెపుం, గొలఁపునకియ్యకొల్పిహలికుల్ బికిరమ్ముపాసంగువేలుపున్." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. ధాన్యముంచెడుగరిసె*. "సీ. కడలిరాయఁడుమిన్న గలమిన్నగమిడాఁపఘటియించుబంగారుకణఁజమనఁగ." ఉ, రా. ౧, ఆ. (ఇక్కడ కోటనుత్ప్రేక్షించినాఁడు.)

కణఁజు. దే. వి. కడఁజుయొక్క రూపాంతరము.

కణఁత. దే. వి. కడఁతయొక్క రూపాంతరము.

కణఁతి. దే. వి. కడఁతియొక్క రూపాంతరము. "చ. పులులుకురంగముల్ కరటిపోతము లేదులు మన్నుఁబిల్లుదు, ప్పులుకణఁతుల్ కిటుల్ చెవులపోతులుకొర్నవగండ్లుభల్లుకం, బులుచమరీమృగంబులెను బోతులుకస్తురిపిల్లులాదిగాఁ, గలమృగరాజిఁ బెక్కువిహగంబులఁ గానుకలంపెఁ దండ్రికిన్." కాశీ. 3, ఆ.

కణయము. సం. వి. అ. పుం. కుంతవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వథ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహారణంబులు." ఉ, హరి. ౪. ఆ.—శరవిశేషము. (అనికొందఱు.)

కణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీటిబొట్టు; 2. గోదుమరవ; 3. అత్యంతసూక్ష్మవస్తువు; 4. నెల్లి*.

కణిఁతి. వై. వి. రోగవిశేషము; కంతి. (కడితియొక్క రూపాంతరము.)

కణిశము. సం. వి. అ. న. సస్యమంజరి, ఎన్ను.

కణిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుఁగొంచెము.
కణీయస్సు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.)——పై.——
కణుఁదురు. వై. వి. కడుఁదురీఁగ.
కణుజు. దే. వి. కడుజుయొక్క రూపాంతరము.
కణ్వము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. డు. ఒకానొక ఋషి.
కత. వై. వి. 1. కథ; "క. కతలుగమాసంసార, స్థితులెల్లనుజెప్పె." స్వా. 3, ఆ.—2. వృత్తాంతము*. "మ. అక్కతలెల్లఁ విని పక్షికంతుఁ డడ లల్లం బెంచె నుద్వేలుఁడై." రామా. ౮, ఆ.
కతకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్ల*.
కతన. వై. ద్ర. కారణముచేత.
కతము. వై. వి. 1. కారణము; "క. క్రమముననీచేసినప్ర, శ్నములకుఁబ్రత్యుత్తరంబుసన్మతినత్య, త్తముఁడెవ్వఁడిచ్చునతనిక, తమునను శాపాంతమగుబుధస్తుతనీకున్." భార. అర. ౪, ఆ.—2. గుఱుతు. "క. రతిపతిహాళాహళిందన, యతిధైర్యధనంబుఁగొల్లలాడెనటంచున్, గతమిచ్చుకరణి నిచ్చెం, బతియొకతెలనాకుమడుపుఁ బ్రాణేశ్వరికిన్." (కతమిచ్చుకరణిన్ — తెలుపువిధమునని యర్థము.) రామా. ౪, ఆ.
కతుక్కు. దే. వి. కొఱుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "గీ. ఒక్కనక్కవలఁగతుక్కునఁగొఱికితా, నవలఁజనఁగ వెంటఁదవిలెబలము." శుక. ౧, ఆ.
కత్తరి. దే. విణ. 1. నానావర్ణములుగలది, శబలము; (కత్తరియావు, కత్తరియెద్దు. మొ.)—2. వర్ణసాంకర్యముగలది. "క. ఉత్తమసతిశూద్రునితోఁ, జిత్తజసుఖకేలివాంఛఁజేసినఁబ్రాయ, శ్చిత్తమున శుద్ధిఁబొందును, గత్తరిపురుషునకుఁ బాయుగర్భం బైనన్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.
కత్తరిగలయు. దే. అ. క్రి. (కత్తరి+కలయు.) సంకరమగు. "క. పెరుగునువడ్లునుగలిపిన, కరణిన్ వర్ణాశ్రమములుకత్తరిగలయున్." జై. ౮, ఆ.
కత్తరిల్లు. దే. అ. క్రి. చలించు. "ఎ, గీ. కటములదరంగమీసాలుగత్తరిల్ల." వై. ౭, ఆ.
త్తలాని. వై. వి. తెల్లనిగొరిజయుఁ దోఁకయువెంట్రుకలునుగల నల్లగుఱ్ఱము. "అందలికత్తలానిగములు." ఆచ్చ. బాల, కాం. (చూ, కర్తలాణము.)
ఁడు. వై. వి.——పై.——
ము. దే. వి. బొందలము, కవచము. "ఉ. పాంచాలుర నెల్లఁదీవ్రశరజాలములంబొలియించికా నిభూ, పాలకపుచ్చఁగత్తళము." సం. "నాహత్వాసర్వపాంచాలాన్ విమోక్ష్యేకవచంవిభో." భార. శల్య. ౨, ఆ.
కత్తళీఁడు. దే. విణ. (కత్తళము+ఈఁడు.) కవచము దొడిగినవాఁడు, వర్మితుఁడు.
కత్తి. వై. వి. 1. ఖడ్గము; 2. మంగలికత్తి, క్షురిక*; 3. మల్లబంధవిశేషము*. "సీ. కల్లంబు రాటంబు కత్తితొక్కిస తొట్టి రూణింపు బరిపోటు రొండి ప్రేటు." ఆం, భా. ద్వి. షు.
కత్తికాసు. వై. వి. వడ్లవాని ఆయుధవిశేషము.
కత్తిపిడిక. వై. వి. ఈండ్రవాని కత్తులబుట్ట.
కత్తిపీట. వై. వి. కూరఁగుతఱుగుటకుఁ బీటయందమర్చిన కత్తి. ఈళిక.
కత్తిమందు. ద్వ. వి. 1. కత్తియొఱకు పూయుంవర్ణము; 2. గడ్డలకు పూయుమందు.
కత్తియ. వై. అప. ఒకానొకస్త్రీ ప్రత్యయము. (అంటుకత్తియ, చెలికత్తియ. మొ.)
కత్తియము. దే. వి. అంకెలయడ్డబంతి.
కత్తిరించు. వై. ప్రే. వస్త్రములోనగువానిఛేదించు. "ఎ, గీ. హత్తిమిత్తిచందంబునహత్తివెడఁద, కత్తిఁ గుత్తికనుబిత్తానఁగత్తిరించి, సత్తిమత్తిల్లబలిసేసెస త్తిసెుక్కఁ, డవనిపతియిచ్చు మేలుమేలనుచుమెచ్చు." చంద్రా. ౨, ఆ.
కత్తిరిల్లు. వై. అ. క్రి. భిన్నమగు. "గీ. అతని రెండు తొడలను వెసఁగత్తిరిలఁగనఱకె." శుక. ౧, ఆ.
కత్తివాతియమ్ము. వై. వి. (కత్తివాయి+అమ్ము.) అర్ధచంద్రబాణము. "గీ. వాఁడియైనకత్తివాతియమ్మునుగొని, పగతుశిరముచెక్కలెగయగొట్టెగి." సం. "ఏవముక్త్వాసటూస్తస్యపంచచక్రేవృకోదరః, అర్ధచంద్రేణబాణేన." భార. అర. ౬, ఆ.
కత్తువ. దే. వి. 1. మన్ను కెల్లగించెడు గసిక; 2. గనిమ.
కత్తృణము. సం. వి. అ. న. 1. కామంచిగడ్డి; 2. నాఁచు.
కత్తె. వై. అప. కత్తియయొక్క రూపాంతరము.
కత్తెము. దే. వి. కత్తియముయొక్క రూపాంతరము.
కత్తెర. వై. వి. 1. కత్తిరించెడు ఆయుధము; 2. భరణిమూడు నాలుగుపాదములయందును కృత్తికయందును రోహిణి మొదటిపాదమందును సూర్యుఁడుండుకాలము; 3. కృత్తికానక్షత్రము. "సీ. పూచినకొఱవిపూఁబోదరింటిచందానఁగత్తెరయొక్కచోఁగదలకుండె." కాశీ. ౧, ఆ. కత్తె

రవలె మృగములను ఖండించుటచే కుక్క కియ్యఁబడిన పేరు. (చూ. గబ్బి.)

కత్తెరకాలు. ద్వ. వి. అందలపుకాళ్లకు అడుగున పోటిగానమర్చెడు మార్పుకాలు.

కత్తెరగాయము. ద్వ. వి. గవాక్షవిశేషము. "మ. కత్తెరగాయంబులగండ్లముంగడలసందిం గొమ్మ కొమ్మక్షనిరం, తరముక్షసాదనదీవెలెత్తి." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కత్తెరచీల. ద్వ. వి. మీటమునసలచీలవదలిరాకుండ దాని చివర రంధ్రమున నడ్డముగా వేసెడు చీల.

కత్తెరబావిలీ. ద్వ. వి. స్త్రీకర్ణభూషావిశేషము.

కత్తెరవంగ. వై. వి. పెద్దవంగీ.

కత్తెరవాసము. ద్వ. వి. ఎదురెదురుగాఁ గత్తెరవలె నుంచెడు వాసము.

కత్రి. దే. వి. జక్కిణియను ఆటయొక్క ఒకయంగము. "సీ. లాగు మైసిరియుఁబల్లటియుఁగత్రియు బెళ్కువిలసిల్లుజక్కిణివిధ మొకర్తు." ఉ,రా. ౬,ఆ.

కత్రించు. వై. స. క్రి. కత్తిరించుయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. కత్రించికొనిపోయెఁగంఠమాత్రముల." రా. యు, కాం.

కథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంచుక సత్యమైన కల్పిత ప్రబంధము. (కాదంబర్యాది.)

కథకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కథచెప్పెడువాఁడు; 2. చెప్పెడువాఁడు.

కథనము. సం. వి. అ. న. చెప్పుట.

కథించు. సం. స. క్రి. చెప్పు. "క. అనుట యుమైశంపాయనుఁ, డనఘా లెస్సకథయడిగి తచ్యుతకుభలాం, ఛననామధామ మాత్మం, గొనియాడి కథింతు నీదుకోరికయలరక్ష." హరి. ఉ. ౫, ఆ.

కథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది.

కద. యు. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిదెలిపెడి. "ఎ, గీ. అతివచిఱునవ్వువీక్షించునప్పుడుకద, యీశరచ్చంద్రచంద్రిక యింపొనర్చు." ఉ, రా. ౪, ఆ. (రూ. కదా. చూ. కాదా.)—వై. వి. 1. కథ; 2. వృత్తాంతము*. "క. మొదలనొకవేగువానిం, గదలరయఁగఁబనిచి పిదపఁగార్యము సేయం, బదిలమనిపలికెశరభుఁడు." రా. యు, కాం.

కదంబకము. ఉభ. వై. విణ. మిశ్రము. "చ. వినీలకేశముల్, ముడివడకుండఁదీర్చివిరులుంగురువేరుఁగదంబకంబుగాఁ, బొడవుగఁ గొప్పువెట్టి." పంచ. నా. ౨, ఆ.—సం. వి. అ. న. గుంపు. పుం. తెల్లావలు.

కదంబము. ఉభ. వై. విణ. మిశ్రము. "సీ. పన్నీటితోఁగదంబముచేసిపూసినమృగనాభిపసరాచనగరుదెలుప." ఆము. ౨, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపంబు వికల్పంబుగానగు. కదంబకావి.)—సం. వి. అ. న. గుంపు. పుం. 1. కడపీ; 2. తెల్లావలు.

కదంబించు. వై. అ. క్రి. మిళితమగు. "సీ. సాంబ్రాణిధూపవాసనఁగదంబించు వీధుల మంగళద్రవ్యములుఘటించి." జై. ౭, ఆ.—అం, ప్రే. మిళితముచేయు. "సీ. గంబురామించఁగదంబించి కొందఱుకలికికన్నియలు బాగా లొసంగ." భాను. ౨, ఆ.

కదధ్వము. సం. వి. న్. పుం. కాపథము, చెడుత్రోవ.

కదనము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. యుద్ధము; 3. హింస.

కదను. హిం. వి. అశ్వగతివిశేషము.

కదన్నము. సం. వి. అ. న. చెడ్డకూడు.

కదము. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము, ఆస్కందితము.

కదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలిచండ్రీ; 2. రోగవిశేషము; 3. అంపమఱి.

కదరె. దే. అవ్య. (కద+రె.) సంతాపమునుదెలిపెడి. "గీ. రాతిరెల్లఁ, గడిఁదివలవంత సెకలయగ్గలపుటార్తి, నెంతబడలెనొకదరెయయ్యొ మ్మెకాఁడు." రసి. ౪, ఆ. (రూ. కదరే. "ఈ వ్యాజస్వాంతుఁడు రుక్మియుబ్బఁగదరే." రుక్మి. ౨, ఆ.)

కదర్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిసినిగొట్టు.

కదలాడు. దే. అ. క్రి. (కదలి+ఆడు.) చలించు. "మద్దికాయలుకదుంగదలాడఁగ ముద్దుగాఱుపొందిక జిగిపాలబుగ్గలును." పు. ౨, ఆ. (చూ. ఊఁగాడు.)

కదలిక. దే. వి. 1. చలనము; "ఎ, గీ. కదలికలజాఱుజిలుఁగుఁబయ్యెదలతోడ." పర. ౪, ఆ.—2. యత్నము. "క. ఇదివేళగాదుచొరఁబడి, వెదకఁగనియున్నయతనివెరవుత్రిలోకా, భ్యుదయాంకురార్పణంబీ, కదలికయీడేర్తునన్నగతిరవి గ్రుంకెక్ష." రామా. ౬, ఆ.

కదలు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; 2. ప్రయాణమగు; 3. యత్నించు. "గీ. నరుఁడుగాండీవమునసొంపు నారిఁగూర్చి, యతివఁదెగటార్తుననుమఁగట్టలుక

తోడఁ, దీవ్రతరబాణమొకటిసంధించియేయఁ, గదలఁగన్గొనిపల్కె నాకాశవాణి." జై. ౫, ఆ. —వి. 1. చలనము; "సీ. తలఁపులసందడిదందడించినతాల్మికదలుశిరఃకంపగతులమెఱయ." భార. ఆర. ౭, ఆ.—2. యత్నము. "ఉ. పాదివి నభోవిహారమునఁబువ్వునుబోలెనలంగకుండన, మ్మదనసమానుఁబట్టికొనిమానవమానవదేవకోటికిన్, గదలెఱుఁగంగనీక చని కాంచె నుషాసతిఁ జిత్రరేఖయా, ముదితకురాకపోకలొకమూఁడుముహూర్తములయ్యెనయ్యెడన్." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

కదలుచే. దే. ప్రే. కదలించు, (రూ. కదల్చు.)

కదలుడు. దే. వి. ప్రయాణము. "మీరలిప్పుడేకదలుడుచాటిచెప్పఁడెఱుఁగన్." శశాం. ౪, ఆ.

కదళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోలపొన్నచెట్టు; 2. దొండచెట్టు; 3. బూరుగుచెట్టు. అ. పుం. ము. 1. అరఁటిచెట్టు; 2. కోలపొన్నచెట్టు.

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అరఁటిచెట్టు; (దీనిపుష్పము శీతము.) 2. ఏనుఁగునంబారిమీఁదిటెక్కెము; 3. ఇరువదియంగుళములనిడివిగలలేడి. న్. పుం. ఇరువదియంగుళములనిడివిగలయిఱ్ఱి. (అనికొందఱు.)

కదించే. దే. ప్రే. కదియించుయొక్కరూపాంతరము. "ఎ. తలుపుగదించిసూత్రములుత్రాసునఁ గూర్చుచున్నవాఁడిసీ." హంస. ౨, ఆ. (కదించియనఁగా నిక్కడ మూసియని యర్థము.)

కదియఁబడు. వ్య. అ. క్రి. (కదియన్ + పడు.) కదియు. "క. పఱతెంచికదియఁబడియే, న్తఱుగ్రేసిన మోముదాఁకి తిరిగె గరుడియ. త్తఱిఁబారిచక్రంబునఁబేసి, మఱియైనదనుజానుజుమస్తకము తెగన్." నిర్వ. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కదియించు. దే. ప్రే. కదియఁజేయు.

కదియు. దే. అ. క్రి. 1. దగ్గఱవచ్చు; "క. నకలకలమునమేల్కని, యాకెలఁకుల యిండ్లరాజులది యేమనుచున్, వేకదియన్ గని." భాగ. సౌ. ౧, ఆ.—2. సమానమగు. "మధ్యాక్కర. పదుగురఁబోలెడుసుతులనూర్వురఁబడయంగవలతో, పదుగురు నూర్వురకెనయగు సుతులఁబడయఁగవలతో, వదలకవేవురుసుతులఁబడయఁగవలతో వేవురకుఁ, గదియంగనుత్తము నొక్కనిఁబడయఁ గమలాక్షి వలతో." భార. ఆర. ౨, ఆ.—స. క్రి. చేరు. "క. కృతనిశ్చయుఁడగుశేషుని, ధృతరాష్ట్రుండనెడుఫణికదిసియిట్లను." జై. ౭, ఆ.

కదుకొను. దే. అ. క్రి. (కదుము + కొను.) అతిశయించు. "చ. కదుకొనివేఁడిబాష్పములుగ్రమ్మి పయింబయిఁబర్వె." రా. యు, కాం. (కొందఱు కదుకొని అని వ్రాసి అప్రశస్తప్రాసమని చెప్పియున్నారు. అదియుక్తముగాఁ దోఁచ లేదు.)

కదుపు. వై. వి. 1. సజాతీయపశుపక్ష్యాదిసమూహము, కులము*; (ఎనుపకదుపు, జక్కికదుపు, పందికదుపు, లేటికదుపు; గూబకదుపు, చిల్కకదుపు, తేటికదుపు. మొ.)—2. గోసమూహము*. "క. కరులందోలెనుభీముఁడు, వెరవునగోపకుఁడు కదుపువెలిచినమాడ్కిన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కదుము. దే. స. క్రి. ఆక్రమించు. "క. బహువిధోగ్రాస్త్రములన్, జిదురుపలుగనొనరించిరి, కదిమి సునాభాదిదనుజగణ దేహంబుల్." ప్రభా. ౫, ఆ.—వి. దెబ్బతగిలినచోటనెత్తురుకట్టుకొని వాఁచువాఁపు.

కదురు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "మోము వెల్లఁదనమునఁగదురన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. కలుగు; "సీ. ఇచ్చటదిక్కులేరెవ్వరునాకనుభయమునమేనఁగింపంబువుట్టెఁ, జేయంగనేమియుపాయంబులేమినాననమునవెల్లఁదనంబుగదురె." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. విజృంభించు. "చ. ప్రియులనిరాజ్యసంపదలఁ బెట్టినదండలుద్రవ్యకేకసంబం, గదురుచుహుంకరించుచునుగైదువుఁబాపుచునట్లయట్లయుం, చదెయిదియంచు దవ్వగను మంచుఁదగున్ బళియంచు నెందుఁగన్, జెదరుటలేకయైదుపదిసేయకపోరిరివేరువాఱుచున్." కళా. ౬, ఆ.—వి. నూలువడికెడుకదురు, తఖ్తువు.

కదుష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విణ. ఇంచుకవేఁడిగలది.

కదె. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిదెలుపునది. (రూ. కదే. "చ. తెలియఁగఁజూచిచెప్పుమగదే యని డెందమునందలంచె." నై. ౫, ఆ.) "చ. గాండీవంబుదివ్యాస్త్రసం, తతియుంబెట్టినయట్లయుండమముఁ జింతంబాపరాదొకదే." (ఇక్కడఁగదే యనునది యనుప్రయోగమునందువచ్చినదియని తెలియవలయును.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కద్దుము. దే. విణ. దట్టము. "క. ఎద్దులుమఱుఁగులుగాఁజని, కద్దుములైచేరుపెన్నెకంబులనాలో,

సుద్దవిడినోంచిరలవున, నద్దిరయనియయ్యాయాతి యబ్బురపడఁగన్." య. ౨, ఆ.

కద్రువ. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. పన్నగులతల్లి.

కద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. గోరోజనమువంటివర్ణము. విణ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.

కద్వదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁదగు మాటలాడువాఁడు.

కన. దే. ద్ర. ఇది వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. ఈహయరత్నముగనమన సాహిణముననున్న." జై. ౪, ఆ.

కనకచ్ఛద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గేదఁగి.

కనకతప్పెట. ద్వ. వి. పటహము.

కనకన. దే. వి. నిప్పునందలి యధికప్రకాశము.

కనకనమను. దే. అ. క్రి. (కనకన+అను.) (నిప్పు) మిక్కిలి ప్రకాశించు. "గీ. కనలుఁచీఁకటిరక్కసి కన్నులందుఁ, దొరఁగు కనకనమనునిప్పుఁదునుక లనఁగ." య. ౨, ఆ.

కనకనలాడు. దే. అ. క్రి. (కనకనలు+ఆడు.) ——పై.——

కనకము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. 1. ఉమ్మెత్తి; 2. సంపెఁగ; (మఱియుఁగనకపర్యాయములన్నివీనికినామములగును.) 3. కాంచనము; 4. నల్లఅగలు; 5. నాగకేసరము; 6. మోదుగు.

కనకాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పయిఁడికంటిపక్షి.

కనరు. దే. వి. 1. కందగడ్డలోనగువానియందలినస; 2. ఒగరు. "శా. తారుణ్యాతిగచూతనూత్న ఫలయుక్తైలాభిఘారస్వన, ధ్ధారాధూపితశుష్యదంబుహృతమాత్స్యచ్ఛేదపాకోద్గతో, ద్గారం బుంగనరార్చుభోగులకు." ఆము. ౨, ఆ.—విణ. అహితము. "ఉ. ఓ రావణనాదుబుద్ధివినరా కనరా కనరా శుభస్థితుల్." సమీ. 3, ఆ.

కనలు. దే. అ. క్రి. 1. కోపగించు; 2. మండు. "అనలజ్వాలలలాక్కుమ్మడింగనలన్." హరి. పూ. ౬, ఆ.—వి. 1. కోపము; "కన్నులంగనలునఁగెంపు పెంపడరఁగా." హరి. ఉ. ౪, ఆ.—2. మంట. "కనలుటగ్గిఁద్రోయించి." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

కనస్టెబిలు. ఆం. వి. పోలీసు బంట్రౌతు.

కనారిలు. దే. అ. క్రి. కోపగించు. "చ. మర్త్యకోటిబ, న్నముగడతేజె నింతటఁగనారిలి వేల్పుల మీఁదఁజూపువి, క్రమమదిమేలుగాదు." ఉ, రా. 3, ఆ.

కనికరము. దే. వి. 1. కరుణ; 2. శోకము. "క. తన కుందనయులులేమికిఁ, గనికరమందుచును." భల్లా. 3, ఆ.

కనికరించు. దే. అ. క్రి. 1. కరుణించు; 2. శోకించు.

కనిపట్టు. దే. స. క్రి. వెదకిపట్టు. "చ. పరిమెయిఁబాటివానిఁ గనిపట్టివెసన్ బెడకేలు గట్టితెచ్చిరి." భార. శాం. 3, ఆ.

కనిపించు. దే. ప్రే. కనఁజేయు. అ. క్రి. (కను+ఇంచు.) కనఁబడు, ప్రత్యక్షమగు. (స్వార్థమున ఇంచు. సంధిని వర్ణాధిక్యము.)

కనియు. దే. అ. క్రి. మాఁగు. "ఎట్టిదెప్పుడుఁగని యఁగఁబండియుండు." భార. ఆర. ౭, ఆ.

కనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు. అ. పుం. ము. కొలఁదికిరెండరత్నులకొలవడినయేనుఁగు. విణ. డు. 1. తమ్ముఁడు; 2. మిక్కిలి యల్పుఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటినల్లగ్రుడ్డు; 2. చిటికెనవ్రేలు.

కనీయుఁడు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) 1. మిక్కిలియల్పుఁడు; 2. తమ్ముఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీసము. వై. విణ. అధమము*.

కను. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. ప్రసవించు; 3. తెలియు; "క. అప్పలుకునఁ, గనియెనపఁడుపలుకుతప్పగానతఁడుమదిన్." భార. సౌ. ౨. ఆ.—4. పొందు; "అధ్యయనంబుఁ దేవభావము గనునవనీసురుఁడు." భార. అర. ౭. ఆ.—5. భాగ్యముఁబొందు. "ఆ. పురుషవృషభులయినపురుషుల తోడన, యతిగిపరమభక్తిఁబరిచరింపఁ బోఁపఁ గనుటనీవు పుణ్యంబుచేసితి." "క. సమరమున బహుబలదర్పముచూపనుగంటి." భార. సభా. ౨, ఆ. వి. 1. నేత్రము; 2. చెఱకులోనగువాని గనుపుక్రిందిగుంట. "కనుగలవింటఁజొక్కపుఁ జవుల్ పుట్టించి." వసు. 3. ఆ. (హల్లుపరమగుచో ఉకారమునకు వైకల్పికముగ లోపంబగు. ఉదా. కన్గలిగి. మొ.)

కనుఁగొను. దే. స. క్రి. (కను+కొను.) 1. చూచు, వీక్షించు; 2. తెలిసికొను.

కనుఁబాటు. దే. వి. (కను+పాటు.) 1. దృష్టి; "గీ. శివునికనుఁబాటుదాఁకనిచిత్తభవుఁడొ." విక్ర. ౮, ఆ.—2. దృష్టిదోషము. "సీ. దర్పంబుకనుఁ

తోడఁ, దీవ్రతరబాణమొకటిసంధించియేయఁ, గదలఁగన్గొనిపల్కె-నాకాశవాణి." జై. ౫, ఆ. —వి. 1. చలనము; "సీ. తలఁపులసందడిదండడించినతాల్మికదలుశిరఃకంపగతులమెఱయ." భార. ఆర. ౭, ఆ.—2. యత్నము. "ఉ. పొదివినభోవిహారమునఁబువ్వునుబోలెనలంగకుండన, మ్మదనసమానుఁబట్టికొనిమానవహాసుదేవకోటికిక్, గదలెఱుఁగంగనీకచని కాంచె సుహాసతిఁ జిత్రరేఖయా, ముదితకురాకపోకలాక మూఁడుముహూర్తములయ్యెనయ్యెడక్." ఉ, హరి. ౫. ఆ.

కదలంచు. దే. ప్రే. కదలించు, (రూ. కదల్చు.)

కదలుడు. దే. వి. ప్రయాణము. "మీరలిప్పుడే కదలుడుచాటిచెప్పుఁడెలుఁగక్." శశాం. ౪, ఆ.

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కోలపొన్నకీ; 2. దొండకీ; 3. బూరుగుకీ. అ. పుం. ము. 1. అరఁటికీ; 2. కోలపొన్నకీ.

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అరఁటికీ; (దీనిపుష్పము శిలీంధ్రము.) 2. ఏనుఁగునంబారిమీఁదికెట్టెక్కెము; 3. ఇరువదియంగుళములనిడివిగలలేడి. న్. పుం. ఇరువదియంగుళములనిడివిగలయిఱ్ఱి. (అనికొందఱు.)

కదించు. దే. ప్రే. కదియించుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. తలుపుగదించిసూత్రములుత్రాసునఁగూర్చుచునున్నవాఁడిసీ." హంస. ౨. ఆ. (కదించియనఁగా నిక్కడ మూసియని యర్థము.)

కదియఁబడు. వ్య. అ. క్రి. (కదియక్ + పడు.) కదియు. "క. పఱతెంచికదియఁబడియే, స్ఫటికప్రేసినమోముదాఁకి తిరిగె గరుడియ. త్తఱి హరిచక్రంబునఁబేసి, మఱి వైనతనుజానుజుమస్తకము తెగక్." నిర్వ. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కదియించు. దే. ప్రే. కదియఁజేయు.

కదియు. దే. అ. క్రి. 1. దగ్గఱవచ్చు; "క. ఒకలకలమునమేల్కని, యాకెలఁకుల యుండ్లరాజులది యేమనుచుక్, వేకదియక గని." భాగ. సౌ. ౧, ఆ.— 2. సమానమగు. "మధ్యాక్కర. పదుగురఁబోలెడుసుతులనూఱ్వురఁబడయంగవలతో, పదుగురునూర్వురకెనయగు సుతులఁబడయఁగవలతో, పదలకవేవురుసు తులఁబడయఁగవలతో వేవురకుఁ, గదియంగనుత్తమునొక్కసుఁబడయఁ గమలాక్షి వలతో." భార. ఆర. ౨, ఆ.—స. క్రి. చేరు. "క. కృతనిశ్చయుఁడగుశేషుని, ధృతరాష్ట్రుండవెదుఫణికదిసియిట్లను." జై. ౭, ఆ.

కదుకొను. దే. అ. క్రి. (కదుము + కొను.) అతిశయించు. "చ. కదుకొనివేఁడిబాష్పములుగ్రమ్మి పయింబయిఁబర్వ." రా. యు, కాం. (కొందఱు కదుకొని అని వ్రాసి అప్రశస్తప్రాసమని చెప్పియున్నారు. అదియుక్తముగాఁ దోఁచ లేదు.)

కదుపు. వై. వి. 1. సజాతీయపశుపక్ష్యాదిసమూహము, కులము*; (ఎనుపకదుపు, జక్కికదుపు, పందికదుపు, లేటికదుపు; గూబకదుపు, చిల్కకదుపు, తేటికదుపు. మొ.)—2. గోసమూహము*. "క. కదులందఱోలెనుభీముఁడు, వెరవునగోపకుఁడు కదుపువెలిచినమాడ్కిక్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కదుము. దే. స. క్రి. ఆక్రమించు. "క. బహువిధోగ్రాస్త్రములక్, జిదురుపలుగనొరించిరి, కదిమి సునాభాదిదనుజ గణ దేహంబుల్." ప్రభా. ౫. ఆ.—వి. దెబ్బతగిలినచోటనెత్తురుకట్టుకొని వాఁచువాఁపు.

కదురు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "మోమువెల్లఁదనమునఁగదురక్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.— 2. కలుగు; "సీ. ఇచ్చటదిక్కులేరెవ్వరునాకనుభయమునమేనఁగంపంబుపుట్టఁ, జేయఁగ నేమియుపాయంబులేమినాననమున వెల్లఁధనంబుగదుర." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. విజృంభించు. "చ. ప్రిగులనిక్కసంపదలఁ బెట్టినదండలుద్రెవ్వకేకలం, గదురుచుహుంకరించుచునుగైదువుఁబాపుచునట్లయట్లయుఁ, దదెయిదెయంచు దవ్వుగనుమందఁ దగక్ బళియంచు నెందుఁగక్, జెదరులేకయెదురుపడిసేయకపోరిరివీరువాఱుచుక్." కళా. ౬, ఆ.—వి. నూలువడికెడుకదురు, తర్కువు.

కదుష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విశ. ఇంచుక వేఁడిగలది.

కదె. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధిని తెలుపునది. (రూ. కదే. "చ. తెలియఁగఁజూచిచెప్పుముగదే యని డెందమునందలంచె." వై. ౫. ఆ.) "చ. గాండీవంబుదివ్యాస్త్రసం, తతియుంబెట్టినయట్లయుండమముఁ జింతంబాపరాదోకదే." (ఇక్కడఁగదే యనునది యనుప్రయోగమునందువచ్చినదియని తెలియవలయును.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కద్దుము. దే. విశ. దట్టము. "క. ఎద్దులుమఱుఁగులుగాఁజని, కద్దుములైచేరుపెన్నెకంబులనాలో,"

సుద్దవిడినొంచిరలవున, నద్దిరయనియయ్యాయాతి యబ్బురపడఁగన్." య. ౨, ఆ.
కద్రువ. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. పన్నగులతల్లి.
కద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. గోరోజనమువంటివర్ణము. విణ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.
కద్వదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁదగు మాటలాడువాఁడు.
కన. దే. ద్ర. ఇది వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. ఈహయరత్నముగనమన,సాహిణమునసున్న." జై. ర, ఆ.
కనకచ్ఛద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గేదఁగి*.
కనకతప్పెట. ద్వ. వి. పటహము.
కనకన. దే. వి. నిప్పునందలి యధికప్రకాశము.
కనకనమను. దే. అ. క్రి. (కనకన+అను.) (నిప్పు) మిక్కిలి ప్రకాశించు. "గీ. కనలుచీఁకటిరక్కసి కన్నులందుఁ, దొరఁగు కనకనమనునిప్పుఁదునుక లనఁగ." య. ౨, ఆ.
కనకనలాడు. దే. అ. క్రి. (కనకనలు+ఆడు.) ——పై.——
కనకము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. 1. ఉమ్మెత్త*; 2. సంపెఁగ*; (మఱియుఁగనకపర్యాయములన్నివీనికినామములగును.) 3. కాంచనము*; 4. నల్లఅగలు; 5. నాగకేసరము*; 6. మోదుగు*.
కనకాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పయిఁడికంటిపక్షి.
కనరు. దే. వి. 1. కందగడ్డలోనగువానియందలినస; 2. ఒగరు. "శా. తారుణ్యాతిగచూతనూత్నఫలయుక్తైలాభిఘారస్వన, ద్ధారాధూపితశుష్యదంబుహృతమాత్స్యచ్ఛేదపాకోద్గతో, ద్గారంపుంగనరార్చుభోగులకు." ఆము. ౨, ఆ.—విణ. అహితము. "ఉ. ఓ రావణనాదుబుద్ధివినరా కనరా కనరా శుభస్థితుల్." సమీ. 3, ఆ.
కనలు. దే. అ. క్రి. 1. కోపగించు; 2. మండు. "అనలజ్వాలలొక్కుమ్మడింగనలన్." హరి. పూ. ౬, ఆ.—వి. 1. కోపము; "కన్నులంగనలునఁగెంపుపెంపడరఁగా." హరి. ఉ. ర, ఆ.—2. మంట. "కనలుటగ్గిఁద్రోయించి." లక్ష్మీ. ర, ఆ.
కనస్టేబిలు. ఆం. వి. పోలీసు బంట్రౌతు.
కనారిలు. దే. అ. క్రి. కోపగించు. "చ. మర్త్యకోటిబ, న్నముగడతేఱి నింతటఁగనారిలి వేల్పులమీఁదఁజూపువి,క్రమమదిమేలుగాదు." ఉ, రా. 3, ఆ.
కనికరము. దే. వి. 1. కరుణ; 2. శోకము. "క. తన కుందనయులులేమికిఁ, గనికరమందుచును." భల్లా. 3, ఆ.
కనికరించు. దే. అ. క్రి. 1. కరుణించు; 2. శోకించు.
కనిపట్టు. దే. స. క్రి. వెదకిపట్టు. "చ. పరిమెయిఁబాతివానిఁ గనిపట్టివెసన్ బెడకేలు గట్టితెచ్చిరి." భార. శాం. 3, ఆ.
కనిపించు. దే. ప్రే. కనఁజేయు. అ. క్రి. (కను+ఇంచు.) కనఁబడు, ప్రత్యక్షమగు. (స్వార్థమున ఇంచు. సంధిని వర్ణాధిక్యము.)
కనియు. దే. అ. క్రి. మాఁగు. "ఎట్టిదెప్పుడుంగనియఁగఁబండియుండు." భార. ఆర. ౭, ఆ.
కనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు. అ. పుం. ము. కొలఁదికిరెండరత్నులుకొలవడినయేనుఁగు. విణ. డు. 1. తమ్ముఁడు; 2. మిక్కిలి యల్పుఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.
కనీనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటినల్లగ్రుడ్డు; 2. చిటికెనవ్రేలు.
కనీయుఁడు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) 1. మిక్కిలియల్పుఁడు; 2. తమ్ముఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.
కనీసము. వై. విణ. అధమము*.
కను. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. ప్రసవించు; 3. తెలియు; "క. అప్పలుకునం, గనియెనుఁదనపలుకుతప్పగానతఁడుమదిన్." భార. సౌ. ౨, ఆ.—4. పొందు; "అధ్యయనంబుఁదేవభావముం గనునవనీసుపర్వుఁడు." భార. ఆర. ౭, ఆ.—5. భాగ్యముఁబొందు. "ఆ. పురుషవృషభులయినపురుషులతోడన, యరిగిపరమభక్తిఁబరిచరింపఁ, బోవఁగనుటనీవు పుణ్యంబుచేసితి." "క. సమరమున బహుబలదర్పముచూపునుగంటి." భార. సభా. ౨, ఆ. వి. 1. నేత్రము; 2. చెఱకులోనగువానిగనుపుక్రిందిగుంట. "కనుగలవింటఁజొక్కపుఁజవుల్ పుట్టించి." వసు. 3, ఆ. (హల్లుపరమగుచో ఉకారమునకు వైకల్పికముగ లోపంబగు. ఉదా. కన్గలిగి. మొ.)
కనుఁగొను. దే. స. క్రి. (కను+కొను.) 1. చూచు, వీక్షించు; 2. తెలిసికొను.
కనుఁబాటు. దే. వి. (కను+పాటు.) 1. దృష్టి; "గీ. శివునికనుఁబాటుదాఁకనిచిత్తభవుఁడొ." విక్ర. ౫, ఆ.—2. దృష్టిదోషము. "సీ. దర్పంబుకనుఁ

బాటు దాఁకకుండఁగ గొదుగుల పెల్లుఖచరద్వ్ర క్కోటినాఁగు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.
కనుఁబ్రాము. దే. స. క్రి. (కను+ప్రాము.) వంచించు. "క. అనుజన్మపథూగమనం, బొనరించినద్రో హివగుటనోర్వక నిన్నుం, గనుఁబ్రామి సంహరించిన, ననుఁజెందునె దుష్కృతంబు నగచరతిలకా." రామా. ౫, ఆ.
కనుక. దే. ద్ర. 1. హేతువును దెలుపును; 2. వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "ఉ. భూసుతకోసమేఁగనుక బొంకితి నేనియుఁ బెద్దకాలముం, జేసిననాతపంబురహిఁజెందక నిష్ఫలమా." ఉ, రా. ౬, ఆ.
కనుకట్టు. దే. వి. జాలవిద్యావిశేషము.
కనుకని. దే. వి. సంభ్రమము. "క. దినదినమునకుఁగ్ర్శించెను, గనుకనియును ద్రపయు నిరవకాశతఁ బోలెన్." కళా. ౭, ఆ.
కనుకలి. దే. వి. చూపు. "చ. కనుకలి నిట్లు చిత్రఫలకంబునఁగాంచిన యింతినెమ్మనం, బునఁగదు నింతకెంతపరిపూర్తివహించెనొ." ప్రభా. 3, ఆ.
కనుకుట్టు. దే. విణ. బాధకుఁడు. "విరాళికల్క ప్రోగులకనుకుట్టు." రా, వి. 3, ఆ.
కనుకుట్టుఁదనము. ద్వ. వి. (కనుకుట్టు+తనము.) ఈర్ష్య. "వ. కనుకుట్టుఁదనంబున నతనిధర్మంబునకు విఘ్నంబుగావింపఁ దలంచి." భో. ౬, ఆ.
కనుకూలి. దే. వి ధాన్యరూపమయిన కూలి.
కనుగుఁజేప. దే వి. మత్స్యవిశేషము.
కనుచీఁకటి. దే. వి. సంధ్యాకాలమందలి లేఁజీఁకటి.
కనుపట్టు. దే. అ. క్రి. చూపట్టు, గోచరమగు.
కనుపాప. దే. వి. కంటిలోని ప్రతిమ.
కనుపాలవిత్తులు. దే. వి. బ. కుళుత్థాంజనము.
కనుపు. దే. వి. వెదురుచెఱకులోనగువానియందెడనెడ నేర్పడియుండుముడి, పర్వము. (ఇట్లు పరుషాదిగాఁ గొన్ని దేశములందు వ్యవహారము.)
కనుపుగొట్టు. దే. స. క్రి. (కనుపు+కొట్టు.) 1. ఖండించు; "వ. కాలుబలంబులం గనుపుగొట్టినం గాలుచెయి తల డొక్కయని యేటుపాటులేక వండందఁతెగినయట్లున్న యొడలును." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—2. భంగపఱచు. "వ. అందుమందాకినీనందనుండ మందపరాక్రమక్రీడం గాంగేయబలంబులం గనుపుగొట్టె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.
కనుపులగుండ్లు. దే. వి. బ. (కనుపులు+గుండ్లు.) మణిమయమైన హస్తభూషావిశేషము.
కనుపెట్టు. దే. అ. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు. "బెట్టుకూ పెట్టుచునిట్లుపోరఁ గనుపెట్టుకయెక్కరుఁడుండి." ఆము. ౬, ఆ. (ఇది వాడుకయందు కనిపెట్టు అని యున్నది.)
కనుపొట్టలు. దే. వి. బ. కంటిపైక్రిందిటెప్పలు.
కనుబంటి. దే. వి. జీలుగుపక్షి. "వ. కౌశికంబుడబ్బుగబ్బులుఁగు గాళి కనుబంటిపైఁడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు." ఆము. ౬, ఆ.
కనుబడి. దే. వి. ఉత్పత్తి.
కనుమ. దే. వి. 1. సందు; "వ. ప్రవాహంబు నిజప్రవహణగుణంబువిడువక ప్రవహణద్వారంబు వెదకుచుఁజిరకాలంబు నిలిచియేనియుం గనుమ గలిగినఁ బ్రవహించుచందంబున." కవిక. ౪, ఆ.—2. కొండలసందుత్రోవ. "వ. మునుములంగనుమలొనరించుకొనంబంచి." స్వా. ౪, ఆ.
కనుము. దే. వి. 1. మకరసంక్రమణమునకు ఆవలిదినము; 2. తృణవిశేషము, శరము.
కనుమూయు. దే. స. క్రి. వంచించు. "సీ. కపురంపుఁబలుకంచుఁగనుమూసియక్కటాబూదిగప్పిననిప్పు పాదుకొల్పి." చంద్ర. (దీనికి కర్మపదము క్రిందిపాదముననున్నది.)
కనుమూసిగంతలు. దే. వి. బ. కన్నులఁగప్పియాడెడియాట. "మ. ఓ మనగుంటల్ కనుమూసిగంతలును గంబాలాటలోనైనఖేలనముల్." కళా. ౬, ఆ.
కనుమొఱఁగు. దే. స. క్రి. వంచించు. "మ. సిరినొక్కప్పుడు కన్మొఱంగిహరితన్ జేరన్ బ్రహ్మాండము నుర్వరకున్." ఆము. ౧, ఆ.
కనువినికి. దే. వి. పాము, చక్షుశ్శ్రవము. "వ. ఇది కనువినుకుల నెలవుపట్టిచే విరివిగాఁజెప్పంబడిజగంబులెఱిఁగినదగుటంజేసి." య. 3, ఆ.
కనువెచ్చ. దే. విణ. నులివెచ్చ, కదుష్ణము.
కన్కని. దే. వి. కనుకనియొక్క రూపాంతరము. (చూ. సగ్గిసమొగ్గిస.)
కన్గంట. దే. ద్ర. (కంటన్+కంటన్.) ప్రత్యక్షముగా. "తాఁజూచికన్గంటనయ్యమప్రాణేశ్వరునెట్లుమ్రింగుమనె." భాగ. ౬, స్కం.
కన్గొను. దే. స. క్రి. కనుఁగొనుయొక్క రూపాంతరము.

కన్న. దే. అప. ఒకానొక ప్రత్యయము. "ఆహిత వాక్యము మున్ను విన్న యన్నినదముకన్న(దిన్న నయి." వసు. ౨, ఆ.

కన్నగాఁడు. వై. వి. (కన్నము+కాఁడు.) కన్నము పెట్టి దొంగిలించెడు దొంగ, ఖనకుఁడు.

కన్నడ. దే. వి. ఆలము, ఉపేక్ష. "సీ. ఒకనిమాటున వైరినుక్కడఁగించినదరు శౌర్యమెన్న(గన్నడయో నర్చి." చంద్రా. ౧, ఆ.

కన్నడము. వై. వి. భాషావిశేషము*.

కన్నడి. వై. వి. ఒకానొక కర్ణాటదేశస్థుఁడు*.

కన్నడించే. దే. స. క్రి. ఉపేక్షించు.

కన్నడీఁడు. దే. విణ. (కన్నడ+ఈఁడు.) ఉపేక్షచే యువాఁడు.

కన్నపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (కన్నము+పెట్టు.) కన్నము వేయు. "ఉ. నానాధనసంపదాఢ్యసదనంబులు నిత్యముఁగన్న పెట్టఁగన్." పర. ౪, ఆ.

కన్నపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (కన్నము+పోవు.) కన్నము వేయఁబడు. "వ. నాగపట్టణప్రసిద్ధబుద్ధాయతనంబుగన్న పోయె." పర. ౫, ఆ.

కన్నము. వై. వి. దొంగ లోపలికిఁ బోవుటకై గోడ యందుఁజేసెడి సొరంగము.

కన్నయ్య. వై. వి. (కన్నఁడు+అయ్య.) కృష్ణుఁడు. ద్వ. (కన్న+అయ్య.) కన్నతండ్రి.

కన్నఱ. దే. వి. దుఃఖము. "ఉ. తలిదండ్రులువారెట నున్నవారొయీ, కన్నఱజూడఁబాలయితిఁగా విధినేమనిదూఱనేరుతున్." రామా. ౨, ఆ.

కన్నఱి. దే. విణ. (కన్నఱ+ఇ.) దుఃఖితుఁడు. "వ. నిర్జరులుజర్జరులుగా మేఘంబులుమోఘంబులు గాఁగిన్నరులుగన్నఱులుగా భూతంబులుభీతంబులుగా." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

కన్నళవు. దే. వి. కన్నడ, ఉపేక్ష. "ఎ, గీ. కన్నళవుసేయఁగచ్ఛపాకారగరిమఁ, గరిమరాళికయానచీచరణమహిమ." వసు. ౪, ఆ.

కన్నవిటి. దే. విణ. (కన్ను+అవిటి.) చీకు, అంధుఁడు. "క. చెవిటికిశంఖధ్వని క, న్నవిటికిదీపంబు షండుఁడగుపురుషునకున్, యువతియు ఖలునకు నుపకృతి, శవమునకిడుభూషణములుజగతివ్యర్థ యగున్." భల్లా. ౪, ఆ.

కన్నాకు. దే. వి. (కన్ను+ఆకు.) తమలపాకు కట్ట యందు మొదటనుండెడియాకు. విణ. 1. అగ్రేసరుఁడు; "గమికిఁగన్నాకయిగాలియరయు." స్వా. ౪, ఆ.—2. ముఖ్యుఁడు. "క. కన్నాకుమన కుభీష్ముఁడు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కన్నాత. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. బ. మల్లవిద్యా విశేషము.

కన్నియ. వై. వి. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. కూఁతురు; (చూ. కన్నె.) 3. ఒకానొకరాశి; 4. ఆఁడుది. "రాత్రియన్ కన్నియఁగూర్మిఁజిక్కఁదన కౌఁగిటఁజేర్చి." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—విణ. 1. క్రొత్త*; (కన్నియగేదఁగిపూరేకు, కన్నియమెఱుంగు. మొ.)—2. చిన్న. (చూ. కన్నె.)

కన్నియలేడి. ద్వ. వి. కారండవము. "ద్వి. కొక్కెర బెగ్గురు కొంగ రాపులుఁగు, కక్కెర యాడెలు కన్నియలేడి." హరిశ్చ. ౧, భా.

కన్నీరు. ద్వ. వి. (కన్ను+నీరు.) హర్షశోకములవలన కన్నులఁగారెడు నీరు, అశ్రువు.

కన్ను. దే. వి. 1. నేత్రము; 2. చూపు; "గీ. వచ్చి రెండకన్ను వానకన్నునునెఱుం, గనిపురంధ్రులు." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. (మఱియుఁ వాఁడు నాయుంగరముమీఁద కన్ను వేసినాఁడు. చూ. సిరి మూడవయర్థము.)—3. జాడ; "వ. అనిపలుకుచున్నయంగదుపరుషభాషణంబులకురోషించిన యప్పటికన్నెఱింగి నలువురరక్కసులు గ్రక్కున నవ్వాలినందనుం బొదివిపట్టిన." సం. "ఇంగితజ్ఞాస్తతోభర్తు శ్చత్వారో రజనీచరాః, చతుర్ష్వంగేషుజగృహుః." భార. ఆర. ౭, ఆ.—4. వెదురులోనగువానిగనుపు క్రిందిగుంట; (కన్నులవిలుకాఁడు. మొ.)—5. బండిచక్రము; "గీ. కన్నుతలమానికము బండికన్ను జగిలె, కాఁడునై." అచ్చ. అ, కాం.—6. వంతెనద్వారము; 7. నెమలిపురికన్ను; 8. మృదంగాది వాద్యభాండముఖమునందేర్పఱుపఁబడినవృత్తనీలమండలము; "వ. ఎందేనియుఁగన్ను వేయుటమృదంగాదివాదిత్రంబులయందు." ఆము. ౪, ఆ.—9. వలయందలి రంధ్రము; "వ. ప్రాఁతవలయునుంబోలెఁగన్నులుచెదరి." కవిక. ౪, ఆ.—10. వ్రణాదిరంధ్రము.

కన్నునీరు. ద్వ. వి. కన్నీరు. (దీనికి పెక్కులు మహాకవి ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి.)

కన్నుమొఱఁగు. దే. స. క్రి. కనుమొఱఁగు, వంచించు.

కన్నులమ్రాను దే. వి. చెఱకు, ఇక్షువు.

కన్నులవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు. "ద్వి. కన్నులవిలుకాఁడుగ్రాఁచెధైర్యంబు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ. (ఇట్లు కన్నులవిలుతుఁడు. మొ.)

కన్నె. వై.వి. కన్నియయొక్క రూపాంతరము. (కూఁతునకు.—"ద్వి. కన్నెలనూర్వురఁగడురూపవతులఁ, గనియె." రా. బాల, కాం. — క్రొత్తకు.— కన్నెనెయ్యము, కన్నెకలువు, కన్నెకూరిమి, కన్నెచెంగల్వ, కన్నెతమ్మి, కన్నెతావి, కన్నెయెండ. మొ.—చిన్నకు.—కన్నెమావి, కన్నెసురపొన్న.)

కన్నెగోరుణోఁత. ద్వ. వి. కన్యకల గోళ్లుతీయువిధి.

కన్నెబావి. వై. వి. నీళ్లులేనిబావి, కోనేటివంటి పెద్దబావి. (అని కొందఱు.)

కన్నెము. దే. వి. కోడి గుండెకాయ.

కన్నెతికము. ద్వ. వి. 1. కన్యాత్వము; 2. వారకన్యాప్రథమసంగమము. "నీకన్నెతికమునకుఁగంటసరియిచ్చినదిమొన్న కాదఁటవే." క్షేత్రయ.

కన్నెలేడి. ద్వ. వి. కన్నియలేడియొక్క రూపాంతరము. "సీ. కొక్కెరపూరేడుగోర్వంకలావుకపొన్నంగికోవెల కన్నెలేడి." య. ౨, ఆ.

కన్నోటు. దే. వి. (కన్ను+ఓటు.) బెదరు, భయము.

కన్పట్టు. దే.అ.క్రి. కనుపట్టుయొక్క రూపాంతరము.

కన్మొఱుగు. దే. స.క్రి. కనుమొఱుగుయొక్క రూపాంతరము.

కన్య. ఉభ. వై. విశ. క్రొత్త*. "నెయ్యపుఁగన్యకలననవాలుఁదూపులజయించి." (రామాయణార్థమందు నెయ్యపుఁగన్యకలనన వాలుఁదూపుల ననియు, భారతార్థమందు నెయ్యపుఁగన్యకలఁ ననవాలుఁదూపులననియుభేదము.) రాఘ.౧,ఆ. (ఇక్కడ రామాయణార్థమునందు సహితము కన్యయను శబ్దమును తత్సమముగానేచెప్పి యర్థమును సరిపఱుపవచ్చునని కొందఱు చెప్పుదురు. కన్యాశబ్దము వికృతినిజెందినప్పుడే క్రొత్తయను నర్థముకలిగి తెనుఁగు ప్రయోగములందు సాధారణముగా వాడఁబడుచున్నది. సంస్కృతమునందాయర్థముకలిగివాడఁబడునట్లుకానము. సంస్కృతమునందులేనియర్థములు వికృతియందుఁ గలుగుట సహజము.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. కూఁతురు; 3. ఒకరాశి; 4. ఆఁడుది; 5. కలబంద†; 6. పాట్లి†.

కన్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. చెల్లెలు; 3. పెద్ద యేలకి†.

కన్యాకుబ్జము. సం. వి. అ. న. పురవిశేషము. పుం. కొమ్ముపొట్లి†.

కపటము. సం. వి. అ. పుం, న. కైతవము, కవుడు.

కపటించే. సం. అ. క్రి. కపటమెంచు. "ద్వి. కపటించెదైవంబుకతలేలయింక." రా. అర, కాం.

కపర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. గవ్వ; 2. శివునిజడముడి.

కపర్ది. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కపాటము. సం. వి. కవాటముయొక్క రూపాంతరము.

కపాలభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కపాలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. తలపుఱ్ఱె; 2. కుండలోనగువానిపెంచిక; 3. గుంపు.

కపాలి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, పునుకతాలుపు.

కపి. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతి; 2. చిల్లమడ్డి; 3. విష్ణువు.

కపింజలము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కముఁజు.

కపికచ్ఛువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. ఎలుకజీడి†; 2. దూలగొండి†.

కపిచూతము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళము†.

కపిత్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలఁగ†; 2. అభినయహస్తవిశేషము. (నడిమివ్రేలుమొదలగు మూటిని ముడిఁచి బొటనవ్రేలిని చూపుడువ్రేలిని కొనలుకూర్చి పట్టినది.)

కపిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆగ్నేయదిశయందలి యాఁడేనుఁగు; 2. పుల్లావు; 3. ఇరుగుడు†; 4. కంపుటిరుగుడు†; 5. రేణుకయను గంధద్రవ్యము†. అ. పుం. ము. గోరోజనమువంటివర్ణము. విశ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.

కపిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకముని; 2. విష్ణువు; 3. అగ్ని.

కపిలె. దే. వి. ఎడ్లనుగట్టితోలి నీరెత్తెడి యంత్రవిశేషము, మోట.

కపిలోహము. సం. వి. అ. న. ఆరకూటము, ఇత్తడి.

కపివల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి†.

కపిశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయెఱ్ఱచీమ. అ. పుం. ము. 1. చిల్లమడ్డి; 2. పసుపుమీఱిన యెఱుపు. విశ. పసుపుమీఱిన యెఱుపుగలది.

కపిశీర్షము. సం. వి. అ. న. 1. కోటకొమ్మ; 2. గోడపైచివర.

కపీతనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంబాళము†; 2. కలుజువ్వి†; 3. దిరిసెనము†; 4. రావి†.

కపురము. వై. వి. కర్పూరము. "కపురపుఁగమ్మతావి." వసు. ౨, ఆ.

కఫోణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. కూర్పరము, మోఁచేయి.

కపోతపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొణిగయందేర్పఱచిన పావురపుగూఁడు.

కపోతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గువ్వ; 2. పావురము; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (వ్రేళ్లుచాఁపఁబడిన రెండుచేతులను ప్రక్కలుకూర్చి బోలుగాఁ బట్టినది.)

కపోతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గువ్వగుత్తి†.

కపోలము. సం. వి. అ. పుం. గండము, చెక్కిలి.

కప్ప. దే. వి. జలజంతువిశేషము, మండూకము.

కప్పకుఱుపు. దే. వి. కారకముచే అఱకాలియందు లేచెడుగుల్ల.

కప్పచిప్ప. దే. వి. నీటియందలిగుల్ల, శంబూక.

కప్పడము. వై. వి. 1. చినిఁగినవస్త్రము; "క. కడవసములు కోలలు కప్పడములు వీరలధనంబు." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. వస్త్రము. "సీ. కప్పఁగప్పడమును గస్తూరియును గాటుకయు నివేదింతుము కాళినీకు." పా. ౨, ఆ.

కప్పతాళము. మి. వి. ముద్దబీగము.

కప్పనావురు. దే. వి. చిఱుకప్పకాటుచేత పసులకుఁగలిగెడు పాసనపురోగము. "గీ. నరిడిపుప్పు కప్పనావురు కడుపూఁద, యదరుఁద్రిక్కయనఁ గనడరి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

కప్పము. దే. వి. ప్రజలురాజునకిచ్చెడిధనము, కరము.

కప్పరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కప్పరము+పడు.) సంభ్రమపడు. "క. అప్పకుమారులఁగనెనని, చెప్పినవార్తకివచ్చినతొనుతులం, గప్పరపడిచూచిమనం, బుప్పొంగి పురస్కృతాగ్ని హోత్రుం డగుచుణ్." జై. ౬, ఆ.

కప్పరపాటు. ద్వ. వి. కప్పరపడుట. "గీ. తెల్లతమ్మివిరులఁదెగడుకన్నులవాని, నవసుధాద్రవంబునవ్వువానిఁ, గనియెవేల్పుపిండుకప్పరపాటుతోఁ, గన్నులందునున్నకఱవుదీఱ." భాగ. ౬, స్కం.

కప్పరము. దే. వి. తొట్రుపాటు, సంభ్రమము.

కప్పలి. వై. వి. ఓడ, నావ*. "సీ. విరహాంబురాశి దాఁటి రథాంగములు బోరగిలనిద్దపనిఁడికప్పలి యనంగ." పర. 3, ఆ. "క. చెప్పెడిదేమిఁకనొకచో, దెప్పరమగునుక్కుజీనుదిగవైచినఁబె, న్నొప్పునఁగదలకయుండెడి, కప్పలివిధమునను దేరు కదలకనిలిచెణ్." శుక. ౨, ఆ.

కప్పిరి. దే. వి. (కప్పు+ఇరులు.) కొంచెపాటిచీఁకటి.

కప్పు. దే. అ. క్రి. క్రమ్ము. "విషముద్భవిల్లినల్గడల నువిస్ఫులింగములుకప్పఁగబర్వన." భార. ఆది. ౨, ఆ.—స. క్రి. ఆచ్ఛాదించు. వి. 1. ఆచ్ఛాదనము; 2. ఇంటిపైకప్పు; 3. నలుపు; 4. చీఁకటి; "చ. తనపయిరాజురావెసఁబతంగుఁడుకాలవశాత్తినేగుచో. మునుకొని కప్పుమూఁకయును ముట్టె." హన. ౪, ఆ.—5. దంతక్షతము. "చ. తామరకొమరాలు మాటెనలిమండలిపేరిటికప్పులన్నియుణ్." హన. ౪, ఆ.

కప్పుఁగుత్తుకపుల్గు. దే. వి. (కప్పు+కుత్తుకపుల్గు.) నెమలి. "సీ. కప్పుఁగుత్తుకపుల్గుగములపెల్లుదొలంగెఁదెలిమొగుల్ చదలనేడ్తెఱఁజెలంగె." అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

కప్పుఁదెరువరి. దే. వి. (కప్పు+తెరువు+అరి.) అగ్ని, కృష్ణవర్త్మ.

కప్పుడు. దే. వి. ఆచ్ఛాదనము.

కప్పుదెంచు. దే. అ. క్రి. (కప్పు+తెంచు.) క్రమ్ము. "చ. ఉఱుముచు నెల్లెడంబిడుగులుగ్రగతింబడ ఘోరమూర్తియై, యతిముఱిఁగప్పుదెంచు విలయాభ్రముచాడ్పున." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

కప్పుబల్ల. దే. వి. ద్వారముమీఁద గోడుగుబల్లతన్ను బల్లలకు నడుమనుండెడి పలక.

కప్పుమల. దే. వి. కాటుకకొండ, అంజనపర్వతము.

కప్పుమేనిగాము. ద్వ. వి. (కప్పుమేను + గాము.) శనిగ్రహము.

కప్పురగంధి. వై. గ్రా. వి. కర్పూరగంధమువంటి గంధముగలస్త్రీ. "ఉ. వేలుపుం, గప్పురగంధులెక్కిరిధగద్ధగితోన్నతహర్మ్యరేఖలణ్." పా. 3, ఆ. (దీనిని కప్పురగంధియని శుద్ధవైకృతముగానే చెప్పవచ్చును.)

కప్పురపుటనఁటి. ద్వ. వి. (కప్పురము+అనఁటి.) కర్పూరకదళి†.

కప్పురపుబెండ. ద్వ. వి. (కప్పురము + బెండ.) ఒకానొకబెండ, గంధమూలము†.

కప్పురపువంగ. వై. వి. (కప్పురము+వంగ.) ఒకానొకవంగ, కూటవార్తాకి†.

కప్పురబోగి. వై. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. పాలుపుగైకొనకకప్పురబోగివేఁగె." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.— బ. ధాన్యవిశేషము. (వృత్తియందేకవచనాంతము.) "ఉ. కప్పురబోగివంటకముఁ గమ్మనితాలిఁపుసాజ్జపిండితో, నొప్పులుగాభుజించిరి." భీ. ౨, ఆ.

కప్పురము. వై. వి. కర్పూరము. (వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో అంత్యవర్ణమునకు వికల్పముగ లోపంబగు. కప్పురపీడెము. మొ.)

కప్పుతాయి. దే. వి. నీలమణి.

కప్పెర. వై. వి. 1. కపాలము; "చ. కఱచినపీనుఁగుఙ్ వెడఁద కప్పెరయుఙ్ మొలఁబచ్చితోల్లునుం, బుఱియలపేరులుఙ్ మెదడుఁబూఁతకుజుమ్మనిమూఁగునీఁగలుం, బెఱికినవాలు ఱొమ్ముపయిఁ జేరిన నెత్తురుఁద్రేవుడుఙ్ గడుఙ్, బిఱుములచూపులుఙ్దఱచుబీఱనరంబులుఁగల్గురూపమై." ఉ. హరి. ౨, ఆ.—2. భిక్షాపాత్రము. "సీ. కడునబ్బురంబైనపాడుపుగుబ్బలిజోగి శిరముపై కెంపుఁగప్పెరయనంగ." పర. 3, ఆ. (దీనికిఁ గొందఱు కటాహమనియు నర్థము చెప్పుచున్నారు. ఆ యర్థమును కొప్పెరశబ్దమునకుఁ జెప్పుట సాధువని తోఁచుచున్నది.)

కప్రము. వై. వి. కప్పురముయొక్క రూపాంతరము. (వృత్తియందుఁ గప్పురశబ్దమువలె నెఱుఁగునది. "గీ. అచ్చరలునందనంబునఁ దెచ్చుకొనుసు, రాగసుమములుహర్మ్యవాతాయనముల, చెంతఁగాలూఁదితత్పురస్త్రీలకొసఁగి, వేడికొనిపోవుదురుకప్రపీడియములు." చారుదేష్ణచరిత్రము.)

కప్రముల్క. ద్వి. వి. (కప్రము+ముల్క.) కప్పురపువంకీ.

కఫము. సం. వి. అ. పుం. శ్లేష్మము, తెమడ.

కఫి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) కఫరోగములవాఁడు.

కబంధము. సం. వి. అ. న. నీరు. పుం; న. తల తెగిత్రుళ్లెడు శరీరము. పుం. సముద్రము.

కబంధుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. ఒకానొక రాక్షసుఁడు; 2. కేతువు.

కబరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిశ్రము, కలసినది.

కబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కొప్పు; 2. వాయింటకీ; 3. ఇంగువమ్రాను.

కబళనము. సం. వి. అ. న. మ్రింగుట.

కబళము. సం. వి. అ. పుం. గ్రాసము, కడి.

కబళించే. సం. స. క్రి. మ్రింగు.

కబాడము. దే. వి. ఎడ్లమీఁదవేసి తెచ్చెడు కసవులో నగువాని జంటమోపు.

కబాయి. దే. వి. అంగీ. "సీ. నవపుష్పవనము నానామణుల్ గ్రుచ్చినపచ్చపట్టుకబాయి బాగునెఱప." కళా. ౫, ఆ. (రూ. కబాయీ. "రగడ. చాదరులు పైఠిణులుఁచక్కనికబాయీలు." హంస. ౫, ఆ.)

కబురు. హిం. వి. సమాచారము.

కబ్బపుఁగూరుపరి. ద్వ. వి. (కబ్బము + కూరుపరి.) కావ్యమురచించువాఁడు, కవి. "క. అనియెల్లవేల్పులను బే, ర్కొనికబ్బపుఁగూరుపరులగురునిఁ గడంకం, గొనియాడి." అచ్చ. బాల, కాం.

కబ్బము. వై. వి. 1. కావ్యము; 2. ప్రబంధము*. "క. వివిధార్థదీపకముమూ, డవకబ్బమధర్వమయయు దంచితరసభా, వవిశేషభూషితంబై, భువి నెనుబదియేడువృత్తములశోభిల్లుఙ్." పర. ౨, ఆ.

కబ్బిలి. దే. వి. కల్లమ్మువాఁడు, శౌండికుఁడు.

కబేలా. హిం. వి. ఇంటిపత్రము.

కమండలువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. సన్యాసులుంచుకొనెడు గిండివంటి మట్టిపాత్రము. పుం. జువ్వికీ.

కమటము. దే. వి. అగసాలెవానికుంపటి. "చ. కమటము కట్లెసంచి యొరగల్లును గత్తెర సుత్తె చీర్ణముఙ్, ధమనియు స్రావణంబు మొలత్రాసును బట్టెడ నీఱుకాఱుసా, నము పటుకాఱు మూసబలునాణెపరీక్షలమచ్చులాదిగా, నమరఁగభద్రకారక సమాహ్వయుఁ డొక్కరుఁడుండు నప్పురిఙ్." హంస. ౨, ఆ.

కమఠము. సం. వి. అ. న. భిక్షాపాత్రము. పుం. తాఁబేలు.

కమఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుతాఁబేలు, డులి.

కమతకాఁడు. దే. వి. (కమతము+కాఁడు.) కమతము చేయువాఁడు.

కమతము. దే. వి. కమ్మతముయొక్క రూపాంతరము.

కమతీఁడు. దే. వి. (కమతము+ఈఁడు.) కమతకాఁడు. "సీ. వెదురుచేల్ కలుపుదీసిదినంబుఁగాపాడుకమతీలుమాకేకలములునుమ్ము." సా. ౧, ఆ.

కమనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనోహరము, ఇంపైనది.

కమనుఁడు. దే. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

కమరు. దే. అ. క్రి. కాలు. "కమరెనా కెక్కలుక మరవయ్యె ననుజుపక్షములు." సం. "తతో దగ్ధా విమౌపక్షో నదగ్ధౌతు జటాయుషః." భార. అర. ౭, ఆ.—వి. 1. కాలినకంపు; "క. అన్నంబుకమరువలచుచు, నున్నది." హా. ౫, ఆ.—2. కమ్మరు యొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. కటిభరంబునవజ్రాలకమరుదాల్చి." కాశీ. ౭, ఆ.

కమరుచే. దే. ప్రే. కమరఁజేయు, కాల్చు. "ద్వి. రమణీయగజవాజిరథశాలలలోఁ గమరిచి." రా. సుం, కాం. (రూ. కమర్చు.)

కమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. ఉత్తమురాలు. అ. న. ము. 1. తామర; 2. ఎఱ్ఱతామర; 3. నీరు; 4. మందు; 5. కడుపులో నొకప్రక్కనుండెడి యెఱ్ఱనిమాంసము; 6. రాగి. పుం. శివునిచేతి యిఱ్ఱి. ము. బ్రహ్మ.

కమలచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, రాపులుఁగు.

కమలవల్లభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిన్నవరగోఁగు.

కమలాప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. విష్ణువు.

కమలాఫలము. సం. వి. ఫలవిశేషము, కిచ్చిలిపండు.

కమలాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

కమలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరకొలను; 2. తామరతీఁగ.

కమలు. దే. అ. క్రి. 1. కందు; "చ. కమలెనశేషకోకనదకైరవపఙ్క్తులు శైవలంబులున్." భార. ఆది. ౮, ఆ.—2. కాలు. "మ. ఇనచండాంశులఁబత్త్రముల్ కమలి యేసెచ్చోటికిం బోవ లేకునికిన్." రా. కిష్కిం, కాం.

కమలోత్తరము. సం. వి. అ. న. కుసుమపువ్వు.

కమసాలవాఁడు. వై. వి. లోహకారుఁడు.

కమాను. అన్యదే. వి. ప్రయాణము, విల్లు.

కమి. దే. వి. కమికిలి. "సీ. కాంతాజనంబులు కమియారనిదుదురే పురముఖోఁదత్రాల పుణ్యభిక్ష." భీ. 3, ఆ. (ఇది పిడిశబ్దమువంటిదని తోఁచెడి. ప్రయోగాంతరము గనఁబడలేదు.)

కమికిలి. దే. వి. వంపఁబడిన వ్రేళ్లుగల పుడిసిలి.

కమిచీ. హిం. వి. చేబుకు.

కమిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) కమనుఁడు.

కమియు. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "సీ. కమియునుద్ధతవారణముద్రిప్పు నేసదాచారధౌరేయుహుంకారరవము." భాను. ౧, ఆ.—2. నలఁగు; "క. కనలినిశాచరికేలు, కున్నఁ గమియఁగఁ బట్టిభీతి గొనఁదెగిచివడికెన్." రా. సుం, కాం.—3. మాఁగు. "చ. క్రమమునఁ బిందెలుంబసరుఁగాయలుఁ గాయలుదోరపండులుం, గమిసినపండులుంగెలలుగట్టితదున్నతశాఖలన్నియుం, దమమయమైతలిర్పఁగ." హరి. పూ. ౬, ఆ.

కమిషన్. ఆం. వి. బేరముచేసినందు కిచ్చు పెచ్చుద్రవ్యము.

కమీజు. ఆం. లోన ధరించుచొక్కా.

కముఁజో. వై. వి. కపింజలపక్షి. "ద్వి. కముఁజులఁజిలుకలఁ గ్రౌంచపక్షులను, భ్రమయించుపూరేళ్లఁ బావురంబులను." నళ. 3, భా.

కముచే. దే. స. క్రి. 1. గ్రహించు; "నడిమిచేక్కిఁ గమిచివిధికరంబునఁదూఁచె." వై. ౫, ఆ.—2. మ్రింగు. "సీ. అమృతాపహరణార్థమరుగుపక్షిస్వామి గతిఁబులిందశ్రేణిఁగమిచికమిచి." స్వా. ౪, ఆ.

కమ్మ. దే. వి. 1. స్త్రీకర్ణభూషణము; 2. పత్త్రిక; "గీ. వలఁతిబంటులనిరువురఁ బిలిచిమేలి, కమ్మయొసఁగిన." అచ్చ. బాల, కాం.—బ. 3. శూద్రవిశేషము. "వ. వెలమలనఁగమ్మలన." భీ. ౧, ఆ.—విణ. 1. పులుసులేనిది; (కమ్మఁగూర. మొ.)—2. మధురము; (కమ్మనీరు. మొ.)—3. వాసనగలది. (కమ్మనూనియ. మొ.)

కమ్మగాడ్పు. దే. వి. మలయమారుతము. "ఎ, గీ. అఖిలభువనైకమోహకుండైనమాధ, వునకునీవనవాసిరంజన మయత్న, కార్యలేశమ్ముసుమ్ముచుఁగమ్మగాడ్పు, గడిమిమ్రోయించెఁగలకంఠకంఠఘంట." హంస. ౨, ఆ.

కమ్మచ్చు. వై. వి. (కమ్మి+అచ్చు.) అగసాలెవాఁడు కమ్మితీసెడి కొఱముట్టు. "ఉ. హెచ్చినమైత్రిఁ బద్మినులకెల్లఘనాత్యయకారకుండుసా, మ్మచ్చుపడంగఁజేయుటకునైయలక్రౌంచనగంబుపేరిక, మ్మచ్చున నీడ్చుశర్వగిరి యందలి వెండిసలాకపిండునా, వచ్చిమరాళమాలికలు వ్రాలెఁగొలంకుల వక్త్రముంకృతిన్." ఆము. ౪, ఆ.

కమ్మటము. దే. వి. అగసాలెవానికుంపటి. "మ. ప్రతిసూర్యుండనుకమ్మటంబు మఖవద్బాణాసమన్ కాఱురో, హితమన్ పేరిటియూఁదుఁగ్రోవిచపలోపేతాంతరాంభోదసం, తతియన్ మచ్చులసంచి కావిరనునిద్రాటీకమున్ గన్పడన్, జతసా

న్నారి తెలుంగునందనరేవర్ణావేళ మిన్నంగడిన్." చంద్రా. ౪, ఆ.

కమ్మటీఁడు. దే. వి. (కమ్మటము+ఈఁడు.) అగసాలెవాఁడు, స్వర్ణకారుఁడు.

కమ్మతము. దే. వి. అనేకులు చేరిచేయు సేద్యము, కృషి.

కమ్మతీఁడు. దే. వి. (కమ్మతము+ఈఁడు.) కమతకాఁడు, కృషీవలుఁడు. "కల్పకంబులపంటకమ్మతీఁడు." స్వా. ౫, ఆ.

కమ్మన. దే. వి. 1. కమ్మఁదనము; (చూ. కమ్మ.) 2. మాధుర్యము; 3. సౌరభము. (ఇది విశేషణమగుచో ఇకారాంతమగును.) "కడుఁదియ్యనికమ్మని పండులింపు సొంపారఁగనానియాని." భార. ఆర ౬, ఆ.

కమ్మనిమ్మ. దే. వి. నిమ్మపండువంటివర్ణముగలకిత్తలి, తియ్యనిమ్మ, శర్కరాంకము.

కమ్మనీరు. ద్వ. వి. మకరందము. "మ. ఉరుశక్తిన్ మధుమాసదోగ్ధపిదుకన్ జ్యోత్స్నగవీ చంద్రమ, స్స్ఫురదూధః ప్రవిముక్తమైన నిబిడజ్యోత్స్నాపయఃపూరమున్, విరియంబాతినగొజ్జెఁగల్ గురియమున్నీరైనయక్కమ్మనీ, రురహింగూడిననేర్పరించుగములై రోలంబకాదంబముల్." ఆము. ౫, ఆ.

కమ్మనూనియ. ద్వ. వి. సంపెఁగమొదలగువానిఁజేర్చి చేసిన తైలము. "సీ. అతఁడు తైలాభ్యంగమడిగినఁ బతికమ్మనూనియఁదెప్పించి మేనుశిరము, నభ్యక్తములుసేయ." భార. అను. ౨, ఆ. (రూ. కమ్మనూనె.)

కమ్మపంజులు. దే. వి. బ. పంజులకమ్మలు. "వ. కమ్మపంజులవజ్రంపుఁజకచకల నకనకలుఁవీడుకొని." స్వా. 3, ఆ.

కమ్మపిల్లి. ద్వ. వి. పునుఁగుపిల్లి, మార్జారిక.

కమ్మర. వై. వి. ఇనుముపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి. (కమ్మరవాఁడు, కమ్మరది.)

కమ్మరి. వై. వి. (కమ్మర+ఇ.) 1. కమ్మరవాఁడు; 2. బాణకారుఁడు*. "గీ. నెలయురేజవరాలుఁబెండిలికి నెదుర, నెడలఁదఱియనుకమ్మరికడయనంగఁ, గ్రాలుబిరుసులు నెఱపినఁబూలుఁబొగయు, నెగసెన నమింటరిక్కలునిరులఁబర్వె." అచ్చ. అ, కాం.

కమ్మరీఁడు. వై. వి. (కమ్మర+ఈఁడు.) 1. కమ్మరవాఁడు; 2. బాణకారుఁడు*. "వ. తెరువరులగెలువం దరలుమరునకుం దఱియనుకమ్మరీఁడు వెరవునంజేసియునిచిన కటారుటమ్ములగుంపులసొంపునంబెంపారుకలువక్రొవ్విరులును." నీలా. 3, ఆ.

కమ్మరు. దే. వి. కమరు, మొలనూలు.

కమ్మరుబొందు. దే. వి. రెండుగాడికమ్ములనడిమిబిగిబద్ద.

కమ్మరేను. దే. వి. కశేరుకము?.

కమ్మవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, సురభిసాయకుఁడు. "ఎ, గీ. కమ్మవిలుకాఁడు మెఱయుశృంగారవనము, లోనిగురివెందపొదక్రిందవానినునిచి." విక్ర. ౭, ఆ. (ఇట్లు కమ్మవిలుతుఁడు. మొ.)

కమ్మి. వై. వి. 1. వెదురులోనగువానికమ్మి; 2. బంగారులోనగువానికమ్మి*; 3. వస్త్రపుఁగమ్మి*; "సీ. గజచర్మమెన్నఁడోకానినిచ్చలుఁగట్టుపసిఁడికమ్ములపట్టుపచ్చడంబు." భీ. ౧, ఆ.—4. బండికంటికడకమ్మి*. "వ. పంద్రెండంచులునాఱుకమ్ములు నుమూడుతొలులుంగలిగి." సం. "యస్మైకంచ క్రంద్వాదశారంషణ్నేమిత్రినాభి సంవత్సరాత్మకంసమామనంతి." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ. 5. పేముబొద్దు.

కమ్మిబండి. ద్వ. వి. కమ్మివేసిన మ్రానిచక్రపుబండి.

కమ్మిరించు. దే. స. క్రి. మూయు. "క. ఇలుసొచ్చి సకలభాండం, బులుశోధింపంగ నెక్కమూలదెసనుదోం, తులసంధిఁగమ్మిరించిన, సలసల మనువేఁడిపాయసమ్ముఁగనుఁగొనెన్." భో. 3, ఆ.

కమ్ము. వై. స. క్రి. కమ్మిగాచేఁగఁగొట్టు*. "గీ. మేటిజమ్మేటియసటఁగ్రొమ్మించుమించుఁ, బొదివిమదనప్రతాపాగ్నిఁ బుటమువెట్టి, తమ్మిగద్దియదాఁగటఁగమ్మియట్టి, కొమ్మఁగావింపఁబోలు నెత్తమ్మిచూలి." వసు. ౨, ఆ.

కమ్మెరాకు. దే. వి. (కమ్మెర+ఆకు.) కారపునల్లతములపాకు.

కమ్రము. సం. విణ. 1. ఇంపైనది; 2. ఇచ్ఛకలది.

కయాహము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుపదూడ.

కయిఫు. హిం. వి. మత్తు.

కయివారము. యు. దే. వి. గనిమయంచు. వై. వి. స్తోత్రము*. "లయగ్రాహి. రసాలములవేడ్కఁ గయివారములుసేయుచునుధీరముకురాస్యల్." భాను. ౨, ఆ.

కయ్య. దే. వి. మడి. (చూ. క్రయ్య.)

కయ్యపుఁదిండి. దే. వి. (కయ్యము + తిండి.) కలహాశనుఁడు, నారదుఁడు. "గీ. మార్మిఁగయ్యంపుఁ

డిండి, తపసి కన్నాకు కతవినుతపసిఁజూచి, యి ట్టులనియె." అచ్చ. సుం, కాం.

కయ్యము. దే. వి. జగడము, యుద్ధము.

కయ్యర. దే. వి. హీనజాతి మౌక్తికము.

కయ్యాలక్రచ్చ. దే. విశే. కలహశీలుఁడు. "సీ. కయ్యాలక్రచ్చయైకాలుద్రవ్వుచు సదా మండువాఁడతిశాంతమహితుఁడయ్యె." పాండు. ౪, ఆ.

కర. యు. దే. వి. తీరము. "క. హరిభక్తి తేపగాదు, స్తరసంసారాబ్ధిఁగడచుసాధుజనులకుం,గరయై." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.—వై. విశే. తీక్ష్ణము. (కరసాన.)

కరంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోపల నేమియు లేని బొండ్లపుఁజిప్ప; 2. డొక్క; 3. తల.

కరంజము. సం వి. అ. న. పులిగోరు†. పుం. కానుగు†.

కరండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. తేనెపెర; 3. కరాటము. (ఇది యీ యర్థమున మూఁడులింగములందునగు.)

కరంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంపిల్లము†; 2. మేళనము.

కరంభము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుతోఁగలిపిన పేలపిండి.

కరఁగు. దే. అ. క్రి. ద్రవించు. "రమణభుజా నిపీడనఁగరంగినకాంతల." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—అం, ప్రే. కరఁగించు. "ఎ, గీ. కుసుమబాణుని బాణముల్గూడనైదుఁ, గరఁగి నేరిమివాటించికరువుగట్టి, ప్రోదిచేసి చైతన్య సంపుటము తగఘ, టించిరో కాకయిట్టిచేడియలుగలరె." భార. విరా. ౨, ఆ.—వి. కరఁగుట. (చూ. కరఁగువడు.)

కరఁగువడు. ద్వి. అ. క్రి. (కరఁగు+పడు.) కరఁగు. "వ. కౌతుకాంకురంబు కరఁగువడ వెలుఁగుపడి." స్వా. ౬, ఆ.

కరఁచు. దే. ప్రే. కరఁగఁజేయు.

కరక. ఉభ. దే. వి. హరీతకి†. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. వడగల్లు. అ. న. ము. పుట్టగొడుగు. పుం, న. 1. గిండివంటిపాత్రము; 2. లోపల నేమియు లేని బొండ్లపుఁజిప్ప. పుం. 1. దాళిమ్మ†; 2. పక్షివిశేషము.

కరకంచు. దే. వి. (కరక+అంచు.) కరకాయనీటితో వ్రాసినయంచు.

కరకణి. దే. వి. వేఁటాడుటకు ఉపయుక్తమగు సాధనవిశేషము. "గొరక లత్తళములు కరకణిలు." రుక్మాం. 3, ఆ.

కరకర. దే. వి. వ్రాయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

కరకరి. దే. వి. 1. క్రూరభావము; "కరకరిగాఁటఁగట్టియుండఁగా." స్వా. 3, ఆ.—2. ద్వేషము. "కళింగజంబులగు గంధగజంబులకుంభరాజితోఁ గరకరిపుట్టఁగాఁగలదు." వై. ౫, ఆ.

కరకసా. వై. విశే. కఱకు. (కరకసానేల.)

కరకాయ. దే. వి. (కరక+కాయ.) కరకచెట్టుకాయ.

కరగసము. వై. వి. అంపము, క్రకచము.

కరగోడ. ద్వి. వి. (వెలుగునాటుటకై.) పాడిమట్టితో నేర్పఱచినగోడ.

కరజము. సం. వి. అ. న. పులిగోరు†. పుం. 1. గోరు; 2. కానుగు†.

కరట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రయాసముచేతఁ బిదుకఁదగిన యావు, అఱ్ఱు. 2. కాఁచి†. అ. పుం. ము. 1. కాకి; 2. కుసుమపువ్వు; 3. గోఁదురుఁగప్ప; 4. ఏనుఁగుచెక్కిలి; 5. నింద్యజీవనము; 6. వాద్యవిశేషము; 7. ఏకాదశాహాదిశ్రాద్ధము.

కరటి. సం. వి. న్. పుం. గజము, ఏనుఁగు.

కరడము. దే. వి. అల. "సీ. కాంతాదినుఖముసైకత వేదికాస్థలి కందర్పవికృతులు కరడములును." భీ. ౫, ఆ.

కరడు. దే. వి. 1. అల; "సీ. గగనంబుతోరాయుకరడులుగలజలం బివిరి పొడఁజినయర్ణవము కరణి." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. పక్షివిశేషము.

కరణకమ్మలు. దే. వి. బ్రాహ్మణజాతివిశేషము.

కరణము. సం. వి. అ. న. 1. లెక్కవ్రాయువాఁడు; 2. బవాది; (ఇవి. ౧౧.—బవ, బాలవ, కౌలవ, తైతిల, గరజి, వణిక్కు, భద్ర, శకుని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తుఘ్నము.) 3. కొఱముట్టు; 4. ఇంద్రియము; 5. కారణము; 6. క్రియాభేదము; 7. పని; 8. క్షేత్రము; 9. గీతభేదము; 10. నృత్యభేదము; 11. పూఁత; 12. రతిబంధము; 13. శరీరము. పుం. డు. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునకును బుట్టినవాఁడు. (త్రికరణములు.—మనస్సు, వాక్కు, కర్మము.)

కరణి. దే. వి. విధము. "క. ఒక్కఁడ సర్వగతుండై, యెక్కుడు క్రియవాసుదేవుఁడితఁడని పెద్దల్, మ్రొక్కఁగనుండుజనార్దనుఁ, డక్కరణియనన్య మెఱుఁగవైతిదురాత్మా." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

కరణికము. వై. వి. కరణమువానిపని.

కరణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చేయఁదగినది.

కరతిత్తి. వై. వి. వస్త్రపుసంచి. "ద్వి. కుదియకకర తిత్తిగొనిదాని వ్రేయ." హరిశ్చ. ౨. భా.
కరతోయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గౌరీవివాహకాలమందు ఈశ్వరుని హస్తమువలనఁ బుట్టిన యేఱు.
కరదము. సం. వి. అ. పుం. ఉపహారము, కానుక.
కరదివియ. వై. వి. దివ్వటీ.
కరదివ్వియ. వై. వి.——పై.——
కరదివ్వె. వై. వి. కరదివ్వియయొక్క రూపాంతరము. "ది. కరమునఁబూనినఖడ్గప్రకాశ, మరుదుగాఁ గరదివ్వెయైతోఁపఁజూప." హరిశ్చ. ౧, భా.
కరదీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దివ్వటీ.
కరపక్క. దే. వి. వర్ణహీనమైన కెంపుఱాయి.
కరపత్త్రము. సం. వి. అ. న. క్రకచము, అంపము.
కరపుచ్చే. దే. వి. సోమకర్కటి*.
కరఫలము. సం. వి. అ. పుం. గుజ్జును దోమెడు గొఱపము.
కరభుజము. దే. వి. ఇత్త్రాలము*.
కరబూజా. హిం. వి. ఒకపండు.
కరభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మనికట్టుమొదలు చిటికెనవ్రేలి మొదలుదాఁకఁగల చేతివెలుపలి చోటు; 2. ఒంటెపిల్ల.
కరమర్దము. సం. వి. అ. పుం. కలివె*.
కరము. ఉభ. దే. అవ్య. అత్యంతము. (వృత్తియం దుదీనికి వాఁడిశబ్దము పరమగుచో మువర్ణలోప ము మహాకవిప్రయోగములయందుఁ గానఁబడు చున్నది. "కరవాఁడిచూపులు." కరవాఁడినఖ ములు.)—సం. వి. అ. పుం. 1. చేయి; 2. కిరణ ము; 3. తొండము; 4. కప్పము; 5. వడగల్లు.
కరరుహము. సం. వి. అ. పుం. నఖము, గోరు.
కరవటము. వై. వి. బరణి*. "గీ. పాదలియొండొం డడివిపోయినభువియువిశలుఁ, బొదివికొనియొడి చీఁకటిప్రోవువలన, మిక్కుటంబుగఁగాటుకగ్రు క్కినట్టి, కరవటంబన జగదండఖండ మమరె." లక్ష్మీ. 3, ఆ.
కరవాఁక. దే. వి. సముద్రపుఁగట్టు నోరనుండెడి బురదనేల.
కరవాయి. దే. వి. లోహకారుఁడు సుత్తెతోఁ బాత్ర ములను చాఁగఁగొట్టునప్పుడు ఒత్తుడుగా వాని లోపలఁ జొప్పించెడి మొనవంపు దిమ్మెమొగపు యినుపకమ్మి.
కరవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.
కరవాలు. వై. వి.——పై.——"క. తివిరికరవాలు సేకొని, అవఁఅవలెసఁగంగనత్తెఅవఫైజనుచో." అచ్చ. సుం, కాం.
కరవాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కత్తిపీఁట; 2. చేరకత్తి.
కరవీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. గన్నేరు*. 3. డు. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.
కరశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగుళి, వ్రేలు.
కరసాన. వై. వి. రత్నములుమొదలగువాని సానఁబ ట్టెడుచక్రాకారమైనసాన. "సీ. కలువలెన్నటికి శోభిలకుండఁజేసినభానునిఁగరసానఁబట్టవలదె." భాను. 3, ఆ.
కరహాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. తామరదుంప; 2. మంగ*.
కరా. వై. విశ. తీక్ష్ణము. (కరాచురి. మొ.) కరయొ క్క రూపాంతరము.
కరాచేరకత్తి. వై. వి. ఖడ్గము. "డాకెలంకునసిరా జీకరాచురకత్తి." స్వా. ౪, ఆ. (చురకత్తి, చురి, చూరి ఈ శబ్దములు కరాశబ్దపూర్వకమైనప్పుడు ఖడ్గవాచకములుగాఁ బ్రయోగములం గానఁబడు చున్నవి.)
కరాచేరి. వై. వి. (చూ.)——పై.——"వ. కటి కనకమేఖలా ఘటితంబగు చేఁఱు కరాచురి మరకతంపుఁబిడిమెఱుంగులు." స్వా. ౫, ఆ.
కరాచూరి. వై. వి. (చూ.)——పై.——"క. రాచూ రితిమ్మవిభునిక, రాచూరిందెగినిరంతరము నమర మ్మగీ, లోచనలమదన శాస్త్రా, లోచనలందవిలి వర్తిలు దురభియాతుల్." రామా. ౧, ఆ.
కరాటము. వై. వి. బరణి*. "సీ. పమ్మకాటుకకరా టమ్ముఘోరారిదుష్కీర్తిసంభృతరోదసీతలమ్ము." చంద్రా. ౧, ఆ. (కరవటముయొక్క రూపాం తరము.)
కరాపువు. వై. వి. లవంగము.
కరారు. హిం. వి. ఏర్పాటు, నిర్ణయము.
కరారునామా. హిం. వి. ఒడంబడికపత్త్రము.
కరాళము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగగ్గెర*; 2. వెన్నె ముక. పుం. సజ్జరసమునూనె. విశ. 1. ఒడ్డుమి ట్టయినది; 2. పొడవైనది; 3. వెఱపుఁబుట్టించునది.
కరాళించే. దే. అ. క్రి. 1. బొబ్బరించు; "వ. గిరిగ హ్వరకాననంబులఁదవులంబడిదరికొనియొరగలి గొనికాలుకాలానలంబుకయివడిం గదిసికరాళిం చి." వీర. ౪, ఆ.—2. సకిలించు. "ద్వి. ఎక్కిన

దైతేయులిటునటుపడఁగ, లెక్కసేయకకరాళిం చుగుజ్జములు." రా. యు, కాం.—స. క్రి. నిందించు. "ద్వి. వక్కసేయనిలేకివాఁడనినన్ను, లెక్కసేయకకరాళించెనీరాజు." హరిశ్చ. ౨, భా.

కరి. ఉభ. దే. వి. 1. నిదర్శనము; "చ. తదీయతత్ఫలతకుప్రాస్వమాటెకరి." ఆము. ౪, ఆ.—2. మేర. "క. ఖాండీరవటముకరిగా." హరి. పూ. ౭, ఆ.—విశ. సాక్షి. "దినకరపవనాగ్ని తుహినదీప్తులుకరిగాఁ." భార. ఆది. ౨, ఆ.—సం. వి. న్. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కోఁతి.

కరిఖలము. సం. వి. అ. పుం. వేడుకగానాడెడు జూదము.

కరిణలు. దే. వి. బ. సాలెవారిలో నొకతెగవారు.

కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధేనుక, ఆఁడేనుఁగు.

కరిది. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. "ఎ, గీ. కవడ యన నురుమ యనఁగను గరిది యనఁగఁ, దప్పెట యనంగవాద్యభేదములుచెలఁగు." ఆం, భా. ప్ర. నా.

కరిపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కరిమాచలము. సం. వి. అ. పుం. సింహము.

కరివె. దే. వి. ఇత్తడిలోనగువానితోఁజేసి వీణాదండమును బొదివికొనియుండునట్లు సారకాయపయినమర్చెడు తదంగము, కకుభము.

కరివెద. దే. వి. నేల దున్ని విత్తుటకు వాన నెదురు చూచుట.

కరిసనము. వై. వి. కృషి. "క. అరులుమిగులఁగొని రాజులు, నరులకునెంతయును భయమొనర్తురు ధరణీ, సురులుగడఁగివాణిజ్యముఁ, గరిసనమును జేయఁగలరుకలికాలమునన్." భార. ఆర. ౪, ఆ. (చూ. కర్షనము.)

కరిసించు. వై. స. క్రి. ఘర్షించు. "సీ. కంఠీరవము నైనఁగరిసించుటయకాని యొరసి వెన్నీ నిభటోచ్చయంబు." బహులాశ్వచరిత్రము.

కరిసె. వై. వి. కాలుపలము*. "కరిసెయనంగనగాలుపలంబొప్పు." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కరీరము. సం. వి. అ. పుం, న. వెదురుమొలక. పుం. 1. కుండ; 2. వెణుతురీ.

కరీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏనుఁగుకొమ్ముమొదలు; 2. చిమ్మట.

కరీషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఎరువు; 2. ఏఱు పిడక; 3. పిడక.

కరుగు. దే. వి. 1. పోఁతపోసెడియచ్చు; "చ. కరుగునఁబోయుమాడ్కినొడికంబుగఁ బాతమలంచుకైవడిన్." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. వరిపొట్టకట్టు.

కరుడు. దే. వి. 1. గట్టిపడిన ముద్ద; "గీ. కలసిశుక్లశోణితములు కరుడుగట్టి, వినుమ మేధ్యమధ్యమునఁబ్రవృద్ధిఁబొంది, కాలవశతనప్పిండమంగంబులెల్లఁ, గలిగి శిశువయిమారుత గతియొలర్ప." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.—2. దినదినము వ్రాసెడుసంకీర్ణపులెక్క.

కరుడుగట్టు. దే. అ. క్రి. (కరుడు+కట్టు.) గట్టి, ముద్దయగు. (చూ. చేలచేలన.)

కరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనికరము. అ. పుం. ము. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. ఒకరసము. (చూ. రసము.)

కరుణించు. సం. అ. క్రి. కనికరించు.

కరుమల. వై. వి. (చూ.) కమ్మర*. (కరుమలవాఁడు, కరుమలది.)

కరువ. వై. వి. కొండ. "క. గట్టనగుబ్బలియనంగఁ గరువయనంగా." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కరువలి. దే. వి. గాలి, వాయువు.

కరువలిపట్టి. దే. వి. 1. భీముఁడు; 2. హనుమంతుఁడు. (ఇట్లు గాడుపుఁబట్టి. గాలిమాలి. మొ.)

కరువలిరిక్క. ద్వి. వి. స్వాతీనక్షత్రము.

కరువలివిందు. దే. వి. అగ్ని, వాయుసఖుఁడు. "సీ. వచ్చెఁబోమనరాజువారితోఁ గరువలివిందుసన్నిధినెంతపొందువట్టె." రామా. ౬, ఆ.

కరువు. యు. దే. వి. కరుగుయొక్కరూపాంతరము. "చ. సరియగునిట్టివెట్టనివిసర్వము నంచటమీఁదిసృష్టికై, శరధిపదిగ్మరుజ్జ్వలితచండతరాతపవహ్ని నాఱఁగాఁ, గరువులజుంజుమీనిపయిఁగట్టెననం గను పట్టెవెచ్చలన్, గరికిరికాసరాంగములఁ గప్పిన రొంపులునందయాఁఱఁగన్." ఆము. ౨, ఆ.—వై. గర్భము. "క. చరువులునమ్మనిచెప్పిన, తరువులువీడ్వడియె సుతపఁ దల్లికి నట్ల, య్యరువురు నుపయోగింపఁగఁ, గరువులుఁదత్తత్ప్రకారకలితములయ్యెన్." భార. అను. ౧, ఆ.

కరుసు. వై. వి. పరుషోక్తి*. "సీ. కఱుకుకరుసుకాఱుకాఱొడ్డెముపరుసుపరుసనయనఁగనిష్ఠురము వెలయు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

కరూశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కరేకరము. సం. వి. అ. న. పిడికిటిపోటు.

కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెద్దకక్కెర.
కరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కొండగోఁగు♣.
కరోటకము. సం. వి. అ. న. వస్త్రములుపెట్టెడు పెట్టె, బొక్కెస.
కరోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలయొముక, పుఱ్ఱె.
కర్కంధువు. సం. వి. ఊ. పుం, స్త్రీ. 1. రేఁగు♣; 2. గంగరేఁగు♣.
కర్కటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొడ్డుకాఁకర♣.
కర్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ్రి; 2. కక్కెర; 3. చెఱకు♣; 4. నూఁగుదోస♣; 5. బూరుగుకాయ; 6. ఒకరాశి; (చూ. రాశి.) 7. అభినయ హస్తవిశేషము. (రెండుచేతులవ్రేళ్లను నొకట్రొకటిసందున సదికినట్టుగాఁ గూర్చిపట్టినది.)
కర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దోస♣.
కర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందము; 2. అద్దము; 3. ఎండ్రి; 4. కుండ; 5. తెల్లగుఱ్ఱము; 6. నిప్పు. విణ. 1. తెల్లనిది; 2. మంచిది.
కర్కరము. సం. వి. అ. న. కంకరఱాయి. పుం. అద్దము. విణ. కఱకైనది.
కర్కరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దోస♣; "ఘృతపిండ నిభకర్కరీఖండములతోడ." ఆము. ౨, ఆ.— 2. గిండివంటి మట్టిపాత్రము.
కర్కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెద్దకక్కెర.
కర్కశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంపిల్లము♣; 2. కసింద♣; 3. చెఱకు♣. విణ. 1. కనికరములేనిది; 2. కఱకైనది; 3. గట్టిది; 4. తెగువగలది; 5. నొప్పించునది.
కర్కారువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుమ్మడి♣.
కర్కోటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకపాము; 2. మారేడు♣.
కర్కోటము. సం. వి. అ. పుం. మట్టుకాఁకర♣.
కర్కోలకము. సం. వి. అ. న. తక్కోలపు చెట్టు. (రూ. కర్కోలికము.)
కర్చూరము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. గంట్లకచోరము♣.
కర్జకాయ. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.
కర్జము. వై. వి. పని, కార్యము.
కర్ణజలూక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెవిఁజొఱపాము.
కర్ణజలౌకము. సం. వి. స్. పుం. ——వై.——
కర్ణధారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాఁడు, ఓరకాటి.
కర్ణపత్రము. సం. వి. అ. న. కర్ణిక, చెవికమ్మ.
కర్ణపూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంగేలి♣; 2. కడప♣; 3. పుష్పాదులచేఁ జేయఁబడిన చెవికమ్మ; 4. దిరిసెము♣; 5. నల్లగలువ.
కర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెవి; 2. కన్నము; 3. చుక్కాని. 4. ఋ. కుంతి మొదటికొడుకు.
కర్ణలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెవితమ్మె.
కర్ణవేష్టనము. సం. వి. అ. న. కుండలము, పోఁగులు.
కర్ణాకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వినికివరుస.
కర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.
కర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెవికమ్మ; 2. తొండము చివర; 3. తామరదుద్దు; 4. చేతినడిమివ్రేలు; 5. బాణవిశేషము.
కర్ణికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోఁగు♣; దీనికి దోహదక్రియ సల్లాపము. 2. ఱేల♣.
కర్ణీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదిక్రీడాశకటము.
కర్ణేజపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సూచకుఁడు, కొండెకాఁడు.
కర్త. సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మ. విణ. చేయువాఁడు.
కర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తరించుట; 2. స్త్రీలు రాట్నమువడుకుట; 3. కయివడిముస్తె♣.
కర్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తెర; 2. భరణి మూడు నాలుగు పాదములయందును కృత్తికయందును రోహిణి మొదటిపాదమునందును సూర్యుఁడుండుకాలము.
కర్తరీముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలినివంచిచూపుడువ్రేలిమొదటఁగూర్చి యుంగరపువ్రేలినివంచి చూపుడునడిమివ్రేళ్లను గత్తెరవలెఁబట్టినది.
కర్తలానము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనిగొరిజతోఁ క వెండ్రుకలుగలనల్లగుఱ్ఱము, కత్తలాని. "శ్లో. పూర్వవత్సర్వశుక్లాంగస్త్వచాకృష్ణోభవేద్యది, వర్ణో నామ్నా సవిజ్ఞేయఃకర్తలాణస్తురంగమః." అని శివతత్వరత్నాకరము. "క. అల్లునికినిచ్చెధాత్రీ, వల్లభుఁడనురక్తి నమరవల్లభుహరితో, నల్లసమాచంబాలెదు, తెల్లనియొక కర్తలాణ తేజోహయముల్." వై. ౬, ఆ. (ఉచ్చైశ్శ్రవముతో దీని

సరిఁబోల్చి తెల్లని యని విశేషణమిచ్చియుండుట చేత నిక్కడ నిదియశ్వమాత్రపరమని యెఱుంగునది.)

కర్తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయఁదగినది.

కర్తారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కత్తెరవంగ🌲.

కర్దమము. సం. వి. అ. పుం. పంకము, అడుసు.

కర్పటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రము; 2. చినిఁగినవస్త్రము. మాసినవస్త్రము. (అని కొందఱు.)

కర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలపుర్రె; 2. కొప్పెర; 3. శస్త్రభేదము.

కర్పరాలము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోనుగు🌲.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మ్రానిపసుపునవండిన అంజనవిశేషము.

కర్పూరగంధి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కప్పురగంది.

కర్పూరభోగి. సం. వి. న్. న. (మా. కప్పురభోగి.)

కర్పూరము. సం. వి. అ. పుం, న. ఘనసారము, కప్పురము.

కర్బుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలిగొట్టు🌲. అ. న. ము. 1. నీరు; 2. బంగారు. పుం. 1. పాపము; 2. చిత్రవర్ణము. విణ. చిత్రవర్ణముగలది.

కర్బురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

కర్మంది. సం. వి. న్. పుం. పారాశరి, సన్న్యాసి.

కర్మకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పనివాఁడు.

కర్మకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరవాఁడు. విణ. వెట్టికిపనిచేయువాఁడు.

కర్మఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెఱవేరుదాఁక నొక పనిచేయువాఁడు.

కర్మణ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూలి; 2. జీతము.

కర్మము. సం. వి. న్. న. 1. కారకవిశేషము; 2. పని. (రూ. కర్మువు.) (తర్కశాస్త్రమునందలి పంచవిధకర్మములు:—ఉత్క్షేపణము, అపక్షేపణము, ఆకుంచనము, ప్రసారణము, గమనము.) (షట్కర్మములు.—యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము. షోడశకర్మములు.—గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, చౌలము, ఉపనయనము, ప్రాజాపత్యము, సౌమ్యము, ఆగ్నేయము, వైశ్వదేవము, గోదానము, సమావర్తనము, వివాహము, అంత్యకర్మము.)

కర్మయుగము. సం. వి. అ. న. కలియుగము.

కర్మసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుఁడు, చెయువులసాకిరి.

కర్మారము. సం. వి. అ. న. వెదురు.

కర్మారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరవాఁడు.

కర్మేంద్రియము. సం. వి. అ. న. పాయూపస్థపాణిపాదవాక్కులలో నేదేనొకటి.

కర్వాలి. దే. వి. కరువలియొక్క రూపాంతరము.

కర్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఈడ్చువాఁడు, 2. దున్నుకొని బ్రదుకువాఁడు.

కర్షణము సం. వి. అ. న. 1. ఈడ్చుట; 2. దున్నుట; 3. ఒరయుట.

కర్షఫలము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్ర🌲.

కర్షము. సం. వి. అ. పుం, న. పదునాఱుమాషముల యెత్తు. పుం. ఒరయిక.

కర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఈడువఁబడినది; 2. దున్నఁబడినది; 3. ఒరయఁబడినది.

కర్షువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. యజ్ఞార్థమైన దుక్కి. ఎంగ. (అనికొందఱు.) పుం. పిడకనిప్పు.

కర్సనము. వై. వి. కరిసనముయొక్క రూపాంతరము. "గీ. కాఁపులావు వెరవుకలిగికర్సనము సేయంగ." భార. సౌ. ౧, ఆ. "ద్వి. కడఁగి కేదారాదికంబుల నెపుడు, సడలనిశక్తిఁగర్సనమొనరించు." భాగ. ౫, స్కం.

కఱ. వై. వి. 1. నలుపు; "చ. వెడకఱవడ్డమోముఁబటు వేదనఁ గందినయంతరంగముల్, బడుగయియున్నమేనునయి." హరి. పూ. ౮, ఆ. — 2. మఱక*. "మ. కఱయుల్ మాఁగును లేకపుట్టిన శుభాంగంబద్భుతాపాదియై, నెఱయన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కఱకంఠుఁడు. వై. గ్రా. వి. శివుఁడు, గరళకంఠుఁడు.

కఱకరి. వై. విణ. (కఱకు+అరి.) కఠినుఁడు. "వివిధాయుధంబులంగఱకరియై." (కఱకరి అనఁగా ఇక్కడ సమర్థుఁడని యర్థము.) స్వా. ౪, ఆ.

కఱకఱ. దే. వి. కందుట, ప్రొద్దుపొడుచుట, ఒరయుట, తఱుఁగుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (కఱకఱఁగందె, కఱకఱఁబొడిచె, కఱకఱనెరయు, కఱకఱఁదఱుఁగు.)

కఱకతె. దే. వి. బాధ. "చ. ఎఱుఁగరుగాయొకద్భుతము నీ చెలిదీర్ఘిక దీర్ఘమాడనా, యఱుతఁ దగిల్చిపోవుఁదనహారముపోయిన నేనుఁబోవుదున్, మఱవక వెంటఁబోవ జలమగ్నతనొనదిసున్నమైన

నక్, గఱకతెఁబెట్టిసొమ్మడుగుఁ గానినిజార్తియె
యుంగదేమియుక్." ఆము. ౫, ఆ.

కఱకు. వై. వి. 1. కర్కశత్వము, కాఠిన్యము. "సీ. కో కంబులకుఁబ్రేఁడికుండలకఱకు మోపంతయు సరసతనప్పె నేని." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—2. బ. పరుషవచనము. "ద్వి. కఱకులాడెడుమాడ్కిఁగాదుమీఁదటను." రా. యు, కాం.—విశే. 1. కఠినము; 2. పరుషము. (కఱకునేల, కఱకుమాట. మొ.)

కఱకుగిలు. వై. అ. క్రి. బిరుసగు. "వ. పుంజుకొని వెడలినిడుదలయియుండుకఱకుగిలునాసాకేశంబులును." కవిక. ౫, ఆ.

కఱకుట్లు. దే. వి. బ. కఱ్ఱకుట్లుయొక్కరూపాంతరము. (దీనిని కఱకుట్లు అనియు, కఱుకుట్లు అనియు ఉభయవిధముగా వాడుచున్నారు.)

కఱకుదుమ్ము. ద్వ. వి. ఇసుక. "సీ. మలయానిలము చేదుమారంబుచేఁగుసౌగంధికంబురజంబుకఱకుదుమ్ము." స్వా. ౫, ఆ.

కఱచు. దే. స. క్రి. 1. అభ్యసించు; 2. కాటుచేయు. "వ. మునికోలనడిచియుంబొడిచియు,రజ్జువుచేసెత్తియుమొత్తియు, కరంబులంజఱచియుఁగఱచియు, పదాహతులమెట్టియుఁగిట్టియు." శేష. ౪, ఆ.

కఱటి. దే. విశే. వంచకుడు. "క. మఱచినఁదలఁపింపఁగనగు, నెఱుఁగనినాఁడెల్లపాట్లనెఱిఁగింపనగున్, మఱియెఱిఁగియెఱుఁగనొల్లని, కఱటిం దెలుపంగఁగమలగర్భునికశమే." భార. ఆది. ౪, ఆ. "సీ. మానంబుపీటిఁబోమసఁగి వ్రేతలఁజిక్కవఱచినయదియెయీకఱటిచూపు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

[క]ఱత. వై. వి. 1. చేష్ట; 2. దుశ్చేష్ట*. "చ. కఱతలు పెద్దపీసికిటుకాఁచియుఁబెట్టెడుమానకేమిటన్, నెఱకులుమీటుచుండుఁదననీచపుమాటలువీనిఁబట్టిక, చ్చుఱఁబరిమార్పఁజేసిన యుపాయములన్నియుఁగొడ్డువోయెనీ, వుఱకవధింపఁగావలయును గ్రపుమాయలనిద్దురాత్మునిన్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

[కఱ]తలాఁడు. వై. విశే. (కఱతలు+ఆఁడు.) దుశ్చేష్టుఁడు. "క. కదలినమొత్తుదు నెక్కడఁ, గదలెదవటు కఱతలాఁడ కదలుమయేఁజూ, చెదననుచుఁ బోయియిమ్మల, ముదితనిజకుటుంబకార్యములఁ దత్పరయై." హరి. పూ. ౫, ఆ.

[కఱ]వ. వై. వి. బుద్ధి*. "గీ. గోలయిట్టికాఱుఁగోనలో నిన్నొంటి, డించిచనఁగనగునెయించుకైన, నిడుమకలుఁగనేరదిపుడుమాయన్నకు, వింతకఱదలెల్ల విడువుమింక." అచ్చ. ఆర, కాం. "క. పిఱుతివియకనాముందఱఁ, దెఱవాయిప్పగిదినాడఁ దెఱవామేల్కోల్, కొఱమాలినయివ్వీటిఁడి, కఱదలునీకెవ్వరిపుడుకఅపిరిచెపుమా." అచ్చ. అ, కాం.

కఱదూపము. వై. వి. గృహధూమము, ధూంధుమారము. "గీ. విరహపరితాపవేదనవేఁగుచున్న, చక్రవాకాంగనలకటాక్షములయగ్గి, నావహిల్లినకఱదూపమనఁగనొప్పు, నుడుగణాధీశబింబంబునడిమిమచ్చ." భీ. ౨, ఆ.

కఱనూనె. ద్వ. వి. (కఱ్ఱ+నూనె.) మ్రాని తైలము.

కఱపు. దే. ప్రే. బోధించు. వి. దుర్బోధన. "గీ. శకునికఱపువినియసన్మార్గవృత్తికిఁ, జొచ్చియిట్టియెడరుతెచ్చుకొనియె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కఱవ. దే. వి. ఒకానొక మూలిక.

కఱవాడు. దే. వి. ఎండినచేప.

కఱవు. దే. వి. 1. క్షామము; "కఱవుపయిఁగఱవుపొరయుచు, వెఱపుపయిన్ వెఱపుదోఁపవిడువనియిడుమం, దొఱఁగమిపైఁబురుషుఁడిడుమఁ, దొఱఁగమిఁజేడ్పడుచునడఁచుదుష్కర్మములన్." భార. శాం. ౪, ఆ. "క. తగవామగవారికినిటు, మగువలయందెగువఁజూపమాదృశవీరుల్, జగతింగఱవాడొరవా, మగఁటిమిగలరాచచందమా యిది యిహిహీ." రామా. ౫, ఆ.—2. పూరియిండ్లు కప్పునపుడు ఏర్పఱచుకొనుమిత్తి. "సీ. కఱవుగేస్తులయిండ్లఁగప్పు నేతలయంద నుడివడికలఁగుటల్మడుఁగులంద." అచ్చ. బా, కాం.

కఱి. వై. వి. పశుయోని*. విశే. నల్లనిది.

కఱిపక్కము. వై. వి. కృష్ణపక్షము.

కఱియ. వై. విశే. కృష్ణవర్ణము. "సీ. కఱియనెమ్మేనఁ జీఁకటిమ్రాఁకుఁబ్రాకుబంగరుదీఁగక్రియఁదూలఁగద్రుశాటి." పాండు. ౫, ఆ.

కఱివేము. ద్వ. వి. కఱివేపాకుచెట్టు, కాలశాకము.

కఱివేలుపు. ద్వ. వి. వెన్నుఁడు, కృష్ణుఁడు.

కఱివేల్పురిక్క. ద్వ. వి. శ్రవణనక్షత్రము.

కఱుకు. దే. స. క్రి. రాచు. "ఎ, గీ. కఱుకుటంఘ్రుల నిఱికించిగజ్జెగదలఁ, గటికినెటినెటిఁగో లెమ్మక యునువిఱుగ, వింకొవడిఁగైజునొకపెద్దవేసడంబు." స్వా. ౪, ఆ.—వి. మందాకుమాడ్కిరాచిన పొడి.

కఱుకుట్లు. దే. వి. బ. కట్టుకుట్లుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. కఱుకుట్లగతిరౌతులుతికికాల్బలముల గ్రుచ్చిరి నేజాలగుదులుగాఁగ." చంద్ర.

కఱుక్కు. దే. వి. నఱుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ఖడ్గ్రుమస్తముకఱుక్కునద్రుంచె." ఉ, రా. ౭, ఆ.

కఱుగోల. దే. వి. (కఱ్ఱు+కోల.) వాఁతవేసెడు ఇనుపకమ్మి, చూఁడుఁగోడుపు.

కఱుదు. వై. వి. నేర్పు*. "వ. బిరుదులంబాపుచుఁగఱుదులంజూపుచు." ఉ, రా. ౨, ఆ. "వ. దీని కఱుదులెంతయరుదులుచూచితే." ప్రభా. 3, ఆ. "క. కఱుదులమాటలమమ్ముం, గుఱుచవడుగయేల యింతగోసెక్కింపకే." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

కఱుదులాఁడు. వై. విణ. (కఱుదులు+ఆఁడు.) నేర్పరి. "కఱుదులాఁడగుచక్రి కపటంపుటనుపు నందనుమోసపుచ్చిన." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

కఱ్ఱ. యు. దే. వి. కొయ్య. వై. 1. నలుపు; "గీ. కిఱ్ఱుఁ జెప్పులుదొడిగినున్న గఱ్ఱతడుపు, లెలమితోఁగట్టి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. మఱక*.

కఱ్ఱుకుట్లు. దే. వి. బ. ఇనుపసలాకయందు గ్రుచ్చికాల్చెడు మాంసఖండము, శూల్యము.

కఱ్ఱుమడ. దే. వి. పెల్లగింప నుపయుక్తమైన ఆయుధ విశేషము. "గీ. గడ్డపాఱలఁ బాఱలఁ గఱ్ఱుమడల, వెడఁదగుద్దండ్ల నాపుట్ట విరియఁద్రవ్వ, నందు నిద్రించుచున్న కాలాహి గెరలి, తూలిపాఱంగఁ గొందఱుదోలితోలి." పంచ. నా. ౧, ఆ.

కఱ్ఱి. వై. వి. అర్జునుఁడు*. విణ. నల్లనివాఁడు. "ఎ, గీ. తెల్లదామరఱేకులట్లుల్లసిల్లు, కన్నుదోయినొప్పారెడుకఱ్ఱియాతఁడు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కఱ్ఱు. దే. వి. నాఁగటిదుంపయందమర్చెడి యినుప పాళము, కృషకము.

కఱ్ఱుకుట్లు. దే. వి. బ. (చూ.) కఱ్ఱుకుట్లు. "సీ. నీరు వెళ్లఁగనొత్తినిప్పులనందందకమ్మగాఁగాల్చినకఱ్ఱుకుట్లు." రుక్మా. 3, ఆ.

కఱ్ఱుగుద్దలి. ద్వ. వి. తొల్లిక. "సీ. త్రవ్వటంబులతతిఁ ద్రవ్వటంబులువెట్టఁ దగినట్టికఱ్ఱుగుద్దలిగడించి." కళా. ౪, ఆ.

కల. ఉభ. దే. వి. స్వప్నము. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ముప్పదికాష్ఠలకాలము; 2. చంద్రునిలోఁబదునాఱవ భాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీరజస్సు; 5. మొదలి సొమ్మునడ్డి; 6. శిల్పము అ. న. ము. రేతస్సు. విణ. 1. అవ్యక్తమధురము; (ధ్వని) 2. అజీర్ణము. (కలలు అఱువదినాలుగు.—ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యము, అలంకారము, నాటకము, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్మము, వాచకము, అవధానము, స్వరశాస్త్రము, శాకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకౌశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్మము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, జలస్తంభము, వాక్స్తంభము, వయస్స్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, ఐంద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిమంత్రౌషధాదిసిద్ధి, చోరకర్మము, చిత్రక్రియ, లోహక్రియ, అశ్మక్రియ, మృత్క్రియ, దారుక్రియ, వేణుక్రియ, చర్మక్రియ, అంబరక్రియ, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయ, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసవకర్మము, ప్రాణిద్యూతకౌశలము.)

కలంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱుతు; 2. ఇనుపచిట్టెము; 3. దూఱు.

కలంకారి. దే. వి. వ్రాఁతపనివస్త్రము.

కలంజము. సం. వి. అ. పుం. గంజాయి.

కలందాను. హిం. వి. కలములుంచు పెట్టె.

కలంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూరనార; 2. బాణము.

కలంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీఁగబచ్చలి †.

కలఁక. దే. వి. 1. కలఁగుట; 2. కంటితెవులు.

కలఁకఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (కలకఁ+పాఱు.) కలఁతపడు. "కలఁకంబాఱి మఱుందిఁజెల్లెలినుదగ్రక్రోధుఁడై పట్టి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కలఁకపాటు. ద్వ. వి. కలఁతపడుట. "వ. ఇక్కలంకపాటుతక్కినభయంబునకుంగాదుసుండు." కళా. ౪, ఆ.

కలఁకు. వై. వి. 1. కళ్లము; 2. స్థానము; 3. యుద్ధము*. (కలనుయొక్క రూపాంతరము. చూ. కలను.)

కలఁకువ. దే. వి. కలఁత. "పెక్కుకలంకువలమదిం గూరినసైన." వాసి. ౫, ఆ.

కలెక్టరు. ఆం. వి. జిల్లాపు అధికారి.

కలఁగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలఁగన్+పడు.) కలఁగు, సంక్షోభించు. "క. సాత్యకికో, ల్తలకోర్వక నీబలముగలంగంబడియెన్." భార. ద్రో. ౪, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కలఁగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (కలఁగన్+పాఱు.)——షై.——"కలఁగంబాఱితొలంగెవారుణబలౌఘంబుల్." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

కలఁగు. దే. అ. క్రి. కలఁకఁబాఱు, కలఁతపడు.

కలఁచియాడు. దే. స. క్రి. (కలఁచి+ఆఁడు.) కలఁచు. "గీ. ఇట్లుకౌరవానీకంబునెల్లఁగలఁచి, యాడిభీష్మునిదెసఁబోవ." భార. విరా. ౫, ఆ.

కలఁచే. దే. ప్రే. కలఁగఁజేయు.

కలఁత. దే. వి. క్షోభము.

కలఁతపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁగు, సంక్షోభించు.

కలకంఠము. సం. వి. అ. పు. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. పావురము; 4. హంస.

కలకల. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

కలకలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంపునఁబుట్టిన పెద్ద మ్రోఁత, అలబలము; 2. సర్జరసము.

కలకాలము. మి. వి. ఎల్లప్పుడు.

కలగలపు. దే. వి. (కలపు+కలపు.) 1. కలుపుఁగోలుతనము; 2. కలుసుఁగూర. (రూ. కలగల్పు. కలుసుఁగూరకు. — "సీ. ఒకకొన్నికలగల్పులొకకొన్నిబజ్జులొక్కొకకొన్నిరీతుల యూర్పువగలు." పాండు. ౪, ఆ.)

కలగుండు. దే. వి. కలఁత, క్షోభము.

లగుండుగొను. దే. అ. క్రి. (కలగుండు+కొను.) కలఁగు. "ఎ, గీ. చేదిమగధకేకయాదిసేన, లెల్లఁజెదరఁదరలఁదల్లడపడఁగల, గుండుగొనఁగఁజేసెఁగుంభజుండు." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

ండుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలగుండు+పడు.) కలఁగు.

ండుపెట్టు. దే. స. క్రి. (కలగుండు+పెట్టు.) లఁచు. "సీ. సాత్యకియేచి ధృష్టద్యుమ్నుఁడు పదానుగురుసైన్యములఁగలగుండుపెట్టె." భార. ౩, ఆ.

ర. దే. వి. (కలపు+కూర.) పెక్కుదినుసులు పిన కూరాకు.

. దే. అ. క్రి. (కలపు+కొను.) 1. కలఁగు; పక్షిమృగజాతులెల్లనుబ్రమసియిట్టు, నట్టుఁ నిచెదరె." భార. విరా. ౪, ఆ.—2. వ్యాపించు. "ఎక్కువివర్ణతతోనలోపలంగలగొనె నారటంబు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కలజువ్వి. దే. వి. కంబరాలము†.

కలతెఱఁగు. దే. వి. యాథార్థ్యము.

కలధౌతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. బంగారు; 3. అవ్యక్తమధురధ్వని.

కలధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. నెమలి; 4. పావురము.

కలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱుఁగుట; 2. పొందుట.

కలను. వై. వి. 1. కళ్లము; "క. పొలమిల్లుతోఁటగ్రామము, కలనుపసులు మేయుకొఅను కాల్చిననృపకాం, తలతోసంగముచేసినఁ, గలయంబిరిసుట్టివానిఁగాల్పఁగవలయున్." సం. "క్షేత్రవేశ్మవనగ్రామవివీతఖలదాహకాః, రాజపత్న్యభిగామీచదగ్ధవ్యాస్తుకటాగ్నినా." విజ్ఞా. వ్య. కాం.—2. స్థానము; "ఎ, గీ. ఏబలంబుదనకునెక్కుడు గలిగెన, బ్బలము నేలపోరుకలనుగాఁగ, నినుఁడు సీతుగాలి వెనుకగామొనసడ, పించినడవ సంభవించుజయము." భార. శాం. ౨, ఆ.—3. యుద్ధము*. "క. అప్పుడ, ప్పలభుక్కులకన్యవన్యఫలభుక్కులకుం, గలనయ్యె." రామా. ౭, ఆ.

కలప. దే. వి. 1. నాఁగటిదుంప; 2. ఇల్లుకట్టుటకు ఉపయోగించెడు మ్రాను.

కలపకట్టియ. వై. వి. (కలము+కట్టియ.) వ్రాసెడు కలము.

కలపడము. దే. వి. ఒకటితోనొకటికలయుట. "రగడ. కలపడంబులుగలయవీచొక్కంపుఁగస్తురిరసవీణెలు." శుక. ౧, ఆ.

కలపతాల్పు. దే. వి. 1. బలరాముఁడు; 2. శూద్రుఁడు.

కలపసగంప. దే. విశే. కలహశీలుఁడు. "చ. కలపసగంపయీతపసికాలును నోరును బాదుకానకె, వ్వలనుఁబరిభ్రమించుచు నుపాయపుఁబ్రేలరిమాటలాడిదీ, రులమదికైనసూరకవిరోధమొనర్చుచునుండు." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కలపసఁబిండి. దే. వి. (కలపడము+పిండి.) క్షోభము. "క. కలసెదఁబతినతఁడిచ్చట, మెలఁగుట మాతండ్రివిన్న మేలగు నేఁప్రే, వులలోనసురియఁద్రిప్పిన, కలపసఁబిండైనఁజెలిమికత్తెలునగరే." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

కలపము. దే. వి. 1. కలపుట; "క. తలయంటెనొకతె తేనికిఁ, గలపంబునఁజేసితావిగల్గిననూనెన్."

య. ర, ఆ.—2. పరిమళద్రవ్యములను జేర్చికలపినచందనము. "సీ. కలపంబులభినవగంధంబులు గంగూర్చితనువుననలందుదుననువుగాంగ." భార. విరా. ౧, ఆ.

కలపు. దే. ప్రే. కలయంజేయు. "మగలయిలువరుసంగలపెను." రాఘ. ౨, ఆ. వి. కలయుట. "ఇరువురమనములకలపు." మార్క. ౫, ఆ.

కలబంద. దే. వి. ఒకానొక మందుచెట్టు, కన్య. (దీని భేదము ఏనుంగుంగలబంద.) (ఒక నిఘంటువునందు ఇది కలుబంద అని వ్రాయంబడియున్నది.)

కలభము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుంగుగున్న. ముప్పదియేండ్లయేనుంగు. (అని కొందఱు.) (తద్విశేషములు.—బాలము, పోతము, విక్కము.)

కలమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్రాసెడు కలము; 2. వరిపైరు; 3. లత్తుక.

కలమరి. దే. విణ. (కలము+అరి.) ఓడయెక్కిపోవువాండు. "గీ. రథికునకుంగలమరికి సారథియుంగర్ణధారుండునుబోలెనాత్మకుండానుసుపథ, వర్తనైకవిధాయిగావలయుయోగ, ధారణానిశ్చయుండగు ధీరుండధప." భార. శాం. ౫, ఆ.

కలము. ఉభ. దే. వి. 1. ఓడ; "గీ. బ్రదుకుమీందియాసపాయంగంబెట్టితిం, జిచ్చువంటి వేంకివచ్చినపుడ, జలధినట్టనడుమసాంయాత్రికుండుకలం, బవిసినపుడుధనము నాసవోలె." కాశీ. 3, ఆ.—2. పండ్రెండుతూములకొలందిగలపరిమాణవిశేషము. "గీ. అంత నా రాజగోవిందుండధిక భక్తి, నల్లునకు నాండుబిడ్డకు నరణమిచ్చె, ముదముతోడమున్నూటఱువదిగలముల, హేమతండులములు జనులెల్లంబొగడ." పర. 3, ఆ. — వై. లేఖిని. సం. అ. న. రేతస్సు.

కలముండు. సం. వి. అ. పుం. చోరుండు, దొంగ.

కలయ. దే. ద్ర. అంతట. "వ. కొలువుకలయంగనుంగొని." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (రూ. కలయంగ.)

కలయంపి. దే. వి. దుమ్ముడంగుటకై కస్తూరిచందనములోనుగాంగల సుగంధవస్తువులంగలపిచల్లెడునీరు. (కలాంపియొక్క రూపాంతరము.)

కలయంబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలయన్+పడు.) కలయు. "ఎ, గీ. కలయంబడిమూంపుమూంపునందలంగంద్రోయ, రానిసందడినడచుపౌర వ్రజంబు, నరయుచును." జై. 3, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కలయిక. దే. వి. సంగమము.

కలయు. దే. స. క్రి. కూడు. "కంటినిగలయంగనామనము." (నలకథయందు కంటిని కలయంగనా అనియు హరిశ్చంద్రకథయందు కంటిని కల అంగనా అనియు ఛేదము.) హంస. ౨, ఆ.

కలరవము. సం. వి. అ. పుం. పారావతము, పావురము.

కలరూపు. ద్వ. వి. యాథార్థ్యము.

కలలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. గర్భపిండము; 2. మావి.

కలవ. దే. వి. 1. కలయుట; 2. కలసిన యిసుకయుసున్నమును. విణ. కలసినది.

కలవంటకము. దే. వి. (కలపు+వంటకము.) నూవుపొడిలోనగువానితోంగలపినవంటకము, చిత్రాన్నము.

కలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలవు + పడు.) కలయు. "క. కలవడిమాటలంబ్రియముల." రుక్మాం. ౧, ఆ.

కలవరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలవరము+పడు.) కలంతపడు.

కలవరపోవు. దే. అ. క్రి. (కలవరము+పోవు.) కలవరపడు.

కలవరము. దే. వి. 1. కలంత; 2. చింత.

కలవరించు. దే. అ. క్రి. మైమఱచిమాటాడు. "సీ. చెలరేంగిరాయంచ చేరువ మెలంగుచోంగలికి నెన్నడలంచుంగలవరించు." అచ్చ. అర, కాం.

కలవరింత. దే. వి. మైమఱచినమాట. "వ. ఇదియేమయ్యా వెండియుమదాశయుండును మధురలాలసయునుగలాపూర్ణుండునంచుం బలుకుచున్నవారు. దేవరకు నెప్పుడు నవియు కలవరింతలైయున్నయవి." కళా. ౫, ఆ.

కలవాండు. దే. విణ. 1. అప్పుండు; "ఉ. శాంతనవుండుసర్వకురుసంతతికింగలవాండు కాండె." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. ధనవంతుండు; "సీ. ఆరకూటకలాపమర్వమైకలవాని కేవర్షనైనిర్జరేశ్వరునకు." నై. ర, ఆ.—3. శక్తుండు. "వినుమాపనికెల్లంబాండుపుత్రులెకలవారు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కలవింకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరంబిచ్చిక; 2. కూంకటిమూంగ అనుపక్షి.

కలశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. ఘటము, కుండ.

కలశాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.

కలశి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. కోలపొన్న; 2. పెరుగుంజిలికెడుకుండ.

కలహంస. సం. వి. అ. పుం. 1. ధూమ్రవర్ణములైన ముక్కుకాళ్లుటెక్కలుగలహంస; 2. రాజహంస; 3. రాజశ్రేష్ఠుఁడు. (రూ. కలహంసము.)

కలహము. సం. వి. అ. పుం, న. జగడము. పుం. 1. యుద్ధము; 2. కత్తిగొఱ.

కలహాంతరిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముందు కోపముచేఁ బ్రియుని విడనాడి వెనుక పరితాపము నొందెడు నాయిక. (చూ. నాయిక.)

కలహాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నారదుఁడు, ఆరి వేరపుఁదపసి.

కలహించే. సం. అ. క్రి. జగడమాడు.

కలాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తమ్మపడిగము.

కలాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగసాలెవాఁడు; 2. చంద్రుఁడు.

కలాపకము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుమెడసంకెల.

కలాపన. దే. వి. కలఁత.

కలాపము. ఉభ. దే. వి. కలఁత. సం. అ. పుం. 1. ఇరువదియైదు పేటలుగల స్త్రీల యొడ్డాణము; 2. నెమలిపురి; 3. అమ్ములపొది; 4. భూషణము; 5. సమూహము.

కలాపి. దే. వి. (కలఁత+అఁపు.) కలయంపి. (సంధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు. "సీ. కలాపికలయంపిచానపి, యనగోముఖాఖ్యలై యలరుచుండు." ఆంభా. ద్వి. పు. సం. వి. న్. పుం. 1. నెమలి; 2. జువ్వి*.

కలాయము. సం. వి. అ. పుం. గుండ్రనిసెనగలు.

కలాయి. హిం. పాత్రలకు తగరము పూయుట.

కలాలి. హిం. వి. కల్లుసారాయలమ్మువాఁడు.

కలాలుఖానా. హిం. వి. కల్లుసారాయలమ్ము దుకాణము.

కలావరు. ఆం. వి. చీట్లాటలో నొక కాకితము పేరు.

కలాసి. హిం. వి. ఓడమీఁది పనివాఁడు.

కలి. ఉభ. దే. వి. పులియఁబెట్టినకడుగునీరు. సం. ఇ. స్త్రీ. కల్లెము. పుం. 1. జగడము; 2. ఒక యుగము; 3. యుద్ధము; 4. శూరుఁడు.

కలింగలు. అర. వి. అలుఁగు.

కలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మొగ్గ; 2. కల్లెము.

కలికము. దే. వి. శైత్యనివారణార్థము కంటికివేసెడు మందు.

కలికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూఁకటిమూఁగయనుపక్షి; 2. పచ్చపిట్ట; 3. నెమలియడుగుచెట్టు.

కలికి. దే. వి. 1. మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. విశ. మనోజ్ఞము. "సీ. దనుజశుద్ధాంతకాంతాకటాక్షములతోఁ గలికికాటుకలకుఁగాని వావి." ఉ, హరి. 3, ఆ.

కలిగొట్టు. దే. వి. పాటలి*.

కలితనము. దే. వి. సామర్థ్యము. "గీ. అరులగుణములైననగ్గింతురెప్పుడుఁ, గలయ బెరసినపుడుకలితనంబు, మెఱయుదురుమహాత్ములు." భార. విరా. ౪, ఆ.

కలితము. సం. విశ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎఱుఁగఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

కలితి, కల్తి. హిం. వి. మిశ్రితము; స్వచ్ఛముకానిది.

కలిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్ర*.

కలిమము. దే. వి. మాంసము. "వ. అప్పుడదంపితిత్రోలిచిగాలిగొనవైచిన కుక్క కలిమంబు గనుంగొని." భార. శాం. 3, ఆ.

కలిమారకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలియడుగు*.

కలిమి. దే. వి. 1. కలుగుట; "ఇట్టిమహిమకలిమికిఁ గతమెయ్యది." భార. అర. ౪, ఆ.—2. సంపద. "క. కలిమియచుట్టలఁజేర్చును." భార. శాం. ౧, ఆ. (రూ. కల్మి.)

కలిమిచెలి. దే. వి. లక్ష్మి.

కలిమిదండుగ. ద్వ. వి. నేరములేకున్నను ధనవంతుని యొద్ద రాజు పుచ్చుకొనెడు ధనము.

కలియు. దే. స. క్రి. పొందు. (కలుపు, కలుపుఁగోలు ఇత్యాది సాధారణ ప్రయోగంబులంబట్టి ఇట్లు ఇకారమధ్యముగాను వ్రాయఁబడియె.)

కలిలము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎఱుఁగరానిది; 2. చొరరానిది.

కలివె. దే. వి. కరమర్దము*.

కలీయము. సం. వి. అ. పుం, న. కల్లెము.

కలు. యు. దే. వి. 1. బండిచక్రము; "సీ. ఆదిమనోమయంబగునెక్కచక్రంబుఁగల్పించెబ్రహ్మజగద్ధితముగఁ, గల్పించియాబండికలుఁడొల్చెసత్యలోకంబుననుండి యాకమలగర్భుఁడు." కాశీ. ౧, ఆ. — 2. ఱాయి. "సీ. ఏనుఁగ్రేఁగంటనొక్కించుకచూచినఁ గలుడెందమైనను గరఁగుననిన." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—వై. 1. మద్యము; "కలుద్రావంబనిపూనియాదవులు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.— 2. మద్యవిశేషము. (చూ. కల్లు.)

కలుఁగానుగు దే వి (కలు+కానుగు.) త్రాయంతి*.

కలుఁగు. దే. వి. 1. బొక్క; 2. గుహ. "క. కడువడి నక్కలుఁగు మొగ్గిన్, బడుకొక్కటి త్రొచ్చి వెను కపనులాతని కే, ర్పడఁ జేసి వీడు సేరినఁ, గడఁకం బజ ల్లెల్లనన్ను గనుఁగొని యెలమిన్." అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

కలుఁజు. దే. వి. చెఱువులోనగువాని నీళ్లు పోవుటకు రాతితోఁ గట్టిన మార్గము.

కలుక్కు. దే. వి. మనసు నొచ్చుటయందగు అనుకరణము. "ఇత్తెఱఁగు పెనంగ లుక్కు మనదే పగవారి మనంబును." సా. 3, ఆ.

కలుక్రాంత. దే. వి. కలుఁగానుగు*.

కలుగచ్చ. దే. వి. ఒక దినుసు గచ్చ*.

కలుగానుగ. దే. వి. రాతిగానుగ. "క. చెఱకొకటి కలుఁగఁగామరు, చెఱకున్ లో నైతిమనుచుఁ జెఱకులగమి నే, తఱిఁగలుగానుగలాడుదు, రఱిఁగి ప్రజల్ సుగుణులన్న రేఁదురునీటన్." రామా. ౧, ఆ.

కలుగు. దే. అ. క్రి. 1. అగు; "చ. మనుమన చేతభంగపడి ముచ్చిరియుండుటఁ జేసి పాండునం, దనులను నెత్తినత్తురుచితంబుగ సంగిటి మెట్లుఁ గల్గు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. ఉండు; "గీ. ఇట్టి విక్రమంబు నిట్టి సామర్థ్యంబుఁ, గలదె యొకులకిజ్జగంబునందు." భార. ఆది. ౨, ఆ.—3. ఓపు; "గీ. సింహకవచంబు దొడిగినఁ జెనఁటి యొక్క, గంధగజగంధమున కనుగల దెనిలువ." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—4. పుట్టు; "వ. గర్గునకు శినిజన్మించె. శినికి గార్గ్యుండు గలిగె." భాగ. ౯, స్కం.-5. కూడు. "మ. కలికీ మాటలు వేయు నేటికి కిరీటి యీ కాయంబులో వానితోఁ, గలుగన్ భాగ్యము కల్గకున్న విభునిం గాఁ జేయుమీ వీని రాఁ, గల జన్మంబున." అని. ౨, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "కరుణ గలుగుమమ్ము కమల నేత్ర." భార. ఆది. ౧, ఆ. "అంతయెఱుక లేనె." భార. అర. ౧, ఆ. (రూ. కల్గు.)

కలుచే. వై. వి. 1. దోషము; "క. కలుగుం దోషమి యమవసఁ, గలుగు నెయంతట నెయప్పు లేకరున కునాశం, బలఘుపరవస్తువునకుం, గల దెయభావంబు మనసు గానని కలుచన్." భార. శాం. ౪, ఆ.—2. కలఁత*; (చూ. కలుచపడు.) 3. క్రోధము*. "మ. కలుచన్ గోళబిలంబు వెల్వడియదః ఖడ్గాహిపై వచ్చుచోఁ, జలనంబించుక లేక యీ తనిరిపుక్ష్మాపాలసంఘాతమో. చెలహస్తాంబురుహాంగులీమయ మహాసిద్ధౌషధీపల్లవాం, చలముల్ మేసి భజించు జాంగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." వై. ౫, ఆ.

కలుచపడు. వై. అ. క్రి. కలఁతపడు. "వ. తద్వ్యథోపాయంబునకు పాయంబూహించి యొద్దియుండగా నకి కలుచపడి పెలుచ నంతిపురంబు వెలువడి కొలువుకూటంబునకు వచ్చి సింహాసనాసీనుండై." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

కలుపు. దే. ప్రే. కలియఁజేయు. వి. 1. పైరులో నికసవులోనగునది; 2. పెరుగు. "ఒల్పుఁబప్పులు పాకపూరగుం పు కలుపున్ వడియంబులు." శశాం. 3, ఆ.

కలుపుఁగోలు. దే. వి. (కలుపు+కోలు.) అభేదము. (రూ. కల్పుఁగోలు. "మ. ననుపుం జుట్టము లెందఱేని గలరింటన్ వారు మా కైచలంబునఁ బోరాడుదురట్టివారలకుఁ గల్పుంగోలు పుట్టింపనిం, పునమన్నింపవె నిత్యవైరము స్ఫురంబుల్ మాని మేల్పొందమ, న్న నగా నించిన మంత్రమైన మణియైనన్ మూలికైనన్ మునీ." చంద్రా. 3, ఆ.)

కలుపుఁగోలుతనము. ద్వ. వి. అభిన్నత్వము. "వ. నటద్వల్లీమతల్లియుం బోలెనుల్లసిల్లియల్లిబిల్లిఁ దెచ్చి కోలువలపు బెలుపు కలుపుఁగోలుతనంబులు సలుపుచునిట్లనియె." రామా. ౫, ఆ.

కలుము. దే. వి. కలువగంధము. "ఎ, గీ. కలుము నాఁ గఁగలువ గంధమభవ." ఆం, భా. ప్ర. ధీ.

కలువ. వై. వి. ఒకానొక జలపుష్పము, ఉత్పలము*. "చెలువలొనరించు బలుచలువలకుఁ బైనలము కలువలకు." య. ౫, ఆ.

కలువకంటి. ద్వ. వి. (కలువ+కన్ను.) 1. కలువ రేకులవంటి కన్నులుగల యాఁడుది; 2. ఆఁడుది.

కలువడము. వై. వి. (కలువ+వడము.) ఉత్సవాదికాలములలో ధ్వజస్తంభములోనగువానియందు వ్రేలఁగట్టెడు బంగారు కలువపూదండ. "వ. బహిర్ద్వితర్దికాని కాయవిరచిత కురంగ నాభిగోముఖోత్కరితరంగితరంగవల్లీ మతల్లికా మనోజ్ఞమౌక్తికమండలీపాండిత్యంబు లత్యంతకాంతంబులగుచు నతుంగహర్మ్య శిఖర కేతుసంఘసంఘర్షణ శకలితపతితాంతరిక్షఖండలక్ష్యమాణ నక్షత్ర సముత్ప్రేక్షా సంధుక్షణవిచక్షణంబులై వీక్షణపర్వంబు నిర్వహింపఁ బెంపు మీఱుచుం దదవలంబనలంబమాన

వివిధాంబుద కదంబకంబుడంబు చూపు కలువడం బులును." కళా. ౨, ఆ. "వ. కమనీయహేమ దండంబుల రామనీయకంబులం దొంగలికొను కాంచన కల్హారంబులు నెలకొల్పి కలయనెత్తిన నభోభాగంబునం బెడంగడరుకలువడంబులును." రా. అ, కాం.

కలువము. దే. వి. మందునూఱెడు ఱాయి.

కలువరాయఁడు. వై. వి. చంద్రుఁడు. (ఇట్లు కలువఱేఁడులోనగునవి.)

కలువఱేకు. ద్వ. వి. 1. కలువపూఱేకు; బ. 2. పిఱుఁదులమీఁది నఖక్షతములు.

కలువలదాయ. వై. వి. సూర్యుఁడు. "కలువలదాయ వంగడపుఁదొడవ." అచ్చ. యు, కాం.

కలువవిందు. ద్వ. వి. చంద్రుఁడు, కుముదబాంధవుఁడు. "గీ. కరము తోఁబుట్టువగుటనో కలువవిందు, కందుదనయందుఁదాల్చెలక్ష్మణకుమార." రామా. ౬, ఆ. (ఇట్లు కలువచెలి. మొ.)

కలువు. దే. అ. క్రి. కలుగుయొక్క రూపాంతరము. (పుట్టుటకు.— "ఉ. ఓయన్నువపట్టెనిటఁగనిన యన్నువసుంధరసింధుజాతిలో, వన్నియకెక్కెనీవు గలువటనియతోన్నతిఁగాంచెదంద్రియుఁడ." వసు. ౫, ఆ.—పొందుటకు.—"క. రారాపుతేలచేసెదు, రారాననుఁగలువఁగలువరారామేడట.")

కలుషము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. దున్నపోతు. విణ. కలఁకఁబాఱినది.

కలుషించే. సం. అ. క్రి. కలఁకఁబాఱు.

కలుసుఁగూర. ద్వ. గ్రా. వి. (కలుసు+కూర.) అనుకుగావండినకూర. "సీ. కలుసుఁగూరలును బజ్జులుఁదియ్యచేరులుఁబంచదారలు నానవాలుఁజాన్న." జై. ౩, ఆ. (వ్యవహారమునందు కనఁబడుటకాక గ్రంథములయందును నీ పదమిట్లు కనఁబడుచున్నది.)

కల్కము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కపటము; 2. పాపము; 3. నెయ్యినూనెలోనగువానియందు అడుగుననిలిచినమడ్డి; 4. మలము; 5. మలసామాన్యము; 6. తాండ్రి. విణ. డు. పాపాత్ముఁడు.

కల్కి. ఉభ. దే. వి. విణ. కలికియొక్క రూపాంతరము. (చూ. కలికి.) సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణ్వవతార విశేషము.

కల్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆయిత్తముసేయుటకైయేనుఁగునకుఁగట్టిననిడుత్రాడు. అ. న. ము. 1. క్లృప్తి; 2. రచన.

కల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మదినము; 2. న్యాయము; 3. ప్రళయము; 4. వేదాంగమైనవిధి; ౫. శాస్త్రము.

కల్పవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోరినవస్తువులిచ్చెడు దేవవృక్షసామాన్యము, వేల్పుమ్రాను; 2. తద్విశేషము. (ఇవి ౫.—మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరిచందనము.)

కల్పాంతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము, త్రుంగుడు.

కల్పించే. సం. స. క్రి. 1. కలిగించు; 2. రచించు.

కల్మషము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. 1. నరక విశేషము; 2. నలుపు. విణ. నల్లనిది.

కల్మాషము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము; 2. నలుపు. డు. రాక్షసుఁడు. విణ. 1. చిత్రవర్ణము కలది; 2. నల్లనిది.

కల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్యము. అ. న. ము. వేకువ. విణ. 1. చెవిటిమూఁగ; 2. నేర్పరి; 3. ఉపాయముకలది; (మాట.) 4. శుభమైనది; (మాట.) 5. రోగములేనిది; 6. సంపాదింపఁబడినది.

కల్యవర్తము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతరోభ్భోజనము.

కల్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. శుభము; 2. చొక్కపుబంగారు.

కల్ల. దే. వి. 1. అసత్యవచనము; "శా. ఓయబ్జాక్షి యేమంచువి, భ్రాంతింబల్కెదుకల్లయుఁటనిజము వీడ్పాటొందఁగా." కళా. 3, ఆ. — 2. తప్పు; "క. తనకల్లఁదెలుపదేకద, మన కల్లలతొంగిబుద్ధిమంతునొకనినే, ర్పనమెల్లనెరాకొమరుని, మనమెల్లను దెలిసిరాఁగమనమంపఁదగుట." సా. ౨, ఆ.—3. మోసము; "గీ. పునుకతాల్పువిల్లుదుని మెఁదాటకఁజంపె, ఖరునిఁదేర్చెవాలిఁగడపఁబనిచెఁ, గల్లజింకఁద్రుంచెగండగొడ్డలితాల్పు, గరువమడఁచెనతనికడిమియసదె." అచ్చ. యు, కాం.—4. పరుషవచనము; "సీ. తనతల్లివిసివినిన్నునుగొన్నికల్లలాడుటయునేవెళ్లిపోవుటయుఁగలదు." పర. 3, ఆ.—5. తోఁటలోనగువానివెలుగు. "వెలికల్లమైతురావేల్పులకుడుపుచో." ఉ, హరి. ర, ఆ.—విణ. 1. అసత్యము; 2. పరుషము.

కల్లతనము. దే. వి. 1. చెడ్డనడత; "గీ. అన్నమీతండ్రికోపగాఁడౌనొకాఁడొ, యీవుపొనరించు దుర్వృత్తమెటిఁగెనేనిఁ, గల్లతనములు పలుమాఱుఁగప్పిపుచ్చి, నట్టినామీఁదఁ జంపంగనలుగ

కున్నె." సం. "ఆచ్ఛాదయామి తేనిత్యంపత్యు ర గ్రేకుచేష్టితమ్." కాశీ. ౪, ఆ. — 2. వంచన. "ఉ. కల్లతనంబుగాకపాడకట్టినపూర్వపురీతినేఁడునా, యుల్లమునందునుండుము సమున్నతతేజముతోడభక్తిరం, జిల్లినచూపుగూడవిధిఁజెందిన ప్రోడబుధాళినీడమా, తల్లిదయామతల్లిప్రణత ద్రుమకల్పకవల్లిభారతీ." భాగ. ౬, స్కం.

కల్లము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కత్తి.)

కల్లరి. దే. విణ. (కల్ల + అరి.) 1. అసత్యముపలుకువాఁడు; 2. తప్పుచేసినవాఁడు; "గీ. తల్లినామీఁదనటులేనితప్పుమోపె. నఁటమదినమంగుతండ్రి తానదియెనిశ్చ, యంబుచేసెనఁట యిఁకఁగాదన్నఁబోనె,యేరినననేలకల్లరిమేనయగుదు." సా. ౨, ఆ.—3. దుష్టుఁడు (లేక) చోరుఁడు; "క. అల్లదెతాటకయనియెడు. కల్లరిరాకాసిపొగరుగ దురఁగవచ్చెన్." అచ్చ. బా, కాం.—4. వంచకుఁడు. "క. కల్లరితొలువేలుపుఱేఁ, డల్లనఁజెఱ వట్టుకొనుచునరుగుచునున్నాఁడు." అచ్చ. అర, కాం.

కల్లరీఁడు. దే. విణ. (కల్లరి+ ఈఁడు.) కల్లరి. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

కల్లరుజా. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "మిసికల్లరుజా తేలుమీను." హంస. ౪, ఆ. (చూ. అరుజా.)

కల్లు. యు. దే. వి. 1. కన్ను; "సీ. ఏవేల్పుతలఁపంగ నినచంద్రులనుబండికండ్లుగాఁగండ్లుగాఘనతఁ జేసె." భల్లా. ౧, ఆ. (ఈయర్థమునఁ ప్రయోగమొక్కండకానఁబడియెడి.)—2. బండికన్ను; "వ. దాపటికల్లుద్రుంగినందేరుఘూర్ణిల్లె." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—3. రాయి. "గీ. గగనహరినీలశైల శృంగముననుండి, డొల్లిపడెఁబ్రొద్దుజేగురుఁగల్లువోలె." వై. ౮, ఆ.—వై. 1. మద్యము; "ఉ. ఉత్పలగంధినన్ను డిగియొల్లను బంపుము కల్లుతేర." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. మద్యవిశేషము*. "ద్వి.సారాయియొకయేటుసరవినిబాఱెఁ, బాఱెఁగల్లునుసొక్కపానకతటిని." రా. అ, కాం.

కల్లుపెంట. ద్వి. వి. కల్లమ్మెడుచోటు, శుండ.

కల్లుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (కల్లు+పడు.) స్తంభించు. "వ. గుండెజల్లుమని కల్లుపడి మునితల్లజు పదపల్లవంబులం ద్రెళ్లియిట్లంటి." స్వా. ౫, ఆ. "క. భల్లంబొక్కటివింటను, మెల్లనసంధించినిలిచిమే వెంచికిటిం, బెల్లులికిపడఁగనేసినఁ, గల్లుపడక్ లేచియంతఁగడువడితోడన్." (ఇందు కల్లుపడక్—దీనికి కర్తతన్నే సినబోయి.) భల్లా. ౨, ఆ.

కల్లెలుక. దే. వి. (కల్ల+ఎలుక.) పొలములలోఁగలుఁగులయందుండెడి యెలుక. "గీ. ఉడుముఁగరిమిడి కొక్కుదొండడియువెల్ల, యెలుకకల్లెల్కతలుచు నునేమిచెప్ప." స్వా. ౪, ఆ.

కల్లేడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. ఱెక్కతాఁకున స్రుక్కనిక్కి ప్రక్కలునొక్కనుఱకకల్లేటి నా కొక్కరణంబు." స్వా. ౪, ఆ.

కల్లేఱు. దే. వి. (కల్లు+ఏఱు.) వీరభద్రపర్వతపాదమూలమునఁబాఱెడియొకనది. "సీ. పాఱెనే శైలంబుపాదమూలంబునఁ గల్లేటితోవృద్ధగంగ వాసి." కాశీ. 3, ఆ.

కల్లోలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దయల; 2. సంతోషము. డు. శత్రువు.

కల్లోలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

కల్వ. వై. వి. కలువయొక్క రూపాంతరము.

కల్వము. దే. వి. కలువముయొక్క రూపాంతరము.

కల్హారము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక యెఱుపునుదెలుపునుగలిగి మిక్కిలిపరిమళముగలకలువ, సౌగంధికము.

కవ. దే. వి. 1. జత; (జక్కవకవ. మొ.)—2. యుగళము; (కన్నుఁగవ. మొ.) — బ. 3. కుశలవులు; "ఎ, గీ. కవలుకవిజెలూనిద్రాక్షాఫలోప, మానమానితవాల్మీకి మానిరచిత, చారు రామాయణ శ్లోకసమితిగాన, లీలఁబఠియింప." ఉ, రా. ౭, ఆ.—4. నకులసహదేవులు. "మ. కవలేతెంచిరివేడ్కనొండొరులకుంగయ్యంపుమైఁ జెప్పచున్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కవకవ. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "చ. కవకవనవ్వియజ్ఞతురగంబుమెడకొదనయుత్తరీయమున్, లవుఁడుతవిల్చె." జై. ౬, ఆ.— 2. పలుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము; "కవకవఁబలికెడుకరణి." ఉ, రా. ౭, ఆ. (ఈయర్థమున కీప్రయోగమొక్కటియకానంబడియెడి.) — 3. వ్రాలుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. కవటంపుఁబక్షులుకవకవమనుచు, విపులేశుముందఱవెఱకవాలె." నళ. 3, భా. (ఈ కృతికర్త కేవలము ఆధునికుఁడుగాఁ గానఁబడియెడి. కాన నీప్రయోగము విచారింపఁదగినది.)

కవచము. సం. వి. అ. పుం 1. బొందలము; 2. తప్పెట; 3. కలజువ్వి?.
కవట. దే. వి. పెద్దకొమ్మ, స్కంధశాఖ. "సీ. కవట లొండొంటితోఁ గదియుచు నెడములు ద్రెంగి ప్రబ్బగసొంపుమిగులుచూని." భార. విరా. ౧, ఆ. విణ. లేత. (కవటాకు.)
కవడె. దే. వి. వాద్యవిశేషము. "ఎ, గీ. కవడెయన నురుమయనఁగను గరిదియనఁగఁ, దప్పెటయనం గవాద్యభేదములుచెలఁగు."అం,భా.ప్ర.నాట్య.
కవణకాఁడు. దే.విణ.మల్లగమనమును దెలిసినవాఁడు. "కవణకాఁడనమీఱుగమనవేది."ఆం,భా.ద్వి.ష.
కవణము. వై. వి. గుఱ్ఱము మొదలగువానియొక్క ఉలవలులోనుగాఁగలభక్ష్యము. "చ. ఇంటనకట్టిగడ్డియుఁ జొ, గవణమునీరుచూపఁబతికట్టడచేయుఁగఁబోలఁబావనీ."జై.౨,ఆ."చేరుడుబియ్యాలకవణంపుఁ బేనుఁగుగములఁ కడల."ఉ,హరిశ్చ.3,ఆ.
కవను. దే. వి. కసవు. "సీ.గడ్డిగాదనుగవతముకసవుకవను, పుల్లుపూరియనంగఁ జెల్లునుదృణసంజ్ఞ."ఆం, భా. ద్వి. వ.
కవరు. ఆం. వి. కాగితపుసంచి, పైకప్పు.
కవఱులు. దే. వి. బ. పాచికలు. "ఎ, గీ. కవఱులుం కించివైవఁగొప్పవియనవలి, కరమునమర్చ." ఆము. ౧, ఆ.
కవలు. దే. వి. వేదాదిపఠనమునందుఁ గొంతసామ్యముచే నొకటివిడఁబడి మఱియొకటివచ్చి కలయుట. "సీ. ఎడ నెడనుగవల్లోఁడడఁబడకుండంగ గుఱుతులుమదిఁబాదుకొలిపి నిలిపి." కళా. ౮, ఆ.
కవలుకొను. దే.అ.క్రి. వేదాదిపఠనమునందుఁ గొంత సామ్యముచే నొకటి విడఁబడి మఱియొకటివచ్చి కలయు. "ఏ,గీ.కమలజునివేదపఠనంబుకవలుకొనియె." విక్ర. ౪, ఆ.
కవలువోవు. దే. అ. క్రి. (కవలు+పోవు.) కవలుకొను. "గీ. పాఠమొనరించుతఱిఁదోడుపడుగురునకుఁ, గవలువోకుండఁబుత్త్రుఁడొకలువకంటి." పాండు. ౨, ఆ.
కవాటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. తలుపు.
కవాడము. అర. వి. ఎద్దులుమోయు బరువు.
కవాతు. హిం. వి. దండువారుచేయు సాధకము.
కవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కళ్లెము. పుం. 1. కవిత్వము చెప్పువాఁడు; 2. పండితుఁడు; 3. శుక్రుఁడు; 4. వాల్మీకి.
కవించు. దే. ప్రే. కవియించుయొక్క రూపాంతరము. "చ. కృత్యసాయుధో, త్కటవనమాలహస్తయునుగానొనరించికవించె రాజుపైన్." భాగ. ౯, స్కం.
కవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖలీనము, కళ్లెము.
కవిచేయు. దే. అ. క్రి. కవియు. "గీ. తోడఁగవిచేయుదురువానితోఁ రమించు, కాంతలందఱు." (ఇక్కడ కవిచేయుదురు అనఁగా సహగమనము చేయుదురని యర్థము. రెండుమూడు ప్రతులయందును ఈ పాఠమేయున్నది. ఉండినను ప్రయోగాంతరము దొరకమిచే ఈ పదమిట్లే యుండవచ్చునను నిశ్చయము పుట్టినదికాదు.) జై. ౫, ఆ.
కవియు. దే.అ.క్రి. పర్వు. "క. యవనశకసైన్యములుపైఁ, గవిసిన." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
కవియుదెంచు. దే. అ. క్రి. (కవియు+తెంచు.) కవియు. "గీ. హస్తిపురి పేరుగలమదహస్తినెక్కి, క్రాలుకావలిమూఁకలుఁకవియుదేర, నభ్రగజముపైఁ బర్జన్యుడనఁగనంప, వానపరఁగవికర్ణుండువచ్చి తాఁకె."భార.విరా.౫,ఆ.(స్వార్థమున తెంచు.)
కవిరి. వై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నుపయోగించుకొనుటకుఁ గాఁచులోనగు వస్తువులు చేర్చి చేసినయుండ.
కవిల. వై. వి. కపిలవర్ణము."అక్కర.అవసరజ్ఞుండయివ్యాసుఁడేతెంచెనంతనత్తపసి, కవిలగడ్డంబునుగవిలజడలునుగవిలకన్నులును, దవినయన్నువనల్లనై నదీర్ఘపుఁదనువునుజూచి, యువిదకన్నుంగవమొగిచితెఱవకయుండెభయమున."భార.ఆది.౪,ఆ. (ఇక్కడనకారప్రాసముగనుక కవిలగడ్డమనియే చెప్పవలయును. అప్పుడు కవిల అనునది వైకృతమగుచున్నది.)
కవిలియ. దే.వి. కవిలె. "క. అనిపలుకుసమ్మహామతిఁ, గనిజముఁడిట్లనియెనీదుకవిలియనీవ్రా, సినలిపియున్నదొలేదో, కనుఁగొను మీసారిలెస్సగాగణకవరా." పాండు. ౫, ఆ.
కవిలె. దే. వి. ఘట్టించిన నీలపటపువర్గులెక్కపుస్తకము. "సీ.కవిలెలోనున్నప్రకారంబుప్రజపాపపుణ్యముల్ చిత్రగుప్తుండు తెలుప." ఉ, రా.3, ఆ. (కవిలియయొక్క రూపాంతరము.) (ఇప్పుడు దీనిని తాటాకుల లెక్కపుస్తకముగా వాడుచున్నారు.)

కవోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక వేఁడి. విణ. ఇంచుక వేఁడిగలది.

కవ్యము. సం. వి. అ. న. పితృదేవతల కియ్యఁదగిన యన్నము.

కవ్వడి. దే. వి. (కవ + వడి.) రెండుచేతుల వడిగలవాఁడు, అర్జునుఁడు. "క. కడఁగి ద్రుపదానుజుఁడు నెఱ, వ్వడిఁగవ్వడి నేసెనూఱువాఁడిశరంబుల్, కడునలిగివానినన్నియు, నడుమనతునియంగ నేసెనరుఁడస్త్రములన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కవ్వపుఁగొండ. ద్వ. వి. (కవ్వము + కొండ.) మంథాద్రి. "చ. కమఠతనూవిలాసమునఁ గవ్వపుఁగొండధరించి దేవనీ, వమృతముఁదెచ్చియాశ్రితజనావలికిచ్చితి." లక్ష్మీ. 3, ఆ. (ఇట్లు కవ్వపు మలలోనగునవి.)

కవ్వము. దే. వి. పెరుగుచిలికెడు సాధనము, మంథానము.

కవ్వు. దే. స. క్రి. 1. కబళించు; 2. అపహరించు.

కశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱములోనగువానిఁ గొట్టునట్టి చబుకు. అ. పుం. ము. పూతిమార్జాలము.

కశిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అన్నము; 2. వస్త్రము; 3. అన్నవస్త్రములు; 4. పఱుపు. "శ్లో. సత్యాంక్షితౌకింకశిపోః ప్రయాసైర్బాహౌస్వసిద్ధేహ్యుపబర్హణైఃకిమ్." భాగ. ౨, స్కం.

కశేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెన్నెముక. అ. న. ము. 1. కమ్మరేఁగు*; 2. కొట్టిగడ్డ.

కశ్మలము. సం. వి. అ. న. మూర్ఛ. విణ. మలినము.

కశ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱ్ఱమునడుము; 2. మద్యము. విణ. కశకుఁదగినది.

కష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దక్షునికూఁతులలో నొకతె. అ. పుం. ము. 1. ఒరగల్లు; 2. సాన. డు. సానపెట్టుట మొదలగుపనులచేజీవించెడు నొకనికృష్టపుజాతివాఁడు. "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపుళిందపుల్కసాఆభీరకంకాయవనాఃకసాదయః, యేన్యేచ పాపాయదుపాశ్రయాశ్రయాశ్శుద్ధ్యంతితస్మైప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ౨, స్కం.

కషణము. సం. వి. అ. న. ఒరయుట.

కషాయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఒగరు; 2. ఔషధరసము; 3. పూసికొనెడుచందనాది; 4. చందనాదులపూఁత. విణ. 1. ఎఱ్ఱనిది; 2. వాసనగలది.

కషాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీరుదోమ.

కష్టపడు. మి. అ. క్రి. (కష్టము+పడు.) దుఃఖపడు.

కష్టపాటు. మి. వి. కష్టపడుట.

కష్టము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము. విణ. 1. దుఃఖముగలది; 2. పాపముగలది; 3. చొరరానిది; (అష్టకష్టములు — దేశాంతరగమనము, భార్యావియోగము, ఆపత్కాలమందు బంధుదర్శనము, ఉచ్ఛిష్టభక్షణము, శత్రుస్నేహము, పరాన్నప్రతీక్షణము, భంగము, దారిద్ర్యము.)

కసటు. వై. వి. 1. పాపము; "సీ. దురితంబులెన్నఁడుదొలఁగక వెలుఁగొందుకమలాప్తకులమునఁగసటుకలిపి." భార. అర. ౬, ఆ.—2. మాలిన్యము*. "సీ. కసటువోఁబీలెండఁగరఁగికట్టలనంటిగమగమవలచుచొక్కపుజవాజి." స్వా. ౨, ఆ.

కసమస. దే. వి. తొట్రుపాటు. "క. అంతటనిద్దఱుమనసులు, కంతునిపసఁగలసెవింతకసమసలోలయన్, మంతనములఁబెదవులనిసి, తంతలువాఱంగన్నగవు ఱెప్పలుఁగోరన్." వి. క. ౫, ఆ. Horse whip,

కసరతు. హిం. వి. సాధకము.

కసరు. దే. అ. క్రి. చలించు. "ద్వి. పసిఁడిసలాకసుపాణిముత్తియము, కసరకనిలుచుక్రొక్కారు మెఱుంగు." భాగ. ౭, స్కం.—స. క్రి. కోపించు. "క. అంపఁదగువారిఁగసరుచునంపి." స్వా. ౫, ఆ.—వి. 1. కోపము; "ఎ. గీ. అలుకఁబొనుపుమైఁబొరలాటుతెలుపఁ, దెగువలోలోన నేనవ్వునగవుతెలుపఁ, గలఁకమామిఁడిపనిలేనికసరుతెలుపఁ, బొలఁతిరేలునీయునికియపులుఁగు నాఁడె." ఆము. ౫, ఆ.—2. వానగాలి. ఝంఝ. "వ. పెల్లడరు నిట్టూర్పుగాడ్పుల విసరులం గసరెత్తి." స్వా. 3, ఆ. 3. పెచ్చు, లాఘవము.

కసవు. వై. వి. 1. గడ్డి; 2. ఇంటిపెంట*. "సీ. గల్లుగల్లునరత్నకంకణంబులుమ్రోయఁగంధవాహునియాలుకసవునూడ్చు." భీ. 3, ఆ.

కసవుఁగుప్ప. ద్వ. వి. (కసవు+కుప్ప.) 1. పొరకతో నూడ్చిచేర్చిన పెంట. అవకరము; 2. గడ్డివామి.

కసాయి. దే. వి. కటికవాఁడు, సౌనికుఁడు.

కసి. దే. వి. 1. కోపము; (వానినికసితీఱఁగొట్టితిని.) 2. దురద; "క. చేతులకసిపోఁగయ్యము, సేతపిలెడునట్టి విధముచింతింపునమం, క్రీతునిఁగొఁగరణించుట, యీతతిసెనకొల్పరానియీగిమహేశా." హరి. ఉ. 2, ఆ.—3. కోరిక. "ద్వి. గోఁచిగట్టిననాఁటఁగోలెబీనుఁగుల, మోచిగడించినమూ

లధనంబు, కసిబెండపువ్వులగతిరాసిపోసి,పొసఁగునావాతనపొక్కులెన్నితివి." హరిశ్చ. ౨,భా.—విశే. వృత్తియందుఁ గసిడిశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కసికాటు. మొ.)

కసింద. వై. వి. కాసమర్దము¹. (దీనిభేదము తీఁట కసింద.)

కసిడి. దే. విశే. అల్పము. "ఎ. గీ. అగునయేనియునటువంటిమగనితోడఁ, గాపురము సేయుసతిదొడ్డ గరితయగుచుఁ, గసిడికోఁతకునోర్చిలోవిసి విశొనక, ధాతమాఱక తండ్రిచేఁతకువగవక." పాండు. ౪, ఆ.

కసిమసఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "సీ. కసిమసంగినమారికడఁగి జీవుల మీఁదనుగ్రతఁగవియు నట్లురవడించి." భార.ఉద్యో. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఖండించు; "క. నావుడుఁగల్పాంతఫణి, గ్రేవేయకజాగ్రదుగ్రగతిఁగదిసిదశ, గ్రీవుఁడనిఁ గసిమసంగిన, లావరియగుపులుఁగు తోఁడులావ తెపడియెన్." రామా. ౫, ఆ.—2. చంపు. "క. అసురులమాయోపాయులఁ, గసిమసఁగఁగనఁట మఖంబుగావఁగనఁటతా, పసుఁడొకఁడఁటసను వులఁగ్రొ, న్నినువులనడిగెనఁటమునులు నిర్మోహులుకా." రామా. ౪, ఆ.

కసిమసి. దే. వి. తొట్రుపాటు. "క. పశువులఁబొరిగొనిమఖములు, విశదములుగఁజేయునరునివీక్షించితమున్, విశసనముచేయు నోయని, కసిమసిబెగడొందుభూతగణమునరేంద్రా." భాగ. ౭, స్కం.

కసిమిరి. దే. వి. తీఁట. "దానవుండైననాకీ వేచేతులుచేసితీకసిమిరింకెట్లోర్తున్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కసీదా, కసీదు. హిం. వి. వస్త్రముమీఁద పూలుబుట్టాలుకుట్టుట.

కసీసము. వై. విశే. నల్లనిది*. "ఉ. ఇంగిలికంబునం దడిపియెత్తుకసీసపు రెంటెమోఁదునన్, నింగిగరుత్పరంపరలనిగ్గునలేఁదొగరెక్క." ఆము. ౪,ఆ.

కసు. దే. విశే. వృత్తియందుఁ గసురుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కసుగాయ. మొ.)

సుఁగందు. దే. వి. (కసురు+కందు.) 1. లేఁతబిడ్డ; "దండకము. కావు కావంచు నేడ్పుల్లలిర్పంగ సుంగందవై." పా. ౩, ఆ.—2. నలుపు. "ఉ. కసుఁగందొకయించుకలేకతిన్నవై, పున్నమచంద్రునొప్పిదముఁబోలెడు మోమునవవ్వుదేలఁగన్." (ఇందుఁ గసురుశబ్దమునిరర్థకము.) మై. ౧, ఆ.

కసుగందు. దే. అ. క్రి. (కందు+కందు.) మిక్కిలి వాడు. "క. కుసుమాయుధుబాణంబులఁ, గసుగందిభవద్వియోగకలుషతనర్చా, వసరంబులనర్చకులిడు, కుసుమములకు వెఱచువహ్నికువలయనేత్రా." వై. ౪, ఆ. "మ. అనురాధీశసమర్పితంబులగులీలారామకల్పద్రుము, ప్రసవంబుల్ కసుగందవయ్యె." (ఇక్కడవాడుటమాత్రమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది.) భీ. ౪, ఆ.—వి. బ. మిక్కిలి వాడుటలు. "క. వసివాళ్లు వాడియవ్వుడు, వసంతసమయంపుటెండవలనన్ నెఱివోఁ, గసుగందులుకందిననవ, కుసుమలతికవోలె మిగులఁగోమలియొప్పెన్." కళా. ౪, ఆ.

కసుగు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. "ద్వి. విసిగినఁగసిగిన వెడనిద్రనొంది, నుసలినమసలిన." హరిశ్చ. ౨, భా.—అం. ప్రే. 1. నలఁచు; 2. పులుము; 3. బాధించు. "ద్వి. వేఁడుకొనుమాటమఱిబెట్టు చెవులు, గనలుశూలముసాటికసిగినట్లైన, నుల్లంబుగలఁగిబిట్టులికి." నవ. ౨, భా.

కసుబా. హిం. విశే. అధికారులుండుగొప్పగ్రామము.

కసుమాలము. వై. విశే. మలినము. "మ. ముసువున్ ముచ్చటయున్ రహస్యమున నున్నద్రించినానాదినో, కసులాస్థానముకూడియాడుదురుశ్రీకాశీప్రదేశంబునన్, గసవైపుట్టెడుభాగ్యమైనమనకుంగల్పింపదాదైవమీ, కసుమాలంబగునాకమేలయనియుత్కంఠాతిరేకంబునన్." కాశీ. ౭, ఆ. (ఇక్కడ మలినమనఁగా పాపిష్ఠమనియర్థము.)

కసురు. దే. వి. లేఁతకాయ. "పెంపెసనసినపండుకాయకసురేమియునైననునేరితించు." రా. యు, కాం. (దీనికివృత్తియందంత్యవర్ణలోపమునులేఁతయనునర్థమునుగలుగును. కసుఁగందు, కసుగాయ, కసుగాఁపుపూపవయసుమిటారి. మొ.)

కసెము. వై. వి. కస్సెముయొక్కరూపాంతరము.

కస్తి. దే. వి. దుఃఖము. "ఉ. మానసికవ్యధల్ రుజలు మాన్పఁగనోపినపుణ్యరాశిగం, గానదిఁజేరియుండియునుగస్తిపడందగునయ్య." ఉ, రా. ౬, ఆ.

కస్తురి. వై. వి. కస్తూరి. "చ. కస్తురికలయంపులేలత మనొక్కపుఁజూపులయింపుకల్గ." కళా. ౮,ఆ.

కస్తురిపట్టియలు. వై. వి. బ. 1. పుష్పవిశేషము; 2. ధాన్యవిశేషము. "గీ. పచ్చగన్నెరుకస్తురిపట్టియలును, గుత్తిమల్లెలుఁబ్రౌఢిగాఁగూర్చిమతియు, సకలజాతులఁబోషింపశక్తికలిగి, పాలికులు చైత్రుఁదెగడుచురప్పురమున." భాను. ౧, ఆ. (రూ. కస్తురిపట్టెలు.)

కస్తురిపసుపు. ద్వి. వి. గంధహరిద్ర.

కస్తురిపిల్లి. వై. వి. గంధమృగము.

కస్తురివీణియ. వై. వి. కస్తూరియుండెడి జింకబొడ్డు, మృగనాభి. "వ. కస్తురివీణియలును బిల్లిగడ్డలును." భల్లా. 3, ఆ.

కస్తూరి. ఉభ. దే. వి. కుక్కపేరు. "సీ. కడుఁదుకీఁ గయుఁబోలెవడిఁదోలికఅచి యీకస్తూరిదుష్పలగావుపట్టు." సా. ౧, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. మృగమదము, కస్తురి.

కస్సెము. వై. వి. నీళ్లు చిదచిదయసెడు నేల.

కహాకహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాక్షసహాసనమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "మహా స్రగ్ధర. గళరక్తక్రోడ నిర్యత్కహకహనిన దోర్దాఢహాసంబు భూభృద్బిలముల్ మ్రోయింప." స్వా. ౮, ఆ.

కహారము. సం. వి. అ. పుం. గృహవిశేషముయొక్క నడిమికంబము, నిట్రాడు.

కహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బకము, పక్కికొంగ.

కళ. ఉభ. దే. వి. 1. మూర్ఛ; "గీ. ధాటునీమీఁద నిడివార్ధిఁదరుమనపుడు, హరుని మెడకందెహరి యురంబందెఁగెంపు, నమరసంఘముకళనొందె నహహాతెలిసె, ఘనజగత్సాక్షివగుటకాకమరవర్గ." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. రెమ్మ. "సీ. దక్షిణ హస్తపద్మంబులఁదాల్చినలలితంపుఁ బువ్వారుకళల తోడ." పర. 3, ఆ. (దీనికీయర్థ మీగ్రంథము నందే కనఁబడుచున్నది.)—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ముప్పదికాష్ఠలకాలము; 2. చంద్రునిలోపదునాఱవభాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీరజస్సు; 5. ముదలిసొమ్ముపడ్డి; 6. శిల్పము.

కళత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లాము; 2. పిఱుఁదు; 3. కోట.

కళపెళ. దే. వి. ఉడుకుట యందగుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. వలకాఁకలకుఁదోడు కళపెళనుడుకు నూని యలుచల్లకురమ్మ నెలఁతలార." రసి. ౪, ఆ.

కళవరము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "గీ. కళవరానకుఁజొచ్చిడొక్కరముహత్తి." ఉ. హరి. 3, ఆ.

కళవసము. దే. వి. తోలు. "చర్మనామముకళాసము కళవసమన." ఆం, భా. ద్వి. ప్ర.

కళవళపడు. ద్వి. అ. క్రి. (కళవళము + పడు.) 1. కలఁతపడు; "క. నావుమదేవానీపద, సేవకులకు నెందుఁగీడుచెందునెనిక్కం, బీవిన్నపమన రామ, క్ష్మావల్లభుఁడాత్మలోనఁగళవళపడుచుక్." జై. ౬, ఆ.—2. తొట్రుపడు. "క. వరబలుఁడగుమనుమనుమని, శరసంఘాన్నింగులగుచు సమరవిముఖులై, హరిరాజమునఁగనిపఱచెదు, కరిబృందముఁ బోలెఁజనిరికళవళపడుచుక్." భాగ. ౮, స్కం.

కళవళపాటు. ద్వి. వి. (కళవళపడుటు.) 1. కలఁతపాటు; "చ. వలపులవెచ్చ హెచ్చఁజెలువంబగు నెమ్మెయిగ్రాఁగసోలుచుక్, గళవళపాటుతోఁ జెలిమికత్తెలదూఱుచునుండె వెండియుక్." నీలా. 3, ఆ.—2. తొట్రుపాటు. "వేఁడుచుఁబోయిరెంతయుంగళవళపాటుతో." ఉ. రా. ౫, ఆ.

కళవళము. దే. వి. 1. కలఁత; "చ. నిలిచినభీతియుక్ వడఁకుని వ్వెఱపాటునుభూరిలజ్జయుక్, గళవళముక్ జనింప." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. తొట్రుపాటు. "క. పిలిచి ప్రతివచనమొదవమిఁ, గళవళమునవిల్లుసాచ్చికానక." సం. "త్వరావాక్ సంభ్రమింపక్కే." కాశీ. ౫, ఆ.

కళవళించు. దే. అ. క్రి. 1. కలఁతపడు; "వ. కళవళించుడెందమ్ములతో నందఱుఁదరతరమ్ములైకూడ గోవిందుపిఱుఁదందగిలితమలోన." హరి. పూ. ౮, ఆ.—2. తొట్రుపడు. "ఎ, గీ. ముద్దుమోములల్లార్చుచోమాఁపులఁదుఁ, గర్ణభూషణజాలంబుకళవళింప." (ఇక్కడ కళవళించుట అనఁగాచలించుట అని యర్థము.) ఉ. హరి. ౫. ఆ.

కళానిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు. చందమామ.

కళాయి. దే. వి. 1. నీలిమందుకాఁచెడుగంగాళము; 2. ఇత్తడిపాత్రలులోనగువానికిఁబూసెడు సీసపుపూఁత.

కళావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కళలనుదెలిసినయాఁడుది; 2. తుంబురునివీణ.

కళాసము. దే. వి. కళవసముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. లాలసఁగ్రొత్తబెబ్బులికళాసముఁబెట్టిరియాసనంబుగా." వై. ౬, ఆ.

కళాసించు. దే. అ. క్రి. అలయు. "ఎ, గీ. రతిగ గళాసించివచ్చినరమణమెఱయఁ, గొలనువెలుపడి వచ్చిరాజలజముఖులు." విక్ర. ౫, ఆ.

కళింగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుది. అ. న. ము. కొడిసెకాయ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. కూఁకటిమూఁగయనెడుపక్షి; 3. నెమలియడుగు†.

కళుకు. దే. వి. 1. కాంతి; "ఎ, గీ. గడితపడునట్టి వెన్నెల కళుకులమర." య. ౫, ఆ.—2. పొడి; "తక్కుఁ౦గలమణులకుంబసిఁడికళుకులకునీడగుచు వెలయఁగఁబరాగములు." కళా. ౧, ఆ.—3. పక్షివిశేషము.

కళేబరము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.

కళ్యము. వై. వి. కల్లెము. "సీ. కళ్యాలఁబదిలంబుగానిగుఱ్ఱంబులఁ గ్రొత్తముట్టునకియ్య కొలుపు వెరపు." భార. విరా. ౧, ఆ.

కల్ల. దే. వి. శైత్యముచేగట్టిపడినయుమ్మి. "కొమరొందు తెలినురువ్వులుమియుకల్లలు గాఁగ." అచ్చ. కిష్కిం, కాం. (ఇట్లు పరుసాదిగాకొన్నిదేశములయందు వ్యవహారము.)

కల్లము. వై. వి. ధాన్యమునుతీచెడుచోటు, ఖలము.

కల్లాము. వై. వి. కల్లముయొక్క రూపాంతరము.

కల్లియము. వై. వి. కల్లెము. "కత్తులకల్లియంబొరయఁగా." కవిక. ౨, ఆ.

కల్లెము. వై. వి. గుఱ్ఱమునోటఁ దగిలించునది. ఖలీనము. (కల్లియముయొక్క రూపాంతరము.)

కా.

కా. ఉభ. దే. అవ్య. కదా. "వ. ఉడుపతినంశకర్త మహిమోన్నతికెయ్యదిమేర నాఁడుపాల్, కడలి జనించినప్పుడు దళంబుగనంటినమేనిజిడ్డువోఁ, గడుగుకొనంగనబ్బెనని కాశివునౌదలయేటఁబాదముల్, తడఁబడనూలలాడుచుహళాహళిగావడిసీఁదులాడెడిన్." (నాఁడుపాల్కడలిజనించినప్పుడనువానికికర్త ఉడుపతి. అది అధ్యాహార్యము.) జై. ౧, ఆ. దే. ద్ర. ఇది అవధారణార్థకావ్యయముమీఁద వచ్చినపుడు ఇత్యర్థకమగును. "వ. అదియునుదనకమ్మనుజేశ్వరుండపాయంబు సేయునకాఁదలంచి." భార. ఆర. ౨, ఆ.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకియఱచుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. ఆకులతఁబొందిపలుకుచుఁ, గాకాయనిచంచుతెఱచికడునఱచుచునీ, రాకరమున మునిఁగెడున, క్కాకంగనివాంసపరమకారుణ్యమునన్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—విశ. కుత్సితశబ్దమునకు వృత్తియందు వచ్చెడి ఆదేశము. (కాపురుషుఁడు. మొ.)

కాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

కాంక్షించు. సం. స. క్రి. ఇచ్ఛించు, కోరు.

కాంక్షితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

కాంచనము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. అకరువు. పుం. 1. ఉమ్మెత్త†; 2. సంపెఁగ†; (చూ. కనకము.) 3. కాంచనము†; 4. నాగకేసరము†; 5. పొన్న†; 6. మఱ్ఱి†.

కాంచనారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనము†.

కాంచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హరిద్ర, పసుపు.

కాంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒంటిపేటగల ఆఁడుదానిమొలనూలు; 2. ఒకానొకపట్టణము.

కాంచనము. వై. వి. కోవిదారము†.

కాంచు. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. పొందు; 3. బిడ్డనుకను; 4. భాగ్యముఁబొందు. "క. నలినాయతాక్షికతిపయ, దినములఁ జూడంగఁగాంతుతివిరినలుని." భార. ఆర. ౨, ఆ.

కాంజికము. సం. వి. అ. న. ఆరనాళము, కలి. (రూ. కాంచికము.)

కాండపటము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కరిణి, తెర.

కాండపృష్ఠుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధములచేత బ్రదుకువాఁడు, శస్త్రాజీవుఁడు.

కాండము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కావ్యపరిచ్ఛేదము; సమూహము. (అనికొందఱు.) 2. బాణము; 3. జలము; 4. ఆకులులోనగువానియీనె; 5. తామరలోనగువానికాఁడ; 6. పరిలోనగువానిపోఁచ; 7. ముండ్లులోనగువానిదుబ్బు; 8. మోదుగులోనగువానికఱ్ఱ; 9. చెట్టుబోదె; 10. గుఱ్ఱము; కుత్సితము. (అనికొందఱు.) 11. ఏకాంతము; 12. సమయము.

కాండీరుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) బాణమును ధరించినవాఁడు. దండమును ధరించినవాఁడు. (అని కొందఱు.)

కాండేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. ములుగొలిమిడి†.

కాంద్ర. దే. వి. తృణవిశేషము. "సీ. అచ్చోటఁగసవుగాంద్రంతయుఁబుచ్చియత్నంబునదివసత్రయంబువెదకి." వాసి. ౫, ఆ.

కాంద్రు. దే. వి. పులికూయుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "వ. పొఱమ్ము లొమ్ముకెలంకులం గాఁడఁ గాంద్రుకాంద్రుమనిరొప్పి." స్వా. ౪, ఆ.

కాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరఁదగిన ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. ప్రేంకణము†. అ. పుం. ము.

1. ఇనుము; 2. (చంద్రసూర్యాయశ్శబ్దముల కనుతత్పర్యాయశబ్దములకును వెనుకవచ్చునపుడు)ఱాయి. (చంద్రకాంతము, సూర్యకాంతము, అయస్కాంతము. మొ. వీని యర్థములు ఆయాయి శబ్దము కడఁజూచునది.)

కాంతలకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

కాంతారము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పెరడవి; 2. పోరానిత్రోవ. పుం. తెలుపుకలసినపచ్చచెఱకు.

కాంతాళపడు. ద్వి. అ. క్రి. (కాంతాళము+పడు.) ఈర్ష్యపడు. "రగడ. తాలమెక్కి దెతాలకిటు కాంతాళపడుపంతాలదానవు." చంద్ర.

కాంతాళము. దే. వి. 1. ఈర్ష్య. "రగడ. ఇంతి దివితోనొరయు నిదిగోహింతాళంబు, లింతెవిరవాది విరికేల కాంతాళంబు." ఉ, రా. ౬. ఆ. "ద్వి. అంతటనిలువక హరిదిక్కుఁజూచి, కాంతాళము నఁబల్కెఁ గ్రమ్మఱఁగనలి." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ. —2. తాలిమిలేమి. "క. అనియుర్విఫ్లూరుచుమది, ననయముఁడలపోయు నున్సురనుఁగాంతాళం, బునఁబోరిలు నిట్లువిరహం, బున కోర్వక యవ్వధూటి బోటింబలికెన్." ప్రభా. 3, ఆ.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జిగి; 2. కోరిక.

కాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడు. విణ. ఒప్పిదముగలవాఁడు.

కాందవికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండివంటలుచేయువాఁడు.

కాందిశీకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వెఱపుచేఁ బాఱెడువాఁడు.

కాంపిల్యము. సం. వి. అ. పుం. కంపిల్లము.

కాంబవికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సంకుపూసలులోనగునవి చేసియమ్మెడువాఁడు.

కాంబళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కంబళిచేతఁ గప్పఁబడినది. (రథము.)

కాంబోది. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. పీఁగెఁగాంబోదివాపిరివంకదొంకె." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

కాంభోజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. కాంభోజదేశపుగుఱ్ఱము; 3. వెలిచంద్రి; 4. పొన్న.

కాంభోజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకరాగము; 2. వెలిచంద్రి; 3. కారుమినుము; 4. బండిగురివెంద.

కాంస్యకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కంచరవాఁడు.

కాంస్యము. సం. వి. అ. న. 1. కంచు; 2. బంగారు వెండిలోనగువాని చేఁజేయఁబడినపానపాత్రము.

కాఁక. దే. వి. 1. జ్వరము; 2. తాపము; 3. తపము; "ఉ. ఇంతిమృదూక్తిమాధురికి నిక్షురసంబెనవో లఁజాలకా, ద్యంతమునోడిమధ్యమ గుణాశ్రయమై సెఱకుకాఁక సెన్నిజ, స్వాంతరముల్ వహించియు." వసు. ౨, ఆ.—4. కోపము; "ఉ. కాఁక నెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చినరాజవంశముల్, గూఁకటివేళ్లతోఁ జెరికి." జై. ౧, ఆ.—విణ. ఉష్ణము. (కాఁకవెలుఁగు. మొ.)

కాఁకర. వై. వి. కారవేల్లము. (దీనిభేదములు.—అడవికాఁకర, బొమ్మకాఁకర, గొడ్డుఁగాఁకర, పొట్టికాఁకర.)

కాఁకరపత్తి. వై. వి. బాణసంచువిశేషము.

కాఁకవెలుఁగు. దే. వి. సూర్యుఁడు. ఉష్ణరశ్మి. "క. చుక్కలరాజొక్కఁడె కాఁడక్కాఁక వెలుంగుహృదయమందుజనించెన్, నిక్కమని తెల్పుక్రియ నెద, నెక్కింగౌస్తుభముఁదాల్చి శౌరి తలిర్చున్." రామా. 3, ఆ.

కాఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు. 2. కోపపడు. "ద్వి. కాఁగినవస్త్రము లేనికవిపుత్రిఁబట్టి, లోఁగకయొకనూతిలోఁబడద్రొబ్బి." భాగ. ౯. స్కం.—వి. పెద్దబాన.

కాఁగుడు. దే. వి. తపించుట. తపనము.

కాఁచర. వై. వి. కాసరి. "ఏ, గీ. కాసరియనఁ గాంచరయనఁ గాశాదనిసమాహ్వయము లగుభవ." ఆం. భా. ద్వి. ౯.

కాఁచి. వై. వి. కాకమాచి.

కాంచే. దే. ప్రే. కాఁగఁజేయు. వి. ఒకానొక యంగడిదినుసు.

కాంచెపడియము. ద్వి. వి. కపిరియుండ. (చూ. కైరపడి.)

కాఁడ. వై. వి. 1. కూరాకులోనగువాని కాము; 2. తొడిమ.

కాఁడి. దే. వి. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు; 2. ఎద్దుమొదలగువాని మెడమీఁదనుంచెడు బండిలోనగువాని యుగము. "క. పలుపులుఁగాఁడులు పగ్గం, బులుఁదన యస్త్రంబులడరఁ బొడిచేసినవి, చ్చలవిడిఁబాఱెడిరథ్యం, బులనేయఁడుచి విజరాజపుత్రుఁడుకృపతోన్." భార. విరా. ౫, ఆ.

కాఁడిగట్టు. ద్వ. వి. ఒక్కరొకరి నేలలకు హద్దుగా నేర్పఱచిన కట్ట.

కాఁడు. దే. అప. ఒకానొకపుంప్రత్యయము. (సొగసుకాఁడు. మొ.)—అ. క్రి. నాటు. "సీ. కాఁడినవిషకంటకములు మెల్పనఁబుచ్చితనివెచ్చఁబాదపద్మములుగాఁచి." జై. ౬, ఆ. "ఉ. భానుఁడుశీతభానుఁడుఁగాఁడినమేఘకాళిమవికారముదూరముసేయ." పాండు. ౪, ఆ.

కాఁదారి. దే. వి. అర్ధరాత్రము. "మ. అంతఃపురాంగనలం గన్నుమొఱంగి యప్పురమునం గన్నెలు కాఁదారిప్రొద్దున భీమేశుఁడుసానివాడకరుగున్ ధూర్తప్రకారంబునన్." భీ. ౧, ఆ.

కాఁదారిమాఁదారి. దే. వి.——పై.——"గీ. పడివడిం జనిపట్టియోవాలుగంటి, నీకుఁజేరేమియెవ్వఁడు నీదుమగఁడు, వూనికాఁదారిమాఁదారిప్రొద్దు కాడ, నెందుఁబోయెదుతలిదండ్రులెవ్వరనుడు." య. ౨, ఆ.

కాఁపడము. దే. వి. నొప్పిగలిగినచోట వేఁడివస్తువుతో నొత్తుట.

కాఁపు. దే. వి. 1. కాఁపురము; "మ. అలపన్నిద్దఱునూరులందునుసముద్యల్లీలఁగాఁపున్నచో, గ్గలపుం దాపమువాపనా." ఆము. ౧, ఆ.—2. గృహస్థుఁడు; "దొడ్డిఁబెట్టినవేల్పుగిడ్డికాఁపు." స్వా. ౧, ఆ.—3. పంటపెట్టువాఁడు. "గీ. కాఁపులావుపెరవుఁగల్గికర్షనముచే,యంగవృష్టితగినయట్లుకలుగ, ఫలముకల్గు." భార. సౌ. ౧, ఆ.—4. శూద్రుఁడు. "క. ఓకాఁపయిండ్రుదురమ్మని, సాకతమునఁజేరఁబిలిచిశకునసిద్ధిజ్ఞుఁ, డాకసవుకట్టడించియు, నాకులమతివిచ్చిచూడనప్పుడునడుమన్." భో. ౪, ఆ.

కాఁపుడు. దే. వి. కాఁచుట.

కాఁపురము. దే. వి. 1. నివాసము; 2. సంసారము. "సీ. ఏమేటియడుగుఁగెందామరబల్గాఁపురపుటేర్లజేనికబ్రంపుఁదెప్ప." అచ్చ. బాల, కాం.

కాఁపురించు. దే. అ. క్రి. కాఁపురముచేయు, వసించు.

కాఁబట్టి. దే. అవ్య. (కాన్+పట్టి.) హేతువును దెలుపును, కనుక.

కాఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (కాన్+పట్టు.) కావలసియుండు. (అది నాకు కాఁబట్టదు.)

కాఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాన్+పడు.) అగు. "చెలిమి కాఁబడుఁగాకిటుమాటలాడినన్." జై. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కాఁబోలు. దే. ద్ర. (కాన్+పోలు.) జో నేమో.

కాక. ఉభ. దే. అవ్య. 1. ఆశీరాద్యర్థమును దెలుపును. (అట్టులకాక, ఉండెడుఁగాక. మొ.)—2. తక్కననునర్థమును దెలుపును. "గీ. నీవు నలునకుఁబ్రేమతో దేవివైనఁగాక." భార. ఆర. ౨, ఆ.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాఁచి†; 2. కాకిదొండ†; 3. కారుకొల్లి†; 4. కుక్కమేడి†; 5. వెలమసంది†. అ. న. ము. కాకులసమూహము. పుం. 1. కాకి; 2. ఒకానొకచెట్టు.

కాకచించ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురిజె†.

కాకచించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

కాకజంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకిదొండ†; 2. వెలమసంది†.

కాకజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకినేరెడు†.

కాకతాళీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాకివ్రాలఁగా తాటిపండుపడిన విధమువంటిది.

కాకతిందుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమ్మిక†.

కాకతుండఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ†.

కాకతుండము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగరువు; 2. కాహళమనువాద్యవిశేషము; 3. బాణవిశేషము.

కాకనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ†.

కాకపక్షము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లజుట్టు, కూఁకటి.

కాకపీలుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమ్మిక†.

కాకపుష్టము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల.

కాకమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమల్లె†.

కాకమాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాఁచి†.

కాకము. సం. విణ. (అ.) అల్పము.

కాకముద్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిపెసర†.

కాకరుహము. సం. వి. అ. పుం. నువ్వులు.

కాకలము. సం. వి. అ. పుం. కాగితము.

కాకలీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సూక్ష్మమైన యవ్యక్తమధురధ్వని.

కాకాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకిదొండ†.

కాకాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకాఁచి†.

కాకాక్షిన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. కాకిచూపువలె నేదే నొకప్రక్క కొఱగుట.

కాకి. ఉభ. వై. వి. కాకము. విణ. అల్పము. (కాకికలువ. మొ.)—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకాకి; 2. కాఁచి†.

కాకికలువ. వై. వి. అల్లిపువ్వు, కాకోత్పలము.

కాకిచిప్ప. ద్వ. వి. నీటియందలిగుల్ల, శంబూక. "క. అక్కడలిఁగాకిచిప్పలు." య. 3, ఆ.

కాకిచెఱకు. ద్వ. వి. చెఱకువంటి తృణవిశేషము, తేజనకము.

కాకిచావు. ద్వ. వి. ఆకస్మికపు మృతి.

కాకిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కర్షమునందు నాలవపాలు; 2. కొలిచెడుకోల; 3. ఒకగవ్వ; 4. తూనికభాగము; 5. ఎఱ్ఱగురిజ.

కాకితము, కాగితము. హిం. వి. వ్రాయుపత్రవిశేషము.

కాకితీపు. ద్వ. వి. మూర్ఛావిశేషము.

కాకితుమ్మికి. ద్వ. వి. నల్లతుమికి, కాకతిందుకము.

కాకిదొండ. వై. వి. అడవిదొండ, కాకతుండఫల.

కాకినేరెడు. ద్వ. వి. నేలనేరెడు, కాకజంబువు.

కాకిపెసర. ద్వ. వి. పిల్లపెసర, కాకముద్గ.

కాకిబంగారు. ద్వ. వి. పీతాభ్రకము.

కాకిబాతు. ద్వ. వి. ఒకవిధమైన అడవిబాతు.

కాకిమేడి. ద్వ. వి. బమ్మమేడి, కాకోదుంబరిక.

కాకిఱెక్కలు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

కాకిఱెల్లు. ద్వ. వి. తృణవిశేషము. (దీని పుల్లలను చివ్వి వ్రాయుదురు.)

కాకివెదురు. ద్వ. వి. గుండ్రము.

కాకిసొమ్ము. వై. వి. కాకితీపు.

కాకు. దే. వి. 1. గాసి; "క. పాకారిదురాలోక, ప్రాకారాకారపురపరాభవపరిపా, కాకులులై కాకులవలెఁ, గాకైచనఁజొచ్చిరెల్ల కడలకున్నసురల్." రామా. ౬, ఆ.—2. తిరస్కారము. "క. పరతత్త్వమెఱుఁగకూరక, పరమర్షులతోడ నేనపరముఁడననుచుఁ, సురలెల్లఁగాకుసేయఁగ, దురహంకృతిఁబలుకఁదగునె తోయజగర్భా." కాశీ. ౫, ఆ.—విశే.1. వ్యర్థము; "నినువేఁడుకార్యముఁ గాకుచేయకచేయుమీ." మై. ౧, ఆ.—2. శూన్యము. "ద్వి. వైకుంఠనగరంబువనజారికరము, సోఁకనికుముదంబుశోకఁగాకయ్యె." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

కాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిచ్చుకకుంటు.

కాకుదము. సం. వి. అ. న. తాలువు, దవుడ.

కాకున్నె. దే. అవ్య. (కాక+ఉన్నె.) నిశ్చయమునుదెలుపును. "గీ. అడవిఁ దన్నుఁబాసి యరిగిన నలిగికా, కున్నెయిట్లుచేయనువిదగడఁగె." (అలిగికాకున్నె—అలిగినది నిశ్చయమనుట.) భార. అర. ౨, ఆ.

కాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శోకభయాదులచేఁ గలిగెడు ధ్వనివికారము.

కాకృత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అకార్యము; 2. పశ్చాత్తాపము.

కాకేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకితుమ్మికి.

కాకేమి. దే. అవ్య. (కాక+ఏమి.) మఱియొకదాని లేమినిదెలుపును. "వ. అశుచిభావంబునంగాకేమియప్పరమపతివ్రత మదీయదృష్టిగోచరగాకున్నదయ్యె." (అశుచిభావంబునంగాకేమి—అశుచిభావమున నేయనుట.) భార. ఆది. ౧, ఆ.

కాకోత్పలము. సం. వి. అ. న. కాకికలువ.

కాకోదరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

కాకోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిమేడి.

కాకోలము. సం. వి. అ. న. నరకవిశేషము. పుం, న. విషభేదము. పుం. మాలకాకి. డు. కుమ్మరి.

కాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుకొల్లి.

కాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవితొగరితీఁగ; 2. తొగరి; 3. తొగరిమన్ను.

కాగడా. దే. వి. (కాఁగు+గడ.) కొయ్య లేక గుడ్డతోనే యేర్పఱచిన చేతిదివ్వటీ. "జగతీజ్యోతులుకాగడాలు." హంస. 3, ఆ.

కాగిస. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కాచకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాజుపనివాఁడు.

కాచము. సం. వి. అ. న. గాజుప్వు. పుం. 1. గాజుపూస; 2. గాజుమన్ను; 3. కావడియుట్టి; 4. నేత్రరోగవిశేషము; 5. కాసు. "శ్లో. కాచాయ నీచంకమనీయవాచా, మోచాఫలస్వాదుముచా నయాచే, దయాకుచేలేధనదత్కుచేలే, స్థితేకుచేలే శ్రితమాకుచేలే."

కాచస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు.

కాచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కావడియుట్టియందుంచఁబడినది. (కుండలోనగునది.)

కాచే. దే. అ. క్రి. 1. (కాయ) కాచు; 2. (ఎండ) కాయు. ("గీ. నిడుదత్రాళ్లనిబయలనెప్పుడుఁ దిరుగుచుఁ, బొసఁగముప్పొద్దుము వ్వేసములఁజెలఁగుచు, వెలుఁగులెల్లెడఁగాచుచునలరునిర్లు, వేఁటకాఁడప్పుడెంతయుఁదేటమీఱె." ఈ యర్థమందు కాచుచునన్నది సాధువుకాదు. అచ్చ. ఆ, కాం.)—స. క్రి. 1. బాధలుతొలఁగించిరక్షించు;

"మముంగావుముప్రోవుము." హరి. పూ. ౭, ఆ. 2. ఎదురుచూచు; 3. సహించు. "మనంబునఁ బొంగువిషాదరోషములఁ గావంగలేక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కాజి. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు. "వెలితమ్మికాజిపువ్వులుముడుంగ." పా. ౨, ఆ. 2. మహమ్మదీయుల ఆచారి.

కాటకము. దే. వి. కఱవు, క్షామము.

కాటా. హిం. వి. పెద్దత్రాసు.

కాటిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కాటిపాపఁడు. దే. వి. (కాడు+పాపఁడు.) గొల్లవాఁడు. "ద్వి. కాటిపాపఁడు పసిఁగాచుచునుండ." భాగ. ౪, స్కం.

కాటిపాపలవాండ్రు. దే. వి. బ. బాలసేవ్యచేసెడి ఆటవికజనవిశేషము.

కాటిఱేఁడు. దే. వి. (కాడు+ఱేఁడు.) ముక్కంటి, శివుఁడు. "గీ. మునుఋపడినమేకముఁగొనివచ్చిమిడిగ్రుడ్లు, పొడిచినీటశిరముఁదడిపితోఁకఁ, గోసిధూపమిచ్చిమాసంబుపెకలించి, కానుకిచ్చికాటిఱేనిఁగొలిచి." కాళ. 3, ఆ.

కాటు. దే. వి. 1. కఱచుట; 2. కఱచినగాయము; "మాకఱచినకాట్లకుఁ శిశువుకాయముతోలును నుగ్గదయ్యె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—3. మాఁడి యడుగంటుట.

కాటుక. దే. వి. అంజనము.

కాటుకకొండ. ద్వ. వి. అంజనపర్వతము. (ఇట్లు కాటుకనుబ్బలిలోనగునవి.)

కాటుకపట్టు. దే. అ. క్రి. నలుపుపాఱు. "క. బహుళజలప్లవమాన, ద్రుహిణాండముచెమ్మయుత్రికిరూత్మార్కవిభా, రహితతఁగాటుకపట్టెను, రహిచెడియననంగతిమసరాసులుపెరసెన్." స్వా. 3, ఆ.

కాటుకపిట్ట. ద్వ. వి. ఖంజరీటము.

కాటుకఱాయి. దే. వి. సౌవీరాంజనము.

కాటుకఱేకులపాము. దే. వి. పులిపెంజెర.

కాటులాడు. దే. అ. క్రి. (కాటులు+ఆడు.) కలహించు. "సీ. అసుఖదంబైనరాజ్యామిషమునకుఁ గుక్కలభంగిఁదమలోనఁ గాటులాడి." భార. శాం. ౧, ఆ.

కాటుపోవు. దే. అ. క్రి. (కాటు+పోవు.) మాఁడి యడుగంటు.

కాట్రగడ. దే. వి. కంపకోట.

కాట్రేఁడు. దే. వి. కాటిఱేఁడుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. కాట్రేడమెకములకదుపురాఁజేయుమీజింకనొక్కటినినీచేతికిత్తు." య. ౨, ఆ.

కాడు. వై. వి. 1. శ్మశానము; "సీ. దివ్యమందిరములఁదిరిగెడునరుఁడైన నొగిఁగాడుకానకయుండలేఁడు." భల్లా. ౧. ఆ.—2. అడవి*. 3. నాశము*.

కాడుచేయు. వై. స. క్రి. నాశముచేయు. "గీ. ఒక్కనదిపొంతగార్హస్థ్యయుక్తమైన, పుణ్యతపమాచరించుచుఁబుణ్యజనులు, తొరుబంధులఁదామరతఁ బరగుచుఁ, గూడియుండంగనెంతయుఁ గాడుచేసె." భీ. ౪, ఆ.

కాడుపడు. వై. అ. క్రి. 1. కలఁతపడు; "క. కూడమ్మికొండ్రుజనములు, బాడబులాగమములమ్మి త్రుదుకుదురెండున్, జేడియలమ్ముదురచ్చొటు, కాడుపడినకలియుగముఁగౌరవము ఖ్యా." హరి. ఉ. ౯, ఆ. "సీ. కాలుకొన్నంతయుఁగడువేగమునఁబాఱికనుకని పెసలందుఁగాడుపడియు." నిర్వ. ౪, ఆ.—2. కనఁబడకపోవు, నష్టమగు. "చ. తనయుఁడొకండువాఁడు గుణధాముఁడుక్రీడనవాంఛసాంద్రకా, ననమునకేఁగి కాడుపడినందడవంజను రెంచియెందుఁగానను." సం. "భూరిద్యుమ్నః సుతంనష్ట మన్వేష్టుంవనమాగతః." భార. శాం. 3, ఆ. "గీ. కుడిచికూర్చుండిమీరేలకొలఁతయైన, కుమ్ములాడెదరోయన్నదమ్ములార, గొట్టెత్రొవ్వియుసెలగనుగొఱికినట్లు, కటకటామీవివేకంబుకాడుపడఁగ." భీ. ౪, ఆ. (ప్రే. కాడుపఱచు.)

కాద్పడు. వై. అ. క్రి. కాడుపడుయొక్కరూపాంతరము. (కలఁతపడుటకు.—"ఉ. వృత్రునిఁజంపినప్పుడెనురేంద్రునిమేకొనెబ్రహ్మహత్యత, ద్గాత్రముకంపమొందెమదికాద్పడియెన్." ఉ, రా. ౭, ఆ.—నష్టమగుటకు.—"కరులుహరుల్ రథంబులునుగాద్పడె." (ఇక్కడ కాద్పడెననఁగా నశించెనని యర్థము.) ఉ, రా. ౨, ఆ.)

కాణము. ఉభ. వై. వి. గుఱ్ఱముమొదలగువానియొక్కయులవలలోనుగాఁగలభక్ష్యము. "ఎ, గీ. బియ్యములునునేయిపెరుగునుగూరగా, యలును వంటకట్టియలునుగడ్డి, కాణములునుబెల్లుగానె

డఁగూర్చిని, గూఢవృత్తిఁదానుఁ గూడనడచె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—సం. అ. పుం. కాకి.

కాణయాచి. దే. వి. చిరకాలవాసస్థానము. "క. తెరువునజనునపయోధర, భరముననడుగలసెయిడఁ గఁబతియూఁతగనై, కరమిచ్చునాకునవ్వలి, కర మదినీకాణయాచిగాయుంగరమా." రామా. ౬, ఆ.—విణ. చిరకాలానుభవముగలది. (చూ. కాణాచి.)

కాణాచి. దే. వి. కాణయాచియొక్క రూపాంతరము. (చిరకాలవాసస్థానమునకు.— "శా. దేవబ్రాహ్మణభక్తిప్రౌఢప్రియవక్తృత్వంబు కాణాచివి, ద్యావైశద్యముదిక్కు ధర్మమునకుందార్క్షణమర్యాదకున్, తావౌచిత్యముజీవగఱ్ఱుహితశిష్టవ్రాతసంతోషణ, శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁడుమహీభృన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—చిరకాలానుభవముకలది అనుటకు.— "క. మగఁడాపట్టెంబునఁదలఁ, దెగఁగొట్టినఁగొట్టుఁగాక తెకతేరగనీ. కెగవిడిచిపోయెద నెప్రావగనాకాణాచియైనవలపులపంటన్." కళా. ౩, ఆ.)

కాణాదము. సం. వి. అ. పుం. కణాదఋషిప్రోక్త న్యాయశాస్త్రము.

కాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒంటికంటివాఁడు.

కాత. దే. ద్ర. ఆశీరర్థమునందు తద్ధర్మార్థకక్రియలకను ప్రయుక్తమగుశబ్దము. "అఖిలభూతములకు నానందమగుఁగాత." మొ. మార్క. ౮, ఆ.

కాతరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధీరుఁడు. భయశీలుఁడు. (అని కొందఱు.)

కాతా, ఖాతా. హిం. వి. వ్యాపారములో సంబంధము, లెక్క.

కాతాళము. దే. వి. కోపము. "క. మాతంగరథభటాశ్వప. రీతుఁడగుచుఁద్రోవపుండరీకుఁడుచూపన్, గాతాళంబుననిలువక, పాతాళంబునకు నేగిపోఁజులుచేయన్." జై. ౭, ఆ.

కాత్యాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. సగము వయసుచెల్లి కావిచీరఁగట్టినవిధవ.

కాదంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధూమ్రవర్ణములైన ముక్కుకాళ్లు ఱెక్కలుగలహంస; 2. బాణము.

కాదంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకకావ్యము; 2. ఆఁడుకోయిల; 3. గోరువంక; 4. మద్యము; 5. సరస్వతి.

కాదంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేఘపఙ్క్తి.

కాదా. దే. అవ్య. (కాదు+ఆ.) కదా. (దీనియొక్క మాఱురూపములు.—కద, కదా.)

కాదాచిత్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకానొకప్పుడు కలుగునది.

కాదె. దే. అవ్య. (కాదు+ఎ.) కదా. "వర్ణతతినాశ్రమకోటినివాఁడుకాదనేసె." భార. శాం. ౧, ఆ. (రూ. కాదే. క. ఏనేమితప్పుచేసితి, నోనలినదళాక్షనీనియోగంబునఁగా, దేనాఁడుజలధినుండుట, మాని యిటకు నచ్చినాఁడ మగువలుఁదానున్." వి, పు. ౭, ఆ.) (దీనియొక్క మాఱురూపములు. కదె, కదే.)

కాద్రవేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కద్రువకొడుకు, పాము.

కాన. యు. దే. అవ్య. తెనుఁగుసంబోధనంబున అను ప్రయుక్తమగు శబ్దము. (తల్లికాన, సామికాన. మొ.)—ద్ర. కనుక. వై. వి. అడవి.

కానఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (కానన్+పట్టు.) కనఁబడు. "ఏకొంతయును గానంబట్టదెప్పట్టునన్." రా. యు, కాం.

కాననము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి; 2. ఇల్లు; 3. బ్రహ్మముఖము.

కాననివాఁడు. దే. విణ. అంధుఁడు. "ఉ. కాననివానినూఁతగొని కాననివాఁడువిశిష్టవస్తువుల్, కాననిభంగి." భాగ. ౭, స్కం.

కానరానిచుక్క. ద్వి. వి. అభిజిన్నక్షత్రము.

కాని. యు. దే. అవ్య. 1. వికల్పమును దెలుపును; (నేడుకాని రేపుకాని వచ్చును. చూ. కానీ.) — 2. తక్కనునర్థమును దెలుపును. "ఉ. కోపానలమేచియున్న నిబిడాటవిపైఁబ్రసరించుతీవ్రదా, వానలుఁబోలిశాత్రవచయంబుపయింగవియించినిల్చినంగాని." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.— వై. వి. వీసమునఁనాల్గవభాగము. "క. కానివ్యయం బెన్నఁడునెుక, కానియుఁజేయంగఁదగదు కార్యముగలచోఁ, మానకధనంబుద్రుణముగ, మానవపతిచేయునదిసమగ్రవిభూతిన్." రుక్మాం. ౩, ఆ. ("క. ఏనుగలిగియుండఁగనె, వ్వానికిని ముద్దుసేయవాలాయమగున్, గానియిటమీఁదనెవ్వఁడుఁ, గానికిఁగైకొనక చుల్కఁగాఁ జూచుఁజుమీ." ఇత్యాదిస్థలములయందు కానికిఁగైకొనక అనఁగా లక్ష్యపెట్టక అని యర్థము.)

కానిక. దే. వి. కానుక, ఉపహారము. "వృషముఁ గానికయిచ్చికరుణజనింపఁబలికె." భార. అను. ౫, ఆ.

కానిపించు. దే. అ. క్రి. ప్రత్యక్షమగు. "గీ. కానిపించియేమి కావలయునునరం, బడుగుమునిన." కళా. ౨, ఆ. (కనిపించు అనుదానికి సైతము ఈయర్థము కలదు.) ప్రే. కనఁజేయు.

కానీ. దే. అవ్య. 1. అంగీకారమును దెలుపును; "శా. మానిక్రోధవిధూతపత్రములహా మాతో సపత్రుల్ కదా, కానీరండని" ఆము. ౨, ఆ.—2. కానియొక్క రూపాంతరము. "మ. నిరవద్యస్థిరభక్తితోడననుఁగానీశంభుఁగానీరమేశ్వరుఁగానీగుతియించి." కాశీ. ౨, ఆ.

కానీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కన్యకకొడుకు; 2. వ్యాసుఁడు; 3. కర్ణుఁడు.

కాను. దే. వి. నీళ్లుకలియనిమజ్జిగ, మధితము.

కానుక. దే. వి. కానిక. "క. సకలావనీశులిచ్చిన, యకలంకసువర్ణరత్నహయధనవస్త్ర, ప్రకరంబులు మొదలగుకా, నుకలందుకొనక సుయోధనుని నియమించెన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

కానుగు. దే. వి. కరంజము. (దీని భేదములు—గంట్లకానుగు, తీఁగెకానుగు, నిప్పువన్నెగుత్తులకానుగు.)

కానుపు. దే. వి. 1. ప్రసవము; 2. వీక్షణము. "అది కలలోనికానుపయి." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

కాన్క. దే. వి. కానుకయొక్క రూపాంతరము. "సీ. గనులుగాఁబోలుచు పూగములఁజెన్నొందుపూగములఁగొన్నింటిఁగైకాన్కచేసి." చంద్ర.

[..]న్పించే. దే. కానిపించుయొక్క రూపాంతరము.

[..]పంతము. దే. వి. కుక్కనుగిట్టిడ్డికొయ్య. "ఎ,గీ. శ్వగళకాష్ఠంబు వెలయుఁగాపంతమనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. కూ.

[..]పథము. సం. వి. అ. న. నీటివట్టివేరు. (నామలింగానుశాసనమునందిది ఇష్టకాపథమని యిష్టశబ్దపూర్వకముగాఁ బఠింపఁబడియున్నను నిఘంటువ్వంతరములయందిట్లు తద్వ్రహితముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది.) పుం. కుత్సితపుత్రోఁడు.

[..]రి. దే. వి. (కాపు+అరి.) రక్షకుఁడు. "ఉ. కా[..]పరిలేనిగోత్రియలకైనడిఁగంటకచోరకోటిచే, నే[..]పఁజేయున్నదీభువనమీశుఁడు కృష్ణుఁడులేమి." [..]గ. ౧, స్కం.

కాపాడు. దే. అ. క్రి. (కాపు+ఆడు.) బాధలుతొలఁగించి రక్షించు.

కాపి. ఆం. వి. వ్రాఁతనేర్చుటకు పైనపెట్టు వఱవడి; నకలు.

కాపిలము. సం. వి. అ. న. సాంఖ్యశాస్త్రము.

కాపిశాయనము. సం. వి. అ. న. మద్యము, కల్లు.

కాపిశేయము. సం. వి. అ. పుం. పిశాచము.

కాపు. దే. వి. 1. కాయలుకాచుట; 2. బాధలుతొలఁగించిరక్షించుట.

కాపుగడ. దే. వి. రక్షణము. "ద్వి. అన్యాయములుచేసియర్థముల్ గొనక, మాన్యతఁబ్రోతువేమఱి కాపుగడల." రా. అ, కాం.

కాపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపురుషుఁడు.

కాపేయము. ఉభ. దే. వి. కృపణత. (అప్ర.) సం. అ. న. కపిస్వభావము.

కాపోతము. సం. వి. అ. న. 1. కపోతముల సమూహము; 2. అంజనవిశేషము.

కాప్యకారము. సం. వి. అ. పుం. మనసున పాపముంచి మాటాడుట.

కాఫీ. ఆం. వి. ఒక పిత్తనము.

కామ. దే. వి. 1. తామరలోనగువానికాఁడ; "గీ. కలకుటెండతాఁకినతోఁగ కామభంగిఁ, బాఁపఱేనిమేనెంతయుబలముతఱిఁగిస్రుక్క." హరి. పూ. ౭, ఆ.—2 గొడుగులోనగువానిదండము; "చ. గొడుగుగఁజేసెగోపులకు గోపకుమారులకున్ నగంబుని, ట్లొడఁబడవచ్చుఁబొమ్మనఁగనొప్పెడుఁవ్రేలులుఁజమూడ్కియై, యడరినమీఁదిమేఘతతియాకృతియైశిఖరంబుగుబ్బయై కడుబెడఁగొందెహస్తమను కామతిరంబుగఁదాల్చిపొల్చుటన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. (కనకపుకామతోమరము, పడగకామ, బంగరుకామకుంచె ఇత్యాదు లెఱుంగునది.)—3. మగగుతి; 4. చూచుకము. (చూ. మిమ్మటము.)

కామంచి. వై. వి. కత్తృణము.

కామంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కామంచిగడ్డి.

కామకూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేశ్యాప్రణయము; 2. వేశ్యావిభ్రమము.

కామకేళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. సురతము.

కామధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కోరినవస్తువులిచ్చెడి వేల్పుటావు.

కామన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ. అ. పుం. ము. అశోకము†. విణ. 1. ఇచ్ఛగలది; 2. చక్కనిది.

కామనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇచ్ఛగలవాఁడు; 2. చక్కనివాఁడు.

కామపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హలి, బలరాముఁడు.

కామము. సం. వి. అ. న. 1. కామ్యము; 2. రేతస్సు. పుం. ఇచ్ఛ. క్రి. విణ. అ. న. ఇచ్ఛవచ్చినట్టు.

కామయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాముకుఁడు.

కామల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. కామాల. అ. పుం. ము. 1. మరుభూమి; 2. వసంతఋతువు. విణ. డు. కాముకుఁడు.

కామాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. నఖము, గోరు.

కామాటము. వై. వి. మోటపని*. "మ. అనినన్ మంత్రులునాప్తులుందొరలుదేవాబ్రాహ్మణులున్ తాలుఁడే, రనయెంతేనల వడ్డయాని మితకాండ్రన్ భానుపుత్రాదులన్, వినుమీచంపకపట్టి తెచ్చిదినమున్ నీయింటి కామాటపుం, బనికిం జొచ్చెదమన్న దాఁకనిదె చెంపల్ వ్రేతుమత్యుద్ధతిన్." రామా. ౬, ఆ.

కామాటి. వై. విణ. (కామాటము+ఇ.) మోటపని చేయువాఁడు.

కామాల. వై. వి. రోగవిశేషము.

కామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ. పుం. 1. కాముకుఁడు; న్, 2. జక్కవ; 3. పావురము. విణ. కాముకుఁడు.

కామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియసంగమమునందు మిక్కిలి యాసగలయాఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. ఆఁడుజక్కవ; 4. ఆఁడుపావురము; 5. బదనిక.

కాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కాముకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇరుగుడు†; 2. తినాసము†. విణ. ఇచ్ఛగలది.

కాముకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంభోగమునందిచ్ఛగల ఆఁడుది.

కాముకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు.

కామ్యము. సం. వి. అ. న. అగ్నిహోత్రాది. "శ్లో. ఇష్టాపూర్తస్యకామ్యానాం త్రివర్గస్యచయోవిధిః." భాగ. ౨, స్కం.—విణ. కోరఁదగినది.

కాయ. దే. వి. 1. చెట్టునఁగాచెడుకాయ; 2. కఠినవస్తుసంస్పర్శముచేహస్తాదులయందు కాచెడుకాయ, **కిణము**; "ఉ. మున్నటులున్న పాణితలముల్ **బలుకాయలుకాచెఁజూచితే.**" సం. "ఇత్యస్య దర్శయామాసకిణవంతౌకరావుభౌ." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. నేత్రరోగవిశేషము; 4. పెసలులోనగువానిపైతోలు, శింబ, (ఇట్లు పూర్వపు కొన్ని నిఘంటువులయందు వ్రాయఁబడియున్నది.) "సీ. సెనగలుగోదుమల్ మినుములుతిలలుముద్గములు మున్నుగఁగలకాయధాన్యములు." ఉ, రా. ౭, ఆ.—5. జూదమునందలిసారెలోనగునది; 6. వీణెసొరకాయ. "సీ. వీణెలగవుసెనల్ వెడలించిచెఱఁగులమెఱుఁగు రాఁగాయల మీఁదఁదుడిచి." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

కాయకంటి. దే. వి. (కాయ+కన్ను.) కుబేరుఁడు.

కాయకన్ను. దే. వి. కాయకాచిన కన్ను.

కాయకము. దే. వి. జీవనము.

కాయజలము. సం. వి. అ. న. మూత్రము.

కాయజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కాయపెండలము. దే. వి. పెండలముదినుసు.

కాయమానము. సం. వి. అ. న. పందిరి.

కాయము. ఉభ. దే. వి. బాలెంతకిచ్చెడుమందు, సర్వ. సం. అ. పుం. 1. శరీరము; 2. సమూహము; 3. స్వభావము; 4. గుఱి. విణ. ఋషిదేవతాకము.

కాయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక†; 2. కరక†.

కాయస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కరణమువాఁడు; 2. పరమాత్ముఁడు.

కాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నానాఁటివడ్డి. "శ్లో. కాయావిరోధినీశశ్వత్పణపాదాదికాయికా." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—విణ. శరీరసంబంధమయినది.

కాయిదా, ఖాయిదా. హిం. వి. విధి, నిర్ణయము.

కాయిలా, ఖాయిలా. హిం. విణ. ఆరోగ్యములేని.

కాయు. వై. అ. క్రి. ఎండవెన్నెలలోనగునది ప్రకాశించు. "గీ. వెల్లమడుఁగుఁగోక విచ్చినరీతిఁబాలాఁజబోసినట్టియందమునను, బిండిచల్లినట్లుపండువెన్నెలలుకా, యంగఁదొడఁగెఁ జలువలమరనంత." కళా. ౬, ఆ.

కాయువు. దే. వి. అనురాగము. (చూ. కాయ్యూ.)

కాయ్యూ. దే. వి. కాయువుయొక్కరూపాంతరము. "చ. కరమనురాగముల్లమునఁగ్రమ్మఁగనమ్మృగిపుచ్ఛమూలముం, గరమున నంటుచున్ నృపతికామవికారముఁబొందివీక్షద, త్వరమతియైతనుండి వియఁబార్థివుచిత్తమెఱింగియేలనీ, కరమునఁబుచ్ఛ**మూలమిటుకాయ్యూఁబట్టెదు** మేదినీశ్వరా." **మార్క.** ౫, ఆ.

కార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱ; 2. చెఱసాల; 3. దూతిక; 4. వీణాకరివె; 5. సువర్ణకారిక. అ. పుం. ము. 1. కప్పము; 2. నిశ్చయము; 3. మంచుకొండ; 4. యత్నము; 5. వధము.

కారండవము. సం. వి. అ. పుం. కన్నెలేడి.

కారంధమి. సం. వి. న్. పుం. 1. కంచుపనివాఁడు; 2. రసవాది.

కారంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రేంకణము!.

కారకము. సం. వి. అ. న. కర్త్రాదిషట్కము. విణ. చేయునది.

కారగ్గి. ద్వ. వి. (కారు+అగ్గి.) దావానలము. "ఎ, గీ. ఎగ్గతంబునఁదాను గారగ్గిఁగాలెనటె." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.

కారడుగు. ద్వ. వి. (కారు+అడుగు.) 1. రెండవకారు; 2. అల్పధాన్యము.

కారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాతన. అ. న. ము. 1. హేతువు; 2. కొఱముట్టు; 3. వధము.

కారణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరీక్షకుఁడు.

కారపుఁజెక్క. వై. వి. (కారము+చెక్క.) ద్రాక్షత్వక్కు.

కారపుఁబడుగు. ద్వ. వి. (కారము+పడుగు.) గట్టినూలిపడుగు. "కారంపుఁబడుగులుకంచెలకప్పెర." హంస. ౨, ఆ.

కారము. వై. వి. 1. షడ్రసములలోనొకటి, కటువు; (చూ. రసము.) 2. చవుడు*; "చ. అంబరమునఁబుట్టినట్టిమలపంకము కారములోననద్దఁగా, విరిసినయట్లు." భార. శాం. 3, ఆ.—3. నూలుతడిపెడియొకానొకద్రవద్రవ్యవిశేషము*; 4. బిడ్డలకుఁబోసెడిమందు*. "సీ. పసిఁదవాతహపెట్టమసలెడికార్చిచ్చు కారంపుమందుగా నారగించి." చమ. ౧, ఆ.

కారయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చేయించువాఁడు.

కారవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంగువమ్రాను; 2. ఓమము; 3. నల్లజీలకఱ్ఱ; 4. సదాపి!.

కారవేల్లము. సం. వి. అ. పుం. కాఁకర!.

కారాకు. దే. వి. (కారు+ఆకు.) పండుటాకు. "క. భారమునమలిచిత్రెంపక, కారాకులుడుల్లినట్లుకర్ణములెల్లన్, దారపెడవాయవలయుట, సారకృపండెలియఁజెప్పెశౌరియతనికిన్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కారాకూరము. దే. విణ. కలఁగినది. "కారాకూరంబులై రాక్షసులహృదయముల్ కాద్పడఁగన్." ఉ, రా. ౧, ఆ.

కారాట. దే. వి. వ్యాపనము.

కారించు. సం. స. క్రి. బాధించు. "క. వైరముగొనిదైత్యుఁడుదు, ర్వారభుజారంభరోషరభసాకులుఁడై, కారింపఁదొడఁగెనమరులఁ, బోరులుతనకున్ వినోదములుగాఁగడిమిన్." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సూత్రాదివివరణశ్లోకము; 2. యాతన; 3. చేయుట; 4. మంగలిలోనగువానిపని; 5. నట్టువునిపెండ్లాము.

కారికము. దే. విణ. చలువచేయనిక్రొత్తది. (వస్త్రము,) అనాహతము.

కారిజెము. వై. వి. కడుపులోనీరుతిత్తిక్రిందనుండెడుమాంసఖండవిశేషము, కాలఖండము. "గీ. పెల్చుముదుసువంటపిండితాలింపులు, సన్నగూరకారిజంబుక్రొవ్వు, పొదలుమారిషములుపాసఁగుకజ్జంబులు, నంబుజాతగంధులనువుపఱచి." రుక్మాం. ౩, ఆ.

కారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పుతీసికొన్నవాఁడు తనయక్కఱకొలఁదిని తానుగా నేర్పఱచుకొన్నవడ్డి, ఒడఁబాటువడ్డి. "శ్లో. వృద్ధిస్సాకారితాయాధమర్ణకేనస్వయంకృతా." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

కారీషము. సం. వి. అ. న. కరీషములసమూహము. (కరీషము=ఏఱుపిడక.)

కారు. యు. దే. వి. 1. అడవి; "కారుచిచ్చు."—2. ఎండకాలముచల్లెడు వరిధాన్యము; (కారువడ్లు.) — 3. ముదిమి; "కారాకు."—4. నస; "కారుపిండె."—5. చౌడు; "వానకారుపొలంబునఁగల్గెనేనియుఁగొల్చుగావింపనేర్చునే." భార. సౌ. ౧, ఆ.—వై. 1. కాలము; "ననకారు."—2. వర్షకాలము*; "క్రొక్కారుమెఱుంగు." (చూ. కైవు.)—3. జ్యేష్ఠమాసము మొదలు నాలుగేసినెలలకాలము*; "ముక్కారు."—4. నలుపు. "కారుమొగులు."

కారుకొను. ద్వ. అ. క్రి. నల్లఁబాఱు. "క. కారుకొనిమేఘజాలా, కారంబునఁజాలనొప్పెఁగౌరవసైన్యం, బారూఢవీరరసవి, స్ఫారంబైయంతఁదోఁచెఁబాండవబలముల్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కారుకొమ్మమెకము. ద్వ. వి. దుప్పి.

కారుకొఱ్ఱి. వై. వి. కాకోలి!.

కారుఖానా. హిం. వి. పనిచేయు స్థలము.
కారుకొల్లి. వై. వి. కాకోలి*.
కారుకోడి. ద్వ. వి. అడవికోడి.
కారుగచ్చ. ద్వ. వి. వాగుజి*.
కారుచిచ్చు. ద్వ. వి. ఎరగలి, దావానలము.
కారుచు. దే. ప్రే. కాఁడించు. (రూ. కార్చు. "చ. కవవటుడించియేగునుకఁగా సురెఁ గొంకులఁ గార్చి." ఆము. ౬, ఆ.)
కారుజెనము. ద్వ. వి. శణపుష్పిక*.
కారుణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కనికరము గలవాఁడు, కృపాళువు.
కారుణ్యము. సం. వి. అ. న. దయ, కనికరము.
కారునూవు. దే. వి. జర్తిలము*.
కారుపెసర. దే. వి. ముద్గపర్ణి*.
కారుపోఁక. ద్వ. వి. శైలపూగము.
కారుపోతు. దే. వి. అడవిదున్న, కాసరము.
కారుబుడమ. దే. వి. తీవ్రగంధము*.
కారుమినుము. దే. వి. మాషపర్ణి*.
కారుమునగ. ద్వ. వి. వనశిగ్రువు*.
కారువు. సం. వి. ఉ. పుం. విశ్వకర్మ. విణ. 1. శిల్పి; 2. చేయువాఁడు.
కారూరు. దే. వి. (కారు+ఊరు.) అడవిపల్లె. "వ. వల్లియలువైచికోడెలంబట్టి పెనఁచికారూళ్లజట్టి కాఱులకు వసంబుచేయుబరవసంబెసంగఁగ్రుమ్మరువారును." హరి. పూ. ౫, ఆ.
కారె. వై. వి. క్షారతృణము. "క్షారతృణంబగుకారెనా." ఆం, భా. ద్వి. వ.
కారెము. దే. వి. మళ్లకు నీళ్లెత్తెడు తాటిదోనె.
కారేలకి. ద్వ. వి. (కారు+ఏలకి.) ఏలాపర్ణి*.
కారోత్తమము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుతేట.
కార్కరకము. సం. వి. అ. పుం. పాలసురుఁగు.
కార్కశ్యము. సం. వి. అ. న. కఱకుఁదనము.
కార్కొను. దే. అ. క్రి. 1. నల్లఁబాఱు; (కారుకొనుయొక్క రూపాంతరము.) 2. సందడించు. "కార్కొన్న కోర్కుల్." య. ౫, ఆ. (కాఱుకొనుయొక్క రూపాంతరము.)
కార్చిచ్చు. దే.వి. కారుచిచ్చుయొక్క రూపాంతరము.
కార్చు. దే. ప్రే. 1. కారుచుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కారుచు.) 2. కాఱుచుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. గలఁతియ.)
కార్జము. వై. వి. కారిజముయొక్క రూపాంతరము.
కార్తస్వరము. సం. వి. అ. న. స్వర్ణము, బంగారు. (చూ. కనకము.)
కార్తాంతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్యోస్యుఁడు.
కార్తికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక నెల.
కార్తికికము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికము.
కార్తికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి, కందుఁడు.
కార్తె. వై. వి. 1. కృత్తికానక్షత్రము; "కార్తెఁబాయసమబ్బగర్భనితారమాషములు." భార. అను. ౨, ఆ.—2. సూర్యుఁడుండునక్షత్రము*. (చిత్తకార్తె, స్వాతికార్తె. మొ.)
కార్పటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటి; "ద్విత్రీణ్యహానిసంభ్రామ్యసకార్పటికసత్తమః." కాశీ. ౩౦. అధ్యా.—2. తీర్థము మోసికొనిపోయెడు బాటసారి.
కార్పణ్యము. సం. వి. అ. న. కృపణత్వము.
కార్పాసము. సం. వి. అ. పుం. న. ప్రత్తి. విణ. (అ. ఈ. అ.) నూలిచేత నేయఁబడినది. (చీర.)
కార్పాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు.
కార్మణము. సం. వి. అ. న. మూలికచేతఁజేసెడి యుచ్చాటనాదిక్రియ, చిల్లింగి. విణ. నెఱవేఱుటాఁకఁ బనిచేయునది.
కార్ముఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కర్మశీలుఁడు.
కార్ముకము. సం. వి. అ. న. విల్లు. పుం. వెదురు*. విణ. పనియందు నేర్పరి.
కార్యదర్శి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పని నిర్వహించువాఁడు.
కార్యము. సం. వి. అ. న. 1. పని; 2. హేతువు.
కార్షాపణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పదియాఱు పణములయెత్తు; 2. కర్షమెత్తు వెండిటంకము.
కార్షికము. సం. వి. అ. పుం. కర్షమెత్తు వెండిటంకము.
కార్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దున్నుకొని బ్రదుకువాఁడు, కాఁపువాఁడు.
కార్ష్యము. సం. వి. అ. పుం. మద్ది*.
కాఁటియ. వై. వి. యాతన. "క. వేఱొకవిలుగొనివిమతుఁడు, తూఱఁగహరిమేననాటెఁదొమ్మిదియమ్ముల్, మాఱనుబదింటఁబొదివెన్, గాఁటియగా మఱియుఁబఱపెగమిగొనఁదూపుల్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.
కాఁటియపడు. వై. అ. క్రి. యాతనపడు. "క. మనుజుఁబరింపకమనుజాం, గనమనుజాళినుపరించికాఁటియపడునే." రా. సుం, కాం.

కాటియపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. యాతనపఱచు. "క. పాటిననాతనివెనుకన, పాటితిసంప్రార్థనాప్రభాషణములతోఁ, దేటిమరలియమ్మునిమిముఁ, గాటియపెట్టితిఁగదేయకటయనుచుదయన్." భార. అను. ౫, ఆ.

కాఱు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవించు; 2. రాలు. "ఉ. శోకఱులుదీటుచున్ నయనకోణములన్ దహనస్ఫులింగముల్, కాఱఁగ." హరి. పూ. ౮, ఆ.—వి. 1. అజ్ఞానము; "క. వేఱుగఁగనినం బ్రకృతికిఁ, జూఱవిడిచినట్లతనదు సుజ్ఞానమున, క్కాఱువిడిచితనకంటెను, మీఱనొకటిలేమిగాన్ప మెయికొనవలయున్." భార. అను. ౮, ఆ.—2. కఱ్ఱు; 3. నీఱుకాఱు; (చూ. ఊఁదుఁగ్రో.వి.) 4. బ. అనృతవచనము; "గీ. ఇవముసూడు కొలపుఁడేలికల్ మున్నెందుఁ, గాఱులాడిరనినకతయెఱుంగము." అచ్చ. ౪, కాం.—5. పరుషవచనము; "క. తడవులఁబట్టియునాతో, విడువకవర్తించుఁగానువీసములేఁ, డెడయకయితఁడిట్లుండఁగఁ, గడునుడికిమదంబకొన్నికాఱులుపలికెన్." పర. 3, ఆ.—6. వ్యర్థవచనము. "ఉ. ఆఱడిపోకయున్ ఫలములందుటయుంగనిపల్క నేరమిన్, మాఅటనోరిదానయి మాటలుచిత్తమునందునిల్పకేఁ, గాఱులుప్రేలెదన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—విణ. సాంద్రము. "క. కాఱడవిఁబఱచుమృగముల, నూఱడకయతిగిచి." భార. ఆది. ౮, ఆ.

కాఱుకొను. దే. అ. క్రి. సందడించు. (చూ. కార్కొను.)

కాఱుచు. దే. ప్రే. కాఱఁజేయు.

కాఱొడ్డెము. దే. వి. పరుషోక్తి. "సీ. కఱకుకరుసు కాఱుకాఱొడ్డెము పరుసుపరుసనయనఁగనిష్ఠురము వెలయు." ఆం. భా. ప్ర. వాగ్వ.

కాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టు౹; 2. నల్లజిలకఱ్ఱ; 3. నల్లతెగడ౹; 4. నీలి౹; 5. మంజిడి౹. అ. పుం. ము. 1. సమయము; 2. నలుపు; 3. చావు. విణ. నల్లనిది. (కాలత్రయము — భూతభవిష్యద్వర్తమానములు. కాలపంచకము — ప్రాతస్సంగమమధ్యాహ్నపరాహ్ణసాయంకాలములు.)

కాలకంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరఁబిచ్చుక; 2. కాటుకపిట్ట; 3. కూకురుగుండెంగ; 4. నెమలి; 5 వేగిస౹.

కాలకంఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిలక్ష్మి, పెద్దమ్మ.

కాలకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. యముఁడు.

కాలకము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుమచ్చ.

కాలకూటము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

కాలఖండము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కాలిజేము.

కాలజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. కోయిల.

కాలజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్యోతిష్యుఁడు.

కాలటుక. దే. వి. (కాలు+అటుక.) కుండలుంచుటకై రెండుమొనలు ఇరుప్రక్కల గోడలయందుఁబొదిగి యూఁతగాఁ గాళ్లనుంచి యడ్డముగా నమర్చిన మ్రాను.

కాలధర్మము. సం. వి. అ. పుం. మరణము, చావు.

కాలపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గచ్చ౹.

కాలపృష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. కర్ణునివిల్లు; 2. విల్లు. పుం. 1. ఒకదినుసు ఇఱ్ఱి; 2. రావులఁగుపక్షి.

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చ౹.

కాలమేషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నల్లతెగడ౹; 2. మంజిడి౹.

కాలరి. దే. వి. (కాలు+అరి.) 1. పదాతి; "కాలరిపౌఁజులనేలఁజమిరి." అచ్చ. సుం, కాం.—2. నడచువాఁడిచ్చెడు పన్ను; 3. సమాచారమును దెలిసికొనిపోయి చెప్పువాఁడు, దూత. "వ. మనము వెసగలకాలరులవేగంబుచ్చి శల్యకేకయజరాసంధతనయధృష్టకేతు ప్రభృతులయిన భూపతులకును వారివారిబంధుమిత్రజనంబులకు నెఱింగించుటకార్యంబు." సం. "దూతాగచ్ఛంతుశీఘ్రగాః." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

కాలరు. ఆం. వి. చొక్కా మెడపట్టి.

కాలశాకము. సం. వి. అ. పుం. కటివేము౹.

కాలశేయము. సం. వి. అ. న. గోరసము, చల్ల.

కాలసూత్రము. సం. వి. అ. న. ఇనుపతంతులుగల నరకవిశేషము.

కాలస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీకటిమ్రాను; 2. తుమ్మిక౹. 3. వేగిస౹.

కాలస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు౹.

కాలానుసార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఇరుగుడు౹. 2. నల్ల అగలు౹. 3. జాతిపువ్వు౹.

కాలాయసము. సం. వి. అ. న. అయస్సు, ఇనుము.

కాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభేదము; 3. ద్రౌపది; 4. బొగ్గు; 5. నలుపు; 6. చీఁకటి; 7. ఆఁడుకాకి; 8. నూఁగారు; 9. పొగ

గుమి; 10. బంగారునందలి దోషము; 11. మద్యము; 12. క్రొత్తమబ్బు; 13. మబ్బుగుంపు; 14. వైవర్ణ్యము; 15. నెలవడ్డి; 16. జటామాంసి¶; 17. తేలుకొండి¶; 18. పొట్ల¶.

కాలిత్రోవ. దే. వి. (కాలు+త్రోవ.) ఒకఁడు నడచిపోఁదగినమార్గము, ఏకపది.

కాలినడ. దే. వి. (కాలు+నడ.) పాదచారము.

కాలిపుట్టువు. దే.వి. (కాలు+పుట్టువు.) శూద్రుఁడు.

కాలిబంటు. ద్వ. వి. (కాలు+బంటు.) పదాతి.

కాలిబోను. దే. వి. (కాలు+బోను.) మృగములకాళ్లుతగులుకొనునెడ్డియుండెడియురితోసంతనపఅచినమ్రాను. "వ. బిసయొడ్డిసంఘటించినకాలిబోనులంబడి." కాశీ. ౪, ఆ.

కాలియ. వై. వి. పికాటము*. "ఉ. కాలియపట్టినట్లుకడుఁగందిక్రుశుండయివీడిపెంద్రుకల్, తూలఁగలాంఛనధ్వజముతోలగుడంబుదగన్ ధరించి ప్రే, తాలయమెల్లఁగ్రుమ్మరుచు నాయతులన్నియుఁగొంచురాజుపెన్, మాలతనంబునొందెఁ గొఱమాలినదైవము చెద్దియనక్కటా." మార్క. ౧, ఆ.

కాలీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న్యాయవిచారణ స్థలము.

కాలీయము. సం.వి. అ. న. నల్ల అగలు¶. విణ. కాలసంబంధి.

కాలు. దే. అ. క్రి. దగ్ధమగు. వి. 1. పాదము; 2. పాతిక; 3. మంచపుఁగోడులోనగునది. "కంగటికాలునమ్మఁదగుకైదువు." జై. ౫, ఆ.

కాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. శనైశ్చరుఁడు; 3. శివుఁడు.

కాలుకొను. దే. స. క్రి. కాలూఁదు. (ప్రే. కాలుకొలుపు. చూ. కాల్కొను.)

కాలుచే. దే. ప్రే. కాలఁజేయు, దహించు. (రూ. కాల్చు.)

కాలుదివియ. ద్వ. వి. కాగడా.

కాలుద్రవ్వు. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రవ్వు.) కారణములేకయ యుద్ధమునకు యత్నించు. (చూ. కాల్ద్రవ్వు.)

కాలుద్రొక్కు. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రొక్కు.) కదియు.

కాలుబలము. మి. వి. పదాతిసేన.

కాలుమడి. దే. వి. మూత్రము. (చూ. కాల్మడి.)

కాలుమడుచు. దే. అ. క్రి. మూత్రవిసర్జనముచేయు.

కాలుమానిసి. ద్వ. వి. పదాతి. "మొగ్గనేనుంగుఁబడుకాలుమానిసియును." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కాలువ. దే. వి. 1. నీళ్లుపాఱుటకుఁద్రవ్వినమార్గము, కుల్య. "గీ. లోనితాతొట్టి నిండికాలువఁగఁజాగి." ఆము. ౬, ఆ.—2. పరంపర. "అలిగియర్జునుఁడు వాలంప కాలువలోలి నడరించుటయు." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

కాలుష్యము. సం. వి. అ. న. కలఁక.

కాలేయకము. సం. వి. అ. న. గంధకాష్ఠవిశేషము పుం. మ్రానిపసుపు.

కాలేయము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కారిజెము.

కాలేయులు. సం. వి. అ. పుం. బ. కాలకేయులనెడు రాక్షసులు.

కాల్కొను. దే. స. క్రి. కాలుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "క. జనపతిపంచినదూతను, జననాథునిపంపుగాకసత్కారముగై, కొనఁగభుజింపఁగనిటఁగా, ల్కొనినిలుఁవఁగనుచితమాపెకుమతీనాకున్." రా. కిష్కిం, కాం.

కాల్ద్రవ్వు. దే. అ. క్రి. కాలుద్రవ్వుయొక్క రూపాంతరము. "క. ముట్టినపగఅసొంపునడచుటయొప్పున్, వినుకయ్యమునకుఁగాల్ద్ర, వ్వినఁబాటిలుదురితమెట్టివిభునకునైనన్." భార. శాం. 3, ఆ.

కాల్నడ. దే. వి. కాలినడయొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఏమెల్లనుండనీవిట్లొంటిఁగాల్నడ నేగుచున్కికిఁగతమెద్దియొక్కొ." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కాల్మడి. దే. వి. కాలుమడియొక్కరూపాంతరము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చగఁజేసినిలుచుండికాల్మడివిడుచుఁదక్కకచెలంగి." భల్లా. 3, ఆ. "మడువులుపసులకాల్మడిఁబ్రుచ్చె." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కాల్మడుచు. దే. అ. క్రి. కాలుమడుచుయొక్కరూపాంతరము.

కాల్యకము. సం. వి. అ. పుం. కచోరము¶.

కాల్యము. సం. వి. అ. న. వేకువ. పుం. కచోరము¶. విణ. కాలమునందు యోగ్యమయినది.

కాల్వ. దే. వి. కాలువయొక్కరూపాంతరము.

కాల్వురు. దే. వి. బ. పదాతి.

కావచికము. సం. వి. అ. న. కవచము దొడిగినవారిసమూహము.

కావటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కావడి.

కావడి. వై. వి. నీళ్లుమొదలైనవిమోసికొనివచ్చుటకై రెండుకొనలయందును ఉట్లమర్చిన వెదురుబద్ద.

కావడించు. వై. స. క్రి. కావడియందెత్తు. "వ. నం జుడులుచేవడిం బ్రావడించక కావడించి ప్రొద్ద స్తమించునంతకునిజనిశాంతంబునకుం బఱతెంచు నప్పుడు." పాండు. 3, ఆ.

కావరము. దే. వి. క్రొవ్వు, మదము.

కావరించు. దే. అ. క్రి. క్రొవ్వు, మదించు.

కావరుఁడు. దే. విశే. దుర్మదుఁడు. "ఈకావరుఁగన్న చిత్తునధికంబుగనమ్ముదునీవు." భార. అర. ౬, ఆ.

కావలము. దే. వి. పాపము. "ఎ. గీ. దేవపూజలఁ బొలివోనికావలంబు, బ్రాహ్మణోపాస్తిఁబొలి వోనిపాపచయము, నచ్యుతానంతగోవిందహరి మురారి, యనితలంచినయప్పుడయడఁగిపోవు." వి. పు. 3, ఆ.

కావలయు. దే. అ. క్రి. (కాన్ + వలయు.) 1. అగుట యావశ్యమగు; (ఆ పని యిప్పుడ కావలయును.) 2. అపేక్ష్యమగు; (1. నాకా సొమ్ము కావలయును. 2. ఆ యిల్లు కట్టుటకింక నూఱురూపాయలు కావలయును.) 3. అగు. (వాఁడు నీకేమికావలయును.) (ఇక్కడ ఏమి యనఁగా ఏవిధమైన బంధువు అని యర్థము.) (రూ. కావలెను.)

కావలి. దే. వి. రక్షణము. "క. వెలినుండుఁడిచ్చటి కిఁగా, వలినేనుండంగఁ జొచ్చువారుంగలరే." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కావలికాఁడు. దే. విశే. రక్షకుఁడు.

కావలిబొట్టు. ద్వి. వి. బిడ్డలకు రక్షగానుంచెడు నల్లని తిలకము. (చూ. కావిరిబొట్టు.)

కావా. దే. వి. అశ్వమండలగతి. "క. ఆవనములఁగీ రావలి, యావలితగతిన్ భ్రమించు నందంబలరెన్, గావాతిరిగెడుమారుని, మావులునా నపుడునికటమండలగతులన్." భద్రా. ౪, ఆ.

కావారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మొగలాకులోనగువాని తో నేర్పఱుపఁబడిన గొడుగు.

కావి. దే. వి. ఎఱుపు. బ. కాషాయవస్త్రము.

కావించు. దే. ప్రే. కాఁజేయు.

కావిగొను. దే. అ. క్రి. (కావి+కొను.) ఎఱ్ఱనగు. "కన్నుఁగవధవళరుచుల్ కావిగొన." స్వా. ౨, ఆ

కావితాలుపు. దే. వి. సన్న్యాసి, కాషాయధారి,

కావిరి. దే. వి. నలుపు. "ఉ. నావుడురోషవహ్ని వలనంబొగరేఁగినభంగిమోమునం, గావిరిపర్వ." ఉ, హరి. ౫, ఆ. "ద్వి. కావిరిచీఁకటుల్ గవిసె లోకముల." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

కావిరిబొట్టు. ద్వి. వి. కావలిబొట్టు. "సీ. ఫాలభాగం బుపైఁబరఁగుకావిరిబొట్టుకాముని గెల్చినకన్ను గాఁగ." (పాఠాంతరము కావలిబొట్టు.) భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కావిటాయి. దే. వి. ఎఱ్ఱని సుద్దటాయి.

కావు. దే. వి. 1. అఱచుటయేడ్చుటలోనగువానియం దగుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. కావుకావనుటరక్క సులమూఁకనెకాని నని చెనీయెడ సింహనాదవి హృతి." పాండు. ౧, ఆ.—2. పాఁతఱలోనగు వానిపైకప్పు; (కావుపాఁతఱ.) "వ. ఎసరుగాఁ దేటలగులేడినల్లలు గ్రుమ్మరించి లవణకణసంచ యంబునించి లావుగాఁగావుఁగప్పి." స్వా. ౪, ఆ.—3. కావలిబొట్టు. "సీ. కనుదోయిఁదిన్నఁ గాఁగాటుకతీరిచి నుదుటిపైనునుఁగావు కుదుర కొల్పి." చంద్రా. ౨, ఆ.

కావుట. దే. వి. అగుట. "ఇది సిద్ధముకావుటెఱింగి." భార. ఆది. ౧, ఆ.

కావుత. దే. ద్ర. (చూ.) కాత.

కావున. దే. ద్ర. హేతువును దెలుపునది.

కావేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యేఱు; 2. పసుపు; 3. వెలయాలు.

కావేషము. గ్రా. వి. ద్వేషము, పగ.

కావ్యము. సం. వి. అ. పుం. కబ్బము. (పంచకావ్య ములు.—రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘ సందేశము, మాఘము, భారవి.)

కావ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు.

కాశము. సం. వి. అ. పుం, న. రెల్లు. పుం. ఒకా నొకదేశము.

కాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకపట్టణము; 2. శ్రమము. "అపశ్యత్కపిసైన్యంతత్ జితకాశ్య గ్రతఃస్థితమ్." ఇత్యాది. భార. అర.

కాశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్ముడు**?**.

కాశ్మర్యము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

కాశ్మీరజన్మము. సం. వి. న్. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్మీరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. మెట్టతామరదుంప. పుం. ఒకానొకదేశము.

కాశ్యపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. ఇ. పుం. అనూరుఁడు.

కాషాయము. సం. వి. అ. పుం. కావిచీర.

కాష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదునెనిమిది ఱెప్పపాట్ల కాలము; 2. దిక్కు; 3. మేర; 4. మ్రానిపసుపు. 5. అతిశయము. అ. న. ము. కట్టె.

కాష్ఠతక్షుఁడు. సం. వి. ష్. పుం. వడ్లవాఁడు.

కాష్ఠపాటలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు.

కాష్ఠీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదళి, అరఁటి.

కాస. వై. వి. కాసె. "చల్లాడంబులమీఁదటన్ బిగువుకాసల్ కట్టి." అని. ర, ఆ. (ఇది తఱచుగా ఏదంతముగానే వాడఁబడుచున్నది.)

కాసమర్దము. సం. వి. అ. పుం. కసింద.

కాసము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసవ్యాధువు, దగ్గు.

కాసర. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కాసరము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, ఎనుపోతు.

కాసరవడ్లు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

కాసా. దే. వి. దాసీపుత్రుఁడు.

కాసారము. సం. వి. అ. పుం. సరస్సు, కొలను.

కాసించు. వై. స. క్రి. కాసెగాఁగట్టు. "ద్వి. కడుమైలపేలికగాసించి." హరిశ్చ. ౨, భా.

కాసియ. వై. వి. కాసె. "కట్టెబిగియందనకాసియ." రామా. ౬, ఆ.

కాసీఁడు. దే. వి. (కాసె+ఈఁడు.) ఱాతిపనివాఁడు, శిలాకుట్టకుఁడు. "ఎ, గీ. ఒక్కనాఁడుకాసీల కిట్లనునయముమీఱ." పర. ౫, ఆ.

కాసీసము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము.

కాసు. వై. వి. 1. దుగ్గానిలో నాలవభాగము*; దుగ్గానిలో పదియవభాగము. (అనికొందఱు.) 2. ధనము*. "గీ. తీర్థయాత్రలు సేయంగఁదివిరి వచ్చి, సానివారిండ్లకరుగంగ సమయమగునె, యంతయునుగాక కాంచనాష్టదపరలు, కాంతలకునియ్యఁమాచేతఁగాసులేదు." భల్లా. ౫, ఆ.

కాసె. యు. దే. వి. ఱాయితొలుచుపని. వై. దట్టి. (కాసియయొక్క రూపాంతరము.) "మ. జిగిమైసొంపునుదమ్మిమైమఱుఁగుడాచేఁగల్వచేకత్తియున్, సిగపూమొగ్గల తాయెతుల్ బిగువుకాసెంజెక్కినంజాలఁబో, ల్పగునుస్థైర్గితేకువం కియునుజాయల్ మీఱఁగాఁబూవుఁదీఁ, గెగుదెందావలరాచయొంటరికడుంగేరించుచుంజిమ్మినన్." య. ౫, ఆ.

కాసెనిల్కడ. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కాసెనిల్కడగళికత్తెరజోడింపు నరసింగముసరిబిత్తరముకిర్లి." ఆం, భా. ద్వి. త్రు.

కాసెయులి. దే. వి. (కాసె+ఉలి.) ఱాయితొలిచెడి ఉలి, టంకము.

కాసెవోయు. దే. అ. క్రి. (కాసె+పోయు.) (వస్త్రమును) గోఁచివలె వెనుకచెక్కు.

కాహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. ఒకానొక అప్సరస్త్రీ. అ. పుం. ము. 1. కోడి; 2. సద్దు. విశ. 1. అసభ్యము; (మాట,) 2. ఎండినది; 3. చెడ్డది; 4. పెల్లయినది. (తెనుఁగుకావ్యములందు వాద్యమను నర్థమందును తఱుచుగ ఇది పుంలింగముగాఁ గానఁబడుచున్నది. "సీ. పణవమర్దళశంఖపటహకాహళవేణుభేరీధ్వనులమిన్నుపిక్కటిలఁగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. మొ.)

కాహళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. యౌవనస్త్రీ.

కాహళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము.

కాహళికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాహళియూఁదువాఁడు. "క. త్రికవులకుఁజతుష్కవులకుఁ, బ్రకటంబుగనెందునీవరాజవనుచుఁగా, తుకమునఁగాహళికునిపో, లికఁదాఁదద్బిరుదకాహళికపూరించెన్." పర. ౫, ఆ.

కాళంజి. వై. వి. తమ్మపడిగము, పతద్గ్రహము. "సీ. తమ్మిక్రొవ్విరిగిండికొమ్మయొక్కతె తాల్పఁగలుపకాళంజియొకర్తుతేర." చంద్ర.

కాళయుక్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

కాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభేదము; 3. బొగ్గు.

కాళింగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. నేలగుమ్మడి. డు. ఒకానొకపాము.

కాళింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుచ్చె.

కాళింది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ, ఒకానొకయేఱు, యమున.

కాళిందీభేదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

కాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) కాలిక.

కాళియ. వై. వి. వాద్యవిశేషము, కాహళిక. "మత్త. హెుల్, గాళియల్ బహువస్త్రభూషణ గంధముల్ హరికర్పణం, బోలిఁజేసినవారు." రుక్మాం. ౨, ఆ.

కాళీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సర్పవిశేషము.
కాళి. వై. వి. కాళీయుయొక్క రూపాంతరము.

కి.

కి. దే. అప. షష్ఠీవిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (హరికి, గిరికి, శ్రీకి, ప్రీకి. మొ.)
కింక. దే. వి. 1. కోపము. "ఉ. పంకజనాభమాపడిన పాటులు రాజ్యముకోలుపోకయుణ్, గింకకు మూలమై." భార. ద్రో. 3, ఆ. (కినుకయొక్క రూపాంతరము.) —2. పసులను మేఁకలను చంపెడు వ్యాధివిశేషము.
కింకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరిచారకుఁడు.
కింకిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గజ్జె; 2. చిఱుగంట.
కింకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల; 2. చిలుక; 3. వన్నెచెట్టు. (రూ. కింకిరాటము.)
కింకిరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. (రూ. కింకిరాటుఁడు.)
కింకిరి. దే. వి. 1. కోపము; "మిముదుర్వ్యాపారులం జూచి కొంకక మాకింకిరికిం జెలంగిన." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. రోఁత. (చూ. కింకిరిపడు.)
కింకిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. కోపగిల్లు; "క. అతఁ డెంతరేఁగితిట్టిన, మతిఁగింకిరిపడకయపుడుమాటాడకయా, నతయగుచునప్పతివ్రత, యతనినతిశ్రేష్ఠఁగాఁగనాత్మఁదలఁచుచుణ్." మార్క. ౨, ఆ.—2. రోఁతపడు. "ద్వి. అడరుదుర్గంధంబుకణుమాత్రమైనఁ, గింకిరిపడక." హరిశ్చ. ౨, భా.
కింకిరిపాటు. ద్వ. వి. 1. కోపపడుట; "చ. మనము ననోకిలించిమఱు మాటకుఁగింకిరిపాటుతోడుగా, మునిపతియుల్లసవ్వి." ఉ, హరి. 3, ఆ.— 2. రోఁతపడుట. (చూ. కింకిరిపడు.)
కింగిరి. దే. విశ. అల్పము.
కించిత్తు. సం. అవ్య. ఇంచుక.
కించులికము. సం. వి. అ. పుం. మహీలత, ఎఱ్ఱ.
కించులుకము. సం. వి. అ. పుం. మీఁదిగాలి.
కించే. వై. విశ. అల్పుఁడు. "వ. మీరలాజ్ఞాభంగంబుగావించునక్కించునొక్కించుకంతయువిచారింపకపట్టుకొనిపోయి మత్పురోహితులముందఱంబెట్టిరండు." జై. ౪, ఆ.
కింజల్కము. సం. వి. అ. పుం కేసరము, అకరువు.
కింజుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) నిరర్థకజన్మముకలవాఁడు.
కింపచానుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) లోభి, పిసినిగొట్టు.
కింపాకము. సం. వి. అ. పుం. కాంజీరముకీ. విశ. మూఢుఁడు.
కింపురుషము. సం. వి. అ. పుం. భారతాదివర్షములలో నొకటి. (చూ. వర్షము.)
కింపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖమును నరశరీరమునుగల దేవయోనివిశేషము.
కింవదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జనులాడుకొనుమాట, నానుడి.
కింశారువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బాణము; 2. వరిముల్లు; 3. రాపులుఁగు.
కింశుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మానేరుకీ. అ. పుం. ము. మోదుగుకీ. (దీనిమొగ్గ అంగారితము.)
కింస్తుఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. బవాదికరణములలో నొకటి. (చూ. కరణము.)
కికకిక. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "చ. లుకలుకమస్తకంబు చెవులుంగ్రిమిలోల్వఁగఁబుట్టెఁడాఁకటణ్, నకనక మేనుసోలిభవనంబులవెంటనునెవ్వరెవ్వరేఁ, గికకికనవ్విరిస్సనుచుఁ గేళ్లనుఱువ్వఁగమోరతీపుతోఁ, జకచకపాఱుతెంచునృపసత్తమ యేమనివిన్నవించెదణ్." భల్లా. ౨, ఆ.
కికాకిక. దే. వి. కికకికయొక్క రూపాంతరము. "మిగులఁబొదగాఁగికాకికనగుచు." కళా. ౧, ఆ.
కికి. సం. వి. న్. పుం. చాషము, పాలపిట్ట.
కికీదివి. సం. వి. ఇ. పుం.——పై.——
కికురించే. దే. స. క్రి. వంచించు. "సీ. కికురించి రిచ్చపుచ్చికొనుచోటులవారలాఁకకహలోనుగా కప్పుద్రోచి." స్వా. 3, ఆ.
కికురింత. దే. వి. మోసము, వంచన.
కికురు. దే. వి.——పై.——
కికురువెట్టు. దే. స. క్రి. (కికురు+పెట్టు.) వంచించు. "గీ. దశరథకుమారనీవిడుతప్పుటడుగు, లుల్లమువనమ్మఁగాఁజాలమొండురెండు, తప్పుటడుగులమునుజగత్త్రయముఁగొంటి, బలిఁగికురువెట్టియనిబుధుల్ పలికిరపుడు." రామా. 3, ఆ.
కికురువొడుచే. దే. స. క్రి. (కికురు+పొడుచు.) వంచించు. "క. పోరుదురుకికురువొడుచుచుఁ, దూఱుదురుభయంబులేక తోరపుటిరవుల్, జాఱు

దురుఘునశిలాతటి, మీఱుదురెన్నంగరానిమెలఁ కువలన్నృపా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కిక్కస. దే. వి. క్రోవివంటితృణవిశేషము, నలము.

కిక్కురించు. దే. స. క్రి. కికురించుయొక్కరూపాంతరము. "గీ. చేతికొండయొకనిచేనిచ్చితలనున్న, కొండదొంతికుదురుకొననమర్చి, మగుడనడుగ వాఁడునగచరుల్నగవానిఁ, గిక్కురించిపోయివెక్కిరించు." రా. యు, కాం.

కిక్కురింత. దే. వి. కికురింతయొక్కరూపాంతరము.

కిక్కురు. దే. వి. కికురుయొక్కరూపాంతరము.

కిక్కురువెట్టు. దే. స. క్రి. కికురువెట్టుయొక్కరూపాంతరము. "నన్నిటుల్ కిక్కురువెట్టఁ జూచెదు." రసి. 3, ఆ.

కిక్కెస. దే. వి. మిక్కిలి కదియిక. "దండకము. భయభ్రాంతుఁడై పాఱునుంకించు నక్కించుఁ గంసున్ద్రిలోకీనృశంసుక్ నియుద్ధక్రియాపద్ధతిం గిక్కెసక్ గొంతుక్రోల్నొక్కి." పా. 3, ఆ.

కిఖి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చిన్ననక్క, కొంకనక్క.

కిగ్గాడి. వై. విణ. అంబేద. "సీ. తనవిడిదికిరంభన నుపవైతనితిట్టుకిగ్గాడియ సురకుఁగేలుమొగిచి." ప్రభా. ౧, ఆ. "గీ. పూనికర్ణాత్మజుఁడువృషసేనుఁడాత్మ, హయముదాఁటించినట్టివాఁగల్లయదిగో, నాటికదియబ్బురముగానిపిటిలోని, నేటికిగ్గాడిగుఱ్ఱాలుదాఁటుచుండు." కళా. ౮, ఆ.

కిచేకిచే. దే. వి. పక్షులులోనగువాని కూఁతయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కిచేకొట్టు.)

కిచేకొట్టు. దే. అ. క్రి కూయు. "ద్వి. కిచకిచధ్వనులతోఁగిచకొట్టుకొనుచు." రా. కిష్కిం,కాం.

కిచ్చెడి. కిచిడీ. దే. వి. నానావస్తువులుచేర్చివండిన చిత్రాన్నవిశేషము. "సీ. సద్యోఘృతంబులుచక్కెరలుక్కెరల్ పచ్చళ్లుకిచ్చళ్లుపాయసములు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

కిటకిట. దే. వి. వీణెమొదలగువాని బిరడత్రిప్పుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ శ్రుతులువిజ్జోడైనచోఁదంత్రిబిగివిరాఁ బీడించి కిటకిట బిరడత్రిప్పు." వై. ౧, ఆ.

కిటి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిటికీ. దే. వి. గవాక్షము.

కిటుకు. దే. వి. 1. కపటము. "చ. కటకటమిమ్మువంటిగుణగణ్యులపుణ్యులఁజెప్పరానిసం, కటములఁబెట్టియిట్టికొఱగాములుచేసితిఁ బెక్కునాకునీ, కిటుకునమేమిమేలుకలిగెక్." వి,పు. 2, ఆ.—2. మర్మము. "కామినియందిపుడేమిగాంచియీకిటుకుగడించిపల్కెఁదు." కళా. ౫, ఆ.

కిట్టము. సం. వి. అ. న. మలసామాన్యము.

కిట్టికోల. దే. వి. ఇఱికించుటకుఁగా నొకతట్టు కొనలఁజేర్చికట్టి చిన్నకోలలతో నేర్పఱుపఁబడిన సాధనము.

కిట్టిమము. సం. వి. అ. న. ఉప్పునీళ్లు.

కిట్టు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. సమీపించు. "భీమాగ్రజుండాజిఁగిట్టినఁబట్టక్." భార. ద్రో. ౧, ఆ. "గీ. వీరుఁగిమ్మీరుఁడనుసు, రారినిశ్చలభీకరాకారుఁగిట్టి." భార. అర. ౧, ఆ.

కిణము. సం. వి. అ. పుం. కఠినవస్తు సంస్పర్శముచే హస్తాదులయందుఁ గాచెడికాయ.

కిణిహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేను*; తెల్లగినియ*.

కిణ్వము. సం.వి.అ.న. 1. పాపము; 2. సురాబీజము.

కిత. దే. వి. దేవతార్పణమునకై కళ్లమున నొకదెసఁ బోసెడు మూడుదోసిళ్లరాశి.

కితవము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్త*.

కితవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జూదరి. విణ. మోసకాఁడు.

కితాబు. హిం. వి. బిరుదు.

కిత్తనార. దే. వి. చాఁగనార, మోఁటుగుడ్డ.

కిత్తలి. దే. వి. నారంగజాతీయము, నాదేయి*.

కిత్తి. వై. వి. అగ్ని*. "గీ. అగ్గియనఁగిత్తనంగఁజిచ్చనఁగ వెలయుఁ,జేత నాచేత నాగ్ని." ఆం,భా.ప్ర.స్వ.

కిదుకు. దే. అ. క్రి. 1. బిడ్డలునిద్రలేచునపుడాలస్యముచే నొకవిధముగామూలుగు. "సీ. మేల్కొన్న తెఱఁగునమెల్లనఁగనువిచ్చి క్రేఁగంటఁజూచుచుఁగిదికినీల్గి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. బిడ్డలు తల్లిదండ్రులులోనగువారినేదేనికావలసిపీడించునపుడొకవిధముగామూలుగు. "ద్వి. పత్తునేనునునన్నుపదలకతిగిచి, యెత్తుకొమ్మనుచుఁబెల్లసఁగుదైన్యమునఁ, గిదుకుచు." హరిశ్చ. ౧, భా.

కినియు. దే. అ. క్రి. 1. కోపించు; 2. సమీపించు. "గీ. కినిసిపాణినాళీకంబుసోనుపుటయును, నంతలోఁబడకదియుమోహప్రకటన, మానితన్నని చినయతిమానతుంగ, తరునెనసితోనెగ్రహణగోచరతఁదొలఁగె." హన. ౨, ఆ.

కినుక. దే. వి. అలుక, కోపము.

కినుకకాఁడు. దే. విణ. కోపముగలవాఁడు.

కినుపు. దే. వి. కోపము. "ఎ, గీ. అనుచుఁ గ్రేఁగం టనీరసంబంధుగింపఁ, గినుపుకిలికించితముననాత్మఁ గీలుకొనఁగ." కాశీ. ౪, ఆ.

కినువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కినుపు+పడు.) కోపపడు. (చూ. కిన్వడు.)

కిన్కఁ. దే. వి. కినుకయొక్క రూపాంతరము.

కిన్నర్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వీణావిశేషము, కిన్నెర.

కిన్నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖంబును నరశరీరమునుగల దేవయోనివిశేషము. "గ. కిమనేన గృహీతేనవాకిన్నరయుగళేన ప్రయోజనమిద ముపశ్రుతమశ్వముఖద్వయమ్." కాదంబరి.— నరముఖమునశ్వశరీరమునుగల దేవయోనివిశేష మనికొందఱు. "శ్లో. బింబోష్ఠంబహుమనుతేతు రంగవక్త్రశ్చుంబంతంముఖమిహకిన్నరంప్రియాయాః, శ్లిష్యంతముహురితరోపితం నిజస్త్రీముత్తుంగస్తనభరభంగభీరుమధ్యామ్." మాఘము.

కిన్నరేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పెండిఱేఁడు.

కిన్నెర. వై. వి. వీణావిశేషము. "సీ. శృంగారకుసుమంబు చిన్నిచుక్కలరాజు పసిఁడికిన్నెరవీణెపలుకుఁదోఁడు." వై. ౧, ఆ.

కిన్వడు. ద్వ. అ. క్రి. కినువడుయొక్క రూపాంతరము. "చ. జనకుని గన్నఁ గిన్నఁ డుదుసభ్యులబంధులఁగాంచినంగడుక్, గనలుదు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కిఫాయతు. హిం. వి. లాభము.

కిముడు. దే. విశ. అల్పము. "సీ. సైకంబుకొంచెము సన్నంబుతో డెముచిఱుకిముడసదు లేచిఱుతలేఁత, కొద్దియన్ను వనంగనుగొలుచునల్పము." ఆం, భా. తృ. వి.

కిమ్మతు. హిం. వి. వెల.

కిమ్మీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము; 2. నారదబ్బ!. విశ. చిత్రవర్ణముగలది.

కిమ్మీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కియ్య. దే. వి. (క్రిందు+య.) ఒక యక్షరముక్రింది యకారము.

కియ్యవడి. దే. వి. ఒకయక్షరము క్రిందియత్వము.

కిరణము. సం. వి. అ. పుం. మయూఖము, వెలుఁగు.

కిరము. సం. వి. అ. పుం. పంది.

కిరాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

కిరాతతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేము!.

కిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్పతనువు; 2. నేలవేము!.

కిరాతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కిరాతస్త్రీ; 2. పార్వతి; 3. గంగ; 4. కుంటెనకత్తె.

కిరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నెమలిపింఛము ధరించి అడవియందు తిరిగెడు బోయ.

కిరానా. హిం. వి. చిల్లరదినుసులు.

కిరాయి. హిం. వి. బాడుగ, కూలి.

కిరి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిరీటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒకవిధమైన రాజుల తలపాగ, బొమిడికము.

కిరీటి. సం. వి. న్. పుం. 1. అర్జునుఁడు; 2. కోడి.

కిరీటిపచ్చ. వై. వి. మరకతము. "చ. మొలకమెఱుంగుకెంపుమొనముక్కులనిక్కు కిరీటిపచ్చఱా, చిలుకలకోళ్లతోఁ జికిలిచెంద్రికవన్నియపట్టుపట్టెతోఁ, దొలఁకుపసిండివ్రాఁతతెరతో నెఱతావుల మేలుకట్టుతోఁ, జలువలుచిందుముత్తియపుఁజప్పరమంచముపైమెహెూన్నతిక్." వసు. ౪, ఆ. "క. చెలులు ప్రసంగవశమ్మున, నలరెంగడు విజయభవనమనినక్ నవలా, తెలియవినుక్ గలయఁగనుక్, బలుమఱు బాగా కిరీటిపచ్చల టన్నక్." విజ. 3, ఆ.

కిరుదెస. వై. వి. రొండిలోనివాతరోగము. "సీ. గృధ్రసి పేరగు కిరుదెసయనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. మ.

కిరుసు. దే. వి. ఇరుప్రక్కల వాదరగలిగి వాటమైన కత్తి. "చ. అపగతధైర్యుఁ జేసె నను నత్తటి నాశుకవాణి వేణిచొ, క్కపుఁబసకాముబల్కిరుసు కత్తియుఁబోలెన రాళిపార్శ్వమై, యుపరికృత ప్రసూనరచనోజ్జ్వలతా విభవంబుచేతదం, తపుఁ బిడికైవడిక్ మొదలు తద్దయు నింపుజనింపఁ జేయఁగక్." కళా. 2, ఆ.

కిర్లి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కాసెనిల్లడ.)

కిఱికిఱి. దే. వి. రథనేమిధ్వని.

కిఱుఁజెప్పు. దే. వి. కిఱ్ఱుఁజెప్పుయొక్క రూపాంతరము. "చ. గుఱుగుజ్జుంచెడసందిబిట్టొలుచునగ్గొరారినీయంఘ్రికిం, గిఱుఁజెప్పైనవిధంబునామనములోఁగీలించినట్లయ్యెడుక్." వై. ౮, ఆ.

కిఱుకు. దే. వి. త్రిప్పు. "చ. కిఱుకులఁ బెట్టిపిరినడకించితొలంగుదమన్న పట్టిక, క్కుఱితియకాని దైవమనుకూలముకాదు." జై. ౬, ఆ.

కిఱుకుపాడుచే. దే. అ. క్రి. తిరుగు. "ప. ఊఱుముల కులికిపడక కిఱుకుపాడుచుచుఁ బింఛంబులు కొంచెంబులుసేయకవిప్పి దెప్పరంబుగరొప్పుచు

నర్తనంబులు సేయు మయూరంబులును.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కిఱుదు. దే. విణ. హీనము. (కిఱుదునేల. మొ.)

కిఱ్ఱు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము.

కిఱ్ఱుఁజెప్పు. దే. వి. (కిఱ్ఱు+చెప్పు.) కిఱ్ఱుమనుచెప్పు. (ఇట్లు కిఱ్ఱుమెట్టు.)

కిలకిల. దే. వి. 1. నవ్వులయందగుధ్వన్యనుకరణము. “చ. సకినలకూఁకలం గిలకిలన్న గుమోహనశయ్య నున్నెడన్.” వసు. ౬, ఆ.—2. ధ్వన్యనుకరణ విశేషము. “సీ. పలుకుపల్కునకు నింగిలపు వేఁడిమి రాలఁ గిలకిలల్ గుల్కు చిల్కలకుఁదోడు.” య. ౫, ఆ.

కిలకిలలాడు. దే. అ. క్రి. (కిలకిలలు+ఆడు.) కిలకిల ధ్వనిచేయు. “సారెసారెకుం గిలకిలలాడుచున్ మిగులఁగేకలుకొట్టుదురు.” నీలా. ౨, ఆ.

కిలకొట్టు. దే. అ. క్రి. మ్రోఁగు, చెలఁగు. “సీ. గిల కొట్టియట్టెచక్కిలిగిలియని పెట్టి కిలకొట్టినవ్వినవ్వొలయఁజేసి.” చంద్రా. ౨, ఆ.

కిలాతము. దే. వి. గుఱ్ఱము. “ఉ. విన్ననవేగుతో మరలవిందుకిలాతపునీడలెప్పుడున్, వెన్నెలరాచరాలఁగని వెల్లకనీళ్లమునింగియున్నవి, మ్మన్నల టంచుఁజెంచితలుమాటికి నమ్ములనేసినాటమిన్, మిన్నక సిగ్గునంగదలి మెల్లనఁబోవుదురిండ్లపట్లకున్.” య. ౨, ఆ.

కిలారము. దే. వి. పసులమంద, ఘోషము.

కిలారి. దే. వి. (కిలారము+ఇ.) గొల్లవాఁడు.

కిలారించు. దే. అ. క్రి. కిలకిలమని మ్రోఁగు.

కిలారుచు. దే. అ. క్రి. 1. కిలకిలమని మ్రోఁగు; 2. బొబ్బరించు. (రూ. కిలార్చు. బొబ్బరించుటకు.— “ఉ. సింగముగాలివెంబడినచేరికురంగముఁబట్టునట్లుచం, ద్రాంగదుజీవముల్ గొనికిలార్చెదబెట్టుగనిన్నుఁదీర్చెదన్.” చంద్రా. ౬, ఆ.

కిలాసము. సం. వి. అ. న. సిబ్బెము. విణ. సిబ్బెము గలది.

కిలాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) సిబ్బెముగలవాఁడు, సిధ్మలుఁడు.

కిలింజకము. సం. వి. అ. పుం. కటము, చాప.

కిలికించితము. సం. వి. అ. న. రోషాశ్రుహర్షభీత్యాదులసంకరరూపమగుస్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము.

కిల్బిషము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. తప్పు; 3. రోగము; 4. చెడ్డవిషము.

కిల్లాకు. ద్వ. వి. (కిల్ల+ఆకు.) చీటి. “గీ. ఇదియు నూరకయంటిఁగా కేలనీకు, మాకతల్ వినబంటు కిల్లాకుపోవఁ, దొత్తుకొడుకులువోలెఁదోడ్తోది గంత,భూమిపతులంపుచున్నారుకామితములు.” కళా. ౭, ఆ.

కివకివ. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. “సీ. చెవి గూఁటుసెలకొన్న కవపిట్టకివకివల్ మొనసి నాద బ్రహ్మమినుమడింప.” చంద్రా. 3, ఆ.

కివ్వు. దే. అ. క్రి. మడియు.

కిశోరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపుపిల్ల; 2. తైలపర్ణి.

కిశోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. విణ. యౌవనావస్థకలవాఁడు.

కిష్కువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. 1. జేన; 2. ముంజేయి; 3. మూర.

కిసమస. దే. వి. వ్యథ. “క. గుసగుసలువోయివలపుల, కిసమసలని తెలిసిరసికకిసలయపాణుల్, బిస కిసల కుసుమరసములు, వెస మసలక తెచ్చిశిశిర విధిలాలసలై.” విజ. 3, ఆ.

కిసరు. దే. వి. 1. అంటుసోఁకుటవలన పసిబిడ్డలకుఁ గలిగెడుదోషము; 2. కోపవికారము. “క. ఒసఁగి రగస్త్యార్ఘ్యములం, గొసరిజనుల్ వార్ధినీ రుక్రోలితిపీనిన్, పసికైమాకిమ్మనిక, న్కిసరుదుగంగా వనప్పగించెదుకరణిన్.” ఆము. ౪, ఆ.

కిసలము. సం. వి. అ. న. కిసలయముయొక్కరూపాంతరము.

కిసలయము. సం. వి. అ. న. పల్లవము, చిగురు.

కిసుమీసు. దే. వి. లఘుద్రాక్ష.

కిస్తీ. హిం. వి. వంతుచొప్పున చెల్లించు ద్రవ్యము, వాయిదా.

కిస్తీబంది. హిం. వి. వాయిదాల యేర్పాటు.

కిస్తుసుపండుగ. ఆం. వి. క్రీస్తుజన్మదినోత్సవము.

కీ.

కీఁచు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. “చ. నిజాస్త్రవేదనన్ వనచరకాంత బెట్టులికి నాథునికొఁగిలివాసికీఁచుకీఁ, చనికడుబమ్మరించుచు.” భో. ౫, ఆ.

కీఁచుబిల్ల. దే. వి. అదిమినపుడు కీఁచుకీఁచుమనునట్లు లోపల విల్లుపెట్టికట్టిన బటువుతలగడ.

కీఁచుబుఱ్ఱ. దే. వి. కీఁచుబిల్ల.

కీకటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. ఒకానొక దేశము. విణ. 1. పిసినివాఁడు; 2. పేదవాఁడు.

కీకసము. సం. వి. అ. న. ఎముక. పుం. నులిపురుగు.

కీచకము. సం. వి. అ. పుం. గాలితాఁకున మ్రోఁగెడివెదురు. డు. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కీఁచులాడు. దే. అ. క్రి. (కీచు + ఆటలు + ఆడు.) కలహించు.

కీటకము. సం. వి. అ. పుం. సామాన్యమగుపురుగు. విణ. కఠినము.

కీటమణి. సం. వి. ఇ. పుం. మిడుఁగుఱుఁబురుగు.

కీటు. దే. వి. గోడపెట్టునపుడు ఒకతడవయుంచెడు మట్టిపొడవు.

కీడు. వై. వి. 1. అశుభము*; "తరువోజ. మీఁదుపరికింపకున్నఁగీడ్పాటిల్లకున్నె." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—2. తప్పు*; "గీ. కృష్ణకృష్ణయనంతయేకీడు లేదు, వీరిదెసవెఱ్ఱులైపేరుతారతమునుఁ, దీర్పరాని యీ పెనుఁజిచ్చుఁదెచ్చుకొనిరి, కరుణసేవిప్రవర్యులఁగావవలయు." లక్ష్మీ. ४, ఆ.—3. దోషము*; "గీ. తామ్రమాదిగఁగలయట్టిధాతుచయము, కొలిమినిడియూఁదఁగీడెల్లఁబొలియునట్లు, ప్రాణపవననిగ్రహమునఁగ్రాఁగిపోవు, ననఘయింద్రియజనితదోషాలియెల్ల." మార్క. 3, ఆ.— 4. పాపము*. "క. అదిపాపముదానికినా, మదినెప్పుడువగతువిమలమానసయుక్తిన్, డుదొలంగునట్లుగాస, త్పదార్థదానములుఁజేయుతాత్పర్యమునన్." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ.—5. అపకారము. విణ. 1. అధమము; "నీవేమిటనిమ్మహాధ్వరంబుకీడంటి." భార. అశ్వ. ४, ఆ.—2. అశుభకరము*; "క. కీడేకురువంశమునకతనిరాక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — 3. దుష్టము*. "వ. వారలతలంపులుకీడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీనియుత్వమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. చూ. అశుభము అను నర్థము నుదాహరణము.)

కీడుపడు. వై. అ. క్రి. తక్కువపడు. (చూ: కీడ్పడు.)

కీడుపాటు. వై. వి. తక్కువపాటు. "చ. ఇదికడుముద్దరాలుపనులెవ్వియుఁజేయఁగ నేరదంతయున్, మృదువొకకీడుపాటునకుమేకొనఁజాలదు." భార. విరా. ౧, ఆ.

కీడ్పడు. వై. అ. క్రి. కీడుపడుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. అస్త్రసంతాడనశక్తికీడ్పడియెఁ దథ్యము బ్రాహ్మణశక్తియెక్కుడు." భార. ఆర. ४, ఆ.

కీడ్పాటు. వై. వి. కీడుపాటుయొక్కరూపాంతరము.

కీత. దే. విణ. తక్కువ, నికృష్టము. (కీతనేల. మొ.)

కీదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎటువంటిది.

కీనాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. రాక్షసుఁడు. విణ. 1. ఒంటినున్నచోఁజంపెడువాఁడు; 2. దున్నెడువాఁడు; 3. పిసినివాఁడు; 4. పేదవాఁడు.

కీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిలుక; 2. ఒకానొక దేశము.

కీరితి. వై. వి. యశము. "సీ. ఎవనికీరితికుభృద్ధవకుభృద్ధవబుధహాయసద్ధవస మిద్ధహారిణరుచిరము." హంస. ౧, ఆ.

కీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పఁబడినది; 2. చెదరినది; 3. నొప్పింపఁబడినది.

కీర్తనము. సం. వి. అ. న. స్తుతి, పొగడిక.

కీర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁదగినది.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యశము; 2. విరివి; 3. తేట; 4. అడుసు.

కీర్తించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

కీర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

కీలక. సం. వి. అ. పుం, 1. ఒకసంవత్సరము. ము. 2. పసులఁగట్టెడుగూటము.

కీలకము. దే. వి. మర్మము.

కీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేకు; 2. చిల్లకోల; 3. మంట; 4. మోఁచెయి; 5. లేశము. (ఇది కడపటి యర్థము తక్కతక్కిన యర్థములయందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

కీలరి. వై. విణ. (కీలు+అరి.) కీలెఱిఁగినవాఁడు.

కీలారము. దే. వి. కిలారముయొక్కరూపాంతరము. "క. ఆరాజొకనాఁడాకీ, లారముపనిఁజూడవచ్చిలావణ్యాతను, శ్రీరుచులనొప్పిసింహకి, శోరము క్రియనున్నక్రేపుఁ జూచిముదమునన్." భో. ౬, ఆ.

కీలారి. దే. వి. కిలారియొక్కరూపాంతరము. "క. కీలారితనమునకు నేఁజాలుదును." సం. "గోసం

ఖ్యాతౌభవిష్యామివిరాటస్యమహీపతేః." భార. విరా. ౧, ఆ.

కీలాలము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు; 2. నీళ్లు.

కీలి. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కీలించు. సం. స. క్రి. తగుల్చు.

కీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కట్టఁబడినది, బద్ధము.

కీలు. వై. వి. 1. సులభముగా ఇటునటువంగుటతిరుగుటలోనగువాని కనుకూలముగా నేర్పఱచినమఱ (లేక) సూత్రము*; "మ. ఒకమాణిక్యపుబొమ్మయెట్టివగకీలో జాళువాజాలవ, ల్లికబాగాల్ కపురంపుటాకుమడుపుల్ వేతెచ్చిరాజున్నచా, యకునందియ్యనతెండు లేనగవుతో నవ్వేళనవ్యాళిక, న్యకకెంగేలనొసంగఁగైకొనియొసయ్యాటంబువాటిల్లఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—2. మ్రానులోనగువానిపైపూసెడి యొకానొకద్రవద్రవ్యము*; (తాటిపట్టెలకుకీలుపూసిరా?)-3. మర్మము*; "క. లోకంబుననాకీటం, బౌకైటభవైరియెల్లయాత్మలకునభీ, ష్టాకాంక్షయొక్కచందము, యాకీలెఱుఁగంగవలదెహృదయములోనన్." వై. 3, ఆ.—4. ఉపాయము*. "క. వినినృపకన్యారత్నము, తనమదిఁదలపోసిచూచిదానికినొకకీల్, గనియొసు బుద్ధిచతుర్గుణ, మనుటసతులయందునిశ్చితార్థమనంగన్." భో. ౫, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీని యుత్వమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. కీల్బొమ్మ. మొ.)

కీలుకాఁడు. వై. వి. సూత్రధారి. "సీ. కీలుకాఁడెడలింపఁగెడసిన బొమ్మలకైవడిఁ బటుతురంగవ్రజంబు." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కీలుకొను. ద్వి. అ. క్రి. 1. తగులు; "ప్రేమంబాత్మలోఁగీలుకొ." వై. ౨, ఆ.—2. నాటు. "గీ. శోకవారిధిపారంబునాకుఁబొంద, నేలవచ్చుఁజిత్తంబునఁగీలుకొనియ, సహ్యమైకర్ణమరణోపజనితమైన, పరిభవంబనుశల్యమాతురతఁజేయ." భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (ప్రే. కీలుకొలుపు.)

కీలుగంటు. ద్వి. వి. జాఱుగాముడిచిన వెండ్రుకలదూముడి, ధమ్మిల్లము.

కీలుపడు. వై. అ. క్రి. తగులు. (ప్రే. కీలుపఱచు. "ఎ. గీ. యౌవనలీలావికాసహాస, హేలనాదులఁజిత్తంబుగీలుపఱచి." భాగ. ౫, స్క. ౧, ఆ.)

కీశపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణు†.

కీశము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి. విణ. దిసమొలది.

కీశవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణు†.

కీస. దే. అవ్య. కొంచెము. "గీ. సంధ్యవార్వనిబ్రాహ్మణుండు, కీసతక్కువశూద్రుఁడు కేవలంబు." కాశీ. ౫, ఆ.

కీసర. దే. వి. తిత్తిలోనగువానిలోపలిపొర. "చ. ముదుకరుమాలుఁగుడ్డ భుజమూలమునం గడితంబు మీఁదఁ బ్రాఁ, తదియగు, దుప్పటంబుమొలత్రాసును గీసరయుండుఁతిత్తిస, న్నదినెలవంకనామము వినాయకునుంగర మంగుళంబునన్, బొదువఁగ రత్నగుప్పుఁడు సమున్నతి నింటికిరాఁ బ్రియంబునన్." హంస. ౪, ఆ.—విణ. అల్పము. (కీసరపాలు. మొ.)

కు.

కు. ఉభ. దే. అప. షష్ఠీవిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (రామునకు, సోమునకు. మొ.) — సం. వి. ఉ. స్త్రీ. భూమి. (ఇది తెనుఁగున వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడదు. కుతలము, కుధరము ఇత్యాదిసమస్తపదములు ప్రయోగింపఁబడును.) విణ. వృత్తియందుఁ గుత్సిత శబ్దమునకువచ్చునాదేశము. (కుజనుఁడు, కుతర్కము. మొ.)

కుంక. దే. వి. బాలవిధవ, రండ.

కుంకటి. వై. వి. (కూఁకటియొక్క రూపాంతరము.) 1. జుట్టు*; 2. పిల్లజుట్టు*. విణ. ప్రధానము*. (కుంకటివేరు.)

కుంకుడు. దే. వి. ఫేనిలము†.

కుంకుడుఁబురుగు. దే. వి. ఒకానొక యెఱ్ఱపురుగు.

కుంకుమపువ్వు. మి. గ్రా. వి. (కుంకుమము+పువ్వు.) ఒకానొక అంగడిదినుసు, అగ్నిశిఖము.

కుంకుమము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు.

కుంకుము. వై. వి. నుదుటఁబెట్టికొను రాగద్రవ్యవిశేషము, చెందిరము*. "మ. పురసౌధోన్నతకేతుఘట్టనలనంభోజారిపద్మాప్తులం, దరవైకప్పుతలిర్పఁబద్ధవదనల్ హేలాగతిన్ మిత్త్రుఁడం, చురవింగుంకుమపునింపఁగా నరుణుఁడైచూపట్టెఁగా దేనిభా, స్కరబింబంబునఁ గందుచెందునెకదా జాబిల్లియందుంబలెన్." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచము. సం. వి. అ. పుం. మానవిశేషము, కుంచెము.

కుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీగముతీసెడువంకర ఇనుపకమ్మి, కుంచెకోల. "సీ. దంష్ట్రికార్గళితాహితతఫ

ణోగ్రకవాటకుంచికాయితశాతచంచుకంబు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వక్రము, వంకరైనది.

కుంచియ. వై. వి. 1. కుచ్చు; 2. చిత్రము వ్రాసెడు తూలిక; 3. చామరము*; "చ. అతులితభక్తిఁబూర్వదిశయందు నను గ్రహాయనవ్వధూటితోఁ, గుతుకమమీఱఁగాఁబసిఁడికుంచియవైచుచుఁగొల్వుసేయ." కళా. ౫, ఆ.—4. కుచ్చెయిడినవస్త్రము*; 5. సాలెవాఁడు పడుగుసరిచేసెడుసాధనము*. (చూ. కుంచె.)

కుంచె. వై. వి. 1. కుచ్చు; "సీ. శత్రురాజులకునచ్చరలనాకర్షించుసమరేంద్రజాలపింఛంపుఁగుంచె." పా. ౧, ఆ.—2. చిత్రము వ్రాసెడుతూలిక; 3. చామరము*; "సీ. జాలపాదమునంఘ్రిఁగేలితం బగునితొబ్జముభాతిఁగుంచెహస్తమునవ్రేల." పాండు. ౨, ఆ.—4. కుచ్చెయిడినవస్త్రము*; "ద్వి. స్థిరచిదానందవీచికఁబోలుకుంచె, మఱియొకభుజమునమార్గలయంగ." విష్ణు.ఉ. ౪, ఆ.—5. సాలెవాఁడుపడుగుసరిచేసెడుసాధనము*. "సీ. కుంచెమగ్గపుగుంత గూటంబుపగ్గంబు పరఁటెత్రొక్కుడుపట్టెపలకదోనె." హంస. ౨, ఆ.—6. గోడకు నున్నముకొట్టెడుమట్టు*. (కుంచియ యొక్క రూపాంతరము.)

కుంచెకోల. ద్వి. వి. కుంచిక.

కుంచెము. వై. వి. నాలుగుమంతలు.

కుంచు. దే. ప్రే. క్రుంగఁజేయు. "కొంచెముగానిజాంగకముఁగుంచి." కవిక. ౨, ఆ.

కుంజము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పొదరిల్లు; 2. ఏనుఁగుకటుమరలు; 3. ఏనుఁగుకొమ్ము.

కుంజర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏలుజాజి†; 2. కలిగొట్టు†. అ. పుం. ము. 1. ఏనుఁగు; 2. వెంద్రుక; 3. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము.

కుంజరాశనము. సం. వి. అ. పుం. పిప్పలము, రావి†.

కుంజలము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టినకడుగునీరు.

కుంట. వై. వి. 1. కొలను; 2. పల్లము; 3. చెఱువు*; 4. భూపరిమాణవిశేషము*.

కుంటదూలము. దే. వి. కడదూలమునకును గోడకును నడ్డముగానుంచుచిన్నదూలము. (దీనిని గుంటదూలమనియు వాడెదరు.)

కుంటముక్కు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కుంటి. దే. విణ. 1. కాలువిఱిగినవాఁడు, ఖంజుఁడు; "చ. అలుఁగులమ్రందియందులమ్మ గావలియుక్ విహగంబులుక్ భయా, కులగతిఁబొందిమాఁగలునుగుంటులుఁజీకులునైనయట్లులై." భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. స్వభావమునఁగాలులేనివాఁడు, పంగువు. "ఎ, గీ. నీప్రతాపంబుతననలెనిఖిలతమము, నడఁపఁగాలేదొతా నేలయరుగుదెంచుఁ, గుంటిసారథితో నల్లకుముదవైరి." కా. ౪, ఆ.

కుంటిగామ. ద్వి. వి. శనిగ్రహము.

కుంటు. దే. అ. క్రి. కాలు నేలఁజక్కఁగామోపకనడచు. విణ. కాలులేనివాఁడు. "క. వింటికదానీతనయుని, కొంటెతనమువీరిమానికుటిలాలకన, క్కుంటునకునిత్తురఁటయిటు, వంటివిపోవెక్కునోళ్లవారలమాటల్." భో. ౪, ఆ.

కుంటుగించు. దే. అ. క్రి. కుంటు.

కుంటుపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. కుంటియగు; "క. అరయఁగనాలుఁగువిధములఁ, జరఁగుఁజతుష్పాదవృత్తిఁబరఁగినగోవుక్, దొరయుచునందొకఁడెడలిన, నరవరసద్ధర్మవర్తనముకుంటుపడుక్." భార. ఆను. ౪, ఆ.—2. చెడు; "మ. అపుడుద్దాలకుఁ డాగ్రహించినిజభార్యంజూచినిర్భాగ్యరా, లపవిత్రంబగుపార్వణంబు నవలీలం బెంటపైవైచి కుం, టుపడంజేసితిశ్రాద్ధకర్మమనికన్గొనల్ చిగుర్పంగవే, శపియించెక్ ఘనవింధ్యశైలవనిఁబాషాణత్వముంబెందఁగక్." జై. ౪, ఆ.—3. తగ్గు; "క. తొంటినడకుంటుపడినం, బంటుఁదనముకుంటుపడకపరుషధ్వనితో." రామా. ౫, ఆ. —4. తెగు. "గీ. అనుచుఁదానన్నమాటచేకొనితడయక, ఘనభుజుండుసుమిత్రనందనుఁడుజిష్ణుఁ, డరిఁగరముగుంటుపడనేయననుజాగెలుపు, గాంచిమోదించెనరతనటించుచక్రి." రాఘ. ౪, ఆ.

కుంటుపిచ్చుక. దే. విణ. కాలులేనివాఁడు, పిచ్చుకకుంటు. "సీ. తాపననెద్దియాధారమాదివిఁబ్రాఁకుపితృవర్యులకుఁ గుంటుపిచ్చుకలకు." పాండు. ౪, ఆ.

కుంటువాలు. దే. అ. క్రి. (కుంటు+పాలు.) బలహీనమగు. "సీ. గుదియఁజేకొనెదద్దకుంటువాటెజముఁడుకుదిరెరక్కనుఁడుసోఁకుడుఁదనమున." అచ్చ. బాల. కాం.

కుంటెన. వై. వి. తార్చెడువాఁడు*. "సీ. కుంటెననిన్నుంపెగొర్కెసెకుఁడు." రాజ. ౨, ఆ.

కుంటెనకత్తె. వై. వి. తార్చునట్టి స్త్రీ.
కుంటెనకాఁడు. వై. వి. తార్చువాఁడు. "క. మనసిజుఁ డిద్దఱకును గుం, టెనకానితనంబుచేసెడిం గనుఁ గొనఁగన్." విక్ర. ౪, ఆ. (స్వార్థమునకాఁడు.)
కుంటెనకుచ్చెలు. వై. వి. బ. ఈడ్పులనెడు కర్ణభూషావిశేషము.
కుంటెనముడి. ద్వ. వి. తాటాకులపుస్తకము దారము నడుమనుండెడు ముడి.
కుంటెనీఁడు. వై. వి. (కుంటెన+ఈఁడు.) కుంటెనకాఁడు. "సీ. కుంటెనీలకునిచ్చికోడిగీలకునిచ్చి మిన్నకవారకామినులకిచ్చి." విక్ర. ౭, ఆ. (స్వార్థమున ఈఁడు.)
కుంఠనము. సం. వి. అ. న. మొక్కపోవుట.
కుంఠితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మొక్కపోయినది.
కుంఠుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మూఢుఁడు; 2. సోమరి.
కుండ. వై. వి. 1. మట్టిపాత్రము*; 2. మేడమీఁదికలశము*; "మ. మేడలతుదన్ దార్కొన్న బంగారుకుం, డలుమిన్నే టనుగానుపించుచునువిన్నాణంపుఁదెల్వొంగడున్, విలసిల్లన్." య. ౧, ఆ. —3. ఇరుసుతగిలించెడుబండికంటినడిమిగుబ్బ*; "వ. మున్ను కొండొకక్రుంగినచక్రంబు కుండ మునుంగందిగఁబడిన." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—4. బ. ఏనుఁగుకుంభస్థలము*. "సీ. కుండలుఁదాల్చికన్గొనల నీరొలుకచేతులుసాఁపుకడయేనుఁగులనురోసి." ఆచ్చ. బాల, కాం. (వృత్తియందుపాత్రమాత్రపరము. కంచుకుండ. మొ.) (సంస్కృతమునందుఁజెప్పఁబడనియర్థము లనేకములు తెనుఁగు గ్రంథములయందుఁ జెప్పఁబడియుండుటంజేసి దీనిని వైకృతముగానే గ్రహింపవలయును.)
కుండకీటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడిపోయినబ్రాహ్మణస్త్రీకొడుకు; 2. దాసినికామించినవాఁడు; 3. చార్వాకవచనదక్షుఁడగువాఁడు.
కుండగోఁకరి. ద్వ. విశే. (కుండగోఁకు+అరి.) వంటవాఁడు, ఔదనికుఁడు. "ద్వి. కుండగోఁకరిఁజేసికుపలయేశులకు,వండిపెట్టఁగఁజేసి."నళ. ౨,భా.
కుండపోఁగులు. ద్వ. వి. బ. కుండలవిశేషము. "సీ. కుండపోఁగులుచిప్ప గొడ్డండ్లుసెలగోలలూప్పారుపలువంకయుంగరములు." నీలా. 3, ఆ.
కుండమార్చు. ద్వ. స. క్రి. ఒకటినిచ్చి మఱియొకటిని బుచ్చుకొను.
కుండమార్పు. ద్వ. వి. ఒకటినిచ్చిమఱియొకటినిబుచ్చుకొనుట, వినిమయము. "చండాంశుసుతుపోల్కిఁగుండమార్పులుగాక." కా. ౫, ఆ.
కుండము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకుండ; (ఈ యర్థమునందిది ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగు.) 2. గుడిలోనిగుంట; 3. నిప్పులగుండము; 4. తూనికగుండు. పుం. కొండ.
కుండలము. సం. వి. అ. న. 1. పోఁగులు; 2. గుండ్రన; 3. త్రాడు.
కుండలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉప్పి*; 2. తిప్పతీఁగ; 3. కుండలాకారనృత్యము, గొండ్లి. "ఎ, గీ. దండలాసకవిధమునుగుండలియును." భార. విరా. ౧, ఆ.—న్. పుం. 1. పాము; 2. నెమలి; 3. వరుణుఁడు. విశే. పోఁగులుఁగలవాఁడు.
కుండలించు. సం. స. క్రి. సున్నచుట్టు. "క. పురకాంతలకొనులకున్, సరిపడదని బ్రహ్మయాకసమునారసివే, సరిదానిఁగుండలించిన, సరణిన్ది వియుట్టియచటిసాలంబలరున్." చంద్రా. ౧, ఆ.
కుండలీకరణము. సం. వి. అ. న. సున్నచుట్టుట.
కుండానుగు. ద్వ. వి. (కుండ+అనుగు.) గోరతు*.
కుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమండలువు, గిండి.
కుండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడుండఁగజారుమగనికిఁబుట్టినకొడుకు.
కుంద్రుణాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లబల్లి.
కుంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈఁటె; బల్లెము. (అని కొందఱు.) 2. అడవిగోధుమలు.
కుంతలము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుక; 2. నాఁగలి; 3. యవలు; 4. ఒకానొకదేశము.
కుంతాలము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీతాళము*.
కుంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాండురాజుపెండ్లాము; 2. రేణుకయను గ్రంథద్రవ్యము; 3. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.
కుంథనము. సం. వి. అ. న. మూలుగు.
కుంద. వై. వి. స్తంభము*.
కుందకము. దే. వి. 1. అభ్యంతరము; 2. లోపము.
కుందనము. దే. వి. అపరంజి.
కుందము. సం. వి. అ. పుం, న. మొల్ల*. పుం. 1. ఒకనిధి; 2. బండికంటి తిరుగుడు.
కుందారము. సం. వి. అ. పుం. వరాహము, పంది.
కుంది. దే. వి. తాయిలోనగువానిచే జేయఁబడిన కుదురు.

కుందికాళ్లు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.)

కుందియన. దే. వి. కుంది. "సీ. పసిఁడికుందియనలో పలఁబట్టు పొత్తుల యొత్తున నెఱగికూర్చుండ నే ర్చె." వి, పు. ౭, ఆ.

కుందు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుంగు; "దిగ్గజముల్ మద మేదికుందె." భార. అర. ౪, ఆ.—2. తగ్గు; "వ. వెసకుందక వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యు నుబ్రజ లనోలాకుపడనీక." భార. విరా. 3, ఆ. — 3. దుఃఖించు; 4. కాలుచక్కఁగా నేలనానించక నడచు; 5. శోకించు. "గీ. బ్రహ్మచర్యమునఁదపం బులనుత్తమ, దానములనుబడయఁదలఁచునట్టి, గతు లకంటె సౌఖ్యకారిణి యగుగతిఁ, బొందెనీసు తుండుకుందనేల." భార. ద్రో. ౨, ఆ. — వి. 1. తక్కువ; "హెచ్చుకుందాడియు." వై. ౭, ఆ.— 2. దుఃఖము; 3. శోకము.

కుందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు.

కుందురుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందుగు*. (రూ. కుం దరుకి.)

కుందురువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుందురుష్కమనెడు గంధద్రవ్యము. (రూ. కుందరువు.)

కుందుటెల్లు. దే. వి. ఇక్ష్వారిక*.

కుందువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుందురుష్కమను గంధ ద్రవ్యము.

కుందెన. దే. వి. 1. కుంది; 2. తోలగుంట. "చ. సురుచి రకామినీమణులుశోభితలీలలరత్నమండలీ, ఖచి తముకాంచనోజ్జ్వల వికస్వరరూపమునైనకుం దెనన్, బ్రచురవిశేషధాన్యమిడిపాడుచుదంచి రికంకణధ్వనుల్, రుచిరములై జనావలికిలోలత మిక్కిలిచేయుచుండఁగన్." భల్లా. ౪, ఆ. 3. ఒకా నొకచెట్టు. (కుందియనయొక్క రూపాంతరము.)

కుందెనగిటె. దే. వి. కుందెనగుడి అను బాలక్రీడా విశేషము.

కుందెనగుడి. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చి ట్లపొట్లాకాయ సిరిసింగణావత్తి గుడుగుడు గుం చాలుకుందెనగుడి." కాశీ. 3, ఆ.

కుందెలు. దే. వి. కుందేలుయొక్క రూపాంతరము. "వంటయిల్ కుందెలుచొచ్చె." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కుందేటికొమ్ము. దే. వి. (కుందేలు+కొమ్ము.) గడ్డెను ను, శశశృంగము. విణ. శూన్యము.

కుందేలు. దే. వి. చెవులపోతు, శశము.

కుంపటి. దే. వి. చలికాఁచుకొనుటలోనగువానికై నిప్పుకలుంచెడు పాత్రవిశేషము, హసంతి.

కుంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. (చూ. కంపె.)

కుంపెరుగు. దే. వి. (కుండ+పెరుగు.) అడుగుపెరు గు, ద్రప్సము. "ఎ, గీ. కుంపెరుగునాఁగద్రప్స మగును." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కుంఫిణి. ఆం. వి. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు.

కుంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యూపనుచుట్టుమిక్కిలి దుర్గమముగానిడిన వెలుగు. యజ్ఞశాలకుఁజుట్టు నిడిన వెలుగు. (అని కొందఱు.)

కుంభకము. సం. వి. అ. పుం. ఊపిరి బిగఁబట్టుట.

కుంభకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కులాలుఁడు, కుమ్మరి.

కుంభము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు. పుం. 1. కుండ; 2. ఏనుఁగుకుంభస్థలము; 3. ఒకరాశి.

కుంభసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు; 2. ద్రోణుఁడు.

కుంభాండము. సం. వి. అ. పుం. గుమ్మడి*. డు. ఒకా నొకరాక్షసుఁడు.

కుంభాభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగా గుడి కట్టించి అందు ప్రతిష్ఠచేసిన విగ్రహమునకు కుంభ మునం దుదకమునించి మంత్రపూతమైన ఆ యుద కముచేత చేయించెడు స్నానము.

కుంభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టు*; 2. పినగు మ్ముడు*; 3. తీఁగపాఁచి; 4. వంటకుండ. న్. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కుమ్మరవాఁడు; 3. మొసలి.

కుంభించు. సం. స. క్రి. (ఊపిరి.) బిగఁబట్టు.

కుంభిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీఁగపాఁచి.

కుంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

కుంభీనసము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషజ్వాలలు క్ర క్కెడు పాము; 2. పాము.

కుంభీరము. సం. వి. అ. పుం. నక్రము, మొసలి.

కుంభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశికుఁడు; 2. కుం భకర్ణునికొడుకు.

కుకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈఁచఁబోయిన చేయిగలవాఁడు.

కుకుందరము. సం. వి. అ. న. పిఱ్ఱఁదిమీఁదిగుంత.

కుకూలము. సం. వి. అ. న. పసినాటినగుంట. పుం. కుమ్ము. (చూ. అగ్ని.)

కుక్క. వై. వి. వేపి, శునకము. విణ. కుత్సితము*.

కుక్కగొడుగు. ద్వ. వి. పుట్టగొడుగు, ఛత్రాకము.

కుక్కతొళసి. వై. వి. ఫణిర్జకము*.

కుక్కపాల. ద్వ. వి. వటపత్త్రిక†.
కుక్కబూరుగు. ద్వ. వి. బూరుగుదినుసు†.
కుక్కముల్లు. ద్వ. వి. వ్యాధివిశేషము.
కుక్కమూతిపిందె. ద్వ. వి. కాపుడిగినప్పుడు గలిగెడు కుక్కమూతివంటి మూతిగలపిందె.
కుక్కమేడి. ద్వ. వి. కాకోదుంబరిక†.
కుక్కవాయింట. ద్వ. వి. శ్వానబర్బర†.
కుక్కి. దే. వి. 1. పల్లము; 2. త్రాళ్లువదలి పల్లము పడినమంచము. "ఉ. కొంజమాలినకుక్కిమీఁదనీ, యోజ ననాథుపాటుపడనోగితమైతెమదీయవల్లభా." భో. ౫. ఆ.—విణ. లోఁతు. "ద్వి. ఆకుక్కినూతిలోనారీతినున్న, యాకవిసుతఁగాంచి యద్భుతంబంది." భాగ. ౯, స్కం.
కుక్కివడు. ద్వ. అ. క్రి. (కుక్కి+పడు.) పల్లముపడు. "గీ. కుక్కివడినమిగులఁగొంగోడువోయినఁ, గుఱుచయైనమిగులఁగొంచెమైన, మలినమైననేఁత పలుచనైననునల్లు, లున్ననుల్కమంచమొప్పదంద్రు." వి, పు. ౪, ఆ.
కుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. కపటము; 3. కుక్క; 4. మిణుఁగురులు.
కుక్కుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకోడి; 2. అసత్యపునడక.
కుక్కుభము. సం. వి. అ. పుం. అలజము, గంపపులుఁగు.
కుక్కురము. సం. వి. అ. న. 1. గండివనము†; 2. మాచిపత్త్రి†. పుం. కుక్క.
కుక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. జఠరము, కడుపు.
కుక్షింభరి. సం. విణ. ఇ. పొట్టపోసికొనువాఁడు.
కుచందనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱగందము; 2. కుష్ఠము; 3. బుజపత్త్రి†.
కుచము. సం. వి. అ. పుం. స్తనము.
కుచరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరులదోషమును చెప్పెడువాఁడు. నికృష్టపుమాటలాడువాఁడు. (అని కొందఱు.)
కుచాననము. సం. వి. అ. న. చూచుకము.
కుచ్చితము. వై. విణ. నాలి, కుత్సితము.
కుచ్చితుఁడు. వై. విణ. చెనఁటి, కుత్సితుఁడు.
కుచ్చె. వై. వి. వస్త్రభంగము, సెజ*.
కుచ్చెతీయు. ద్వ. స. క్రి. (రత్నములను) సానఁబట్టు.
కుచ్చెల. దే. వి. 1. ఎనిమిదిగోౙ్టులకొలఁది; "ఉ. పాంథకోటులకా, గుచ్చెలపట్టునం దెరువుకొట్టుదురప్పరివారభామినుల్." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. కంకులతోడి జొన్నచొప్పలోనగువానిప్రోగు.
కుచ్చెళ్లు. వై. వి. బ. (కుచ్చె+లు.) 1. ఆఁడుదానికోకకుచ్చె, వలిభము*; 2. బాలికాక్రీడావిశేషము*. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)
కుచ్చెలిగంత. వై. వి. సన్న్యాసులులోనగువాడుధరించెడు బొంత. "ఉ. గ్రుచ్చినరత్నరాజిరుచిగుచ్ఛములుంబలువన్నెపట్టునూ, లుక్కచ్చులఁగల్గియొప్పుతనకుచ్చెలిగంతయు." పర. ౧, ఆ.
కుచ్చెలిబొంత. వై. వి.——పై.——"సీ. చెలువగు కలువమొగ్గలుజడల్ గానాఁచుపాలుపైనకుచ్చెలిబొంతగాఁగ." య. 3, ఆ.
కుచ్చె. వై. వి. 1. పట్టులోనగువానికుచ్చు; 2. బ. కొనచెవినుంచుకొనెడి భూషణవిశేషము*; 3. స్త్రీలు జడయందుఁజేర్చియల్లుకొనెడిభూషణవిశేషము*.
కుచ్చెమీను. వై. వి. మిక్కిలి పుచ్ఛముగలచేప, గండోలము.
కుచ్చెలమెకము. వై. వి. (కుచ్చులు+మెకము.) చమరీమృగము.
కుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సీత; 2. పార్వతి. అ. పుం. ము. చెట్టు.
కుజంభిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంపి దోఁచుకొను దొంగ.
కుజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపురుషుఁడు.
కుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. నరకాసురుఁడు.
కుటజము. సం. వి. అ. పుం. కొండమల్లె†. (ఇది వర్షర్తువునఁ బూచును.)
కుటజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు; 2. ద్రోణుఁడు.
కుటన్నటము. సం. వి. అ. న. కయివడిముస్తె†. పుం. దుండిగము†.
కుటపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంటితోఁట; 2. ధాన్యమానవిశేషము. డు. ఒకానొకముని.
కుటము. సం. వి. అ. పుం, న. కుండ. పుం. 1. గుడిసె 2. చెట్టు.
కుటరము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుచిలికెడు కంబము, తరిగంబము.
కుటాక. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బుడిపి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుడిసె; 2. నీళ్లుమోసెడు పనికత్తె; 3. మురయనెడు గంధద్రవ్యము.

కుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడిసె.

కుటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. విణ. వంకరైనది.

కుటిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలవాఁడు వెండ్రుకలూడఁదీసెడుసాధనము, తండసము.

కుటీరము. సం. వి. అ. పుం. గుడిసె.

కుటుంబము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లాముబిడ్డలులోనగువారు.

కుటుంబి. సం. వి. న్. పుం. కుటుంబపోషకుఁడైనవాఁడు.

కుటుంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుటుంబపోషకురాలగు స్త్రీ.

కుటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాతిపనివాఁడు.

కుట్టకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదించువాఁడు.

కుట్టడము. దే. వి. కుట్టుపని. "సీ. అవికకుట్టడపుఁదోరపునిగ్గుజంటీలు తనులతాద్యుతికిఁగ్రైదండయొసఁగ." శుక. ౧, ఆ.

కుట్టనము. సం. వి. అ. న. ఛేదనము.

కుట్టని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తె.

కుట్టమితము. సం. వి. అ. న. దంతపీడనాదులచేఁ గోపభావమభినయించినను లోపల మిక్కిలి యానందముపొందునట్టి స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

కుట్టాకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుట్టకుఁడు.

కుట్టారము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, కొండ.

కుట్టారుగలు. దే. వి. బ. (కుఱుచ+ఆరుగలు.) కోద్రవవిశేషము.

కుట్టావలు. దే. వి. బ. (కుఱుచ+ఆవలు.) సర్షపవిశేషము.

కుట్టిమము. సం. వి. అ. పుం, న. జాతికట్టనపునేల, నెలకట్టు. పుం. దానిమ్మ.

కుట్టియ. దే. వి. గుదస్థానము.

కుట్టు. దే. స. క్రి. 1. ఆకుకుట్టు; 2. గుడ్డలుకుట్టు; 3. తేలులోనగునవికుట్టు. "గీ. మధువుఁగొననుత్సహించినమనుజుఁబట్టి, కుట్టినిర్జించుమధుకరకులమునట్లు." భార. ఆర. ౧, ఆ. (ఇట్లుచీమకుట్టెను. మొ.) వి. 1. కుట్టుడు; 2. పాయిలోక్రిక్కితినియుండు బూడిదలోనగునది; 3. కొంచెపు కడుపునొప్పి.

కుట్టుకాఁడ. ద్వ. వి. చెవికుట్టుకమ్మి, కుట్టుపోఁగు.

కుట్టుడాకు. దే. వి. (కుట్టుడు+ఆకు.) పుల్లియ, విస్తర.

కుట్టుడు. దే. వి. కుట్టుట.

కుట్టుపోఁగులు. దే. వి. బ. ఉంగరమువంటి వట్టిపోఁగులు.

కుట్టుపోయు. దే. స. క్రి. కుట్టు.

కుట్టుసులు. దే. వి. (కుఱుచ+ఉసులు.) కొంచెము మిగిలియున్న ప్రాణము.

కుట్టె. దే. వి. కుట్టియయొక్క రూపాంతరము.

కుట్మలము. సం. వి. అ. న. నరకవిశేషము. పుం. అరవిరి మొగ్గ.

కుట్ర. దే. విణ. కుత్సితము. "లేఁగుట్రనునుంగవుఁగలుగుకోమలి." విజ. ౨, ఆ.

కుట్రపువాఁడు. దే. వి. కుట్టుపనిచేయువాఁడు, సౌచికుఁడు.

కుఠరము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) కుటరము.

కుఠారము. సం. వి. అ. పుం. స్వధితి, గొడ్డలి.

కుఠేరకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగగ్గెర.

కుడతా. హిం. వి. చొక్కాయి.

కుడపము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యమానవిశేషము, మానిక.

కుడి. దే. వి. కుడుపు. "క. కడుపునకందియునందని, కుడి." పంచ. నా. ౪, ఆ.—విణ. అపసవ్యము. (కుడికన్ను, కుడికాలు, కుడిచేయి, కుడిప్రక్క. మొ.)

కుడితి. దే. వి. బియ్యములోనగువాని కడుగునీరు, తండులీణము.

కుడినీరు. ద్వ. వి. త్రాగఁదగినజలము. "కుడినీరుమేడలు." వసు. ౪, ఆ.

కుడిపి. వై. విణ. కురూపి. "క. గ్రక్కున వెలువడి తనచేఁ, జుక్కలగుదివోలెనున్న సురుచిరహారం, బక్కుడిపియఱుతవైచుచు." భో. ౫, ఆ.

కుడిమివాఁడు. దే. వి. పాములవాఁడు, విషవైద్యుఁడు.

కుడియడుగుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కుడిశము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కుడుంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొదరిల్లు; 2. బోడతరము.

కుడుక. దే. వి. తక్కెడతట్ట. "గీ. అక్కపోతమున్న తక్కెడకుడుకక్రేఁ సైన." శేష. ౨, ఆ.

కుడుచు. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; "క. అప్పుడ తేఁడటులు సెప్పఁగఁ, దప్పఁదలంచినఫలంబుతగఁ గుడువక పోఁ, జొప్పడునె." భార. శల్య. ౧, ఆ. (దిగులుకుడిచి ఇత్యాదులయందు దిగులును బొం దియని యర్థము.)—2. త్రాగు; (చన్ను గుడిచెను.) 3. భుజించు. "వాసవనందనుఁడు కుడువన్ గుడువన్." భార. ఆది. ౫, ఆ.

కుడుపరి. దే. విణ. (కుడుపు+అరి.) 1. అనుభవించు వాఁడు; 2. భుజించువాఁడు. "సీ. తెలిగడలినిగ రువలికుడుపరిదొర పఱవుపయినిదుర బెరయును తెఱ." అచ్చ. అర, కాం.

కుడుపు. దే. ప్రే. కుడువఁజేయు. వి. 1. అనుభవ ము; "క. ఎడపడకుండంగుడిచిన, కుడుపు ప్రమా ణంబుగాదుకొన్న తెఱంగున్, బడసిన తెఱఁగును దెలుపని, యడికుడుపునఁ బాడిగెలువ దభినవదం డీ." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—2. భోజనము. "గీ. కు ల్యయందుఁద్రిరాత్రమ్ముకుడుపు దక్కి." భార. అను. ౨, ఆ.

కుడుము. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము, మోదకము.

కుడ్చు. దే. స. క్రి. కుడుచుయొక్క రూపాంతరము.

కుడ్యకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గోడపెట్టువాఁడు.

కుడ్యమత్స్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బల్లి.

కుడ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గోడ; 2. పూఁత.

కుణకము. సం. వి. అ. పుం. పిల్ల. "వ. మఱియు నా భరతుండు నిత్యనైమిత్తిక క్రియాకలాపంబు నిర్వ ర్తించు నెడ నంతనంత లేచి హరిణకుణకంబుం జూ చుచుఁ గించిత్స్వస్థహృదయుండై దాని నాశీప రంపరల నభినందించుచుఁ జుంబనాదులం బ్రీతిచే యుచు నతిమోహంబునం బెంచుచుండు నెడ." సం. "తస్యహవా ఐణకుణక ఉచ్చైస్తరాంతస్మిన్ కృతనిజాభిమానస్యా హరహస్తత్పోషణ పాలన ప్రీణనలాలనానుధ్యానేనాత్మనియమా స్సహ యమాః పురుషపరిచర్యాదయ ఏకైకశః కతిపయే నాహర్గణేన వియుజ్యమానాః కిలసర్వ ఏవోదవ సన్." భాగ. ౫. స్కం. ౧, ఆ.

కుణపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీనుఁగు; 2. దుర్గం ధము.

కుణి. సం. వి. ఇ. పుం. నందివృక్షము. విణ. ఈచఁ బోయిన చేయిగలవాఁడు.

కుణుంజము. సం. వి. అ. పుం. వనవాస్తుకము, చెం చలికూర.

కుతకుత. దే. వి. ఉడుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (తుకతుకకు మాఱురూపము.)

కుతపము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. దినముయొక్క యెనిమిదవ భాగము; (చూ. దినము.) 2. వాద్య ము; 3. మేఁకతుప్పటి కంబళి; 4. దర్భ.

కుతపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడఁబుట్టినదాని కొడుకు; 2. సూర్యుఁడు.

కుతస్త్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అసభ్యము. (మాట.)

కుతిక. దే. వి. కుత్తికయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఈయవివేకపుంబనులకిట్లు తొడంగితివొప్పదిం తయు, న్యాయముగాలిఁబోయెదురరాగతముల్ విని పాపబుద్ధిన, య్యోయిటువంటిముద్దుల స హోదరిముందల పట్టియీడ్చితో, కోయనికూ యఁగాఁగుతికఁగోసినలోకమువారుతిట్టరే." వి ప్ర. ౭, ఆ. (చూ. కుత్తిక.)

కుతికంటు. దే. వి. (కుతిక+అంటు.) బంగారు తీకు తోఁబట్టెగా మెడకంటియుండునట్లు చేసియుం చుకొనెడు స్త్రీభూషణవిశేషము. "సీ. బొగడలు వానఁగ్రోవులు తీఁగె మెడనూలు కుతికంటు సరిపెణ గుండ్లపేరు." హంస. ౨, ఆ.

కుతిని. దే. వి. ఒకదినుసుపట్టు. "సీ. కుతినీతలాడ తళ్కుపసిండిచఁదువానిలువుటద్దములుపన్నీటి గిండ్లు." రసి. ౫, ఆ.

కుతిల. దే. వి. బాధ. "సీ. వినున్నృపాలకయీశ్లవెం బడిదేవరగుళ్లపంచలఁజేరి కుతిలఁగుడిచి." హరి శ్చ. ౮, ఆ. (చూ. కుతిలపెట్టు.)

కుతిలపడు. ద్వ. అ. క్రి. బాధపడు. "క. మితికడ చినబుణదాతలు, వెతపెట్టఁగ నూరుచొరక వెలి వెలిఁదిరుగున్, దతిఁగూడు లేకయాఁకటఁ, గుతి లపడునతండుగువ్వకుత్తుకతోడన్." పాండు. 3, ఆ. (ప్రే. కుతిలపఱచు.)

కుతిలపాటు. ద్వ. వి. కుతిలపడుట. "సీ. ఎఱుఁగఁ డుమత్తిల్లిపరఁటిపుట్టువుగ్రుక్కగొనినయప్పుడు గలకుతిలపాటు." య. ౧, ఆ.

కుతిలపెట్టు. దే. స. క్రి. బాధించు. "ఎ, గీ. అరాజ కత్వ, దోషజాతమైనదురితబాహుళ్యంబు, కుతి లపెట్టభూమియతలమునకుఁ, బోవ." సం. "త తఃకాలేనపృథివీపీడ్యమానాదురాత్మభిః." భార. శాం. ౨, ఆ.

కుతుక. దే. వి. కంఠము. "సీ. చేతముమ్మెనవాలు చిలువనూడిగములు నొసలమిక్కిలికన్ను విసవుఁ

గుతుక." రాజ. ౩, ఆ. (ఇట్లు ఉకారమధ్యముగాను బ్రతులయందుఁ గానఁబడుచున్నదిగాని యట్టిదయని నిర్ధారణచేయుటకుఁ దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

కుతుకము. సం. వి. అ. న. అనుభవింపని కోరికయం దలియాస, తమి.

కుతుపము. సం. వి. అ. పుం. చేతిసిద్దె.

కుతువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. సిద్దె.

కుతూహలము. సం. వి. అ. న. 1. కుతుకము; 2. నాయికకు మనోజ్ఞమైన వస్తువును చూచుటయందుఁగల లోలత్వము. విణ. ప్రశస్తము.

కుత్కీలము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. "ఉ. వీలక కాలజిత్ప్రముఖవీరులు మున్న కుశాకుగాహతిన్, గూలిరక్తధారలుబుగుల్కొనలక్ష్మణుమ్రోలధాతుకుత్కీలముసాల్గుపంకలనతిత్వరమాణసమీరవర్తనో, న్మాలితసంప్రఫుల్లసుమనోభరకింశుకవాటికైవడిన్." జై. ౬, ఆ. (కొన్ని నిఘంటువులయందుఁ గుకీలమనియునున్నది.)

కుత్తిక. దే. వి. గొంతు, కంఠము. "ఎ, గీ. హత్తిమిత్తి చందంబునహత్తివెడఁద, కత్తిఁగుత్తికనుబిత్తానఁగత్తిరించి, సత్తిమత్తిల్లబలిచేసెసత్తినొక్కఁ, డవనిపతియిచ్చుమేలుమేలనుచుమెచ్చ." చంద్రా. ౨, ఆ.

కుత్తుక. దే. వి. కుత్తిక. (చూ. కుతుక.)

కుత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నింద, దూఱు.

కుత్సనము. సం. వి. అ. న.——వై.——

కుత్సించే. సం. అ. క్రి. రోఁతపడు. "సీ. కుత్సింపకుంటెట్టు లుత్సర్గవిణ్మూత్రలాలాద్రవశ్లేష్మజాలమునకు." కాశీ. ౪, ఆ.—స. క్రి. దూఱు.

కుత్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నికృష్టము, కీడ్వడినది.

కుథము. సం. వి. అ. పుం. 1. దర్భ; 2. ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడి యొజ్జికంబళి. చిత్రకంబళము. (అనికొందఱు.) (ఈ యర్థమునందాకారాంత స్త్రీలింగమును గలదు.)

కుదప. దే. వి. రొంపిదుక్కి.

కుదరము. సం. వి. అ. పుం. గుజ్జము. "శ్లో. కుదరస్వాస్యుపకారస్తుక్షారః పాకలోజుహూరాణః." అ, పా. ద్వి. క్ష.

కుదించు. దే. ప్రే. కుదియించు, కుదియఁజేయు. "జమదగ్నినూనుగర్వముఁగుదించి." జై. ౬, ఆ.

కుదికిలఁబడు. దే. అ. క్రి. ముఖముపైకెత్తుకొని ముడ్డినేలమోవగొంతుగూర్చుండు. "ద్వి. కుదికిలఁబడితన్నుకొనగుండెలవియఁ, గదిసియన్నీలుమోఁకాళ్లఁదాటించె." రంగ. యు. (స్వార్థమునపడు.)

కుదికిలు. దే. అ. క్రి.——వై.—— "వ. అచ్చోరవసువాసుదేవుండుసీసకంబునంబూఁచిన శైనేయుండుకుదికిలిగదనుడాకేలదాపించిన." ఉ, హరి. ౩, ఆ.

కుదియు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "సీ. మదినిగిర్చిన మాటమగుడనీ పెంపునఁ గుదిసినా నాలుకతుదికిరాదు." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. క్రుంగు; "ఎ, గీ. కడునుబ్రేఁగు, గలుగునట్టిపంటకట్టియమోపఱ్ఱు,గుదియమోచితెచ్చె." భార. అశ్వ. ౩, ఆ.—3. తగ్గు; "మొదలఁబెనిచిపిదపఁగుదియింప." ఆము. ౪, ఆ.—4. మరలు, నివర్తిల్లు. "లలిఁబ్రసరించునింద్రియములంగుదియించి." మార్క. ౩, ఆ.

కుదిర. వై. వి. గుజ్జము. "సీ. వెలిపట్టునిద్దంపుఁదళుకులపుట్టంబుమెలపారుపులుఁగుభంజళులకుదిర." కవిస. ౧, ఆ.

కుదిరిక. దే. వి. 1. అమరిక; 2. నిలుకడ; 3. నెమ్మది.

కుదిలిక. దే. వి. కుదులుట.

కుదుకనగోలు. దే. వి. వంచన. "ద్వి. కుదుకనగోలు కైకొనకనాధనము, వదలుముమున్నవిశ్వామిత్రుఋణము, మితితోడఁజెల్లించిమీఁదనెట్లయిన, ధృతిఁదీర్తునీబత్తెదినములలెక్క." "ద్వి. ఆలిని బుత్రునినంగడిఁబెట్టి, కాలకౌశికుఁడనుకష్టునకమ్మి, కూర్చినధనమెల్లఁగుదుకనగోలు, నేర్పునఁగైకొంటినీకుసిద్ధించె." హరిశ్చ. ౨, భా.

కుదుచే. దే. ప్రే. కుదించు. "ఎ, గీ. కదిసినుస్లోళ్లకొనలనుగుదిచిపట్టి." య. ౨, ఆ.

కుదుప. దే. వి. 1. దుర్మాంసపిండము; 2. వంచన. "చ. అసురేశ్వరుఁడప్పుడుకాలుఁజేయిలా, వతిరథసంబునంగుదుపనక్కడనిక్కడనూడఁజూచిమైఁ, గిలుపఁగ." నిర్వ. ౭, ఆ.

కుదుపు. దే. విణ. స్వభావమునఁగాలులేనివాఁడు, పంగువు. "ఉ. దేవతలెల్లఁదక్కఁగలదీవులకున్ దివికేగునట్టిచోఁ, బోవఁగలేకకుంటికుదుపుంజిఱువేల్పులుదైత్యదానవుల్, సేవకులైమహీవిభునిచేనధికారనియోగవృత్తికై, జీవితమందనిల్చిరిత్యజింపఁగఁజాలకజన్మదేశముల్." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. కుంటికుదుపులశక్తులుకుష్ఠరోగు, లంధులును వృద్ధులునుబాలురాదిగాఁగఁ, గాళికరుగంగలేని

పిసాసులెల్ల, మోక్షమును బొందుదురు గాకదక్షువాటి." భీ. ౫, ఆ.

కుదురు. దే. అ. క్రి. 1. అనుకూలమగు; 2. స్థిరమగు; 3. స్వస్థమగు. వి. 1. అమరిక; 2. అగసాలెవానికుంపటి; "గీ. బొమ్మయను పేరియగసాలె పూఁటచెలిని, గోరియలరించుటకుఁజదల్కుదుటఁగాఁచి, నీటముంచినమేటిపన్నియపసిండి, పూదెయనఁగ్రుంకుఁగడలిలోఁబ్రొద్దువ్రాలె." నీలా. 3, ఆ.—3. నిలుకడ; 4. నెమ్మది; 5. కుండలోనగునవికుదిరికగానిలుచుటకేర్పఱచినపీఠము; "వ. ఉపేంద్రాయేత్యకారంబునమహార్ణవంబుడగ్గఱితరువవచ్చు. దీనికిఁజేరుసుగుదురునుగవ్వంబును నేమిగావలయు." వీర. ౩, ఆ.—6. పాదు; "చ. కలికియొకర్తు రాముని జగత్త్రయమోహనరూప దివ్యమం, గళపటువిగ్రహంబుపసఁ గాంచుతనింగటిఁబూని మేఖలా, వలయముఁగేలుకొల్పమఱవందిగజాటినయప్పుడవ్వధూ, కులమణికోమలాంగలతకుంగుదురుంబలె నొప్పెఁ జుట్టునన్." రామా. ౪, ఆ.—7. ప్రాపు. "క. కరితురగరథసమితిఁబొం, పిరివోయెడు వాదులక్ష్మి పెంపునకెల్లన్, సరసిరుహానన నీవకు, దురుగానొనరించెదన్ గుతూహలమెసఁగన్." భార. విరా. ౨, ఆ.

కుదురుకొను. దే. అ. క్రి. కదలకనిలుచు, నెలకొను. "కుదురుకొనెన్ గిరీంద్రములు." విక్ర. ౨, ఆ. (ప్రే. కుదురుకొలుపు.)

కుదురుచే. దే. ప్రే. కుదురఁజేయు, కుదిరించు. (రూ. కుదుర్చు.)

కుదురుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. నెలకొను; 2. స్థిరపడు. (రూ. కుదుర్పడు. "క. అనవినికిరీటికర్ణను, తునిమస్త్రమురథముపైఁగుదుర్పఱచి." జై. ౬, ఆ.) (ప్రే. కుదురుపఱచు.)

కుదురుపాటు. ద్వ. వి. కుదురుపడుట.

కుదులు. దే. అ. క్రి. అదురు, చలించు.

కుదువ. దే. వి. తాకట్టు, ఆధి.

కుదువపెట్టు. దే. స. క్రి. తాకట్టుంచు.

కుద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రవ్వునట్టి యొకానొకసాధనము, గుద్దలి; 2. కాంచనము‡.

కుధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, కొండ.

కునటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మణిసిల. నేపాళదేశపుమణిసిల. (అని కొందఱు.)

కునాశకము. సం. వి. అ. పుం. తీఁటకసింద‡.

కునికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. తూఁగిపడు.

కునికిపాటు. ద్వ. వి. తూఁగిపడుట, ప్రమీల.

కునుకు. దే. అ. క్రి. తూఁగు.

కున్న. వై. వి. కూనయొక్క రూపాంతరము. (బిడ్డకు.—"క. నిన్నింతవానిఁజేసిన, యన్నాలుగుమోములతఁడుహరిపొక్కిటియం, దున్న వెలితమ్మియీనిన, కున్నయగుట తెలిసివిడువుకోపము తండ్రీ." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.)

కున్నఁడు. వై. వి. బాలుఁడు.

కున్ననము. సం. వి. అ. న. 1. గాజుచిప్ప; 2. పెద్దకుండ.

కుపసము. వై. వి. (కుప్పసముయొక్క రూపాంతరము.) 1. అరచట్ట; "సీ. గురుపత్నినాకొక్కకుపసంబుఁగుట్టుముచలిగాలియొడలిపైఁబొలయకుండ." కాశీ. ౬, ఆ.— 2. నిడుచట్ట; 3. అవిక; 4. పాముయొక్క పైతోలు*. "ద్వి. కుపసంబులూడ్చిన క్రూరసర్పముల, నుపమింపననువులై." రా. యు, కాం. (చూ. కుప్పసము.)

కుపితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోపించినవాఁడు, క్రోధనుఁడు.

కుపూయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుత్సితము.

కుప్ప. దే. వి. ధాన్యములోనగువాని రాశి.

కుప్పఁగూర. దే. వి. కుప్పవడుట. "హేమమొసఁగెఁగుప్పఁగూరలుసమగ్రకుతూహలుఁడై." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. "మ. సముద్యద్వేగుఁడైతోలితో, ప్పుఱఁబెట్టెన్ శరజాలమున్ బిఱుఁదఁ గుప్పంగూరనాటించుచున్." నిర్వ. ౫, ఆ.

కుప్పతిలు. దే. అ. క్రి. కుప్పవడు. "కూలినభద్రనాగములుఁగుప్పతిలంబడు తేఁగుఁబున్." జై. ౫, ఆ.

కుప్పనఁగూర. దే. వి. కుప్పవడుట. "క. అప్పుడుగురుపుత్రాద్రిం, గప్పఁగవజ్రోపమానకాండములు వెసన్, గుప్పనఁగూరఁ బఱపరుఁ, డప్పురుసఁదనమునకోర్చియతఁడుం బెనఁగెన్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. అప్పుడు సతియునుబతియును, నొప్పగసమదృష్టినుండిరుచితాసనులై, కుప్పనఁగూరలుగామరుఁ, డప్పువ్వుల కోలలేయునదనయ్యెనన్." భో. ౬, ఆ.

కుప్పము. దే. వి. 1. గ్రామము; 2. చెంబడివారిపల్లె.

కుప్పవడు. ద్వ. అ. క్రి. (కుప్ప+పడు.) కుప్పగాఁజేరు.

కుప్పసము. వై. వి. 1. అరచట్ట; "చమురైనతోల్కుప్పసంబు." ఆము. ౭, ఆ.—2. నిడుచట్ట; "ద్వి.

పన్ను గాముదుకకుప్పసములుతొడిగి, చెన్నార బ్రద్దలుచేతులఁబట్టి." రా. యు, కాం.—3. అవిక; "కుప్పసముల్వదల్చిరి." ఆము. ౫, ఆ.—4. పాముయొక్క పైతోలు*. "క. మంగళచరిత్రయగుసీ, తాంగనఁనపవాదభీతుఁడగునాకుఁద్యజిం, పంగఁదగునేఁడుదుష్టభు, జంగముతొలిప్రాఁత కుప్పసంబూడ్చుగతిన్." జై. ౬, ఆ.

కుప్పి. దే. వి. అవాక్పుష్పి†.

కుప్పించు. వై. అ. క్రి. ఊపిరిపట్టు*. "పయికింగుప్పించిలంఘించుచోన్." రామా. ౬, ఆ.

కుప్పిగంతుకొను. ద్వ. అ. క్రి. దుముకు. "గీ. వ్యోమకేశుజడలనుండియవ్వాహిని, కుప్పిగంతుగొనినఁగ్రుంగెధరణి." భో. ౭, ఆ.

కుప్పిగంతులు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. కుప్పిగంతులు పిడిగుద్దులాటలు పిల్ల దీపులు గొబ్బిళ్లు గూవనాలు." వి, పు. ౭, ఆ.

కుప్పీలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

కుప్పె. వై. వి. 1. మెడనిడుపుగాఁగలకాచపాత్రవిశేషము; "వ. కప్పురంపుఁగుప్పెలంగుప్పరించిన సరసమధురసంబులు." పా. ౨, ఆ.—2. గొడుగుమీఁదిగుబ్బ*; "ద్వి. పెదపెద్దపసిఁడికుప్పెలు మీఁదనొప్పఁ, బ్రవిమలంబగు నెనుబదివేలసంఖ్య, ధవళాతపత్రముల్ దనుజులుపట్ట." రా. యు, కాం. —3. ఇత్తడిలోనగువానితోఁజేసియెద్దుకొమ్ముకొనఁదగిల్చెడుఁగుబ్బ*; 4. స్త్రీశిరోభూషావిశేషము*; "ఎ, గీ. అడరబెడఁగైన నిడువాలుజడసడల్చి, కుప్పెకప్పడసవరంపుఁగొప్పుఁబెట్టి, మరియుముంగిటనిలుచుండిమొలకనగవు, లెసఁగవిటభాగ్యరేఖయాహేమరేఖ." హంస. ౧, ఆ.—5. గిండిలోనగువానిమీఁదిమూఁత*. "క. చాలఁగనమృతముబాలుఁడు, క్రోలుటకైనినిచికనకకుంభంబులపై, నీలపుఁగుప్పెలునిలిపిన, పోలికఁజనుమొనలఁగప్పుపాలఁతికినొప్పెన్." లక్ష్మ. 3, ఆ.

కుప్పెంట. దే. వి. హరితమంజరి†.

కుప్పెకోల. ద్వ. వి. బాణవిశేషము, క్షుద్రకము. "వ. సాత్యకితతిమిమనమొనసుఱుముచేయందొడంగినద్రోణుండు మార్కొనియిరువదేనుకుప్పెకోలలనతనిచేతనేటులువడి." సం. "సాత్యకిఃపంచవింశత్యాక్షుద్రకాణాంసమార్పయత్." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కుప్యము. సం. వి. అ. న. వెండి బంగారుఁదక్క తక్కిన లోహము.

కుబుసము. దే. వి. తలుపునకుఁ గ్రిందుమీఁదులనుంచెడు కూచము.

కుబేరకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

కుబేరాక్షము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశేషము. "సి. క్రీడించునొకవేళ తోడిబాలురఁగూడియక్షీణగతిఁగుబేరాక్షకేళి." పాండు. ౪, ఆ.

కుబేరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు†.

కుబేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధనదుఁడు, వెండిఱేఁడు.

కుబ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాట్లి†. అ. పుం. ము. 1. గజవిశేషము; 2. ఒకానొకచెట్టు. విణ. మఱుగుజ్జు.

కుబ్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొజ్జఁగి†. "కుబ్జికాభద్రతరణిర్బృహత్పత్రాతికేసరా, మహాసహా." ధన్వంతరినిఘంటువు.

కుమారము. సం. వి. అ. న. చొక్కపుబంగారు. పుం. 1. గుజ్జుపిల్ల; 2. చిలుక; 3. ఉలిమిరి†.

కుమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు; 2. పెండ్లికానిపడుచు; 3. పార్వతి; 4. ఒకానొకయేఱు; 5. జంబూద్వీపము; 6. నల్లపిచ్చుక; 7. కలబంద†; 8. చేమంతి†; 9. పిన్నగోరంట. (అని కొందఱు.) 10. విరజాజి†.

కుమారిలు. దే. అ. క్రి. కుములు. "క. మానవతియిట్లుమానని, మానక్రోధములచేఁగుమారిలిచింతా, దీనగతినుండమదిలో, నూనినప్రేమముననంబుజోదరుఁడనియెన్." పా. ౧, ఆ.

కుమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. బాలుఁడు; 3. స్కందుఁడు; 4. (నాట్యోక్తియందు) యువరాజు.

కుమి. దే. వి. కుసూలవిశేషము. "ఎ, గీ. తద్విశేషనామంబులుతనరుచుండుఁగొట్టెకూటుపాడకకుమిబొట్టియనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కుముఖము. సం. వి. అ. పుం. పంది.

కుముటు. దే. అ. క్రి. ఓకరకై కంఠబిలమున వికారమెత్తు. వి. ఓకరకై కంఠబిలముననెత్తువికారము.

కుముద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుమ్ముడు†; 2. జేకు†. అ. న. ము. 1. ఎఱ్ఱదామర; 2. తెల్లగలువ. పుం. 1. నిరృతిదిక్కునందలి యేనుఁగు; 2. ఒకానొక పాము.

కుముదబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, కలువవిందు.

కుముదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పినగుమ్ముడు*.

కుముదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లకలువతీఁగ.

కుముదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కోఁతి; 2. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కుముద్వంతము. సం. విశ. (త్. ఈ. త్.) తెల్లకలువలు తఱుచుగాఁగలది. (దేశము.)

కుముద్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లకలువతీఁగ; 2. కుశుని పెండ్లాము.

కుములు. దే. అ. క్రి. లోలోపలఁదపించు. "క. అని బుజ్జగించియొయ్యన, నెనరంటినమనముతోడనెచ్చెలిపలుకఁ, దనలోఁగుములుచు సీమం, తిని పైనిగనిగనివెలుఁగునెలఁగనిపలికెన్." చంద్ర.

కుమ్మకు. హిం. వి. సహాయము, తోడు.

కుమ్మర. వై. వి. కుండలుచేసి అమ్మెడుజాతి. (కుమ్మరవాఁడు. కుమ్మరది.) విశ. నలుపు*. (కుమ్మరగువ్వ, కుమ్మరపొనిక. మొ.)

కుమ్మరగువ్వ. ద్వి. వి. పక్షివిశేషము, ఖంజరీటము.

కుమ్మరచెట్టు. ద్వి. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కుమ్మరత. ద్వి. వి. కుమ్మరది.

కుమ్మరపురుగు. వై. వి. ఒకానొకపురుగు, యమకీటము.

కుమ్మరపొనిక. ద్వి. వి. కృష్ణముంజము*.

కుమ్మరపోలికచెట్టు. ద్వి. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కుమ్మరసారెచుక్క. ద్వి. వి. విశాఖానక్షత్రము.

కుమ్మరి. వై. వి. (కుమ్మర+ఇ.) కుమ్మరవాఁడు.

కుమ్మరించు. దే. ప్రే. కుమ్మరిలఁజేయు.

కుమ్మరింపు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాత చాంగణ కందణంబు తిణింగి గొంతుమాలును జేబ కుమ్మరింపు." ఆం, భా. ద్వి. తు.

కుమ్మరిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. నీళ్లలోనగునవి కుండలోనగువానియందుండిపడు; 2. రాలు. "మిడిగ్రుడ్డులనిప్పులు కుమ్మరిలఁగ." హరి. పూ, ౫, ఆ.

కుమ్మి. దే. వి. కుమికి మొదటిరూపము. "సీ. మూసిముల్లడిచి కుమ్ములకొల్చు పైమెత్తు లూడ్వఁడు పస్తైనయుండుఁగాని." పాండు. ౪, ఆ.

కుమ్ము. దే. స. క్రి. 1. నలియఁగొట్టు; 2. పొడుచు. వి. పొట్టునిప్పు, కుకూలము.

కుమ్ముసుద్ది. ద్వి. వి. సంకేతవృత్తాంతము.

కుమ్మె. దే. వి. పోటు. "క. కుమ్మెలుదాఁకినబంగరు, బొమ్మగములయొమ్మెఁగడకుఁబొమ్మను." సా. ౨, ఆ.

కుమ్మెలువోవు. దే. అ. క్రి. గాయమగు. "ఉ. కుమ్మెలువోవనొక్కి చెలిక్రోలినతేనియ కావిమోవితో." శశాం. ౪, ఆ.

కుయి. దే. వి. 1. మొఱ; "మ. దవధూమంపుఁదమంబులోఁదమరసద్రవ్యంబుపంకేజబాం, ధవభానుప్రతతుల్ హరింపఁగుయివెట్టన్వెల్లిశూన్యోరుకూ, పవితానంబనఁజూడఁజూడఁబుడమిం బాటిల్లిపైవిప్పులై, యవసంబంచుల నాఁడఁగానెగసె వాత్యాళిరజశ్చక్రముల్." ఆము. ౨, ఆ.— 2. రక్షణము. "సీ. పసులకైకుయివోయిపరులశస్త్రములచేననిలోనసమసినయట్టివారు." రుక్మాం. ౨, ఆ. (కుయ్యియొక్కరూపాంతరము.)

కుయ్యి. దే. వి. 1. మొఱ; "కుయ్యిడశక్తిలేదుదరగోళములోపలనున్నవాఁడ." భాగ. ౧, స్కం.— 2. రక్షణము.

కురంగమము. సం. వి. అ. పుం. హరిణము, జింక.

కురంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక; 2. కోఁతి.

కురంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తుమ్మి*. అ. పుం. ము. 1. పచ్చగోరంట*; 2. పచ్చచేమంతి*. పచ్చపువ్వులముల్లుగోరంట; పచ్చపువ్వుల పెద్దగోరంట. (అని కొందఱు.)

కురండము. సం. వి. అ. పుం. అండవృద్ధి, బుడ్డ.

కురపము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱముఁదో మెడు గొఱపము.

కురము. దే. వి. పశువులకుఁ గలిగెడు శీతరోగము.

కురరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్క్రోశము, లకుముకిపిట్ట. గోరువంక. (అని కొందఱు.) పెన్నడపులుఁగు. (అని కొందఱు.)

కురరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొఱ్ఱె; 2. ఆఁడులకుముకి.

కురవకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱగోరంట*; దీనికి దోహదక్రియ ఆలింగనము. 2. ఎఱ్ఱచేమంతి*. ఎఱ్ఱపువ్వుల పెద్దగోరంట; ఎఱ్ఱపువ్వులముల్లుగోరంట. (అని కొందఱు.)

కురాళము. దే. వి. చప్పరము. "మ. గుజ్జరి నిద్దా తగటీ కురాళములలో సంపెంగ పూఁబాన్పులన్." చంద్ర.

కురాసాని. దే. వి. ఒకానొకదేశము.

కురిచీ. దే. వి. కూర్చుండునట్టి యున్నతపీఠము. "పట్టివేళ్లసురఁటీలు మేల్పైఁడికురిచీలు." రసి. ౧, ఆ.

కురిడి. దే. వి. లోపలి నీరింకిన కొబ్బెర.

కురిమిడి. దే. వి. మడిచుట్టు వేసినకట్ట, గనిమ.

కురియు. దే. స. క్రి. వర్షించు. అం, ప్రే. కురియించు. "ఎ, గీ. అసురకామినీనేత్రతోయములు కురిసి, యంబుదద్యుతిఁద్రిదశసస్యంబుఁ బ్రోచు, నెవ్వఁడవ్విష్ణుఁడు." హరి. పూ. ౪, ఆ.

కురంబము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము, గుంపు.

కురుఁజు. దే. వి. 1. దూలనుమీఁదిగుజ్జు; 2. మంచె. "ఉ. ఆప్పుడవారుదీర్పరుల నందులకుఁ గ్రమకూర్పజాళువా, యొప్పులకుప్పలై మెఱయుచుండెడు మేరువులుం గురుంజులుం, జప్పరముల్ వితానములు సర్వమునాయితపెట్టి." విజ. ౨, ఆ.

కురుజీ. దే. వి. చిన్నకంట్లము.

కురుజు. దే. వి. 1. జున్ను; "ఎ, గీ. కురుజుతేనియకాది దికుసుమరసము." శశాం. 3, ఆ.—2. శ్యేనవిశేషము; 3. బాణపుసంచువగ. "వ. కురుజులుకుండబిఱుసులుసంపెంగపూలబిఱుసులు." హంస. 3, ఆ.—4. ఈఁకలురాల్చినపక్షి.

కురుప. దే. వి. గొఱ్ఱెత్రుప్పటకంబళి నేయు గొల్ల.

కురుపగొఱ్ఱె. ద్వ. వి. దేహమునందు నిడుపుబొచ్చుగలగొఱ్ఱె.

కురుమ. దే. వి. గొఱ్ఱెత్రుప్పట్లకంబళి నేయు గొల్లజాతి. (కురుమవాఁడు.)

కురుబిస్తము. సం. వి. అ. పుం. బంగారముయొక్కపలము. (రూ. కురువిస్తము.)

కురులు. వై. వి. 1. ముంగురులు. "సీ. ప్రస్వేదమునఁ దోఁగిఫాలంబుతోనంటి యుగ్మలినీకురు లొప్పఁ గందె." భార. విరా. ౨, ఆ. "కూఁకటి వేణితోఁ గురులుకూడకమున్న." కళా. ౧, ఆ.—2. వెండ్రుక*. "సీ. కొప్పు మెల్లనవిచ్చికురులుచిక్కొడలించితలయంటె నేర్పుతోఁబొలఁతియొకతె." య. ౪, ఆ.

కురువ. దే. వి. కొండమీఁది కాలిత్రోవ.

కురువిందము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాణిక్యవిశేషము. (ఇది కాలపురమునందు పుట్టినది, పసుపుదాళు కలది, మధ్యమజాతిరత్నము.) (చూ. మాణిక్యము.) 2. అద్దము; 3. ఇంగిలికము; 4. నిడుముస్తె; 5. వ్రీహివిశేషము.

కురువు. సం. వి. ఉ. న. ఒక వర్షము. (చూ. వర్షము.) పుం. 1. ఒకానొకరాజు; 2. ఒకానొకదేశము; 3. అన్నము.

కురువేరు. ద్వ. వి. (కురులు+వేరు.) ఒకానొకవేరు, హ్రీబేరము.

కురుళము. సం. వి. అ. పుం. ముంగురులు. "తేలలాటే భ్రమరకాః కురుళా భ్రమరాలకాః." వైజయంతీనిఘంటువు.

కుర్కురము. సం. వి. అ. న. గండివనము‡. పుం. కుక్క.

కుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ. (రూ. కూర్దనము.)

కుర్పరము. సం. వి. అ. పుం. కూర్పరము, మోఁచెయి.

కుర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పనివాఁడు. విణ. చేయువాఁడు.

కుఱఁగలి. దే. వి. సమీపము. "చ. తెఱచుగ భానునందను నిధానమునందు నభీష్టవస్తువుల్, గుఱుతులు మీఱఁగొంచరుగు కోవిదకోటుల సమ్మదాశ్రువుల్, వఱదలువాఱుఁబ్రస్తుతరనంబులు మిన్నులు రాయుచుండున, కుఱఁగటశోకజాశ్రువులఁ గోయను నేడ్పులు నుప్పతిల్లదుఁగా." జై. ౧, ఆ.

కుఱకుఱ. దే. విణ. అల్పము. "క. ఎఱసంజ నెఱసివిరిసెం, జిఱుచీఁకటులెగసి గగనసీమఁగా బలసెఁగా, కుఱకుఱ తెగలైకనఁబడి, తఱచైవెనువెనుకపెక్కుతారలుదోఁచెఁగా." రామా. ౭, ఆ.

కుఱినువ్వులు. దే. వి. బ. తిలవిశేషము.

కుఱు. దే. విణ. వృత్తియందుఁ గుఱుచశబ్దమునకుమీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (ఉదా. కుఱుగద్దియ, కుఱుగనుపు, కుఱుగటి, కుఱుగేలు, కుఱుమాపు. మొ. అచ్చుపరమగుచో అకారమునకు టకారద్వయ మాదేశంబగు. కుట్టారుగ, కుట్టుముక, కుట్టుసుఱు, కుట్టూపిరి, కుట్టూరుపు, మొ.)

కుఱుకు. దే. వి. ప్రోవు, రాశి. "మ. కుఱుకుల్ గట్టెభటాంగకంబులురణక్షోణింబ్రవాహంబులై, పఱచెఁగా నెత్తురు." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

కుఱుగడ. ద్వ. వి. (కుఱుచ+గడ.) దండము. "విఱిగిపడినకుఱుగడలును." జై. ౫, ఆ.

కుఱుచ. దే. వి. 1. హ్రస్వస్వరము. 2. బ. నాట్యవిశేషము. "హారముల్ కుఱుచలుద్రొక్క." వసు. ౫, ఆ.—విణ. హ్రస్వము. (కొన్ని యెడలవృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. చూ. కుఱు.)

కుఱుచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. తగ్గు.

కుఱుపు. దే. వి. వ్రణము.

కుఱుమట్టము. దే. విణ. వినతము, వినమ్రము. "క. వెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు, నఱిముఱిగుబురు లకుఁజనుచు హరిహరియనుచుఀ, మఱుఁగుచు నులుకుచు దిరదిరఁ, గుఱుమట్టపుఁబొట్టివడుగుకొం తనటించెఀ." భాగ. ౮, స్కం.

కుఱుమాడు. దే. వి. ఇంటిమూలకప్పు.

కుఱువు. దే. వి. తొడ, ఉత్సంగము. "ఎ, గీ. కుఱువుపైనున్న కిన్నరయుఁ బకత్రోచి." పాండు. ౫, ఆ.

కుఱ్ఱ. దే. వి. 1. కోడెయెనుపోతు; 2. కొడుకు; "గీ. ఎన్నఁగొమరులు కల్గకయున్న వారి, కిందునందు నునెమ్మదిపొందదనుచుఁ, బుడమి వేలుపుఁబెద్దలు నుడువుచుందు, రట్లగుటఁగుఱ్ఱలేక నాకునబ్బవల యు." అచ్చ. బాల, కాం.—౩. బాలుఁడు; "గీ. కోరుమెద్దియైనఁగుఱ్ఱనీవు." భాగ. ౭, స్కం.— 4. బిడ్డఁడు.

కుఱ్ఱఁడు. దే. వి. 1. కొడుకు; 2. బాలుఁడు; 3. బిడ్డఁడు. "సీ. కొడుకుఁగుఱ్ఱఁడుచన్నుఁగుడువకట్లుండవిచారించిమేదరసానియపుడు." పర. ౧, ఆ.

కుఱ్ఱి. దే. వి. పాఁడియావు, ధేనువు. "అంతధనంబు నునట్టిరాజ్యముఀ, గొనననగునయ్యయిచ్చిడిపికుఱ్ఱికి." భార. ఆది. ౭, ఆ.

కుఱ్ఱు. దే. అ. క్రి. కూయు.

కులకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకక్రియతో ముగిసెడు పద్యముల సమూహము; 2. చేఁదుపొట్లౕ. పుం. 1. కాకితుమ్మికౕ; 2. పుట్ట.

కులకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుఁడు.

కులట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసతి, ఱంకుటాలు.

కులపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రధానపర్వతము. (ఇవి. ౭. "మహేంద్రోమలయస్సహ్యశ్శుక్తిమాఀగంధమాదనః, వింధ్యశ్చపారియాత్రశ్చసప్తైతేకులపర్వతాః." త్రికాండశేషము.)

కులపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తల్లిదండ్రులచేనిచ్చి పెండ్లిచేయఁబడిన స్త్రీ.

కులము. సం. వి. అ. న. 1. వంశము; 2. తెగ; 3. ఇల్లు; 4. ఊరు; 5. శరీరము; 6. చేఁదుపొట్లౕ.

కులసంభవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచివంశమునందుఁ బుట్టినవాఁడు.

కులస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులపాలిక.

కులాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షిగూఁడు; 2. చోటు.

కులాలము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, గంపపులుఁగు.

కుళాయి. హిం. వి. తలమీఁదనుంచు టోపి.

కులాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కనుపాలవిత్తులు.

కులాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరవాఁడు.

కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడుౕ. ఇ. పుం. చేయి. "కులిర్హస్తోభుజాదళః." త్రికాండశేషము.

కులికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక చెట్టు; 2. ఒకానొక పాము.

కులికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుఁడు.

కులిశము. సం. వి. అ. పుం, న. వజ్రాయుధము. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కులీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచికులమునఁ బుట్టినవాఁడు.

కులుకము. సం. వి. అ. న. నాలుక మఱికి.

కులుకు. దే. అ. క్రి. శృంగారముగ కదులు. స. క్రి. 1. పూయు; "చ. అలఘుతదీయఖేలనలనాడెడునన్నులగుబ్బచన్నులఀ, గులికినయేణనాభినవకుంకుమసంకుమదాంకపంకసం, కలితవిలేపముల్ కరఁగిగమ్మనికమ్మనితావులీనఁద, జ్జలములఁదేలిభోగులనఁజాలిరిచెల్వపుఁజిల్వపెందొరల్." హన. ౧, ఆ.—2. పోయు; "సీ. గొజ్జంగపూనీరుకులికి మేదించినకమ్మకస్తురిమేనఁగలయనలఁదు." కాశీ. 3, ఆ.—3. వెదచల్లు; "నాగరదధిగంధముల్ కులుకు కట్టుప్రసాదపుమూటతోడుతఀ." పర. ౪, ఆ.— 4. వేయు. "క. గంబూరకులికియనురా, గంబూరమనంబుచల్లఁగాఁబన్నీటఀ, బింబోష్ఠియతని పాదా, బ్జంబుంగడిగిఁచెఁగుర్మిసకియలచేతఀ." సా. ౨, ఆ.—అం. ప్రే. కదిలించు. "ఎ, గీ. పల్లఱునుదేఁటిచిన్నిపాపలకుఁగులికి, పువ్వుఁదేనియయుగ్గులుపోసిపోసి." య. ౪, ఆ. — వి. 1. శృంగారపుకదిలిక; (కులుకులాఁడి. మొ.) 2. వణఁకుట. "సీ. వసివాళ్లువాడెడువదనాబ్జములతోడ నలపుఁదెల్పెడుకుల్కుటెలుఁగుతోడ." పర. ౪, ఆ.

కులుకులాఁడి. దే. వి. (కులుకులు+ఆఁడి.) కులుకుగల స్త్రీ.

కులుప. దే. వి. శోఫ.

కుల్మాషము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు. (కుల్మాషాభిషుతమని యేకపదముగాఁగొం

దఱు.) పుం. 1. గుగ్గిళ్లు; 2. గోధూమవిశేషము. యవవిశేషము. (అని కొందఱు.)

కుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. నీళ్లుపోయెడు త్రోవి; 3. తిప్పతీఁగ. అ. న. ము. 1. ఎముక; 2. తొలిచినకొండదొన; 3. మాంసము; 4. మానవిశేషము. విణ. 1. మంచికులమునఁబుట్టినది; 2. కులమునకు హితమైనది.

కుల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గౌరవింపఁదగిన మనుష్యుఁడు.

కువ. దే. వి. కువ్వయొక్క రూపాంతరము. "క. వివిధాస్త్రకోవిదుఁడువా: సవివానిరథంబురథ్యసారథులమహిఁ, గువలువడ నేసెనుగ్రా, హవమున కునువాఁడువిముఖుఁడై పడిఁబఱవన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కువలము. సం. వి. అ. న. 1. కలువ; 2. ముత్యము; 3. రేఁగుఁబండు. త్రి. రేఁగు*.

కువలయము. సం. వి. అ. న. ఉత్పలము, కలువ.

కువలాయికము. సం. వి. అ. పుం. హంసజాతివిశేషము.

కువాడము. వై. వి. కువ్వాడముయొక్క రూపాంతరము.

కువాదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరులదోషమును పలుకువాఁడు. నికృష్టపుమాటలాడువాఁడు. (అని కొందఱు.)

కువాళము. యు. దే. వి. వాహనములోనగువానిగవుసెన. "సీ. వాహనాద్యాచ్ఛాద్యవస్త్రసంజ్ఞ, తనరుఁగువాళమంచనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. మ.—వై. కపటము*. (ఈ యర్థమునందిది కువాడముయొక్క రూపాంతరము.)

కువిందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తంతువాయుఁడు, సాలెవాఁడు.

కువేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేపలఁబట్టివేయుబుట్ట.

కువేలము. సం. వి. అ. న. కువలము, కలువ.

కువ్వ. దే. వి. కుప్ప, రాశి.

కువ్వాడము. వై. వి. కపటము*.

కుశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రాడు. అ. న. ము. నీళ్లు. పుం, న. దర్భ. పుం. 1. ఒక ద్వీపము; 2. సలుపు.

కుశలము. సం. వి. అ. న. 1. క్షేమము; 2. తృప్తి; 3. పుణ్యము. విణ. నేర్పరి.

కుశాలు. హిం. వి. సంతోషము.

కుశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కఱ్ఱు. ఇనుముతోఁజేసిన వస్తువు. (అని కొందఱు.)

కుశికము. సం. వి. అ. పుం. అయోవికారము.

కుశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విశ్వామిత్రునితండ్రి.

కుశీలవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నానాదేశసంచారకుఁడైన నట్టువుఁడు; 2. నానాదేశసంచారకుఁడైన బట్టువాఁడు; 3. వాల్మీకి.

కుశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాముని పెద్దకొడుకు. విణ. 1. పాపముచేసినవాఁడు; 2. మదించినవాఁడు.

కుశేశయము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

కుషీ, ఖుషీ. హిం. వి. సంతోషము.

కుష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాధివిశేషము, పులుము; 2. చెంగల్వకోష్టు*. పుం. విషభేదము.

కుసి. దే. వి. గండియందుఁ జొప్పించుటకుఁగాను సన్నఁగాఁజెక్కిన మంచపుపట్టెలోనగువానిచివర. "గీ. కూలినప్పుడరయఁగుసులెల్లవిఱుగును."

కుసిగుంపులు. దే. వి. బ. శ్రమము, బాధ. "సీ. కుసిగుంపులిడకేగు కొన్నయంగడిలోన మాఱుబేరములేలెమంజువాణి." చంద్ర.

కుసిలించు. దే. అ. క్రి. అతృప్తిచే దుఃఖించు.

కుసిలింత. దే. వి. అతృప్తిచే దుఃఖించుట.

కుసిని. అన్య. దే. వి. వంటయిల్లు.

కుసీదము. సం. వి. అ. న. వడ్డికిచ్చి జీవనముచేయుట. విణ. డు. వడ్డికిచ్చి జీవనముచేయువాఁడు.

కుసీదికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వడ్డికిచ్చి జీవనముచేయువాఁడు.

కుసుంభము. సం. వి. అ. న. 1. కుసుమపువ్వు; 2. బంగారు. పుం. కమండలువు.

కుసుంభరాగము. సం. వి. అ. పుం. బయటికిమాత్రము విశేషముగాఁగనఁబడి లోపల బొత్తిగాలేని అనురాగము. (చూ. పూర్వరాగము.)

కుసుమ. యు. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. "మ. సొరిదింబేర్చినతీఁగమల్లియలు ఖర్జూరంబులుం బుప్పమం, జరులున్మామిడిగుత్తులున్ గుసుమలున్ సంపెంగలున్ బచ్చగ, న్నెరుపూఁబాళలుఁగల్గిరాజనముకొంతిందారుముల్ నూపిచే, లరుదారన్ నగుఁబూవుఁదోఁటల బలాకానీకదంభంబునన్." ఆము. ౧. ఆ.—వై. వి. 1. కుసుంభపుష్పము; "సీ. పసిఁడికమ్ములతోడి కుసుమపూవన్నియ నిద్దంపుఁబుట్టంబు నెఱయఁగట్టి." కాశీ. ౭, ఆ.—2. కుసుంభవర్ణము*. "ఎ, గీ. కుసుదకేదారమున నుండిక్రొత్తవిరియు, కమలషండంబులకు వేడ్కఁ

గాపువచ్చు, కొదమతుమ్మెదకడ కెక్కఁగుసుమ వెట్టె, నభినవంబైనప్రథమ సంధ్యాగమంబు." నై. ౮, ఆ.

కుసుమము. ఉభ. వై. వి. కుసుంభవర్ణము*. "క. కుసుమంబద్దినవిధమునఁ, బసుపునహత్తించినట్లుబంగారమునన్, బసనిచ్చినగతిసంధ్యా,వసరంబుననింగియరుణవర్ణంబయ్యెన్." నై. ౮, ఆ.—దే. బ. ధాన్యవిశేషము. "సీ. బలుతీఁగమల్లెలుపార్జించితిమి చాలఁ గుసుమముల్ చేలుకగాఁ గూర్పలేమె." కవి. ౧, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. పువ్వు; 2. కంటిజెవులు; 3. స్త్రీరజస్సు; 4. పండు.

కుసుమాంజనము. సం. వి. అ. న. పుష్పాంజనము.

కుసుమ. దే. వి. పుండువందలి మొలక.

కుసుమేషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కుసులు. దే. అ. క్రి. కుసిలించు.

కుసూలము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యముంచెడుగరిసె.

కుసృతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నికృతి, కుత్సితభావము.

కుస్తరించు. దే. స. క్రి. 1. ఊఱడించు; "గీ. స్వాగతముచేయు నేనాకుఁజంద్రమౌళి, కాంక్షితంబిచ్చునేనాకుఁ గాళగళుఁడు, కాశిలోఁబద్ధమానభంగంబువాయఁ, గుస్తరించునెననుశూలి కుంభజన్మ." భీ. 3, ఆ.—2. సమాధానపఱచు; "పంచశరవ్యధన్ దలఁకుభావమునేగతిఁ గుస్తరింతు." విక్ర. ౬, ఆ.—3. సవరించు; "సీ. సీమంతపథమునఁజేర్చుక్కసవరించి కురులపైఁజిన్నిపూఁగుస్తరించి." కాశీ. ౭, ఆ.—4. చఱచు. "చ. కనఁదగుతెల్లమానికపుఁ గప్పులనొప్పెడు చప్పరాలలోఁ, దనపాదవైననీడఁగని తాళకయేనుఁగటంచుఁగొమ్ములన్, జెనకఁగవచ్చికోటపయిఁ జేసిన ముత్తెపు సింగపుంగమిన్, గనుఁగొని తాఁఉవేల్పుదొరగాఁ రతఁ డాదలఁగుస్తరింపఁగన్." య. ౧, ఆ.

కుస్తుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాన్యాకము, కొత్తిమిరి.

కుస్తుంబురువు. సం. వి. ఉ. న.——వై.——

కుస్తుభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. సముద్రుఁడు. (అని కొందఱు.)

కుహకము. సం. వి. అ. పుం. వంచన, మోసము.

కుహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారుఁడు, ఇంద్రజాలికుఁడు.

కుహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థాపేక్షచేతనగు కపటచర్య. అ. పుం. ము. 1. ఎలుక; 2. పాము. విశే. ఈర్ష్యగలది.

కుహరము. సం. వి. అ. న. 1. గుహ; 2. బెజ్జము. పుం. ఒకానొకపాము.

కుహళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాళె. "దిక్పథవాటీకుహళింబ్రతిధ్వనులుసంపాదింప." జై. ౫, ఆ.

కుహళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పోఁకపొత్తి. (చూ. పొత్తి మూడవయర్థము.)

కుహాళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుహళియొక్క రూపాంతరము. "కాహలీతుకుహాళాస్యాత్." అ, పా. ప్ర. నాట్య.

కుహూవు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ కానరాని యమావాస్య; 2. కోకిలధ్వని.

కుహేళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమిక, మూడమంచు.

కుళాయ. వై. వి. కుళ్లాయయొక్క రూపాంతరము. "క. ఉరములమణిహారంబులు, కరములఁగటకాంగుళీయకప్రముఖములున్, శిరములమిసిమికుళాయలు, ధరియించిచెలంగిరఖిలతరుచరముఖ్యుల్." ఉ, రా. ౫, ఆ.

కుళింగము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపిచ్చుక.

కుళీరము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటకము, ఎండ్రకాయ.

కుళుత్థము. సం. వి. అ. పుం. ఉలవలు.

కుళుత్థిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనుపాలవిత్తులు.

కుళువు. దే. వి. ఉంగరమునకుఁబొదిగెడు విశాలమగుమణివిశేషము. "చ. సరసిజసంభవుండుపురసారసగేహినికిన్ రచించున, చ్చెరువగునీలపుఁగుళువు చెక్కినమేలిపసిండిముద్దుటుం, గరమనమింటితోనొరయికన్ గనుపట్టెడుగోపురస్ఫుర, ద్దురతరశాతకుంభ రుచి గుంభిత సాలము వీట మీటగున్." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుళ్లా. వై. వి. కుళ్లాయయొక్క రూపాంతరము. "జిగిపాంగుబురుసాపనిబెడంగుగలకుళ్లా నింగికిఁద శత్తళలొసంగ." రా, వి. ౨, ఆ.

కుళ్లాయ. వై. వి. పటరచితమకుటము. "క. తలగలిగిన కుళ్లాయలు, కలవు." సా. ౨, ఆ.

కుళ్లు. దే. అ. క్రి. క్రుళ్లుయొక్క రూపాంతరము.

కుళ్లుపోతు. దే. విశే. క్రుళ్లుపోతుయొక్క రూపాంతరము.

కూ.

కూ. దే. అవ్య. పిలువఁగ్గాపామరజనులెచ్చరించుకొనుటయందు వచ్చును.

కూఁక. దే. వి. అఱవు. "క. ఆఁకట మలమల మాఁడు చుఁ, గూఁకలువెట్టుచును బయటఁ గువలయను రుల, ఱ్ఱాఁకల నుండఁగ నీకీ, వీఁకఁ భుజియిం పఁ దగునె విప్రవరేణ్యా." శేష. ౧, ఆ.

కూఁకటి. వై. వి. 1. జుట్టు*; "గీ. వాఁడిరైనకత్తి వాతియమ్మునుగొని, పగతుశిరముచెక్క లెగయ గొఁతెగి, నరులకెల్లఁజూఁడనవ్వగునట్లుగాఁ, గలయ నైదుకూఁకటులనొనర్చె." భార. ఆర. ౬, ఆ. —2. పిల్లజుట్టు*; "సీ. ఉదకబిందుకలాపముట్టి యట్టిపడంగఁగర మొప్పముద్దుకూఁకట్లతోడ." సం. "తోయార్ద్రకాకపక్షాగ్రమ్." కాశీ. ౪, ఆ.—విశ. ప్రధానము. "కూఁకటివేణితోఁగురు లుకూడకమున్న." కళా. ౧, ఆ. (ఇట్లు కూఁక టివేరు. మొ.)

కూఁకటికువ్వె. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

కూఁకటిమూఁగ. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, కళింగము.

కూఁకరించు. దే. అ. క్రి. కూఁకలువేయు. "రేఁచి వారినిగూఁకరించిపోవు." సత్య. ౪, ఆ.

కూఁత. దే. వి. కూయుట.

కూఁతకైదువు. దే. వి. శంఖము.

కూఁతనేల. దే. వి. కోసునేల, క్రోశము.

కూఁతపట్టు. దే. వి.——వై.——

కూఁతవేటు. దే. వి.——వై.——"సీ. వినుమిచ్చటికిఁ గూఁతవేటుదూరంబునఁ గలదొక్కహ్రదమునిర్మ లజలంబు." హరిశ్చ. 3, ఆ.

కూఁతురు. దే. వి. కొమార్త, పుత్రిక.

కూఁతురుబుడమ. దే. వి. ఏలావాలుకము?.

కూకీ. దే. వి. పారావతవిశేషము. (కొందఱు హ్ర స్వాంతముగాను వ్రాసియున్నారు.)

కూకు. దే. వి. పాలవిఱుగుడు, ఆమిక్ష. "సీ. ఆమి క్షసంజ్ఞయైయలరుఁగూకు." ఆం. భా. ద్వి. బ్ర.

కూకుదుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) వరుని సత్క రించి యలంకృతురాలగు కూఁతునిచ్చువాఁడు.

కూకురుగుండఁగి. దే. వి. పక్షివిశేషము, దాత్యూ హము.

[కూ]గాచి. దే. విశ. 1. (యుద్ధయాత్రకు సైనికులు హె చ్చరికపడుటకై) యుద్ధవాద్యములను వాయిం చుట; "వ. అప్పుడుభయపార్శ్వవర్తులైబలసికల సికొలిచియున్న చంద్రాదులవిలోకించిపయనం బయిరండు పొండనిపంచి కూచిసేయ నియమిం చి." చంద్రా. 3, ఆ.—2. వాఁడి. "ఉ. చూచుత టిక్ మనోభవుఁడుచొచ్చి పరస్పరవీక్షణంబు ల. నూ్కచిమెఱుంగుబల్ చిలుకుఁగోలలపాలయి నొచ్చియెందునా,పోచనలేనియానరవరాత్మజులం జిగురాకుఁగత్తిచేఁ, గాచుటలేకయప్డునఱక్ దొ డఁగెక్ వడినజ్జునజ్జుగక్." చంద్రా. ౨, ఆ.

కూచిమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురుషజాతులు నాల్గింటిలో నొక జాతివాఁడు.

కూచేము. దే. వి. 1. గూటము; 2. స్తంభము.

కూజా. హిం. వి. పాత్రవిశేషము.

కూటకము. సం. వి. అ. న. ఏఁడికోలలేనినాఁగలి, గొడగ. పుం. వెంద్రుకలకొప్పు.

కూటమి. దే. వి. 1. కూడిక; 2. సురతము.

కూటము. ఉభ. దే. వి. 1. కొలువుకూటము; "క. అలఁకుఁడుమృగమదమనమ్రు, గ్గులువెట్టుఁడుక ప్పురమునఁగుంకుమమునగో, డలుపూయుఁడుమ ణిదామక, ములఁగట్టుఁడు పెద్దకూటమునసొం పారక్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. చావడి. సం. వి. అ. పుం, న. 1. అమ్ము; 2. ఆకాశములో నగునది; 3. కపటము; 4. కట్టు; 5. కొండకొమ్ము; 6. గవను; 7. గారడము; 8. దుఃఖము; 9. ప్రో గు; 10. బొంకు; 11. బోను; 12. సంపెట. పుం. 1. ఇల్లు; 2. విఱిగిన కొమ్ముగల యెద్దు.

కూటశాల్మలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొండబూరుగు?.

కూటస్థము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఎల్లకాలము నొ క్కరూపయియుండెడు నది. (ఆకాశాదికము.)

కూటాగారము. సం. వి. అ. న. మేడమీఁది యిల్లు.

కూటాము. దే. వి. కూటముయొక్క రూపాంతరము.

కూటినీళ్లు. దే. వి. బ. పుల్లనీళ్లు, ఆరనాళము.

కూటిముత్యము. ద్వ. వి. మనుష్యులచేఁ జేయఁబడు నట్టి ఒకదినుసు ముత్యము.

కూటు. దే. వి. ధాన్యముంచుటకు వెంటితో నేర్పఱి చెడు గరిసె.

కూటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తాయితొలుచువాఁ డు, కాసీఁడు.

కూటువ. దే. వి. 1. గుంపు; "క. తొవలారకొదమ జక్కవ, కవలారకడిందిసోయగపుఁదుమ్మెదకూ, టువలారమీరిపుడుమా, నవలారతనంబుఁజూచి నా రేచెపుడా." అచ్చ. ఆర, కాం.—2. ప్రోగు. "క. వీటీపాటీరాగరు, హాటకతాటంకమణిమ

యాభరణంబుల్,కూటువలుగ నిడియెదనిఁక,జో టీమాటాడిముద్దుచూపంగదవే." రసి. 3, ఆ.

కూటువమూఁక. దే. వి. ప్రోత్సాహపఱచి యక్కడక్కడవెదకితెచ్చిన పిఱికిబలము. "చ. అడవులఁగొండలంబడి మహాపదరూపతఁ జన్నవారిని, ప్పుడుకొనివచ్చికృష్ణుఁడొక ప్రోవుగఁగూటువమూఁకఁగూర్చినన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కూటువు. దే. వి. 1. గుంపు; "సీ. చవులతోఁజెందొవపువులతోనసలుఁబుట్టువులతోఁ జిలుకకూటువులతోడ."అచ్చ. అర, కాం.—2.ప్రోగు.(చూ. కూటువ.)

కూడ. దే. ద్ర. సహితమనునర్థమును దెలుపునది. "వ. కృష్ణుండుపూతనచన్నుఁబాలతోడంగూడఁబ్రాణంబులుగ్రోలుటయును." వి, పు. ౭, ఆ.

కూడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కూడన్+పడు.) చేరు. "క. ఇత్తెఱఁగునసభలోపలఁ, దత్తఱమునఁగూడఁబడినదర్పితసామం, తోత్తములలోనవిపదుఁడు, మత్తద్విపలీలమనసుమండనిటులనున్." ఉ, హరి. ౫. ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

కూడఁబెట్టు. దే.స.క్రి. (కూడన్+పెట్టు.)1. చేర్చు; "క. కట్టకకుడువకయొరులకుఁ, బెట్టకతమతండ్రి కూడఁబెట్టినసిరిఁదాఁ, గట్టియుఁగుడిచియునెరులకుఁబెట్టియుఁదనయిచ్చవెచ్చపెట్టఁదలంచెన్." విక్ర. ౨, ఆ. — 2. తార్చు.

కూడముట్టు. దే. స. క్రి. తఱుముకొనిపోవు.

కూడలి. దే.వి. రెంటిమూటికూడిక.(కూడలిత్రోవ.)

కూడలిఱాయి. దే, వి. ఎల్లఱాయి.

కూడలివాయి. ద్వ. వి. రెండు పంచలు చేరెడు మూల నేర్పఱచిన నీటిదారి.

కూడిక. దే. వి. చేరిక, సంయోగము.

కూడు. దే. అ. క్రి. తగు. "కూడునెసమయంబుదప్పఁగ." భార. శాం. ౧, ఆ.—స. క్రి. పొందు. అం, ప్రే. కూర్చు. (లెక్కఁగూడు, సుతిఁగూడు.)—వి. అన్నము.

కూడుదల. దే. వి. లాభము.

కూణి. సం. విణ. ఇ. కుణియొక్కరూపాంతరము.

కూన. వై. వి. 1. పిల్ల; 2. బిడ్డ. "క. కూనలఁగానలకుఁబనుపుకొననేరుతునే." అచ్చ. బాల, కాం.

కూనగుంత. వై. వి. మీటమొదలు ఆనెడు పల్లము. "గీ.మ్రానుమీటుగనెగయగోమాయువప్పు, డేక తాళప్రమాణమెగ్గెగసికూన, గుంతలోఁబడిగ్రుడ్లు వెల్కుఱుకనాల్క, నడుమునుకఱుమకనఱచుచు బెడిసిమడిసె." హంస. ౧, ఆ.

కూని, ఖూని. హిం. వి. నరహత్య.

కూపకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఓడకంబము; 2. పిఱిదిమీఁదిగుంత; 3. చెలమ; 4. చేతిసిద్దె.

కూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నుయ్యి; 2. చెలమ; 3. ఓడకంబము; 4. పిఱిఁదిమీఁదిగుంత.

కూపారము. సం. వి.అ. పుం. సముద్రము. "అపారపారఃకూపారోరత్నమీనాభిధాకరః" ధనంజయనిఘంటువు.

కూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుప్పె; 2. గాజుకుప్పె.

కూపెట్టు. దే. అ. క్రి. (కూయి+పెట్టు.) 1. అఱచు; "క. తాఁపించెదనదుపదనముఁ,గూపెట్టఁగఁగాలకంఠుకొడుకు." కాశీ. ౭, ఆ.—2. మొఱయిడు. "క. విపన్నుల్కూపెట్టినవినితీర్పుము." ఆము. ౪, ఆ.

కూబరము. సం. వి. అ. పుం. బండినొగ. విణ. మనోజ్ఞము.

కూయి. దే. వి. 1. మొఱ; "గీ. అకటయాఁడుకూయి నాలకూయినిలాఁతి, వారికైననరయవలయునని న."భార.విరా.౨,ఆ.-2.రక్షణము."చ.అసమునమీఁదెఱుంగకమహాగ్రహవృత్తిఁగడంగిచెచ్చెరన్, బసులకుఁగూయిగాఁజనియెఁబాపఁడు." భార. విరా. ౫, ఆ.

కూయు. దే. అ. క్రి. 1. అఱచు; 2. మొఱపెట్టు.

కూర. వై. వి. 1. వ్యంజనము*; 2. తోఁటకూరవంకాయలోనగునది*.

కూరట. దే. వి. పొరలుట.

కూరపసుపు. దే. వి. కూరలలోచేర్చెడు పసుపు.

కూరము. సం. వి. అ. న. అన్నము, వంటకము.

కూరాడు. దే. వి. కాఁచిన కలి.

కూరిచి. దే. అవ్య. ఉద్దేశార్థమునందు ద్వితీయావిభక్తితో చేరివచ్చునది. (రామునిఁగూరిచి, సోమునిఁగూరిచి.) (రూ. కూర్చి.)

కూరిమి. దే.వి. చెలిమి, స్నేహము, (రూ.) కూర్మి.

కూరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క,శోకము, గూరన్గద్గదికనెలుఁగుకుత్తుకఁదగులన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. దుస్సిపోవు. "వాఁడికైదువుల్ కూరఁగనాటినన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — స. క్రి. పొందు. "కుజనులువృద్ధింగూరుదురు." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

కూరుకు. దే. అ. క్రి. నిద్రించు. ("ఉ. ఘృతంబతి మాత్రపోసినన్, గూరికికూర్కియాక్షణమ నొబ్బునమండినదీపమోయనన్." ఇక్కడ కూరుకుటయనఁగా మందముగామండుట అని యర్థము. నై. 3, ఆ.)—వి. నిద్ర. "కూరుకురాదు రేయినా కెన్నఁడు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (రూ. కూర్కు.)

కూరుకొను. దే. అ.క్రి. చొచ్చు.అం, ప్రే. చొప్పించు,క్రుక్కు.(రూ. కూర్కొను. చొచ్చుటకు.— "కూర్కుల్ కూర్కొనెన్ గంట."రామా.3,ఆ.- క్రుక్కుటకు.—"సీ. ఏనుశంతనుసుతుండు, గురుఁడునువిదురుండుఁగూర్కొనికూర్కొని చెవులఁబోయ మెసవిశేషకార్య, వచనములఁ." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.)

కూరుచే. దే. అ. క్రి. ప్రియపడు. ప్రే. కూడఁబెట్టు. (రూ. కూర్చు. ప్రియపడుటకు. — "ఇతనికిఁగూర్తురేనిధనమిత్తురు." భార. సభా. ౨,ఆ.)

కూరుచుండు. దే. అ. క్రి. (కూరిచి+ఉండు.) ఆసీనుఁడగు. "నడచుచుఁగూరుచుండుచును."కాశీ. ౫, ఆ. (రూ. కూర్చుండు.)

కూరుపరి. దే. విశ. (కూరుపు+అరి.) కూర్చునట్టివాఁడు, ఘటకుఁడు, (రూ.) కూర్పరి.

కూరుపు. దే. వి. ఘటన, (రూ.) కూర్పు.

కూర్చము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. దర్భపిడికిలి; 2. కనుబొమలనడుము; 3. పెరిగినమీసగడ్డములు; 4. మెచ్చు; 5. మోసము.

కూర్చశీర్షము. సం. వి. అ. పుం. జీవకమనెడిగంధద్రవ్యము*.

కూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కుంచెకోల; 2. జున్ను; (ఇది ద్వివిధము — దధికూర్చిక, తక్రకూర్చిక.) 3.చిత్రమువ్రాసెడుతూలిక; 4.మొగ్గ;5. సూది.

కూర్చుండఁబడు. ద్వ.అ.క్రి.(కూర్చుండన్+పడు.) కూర్చుండు. "గీ.ఇంతపాపంబుచేయంగనెత్తికొందు, రయ్యరాజ్యలోభంబుననఖిలబంధు, జనులవధియింపఁదొడఁగితినిరథంబు, మీఁదఁగూర్చుండఁబడియెఁజేయూఁదికొనుచు." భార, భీష్మ. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

కూర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోఁచెయి; 2. మోఁకాలు.

కూర్పాసకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. అరచట్ట; 2. అవిక.

కూర్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాఁబేలు; 2. ఒక యుపవాయువు. (చూ. వాయువు.)

కూలంకష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱు. అ. పుం. ము. సముద్రము.

కూలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కూలన్+పడు.) కూలు, పడు. "కూలఁబడెన్ దిశల్." రామా. ౭, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

కూలము. సం. వి. అ. న. 1. దరి; 2. గుంట; 3. మట్టిలోనగువాని దిబ్బ; 4. మూఁకవెనుక.

కూలి. దే. వి. 1. పనిచేసినదానికిఁగానిచ్చెడు ధనము; "గీ. వేదవిదునిచేతవిన్నాణిచేతను, దపసిచేతఁబిన్నదానిచేత, రాయబారిచేతరాజపురుషుచేతఁ, గూలిపుచ్చుకొనుటచాలఁదప్పు." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. —2. పన్ను. "గీ. నీవుమాధర్మములలోనన్నృపవరేణ్య, కూలియాఱవభాగంబుగొనుచుమమ్ముఁ, గావఁబూనినకతమునఁగాదెయొండు, చింతయెఱుఁగకరేలునిశ్చింతుమేము." మార్క. ౫, ఆ.

కూలు. దే. అ. క్రి. 1. పడు; (చూ. కూలుచు.) 2. చచ్చు; "ఉ. కూలెడువారెపాండవులుఘోరపుఁబోరనొకండొకండయీ, చాలెడువారలెల్లమునుజావఁగ్రమంబున సేనలన్నియున్, గూలఁగఁ గౌరవుల్ పిదపఁ గూలుదురు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కూలుచే. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; 2. చంపు. (రూ. కూల్చు. పడఁజేయుటకు.—"గీ. దుష్టచిత్తుఁడైన కష్టదుర్యోధను, శిరముఁదన్నువాఁడధరణిఁగూల్చి." భార. సభా. ౨, ఆ.)

కూష్మాండము. సం.వి. అ. పుం. 1. గుమ్మడి*; 2. పిశాచభేదము; 3 భ్రూణవిశేషము. (రూ. కూశ్మాండము.)

కూసము. వై. వి. కుప్పసముయొక్కరూపాంతరము.

కూళ. వై. విశ. 1. క్రూరుఁడు; "పూవిలుతుఁడుకూళవాఁడెడెడివేదనకోరువఁజాల." రసి. 3, ఆ.— 2. కుత్సితుఁడు*. (చూ. కూళుఁడు.)

కూళుఁడు. వై. విశ. 1. కుత్సితుఁడు*; "క. పందుగపబ్బంబైనను, గొండనియొకకాసునీనికూళునినీస్త్రీ, లందునువెడలఁగఁదోలుము, బండాటమువీనిపలపుపనికాదిచటన్." భల్లా. ౫,ఆ.—2. మూఢుఁడు*. "ఉ. లాలితరూపయౌవన విలాసమనోహరయైతనర్చునీ, లాలకనిద్రపోవఁగనియా

దటఁగొఁగిట మేలుకొల్పఁగా, జాలకయాత్మఁద క్షిప్త విచారములొందఁగనూరకుండునా, కూళఁ డుకామరాజ్యమునకుఙ్ వెలిగాఁడె తలంచిచూ డఁగఙ్." షా. ౨, ఆ.

కృ.

కృకణము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కక్కెర.
కృకము. సం. వి. అ. పుం. కంఠనాళము, బొండుగు.
కృకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యుపవాయువు; (చూ. వాయువు.) 2. కక్కెర.
కృకలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊసరవెల్లి; 2. తొండ.
కృకవాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కోడి; 2. మయిలచాయతొండ; 3. నెమలి.
కృకాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెడతల. పెడతలయందలి ముచ్చిలిగుంట. (అని కొందఱు.)
కృచ్ఛ్రము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. బాధ; 3. సాంతపనాదివ్రతము.
కృతకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ. మనుష్యులచేఁ జేయఁబడినది, కృత్రిమము.
కృతకర్ముఁడు. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) నేర్పరి.
కృతకాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. క్రీడించుటకొఱకు నేర్పఱుపఁబడిన పర్వతము, చేఁతగట్టు.
కృతకృత్యుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కృతార్థుఁడు.
కృతఘ్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు మఱచినవాఁడు.
కృతజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. శ్వానము, కుక్క.
కృతజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు తలఁచువాఁడు.
కృతపడు. మి. అ. క్రి. (కృతము+పడు.) 1. కడచు; "వ. దేవావగచినం గృతపడినకార్యంబు క్రమ్మఱంబొడమునే." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—2. విడఁబడు. "సీ. సురకరులీయద్రిఁజరియించు నేనికకొదమలఁగృతపడ్డకొదమలొక్కొ." మార్క. ౧, ఆ.
కృతపుంఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱితప్పక యేయువాఁడు, కృతహస్తుఁడు.
కృతమాలకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగూబ.
కృతమాలము. సం. వి. అ. పుం. ఱేల?.
కృతము. సం. వి. అ. న. ఒక యుగము. క్రి. విణ. పెల్లు. విణ. చేయఁబడినది; 2. నొప్పింపఁబడినది.
కృతముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.
కృతలక్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణములచేతఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవాఁడు.
కృతసాపత్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధ్యూఢ, మొదటిపెండ్లాము.
కృతహస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గుఱితప్పక యేయువాఁడు; 2. నేర్పరి.
కృతాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభకర్మము; 2. భాగ్యము; 3. సిద్ధాంతము.
కృతాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు, జేముఁడు.
కృతార్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెఱవేఱినపని గలవాఁడు, ధన్యుఁడు.
కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ప్రబంధము; 3. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 4. నొప్పించుట. న్. పుం. చదువరి. విణ. 1. నెఱవేఱినపని గలవాఁడు; 2. నేర్పరి.
కృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కడుపుకూటివాఁడు.
కృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁబడినది.
కృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తోలు; 2. ఒకానొక దేవత; 3. చెట్టుపైపట్ట; 4. బుజెపత్రి?.
కృత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)
కృత్తివాసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.
కృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ఒకానొక దేవత. అ. న. ము. పని. విణ. ధనాదులచే భేదింపఁదగినది. (శత్రుగృహాది.)
కృత్రిమధూపకము. సం. వి. అ. పుం. అనేక పరిమళవస్తువులు కూర్చిచేసిన ధూపము.
కృత్రిమము. సం. వి. అ. న. ఉప్పుదినుసు. పుం. చిల్లమడ్డి. విణ. మనుష్యులచేఁ జేయఁబడినది.
కృత్స్నము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. నీళ్లు. విణ. అంతయు.
కృప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దయ, కనికరము.
కృపణము. సం. వి. అ. పుం. పురుగు.
కృపణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోభి; 2. కుత్సితుఁడు.
కృపాణము. సం. వి. అ. పుం. కరవాలము, కత్తి.
కృపాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తి; 2. కత్తెర.
కృపాళువు. సం. విణ. ఉ. కనికరముగలవాఁడు.
కృపీటము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. నీళ్లు.
కృపీటయోని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.
కృపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్రోణుని మఱఁది.

కృమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు; 2. చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు; 3. లక్క.

కృశము. సం. విణ.(అ.ఆ.అ.) 1. బక్క; 2.సన్నము.

కృశానువు. సం. వి. ఉ. పుం అగ్ని, నిప్పు.

కృశానురేతనుఁడు. సం. వి. స్. పుం. శివుఁడు.

కృశాశ్వి. సం. వి. న్. పుం. నటుఁడు, నట్టువుఁడు.

కృశించు. సం. అ. క్రి. 1. బక్కటిల్లు; 2. సన్నగిల్లు.

కృషకము.సం.వి.అ. పుం. కఱ్ఱు, (రూ.) కృషికము.

కృషాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేద్యకాఁడు.

కృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సేద్యము, కరిసనము.

కృషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేద్యకాఁడు. (రూ.) కృషకుఁడు.

కృషీవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

కృష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1.ఒకసారి దున్నఁబడినది; (నేల.) 2. ఈడువఁబడినది.

కృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దుక్కి. పుం. చఁదువరి.

కృష్ణ.సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.ఒకానొకయేఱు; 2. ద్రౌపది; 3. ద్రాక్ష*; 4. నీలి*; 5. పిప్పలి*. అ. న. ము. 1. ఇనుము; 2. మిరియము. పుం. 1. నలుపు; 2. కాకి; 3. కోకిలము; 4. దున్న; 5. కృష్ణపక్షము; 6. నల్లనికడుపుగలమందపిచ్చుక. విణ. నల్లనిది.

కృష్ణకర్ముఁడు. సం.విణ.(న్.ఈ.న్.) దురాచారుఁడు.

కృష్ణపాకఫలము. సం. వి. అ. పుం. కలివె*.

కృష్ణపాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లగురిగింజ.

కృష్ణఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కారుగచ్చ*.

కృష్ణభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి*.

కృష్ణల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురిజె*.

కృష్ణలోహితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపుమించఁగలసినయెఱుపు. విణ. నలుపుమించఁగలసినయెఱుపుగలది.

కృష్ణవర్త్మ. సం.వి.న్. పుం. 1. అగ్ని; 2. దురాచారుఁడు; 3. రాహువు.

కృష్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమ్మెరాకుతీఁగ, నల్లతీఁగ.

కృష్ణవృంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టు*; 2. కారుమినుము*.

కృష్ణసారకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లవెదురు*.

కృష్ణసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లయిఱ్ఱి; 2. ఇరుగుడు*; 3. జెముడు*. (రూ. కృష్ణశారము.)

కృష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తవిఁదలు; 2. నల్లావలు; 3. నల్లపిచ్చుక.

కృష్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. అర్జునుఁడు; 3. వ్యాసుఁడు.

కృసరము. సం. వి. అ. న. 1. పులగము; 2. శ్రాద్ధమున నిమంత్రితులకు అభ్యంజనకాలమందు కలిపియిచ్చెడు నువ్వులు బెల్లము.

క్లృప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏర్పాటుచేయఁబడినది.

క్లృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏర్పాటు.

కె.

కెం. దే. విణ. వృత్తియందు కెంపుశబ్దమునకు మీఁది వర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరమగునపుడు నుమాగమము ను తదితరములు పరమగునపుడు మీఁదిదానికి ద్విత్వమునువచ్చును. కెంగేలు, కెంజెడ, కెంజాయ, కెంజిగి, కెంజిగురు, కెందలిరు, కెందళుకు, కెందామర, కెందొవ, కెంబట్టు, కెంబువ్వు, కెంబెదవి, కెన్నురువు, కెమ్మొక్క, కెమ్మోవి. మొ.)

కెందమ్మి. ద్వ. వి. (కెంపు+తమ్మి.) ఎఱ్ఱదామర.

కెంపు. దే. వి. 1. పద్మరాగమణి; 2. ఎఱుపు. "క. ఇనుఁడుతనకడకునేతెం, చినరాగముఁబొందుట దియుచితమనఁగాఁగెం, పునమెఱసిపశ్చిమాశాం, గనజనసంభావనములగౌరవమందెక్." భార. వి రా. ౨, ఆ. —విణ. ఎఱ్ఱనిది. "చ.కనుఁగొని కుంకుమంపుఁ దిలకంబుగదిద్దిరికెంపుఁబువ్వాడుల్." చమ. ౧, ఆ. (ఈ యర్థమున వృత్తియందుఁ గొన్నియెడల నంత్యవర్ణలోపము. చూ. కెం.)

కెంపుకంటి. దే. వి. (కెంపు+కన్ను.) కోయిల.

కెంపుగాము. ద్వ.వి. గ్రహవిశేషము, అంగారకుఁడు.

కెంపుసవతు. ద్వ. వి. నక్షత్రవిశేషము, స్వాతి.

కెడ. దే. వి. పార్శ్వము. "గీ. కృపుడువృషసేనుఁడునువారికెడనకూడి,పార్థతనువునఁదూపులువఱపిరి." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

కెడపు. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; "చ. మిడుకమదగ్రజమ్మఁగుశమీఁదికిఁగట్టుకపోయి బావిలోఁ, గెడపితివి." జై. 3, ఆ.—2. త్రోయు; "క. ఒకతూపునరఘువీరుఁడు, మకరాకరమధ్యసీమమారీచునురాం, తకుఁబడఁగెడపి." రామా. ౪, ఆ. —3. చంపు. "నిర్మూలంబుగ శత్రులం గెడపి." ద్వా. ౯, ఆ.

కెడయిక. దే. వి. 1. పడుట; 2. చావు.

కెడయు. దే.అ.క్రి. 1. పడు; "సీ. పరమ లువడయం గశిరములుకెడయంగఁబ్జ్కికంతుఁడువీరపాలఁ గనియె." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. చచ్చు.

కెడవు. దే. వి. పాటు, పతనము.

కెరకొట్టు.దే.అ.క్రి.(కెరలు+కొట్టు)కలకలకూయు.

కెరలియాడు.దే.అ.క్రి. (కెరలి+ఆడు.) చెలరేఁగు. "గీ. బాణాసురుండు, దనుజసుందరీసహితుఁడై మనసులోనఁ, గెరలియాడుచుమధుపానకేళిఁదే లి, యాహవముఁగోరుచుండె." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కెరలు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "కెరలుకొ ర్కులు." స్వా. ౬, ఆ.—2. ఆగ్రహించు; "క. వసుధేశముక్కుడుస్సిన, పసరముక్రియఁగెరలి తిట్టెఁబక్కునబుషి." స్వా.౬,ఆ.—3.కూయు; "ఎ, గీ. ప్రమదమునఁదేటులెలుగెత్తిపాడుచో ట, శారికలసంగశాస్త్రముల్ చదువుచోటఁ, గీరక లకంఠములుక్రొవ్వికెరలుచోటఁ, బావురములా రజంబులుపలుకుచోట." స్వా. 3, ఆ. — 4. వి జృంభించు; "మహాస్రగ్ధర. హారోదగ్రలీలంగె రలెనతఁడసంక్లిష్టదోర్దండకండూ, యనఘోర స్ఫారవీరాహవము తనకునభ్యగ్రమైతోఁచెనం చున్." హరి.ఉ.౭,ఆ.—5. సంభ్రమించు."ద్వి. వరకపీంద్రులుమహావంశవర్ధనులు, కెరలిపాఱు దురెప్రాకృతులచందమున." రా. యు, కాం.

కెరలుచు. దే. ప్రే. కెరలఁజేయు.

కెరలువోడుచు. దే. అ. క్రి. (కెరలు+పోడుచు.) 1. వర్ధిల్లు; "గీ. గరిమనీరీతిమెల్లనఁగెరలువోడిచి, చెలఁగియాడంగ." భాగ. ౫. స్కం. ౧, ఆ.— 2. విజృంభించు. "గీ. అతనిచేతనున్నయమృత కుంభముఁజూచి, కెరలువోడిచిసురలఁగికురువెట్టి పుచ్చుకొనిరియసురపుంగవులెల్లను, మాఱులేక బలిమిమానవేంద్ర." భాగ. ౮, స్కం.

కెలఁకు. దే. స. క్రి. 1. కలపెట్టు; "వ. ఇందులకుం బొందుపడుప్రత్యుత్తరంబుల వీనింగెలంకినబుద్ధి క్షోభంబుగానింతకంటె నేమేమియుబద్ధంబులువి నంబడునో." ఆము. ౬, ఆ. — 2. పెల్లగించు. "భగునికన్నులుకెలఁకె." కాశీ. ౭, ఆ.—వి. 1. ది క్కు; "చ. కురిసెఁబ్రచండవృష్టి ఘనఘోషము లెల్లకెలంకులన్ భయం,కరములుగా."భార.ఆర. 3, ఆ.—2. పార్శ్వము.

కెలను. దే. వి. 1. దిక్కు; 2. పార్శ్వము. (రూ.) కెలఁకు.

కెలయు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "ద్వి. కెలయు చునినునీవెక్కిర్తించుకొనెదు, కులజుండుతనుఁదా నకొనియాడుకొనునె." రా. ఆర, కాం.

కెలవు. దే. వి. అనురాగము. "క. పలువురకొకభా మినిపైఁ, దలఁపునునొకవారసతికిఁదగఁబల్వు రపై, వలపునుమృగవిహగాదుల,కెలవురసాభాస మయ్యెక్షితినెట్లన్నన్." కా. 3, ఆ.

కెలసము. దే. వి. అక్కఱ, పని. "వ. ఇంతటికెలసం బుఁదీర్పనైననువలదే." భార. ఆర. ౬, ఆ. "ఉ. ఏసునీ, చుట్టమనైభుజాబలముసొంపుననీకెలసం బుఁదీర్చెదన్." భార. ఆర. ౫, ఆ.

కెల్లగించు. దే. స క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. రేఁచు.

కెళకుళి. వై. వి. కేళాకూళియొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఈకెళకుళిలోనవెలనాగప్రోదిరాయంచల కవలనిందించియాడె." షో. ౭, ఆ.

కెళవు. దే. వి. దూరము. "క. అనఘుఁడుసత్యమె రూపై, జనియించినవాఁడువీఁ డసాధ్యుండీవే, శనుబ్రద్యుమ్నాదులనిట, నునిచి మనము కెళవు తొలఁగి యుండుదమనుచున్." జై. ౫, ఆ. ("క.అంగననిలిచినబాహువు,లుంగొనును నేర్ప రించు లోకములకుర. త్నాంగదకాంచీభేదము, లుంగెళవులనడిమియునుకులున్ నూగారున్." ఆము. ౫, ఆ. ఇందుకెళవులఅనుపాఠముతప్పు. కెలఁకుల అని యుండునని తోఁచెడి.)

కెళాకుళి. వై. వి. కేళాకూళియొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఈకెళాకుళిచెంతరాకేందుబింబాస్య తివిరి యంచకునడల్ దిద్దుచుండె." రసి. 3, ఆ.

కెళాకూళి. వై. వి.——పై.——

కే.

కే. దే.వి.ధ్వన్యనుకరణము. "క. నాయింటంబదికడ వల.నేయిపెరుగుపాలఁద్రావినీప్రియతనయుం, డోయమ్మకడవలన్నియుఁ, గేయనిబోరగిలఁద్రో చికేరుచువచ్చెన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కేక. ఉభ.దే.వి.పెద్దకూఁత.సం.ఆ.స్త్రీ.నెమలికూఁత.

కేకయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కేకరము.సం.వి.అ.పుం. 1. కడకన్ను; 2. మెల్లకన్ను.

కేకరించు. ఉభ. దే. అ. క్రి. 1. కేకలువేయు; "ద్వి. క్రీడించిమలయుచుఁగేకరించుచును." నవ. 3, భా.—2. సకిలించునట్లు శబ్దించు.—సం. స. క్రి. కటాక్షించు. "గీ. ఇంద్రునిదిక్కుఁ, గేకరించి

యుఁజూడకకృష్ణుఁడచలి, తానునుండయియుం డెననాదరమున." హరి. పూ. ౭, ఆ.
కేకరింత. దే. వి. 1. కేకలువేయుట; 2. గొంతడుపు తీయుటకు సకిలించునట్లు శబ్దించుట. "సీ. ఒదవెడుగాఢ్గదృమదరిపాటునఁబల్కరింపఁబుట్టెడుకేకరింతదెలుప." ఆము. ౫, ఆ.
కేకరుఁడు. సం. విశే. (అ.ఈ.అ.) మెల్లకంటివాఁడు.
కేకి. సం. వి. న్. పుం. మయూరము, నెమలి.
కేకిసలు. దే. వి. బ. 1. చప్పట్లు; "ఎ. గీ. అనుచునవ్వుచుసరసోక్తులాడుకొనుచుఁ, గేకిసలుకొట్టుచునువడిఁగేకలిడుచు, వనిమిషాంగనలత్తపోవనముఁజొచ్చి, వచ్చియచ్చట భూదేవవరునిఁగాంచి." శేష. ౧, ఆ. -2. అంజలులు. "రగడ. శ్వేతాద్రిస్థలిసింహాలోచనున, కెలమినిఁగేకిసలిచ్చుచుభక్తిని." హంస. ౪, ఆ. "గీ. కిసలములకేలయింతకేకిసలమసల." బహు. ౨, ఆ.
కేటత్రాఁడు. దే. వి. యమపాశము. "క. పితరదొరకేటత్రాటన్ జతనంబునఁదివియ." నీలా. ౧, ఆ.
కేటాయించు. ఖేటాయించు. గ్రా. క్రి. వేఱుపఱుచు.
కేడ. దే. విశే. ధూర్తుఁడు.
కేడించు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. క్రీడించుయొక్క రూపాంతరము.
కేడెము. వై. వి. డాలువాలు, ఖేటకము.
కేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చపూమొగలి, గేదఁగి.
కేతనము. సం. వి. అ న. 1. టెక్కెము; 2. గుఱుతు; 3. ఇల్లు; 4. నిమన్త్రణము.
కేతుమాలము. సం. వి. అ. న. ఒకవర్షము. (చూ. వర్షము.)
కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకగ్రహము; (చూ. గ్రహము.) 2. టెక్కెము; 3. గుఱుతు; 4. అగ్ని; 5. కాంతి; 6. ధూమకేతువు.
కేదరము. సం. వి. అ. పుం. కేదారముయొక్క రూపాంతరము.
కేదారము. సం. వి. అ. పుం, న. వరిమడి. పుం. 1. కొండ; 2. పాదు; 3. ఒకానొక పుణ్యక్షేత్రము.
కేదారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.
కేనిపాతకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) అరిత్రము.
కేమము. సం. వి. అ. న. పులిపిరికాయ.
కేయూరము. సం. వి. అ. న. అంగదము, బాహుపురి.
కేరజెము. వై. వి. ఒకానొకపక్షి. "సీ. మూలసందులనుండి మూల్గుడాబలక్రందు గుంపు కేరజపుకయ్యంపురొదలు." చంద్రా. ౨, ఆ. (దీని నొకానొక యాధునికకవి కేర్జమని ప్రయోగించినాఁడు.)
కేరడము. దే. వి. 1. ఉపేక్ష; "సీ. అయ్యెంతితనపాపలందు మిక్కిలికూర్మిబెరయసంజ్ఞాదేవిబిడ్డలైన, మువ్వురనుగేరడముసేయ." హరి. పూ. ౧, ఆ. —2. తిరస్కారము; "సీ. అద్దేవుమనుమనినద్దిరాయెటుచూతుననకకేరడమెవ్వఁడలవరించు." ఉ, హరి. ౫, ఆ. —3. తిరస్కారపుమాట; "ఉ. బాడబశూరునిఁజెనకుపార్థివులెవ్వరటంచుఁగేరడం, బాడబలాయిదేటిమదమంచు భృగూద్వహగర్వవార్ధికిన్, బాడబమాప్రతాపముఁగనంబడఁజేసి." ఉ, రా. ౧, ఆ.—4. వంకరమాట. "గీ. తప్పుగలభర్తమ్రోలసోత్ప్రాసఫణితిఁ, గేరడములాడుసతి మధ్యధీర." కా. ౨, ఆ.
కేరడించు. దే. స. క్రి. వక్రముచేయు. "సీ. భ్రమరకంబులచిక్కువాపవేయననింక భ్రమరకంబులచిక్కువాయుననుచుఁ, బ్రుధులకుచంబులుబ్బించకేయనఁబ్రుధులకుచప్రకాశకాలంబటంచుఁ, గరఁగెఁబోవరతిలకంబనసుస్నేహకలనఁగరఁగువరతిలకమనుచుఁ, గడుమొరయింపకేకటకంబులనమ్రోయుఁగటకముల్ శుభయత్నగరిమననుచుఁ, జెలిపలుకుఁగేరడించుచు." వసు. ౫, ఆ.
కేరళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.
కేరించు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "మ. పూవుఁదీఁ, గెగుదెందావలరాచయొంటరికడుంగేరించుచుం జిమ్మినన్." య. ౫, ఆ.
కేరు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; "క. భృత్యులఁదీర్పరులైనయ, మాత్యులఁకన్గొని ప్రమోదమతిసకలజన, స్తుత్యముగమంగళోచిత, కృత్యములొనరింపుఁడనినఁగేరుచువారున్." రుక్మి. ౨, ఆ.— 2. కుతూహలపడు; "హరిఁగనవచ్చెఁగేరుచున్." రుక్మి. ౫, ఆ.—3. విజృంభించు. "కువలయాధిపుపాటలుఁవాడినంగరంబలరుచుఁగేరికేరినగు." కళా. ౬, ఆ.—స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; "క. రంగుగనెన్నదుమునని, న్నుంగేరెనటంచుఁగినుకనూల్కొనగరితన్, మ్రింగిలివోనిక్కంబుగ, సింగముకలచంద మెల్లఁజెపుమాసరగన్." అచ్చ. ౭ర,

కాం.—2. పరిహసించు. "వ. సంగడీలంజేరువారునుసంగరభీరులంగేరువారును." పా. ౪, ఆ.

కేరుపు. దే. వి. విజృంభణము. "క. గారాబునఁబేరిగినళ్ళం, గారాంబుధిగానిగడుసుగా దొకనాఁడుకా, గేరుపులగాసిఁబెట్టెదు, సూరాసుతచూడనూనసుకుమారసుమీ." పాంచా. ౫, ఆ.

కేలు. వై. వి. ఏ. 1. చేయి; 2. తొండము. "కరినాథుకేల్నిడుదకొమ్ములతో బెరయంగఁద్రుంప." భార. ఆర. ౨, ఆ.

కేలుమొగ్గ. వై. వి. చేమోడ్పు, అంజలిబంధము.

కేవడము. వై. వి. కేడెముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. మిహిపసిండిపరుంజుమొహదాకెలంకునతావుగుజ్జరివన్నె కేవడంబు." స్వా. ౪, ఆ.

కేవరి. దే. వి. (కేవు+అరి) కేవుపుచ్చుకొనువాఁడు.

కేవలము. సం. వి. అ. న. నిర్ణయింపఁబడినది. విణ. 1. అంత; 2. ఒకటి.

కేవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమాత్మ.

కేవు. దే. వి. ఓడకిచ్చెడుకూలి.

కేశకారము. సం. వి. అ. పుం. కరఫలము, గొఱపము.

కేశఘ్నము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

కేశపాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూడ, సిగ.

కేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుక; 2. కురువేరు.

కేశముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. తేనెమ్రాను.

కేశవము. సం. వి. అ. పుం. పొన్న.

కేశవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. విణ. మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశవేశము. సం. వి. అ. పుం. కబరి, కొప్పు.

కేశాంబునామము. సం. వి. అ. న. కురువేరు.

కేశి. సం. వి. న్. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁడు. విణ. మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్లతీఁగ; 2. పద్మపుతీఁగ. విణ. మంచివెండ్రుకలుఁగలది. (ఆఁడుది.)

కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

కేసరము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ. పుం, న. అకరువు. పుం. 1. సింహములోనగువాని మెడమీఁది వెండ్రుక, జూలు; 2. నాగకేసరము; 3. పొగడ; 4. పొన్న.

కేసరి. ఉభ. వై. వి. 1. ఒకానొకమృగము; "కేసరియనఖేచరమగు." ఆం, భా. ద్వి. సిం.—2. ఒకదినుసువరిపైరు. బ. ఆధాన్యము. సం. వి. న్. పుం. 1. సింహము; 2. గుఱ్ఱము; 3. నాగకేసరము; 4. పొన్న.

కేళకుళి. వై. వి. కేళాకూళియొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. అంబుధులు కేళకుళులు కులాచలములు, మేడలలచక్రగిరి చుట్టుగోడగాఁగ, నవనిఁబాలించెశుద్ధాంతభవనమట్ల, కీర్తిలక్ష్మికళత్రుఁడీక్షితివరుండు." కవిక. ౩, ఆ.

కేళకూళి. వై. వి.——వై.——"ఎ, గీ. సంతసంబునఁబూఁదేనెజాలువాఱఁ, గమ్మగందపుముద్దలగట్టువెట్టి, కాలువలుదీర్చినపసిండికేళకూళి, నిండితోలఁకాడుచున్న దేనీలవేణి." విక్ర. ౫, ఆ.

కేళాకూళి. వై. వి. క్రీడాసరస్సు. "క. లోకాలోకమహీధర, మేకోటకులాచలములుఁకృతకాద్రులుకే, ళాకూళులుఁజలరాసులు, శ్రీకరధృతిసాంద్రుఁడౌహరిశ్చంద్రునకున్." కవి. ౧, ఆ.

కేళి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పురుషులు స్నేహముఁన స్త్రీలులోనగువారిని గద్దించుట కొట్టుట పరిహసించుట మొదలుగాఁగలది; 2. ఆట; 3. ప్రియునితోడి విహారమునందలి నాయికయొక్క క్రీడ.

కేళిక. వై. వి. నృత్యము*. "జక్కిణికొరవంజివేషములఁగేళికసల్పిరి." రామా. ౩, ఆ.

కేళికీలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నవ్వించువాఁడు.

కై.

కై. దే. అప. చతుర్థీవిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. వి. 1. చేయి; "చిలుకంగైనుంచకేచిల్కపల్కులోనీపల్కులోకాంచలేము." ఉ, రా. ౨, ఆ.—2. తొండము. (కయియొక్క రూపాంతరము.)

కైంకర్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఊడిగము; 2. భగవంతునికిని భగవద్భక్తులకును జేసెడి యూడిగము.

కైక. వై. వి. కైకేయి "క. కైకానీపూనినపని, కైకాకైకందినట్టియనుఁగుంగొడుకి, కైకానలకేగెడు." అచ్చ. అ, కాం. (కయికయొక్క రూపాంతరము.)

కైకట్టు. ద్వ. వి. సందర్భము. (కయికట్టుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకానుక. దే. వి. రాజులులోనగువారిని జూడఁబోవునపుడు కొనిపోయెడి యుపహారము. "మ. పులిగోరుల్ పెరతేనెకస్తురిమెకంబుల్ పుస్తుజవ్వా

దిపి, ల్లులుగోరోజనమిత్తులుంబికిలిపూలుంజల్లు లుక్ మోపిపం, డులుఁగుందేల్లునుజాఉపప్పుసెల విండ్లుంబొజవాతంపక, ట్టైలుఁగైకానుకలిచ్చిబో యదొరబిడ్డల్ గాంచిరాభూవిభుల్." రామా. ౨, ఆ. (కయికానుకయొక్క రూపాంతరము.)

కైకేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కేకయరాజుకూఁతురు.

కైకొను. దే. అ. క్రి. పూను. "క. మాకుంబుణ్యము సాలమి, గాకేమిజగత్త్రయంబుఁగావంబ్రోనం, గైకొన్న నీవుసకలవి. వేకివిమాదుఃఖమెఱుఁగవే మధుమథనా." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. గ్రహించు; 2. లక్ష్యపెట్టు. "క. తనకొలఁదినుపాయంబులు, పొనరిచిధనవంతుఁడగుటభూపగుణముని, ర్ధనునినిజప్రజయునుగై, కొనదువిరోధులునుసరకుగొనరుకుమారా." భార. శాం. 3, ఆ. (కయికొనుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకొలుపు. దే. ప్రే. కైకొనఁజేయు. "క. నావుడు మానవనాథుఁడు, కేవలపురుషుండెవాఁడుకీడొందుపనుల్, గావించునెమదిబెదరం, గావలదని చెప్పిదొరలుకైకొలుపుటయుల్." భో. ౪, ఆ. (కయికొలుపుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకోల. దే. వి. గుడ్డలునేసిబ్రదికెడు ఒకానొకజాతి. (కైకోలవాఁడు, కైకోలది.) (కయికోలయొక్క రూపాంతరము.)

కైకోలు. దే. వి. 1. అంగీకారము; "సీ. నీవకాకెవ్వరునేర్తురీపనికియ్యకొమ్మనియతనికైకోలువడని." భాగ. ౮, స్కం.—2. గ్రహణము. "శా. గంగం దాల్చితివుత్తమాంగమునన్ గైకోలుగావించిత, ర్ధాంగీకారము." కా. ౧, ఆ. (కయికోలుయొక్క రూపాంతరము.)

కైచోఁపులు. ద్వ. వి. బ. నమస్కృతి. "మం, రగడ. నిబిడస్థలిలోనిబిడాకార, స్వామికిమతిఁగైచోఁపులొసంగుచు" హంస. ౪ ఆ. (కయిచోఁపులుయొక్క రూపాంతరము.)

కైజీతము. ద్వ. వి. బత్తెము. (కయిజీతముయొక్క రూపాంతరము.)

కైజో. దే. వి. వాగెనువెనుకకీడ్చికట్టుట. "క. అశోలాహలమరుదని, యాకర్ణించుచువిభుండుహయము డిగిహుసా, రైకైజాచేసిమహా, నోకహతలముననిలిచికనుంగొనుచుండక్." చంద్రా. ౨, ఆ. (కయిజాయొక్క రూపాంతరము.)

కైజాఁఅు. దే. అ. క్రి. ఒఱగు. (కయిజాఁఅుయొక్క రూపాంతరము. "సడలిననీవియొరకయిజాఱిన ముత్తెపుఁజేలుచుక్క." భాను. 3, ఆ.)

కైజా. దే. వి. పక్షివిశేషము. "ఎ, గీ. కటికిసెటిసెటిఁ గోలెమ్మకయునువిఱుగ, విటిచెవడిఁగైజునొకపెద్దవేసడంబు." స్వా. ౪, ఆ. (కయిజుయొక్క రూపాంతరము.)

కైటభారి. సం. వి. ఇ. పుం. హరి, వెన్నుఁడు.

కైడర్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. కతివేము?; 2. పినగుమ్ముడు?.

కైత. వై. వి. కవిత్వము. "ఉ. పూఁతమెఱుంగులుం బలెనుబూపబెడంగులుచూపునట్టివా, కైతలు." పెద్దనచెప్పినమాలికావృత్తము. (కయితయొక్క రూపాంతరము.)

కైతవము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము; 2. జూదము.

కైదండ. దే. వి. హస్తావలంబము. (కయిదండయొక్క రూపాంతరము.)

కైదారకము. సం వి. అ. న. కేదారములసమూహము. (కేదారము=వరిమడి.)

కైదారికము. సం. వి. అ. న.——పై.——

కైదార్యము. సం. వి. అ. న.——పై.——

కైదు. దే. వి. కైజోయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. దూరముగాఁగనేగుకయిదుంగనిడేగటమీఁదనుండియుల్, దారునఁదారి." చంద్రా. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము కయిదు.)

కైదువు. దే. వి. ఆయుధము. "క. పొరిమిడుఁగులు లెగసికైదువులపాడిరాలెల్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (అధునికకవులుదీనిని అకారాంతముగాఁబ్రయోగించెదరు. "చ. కరమునశైలభేదియగుకైదువయున్నశచీకళత్రుఁడో." హరిశ్చ. ౪, ఆ. ఇత్యాదులు.)(కయిదువుయొక్క రూపాంతరము.)

కైపదము. వై. వి. కవిపరిజ్ఞానపరీక్షార్థముపూరింపనిచ్చెడిపద్యాంశము,సమస్య. "ఉ. కైపదమిచ్చువారలును గ్రక్కునఁబద్యముఁజెప్పువారలున్." భో. ౨, ఆ. (కయిపదముయొక్క రూపాంతరము.)

కైపు. దే. వి. 1. లాహిరి; (ఈరూపము వాడుకయందుఁగనఁబడుచున్నది. చూ. కైవు.) 2. అందము; "ఉ. ఎల్లరునంతమేలుకొనియిందుముఖుల్ ముఖమజ్జనాదికం, బల్లనఁదీర్చికైపుగఁదులాంబరముల్ మణిభూషణావళుల్, మల్లెసరంబులుంబరిమళం

బులుఁదాలిచి." రామా. ౨, ఆ.—3. విజృంభణము; "క. దీపమడఁగఁజీఁకటియును, గోపమడఁగశాంతిగుణముఁ గోల్కొనుక్రియనా, టోపోద్భటమగు వేసవి, కైపుసడిలఁ దోఁచెఁగారు కాలముదళమై." పాండు. ౪, ఆ.—4. విధము. "గీ. రావణునిఁజెట్టపట్టిన రాజ్యలక్ష్మి, కైపుతోఁ బెంచు లంకపాంకంబుగాంచి." రామా. ౬, ఆ. (కయిపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైఫీయతు. హిం. వి. ఒకసంగతి వివరము.

కైముడి. ద్వ. వి. వాద్యవిశేషము. (కయిముడియొక్కరూపాంతరము.)

కైమోడుపు. ద్వ. వి. నమస్కృతి. "మం, రగడ. మాహురమం ... మానత విడిసిన, కాలమేఘునకుఁగైమోడుపులని.' ...స. ౪, ఆ. (కయిమోడుపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైరఁడు. దే. వి. ఈ పేరుగల గుఱ్ఱము. (కయిరఁడుయొక్కరూపాంతరము.)

కైరవడి. వై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నుపయోగించుకొనుటకుఁ గాఁచులోనగు వస్తువులుచేర్చి చేసినయుండ, ఖాదిరము. (కయిరవడియొక్కరూపాంతరము.)

కైరవము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువ.

కైరవిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లగలువల సమూహము; 2. తెల్లగలువలుండుకొలను.

కైరవుఁడు. సం.వి.అ.పుం. 1. జూదరి; 2. పగవాఁడు.

కైలాగు. దే. వి. కైదండ. (కయిలాగుయొక్కరూపాంతరము.)

కైలాటకాఁడు. దే. విశ. (కైలాటము+కాఁడు.) మాయోపాయముగలవాఁడు. (కయిలాటకాఁడుయొక్కరూపాంతరము.)

కైలాటము. దే. వి. మాయోపాయము. "తానునుగజాన్యుఁడులక్ష్మియుఁజేసినట్టికైలాటమునన్ ఘటిల్లెసకలార్థము." కాశీ. ౬, ఆ. (కయిలాటముయొక్కరూపాంతరము.)

కైలాసము. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుని యునికిపట్టు, వెండికొండ.

కైలు. హిం. వి. పండిన ధాన్యపు కొలఁత.

కైవడి. దే.వి.1. ప్రకారము. "సీ. కరులఁద్రుంచెడువేశగిరులఁదున్మాడుసంక్రందను కైవడిగానవచ్చు." భార. శల్య. ౧, ఆ.—2. పోలిక. "గీ. అతనిమేను కుంతియట్టులకైవడియరయ." భార. శాం. ౧, ఆ. (కయివడియొక్కరూపాంతరము.)

కైవడిముస్తె. వై. వి. తుంగముస్తె. (కయివడిముస్తెయొక్కరూపాంతరము.)

కైవర్తము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె.

కైవర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—వై.—

కైవర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చేపలఁబట్టువాఁడు, జాలరి.

కైవల్యము. సం. వి. అ. న. అపవర్గము, మోక్షము.

కైవారము. ఉభ. దే. వి. గనిమయంచు. వై. స్తోత్రము*. (చూ. కయివారము.)—సం. అ. న. వందిస్తోత్రము. "ఈకైవారదుర్భాషణంబులకుంగాని యతండుమెచ్చఁడు." వై. ౭, ఆ.

కైవారి. సం.వి.న్.పుం.వంది. "మ. కమలాక్షుస్మరఘుస్మరాబ్జభవులున్ గైవారులు." హరి. పూ. ౧, ఆ.

కైవు. దే. వి. (కైపుయొక్కరూపాంతరము.) ఉన్మాదము. "క. కైవెక్కినవానిమేనుగరమునవిమిరెన్." ఉ, హరి. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము కయివు.)

కైవ్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. ఒఱగు; "బలుసుబండులచాయఁదనర్చి పండికైవ్రాలిన రాజనంబులకు." విక్ర. ౪, ఆ.—2. పక్షులులోనగునవిక్రిందికిదిగు; "సీ.నఖపాళిబెడఁగుమాన్పకుమంచునుడులు కైవ్రాలెనాస్ఫటికాక్షమాలికదగ." ఉ, రా. 3, ఆ.—3. పడు. "వ. వియత్తలంబునంబాటికైవ్రాలుధారలవాద్యంబులుదడిసిన." ఆము. ౪, ఆ. (కయివ్రాలుయొక్కరూపాంతరము.)

కైవ్రాలుచు. దే. ప్రే. కైవ్రాలఁజేయు. (కయివ్రాలుచుయొక్కరూపాంతరము.)

కైశికము. సం. వి. అ. న. వెండ్రుకలసమూహము.

కైశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక కావ్యవృత్తి. (చూ. వృత్తి.)

కైశోరము. సం. వి. అ. న. వయోవిశేషము. "వ. బాల్యకౌమారకైశోరవయోవిశేషంబులవింశతిహాయనంబులుకడచు." భాగ. ౭, స్కం.

కైశ్యము. సం. వి. అ. న. కైశికము.

కైసాటిచుక్క. ద్వ. వి. హస్తనక్షత్రము. (కయిసాటిచుక్కయొక్కరూపాంతరము.)

కైసేఁత. ద్వ. వి. అలంకారము. (కయిసేఁతయొక్కరూపాంతరము.)

కైసేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. అలంకరించు; "క. అసమ యమునఁగుమారిం, గైసేసి." విక్ర. ౪, ఆ.—2. పూజించు. "మ. తనకుందానప్రతిష్ఠితుండయిన యాదక్షాధ్వరధ్వంసి నే, మనుపూజించితిఁబిమ్మటన్ హరియునంభోజాతగర్భుండునుం, గవికై సేసిరియంతమీఁద సురలున్ గంధర్వులున్ జేరి య, ర్చనముల్ చేసిరి మీరుఁజేయుఁడుతగన్ సమ్యక్సమారాధనల్." భీ. ౪, ఆ. (కయిసేయు యొక్క రూపాంతరము.)

కొ.

కొంకనక్క. ద్వ. వి. చిన్నజాతినక్క, కిఖి. "ఉ. చీమలుఁగాకులుం గ్రిములుజింకలునక్కలుఁగొంక నక్కలున్." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.

కొంకర. దే. వి. వంపు. (అక్షరములువంకరకొంకర గా ఉన్నవి.)

కొంకరలువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకరలు+పోవు.) శైత్యాదులచేతఁగాళ్లుఁజేతులులోనగునవినిగిడి కొను. "చ. నినుఁదనచంకవైచికొనినీరనిధాన చతుష్టయంబునన్, జనిచనిసాంధ్యకృత్యములు సల్పెడునంతకుఁద్రిప్పితెచ్చితెం, పుననటువైచి కొంకరలువోయిననీమెయిచక్కనొత్తిపో, వని చిఱువాలినందనుఁడనంగదుఁడన్ దశకంఠ వింటి వే." రామా. ౭, ఆ.

కొంకి. దే. వి. 1. వంపుచీల; 2. దోఁటి; 3. బ. ము చ్చిలిగుంతకుఁబార్శ్వములనుండెడి యెముకలు; 4. మోఁకాలిచిప్పకులోతట్టురెండుప్రక్కలనుం డెడియెముకలు. (కొంకివ్రేళ్లనుచోఁ గొంకివలె నుండు వ్రేళ్లని తెలియవలెను.)

కొంకు. దే. అ. క్రి. 1. భయపడు; "క. శంకింపవలదు పోలఁగ, బొంకితిమనుకానవాంతమునమ్రుచ్చులకుం, గొంకి." విక్ర. ౭, ఆ.—2. వెనుదీయు; 3. సంకోచించు. వి. 1. భయము; 2. వెనుదీయుట; "గీ. తొడలపైనిద్రవోయెడు దుష్టమృగముఁ, గొంకుకొసరింతయునులేకకూలఁద్రోవు." విక్ర. 3, ఆ.—3. సంకోచము.

కొంకుపాటు. ద్వ. వి. 1. భయపడుట; "సీ. పరులు తిట్టినచోటఁ బ్రత్యుత్తరములేక ప్రాణహానికిఁ గొంకుపాటులేక." కవిక. ౪, ఆ.—2. సంకోచ పడుట. "శకుంగనికోమలికొంకుపాటుతో." హంస. 3, ఆ.

కొంకువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకు+పోవు.) కొంకరలువోవు. "చ. ఆపదం, బోరయకయుండఁజే యుముప్రభూతపుసీతునఁగొంకువోయెదున్." (ఈతఁడు అను కర్తృపదమధ్యాహార్యము.) భార. శాం. 3, ఆ.

కొంగ. వై. వి. బకము*.

కొంగకాళ్లవాఁడు. ద్వ. విణ. నిడుపుమోఁకాళ్లవాఁడు, ఊర్ధ్వజ్ఞువు.

కొంగవాలు. వై. వి. మాదిగకత్తి. "ఉ. కుక్కలనెం పఁజూచి మతికొందఱు కొన్నిటిఁ గొంగవాలులన్, బక్కలుసించినన్." య. ౨, ఆ.

కొంగు. దే. వి. వస్త్రపుచెఱఁగు.

కొంగుమాయు. దే. అ. క్రి. బహిష్ఠయగు.

కొంగోడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొంగోడు+పడు.) ఒడ్డిగిల్లు, ఒఱగు. "సీ. కలఁగివారిధులపంకము నివ్వటిల్లెనుగులపర్వతములుఁకొంగోడువడియె." మై. ౨, ఆ.

కొంగోడువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంగోడు+పోవు.) ——పై.——(చూ. కుక్కిపడు.)

కొంచించు. దే. అ. క్రి. సంకోచించు. "క. కొంచిం పకవడిఁబెన్నిధిఁ, గాంచినపేదయునుబోలెఘన తరహర్షో, దంచితమానసుఁడైయా, పంచాననమ ధ్యఁజేరిపల్కెన్ బ్రేమన్." రసి. ౫, ఆ.

కొంచియము. వై. వి. న్యూనత. (చూ. కొంచెము.) విణ. అల్పము*. "గీ. చంద్రశేఖరునిఁబ్రసంగప శంబునఁ, గొలిచినారుభక్తికొంచియంబు." కాశీ. 3, ఆ.

కొంచెకత్తె. వై. విణ. (కొంచెము+కత్తె.) 1. అల్పురాలు; 2. సామాన్యురాలు.

కొంచెకాఁడు. ద్వ. విణ. (కొంచెము + కాఁడు.) 1. అల్పుఁడు; 2. సామాన్యుఁడు.

కొంచెతనము. వై. వి. (కొంచెము+తనము.) సన్నఁదనము, అల్పభావము. "గొనబుఁగొనుకొంచెతనము." అచ్చ. అర, కాం.

కొంచెపడు. వై. అ. క్రి. (కొంచెము+పడు.) 1. తక్కువపడు; "వ. తండ్రీనీప్రసాదంబుననన్నియు సమకూరెడుంగాకకొంచెపడియెడునే." భో. ౬, ఆ.—2. సన్నగిల్లు. "సీ. కడుదొడ్డకటితటి కడుఁగొంచెపడియుండె." చంద్రా. ౨, ఆ.

కొంచెము. వై. వి. న్యూనత. "ఉ. నీకునీ, కొంచెమువచ్చెనెల్ల హరిఁగోరినుతింపమి నార్యపూజి

తా." భాగ. ౧, స్కం.—విశ. అల్పము*. (కొంచియముయొక్క రూపాంతరము.)

కొంచే. వై. వి. 1. ఒకానొకకొండ; 2. ఒకానొక పక్షి. "ఉ. తెక్కలుచించికంఠమున తేకులువా పిశిరంబుఁద్రచ్చిపే, రుక్కునఁగొంచచంద మగు నొడ్డుగలంగఁగఁజేసి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కొంచేదీవి. వై. వి. క్రౌంచద్వీపము.

కొంచేమల. వై. వి. క్రౌంచపర్వతము.

కొంచేమొగ్గరము. ద్వ. వి. క్రౌంచవ్యూహము.

కొంచేసారము. వై. వి. మధ్యమస్వరము.

కొంచే. యు. దే. వి. ముతికిచెమట. "పరఁగుఁగొంచనఁగనుముతికిచెమట." ఆం, భా. ప్ర. నా.—వై. అ. క్రి. ——ంచు. "సీ. కొంచకనీరిలో ముంచుచునెత్తుచుఁ ——రించితీరంబుసేరఁబెట్టు." భార. ఆది. ౫, ఆ.

కొంజే. వై. అ. క్రి. సంకోచించు. "క. అంజకబాలకుఁడనియును, గొంజకదయమాలిరాజకుంజరయంతక్, గుంజరమునుడీకొలిపెను, గుంజరపాలకుఁడుఁగోపకుంజరుమీఁదన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (కొంచియొక్కరూపాంతరము.)

కొంట. దే. వి. కొనుట (అనుప్రయుక్తమైన కొను ధాతువు నకును రూపమిట్లుండుగునది. కనుఁగొంట, కయికొంట, పయికొంట. మొ.)

కొంటె. దే. విశ. అకార్యశీలుఁడు. "క. వింటికదా నీతనయుని, కొంటెతనముఁ వీరిమానికుటిలాలకన, క్కంటునకునిత్తురఁటయిటు, వంటివిపో పెక్కు నోళ్లవారలమాటల్." భో. ౫, ఆ.

కొండ. వై. వి. మల, పర్వతము.

కొండకంది. ద్వ. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము.

కొండకాకి. వై. వి. ఒకదినుసుకాకి, అద్రికాకము.

కొండకాలువ. వై. వి సెలయేఱు, ఝరము.

కొండగుఱుతు. ద్వ. వి. సామాన్యలక్షణము.

కొండగోనుగు. ద్వ. వి. అక్షోటము*.

కొండగొఱ్ఱె. వై. వి. గాడిదెవంటి మృగవిశేషము, రాహిషము.

కొండగోఁగు. ద్వ. వి. కర్ణికారము*.

కొండచిలువ. ద్వ. వి. కొండపాము, అజగరము.

కొండచీమ. ద్వ. వి. ఒకదినుసుచీమ, ఉద్దీపకము.

కొండచూలి. ద్వ. వి. పార్వతి. "గీ. నందినెక్కిమాళినిందురోచులుపర్వ, శూలివచ్చెఁగొండచూలి తోడ." భాగ. ౮, స్కం. (ఇట్లుకొండరాచూలి.)

కొండజొన్న. వై. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము.

కొండతంగేడు. ద్వ. వి. ఒకదినుసు తంగేడు*.

కొండత్రిమ్మరి. ద్వ. వి. కోఁతి. (ఇట్లు తిప్పత్రిమ్మరి, మలత్రిమ్మరి. మొ.)

కొండనాలుక. ద్వ. వి. చిఱునాలుక, గళశుండిక.

కొండపగతుఁడు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు, గోత్రారి. "సీ. కొండపగతుపట్టికోడలినిండు వేకటిఁగాచి నట్టిచేకత్తివాఁడు." రా, వి. ౨, ఆ.

కొండపలుకు. ద్వ. వి. పర్వతబిలమునందలిప్రతిధ్వని. "ఎ, గీ. కొమరుఁబిల్వనియలపల్కు కొండపల్కు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కొండపిండి. వై. వి. వృక్షవిశేషము. "సీ. కొండపిండియనంగఁబిండికొండయనంగనగభేదసంజ్ఞగానలరుచుండు." ఆం, భా. ద్వి. వ.

కొండప్రత్తి. వై. వి. ఒకదినుసుప్రత్తి*.

కొండబూరుగు. ద్వ. వి. కూటశాల్మలి*.

కొండబెండ. ద్వ. వి. కమ్మోరకము*.

కొండమల్లె. వై. వి. గిరిమల్లిక*.

కొండమామిడి. ద్వ. వి. కోశామ్రము*.

కొండమారేడు. ద్వ. వి. గంధగర్భము*.

కొండము. వై. వి. గుండము. "ఎ, గీ. కుండాఖ్యవెలయు,చుండుగుండమనంగనుగొండమనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కొండముచ్చు. ద్వ. వి. నల్లనిమూతిగలకోఁతి.

కొండముసువ. ద్వ. వి.——వై.——

కొండయల్లుఁడు. ద్వ. వి. (కొండ+అల్లుఁడు.) ముక్కంటి, శివుడు.

కొండఱేఁడు. ద్వ. వి. హిమవంతుఁడు. "ఆ. కొండఱేనికూఁతుకును మోపకేళిచేఁ, బోవుఁబ్రతిదినంబు పువ్వులెల్ల." భోజ. ౫, ఆ.

కొండల్లము. వై. వి. (కొండ+అల్లము.) ఒకదినుసుఅల్లము, తృణపుష్పిక*.

కొండవారు. ద్వ. వి. బ. కొండయందుండుబోయలు.

కొండాటము. దే. వి. సంతోషము. "గీ. హరునితో డిదకొండాటమైలతాంగి, యుగ్రతాపంబుసైరింపకున్నఁజూచి." వీర. ౧, ఆ.

కొండాడు. దే. స. క్రి. పొగడు, స్తుతించు.

కొండి. దే. వి. 1. తేలుతోఁక; 2. ఎక్కతలుపుసంచులయందుఁగొట్టెడు తేలుతోఁకవంటి యినుప గొళ్లెము.

కొండిక. వై. విణ. 1. చిన్న*; "క. అనిపలికిహరి కిరీటిం, గనుఁగొనికొండికవునీవుగావుననీకుక్, మునుగోరఁబాడియనవుడు." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "క. ఒండుఁగొదలేదుతూరుప్పుఁ, గొండప యిఁబ్రొద్దువొడిచెఁగొమ్మాయిఁకనే, డెండఁబడ కుండఁగూఁతురు, కొండికయనకంపవలయుఁగూ రిమిననుడుక్." య. ౪, ఆ. "క. దండితబలివై జగములు, నిండఁబెరుగుచున్నవేళనీయడుగున భూ, మండలమతిసూక్ష్మాకృతిఁ, గొండికమచ్చ యునుబోలెఁగొమరొందుహరీ." పాండు. ౨, ఆ.—2. బాలుఁడు*. (ఇది యికారమధ్యమనుట కుఁదగినప్రయోగము దొరకినదికాదు. చూ. కొండొక.)

కొండియ. దే. వి. కొండె.

కొండియము. దే. వి. కొండెము. "కొండియముసంధిభేదనమన్యకర్మోపజీవనము." భార.అను.౨,ఆ.

కొండియుఁడు. దే. విణ. కొండెముచెప్పువాఁడు, పిశునుఁడు. "ఉ. క్రూరుఁడులోభియుక్ శఠుఁడుఁ గొండియుఁడుక్ జడుఁడుక్ గృతఘ్నుఁడుక్, నేరనివాఁడుబొంకరియునిందకునోర్చునతండుపందయుక్, ధీరతలేనిదుర్నయుఁడఁతివ్యసనత్వము గల్గుభృత్యుఁడుక్, జేరువమన్కిభూపతికిఁజెట్ట యొనర్చునరేశ్వరోత్తమా." భార. శాం. ౩, ఆ.

కొండీఁడు. దే. విణ. (కొండియము+ఈఁడు.)——వై.——"సీ. కొండీనినాలుకరెండుగాఁజీలెడు నలఖగంబులఁజూడుమవనినాథ." మార్క.౨,ఆ.

కొండె. దే. వి. రాజులులోనగువారుమొగముత్రట్టువే సికొనెడువెండ్రుకలముడి. (కొండియయొక్క రూపాంతరము.)

కొండెంగ. వై. వి. కొండయందుండెడునల్లకోఁతి. "ద్వి. బడుగు, కొండెంగవీని వెక్కురుతలఁదలుఁగ." హరిశ్చ. ౨, భా.

కొండెకత్తె. ద్వ. విణ. (కొండెము+కత్తె.) కొండెముచెప్పునది. (ఆఁడుది.)

కొండెకాఁడు. దే. విణ. (కొండెము+కాఁడు.) కొండెముచెప్పెడువాఁడు.

కొండెము. దే. వి. చాడి. "సీ. కొట్లుబేహారులగొన బుటంగడులంద తఱచుగాఁగొండెముల్ తలుపులంద." అచ్చ. బాల, కాం. (కొండియముయొక్క రూపాంతరము.)

కొండెవల. దే. వి. చేఁపలఁబట్టుటకు ఒకఁడు వేసెడు వల.

కొండొక. వై. విణ. 1. కొంచెము*; (కొండొకసేపు.) 2. చిన్న*; "కొండొకసవతియుం." రాఘ. ౧, ఆ.—3. బాలుఁడు*. "క, అకటకటయుత్తరుఁడుకొం, డొకకాంభోజుండునుంగడుక్ బాలుఁడు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

కొండ్ర. దే. వి. మళ్లించిదున్నినచాలు. "క. ధరఁ గొండ్రవేలుపండుక్." కాశీ. ౪, ఆ.

కొండ్రకైదువు. దే. వి. నాఁగలి. "ఎ, గీ. కొండ్రకైదువుబల్లిదుకూర్మితోఁడు." రా, వి. ౧, ఆ.

కొంత. వై. స. (కొంచెము+అంత.) ఇంచుకకాలఁది. "కొంతదవ్వు." (చూ. ఇంత.)

కొంతము. వై. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము. "క. గొంతానవొకఁడుబెబ్బులిఁ, గొంతానంజిదిమిమెచ్చికొనఁజేసినచో." శుక. ౧, ఆ.

కొందఱు. వై. స. (కొంత+వారు.) కొంతశబ్దము నకు మహన్మహత్యర్థకబహువచనరూపము.

కొందలపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొందలము+పడు.) కలఁతపడు, సంక్షోభించు.

కొందలపాటు. ద్వ. వి. కొందలపడుట.

కొందలము. దే. వి. కలఁత, క్షోభము. "మ. కలఁగెం దోయధిసప్తకంబుగిరివర్గంబెల్లనూటాడెసం, చలతంబొందెవసుంధరావలయమాశాచక్రమల్లాడెఁగొం, దలమందెక్ద్రిదశేంద్రుపట్టణముపాతాళంబుఘూర్ణిల్లెనా, కులమయ్యెక్ గ్రహతారకాకులము సంక్షోభించెనవ్వేధయుక్." భార. విరా. ౪, ఆ.

కొందలించు. దే. అ. క్రి. కలఁతపడు. "వ. అప్పుడు పందికదుపులవెనువెంటందవిలి కొందలింపంజింద ఱవందఱగాఁజేసె." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

కొందు. దే. స. క్రి. నజ్జొగనఱుకు.

కొంప. దే. వి. ఇల్లు. (నింద మొదలగు సమయముల యందే యిది ప్రయోగింపఁబడును.)

కొంపోవు. దే.స.క్రి. (కొని+పోవు.) తీసికొనిపోవు. "క. చంపినఁజంపుమునన్నటు, కొంపోకుండినను జాలు." ప్రభా. ౩, ఆ.

కొకిబికి. దే. విణ. చక్కనతప్పినది. "సీ. కొకిబికివే సంపుగూనివీఁపులమీఁద మూఁడుపంగలయాఁటె మోపినాఁడు." స్వా. ౪, ఆ.

కొక్కరాయి. వై. వి. బకము*.

కొక్కరించు. దే. అ. క్రి. 1. (కోఁతి) వెక్కిరించు; "ద్వి. కొనచెవుల్ త్రిక్కించికొక్కరించుచును." రా. సుం, కాం.—2.పశువులు కాళ్లతో కెల్లగించు. "గీ.కుప్పలైయున్న యెరువెల్లఁగొక్కరించి." పంచ. నా. 3, ఆ.

కొక్కరింత. దే. వి. కొక్కరించుట.

కొక్కిస. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కొక్కు. దే. వి. పందికొక్కు.

కొక్కురవుతు. ద్వ. వి. వినాయకుఁడు.

కొక్కెర. వై. వి. బకము*. "వ. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె. అదిపద్మభవునకుం బ్రసాదపాత్రంబగుచు నాళీజంఘుండు రాజధర్ముండుననుపేర్లంబరఁగు. ఆకొక్కెరకునమ్మఱ్ఱినివాసంబైయుండు." భార. శాం. 3, ఆ.

కొక్కెస. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు.

కొక్కొరోకో. దే. వి. కొక్కొరొకోయొక్క రూపాంతరము. "కొక్కొరోకోయనికుక్కుటంబులుకూసె." కాశీ. 3, ఆ.

కొక్కొరోకో. దే. వి. కోడికూయుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "కొక్కొరోకోయనికూయఁడే యతఁడు." నై. ౮, ఆ.

కొజ్జో. దే. వి. రాణివాసపు కావలివాఁడు. "వీధులఁ దిరుగంగ వెసఁదలారులుపట్టి కొజ్జానుజేసిరో." భో. ౮, ఆ.

కొటారము. దే. వి. ధాన్యాదిరాసులుండెడుచోటు. "ఎ, గీ. తోఁటచేనుకొటారంబుదొడ్డియనెడు, నాసలన్నియునిసుమంతలయ్యె." వసు. ౨. ఆ.

కొటారి. దే. వి. ఉగ్రాణపువాఁడు.

కొటారు. దే.వి. 1. ధాన్యాదిరాసులుండెడిచోటు; "ఎ. గీ. తేరులా కొమ్ముబేనుఁగుబారులాప, సారులాచొక్కటపురాచదారులాకొ, టారులాతీరులాగొనబారునార, ప్రోలియొయ్యారమేరికిఁబొగడనరిది." అచ్చ. బాల, కాం. 2. ఉప్పుకొటారు.

కొటిక. వై. వి. కొట్టిక, గ్రామము. "నిటలాక్షుగుడిలేనికొటికనున్న యతండు." జై. ౧, ఆ.

కొటికాఁడు. దే. వి. కొట్టికాఁడుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. అపుకొటికాండ్రుకృపలేవలకాలిపిల్లవ్రేల్, ముట్టఁగఁగోసి మంత్రివరుముందటఁబెట్టికృతప్రణాములై." జై. ౮, ఆ.

కొట్టకొన. దే. వి. (కొన+కొన.) అన్నిటికిఁగొన.

కొట్టడి. వై. వి. సామగ్రులుంచెడుగది, కోష్ఠము.

కొట్టము. యు. దే. వి. నృత్యవిశేషము. "సీ. ఆటయంచనఁగనాట్యంబొప్పెసఁగుఁగొట్టమనఁగహల్లీసకంబలరుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. నా.—వై. పసులులోనగువానిఁగట్టెడుచోటు*.

కొట్టరువు. దే. వి. కొటారుయొక్క రూపాంతరము.

కొట్టాడు. దే. అ. క్రి. (కొట్టు+ఆడు.) 1. జగడమాడు; 2. బాధపడు. "క. కట్టాత్రికరణమెఱుఁగక, పుట్టినదురితములనపుడపొలియింపనియా, కట్టెడిదేహంబుడిగిఁ, గొట్టాడునుబిట్టునరకకూపంబులలోన్." భాగ. ౬, స్కం.

కొట్టాము. యు. దే. వి. ఒకానొకదేశము. "కొనబిట్టేర్చెఁగొట్టానఁదగిలె." స్వా. ౧, ఆ. — వై. పసులులోనగువానిఁగట్టెడుచోటు*. (ఈ యర్థమునందిది కొట్టముయొక్క రూపాంతరము.)

కొట్టి. దే. వి. వేగు. (కోటియొక్క రూపాంతము. చూ. కొట్టికాఁడు.)

కొట్టిక. వై. వి. కొటికయొక్క రూపాంతరము.

కొట్టికాఁడు. దే. వి. వేగరి. "క. హరిణాజినోత్తరీయుఁడు, నిరాయుధుఁడునగుచునతనినెలవగునడవిన్, జొరఁగొట్టికాండ్రుటెక్కెము, పరికించియెఱింగికలయఁబడికూఁతలిడన్." ఆము. 3, ఆ. (పాఠాంతరము కోటికాఁడు.)

కొట్టు. యు దే. స. క్రి. ప్రహరించు. వి. ప్రహరము. వై. సామగ్రులుంచెడుగది. "కొట్లుబేహారులగొనబుటంగడులంద." అచ్చ. బాల, కాం.

కొట్టుపడు. ద్వ. అ. క్రి. వ్యయమగు.

కొట్టులాడు. దే. అ. క్రి. (కొట్టులు+ఆడు.) పోట్లాడు.

కొట్టులాట. దే. వి. కొట్టులాడుట.

కొట్టె. దే. వి. మట్టియొలలయంతటిదళముగలకాఁగు. "ఎ, గీ. తద్విశేషసమాఖ్యలుతనరుచుండు, కొట్టెకూటుపాడకకుమిబొట్టయనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కొట్నము. దే. వి. 1. వడ్లదంపకము; 2. వివాహతంత్రవిశేషము; 3. ఊడిగము. "శా. ఇట్టట్టెందునుబోవరాకపగతో నెల్లప్పుడున్ వేలుపుల్, వెట్టింగొట్నముఁజేయ." య. ౨, ఆ.

కొట్ర. దే. వి. పిండిలోనగువానినుదుకఁబెట్టుటకుఁబెట్టెడియెసరు. "వ. కీచకతండులంబులంబిండిగొట్టికొట్రఁబోసియుప్పి గొప్పలుగాఁజేసియావించినకుడుములబానలు." కాశీ. 3, ఆ.

కొట్లమారి. దే. విశ. (కొట్లు+మారి.) కొట్లుపడుస్వభావముగలవాఁడు. "సీ. తాళముల్ చూడఁగీర్తన పాత్రములటంచుఁగొట్లమారులజోడుకూర్పఁడగునె." చంద్ర.

కొట్లాట. దే. వి. కొట్టులాటయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. తానగోసెడికొట్లాటతగులుపఱచు." భల్లా. 3, ఆ.

కొడమ. దే. వి. ముఖభాగమునఁగట్టులేకనడుమవలవలెనల్లికగలయీఁతవంటియొకమత్స్యగ్రహణ సాధనవిశేషము. (చూ. అడ్డకొడమ.)

కొడవలి. దే. వి. కోసెడుసాధనము, లవిత్రము.

కొడి. వై. వి. దీపశిఖ*. "సీ. కొడిఁబుట్టుకాళిమాంకురపు మేఘములకు మెఱుఁగులై చూపుఁగ్రమ్మించులలర." పాండు. ౨, ఆ.

కొడిది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. "కొడిదిపూసలనంటుకొలిపినమొలత్రాఁడు." పంచ. వేం. ౧, ఆ.

కొడిదిలి. దే. వి. 1. వంచినచేర; 2. పుడిసిలి.

కొడిమె. దే. వి. 1. అపదూఱు; "ఎ, గీ. మదికివలసినయట్లచేయుదురుగాని, వట్టికొడిమెలునాకును గట్టఁజనదు." కళా. ౫, ఆ.—2. పాపము; "చ. జడముడి జాహ్నవీతట నిశాకర పోతముఁజూచియెవ్వరీ, కొడిమెలుగట్టిపెండ్లికొడుకుఁగడియారముమోవఁజేసిరి." జై. ౧, ఆ.—3. చేఁపలబుట్ట. "సీ. కువేణిచెలంగుఁగొడిమెయంచునఁగను." ఆం, భా. ప్ర. వారి.

కొడిమెలాఁడు. దే. విశ. (కొడిమెలు+ఆఁడు.) పాపాత్ముఁడు.

కొడిసె. వై. వి. కొండమల్లె, కుటజము*. (దీనికాయ ఇంద్రయవము.)

కొడిసెపాల. దే. వి. కొడిసెవిత్తు.

కొడుఁగురు. దే. వి. దీపముయొక్కచిట్టెము.

కొడుకఁడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్త్రుఁడు*.

కొడుకు. వై. వి.——వై.——

కొడుపు. దే. వి. 1. గంటలోనగువానివాయించెడు సన్నకొయ్య, కోణము. "ఉ. క్రంగనగంటపైఁగొడుపువ్రాలుటయెన్నఁడునాఁటనుండియుఁ౯." జై. 3, ఆ. "గీ. క్రొమ్మెఱుంగుఁదీఁగెతళుకుల కమ్మపసిఁడి, కొడుపుతాఁకులఘూర్ణిల్లఘోరభంగి, దర్పకోద్దండదండయాత్రకునుబోలె, భూరితరమేఘమాలికభేరిభేరి." రామా. ౬, ఆ.—2. బలపములోనగువానికోపు; 3. తంతిమీటుటకుబంగారులోనగువానితోఁజేసి వ్రేలికివేసికొనెడుగోరు; 4. వెదురుకనుపులనడిమిభాగము.

కొడుము. దే. వి. బిందెవంటికుండ.

కొడ్కు. వై. వి. కొడుకుయొక్కరూపాంతరము.

కొడ్డి. దే. వి. కొడిదియొక్కరూపాంతరము. "సీ. నివురుగప్పనిచంద్రనిప్పుకైవడినున్నదీకొడ్డిపూసనీకెవ్వఁడిచ్చె." జై. 3, ఆ.

కొణజా. దే. వి. వాకిటి కావలియిల్లు.

కొణత. దే. వి. 1. కుక్కనుగట్టెడుకొయ్య; 2. మల్లపరికరవిశేషము. "సీ. తత్సాధనంబులైతగుఁగంబముకొణత." ఆం, భా. ద్వి. ఖ. (రూ. కొణతము. కుక్కనుగట్టెడుకొయ్యకు. — "సీ. బిరుదుగల్గినయింటఁబెరిగినఁగొణతంబువిప్పినంతనకుక్క వెదకుఁజెప్ప." వేణుగోపాలశతకము.—మల్లపరికర విశేషమునకు.—"అమరంగ్రొవ్విరితేనెచాలుకొణతా లందందలాగించి." శశాం. ౨, ఆ.)

కొణిఁగె. దే. వి. కుప్ప, దిబ్బ. "వ. మగరాలగోడలనీడలందుఱంగలించుక్రీడాపులినంపుఁగొణింగెలంజెలంగు." కృష్ణ. ౧, ఆ.

కొణిగ. దే. వి. ముంజూరు. "సీ. నెలవులైచెలువారునిలువులవిలసిల్లి కొణిగఁబారాఁవతకులముపదర." స్వా. ౬, ఆ.

కొణిద. దే. వి. జాతిభేదము.

కొణిదిలి. దే. వి. కొడిదిలియొక్కరూపాంతరము.

కొణుఁగురు. దే. వి. కొడుఁగురుయొక్కరూపాంతరము.

కొణుజు. దే. వి. పిడుఁజు.

కొతిమిరి. వై. వి. కొత్తిమిరియొక్కరూపాంతరము.

కొతుకు. దే. అ. క్రి. 1. వర్ణలోపముగామాటాడు; 2. సంకోచించు. "చ. అతితరమారఘోరవిశిఖాగ్నిశిఖాపరితాపభీతిఁ, య్యతివలమిన్ననిన్నిచటికంపెడిచోమతియేమిపల్కెనీ, మతిఁగొతుకంగనేలచెపుమా." రసి. ౫, ఆ.—వి. 1. వర్ణలోపముగలమాట; "గ్రచ్చుకొతుకునాఁగగ్రస్తాఖ్యవిలసిల్లు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.—2. సంకోచము.

కొతుకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. (మాట) లుప్తవర్ణమగు; 2. సంకుచితమగు. "క. కొతుకుపడురతికిఁ జతురత." హంస. ౨, ఆ.

కొత్తిమిరి. వై. వి. దనియాలపైరు. బ. దనియాలు.

కొత్తెము. దే. వి. తాటిపండ్లయందువిత్తులేనికండ.

కొత్వాలు. హిం. వి. పోలీసు అధికారి.

కొద. దే. వి. కొదవయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. నాతమ్మునిముద్దుమాటలుఁ గొదల్పడఁబల్కెడుచిల్కబోదని, త్యమ్మునుబొత్తునంగుడుచున్సర్లిలిచేడ్పడు." నిర్వ. ౫, ఆ.

కొదమ. దే. వి. 1. పశుపక్ష్యాదులపిల్ల; (సింగపుఁ గొదమ, అంచకొదమ, తేఁటికొదమ. మొ.)—2. ఆఁడుమేఁకపిల్ల. విణ. 1. యౌవనముతలచూపినది; (పశుపక్ష్యాదికము.) (కొదమపెంటి, కొదమతుమ్మెద. మొ.)—2. దృఢము. (కొదమపిడుగు. మొ.)

కొదరు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "సీ. కోర్కుల తమకంబు కొదరియుఁదాలిమి పొందుననందం దక్కిందువడఁగ." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—2. చెదరు; 3. రేఁగు.

కొదవ. దే. వి. కొఱంత. "గీ. నీప్రాపుగలిగి, యుండఁగానిట్టికొదవమాకొదవనేల." రామా. 3, ఆ.

కొదుక. దే. విణ. తక్కువ. "ఎ, గీ. తక్కువకొఱంతయొచ్చెముతగ్గుకుందు, కొదవలొచ్చుకొదుక యనఁబొదలున్యూనము." ఆం, భా. కృ. వి.

కొదుకు. దే. అ. క్రి. కొతుకుయొక్క రూపాంతరము. (సంకోచించుటకు.— "క. ఒదుఁగుచులక్షణమెఱుఁగక, కొదుకుచుఁబ్రాసంబువడియుఁగూడకమీఁదుల్, వెదకుచుఁబదసంధులుచెడ, నదుకుచు వెడకవితచెప్పునతఁడుంగవియే." కవిగజాంకుశము.)

కొదుపు. దే. స. క్రి. ఏదేనినోటవేసికొనిమ్రింగక ఊరకనములు.

కొద్ది. దే. వి. కొలఁదియొక్క మాఱురూపము. "ద్వి. కొద్దిగాముత్తెంపుకొనలప్రాఁగెంపు, మద్దికాయలడాలుమలయఁజెక్కిళ్లు." రా. బాల, కాం. (ఈ రూపము ప్రాచీనకవులప్రయోగములందుకనఁబడలేదు.)

కొన. వై. వి. 1. చివర; 2. చెట్టుకొమ్మచివర*. "చ. తాఁదలపోసిహరించెనాకులుం, గొనలునుజొంపముల్ నిడుద కొమ్మలురేయగుడుం గ్రమంబునన్." భార. శాం. 3, ఆ.

కొనకొను. ద్వ. అ. క్రి. యత్నించు. "వ. అమ్మెయింబలితుండు కొనకొనికొలుకకుండుట యెటెంగిరో మశుండిట్లనియె. క. తగు నేయిట్లుకృతార్థుఁడ, వగునీ కురి కొలుకకట్టులాలస్యముచేఁ, తగట కృతఘ్నుతనువెల, వగు టులునే కొలుకుకడఁక నద్రోహుఁడవై." భార. శాం. 3, ఆ. (ఇది గ్రంథములయందుఁ గొన్నిచోట్లసరళాదిగాఁగనఁబడుచున్నది.)

కొనటి. వై. విణ. అంగహీనుఁడు. "గీ. రూపవిహీనులుదారురూపు, గలిగితోలుమేనఁగొనటులఁబలికినారు." భార. అను. ౫, ఆ.

కొనరిక్క. వై. వి. రేవతీనక్షత్రము. "క. కొనరిక్కపేరుపాలఁతుక, సెనిమిటివైనాఁగలియునుబెనుతాటిసిడం, బునబూనికవలికాండ్రకు, దునిమిపుడమిపడఁత్రెవ్రేగుద్రోయుఁదువు గదా." అచ్చ. బాల, కాం.

కొనలిడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొనలు + ఇడు.) వర్ధిల్లు. "క. క్రుయ్యదొకయించుకైనన్, దయ్యదుకొనలిడియెఁదృష్ణ." భాగ. ౯, స్కం.

కొనలొత్తు. ద్వ. అ. క్రి. (కొనలు + ఒత్తు.)—— వై. ——"ద్వి. కొనిపోయివేడ్కలుఁ గొనలొత్తనపుడు, వినుతార్క్ష్యపాద్యాదివిధులఁబూజించి." రా. బాల, కాం.

కొనసాగు. ద్వ. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; "క. అనవుడు సాత్యకిమోమునఁ, గొనసాగనితెలివిదోఁపఁగుశలమునీచె, ప్పినవారికెల్లననుటయు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. సిద్ధించు.

కొని. ద్వ. స. ఏ. కొన్నియొక్క రూపాంతరము. "క. మనుజపతి యివ్విధంబునఁ, దనచెలి యింటికిని ముచ్చుఁదప్పనమెప్పిం, చినయట్టులమదినిసరకు, గొనకమఱచియున్న యెడను గొనిదినములకున్." నిర్వ. ౭, ఆ. (హల్లుపరమగుచో ఇకారలోపము. "కొన్నిగొడంగికొన్గునిని." పాండు. ౪, ఆ.) (చూ. కొన్ని.)

కొనిపోవు. దే. స. క్రి. తీసికొనిపోవు.

కొనియాట. దే. వి. (కొనియాడుట.) 1. నుతించుట; "మీరు విజయాశ నమం గొనియాటఁజేసియాఁగాదనకియ్యకొంటి." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. ఆదరించుట; 3. కాపాడుట; "సీ. తలఁపంగనాద్యమైతనరుధర్మముచెప్పఁ గొనియాటనాస్తికగోష్ఠిఁజనమి." భార. ఆర. ౫, ఆ.—4. కొలుచుట. "క. కడుఁగ్రొత్తలునీవిటునను, బడుగుంబాటించిమిన్నుప్రాఁకించెదునీ, యడుగులుఁగొనియాటకుఁబని, వడుపనియాఱనికిమున్నుపాడియెపొగడన్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

కొనియాడు. దే. స. క్రి. (కొని+ఆడు.) 1. నుతించు; 2.ఆదరించు; "క. అనినఁబిత్రు దేవతలుమా, కుమనీకునునరకగతియగుంజుమ్మీనీ, మనమునమావచనంబులు,కొనియాడకవిడిచితేనికులజలధిశశీ." మార్క. 2, ఆ.—3. కాపాడు. "ఎ,గీ.ఆతనిపుత్రకులుదాని, వెంగిళులుపెట్టికొనియాడ నెలమిఁబెరిగి." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

కొనివచ్చు. దే. స. క్రి. తెచ్చు.

కొను. దే. అ. క్రి. 1. నాటు; "అనలాస్త్రంబట్లువక్షంబవియఁగొనిన." మార్క. 2, ఆ.—2. సరిపడు. "కుటిలబుద్ధులిచటఁగొనవు." భార. విరా. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. అపహరించు; "వ. పొత్తిచీరఁగొనిపనిరికపురుగగు." మార్క. ౨, ఆ.—2. వెలకుఁదీయు; 3. గ్రహించు; "గుదియలఁ రోఁకండ్లు కొనివీఁకమోఁదియు." రా. యు, కాం.—4. తీసికొను; "ఎ, గీ. అతివపిండుఁ, గరులఁదురగములనునరదంబులనుగొని, యరుగుదెంచె." భార. మా. ౧, ఆ.—5. పట్టుకొను; "ఇందుఁ గ్రోల్మొనలుల్ గొనుచు వడిఁజొచ్చినన్." భార. ఆది. ౮, ఆ.—6. పరిగ్రహించు; "క. వినుమిచ్చెదననియీామియుఁ, గొనియెదననిపలికి పిదపఁగొనకునికియుఁన, త్యనృతంబులు." భార. శాం. ౪, ఆ.—7. లక్ష్యపెట్టు; "క. మిమునెల్లమిగులభుజగర్వముమదముంగలఁడుకొనఁడరాతులనధిపా." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—8. ప్రేయు. "భీమపార్థులనుగోకొమ్మంచునొక్కమ్మడిగవియన్." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "క. మునునడినమెకముఁగొనిచని, కనుగ్రుడ్డువెకల్చికత్తిఁగడిగికటారిం, గొనితోఁకవడిచియొకఁడౌ, ననఁగనురాలించెనయ్యయాతికిఁగడఁకన్." య. ౨, ఆ.

కొనుగోలు. దే. వి. 1. క్రయము; 2. నట్టువుఁడుకొలిపించుట.

కొనుజు. దే. వి. పిడుఁజు. "సీ. ఎరువుతిప్పలుగొనియెల్లమందలుఁగొను జెక్కిమేపులచోటుత్రొక్కఁబడియె." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కొనుబడి. దే. వి. కొనుగోలు, క్రయము.

కొనుమొదలు. దే. వి. కొనుటకిచ్చినధనము.

కొన్నాళ్లు. ద్వ. వి. బ. (కొన్ని+నాళ్లు.) కొన్నిదినములు.

కొన్ని. ద్వ. స. ఏ. (కొంతశబ్దమునకు అమహదర్థకబహువచనాదేశము.) కొంతసంఖ్యగలవి. (చూ. ఇన్ని.)

కొపురు. వై. వి. 1. శిఖరము*; "క.దాఁటుటయుఁగొండకొపురులు, బీఁటలువాసెను." అచ్చ. కిష్కి, కాం.—2. ఉన్నతి*. "గీ. గొనబుఁగొను,కొంచెతనముఁ బిఱుఁదుఁగొపురునుబొక్కిలి, లోఁతునెన్నసెనగలఁగుటయరిది."అచ్చ.ఆర,కాం.(కొప్పరముయొక్కరూపాంతరము.)

కొప్పరము. వై. వి. 1. శిఖరము*; 2.మూఁపు*; "ఎ,గీ. కొప్పరముమూఁపటంచన నొప్పునంసము."ఆం, భా. ద్వి.మ.—3. విజృంభణము*. "వ. కొప్పరంబుల దెప్పరంబులం దెలిపియు నిలిపియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. విశే. విజృంభితము. "రోగముల్ కొప్పరమైనచో." దాశరథిశతకము.

కొప్పరించు. వై. అ. క్రి. 1. అతిశయించు*; "వ. శేవెలంగుతాచిప్పలంగప్పురంపుఁగుప్పెలంగొప్పరించినసరసమధురసంబులు నించి." పా. ౨, ఆ.—2. విజృంభించు*. "వ. ఝుణఝుణఝుంకారంబులం దదీయపరస్పర ఘర్షణక్రేంకారంబులం దమహుంకారంబులును ముప్పిరింగొనంగొప్పరించియు." ఉ, హరి. ౪, ఆ. "సీ. కొప్పరింపఁగమింటఁగ్రొవ్వాఁడిరోమముల్ చొచ్చి వెళ్లినతోలుల్ చుక్కగుంపు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కొప్పరింత. వై. వి. 1. అతిశయించుట*; 2. విజృంభణము*.

కొప్పు. దే.వి. 1. తలయందుదోఁపినవెండ్రుకలముడి; 2. వింటికొన; "క. లలిఁగొప్పెక్కించితిమధు, పులకుకులనునడుగుపఱచి పుష్పాస్త్రామా, లలకునుమంచంబులుబాఁ, పలకునుబీఁటలనుమాటబలినిజమయ్యెన్." చంద్ర.—3. ఇంటి నడికొప్పు, మొగుడు.

కొప్పెర. వై. వి. వెడల్పుముఖముగలపెద్దపాత్రము, కటాహము. "గీ. రానివారలనువైవుఁ, దరసికాఁగినచమురుకొప్పెరలలోన." జై. ౪, ఆ.

కొప్రము. వై.వి.శిఖరము*. "ఉ. పున్నమచందురుందెగడుపొంకపుమోములరాచకన్నియల్, క్రొన్నెలతాలమేలిపనికొప్రపుమేడలనాటలాడ." నీలా. ౧, ఆ. (కొప్పరముయొక్క రూపాంతరము.)

కొబ్బెర. దే. వి. చిప్పతీసినటెంకాయ.

కొబ్బెరకాయ. దే. వి. టెంకాయ.

కొబ్బెరపండు. దే. వి. కొబ్బెరకాయ. "చక్కెరకొబ్బెరపండు లుండ్రముల్ మెక్కెడుపాఁపజందెములమేటికి." నీలా. ౧, ఆ.

కొబ్బెరయుండ. దే. వి. (కొబ్బెర+ఉండ.) భక్ష్యవిశేషము, మాండము.

కొమ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. ఆఁడుది. (కొమ్మయొక్క రూపాంతరము.)

కొమరసామి. వై. వి. కుమారస్వామి. "సీ. కొక్కొరోకోయనికొమరసామిరథంబు కంబంబుసాఁచి క్రొక్కారమిచ్చె." భీ. ౨, ఆ.

కొమరాలు. ద్వ. వి. (కొమరు+ఆలు.) 1. యౌవనవతి; 2. సౌందర్యవతి. "గీ. చాలముద్దరాలుజవరాలుకొమరాలు." భాగ. ౯, స్కం. (చూ. కొమరు.)

కొమరిత. వై. వి. కూఁతురు. "ఎ, గీ. అతనునారాచమైన, రాచకొమరితఁబాంచాలిఁజూచునపుడు." పాంచా. ౨, ఆ.

కొమరు. వై. వి. 1. వృత్తియందుకొమిరెశబ్దమునకగు ఆదేశము; (కొమరాలు. మొ.) 2. మనోజ్ఞత*. "సీ. వదనంబు కొమరుభావనచేసి వేఁడుఁగనుదుటి సొంపలకలనెదుఁగఁబడఁగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—విశ. మనోజ్ఞము.

కొమరుఁడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుఁడు.

కొమరుఁదనము. వై. వి. (కొమరు+తనము.) యౌవనము. "తోఁచుకలేనికొమరుఁదనములేనిచెలువంబు." కళా. ౪, ఆ. (చూ. కొమరు.)

కొమరుఁబాయము. వై. వి. (కొమరు+పాయము.) యౌవనము. "క. నీకొమరుంబాయముమిక్కిలి, కొమరొందెడు." కళా. ౪, ఆ. (చూ. కొమరు.)

కొమరులు. దే. వి. బ. మేలుదూలముమీఁదిగుజ్జులు.

కొమరేఱు. ద్వ. వి. (కొమర+ఏఱు.) స్వామిపుష్కరిణి. "గీ. దివ్యవాహినిఁగొమరేటఁదీర్థమాడి." భీ. ౨, ఆ.

కొమారి. వై. వి. కూఁతురు. "గీ. ఈకొమరుఁబాయపుమిటారిరాకొమారి." చంద్ర.

కొమారిత. వై. వి.——పై.——"పల్లకియెక్కెయాదొర కొమారిత." పాంచా. ౨, ఆ.

కొమారుఁడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుఁడు. (బ. కొమారులు, కొమాళ్లు.)

కొమార్త. వై. వి. కొమారితయొక్క రూపాంతరము. "సీ. మున్నునన్నెఱుఁగుదువిన్నాతివృషపర్వుఁడనుతొలువేల్పురాయనికొమార్త." య. ౪, ఆ.

కొమిరె. వై. వి. యౌవనముగలస్త్రీ*. "కొమిరెలు లేరెనీకుఁబదికోటులు." ఉ. రా. ౪, ఆ.

కొమ్మ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. ఆఁడుది; 3. కోటకొమ్మ, కపిశీర్షము; "చ. కడఁగిరసాతలంబుభుజగంబులు వెల్వడినచ్చికొమ్మలన్, బడగలువిచ్చియాడునెడఁబంకజమిత్రుఁడురాహుశంకఁబె, ల్లడరెడుభీతితోఁ గదమట్టును నిట్టునుదోలునిమ్మహిన్, బొడవునునేమిచెప్పనగఁబొల్చునగడ్తయుఁగోటయున్ బురిన్." భో. ౨, ఆ.

కొమ్మత్రిమ్మరి. దే. వి. కోఁతి. "కొమ్మత్రిమ్మరివాఁడు." అచ్చ. యు. కాం.

కొమ్మనఁటి. దే. వి. (కొమ్ము+అనఁటి.) కదళీవిశేషము*. "ఎ, గీ. పనసపండ్లీఁడపండ్లుకొమ్మనఁటిపండ్లు." రసి. ౧, ఆ.

కొమ్మనగొట్టెపిండిచెట్టు. ద్వ. వి. పూతిక.

కొమ్మనగోలిమిడి. దే. వి. మూలఫల*.

కొమ్మనగోర. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

కొమ్మమెకము. ద్వ. వి. కోఁతి, శాఖామృగము. "కొమ్మమెకంపువెల్లువలు." య. 3, ఆ.

కొమ్మి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొమ్ము. దే. వి. 1. ఉకారముయొక్కరూపాంతరనామము; 2. ఎద్దులోనగువానికొమ్ము; 3. మాదిగవాఁడు క్రొవ్వుఁచుకొనెడుపాత్రము; 4. పసుపులోనగువానియొండినవిడుపాటిగడ్డ; 5. చిమ్మనఁగ్రోవి; "చ. తొడవులుతీసిక్రొమ్మెఱుఁగుదువ్వలువల్ కడవేసిజిల్గుపావడలొగిఁగట్టిమేలినిడువాలికకొమ్ములువట్టియుద్దులే, ర్పడఁగవగూడియల్లవలరాయనిక్రొవ్విరిఁబోఁడికేనిప్రా, ఇడనియొయారిదాఁకనుపట్టఁగొలంకునఁజేరిరెంతయున్." చంద్ర. 6. పల్లకిబొంగు; "సీ.—మొగలిఱేకుల్లికలోఁగ కాఁడఁచట్టనుకుఱుగన్నుచెఱకుక్రొమ్మెఱుఁగుఁగొమ్ము." (ఇక్కడ అందలముయొక్క వర్ణనము.) చంద్రా. 3, ఆ.—7. ఏనుఁగుయొక్కదంతము; "ఉ. కొన్నిటిహస్తముల్ చదియఁగొన్నిటిఁగొమ్ములుదుమ్ముధూళిగా." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—8. పందికోఱు; "సీ. నీటిలోమునిఁగినసేలచేడియఁగొమ్ముకొనను బ్బనెత్తినఘోణివీవ." పా. ౧, ఆ.—9. ఊఁదెడియొకానొకవాద్యము; "వ. గుమ్మెటలచటులగ

వమ్మునుగొమ్ములనివదమ్మునుజెలంగె." కాశీ. 3, ఆ.—10. శాఖ; "సీ. కలఁచుపున్నాగంబులలరుఁగొమ్ములమహెూన్నతిగలయనభీకముఖులనైన." హన. ౨, ఆ.—11. శిఖరము; "క. గుబ్బలికొమ్మెక్కటిఁగడు, నిబ్బరముగఁబెటికియాతనిక్ వైచినవాఁడు బ్బుసెడకమలత్రిమ్మరి, బెబ్బులిపైమొనలవాఁలుపేర్మిక్ వైచెక్." అచ్చ. యు. కాం.—12. కొన; "సీ. ధనువుక్రిందటికొమ్ముధరణిపై మోపిమీఁదటికొమ్మువామహస్తమునఁబట్టి." భో. ౫, ఆ.—13. ఉత్సాహము; "గీ. అంతగోపసింహుఁడను రకొమ్ములుపట్టి, ధరణిద్రొబ్బిత్రొక్కిదైత్యభటుల,కొమ్ముపీడసురలకొమ్ముపెర్గిలవాని, కొమ్ముపెటికిమొత్తికూల్చెనధిప." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—14. బలము. "క. కొమ్మానవనాథుని, కొమ్మాహవమునకుఁదోలఁగెగుకువిజయముగై, కొమ్మామెచ్చితినిచ్చెదఁ, గొమ్మాభరణములునీవుకోరినవెల్లక్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. 15. గవుండ్లవాఁడు జందము తగిలించెడు కత్తిపిడికలోని వంకరకొయ్య.

కొమ్ముకాఁకర. ద్వ. వి. కారవేల్లవిశేషము.

కొమ్ముకాఁడు. దే. వి. 1. వరాహము; 2. అగసాలెవాఁడు. "సీ. నరకహేతుహిరణ్యహరణవృత్తిఁ జరించుకొమ్ముకాని ధరి చూడఁదనవెల్ల." వసు. ౧, ఆ.—3. కొమ్మూఁదెడుమాదిగవాఁడు. "సీ. మాతంగసదృశుఁడౌయుద్ధుండు తగుబోయఁడనఁగనుగొమ్ముకాఁడనఁగ." ఆం. భా. ద్వి. పూ.

కొమ్ముచేప. దే. వి. ఒకానొక ఱఁడుమత్స్యము, శృంగి.

కొమ్ముటేనుఁగు. దే. వి. (కొమ్ము+ఏనుఁగు.) మగయేనుఁగు. "కొమ్ముటేనుఁగువిభీషణతంజను దెంచుకై వడిక్ దనుజవరుండువచ్చె." విక్ర. ౫, ఆ.

కొమ్ముపెసర. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆ ధాన్యము.

కొమ్ముమూచకమ్మ. దే. వి. అొమ్ములుగల మూచకమ్మ.

కొమ్మువాఁడు. దే. వి, కొమ్మూఁదెడు మాదిగవాఁడు.

కొయుగూర. ద్వ. వి. (కోయు+కూర.) కోయఁదగిన నల్లతోఁటకూర.

కొయ్య. దే. వి. 1. కట్టె; 2. మ్రాను.

కొయ్యగాలు. దే. వి. (కోయు+కాలు.) కోఁతకోసినమోడు.

కొయ్యగూర. ద్వ. వి. కొయుగూరయొక్క రూపాంతరము.

కొరడా. హిం. వి. చేబుకు, చాటి.

కొరడు. యు. దే. వి. వంకరగాక సరిగానుండెడి యింద్రధనుస్సు. వై. గుడ్లగూబ.

కొరద. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "సీ. కొరద దాసరి కొయ్య కొఱ్ఱమీను లుచె ముచ్చంగి బేడిస జెల్ల చాలమీను." హంస. ౪, ఆ.

కొరవంజి. దే. వి. 1. ఎఱుకువాఁడు. "క. ఒడయని పేరిటియాచిలు, బుడుతనికెనగానఁగానఁబురుడింపఁగని, క్కడిబోయలలోమతియె, క్కడుచాయలమలలమెలఁగుకొరవంజులలోన్." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. ఎఱుకుది. "ఏయేభూములు చూచినావెకొరవంజీ." శుక. ౧, ఆ.

కొరవి. వై. వి. ఎఱ్ఱగోరంటి. "చ. కనఁదిలకంబుఁ గేసరముగల్లుమియక్ రహిఁబాడఁద్రేంకణం, బునిమురమావినవ్వసుర పొన్నముఖాంబుజ మెత్తఁ జంపకం, బునెఱకవుంగిటంగొరవిమూర్ఛొనవావిలితన్నవంజుళం, బునుడువగోఁగునైతరుణిపూచుసురద్రుమమన్నిపువ్వులన్." పా. ౪, ఆ.

కొరనాసిగండు. ద్వ. వి. క్రూరమృగవిశేషము.

కొరి. దే. వి. అప్పనడిమివెండ్రుక, అర్మము. "సీ. కలివోసినాన్చినగ్రచ్చుకాయలభంగికొరిదూలినట్టిదృగ్గోళకములు." కాశీ. 3, ఆ.

కొర్నవగండు. ద్వ. వి. కొరసానిగండు. (చూ. కణంతి.)

కొఱ. దే. వి. 1. కొఱత; "క. మఱిమఱిచీకటిలోనం, దఱిరోజులుసమురముడిగికొసనెల్లిటికిక్, గొఱగలకలనగునదువుఁడు, నెఱవగుగోవర్ధనాద్రినేలకుననుమక్." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. ప్రయోజనము; "ద్వి. తఱిచనుదేరనాతనికుక్షివలనఁ, గొఱగలయొకమంచికొడుకుజనించె." భాగ. ౮, స్కం.—3. మత్స్యవిశేషము; (కొఱ్ఱయొక్కరూపాంతరము.)—4. శిల్పము. "సీ. కొఱమించుపగడంపుగుండ్రకంబంబులు వలుదతామరకెంపుఁ దలుపుగములు." అచ్చ. అ, కాం.—విణ. ప్రయోజకము. "క. మఱచితిరెయదువిభుఁడిం, దఱకును బురియొప్పగించి తగనేగుటయి, త్తఱినదిచూఱులువోవఁగఁ, గొఱయగునేమగతనంబుఁగులమునుమనకున్." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

కొఱడు. దే. వి. 1. పసులుమేయుకంచె, వివీతము; 2. పశులెరయేటితినుచోటు. "ద్వి. కొఱడులు మానిపశులుగూండ్లుసేరె." హరిశ్చ. ౧, భా. (కొఱనుయొక్కరూపాంతరము.)

కొఱంత. దే. వి. తక్కువ. "క. అంతటఁగడలండెల్లఁ గొ, అంతయొకింతయును లేక యంపిల్లెనిరుల్." అచ్చ. సుం, కాం.

కొఱంతనుఱుకు. దే. స. క్రి. (కొఱంతన్ + ఉఱుకు.) అకార్యముచేయు. "గీ. కొఱంతనుఱుకుఁగాని కొడుకెన్నఁడును గార్య. తంత్రమునకుఁజొరఁడు." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. "వ. కృష్ణుఁడెప్పుడుం గొఱంతనుఱుకఁబిన్ననాఁడునుంబిన్నకొలందులం బోయెడువాఁడుకాఁడనువారును." హరి. పూ. ౭, ఆ. —విణ. అకార్యముచేయువాఁడు. "వ. వారుగదామీఁదెఱుంగక కొఱంతనుఱుకులైచెడుతెరువునంబోయెడువారు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొఱకచ్చు. దే. వి. కొఱవి. అలాతము. "చ. అలమరుసాజ్ఞశీతకరునవ్వలరమ్మనిచెప్పిగుంపులై, యలిబలముల్ వియోగి హృదయంబులు మూఁడఁగవచ్చినట్టివె, న్నెలకొఱకచ్చులోయనఁగనిండినచీఁకటిమీఁదనింగిఁజు, క్కలుగనుపట్టెవచ్చి పొడకట్టెశశాంకుఁడునంతఁదూర్పునన్." రామా. ౨, ఆ.

కొఱకు. దే. అవ్య. చతుర్థీవిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. "సీ. పవనేరితములైన పాదపాంసువులనిం దఱఁగృతార్థులఁజేయు కొఱకొయనియు." కళా. ౨, ఆ.

కొఱకొఱ. దే. వి. కోపవికారము. "క. తెఱవలకడుపులలోనే, డ్తెఱఁబెటిగెడుప్రోడ రేయిత్రిమ్మరిదొరపైఁ, గొఱకొఱనూర్పులునిగుడుచు, తెఱఁగువగాటంపుటూర్పుఁదెమ్మెరలడరెన్." అచ్చ. బాల, కాం.

కొఱకొఱలాడు. దే. అ. క్రి. (కొఱకొఱలు + ఆడు.) కోపగించు.

కొఱగామి. దే. వి. (కొఱ + కామి.) 1. అకార్యము; "క. వెఱవకకలలోఁజేసిన, కొఱగామికివగచుచూటగుణరత్నముచే, కుఱెనీకునలిగితన్నినఁ, బఱపు పయింబడినయట్లుపద్మదళాక్షీ." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. దుర్లక్షణము; "క. ఆకొఱగాములఁగనుఁగొని." స్వా. ౪, ఆ.—3. దోషము. "క. ఇక్కొఱగాములలోపల, నొక్కటినీచిత్తవృత్తినొదవెను." సం. "కచ్చిదేతైర్మహాదోషైఃనస్పృష్టోసి నరాధిప." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొఱడు. దే. వి. 1. ఆయుధవిశేషము; "ఉ. భూరిధృతింబసిండిజలపోఁతకటార్లుఁగొఱళ్లుఁబూని." కళా. ౨, ఆ.—2. మ్రానిమోడు, స్థాణువు. "గీ. కొఱడుగనిమర్త్యుఁడనుశంకఁగూరినట్లు." వా. ౨, ఆ.

కొఱడుకోల. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "చ. కొనలుమొనల్పడన్ గొఱడుకోలవిధంబునదూయఁజెక్కుచ, క్కనికుఱుమట్టపుంజిఱుతకట్టియసూరి కొసంగి." చంద్రా. ౨, ఆ.

కొఱడుపాఱు. దే. అ. క్రి. తిమురుపట్టు.

కొఱను. దే. వి. 1. పసులుమేయుకంచె; "క. కొఱనుగనాఁగినపాలమును, నెఱయంగరిసనముగల్గునేలయుసరి." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (చూ. కలను.)—2. పక్షులెరయేతితినుచోటు. (చూ. కొఱఁదు.)

కొఱపము. వై. వి. గుఱ్ఱమునుదోమెడు గొఱపము. (ఇట్లు పరుషాదిగాఁగొన్ని దేశములయందు వ్యవహారము.)

కొఱప్రాణము. మి. వి. కుట్టుసుఱు. "క. జుఱుజుఱుకనినెత్తురువెలి, కుఱుకుచు రొదసేయఁతితియొడపినెయూర్పుల్, పఱవమిడిగ్రుడ్లవడఁకుచుఁ, గొఱప్రాణముతోడఁదన్ని కొనునమ్మొదవున్." అను. ౩, ఆ.

కొఱముట్టు. దే. వి. పనిముట్టు, ఉపకరణము.

కొఱలు. దే. అ. క్రి. 1. ఉండు; "క. పిఱుఁదంగురుధరణీపతి, యఱచేతంబ్రాణములుగనభియాతిబలం, బుఱనితెగువమ్ముందటఁబెట్, గొఱలుటచిత్తమునఁబెట్టికొనివిహరించెన్." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—2. ప్రకాశించు. "చ. కొఱలెడితేజమేచేఁబసిఁడిగుబ్బలియుండ్ మఱివెండికొండయుణ్, గరఁగునటంచుసంద్రములుకాఁకలనింకునటంచు." య. ౩, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "వ, గీ. శాంతిఁగొఱలివిప్ర, కులముదైవస్వరూపం బగుటమనంబు, నందుదృఢముగనిల్పి." భార. అను. ౫, ఆ. (ఆదికవుల ప్రయోగములు మొదటి యర్థమునందును ఈ యర్థమునందునే కానఁబడుచున్నవి.)

కొఱవ. దే. వి. ఒకానొక తక్కువజాతి. (కొఱవవాఁడు, కొఱవది.)

కొఱవత. దే. వి. కొఱవది.

కొఱవి. దే. వి. కొఱకచ్చు. "వ, గీ. కొఱవిఁద్రిప్పిన యొప్పున మెఱసెఁబార్థు, గాండివము." భార. ఆర. ౬, ఆ.

కొఱవిచీమ. దే. వి. పెద్ద యెఱ్ఱచీమ.

కొఱవిదయ్యము. ద్వ. వి. పిశాచభేదము. "ఎ. గీ. ౫౫ నమనుప్రభూమి నేకతమతిరుగు, నదరులుమి సెడుకొఱవిదయ్యంబువీఁడె." వై. ౨, ఆ.

కొఱవోవు. దే. అ. క్రి. (కొఱ+పోవు.) మూర్ఛిల్లు. "క. వినుమమ్మెయునిర్దేశం. బునన వ్వాగ్దేవిమూర్ఛ వోయినయట్లే, మినిబలుకకుండిపడపడి, విన యంబుననజునిశరణు వేఁడెలతాంగి. వ. అనిన బ్రాహ్మణిపతితో బ్రహ్మమాటకుంగొ ఱవోయిన వాణియేమిటండె౯." భార. అశ్వ. ౨. ఆ.

కొఱసంది. ద్వ. వి. ఆయము, జీవస్థానము. "క. పఱ తెంచికరిమదమునే, ద్రైఁటేఁదొండం బెత్తిభ్రేయ దెప్పతికమునఁ౯, గొఱసందితొఁకి నేలకు, నొఱ గినసింగంపుఁగొదమయొప్పమరంగ౯." నిర్వ. ౧౦. ఆ.

కొఱు. దే. వి. కొట్టుయొక్క రూపాంతరము. "క. నె ఱిమాలిబందెనట్టిం. నఱిమతిఁజంపిననగజము న శ్వము ముచ్చై, పఱిగొనిఁనట్టినాఁడు, గొఱుఁ దిగిచిచంపుటొప్పుఁ గువలయపతికి౯." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

కొఱుకు. దే. స. క్రి. కఱచు. వి. మేహరోగవిశేషము.

కొఱ్ఱ. దే. వి. 1. మత్స్యవిశేషము, పాఠీనము; 2. స స్యవిశేషము. బ. ఆ ధాన్యము, ప్రియంగువు.

కొఱ్ఱు. దే. వి. మేకు, శూలము.

కొల. దే. వి. 1. పాపము; 2. హింస.

కొలఁకు. వై. వి. కొలనుయొక్క రూపాంతరము.

కొలఁకువు. వై. వి.——పై.—— "కొలంకువుకలం కంబొందఁగాఁజొచ్చి." భాగ. ౮, స్కం.

కొలఁది. దే. వి. పరిమితి. విణ. శక్యము. "వ. ఇప్పు డు రాజకులంబులు కొలందికిమిగిలి నాకు భరి యింపంగొలందిగాకయున్నయవి." హరి. పూ. ౫. ఆ.

కొలకొల. వై. వి. కలకలము. "చ. కొలకొలమంచు నుండుసితికోకనదప్రభనప్రసూతనా, కొలువిది తొంటినాఁవతిథికోటులసందడి." వై. 3. ఆ.

కొలగాఁడు. దే. వి. (కొలత+ కాఁడు.) ధాన్యము కొలుచువాఁడు.

కొలగారము. దే. వి. ధాన్యము కొలతకిచ్చెడు కూలి.

కొలత. దే. వి. 1. పరిమాణము; 2. ధాన్యములోని గు వానిని కొలుచుట.

కొలను. వై. వి గుంట. సరస్సు, (రూ. కొలఁకు.)

కొలము. వై. వి. 1. వంశము; 2. సజాతీయప్రాణి సమూహము. "సీ. కలకలపల్కు చిల్కల కొలం బులఁజాల నలరుపొన్నలుమూఁగియలరులాఁగి." య. ౪. ఆ.

కొలారకము. దే. వి. ధాన్యమును కొలుచుట. "ఎ. గీ. కొలునడికి కొలారకంబనఁగొలుచుటకగు." వేం.

కొలారము. దే. వి. కొల్లారముయొక్క రూపాంతరము.

కొలారు. దే. వి.——పై.——

కొలారుబండి. దే. వి. కొల్లారుబండియొక్కరూపాంతర ము. "సీ. తండోపతండమైగండోపలములుండు పథములందుఁగొలారుబండ్లనాఁగి." శుక. ౧. ఆ.

కొలి. దే. వి. బిల్లగోడాడునపుడు బిల్లఁబెట్టికొట్టుట కుఁద్రవ్వినచిన్నపల్లము. "గీ. కూడిగిరులుందరు లుఁగొల్లంబుఁబల్లంబు, నరసి మిట్టపుట్టలడవిఁదడ వి, యోపితొలులుఁగొలులు నోలంబుసాలంబు, సూచిక్రంతెగుంతచొచ్చివచ్చె." ఉ. హరి. ౫. ఆ.

కొలికి. దే. వి. 1. ముక్కునంటినకంటిమూల; 2. హా రములోనగువానితెగిల్చెడువంకరకమ్మి; 3. పరిపా కము. "వ. కార్యంబునుగొలికికివచ్చియున్నయ ది." వీర. 3. ఆ. "ద్వి. నిను నేఁడుముఖమున నె త్తురుప్రామి, కొనిగుల్లపఱపక కొలికికిరావు." హరిశ్చ. ౨. భా.

కొలికిపూస. దే. వి. కొలికికిఁదగిలించెడుపూస. "మ. పాలుపార౯ శరదంగనాతిలకమంభోజాకరం పుంజొకా, కొలికిందామరకొల్కి పూసలెసఁగీ ల్కెఁజేసిక్రౌంచాద్రిదా, రలీలందగు రెండు దార్లఁజెలువార౯ వచ్చురాయంచబో,దలపేర౯ ధరియించెనచ్ఛతరముక్తాదామమెంతేరహి౯." చంద్ర.

కొలికిముడి. దే. వి. వదలుముడి.

కొలిపించె. దే. అ. క్రి. నట్టువుఁడు కొనుగొలుచే యు. ప్రే. ధాన్యాదికము కొలువఁజేయు.

కొలిమి. దే. వి. కమ్మరినిప్పుంచెడుపల్లము. "గీ. తా మ్రమాదిగఁగలయట్టిధాతుచయముఁ, గొలిమిని డియూఁదఁగ డెల్లఁబొలియునట్లు, ప్రాణపవన నిగ్రహమునఁగ్రాఁగిపోవు, ననఘుఁయింద్రియజ నితదోషాలియెల్ల." మార్క. 3. ఆ.

కొలిమితిత్తి. ద్వ. వి. కొలిమియూఁదెడుతిత్తి, భస్త్ర.

కొలుచు. దే. స. క్రి. 1. ఉపాసించు; "క. ధరణీశ్వ రుఁడమ్మునివరుఁ. బురాతనమునిప్రకాశుఁబుణ్యా త్మునిరం, తరకృతభక్తిసపర్యా, పరివస్యుండగుచు

భక్తివదలక కొలిచెన్." భార. సభా. ౧, ఆ.—
2. సేవించు; 3. ధాన్యాదికము కొలతచేయు.
వి. 1. ధాన్యము; "సీ. ఘాన, కారుపొలంబునఁ
గల్గెనేనియుఁగొల్చు గావింప నేర్చు నేకలవిధము
న, వలనేర్పడఁగ దున్న బొలములో నైనవర్షంబులే
కున్న ధాన్యంబులగు నె." భార. సౌ. ౧, ఆ.—
2. వరిధాన్యము. "క. కొలుచుయవలు సెనగలుమి
నుములుతిలలావలుకులుత్థములు మ్రుచ్చిలిన న్."
మార్క. ౨, ఆ.

కొలుపు. దే. అ. క్రి. 1. నట్టువుఁడు కొలిపించు;
2. సమ్మతించు; "క. మనసుకొలుపదనికినిపుడు."
భార. భీష్మ. 3, ఆ.—3. సరిపడు; "క. ఈపేదమా
టలెల్లను, గోపవివశుఁడైననాకుఁ గొలుపవుము
గ్ధా." భార. అను. ౧, ఆ. "గీ. హీనమతికిబుద్ధు
లేలకొలుపు." పంచ. నా. ౧, ఆ. "సామము వెండి
భేదముల్ దానముఁగొల్పకుండినఁ గదామతిదం
డనము." భో. ౪, ఆ. —4. చెల్లు. "ద్వి. మలఁగక
నాపన్ను మాయలన్నియును, గొలుపవువీనిపై."
హరిశ్చ. ౧, భా.—అం. ప్రే. 1. పురికొలుపు; "క.
అలిగిదశార్ణాధీశుఁడు, కొలిపెను భగదత్తుమీఁదఁ
గ్రూరగజము." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—2. పుట్టించు;
"సీ. తపనమండలముశస్త్రపరం పరలఁగప్పికదన
మంతయునుజీఁకట్లుకొలుప." జై. 3, ఆ. —
3. (కను) గీటు, సైగచేయు. "క. అనియిత్తెఱఁగు
నఁబొలుఁచు, వినిపించినగొల్ల లేఁడు వేడ్కలుమ
దిలో, ననలెత్తెఁగఁదన మ్రోలన్, గనుపట్టుననుం
గుఁబట్టెఁగనుకొల్పుటయున్." నీలా. ౧, ఆ.—
4. అనుప్రయుక్తమైన కొను ధాతువునకు ప్రేరణ
మునందువచ్చెడిరూపము. (అడలుకొలుపు, పురి
కొలుపు. మొ.)—వి. గ్రామశక్తికి చేసెడి యుత్స
వము.

కొలుపడి. దే. వి. (కొలుచు+పడి.) కొలత. (చూ.
కొలారకము.)

కొలునాసములు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము, రాజీవము.

కొలువు. దే. వి. 1. ఆస్థానము; "గీ. వచ్చికొలువుచొ
చ్చినెచ్చెలిపిందుఎం, తంతనిలుఎఁబనిచియల్లన
ల్లఁ, గడిసి ప్రౌఢవనితకైవడిముద్దియ, ముద్దుపుట్టఁ
దనకు మ్రొక్కుటయును." భార. విరా. ౧, ఆ.—
2. సేవ; 3. ఉత్సవవిశేషము. "ఎ, గీ. తద్విశేషం
బులొప్పఁదేవ, తంతు సాకన నంపు జాతర కొ
లువన." అం, భా. ప్ర. నా.

కొలువుకాఁడు. దే. వి. సేవకుఁడు.

కొలువుకూటము. దే. వి. ఆస్థానమండపము.

కొలువుగొను. దే. స. క్రి. (కొలువు+కొను.) సేవకు
నిగా పరిగ్రహించు. "క. కొలువుగొను మొల్లకుం
డుట, కలిగినఁబొమ్మనుట యుంతకంటెను మేలు."
భార. విరా. ౧, ఆ.

కొలువుడుకాఁడు. దే. వి. కొలువుకాఁడు, సేవకుఁడు.

కొలె. దే. ద్ర. మొదలుకొని యనునర్థమును దెలుపు
నది. "భూపాలుఁ డారామక్షోణికిఁ జన్న సా
టఁగొలె." వసు. ౪, ఆ. (కోలెయొక్క రూపాం
తరము.)

కొల్ది. దే. వి. విశ. కొలఁదియొక్క రూపాంతరము.
"నెవ్వడిఁజేకొల్దిగఁదీసి." నీలా. 3, ఆ.

కొల్చు. దే. వి. కొలనుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ.
అంతటఁ బొద్దు గ్రుంకుటయు నాశశకంబుగ జేం
ద్రరోహిణీ, కాంతునిఁగొల్చు చూచుటకుఁగాఁ
దొడితెచ్చితి." పంచ. నా. 3, ఆ.

కొల్ల. దే. వి. దోఁపుడు, అభ్యవస్కందనము.

కొల్లకత్తె. ద్వ. విశ. కొల్లపెట్టునది. (ఆఁడుది.)

కొల్లకాఁడు. దే. విశ. కొల్లపెట్టువాఁడు.

కొల్లకొట్టు. దే. స. క్రి. 1. కొల్లపెట్టు; 2. (అధికలా
భముగ) సంపాదించు.

కొల్లగొను. దే. స. క్రి. (కొల్ల+కొను.) కొల్లపెట్టు.

కొల్లపెట్టు. దే. స. క్రి. అపహరించు.

కొల్లలాడు. దే. స. క్రి. (కొల్లలు+ఆడు.) దోఁచుకొ
ను, అపహరించు.

కొల్లవోవు. దే. అ. క్రి. (కొల్ల+పోవు.) చూఱపోవు.

కొల్లాడు. దే. స. క్రి. (కొల్ల+ఆడు.) కొల్లపెట్టు.
"క. కొల్లాడిరి కైవల్యలక్ష్మినమరులు మునులున్."
కాశీ. ౨, ఆ.

కొల్లాబండి. దే. వి. గాడీ.

కొల్లాయపంచె. దే. వి. చిన్న అంగవస్త్రము.

కొల్లారము. దే. వి. నడుమ బయలును నాలుగుప్ర
క్కలఁ గట్టడమును గల యిల్లు.

కొల్లారు. దే. వి.——పై.——

కొల్లారుబండి. దే. వి. కొల్లాబండి. (చూ. కొలారు
బండి.)

కొల్లి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొస. దే. వి. 1. కొన; "సీ. ముసముసమునఁజుట్టికొస వెండ్రుకలునట్టిహుమ్మనియందియలులియఁదాఁచి." కవిక. ౪, ఆ.— 2. ఉపయుక్తముకాని తృణాదులయగ్రాంశము.

కొసరు. దే. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; "చ. కొసరి వసంతకాలమునఁగోయిలక్రోల్చినభంగినేడ్చెన, బ్జసరుహనేత్ర." కాశీ. ౫, ఆ.—2. సంకోచించు. "క. ఏమీయిపుడొకవిన్నప, మేమైనంజెప్ప కొననపేక్షించినయ, ట్లైమోముతోఁచుచున్నది. యోమునివర కొసరనేల యొగిఁజెప్పుమనన్." పర. ౫, ఆ.—స. క్రి. ప్రార్థించు. "సీ. జోగిణిఁగొసరిబైసుకవెట్టిపలకపైసారెలువోయించిసరముమాచి." ఉ, హరి. 3, ఆ.—వి. 1. కోరిక; "చ. కిసలయపత్రికన్ మకరకేతననూతన వార్తలన్నియున్, బొసఁగలిఖించియందుఁదల పూవులఁదమ్మియునాససేయునా, కొసరుతెఱం గెఱింగి కుచకుంభములంబతిఁదాల్చునన్నసం, తసమున వ్రాసియిచ్చినఁ గదాచెలికత్తెలకేను మ్రొక్కుదున్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. ఏదేనొకవస్తువునుదీసికొన్నదానికిచ్చెడు పెచ్చు; 3. ప్రార్థనము; "ఉ. మ్రొక్కులుపల్కుమోడివిసరుల్ కసరుల్ కొసరుల్ చెలంగ." శశాం. 3, ఆ.—4. సంకోచము. "ఎ, గీ. సింహబలుఁడత్యుదగ్రతఁజిగురుఁబోఁడి, పజ్జఁగదుపడిఁదగిలికోపంబుగదుర, నొడిసితలపట్టితిగిచిమహాగ్రవృత్తిఁ, గొంకుకొసరించుకయులేకకూలఁదాఁచె." భార. విరా. ౨, ఆ.

కో.

కో. దే. వి. అఱపునందగుధ్వన్యనుకరణము.

కోంకణము. సం. వి. అ. న. ఆయుధవిశేషము. పుం. ఒకానొకదేశము. (చూ. దేశము.)

కోగిరి, ఖోగిరి. హిం. వి. గుజ్జుపుజీను.

కోఁగు. దే. స. క్రి. గొఱుగు. "సీ. ముండనసంజ్ఞయలరుచునుండును, గోఁగుటబోడింపుగొఱుగుటయున." ఆం, భా. ద్వి. బ్ర.

కోఁచే. దే. వి. పిఱికి, భీరువు.

కోఁచేవాఱు. దే. అ. క్రి. (కోఁచ+పాఱు.) భయపడు. "చ. భిదురధరుఁడుఁజక్రియును బెట్టుగ దీర్ఘవిచారమెంతసే, యుదురఁటదైత్యుఁడెంతబలియుండొకదాయనికోఁచవాఱకి, ట్లుదుటున వానిఁద్రుంతుననునొక్కనినంపిననంటిచాలదే." ప్రభా. ౨, ఆ.

కోఁడు. దే. స. క్రి. బియ్యములోనగువానిని చేటలోఁబోసికొనిప్రక్కవాటుగానిటునటుత్రిప్పు.

కోఁత. దే. వి. కోయుట, లవనము.

కోఁతపట్టు. దే. అ. క్రి. కోఁతకోయనారంభించు.

కోఁతపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఖండితమగు. "క. ఏయంగముఁగొనిశూద్రుఁడు పాయక విప్రునకుఁదానుబాధకుఁడగువాఁ, డాయంగముకోఁతపడక, పోయెదననరాదుతనను భూపతిచేతన్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

కోఁతి. దే. వి. మల్లు, వానరము.

కోఁతిపుల్లలు. దే. వి. బ. మగ్గపుపలకదారములను మీఁదికిఁదగిల్చెడు పుల్లలు.

కోఁతిమామిడి. దే. వి. అంబాళము†.

కోఁదాడు. వై. వి. తాళవృక్షవిశేషము. "ముక్కుదాడిమబీజమొగలింగకోఁదాడు." హంస. ౪, ఆ.

కోక. దే. వి. వలువ, వస్త్రము. "ఉ. కోకయువాసనంబుగొడుగున్ శయనాదులుఁదానయైజయో, త్సేకముతోడనాగకులశేఖరుఁడున్ ధ్వజవాహనాదికా, స్తోకవపుర్విశేషములతో గరుడుండుఁబురంబుసర్వమున్, దాకొనికాచుచున్నకుముదప్రముఖుల్ సతతంబుఁగొల్వఁగన్." పర. ౧, ఆ.

కోకనదము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగలువ; 2. చెందమ్మి.

కోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జక్కవ; 2. తోఁడేలు; 3. బల్లి; 4. కప్ప; 5. ఈఁదు†.

కోకిలము. సం. వి. అ. పుం. పికము, కోయిల.

కోకిలాక్షము. సం. వి. అ. పుం. ములుగోలిమిడి†.

కోగెల. వై. వి. కోవెల, కోకిలము.

కోట. వై. వి. 1. దుర్గపురము; "సీ. కోటయేమఱకెప్పుఁబాటించిగడ్డియు ఖాణంబుఁగొల్చునగట్టియలును, నేయినూనెయును నానాయుధమ్ములఁనౌషధములునాభీలయంత్రములఁగూప, ములులోనుగానందు వలయువానిసమగ్రములఁగసంపాదించి." భార. శాం. ౨, ఆ.—2. పట్టణము చుట్టుగల ప్రహరి*.

కోటఁడు. వై. వి. గుడ్లగూబ.

కోటము. సం. వి. అ. పుం. కోటఁడు, గుడ్లగూబ. "ఘూకః కోటో దివాభీతః." త్రికాండశేషము.

కోటరము. ఉభ. దే. వి. కోడంత్రము. "చ. అరయ మిఁజేసి కోడలనకప్పుడుదాసిగఁజేసెనమ్మహా, పురుషుని పాలికింబతులు పోవఁగవీరలతోనయేచుఁజె, చ్చెరఁజనికోటరంబుఁదగఁజేయుదు నోయటు గాకపాడిమై, వరవుడమోపిచేయుదు నెవారికిమాధవనిశ్చయింపుమా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—సం. అ. పుం. న. చెట్టుతొఱ్ఱ.

కోటటికము. దే. వి. కోడటికముయొక్క రూపాంతరము. "చ. పలుకుపడంతియేయువిదపజ్జలఁగోటటికంబుసేయు." రామా. ౧. ఆ.

కోటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దిసమొలది, ఉచ్చమల్లి.

కోటానఁగోటులు. మి. వి. బ. (కోటులు+కోటులు.) అసంఖ్యములు. "క. హాటకములుదక్షిణగాఁ, గోటానంగోటులొసఁగికుంభినియెల్లన్, బాటించి ధారవోసెను, హాటకగర్భప్రభావుఁడగువరరుచికిన్." విక్ర. ౫, ఆ.

కోటి. ఉభ. దే. వి. వేగు. "క. చెడవిటిగియెడవిఁబడియెడ, నెడగట్టులతుదలఁగోటియిడిలోఁగడకున్, దడుకువోడిపించియాకుల, గుడిసెలవసియించెమంత్రిగురుభటయుతుఁడై." ఆము. 3, ఆ.—సం. ఇ. స్త్రీ. 1. అంచు; 2. అతిశయము; 3. వింటికొప్పు; 4. చివర; 5. సంఖ్యావిశేషము.

కోటికాఁడు. దే. వి. వేగువాఁడు. "క. హరిణాజినోత్తరీయుఁడు, నిరాయుధుఁడునగుచునతనినెలవగునడపన్, జొరఁగోటికాండ్రుటెక్కెము, పరికించియెతింగికలయఁబడికూఁతలిడన్." ఆము. 3, ఆ. (పాఠాంతరము కొట్టికాఁడు.)

కోటివర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్కచెట్టు.

కోటిశము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిగడ్డలుకొట్టెడు కొయ్య, (రూ. కోటీశము.)

కోటీరము. సం. వి. అ. పుం. కిరీటము, బొమిడికము.

కోటు. ఆం. వి. చొక్కాయి.

కోటేరు. దే. వి. దుక్కికిఁబోవునపుడుగాని దుక్కియైమరలివచ్చునపుడుగాని దుంపమీఁదుగాకాఁడికి తగిలించిన నాఁగలి. "గీ. అదునుదుక్కియైయామడికరుగుదెంచె, హాలికుఁడొక్కఁడుతన్నగరాశ్రయుండు, చేతియుగ్గంపుఁగుండతోఁజేర్లకోల, తోడనాఁగంటికోటేరుదోలుకొనుచు." పర. ౫, ఆ.

కోట్టము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గపురము.

కోట్టారము. సం. వి. అ. పుం. నీటిపల్లము.

కోట్రము. దే. వి. కోటరముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. వైవాహికక్రియావ్యసనంబుకొన్నాళ్లు కొన్నాళ్లు కోడంద్రకోట్రములును." వి, పు. ౫, ఆ.

కోఠము. సం. వి. అ. పుం. మండలాకారమైనకుష్ఠము.

కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోడంత్రము. దే. వి. కోటటికము. "క. ఓరమణీమణినీకోడం, త్రము సెలుఁగరువారుయోగరసనిశ్చలతన్." కళా. ౭, ఆ.

కోడంత్రికము. దే. వి.——పై.——"క. పకపకనగిద శకంతుఁడు, సకినాతనుజునకునీవుసతివైకోడం, త్రికమెపుడుచేసితివినీ, మొకమేనేనెఱుఁగఁదల్పమునిజంబనినన్." ఉ, రా. ౪, ఆ.

కోడటికము. దే. వి. (కోడలు + టికము.) కోడంత్రము.

కోడలు. దే. వి. (కొడుకు+ఆలు.) కొడుకుయొక్క పెండ్లాము, స్నుష. (హల్లుపరమగుచో వికల్పము గానుత్వలోపంబగు. "క. కలదాశూద్రపసతిశశి, కలదానఁజాలునొకవికారపుఁగోడల్, వలదాలోలకటాక్షాం, చలదామ నిబద్ధతరుణజన ఖంజనయై." పాండు. 3, ఆ.) (సంధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు.)

కోడాడు. దే. అ. క్రి. బాధపడు. "కోడాడఁగఁబట్టిచంపెవడి." భాగ. ౯, స్కం.

కోడి. వై. వి. అజ్జవాలు, కుక్కుటము.

కోడిగ. దే. వి. రత్నముల యిరువదింటి సంజ్ఞ.

కోడిగము. దే. వి. విలాసచేష్ట. "సీ. కడఁకఁజేసిన కోడిగముల కెల్లను బ్రతిచెనకుటలొకకొన్ని దినములందు." అని. ౧, ఆ. "ఉ. ఈ కోఁతివిటుండుచేయు వెడకోడిగముల్ గనిమాటిపత్తురే." భల్లా. ౫, ఆ.

కోడిగీఁడు. దే. విణ. (కోడిగము + ఈఁడు.) కోడిగముచేయువాఁడు. "సీ. కుంటెనీలకునిచ్చికోడిగీలకునిచ్చిమిన్నకవారకామినులకిచ్చి." విక్ర. ౭, ఆ.

కోడిపీట. వై. వి. నోగ చివర క్రింద నెత్తుగానుండు మోపుడుకొయ్య, అనుకర్షము.

కోడిబడి. దే. వి. పసిబాలురకుఁజేసియిచ్చెడుభక్ష్యవిశేషము. "లడ్వాలుకోడిబల్లు." హంస. ౧, ఆ.

కోడెయ. దే. వి. కోడెదూడ, వత్సతరము.

కోడీ. దే. వి. కోడిగ.

కోడు. దే. వి. 1. మంచములోనగువానికంబము; 2. ఊరిదరి నీటిపల్లము.

కోడుతొలు. దే. అ. క్రి. పండినపైరుమిక్కిలియెండు.

కోడె. దే. వి. 1. కాఁడిమరపడగినదూడ; 2. విటుఁడు. "ఎ.గీ. అడిగినంతయురోయిచ్చినట్టిక్రొత్త, కోడెఁజేకొనితనువెళ్లఁగొట్టుటయును, బ్రాఁతితనమునలంజియఁబాయలేక, ప్రీడయించుకలేక చేబోడిభాజుఁగు." కవిక. ౪, ఆ.—విశ. తరుణము. "కోడెనాగముం బులుఁగులఱేఁడుతన్ని కొనిపోవుతెఱంగు." రామా. ౬, ఆ. (కోడియయొక్కరూపాంతరము.)

కోడెకాఁడు. దే. వి. విటుఁడు. "ధనులగుకోడెకాండ్రకునుదంగెటిజున్నులు." రామా. ౧, ఆ.

కోడెరవుతు. ద్వ. వి. శివుఁడు, వృషభవాహనుఁడు.

కోణంగి. వై. వి. అంగములనువికారముగాఁజూపిబిచ్చమెత్తెడుదాసరి. "సీ. ఆశించునెపుడునత్యాసక్తినమ్మహానటుఁడు నేనగరిఁగోణంగియగుట." వైజ. ౧, ఆ.

కోణపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నైరృతుఁడు, మూలఱేఁడు.

కోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లులోనగువానిమూల; 2. అంచు; 3. గంటలోనగువాని వాయించెడు కోడుపు; 4. దుడ్డుఁగోల; 5. వాద్యవిశేషము.

కోణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనైశ్చరుఁడు.

కోదండము. ఉభ. దే. వి. బాలురనుదండించుటకై పట్టుకొనిప్రేలాడునట్లుమీఁదఁగట్టెడుత్రాడు. సం. అ. న. 1. విల్లు; 2. నాలుగుమూరలవిల్లు; 3. వెదురువిల్లు. పుం. 1. కనుబొమ; 2. ఒకానొకదేశము.

కోద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె. "కోద్రంగస్తుతమంగస్స్యాత్." అ, పా. ద్వి. పు.

కోద్రవము. దే. వి. అ. పుం. కోరదూషము, ఆళ్లు.

కోన. యు. దే. వి. గోసమూహము. వై. 1. అడవి; "గీ. గోలయిట్టికారుఁగోనలోనిన్నొంటి, డించి చనఁగఁజనునె." అచ్చ. ఆర, కాం.—2. కొన; "కన్గోనలం దంద్రయెక్కుడుదోఁచెన్." హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. మూల; "సీ. క్రొంజీఁకటులుగ్రమ్ముకోనలఁగోనల ఘనమైనయోగిపుంగవులగవుల." సా. 3, ఆ.—4. కొండలయందలిమఱుఁగుచోటు*; "మానికపుఁగోనలలోనెలమావికోనలో." వసు. 3, ఆ.—5. దేశవిశేషము*. "కోనబిట్టేర్చెఁ గొట్టానఁదగిలె." ఆము. ౧, ఆ.

కోనత్రిమ్మరి. ద్వ. వి. కోఁతి, వనచరము. "కోనత్రిమ్మరిబిరుదులు." అచ్చ. యు, కాం.

కోనమనికి. ద్వ. వి. కోఁతి, వనౌకము. "కోనమనికి బంటుకలికి." అచ్చ. కిష్కిం, కాం. (ఇట్లు కోనటెంకి. మొ.)

కోనఱేఁడు. ద్వ. వి. నైరృతుఁడు, కోణపుఁడు.

కోనెఱు. ద్వ. వి. కోనేఱుయొక్కరూపాంతరము.

కోనేఱు. ద్వ. వి. (కోన+ఏఱు.) చుట్టుమెట్లుగల నలుచదరపుగుంట, పుష్కరిణి.

కోపకత్తె. మి. గ్రా. విశ. (కోపము+కత్తె.) కోపముగలది. (ఆఁడుది.)

కోపకాఁడు. మి. గ్రా. విశ. (కోపము+కాఁడు.) కోపముగలవాఁడు.

కోపగించు. వై. స. క్రి. కోపించు.

కోపగిల్లు. వై. అ. క్రి. కోపపడు.

కోపన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపముగల ఆఁడుది. విశ. కోపముగలది.

కోపము. సం. వి. అ. పుం. క్రోధము, కినుక.

కోపి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) కోపముగలవాఁడు.

కోపించు. సం. స. క్రి. కోపగించు.

కోపు. దే. వి. 1. బలపములోనగువానికడ్డి; 2. కడ్డి; 3. అందము; "గీ. కత్తలానులయేపు మేల్కట్లకోపు, మదురుగోడలమెఱపువాల్మగలయొఱపు." రసి. ౧, ఆ.—4. వింటికొప్పు; "చ. మృతసర్పము నొక్కటివింటికోపునన్, బనివడితెచ్చివైచెనటు బ్రహ్మమునీంద్రునియంసవేదికన్." భాగ. ౧, స్కం.—5. బ. నమస్కారము; "వ. కైలాసనిలయామీకుఁగోపులు. పశ్వల్లలాటామీకు నేటికోల్లు. గౌరీమనోహరా మీకునమస్కారము." భీ. 3, ఆ.—6. నాట్యముతీర్పు; "మ. నాలిగా, ద్దుపలపేరంగలనట్టువులగఱపఁగోపులొప్పులేఁదీవపా, త్రలకు." య. ౪, ఆ.—7. నిమిత్తము; "చ. వేఁటకో, పునసవరించినన్ దెరలుబోనులుగైకొనకొక్కయిట్టివచ్చినఁజనుదెంచినాఁడ." య. 3, ఆ.—8. పార్శ్వము; "సీ. కరకంకణంబులుఁగల్లనఁజెలులిరుకోపులఁజేరిపిచోపులిడఁగ." శకుం. ౪, ఆ.—9. విధము; "వ. కోపంబురూపంబుగైకొన్నకోపునసహంకరించి." ఉ, రా. ౮, ఆ.—10. సమయము; 11. చేఁపలగుదిగ్రుచ్చునట్టిసూది; 12. మద్యము; "మద్యమ్ముపేళ్లు, తనరుసారాయికోపన." వేం.

కోపుదారుఁడు. దే. వి. సరకులను బైటనుండి తెచ్చి యమ్మెడువాఁడు.

కోపువాఱు. దే. అ. క్రి. (కోపు + పాఱు.) అందగించు.

కోమ. దే. వి. 1. గోపురమువలె పెరిఁగిన పుట్టచివర; "ద్వి. మెఱుఁగుఁగోఱలనువల్మీకముల్ వెడలి, యుఱుపుట్టకోమలనుఱికి." హరిశ్చ. ౧, భా.—2. ఆఁడుది. "గద్దరికారుజింకకోమా." అచ్చ. ఆర, కాం.

కోమటి. వై. వి. వైశ్యుఁడు. "భృత్యమాత్రవర్తించు పేదకోమటులము." మార్క. ౭, ఆ.

కోమలము. సం. వి. అ. న. నీళ్లు. విణ. మృదువు.

కోమలి. వై. వి. 1. చక్కఁదనముగల ఆఁడుది*; 2. ఆఁడుది*.

కోమలికము. వై. వి. చక్కఁదనము. "క. ఈముక్కు చెవులీ మొగ, మీ మేలిమిపొలుపుగలదెయేచెలువమునీ, కోమలికమెఱుఁగుటకునై, రాముఁడు మెలఁగించిచూచెరమణీనిన్నున్." రా. ఆర, కాం. ౧, ఆ.

కోయ. దే. వి. ఒకజాతిబోయ. "రగడ. కోయలరులివెకోయకిఁకఁజెలికోయననవిలుకోయగనలును." చంద్ర.

కోయష్టికము. సం. వి. అ. పుం. చీకుఁగొక్కెర.

కోయిల. యు. దే. వి. 1. గుడి; 2. ఒకానొకదివ్యస్థలము. "క. కోయిలఁదిరుమలఁబెరుమా, కోయిలఁదిరుపతులఁగుంభకోణాదికపు, ణ్యాయతనంబులమాయం, బైయెక్కుడఁబోయెనొకొమురాంతకుప్రతిమల్." కాశీ. ౫, ఆ.—వై. కోకిలము. "చ. కోయిలలయెలుంగులోలిఁగొనియింపుగఁజిల్కలతోడనెమ్మిమై, నలవడమాటలాడి." హరి. పూ. ౮, ఆ.

కోయు. దే. స. క్రి. 1. తీఁగలులోనగువాని ఛేదించు, లవించు; 2. పువ్వులులోనగువాని గిల్లు.

కోర. దే. వి. 1. గిన్నె; "ఎ, గీ. నాకుమిమ్ముపంటిలో కోత్తరులకియ్యఁ, గలిగెనింతకంటెఘనతగలదె, యనుచుఁగోరలోనిఘనసారగంధంబు, వలసినట్లయొసఁగెవారలకును." వి, పు. ౭, ఆ.—2. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె, చషకము; "ఉ. అందఱుఁగైకొనంబనిచియాదటఁగాంతయుఁదానునొక్కకో, రందనుపారదివ్యమదిరామధురామృతపానకేలియం, దందమొనర్పఁగాఁదొడఁగె." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—3. తట్ట. "ఉ. కూరిమిమంత్రితోడనలకూబరుఁడేకతమాడి పెద్దబం, గారపుఁగోరఁగల్ప వనికాజని కాంతములైనచీరలున్, హారవిభూషణావళియు నమ్మిథునంబునకుం బ్రియంబుతో, నారదమానిచేత నదనంజదివించెఁగుబేరుపేరగాన్." స్వా. ౫, ఆ.—విణ. పెద్ద. (కోరమీసము, ముచ్చుగోర.)

కోరంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టేలకి.

కోరకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. మొగ్గ; 2. అరవిరిమొగ్గ; 3. తామరతూఁడు; 4. తక్కోలము.

కోరకొండె. దే. వి. బిడ్డలులోనగువారికి ముఖపార్శ్వమున వేసెడు కొండె.

కోరగించు. వై. అ. క్రి. 1. ముకుళించు*; "ఆ. కొమ్మకన్నుగవకు కోరగింపఁగఁబూచి, తఱచు జొత్తుగ్రక్కుదాసనంబు." (గవఁకు—కర్త.) స్వా. 3. ఆ.—2. మొలకెత్తు. "సీ. జలదానిలంబునఁబులకించెనోయనఁగుటజభూజంబులుకోరగించె." విక్ర. ౪, ఆ.

కోరటు, కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోరడి. దే. వి. ఆవరణముగా వేసినపొడి మట్టిగోడ, కరగోడ.

కోరదూషము. సం. వి. అ. పుం. కోద్రవము, ఆళ్లు.

కోరవాయి. ద్వ. వి. కోష్ఠశీర్షస్థమగువాయువు. "ఎ, గీ. కోరవాయియనఁగోష్ఠశీర్షస్థవాయువొప్పు." ఆం, భా. ద్వ. మ.

కోరవోవు. దే. అ. క్రి. (కోర+పోవు.) కొంకరలువోవు. "శరీరముకోరవోవఁగా." విక్ర. ౧, ఆ.

కోరసిగ. ద్వ. వి. కోరకొండె. "గీ. కోరసిగవేయుచోటనెకొమ్ముపుట్టి, చెటిచెననికానియెంతైనఁజేయవచ్చు." రామా. ౨, ఆ.

కోరా. దే. విణ. కారికము, అనాహతము. (వస్త్రము.)

కోరాడు. దే. స. క్రి. (కోరి+ఆడు.) 1. ఏనుఁగులోనగునవికొమ్ములతోనేలఁబొడిచిదుమ్మెత్తిపైకిఁజల్లు; "ఎ. గీ. ఘనరజోవృష్టికైమీఁదికన్ను మొగుడఁ, గటిదెసలునిక్కుబరితోలుకదలఁగీలు, మదముతిక్తతనదులకీఁదదనుకృద్ధ్వ, పాలితోఁదేంట్లుపఱవఁగోరాడెఁగరులు." ఆము. ౪, ఆ. "సీ. ఈకొండసెలయేటిఁశీర్వరువృషభంబుకోరాడుకూలముల్ గూడియొప్ప." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. పందిముట్టెతో నేలకెల్లగించు; (చూ. క్రోడాడు.) 3. దుమ్ములోనగువానినెత్తిపైకిఁజల్లు. "తెలిదమ్మిధూళిఁగోరాడిరికంతుదంతులన." రామా.

౧, ఆ. (ఇది క్రోడాడు అను క్రియకు మాఱు రూపముగాఁ దోఁచుచున్నది.)

కోరాబంగారు. దే. వి. మట్టపుబంగారు.

కోరింద. దే. వి. లక్కగలిగెడి యొకానొకతీఁగ, జతూక.

కోరిక. దే. వి. 1. ఇచ్ఛ; "క. ఈకథయెవ్వరుచదివినఁ, గైకొన్నను విన్నఁగోరికను వ్రాసినవా, రేకాలముశంభునికృప, సాకల్యముగందు రైహికాముష్మికముల్." భల్లా. ౫, ఆ.—2. కోరుట; "కోరికయునొల్లమియులేక." భార. శాం. ౬, ఆ.—3. వరము. "నలువకోరికలొసఁగెడినాఁడు." అచ్చ. యు, కాం.—విణ. అభీష్టము. "తగుకోరికలిచ్చెఁ బుళిందకోటికిన్." ఉ, రా. ౭, ఆ.

కోరికి. దే. వి. ఇచ్ఛ. "చ. ఇత్తెఱంగుకో, ర్కికిఁగత మేమిపాండవులగెల్చిధరన్ సగమీఁదలంచితే." భార. ద్రో. ౧, ఆ. (రూ. కోర్కి.)

కోరు. యు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్ఛించు; 2. కోరాడు. (దీనికి గ్రంథములయందు కోరాడు అని యే ప్రయోగము.) వై. వి. ధనేతరవస్తురూపమైనకప్పము*. "అరులకుఁగోరు వెట్టితిఁగదానినుఁదమ్ముఁడ." రామా. ౮, ఆ.

కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోఱ. వై. వి. దంష్ట్ర*. "ఉ. కోఱలుదీటుచున్నయనకోణములన్ దహనస్ఫులింగముల్, కాఱఁగ." హరి. పూ. ౪, ఆ.

కోఱడము. దే. వి. 1. అపహాస్యము; "చ. వడిగొని కాలకేయభటవర్గము ద్రోచినఁదాను సేనలున్, గడఁగినిశాచరేశ్వరుఁడు క్రందుగఁదాఁకిరణంబు సంపడిన్, దొడిఁబడ వ్రేసెఁదీవ్రతరదోశ్శనిన్ దను నీడఁబోకకో, అడమునబిట్టుగిట్టినమఱందిసెఱుంగకదుర్మదాంధుఁడై." నిర్వ. ౫, ఆ.—2. బ. అపహాస్యవచనము. "చ. ధనదునియొద్దకేగియుచితంబుగఁబల్కిపురంబుఁబోసిపా, ప్మనిమునుచెప్పుకోఱడములాడినమద్భుజశక్తియంబుజా, సన వరశక్తి మూలబలశక్తియెఱుంగఁగఁ జాటిచెప్పిర, ప్మనిచతురాతి భాషణుఁ బ్రహస్తునిఁబుచ్చెనురారిలంకకున్." నిర్వ. 3, ఆ.

కోల. ఉభ. దే. వి. 1. దండము; "ఎ, గీ. గొయ్యి, కోలఁద్రవ్వినమాత్రఁబాతాళయాన, మేలసిద్ధింపనేర్చు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. బాణము; "సీ. కోలఁదివెట్టఁగరానికోలలుహరిమీఁదనేసెదిగ్భాగంబులెల్లఁగప్ప." హరి. ఉ. ౪, ఆ.—౩. వంటకట్టె; "సీ. బెడిదంపుఁగోలలు బెడఁగొందబహువర్ణచిత్రితాజినముపైచీరకాఁగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—4. మగగుతి. "గీ. గుదమునందేనుమాఱులుఁ గోలనొక్క, మాఱుదాపలిచేఁ బదిమార్లురెండు, చేతులను నేడుమాఱులుఁబ్రీతిమన్ను, చమరిశౌచంబుచేయుటచదురుఁదనము." విజ్ఞా. ఆచా. కాం.—విణ. దీర్ఘము. (కోలనిమ్మ. మొ.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చవ్యమనుగంధద్రవ్యము*; 2. పిప్పలి*.

కోలంబకము. సం. వి. అ. పుం. వీణెయొక్కసర్వాంగము.

కోలకము. సం. వి. అ. న. 1. తక్కోలపుచెట్టు; 2. మిరియము.

కోలక్రోఁతులు. దే. వి. బ. కోఁతికొమ్మంచియనుబాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.)

కోలగగ్గర. దే. వి. కాళ్లకుదారమును పెనఁచియెద్దులను మూటకట్టుగాకట్టెడుకట్టు. ("గీ. అసియుఁబాత్రయుఁదేఁబంపియాంత్రవల్లిఁ, గోలగగ్గర ద్రోయఁదత్కుజముతోడ, నొఱగిరక్కసుతో దైన్యవిరహితముగ, ధర్మమెఱిఁగించుసూక్తినాతండుపలికె." (ఇక్కడ కోలగగ్గరయనఁగాకాళ్లకుదారమును పెనఁచి యెద్దులను మూటకట్టుగాకట్టెడు కట్టువంటికట్టని తెలియునది.) ఆము. ౬, ఆ.)

కోలజున్ను. దే. వి. ఒకదినుసుజున్ను, ఔద్దాలకము.

కోలదబ్బ. దే. వి. ఒకదినుసు దబ్బ*.

కోలదళము. సం. వి. అ. పుం. నలియనెడు గంధద్రవ్యము*.

కోలదివియ. ద్వ. వి. వెలుతురుకట్టెలదివటీ. "గీ. వారుసంభ్రమించివడిఁగోలదివియలు, గొనుచు నలివుమిగులఁ గూడఁబాఱి, నృత్తశాలఁజొచ్చి." "సం. సహసైవసమాజగ్ము రాజాయోల్కాస్సహస్రశః." భార. విరా. ౨, ఆ. (రూ. కోలదివ్వె.)

కోలనిమ్మ. దే. వి. నిడుపుదినుసునిమ్మ*.

కోలపాల. దే. వి. అర్కపుష్పిక*.

కోలపొన్న. ద్వ. వి. అంఘ్రిపర్ణిక*.

కోలము. ఉభ. దే. వి. వేషము. "గీ. గగనరంగస్థలంబునమిగులఁబ్రౌఢి, మమునఁగాలికనీలికోలము నటింపఁ, బొరిమొగంబునరాలునిప్పుకలనంగ, గుంపులైరాలెమహీనింద్రగోపతతులు." ఆము. ౪, ఆ.—సం. అ. న. రేఁగుఁబండు. పుం. 1. పంది; 2. తెప్ప; ౩. ఒడి; 4. కౌఁగిలి.

కోలమెఱుఁగు. దే. వి. నిలువుమెఱుఁగు, ఐరావతి. "శివుదిక్కునందు వేకువఁగోలమెఱుఁగులు మెఱసె." హరి. పూ. ౭, ఆ.

కోలలవారు. దే. వి. బ. వేత్రధరులు. "వ. సైనికులం జేరుకొని వానియెక్కించిపురికొలువుకోలలవారియెలుంగులును." ఉ. హరి. ౩, ఆ.

కోలవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి¶.

కోలవస. ద్వ. వి. జటిల¶.

కోలాటకమ్మ. దే. వి. ఒకదినుసుకమ్మ. "సీ. కడియాలుఁబెక్కుజోకలయుంగరములు ముంగరయును గోలాటకమ్మజోడు." (పాఠాంతరము. ముంగరయుఁగోలాటంపుఁగమ్మజోడు.) కళా. ౭, ఆ.

కోలాటము. దే. వి. (కోల+ఆట.) చేతులఁగోలలుంచుకొని యాడెడి యాట. (చూ. అఱకడ.)

కోలాహలము. సం. వి. అ. పుం. కలకలము, అలబలము.

కోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేఁగు¶; 2. గంగరేఁగు¶.

కోలు. దే. వి. 1. అనుప్రయుక్తమైనకొను ధాతువునకు భావార్థకరూపము; (ఇచ్చుకోలు, పుచ్చుకోలు. మొ.)—2. కొల్ల. "క. మున్ను గనేఁగారణముగ, నన్నియిడుమలనుభవించిరనుజులువీరిక్, గన్నారఁజూతుఁగానిజ, గన్నుతభీష్మునకుఁగోలు గానీఁజాలన్." భార. భీష్మ. ౩. ఆ.—విశే. పెద్ద. (కోలుపులి, కోలుమొసలి, కోలుమూఁపులు. మొ.)—క్రి. విశే. మిక్కిలి. (కోలుమసఁగు.)

కోలుకాఁడు. దే. వి. 1. నియమించెడియధికారి; "క. పులికోలుకాఁడుగావున, నలయకవరుసెటేఁగివానిననుపఁగనొకనాఁ, డొలసియొకచెవులపోతుకుఁ, గలయఁగనీవరుసయనుచుగ్రక్కునఁజెప్పెన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. కావలివాఁడు; 3. సుంకరి క్రిందిబంటు.

కోలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; 2. తేఱుకొను; 3. వర్ధిల్లు. (రూ. కోల్కొను. ఉత్సహించుటకు.—"బంధువర్గమున్, ఘోరముగావధించుటకుఁగోల్కొనకున్నదిబుద్ధి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—తేఱుకొనుటకు.—"క. నరసూనునపుడుకర్ణుఁడు, డిరువూఁడుశిలీముఖంబు లెదనించినవో, చ్చిరయంబునఁగోల్కొనివా, నరదముఁదునిమెన్ సకేతుహయసూతముగన్." జై. ౭, ఆ.—వర్ధిల్లుటకు.—"క. దీపమడఁగఁజీఁకటియును, గోపమడఁగశాంతిగుణముఁగోల్కొనుక్రియ." పాండు. ౪, ఆ.)

కోలుతల. దే. వి. 1. ఎదుటనిలిచియుద్ధముచేయుట; 2. (యుద్ధ)సన్నాహము. (రూ. కోల్తల. ఎదుటనిలిచియుద్ధముచేయుటకు. — "వ. శకునికడంగి యోధవరులతోమీరు కోల్తలసేయుండేను బెడ ముట్టునఁదాఁకి ధర్మనందనాదులసమయించెదనంచుసముద్ధతింగదిసె." సం. "యుద్ధ్యధ్వమగ్రతో యోధాః పృష్ఠతో హన్మి పాండవాన్." భార. శల్య. ౧, ఆ.— యుద్ధసన్నాహమునకు.— "వ. సుశర్మతమ్ముండు సంగతంబుగాఁగోల్తలసేసి రథసమూహంబుతో విరాటవ్యూహంబు నెదురుకొని." భార. విరా. ౩, ఆ. "అనికింగోల్తలసేయ." అచ్చ. యు, కాం.)

కోలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చెడు, నశించు; 2. అగపడు. స. క్రి. పోఁగొట్టుకొను. (రూ. కోల్పడు. చెడుటకు. — "క. ద్రోణాచార్యునియుగ్రపు, బాణంబులకోర్చియతఁడుపడునంతకున, క్షీణధృతినసమసమర, క్షోణినిలిచికర్ణుచేతఁగోల్పడియెం గదే." భార. కర్ణ. ౩, ఆ.—అగపడుటకు.—"మ. అడవింగోల్పడుప్రాణియెయ్యదియు లేకాటోపమేపారన, చ్చెదుగండుగ్రతేదద్రవ్జంబుదెస కున్ శీఘ్రంబయేతెంచె." హరి. పూ. ౧౦, ఆ.— పోఁగొట్టుకొనుటకు.—"క. తన, లలనంగోల్పడియెనతఁడులంకేశ్వరుచేన్." భార. అర. ౩, ఆ. "ఉ. భవదాత్మజుఁగోల్పడెఘోషయాత్రలోన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.) (ప్రే. కోలుపఱుచు.)

కోలుపాటు. ద్వ. వి. 1. చేటు; 2. పోఁగొట్టుకొనుట. (రూ. కోల్పాటు. చేటునకు. — "శా. కుంతీసూనుని చేతఁగర్ణునికనింగోల్పాటుపాటిల్లునే." భార. కర్ణ. ౩, ఆ.—పోఁగొట్టుకొనుటకు.—"గీ. ధరణిరాజ్యముకోల్పాటుఁదండ్రిచావు, నిష్టబంధువియోగంబు దుష్టయాత్ర, నిష్ఠురారణ్యవాసంబు నేఁడునాదు, దేహదాహంబుసేసెపైదేహికతన." రా. అర, కాం. ౨, ఆ.)

కోలుపోక. దే. వి. పోఁగొట్టుకొనుట. "ఉ. పంకజనాభ మాపడినపాటులురాజ్యము కోలుపోకయున్." భార. ద్రో. ౩, ఆ. (చూ. కోలుపోవు.)

కోలుపోవు. దే. అ. క్రి. చెడు. "గీ. ఇట్టులగుటయె యేఁగియెల్లభంగులరహ, స్యంబుకోలుపోనియట్లు గాఁగ, నడరుసీదుకొక్కకనురూపమెట్టిది, యట్టిభోగభంగిననుభవింపు." (ఇక్కడ చెడుటయనఁగా బయలుపడుట.) భార. విరా. ౨, ఆ.—స.

క్రి. పోఁగొట్టుకొను. "సీ. తాతలచేఁజాలితంబై నమత్సరంబిటుకోలుపోదు నేహీనవృత్తి." మార్క. ౬, ఆ. (ప్రే. కోలుపుచ్చు.)

కోలె. దే. వి. వెన్ను కోసినకాఁడ. ద్ర. కొలె. "దాని వత్సంబునిన్నటఁగోలెనుడుగక యఱచుచున్న యదియు." భార. ఆది. ౭, ఆ. "ఎ.గీ. ఇతఁడు పుట్టినకోలెను వెసక మెసఁగ, దర్పమునవర్తిల్లె." భార. విరా. ౧; ఆ.

కోలెమ్ము. దే. వి. (కోల+ఎమ్ము.) వీఁపునడుమఁ బూసపూసగాగోలునువలెఁబెనఁచుకొనియుండెడి యెముక, కశేరుక. (ఇట్లు కోలెముక, కోలెమ్ముక.)

కోవ. దే. వి. 1. బిడ్డలకు గొంతునందుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. (చూ. అరిమి.) 2. పుట్టకోమ.

కోవిదారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనము.

కోవిదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుఁడు, చదువరి.

కోవు. దే. వి. ఆర్పునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "కోవునార్చినఁ దెసలకుంజరములెల్ల బెదరెఁ." కాశీ. ౨, ఆ.

కోవురము. దే. వి. శత్రువునుబట్టుటకైపాంచెడుపాంచు. "గీ. ఉదయగిరిమీఁదఁగోవురంబుండి నిగుడు, నహితరవిరశ్మిచేబద్ధుఁడగుచుఁదోడి, బలఁగమైనట్టిచుక్కలవలసత్రోవఁ, జూపనేతెంచెనన వేగుఁజుక్కవొడిచె." స్వా. 3, ఆ.

కోవెల. యు. దే. వి. గుడి. "కోవెలపారుపత్తెమున కుంబనిపూనియు." ఉ, రా. 2, ఆ.—వై. కోకిలము. "సీ. తులకించుమూడవతొలిపల్కురవళి కోవెలకూఁతలకునొక్కవింత నెఱప." య. ౨, ఆ.

కోశకారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినుసుచెఱకు.

కోశఫలము. సం. వి. అ. న. తక్కోలపుచెట్టు.

కోశము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కత్తియొఱ; 2. గ్రుడ్డు; 3. జాజికాయ బెరడు; 4. ఒకదివ్యము; (చూ. దివ్యము.) 5. పుస్తకము; 6. బొక్కసము; 7. కరఁగిపోసిన వెండిబంగారములముద్ద; 8. ముష్కము; 9. మొగ్గ. (తత్త్వవిషయమున పంచకోశములు. — అన్నమయము, ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము.) (రూ. కోషము.)

కోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆనప; 2. ఉత్తరేను; 3. పొట్ల.

కోశామ్రము. సం. వి. అ. పుం. కొండమామిడి.

కోష్టు. వై. గ్రా. వి. మందుదినుసు, చెంగల్వకోష్టు.

కోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోకడుపు; 2. సామగ్రులుంచెడు కొట్టు; 3. గాదె.

కోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక వేఁడి. విణ. ఇంచుక వేఁడిగలది.

కోసము. దే. అవ్య. నిమిత్తమును దెలుపునది. "ఉ. భూనుతకోస మేఁగనుక బొంకితి నేనియుఁబెద్దకాలముం జేసిననాతపంబురహిఁ జెందకనిష్ఫలమౌ." ఉ, రా. ౭, ఆ.

కోసలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము.

కోసు. వై. వి. రెండువేలవిండ్లపట్టుకొలఁది, క్రోశము.

కోస్తా. ఆం. వి. సముద్రతీరము.

కోహకము. సం. వి. అ. పుం. దేహమణంచుకొన్న పిల్లి.

కోహళము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాహళమనువాద్యము; 2. బజాఱుమాట.

కోహళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాట్యశాస్త్రప్రవర్తకుఁడైన యొక ముని.

కోహో. దే. వి. పరిహాసమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "వ. కేలుఁజఱచికోహోయని గేలిసేయుఁగణికాకదంబంబులచప్పటలు." ఆము. ౪, ఆ.

కోళి. దే. విణ. ఆశ్చర్యమునొందినవాఁడు, విలక్షుఁడు. "సీ. కోళినాఁగను వెలుఁగుపడువాఁడనఁగ నువిస్మయాన్వితసంజ్ఞవెలయుచుండు." ఆం. భా. తృ. వి.

కౌ.

కౌ. దే. వి. వృత్తియందు కౌనుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కౌఁదీఁగ. మొ.) (కవుయొక్కరూపాంతరము.)

కౌంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేణుకయనుగంధద్రవ్యము.

కౌంతికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఈఁటెకాఁడు.

కౌఁగిలి. వై. వి. భుజాంతరము, క్రోడము. (కవుఁగిలియొక్కరూపాంతరము.)

కౌఁగిలించు. వై. స. క్రి. ఆలింగనముచేయు. (కవుఁగిలించుయొక్కరూపాంతరము.)

కౌఁగిలింత. వై. వి. ఆలింగనము. (కవుఁగిలింతయొక్కరూపాంతరము.)

కౌఁగిలింపు. వై. వి. కౌఁగిలింత. (కవుఁగిలింపుయొక్కరూపాంతరము.) "సీ. తరితీపెఱుంగనితలిరులేపడిచూపుకరఁగింప నెఱుఁగనికౌఁగిలింపు." చంద్ర. (చూ. ఆరగింపు.)

కౌఁజు. వై. వి. కపింజలము. "సీ. కౌఁజుపౌఁజులఁ బోవఁగానీకవానినొ రణములఁబఱపిశీఘ్రుంబ తునిమి." రసి. ౧, ఆ. (కవుఁజుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌకృత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అకార్యముచేయుట; 2. పశ్చాత్తాపపడుట.

కౌక్కుటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటముకలవాఁడు; 2. చేరువచూచుచుఁబోయెడివాఁడు.

కౌక్షేంభర్యము. సం. వి. అ. న. పొట్టపోసికొనువానితనము.

కౌక్షేయకము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కౌచు. దే. వి. చేపమీఁది పొలుసు. (కవుచుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌటతక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వతంత్రముగా పనిచేయు వడ్లంగి.

కౌటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను జంపి విక్రయించి జీవించువాఁడు.

కౌటిల్యము. సం. వి. అ. న. వంకరతనము.

కౌడు. వై. వి. కపటము. "క. అనుటయునతిమత్సరతన్, బెనఁగెడువారలనుగౌడుఁబెట్టిపఱచికై, కొనియెదనీవస్తువులని, మనముననూహించిచతురమతియేపారన్." పా. ౨, ఆ. (కవుడుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌణపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నైరృతుఁడు, మూలఱేఁడు.

కౌతుకము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవింపని కోరికయందలి యాశ; 2. కోరిక; 3. పెండ్లియందుచేతఁగట్టుకొనెడు తోరము; 4. పండుగ; 5. స్త్రీపురుషపరిహాసము; 6. పైపైవచ్చినమేలు; 7. సంతోషము; 8. పాటలోనగు సుఖము.

కౌతూహలము. సం. వి. అ. న. అనుభవింపనికోరికయందలి యాశ, తమి.

కౌద్రవీణము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) ఆళ్లుపండునది. (పొలము.)

కౌను. దే. వి. 1. నడుము; 2. వింటినడుము. "చ. పిడికెఁడుకౌనుఁ గొప్పుఁగని క్రేమఁద్రివక్రసమాంగిఁజేసితేఁ, బిడికెఁడుకౌనుఁగొప్పుఁబయిఁజేర్చుగుణంబునుగంటినంచు." ఆము. ౧, ఆ. (వృత్తియందిదిపూర్వపదంబగునపుడునువర్ణంబునకువికల్పంబుగలోపంబగు. "అసదుకౌఁదీఁగయల్లాడుచుండ." భార. విరా. ౪, ఆ. నూదిజగాకవున్, లేఁగుట్రనునుంగవున్ అని ఉత్తరపదముగానుండునపుడు అంత్యోకారంబునకు లోపముగలుగ కొండఱు చెప్పియున్నారు.) (కవునుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌపము. సం. వి. అ. న. నూతిజలము.

కౌపీనము. సం. వి. అ. న. 1. గోఁచి; 2. అకార్యము; 3. గుహ్యప్రదేశము.

కౌబేరము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగల్వకోష్టు; 2. ఒక దినుసు పెండివంట.

కౌమారము. సం. వి. అ. న. బాల్యమునకు అవలి వయోవస్థ.

కౌమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక మాతృక.

కౌముదము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.

కౌముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చంద్రిక, వెన్నెల.

కౌమోదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విష్ణువుయొక్క గద.

కౌరు. దే. వి. వస్త్రాధిక్యము. (కవురుయొక్క రూపాంతరము. "క. చివురాకౌతెఱ నల్లని, కవురానును సోగవెంట్రుకలు." హంస. 3, ఆ.)

కౌలటినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భిక్షుకియైన పతివ్రతకొడుకు.

కౌలటేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భిక్షుకియైన పతివ్రతకొడుకు; 2. అంకుటాలికొడుకు.

కౌలటేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంకుటాలికొడుకు.

కౌలవ. సం. వి. అ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కరణము.)

కౌలీనము. సం. వి. అ. న. 1. గొప్పవంశమునందలి పుట్టుక; 2. గుహ్యము; 3. పశుపక్ష్యాదుల జగడము; 4. జగడము; 5. నిందింపఁదగినపని.

కౌలు. దే. వి. రాజులోనగువారు ప్రజలులోనగువారికిచ్చినట్టి యొడంబడిక. "క. ఈళియనిళిందయునుబం, గాళియుమొదలైనపేరుగలదీవులలో, మేలైనసరకులాతని, కౌలున దిగు మాటనిజముగల వాఁడగుటన్." శుక. ౧, ఆ. (కవులుయొక్క రూపాంతరము.) కౌలుఖత్తులు.

కౌలేయకము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క. విశే. మంచికులమునఁ బుట్టినది.

కౌశలము. సం. వి. అ. న. నేర్పరితనము.

కౌశలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుశలప్రశ్నము.

కౌశల్యము. సం. వి. అ. న. కౌశలము.

కౌశికము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుగ్గిలపుచెట్టు; 2. గుడ్లగూబ; 3. ముంగిస.

కౌశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యేఱు; 2. పార్వతి.

కౌశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్వామిత్రుఁడు; 2. ఇంద్రుఁడు; 3. నిఘంటువు తెలిసినవాఁడు; 4. పాములవాఁడు.

కౌశేయము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పట్టుది. (-చీర.)

కౌసీద్యము. సం. వి. అ. న. 1. కుసీదభావము; 2. ఆలస్యము; 3. కునికిపాటు.

కౌస్తుభము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువక్షస్స్థలమునం దలి మణి.

కౌళుత్థీయము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఉలవలు పండునది. (పొలము.)

క్ర.

క్రంగు. దే. వి. మ్రోఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కొడుపు.)

క్రంత. యు. దే. వి. 1. పెండ్లికొడుకువారు పెండ్లి కూఁతునకుఁ దీసికొనిపోయెడి ప్రధాన ద్రవ్యము; "వ. ప్రకృతికాంత క్రంత సురకాంతలఁ గూడుకొని సంతరింప." ఆము. ౬, ఆ.—2. రచ్చ. "ద్వి. తనజాడఁదెలిసి క్రంతకుఁదీసికేని." హరిశ్చ. ౨, భా.—వై. 1. సందుత్రోవ*; "సీ. రచ్చలుక్రంతలురాజమార్గంబులువిపణిదేశంబులుఁ విశదములుగఁ, జేసిరి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. రంధ్రము*. "నృపాలుదేహముం గ్రంతలుచేసిచొచ్చెవిశిఖంబులు." జై. ౨, ఆ.

క్రందనము. సం. వి. అ. న. 1. అఱ్ఱు; 2. ఏడ్పు; 3. పిలుపు.

క్రందితము. సం. వి. అ. న. 1. ఏడ్పు; 2. పిలుపు.

క్రందిల్లు. వై. అ. క్రి. మ్రోఁగు. "క. అందముగ వీరకాహళ, దుందుభినిస్సహాణశంఖతూర్యంబులు లోగిఁ, గ్రందిల్లె." వీర. ౪, ఆ.

క్రందు. వై. అ. క్రి. 1. మ్రోఁగు; 2. విలపించు*. "ఎ, గీ. కృతఘ్నునుగ్రకంటకసముదయముమీఁదఁ, గ్రందనదిమియు." భార. అను. ౪, ఆ.-వి. 1. మ్రోఁత; "సీ. సిరిఁబాసియునునొక్కచింతయులేకవీచులక్రందడంగినజలధివోలె." భార. శాం. ౪, ఆ.—2. సందడి*; 3. ఉపద్రవము*; "గీ. ఏలప్రేపల్లెపెద్దవారిల్లువెట్టి, గొనిరికృష్ణుఁబోనిచ్చి నఁగ్రూరులైన, రక్కసులలోనుగాఁజేయు క్రందులెల్ల, నుడుపఁదమకు దిక్కైనవాఁడొరుఁడుగలఁడె." హరి. పూ. ౮, ఆ.—4. తఱచు*. "క. ప్రస్పందితపాతకరవముల, క్రందునధర్మజుఁడు మేలుకనియె." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

క్రందుకయ్యము. ద్వ. వి. బొమ్మియుద్ధము. "గీ. క్రందుకయ్యంబులోన నరాతిభయద, బాహువిక్రమనీవిట్లుపాదచారి, వగుటవలదని." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

క్రందుకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "కనివినయంబుక్రందుకొనఁగాఁబ్రణమిల్లి." జై. ౭, ఆ.—2. తఱచగు. "క. గగనమునసురవిమానము, లగణితముగఁగ్రందుకొనియె." భార. ఆర. ౪, ఆ. (ప్రే. క్రందుకొలుపు.)

క్రంప. దే. వి. కంపకు మొదటిరూపము.

క్రకచపత్రము. సం. వి. అ. పుం. తేఁకు.

క్రకచము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంపము; 2. వెణుతురు.

క్రకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కక్కెర; 2. అంపము; 3. వెణుతురు. విశ. బీదవాఁడు.

క్రక్కస. వై. విశ. కఠినము. "ఉ. ఆక్రక్కసజన్వనింగరముగారవమొప్పఁగఁ జూచియిట్లనున్." జై. ౫, ఆ.

క్రక్కు. దే. స. క్రి. కడుపునవికారమెత్తితిన్నదివెడలనుమియు. వి. 1. కడుపునవికారమెత్తితిన్నదివెడలనుమియుట; 2. వ్యాధివిశేషము.

క్రక్కెర. వై. వి. కక్కెరకు మొదటిరూపము, క్రకరము.

క్రచ్చఱ. దే. ద్ర. క్రి. విశ. (క్రచ్చు+అఱన్.) 1. నిష్కల్మషముగా; "చ. జగత్త్రయంబుఁగ్రచ్చఱ భవదీయరక్షణమునందివెలుంగుచునుండు." భార. ఆర. ౭, ఆ.—2. శీఘ్రముగా. "చ. క్రచ్చఱమునివర్గవాహనుఁడవైచనుదెమ్మనుము." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "క్రచ్చఱదనక్రేవనున్నఘనచాపముడాల్చి." రా. యు, కాం.

క్రచ్చే. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. "వ. మచ్చరంబిచ్చంబెచ్చుపెరుగంజెచ్చెరంజొచ్చిక్రచ్చి." రామా. ౫, ఆ.—వి. పేనినత్రాడులోనగువానియందు ఉపయుక్తముకాని తృణాదులయంశము.

క్రచ్చుకొను. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. "క. పచ్చివసురాజశేఖరుఁ, డిచ్చినముద్రికలతాంగియెదుట నిడిచెలుల్, క్రచ్చుకొనియడుగనిట్లను, నచ్చేడియతనియుదంతమాద్యంతంబున్." వసు. ౪, ఆ.

క్రతుధ్వంసి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, జన్నపుగొంగ.

క్రతుభుజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం. దేవత, జన్నపుఁ దిండి.

క్రతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. యజ్ఞము; 2. ఒకానొక ఋషి.

క్రథనము. సం. వి. అ. న. వధ, కొల.

క్రన్న. దే. ద్ర. క్రి. విశే. 1. శీఘ్రముగా. "తరల. తరుణి ద్రౌపదియిట్లు పాండవధార్తరాష్ట్రులదైన భీ, కరపరస్పరకోపవేగము క్రన్నఁ బాచి." భార. సభా. ౨, ఆ.—2. పిమ్మట; "గీ. మున్ను నన్నోటు వడిమఱితన్ను నోటు, పడియెనో తన్ను మున్నోటు పడివిభుండు, క్రన్న నన్నోటువడియెనో యన్న నాకు, నెఱుఁగఁజెప్పుమదినినీ వెఱుఁగుదేని." భార. సభా. ౨, ఆ.—3. మరల. "గీ. ఇన్న రేంద్రుచేతమున్నగృహీతమై, యున్న నాకరంబు క్రన్న నింక, నొరులకర్హమగునె." భార. ఆది. 3, ఆ.

క్రమణము. సం. వి. అ. న. అడుగిడుట.

క్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. సొరిది; 2. అడుగిడుట; 3. అఱుముట; 4. బలిమి; 5. వడఁకు.

క్రమించే. సం. స. క్రి. 1. అతిక్రమించు; "మందాక్షాంచలముల్ క్రమించి కులధర్మప్రౌఢతుల్ దాఁటి." అని. 3, ఆ.—2. ఆక్రమించు. "ఆచక్రధరుని జరయనురాక్షసి వెరవునఁబట్టిక్రమించుచుఁబొండని." భార. మౌ. ౧, ఆ.

క్రముకము. సం. వి. అ. న. 1. పోఁక; 2. తమ్ములము. పుం. 1. పోఁకచెట్టు; 2. ఎఱ్ఱిలొద్దుగుఱ్ఱి; 3. గంగరావిఱ్ఱి; 4. నాగముస్తెఱ్ఱి; 5. ప్రత్తిచెట్టు.

క్రమేలకము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్ట్రము, ఒంటె.

క్రమ్మఱఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రమ్మఱన్ + పడు.) క్రమ్మఱు. "పోవుచువచ్చుచుఁగ్రందుక్రమ్మఱంబడుటయు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

క్రమ్మఱిల్లు. దే. అ. క్రి.——పై.——"పఱచిన దేవకీసుతుఁడు పక్కుననవ్వినఁగ్రమ్మఱిల్లి." పాండు. 8, ఆ. (రూ. క్రమ్మఱిలు.)

క్రమ్మఱు. దే. అ. క్రి. మరలు. "క్రమ్మఱిచూచుం జెవిదార్చినిల్చుమలయున్." భార. ఆర. ౬, ఆ.

క్రమ్మఱుచే. దే. ప్రే. క్రమ్మఱఁజేయు. "ఉ. ద్రోణభీష్మాదులసన్నిధానమునన మ్మెయిఁబల్కినపల్కు తప్పఁగాఁ, గాదనిధర్మనందనుఁడు గ్రమ్మఱిచెన్ యదువీరకోపముల్." భార. ఆర. 3, ఆ.

క్రమ్ము. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "తదంగదేశమునందు మేఘమ్ము లెల్లకెలంకులంగడుఁగ్రమ్మి." భార. ఆర. 3, ఆ.—2. పైకుబుకు; "ఎ, గీ. రమణిపొరిఁ బొరిఁగన్నీరు క్రమ్మఁజుట్టు, మెలఁగి కాకులగ్రద్దలఁదోలఁగనడుచు, చున్నయది." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. వ్యాపించు. "రక్తజలంబుపైపయింగ్రమ్మఁగ." రా. ఆర. ౨, ఆ.

క్రమ్ముదల. దే. వి. క్రమ్ముట.

క్రమ్ముదెంచే. దే. అ. క్రి. (క్రమ్ము + తెంచు.) పైకుబుకు. "సీ. బంధులకగపడ్డఁబాయునన్వయమనుకలఁకమైఁజెమటలుక్రమ్ముదేర." భార. విరా. ౨. ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

క్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల; 2. (వెలయిచ్చి) కొనుట.

క్రయవిక్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సరకును) కొని యమ్మెడువాఁడు, బేహారి.

క్రయించే. సం. స. క్రి. (సరకును వెలయిచ్చి) కొను, విలుచు.

క్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సరకును వెలయిచ్చి) కొనువాఁడు, విలువకాఁడు.

క్రయ్య. దే. వి. కాలువ. "క్రయ్యలుగట్టియున్న రుధిరస్థలులన్." రా. యు, కాం.

క్రయ్యఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రయ్యన్ + పడు.) కలయు. "క. వెయ్యేఁడ్లయినను నీతోఁ, గ్రయ్యంబడీయున్నవాఁడఁగామసుఖములన్." భాగ. ౯, స్కం. (స్వార్థమున పడు.)

క్రయ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కొనుటకు అంగడియందు పఱపఁబడినది. (సరకు.)

క్రయ్యు. దే. అ. క్రి. కలయు. (చూ. క్రయ్యఁబడు.)

క్రల్లవడు. ద్వ. అ. క్రి. ఎండు. "క. తరులెల్లఁ గ్రల్లవడఁగా, విరళములైనీడలున్నవిధమొప్పెనహా, స్ఫురరుచులతోడఁదలపడి, యరవరలైతుమురుతుమురులైపడినక్రియన్." హరి. పూ. ౬, ఆ.

క్రవ్యము. సం. వి. అ. న. మాంసము, పొల.

క్రవ్యాత్తు. సం. వి. ద్. పుం. రాక్షసుఁడు. విశే. మాంసము తినువాఁడు.

క్రవ్యాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

క్రవ్యాశి. సం. వి. న్. పుం.——పై.——

క్రా.

క్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) క్రమణము.

క్రాఁక. దే. వి. కాఁకయొక్క రూపాంతరము. (చూ. క్రాఁగు.)

క్రాఁగు. దే. అ. క్రి. కాఁగుయొక్క రూపాంతరము. (తపించుటకు. — "దుర్వారభవత్ప్రకోపమునఁ గ్రాఁగె." భార. శాం. ౧, ఆ.)

క్రాఁగుడు. దే. వి. కాఁగుడుయొక్క రూపాంతరము.

క్రాఁచే. దే. ప్రే. కాఁచుయొక్క రూపాంతరము.

క్రాయకుఁడు. దే. వి. అ. పుం. (చూ.) క్రయికుఁడు.

క్రాయు. దే. స. క్రి. 1. ధ్వనిపూర్వకముగా కళ్లలోనగువానినికంఠమునుండినోటికిఁ దెచ్చికొను; "స. ధవళలాంగూలపల్లవచాలనంబులుకౌముదీచ్ఛాయలఁ గ్రాసియుమియ." కాశీ. ౪, ఆ.— 2. క్రక్కు; "మ్రింగియుఁ గ్రాయు." నై. ౮, ఆ.— 3. ఉమియు. "కడలినీర భ్రకలభముల్ క్రాసె." ఆము. ౪, ఆ.

క్రార. దే. వి. (క్రయ్యు+ర.) (జడ్డయై యొకయక్షరముతో) కలయురేఫము.

క్రారవడి. దే. వి.——వై.——(స్వార్థమున వడి.)

క్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. (టెక్కుము) అల్లలాడు; "వ. ఈరాజు నీరాజనకరిణంబులకు రండనుచు నమరకాంతలఁబిలుచునోజం గ్రాలు నూతనకేతనంబులును." రా. అ, కాం.—2. గిరగిరఁదిరుగు; "క. నేలకునల్లెఁడుపాడవునఁ గ్రాలుచుమును మెఱయుగురునిరథచక్రములు." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—3. చెదరు; "ఉ. కాలమునాఁటిమృత్యువుముఖంబునఁబోలుచువిస్ఫులింగముల్ క్రాలఁగ దేవసంఘములుకంపమునొందఁగ." భాగ. ౬, స్కం.—4. సంచరించు; "ఎ, గీ. గాలిపడగయాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—5. సంచలించు; "ద్వి. ఏలెవధూమణియెన్నిచందములఁ గ్రాలుచునున్నాఁడఁగటకటాయనవు." రా. అర, కాం.—6. సంభ్రమించు; "క. ఆలోనన భోజపతిని, వాలమ్ములఁబొదివిరెల్లవారలుదానక్, దూలకతేఁడు బలువిలుగొని, క్రాలుచునాభీమముఖ్యరథికులముంచెక్." భార. ద్రో. ౪, ఆ.—7. వర్తిల్లు; "క. కైలాసనగమునందును, గ్రాలెడు ప్రావృట్పయోధరము చందమునక్, లాలితకటిభాగంబున, నీలాంబరమమరురామునింబొడగాంచెక్." వి, పు. 2, ఆ.—8. ప్రవర్తిల్లు. "చ. గుణమిదిదోషమిట్టిదనికొంతయెఱింగినఁగాకయిట్లుని, ర్గుణతయపట్టిక్రాలుతమకుందగువారలుచెప్పసౌమ్యభాషణమునిరర్థకంబు." నిర్వ. ౬, ఆ.

క్రాలుగంటి. దే. వి. (క్రాలు+కన్ను.) 1. చలించునట్టికన్నులుగలఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (తరళేక్షణ.)

క్రి.

క్రి. దే. విశ. వృత్తియందుఁ గ్రిందుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరములగునపుడు నుమాగమమును తదితరములు పరములగునపుడు పరవర్ణమునకు ద్విత్వమును వచ్చును. ఉదా. క్రిందల, క్రియ్యాట. మొ.)(ఇది దీర్ఘాంతమునగు. చూ. క్రీ.)

క్రించు. వై. విశ. అల్పుఁడు*. "ఉ. నీప్రేమకువచ్చుదాసునకుఁ గ్రించుఁదనంబున నెగ్గుచేసితిక్." భాగ. ౯, స్కం. (కించుయొక్క రూపాంతరము.)

క్రించెఁడు. వై. విశ.——వై.——"మ. జననిందంబడలేకనిన్నుఁగఱిన స్వాంతంబుతోఁగాననంబునఁ ద్రోయించినతప్పుచాలకజగంబుల్ చూచి శోకింపఁగ్రిం, చునిచందంబునరచ్చపెట్టితినటంచుం డాఁగిపోనేలసాం, పునఁనేఁడింకొకసాఁనీనగుమొగంబుంజూపవేజానకీ." ఉ, రా. ౮, ఆ.

క్రిందల. దే. వి. (క్రిందు+తల.) క్రిందగుతల. "సీ. మోముఁదమ్మికిఁదేఁటి మొత్తమైపొగపర్వ క్రేలుఁ గ్రిందలగాఁగవృక్షశాఖ." పాండు. ౨, ఆ.

క్రిందు. దే. వి. 1. అధోభాగము; "గీ. వృష్టితతిని డ్డజనఁ ద్రావఁ గ్రిందనుండి." ఆము. 2, ఆ.—2. గతకాలము. (క్రింద జరగినవన్ని పోనీ ఇఁక జరగవలసినది యోచింపుము.) (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రి. క్రీ.)

క్రిందుపడు. ద్వి. అ. క్రి. అడుగుపడు. "క. తనవామపదాంగుష్ఠం, బున నదిమె దశాస్యువాస్తములు క్రిందుపడక్." ఉ, రా. 3, ఆ. (ప్రే. క్రిందుపఱుచు.)

క్రిక్కి. దే. వి. బట్టువాఁడు, వంది. "ఎ, గీ. బట్లు క్రిక్కులనఁబౌఠకులకురాగిల్లు." వేం.

క్రిక్కిఱించు. దే. అ. క్రి. క్రిక్కిఱియు. "క. పలుకునెడఁబార్థుసేనా, కలకలములునిజపురోపకంఠసరణిది, క్కులఁ గ్రిక్కిఱింప." జై. ౮, ఆ.

క్రిక్కిఱియు, దే. అ. క్రి. (క్రిక్కు+ఇఱియు.) ఎడములేకవ్యాపించు. "చ. వాఁడుఱకనిశాతసాయకములొక్కమొగింబడిమేనియందుఁగ్రి, క్కిఱియఁగఁజేసి." భార. విరా. 3, ఆ. (కొన్నిచోట్ల వృత్తియందంత్య వర్ణలోపము. క్రిక్కిఱిచన్నదోయి. మొ.)

క్రిక్కు. దే. వి. కిఱుకుయొక్కరూపాంతరము.

క్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు; 2. చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు; 3. లక్క.

క్రిమిఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. వాయువిళంగము.

క్రిమిజము. సం. వి. అ. న. అగురువు, అగలు.

క్రిమినల్. ఆం. విణ. నేరములసంబంధమైన.

క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధాత్వర్థము; 2. చేయుట; 3. చేష్ట; 4. పని; 5. ఆరంభము; 6. పూజ; 7. ఉపాయము; 8. చికిత్స; 9. ప్రాయశ్చిత్తము; 10. వ్యవహారమునందు నిశ్చయమును బుట్టించునట్టి లిఖితము సాక్ష్యములోనగునది; 11. శిక్ష; 12. విధము. "సీ. అంకిలిమేల్కనుసతనిధృష్టద్యుమ్నుఁబట్టినక్రియఁదలపట్టెయీడ్చి." భార. సౌ. ౧, ఆ. (కడపటి యర్థమునకు తెనుఁగునమాత్రము ప్రయోగము.)

క్రియాకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిజ్ఞ.

క్రియాకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తశిష్యుఁడు.

క్రియావంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) పనియందు పూనికగలవాఁడు.

క్రియ్యు. వై. అ. క్రి. కృశించు. "ఉన్నమానమునెల్లఖిన్నంబులైవగఁగ్రిస్సియున్న." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

క్రీ.

క్రీ. దే. విణ. వృత్తియందుఁ గ్రిందుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. క్రీఁగడుపు, క్రీఁదొడ, క్రీనీడ, క్రీయూట. మొ. ఇక్కడ దీర్ఘాంతముగాన నిందునున్నయును పర వర్ణమునకు ద్విత్వమునురాదయ్యె. చూ. క్రి.)

క్రీఁగడుపు. ద్వ. వి. (క్రిందు+కడుపు.) పొత్తికడుపు.

క్రీఁదొడ. దే. వి. (క్రిందు+తొడ.) తొడకులోపలి భాగము.

క్రీవాడ. ద్వ. వి. (క్రిందు+వాడ.) పాటిపొలము.

క్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆట్లాట; 2. పరిహాసము; 3. దూఱు.

క్రీడి. వై. వి. కవ్వడి, అర్జునుఁడు.

క్రీడించు. సం. అ. క్రి. ఆట్లాడు.

క్రు.

క్రుంకు. దే. అ. క్రి. 1. మునుఁగు; 2. అస్తమించు; 3. చచ్చు. "శా. శంకాకీర్ణమనస్కదానవరిపుల్ చక్రాయుధుండింతలోఁ, గ్రుంకెంబోయనిభీతులైరి." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—వి. మునుక.

క్రుంకుడు. దే. వి. అస్తమయము. (చూ. క్రుంకుడుగట్టు.)

క్రుంకుడుగట్టు. ద్వ. వి. అస్తపర్వతము. "సీ. నలిరేయుఁబగలునునడకకానఁగరాదు పుట్టుఁగ్రుంకుడుగట్లుపెట్టిరందు." య. 3, ఆ.

క్రుఁకుమల. ద్వ. వి.——, వై.——(ఇట్లు క్రుంకుమెట్టు. మొ.)

క్రుంగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రుంగక్ + పడు.) క్రుంగు. "సీ. బలభరంబునఁగ్రుంగఁబడునుర్వి మ్రోఁతకు ఫణులాదికూర్మంబుఁబడఁకుదూఱు." రా. యు, కాం. (స్వార్థమున పడు.)

క్రుంగిలు. దే. అ. క్రి.——వై.——"రెమ్మిపోఁకముడియూడ్చినఁగ్రుంగిలిరెండుకొంగులుంబిగ్గనడంచుచుఁక్ విడిచిపెట్టదు." విజ. ౨, ఆ.

క్రుంగు. దే. అ. క్రి. 1. క్రిందికి అడఁగు; 2. దిగఁబడు.

క్రుంచము. సం. వి. చ్. పుం. క్రౌంచపక్షి, కొంచ.

క్రుక్కు. దే. స. క్రి. 1. పేలులోనగువానిఁజేతిబొటనవ్రేలిగోటితోఁ జేదుపు; 2. అడఁచు; "సీ. పాడమురసావేశమునవచ్చి నర్మోక్తులాదవినాలుకకురాకుండఁగ్రుక్కి." స్వా. 3, ఆ.—3. తుఱుగు. "ఉ. అక్కమలాయతాక్షుఁడుభయంకరబాహువుదైత్యుకుక్షిలోఁ, గ్రుక్కినఁదద్దయుంబలిసిరోగముపేక్షులచేతమేనికిక్, వెక్కసమైనచందమున విహ్వలభావముచేసి." వి, పు. 8, ఆ.

క్రుక్కుడు. దే. వి. క్రుక్కుట.

క్రుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము, కినుక. (ఇది ధకారాంతమునగు.)

క్రుద్ధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోపము నొందినవాఁడు.

క్రుమ్మరిల్లు. దే. అ. క్రి. క్రుమ్మరు, (రూ. క్రుమ్మరిలు.)

క్రుమ్మరు. దే. అ. క్రి. సంచరించు, తిరుగు.

క్రుమ్ము. దే. స. క్రి. పొడుచు. "ఈటియలఁగ్రుమ్మి" య. ౨, ఆ.—వి. (కొమ్ముల) పొడువు.

క్రుమ్ముడు. దే. వి. (కొమ్ముల) పోడుపు.

క్రుమ్ముడువడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రుమ్ముడు + పడు.) పోటుపడు.

క్రుమ్ములాడు. దే. అ. క్రి. (క్రుమ్ములు+ఆడు.) క్రుమ్ముకొనిపోట్లాడు. "గీ. కొసరకాఁబోతు నాఁబోతుఁ గ్రుమ్ములాడ, నడిమిలేఁబెయ్య దెసవచ్చె నా కునిపుడు." కాశీ. ౨, ఆ.

క్రుయ్యఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రుయ్యన్+పాఱు.) క్రుయ్యు. "సీ. పలుక నెంతయుఁ గ్రుయ్యఁబాఱి ననునంజెక్కులందంద తడిపెడునశ్రువారి." హరి. ఉ. 3, ఆ. (స్వార్థమున పాఱు.)

క్రుయ్యు. వై. అ. క్రి. 1. కృశించు; "చ. ఎడఁకుచు రోమకోటినిలువంబడి మేనులు మూలఁగన్నులం, దుడుగక బాష్పముల్ వడియుచుండఁ దలల్ దిగ వైచి నోరఁ ద్రే, గుడుదొరఁగంగ నెంతయును గ్రుస్సి ఖురంబులు వ్రస్సి పుర్వులు, గ్గడువుగఁగా అఁ దద్దయును గాతియఁబోఁదె వ్రజంబునంబ సుల్." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. వెనుదీయు*. "ఉ. ఎయ్యెడఁగయ్యముల్ గలవొ యెవ్వరు చివ్వలకుత్స హింతురో, క్రుయ్యకయుంచుఁగోరి వెసఁ గ్రుమ్మరుచుండుదు నెందు నేను." హరి. పూ. ౭, ఆ.

క్రుష్టము. సం. వి. అ. న. 1. ఏడుపు; 2. సద్దు.

క్రుళ్లగించు. దే. అ. క్రి. (మనసులో) దుఃఖించు.

క్రుళ్లగింత. దే. వి. (మనసులో) దుఃఖించుట.

క్రుళ్లు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుళ్లగించు; "సీ. కోపశోకంబులఁ గ్రుళ్లుచుఁ దనలోనమండుచు దితిచాలమ ఱుఁగఁదొడఁగె." భాగ. ౬, స్కం.— 2. అవియు; "గీ. పిన్నయయ్యును గుణములఁ బెద్దగాన, వానిజీవనమేమియుహీనపడక, యుండెనయ్యు న్కిఁగనుఁగొనిగుండెలెల్లఁ, గ్రుళ్లుచుండంగవది నెలుకుందికుంది." భో. ౬, ఆ. — 3. (కాలమతిక్రమించుటచే ఫలాదులు) నలుపుపాతిచెడు.

క్రుళ్లుపోతు. దే. విశ. క్రుళ్లగించుస్వభావముగల వాఁడు.

క్రూ.

క్రూరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. నొప్పించునది; 2. భయంకరమైనది; 3. గట్టిది.

క్రూరు. దే. విశ. వాఁడి. "గీ. క్రూరుమొనవెట్టిన ట్టులుకొందలంజ్వలాయుధములుఁగంకటము లునమరనున్నఁ, జూచిచావనివారనిచూడఁజేర, నరుగకున్నవికంకగృధ్రాదులలికి." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము దొరకినదికాదు.)

క్రే.

క్రే. దే. విశ. వృత్తియందు క్రేవశబ్దమునకు మీఁది వర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. క్రేగన్ను, క్రేగయి. మొ.)

క్రేఁటు. దే. అ. క్రి. 1. గొంతెడుపుతీఱుటకు సకిలించునట్లు శబ్దించు; "వ. ఉమ్మలికయింతయేటికను టయునబ్బోటిగ్రేఁటుచునిట్లనియె." స్వా. ౬, ఆ. — 2. తొట్రుపడు. "ఉ. అమాసచీకటిం, గ్రేఁటుచు నేగుదెంచెనదు రేయిసిజోరుఁడుకన్న పెట్టఁగన్." భల్లా. ౧, ఆ.

క్రేఁటుకొను. దే. అ. క్రి. గొంతెడుపుతీఱుటకు సకిలించునట్లు శబ్దించు. "క. పాటితకరిదంతద్యుతి, పాటచ్చరగండఫలకభాగంబులపైఁ, గాటుకకన్నీరొలుకఁగ, మాటవెడలఁ గ్రేఁటుకొనుచుమానినిపలికెన్." స్వా. 3, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

క్రేగన్ను. దే. వి. (క్రేవ+కన్ను.) కడకన్ను, కటాక్షము.

క్రేగయి. ద్వ. వి. (క్రేవ + కయి.) హస్తాగ్రము. "చ. మంచపుఁగోడుతాలుపరిమన్కిబిడారపు మెట్టుఁగ్రేగయిం, గొంచకయెత్తినట్టినిను." అచ్చ. యు, కాం.

క్రేడి. దే. వి. సంబావుతోఁ గలసిన కారులోనగు ఎట్టువడ్లు.

క్రేడించు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "క. ఓడితి మెమే మురణమునఁ, గ్రీడికిఁ గ్రేడించిరాక గెలువేయ తఁడె, చ్చోఁడాఁగిపోయెనొకొమా, తోడిబవర మిట్లు తానుదొలఁగినఁదెగునే." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—స. క్రి. అలక్ష్యముచేయు. "ఎ, గీ. ఉఱక యాతఁడుకురుసేనఁదటియఁజొచ్చె. వ. ఇట్లు గ్రేడించి గాంగేయుండించిగాండీవితనయురదంబుర యంబున. క. పఱపిరథికులనుసూతుల, నఱికిన." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (దీనికి గ్రామ్యరూపము కేడించు.)

క్రేడిసేయు. దే. స. క్రి. (క్రేడి+చేయు.) పరిహాసముచేయు. "వ. విలయమార్తాండమండలంబు వేఁడిమిం గ్రేడిసేయుమూఁడవ బాణంబు తూణంబు నందిగుచునప్పుడు." వై. ౫, ఆ.

క్రేణి. దే. వి. 1. ఉన్నతపదము. "క. మించిధనమూసఁ బ్రజనెరి, యించుదురాత్ములకుఁ గ్రేణియిచ్చుటపతియూ, హించిననిండినచెలువవి, యించిశకులకులముసంగ్రహించుటకాదే." కవిక. ౨, ఆ. —2. పరిహాసము. "ఉ. నారియొకర్తుచొక్కపునవల్గలచక్కనిచిన్నపొన్నకుం, జేరిప్రసూనగుచ్ఛములశేషముగోసియుఁ గ్రేణినోర్తునీ, భూరుహమెక్కుమన్ననగిపూయఁగఁజేయుదు నాకిదెంతయున్, మేరువుగాదు నానదినమేరువనం దగిపూచెఁగ్రమ్మఱన్." చమ. ౧, ఆ.

క్రేణించు. దే. స. క్రి. అలక్ష్యముచేయు. "సీ. కమలమొక్కటినేను గాన్కగానిచ్చినఁగనుసన్నఁ గ్రేణింపఁజను నెసకియ." రామా. ౧, ఆ. (క్రేడించుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రేణిసేయు. దే. స. (క్రి. క్రేణి+చేయు.) పరిహాసముచేయు. "ఉ. ఆయతబాహులన్ వెడఁదయైన సమున్నతవక్షమున్ సరో, జాయితలోచనంబులఁ బ్రసన్నముఖంబు నుదాత్తరేఖయుం, గాయజుఁగ్రేణిసేయు ననఁ గౌశికుమీఱు ననంగవిభ్రమ, శ్రీయును బెంపునుం గలుగఁజేసి విధాతృఁడుపేడిఁజేసెనే." భార. విరా. ౧, ఆ. (క్రేడిసేయుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రేతొట్టు. దే. అ. క్రి. (క్రేవ+తొట్టు.) గట్టొరయు. "వ. క్రేతొట్టుకడళ్లకైవడిఁగలయబెరయ." ఉ, హరి. 3, ఆ.

క్రేపు. దే. వి. 1. దూడ; "క. క్రేపులరూపములనేఁ జరించెదననుచున్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. (పర్వత) శిఖరము. "గిరిక్రేపులు మూఁపులు." స్వా. 3, ఆ.

క్రేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (వెలయిచ్చి) కొనఁదగినది. (సరకు.)

క్రేయో. దే. వి. వెడలఁగొట్టుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "శా. ఈయోషిద్బాడబులన్ ధనంబుఁగొని క్రేయోయంచు మర్త్యాళిదు, ర్వ్యాపల్ వల్కఁబురంబులో వెడలఁబంపంబాడి." భల్లా. 3, ఆ.

క్రేవ. దే. వి. పార్శ్వము. "శ్రీవిబుధద్రుమద్యుతులు క్రేవలఁదోఁపఁగ." కవిస. ౧, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రే.)

క్రేవు. దే. వి. సింహనాదమునందగుధ్వన్యనుకరణము. "ఎ. గీ. శంకరుఁడునందిపైనెక్కి హుంకరించి, యతిశయార్భటిక్రేవునవార్చి పేర్చి." అని. ౪, ఆ.

క్రేళ్లు. దే. వి. బ. ఉన్నతి. "సీ. రోహిణాద్రియపెక్కురూపులైయున్నట్లు క్రీడాచలంబులక్రేళ్లుగలిగి." రా. యు, కాం.

క్రేళ్లుదాఁటు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; "ద్వి. మీలు, క్రేళ్లుదాఁటుచుమాటికినిసముల్లోల, కల్లోలములఁదేలుక్రమముఁగన్గొంటె." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—2. గంతులిడు. "సీ. అడ్డంపునిడుపుటాఁబడ్డలగతిమన్నుఁబిల్లుడొంకలనుండి క్రేళ్లుదాఁట." స్వా. ౨, ఆ.

క్రేళ్లుబ్బు. దే. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉబ్బు.) అతిశయించు. "సీ. అలజలంబులుధాత్రినవఘళింపకమున్న క్రేళ్లుబ్బువారియకీర్తిపంకము." కా. ౫, ఆ.

క్రేళ్లువాఱు. దే. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+పాఱు.) గంతులిడు. "తే. మలఁగిగజకంధరముఁద్రుంచి తొలఁగనుతికి, కెంపుదళుకొత్తువాలుతోఁగ్రేళ్లువాఱు, నావృకోదరుపైఁ గవియంగఁజేయి, వీచెసేనకుఁగాళింగవిభుఁడుగడఁగి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

క్రేళ్లుఱుకు. దే. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉఱుకు.) 1. ఎగిరిపడు; "సీ. కేలిమైనొక్కటలీలఁగ్రేళ్లుతికెడు నాలుగనోగలమేలుడించి." భార. విరా. ౨, ఆ. —2. గంతులిడు; "సీ. హయముక్రేళ్లుఱుకునోయని రెండుకడలందు వాగెపట్టెరిమత్స్యపత్సపతులు." కళా. ౨, ఆ.—3. దూఁకు. "క. క్రేళ్లుతికెందొలఁగంబగతుని, యఱకడనుండిభువిమీఁదికబ్బలియుండున్." హరి. పూ. ౭, ఆ.

క్రై.

క్రైలు. దే. వి. ధాన్యమునుతేచికొలుచుట, ఒబ్బిడి. ("వ. క్రైలుగనఱికిపగఱంజిత్తుముత్తాడుసహాజసాహసులును." ఉ, హరి. ౪, ఆ. ఇక్కడక్రైలుగననఁగాసర్వనాశముగననియర్థము. గ్రంథములయందిట్లు రేఫసహితముగానిది కానఁబడుచున్నది.)

క్రైలుదారి. దే. వి. క్రైలుచేయించెడి యధికారి.

క్రొ.

క్రొ. దే. విణ. వృత్తియందుఁగ్రొత్తశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికంటెంబరములైనపరుషసరళస్థిరవర్ణములకుద్విత్వము కలుగును. క్రొక్కన్ను, క్రొక్కారు, క్రొగ్గండి, క్రొచ్చెలిక, క్రొత్తరఁగ, క్రొత్తిలిరు, క్రొత్తావి,

క్రొన్నన, క్రొన్నలుపు, క్రొన్నురువు, క్రొన్నెత్తురు, క్రొన్నెల, క్రొన్నేయి, క్రొమ్మంచు, క్రొమ్మడుఁగు, క్రొమ్మావి, క్రొమ్మించు, క్రొమ్మిడుఁగుఱు, క్రొమ్ముడి, క్రొమ్మెదడు, క్రొమ్మెఱుఁగు, క్రొమ్మొగడ, క్రొమ్మొన, క్రొమ్మొలక, క్రొన్నావఁడి, క్రొవ్విరి, క్రొవ్వెద, క్రొవ్వేఁడి. మొ. కొన్నిచోట్లఁ దత్సమపదము పరమగునపుడును ద్విత్వము కానఁబడుచున్నది. "సీ. పుష్కలావర్తకంబులులోనుగాఁగల క్రొమ్మేఘములు వృష్టికురియుచుండ." భీ. 3, ఆ. కొన్నియెడల పరుషములు పరములగునపుడు దీనికి నుమాగమము వచ్చును. క్రొంజాయ, క్రొంజెమట, క్రొందమ్మి, క్రొందలిరు, క్రొంబంట, క్రొంబదను, క్రొంబసఁడి, క్రొంబసిమి, క్రొంబుట్టము, క్రొంబువ్వు, క్రొంబొగ, క్రొంబొగడ. మొ.) (కొన్నిచోట్లఁ దత్సమపదములు పరమగునపుడును నుమాగమము కానంబడియెడి. ఉదా. క్రొంబులకలు. మొ.)

క్రొంకి. దే. వి. కొంకియొక్క రూపాంతరము.

క్రొంచె. వై. వి. కొంచయొక్క రూపాంతరము.

క్రొక్కారము. దే. వి. కోడికూఁత. "కార్కోడిగముల క్రొక్కారంపు సందడి." చంద్రా. ౨, ఆ.

క్రొత్త. దే. విశే. 1. నూతనము; "సీ. క్రొత్తముత్యములతో రుద్రాక్షమాలిక లష్టోత్తరశతంబులలుతేఁదాల్చి." కాశీ. ౧, ఆ.—2. అపూర్వము. "క. తద్ద్వా, రుణశిలలీవృష్టిమిగులఁ గ్రొత్తయగుచుపీ, క్షణములకత్యద్భుతకా, రణమైతనరార." కళా. ౬, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రొ.)

క్రొత్తడము. దే. వి. కోటబురుజు. "సీ. క్రొత్తడంబులకెంపుఁ గ్రొత్తడంబులరంగు నింగికిఁదోఁపు వన్నియలునింప." య. ౧, ఆ.

క్రొత్తడి. దే. వి. మగనాలు. "చ. ఆదిపుణ్యచరిత్రకులాగ్రగణ్య క్రొత్తడిసకలంబుఁజూడసభ్యదైన్యముఁబొందుటఁజూచిపొక్కితిన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—పతివ్రత. (అని కొందఱు.)

క్రొత్తముట్టు. దే. వి. వడుకనారంభించినప్పుడు ఏకునుండి పురిలేకచాఁగఁదీసి కదురునకంటించెడు నూలు. "సీ. కళ్యాలఁబదిలంబుగానిగుఱ్ఱంబులఁ గ్రొత్తముట్టునకియ్యకొలుపు వెరవు." భార. విరా. ౪, ఆ.

క్రొత్తళము. దే. వి. క్రొత్తడముయొక్క రూపాంతరము.

క్రొన్నెలలు. దే. వి. బ. కపోలోరుకటోపరిప్రదేశములయందలి నఖక్షతములు.

క్రొమ్మి. వై. వి. ఎఱ్ఱగోరంట. "సీ. కొరవినాఁ గ్రోపినాఁ గ్రొమ్మినాఁగఁ, గురవకనామమహా." ఆం. భా. ద్వి. వ.

క్రొవ్విదము. దే. వి. (క్రొవ్వు+ఇదము.) 1. దుష్కార్యము; "గీ. ఆలుబిడ్డలేనియట్టితిమ్మరియగు, కొయ్యగాకకూడుకుడుటఁబెట్టి, కుడుచువారలిట్టి క్రొవ్విదంబులుచేయఁ, జొచ్చుటిచ్చగించిచూతురయ్య." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. పరువము. "సీ. వికియనూఁకించు క్రొవ్విదపుమల్లియమొగ్గ లెలతావిఁజొక్కించు నిక్కలందు." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

క్రొవ్వు. దే. అ. క్రి. మదించు. వి. 1. మదము; 2. మెదడు.

క్రొవ్వుగొను. దే. అ. క్రి. (క్రొవ్వు + కొను.) మదించు. "సీ. పరువంపుఁజినుకులపసఁ గ్రొవ్వుగొని తేలగిలఁబడువానకోయిలలయొప్పు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

క్రో.

క్రోఁతి. దే. వి. కోఁతియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. ఆక్రూరతకుఁగాకయుగచరుల్ పఱవ, నో క్రోఁతులారమీకులుక నేమిటికి." రా. యు, కాం.

క్రోడము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒడి; 2. ఱొమ్ము. అ. పుం. పంది.

క్రోడాడు. దే. స. క్రి. 1. (ఏనుఁగులోనగునవి) కొమ్ములతోఁ బొడుచు; "క. ఏడాకుపొన్న కొమ్మలఁ, గ్రోడాడెడునడవిగొరుకొదమలుమోద, క్రీడందనరుచాడ్పునఁబై, నోడికలయిపువ్వుఁదేనెలురలఁగనొప్పెన్." హరి. పూ. 2, ఆ. "సీ. గోడలుక్రోడాడికోటెలల్ నుగ్గాడి పందిళ్లుపడఁద్రోచిబండ్లువిఱిచి." (ఇందు కర్త యెద్దులు.) నీలా. 3, ఆ.—2. (పంది) ముట్టెతో నేలకెల్లగించు; "వ. మహాదేహంబులగు వరాహంబులుచొచ్చి ఘోషంబుననెల్లచోట్లుం గ్రోడాడం దొడంగె." హరి. పూ. ౬, ఆ.—3. (ఏనుఁగులోనగునవి) కొమ్ములతోఁ బొడిచి దుమ్మెత్తిపైకిఁజల్లు; 4. (దుమ్ములోనగువాని) ఎత్తిపైకిఁజల్లు. (చూ. కోరాడు.)

క్రోడీకరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలింగనము; "ఆలింగనంతథాక్రోడీకరణంచాంకపాల్యపి." అ, పా. తృ. సం.—2. క్రోడీకరించుట.

క్రోడీకరించు. సం. స. క్రి. ఒకటిగాచేర్చు.

క్రోడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము.

క్రోధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బెండకీ. అ. పుం. ఒకసంవత్స రము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. కోపముగలది.

క్రోధము. సం. వి. అ. పుం. కోపము, కినుక.

క్రోధి. సం. వి. న్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. కోపముగలవాఁడు.

క్రోధించు. సం. అ. క్రి. కోపగిల్లు.

క్రోయు. దే. స. క్రి. విషమముగాచాఁచు. "క. నాలుకలుగ్రోయుచుపన్నులు, నాలుగుదిక్కులనమ ర్చినడుమనిలిచినూ, ర్యాలోకనపరుఁడై మును, గాలొక్కటిమోపినిలిచెఘర్మపువేళన్." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "నాలుకలుక్రోయుమహోరగరాజ యుగ్మముంజేరి." భార. ఆర. ౬, ఆ.

క్రోలు. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; "ఎ, గీ. ప్రియుండుఁ, బ్రియయుఁగ్రోలిరి నూతనప్రేమర సము." హరి. ఉ. 2, ఆ.—2. తిను; "క. నాలుకలు రెండునిన్నుం, గ్రోలనెకల్పించెనలువఘోరాహి కిన, న్నాలిగ్రహమపుడ తెగఁదినఁ, జాలదుమ్మ దుపవనవిరహిజనదురితమునన్." స్వా. 3, ఆ.—3. త్రాగు; "క. చాలఁగనిచ్చలువెన్నయుఁ, బాలుంగు డకగొనితల్లిపట్టికిసెలవిన్, వ్రేలిడియింతింతియ కాఁ, గ్రోలించునువెరవుతోడ రుచిగొలుపుక్రి యన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.—4. గ్రహించు; "చ. షా లఁతుక కాంతియింతపొలివోవఁగనీకెసలారుతా రని, శ్చలతఁగడంగిక్రోలికొనఁజాలుటఁగీచకము ఖ్యులోచనం, బులునయనంప్రధానమనుపూర్వ పచక్షినితప్పకుండఁగా, నెలమినహించెదక్కఁ గలయింద్రియవర్గముధిక్కరించుచున్." భార. విరా. ౨, ఆ. (కోలుయొక్క రూపాంతరము.)— వి. క్రోవి. "బెబ్బులిగొంతుక్రోల్గఁఅచిపెల్లిన మార్మైడద్రెళ్లదాఁటుచున్." ఆము. 3, ఆ.

క్రోలుకసవు. ద్వి. వి. తృణవిశేషము, నడము.

క్రోలుచు. దే. అ. క్రి. కూయు, శబ్దించు. ప్రే. క్రోలఁజేయు. (రూ. క్రోల్చు). శబ్దించుటకు.—"చ. కొసరివసంతకాలమునఁగోయిలక్రోల్చినభంగి నేర్చెన, బ్బిసరుహనేత్ర." కాశీ. ౫, ఆ.—క్రోలఁ జేయుటకు. — "వీనులతేనెసోనైయురియవింతగఁగా వ్యరసంబుఁగ్రోల్చి." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.)

క్రోవ. దే. వి. సరము. "సురాంతకు భాగ్యరత్నపుం గ్రోవ." రామా. 2, ఆ.

క్రోవి. యు. దే. వి. 1. గొట్టము; 2. ఆసుపోసెడు గొట్టము; "సీ. పరిపరియచ్చులు చరికుండ యూ డితచీడుదబ్బలుదండెనాడెక్రోవి." హంస. ౨, ఆ.—3. తుపాకి; "సీ. చేతిక్రోవులుఁవైచిబీతుచె య్యూలఁబాలె బగ్గముపాడై తుపాకిమూఁక." రా, పి. ౫, ఆ.—4. బుడ్డి; "సీ. కపురంపుబరణి చిల్కలదివ్వెకంబంబునిల్వుటద్దంబుపన్నీటిక్రో వి." నీలా. 3, ఆ.—5. భూమిలోపలనీళ్లువచ్చు టకేర్పఱచినమార్గము; "చ. కొలఁకులవాఁగులన్ నదులఁ గ్రోవులబావులనిర్ఝరంబులన్, గలయఁ గరోసిరోసి." భార. ఆర. ౪, ఆ.—6. మూస. "ఉ. కాలకళాదుఁడెండయను కాంచనరేణువు ప్రత్యగాశనాఁ, గ్రాలెడు క్రోవిఁగూర్చికరఁ గంగ." కళా. ౧, ఆ.—వై. కురవకముకీ. "ఏ చితనర్చితలిర్చినక్రోవుల." భార. ఆది. ౪, ఆ.

క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. రెండువేలవిండ్లపట్టు కొలఁది, కోసు.

క్రోష్టము. సం. వి. అ. పుం. న. గెనుసుకీ.

క్రోష్టుపుచ్ఛిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపొన్న, పొ ర్లుగాడికీ.

క్రోష్టువిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్కతోఁక పొన్నకీ.

క్రోష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం. జంబుకము, నక్క.

క్రోష్ట్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడునక్క; 2. తెల్ల నేలగుమ్మడికీ; 3. లాంగలికీ. (లాంగలి శబ్దము నకు తరిగొట్టుయు నీరుపిప్పలియు నర్థములు.)

క్రౌ.

క్రౌంచదారణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుహుఁడు, కుమారస్వామి.

క్రౌంచము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కొండ; 2. ఒకానొక ద్వీపము; (చూ. ద్వీపము.) 3. ఒ కానొక పక్షి.

క్రౌర్యము. సం. వి. అ. న. క్రూరభావము.

క్ల.

క్లమథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రమము, బడలిక.

క్లమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

క్లా.

క్లాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బడలినది.

క్లాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్లమము, బడలిక.

క్లి.

క్లిన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.

క్లిశితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దారిద్ర్యాదులచేత క్లేశమునొందినది.

క్లిష్టము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక శబ్దదోషము. విణ. 1. దారిద్ర్యాదులచేత క్లేశమునొందినది; 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధమయినది. (వాక్య.)

క్లీ.

క్లీతకము. సం. వి. అ. న. అతిమధురము.

క్లీతకిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

క్లీబము. సం. వి. అ. న. నపుంసకము. విణ. విక్రమములేనిది.

క్లే.

క్లేదము. సం. వి. అ. న. ఆర్ద్రత, తడి.

క్లేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుఃఖము; 2. కోపము; 3. వ్యవసాయము.

క్లో.

క్లోమము. సం. వి. న్. న. కడుపులో నొకప్రక్కనుండెడియొక్కనిమాంసము, నీరుతిత్తి. (అని కొందఱు.)

క్వ.

క్వణనము. సం.వి.అ.పుం. వీణలోనగువాని మ్రోత.

క్వణము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

క్వథితము.సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) చక్కఁగాకాఁగినది.

క్వయినా. ఆం. వి. శీతజ్వరముల కౌషధము.

క్వా.

క్వాణము. సం.వి.అ.పుం. క్వణముయొక్క రూపాంతరము.

క్వాథము. సం. వి. అ. పుం. బాధ.

క్వాథోద్భవము. సం. వి. అ. న. మ్రానిపసుపునవండిన అంజనవిశేషము.

క్వి.

క్విట్రెంటు. ఆం. వి. మాన్యములమీఁద నీయఁబడు అల్పమైన పన్ను.

క్ష.

క్షంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) క్షమిత, ఓర్పరి.

క్షణద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి. అ. న. ము. నీళ్లు

క్షణదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జోస్యుఁడు.

క్షణనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

క్షణప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తటిత్తు, మెఱుపు.

క్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఘటికయందాఱవపాలు; 2. తిరునాళ్లు; 3. పండుగ; 4. వ్యాపారములేమి; 5. సమయము.

క్షణియించే. సం. స. క్రి. భోజనార్థమువరించు. "న. అయ్యా నీవతిథివిమాయింటం గృతభోజనుం డవైపొమ్మనిక్షణియించిన." భార. ఆది. ౧, ఆ. (రూ. క్షణ్ణించు.)

క్షతజము. సం. వి. అ. న. రక్తము, నెత్తురు.

క్షతము. సం. విణ.(అ.ఆ.అ.) 1.గాయమునొందినది; 2. నాశమునొందినది.

క్షతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గాయము; 2. నాశము.

క్షత్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. శూద్రస్త్రీయందుక్షత్రియునికిఁబుట్టినవాఁడు; (క్షత్రియస్త్రీయందు శూద్రునికిఁ బుట్టినవాఁడని పాఠాంతరము.) 2. దాసీపుత్త్రుఁడు; 3. ద్వారపాలకుఁడు; 4. బ్రహ్మ; 5. సారథి.

క్షత్త్రబంధువు. సం. విణ. ఉ. స్వధర్మములేక క్షత్రియునకు బంధుమాత్రుఁడైనవాఁడు. (ఇది నిందయందువచ్చును.)

క్షత్రము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.

క్షత్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాచేది.

క్షత్రియాణి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

క్షత్రియి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాచవాని పెండ్లాము.

క్షత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాచవాఁడు.

క్షత్త్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

క్షప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి, రేయి.

క్షపణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బౌద్ధమతస్థుఁడు.

క్షపణము. సం. వి. అ. న. అశుచిభావము. విణ. సిగ్గులేనిది.

క్షపాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

క్షమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఓర్పు; 2. నేల. అ. న. ము. యుక్తము. విణ. చాలునది.

క్షమి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) సహిష్ణువు, ఓర్పరి.

క్షమించే.సం.స.క్రి.ఓర్చు. (క్షమియించుఅనియు.)

క్షమిత. సం. విశే. (బు.ఈ.బు.) సహిష్ణువు, ఓర్పరి.
క్షముఁడు. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) 1. శక్తుఁడు; 2. హితుఁడు.
క్షయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అఱుఁదెవులు; 2. తగ్గుదల; (ఇది త్రివర్గమునం దొక్కటి. చూ. వర్గము.) 3. ప్రళయము; 4. ఇల్లు.
క్షయించే. సం. అ. క్రి. క్షీణించు, తగ్గు.
క్షయ్యము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) క్షయింపఁదగినది.
క్షరము. సం. వి. అ. న. నీళ్లు. పుం. మబ్బు.
క్షవథువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. తుమ్ము; 2. దగ్గు.
క్షవము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్ము; 2. నల్లావలు.

క్షా.

క్షాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఓర్వఁబడినది.
క్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్షమ, ఓర్పు.
క్షాత్త్రము. సం. వి. అ. న. క్షత్త్రధర్మము.
క్షామము. సం. వి. అ. పుం. కఱవు. విశే. కృశము.
క్షారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కసుగాయ; 2. (పక్షులు మత్స్యములు లోనగువానిఁ బట్టివేసెడు) బుట్ట; 3. పసరు మొగ్గ, మొగ్గలగుమి. (అని కొందఱు.)
క్షారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పు; 2. కారము; "త్రిరాత్రముభయోరధశ్శయ్యా. బ్రహ్మచర్యమ్ క్షారలవణవర్జనంచ." అని ఆపస్తంబసూత్ర వాక్యము.—3. గాజు; 4. బూడిద; 5. ఉమ్మెత్త.
క్షారాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉప్పుసముద్రము.
క్షారితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కాఁచినది.
క్షారితుఁడు. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) పరస్త్రీగమనాది దోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు.
క్షాళనము. సం. వి. అ. న. కడుగుట.
క్షాళితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కడుగఁబడినది.

క్షి.

క్షితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ఉనికి; 3. చిటికె వేయునంతకాలము; 4. నాశము.
క్షితిధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, నేలతాలుపు.
క్షితిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు, నేల ఱేఁడు.
క్షిప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షేపణము, ప్రేరేపించుట.
క్షిప్తము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) 1. త్రోయఁబడినది; 2. వైవఁబడినది.
క్షిప్నువు. సం. విశే. ఉ. తిరస్కరించువాఁడు.
క్షిప్రము. సం. క్రి. విశే. అ. న. శీఘ్రము. విశే. వడిగలది.
క్షిప్రశ్యేనము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, ఏట్రింత.
క్షియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షయము, తగ్గుదల.

క్షీ.

క్షీణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) క్షయించినది.
క్షీణించే. సం. అ. క్రి. క్షీణమగు.
క్షీబుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) క్రొవ్వినవాఁడు.
క్షీరకాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిన్నపాల.
క్షీరము. సం. వి. అ. న. 1. పాలు; 2. నీళ్లు. (శునక క్షీరము శూనారము.)
క్షీరమోరట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేఁగొండది.
క్షీరవిదారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్ముడు.
క్షీరశుక్ల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లనేలగుమ్ముడు.
క్షీరాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.
క్షీరావి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిఱుపాల.
క్షీరాశము. సం. వి. అ. పుం. హంస.
క్షీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలచెట్టు.
క్షీరోదకన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లును పాలును గలసినట్లొక్కటిగాఁ గలసియుండు ధర్మము.
క్షీరోదము. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.

క్షు.

క్షుణ్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొడిచేయఁబడినది.
క్షుణ్ణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యుత్పన్నుఁడు.
క్షుతము. సం. వి. అ. న. త్. స్త్రీ. తుమ్ము.
క్షుతాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. నల్లావలు. (క్షుధాభిజననమని కొందఱు.)
క్షుత్తు. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. ఆఁకలి, బుభుక్ష.
క్షుద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఈఁగ; 2. తేనెటీఁగ; 3. వేశ్య; 4. అంగహీనయగు ఆఁడుది; 5. నాట్యమాడెడు ఆఁడుది; 6. హింసించెడు ఆఁడుది; 7. పులిచింత; 8. వాఁకుడు.
క్షుద్రకము. సం. వి. అ. పుం. బాణవిశేషము, కుప్పెకోల. "శ్లో. అథైనం పంచవింశత్యా క్షుద్రకాణాం సమాచినోత్." భార. భీష్మ. "శ్లో. సాత్యకిః పంచవింశత్యా క్షుద్రకాణాం సమార్పయత్." భార. ద్రో.
క్షుద్రము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) (చూ. క్షుద్రుఁడు.)
క్షుద్రమూలకము. సం. వి. అ. న. చిన్నముల్లంగి.
క్షుద్రశంఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.

క్షుద్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధముఁడు; 2. అల్పుఁడు; 3. లోభి; 4. హింసకుఁడు.

క్షుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షుత్తు, ఆఁకలి.

క్షుధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆఁకలిగొన్నది.

క్షుపము. సం. వి. అ. పుం. కుఱుచకొమ్మలును ఊడలునుగల చెట్టు.

క్షుబ్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కలఁతపెట్టఁబడినది.

క్షుభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

క్షుమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీలిచెట్టు; 2. నూనెయగిసె౹.

క్షురకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోలిమిడి౹; 2. పల్లేరు౹; 3. బొట్టుగు౹.

క్షురప్రము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధచంద్రబాణము. "అర్ధచంద్రః క్షురప్రస్స్యాత్." అని హలాయుధ నిఘంటువు.

క్షురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగలికత్తి; 2. గోలిమిడి౹; 3. పల్లేరు౹.

క్షురి. సం. వి. న్. పుం. మంగలి.

క్షురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలికత్తి.

క్షుల్లకము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల. విణ. 1. అల్పము; 2. నీచము; 3. పేద.

క్షే.

క్షేత్రజ్ఞుఁడు. సం. వి.అ.పుం. జీవుఁడు.విణ. నేర్పరి.

క్షేత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పరిమడి; 2. గణితశాస్త్రవిశేషము; 3. పెండ్లాము; 4. శరీరము; 5. సిద్ధస్థానము. (ఏనుఁగుయొక్క హస్త, వదన, దంత, శిరో, నయన, కర్ణ, గ్రీవా, గాత్రో, రః, కాయ, మేఢ్ర, పదములు పండ్రెండు క్షేత్రములనఁబడును.)

క్షేత్రాజీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దున్నుకొని బ్రదుకువాఁడు.

క్షేత్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మడియందుఁ బుట్టినది. (తృణము.)

క్షేత్రియుఁడు. సం. విణ. అ. పరదారరతుఁడు.

క్షేపణము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపించుట.

క్షేపణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓడనడపుగడ; 2. ఒకానొక వల.

క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిమ్ముట; 2. త్రుళ్లు; 3. దూఱు; 4. పూఁత; 5. ప్రేరణము.

క్షేపిష్ఠము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి క్షిప్రము. (క్షిప్రము=శీఘ్రము.)

క్షేపీయము. సం. విణ. (స్.ఈ.స్.)——పై.——

క్షేమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి.

క్షేమంకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుచేయువాఁడు.

క్షేమతండులము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయాణకాలమందు పట్టిచేతఁబోక యింటనుండి కొలఁదిగాఁ గట్టికొనిపోయెడు బియ్యము.

క్షేమము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కలిగినది చెడకుండుట; 2. శుభము. పుం. బలురక్కసి౹.

క్షైత్రము. సం. వి. అ. న. క్షేత్రముల సమూహము. (క్షేత్రము=వరిమడి.)

క్షో.

క్షోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ముంజతృణముచే నల్లిన బ్రహ్మచారి మొలత్రాడు.

క్షోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నూఱుట; 2. పొడి.

క్షోదిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి క్షుద్రము. (క్షుద్రము=అల్పము.)

క్షోదీయము. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.)——పై.——

క్షోభము. సం.వి. అ. పుం. 1. కలఁత; 2. దోఁపుడు.

క్షోభించే. సం. అ. క్రి. కలఁతపడు.

క్షోభితము. సం. విణ.(అ.ఆ.అ.) కలఁతపెట్టఁబడినది.

క్షౌ.

క్షౌద్రము. సం. వి. అ. న. 1. తేనె; 2. నీళ్లు.

క్షౌమము. సం.వి.అ.న.1. నారచీర; 2. నూనెయగిసె నారచీర; 3. కుందేటిత్రుప్పటిచీర. పుం,న.1. తెల్లచీర; 2. యుద్ధార్థము వాకిటిమండపముమీఁదఁగాని కొత్తళముమీఁదఁగాని యేర్పఱచినగది.

క్షౌరము. సం. వి. అ. న. మంగలిపని.

క్షౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

క్ష్ణు.

క్ష్ణుతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వాఁడిచేయఁబడినది.

క్ష్మా.

క్ష్మా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. నిద్ర. అ. న. ము. 1. స్థానము; 2. రాక్షసుఁడు.

క్ష్మాజము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

క్ష్మాభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. కొండ; 2. రాజు.

క్ష్వి.

క్ష్వింక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱని మొగముగల ఆఁడు కోఁతి. అ. పుం. ము. ఎఱ్ఱని మొగముగల మగ కోఁతి.

క్ష్వే.

క్ష్వేడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సింహనాదము; 2. వెదురుసలాక. అ. న. ము. 1. ఆవడపువ్వు; 2. ఎఱ్ఱజిల్లేడుకాయ. పుం. 1. చెవుడు; 2. మ్రోఁత; 3. విషము. విణ. 1. పొందరానిది; 2. వంకరైనది.
క్ష్వేడితము. సం. వి. అ. న. సింహనాదము.
క్ష్వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింహనాదము. అ. పుం. ము. విషము.
క్ష్వేళితము. సం. వి. అ. న. సింహనాదము.

ఖ.

ఖ. ఒక యక్షరము.
ఖంగుఖింగు. దే. వి. ఆయుధము లొకటితో నొకటి తాఁకునప్పుడు కలిగెడు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉత్సాహ. నిబ్బరంపుటార్భటిని జనించె నంత నెల్లచోఁ, డబ్బుడుబ్బు ఖంగుఖింగుఠంగుఠింగు మన్ధ్వనుల్." కళా. ౮, ఆ.
ఖంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము. విణ. కుంటిది.
ఖంజనము. సం. వి. అ. పుం. మందపిచ్చుక. కాటుకపిట్ట. (అని కొందఱు.)
ఖంజపాదము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశేషము, గంజనగాలు.
ఖంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. "సీ. కాహళదుందుభిఖంజరీమర్దళభేరీరవంబులుబోరుకలఁగ." భాను. ౪, ఆ.
ఖంజరీటము. సం. వి. అ. పుం. మందపిచ్చుక. కాటుకపిట్ట. (అని కొందఱు.)
ఖండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భాధానాది విధిప్రతిపాదకగ్రంథము. "శ్రౌతులఁదప్పవట్టుదుర్ ఖండలముష్టిపీడ్వఁగనినప్పుడు." ఆము. ౨, ఆ.
ఖండకము. సం. వి. అ. పుం, న. గోఁచి.
ఖండనము. సం. వి. అ. న. నఱకుడు.
ఖండపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. పరశురాముఁడు; 3. రాహువు; 4. సున్నముపూయువాఁడు; 5. ఖండామలకమనెడు మందు.
ఖండము. సం. వి. అ. పుం, న. తునుక. పుం. 1. పులకండము; 2. రత్నదోషము.
ఖండశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులకండము.
ఖండా. వై. గ్రా. వి. పెద్దకత్తి. "సీ. ఒండొంటిఁగొట్టుచోఁ ఖండాలుక్రంగుక్రంగునఁదాఁకి పెనుమిడుంగుఱులుగ్రక్క." కళా. ౮, ఆ.
ఖండించు. సం. స. క్రి. ఖండముచేయు, నఱకు.
ఖండిక, ఖండ్రిక. గ్రా. చిన్నపల్లె.
ఖండికము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము.
ఖండిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాయకుఁడు రాత్రి మఱియొకదాని యింటికిపోయి యాచిహ్నములతో రాఁగా చూచి కోపమునొందిన నాయిక. (చూ. నాయిక.)
ఖండితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నఱకఁబడినది.
ఖండీ. హిం. వి. పుట్టి.
ఖండీరము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చపెసలు.
ఖండువా. గ్రా. వి. పైవస్త్రము.
ఖంబు. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. స్వర్గము; 3. అభావము; 4. ఇంద్రియము; 5. తెలివి; 6. పట్టణము; 7. పరిమడి; 8. సుఖము; 9. సున్న. (చూ. కంబు.)
ఖగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. బాణము; 3. గ్రహము.
ఖగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. వేలుపు.
ఖగేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు.
ఖచరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. మేఘము; 3. గాలి.
ఖచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.
ఖచించు. సం. స. క్రి. చెక్కు, పొదుఁగు. (ఖచియించు అనియు. "క. ఖచియించినవజ్రంబుల, రుచులనుబొలుపారుసీవురులుబెరయఁగన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.)
ఖచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెక్కఁబడినది.
ఖజపము. సం. వి. అ. పుం. ఖిల్లి.
ఖజాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గరిఁటె.
ఖజానా. హిం. వి. ధనాగారము.
ఖటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలపము.
ఖటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——
ఖట్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె.
ఖట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గద్దియ; 2. పాడె.

ఖట్టికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేఁటకాఁడు.
ఖట్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పర్యంకము, మంచము.
ఖడ్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. ఖడ్గమనెడు మృగము; 3. ఖడ్గమృగముకొమ్ము.
ఖడ్గి. సం. వి. న్. పుం. ఖడ్గమృగము. విణ. కత్తిగలవాఁడు.
ఖతమాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొగ; 2. మబ్బు.
ఖతిలకము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.
ఖత్తు. హిం. వి. రీతి, ఉత్తరము.
ఖదిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముడుఁగుఁదామర. అ. పుం. ము. చంద్రు!.
ఖదిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.
ఖద్ది. దే. వి. బలము. "స్రగ్ధర. ఖద్దిం జెండాడు మ్రాఁకుల్ కవుఁగిటికొలఁదుల్ కత్తినొక్కొక్కగా తఱా." స్వా. ౪, ఆ.
ఖద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. మిడుఁగుఱుఁబురువు.
ఖద్యోతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.
ఖనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొక్కు. (రూ. ఖానకము.)
ఖనకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పరవాఁడు; 2. కన్నపుదొంగ. విణ. త్రవ్వెడువాఁడు.
ఖని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రత్నములుపుట్టెడుచోటు, గని, (రూ. ఖాని.)
ఖనిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గడ్డపాఱ; 2. గుద్దలి.
ఖనిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాఱ.
ఖపుటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అన్నమాకులోఁబెట్టుకొనక చేతఁబెట్టుకొని భుజించువ్రతముగలవాఁడు.
ఖపురము. సం. వి. అ. పుం. 1. పోఁకజబర; 2. పోఁకమ్రాను; 3. మ్రానిబంక; 4. నాగముస్తె!.
ఖర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డావరడంగిచెట్టు. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) న. ము. 1. ఎండుపోఁక; 2. వాఁడిమి; 3. వేఁడిమి. విణ. 1. వాఁడిమిగలది; 2. వేఁడిమిగలది.
ఖరకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.
ఖరకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలియిల్లు.
ఖరణసుఁడు. సం. విణ. (స్. అ. ఆ. అ.) వాఁడియైన ముక్కుగలవాఁడు, గద్దముక్కువాఁడు.
ఖరపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింట!.
ఖరమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేను!.
ఖరము. సం. వి. అ. పుం. గాడిద.
ఖరాగా. హిం. క్రి. విణ. సరిగా, స్థిరముగా.
ఖరాశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓమము.
ఖరీదు. హిం. వి. వెల.
ఖరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాక్షసుఁడు. విణ. 1. వాఁడిమిగలవాఁడు; 2. వేఁడిమిగలవాఁడు.
ఖరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గర్వము; 2. గుఱ్ఱము; 3. పల్లు; 4. శివుఁడు. విణ. తెల్లనిది.
ఖర్చు. హిం. వి. వ్రయము.
ఖర్జువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. తీఁట; 2. ఒకానొక పురుగు; 3. చిట్టీఁదు!.
ఖర్జూరము. సం. వి. అ. న. వెండి. పుం. 1. తేలు; 2. పేరీఁదు!; 3. బ. ధాన్యవిశేషము.
ఖర్జూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టీఁదు!.
ఖర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిచ్చమెత్తెడుకప్పెర; 2. తలపుఱ్ఱె.
ఖర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలతుత్తము.
ఖర్పరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ.
ఖర్వటము. సం. వి. అ. పుం. కొండదొనసాశ్రయించియుండెడుపల్లె. కమ్మరివడ్లంగిలోనగువారుండెడుపల్లె. (అని కొందఱు.) నన్నూఱు గ్రామములుగల పరగణాకు ముఖ్యగ్రామము. (అని కొందఱు.) (ఖర్పటమని కొన్ని పుస్తకములయందుఁ గానఁబడుచున్నది.)
ఖర్వము. సం. వి. అ. న. సంఖ్యావిశేషము. విణ. 1. అధమము; 2. పొట్టి.
ఖలతి. సం. విణ. ఇ. బట్టతలవాఁడు.
ఖలపువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఉ.) కళ్లమునూడ్చువాఁడు.
ఖలము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. నేల; 3. పాపము. పుం. కళ్లము. విణ. 1. అధమము; 2. క్రూరము; 3. నీచము.
ఖలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కళ్లముల సమూహము; 2. ఖలుల సమూహము; 3. మురయనెడు గంధద్రవ్యము!.
ఖలీనము. సం. వి. అ. పుం, న. గుఱ్ఱపుకళ్లెము, (రూ. ఖలినము.)
ఖల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కళ్లములసమూహము; 2. ఖలులసమూహము.
ఖల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోలు; 2. పల్లము; 3. వస్త్రవిశేషము; 4. వానకోయిల.
ఖల్వాటుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బట్టతలవాఁడు.
ఖసూచి. సం. విణ. ఇ. ప్రతిభలేనివాఁడు.

ఖష్పసము. సం. వి. అ. పుం. గసగసాలు.
ఖర్జూరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాముకూటము, గరిడీ.

ఖా.

ఖాండవము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రునియొక్క ఒకానొక వనము.
ఖాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె, (రూ. ఖాటిక.)
ఖాణము. వై. గ్రా. వి. గుఱ్ఱము మొదలగువానియొక్క యులవలులోనుగాఁగలభక్ష్యము. "క. వీణాక్షీనపుడు వెడసిం, గాణింగొనియలరుఁదూపుగమిఁజక్కెరయే, ఖాణముగాఁగలిగినఖేం, ఖాణముదొరపింజపింజగాఁడఁగనేసెన్." విజ. ౧, ఆ.
ఖాతకము. సం. వి. అ. న. అగడ్త, (రూ. ఖాతిక.)
ఖాతము. సం. వి. అ. న. పుష్కరిణి, కోనేఱు.
ఖాతకుఁడు. సం. విశ. (అ. ఈ. అ.) 1. త్రవ్వెడువాఁడు; 2. అప్పుతీసెడువాఁడు.
ఖాదకుఁడు. సం. విశ. (అ. ఈ. అ.) 1. తినువాఁడు; 2. అప్పుతీసెడువాఁడు.
ఖాదనము. సం. వి. అ. న. 1. తినుట; 2. తిండి; 3. పల్లు.
ఖాదితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తినఁబడినది.
ఖాదిరము. సం. వి. అ. పుం. కవిరియుండ.
ఖాద్యము. సం. వి. అ. న. తినఁదగినబండము. విశ. తినఁదగినది.
ఖామందు. హిం. వి. యజమాని, స్వంతగాఁడు.
ఖాముఖా. హిం. క్రి. విశ. అగత్యముగా, గట్టిగా.
ఖాయము. హిం. విశ. స్థిరము, శాశ్వతము, రూఢి.
ఖారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టి. ఇద్దుము. (అని కొందఱు.)
ఖారీకము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టెఁడు విత్తులు విత్తఁదగినది. (పొలము.)
ఖాలీ, ఖాళీ. హిం. విశ. ఆక్రమింపఁబడని, ఉత్త.
ఖాసా. హిం. విశ. స్వంత.

ఖి.

ఖిన్నము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ఖేదమునొందినది.
ఖిలము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. దున్ననిది (నేల); 2. చెడినది. (దున్నని నేలయను నర్థమునందు నపుంసకమని కొందఱు.
ఖిలీభవించే. సం. అ. క్రి. చెడు. "వ. ఉభయలోకమార్గంబును ఖిలీభవించుంగావున." కాశీ. ౫, ఆ.

ఖు.

ఖుద్దున. హిం. క్రి. విశ. స్వంతముగా.
ఖురణసుఁడు. సం. విశ. (న్. అ. ఆ. అ.) ముక్కుమొక్కవాఁడు.
ఖురము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొరిజ; 2. నఖమనెడు గంధద్రవ్యము.
ఖురముఖము. సం. వి. అ. న. బూరగొమ్ము.
ఖురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాము, (రూ. ఖురళిక.)
ఖురాకము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.
ఖురాలకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము.
ఖుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ, ఆట.
ఖులాసా. హిం. వి. సౌఖ్యము, నెమ్మది.
ఖుల్లకము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) క్షుల్లకము, అల్పము.
ఖుల్లసు. హిం. వి. వివరము.

ఖే.

ఖేంఖాణము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము.
ఖేచరము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.
ఖేచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేలుపు. విశ. ఆకాశమున సంచరించువాఁడు.
ఖేటకము. సం. వి. అ. న. 1. డాలువాలు; 2. గ్రామవిశేషము.
ఖేటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పంటకాఁపులుండెడుపల్లె; వర్తకులుండెడుపేట. (అని కొందఱు.) 2. డాలువాలు; 3. కఫము. విశ. అధమము.
ఖేదము. సం. వి. అ. పుం. శోకము.
ఖేయము. సం. వి. అ. న. అగడ్త. పుం. నీళ్లుపాఱుటకుఁగట్టిన ఆనకట్ట. "శ్లో. సేతుశ్చద్వివిధోజ్ఞేయః ఖేయోబద్ధ్యస్తథైవచ, తోయప్రవర్తనాత్ఖేయోబద్ధ్యస్స్యాత్తన్నివర్తనాత్." అని నారదుఁడు. సం. విజ్ఞా. వ్య, కాం. వ్యాఖ్యానము.
ఖేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట.

ఖై.

ఖైదీ, కైది. హిం. వి. చెఱలో నుంచఁబడినవాఁడు.
ఖైదు, కైదు. హిం. వి. చెఱ, కారాగృహము.

ఖో.

ఖోడుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) కుంటివాఁడు.
ఖోలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుల్లాయి; 2. పోకచిప్ప; 3. పుట్ట.

ఖ్యా

ఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాసికెక్కినది.
ఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి, వాసి.

గ.

గ. ఒక యక్షరము.
గంగ. ఉభ. దే. విణ. 1. పూజ్యము; (గంగగోవు. మొ.) 2. పెద్ద. (గంగరావి. మొ.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. (పంచగంగలు.—కావేరి, తుంగభద్ర, కృష్ణవేణి, గౌతమి, భాగీరథి. ఆకాశగంగమందాకిని, పాతాళగంగభోగవతి.)
గంగడోలు. దే. వి. ఆవులకును ఎద్దులకును మెడక్రింద వ్రేలాడెడుతోలు, సాస్న.
గంగమయిలావు. ద్వ. వి. (గంగమయిల+ఆవు.) నలుపును పసుపునుగలసిన వర్ణముగల ఆవు.
గంగమ్మ. ద్వ. వి. (గంగ+అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత, (రూ. గంగనమ్మ.)
గంగరావి. దే. వి. బ్రహ్మదారువు†.
గంగరేను. దే. వి. పెద్దరేఁగు, లికుచము†.
గంగాజలములు. సం. వి. అ. న. బ. ధాన్యవిశేషము. "సీ. ఆర్థిఁబ్రయాగంబులార్జింపనార్జింపఁగానొప్పమెట్లుగంగాజలంబులు." కవి. ౧, ఆ.
గంగాధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, మిన్నువాఁకతాలుపు.
గంగాళము. దే. వి. ఇత్తడి రాగిలోనగువానితోఁజేసిన నీళ్లకొప్పెర.
గంగి. దే. విణ. 1. పూజ్యము; (గంగెద్దు.) 2. యక్షియము. "శా. అన్నాచెల్లెలనయ్యెదన్ విడువు నీకన్నంబువెట్టింతునా, హృన్నాథున్ ద్విజుగం గికుఱ్ఱనకటాహింసింపనేలయ్య." భాగ. ౯, స్కం. "గంగిగోవువంటి సాదుబాఁపనిన్ నినున్ జనునె పలువయనఁగ." కళా. ౭, ఆ.
గంగెద్దు. దే. వి. (గంగి+ఎద్దు.) బిచ్చపుదాసరులు శృంగారించి తీసికొనివచ్చెడి యెద్దు, (రూ. గంగిరెద్దు.)
గంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లమ్మెడియిల్లు; 2. గని. (ఒకానొకకవి గంజాహాలలుపాంశునభుజించి యని ప్రయోగించియున్నాఁడు. అక్కడ గంజాశబ్దమునకు గంజాయి యర్థమగుచున్నది. అది విచారణీయము.) అ. పుం, న. ము. బండారము. పుం. తిరస్కారము.
గంజి. వై. వి. అన్నరసము*.
గంజిగుల్ల. వై. వి. నీటిబుగ్గవలె లేచెడి బొబ్బ.
గంజితొరక. ద్వ. వి. గంజిమీఁది మీఁగడ.
గంజె. దే. వి. కృషికి యోగ్యమైన భూమి.
గంజెనగాలు. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "గంజనగాలనఖుంజపాదక్రీడగాఁజెలంగు." ఆం, భా. ద్వి. శూ.
గంజాయి. వై. వి. కైపుపుట్టించునట్టి యొక వస్తువు, కళంజము. "ద్వి. గంజాయితినెనేమికల్లుద్రావెనేమి, యంజకధనమిచ్చునతఁడెనామెచ్చు." హరిశ్చ. ౨, భా.
గంజో. దే. వి. బజాఱు. (అప్ర.)
గంట. యు. దే. వి. గడ్డిదుబ్బు, తృణస్తంబము. వై. 1. వాద్యవిశేషము; 2. కాలవిశేషము.
గంటకట్టు. దే. అ. క్రి. గంటయేర్పడినదియగు.
గంటము. దే. వి. తాటాకు వ్రాయుటకు నుపయుక్తమైన యుక్కుసాధనము.
గంటలమ్మ. వై. వి. (గంటల+అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత.
గంటవేఁట. ద్వ. వి. వేఁటలో భేదము. (చూ. ఏదువేఁట.)
గంటి. దే. వి. 1. గాయము, క్షతి; "సీ. వినుమెక్కునాఁడత్తపస్వివ్రేల్గాటిదర్భ. గంటిఁగూరయసరుగాతినవర్తించె, నతఁడుతపముసిద్ధికార్తఁబొంగి." సం. "క్షతేఽకిలకరేరాజన్ స్తస్యశాకరసోద్రవత్." భార. శల్య. ౨, ఆ. — 2. దుఃఖము. "తరల. చిలువకెంకి మెకంబు చెట్టనిచెప్పకొం దురుకల్లయీ, పొలఁతినెమ్మొగముం గడంకకుఁ బోలఁజాలక నెమ్మదిన్, గలఁగిచుక్కలరాయఁడెంతయుఁగంటివెల్వెలఁబాఱఁగా, కలరువిల్తునిమేనమామగునయ్యకాకొదగల్గునే." య. ౪, ఆ.
గంటు. దే. స. క్రి. గాయముచేయు. "ఉ. వేఁదుఱుగొన్న మానవుని వేమఱుగంటియు బిట్టుకాల్చియున్, మోఁదియునీటఁద్రొక్కియునుమున్కొనితీర్పఁగడంగువెజ్జునట్లు." లక్ష్మీ. ౫, ఆ. — వి. 1. గనుపు; "సీ. కన్నుకనుపు గంటు గను పంచనఁగ బర్వమమరు." ఆం, భా. ద్వి. వ. — 2. ముడి; ౩. రూకలముడి; ౪. వెండ్రుకలముడి.
గంటుబారంగి. ద్వ. వి. ఒకానొక మందుచెట్టు.
గంటువెట్టు. దే. స. క్రి. (గంటు+పెట్టు.) (కోపముచే మొగము) ముడుఁచు. "వ. అనియాడిమొ

గంబుగంటు వెట్టుకొనియున్న సురనదీనందనుది క్కు మొగంబై." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

గంటె. దే. వి. 1. గరిటె; 2. సజ్జపైరు. బ. సజ్జలు.

గంటెకామ. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

గంట్లకచోరము. ద్వ. వి. షడ్గ్రంథిక.

గంట్లకానుగు. దే. వి. షడ్గ్రంథము.

గంట్లము. దే. వి. గర్భిణులకోరిక, దోహదము. "సీ. పూలతేనెలయందుఁజాలాలిగోర్వంకపిండుగం ట్లంబులుపెట్టిపెట్టి." య. ౪, ఆ.

గండ. దే. వి. మొక్కుబడి. (గండదల, గండదీపము. మొ.)

గండఁడు. వై. వి. శూరుఁడు. "గండఁడుశంభుఁడు." వీర. ౪, ఆ.

గండకత్తెర. వై. వి. మెడ కత్తిరించుకొనెడి యొక దినుసు కత్తెర. "ద్వి. దండిపెద్దలమనోధైర్యం పులతకు, గండకత్తెర దీనికలికివాల్చూపు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

గండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖడ్గమృగము; 2. జోస్యము; 3. భేదము; 4. విఘ్నము; 5. సంఖ్యావిశేషము.

గండగొడ్డలి. వై. వి. పరశువు. "సీ. పులులమొత్తం బుల బోనులఁజొరఁ దోలిగండగొడ్డండ్లచేఁజెండి చెండి." రసి. ౧, ఆ.

గండగొడ్డలితాలుపు. ద్వ. వి. పరశురాముఁడు.

గండడఁగు. ద్వ. అ. క్రి. (గండు+అడఁగు.) 1. పరాక్రమహీనుఁడగు; "చ. పగతుండుగండడఁగికా తరభావమునెమ్మనంబునన్, దనికినసర్వయత్న ములుదక్కినృపాలసముత్కరంబుతోన్. ప. సేనాసముదయంబులనెల్ల డివియించుకొనినిస్తేజం బైతెనవచ్చినత్రోవనమగిడె." హరి. ఉ. ౨,ఆ.—2. చచ్చు. "చ.సమధికకాలనేమిగుణశాలివినీవు దరస్థలోకసం, ఘములకుఁగీడొనర్తువనికైటభదానవభేదియంతరం, గము వెడలించెఁగానినినుగండ డఁగించకపోయెనిందిరా, రమణిఁదలంచిరాత్రిచరరాగనిమగ్నులకేడధర్మముల్." వసు. ౪, ఆ.

గండదల. దే. వి. "మనుబావమఱఁదులిమ్ములనంబికకు గండదలలియ్య." భో. ౫, ఆ. (చూ. గండ.)

గండపెండరము. ద్వ. వి. గండపెండారముయొక్క రూపాంతరము."సీ.పాసఁగనాదలలహూన్బామి డికమ్ములుపూని డాకాలగండపెండరమమర్చి." అచ్చ. యు. కాం.

గండపెండారము.ద్వ.వి.(గండఁడు+పెండారము.) శూరులు బిరుదుగా కాలనుధరించెడి యందియ. "సీ.కదుమించుడాకాలిగండపెండారఁబుమెల్ల నవదలించెమెలఁతయొకతె." య. ౪, ఆ.

గండభేరుండము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము. (పక్షివిశేషమని చెప్పుచున్నారుగాని ప్రయోగములయందు మృగపర్యాయములతోఁ జేర్చి చెప్పఁబడియున్నది.)

గండమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడచుట్టు గెడ్డలచేత చెడు వ్యాధివిశేషము.

గండము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు చెక్కిలి; 2. చెక్కిలి; 3.ఒకగ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 4. ఖడ్గమృగము; 5. గుడ్రాయి; 6. గుఱుతు; 7. గుజ్జుపుసొమ్ము; 8. పుండు; 9. పొక్కు; 10. నీటిమీఁది బుగ్గ.

గండరగండఁడు. వై. వి. శూరులకెల్ల శూరుఁడు.

గండరించు. దే. అ. క్రి. పుట్టు. "ఎ. గీ. ప్రళయకాలానలమున, గండరించిన రూపంబు కరణిభీమఁ, డతిభయంకరాకారతనతిశయిల్లె." భార. విరా. ౨, ఆ.—అం. ప్రే. పుట్టించు. "సీ. నవకల్పలతికలనవకంబునాతిగా శ్రీనందనుఁడు గండరించి నట్లు." మార్క. 3, ఆ.

గండరులు. వై. వి. బ. తునుకలు.

గండరువు. దే. వి. పడియచ్చు. "చ. కరువునఁబోసిరో విధునికాంతి సుధాబ్ధితరంగఁదెచ్చిగం, డరువొనరించిరో." భార. అను. ౧, ఆ.

గండవడము. వై. వి. తెర. "క. ఉండిరికాంతయుఁ బతియును, గండవడముమాటునందుఁగడునింపులతో, నిండినవేడ్కలుతనరఁగ. నొండొరులం జూడఁగన్నులువ్విళులూరన్." షో. ౫, ఆ.

గండశైలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండనుండి జాఱి పడిన పెద్దఱాయి; 2. కోయిల; 3. నొసలు.

గండాడు. ద్వ. అ. క్రి. (గండు+ఆడు.) రమించు. "క. చండాలితోద్విజుండొగి, గండాడినపక్షము నభగము వ్రాసితగన్, దండువుగొని దేశంబున, నుండకయుండంగనడుచు టుచితము పతికిన్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

గండారు. దే. వి. చెలుసాల. "పచ్చగండార్లలో." య. ౪, ఆ.

గండాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీఁగగతిక.

గండి. వై. వి. 1. బిలము*; "ఉ. సన్నపుగండియొక్క టిరసాతలమార్గముఁబోలెనిమ్నమై, యున్ననతం డుకుంభిపెలినుండఁగఁదానసహాయశూరుఁడై, మి న్నకయందుఁజొచ్చిచనిమేషలఁజారునికేతనంబు లన్, జెన్నగునొక్కప్రోలుగనిచేరఁగఁబోవఁగ నందులోపలన్." భో. ౫, ఆ.—2. రంధ్రము*; "చ. భుజంగులవ్యాదయస్థలుల్ వొడిచికొంచక తోడనపోటుగండ్లదూ, అలలనయారయొక్కొ కతతెంబువుఁబోండ్లుకటారికత్తియల్." కళా. ౧, ఆ.—3. సందు*; "గండిగాంచినరు తేరిపథం బునఁబోయిరేపునన్." భార. ద్రో. 3, ఆ.— 4. నీళ్లధికముగావచ్చుటచేతఁ దెగిన చెఱువుకట్ట సందు*.

గండిక. వై. వి. గండియొక్క రూపాంతరము.

గండిదొంగ. ద్వ. వి. కన్నపుదొంగ, ఖనకుఁడు.

గండివనము. వై. వి. గ్రంథిపర్ణము*.

గండీరము. సం. వి. అ. న. చిత్తికూర. పుం. 1. ఏఱు వంగ*; 2. తురుజకూర.

గండీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిత్తికూర; 2. ములు జెముడు*.

గండు. వై. వి. 1. పౌరుషము*; 2. బలము*; 3. పశు జాతియందు మగది*. "క. ఒడలుబ్బనిక్కిముంద తె, యడుగులుధరనూఁదిచిందునలబలమునకున్, జడియకొకగబ్బిగండై, క్కుడుకడిమిం దివిచె గ్రుంగికొమ్ములఁదొడుముచున్." స్వా. ౪, ఆ.

గండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూరుఁడు.

గండూపదము. సం. వి. అ. పుం. కించులికము, ఎఱ్ఱ.

గండూపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శిలి, ఆఁడుఎఱ్ఱ.

గండూషము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుక్కిలింత; 2. పుడిసిలి; 3. తొండముచివర.

గండూషించు. సం. స. క్రి. పుక్కిలించు.

గండె. వై. వి. చేప. "గీ. తానుసురమానిన్నపతనుల్ దాల్చియకట, కామినీతతినుడికించుకంపెనట్టి, గండెయను నల్లదాసరిగాఁడుఁగిరియు, హరియు నైపోవుటయెమంచిదనుయుగంబు." ఆము. ౫, ఆ.

గండోలము. సం. వి. అ. పుం. కచ్చులమీను.

గండోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. క ఱుదుఁరీగ. (రూ. గంధోలి.)

గండ్ర. యు. దే. విణ. 1. ధృష్టుఁడు; 2. పెద్దది. (గం డ్రచీమ. మొ.) బ. వతుపము. "శా. తండ్రీనా కునను గ్రహింపఁగదె వైద్యంబంచుఁ బ్రార్థించి నన్, గండ్రల్ గానటులాడిధిక్కృతులఁబోకా ల్పంటివి." స్వా. ౫, ఆ.—వై. వి. ఖండములు. "ఉ. అత్తఱినమ్ముకుందుఁడు తదక్తసహస్రశరాసనంబు లన్, గత్తిమొగంపుటమ్ములను గండ్రలుసేయు చు." అని. ౪, ఆ.

గండ్రచీమ. దే. వి. పెద్ద నల్లచీమ, ఉలంగవము.

గండ్రించు. వై. స. క్రి. ఖండించు. "వ. గండగొ డ్డండ్లగండ్రించినఁగిలెడసినజంత్రంబులక్రియ." కవిక. ౨, ఆ.

గండ్రికలు. వై. వి. బ. ఖండములు. "గండ్రికల్ చేసినేలన్ నిండించెన్ దుష్ప్వలన్." య. ౨, ఆ.

గంత. ఉభ. వై. వి. 1. మెత్తగాఁ బఱచుకొనుటకై ప్రాఁతగుడ్డలనుజేర్చి దట్టముగాఁగుట్టిన బొంత*; "ఉ. గుచ్చినరత్నరాజిరుచిగుచ్ఛములుంబలువ న్నెపట్టునూల్, కుచ్చులుగల్గియొప్పుతనకుచ్చలి గంతయు." పర. ౧, ఆ.—2. ఎద్దులోనగువాని మీఁదవేసెడుగంత*.—సం. విణ. (బు.ఈ.బు.) పోవువాఁడు.

గంతవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పోఁదగినవాఁడు.

గంతు. దే. వి. దుముకు. "ఓరినీగంతులడంగిపోవ." రా. యు, కాం.

గంతుకొను. దే. అ. క్రి. 1. దుముకు; "వ. ఇక్కడవ చ్చియేమేమి దురుక్తులాడెడినొ చూచెదంగాక యనుచునొక్కశాఖకుగంతుగొని." రా. సుం, కాం.—2. చచ్చు. "మ. కెడసెన్ దుష్ప్వలుడింక వేసెలుఁగుల్ గిట్టెంబులుల్ సింగముల్, కడగొ ట్టెన్ మనుఁబిల్లుగంతుకొనె." సా. ౧, ఆ.

గంత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గాడీబండి.

గందపట్టె. వై. వి. తలుపుమీఁదనమర్చెడి యడ్డుకొ య్య. "మ. శమగాంభీర్యధృతిక్షమార్జవదయాశౌర్యప్రమోదాదికో, త్తమనానాగుణరత్నకోశ నిలయోద్యత్కాంచనద్వారబం, ధమహాస్తంభద నూనబాహుఁడగునాధాత్రీశుపక్షఃకవా, టము పైనెప్పారెగందపట్టెగతినుండన్ నాదుకేల్ సే ర్చుటల్." కళా. ౭, ఆ.

గందపుఁగొండ. వై. వి. (గందము+కొండ.) మలయ పర్వతము. (ఇట్లు గందపుమల. మొ.)

గందపుమ్రాను. ద్వ. వి. (గందము+మ్రాను.) చం దనవృక్షము.

గందపొడి. ద్వ. వి. (గందము + పొడి.) కొన్ని గంధద్రవ్యములఁజేర్చి చేసిన పొడి, చూర్ణము.
గందము. వై. వి. చందనము*.
గంధకము. సం. వి. అ. పుం. అంగడి మందుదినుసు.
గంధకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముడుఁగుఁదామర†.
గంధకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడు గంధద్రవ్యము†.
గంధగజము. సం. వి. అ. పుం. మదపుటేనుఁగు.
గంధగర్భము. సం. వి. అ. పుం. కొండమారెడు†.
గంధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱిఁగించుట; 2. నలుగిడుట; 3. నొప్పించుట; 4. వెలిఁగించుట.
గంధనాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షి†.
గంధపిండీతకము. సం. వి. అ. పుం. వెలికి†.
గంధఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రేంకణము†; 2. సంపెఁగమొగ్గ. (రూ. గండఫలి.)
గంధమాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కొండ; 2. ఒకానొక కోఁతి; 3. మగతుమ్మెద; 4. మదపుటేనుఁగు.
గంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాసన; 2. గంధకము; 3. గర్వము; 4. లేశము; 5. సంబంధము.
గంధమూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవికచోరము†; 2. కొండబెండ†.
గంధమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంట్లకచోరము†.
గంధమూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు, చుచుందరి.
గంధమృగము. సం. వి. అ. పుం. పునుఁగుపిల్లి.
గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. బోళము, గోపము.
గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గంధద్రవ్యము†.
గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. మృగవిశేషము; 2. గుఱ్ఱము; 3. అంతరపిశాచము; 4. మగకోయిల.
గంధర్వహస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.
గంధర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2. పాటపాడువాఁడు.
గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. వ్యాసుని తల్లి; 3. నేల; 4. ఒకానొక పట్టణము.
గంధవహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాసిక, ముక్కు.
గంధవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి, (రూ. గంధవాహుఁడు.)
గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. చందనము, గందము.
గంధాఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. గంధమూషి, చుంచు.
గంధాశ్మము. సం. వి. న్. పుం. గంధకము.
గంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——పై.——
గంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడిగంధద్రవ్యము†.
గంధిలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దజాతినక్క, నలుదు. విశే. వాసనగలది.
గంధోత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్యము, కల్లు.
గంప. దే. వి. వెదురుబద్దలులోనగువానితో నల్లినది, కండోలము.
గంపపులుఁగు. దే. వి. కుక్కుభము.
గంబుర. వై. వి. కర్పూరము. "ఉ. కారుమెఱుంగు రాచిలుకకస్తురివీణపదాలువన్నెబం, గారమురస్తుకుప్పతెలిగంబురవెన్నెలమేటితేటయొ. య్యారపుటెంకియందములకన్నిటికిం దగుపట్టుగొమ్మసిం, గారపుదొంతియైనవలకాంతనయోయెడఁబాయనేర్తునే." శుక. ౧, ఆ. (రూ. గంబురము.)
గంబురా. వై. వి. ——పై.—— "స. గంబురామించుఁగదంబించికొందలుకలికికన్నియలుబాగాలొసంగ." భాను. ౨, ఆ.
గంబూర. వై. వి.——పై.—— "క. గంబూరకులికియనురా, గంబూరమనంబుచల్లఁగాఁబన్నీటన్, బింబోష్ఠియతనిపాదా, బ్జంబుంగడిగించెఁగూర్మిసకియలచేతన్." సా. ౨, ఆ. (రూ. గంబూరము. "సీ. తావిగంబూరంపుదీవిసీమొగమొక్క పలుకింతనాపయిఁజిలుకరాదె." వసు. ౬, ఆ.)
గంభారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్ముడు†.
గంభీరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లోఁతుగలది.
గంభీరవేది. సం. వి. న్. పుం. తోలుదోఁగునట్లును నెత్తురుకాఱునట్లును కండయూడునట్లును బరిగోలలతోడను అంకుశములతోడను పొడిచియెంతబాధపెట్టినను ఒళ్లెఱుఁగకుండునట్టి మదపుటేనుఁగు.
గంభీరిమ. సం. వి. న్. పుం. గంభీరభావము.
గగనము. ఉభ. వై. విశే. దుర్లభము*. "సీ. గగనఘుంటాపథక్రమణశీలునకెంత గగన మయ్యె ల తాంగికొనుచుదలు." వసు. ౩, ఆ. — సం. వి. అ. న. ఆకాశము.
గగురు. దే. వి. భయహర్షాదులచేత మేనివెండ్రుకలు నిక్కపొడుచుట, రోమాంచము.
గగురుపాటు. ద్వ. వి. రోమాంచముకలుగుట.
గగురుపు. దే. వి. రోమాంచము. (రూ. గగుర్పు. "గగుర్పుకూర్పు." చంద్ర.)
గగురుపొడుచు. దే. అ. క్రి. రోమాంచితమగు.

గగురుపొడుపు. దే. వి. గగురుపాటు. (రూ. గగుర్పొడుపు. "సీ. మొగలిపూఁబొదలు మోమునఁ జేర్చు చీరగాఁబూని మోసులుగగుర్పొడుపు గాఁగ." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.)

గగ్గు. ము. దే. అ. క్రి. సంకోచించు. వై. వి. సంతోసాదులచేతఁగలిగెడుగొంతడుపు, గద్గదిక. "సీ. గగ్గునా వెలయుగద్గదిక." ఆం, భా. ప్ర. శ.

గగ్గురు. దే. వి. గగురుయొక్క రూపాంతరము.

గగ్గులకాడు. దే. వి. ధాన్యమురాల్చిన కంకులసమూహము. "క. సిగ్గుపడివిరియఁబొతిరి, బగ్గనఁబొరివుచ్చు వీరభద్రునిధాటికి, నుగ్గులయియివురుసపురయి, గగ్గులకాడై వికావికలయియమర్త్యుల్." కాశీ. ౭, ఆ. (ఇత్యాది ప్రయోగములయందు గగ్గులకాడై అనఁగా గగ్గులకాటివంటిదైయనుట. నిస్సారమై అని యర్థము.)

గగ్గులు. దే. వి. బ. గింజలురాల్చిన కంకులు. (గగ్గులు జల్లలోపోసి తీసికొనిరా.)

గగ్గెర. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (ఇది తెల్లగగ్గెర, నల్లగగ్గెర అని ద్వివిధము.)

గగ్గోలు. దే. వి. కలఁత, క్షోభము. "గీ. అపుడుకొండలుమృగయులయ్యడవిఁదూఱి, ఘోరముగ నెల్లకడలుగగ్గోలుగాఁగఁ గూఁతలిడి సెంపుటయు మృగకులముకలఁగి, బయలువెడలినఁగాంచియపార్థివుండు." రసి. ౧, ఆ.

గగ్గోలువడు. ద్వి. అ. క్రి. (గగ్గోలు+పడు.) కలఁగు, క్షోభించు. "ద్వి. ఏనెక్కరుండనన్నీటఁదోడ్తోకరిఁ, గానకబెగడినల్లడలుచూచుచును, బడలుచుగగ్గోలువడి మొరటిలుచు." విష్ణు. పూ. ౩, ఆ.

గచ్చ. దే. వి. గ్రచ్చకు మొదటిరూపము.

గచ్చు. యు. దే. వి. 1. కాంతి; "క్రాలెడు పచ్చపట్టు నునుగచ్చులక్రొమ్మెఱుఁగైచలింప." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. పూఁత; "చ. ఇలఁగలవస్తుసంతతులకెల్లను గచ్చిడుమత్స్వభావపా, టలరుచియింకవేఱయొకడాలికవచ్చునెలక్కనీటమమ్మలమిన." ఆము. ౫, ఆ.—3. గారపూఁత. "పసిఁడిగచ్చరఁగు." ఆము. ౪, ఆ.—వై. విశ. వర్ణలోపముగాని పదలోపముగాని కలిగినది. (మాట.) "సీ. గచ్చుకొందుకువాఁగగ్రస్తాఖ్యవిలసిల్లు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

గచ్చుకొను. దే. స. క్రి. పట్టుకొను. "క. ఉచ్చైశ్రవముగు తనపై, విచ్చలవిడినెక్కరౌతు వృద్ధశ్రవుడై, హెచ్చెనని వేల్పుతేజిం, గచ్చుకొనిహసించులీలఁగల్గుహయంబుల్." చమ. ౧, ఆ.

గచ్చేలాఁడి. దే. వి. (గచ్చులు + ఆఁడి.) బయటికి యోగ్యురాలివలె నటించునట్టి ఆఁడుది.

గచ్చేవిచ్చేగు. దే. అ. క్రి. (గచ్చువిచ్చు + అగు.) (కార్య) వైకల్యమగు. "గీ. ఆఱుమూడయ్యెగచ్చువిచ్చయ్యెనన, బెడసె బుసివోయెననఁగనుజెడియెననఁగ, నాఖ్యలగు కార్యవైకల్యమయ్యెననుటకు." ఆం, శే.

గజకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు చెవివంటి యొకదినుసు విసనకఱ్ఱ.

గజత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గజసమూహము.

గజదంతము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

గజనిమీలనము. సం. వి. అ. న. కపటము.

గజభక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అందుగు.

గజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు; (గజజాతులుమూడు. భద్రము, మందము, మృగము అని. త్రివిధగజములకును మానభేదముచే అరాళము, అత్యరాళము, మధ్యము, కనిష్ఠము, వామనము అని నామములుగలవు. మఱియు పిష్టకము, వ్యాళము, పూతనము, మాతృకము, హాయుకము, పంచమంగళము అని గజభేదములనేకములు కలవు. గజముయొక్క శిరఃపిండములు కుంభములు. కుంభములక్రిందిచోటు ఆరక్షము. వానినడిమిచోటు విదువు. చెక్కిలి కటము. నొసలు అవగ్రహము. కనుగ్రుడ్డు ఈషిక. కడగంటిచోటు నిర్యాణము. కర్ణమూలము చూళిక. దంతమూలము కరీరిక. దంతమధ్యము శంఖము. అడ్డముగా విసరఁబడిన కొమ్ము దెబ్బ పరిణామము. నొసటిబుడిపి వాతకుంభము. వాతకుంభముక్రిందిచోటు వాహిత్థము. వాహిత్థముక్రిందికొమ్ములలోపలిచోటు ప్రతిమానము. తొండము శుండ. తొండముచివరకర్ణిక. తొండమున వచ్చు తుంపురులు వమథువు. ముఖమునందలి బొట్లగుంపు పద్మకము. మూఁపు ఆసనము. మోఁకాలు ప్రోహము. మోఁకాలిక్రిందిచోటు సందానము. పిక్కకుముందటిచోటు అయస్కారము. ప్రక్కచోటు పక్షభాగము. ముందటిచోటు దంతభాగము. ముందటికాళ్లపిక్కలు మొదలుగాఁగలచోటు గాత్రము. వెనుకటికాళ్లపిక్కలు మొదలుగాఁగలచోటు అపరము. మెడనుగట్టెడు గొలుసు కలాపకము,

కాళ్లఁగట్టెడుగొలుసు త్రిపది. నడుమునఁగట్టెడు మోకు ఐరత్ర. దీనిని ఆయితముసేయునపుడు మెడనుగట్టెడుత్రాడు సజ్జన. వీఁపుమీఁదఁబఱచు కంబళము విధానము. గంత శారి. ఇదినీళ్లమునుఁగుట నిర్వాణము. దీని అలంకారము శృంగారము. దీనిఁ బట్టుటకు త్రవ్వెడుపల్లము అవపాతము. దీనికిఁ గలిగెడు పిత్తజ్వరము పాకలము. మదము దానాది. దానాదులు. ఁ. మూ. మదము.)—2. మూడడుగులకొలఁది; 3. వాస్తుస్థానవిశేషము.

గజయాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏనుఁగునడవంటినడగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (ఇట్లు ఇభయాన. మొ.)

గజరిపువు. సం వి. ఉ. పుం. సింహము, ఏనుఁగుగొంగ.

గజాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు, ఏనుఁగుమోముసామి.

గజిబిజి. దే. వి. 1. కలఁత; "క. గజదైత్యుఁడివ్విధంబున, గజిబిజిసేయంగఁగాశికానగరమునన్, బ్రజనిత భయకంపమునన్, బ్రజతామరపాకునీళ్ల భంగిఁ జలంకెన్." కాశీ. ౬, ఆ.—2. నలఁగుడు; "సీ. రాజితబహువిధరథసమూహముఁజొచ్చి గజిబిజియగునట్లుకలఁచికలఁచి." భార. విరా. ౫, ఆ. —3. సందడి. "వ. అయ్యవసరంబునఁగలా పూర్ణుండుతదాగమనంబునకెదురుచూచుచుండి వారి గజిబిజికొంత చేరువనువినంబడిన." కళా. ౭, ఆ. —విణ. 1. కలఁగినది; 2. నలఁగినది.

గజిబిజించు. దే. అ. క్రి. కలఁగు. "వ. అట్టియెడఁ దదీయసైన్యంబు గజిబిజించిన." ఉ, హరి. 3, ఆ.

గజ్జి. వై. వి. తీఁటకుఱుపు, కచ్ఛువు.

గజ్జియ. దే. వి. గజ్జె.

గజ్జె. దే. వి. కింకిణి. (గజ్జియయొక్క రూపాంతరము.)

గజ్జెగొలుసు. ద్వ. వి. స్త్రీపాదాభరణవిశేషము, పాఁజేబులు.

గజె. వై. విణ. పెద్ద*. (ఉదా. గజనిమ్మ.)

గజెగజె. దే. వి. ఎడఁకుటయందగుననుకరణము. "గీ. వానఁదడియుచుగజగజవడఁకుచున్న, సుతసతీ మానిపుత్రులఁజూచివగచి." హరిశ్చ. 3, ఆ.

గజెనిమ్మ. ద్వ. వి. లకుచము†.

గజెము. దే. వి. తుపాకికి మందుగట్టించెడి యినుపసలాక.

గజ్జ. దే. వి. తొడసందు, వంక్షణము.

గజ్జా. వై. వి. మదము*. "ఎ, గీ. కాలకంధరవాహం బుగజ్జారేఁగె." పాండు. ౪, ఆ.

గజ్జూరము. వై. వి. ఖర్జూరము†.

గటక. దే. వి. పిండితోఁజేసినజావ.

గట్ట. వై. వి. సిద్దెమూతికి వేసిగట్టించెడు బిరడ.

గట్టన. వై. వి. గట్టించుట. (గులకపోసి గట్టనచేసినాఁడు.)

గట్టి. దే. విణ. 1. కఠినము; 2. దృఢము; 3. ఉచ్చైర్నాదముకలది. (వాఁడు గట్టిమాటాడఁడు.)

గట్టించు. వై. స. క్రి. గట్టనచేయు.

గట్టినబోది. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చిడుగుడువ్వలపోటి చెండుగట్టినబోదియల్లియుప్పనఁ బట్టెయప్పళాలు." కాళ. 3, ఆ.

గట్టివ. ద్వ. విణ. (గట్టి + వా.) ధూర్తుఁడు. "ఉ. గట్టివచేతలుం బసలుఁగల్లఁదనంబులు నీవుపుట్టఁగాఁ, బుట్టినవెందులేని పలుఁబోకల మాయలునీకువెన్నతోఁ, బెట్టినవా పెటెంగియును బేలతనంబుననిన్ను నమ్మినా, గుట్టునుదేజముఁ మిగులఁగోల్పడిపోయితి నేమిసేయుదున్." పా. ౧, ఆ.

గట్టివా. ద్వ. విణ. 1. గట్టిగ మాటలాడువాఁడు, గట్టిగమాటలాడునది; "తే. తవిలిపలుమఱుంజెవులుచీఁదఱగొనంగ, బిట్టుమొరసెడు వసత్రాగి నట్టులిట్టు, గట్టివాజోడలెట్టుగాఁ బట్టువడియె, బెట్టుగానిన్ను వెసఁజెఱఁబట్టియిడను." నీలా. 3, ఆ.—2. ధూర్తుఁడు, ధూర్తురాలు. "గట్టివాయొక్కతె." ఉ, రా. 3, ఆ. (గట్టివకు మొదటిరూపము.)

గట్టివాఁడు. దే. విణ. సమర్థుఁడు. (మహాత్మ్యమవాదర్థకరూపము గట్టిది.)

గట్టివాయి. ద్వ. విణ. గయ్యాళి, ధూర్తురాలు.

గట్టు. వై. వి. 1. తీరము; 2. కొండ.*

గట్టుఁద్రిమ్మరి. ద్వ. వి. (గట్టు + త్రిమ్మరి.) కోఁతి, అగచరము. "అగ్గట్టుఁద్రిమ్మరిమొనకానిఁబట్టితెచ్చెద." అచ్చ. సుం, కాం. (ఇట్లు తిప్పత్రిమ్మరి, మలత్రిమ్మరి. మొ.)

గట్టుతాలుపు. ద్వ. వి. విష్ణువు, నగధరుఁడు.

గట్టుదాయ. వై. వి. ఇంద్రుఁడు, నగవైరి.

గట్టువాలు. ద్వ. వి. సైరంధ్రి. (పర్వతమువలెఁ బ్రవర్తించునది—అనఁగా పురుషసాంగత్యముఁగోరక ధైర్యముతో నుండునదియని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

గట్టురాచూలి. ద్వ. వి. పార్వతి, గిరిజ.

గట్టులఱేఁడు. ద్వ. వి. హిమవంతుఁడు, నగాధిపుఁడు. (ఇట్లు గట్టులరాయఁడు, గట్లరాయఁడు. మొ.)

గట్టువాలు. దే. వి. విచ్చలవిడియై యొకరియిండ్లనుండి శృంగారించుటలోనగు పనులుచేయునట్టి ఆఁడుది. "మ. రాజెలమికిఁ దెచ్చిన గట్టువాలిది యనక్ హృద్యక్రియావిద్యఁ బే, శలసైయుండుదు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

గట్టువిలుకాఁడు. ద్వ. వి. శివుఁడు, శైలధన్వుఁడు. (ఇట్లు గుబ్బలివిలుకాఁడు. మొ.)

గట్టువిలుతుఁడు. ద్వ. వి.——పై.——(ఇట్లు మలవిలుతుఁడు. మొ.)

గట్రామాలి. ద్వ. వి. గట్టురాచూలియొక్క రూపాంతరము. "శా. ఎట్రాశేషుఁడుపోతరించిసభలో నెగ్గాడెనారత్నమీఁ, దట్రావాసుకితక్షకాది ధృతరాష్ట్రామాత్యకర్కోటకుల్, చుట్రానిల్తురుగాక నన్ను సమరక్షోణిఁ విజృంభించియా గట్రాచూలి విభుండెదిర్చిన నహంకారంబు వారించెదన్." శై. ౭, ఆ.

గడ. వై. వి. 1. నిడుపాటికోల; (ఏతపుగడ, చెఱకుగడ, వెదురుగడ, దొమ్మరిగడ. మొ)—2. సమూహము; "సీ. మక్కువఁ దేఁటువదక్కులోఁదవిలియాడెడుచక్రవాకపుగడలతోడ." నిర్వ. ౮, ఆ. —3. ఓడకంబము*; "క. గడకట్టినయోడపగిది, నడయాడుఁగ్రియాభియుక్తుఁడటనిష్క్రియుఁడై, యొడిసెలతాయిపడినకయి, వడిఁదత్త్వముఁ గలయుబంధువర్గముతోడన్." శివ. ౨, ఆ.—4. కంబము*. "సీ. పరిభూతబిసపద్మధాతులుచేతులు కదళికాయుగళంబుగడలుతోడలు." (ఇక్కడ గడయనఁగా అరఁటిచెట్టుయొక్క అడుగుభాగము.) రా. సుం, కాం.

గడగడ. దే. వి. వడఁకుటయందగునుకరణము.

గడగడలాడు. దే. అ. క్రి. (గడగడలు+ఆడు.) వడఁకు. (వాఁడు నన్నుచూచిన గడగడలాడును.)

గడచీల. ద్వ. వి. ఏతపుబానయందమర్చియుండెడుదండెపుఁబీఁటలుతగుల్చుటకు గడతలనుండెడు చీల.

గడన. వై. వి. 1. ఎన్నిక; "సీ. దట్టించిగంధమాదనముఁదేఁడనికానిఘనసారపాలికిగడనలేదు." (కడమలేదనిపాఠాంతరము.) శై. ౫, ఆ.—2. స్తోత్రము; "గీ. అనినరౌద్రరసము మనమున నడరంగఁ, బడగయెత్తునురగ పాలురేఖ, నెనయఁజేతి సారెఁగొని ప్రేసెంబతిపేడి, గడనయుడుగుమన్ననుడుగవనుచు." భార. విరా. ౫, ఆ.—3. సంపాదనము*. "క. గడనగలమగనిఁజూచిన, నడుగడుగుకుమడుఁగులిడుదురతివలుతమలో."

గడనకత్తె. వై. వి. భోగముది, వేశ్య.

గడనపడఁతి. ద్వ. వి.——పై.——

గడప. దే. వి. వాకిటిక్రిందిభాగము, దేహళి. (చూ. కడప.)

గడబడ, గడిబిడి. గ్రా. వి. అల్లరి, అతితొందర.

గడము. ఉభ. దే. వి. కుండలోనగువాని మూఁత. "ఎ, గీ. గడియనగడంబు, నాఁగనుఘటాదికపిధానమాగిరీశ." ఆం, భా. ప్ర. ది.—సం. అ. పుం. 1. గండెచేఁప; 2. విఘ్నము.

గడవంచె, గడమంచె. హిం. వి. మూఁటలక్రిందనుంచునది.

గడసాధన. వై. వి. సాము, వ్యాయామము.

గడసె. దే. వి. అటుక. (అప్ర.)

గడి. దే. వి. ఎల్ల, సీమను. "క. పరఁగునుసీమావాహిని, విరజయనఁగనచటనొకటివిమలామృతని, ర్భరపూర్ణయగుచునదిగడి, పరమపదమునకుభవప్రపంచంబునకున్." పర. ౧, ఆ.

గడించు. వై. స. క్రి. 1. సంపాదించు; (గడియించు అనియు.) 2. కల్పించు. "కామినియందివుడేమిగాంచియీకిటుకుగడించిపల్కెడు." కళా. ౫, ఆ.

గడికాళ్లువేయు. దే. స. క్రి. (రెండు రెండు పశువులను) ఒక్కొక్క కాలుచేర్చి లంకెవేయు. (ఆవులను పొలములో గడికాళ్లు వేసిరా.)

గడితపడు. వై. అ. క్రి. (గడితము+పడు.) గట్టిపడు. "ఎ, గీ. వలరాచమేపుడుకంటివేల్పు, జడ్డలలోనుండివడియుచుగడితపడిన, తేటవేలుపుటేటిపన్నీటిబొట్టు, లనఁగఁజుక్కలుకనుపట్టెనలరుఁదెలివి." య. ౨, ఆ.

గడితము. వై. వి. 1. తఱచు; "క. మిడుతలగడితముఁదోలుకరి, పిడుగులబెడిదంబుఁజిలుపపిండులవడియున్, జడివానపెల్లునదరఁగఁ, గడునడరఁగఁజేసెఁగ్రోఁతిగమినత్తూపుల్." అచ్చ. యు, కాం.—2. ముదుగు. విణ. 1. తఱచైనది; 2. ముదుగైనది. "సీ. గడితంపుటెలుఁగుతోల్ కప్పినసొప్పారు బలుతేరువేయిమావులువహింప." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

గడిత్రాడు. దే. వి. (రెండు రెండు పశువులను) ఒక్కొక్కకాలుచేర్చి లంకెవేసెడుపలుపు.

గడితేఱు. దే. అ. క్రి. (గడి+తేఱు.) సమర్థుఁడగు. (వాఁడు అన్నిట గడితేఱినాఁడు.)

గడిదొంగ. దే. వి. ఒళవెఱిఁగినదొంగ.

గడిపోతు. దే. విశే. ఆఁబోతు.

గడియ. వై. వి. 1. ఇరువదినాలుఁగు నిమిషములకాలము; 2. గడెమ్రాను.

గడియారము. వై. వి. కాలపరిమాణమును దెలుపునట్టి యొక యంత్రము. "ఆనలినాయతాక్షుఁగడియారమునందు." పా. ౨, ఆ.

గడు. దే. వి. దారువిశేషము. "సీ. ఖండంబు వెలయుఁజెక్కనగడుదారుభేదంబు." ఆం, భా. ద్వి. వ.

గడులుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కుబ్జుఁడు, మఱుగుజ్జు.

గడువు. ఉభ. దే. వి. నిర్ణయకాలము. సం. ఉ. పుం. కణేఁతి.

గడుసరి. దే. విశే. (గడుసు+అరి.) 1. అసాధ్యుఁడు; 2. కఠినుఁడు; (స్వార్థమున అరి.) 3. ధైర్యముగలవాఁడు. "క. గడుసరియగుశశకమొయ్యఁగదియఁగఁబోవన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

గడుసు. దే. వి. 1. కాఠిన్యము; 2. ధైర్యము. (చూ. గడుసువడు.) విశే. 1. అసాధ్యము; 2. కఠినము.

గడుసువడు. ద్వ. అ. క్రి. (గడుసు+పడు.) ధీరుఁడగు. "క. వెడవెడదుర్వ్యవహారపు, నడవడిగడితేఱి గురుజనముశిక్షింపన్, గడుసువడివిప్రతనయుఁడు, సడిఁగొఱిచివంగపరక చాటున్ మానెన్." పాండు. 3, ఆ.

గడె. వై. వి. గడియయొక్కరూపాంతరము.

గడెకారి. అర. వి. బల్లెముగలవాఁడు; పోకిరి.

గడ్డ. వై. వి. 1. దుంప; 2. వ్రణము; 3. మంటిపెల్ల*; "క. ఘనతరమగుశ్రీగౌరవ, మునమునిఁగినపాపమఖిలమునురూపుసెడున్, బెనుపునసగ్గలికఁబొగడు, గనినపయోరాశిఁ బడ్డ గడ్డయుఁబోలెన్." భార. అను. ౨, ఆ.—4. ద్వీపము*. "ఘనసాగరభీకరవీచికా సముత్కరపరిఖాంతమైననడుగడ్డకువచ్చి." భో. ౫, ఆ.

గడ్డపలుగు. ద్వ. వి. గుంటకపలుఁగు. (చూ. గుంటక, పలుగు.)

గడ్డపాఱ. ద్వ. వి. నేలపెల్లగించెడుసాధనవిశేషము, ఖనిత్రము. "గీ. వాఁడుశల్యాసురుండనవసుధఁబరఁగు, శల్యరూపత నునికిఁ దచ్ఛలలచయము, గడ్డపాఱలకైవడిఁగానుపించి, పేర్చుటఖనిత్రశలుఁడనుపేరుఁగలదు." కళా. ౬, ఆ.

గడ్డప్రొయ్యి. ద్వ. వి. గడ్డలుగా ఏర్పఱచినపొయ్యి. (చూ. ప్రొయ్యి.)

గడ్డము. వై. వి. 1. చిబుకము*; 2. శ్మశ్రువు*. "వ. అర్ధనారికావునం బురుషుండుగాఁడు. గడ్డంబుకలిగినకతంబున యోషగాదు." కాశీ. ౭, ఆ.

గడ్డి. దే. వి. కసవు, తృణము.

గడ్డిపాము. దే. వి. ఒకవిధమైన పాము.

గడ్డిపిట్ట. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. పికిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు గోరలు బంగరుపిచ్చికల్ పసుపుముద్దలు." రసి. ౧, ఆ.

గడ్డిబొద్దు. దే. వి. చుట్టకుదురు.

గడ్డు. దే. విశే. 1. అసాధ్యము; 2. మిక్కిలి. (గడ్డుపనులు, గడ్డుఱుకు. మొ.)

గడ్డుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "వ. యాదఃపతిమేదురామృతంబుజిడ్డున గడ్డుకొనిన పూషాదిత్యవదనంబున నుప్పతిల్లు త్రుళ్లుమెఱుంగులు." భీ. ౫, ఆ.

గణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జోస్యుఁడు; 2. కరణమువాఁడు. (మేదిన్యాదినిఘంటువులయందిది ఇకారమధ్యముగానున్నది.)

గణగణ. దే. వి. ఘంటాధ్వనియందగునుకరణము. (గంట గణగణమ్రోఁగుచున్నది.)

గణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ఎన్నిక.

గణనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఎంచఁదగినది.

గణపతి. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు.

గణము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. ప్రమథులసమూహము; 3. సేనావిశేషము. (ఇరువదియేడురథములు అన్నియేనుఁగులు ఎనుబదియొక్కగుఱ్ఱము నూటముప్పదియేవురుకాల్బురును గలది.)

గణరాత్రము. సం. వి. అ. న. పెక్కురాత్రులసమూహము.

గణరూపము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడు!.

గణహాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లకచోరము!; 2. బలురక్కసి!.

గణాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వినాయకుఁడు; 2. శివుఁడు.

గణి. సం. వి. ఇ. పుం. సాంగముగా వేదాధ్యయనము చేసినవాఁడు.

గణించు. సం. స. క్రి. 1. ఎంచు; 2. లక్ష్యపెట్టు.

గణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వేశ్య; 2. ఆడేనుఁగు; 3. అడవిమొల్లి*; 4. నెల్లి*.

గణికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నెల్లి*.

గణితము. సం. వి. అ. న. గణితశాస్త్రము, అంకవిద్య. విణ. ఎంచఁబడినది.

గణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంచఁదగినది.

గణిల్లు. దే. వి. ఎద్దు అంకెవేయుటలో నగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఎ. గీ. కంధలోభాను బంధిపుష్పంధయముల, ఝుంకృతులచేఁ గణిల్లన అంకెలిడుచు, విషమశరుపేరఁజన్ని యవిడిచిరనఁ గఁ, గ్రొవ్విచరియించు నవ్వీటఁ గోడెగాడ్పు." కవిక. ౧, ఆ. (గంటలుగణిల్లని మ్రోఁగుచున్నవి. వాఁడు గణిల్లని మాటలాడుచున్నాఁడు.)

గణుతి. వై. వి. 1. ఎన్నిక; 2. స్తోత్రము*; 3. లక్ష్యము*. (చూ. గణుతించు.)

గణుతించు. వై. స. క్రి. 1. ఎంచు; "మీ తెచ్చినవస్తు కోటిగణుతింపఁగ్రొత్తార్థతఁబొందె." నిర్వ. ౭, ఆ.—2. స్తోత్రముచేయు*; 3. లక్ష్యముచేయు*. "దిగ్గనలేచిపోయె గణుతింపక." నిర్వ. 3, ఆ.

గణెము. దే. వి. వేషధారులు ధరించెడి లక్క సొమ్ము.

గణేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంచఁదగినది.

గణ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంచఁదగినవాఁడు.

గతపడు. మి. అ. క్రి. (గతము+పడు.) 1. కడచు; 2. చచ్చు. "ద్వి. హతశేషులగు రాక్షసావలి చెప్ప, గతపడ్డ యమ్మహాకాయుని దలఁచి." రా. యు, కాం.

గతము. సం. వి. అ. న. పోక. విణ. 1. పోయినది; 2. తెలియఁబడినది.

గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పోక; (ధనగతులుమూడు—దానము, భోగము, నాశము.) 2. త్రోవ; 3. నాడిపుంటికంటె త్రోవ; 4. తెలివి; 5. ఉపాయము; 6. బాల్యములోనగుదశ; 7. విధము. (ఈ యర్థమునకు తెనుఁగున వాడుక.)

గతించు. సం. అ. క్రి. 1. కడచు; 2. చచ్చు.

గతుకు. దే. స. క్రి. ఎంగిలితిను. "క. ప్రతిగృహము నెపుడుఁదిరుగుచు, నతిశయజనభుక్తశేషమాతురమతినై, గతుకుచు." బ్ర. ౨, ఆ.—వి. ఎంగిలితినుట.

గత్త. దే. వి. ఎరువు. (రూ. గత్తము.)

గత్తర. దే. వి. ఉపద్రవము. (వాఁడు చాల గత్తరపడ్డాఁడు.)

గత్తు. దే. వి. మూత్రగంధము.

గద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుదియ. అ. పుం. ము. తెవులు. డు. కృష్ణుని తమ్ముఁడు.

గదమాయించు. గ్రా. క్రి. గద్దించు.

గదాగ్రజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గదునియన్న, విష్ణువు.

గదాధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

గది. ఉభ. దే. వి. ఇంటిలోపలియఱ. సం. వి. న్. పుం. గదనుధరించినవాఁడు, విష్ణువు. విణ. తెవులుగలవాఁడు.

గదుకు. దే. స. క్రి. ఎంగిలితిను. "చ. కదిసిన నోరువోయి యొరుకబ్బపు దొంతులసత్వచార్థముల్, గదుకుచు నెట్టివారిఁబొడగన్న నుగుఱ్ఱనిస్నేహసౌఖ్యముల్, మదికిన సహ్యమై శునకమార్గమునం జరియించుచున్నదు, వ్వదకవులెల్ల మత్కృవితఁదప్పులుపట్టకవిండ్రు కావుతన్." వాసి. ౧, ఆ.—వి. ఎంగిలితినుట. (గతుకుయొక్క రూపాంతరము.)

గదుము. దే. స. క్రి. గద్దించు. "క. అని బహువిధముల మకరాంకుని నిరసించుచు వధూటికోపమి గుర్పన్, ఘనభీకరకరములచే, ఘనవేణిం గదుము తుహినకరుఁ గనుఁగొనుచున్." భాను. 3, ఆ.

గదుముకొను. దే. స. క్రి.—పై.— "క. మఱుఁడార్చిపోకుపోకని, విరితూపులగదుముకొనుచు వెన్ దఱుమంగా." య. ౫, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

గదుర. దే. వి. చెడుకంపు, దుర్గంధము. "చ. ముదమున సోమకాసురుఁడు మ్రుచ్చిలి యచ్చలమారఁగొన్న ప్రాఁ, జదువులు తెచ్చి తజ్జఠరసాంద్రతరాంత్రములంటి కట్టుబ, ల్గదురుదొరంగఁ గ్రీడియనుగంగఁ దొలంచివిధాత్రువిస్ఫుర, ద్వదనసరోజగంధలలితంబులు చేసితిగాజగన్నిధీ." పాండు. ౨, ఆ.

గద్గదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) డగ్గుత్తికపడినది. (మాట.)

గద్గదస్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎనుపోతు; 2. డగ్గుత్తికపడిన యెలుఁగు.

గద్గదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డగ్గుత్తిక.

గద్ద. వై. వి. పక్షివిశేషము, గృధ్రము.

గద్దగోరు. వై. వి. చోరసాధనవిశేషము. "క. బలపమఁగన్న పుఁగత్తియుఁ, దలముల్లును జొక్కు నీలిదట్టియు సుముఁజీ, మలత్రోలు గద్దగోరును, ములుబంతియుఁ గత్తెరయును మొదలగువానిన్." పర. ౪, ఆ.

గద్దముక్కువాఁడు. ద్వ. విశ. (చూ.) ఖరణసుఁడు.

గద్దతి. దే. విశ. దిట్టతనముకలది. "తద్వ్యహసీమవ సింపనియ్యదీగద్దతిగద్ద." ఉ, రా. ౬, ఆ.

గద్దతికాఁడు. దే. విశ. దిట్టతనముకలవాఁడు. "ఉ. అద్దిరవీనికీవియు నొయ్యారము దిట్టతనంబుఁజేవ యుఁగా, దద్దయునబ్బురంబెదరుఁదార్కొనఁజేయఁ దొడంగెనిట్టిబల్, గద్దతికాఁడువాఁడినిజగంబులుగెల్చుటదేమివింత." అచ్చ. సుం, కాం. (స్వార్థమున కాఁడు.)

గద్దించు. దే. అ. క్రి. కోపమున అదలించు. "మ. వని తాచూచితెకొన్ని భూరుహములీవామేక్షణల్ వింతగాఁ, గనినన్ నవ్వెఁదన్నుఁబైనమిసినన్ గద్దించినన్ గూర్చిపాడిన మూర్కొన్నను ముట్టినన్ సరసగోష్ఠింబల్కినన్ గౌఁగిలించిన నంతం తఁదనర్చుఁగేనలతపస్విశ్రేణిచందంబునన్." రామా. ౧, ఆ.

గద్దియ. వై. వి. 1. ఉన్నతపీఠము; 2. సింహాసనము* (చూ. గద్దె.)

గద్దున. దే. వి. గడ్డము. "సీ. వెడలిగద్దునమోవవీడియంబులుచేసి కాంతుఁ జెంపలు మోవగందము లఁది." కవిక. ౪, ఆ.

గద్దె. వై. వి. 1. ఉన్నతపీఠము; 2. సింహాసనము*; "సీ. ఉచితంబులగుషోడశోపచారంబులఁనాగద్దె కతిభక్తినాచరించి." విక్ర. ౨, ఆ. (గద్దియ యొక్కరూపాంతరము.)—3. వరహా; "సీ. పది వేలమొదవులుపదివేలగద్దెలపసిఁడియు నిమ్మహీపతులకిమ్ము." భార. అర. 3, ఆ.—4. సోఁద*.

గద్దెపొంకము. ద్వ. వి. పరువునకుఁదగినగౌరవంపుమాట. "సీ. కలవిలేనివికొన్నికొలువునఁగూర్చుండిగద్దెపొంకము చెప్పఁగలరుగాక." చంద్రా. 3, ఆ.

గద్యము. సం. వి. అ. న. వచనము. విశ. చెప్పఁదగినది.

గద్యాణము. సం. వి. అ. న. ఒక బంగారునాణెము, వరహా.

గనగన. దే. వి. 1. తపించుటయందగుధ్వన్యనుకరణము; "సీ. వేసవిగనగనవేఁగుచన్రాతిపైనగ్గినల్గడ మండనర్కుఁజూచి." నిర్వ. 3, ఆ.—2. మండుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. అనుటయుహం సుఁడుగనగనఁగనలి." ఉ, హరి. ౪, ఆ. (కర్మధారయ సమాసమునందు దీనికి నిగాగమంబు వచ్చును. "గనగననినిప్పులు.")

గనప. దే. విశ. పెద్ద. "గీ. నెత్తురొండొండవెల్లువై సేలఁబెద్ద, కాలువలుగట్టిపాఱంగఁగడుఁదనర్చి, కావిసెలయేఱులఁ రలెడుగనపకొండ, కరణినొం దెబాణుఁడుబాహుకర్తనమున." హరి. ఉ ౫, ఆ.

గనయము, దే. వి. 1. పోఁకముడి; "సీ. అనయంబుఁ దిన్నని యనువునగనయంబు ప్రిదులంగ మెలఁగి చొక్కొదవఁజేయు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—2. వింటికొప్పు. "క. గొనయంబునెక్కఁద్రోచిన, గనయంబునకెక్కకున్నఁ గ్రమ్మినతమకం, బునవిల్లు విడిచివేఱొక, యనిమిషభటుఁడనికి వెడలెనడిద ముఁగొనుచున్." పా. ౪, ఆ.

గని. వై. వి. 1. బంగారులోనగునవి పుట్టుచోటు; 2. బిలము*. "చ. అనవుడునిప్పరోత్తమమునందు మహాబిలమొప్పుచుండుదా, నను గుహాయొక్క చెప్పఁడునునవ్యముగాఁగనుపట్టునందులో, నను పమమైనగుండుగలదందును నేడుబిలంబులుండు న, గ్గనులఁజరించుఁ దుర్మెదలకైవడి నెప్పుడు హానిప్రాణముల్." మై. 3, ఆ.

గనిమ. దే. వి. మడికిఁజుట్టు నేర్పఱచిన చిన్నకట్ట.

గనియ. వై. వి. ఖండము*. "గీ. మేనిగనియలన్నియు సంధానకరణినదికి." రా. యు, కాం.

గనీబు. దే. వి. ఒఱ. "చ. కలకలనవ్వుచున్ నృపశిఖామణిహొన్నగనీబులోనియు, ట్టలపుమెఱుంగుచాయలబెడంగుకటారిజరీనదూసిమం, త్రులు గనకూర్ద్రుమస్తము కఱుక్కునఁద్రుంచె." ఉ, రా. ౭, ఆ.

గనుపు. దే. వి. వెదురుచెఱకులోనగువానియందెడనెడనేర్పడియుండుముడి, పర్వము. (చూ. కనుపు.)

గనె. వై. వి. గనియయొక్కరూపాంతరము. "సీ. సమధురస్థూలదాడిమబీజములతోఁడఁ దనుపారు రసదాడిగనెలతోడ." ఆము. ౨, ఆ.

గన్నెరాకమ్ము. ద్వ. వి. (గన్నెరు+ఆకు+అమ్ము.) గన్నెరాకువంటి యలుఁగుగల బాణవిశేషము. "వ. అట్లుతాఁకిననతండుదొరలగన్నెరాకమ్ములఁ జీకాకుపఱచె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

గన్నెరు. దే. వి. గన్నేరుయొక్క రూపాంతరము.

గన్నేరు. దే. వి. కరవీరము†. (ఎఱ్ఱగన్నేరు, తెల్లగన్నేరు, పచ్చగన్నేరు అని ఇది త్రివిధము.)

గపటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వరిగపైరు.

గప్పాలు. హిం. వి. జంభాలు, అతిశయపుమాటలు.